

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

حياة الصحابة رضي الله عنهم

به کوردی

کاندهلوی

له‌مقیفی غه‌رمووده‌کان

شیخ ناصر الدین الالبانی

ورگیزان: نه‌یاده‌کل

به‌رگی به‌که‌م

ژانی هاوه لائن

(رضی اللہ عنہ)

نووسینی:

زانای پایه بهرز محمد یوسف الکانهلوی

وهرگیرانی:

نهاد جلال حبیب الله

هاوودهم به ته حقیقی فهرمووده کان له سهر بنه مای برپاری فهرمووده ناس

محمد ناصرالدین الالبانی

به رگی یه که م

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسی کتیب

ناوی کتیب: ژیا نی ھاوہ لان (ﷺ).

نوسەر: محمد یوسف الکاندھلوی

وہرگیڑانی: نہاد جلال حبیب اللہ.

سال و نۆرہی چاپ: یہ کہم/۲۰۱۱-۱۴۳۲

شوینی چاپ: چاپخانہ ی ری نوی

ژمارہی سپاردن: ۱۲۷۵ - ۲۰۱۱

تیراژ: ۲۰۰۰

مافی لہ چاپدانہ وہی پاریزراوہ بو

کتیبخانہ ی رؤشنبیر

ئەم ۋەرگىرەنە پىشكەشە

بە ھەر مۇسلماننىڭ كە لەگەل خويىندەنە ۋەيدا لە نزاى خىر بىيەشم
ناكات.

بە دايك ۋ باۋكى ئازىزو خۇشەۋىستىم خوا بەھەشت بىكاتە شوينيان.

بە ھەموو مامۇستايانى ئازىزم لە يەكەم فىربوونى پىتتىكمەۋە تا
ئىستا.

بە ھاۋسەرى باۋەردارم بىخال خان كە لە نىۋەندى ئەم ۋەرگىرەنەدا خو
خەلاتى كردم.

بە مۇقايەتى بە گىشتى ۋ ھەر شەيدايەكى راستى بە تايىبەتى.

بەۋانەى تامەزىۋى دىداريانم ۋ لىيان دورم.

ئەم وەرگیرانه پیشکەشە

بە هەر موسلمانێک کە لە گەڵ خۆی نە دەیدا لە نزی خێر بێبەشم
ناکات.

بە دایک و باوکی ئازیزو خوشەویستم خوا بە هەشت بکاتە شوینیان.

بە هەموو مامۆستایانی ئازیزم لە یەکەم فێربوونی پیتی کەمە وە تا
ئێستا.

بە هاوسەری باوەردارم بێخاڵ خان کە لە نیوەندی ئەم وەرگیرانەدا خوا
خەلاتی کردم.

بە مەرفەئەتی بە گشتی و هەر شەیدایەکی راستی بە تاییبەتی.

بەوانە ی تەمەزۆی دیداریانم و لییان دوورم.

پېشەكى ۋە رەڭگىز

سوپاس و ستايشى بېپايان بۇ خۋاي گەۋرە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ تا پازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ كاتى رازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ پاش رازىبونت، پەرەدگار ھەموو سوپاس و ستايشىك بە جارىك شياۋى تۈيە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ بەو جۈرە شياۋى گەۋرەيى خۆتە، ئەي بېھاۋتا، ئەي بەخشندە، ئەي بېنيان، ئەي لېبوردە.

صەلات و سەلامى خۋاي گەۋرە لە پېغەمبەرى ئازىزمان موھەممەدى نېردراۋى خوا، نوۋرى چاۋو رووناكى ژيان و چراى تاريكى و ھاۋپى پى و ئازىزترين و خۆشەيىستىر كەس، كەسىك كە لە خۇمان لە پېشتەرە بۇمان، پېش بېنيان خۆشەيىستى و دلسۆزى بۇ نواندىن، بە مردنېشى كۆسى گەۋرەمان كەوت، بە دايك و باۋكەۋە بەقۇربانى بېن.

صەلات و سەلامى خوا لە ئالوبەيتى پېغەمبەرى ئازىزمان، ئەۋانەي خۋاي گەۋرە دەيەۋىت پاكىيان راگرىت، ئەۋانەي بە دل و گيانمان لە صەلەۋاتى ھەموو نوۋرژىكدا ناۋيان دەبەين، ئەۋانەي پەنگ و بۇي پېغەمبەريان گرتېو.

صەلات و سەلامى خوا لەسەر ھاۋەلانى خۆشەيىست، ئەۋانەي بوون بە پردىك بۇ پەرىنەۋى ئىمە بەرەو ئاسوودەيى و رىيى دلىيى، ئەۋ كەسانەي لەگەل خواۋ پېغەمبەرەكەيدا راستيانكرد، خوا لىيان رازى و ئەۋانېش لە خوا رازى بوون، كەسانى تاريكى ژيانىان بە چراى ئىسلام پووناك كردهۋە، بشكى دەستى و لال بى زمانى و كۆر بىت چاۋى و كەر بىت گۆيەك و لەئىش بکەۋىت دلى كە بە نيازى خراپ لە ژيانىان دەنەۋىت.

مىژۋى مۇقايەتى تىكئالۋى لارى و راستى و حەق و ناحەق و بۋارە جىاجىاكانى ژيان بوۋە، مۇۋ لەۋ كاتەۋەي چاۋى بېرە ئەۋديو سنوۋرى خوا پىيى لە قۇداۋى لاسارىدا چەقى، بۇيە ھەردەم لادانى نوۋ و زياتر دەھاتە كايە، بەرامبەر

بەمەش خۇاى گەۋرە پېغەمبەرانى بە پەيامى ھەق ناردوۋە، ھەريەكەۋ بەشېكى بەرپرسىيارىتتەكەى بەرگەۋتوۋە، ھەركام لەۋانەش چۈاردەۋريان دژايەتتيان كردون و دوست و پالپشتيشيان ھەبوۋە، ھەيانبوۋە كەسى يان دوان شوينكەۋتەى ھەبوۋە، ھەشيانبوۋە ژمارەيەكى زۆر شوينكەۋتەى ھەبوۋە.

پشكى گەۋرەى بەرپرسىيارىتتەكە كەۋتە بەر پېغەمبەرى ئازيزى ئيمە، نەخويندەۋاريك بە تەنھا پەيامى ھەتاھەتايى خۇايى بە ھەموو مەۋقايەتى بگەيەنيت، بەراستى ئەم ئەركە ھيندەى دى قورستر دەييت ئەگەر چۈاردەۋرى لاسارى بنوينن، ئەمەش ھاتە پىي پېغەمبەر (ﷺ)، بەلام ويستى خۇاۋ پاشان ھەۋلى پېغەمبەر (ﷺ) بوۋ بە ھۆكار تا لاسارتىن كەسانى چۈاردەۋرى پېغەمبەر (ﷺ) بىن بە كەسانى كە پېشەنگ بىن بۆ مەۋقايەتى، بەۋە لە برى دوزمىنانى خۇا نازناۋى بەرزى ھاۋەلانى پېغەمبەرى خۇايان ۋەرگرت، خالى بەرچاۋيشيان لەۋ كاتەۋە دەستپيىكر كە بە تەۋاۋەتى مليانكەچكر بۆ فەرمانى خۇا و ۋەك ئەمەۋى ئيمە چەنەچەننيان لەسەر شتەكان نەدەكر، ئەۋان بەھايەكى بەرزتر لە گيانيان بەديكر دۈلە يەكەم ھەنگاۋيانەۋە بەرامبەر بەۋ بەھايە گيانيان دانا تا خۇاى گەۋرە كەى بىھەۋيت گيانيان بگرپت، ئەۋان بۆ دنيائى كاتى نەدەسوۋتان، بەلكو بە دنيا دەسوۋتان بۆ پۇژى دوايى، لە برى پشت بەستىن بە دروستكراۋان پشتيان دەبەست بە دروستكەر (اللہ)، برسيتى و تينويتتيان دەچەشت تا لە رۇژى دوايىدا برسيتى و تينويتى نەبينن، ئەگەر شتيكيان بويستايە-لاى دروستكراۋ ھەبوايە يان نا- خيرا رووياندهكردە بارەگاي پەرۋەردگارو باكيان بە كەس نەبوۋ.

ئيدى ھيندە دروست شوينپىي پېغەمبەريان (ﷺ) گرتەبەر كە خۇاى گەۋرە لە قورئانەكەيدا لە چەندىن شويندا شاھەتى بۆ داۋن و ۋەسفيان دەكات، شاھەتى دا كە

له واندې رازي و نه واندېش له خوا رازين، پيغۀ مبهري نازيزيش (ﷺ) به چۀ ندين
فهرموده وه سفيان دهکات و درياهه تي دوژمنانېشيان دهکات.

به کورتي نه وه دهليين پيشهنگي کردن به که سانيکه وه که خواو پيغۀ مبهري که ي
لييان رازين ژيرانه ترين کاره، بويه پيوسته چاک شاره زاي ژيانيان بين و له گهل
سات به ساتي ژيانياندا بژين تا چراکه ي دهستان له دست بگريو و نيمه ش به
ريگه ي نه واندې بچين، به تاييه ت نه مړو که تيغي دوژمناني کينه له دلاني در به
هاوۀ لاندې تير بوته وه دهبيت مهردانه خو مان بدينه بهر نه و تيغه تا ري نه ددين
ماموستا کاني حق و راستي به دهستي درنده خراپ ويسته کان بريندار بگريو،
دوژمناني که که لبه ي سهگ و فيلي ريوپيان هيه تا دم بکوته هاوۀ لاندې کوتا
پيغۀ مبهري خوا.

گه لي کورديش که به دريژاي ميژوو ري نه و هاوۀ لاندېان له بهر چاوبوه و پريان
نه داوه دوژمناني هاوۀ لاندې دزه بکته ناويان له و نيونده دا پيشهنگيان پيشکش کرد،
موجاهيدو سهر کرده ي وه که سلاحه ديني نه ييووبي و زانا و موجاهيدو نوپگري وه نيين
تيمييه و سهر پهرشتياري فه تي قوسه نتينيه (شيخي گوراني ماموستاي موحه ممه
فاتح) و... هتد، به لام به داخه وه نوسين و هر گيران له سهر هاوۀ لاندې له نا و کوردا ده گمه نه و
ده کريت هه وليکي بهرچاو که ببينريت هه وله که ي ماموستا حبيب محمد سعيد بيت (خوا
ته مه ندريژي بکات بو خر مه تي نيسلام) چۀ نه هه وليکي ديکه ي نازيزانيکي ديکه ش
هه بووه به لام به گشتي هه وله کان به شي پيوست نه بون.

خواي گه وره توانا و نيازي به به نده يه که خوي به خشي تا هه ستيت به
هر گيران کتيبک له سهر هاوۀ لاندې که تا ناستيکي باش راستي هاوۀ لاندې خستوه ته
بهرچاو، نه ويش نه م کتيبهي به رده ستانه (حياة الصحابة) که زاناي پايه بهرز محمد
يوسف الکاندهلوي نووسيويه تي، نووسينيکي دانسقيه و به په نجه ي دست
ناماژي بو ده کريت.

ئەو هەنگاوانەى لەم وەرگێڕانەدا گیراوە تەبەر:

لەم نووسینەدا هەولمانداوە چەند خالێک بگڕینەبەر:

- ۱- پاراستنى ته‌واوى سپاردەى زانستى.
 - ۲- پاراوکردنەوه‌ى وەرگێڕانەکه‌ تا خوینەر ماندوو نه‌کات، ئەمەش بە‌وپەرى ره‌چاوکردنى خالى يه‌که‌م.
 - ۳- ئەو ته‌خريجاته‌ى که‌ نووسەر له‌ نێو ده‌قه‌که‌دا هێناوه‌يه‌تى بردوومانه‌ته‌ په‌راویژه‌وه‌ تا بیری خوینەر ماندوو نه‌کات.
 - ۴- هه‌ستاوين به‌ دیاریکردنى (صحیح و حسن و ضعیف) ی فه‌رمووده‌کان به‌ تايبه‌ت به‌ پشت به‌ستن به‌ بریاردانى زانای فه‌رمووده‌ناس ئیمامى ئەلبانى (ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت). ئەمەش به‌ سوود وەرگرتن له‌ به‌ره‌مه‌کانى ئیمامى ئەلبانى و وەرگێڕانە فارسیه‌که‌ که‌ کتیبخانه‌ى عه‌قیده‌ى ئەهلى سوننه‌ بلاوى کردووته‌وه‌.
 - ۵- هه‌ولمانداوه‌ نایه‌ت و فه‌رمووده‌کانى پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ ده‌قه‌ عه‌ره‌بیه‌که‌ش به‌ئین نه‌وه‌ که‌ له‌ وەرگێڕانەکه‌دا به‌ ته‌واوه‌تى نه‌مانیڤکايب‌ت.
 - ۶- هێنانى کورته‌یه‌که‌ له‌ ژێانى نووسەر ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت.
- له‌گه‌ڵ هه‌موو ئەمانه‌شدا هێچ کارى بى‌ که‌موکورتى نیه‌، ئەگەر هه‌ڵه‌و که‌موکورتى تیدا به‌دی‌کرا داوا له‌ خوینهرى به‌ریز ده‌که‌ین ناگادارمان بکاته‌وه‌ تا پشت به‌ خوا هه‌ولێ چاککردنى بده‌ین و هه‌موومان پیکه‌وه‌ خزمه‌تى به‌و بواره بکه‌ین، داواشم له‌ خوینهرانى به‌ریزه‌ ئەگەر به‌ نزایه‌کیش بێت له‌بیرمان نه‌که‌ن.
- ﴿وما أريد إلا الإصلاح ما استطعت وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت و إليه أنيب﴾

نهاد جلال حبيب الله

٢٩/٤/١٤٣١هـ.ج / سلیمانی

nihadhawramany@maktoob.com

گۈرتە يەك لە ژيانى نووسەر

موھەممەد يۈسۈف كاندەھلەۋى كۆپى موھەممەد ئىلياسى گەرە زاناي ئىسلامى لە باكوورى ھىندىستان لە بنەمالەيەكى ئايىن پەرۋەر زانستخۋان لە دايكېۋوۋە كە ھەر لەگەل شىرپىندانىدا زانستيان پىداۋە.

لە تەمەنى ۱۰ سالىدا ھەموو قورئانى پىرۋىزى لەبەركىردۈۋە، لەگەل ۋەرگىرتنى زانستە سەرەتايىيەكان بە دوايدا زانستى فەرمودەى لاي چەند مامۇستايەك ۋەرگىرت، لە سالى ۱۳۵۴ كۆچىدا بېروانامەى زانستى ۋەرگىرت.

موھەممەد يۈسۈف زۆر شەيداي خويىندىنەۋە بوو كاتىكى زۆرى بۇ تەرخان دەكرد، دواتر بەيەتتى دا بە باۋكى كە دامەزىنەرى كۆمەلى (التبليغ) بوو، باۋكى لە ۲۱ رەجەبى سالى ۱۳۶۲ دا موھەممەد يۈسۈفى كۆپى كىرد بە جىگىرى خۇي و دواتر خۇي كۆچى دوايى كىرد، ئەۋكات موھەممەد يۈسۈف ئەركەكەى باۋكى گىرتە ئەستۈۋ كەۋتە بانگەۋاز كىردن بۇ ئىسلامو كاتىكى زۆرى بۇ ئەۋ بۈارە تەرخان كىرد.

ئەم كەسايەتتە لە ھىندىستان و پاكىستانەۋە دەستىپى كىرد و دواتر بانگەۋازەكەى بەرەۋ ناۋچەكانى دىكە نارد ۋەك مىسرو سوودان و عىراق و جەماۋەرىكى زۆرى لەخۇگىرت، گىرنگىيەكى زۆرىشى دا بە جىھانى رۇژئاۋاۋ بە دەيان دەستەى بانگەۋازكارى بەرەۋ ئەۋروپا نارد.

موھەممەد يۈسۈف پەيۋەندى زۆرى لەگەل حاجياندا دەبەست تا گۈيگرو گەيەنەرى بانگەۋازەكەى بن، خۇي سى جار ھەج و دوچار ەمەرى بەجىگەياندۈۋە لە رىگەيدا درىژەى داۋە بە بانگەۋاز بۇ گەپرانەۋە بۇ لاي خوا.

ئەم كەسايەتتە سالى دواى كۇتا ھەجى پاش گەپرانىكى بەرچاۋ نەخۇشكەۋت و بەھۋى نەخۇشكەيەۋە مرد، ھەۋالى مەركى دەنگۈيەكى گەرەى لىكەۋتەۋە، دواى خۇيشى كۆپىكى بەجىھىشت بە ناۋى موھەممەد ھاروون كە ئەۋىش زانايەكى لىدەرچوۋ.

ده روازه

نایه ته قورئانیه کان له باره ی گویرایه لی

په روه ردگارو پیغڅه مبه ره که ی موحومه د (ﷺ)

۲

دہ روازہ

﴿نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی کویرایہ لی پەرودرگارو﴾

پیغہ مہرہ کہی موحہ مہد (ﷺ) ﴿﴾

خوای گہ ورہ دہ فہر مویّت:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
الضَّالِّينَ ﴿٦﴾

واتہ ((بہ ناوی خوای بہ خشنده و میہربان. سو پاس و ستایش ہر شایستہی
خوایہ و بو خواہیہ. بہ خشنده و دلوقاٹہ، کانگای پرحمت و میہربانیہ. خاوند و
سہرداری پوڑی پاداشت و سزایہ. خواہیہ، تہنا ہر تو دہ پەرستین و ہر لہ تو ش
داوای یارمہ تی و پشتیوانی دہ کہین. خواہیہ بہ ردہ وام پینوماییمان بفہرموو بو ئہم
پیبازی راست و دروستی ئیسلامہ. کہ بہرنامہ و پیبازی ئہوانیہ لہ نازو نیعمہ تی
خوت بہ ہرہ و ہرت کردوون، نہ مانخہ تیہ سہر پیبازی ئہوانیہ خہشم و قینیان
لیگیراوه، نہ مانخہ تیہ سہر پیبازی ئہوانہش کہ سہرگہردان و گومران)).

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٧﴾

واتہ ((بہ پراستی ہر خوا پەرودرگاری منیش و ئیوہشہ، کہ واتہ تہنا ئہو
بپہرستن و ملکہ چی ئہو بن، ئہمہیہ پیبازی راست و دروست)).

قُلْ إِنِّي مَدْنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي
وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٠﴾

واتہ ((نہی محمد ﷺ)) بلی: بہرستی من پەروردگارم ہدایہ ت و پرینمونی کردووم بو ریگہ و رببازی راست و دروست، نایینیک کہ راگری ژیانیکہ لکہ ئویش نایینی ئیبراہیمہ کہ دورہ لہ ہموو لادان و ناریکیہ وہ و ئو ہرگیز لہ پیزی موشریک و هاوہ لگہ راندا نہ بوو.

((نہی محمد ﷺ))، نہی ئیماندار بلی: بہرستی نویژو حج و دروشمہکانی و (سہرجہم چاکہ و بہندایہ تیم) ہرودہا ژیان و مردنم تایبہ تہ بہ خواہی پەروردگاری جیہانیانہ وہ. ئو زاتہ ہیچ هاوہ ل و هاوبہش و شہریکیکی نیہ و من بہ وہ فرمانم پیدراوہ و من یہ کہم کہسی موسولمانم)).

قُلْ يَتَّيِّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُخِيءُ وَيُمِيتُ فَأَمَّا نُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ آلَنِي أَلَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبَعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١﴾

واتہ ((نہی محمد ﷺ)) بلی: نہی خہ لکینہ بہرستی من پیغہ مبرو فرستادہی خوام بو ئیوہ بہ گشتی، ئو خواہی کہ ہر بو ئوہ خواہنداریتی ناسمانہ کان و زہوی، ہیچ خواہک نیہ جگہ لہو زاتہ، دہ ژنیئت و دہ مرینیئت، جا کہ و ابو و باوہری پتہ و بہینن بہ و خواہ و بہ پیغہ مبرہ کہی، گہ ہوا لدریکی نہ خویندہ وارہ، (تا ہیچ کہس نہ لیئت پیاو یکی خویندہ وار بووہ و خوئی قورنانی داناوہ) ئو پیغہ مبرہی کہ خوئی باوہر دہینن بہ خوا و بہ فرمودہکانی، دہ ئیوہش شوینی بکہون، بو ئوہی ئیوہ پرینمونی وەرگرن)).

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ

لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١﴾

١ - الأنعام: ١٦١ - ١٦٣

٢ - الأعراف: ١٥٨

((هیچ فرستاده یه کمان نه نار دوه مه گهر ته نها بوئه وهی گوپرایه لی بکریت به فرمانی خوا، خوئه گهر نهو خه لکه به راستی کاتیک سته میان له خویان کرد (به لادان له شهر یعت) بهاتنایه بولای تو و داوای لیخوشبوونی له خوای گه وره بکردایه، پیغه بمهریش داوای لیخوشبوونیان بو بکردنایه، نهوه بیگومان نهو کاته دهیانزانی که خوا ته وبه و په شیمانی وهرگره و میهره بان و دلوفانه (نه گهر به راستیان بویه)).

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اطِيعُوْا اِلٰهَ وَرَّسُوْلَهٗ ۚ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهٗ ۚ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ ﴿١٢﴾

((نهی نهوانه ی باوه پرتان هیناوه، فرمانبهرداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن و له به برنامه ی نهوزاته پشت هه لمه که ن، له کاتیکدا نیوه تیتده گن و ده بیستن)).
وَأَطِيعُوا اِلٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٣﴾
((گوپرایه لی و فرمانبهرداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن بوئه وهی ره حمتان پی بکریت)).

وَأَطِيعُوا اِلٰهَ وَرَّسُوْلَهٗ ۚ وَلَا تَنَزَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذَهَبَ رِجَالُكُمْ ۖ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ اِلٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤﴾

((گوپرایه لی خوا و پیغه مبه ره که شی بن له هه موو کردار و گوفتاریکدا و ناشوب و ئاژاوه مه گپن و مه چن به گژیه کدا، خوئه گهر بچن به گژیه کدا و یه کتر بشکینن، نهوه شکست و لاوازی پووتان تیتده کات و هه یبهت و شکو داری و دسه لاتتان له بهین ده چییت و ده بییت خوگرو نه فسه دریژ بن (هه له مهیدانی جهنگدا، هه له ناو یه کتردا) چونکه به راستی خوا یار و یاوه ری خوگرو ئارامگرانه)).

١ - النساء: ٦٤

٢ - الأنفال: ٢٠

٣ - آل عمران: ١٣٢

٤ - الأنفال: ٤٦

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١﴾

((ئەو ئەوانەو باوەرتان هێناوه، فەرمانبەردارو گوێڕایەلی خواو پیغەمبەر و فەرمانپەر واکان بکەن کە لەخودی خۆتانن (لە بیرو باوەر پابەندییدا)، خو ئەگەر لە شتێکدا بوو بە کێشەتان دەربارەو حوکمی خواو، ئەو ئەو کێشەو بە گێڕنەو بوو بووای خواو پیغەمبەرەکی (ﷺ) (کە قورئان و سوننەت دەگەییەنیت)، ئەگەر ئێو باوەرتان بە خواو بە پوژێ قیامەت هەو، (پەفتارکردن) بەوشیوێ چاکترین و جواترین سەرچاویە بو چارەسەری کێشەکانتان)).

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَخَشِيَ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٣﴾ * وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أُمِرُوا لَيُخْرِجَنَّ قُلَّ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةً مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَءَاتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٧﴾

واتە ((بەلام گوفتاری ئیمانداران کاتیەک بانگ دەکرین بووای خواو پیغەمبەرەکی تا فەرمانپەر وایی بکات لە نیوانیاندا تەنها ئەوێ کە دەلێن: بیستمان و گوێڕایەلێن بوو هەموو فەرمانێکی شەرعی، هەر ئەوانەشن سەرفرازو

١ - النساء: ٥٩

٢ - النور: ٥١ - ٥٦

سهرڪه وتوو. جا ٺهوهي فرمانبرداري خاوا پيغهمبرهڪهي بڪات و له خوا
 بترسيٽ و لهسهرپيڇي و نافهرماني خوي بپاريڙيٽ، ٺاههوانه سهرفرازو به ٺاوات
 گهيشٽوون. دوپوهڪان سويندي گهوره بهخوا دهخون ٺهگر فهرمانيان پي بدھيت
 كه درچن بو خهبات و جيهاد، دردهچن و ٺامادهن، پييان بلي: سويند مهخون
 ملڪهچي ٺيوه زانراو و دياره؟! (هه موو کات کردارو گوڦتارتان جيابه)، بهراستي
 خوا ٺاگايه بهو کارو کردهوانهي كه ٺهجمي ددهن. پييان بلي: فرمانبرداري
 خواو فرمانبرداري پيغهمبر بن، خو ٺهگر پشتيان هه لکرد، ٺهوه ٺهوه تنها
 گهياندني پهيامي خواي لهسهر شانه، ٺيوش سهرپيڇي و ياخيپوونهڪهتان
 لهسهر ٺان دهڪهويٽ، خو ٺهگر فرمانبرداري بن و گوڙپرايه ل و ملڪهچ بن بهراستي
 ٺهوه هيدياھت وهردهگرن، دلنياش بن كه ٺهرڪي سهرشاني پيغهمبر تنها
 گهياندنيڪي پوون و ٺاشڪرايه و هيچي ترنيه. خوا به ٺيني ده ٺيا بهخش و تهواوي
 داوه بهوانهي باوهريان هيٺاوه له ٺيوه و کارو کردهوه چاڪهڪانيان ٺهجم داوه به
 راستي له ٺايندهيهڪي نزڪدا جيٺشين و پايهداريان دهڪات له ولاٽدا ههوهڪ چون
 ٺيمانداري پيش ٺهمني جيٺشين کردووه و ٺهوه دين و ٺاينهيان بو دهچهسپينيٽ
 خودا خوي پي رازيه، ههروهه ترس و بيميان بو دهگوڙيٽ به ٺارامي و هيمني،
 ٺهوهڪاته ٺيتر به تهواوي هه من دهپهرستن و ههركيز هيچ جوڙه هاوه ليڪ و
 شهريڪيڪم بو بريار نادهن، ٺهوسا ٺهوهي دواي ٺهوه پايهداريه بي باوهر بيت، ٺاهه
 جوڙه كهسانه هه تاوانبارو لهسنور درچوون. ٺهي ٺيمانداران: نوڙهڪانتان له
 کاتي خويدا به چاڪي ٺهجم بدھن و زهڪاتي مالهڪانتان بدھن و فرمانبرداري
 پيغهمبريش بڪن به لکو رهحمتان پي بڪريٽ).

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اسْتَجِيبُوْا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا تُحْيِيْكُمْ وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ يَحْوِلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾

((ئەوێ ئەوانەى باوەڕتان هێناوه، بە دەم بانگەوازی خوا و پیغەمبەرەوه بچن کاتیەک بانگتان دەکات بۆ بەرنامە و پێبازیەک کە دەتانژێنێتەوه و ژيان بەخشە، چاک بزانن بەپراستی خوا (زۆر بە ئاسانی) دەتوانیت دەسەلاتی بکەویتە نێوان ئادەمیزاد و (ئاواتەکانی) دلیهوه (بە گوڕینیان)، (بیرتان نه چیت) بەپراستی هەر بۆلای ئەویش کوډەکرێنەوه)).

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ﴿٢٥﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری پیغەمبەر (ﷺ) بکات، ئەوێ بەپراستی فەرمانبەرداری خۆی کردووه، ئەوێش پشستی هەڵکردووه (ئەوێ خۆی زەرەرمەند دەبێت) خو ئێمە توومان نه ناردووه تا ببیتە چاودێر بەسەر ئەوانەوه)).

وَمَنْ يُطِيعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالشّٰهَدَاءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَاُولٰٓئِكَ رَفِیْقًا ﴿٢٦﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰی بِاللّٰهِ عَلِيْمًا ﴿٢٧﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری خوا و پیغەمبەر بکات، جا ئەوانە لەگەڵ ئەو کەسانەدا دەبن (لە بەهەشتی بەریندا) کە خوا ناز و نعمەتی پێشاندووه بەسەریاندا لە پیغەمبەران و پراستگۆیان و شەهیدان و پیاوچاکان، ئای کە ئەوانە هاوێ و هاوێی و هاوێمیکی چاک و بێ وینەن!)).

١ - الأنفال: ٢٤

٢ - النساء: ٨٠

٣ - النساء: ٦٩ - ٧٠

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٤﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٥﴾

((ئهو انه ی باسکران (درباره ی هه تیوان و چو نیه تی دابه شکر دنی میراتی) ئهو
سنورانه ن خوا دیاری کردون، جا ئهو که سه ی فرمانبرداری خواو
پیغه مبه ره که ی بکات (له م بواره داو له هه موو بواره کانی تر دا)، ئه وه خوا ده ی خاته
ناو باخه کانی به هه شته وه: که چه نده ها پووبار به ژیر دره خته کانیدا ده پوات،
هاور ی له گه ل ژیا نی نه پراوه تیایدا، بینگومان هه ر ئه وه شه سه رفرازی گه وره و
ده سته وتی بی سنوور به لام ئه وه ی یاخی بیته له خواو پیغه مبه ره که ی و در چیت
له سنوور ه کانی، ئه وه خوا ده ی خاته ناو ناگریکه وه که بو هه می شه تیایدا
ده مینیت ه وه و سزایه کی سه رشو پکه رو ریسواکه ری بو هه یه)).

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ
إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٨﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿١٩﴾

((ئهی محمد (ص)): پرس یارت لی ده که ن درباره ی ده سته وته کان، تو بلی:
هه موو ده سته وته کان هی خواو پیغه مبه رن (هه ر ئه وان بو یان هه یه بریاری
چو نیه تی دابه ش کردنی بده ن)، که واته له خوا بترسن و چاکسازی نیوانی خوتان

١ - النساء: ١٣ - ١٤

٢ - الأنفال: ١ - ٤

بکهن (مهیه لن له سهر ته ماعی دونیا نیوانتاتان بشیوئیت) و فه رمانبه رداری خواو پیغه مبه ره که ی بن، نه گهر ئیوه ئیماندارن. بیگومان ئیماندارانی راسته قینه ته نها نه وانه ن: (یه که م) که کاتیگ ناوی خوا برا، نه وه دله کانیا ن ده ترسیئ و ده ه ژئیئ، (دو وه م) کاتیگ ئایه ت و فه رمانه کانی ئیمه یان به سهر دا بخوینرئیته وه، نه وه ئیمان و باوهریان زیاد ده کات، (سی هه مه م) (له هه موو کارو باریکیشیاندا) ههر پشت به په روه ردگاری خو یان ده به ستن. (چواره م) نه وانه ن که نویژه کانیا ن به چاکی نه نجام ده دن، (پینجه م) هه ندیک له و پزق و پوزیه ی پیمانداون، ده به خشن و سه رفی ده که ن. نا نه وانه ههر خو یان ئیماندارانی راسته قینه ن، چه نده ها پله و پایه ی به رزیا ن بو هیه لای په روه ردگاریان و لیخو شبوون و پزق و پوزی هه میشه یی له گه ل پیزدا)).

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ١

((ئیمانداران له پیاوان و له هه ندیکیان خو شه ویست و پشتگیرو هاوکاری یه کترن (که نه مه ش سیفاتیا نه) فه رمان به چا که ده دن و قه دهغه له خراپه ده که ن و نویژه کانیا ن به چاکی نه نجام ده دن و زه کاتی مالیشیا ن ده به خشن و گو یراه له و فه رمانبه رداری خواو پیغه مبه ره که ی ده که ن، نا نه وانه له ئاینده دا خو له رحمیا ن پی ده کات و سو زی ده بیئ بو یان، به راستی خوا بالاده ست و دانایه)).

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٢

((نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) به ئیمانداران بلی: نه گهر ئیوه خواتان خو ش ده وئیت ده شوینی من بکه ون له فه رمانی من دهرمه چن، نه وکاته خواش ئیوه ی خو ش ده وئیت و له گوناو هه له کانیشتان خو ش ده بیئ، نه و خوا یه لیخو شبو و میهره بانه)).

١ - التوبة: ٧١

٢ - آل عمران: ٣١

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۖ

((سویند به خوا به راستی له پیغه مبهری خوادا چاکترین نمونه ی ته و او و پیکوپیک هیه □ چاوی لی بکه و شوینی بکه و، به تایبته بو شه و که سانه ی په زامه ندی خویان مه به سته، سه رفرازی قیامت ناواتیانه، هه میشه و به رده و ام یادی خوا به زوری شه نجام دده و و زمانیان پاراوه به یادی خوا)).

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَذَلِكَ يَكُونُ دُولُهُ بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا أَتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

((جا شه وهی پیغه مبهر (ﷺ) پیی به خشیون وهی بگرن، هه ره مانیک ی پیدان به گوپی بکه، قه ده غه ی هه شتیکی لی کردن مه یکه، له خوا بترسن، چونکه به راستی خوا به توندی توله ده سینیت)).

((فه ره مووده سه باره ت به گوپرایه لی پیغه مبهر (ﷺ) و شوتیکه وتنی خوی و جینشینه کانی ره زای خویان لی بیت))

بوخاری له شه بو هورهیره وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ)
فه رموی (من اعطاني فقد اطاع الله و من عصاني فقد عصى الله، و من اطاع اميري فقد اطاعني، و من عصى اميري فقد عصتني)). واته ((هه رکه س گوپرایه لی من بیت

۱ - الأحزاب: ۲۱

۲ - الحشر: ۷

ئەو گویڤرایه‌لی خوا بووه، هه‌رکه‌سیش له‌من لابات ئەوا له‌ فهرمانی خوا لایداوه، هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لی ئەمیرم بی‌ت ئەوا گویڤرایه‌لی من بووه، هه‌رکه‌سیش لی‌ی یاخی بی‌ت ئەوه له‌ من یاخی بووه لایداوه)).

هه‌روه‌ها بوخاری له‌ ئەبو هوره‌یره‌وه (ﷺ) به‌ مه‌رفوعی هیناویه‌تی ((کل امتی یدخلون الجنة الا من ابی، من اطاعنی دخل الجنة، ومن عصانی فقد ابی))^١ واته‌)) هه‌موو ئومه‌ته‌که‌م ده‌چنه‌ به‌ه‌شته‌وه ته‌نها که‌سیک نه‌بی‌ت که‌ یاخی ده‌بی‌ت، هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لم بی‌ت ده‌چیته‌ به‌ه‌شته‌وه، هه‌رکه‌سیش له‌ من لابات یاخی بووه)).

هه‌روه‌ها بوخاری له‌ جابه‌روه (ﷺ) هیناویه‌تی که‌ ده‌لی‌ت ((فریشتیه‌ک هات بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئەو کات پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خه‌وتبوو، وتیان: ئەم هاوړی و که‌وره‌تان نمونه‌یه‌کی هه‌یه‌ بزافن ده‌یزانن، هه‌ندیکیان وتیان: خه‌وتوو، هه‌ندی وتیان چاوی خه‌وتوو و دلی‌ بی‌داره، ئەوانیش وتیان وه‌ک ئەو که‌سه‌ وایه‌ مالیک دروست ده‌کات و تیایدا (مه‌ئده‌ب) نانی ئاهه‌نگی بووکی‌نی دانا بی‌ت و که‌سیک بنی‌ری‌ت تا خه‌لک بانگ بکات، هه‌رکه‌س بچی‌ت به‌ده‌م بانگه‌وازه‌که‌ره‌که‌وه ده‌چیته‌ ماله‌که‌وه و له‌ خواردنه‌که‌ ده‌خوات، هه‌رکه‌سیش نه‌چی‌ت به‌ده‌می‌وه ناچیته‌ ماله‌که‌وه و لی‌ی ناخواتوتیان: بو‌ی بگی‌رنه‌وه‌ غی‌ی تی‌ده‌گات، هه‌ندیکیان وتیان خه‌وتوو، هه‌ندیکیان وتیان چاوی خه‌وتوو و دلی‌ بی‌داره، ئەوانیش وتیان ماله‌که‌ به‌ه‌شته‌و موحه‌مه‌د بانگه‌وازه‌که‌ره‌که‌یه‌و هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لی موحه‌مه‌د بی‌ت گویڤرایه‌لی خوا بووه، هه‌رکه‌س له‌ موحه‌مه‌د یاخی بی‌ت له‌خوا یاخی بووه لایداوه، موحه‌مه‌د نی‌وانی خه‌لکی جیا کردوه‌ته‌وه)).^٢

^١ له (الجامع) ج ٢ من ٢٣٣ دا واهاتوو.

^٢ - داره‌می له‌ په‌بی‌عه‌ی جه‌رشیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی و له (المشكاة) ص ٢١ دا واهاتوو.

هه ردو زاناي فهرمووده ناس بوخاري و موسليم له نه بو موساوه (ﷺ) ده ليت
 پيغه مبهه (ﷺ) فهرمووي ((انا مثلي و مثل ما بعثني الله به كمثل رجل اتي قوما فقال يا
 قوم! مني رايت الجيش بعيني، واني انا النذير العريان، فالنجاء، فالنجاء، فاعطاء طائفة من
 قومه فادجوا، فانطلقوا على مهلهم فنجوا، و كذبت طائفة منهم فاصبحوا مكانهم فصبحهم
 الجيش فاهلكهم و اجتاحتهم، فذلك مثل من اعطاني فاتبع ما جئت به، ومثل من عصاني و
 كذب ما جئت به من الحق))

واته ((نمونه من و نه وهى خواى گه وهه پيى نار دووم، وهك پياويك وايه بيته
 لاي نه وهه خه لکه و پييان بلت: گه له کهم من به چاوانى خووم سوپام بينى، من
 بيدار که ره وهى بهرگ لابه رم، فرياکه ون، فرياکه ون، دهسته يه کي گه له که ي به گوئي
 ده کهن و له درهنگانيکي شهودا خويان پرگار ده کهن و له سه رخو ده چن و پرگاريان
 ده بيت، دهسته يه کيشيان به دروي ده زانن و له شويني خوياندا ده ميننه وه، که
 به ياني ديت سوپا ديت به سهرياندا و لييان ده دات و له ناويان ده بات، دهى نه وه
 نمونه ي نه وه که سه يه که گوپرايه لي من ده بيت و شوين نه وه په يامه ده که وي ت که پيى
 هاتووم، له گه ل نمونه ي نه وه که سه ي لي م ياخي بووه و لايدوه و نه وه شته ي به هه ق
 پيى هاتووم به دروي ده زانيت)).

ترمزي له عه بدولاي کوري عه مره وه (ﷺ) هيناويه تي که پيغه مبهه (ﷺ)
 فهرمووي ((لياين على امتي كما اتي على بني اسرائيل حذر النعل بالنعل حتى ان كان
 منهم من امتي اتي امه علانية لكان في امتي من يصنع ذالك، وان بني اسرائيل تفرقت على
 اثنين و سبعين ملة، وتفرقت امتي على ثلاث و سبعون ملة، كلهم في النار الا ملة واحدة، (هم)
 ما انا عليه و اصحابي)) واته ((پوژيک ديت چي به سهه به ني ئيسراييلدا ديت به سهه
 ئومه ته که ي منيشدا ديت و ههنگاو به ههنگاو ده که ونه شوين به ني ئيسراييل تا
 نه وهى نه گه ر يه کيک له وان - به ني ئيسراييل - به ئاشکرا له گه ل دايکيدا سه رجى
 بکات له ناو ئومه ته که ي منيشدا که سي و ده بيت نه وه ده کات، به ني ئيسراييل بوون
 به هه فتاو دوو به شه وه، ئومه تي منيش بو هه فتاو سي به ش دابه ش ده بن،

هه موویان ده چنه ناو دۆزه خ جگه له یهك دهستیان، وتیان، ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وانه کین؟ فهرمووی: ئه وانه له سه ر ئه و پێبازهن که من و هاوه لانی له سه ری ده پوین)).

ترمرزی و ئه بو داو دیش له عیربازی کوپی ساریه وه (ﷺ) ده گیرنه وه - ده که کهش هی ئه بو داو ده - که وتی : پیغه مبهر (ﷺ) پوژیک نوژی بو ده کردین، پاشان پووی وه رگیرا به لامانداو ئاموژگاریه کی به هیژو په وانپێژی وای کردین که چاوه کان فرمیسیکیان بو پشست و دلّه کان پیی پاچله کین، یه کی و تی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده لییت ئاموژگاری مائناوییه چیمان پی ده لییت؟ ئه ویش فهرمووی ((اوصیکم بتقوی الله والسمع والطاعة وان عبدا حبشیا فانه من یعیش منکم بعدی فیسری اختلافا کثیرا، فعلیکم بسنتی وسنة الخلاء الراشدین المهدیی، تمسکوا بها وعضوا علیها بالنواجذ، وایاکم و محدثات الامور فان کل محدثة بدعة، وکل بدعة ضلالة)) واته ((وه سیه تتان بو ده که م له خوا بترسن و گوپرایه ل بن با بو کوپله یه کی حه به شیش بییت، چونکه هه رکامتان دوا ی من بژین نا کوکیه کی زور ده بین، بو یه ده ست بگرن به سوننه تی من و خه لیفه راشیدینه رینمونیکه ره کانه وه، دهستی پیوه بگرن و له سه ری دان به خودا بگرن، زور خوتان به دور بگرن له داهینراوه کان، چونکه هه موو داهینراویک بیدعیه و هه موو بیدعیه کیش گو مپراییه)).^۱

ره زین له عومه ره وه (ﷺ) به مه رفوعی هی ناویه تی ((سالت ربی عن اختلاف اصحابی من بعدی فارحی الی یا محمد! ان اصحابک عندی بمنزلة النجوم من السماء بعضها اقوی من بعض و لكل نور، فمن اخذ بشیئ مما م علیه من اختلافهم فهو عندی هدی... اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم))^۲ واته ((پرسیارم له په ره ردگارم کرد له سه ر نا کوکی هاوه لانی دوا ی خو م، ئه ویش سه روشی بو دابه زاندم ئه ی موحه مه د، هاوه لانی تو لای

۱ - صحیح

۲ - له (جمع الفوائد) ج ۲ ص ۲۰۱ دا ها تو وه.

من وهك ٿه ستيڙه ڪاني ٿا سمان وان، هه نديڪيان له هه نديڪي ديكه يان به هيڙتره، هه چهنده هه موويان پووناڪيان ههيه، هه ڪاميان له ناڪوڪيه ڪهيدا شتيڪ له وه بگرنه دست ڪه له سهري بوون لاي من له سهه پڙنموونين، پڙغه مبهه (ﷺ) دواتر فرموي، هاوہ لانم وهك ٿه ستيڙه ڪان وان هه ڪاميڪيان بڪنه پيشهنگ پڙنمووني وه رده ڪرن)).

ترمزي له حوزه يفهوه (ﷺ) به مرفوعي هيٺاويه تي ڪه پڙغه مبهه (ﷺ) فرموي ((اني لا ادري قدر بقائي فيكم فاقتدوا بالذين من بعدي - اشار الي ابوبكر و عمر (ﷺ) واهتدوا بهدي عمار و ما حدثكم عن ابن مسعود فصدقوه)) واته ((من نازانم قهدهر و ابيٽ چهنده له ناوتاندا بمينمهوه، بوڙه پيشهنگي بڪنه بهو دوانه ي دواي خو مهوه - ٿا ماڙه ي ڪرد بو ٿه بوبه ڪرو عومهه (ﷺ) پڙي عه ممار بگرنه بهرو ئين مه سعو هه رچي پي ٽن پڙواي پي بڪنه و به راستي بزان)).

هه روهه ترمزي له بيلالي ڪوپي حارسي موزه نيهيه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: پڙغه مبهه (ﷺ) فرموي ((من احيا سنة من سنتي قد امتيت بعدي فان له من الاجر مثل اجر من عمل بها غير ان ينقص من من اجرهم شيئا، ومن ابتدع بدعة ضلالة لا يرضاها الله ورسوله كان عليه من الاثم مثل اثم من عمل بها لا ينقص ذلك من اوزارهم شيئا)). واته ((هه ڪه س سوننه تيڪم زيندو و بڪاته وه ڪه دواي خو مريٺرايٽ ٿهوا وه ٿه ڪه سه ي ڪاري پي دهڪات پاداشتي بو ههيه به بي ٿه وه ي له پاداشتيان هيچ ڪم بڪات، هه ڪه سيش بيدع يه ڪي سه رشيويٺهرو گو مڙاڪه ر دابهينيٽ ڪه خواو پڙغه مبهه ڪه ي پڙي پازي نه بن وه ٿه ڪه سه ي ڪاري پڙدهڪات تاواني بو دهنو سريٽ به بي ٿه وه ي هيچ له تاوانيان ڪم بڪات)). ئين ماجهش به هه مان

شيء له كه سيري كوري عه بدولاي كوري عه مره وه له باوكيه وه له باپيري وه هيناويه تي.^۱

هه روه ها ترمزي له عه مري كوري عه وفه وه (ﷺ) هيناويه تي كه ده لئيت: پيغه مبر (ﷺ) فه رمويه تي ((ان الدين ليارز الى الحجاز كما تارز الحية الى جحرها، و ليعقلن الدين من الحجاز معقل الاروية من راس الجبل، فان الدين بدا غريبا وسيعود غريبا كام بدا، فطوبى للغرباء وهم الذين يصلحون ما افسد الناس من بعدي من سنتي)) واته ((چون مار ده چيته وه ناو كونه كه ي ئيسلامي ش وا ده چيته وه ناو حيجاز، ئيسلام له حيجازدا دايد ده كوتيت، وهك چون و شتر له لوتكه ي شاخدا دايد ده كوتيت، چونكه هم ئايينه به نامويي ده ستي پي كر دوه (ﷺ) ده گه ريتته وه بو نامويي وهك چون وا ده ستي پي كرد، سه ره رزي و به هشت بو ناموكان، نه وانه - ناموكان - نه وانه كه چي له سوننه تي من دواي خو م خه لك شيواندويه تي چاكي ده كه نه وه)).^۲

هه روه ها ترمزي له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: پيغه مبر (ﷺ) پي و تم: ((يا بني! ان قدرت ان تصبح وتتمسى وليس في قلبك غش لاحد فافعل... يا بني! و ذالك من سنتي ومن احب سنتي فقد احبني، ومن احبني مان معني في الجنة)) واته ((كوري شيرينم، نه كه ر توانيت به ياني و ئيواره بكه يتته وه به بي نه وه ي دلت له كه س كرمو نه بيت بيكه... كوري شيرينم نه وه له سوننه تي منه و هه كه سيش سوننه تي مني خوش بويت مني خوش ده وييت، هه كه سيش مني خوش بويت له به هشتدا له كه لمدايه)).^۳

۱ - ضعيف

۲ - ضعيف

۳ - ضعيف

بہیہ قی له ئیبن عہباسہ وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیناویہ تی ((من تمسک بسنتی عند فساد امتی فلہ اجر ماتۃ شہید)) واتہ ((ہرکس لہ کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہ کہمدا دەستبگریٹ بہ سوننہ تی منہ وہ ئہوا پاداشتی سہد شہیدی (ہیہ)). تہہ رانیس لہ ئہبو ہورہیرہ وہ (ﷺ) ئہمہی ہینا وہ، بہ ئام ئہو دەلیت ((فلہ اجر شہید)) (پاداشتی شہیدی کی ہیہ)). لہ (الترغیب ج ۱ ص ۴۴) دا واہاتوہ.^۱

تہہ رانی و ئہبو نہ عیم لہ کتیبی (الحلیۃ) لہ ئہبو ہورہیرہ وہ (ﷺ) ہیناویانہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) دہہ رمویٹ ((التمسک بسنتی عند فساد امتی لہ اجر شہید)) واتہ ((ئہو کہسہی لہ کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہمدا دەست دەگریٹ بہ سوننہ تہمہ وہ پاداشتی شہیدی کی ہیہ)).^۲

حہ کیمیش لہ ئہبو ہورہیرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہ مہر (ﷺ) فہرموویہ تی ((التمسک بسنتی عند اختلاف امتی کالقابض علی الجمر)) واتہ ((ئہو کہسہی لہ کاتی نا کوکی ئوممہ تہ کہمدا دەست دەگریٹ بہ سوننہ تی منہ وہ وک ئہو کہسہ وایہ پشتکووی گرتبیت بہ دەستیہ وہ)).^{۳، ۴}

موسلیم لہ ئہنہسہ وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیناویہ تی ((من رغب عن سنتی فلیس منی)) واتہ ((ہرکس گوئی بہ سوننہ تہ نہ دات لہ من نی یہ)). ئیبن عہساگیریش لہ ئیبن عومہرہ وہ وای ہینا وہ لہ سہرہ تاکہیہ وہ ئہمہی بو زیاد کردوہ ((من اخذ بسنتی فہو منی)) واتہ ((ہرکس دەست بگریٹ بہ سوننہ تہمہ وہ ئہو لہ منہ)).

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

۳ - لہ (کنز العمال ج ۱ ص ۴۷) دا ہاتوہ.

۴ - حسن

دارقوتنی لہ عائیشہ وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من تمسک بالسنة دخل الجنة)) واتہ ((ہر کہس دہست بگریٹ بہ سوننہ تہ وہ - سوننہ تی پیٹہ مہر (ﷺ) - دہجیتہ بہ ہشتہ وہ))۔^۱

سجزی لہ ئەنەس وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من احيا سنتي فقد احبني، ومن احبني كان معي في الجنة)) واتہ ((ہر کہس سوننہ تی من زیندوو راگریٹ ئەوہ منی خوش دەویٹ، ہر کہس سیش منی خوش بویٹ لہ بہ ہشتا لہ گہ لمدایہ))۔^۲

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی پیٹہ مہر (ﷺ) و ہا وہ لانیہ وہ (ﷺ)

خوای گہ ورہ دہ فہ رمویٹ

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿١﴾

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

واته ((محمد باوکی هیچ کهس له پیاوانتان نیه، به لکو پیغه مبهري خواجه و دواهمینی پیغه مبهراڼه، هه میشه و بهرده و امیش خوا به هه موو شتیک زانایه)).
يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٠﴾ وَدَاعِيًا اِلَىٰ اللّٰهِ بِاِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿١٠١﴾

واته ((ئهی پیغه مبهري (ﷺ) ئیمه بهراستی تو مان پهوانه کردوو که شایهت یت به سهر ئوممه تی ئیسلامه وه که په یامی خوات پی راگه یاندوون) و مژده ده به خشیت به ئیمانداران به وهی په زامه ندی خوا و به هه شتی به رین چاوه ریپیانه) ترسینه ریت (بی) باوه ران ده ترسینیت له خه شم و قینی خوا و دوزه خ). هه روه ها به مو له ت و پشتیوانی خوا بانگه واز ده که یت بو به رنامه و ریپازی ئه و زاته، هه روه ها چرایه کی پوونا ککه روه ی بو سه رجه م سه رگه ردا فان)).

اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٠﴾ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوْقِرُوْهُ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿١٠١﴾

واته ((ئیمه تو مان پهوانه کردوو ئهی محمد (ﷺ) که شایهت و مژده دهر و به ناگاهینهر بیت بو گرو ی ئاده میزاد. بو ئه وهی ئیوه باوه ر بهینن به خوا و پیغه مبه ره که ی و پشتیوانی له پیغه مبه ر بکه ن و ریزی شایسته ی خو ی لی بگرن و ته سبیحات و ستایشی خوا بکه ن له به ره به یان و عه سراندا)).
اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَنَذِيْرًا ﴿١٠٠﴾ وَلَا تُسْئَلُ عَنْ اَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿١٠١﴾

١ - الأحزاب: ٤٠

٢ - الأحزاب: ٤٥ - ٤٦

٣ - الفتح: ٨ - ٩

٤ - البقرة: ١١٩

واته ((به راستی نهی محمد (ﷺ) ئیمه تو مان هاوپی له گه له هه ق و راسته قینه کاندایه وانه کردوو ه □ مژده در بیت به ئیمانداران و ترسینه ر بیت بو بی باوه ران، بیگومان تو هه رگیز به رپر سیار نیت له نیشته جیکانی دوزه خ)).
 إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿١﴾

واته ((بیگومان ئیمه تو مان په وانه کردوو به هه ق و راستیه کی ته واده، مژده در و ترسینه ری (بی پروا کانیست) هیچ گه له نه ته وه یه کیش نه بو وه که فرستاده و بیدار که ره وه یه کی بو په وانه نه کرابیت)).
 وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢﴾

واته ((ئیمه ته نها بو هه موو خه لکی نه بیست، تو مان په وانه نه کردوو، له کاتی کدا مژده در و ترسینه ریت بو یان، به لام زو ربه ی خه لکی به م راستی یه نازان)).
 وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٣﴾

واته ((ئیمه قورئانمان له سه ر بنچینه ی هه ق و راستی دابه زاندوو، بو چه سپاندنی هه ق و راستیش دابه زیوه، ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیست که مژده به خش بیت (به ئیمانداران) و ترسینه ر بیت (بو خوانه ناسان))).
 وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿٤﴾

واته ((نه ی محمد (ﷺ) ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیست که ببیته په حمه ت و به ره که ت بو هه موو جیهانه کان (جیهانی ئاده میزاد و گیاندار و پروه ک و په ری و هتد...)).

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٥﴾

١ - فاطر: ٢٤

٢ - سبا: ٢٨

٣ - الإسراء: ١٠٥

٤ - الأنبياء: ١٠٧

واته ((هر نهو زاته پیغه مبه ره که ی هاو پئی له گهل هیدایهت و پینموونی و ئایینی راست و دروستدا ره وانه کردوه تا سهری بخات به سهر هه موو بهرنامه و ئایینه کانی تردا، هه رچه نده موشریک و هاو هل دانه ران پیی سه غلهت و دلته نگ ده بن)).

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَتَزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَتَّبِعُنَا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَى وَرَحْمَةً وَنُفِخُ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٢٨﴾

واته ((پورشیخ هیده لله هه موو ئومه تیگدا شایه تیگ ده نیترین له خو یان بو سه ریان، تو شمان هینا و (هه ی محمد ﷺ) که شایهت بیت له سهر نهو خه لکه، قورئانی شمان بو تو داها لادوه، پروونکه ره وه ی هه موو شتی که، هیدایهت به خش و ره حکمه ته و مرگینیشه بو موسولمانان)).

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعَ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ أُمَّةً إِنْ اللَّهُ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٩﴾

واته ((به ی شیوه یه ش شیوه مان به گه لیکی میان ره و گیراوه (له هه موو پرویه که وه، له پروی عیب ادهت و به رستییه وه، له پروی دنیا و قیامه ته وه، له پروی داخو ازیه کانی روح و نه فسموه... هتد) تا ببنه شایهت به سهر خه لکیه وه (تاجران نه م ئایین و بهرنامه یه هه موو مایه ی خیر و سه ره رزیه بو تاک و کو مه ل له هه موو

١ - التوبة: ٢٢

٢ - النحل: ٢٩

٣ - البقرة: ١٤٣

سهرده میځداو له هه موو بواره کانی ژياندا) و بو نه وهی پیڼه مبه ریش (له هه موو نه و بوارانه دا ماموستا و رابه ری ئیوه بیټ له پوژی قیامه تدا) ښایه تی بدلت (بو دلسوزانی نوممه تی له سهر نه وهی به نه رکی سهرشانی خوین هه ستاون) و نه و قیبله و پروگه یه ش پووت تی کردبوو (که بیت المقدس بو) گورانکاریشمان به سهردا هینا ته نها بو نه وه بوو بزاین و دهر بکه ویت، کی شوینکه و ته ی پیڼه مبه ر ده بیټ و کیښ پاشه و پاش هه لده گه ریته وه، هه رچه نده (گورانی قیبله) بوو به هو ی ناره حیه تیه کی گه وره، مه گه ر له سهر نه وانه ی خوا دلیلی داهه زران دبوو و رینموونی کردبوون، بیگومان خوا نیمان و باوه رداری و (نویژتان) زایه ښاکات، چونکه به راستی خوا بو خه لکی، زور به سوژو به به زه یی یه)).

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَٰأُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ ءَامَنُوا ۖ قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۖ رُسُلًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَفِي بُرُوجٍ مُّشْرَبٍ ۚ وَنَسِجَ رِيَالٍ مُّسَوَّمَةٍ مُّغْتَمَرَةٍ ۖ فَذُقُوا ۚ

واته)) دلنیا یی خوا قورثانی بو ئیوه دابه زان دبوو سهرده ی پیڼه مبه ریک که ښایه ته پروونه کانی خواتان به سهردا ده خوینیته وه، تا سهرده ی پیڼه مبه ریک که سهرده ی پیڼه مبه ریک که کرده وه چاکه کانیان نه نجام داوه له تاریکیه کان دهریان دلیټ و بزگاریان بکات و بیانخاته ناو نوورو پرووناکیه وه، جا نه وهی باوه ربه یی که خواو کرده وهی چاک نه نجام بدات، نه وه ده یخاته باخه کانی به هه شته وه که چه نه ها روبر به ژیر درخت و به به رده م کوشکه کانیدا دهروات و له وی ژیان یی می شوی و هه تا هه تای یی

ده به نه سهر، بیگومان خوا پزق و پوزی چاک و پاک و فره و فراوانی بو ناماده کردوون)).

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَوُزِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٠٠﴾

واته ((سویند بیت بیگومان خوا منه تی ناو ته سهر ئیمانداران کاتیک پیغه مبه ریکی بو په وانه کردوون له خویان نایه ته کانی نه ویان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرونیان پاک و پوخت ده کاته وه، هه روه ها فیبری قورئان و دانایان ده کات، به راستی پیشت له گو مپراییه کی ناشکرا دا پوچوو بوون)).

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ فَادْكُرُوا أَدْكُرْكُمْ وَأَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُوا ﴿١٠٢﴾

واته ((هه روه کو (بو ته و او کردنی ناز و نیعمه تم) له نیوتان دا پیغه مبه ریکم له خوتان بو په وانه کردوون که نایه ته کانی منتان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرون و پوالت و ناشکراتان خاوین ده کاته وه، فیبری قورئان و حکمه ت و داناییتان ده کات، نه و شتانه تان فیبر ده کات که هه رگیز خوتان نه تان ده زانی. (دهی که واته) نهی ئیمانداران نه گهر یادی من بکه ن، منیش یادی ئیوه ده که م و سوپاسگوزاری من بن و سوپاس ناپه ریزو سپله یی به رام به ر م مه که ن)).

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢

١ - آل عمران: ١٦٤

٢ - البقرة: ١٥١ - ١٥٢

٣ - التوبة: ١٢٨

واته ((سویند به خوا بیگومان پیغهمبر یکتان بۆ رهوانه کراوه که ههر یه کیکه له خۆتان، زۆر سهخته به لایهوه تووش بونتان به به لآ و ناخۆشى، زۆر به تهنگیشتانه وهیه و پهروشه له سهرتان، زۆر دلسۆزی ئیماندارانه و میهره بان و دلۆقانه بۆیان)).

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَسْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿٣١﴾

واته (((ئهی موحه مه د) به هۆی پهحمه تی خوا وهیه تۆ نه رم و هیمن بویت لهگه لیاندا، خۆ نه گهر توپه و قسه په ق و بى به زه یی بویتایه، ئه وه هه موو له ده ورت بآ وه یان ده کرد، که واته چاوپۆشیان لیبکه و لییان ببوره و داواى لیخۆش بوونیان بۆ بکه، له کارو پێشهادتا پرس و پرایان پى بکه، ئه گهر بپرایرتدا (کاریک ئه نجام بدهیت) پشت به خوا ببهسته، چونکه به پراستی خوا ئه وانهى خۆشده ویت که پشتی پییده بهستن)).

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٢﴾

واته ((ئه گهر ئیوه پشتگیری پیغهمبر ﷺ نه که ن و یارمه تی نه ده ن، ئه وه به پراستی خوا پشتگیری کرد و سه ری خست، کاتی که ئه وانهى بى باوه ر بوون ده ریان کرد له شارى مه که وه یه کی که بوو له و دوو که سه کاتی که هه ردووکیان له ناو

١ - آل عمران: ١٥٩

٢ - التوبة: ٤٠

ئه شه و ته که دا بوون (کاتیک بی باوه ره کان گه یشتتبوونه ده و رو به ری ئه شه و ته که نه بو به کری هاوه لی خه می لیّهات) پیفه مبه ریش ﷺ دلای دایه وه و پیی وت: خه فته مه خو، دلنیا به خوامان له گه له، ئه وسا ئیتر خوا ئاسو و ده ی و ئارامی خو ی دابه زانده سه ری و پشتگیری و به هیزی کرد به سه ربازانی که ئیوه نه تانده بینین و بهرنامه و ئایینی بی باوه پانی دانه و اندو پرسیواتری کرد، بهرنامه و ئایینی خوایش هه می شه بهرزو بلندتره، خوایش هه می شه بالاده ست و دانایه)).

حُمَدٌ رَسُوْلُ اللهِ وَالَّذِيْنَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلٰى الْكُفَّارِ رَحَمًاۙ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُوْنَ فَضْلًاۙ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًاۙ سِيَمَاهُمْ فِى وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِۚ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرَةِۚ وَمَثَلُهُمْ فِى الْاِنْجِيْلِ كَزَرْعٍ اُخْرِجَ شَطَطُهُۥ فَاَقَارَزُوْهُۥ فَاَسْتَغْلَظَ فَاَسْتَوٰى عَلٰى سُوْقَيْهِۚ يُعْجَبُ الزَّرَّاعُ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارُۚ وَعَدَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا وَعَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةًۭ وَّ اَجْرًاۙ عَظِيْمًاۙ

واته ((محمد ﷺ په وانه کراوی خوایه، ئه وانه ش که له خزمه تیدان و شوینی که وتوون توند و تیژن بهرام بهر بیباوه پان و به به زه یی و میهره بانن له نیوان خویاندا، ده یان بینیت سه رگه رمی نویژو خواپه رستین، کړنوش و سوجه ده بهن، هه رده م ئاواتیان به ده سته یانی په زامه ندی و پایه بهرزی یه له لای خوا، نیشانه ی چاکى و پاکى له ناوچه وانیا ندا دیاره و ددره وشیتته وه له ئه نجامی سوژده بردن و خوا په رستیاندا، جا ئه و بهر یزانه ئه وه نمونه و پیناسه یانه له ته وراتدا، نمونه و پیناسه شیان له ئینجیلدا وه ک پروه کی که وایه که له سه ره تاوه چه که ره بکات، جا چه که ره که ی به هیز کردییت، پاشان ئه ستوور بییت و رابوه ستییت له سه ره قه ده که ی، ئه وه نده زو و پیبگات کشتیاره کان سه رسام بکات و پییان سه یر بییت: چون پیگه یی؟ چون ئاوا خو ی گرت؟ ! ئه م پیناسه یه بو ئه وه یه خوا کافران داخ له دل

بکات، جا خوای به ده سولات به لینی به وانه داوه که باوه پریان هیئاوه و کرده وه چاکه کانیان نه نجامداوه له وان: که لیخوشبوون و پاداشتی گه وره و بی سنووریان پیببه خشیئت)).

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الْوَرْدَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُخِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

واته ((نه وانه ی که شوینی ئەم پیغه مبه ره (محمد ﷺ) هه والده ره نه خوینده واره ده که ون نه وه ی که (گاوارو جوو، ناویشانیان) دهستیان ده که ویئت نووسراوه لای نه وان له ته ورات و ئینجیلدا، فرمانیان پی ددات به چاکه و قه ده غه ی گوناوه خراپه یان لیده کات و هه رچیه ک پا کو چاکه بو یان هه لال ده کات و هه رچی پیس و نا پوخته لییان هه رام ده کات و نه رکه قورس و سه نگینه کان له سه ر شانیان لاده بات، نه و کو ت و زنجیرانه ش که له ریان بوو لای ده بات (وه ک خو کوشتن له کاتی ته و به دا... هتد)، جا نه وانه ی باوه پریان پیته ئیاوه و پشتیوانیان لی کرد و وه و پشتگیریان کرد و وه شوینی نه و نووره که و توون، (که قورئانه) و هاوپی له که لیدا ره وانه کراوه، هه ر نه وانه سه رفرازو پزگاران)).

خوای گه وره له باره ی هاوه لانی پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده فه رمو یئت:

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا ته و بهی قبول کرد له پیغه مبهرو کوجبهران و پشتیوانان، نه وانهی که شوینی پیغه مبهرو که و تن له کاتی سه غله تی و ته نگانه دا (له غه زای ته بووکدا)، دواى نه وهی که خه ریک بوو دلی دهسته یه کیان له خسته بچیت و (بیزارى دهر بریت)، له وه و دوا ته و به و په شیمانی نه و انیشی قبول کرد، چونکه به پراستی نه و په روه ردگار به سوژو میهره بانه له گه لیاندا).

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا پازى بووه له و باوه پدارانه ی کاتیک په یمانیان له گه لدا به ستیت له ژیر دره خته که دا خوا خویشی ناگدار بوو به وهی له دله کانیاندا هیه (له نیاز پاکى و دل سوژى) هر بویه نارامى و هیمنی و ناسووده یی دابه زانده سهریان و پاداشتی به مژده ی سه رکه و تنیکى نزیک دانه وه. هه روه ها به لینى چه ندین ده سته کوتی زوری پیداون، که له نایینده دا ده ستیان ده که ویت و وهی ده گرن، خوا هه میشه و به رده و ام بالاده سته به سه ر خوا نه ناساندا و دانایه و ده زانیت چ کاتیک نیمانداران سه ر ده خات).

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣﴾

١ - التوبة: ١١٧

٢ - الفتح: ١٨ - ١٩

واته ((خوای میهره بان له وانهی که پیشکەوتن و یەكەم کەس بوون له ئیسلام بوون و خزمەت کردنی ئیسلامدا له کاروانی کۆچەرەن و پشتیوانان و ئەوانەى که به ریکوپیکی شوینیان کەوتوون، پازی بووه و ئەوانیش له و پازی بوون، باخەکانی بههەشتی بۆ ئامادەکردوون که چەندەها پروبار به بەردەم کۆشکەکانی و به ژیر درەختەکانیدا دەروات، ھاوپی له گەل نەمریدا بۆ هەمیشەیی تیایدا دەمیننەوه، ئەو سەرەنجامه سەرکەوتنیکی زۆر گەورەیه)).

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

واته ((ئەوانەى که پیشتر مال و شوینی خویان ۱۰۰ ماده کرد بۆ پیشوازیی له کۆچەرەن و دل و دەروونی خویان پازاندەوه به ئیمان، ئەوانەشیان خوش دەوێت که کۆچیان کردوه بۆ لایان و له دل و دەروونیاندا جیی هیچ جورە هەسوودی و بەخیلییهک نابێتەوه (لەسەر ئەوهی که بەشی کۆچەرەن دراوه بەشی ئەوان نەدراوه)، هەز به بەخشینی دەستکەوتەکان بەوان دەکەن، فەزلی ئەوان دەدەن بەسەر خویاندا هەرچەندە هەژار و نەداریشن، جا ئەوهی خوی له نەفسی پەزلی پاریزیت و زال بیت بەسەریدا، ئائەوانە هەر سەرفرازن)).

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَبِّهًا مِّثْقَالَ ثَمَرَةٍ تَقْشَعُرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ﴿١٠١﴾

١ - التوبة: ١٠٠

٢ - الحشر: ٩

٣ - الزمر: ٢٣

واته ((خوا جواترین و پیروزترین فهرمایشتی ناردو ته خواره وه که ئەم قورئانهیه، (له جوانی داپشتندا) بابه ته کانی له یه که دهچن، هه ندیک باسیشی به شیوازی جیاوان تیادا دووباره بوته وه، جا کارکردی ئەم قورئانه نه وهیه: ته زوو دهینیت به گیان و پیستی ئەو که سانه دا که ترسی پهروهردگاریان له دل و درووندا ههیه، پاشان گیان و پیست و دلایان نهرم و ناماده و چالاک دهیت بو یادی خوا و خواپهرستی نا ئەوه هیدایهت و پینموونی خواجه که هه رکهس شایسته بیت هیدایهت و پینموونی دهکات بو ئەو پله و پایه بهرزانه نه وهش که پربازی خوا ون بکات کهس نیه پینموونی بکات)).

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حُزُّوا وَسَجَدُوا يُحْمَدُ رَبَّهُمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٠٠﴾
تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٠١﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٢﴾^١

واته ((بهراستی ته نهها ئەوانه بهروا به ئایه ته کانی ئیمه دهینن، کاتی که یاده وهی دهکرین پیی، خیرا سوژده ده بهن ته سبیحات و سوپاسگوزاری پهروهردگاریان دهکن، له کاتی که ئەوانه به هیچ شیوهیه که فیزیان نیه و خویان به گه وه نازانن. (ئەو ئیمانداره به خته وه رانه) نیوانیان خوش نیه له گه ل پاکشان له جیگه و پیگه ی گه رم نهرما (واته به نویژو خواپهرستی به شیکی شه و ده به نه سه)، هه میشه نزاو پارانه وه یان پوو به پهروهردگاریانه له خه شم و قین و دوزهخی ده ترسن، ئاواتی په زامه ندی و به هه شتیان ههیه و له و پزق و پوزی و داو نایی و زانیاریه ی پیمان به خشیون ده به خشن. جا هیچ کهس له و به خته وه رانه نازانیت چی بو هه لگراوه و شاراو ته وه له نازو نیعمه تی جوړاو جوړ لای پهروهردگاری، که چاوان پیی گهش

دهبته وه و به دیتنی شاد دهبن، له پاداشتی کار و کرده وهی چاک و پاکیاندا که نه نجامیان ددها)).

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾
وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَثِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا
تَبْدِيلًا ﴿٣٦﴾ لَيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٣٧﴾

أَمَّنْ هُوَ قَنِيتُ ءَانَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
وَالَّذِينَ لَا يَعْمَلُونَ إِنَّمَا يُتَذَكَّرُ أُولَٰؤُلَاءِ فَلْيَأْتِ بِآيَاتِهِ ﴿٣٨﴾

واته))) نایا نه وانهی که له نایه ته که ی پیشوودا و هسفیان هاتوو چاکترن) ین
نه و نیمانداره ی که له دوو توئی شه و گاردا هه لده ستیت بو خواپه رستی، سوژده
دهبات و به پیوه ده وه ستیت، له لیپرسینه وهی قیامت ده ترسیت و نومید و هیوای
به میهره بانی په روه ردگاری هه یه، نه ی پیغه مبه ر بللی: نایا نه و که سانه ی که
ده زانن و شاره زان، وه ک نه وانه که هیچ زانن و شاره زاییان نییه؟، به پاستی ته نها
خاوه ن بیرو هوشه کان له م جوړه یاده و هریانه سوود و ه رده گرن و تیده گه ن)).

۱ - الشوری: ۳۶ - ۳۹

۲ - الأحزاب: ۲۳ - ۲۴

۳ - الزمر: ۹

باسی پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لاند (ﷺ)

له کتیبه کانی پیش قورئاندا

ئه حمده له عه نائی کوری یه ساره وه هیئاویه تی ده لیت: گه یشتم به عه بدوللای کوری عه مری کوری عاص (ﷺ) پیم وت: له سه سیه تی پیغه مبهەر (ﷺ) له ته وراتدا شتیکم پی بلی، ئه ویش وتی: به لی سویند به خوا له ته وراتدا به هه مان سیفه تی له قورئاندا وه سف کراوه (یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا ومبشرا ونذیرا وحرزا للامیین، انت عبدي ورسولي سمیتک التوکل، لا فظ ولا غلیظ، ولا صخاب فی الاسواق ولا یدفع السیئة بالسیئة، ولكن یعفو و یغفر، ولن یقبضه الله حتی یقیموا الملة العوجائی بان یقولوا لا اله الا الله یفتح به اعینا عمیا و اذاننا صما و قلوبنا غلغا) واته (ئه ی پیغه مبهەر ئیمه تو مان وهک شاهید و مرثده دهرو ترسینهرو پاریزهرو سه رخه ری نه خوینده واران نار دووه، تو به ندهو پیغه مبهری منیت و ناوم ناویت موته وهکیل، رهق و تووره و گرمینر نیت له بازاره کاندا، به رامبهر به خراپه وهلامی خراپه ی نابیت، به لکو لیبوردن و لیخوشبوونی هیه، خوای گه وره نایباته وه تا گه لی لارو ویر واریک ده بنه وه ده لین لا اله الا الله چه ند چاویکی کویر پیی ده کرینه وه، کو مه لی گوئی که پرو دلی داپوشراویش پیی ده کرینه وه).

بوخاریش به هه مان شیوه له عه بدوللای هیئاویه تی، به یه قیش له ئین سه لامه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، له گیرانه وه یه کی دیکه دا به هو ی ئه وه گه لی لارو ویر واریک ده بنه وه، ئین ئیسحاقیش له که عبی نه حبار وه به هه مان واتا هیئاویه تی، به یه قیش له عائیشه وه (رضی الله عنها) به کورتی هیئاویه تی، وه بی کوری مونه بهیش ده لیت: خوای گه وره له زه بووردا سروشی بو داود دابه زاندووه: (ئه ی داود: له دوا ی تو پیغه مبهریک دیت ناوی ئه حمده وه موحه مه ده، راستگو و گه وره یه، هه رگیز لی تو ره نابم و ئه ویش هه رگیز له من بیزار نابیت، پیش ئه وه ی لیم یاخی بیت و لابات له تاوانی پیش و پاشی

خوش بووم، ئوممه ته که شی ره حمیان پی ده گریت و له سوننه ته کاندای چیم به پیغه مبه ران داوه به وانیشی ددهم، ئو فرزانه ی له سهر پیغه مبه ران دامناره له سهر ئه وانیش دامناره تا له پوژی دوا ییدا هاتن بولام پروناکیان وهک پروناکی پیغه مبه ران وابیت - ئه ی داود - من فزلی موحه مه دو ئوممه ته که یم داوه به سهر هه موو ئوممه ته کاندای^۱.

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۵ ص ۲۸۶) دا له سه عیدی کوپی ئهبو هیلاله وه هیناویه تی که عه بدولای کوپی عه مر به که عبی وتسوه: له باره ی سیفه تی موحه مه د (ﷺ) و ئوممه ته که یه وه هه والم پی بده، ئه ویش وتی: له کتیبی خوی گه ورده وام له سهر خویندوونه ته وه (ئه حمه دو ئوممه ته که ی زور سوپاس گوزارن و له سهر هه موو چاکه و خراپه یه که سوپاسی خوی گه ورده دهکن و له سهر هه موو شه ره فیك خوی گه ورده به گه وره راده گرن، له هه موو شوینیکدا زکری خوا دهکن (سبحان الله) له ئاسماندا دهنگ و بانگه وازیان دهنگیکی نه رمی هه یه که له نویرتیاندا دهیلین وهک دهنگی ههنگ له سهر بهرد، وهک ریزی فریشته کان ریز ده به ستن بو نویرت، له شه ریشدا وهک ریزی نویرتیان ریز ده به ستن، ئه گهر له پیناو خوادا غه زاو شه ریان کرد فریشته کان له بهرو داوه به رمی توندو تیزه وه له گه لیان دهن، ئه گهر له پیناو خوادا ئاماده ی ریز بن خوی گه ورده به ریان بو ده گریت وهک چون سیسارک (بالنده یه کی گه وره یه) به رده گرن به سهر هیلاله که یاندا، هه گیز له کشان دوانا که ون). هه روه ها به سه نه دیکی دیکه له که عبه وه به هه مان شیوه هیناویه تی ۱. ئه مه شی تی دایه (ئوممه ته که ی زور سوپاس گوزارن و له هه موو باریکدا سوپاسی دهکن و له هه موو شه ره فیك زیاتر گه وره ی راده گرن، چاودیری خوړ دهکن و پینج نویرته که یان به جیده گه یه نن له کاتی خویاندا ته نانه ت ئه گهر له سهر زبندانیکیش بن خویان داده پوشن و چواره وریان پاک دهکنه وه). هه روه ها به سه نه دیکی دیکه له که عبه وه به دوورو دریتی هاتوه^۲.

هه رمووه له سهر سیفه تی پیغه مبه ر (ﷺ):

^۱ - له البدایه والنهایه شدا ج ۲ ص ۳۲۶ دا هاتوه.

^۲ - ضعیف

یه عقوبی کوپی سوفیانی سه ورپیه فهرمووده ناس له حه سه نی کوپی عه لیه وه
 (الله) هیناویه تی که ده لیت: پرسیارم کرد له هیندی کوپی نه بو هاله ی خالم که به
 چاکی وه سفی پیغه مبه (الله) ی ده کردو منیش تامه زو بووم شتی کم بو وه سف
 بکات تا منیش وه نه بو، نه ویش وتی: ((پیغه مبه (الله) زور شکو دار بو، وه
 دره وشانه وه ی مانگی چوارده شه و ددره وشایه وه، که می که له مامناو هندی بالای
 به رزتر بو، له که ته و قه به ییش بالای که متر بو، شان و شکوی زور بو، رهنگی
 دره وشاوه بو، قرزی جوړه شکانه وه یه کی هه بو کاتی که ددره به لادا جیا ده بو یه وه
 نه گه رنا وانه بو، قرزی له نه رمایی گوئی لایده ده، قرزی پر بو، رهنگی دره وشاوه
 بو، ته ویل و ناوچه وانی پان و کراوه بو، بر و برژانگی که وانه یی و چر بوون و له
 یه که نریک نه بو، لووتی که مه به رزیه که و نیمچه دریژ بو، پروناکیه که به سه ریه وه
 بو، هه رکه س لی ورد نه بو یه ته وه وای ده زانی به رزه، پیشی چرو پر بو، چاوی
 زور رهش بو، پرومه تی تهخت بو، ده می سیمان و به کار بو، دهم ودانی جوان و
 پاراو بوون، دانه کانی شاش بووه، ملی وه که نه وه ی له زیو داتا شراییت، مامناو هندی
 بو، جهسته یه کی یه کانگیر، سنگ و سکی ریکی یه که بو، سنگی فراوان و پان بو،
 نیوانی شان کانی زور بو، سه ره نیسقانه کانی گه وه بوون، سه ری جومگه ی
 نیسقانه کانی گه وه بو، زور نوورانی بو، هیلیکی مووی نه رم ناوک و سه رسنگی
 پیکه وه ده به سته وه، سک و هه ردو مه کی بی موو بوون، قول و شانی و سه ره وه ی
 سنگی مووی زور بو، قولی دریژ بو، ناوله پی پان و قرزی خاوبو، ده ست و قاچی
 گوشتن و په نجه کانی شمشالی بوون، باز نه ی چی پر پییشی زور به رز بو، پیکانی
 قلیش و شانیان نه بو، که ده پرویشیت پیکانی چاک هه لده گرت (نه وه که به نازه وه
 به رزیان بکاته وه) لیها توانه هه نکاوی دنا و له سه رخو ده پرویشیت، له پروشتنیدا خیرا
 ده پرویشیت وه که نه وه ی له به رزاییه که وه به ره و خوار پیی دابنیت، که لای ده کرده وه
 به هه موو جهسته یه وه لای ده کرده وه، سه یرکردنی بو زه وی له سه یرکردنی بو

ناسمان زياتر ٻو، زور بهي سهر ڪرڻي ٿيڻي ٻو، له گهل هاوه لانيڊا ده چوو،
هه ركه سي پي بگه ڀشتايه نه م پيشتر سهلامي ده ڪرڊ.

منيش وتم دهی وه سفي مهنتيقيم بو بکه، وتی (پيغه مبر ﷺ) هه ميشه خه می
هه ٻو، به رده وام بيري ده ڪرڊ وهه هه سانه وهی نه ٻو، پيويست نه بوايه قسهی
نه ده ڪرڊ، زور بيدهنگ ده ٻو، به لا ليوه ڪاني دهستي ده ڪرڊ به قسه و ڪوتايي پي
دههينا، قسه ڪاني ڪوڊه ڪرڊ وهه و پوخت ده و او زياده و ڪه ميان نه ٻو، نه رمونيان
ٻو، رهق و وشڪ و سوکايه تي پيکه نه ٻو، به خششي به گه وره دانه ا باکه م و ورد
بوايه، هيچ کات تانه و ته شهري لي نه ده دا، نه ده ڪه وته پيا ه لڏان، دنيا و نه وهی
له سهر دنيا ٻو توورهی نه ده ڪرڊ، له به رده م هه قدا تووره نه ده ٻو تا نه وهی هه ق
سهر بخات، نه گهر هه ق بهاتايه ته پي ڪه سي نه ده ناسي، بو توورهی خوي هيچي
نه هيشتبوويه وه مه گهر بو سهر خستني هه ق، بو خوي تووره نه ده ٻو، نه گهر
نامارڙه ي بکردي به هه مو دهستي نامارڙه ي ده ڪرڊ، نه گهر يش سهر سام بوايه
هه ليده گيرايه وه، نه گهر قسه ي بکردي به دهسته ڪاني ده گه يانده يه و به بهري دهستي
راستي دهيدا به ناو په نجه موري چه پيدا، نه گهر تووره بوايه به ته واره تي وزي
دههينا، نه گهر يش خوي بوايه ده م داني پيو ده دا، نه و پهري پيکه نيني
زهرده خنه ٻو، ڪه پيڊه ڪهني گه وه ره له ده مي ده باري، هه سن ده ليت ماويه ڪ
ده مشارده وه له هه سني ڪوري عهلي، دواتر بو م باسڪرڊ، ڪه چي سهر ده ڪه م
پيشم ڪه و تووه و چو ٻو نه وهی من لي م پرسى پيشتر لي پرسیبو، ده بينم
پرسیاري ڪرڊ ٻو له باوڪي سه بارهت به هاتنه ژووره وه و ده چوون و دانيشتن و
شيوه و ديمهني و هيچي نه هيشتبوويه وه (هيچي بير نه چو ٻو).

هه سن ده ليت پرسيارم ڪرڊ له باوڪم له سهر چوونه ژووره وهی پيغه مبر ﷺ
نه و يش وتي: (چوونه ژووره وهی خوي به مولهت ٻو، کاتيڪ ده چوويه وه مال وه
چوونه ژووره وهی ده ڪرڊ به سي به شه وه، به شيڪي بو خوا، به شيڪي بو مال و
خيڙاني، به شيڪي بو خوي، پاشان به شه ڪه ي خوي له نيوان خوي و خه لڪدا

دابه شەكردىبوو ئەۋەى بۆ خەلكى گىشتى و تايىبەت دەگىپرايەۋە بى دلى نەدەكردن، شتىكى ناو ژيانى لە بەشى ئومەتدا ئەۋە بوو لەگەل خەلكى خاۋەن فەزدا پىزى زورى دەنۋاندو بەپىي گەۋرەيى و فەزلىان لە ئايىندا دابه شى دەكردن، ھەيانبوو پىۋىستىيەكى ھەبوو، ھەيانبوو دوو پىۋىستى ھەبوو، ھەيانبوو چەند پىۋىستى و كارى ھەبوو، ئەۋىش لەگەلىان سەرقال دەبوو و سەرقالى دەكردن بەشتىكەۋە كە خويان و ئومەتەش ۋەك پىرسىيالىكردنەن و ھەۋالپىدانەن كە دەبىت چى بگەن و چۆن بن، دەشەفەرەموو با ئەۋەتان ئامادەيە ئەمە بلىت بەۋەتان كە ئامادە نە، كارو پىۋىستى كە سىكم پى بگەيەنن كە خوى نەتوانىت بىگەيەننىت، چەنكە ھەركەس پىۋىستى و قسەي كە سىك بگەيەننىتە دەسەلاتدارىك كە ئەۋ كەسە خوى نەتوانىت بىگەيەننىت خۋاي گەۋرە لە پوژى دوايىدا پىكەنى چەسپاۋ و سەقامگىر دەكەت تەنھا ئەۋى لا باس دەكرىت و پىگە نادىت كە سەنى دى جگە لەۋ بچن بۆ لاى و بەحەزى خويان نەبىت جىيانابنەۋە، كە دەرىش دەچن بە لىزانى و پىگەيشتوۋىيەۋە دەچن.

حەسەن دەلىت: پىرسىيالىكرد لەسەر دەرچوۋنى ئايا چۆن بوو چى دەكرد؟
 ۋتى: (پىغەمبەر ﷺ) زامانى لەسەر شتىك بەكار دەھىنا كە جىيى بايەخ و گىرنگى و دل پاكىشانەن بىت و نەيان پەنجىننىت، پىزى كەسى بە پىزى ھەردەستە ۋەزىك (يان خىل يان نەتەۋە) دەگىرت و بە بەرپىرسى ئەۋانى دەزانى، خەلكى ھوشىيەر دەكردەۋە و بىدارى پىدەدان بەبى ئەۋەى پوۋى گەش و زەردەخەنەيان لە پوۋدا ھەلبىگىرت و ئاكارى خوى بگورنىت، بەناۋ ھاۋەلانەدا دەگەپراۋ پىرسىيالىكەسەر بارى خەل ك دەكرد، لەگەل چاكەكاردا چاك بوو و پالپىشتى دەكرد، خراپىشى بەخراب دەزانى و، بەكەم و سوكى دەزانى، ميانەپەرە و دوور لە ناكۆكى بوو، لە ترسى ئەۋەى خەل ك بىناگابن لادەن بە شوپىننىكى دىكەدا بىناگا نەدەبوو، لەھەر بارىكدا ئامادەباشى و شتىكى ھەبوۋكە بۆى گونجاۋ و شىياۋ بوو، بەرامبەر بە ھەق كەمتەرخەمى و لادانى نەبوو، ئەۋانەي لەگەلى بوون چاكترىنى خەل ك بوون،

گه وره ترینیان لای ئه وه بوو که پشکی ئاموزگاری زیاتر بوو، پایه دارترین که سیان ئه وه بوو که زیاتر به ده مه وه بوون و هاریکاری هه بوو).

ده لیت: پرسیارم لیکرد له سه ر دانیشتنی ئایا چو ن بوو؟ وتی: (پیغه مبه ر ﷺ) دابنیشتایه یان هه ستایه به رده وام زیکری ده کرد، له سه ره ریکاندا دانه دهنیشت و دووره په ریژی ده کرد له وییدا دابنیشتن، ئه گه ر بچوایه ته ناو خه لکیه وه له کویدا کوژی دانیشتنه که ته واو ده بوو له ویی داده نیشت و فه رمانیشتی ده کرد و ابن، پشکی به هه ر یه ک له که سانی دانیشتووی ده وری ده دا، ئه وان ه ی له گه لی داده نیشتن که سیان واهه سستی نه ده کرد که سیت ره بییت له و لای پیغه مبه ر ﷺ به ریژتر بییت، هه ر که س له گه لی دابنیشتایه یان له پیو یستیه کدا له پرو ی بوه ستایه پیغه مبه ر ﷺ له گه لی دا خوڤاگری به کار ده هیئا تاکه سی به رامبه ر ده چوو و وازی ده هیئا، هه ر که س له سه ر پیو یستیه ک پرسیاریکی لی بکر دایه یان داوایه کی هه بوایه ئه و پیو یستیه ی پی ده دا یان وه لئام و قسه یه کی ساده ی پیشکه ش ده کرد، کراوه یی و ئاکاری هه موانی گرت بوویه وه و ببوو به باوکیک بو یان و ئه وانیش لای پیغه مبه ر ﷺ له حه قدا به یه کسانی سه یر ده کران و هه مان مافیان هه بوو، کوژی ئه و کوژی نه رم و نیانی و شه رم و خوڤاگری و دنیایی بوو، تیایدا ده نگ به رزنه ده بوویه وه، سنوور شکی نی نه ده کرا، نه رموونیان بوون، ریژی گه وره یان ده گرت و سو زیان بو بچوک هه بوو، پیو یستی که سی خاوه ن پیو یستیان دابن ده کرد و که سی نامو و بیگانه یان ده پاراست).

ده لیت پرسیارم لیکرد له سه ر ئه وان ه ی له گه لی داده نیشتن، وتی: (پیغه مبه ر ﷺ) هه میشه لیو به خنده بوو، ئاکاری نه رم و ساکار بوو، نه رموونیان و دوور له ره قی و توندی و پیا هه لشاخین و هاوارکردن و جنیودان و ره خنه گرتن و رابواردن بوو، له سه ر شتی ک که حه زی لی نه بوایه خو ی بیئاگا ده کرد و که سی خوازیاری ئه وه ی بی هیوا نه ده کرد له وشته، خو ی له شت به دوور ده گرت، نه چوونه ژیربار، زی ده پویی، شتی بی مانا (یان بلین ئه وه ی لای گرنگ نه بوو)، بو خه لکیش سی شت هه بوو که خو ی لی به دوور

دهگرت، قسه‌ی (به خراپه) له‌سەر که‌س نه‌ده‌کرد و تانه‌ی لی نه‌ده‌دا، چه‌زی نه‌ده‌کرد
 عه‌یب و که‌م و کوپه‌کانی ده‌رکه‌ون، تهنه‌ا له‌سەر شتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد که هیوای پاداشت و
 چاکه‌ی هه‌بویه، کاتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد هاو هلاک بی‌ده‌نگ ده‌بوون و وه‌ک نه‌وه‌ی بالنده
 به‌سەر سه‌ریان‌ه‌وه‌ نیش‌تبیته‌وه، که بی‌ده‌نگ ده‌بوو ئه‌وان قسه‌یان ده‌کرد و ناکوکی و
 پکه‌به‌رییان له‌لای ئه‌ودا نه‌ده‌نواند، له‌ چیدا ئه‌وان پیکه‌نیبان ئه‌ویش پیده‌که‌نی، به‌چی
 سه‌رسام بوونایه ئه‌ویش سه‌رسامی ده‌نواند، په‌قی قسه‌و پرسیارکردنی له‌ که‌سی بی‌گانه
 قبول ده‌کرد و له‌سه‌ری خو‌پاگر‌بوو تا نه‌وه‌ی هاو هلاک سه‌ریان سو‌رده‌ما له‌ مه‌نتیقه،
 ده‌یفه‌رموو ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان بینی پی‌ویسته‌کی هه‌بوو یارمه‌تی بده‌ن و پینموونی بکه‌ن،
 ده‌ستخو‌شی له‌ ده‌ستگرو قبول نه‌ده‌کرد، قسه‌ی که‌سی نه‌ده‌بری تا مو‌له‌تی
 لی‌وه‌ده‌گرت و به‌ کو‌تایی پی‌هینان یان هه‌ستان قسه‌که‌ی پی ده‌وه‌ستاند).^۱

ده‌لێت پرسیارم لێ‌کرد له‌سەر بی‌ده‌نگ‌بوونی، وتی: (بی‌ده‌نگ‌بوونی له‌سەر چوار بنه‌ما
 بوو، نه‌رموونیانی، هو‌شیاری و بی‌داری، پیزگرتن و له‌به‌رچاوگرتن، بیرکردنه‌وه، سه‌بارت
 به‌ سییه‌میان پوانین و گو‌یگرتنی بوو له‌ نی‌وان خه‌ل‌ک‌دا به‌ یه‌کسانی، سه‌بارت به‌
 بیرکردنه‌وه‌شی له‌سەر نه‌وه‌ی ماوه‌و چووه‌ بوو، پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ نه‌رموونیانی و خو‌پاگریشی
 پیکه‌وه هه‌بوو، هیچ تو‌وره‌و هه‌له‌شه‌ی نه‌ده‌کرد، له‌سەر چوار شت هو‌شیارو بی‌دار بوو،
 نه‌جامدانی چاکه‌و نه‌جامدانی کاری‌ک بو‌یان که دونیا و دوا‌پو‌ژی‌شیان بو‌ کو‌بکاته‌وه).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - ترمذی ئەم فەرمووده‌ی به‌دو‌رو درێژی له (الشما‌ئل) دا له‌ چه‌سه‌نی کو‌پی عه‌لیه‌وه (په‌زای خوا له
 هه‌ردو‌کیان) هیناوه، ده‌لێت پرسیارم کرد له‌ خا‌لم، ئینجا ده‌یه‌نینت، تیا‌یدا فەرمووده‌که‌ی هیناوه که له
 چه‌سه‌نی براه‌وه له‌ عه‌لی کو‌پی ئه‌بو تالیبی باوکیه‌وه هیناویه‌تی، به‌یه‌قه‌یش له (الدلا‌ئل) دا له‌ حا‌کمه‌وه
 به‌ سه‌نه‌ده‌که‌ی له‌ چه‌سه‌نه‌وه هیناویه‌تی که ده‌لێت پرسیارم کرد له‌ هیندی کو‌پی ئه‌بو هاله‌ی خا‌لم،
 ئینجا فەرمووده‌که‌ دینت، هه‌روه‌ک زانای فەرمووده‌ناس ئه‌بن که‌سیر له (البدا‌یة والنهایة ج ۶ ص ۳۳) دا
 هیناویه‌تی. منیش ده‌لیم: حا‌کم له (المستدرک فی الصحیحین) دا (ج ۳ ص ۶۴) سه‌نه‌دی ئەم فەرمووده‌ی

((نہ تہ رہ کان لہ سہر سیفہ تی هاوہ لانی بہریر (علیہ السلام)))

ئین جہریرو ئین نہبی حاتم لہ سوددیہ وہ سہبارت بہ فرمایشتی خوی گہورہ (کنتم خیر امة اخرجت للناس) هیناویانہ کہ دلّیت: عومہری کوپی خہتاب (علیہ السلام) وتی: نہگہر خوا بیویستایہ دیوت (انتم) نهوکات هہموومان دہبووین، بہ نام فہرموی (کنتم) نهہہ تایبہ تہ بہ هاوہ لانی پیغہمبہر (علیہ السلام) و نهوانہی وک نهوان دہکن و چاکترین نومہتن بو مروّقیہ تی، لای ئین جہریرو قہ تادہ (علیہ السلام) هاتوہ: بوئی باس کردووین عومہری کوپی خہتاب (علیہ السلام) نهہ نایہ تی خویند (کنتم خیر امة اخرجت للناس) پاشان وتی: خہ لکینہ، کامتان حہز دہکات یہ کیّک بیت لہ و نایہ تہ با نه و مہرجانہ بہ جی بگہیہ نیت کہ خوی گہورہ تیایدا دایانوں^۱.

نهہو نہ عیم لہ (الحلیة ج ۱ ص ۳۷۵) لہ ئین مہسعودہ وہ (علیہ السلام) هیناویہ تی کہ دلّیت: خوا سہیری دلّی بہندہ کھی کردو کوّمہ لیّک هاوہ لی بوّ هہ لبرّارد و بہو پہیامہ وہ ناردی و بہ زانستی خوی هہ لبرّارد، پاشان سہیری دلّی خہ لکی کردو کوّمہ لیّک هاوہ لی بوّ هہ لبرّارد و کردنی بہ پشتیوانی ثایینہ کھی و وزیرانی

۲

هیناوه و دواتر فہرمودہ کھی بہ دورو درّی هیناوه، رویانی و تہبہرانی و ئین عہساگیریش هیناویانہ، ہر وہ کہ (کنز العمال ج ۴ ص ۳۲) داتوہ، بہ غویش هیناویہ تی، ہر وہ کہ (الاصابة ج ۲ ص ۶۱) داتوہ، نہوی کنز العمال لہ کوتایہ کھیدا هاتوہ دلّیت (لہ چوار شتدا هوشیاری و بیداری و ہر دہگرت: چاکہ کاری تا پیشہنگی پیوہ بکرت، وەلانی خراپہ تا خہ لکی دورہ پیری لہ خراپہ بکن. راو ئیجتہاد لہوی بوّ ہر ژوہندی نومہ تہ کھی بہ باشی دہزانی، نهہجامدانی کاریّ کہ دنیا و دواویش بوّ موسولمانان کو بکاتوہ) لہ (الجمع ج ۸ ص ۲۷۵) داتوہ تہبہرانیہ وہ بہہمان شیوہ هاتوہ.

^۱ - لہ (کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۸) داتوہ.

پيغهمبرهڪي (ﷺ)، جا ٺهوي باوه ڀداران به باشي ده زانن باشه و ٺهوش ٺهوان به خراب و ناشيري ٺه زانن خراب و ناشيرينه.^۱

ٺه بو نه عيميش له عه بدولائي ڪوري عومره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: هر ڪه س سوننه ده گريته بهر با سوننه تي ٺهوانه بگريته بهر ڪه مردون، ٺهوانه هاوہ لاني موحه مه دن (ﷺ) چاڪريني ٺه ٺوممه ته بوون، چاڪرين دل و قول ترين و چرو پترين زانست و ڪه مٿين ٺه ڪيان هه بو، خوي گه وره بو هاوہ لئيتي پيغهمبرهڪي (ﷺ) و گواسته وهي ٺاينه ڪي هه ليبراردن، بويه خوتان بچوين به ٺاڪارو پيو شوينيان وه، چونڪه ٺهوانه هاوہ لاني موحه مه د (ﷺ) بوون و له سر پئي راست بوون سويند به پهروه دگاري ڪه عه.^۲

هروه ها ٺين مه سعو (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ٺيو له هاوہ لاني پيغهمبر (ﷺ) زياتر به پوڙوون و نوڙده ڪن و ئيجتياهاد ده گرنه بهر، ٺهوانيش چاڪريني ٺوممه ت بوون، وتيان بوچي ٺي ٺه بو عه بدولپرهمان، وتي: چونڪه دنيا نه ويستر بوون و زياتر هه زيان به پوڙي دواي هه بو،^۳ هروه ها له ٺه بو وائيله وه هيٺاويه تي ده لئيت: عه بدولائ گويي له ڪه سيڪ بوو ده يوت: ڪوان ٺهوانه ٺي دنيا نه ويست و دواپوڙ ويستن؟ عه بدولائ وتي: ٺهوانه هاوہ لان بوون، پينج سه د موسولمانيان مهرجيان ڪرد تا نه ڪوڙين نه گه پينه وه، سهر ٺي خويان به ره و پوي دوزمن چوون، هه موويان ڪوڙان ته نها ٺه وه نه بيت هه والي هيٺاويه وه.^۴

^۱ - ٺين و عه بدولپر له (الاستيعاب ج ۱ ص ۶) دا له ٺين مه سعو ده وه (ﷺ) به و واتايه هيٺاويه تي، به لام ٺه مه ٺي ٺي ٺي: ٺه وي باوه ڀداران.... ٺاڪوتايي، ته ياليسيش (ص ۲۳) هه مان شيوهي فرموده ڪي ٺه بو نه عيمي هيٺاوه.

^۲ - له الحلية ج ۱ ص ۳۰۵ دا هاتوه.

^۳ - له الحلية ج ۱ ص ۱۲۶ دا واهاتوه.

^۴ - له (حلية الاولياء ج ۱ ص ۱۲۵) دا هاتوه.

ههروه ها ئیبنو عومەر (ﷺ) هیئاویه تی که گوئی له که سیڤ بوو دهیوت: کوان دونیا نه ویستان و دواپوژ ویستان؟ نهویش گوڤه که ی پیغه مبهەر (ﷺ) و نه بو به کرو عومەر (ﷺ) ی نیشاندای وتی پرسیار له سه ره نه مانه ده که یته؟^۱ ئیبن نه بی دونیا له نه بو نه را که وه هیئاویه تی ده لیته: له گه له عه لیدا (ﷺ) نو یژی به یانیم کرد، کاتی که لای کرده وه به لای راستیدا وه که جو ره ماندو و بوونی که را وه ستا، تا نه وه ی خو ر هینده ی پمیک له سه ره دیواری مزگه وته وه بوو، دو ورکات نو یژی کرد، پاشان دهستی هه لگی راپیه وه وتی: سو یند به خوا هاو لانی موحه مده م (ﷺ) بینون، نه مرو هیچ نابینم له وان بچیت، نه وان به یان یان ده کرده وه به زه رد هه لگه راوی، پشیوی و شیواوی، ته پو تو زاوی، نیو چاوان یان ماندو و نه بوو، به سو جده و نو یژ کرد نه وه له به رده م خوا دا بوون، قورئانیان ده خو یند، هه لده سان و داده نیشتن تا به یانی ده هات یادی خویان ده کرد و وه که چو ن دره خت له پوژی په شه بادا ده بزویته ناوا ده جو لان، چاوه کانیان فرمی سکیان ده کرد تا کراسه کانیان ته ر ده بوون، سو یند به خوا ده لیته نه م خه لکه بینا که هه وتوون، پاشان هه ستا و نه بینرا دوا ی نه وه پی بکه نیته تا ئیبن مولجه می دوژمنی فاسقی خوا ی گه وه کوشتی.^۲

نه بو نه عیم له نه بو صالحه وه هیئاویه تی ده لیته: ضراری کوپی ضمه ره ی که نانی چوو بو لای موعاویه پیی وت: وه سفی عه لیم بو بکه نهویش وتی: نه ی نه میری باوه رداران ریم بده نه یلیم، وتی: نا ریت ناده م نهویش وتی ده ی چار نیه، سو یند به خوا دوور بین و به هیژ بوو، به یه کلای قسه ی ده کرد و به داد په ره ی هوکمی ده دا، له هه موو لاوه زانستی لی ده رژاو زو ره له دونیا و خو شیه کانی دونیا ده ترسا، به شه و و تاریکی شه و ئارامی ده گرت، سو یند به خوا پر په ندو به نه زمون بوو

^۱ - له (الحلیه ج ۱ ص ۳۰۷) دا هاتووه.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۸ ص ۶) دا هاتووه، نه بو نه عیمیش له (الحلیه ص ۷۶) و دهینه وه ری و عه سه ره ی و ئیبن عه ساکیرو له (کنز العمال ج ۸ ص ۲۱۹) یشدا وا هاتووه.

بیرکردنه وهی دوورو دریژ بوو، دهستی هه لده گپرایه وه و خوئی ده دواند، به کراسی کورت و خواردنی ساده و ناگران سه رسام بوو، سویند به خوا که ده چووین بولای وه که هه ریه کیکی ئیمه لیمان نزیک ده بوویه وه و نه گهر پرسیارمان لی کردبایه وه لئامی ده داینه وه، له گهل نزیک بوونه وهی لیمان و نزیکی خویشی لیمان له بهر سام و بیمی نه مانده دواند، که زهرده خه نه ده که و ته سه ر لیوی وه که لوتلوئی دره وشاوه بوو، ثاییندارانی بهر زاده گرت، هه ژارانی خوش ده ویست، که سی به هیژ هیوای نه بوو نه م به سته م ئیشی بو بکات، که سی لواز له دادپه روهی بی هیوا نه ده بوو، خوا به شاهید ده گرم له هه ندی هه لویست و باریدا بینومه - شهو تاریکی خوئی دادابوویه وه و نه سستیره کان ئوغریان کردبوو - له میحرا به کهیدا پیشی خوئی ده گرت و وه که سی پیوه دراو نووزهی ده هات، وه که سی خه مبار ده گریا، وه که نه وهی ئیستا گویم لیی بیته که ده یوت: په روه ردگارا! په روه ردگارا! له بهر ده میدا هه لده کروزا، دواپی به دونیای دهوت: ئه ری ده ته ویته من سه رکهش کهیت؟ بو من لینه ویت؟ نهی هاوار، برپو بو که سی تر، من سی ته لاقه م داویت و ته مهنت که م و کورت و سووکه و مه ترسیت ساده یه، ئاه، ئاه له که می کول و تویشوو و دووری سه فه رو ترسناکی پی، نه وکات فرمیسه که کانی موعاویه دابارین به سه ر پیشیداو خوئی پی نه گیراو به سه ر قوله که ی ده یسپرین، هه موو که و تنه گریان، نه و کات موعاویه وتی: نهی ضرار نه بو هه سه ن و ابوو، وه ضع و حالت چونه بوئی؟ وتی: وه که که سینک یاره که ی له ماله کهیدا سه ر برپیت فرمیسه کی وشک نابیتته وه و خه فه تی دانا مرکیته وه، پاشان هه ستاو چوو.^۱

۱ - ضعیف.

۲ - هه روه ما ئین عه بدولیر له (الاستیعاب ج ۳ ص ۴۴) له حرمازیه وه - پیاویکی خه لکی هه مه دان - له ضراری سه داییه وه به هه مان و اتا هیناویه تی.

ئەبو نەعمىش لە قەتادەوھ ھىناوئەتە دەلىت: پرسیار لە ئىبن عومەر (رضي الله عنه) کرا ئایا هاوھلانی پىغەمبەر (ﷺ) پىدەكەنین؟ وتى: بەلى، ئىمانى ناو دلىشیان لە شاخەکان گەرەتر بو،^۱

حاکم لە (المستدرک ج ۳ ص ۲۶۴) دا لە ئەبو سەئیدى مەقبەرئەوھ ھىناوئەتە دەلىت: کاتیک ئەبو عوبەیدە (رضي الله عنه) برىندار کرا، وتى موعاز بەرنوئىژى بو ئەو خەلکە بکە، موعازیش بەرنوئىژى بو کردن، پاشان ئەبو عوبەیدەى جراح مردو موعاز ھەستا و لەناو خەلکەكەدا وتى: خەلکینە بگەرپىنەوھ بۆلای خوای گەرە و تەوبە لەسەر تاوانەکانتان بکەن، تەوبەىکەى یەكجارەكى، چونکە ھەربەندەىک بە تەوبەکردن لە تاوانیەوھ بگاتەوھ بە خوا ئەوا مافى بەسەر خواوھ ھەىە لىی خوش بىت، پاشان وتى: ئىوھ ئەى خەلکینە كەسىکتان لە دەستدا (مەبەستى ئەبو عوبەیدە بو) بانگەشە نىە ئەگەر بلىم سويند بەخوا ھىچ بەندەىکەى خوام نەبىنیوھ تەمەنى كەم و سنگى پەرخیرو خوش سەندووى دونیا نەوىست و خوشەوىستى بو دوا پوژو ناموژگارى بو ھەموان ھەبىت وەك ئەو، سوژتان بوى ھەبىت و دواى بچن بو دەرەوھ تا نوئىژى لەسەر بکەن. سويند بە خوا دواى ئەو كەسى وەك ئەو کارو بارتان ناگرىتە دەست، خەلکى کوپوونەوھو ئەبو عوبەیدە (رضي الله عنه) براىە دەرەوھو موعازیش (رضي الله عنه) چوو نوئىژى لەسەر کرد تا بردیانە لای گوپەكەى، موعازى كوپى جەبەل و عەمرى كوپى عاصو زەحاکى كوپى قەیس چوونە ناو گوپەكەى، کاتیک لەناو گوپەكەیدا دایانناو ھاتنە دەرى و خوئیان بەسەردا کرد موعازى كوپى جەبەل وتى: ئەبو عوبەیدە ھەمیشە چاکەت دەلىم و ھىچى ناھەق و باتل نالىم / دەترسم

۱- لە (الحلیه ج ۱ ص ۳۱۱) دا ھاتووه، ھەنادیش لە سەئیدى كوپى عومەرى قوپەیشیەوھ ھىناوئەتە عومەر (رضي الله عنه) دەستەىکەى خەلکى یەمەنى دى كە كۆلەكەیان پىستە بوو، وتى: كى حەز دەكات بىروانىتە كەسانیک كە لە ھاوھلانی پىغەمبەر (ﷺ) دەچن با سەیرى ئەوانە بکات، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۶۳ دا بەر جوژە ھاتووه.

پق و تووره یی خوام تووش بیټ، سویند به خوا توّم دی وهك كهسى زیكر كهرى خوا كه زور زیكر بكات و لهسه بهسه زهویدا بجیت و نهگه نهقامان دواندیان بلیت سهلام و بهخشندهبیټ و زیدهپوئی نهكات و پیسكه نهبیټ و لهو نیوهندهدا راست بیټ، سویند به خوا توّیهکیك بوویت لهوانه ی نهروم نیان و خاکی بوویت و سوژت بوّ ههتیو و ههژاران ههبوو و پقت له ناپاکان و خو بهزلزنان بوو.

ته بهرانی له ربیعیه وه له خهراشه وه هیناویه تی دهلیټ: عه بدوللای کوپی عه بباس (ﷺ) مولّه تی له موعاویه (ﷺ) وهرگرت، كهسانی ناو قوره ییش لای بوون و سه عیدی کوپی عاصیش له لای راستیه وه دانیشتبوون کاتیك موعاویه بینی وا دیټ وتی سه عید سویند به خوا کوّمه لیک پرسیار به رهو پوی ئین عه بباس (ﷺ) دهكه مه وه كه به دهست وه لایمانه وه گیر بخوات، سه عیدیش پیی وت: كهسى وهك ئین عه بباس به دهست پرسیار توّوه گیر ناخوات، کاتیك دانیشت موعاویه پیی وت: سه بارهت به نه بوو به كر چی دهلیټ؟ وتی: په حمه تی خوا له نه بو به كر، سویند به خوا قورئان خوین بوو دووره ئاره زوو ویستی بوو، له داوین پیسی دوورو بیی دالغه بوون، له خراپه دووره په ریزی دهکرد، ئایینه كه ی خوئی دهناسی، له خوا دهترسا، شه ونویژی دهکرد، به پوژ پوژووی دهگرت، پاریزراو بوو له دهست دنیای، بوّ دادپهروهی له گه ل خه لکدا لینه ویو بوو، فه رمانی به چاكه دهکرد پیشپهروی نهو بواره بوو، له هه موو باریکدا سوپاسگوزار بوو، سویند به خوا شهو و پوژ زیكری خوای دهکرد، بوّ بهرژه وهندی خوئی گوئی نه دهدا، له دنیا نه ویستی و له خواترسی و پاکی و ریایی و لیها توویدا له هاوه لانی زیاتر بوو، ههركهس نه فرینی لیدهكات خوا له پوژی دوایدا سزای بدات، موعویه وتی: نهی چی دهلیټ سه بارهت به عومهری کوپی خه قتاب (ﷺ) وتی: په حمه تی خوا له نه بو حه فص، سویند به خوا پشت و هاوپه یمانی ئیسلام و په ناگه ی هه تیوان و پیگه ی ئیمان و فریادپه سی لاوازان و قه لای پاك و چاكان بوون قه لا و قه لغان بوو بوّ خه لك، بوّ توندی هاریكار بوو، به خوږاگری و چاوه پروانی پاداشته وه مافی خوای به جی گه یاند تا

خوای ګه وره نیسلا می سهرخست و شارو ولاتانی فتح کرد، له بهرزی و نرمی شوین و ناوچه و گردو کوچو و ګولانه کاندایادی خوای دهکرد، نهرم و نیان و له سهر خو بوو، له کاتی توندی و حسانه و هشداسوپاسی خوای دهکرد، له هممو کات و ساتیکدایادی خوای دهکرد،

خوای ګه وره سزای هرکس بدات که نه فرینی بو دهنیریت، سزاکه ی تا پوژي دوايي پوژي خه فته تباري بهیلیتته وه، موعاویه (ﷺ) وتی: نهی چی دهلیت سهارهت به عوسمانی کوری عه فغان؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو عه مر، سویند به خوا به پرترترین نه وه و له هم مو ان چاکه کارترو له سهر غزا خوراګرتربوو، به یانیانی به بیداری دهکرده وه له زیکری خوادا فرمیسی زوری دهرشت، له سهر ګرنگی کاری شو و پوژ زور بیری دهکرده وه، هرچی کاریکی به رزو به پیزبوو نه نجامی ددها، بو هر درباربوونیک هه ولی ددها له دهست هر تاوانیک پای دهکرد، خاوه نی سوپاو بیرو میردی دووکچی پیغه مبر (ﷺ) بوو، خوا تا پوژي دوايي په شیمانی بکاته به شی نه و که سهی که قسه ی پی دهلیت، موعاویه وتی: نهی چی دهلیت سهارهت به علی کوری نه بو تالیب (ﷺ)؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو حه سن، سویند به خوا هیما ی پینوونی بوو، په ناګه ی له خوا ترسی و پیګه ی عه قل و لانکه ی چاکه و پووناکی ناو تاریکی بوو، بانګه وازی بو به لګه ی بالآ دهکرد (په یامی خوا) شاره زایی له سهر کتیبه کانی پیشوو هه بوو، ته ئویل و یادخستنه وه ی به جی دهګه یاند، چاکترینی نه وانه بوو که پروایان هیناوه و له خوا دترسن له ستم و نازاردانی خه لک به دور بوو، له نرمی و پی سووک و لار به دور بوو، ګه وره ی نه وانه بوو که بهرګ و پوشاک ده پوشن، له ناو نه وانه ی حه ج دهکن و هه ول ددهن ګه وره ترین فزلی هه بوو، له دادپه روهی و یه کسانیدا لیبووردنی زیاتر بوو، له ناو خه لکی دونیادا له دواي پیغه مبران و پیغه مبر موحه مه د (ﷺ) و خاوه نی دوو

قیبله له ههموان وتابیرتر بوو، ئیتر مه گهر هیچ یه کتا په رستیکی پی ده گشت؟ چاکترین ئافره تی به هاوسه رگرت، باوکی (سبگین) (حه سه ن و حوسه یین) بوو، چاوانی من که سی وهک ئه ویان نه بینیه و تا قیامه تیش که سی وا نابینن، هه رکه س نه فرینی لیده کات نه فرینی خواو به نده کانی لی بیت تا پوژی دوایی، موعاویه وتی: ئه ی سه باره ت به ته لحه و زوبیر (ﷺ) چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خویان لی بیت، سویند به خوا پاک و داوین پاک و چاکه کارو موسولمان و شهید و زانا بوون هه له یه کیان کرد به لکو خوی گوره به هو ی سه رخستنی جاران و هاوده می جاران و کاره جوانه کانیانه وه لیان خوش بیت، موعاویه وتی: ئه ی له باره ی عه باسه وه چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خوا له نه بولفه زل، سویند به خوا که سی (مامه و برا) باو کم پیغه مبه ری خوا بوو، بیلبیله ی چاوی هه لبرژدرای خوا بوو، په ناگه ی خه لک و گه وری ههموان بوو، له بهر چا و پوونی کارو باردا به رزو بلند و له بینینی سه ره نجامه کاند و ردتیر، پر زانست بوو له کاتی باسی گه ورییدا پیوه ر نایخوینیته وه، له باسی شکو ی خیله کهیدا په گه زو نه سه ب نامینیت، بوچی وانه بیت له کاتی کهدا گه وریه و شکو دارترینی ناو قوره ش عه بدولموته لیب وریا و سه ره پهرشتیاری بووه، ئینجا فه رموده که ی هیئا^۱،

^۱ - ضعیف

^۲ - هه یسه می (ج ۹ ص ۱۶۰) ده لیت: ته به را نی گپراویه ته وه له سه نه ده کهیدا که سانی واهن که من نایاناسم.

بهشی یه که م

(بانگه واز بو خوا)

چون بانگه واز کردن بو خوی گه وره و پیغه مبه ر

(ﷺ) او هاوهلانی (ﷺ) لایان له هموو شتیك

خوشه ویست تر بوو؟ چون سوور بوون له سه ر

ئه وهی رینموونی خه لك بکه ن و بیانیه یینه ناو ئایینی

خواو له ناو ره حمه تی خوادا نغو ببن بو گه یاندنی

هه ق به خه لك هه ولدانیان چون بوو؟

(ھەزۈ تامەزىۋى بۇ بانگەوازو شەيدابوون پىيەھە)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەھ سەبارەت بە ھەرمایشى خوا (فمنهم شقى و سعید) و ئایەتى لەو جوړە لە قورئاندا ھىئاویەتى کہ دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) سوور بوو لەسەر ئەوێ کہ ھەموو خەلک باوەر بەینن و بەیعتی پرینمونی پى بدەن، خۆی گەورەیش ھەوائى پىدا کہ ھىچ کەس باوەر ناھىنیت مەگەر کەسێک لای خوا لە سەرەتادا (تۆمارى قەدەر) بەختەوهرى بوو بوویت، یان کەس گومرایى بوو ناییت مەگەر پىشتەر لای خوا شەقاوہى بوو نووسرابیت، پاشان خۆی گەورە بە پیغەمبەرەھى (ﷺ) دەفرمویت (لعلک باغع نفسك على الا یكونوا مؤمنین. ان نشا نزل علیهم من السماء اية فظلت اعناقهم لها خاضعین)^۱.

ئىبن جەریر لە ئىبن عەبباسەھ ھىئاویەتى دەلیت: کاتیک ئەبو تالیب نەخۆش کەوت دەستەیک لە خەلکی قورەیش چوون بۆلای، ئەبو جەھلیش لەناویاندا بوو، وتیان: برازاکەت جنىو بە خواوەندەکانمان دەدات و وادەکات و وادەلیت، بەلکو بنىريت بەشویئیدا و پى لى بگريت، ئەویش ناردى بە شویئیدا، پیغەمبەریش (ﷺ) ھات و چوویە ژوورەھ، نیوانى ئەوان و ئەبو تالیب ھىندەى شویئى دانىشتنى کەسێک بوو، بۆیە لەو شویئەدا دانىشت، ترسا ئەگەر لای ئەبو تالیبدا دانىشت، سوۆزى و نەرمى بوو بنویئیت، بۆیە لەو شویئەدا دانىشت، پیغەمبەریش (ﷺ) شویئىکی بەدى نەکرد تا لە نزیك مامیدا دانىشت، بۆیە لەلای دەرگاگەھە دانىشت، ئەبو تالیب پى وت: برازای شیرینم! چى یە وا ھۆزەکەت سکالایان ھەيە لە سەرت؟ دەلین جنىو بە خواوەندەکانیان دەدەیت و ئەمەو ئەو دەلین، ئەوانیش

۱ - ضعیف

۲ - ھەیسەمى (ج ۷ ص ۸۵) دەلیت کەسانى سەنەدەکە جى متمانەن، تەنھا عەلى كوپرى ئەبو تەلحە لە ئىبن عەبباسى نەبیستووە.

زیاتریان وت، پیغمبەریش (ﷺ) فەرمووی (یا عم! انی اریدھم علی کلمة واحدة یقولونها تدين لهم العرب و تؤدى اليهم العجم الجزية) واتە ((ئەو مامە گیان من یەك قسم لەوان دەوێت بیلێن، تا ھەموو عەرەب بێتە ژێر بارسان و عەجەمیش سەرانیان بدەن))، ئەوانیش بەو قەسە یە پاچەلەکی و وتیان یەك قەسە، ئەو دەقەش بوو، ئەو قەسە چى یە بیلێ؟ ئەبوتالیب وتی: برازای شیرینم ئەم یەك قەسە چى یە؟ فەرمووی (لا اله الا الله) ئەوانیش بەتەرس و پاچەلەکی ھەوولە جەکانیان گرتبوو و ھەستانە سەرپێ و وتیان (ھەموو خواوەندەکان بکەینە یەك، بەپاستی قەسە یەکی سەر سوور ھێنەرە) ئایەتێ خوا لەو بارە یەو دەبەزێ (اجعل الالهة اله واحدا... بل لما يذوقوا عذاب) ٢.

ئێبێ ئیسحاقیش لە ئێبێ عەباس ھەوولە (ﷺ) ھێناویەتێ - ھەرەك لە بەدایە و النھایە ج ٣ ص ١٢٢ دا ھاوولە - : کاتیك چوون بۆلای ئەبوتالیب و دواندیان - ئەوانەش خانەدانەکانی قورەیش، عوتبە ی کۆری رەبیعە و شەیبە ی کۆری رەبیعە و ئەبو جەھلی کۆری ھیشام و ئومە یە ی کۆری خەلف و ئەبو سوفا یانی کۆری حەرب بوون لەگەڵ کۆمەلێك لە پیاو ماقولانی تریاندا - وتیان: ئەبوتالیب! تۆ لە ئێمەیت و تۆ دەزانیت، بێنیت چى بوو، ئێمە ترسمان لێنیشتوو بۆی، دەزانیت چى لە نێوان ئێمە و برازا کەتدا ھەبە، دە ی وازی لێ بێنەو لە جیاتى ئەو کەسیکی دی لە ئێمە وەر بگرە تا ھەردوولا مان لە دەست یەك پزگاران بێت و ئەو واز لە ناییمان بێنیت و ئێمەش واز لە نایینی بھێنین، ئەبو تالیبیش ناردی بەشوینیدا و ئەویش ھا، ئەبوتالیب وتی: کۆری شیرینم، ئەمانە پیاو ماقولانی ھۆزە کەتن

١ - ضعیف.

٢ - ئیمامی ئەحمەد و نەسائی و ئێبێ ئەبى حاتم و ئێبێ جەریریش ھەموویان لە تەفسیرەکانیاندا ئەمەیان گیراوەتەو، تەرمزیش ھێناویەتێ و دەلێت پلە ی فەرموودە کە ھەسەنە، ٢ لە تەفسیری ئێبێ کەسیریشدا ج ٤ ص ٢٨ و ھاوولە، بەیە قیش (ج ٩ ص ١٨٨) ھێناویەتێ، حاکمیش لە المستدرک ج ٢ ص ٤٣٢ بەو واتایە ھێناویەتێ و دەلێت: سەنەدە و کە ی صحیحە و ئیمامی بوخاری و موسلیم نەیان ھێناو، زەھەبیش دەلێت، صحیحە.

کۆبونه ته وه تا چیت دهویت پیئت ببه خشن و شتیکت لی وهریگرن، نه و کات پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (کلمه واحده تعطونها تملکون بها العرب وتدين لکم بها العجم) (یه ک قسم بدهنه دهست، عهره بی پی دهخه نه ژیریاری خوتان و عهجه میش ملکه چ و قهرزارتان ده بیئت) نه بو جهل وتی: دهی ها نه وه ده قسهش بو تو، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (تقولون لا اله الا الله ويخلعون ما تعبدون من دونه) واته (بلین لا اله الا الله و وان بهینن له پرستنی جگه له خوا) نه وانیش دایان به دهستی خویاندا (وهك جوړه چه پله لی دانیك)، دواپی وتیان موچه مه ده تهویت هه موو خوا و نه ده کان بکهیت به یه، نه مه شتیکی سه رسوور هینه ره، پاشان له نیوان خویاندا وتیان سویند به خوا نه پیاوه نه و شته تان پی نادات که نیوه ده تانه ویت، بویه وان بینن و له سهه نیایی با و بایرانتان بچن تا خوا بریاری نیوان نیوه و نه و ده دات، نینجا بلا و هیان لی کرد، نه بوتالیب وتی: برازای شیرینم! سویند به خوا نه مبینی داوای شتیکی له سنوور به دهریان لی بکهیت، پیغه مبهه (ﷺ) هیوای په یاد کرد تا موسولمان بیئت، بویه پیی دهوت (ای عم! فانت فقلها استحل لك بها الشفاعة يوم القيامة) واته (دهی مامه گیان تو چی، دهی تو بیلی تا له پوژی دوا پیدا شه فاعهتت بو بکهه) کاتیك نهویش سوور بوونی پیغه مبهه (ﷺ) ی بینی وتی " برازا گیان! سویند به خوا نه گهر له بهر ترسی لی دانی توو کوپانی باوکت نه بویه له دوا ی خو، له بهر نه وه نه بویه قورهیش و ابرازن له ترسی مه رگ نه مه و تووه ده موت، نه وه شم دهوت ته نه له بهر نه وهی تووی پی دلخوش بکهه). نینجا فهرموده که ی ته و او کرد. له سه نه ده که یدا گیهره وه یه کی جیی گومان هیه که بریاری یه کلایی له سهه نیه.^۱

بوخاریش له نیبنو لموسه ییه وه له باوکیه وه هیناویه تی که کاتیك نه بوتالیب سه ره مه رگی هات، پیغه مبهه (ﷺ) چوو بولای نه و کات نه بوجهل له لای بوو، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (ای عم قل لا اله الا الله كلمة احاج لك عند الله) واته (مامه گیان بلی لا اله الا الله قسه یه که تا له لای خوا بیکهه به به لگه بووت)، نه بوجهل و

عبداللہ کوری نه بو ئومہ یه ش و تیان: نه بوتالیب ئه ری واز دینیت له نایین و ریبازی عه بدولموته لیب؟ به رده وام نه مه یان دهوت و ده یاندواند تائه وهی کوّتا قسه ی وتی ئه وه بوو: من له سه ر میلله تی عه بدولموته لیبم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (لاستغفرن لك ما لم انه عنك) واته (سویند به خوا داوای لی خوشبوونت بوّ ده که م مه گهر پیرگرم لی بکریّت) نه وکات نه م نایه ته دابه زی (ماکان للنبي والذين امنوا انیستغفروا للمشركين ولو كانوا اولي قربى من بعد ما تبين لهم انهم اصحاب الجحيم) نه م نایه ته ش دابه زی (انك لاتهدي من احببت). موسلیمیش هی ناویه تی.

هه روه ها له گیرانه وه یه کی ترده به مه مان شیوه هی ناویه تی و تیایدا ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) به رده وام لی دووباره ده کرده وه و نه وانیش به رده وام نه و قسه یه یان لی دووپات ده کرده وه تا کوّتا قسه که وتی ئه وه بوو: من له سه ر میلله تی عه بدولموته لیبم، ئاماده نه بوو بلیت (لا اله الا الله) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (اما لاستغفرن لك ما لم انه عنك) خوای گه وره ش نه و دوو نایه ته ی دابه زاند (دوای ئه وه). ئیمامی نه حمه دو موسلیم و نه سائی و ترمزیش به و جوّره له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هی ناویانه که ده لیت: کاتیك نه بوتالیب سه ره مه رگی هات پیغه مبه ر (ﷺ) هاته لای و پیی فره موو (يا عماها قل لا اله الا الله اشهد لك يوم القيامة) واته (مامه گیان! بلی لا اله الا الله تا له پوژێ داوییدا شایه تیت بوّ بده م، نه ویش وتی: نه گهر قوره یش سه رکو نه یان نه کردمایه تا بلین: ته نها ترسی مه رگ وای لی کرد چاوه کانت م پی سه قامگیر ده کرد (وام ده کرد به سه ییته وه) و ده موت، نه وه شم نه ده وت مه گهر ته نها له به ر چاوانی تو، نه و کات خوای گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (انك لا تهدي من احببت ولكن الله يهدي من يشاء وهو اعلم بالمهتدين).^۱

ته به رانی و بوخاریش له (التاریخ) دا له عقیلی کوری نه بوتالیبه وه (ﷺ) هی ناویانه که ده لیت: قوره یش هاتن بولای نه بوتالیب، ئینجا وه ک چون فره مووده که

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۲۴ یشدا هاتوه.

هاتېوو له بابې (تحمل الشدائد) دا هېناوېه تی، نه بوتالیبېش پېی وت: برازا گیان: سویند به خوا واده زانم به گویم دهکیت، وا هوزدهکت هاتوون و دهلین تو دهچېته که عبه یان و له کوپاندا شتی وایان به گویدا دهدهیت که نازاریان ددات، به لکو وازیان لیبهینیت، نهویش پووی به ره و ناسمان به رزکرده وه و تی (والله ما ان باقدر ان ادع ما بعث به من ان يشعل احدکم من هذه الشمس شعله من نار) واته (سویند به خوا چهنده هه رکام له نیوه ده توانیت له و خوړه پارچه ناګریک داګریسینیت (واته دهستی بگاته لای خوړ) منیش هینده ده توانم واز له مه بینم که پېی نیردراوم). لای به یهه قی واهاتووه نه بوتالیب پېی وت برازا گیان وا هوزدهکت هاتوون بولام و نه مه و نه وه دهلین، بویه چاویکت له من و خویشیت بیت و تووشی شتیکم مه که من و تویش دهره قه تی نه یهین، وازبینه لیان و پریان له چیه مه یلی، پیغه مبه ریش (ﷺ) وای گومان برد مامی دهستی لی به رده دات و دایدات به دهسته وه و لاوای دهنوینیت له وهی له گه لی بروت، بویه فهرمووی (یا عم! لو وضعت الشمس في يميني والقمر في يساري ماترتك هذا الامر حتى يظهره الله او اهلك في طلبه) واته (مامه گیان! سویند به خوا نه گهر خوړ بخه یته دهستی راستم و مانگ بخه یته دهستی چه پم واز له م کاره ناهینم تا خوا سه ری ده خات یان له پیناویدا له ناو دهچم) پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دلی پر بوو و قورگی پر مهی گریانی گرت و گریا، نینجا فهرمووده که ی باسکرد، وهک دواتر باسی دهکین.^۱

عه بدی کوپی حه مید له موسنه دهکیدا له نین نه بی شه یبه وه به سه نه دهکدی خو ی له جابری کوپی عه بدوللأوه (ﷺ) هېناوېه تی که ده لیت: پوژیکیان قوره یش کو بونونه وه و تیان: بزائن کامتان زور شاهه زای جادوو و فالچیته تی و شیعره با بجیته لای نه و که سه ی وانی تی کداوین و دو به ره کی بو دروست کردوین و عه بی ناو ته سه ر نایینه که مان، با قسه ی له گه ل بکات و بزانییت چون وه نامی

دہداتہ وہ، ئەوانیش وتیان مەگەر تەنھا عوتبە ی کوپی رەبیعە، ئەوانیش وتیان دە ی ئەبو وەلید برۆ، عوتبەش ھاتە لای پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: موحەمەد تو باشتری یان عەبدوللا؟ پیغەمبەریش (ﷺ) بیدەنگ بوو، ئەویش وتی: ئەگەر دەلییت ئەوانە لە تو باشتر بوون ئەوا بزانی ئەوان ئەو خواوەندانە یان دەپەرست کە تو پەرخنە یان لی دەگریت، ئەگەریش دەلییت تو لەوان باشتریت بیلێ با قسەکەت ببیستین، سویند بەخوا ھەرگیز ھەرچی و پەرچیمان نەدیووە وەک تو شووم بیت بو ھۆزەکە ی، یەکدەنگیت نەھیشتووین و ئایینت عەیبدار کردووین و لەناو عەرەبدا ناوت زپاندووین تا ئەو ی وابلأ بوو تەو لەناویاندا دەلین قورەیش جادووگەری تیایە و فالچی تیایە، سویند بەخوا ھیندەماوہ شمشیر لە پروی یەکتەدا ھەلبگرین تا یەکتەر لەناو ببەین، ھۆ کابرا! ئەگەر پیووستیەکت ھە یە و ھیندەمان بو کو کردوویتەو کە ببیتە دەوڵەمەندترین کەسی قورەیش، ئەگەریش عەشق ویلی کردوی چ ئافرەتیکی قورەیشت بەدڵە دە دانە یان لی بەھاوسەر بگرە، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (فرغت؟) (لیبوویتەو؟) وتی بەلی، پیغەمبەریش (ﷺ) دەستیپیکرد و فەرمووی (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل الكتاب من الرحمن الرحيم، کتاب فصلت آیاتہ قرانا عربیا لقوم یعلمون) ۱ گەیشتە (فان اعرضوا فقل انذرتکم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) عوتبە وتی: بەسە! جگە لەمە ھیچت لا نیە فەرمووی نا، ئەویش گەرایەوہ بولای قورەیش، وتیان چیت کرد؟ وتی: ھەرچیەک پیم وابوو ئیوہ پیی دەلین پیم وت، وتیان ئە ی وەلامی دایتەوہ؟ وتی بەلی، دواپی وتی سویند بەو ی کردی بە کوپ ھیچی لی تینەگەیشتم جگە لەو ی ھەرەشە ی ھەرە بروسکە یەکی وەک ھەرە بروسکە ی عاد و سەمودی لیکردن، وتیان: قوێت بەسەر کابرا بە عەرەبی دواندیتی کەچی نازانیت چی وت؟ وتی نا، سویند بەخوا جگە لە باسی ھەرە بروسکە ھیچی لی تینەگەیشتم.

بەيھەقى و حاكىمىش ھىناۋىيەنە و ئەۋەشىيان بۇ ھىناۋە، ئەگەر سەرۋاكيەتتە دەۋىت ئاللى خۇمان دەدەينە دەستت، تاماۋى سەرۋك بە، ھەرۋەھا كاتىك فەرموۋى (فان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) عوتبە داۋاى لىكرد پراۋەستىت و نەچۋىيەۋە بۇلاى مالمەۋە (بۇلاى ھاۋپىكانى ئەۋانەى ناردىۋويان تا لەگەل پىغەمبەر گفتوگوگۇ بكات) و خۇى لى بەدوور گرتن، ئەبو جەھل وتى: ئەى كۆمەلى قورەيش وادىيارە عوتبە داۋىيەتە پال موحەمەد و سەرسام بوۋە بەخواردنى، ئەمە لەبەر ئەۋەيە پىۋىستىيەكى لا پەيدا بوۋە، ۋەرن بابچىن بۇلاى، ھاتن بۇلاى عوتبە و تىيان دەتبىنن كاريگەر بويت بە موحەمەد، عوتبە پىى وتن لەبەر چى ھاتون، ئەبوجەھل وتى ئەگەر پىۋىستىت ھەيە با ھىندە لە مال و سامانى خۇمانت بۇ كۆبكەينەۋە كە پىۋىستىت بە خواردنى موحەمەد نەبىت، بۇيە عوتبە توۋرە بو و سويندى خوارد □ ماۋە موحەمەد نەدوينىت، وتى: دەزانن من يەكىكم لەۋانەى لە قورەشدا پارەم زۆرە، بەلام من ھاتم بۇلاى - ئىنجا چىرۋكەكى بۇ گىرەنەۋە - ئەۋىش ۋەلامى خۋايى دامەۋە و جادو و شىعر و فالگىرى نەبو، ئەمەى خويندەۋە (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل من الرحمن الرحيم) □ گەيشتە (فان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) منىش پەنام برەدەلاى تا بوەستىت، ئىۋە دەزانن موحەمەد ھەرچى بوتايە درۋى نەدەكرد، منىش ترسام سزا دابارىتە سەرتان.^۱

ئەبونەعيم لە (دلائل النبوة ص ۶۷) دا لە ئىبن عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە قورەيش كۆبۈۋنەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش لە مزگەۋتدا دانىشتىۋو، عوتبەى كۆپى پەبىيەش پىى وتن، ۋاز بىنن تا بچم بۇلاى و بىدوينم، بەلكو من لە ئىۋە

^۱ - لە البداية ج ۲ ص ۶۲ دا ۋا ھاتوۋە، ئەبو يەعلايش لە جابر ۋە (ﷺ) ۋەك ئەم فەرموۋەدى عەبدى كۆپى ھەمىدى ھىناۋە، ئەبو نەعيمىش الە (الدلائل ص ۷۵) دا ھەمان شىتى ھىناۋە، ھەيسەمى (ج ۶ ص ۲۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئەجەلە كندى ھەيە مە ئىبن مەۋەين و چەندىكى دى متمانەيان پى داۋە، نەسائى و چەندىكى دىكەش بەلاۋازى دەزانن، ئەگەرنا كەسانى دىكەى سەنەدەكە جىى متمانەن.

نهرمتر بم له گه لى، عوتبه چوو تا له لای دانیشته و وتى: برازا کهم! من وا سه یرت ده کهم گولئ نيو کوړو گه وړه ی شوینی، بهرام بهر به هوژه کهت شتیکت کردووه که هیچ کهس بهرام بهر هوژه که ی خوئ شتی وانا کات، نه گهر بهم قسانه ت پاره ت دهوئت نه وا هوژه کهت هیئده ت بو کوډه که نه وه تا ببیته دهوله مه ندرتینیان، نه گهر ناوبانگو گه وړه بیت دهوئت نه وا هیئده بهر زت ده کهینه وه تاکه س نه گاته ناستت و به بی تو هیچ نه کهین، نه گهر نه مهش دهر دیکه و لیټ نابیته وه نه وا هه موو خه زینه کانمان ده خهینه بهر ده ستت تا بنییرین به دوا ی پزیشکداو بو چاره سهرت، نه گهریش ده سه لاتت دهوئت ده تکهینه ده سه لاتدار، نه وکات پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (افرغت یا ابا ولید؟) (نه بو وه لید لیبوو یته وه؟) وتی به لئ، پیغه مبه ریش (ﷺ) نه م نایه ته ی خوینده وه (حم... سوره تی سجده) تا گه یشته سهر سه جده، نه وکات پیغه مبه ر (ﷺ) سوچه دی برد، عوتبهش ده ستی خستبوویه پشتیه وه ■ له خویندنه وه که ی ته واو بوو، نینجا عوتبه هه ستا و نه یزانی چی بلیټ به هوژه که ی، کاتیک بینیان هاته وه وتیان: به پرویه که وه به ره و پروتان دیته وه جیاواز له و پروه ی پی چوو، عوتبهش له لایان دانیشته و وتی: نه ی کو مه لئ قوره یش: چونتان پی و تم به و جوړه دواندم تا لیبوومه وه نه وکات به جوړیک ئواندمی سویند به خوا دوو گویم تا ئیستا شتی وایان نه بیستووه و نه مده زانی چی پی بلیم، کو مه لئ قوره یش نه مرو گویم لی بگرنو سبه ینی لیم یاخی بنو به گویم مه کن، نه و پیاوه وازی لی بهینن و که ناری لی بگرن، چونکه سویند به خوا واز له و کاره ی ناهینیت، وازی لی بینن با به ره و پروی هه موو عهر ب بیته وه، چونکه نه گهر به سه ریاندا سه رکه ویت گه وړه یی و شکومه ندی نه و بو ئیوه شه، نه گهریش به سه ریدا سه رکه ون نه وا بی نه وه ی خوتان ماندوو کهن که سی تر له ده ستی دهر بازتان ده کات، وتیان نه بو وه لید چاوبه س کراویت^۱.

بوخاری له مسوهری کوپی مه خره مه و مه روانه وه هیناویه تی که ده لئین: پیغه مبهه
 (ﷺ) له سه رده می حوده ییبه دا چوویه ده ره وه، به دوورو درێژی فره مووده که ی
 هیناوه، ههروه که له به شه دا ئه و فره مووده یه دینین، تیایدا ده لئین: له و کاته دا
 به دیلی کوپی وه رقای خوزاعی به دهسته یه کی خوزاعیه کانه وه هات، ئه مانه جیی
 ناموزگاری و نهینی پیغه مبهه (ﷺ) بوون له خه لکی تیهامه بوون، وتی: من که عبی
 کوپی لوئه ی و عامری کوپی لوئه یم به جیه یشتوو که له سه ر ئاوی به رده وامی
 حوده ییبه دابه زیون و وشتریان پییه (عوذ المطفیل)،^۲ ئه وان هاتون تا له گه لت
 به نگن و پئی نه دن به چیه به یته وه (که عبه) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی ((انا لم
 نجئ لقتال احد ولکنا جننا معتمرین و ان قریشا نه کتھم الحرب و اضرت بهم فان
 ساؤء ماددتھم مدة و یغلوا بیني و بین الناس، فان اظهر فان شاء ان یدخلو فیها
 دخل فیھ الناس فعلوا الا فقد جموا، و ان هم ابو فوالذی نفسی بیده لا قاتلنھم علی
 امری حتی تنفرد سالفتی و لینقذن امر الله) واته (ئیمه بو شه پرکردن له گه ل که سدا
 نه هاتوین، به لکو هاتوین تا عه مره بکه ین، قوره یش شه پر سه ری کون کردوون و
 زیانی پئی گه یاندوون، ئه گه ر ده یانه ویت با ماوه یه کیان له گه ل دابنیم تا وازم
 لیبه ینن له گه ل ئه و خه لکه کاری خو م بکه م، ئه گه ر سه رکه وتم ئه گه ر پییان باش بوو
 بینه ناو ئه و ئایینه ی خه لک هاتوونه ته ناویه وه باشه ئه گه ر نا پالی لی بده نه وه،
 ئه گه ر رازی نابن ئه و سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سه له سه ر ئه م کاره م

^۱ - ئیبن ئیسحاق به دوورو درێژی باسی کردووه، له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۶۲ دا هاتوو،
 به یه قیش به کورتی له فره مووده ی ئیبن عه مره دا هیناویه تی، ئیبن که سیر له البدایة والنهاية ج ۳
 ص ۶۴ دا ده لیت: ئه مه فره مووده یه کی ته و او (غریب) ه له م پروه وه هاتوو.

^۲ دوو جو ر و شترن به پئی ته مه ن نه وه که به پئی جو ری شیوه یی.

لہ گہ لیان بہ شہر دیم نہ گہر خوّم بہ تہ نہاش بمینمہوہ دہیّت فرمانی خوا بہ جیب گہیہ نم)۔^۱

بوخاری لہ سہلی کوپی سہلہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہمبہر (ﷺ) لہ پوڑی خہیبہردا فرموی (لاعطین هذه الراية غدا رجلا يفتح الله على يديه يحب الله ورسوله ويحبه الله ورسوله) واتہ (سبہینّی ئەم ئالایہ دەدەمە دەست کەسیک خوای گہورہ لہ سہر دەستی ئەو فہ تی دہکات، ئەو کەسە خواو پیغہمبہری خوای خوش دہویت، خواو پیغہمبہری خوایش ئەویان خوش دہویت) خہ لکیش ئەو شہوہیان وابر دہ سہر تا بزانی ئالاکہ دہداتہ دەست کی، کہ بہیانی بوویہوہ خہ لکی دہچون بہ دہوری پیغہمبہردا (ﷺ) ہەرکامیان ہیوادار بوو ئالاکہ بداتہ دەست ئەو، پیغہمبہر (ﷺ) فرموی عہلی کوپی ئەبو تالیب لہ کوئیہ؟ وتیان: ئەوہ تا پیغہمبہری خوا بہ دەست چاویہوہ ہاوریہ تی، پیغہمبہری خوا (ﷺ) ناردی بہ شوینیداو عہلی ہات و پیغہمبہر (ﷺ) تفی دا لہ چاوہکانی و نزای بوکرد، عہلی چاک بوویہوہ وەک ئەوہی ہیچی نہ بوو بیت ئینجا (پیغہمبہر (ﷺ)) ئالاکہی دایہ دەست (عہلی)، عہلی وتی: ئەی پیغہمبہری خوا لہ گہ لیان بہ شہر دیم ۱ وەک ئیمہ بن، پیغہمبہر (ﷺ) فرموی (انفذ علی رسالتک حتی تنزل بساحتہم، ثم ادہم الی

^۱ - تہبہرانی بہ مہرفہعی لہ مہسور و مہوانوہ ہیناویہ تی کہ پیغہمبہر (ﷺ) فرموی (یاوہ قریش، لقد اكلتهم الحرب، فماذا عليهم لو خلو بيني وبين سائر العرب، فان اصابوني كان الذي ارادوا، وان الله اظهرني عليهم دخلوا في الاسلام واخرين، وان لم يقبلوا قاتلوا وبهم قوة، فما تظن قريش! فوالله لا زال اجاهدكم على الذي بعثني الله به حتى يظهره الله او تنفّر هذه السالفة) لہ کہ نزول عومال ج ۲ ص ۲۸۷ یشد اواتوہ. ہہروہا ئیین ئیسحاقیش لہ پیگہی زوہریہوہ ہیناویہ تی، لہ فرمودہ کہ دا واهاتوہ، (فما تظن قريش؟ فوالله لا زال اجاهد على هذا الذي بعثني الله به حتى يظهره الله او تنفرد هذه السالفة) لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۶۵ دا واهاتوہ.

الاسلام و اخبرهم بما يجب عليهم من الله تعالى فيه، فوالله لان يهدي الله بك رجلا واحدا خير لك من ان يكون لك حمر النعم).^۱ واته (کاری خوٲ به جی بگه یه نه تا ده گه یته مهیدانیان، دواتر بانگیان بکه بو ئیسلام و پییان بلی به موسولمان بوونیان مافیکی خودایان له سهر شان ده بیٲ، چونکه سویند به خوا نه گهر خوی گهره بتکاته هوکاری موسولمان بوونی یه ک کهس له و شتری ته واو گرانبه ها بوٲ باشتره).

ئین سه عید (ج ۴ ص ۱۳۷) له میقدادی کوپی عه مره وه هیناویه تی ده لیٲ: من حه که می کوپی که یسانم به دیلگرت، نه میره که مان ویستی له ملی بدات، منیش پیٲ وت: وازی لی بیٲنه بابیبه ین بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئینجا بردمانه خزمه تی، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کرد بو ئیستلام و باره که ماوه یه کی خایاند، عومهر وتی له سهر چی قسه ده که یت له گه لیدا نه ی پیغه مبه ری خوا؟ سویند به خوا تا ماوه موسولمان نابیٲ، وازیٲنه بدهم له ملی و به ره و دوژه خی بنیرم، پیغه مبه ریش (ﷺ) ری نه دا به عومهر تا حه که م موسولمان بوو، عومهر ده لیٲ: که بینیم موسولمان بوو هه موو پاربدوو و دواتری بو هینامه وه، منیش وتم: چون شتیکم خسته به ردهم پیغه مبه ر (ﷺ) که نه وه له من شاره زاتر بوو پیٲی؟ دوایی نه موت: مه به ستم له وه ناموزگاری بووه بو خوا و پیغه مبه ره که ی، عومهر ده لیٲ: سویند به خوا زور به چاکی موسولمان بوو و له پیناوی خوادا جیهادی کرد تا له شه ری بیئر مه عه نه دا شه ید بوو پیغه مبه ریش (ﷺ) لیٲی رازی بوو و چوویه به هه شت.

هه وروه ها له ئین سه عده وه (ج ۴ ص ۱۳۸) له زوه یره وه ده لیٲ: حه که م وتی: ئیسلام چیه؟ وتی: نه وه یه به ته نها خوا بپه رستیت و هاوه لی بو دانه نیٲ، شایه تی بده یت موحه مه د به نده و پیغه مبه ری خوایه، نه ویش وتی و اموسلمان بووم، پیغه مبه ریش (ﷺ) لایکرده وه به لای هاوه لانیدا و فه رمووی (لو اطعم فیه انفا

^۱ - موسلیمیش ج ۲ ص ۲۷۹ بهر جوژه هیناویه تی

فقتله دخل النار) واته (نه گهر لهو باره یه وه به گویم بگردنایه ده مکوشت و ده چوویه ناگری دوزخه وه).

تبه رانی له ئیبن عباسه وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ری خوا (رضی الله عنه) ناردی به دوا ی وه حشی کوپی حه ربی بکوژی حه مزه دا (رضی الله عنه) و بانگی کرد بو ئیسلام، نه ویش (وه حش) هه والی بو نارد: نه ی موحه مه د چو ن بانگ ده که یت بو ئیسلام و بانگه شه ی نه وه ش ده که یت هه رکه س که سی ک بکوژیت یان هاو ل دابنیت یان زینا بکات تاوانبار و تاوانی پوژی دوا یی چه ندبار ده بیت و به ریسوا یی هه میشه یی تیایدا (دوزخ) ده مینیت ه وه، ده ی من نه وانم کردو وه! هیچ دهر فه تیکم بو هه یه؟ خوا ی گه وره ش نه م نایه ته ی دابه زاند (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا فاولئك يبذل الله سيئاتهم حسنات وكان الله غفورا رحیما) وه حشی وتی: نه ی موحه مه د نه م مه رجیک ی سه خته (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا) کی ده لیت ده توانم شتی وا بکه م، نه وکات خوا ی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء) وه حشی وتی: نه ی موحه مه د دوا ی نه وه پیم وایه ده توانم، به لام نازام نایا خوا لیم خو ش ده بیت یان نا؟ نایا شتی تر هه یه؟ خوا ی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم) وه حشی وتی: نه مه یان به لی، ئینجا موسولمان بوو، خه لکی وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا نه وه ی بو وه حشی هه یه بو ئیمه ش ده بیت، فهرمووی نه مه بو هه موو موسولمانانه^۱.

بوخاری (ج ۲ ص ۷۱۰) دا له ئیبن عباسه وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت: خه لکیکی بیباوهر کوشتارو زینایه کی زوریان نه نجام دابوو، هاتنه لای پیغه مبه ر (رضی الله عنه) وتیان نه وه ی ده یلیت و بانگه وازی بو ده که یت چاکه، به لکو پیمان بلیت نایا لیخو شبوون بو کاره کانمان هه یه؟ نه م نایه ته دابه زی (والذین لا یدعون مع الله الها

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۷ ص ۱۰۰) ده لیت: له سه نه ده که یدا نه ببه نی کوپی سوفیان هه یه که زه هه بی به لاوازی داده نیت.

آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون) ههروها (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله).^۱

ته بهراني و نه بو نه عيم له حليه الاولياء (ﷺ) حاكم له نه بو سه عله بهي خه شه ني وه هينا ويانه كه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) به كو مه لي جه نكاو ره وه پيش كهوت و هاته مزگهوت و تيايدا دووړكات نويژي كرد - حزي ده كرد له سه فهدا كه گه پرايه وه بجي ته مزگهوت و تيايدا دووړكات نويژ بكات و سهري فاتي مه بدات و دوايي چي ته لاي ژنه كاني، جاريكيان له سه فهدر كه يه وه هاته وه و هات بو لاي فاتي مه ي كچي و پيش مالي ژنه كاني چوويه نه وي، فاتي مه له بهر دهر گاي ماله وه پيشوازي لي كرد و نيوچاواني پيغه مبهري (ﷺ) ماچ كرد، له ده قي كدا دم و چاو ه كاني ماچ كرد و گريا، پيغه مبهري (ﷺ) فهدمووي (ما يبيكيك؟) چي واي كره بگري ت؟ فاتي مه وتي: پيغه مبهري (ﷺ) ده تبينم رهنكت گوږاوه و كراسه كهت كو ن و شړول بو وه، پيغه مبهري (ﷺ) فهدمووي (يا فاطمة لا تبكي فان الله بعث اباك على امر لا يبقى على الارض بيت مدر ولا وبر ولا شعر الا ادخله الله عزا او ذلا حتى يبلغ حيث يبلغ الليل) واته (فاتي مه مه گري چونكه خوا باوكتي به شتي كه وه نار دو وه له سه زه ويدا هيچ گوند و شارو شويني ك ناميني ت مه گه نه وه ي خواي گه و ره به عيزه ت بيت يان به زه ليل كردنيان نه م په يامه ده گه يه ني ته نه وي □ نه وه ي شهو بگاته هه ز شويني ك ئيسلاميش ده چي ته نه وي).^۲

۱ - موسليميش ج ۱ ص ۷۶ و نه بوداود ج ۲ ص ۳۳۸ و نه سائي هينا ويانه، ههروك له العيني ج ۹ ص ۱۲۱ دا هاتتوه، بهيه قيش (ج ۹ ص ۹۸) دا هينا ويه تي.

۲ - صحيح.

۳ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۷ دا هاتتوه، هه يسه مي ج ۸ ص ۸۶۲ ده ليت: ته بهراني گيړاويه ته وه و تيايدا يه زيدي كوري سناني نه بو وه قره هيه كه له گهل لاوازيه كي زوردا فهدمووده ليك نزيك = ده كاته وه، حاكم ج ۳ ص ۱۵۵ ده ليت: نه م فهدمووده سه نه ده كه ي صحيحه و بوخاري و موسليم

ئه حمه دو ته بهرانی له ته میمی داریه وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو که دهیفرموو (لیبلغن هذا الامر ما بلغ الليل والنهار، ولا یترك الله بیت مدر ولا وبر الا ادخله الله هذا الدین بعز عزیز او بذل ذلیل، عزا یعز الله به الاسلام واهله، وذلیل یذل الله به الکفر) واته (ثم په یامه دهگاته هه شوینیک که شهو و پوژی پیدهگات و خوای گه وره هیچ گوندو شاریک ناهیلیت مهگه ر ئه نایینه به عیزه تی عیزه تمه ندو زه لیلی که سی زه لیل دهگه یه نی، عیزه تی خوای گه وره ئیسلام و موسولمانانی پی عیزه تمه ند دهکات و زه لیلیه ک خوای گه وره کوفری پی زه لیل دهکات).

ته میمی دهلیت: ئه وه له ئالویه ته وه زانی، ئه وه یان موسولمان بوو شان و شکوی په یداکرد، ئه وه شیان بیباوه ر بوو زه لیل و بچوک بوو و سه رانه ی به سه ردا سه پا.

ته بهرانی له میقداده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، عه بدولپر ه زاق له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: ئه بو موسا (ﷺ) به فه تی توسته ره وه ناردمی بولای عومه (ﷺ)، عومه پرسپاری لی کردم - شهش که سی به کری کوپی وائیل له ئیسلام هه لگه رابوونه وه و چووبونه لای بیباوه ران - وتی: ئه وانه چییان کرد؟ وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران له ئیسلام هه لگه راون ته وه و چوونه ته لای بیباوه ران ته نها

نه یانه یناوه: زه هه بی له سه ری ده چی و دهلیت: یه زیدی کوپی سنان راهاویه و ئه حمه دو چه ندیکی دی به لاوازی ده زان و عوقبه ی ماموستای نه ناسراوه؟ عوقبه له (اللسان) دا دهلیت: بوخاری دهلیت: قسه له سه ر صحیحی هیه، ئین حیبانییش له ناو که سانی جیمتمان ده ناوی دینیت.

١ - له الجمع ج ٦ ص ١٤ و ج ٨ ص ٨٦٢ دا واهاتوه، (هه یسه می ج ٦ ص ١٤) دهلیت: پیواونی سه نه دی ئه حمه د پیواونی سه حیحن.

چاره يان ڪوشتنه، عومهر وتي: ٺهگر به ناشتي بيانگرم لهوه پيم خوشتره كه چي سهوزايي سڀيتي ههيه و خوري له پوو ههستاوه، (له هه موو دونيا و ساماني دونيا) وتم: ٺهي ٺه ميري باوه پرداران: ٺهگر بيانگريت چييان پي دهكهيت؟ پيي وتم: ٺهو دهركاياهيان بو دهخه مه پوو كه ليوهي ده رچوون تا بينه وه ناوي، ٺهگر كرديان باشه، ٺهگر به رهو به ندين خانه يان ده نيرم.^۱

ماليڪ و شافيعي و عهبدولرہ زاق و ٺه بوعوبه يد له (الغريب) و بهيهه قي (۲۰۷) له عهبدولرہ حماني قاريئنه وه دهگيرنه وه ده لئيت: پياويڪ له لايه ن ٺه بو موسا وه (ﷺ) هات بولاي عومهر ي ڪوري خه تاب (ﷺ) پرسيار ي ليڪرد ٺه ويش وه نامي دايه وه، پاشان وتي: هيچ هه واليڪي ناموتان پييه (واته هه والي تازه ي ٺه ويتان نيه؟) وتي: با، پياويڪ دواي موسولمان بووني بيباوه ربووه، وتي: چيتان ليڪرد؟ وتي: له خو مان نزيك كرده وه دامن له ملي، عومهر وتي: سي جار به نذتان كردو پوڙانه ناننتان پيدا و داواتان ليڪرد ته وبه بڪات؟ به لكو ته وبه بڪات و بگهريته وه، خوايه من ناماده نه بووم و فرمانم نه كردوه، ڪاتيڪيش بيستم رازي نه بووم.

موسه ده و ٺيين عهبدولحه ڪم له عه مري ڪوري شهيب له باوڪيه وه له باپيره وه هيئاويانه كه ده لئيت: عه مري ڪوري عاص (ﷺ) نامه ي نووسي بو عومهر (ﷺ) و پرسيار ي ليڪرد له باره ي كه سيڪه وه كه موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، دواتر موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، تا ٺه وه ي چهند جاريڪ ٺه مه ي كردوه، ٺايا موسولمان بووني لي قبول ده كريت؟ عومهر يش بو ي نووسي تاخوا لييان قبول ده ڪات

^۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۹ دا وا هاتووه و بهيهه قيش ج ۸ ص ۲۰۸ به و واتايه هيئاويه تي.

موسولمان بووني لى قبول بکه، پيشنياري ئيسلامى بو بکه، نه گهر پازى بوو وازى لى بهينه، نه گهرنا بده له ملي.^۱

به يهه قى و ئين مونزيرو حاکم له نه بو عيمراني جوني يهوه هيناويانه ده ليت: عومهر (ﷺ) داي به لاي راهيب کداو وهستا، هاوار کرا له راهيب و ترا نهوه نه ميري باوه دارانه، نه ویش هات که سيک بوو له وپه پرى ئيجتیهادو دونيا نه ويستيدا بوو، عومهر که بينى گريا، وتيان: نه مه نه سرانيه، عومهر وتى: ده زانم به لام سوژم بوى جول، فهرمايشتى خوام بير که و ته وه (عامله ناصبه. تصلى نارا حاميه) دلم بو نه و کارو هه ولهى جول که دادى نادات و ده چيته دوزهخ.^۲

^۱ - له الكنز ج ۱ ص ۷۹ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۷۵ دا واهاتوه.

بانگه وازی تاك و كه سان

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوبه کر (ﷺ) دهکات)

زانای فەرمووده ناس ئه بولحه سه نی ته رابلوسی له عایشه وه (رضی الله عنها) ده لیت: ئه بوبه کر (ﷺ) چوو تا بجیت بولای پیغه مبهەر (ﷺ) - له سه رده می جاهی لیشدا دوستی یه که بوون - له ریډا پیی گه یشت و وتی: ئه ی نه بولقاسم له کوپی هۆزه که تدا نه ماویت وو تو مه تبارت ده که ن که ره خنه و که موکورتی له سه ر با پیرو داپیریان ده لیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فەرمووی (انی رسول الله ادعوك الى الله) (من پیغه مبه ری خوام و بانگت ده که م بولای خوا) هه رکه له فەرما یشته که ی بوویه وه ئه بوبه کر موسولمان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) له لای چوو، له نیوان هه ردوو ئه خشه بدا^١ که س نه بوو هینده ی موسولمان بوونی ئه بوبه کر دلخووشی بکات، ئه بوبه کریش چوو بولای عوسمانی کوپی عه ففان و ته لعه ی کوپی عوبه یدوللاو زوبه یری کوپی عه وام و سه عدی کوپی ئه بی وه قاص و ئه وانیش موسولمان بوون، پاشان به یانی چوو بولای عوسمانی کوپی مقعون و ئه بو عوبه یده ی جه راح و عه بدولره حمانی کوپی عه وف و ئه بوسه له مه ی کوپی عه بدولئه سه دو ئه رقه می کوپی ئه رقه م، ئه وانیش هه موویان موسولمان بوون په زای خوا له هه موویان بیت^٢.

ئین ئیسحاق ده لیت ئه بوبه کر (ﷺ) گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: موحه مه د ئه ری قوره یش راست ده که ن وازت له خوا وه نده کانه مان هیناوه و گالت ه به ئه قلمان ده که یت و با و با پی رانه مان به بیباوه ر ده زانی؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فەرمووی (بلی، انی رسول الله ونبيه بعثني لابلغ رسالته، وادعوك الى الله بالحق، فوالله انه للحق، ادعوك يا ابا بكر الى الله وحده لاشريك له ولا تعبد غيره والموالاة على طاعته) واته (به لئى) من پیغه مبه ری خوام ناردو می تا په یامه که ی بگه یه نم، به هه ق و راستی بانگت ده که م بولای خوا، چونکه

^١ - دوو شاخی ده وری مه که ن، هه رشاخیکی ره ق و توندو سه خت پیی ده و تریت ئه خشه ب.

^٢ - له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٩ دا واهاتوه.

سویند به خوا زور راسته، نه بوبه کر بانگت ده کهم بولای خواجه که تاک و ته نیایه و هاوه لی نه و جگه له و مه په رسته و له سره گوپرایه لی نه و (برو)، ئینجا قورنانی به سردها خویند، نه ویش نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا، دواتر موسولمان بو و بروای به بته کان نه ما و هاوه ل دانانی له بیریدا لبرد و دانی نا به حه قبوونی ئیسلامدا نه بوبه کر به باوه پرداری و دانپیانان هوه گه پرایه وه، ئیین ئیسحاق ده لیئت: موحه مده دی کوپی عه بدولرپه حمانی کوپی عه بدوللای کوپی حوصهینی ته میمی بو ی گپرامه وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ما دعوت احد الی الاسلام الا کانت عندي کبوة وتردد و نظر الا ابابکر، ماعکم عنه حین ذکرته ولا تردد فیه) واته (هر که سیکم بانگ کرد بیئت بو ئیسلام سره تا داکه وتن و پارایی و بیرکرده نه وه یه کی بو هه بووه، جگه له نه بوبه کر کاتیک پیم وت به بی وهستان و دووللی وهریگرت)، نه مه ئیین ئیسحاق هی ناویه تی (نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا) وانیه، چه نکه ئیین ئیسحاق و کهسانی دیکهش باسیان کردووه که پیش پیغه مبه رایه تی نه بوبه کر هاوړی پیغه مبه ر (ﷺ) بووه و دهیزانی راستگو و سپارده کارو ناو و ناوبانگ پاک و به ریزه و درو به دهم خه لکه وه ناکا تا ئیستا درو به دهم خواوه بکات! بویه هر که بیستی خوا کردوویه تی به پیغه مبه ر یه کسه ر بروای پی کرد و پاراو دوول نه بوو، له صه حیخی بوخاریشدا له نه بو دهر دانه وه (ﷺ) فرمووده یه که له سره ناکوکی نیوان نه بوبه کرو عومه ر هاتووه، تیایدا هاتووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ان الله بعثني اليکم فقلتم کذبت وقال ابوبکر صدق، و اساني بنفیه و ماله، فهل انتم تارکولي صاحبی؟ مرتین) واته (خوا منی نارد بوتان، ئیوهش و تتان درو ده کهیت، نه بوبه کر وتی: راست ده کهیت، به مال و گیانی له گه لمدا بوو، دهی واز له هاوړیکه م دینن؟ دوو جار وتیه وه) دوا ی نه وه ئازار نه درا. نه مهش وه که دهق نه وه ده لیئت یه کهم کهس بووه موسولمان بووه^{۱، ۲}.

۱ - ضعیف.

۲ - له (البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶-۲۷) دا هاتووه.

(بانگردنی عومهری کوری خه تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام)

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سعو ده وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب او بابي جهل بن هشام) واته (خوایه گیان ئیسلام عیزه تمه ند بکه به موسولمان بوونی عومهری کوری خه تاب یان نه بو جه هلی کوری هیشام) خوای گه ورهش نزا که ی پیغه مبه (ﷺ) ی کرده به شی عومهری کوری خه تاب، به وه ئیسلام له سهر دهستی بناغهی دانا و بته کان و یران بوون، هه یسه می (ج ۹ ص ۶۱) ده لیت پیاره کانی سه نه ده که ی صه حیحن جگه له موجالیدی کوری سه عید، ئه ویش جیمتمانیه، ته به رانی له فهرمووده که ی سه وبانه وه فهرمووده که دینیت، وه که له باسی خوراکری هاوه لان له سهر سه ختی هکان له سهر سه عیدی کوری زهید و فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومهر بوو هیناویه تی، له فهرمووده که دا هاتوه، پیغه مبه (ﷺ) هه ردوو بن بالی گرت و شه کاندیه وه فهرمووی (مالذي تريد مالذي جئت؟) (چیت ده ویت بو چی هاتوویت؟) عومهر پیی وت: ئه وه ی بانگه وازی بو ده که یت بو م بخروو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (تشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، وان محمد عبده و رسوله) (شایه تی بده یت هه یچ په رستراویک نیه جگه له خوا و هاوه لی نیه و ته نه یه، موحه مه دیش به نده و نیردرایه تی) عومهریش هه ره لوه ویدا موسولمان بوو.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱ ص ۴۱) دا له ئه سه له مه وه هیناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) پیی وتین، هه ز ده که م باسی سه ره تایی موسولمان بوونی خو متان بو بکه م؟ وتان به لی، وتی من سه سه ختترین: دوژمنی پیغه مبه (ﷺ) بووم، هاتم بولای پیغه مبه (ﷺ) له مالیک له لای صه فا، له بهر ده میدا دانیشتم و ئه ویش کراسه که می گرت، دوا یی فهرمووی (اسلم يا ابن خطاب! اللهم اهده) (ئیین خه تاب موسولمان ببه! خوایه رینمونی بکه یت) منیش وتم: شایه تی ده دم هه یچ په رستراویک نیه جگه له خوا و تویش نیردرای ئه ویت، موسولمانانیش (الله اکبر) یکیان وت که له رینگا کانی مه که وه ده بیسترا، ئینجا فهرمووده که دینیت، به زاریش به ده برینیکی دیکه هیناویه تی و دواتر ده یخینه به رچاو.

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەوازی عوسمانى

كۆرى عەففان (ﷺ) دەكات

مەدائىنى لە عەمرى كۆرى عوسمانەو ھىناو ھەتتە دەلىت، عوسمان (ﷺ) وتى:
چووم بۆلای پوورم ئەردای كچى عەبدولموتەلىب و سەردانم كرد، پېغەمبەریش
(ﷺ) ھاتە ژوورەو، منیش سەیرم دەكرد، -ئەو پوژە شتێك لە بارى پېغەمبەر
(ﷺ) دەرکەوت- سەیرى منى كردو فەرمووی (مالك يا عثمان؟) (چى بوو ئەو
عوسمان؟) وتم: سەرسامى خۆت و پلەو پایەتم لە ناوماندا كە چیت لە بارەو
دەوتریت، عوسمان وتى پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لا اله الا الله) خوا دەزانیت
خەرىك بوو شەقم دەبرد (مەبەستى راجلەكینیەتى)، پاشان فەرمووی (وفي السماء
رزقكم وما توعدون. فو رب السماء والارض انه لحق مثل ما انكم تنطقون) پاشان
ھەستاو چوو، منیش چووم بە شوینیدا تا پێى گەیشتم و موسولمان بووم، لە
(الاستيعاب ج ٤ ص ٢٥٥) دا واھاتوو.

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەوازی عەلى

كۆرى ئەبو تالیب (ﷺ) دەكات

ئەبن ئیسحاق لە عەلى كۆرى ئەبو تالیبەو (ﷺ) دەلىت چوو بۆ مالى پېغەمبەر
(ﷺ) سەیر دەكات ھەردووکیان (پېغەمبەر ﷺ) و خەدیجە رضی اللہ عنہا) نوێژ
دەكەن، عەلى وتى موخەمەد ئەو چى؟ پېغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (دين الله الذي
اصطفى لنفسه وبعث به رسلا، فادعوك الى الله وحده لا شريك له والى عبادته وان
تكفر باللات والعزى) واتە (ئەمە ئەو ئایینەى خوايە كە بۆ خۆى ھەلى بژاردوو و
پېغەمبەرانى پێى ناردوون بانگت دەكەم بۆ لای خواى تەنھای بى ھاوێل و پەرسەتە
ئەو خوايە و پەروانەبوونت بە لات و عوززا)، عەلى وتى: من پێشتر شتێ وام
نەبێستوو، بۆیە ھىچ شتێك ناکەم تا لەگەڵ ئەبو تالیب قسە نەكەم، پېغەمبەر (ﷺ)

پيئي فہرموو با ٺہو نہيئيہ ٺاشڪرا نہڪات پيش ٺہوي کاتي خوي بيٽ، پيئي فہرموو (يا علي اذا لم تسلم فاکتم) واتہ (عہلي ٺہڪر موسولمان نابيت بيشارہوہو ٺاشڪراي مہڪہ) عہلي ٺہو شہوہ مايہوہ، پاشان خوي گہورہ ئيسلامي خستہ دلي عہلي و سبہيني چوو بولي پيغہمبہر (ﷺ) و تي: موحمہد پيشنياري چيت بو ڪردم؟ پيغہمبہر (ﷺ) پيئي فہرموو (تشہد ان لا اله الا الله وحدہ لا سريڪ لہ وتڪفر باللات والعزي وتبرا من الانداد) واتہ (شايہتي بدہيت هيچ پهرستراويڪ نہي جگہ لہ خوي تاڪ و تہنياي بي ھاوتا و بروتا بہلات و عوززا نہبيٽ و نڪوولي بڪيت لہ بووني ھاوہل ھاوبہش دانان بو خوا). عہليش ٺہوي ڪردو موسولمانان بوو و بہترسي ٺہبوو تاليبہوہ برديہ سہرو موسولمان بووني خوي شاردهوہو نيشاني نہا^۱.

ٺہحمہدو جگہ لہویش لہ حہبہي ڪوري عورہينہوہ هيٺاويانہ دهليٽ: عہليم بيني لہ سہر مينبہر پندہڪہني، نہمبينبوو هيچ کات هيٺدي ٺہوکاتہ پيبڪہنيٽ ■ ٺہوي دانہڪاني دہرڪہوتن، دوايي و تي: بيري قسہڪہي ٺہبوتاليبم ڪہوتہوہ، ٺہبوتاليب ھاٽ و من و پيغہمبہر (ﷺ) لہ پشت خورمايہڪہوہ نويژمان دہڪرد، و تي: بـرازا گيان چي دہڪن؟ پيغہمبہر (ﷺ) بانگي ڪرد بو ئيسلام، ٺہویش و تي: ٺہوي دہيڪن قہيناڪات، بہلام ھەرگيز مہمدن بہ قن درينا، ٺہویش لہتاو سہرسامي بہ قسہڪہي باوڪي پي ڪہني، پاشان و تي خوايہ هيچ بہندہيہڪي ناو ٺہم ٺومہتہ ناناسم پيش من پهرستشي بو تو ڪردبيٽ، جگہ لہ پيغہمبہرڪہت سي جار وتيہوہ - پيش ٺہوي خهليڪي نويژ بڪن من نويژم دہڪرد^۲.

۱ - ضعيف

۲ - لہ البدايہ ج ۳ ص ۲۴ ڏاھاتوہ.

۳ - ھيسہمي (ج ۹ ص ۱۰۲) دهليٽ ٺہحمہدو ٺہبو يہعلاش بہ ڪورتي و بہزارو تہبهراني لہ (الوسط) دا هيٺاويانہ وسنہدہڪشي حہسہتہ.

(پيڻه مبهري (ﷺ) عه مري ڪوري عه به سه (ﷺ))

بو نيسلام بانگ دهڪات

نه حمده (ج ٤ ص ١١٢) له شه دادي ڪوري عه بدوللاوه هيٺاويه تي ده لئيت: نه بو
 ئوسامه وتي: نه ي عه مري ڪوري عه به سه به ڇ شتيڪ بانگه شه ي نه وه دهڪيت تو
 پياويڪي ئيسلاميت؟ نه ويش وتي: من له نه زانيدا خه لڪم به گومراو بته كانم به هيچ
 ده زاني، پاشان گويم له كه سيڪ بوو هه والي له سهر مهڪه دهوت وهندي شتي
 دهوت، منيش سواي وئاخه كه م بووم تا هاتمه مهڪه، له وي به نهيني پيڻه مبهري
 (ﷺ) م به نهيني دي، چونكه هوڙهڪي چاويان له سهر بوو، منيش چوومه ژورو وه،
 پيم وت: تو چيت؟ فهرمووي (انا نبي الله) (من پيڻه مبهري خوام) وت: پيڻه مبهري
 خوا چيه؟ فهرمووي (رسول الله) (نيردراوي خوا) وت: خوا تو ي ناردووه؟ فهرمووي
 به لي، وت: تو ي به ڇ شتيڪ ناردووه (په يامه كهت چيه؟) فهرمووي (بان يوحد الله
 ولايشرك به شيئا و كسر الاوثان و صلة الرحم) واته (به وه ي خوا به تاك و ته نها
 دابنريت و هيچ هاوه ليڪي بو دانه نريت و بته كان بشڪينرين و په يوهندي خزميه تي
 هه بيت)، منيش وت: له م كاره تدا كيت له گه لدايه؟ فهرمووي (حر وعبد) (نازاد و
 ڪويله) نه بوبه ڪري ڪوري نه بو قوحافه و بيلالي مه ولاي نه بوبه ڪري له گه لدا بوو،
 منيش وت: ده ي منيش شويت دهڪه م، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي تو نه مرو نه وهت
 پي ناكريت بگه پريزه وه بولاي كه س و ڪارت نه گهر بيستت په ياكه م كه وته پرو
 په يوهستم ببه، منيش گه رامه وه و موسولمان بووم، پيڻه مبهريش (ﷺ) كه ڪوچي
 ڪرد بو مه دينه هه والم وه رگرت ڪاروانيڪي په سريب هات، وت نه و كه سه مهڪيه
 ڪيه كه هاتووه بولاتان؟ وتيان: كه ساني خوي ويستيان بيڪوژن، نه يانتواني و
 نيوانيان تيڪه وت و خيرا به جيئمان هيشت، عه مري ڪوري عه به سه ده لئيت: سواي
 وئاخه كه م بووم تا چوومه مه دينه و چووم بولاي و وت نه ي پيڻه مبهري خوا (ﷺ)
 نايا ده مناسيت؟ فهرمووي (نعم الست انت الذي اتيتني بمكة؟) (به لي مه گهر تو

ئەوێ نه بووێت له مهككه هاتیت بۆلام؟) وتم: به ئێ، ئینجا وتم ئه ی پیغه مبهری خوا
 ئەوهی خوا فیری کردووێت و من نایزانم فیرم بکه، ئنجا فرموده که دینیت^۱.
 ههروهها ئهحمده (ج ۴ ص ۱۱۱) له ئەبو ئومامهوه له عهمری کوپی عه به سه وه
 هیناویه تی و فرموده که ی هینا، تیایدا هاتوو (وتم به چی تو ی ناردوو؟ فرمووی
 (بان توصل الارحام و تحقن الدماء و تامن السبل و تکسر الوثان و یعبد الله وحده لا
 شریک به شیئ) واته (په یوهندی خزمایه تی به جی بگه یه نیت و پێ به خوین پرشتن
 نه دهیت و پێگه مان د ل نیا بکهیت و بته کان بشکینیت و خوای تاک و ته نها به رستیت و
 هیچ هاوه لێکی بۆ دانه نیت) وتم: ئەوهی پێی ناردویت شتیکی زۆر باشه، من
 شاهیدی ده دم و باوه رت پێ دینم (عهمدوی)، له گه ل تدا بمینمه وه یان چیت پێ
 باشه پیغه مبه ر (ﷺ)؟ فرمووی پێ ده چیت رق و بیزاری خه لک له سه ر ئەوهی پێی
 هاتووم به دی بکهیت، بۆیه له ناو کهس و کاری خۆتدا بمینمه وه، ئەکه ر بیستان
 ده رچووم بین بۆلام^۲.

۱ - صحیح

۲ - (ئین سه عد ج ۴ ص ۱۵۸) له عهمری کوپی عه به سه وه به دوورو درێژی هیناویه تی.

۳ - صحیح

۴ - موسلیم و ته به رانی و ئەبو نه عیم هیناویانه، له (الاصابه ج ۳ ص ۶) یشدا هاتوو ه ئین
 عه بدولیر له الاستیعاب (ج ۲ ص ۵۰۰) دا له پێگه ی ئەبو ئوسامه وه به دوورو درێژی هیناویه تی،
 ئەبو نه عیمیش له دلائل النبوه ص ۸۶ دا هیناویه تی.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

خالیدی کوپی سه عیدی عاص (ﷺ) دهکات

به یهه قی له جعفری کوپی موحه مه دی کوپی خالیدی کوپی زوبه یر له باوکیه وه - یان له موحه مه دی کوپی عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عوسمانه وه - هیناویه تی: ده لیت: موسولمان بوونی خالیدی کوپی سه عیدی کوپی عاص کوئه، نهو یه کهم که سی ناو براکانی بوو که موسلمان بوو، سه ره تای موسلمان بوونی نهو بوو له خه ویدا بینی له که ناری ناگردا وه ستینراوه - باسی فراوانی ناگره که دهکات که هیندهی خوا خوئی ده زانیت فراوان بووه - له خه وه که دا وا ده بینیت که سی که هات بولای و فرپی ده دایه ناو ناگره که و پیغه مبه ریشی (ﷺ) بینی ده یگرت نه که ویته ناویه وه، له خه وه که ویدا ترسا ئینجا که هه ستا له خه و سویند به خوا نه م خه وه راسته، نه بوبه کری کوپی نه بو قه حافه ی بینی و باسی نه وه ی بو کرد، نه بوبه کریش وتی خیری تیا بووه نه وه پیغه مبه ری خواجه (ﷺ) ده ی شوینی بکه وه چونکه نه گهر شوینی بکه ویت له که لیدا ده چیته ناو ئیسلام، ئیسلامیش ری نادات بچیته ناو دوزه خ له کاتیکدا باوکت که وتوته ناو دوزه خه وه نه ویش گه شت به پیغه مبه ر (ﷺ) له وکاته دا پیغه مبه ر (ﷺ) له نه جیاد بوو وتی نه ی پیغه مبه ری خوا! نه ی موحه مه دا! بانگه واز بوچی ده که یت؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ادعواک الی الله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله وتخلع ما انت علیه من عبادة حجر لا یسمع ولا یبصر ولا ینفع ولا یدری من عبده ممن لا یعبده) واته (بانگت ده کهم بولای خوی تاک و ته نه ای بی هاوه ل و نه وه ی موحه مه د پیغه مبه رو به نده یه تی واز له په رستنی نهو بتانه به ینیت که له به رد دروست کراون و نابیستن و نابینن و سودیان نیه و نازانن کی ده یان په رستیت و کی نایان په رستیت) خالید وتی: شایه تی ده دم هیچ خواجه که نیه جگه له الله، توش پیغه مبه ری خوات: پیغه مبه ر (ﷺ) به موسولمان بوونی دلخوش بوو، خالید دور که وتبوویه وه و باوکی به موسلمان

بوونی زانی بوو، بویه ناردی به شوینیدا و هیئانیان، بهوپه‌ری توندی و گوپه‌شه‌وه دواندی و به دارده‌ستیک که‌له ده‌ستیدا بوو لییدا و شکان‌دی‌ه‌وه به‌سه‌ریدا، وتی سویند به خوا نانت لی ده‌گرمه‌وه، خالید وتی نه‌گهر لی‌م ده‌گریته‌وه خوا هیئنده پوزیم ده‌دات پیی بژیم، چوو بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌ویش ری‌زی لی گرت و پیکه‌وه بوون.

حاکمیش له (المستدرک ج ۳ ص ۲۴۸) له ریگه‌ی واقدی له جه‌عفری کوپری موحه‌مه‌دی کوپری خالیدی کوپری زوبه‌یر له موحه‌مه‌دی کوپری عه‌بد‌ه‌ل‌لای کوپری عه‌مری کوپری عوسمانه‌وه هیئا‌ه‌یه‌تی و تیا‌یدا هاتوه: باوکی کوره‌کانی تری (ئه‌وانه‌ی موسلمان نه‌ببوون) نارد به‌شوینیدا له‌گه‌ل رافعی مه‌ولایدا، رافع دوزیه‌وه و هیئانیان بولای ئه‌بو ئو‌حه‌یه‌ی باوکیان، نه‌ویش پیا‌یدا هه‌ل‌شا‌خا و به پیسی دواندی و به‌داریک‌ی ده‌ستی لییدا تا شکان‌دی‌ه‌وه به‌سه‌ریدا، پاشان وتی شوین موحه‌مه‌د ده‌که‌ویت و ده‌شی بینیت پیچه‌وانه‌ی هوزه‌که‌ی خو‌یه‌تی و خواوه‌نده‌کانیان به‌که‌م ده‌زانیت و رابردوی باو‌پیرانی به سووک سه‌یر ده‌کات؟ خالید وتی سویند به‌خوا راست ده‌کات و شوینی ده‌که‌وم، ئه‌بو ئو‌حه‌یه‌ی باوکی تو‌ره‌بوو جنیوی پیداو دوا‌یی وتی: برۆ کو‌یله، بو کو‌ی ده‌چی برۆ، سویند به‌خوا نانت لی قه‌ده‌غه ده‌که‌م خالید وتی نه‌گهر لی‌م بگریته‌وه نه‌وا خوا‌ی گه‌وره هیئنده پوزیم ده‌دات پیی بژیم، نه‌ویش ده‌ری کردو به کوپه‌کانی وت: که‌ستان قسه‌ی له‌گه‌ل نه‌کات مه‌گه‌ر به‌و جو‌ره‌ی من دواندم، خالیدیش چوو بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌ویش ری‌زی گرت و پیکه‌وه بوون،^۲ له (الاستیعاب ج ۱ ص ۴۰۱) یشدا له‌ریگه‌ی واق‌دی‌ه‌وه به‌و جو‌ره هیئا‌ویه‌تی و نه‌مه‌ش دینیت: له باوکی دوورکه‌وته‌وه و له

۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۳۲ دا واهاتوه

۲ - ثین سهد ج ۴ ص ۹۴ له واقدی له جه‌عفری کوپری موحه‌مه‌دی کوپری عه‌بد‌و‌ل‌ل‌اوه به‌و جو‌ره به‌دوورو در‌ی‌ژی هیئا‌ویه‌تی،

دەۋرۈبەرى مەككە بوۋ تا ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ) چوون بوۋ خاكي حەبەشە لە كوچى دوۋەمياندا، خاليدىش يەكەم كەس بوۋ كوچى كىرە بوۋ حەبەشە، حاكم (ج ۳ ص ۳۴۹) لە خاليدى كوپرى سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى كە سەئىدى كوپرى عاصى كوپرى ئومەيە نەخۇش كەوت و وتى ئەكەر خوا لەم نەخۇشە چاكم بىكەتە ۋە ئەۋا خواۋەندى كوپرى ئەۋا كەبشە لەناۋ مەككەدا ھەرگىز ناپەرسىتەيت خاليدى كوپرى سەئىد ئەۋكات وتى خوايە راست ئەبىتە ۋە بۇيە بەۋ نەخۇشە ۋە مرد^۱.

(پېغەمبەر (ﷺ) بانگەۋازى زەھاد (ﷺ) دەكات)

موسلىم و بەيھەقى لە ئىبن عەباسە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيە دەئەت: چما - پىياۋىكى ئەزىدى شەنۋە بوۋ - ھات بوۋ مەككە كۆيى لە ھەندى گەمژەى خەلكى مەككە بوۋ دەيانوت: موخەمەد شىتە، ئەۋىش وتى: ئەۋ پىاۋە لە كۆيە؟ بەلكو خوا لەسەر دەستى من شىفای بدات، چووم بولای موخەمەد وتم من نوشتە دەكەم بوۋ چاك بوۋنەۋەى شىتى، خۋاى گەۋرە كىي بويىت لەسەر دەستى من شىفای دەدات، دەى ۋەرە، موخەمەد فەرمۈى (ان الحمد لله نحمدہ ونستعينه، من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له) واتە (سوپاسى خوا دەكەين و پىشتى پى دەبەستين، ھەركەس خوا پىنمۈنى بىكات گومرايى بوۋ نى، ھەركەس شىش گومرايىت پىنمۈنى بوۋ نى، شايتە دەدەم ھىچ پەرەستراۋىك نى جگە لە خۋاى تەنھاي بى ھاۋەل) سى جار ئەمەى فەرمۈ، ئەۋىش وتى: سوئند

۱ - ضعيف

۲ - ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۹۵ بەۋ جۈرە ھىناۋىيەتى.

به خوا گويم له قسه ي فالچي و جادو و گهرو شاعيران بووه، به لام شتي وام نه بيستوه، ده ستت بينه با به يعه تي موسلمان بوونت پي بدهم، پيغه مبه ريش (ﷺ) به يعه تي پي داو پي و ت فهرموو: به يعه تي هوڙه كه شتم پي بده (بانگيان بكهيت بو ئيسلام) نه ويش به يعه تي پيدا، دوايي پيغه مبه ر (ﷺ) سوپايه كي نارد دايان به پال هوڙي زه ماددا، به پرسي سوپاكه به سريه كه ي و ت: هيچتان له و هوڙه بردوه يه كيكيان و تي: من پاكه ره و هيه كم لي بردن (مه سينه) نه ويش و تي بيگيږه و بويان چونكه نه وانه كه ساني زه مادن، له گيږانه و هيه كي ديكه دا: زه ماد پي و ت: قسه كانت دو باره بكه ره و بو، چونكه گه يشتونه ته نيوه ندي ده ريا (واته له و په پري به هيڙيدان).^۱

نه سائي و به غه وي و موسه دده ديش له موسنه ده كه يداو ئين حه جهر له الا صابه ج ۲ ص ۲۱۰ دا هينا و يانه، نه بونه عيميش له دلائل النبوة ص ۷۷ له ريگه ي واقديه و هينا و يه تي ده ليټ: موحه مه دي كوپري سوله يت له باوكيه و ه له عه بدولږه حماني عه دويه و ه بوي گيږامه و ه و تي: چووم بو مه كه كه عه مره بكه م، له كوپر كدا دانيشتم نه بوجه هل و عوقبه ي كوپري ره بيعه و ئومه يه ي كوپري خه له في تيډا بوون، نه بوجه هل و تي: نه م پياوه (مه به ستي پيغه مبه ر (ﷺ) ه نيواني تيكد اوين و به سووك سه يري هيو اكا نمان ده كات و نه و ه مان مردوه به گومراي ده زانيټ و گالته به خوا و نه دكه انمان ده كات ئومه ييه و تي: بيگومان شيته، زه ماد و تي: منيش نه م قسه يه م لاي خو م ليكد ايه و ه و تم من كه سيكم توشبو واني شي تي چاك ده كه مه و ه، له كوپره كه هه ستام چووم به دواي پيغه مبه ر (ﷺ) به لام نه و پوڙه نه مبيني، به ياني هات و چووم بو لاي ده بينم له پشت مه قامه و ه نويز ده كات، منيش دانيشتم تا لي بوويه و ه، پاشان لاي دانيشتم و تم: كوپري عه بدولموت ه ليب! نه ويش پروي تيكر دم و فهرمو وي (ماتشاء) چيت ده وټ؟؟ و تم: من چاره سه ري توشبو واني شي تي

^۱ - له البدايه و النهايه ج ۳ ص ۳۶ دا واهاتوه.

دەكەم، ئەگەر ھەز دەكەیت چارەسەرت دەكەم، شتەكەت لەسەر سەخت نەبێت، من چارەسەری كەسی وام كەردووہ كە لە تۆ زیاتر تەوش بووہ و چارەسەری ھەرگرتووہ، من گویم لە ھۆزەكەت بوو چەند خەسلەتیكى خراپى تۆیان دەوت كە ریزت تێك داو و ئەوھیان مردووہ بە گومرەى دەزانى و گالئە بە خواوہندەكانیان دەكەیت، تەنھا كەسێك ئەمە دەكات كە جوړە شىتێك لى دابیت، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووى (الحمد لله احمده و استعينه، و اؤمن به و اتوكل عليه، من يهده الله فلا مضل له، و من يضلله فلا هادي له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له و اشهد ان محمد عبده و رسوله) زەماد دەلیت: قەسەيەكم بىست ھىچ كات شتى وام لەوہ جوانتر نەبىستبوو، دوام كەرد دووبارەى بكاتەوہ بو، ئەویش دووبارەى كەردوہ، و تەم: بانگەواز بوچى دەكەیت؟ فەرمووى (الى ان تؤمن بالله وحده لا شريك له و تخلع الاوثان من رقبتك و تشهد اني رسول الله) واتە (بۆ پڕواھىنانت بە خۆى تاكى بپھاوتا و لا بێردنى پەرستشنى بئەكان لەسەر گەردنت و شایەتى بەدەیت من پىغەمبەرى خوا)، و تەم: ئەگەر ئەمە بكەم چىم بۆ دەبێت؟ فەرمووى (لك الجنة) (بەھەشتت بۆ دەبێت) منیش و تەم: شایەتى دەدەم ھىچ پەرستراوىك نى جگە لە خواو پەرستشنى بئەكان لەسەر كەردنم ناھێلم و نكوولیان لى دەكەم و شایەتى دەدەم تۆ بەندەو پىغەمبەرى خوایت، ئىنجا لەگەڵ پىغەمبەر (ﷺ) ھەستام تا چەند سوورەتیكى قورئان فێر بووم، پاشان گەرەمەوہ بو ناو ھۆزەكەم، عەبدوللای كورپى عەبدولرەحمانى عەدوى دەلیت: پىغەمبەر (ﷺ) عەلى كورپى ئەبوتالیبى (ﷺ) بەسەریەكەوہ ناردو لە شوینىك بىست و شتریان گرت و بەرپیان خست، عەلى كورپى ئەبوتالیب بىستى ئەوانە لە ھۆزى زەماد (ﷺ) بوێە وتى: بیانگێرنەوہ بویان، ئەوانیش بىست و شترەكەیان بۆ گێرانەوہ.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

حوصه یینی باوکی عیمران (ﷺ) دهکات

ئیین خوزه ییمه له عیمرانی کوپی خالیدی کوپی تهلیقی کوپی عیمرانی کوپی حوصه یینه وه هیناویه تی دهلیت: باوکم له باوکیه وه له باپیرییه وه بو یی گپرامه وه که قوره یش هاتن بولای حوصه یین - چونکه به گه وره سه یریان دهکرد - پییان وت: له گهل نهو پییاوه قسه مان بو بکه چونکه قسه به خواوه نده کانمان دهلیت، له گه لی هاتن تا نزیک ی مال پیغه مبهەر (ﷺ) بوونه وه، ئه ویش وتی: ری به شیخ بدن با بیت - عیمران و هاوه له کانیشی له وی بوون - حوصه یین وتی: ئه مه چیه له سهر تو ده ییستین جنیو به خواوه نده کانمان ده دهیت و به خراپه باسیان ده کهیت، خو باوکت چاک و ریك بوو؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یا حصین ان ابي و اباک فی النار، یا حصین! کم تعبد من اله؟) واته (ئه ی حوصه یین باوکی من و باوکی تویش له دوزه خدان، حوصه یین تو چهند خوا ده په رستیت؟)، حوصه یینی وتی: حوت خوا له زه وی و یه که له ئاسماندا، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (فاذا اصابک الضر من تدعو؟) (که ناره حه تیه کت تووش بوو له کامیان ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه)، فهرمووی (فاذا هلك المال من تدعو؟) (ئه گهر مال و سامانت نه ما له کی ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه، فهرمووی (فیستجیب لک وحده و تشرکه معهم ارضیته فی الشکر ام تخاف ان یغلب علیک؟)، وتی: نا هیچ کام له و دوانه نا، زانیم من وه که نهو قسه ناکه م، فهرمووی (یا حصین اسلم تسلم) (حوصه یین موسولمان ببه پار ییزاو ده بیت) به منی وت: من هو زو خیلم هیه چییان پی بلیم؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (قل: اللهم استھیک لارشد امری و زدنی علما ینفعنی) (بلی: خواجه داوای رینمونیت لی ده که م تا ریم دروست بیت، خواجه زانستم زیاد بکه تا سوودم پی بگه یه نیت)) حوصه یین ئه مه ی وت و هله نه سا موسلمان بوو، عیمران هه ستاو سهر و ده ست و پیکانی ماچ کرد، کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی

بینی گریا و فهرمووی (بکیت من صنیع عمران، دخل حصین وهو کافر فلم یقم الیه عمران ولم یلتفت ناحيته، فلما اسلم قضی حقه فدخلني من ذالك الرقة) واته (هه لویستی عیمران گریاندمی، حوصهین به بیباوه پری هاته ژوره وه و عیمران له پرووی هه لئه ساو لای به لادا نه کرده وه، به نام که موسلمان بوو مافی به جیگه یاند، ئیتر ئه وه وایلیکردم بگرم). حوصهین کاتیك ویستی بجیته دهره وه پیغه مبه (ﷺ) به هاوه له کانی فهرموو (قوموا فشیعوه الی منزله) (ههستن به ره و مالی خووی به پریی کهن) کاتیك له دهرگا که چوویه دهره وه قورهیش بینییان وتیان هه لئه له تا، ئینجا جیا بوونه وه.^{۱ ۲}

۴

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابة ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوه.

(پيڻه مبر (ﷺ) بانگه وازی پياويڪ دهڪات

که ناوی نه هاتوه

نه حمده له نه بو ته ميمه ی هه جيميه وه له پياويڪی ناو هوڙه که يه وه ده گيريتته وه
 که هاته لای پيڻه مبر (ﷺ)، يان وتی پيڻه مبرم (ﷺ) بينی و پياويڪ هات بو لای
 وتی: تو پيڻه مبري خوايت؟ يان وتی تو موحه مه ديت؟ فهرمووی به لی، وتی
 بانگه واز بوچی ده که يت؟ فهرمووی (ادعوالله عز و جل وحده من اذا كان بك ضر
 فدعوته كشفه عنك، و من اذا اصابك عام فدعوته انبت لك، ومن اذا كنت في ارض
 قفز فاضللت فدعوته رد عليك) واته (بانگه واز بو خوايه کی تاك و تهنه ده که م که
 نه گهر زيانيڪت تووش بوو ليی ده پاريتته وه (ﷺ) زيانه که ت له سهر لا ده بات، نه گهر
 برسی و قاتی و قریت تووش بووليی ده پاريتته وه و ديّت به هاناته وه، نه گهر له
 زهويه کی چول و ويلدا ريّت لی تيکچوو ليی ده پاريتته وه ده تگه پرينيتته وه)
 پياوه که ش موسلمان بوو و وتی: نه ی پيڻه مبري خوا (ﷺ) ٿاموڙگاريه کم بکه،
 فهرمووی (لا تسبن شيئا - او قال احدا) (جنيو به هيچ مه لی - يان فهرمووی جنيو
 به که س مه لی)، وتی له و کاته وه ی پيڻه مبر (ﷺ) وه سيه تي بو کردم قسم به
 وشتر و مه پيکيش نه وتوه.^۱

^۱ - هه يسه می (ج ۸ ص ۷۲) ده ليّت: له سه نه ده که يدا چه که می کوږی فوزه يل هه يه که نه بو داود و
 جگه له ویش متمانه ی پی دهن، به لأم نه بوزهرعو و جگه له ویش به لاوازی ده زانن، که سه کانی
 ديکهي سه نه ده که سه حيحن.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی موعاوییهی کوری حیده (ﷺ) دهکات)

ئیین عهبدولبیر له الاستیعابدا به سهیحی له موعاوییهی کوری حیدهی
قوشهیریه وه هیئاوییه تی دهلیت: هاتمه خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم: ئهی
پیغه مبهری خوا نه هاتووم بۆ لات تا هیندهی ژمارهی میرووه کان سویندم
خواردوو- ناو له پی ئهم دهستی ده دا به سهر ئهو دهستی دیکهیدا - ■ نه یه مه لای
خوت و ئایینه کهت، هاتووم بۆ شتیکی هیچی لی نازانم مه گهر ته نها خوا فیرم بکات،
له بهر خوا لیته ده پاریمه وه پهروه ردگارمان له پی تووه چی بۆ ناردووین؟ فه رمووی
(بدین الاسلام) (ئایینی ئیسلام) وتی ئایینی ئیسلام چیه؟ فه رمووی (ان تقول
اسلمت وجهي و تغليت و تقيم الصلاة و تؤتي الزكاة و كل مسلم على كل مسلم
محرم اخوان نصیران، لا یقبل الله ممن اشرك بعدما اسلم عملا حتی یفارق
المشركین، ما لي امسك بحجزكم عن النار! الا و ان ربي داعي و انه سألني هل بلغت
عبادي؟ فاقول رب قد بلغت الا فلیبلغ شاهدکم غائبکم، الا انکم تدعون مقدمة
افواهم بالفدام، ثم ان اول شیئ ینبئ عن احدکم لفضذه و کفه) واته (بلییت و اخوم
دا به دهست خواوه و له بهرده میدا موسولمان بووم و ازم له په رستنی جگه له خوا
هیئا و نویژ بکهیت و زهکات بدهیت و، هه موو شتیکی موسولمان له موسولمان
حه رامه، برای سه رخه ری یه کن، خوی گه وره هیچ له که سیکی و ه رناگریته که له دوی
موسلمان بوون کاریک بکات ■ له بیباوه ران جیا نه بیته وه، من ناتوانم له دۆزه خ
بتانگیرمه وه (ته نها ئه وهی ئاگارتان ده که مه وه) خوی گه وره بانگم دهکات و
پرسیارم لی دهکات په یامه کهت به بهنده کانم گه یاند؟ منیش ده لیم: پهروه ردگارا!
گه یاندم، دهی ئه وه تان ئاماده یه با بیگه یه نیته به وهی ئاماده نیه، پاشان دواتر به دهم

داخراوی بانگ ده کرین، یه کهم شت هه والتان له سهر دهدات ده ست و پانتانه). وتم:
 نهی پیغه مبه ر (صلوات) نه مه نایینه که مانه؟ فهرمووی: نه وه نایینه که ته و له هه رکویدا
 چاکه بکهیت (نه مه به چاکي بکهیت) به سته، دوايي هه موو فهرمووده که ی هیئاوه^۱.^۲
 نین حه جهر له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۰ دا ده لیت: به لام ده کریت نه مه ی دواتر
 بیت، دووریش نیه دوان یه ک پرسیار بینن، به تایبه ت له گه ل جیاوازی هیئانه کهیدا،
 نین نه بی عاصم هیئاویه تی و فهرمووده که ی له عه بدولوه هابی کوپی نه جده وه که
 هوگی ماموستای نین نه بی خه یسه مه ی تیدایه هیئاویه تی.

۶

۱ - ضعیف

۲ - نه م فهرمووده صحیحه و سه نه ده که ی چه سپاو و ناسراوه و فهرمووده ی موعاویه ی کوپی
 حیده یه نه وه ک حه کیمی کوپی نه بو موعاویه، پیشت حه کیم فهرمووده یه کی هیئاوه که وتی: نه ی
 پیغه مبه ری خوا، خوا ی گه وره مان به چی تو ی ناردووه؟ فهرمووی (تعبد الله ولا تشرك به شیئا و
 تقیم الصلاة و تؤتی الزکاة وکل مسلم علی مسلم محرم، هذا دینک و اینما تکن یکفیک) نین
 خه یسه مه به جوړه هیئاویه تی، له سهر نه م سه نه ده قسه هه یه و سه نه ده که لاوازه. له الاستیعاب
 ج ۱ ص ۳۲۳ دا به و جوړه هاتووه.

(پیغمبر (ﷺ) عهده کوری حاتمه (رضی الله عنه))

به ره و نیسلام بانگ دهکات

ئه حمده له ئیبن حاتمه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیك بیستم پیغمبره خوا
(ﷺ) ده چوو زور رقم له وه بوو، چووم تا گه یستمه ده وروبهری پوم، له
گیرانه وه یه کی دیکه دا تا چوومه لای قه یسه، نه شوینه م زیاتر پق لی بوو له
ده چوونی پیغمبر (ﷺ)، وتم: سویند به خوا نه گهر بچم بولای نه و پیاوه نه گهر
دروژن بیت زیانم پی ناگه یه نیت، نه گهریش راستگو بیت ده زانم، چووم هاتمه
لای، کاتیك هاتم خه لکی دیتیان ئیبن حاتمه، چووم بولای پیغمبر (ﷺ)
فه رموی (یا عدي بن حاتم! افلم تسلم) (عهده کوری حاتمه موسولمان به
پاریزراویت، سی جار نه مهی فه رموو، وتی من له سه ر ئایی نیکم، فه رموی (انا اعلم
بدینک منک) (من له تو زیاتر شاره زای ئایی نه که تم) وتم: تو له من زیاتر شاره زای
ئایی نه که می؟ فه رموی (اما انی اعلم الذی یمنعک من الاسلام، تقول انما اتبعه
ضعفة الناس ومن لا قوت لهم وقد ر منهم العرب، اتعرف الحيرة؟) واته (من ده زانم
چی ناهیل بیت موسولمان بیت، ده لیت که سانی لاوازو بی هیزو نه وانه ی عه ره ب
ده ریکردون، تو شاره زای حیره هه یه)؟ وتم: نه مبینیوه به لام شتم له سه ر
بیستوه، فه رموی (فوالذی نفسی بیده لیتمن الله هذا الامر حتی تخرج الظعيلة من
الحيرة حتی تطوف بالبیت فی غیر جوار احد، ولیفتح الله کنوز کسری بن هرمز)
واته (دهی سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سه خوای گه وره نه م کاره ده باته
سه ر تا ئافره ت به ته نها له حیره وه دیت و ته وافی که عبه ده کات و که س چاودیر و
پاسه وانی نیه، خوای گه وره ش سامانی خه زینه ی کیسرای کوری هورمز فته ت
ده کات) وتم سامان و خه زینه ی هورمز؟ فه رموی به لی: کیسرای کوری هورمز
(ولی بذل المال حتی لا یقباہ احد) واته (پاره که خه رج ده کری و دابه ش ده کریت ه

¹ شاریکی دیرینه له پال کوفه دا.

ئەوھى كەس ئامادەنە وەربىگىرىت). عەدى دەلىت ئەو ئافرەتە دىت و بەبى پاسەوان تەوافى كەعبە دەكات و خۆيشم لەناو فەتخ كردنى سامانى كىسرادا بووم، سویند بەوھى گىيانى منى بەدەستە سىبەمىش دیتە دى، چونكە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتى^۱.

ھەروەھا ئەحمەد لە عەدیەوھ ھیناویەتى وتى: ئەسپەكەى پىغەمبەر (ﷺ) ھات و من لە عەقرەب بووم، پوورم و چەندىكى دىكەیان بردن بو كوى؟، كاتىك ھینایانە لای وتى: وەسفى بو بكن، پوورم وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا وەفدەكە ھاتن و كوپم لانەما و منىش پىرە ژنىكى پەككەوتەم و خزمەتگوزارم نى، یارمەتیهكم بدە خوا یارمەتیت بدات. فەرمووى كى وەفد بوو؟ وتى: عەدى كۆرى حاتەم، فەرمووى (الذي فر من الله ورسوله) واتە (ئەوھى لە خوا و پىغەمبەرەكەى رايكرد؟) وتى: دەى ئەم منەتەم پىبەخشە، كاتىك گەپرایەوھ و لای دابەزى - وادەزانين دەلىت: پوورم ھات بۆلام و وتى: كاریكت كردووھ باوكت نەيكردووھ، وتى بەحەز بىت یان بەترس بىت دەچیت بۆلای، فلان كەس ھات بۆلای ئەوھى دەستكەوت و فلانكەس وای بەركەوت -، منىش ھاتم بۆلای ژنىك و مندالى لە لا بوو - یان یەك مندال - باسى نزیكى ئەوانى لە خۆیەوھ كرد، ئىنجا زانیم ئەمە وەك پاشای كىسرا و قەیسەر نى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (يا عدي بن حاتم ما افرك؟ افرك ان يقال لا اله الا الله فهل من اله الا الله؟ ما افرك؟ افرك ان يقال الله اكبر فهل شئى هو اكبر من الله عز وجل) واتە (عەدى چى وایكرد رابكەیت؟ ئەوھى بوترىت ھىچ پەرستراویك نى جگە لە خوا، مەگەر جگە لە خوا ھىچ پەرستراویك ھەیه؟ ئەوھ وایكرد رابكەیت نەوھك بوترىت خوا گەورەترینە، مەگەر لە خواى گەورە گەورەتر

۱ - حسن.

۲ - له البدايه والنهایه ج ۵ ص ۶۶ دا ھاتوو، بەغەویش لە موعجەمەكەیدا بەو واتایە ھیناویەتى، لە الاصابه ج ۲ ص ۴۶۸ یشدا ھاتوو.

ہیہ؟) منیش موسلمان بووم، سہیرمکرد پرووی گہش و موژدہ بہخش بوو فہرمووی (ان المغضوب علیہم الیہود وان الضالین النصاری) (نہ وانہی غہزہ بیان لی گیراوه جوولہ کھن، گومراکانیش مہسیحیہ کانن) پاشان پرسیاریان لی کرد، نہ ویش سوپاس و ستایشی پەرورہ دگاری کرد پاشان فہرمووی (اما بعد فلکم ایہا الناس ان ترضخوا من الفضل ارتضختم امرؤ بصاع، ببعض صاع، یقبضہ ببعض قبضۃ، شوعبہ دہ لیت: زیاتر وا گومان دہبہم فہرمووی (بتمرراً بشق تمرۃ، وان احدکم لاقی اللہ فقائل ما اقول: الم اجعلک سمیعاً بصیراً؟ الم اجعل لك ما لا ولدا؟ فماذا قدمت؟ فینظر من بین یدیہ ومن خلفہ وعن یمنہ وعن شمالہ فلا یجد شیئاً فما یتقی النار الا بوجہہ، فاتقوا النار ولو بشق تمرۃ، فان لم تجدوه فبکلمۃ لینۃ، انی لا اخشی علیکم الفاقۃ، لینصرکم اللہ ولیعطینکم - او لیفتحن علیکم - حتی تسیر الظعیلۃ بین الحرۃ ویثرب ان اکثر ما یخاف السرقة علی ضعیفینہا).^۱

^۱ - ترمزی گیراویہ تیہوہ و دہ لیت: فہرمودہ کہ حہسہ نی غہریبہ، تہنہا لہ فہرمودہ کہی سہماکہوہ بینیومانہ و بہیہ قیش ہندیکی کوٹایہ کہی ہیناوہ، بوخاریش بہکورتی ہیناویہ تی، لہ البدایۃ والنهاية ج ۵ ص ۶۵ یشدا ہاتوہ.

پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

زیلجه وشه نی زه بابی (ﷺ) دهکات

ته بهرانی له زیلجه وشه نی ضه بابیه وه دهگیرته وه دهلیت: پاش ئه وهی پیغه مبهەر (ﷺ) له شه پی بهدر بوویه وه کوری قه رحائم برد بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم موحه مه د وائل بن قرحائم بو هیئاویت ■ بیگریت. فهرمووی (لا حاجة لي فيها، و ان اردت اقضيك بك المختار من دروع بدر فعلت) واته (هیچ پیویستییه کم پیی نیه، نه گهریش پیی خوشه له جیاتی قه لغانه کانی بهدر ده تده می) منیش وتم: ئه مروی هیچ بایه خه کی بو م نیه ■ بیگوژمه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (لا حاجة لي فيه) (منیش هیچ پیویستییه کم پیی نیه) پاشان فهرمووی (يا ذا الجوشن! الا تسلم فتكون من اول هذا الامر؟) واته (موسولمان نابیت ■ ببیته یه که می ئه م کاره؟) وتم: ده بییم هۆزه که ت گیرۆده ت ده که ن، فهرمووی (كيف بلغك عن مصارعهم ببدر؟) واته (له سهر له ناوچوونیان له بهدر چونت بیستووه؟) وتم: بیستوومه و هه و آلم پی گه یشتووه، فهرمووی (فانا نهدي لك) وتم: با به سهر که عبه دا زال بیت و له وی دابنیشیت، فهرمووی (لعلك ان عشت ترى ذالك) واته (به لکو بژیت ئه وه ببینیت) پاشان فهرمووی (يا فلان خذ حقيبة الرجل فزودوه من العجوة) واته (فلان که س کو له که ی ئه و کابرا بینن و خورمای زیاتری بو دابنن) کاتیک لام کرده وه تا بچم فهرمووی (اما انه من خير فرسان بني عامر) واته (ئه مه یه کی که له چاکترین سوارچاکانی به نی عامیر) دهلیت: سویند به خوا له گهل که سو کاره که مد! بووم که سواریک هات، وتم: خه لکی چی ده که ن؟ وتی: موحه مه د دهستیگرت به سهر که عبه دا و له وی سه قامگیر بووه، وتم: دایکم پوله پوم بو بکات نه گهر ئه و پوژه موسلمان بوومایه و دوایی داوای حیرم لی کرد بایه پیی ده دام، له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فهرمو (ما يمنعك من ذالك) (چی واده کات موسلمان نه بییت؟) وتم: ده بییم هۆزه که ت به درویان زانیویت و دریان کردوویت و له گه لتان به

شهر دین، بزانی چیت به سهر دیت؟ نه گهر به سهریاندای سهر که وتیت باوهرت پی دینم و شوینت ده که و، نه گهریش به سهرتدا زال بوون شوینت ناکه ووم.^۱

پیغه مبهەر (عزیزه) به شیریی کوری خه صاصیه (عزیزه) بو ئیسلام بانگ دهکات

ئیین عه ساگیر له به شیریی کوری خه صاصیه وه هیناویه تی ده لیت: چووم بو لای پیغه مبهەر (عزیزه) ئه ویش بانگی کردم بو ئیسلام و دواتر پیی فهرمووم (ما اسمک؟) (ناوت چییه؟) وتم: نه زیر، فهرمووی (بل انت بشیر) به لکوتو موژده دهری (بشیر) نه و سیفه ته ی پیدام، نه گهر خه لاتیککی بو بهاتایه به شداری دهکردن تیایدا، نه گهر سه ده ده قیه کی بو بهاتایه دابهشی دهکرد به سهر ئیمه دا، شه ویکیان چوویه ده ره وه، منیش که وتمه شوینی، چوو بو به قیع، فهرمووی (السلام علیکم دار قوم مؤمنین و انا بکم لاحقون و انا لله و انا الیه راجعون، لقد ابصتم خیرا جیلا و سبقتم شرا طویلا) واته (سه لامتان لی بیت خه لکی باوهردار، ئیمه ش په یوه سستان ده بین، هه موومان لای خواوه هاتووین و بو لای ئه ویش ده گهر پیننه وه، به پراسستی خیریکی زور فراوانتان ده سته که وت و پیشه وه تان خراپه یه کی دوورو دریز بو). پاشان لای کرده وه به لامدا و فهرمووی نه وه کییه؟ وتم: به شیرم، فهرمووی (اما ترضی ان احذ الله سمعک و قلبک و بصرک الی الاسلام من بین ربیعة الفرس الذین یقولون ان لا اله الا الله لا یتفکک الارض باهلها؟) واته (ئایا پازی نیت خوا گووی و دل و چاوت به ره و ئیسلام ببات له ناو په بیعه ی فارسدا که ده لیت نه گهر نه وان نه بوونایه زه وی هه موو خه لکی سهر او ژوور ده کرد؟) وتم: بانهی پیغه مبهیری خوا (عزیزه) فهرمووی (ما جاء بک؟) (بوچی هاتوویت) وتم: ترسام شتیکت به سهر بیت، ته به رانی و به یه قی

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۲) ده لیت: عه بدوللای کوری نه حمه دو باوکی گیراویانه ته وه و ده که کی ته و او نه کردوه، ته به رانیش هیناویه تی و پیاوانی سه نه دی هه ردوکیان سه حیحن، نه بوداودیش هه ندیکی گیراوه ته وه.

واهينا ويا نه (يا بشير) الا تحمد الله الذي اخذ بناصيتك الى الاسلام من بين ربعة قوم يرون ان لولاهم لا تفتكت الارض بمن عليها) واته (بهشير) ثانيا سوپاسي خوا ناكهيت كه له ناو ربيعهدا ئيسلامي كرده بهشت، ٺه و ربيعهي واده بينين ٺه گهر ٺه وان نه بوونايه زهوي مه رچي كه سي سهر دونيا ههيه هه مووي سهر او ژور ده كرد).^۱

(پيغه مبهري (ﷺ) بانگه وازي كه سيك دهكات كه ناوي نه هاتووه)

ٺه بويه علا له حه ربي كوري سوره يجه وه هيناويه تي ده لئيت: پياويكي خه لكي به لعه دويه پئي وتم با پيرم بوي گيرامه وه وتي: چووم بو مه دينه و له دولدا دابه زيم، دوو پياو هه بوون و خه نجه ريڪ له نيوانياندا بوو كرپاره كه به فروشياريه كه ي دهوت: ريڪوپيڪ پيم بفروشه، منيش له دلي خو مدها وتم: ٺه مه ٺه و هاشميه يه كه خه لكي گومرا كردو وه، ٺاهه مه ٺه وه؟ سه يرم كرد پياويكي له ش جواني ته ويل گه وري لووت و برو ريڪه، له سهر سنگيه وه تا ناوكي وهك ده زوي رهش وايه مووي ره شه، جليكي جواني له بهر دايه، لي مان نزيك بوويه وه وتي: (السلام عليكم) ٺيمه ش وه لامان دايه وه، هينده ي نه بره كرپاره كه بانگي كردو وتي: ٺه ي پيغه مبهري خوا پئي بلي به ريڪوپيكي پيم بفروشييت، ٺه ويش دهستي هيناو فهرمووه ي (اموالكم تملكون اني ارجو ان القى الله عز وجل يوم القيامة لا يطلبني احد منكم بشيئ ظلمته في مال ولا في دم وعرض الا بحقه، رحم الله امرا سهل البيع سهل الشراء، سهل الاخذ، سهل العطاء، سهل القضاء، سهل التقاضي) واته (مال و سامانيك هه تانه

^۱ - صحيح.

^۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۴۶ دا واهاتووه.

مولكتانه، من ھىوادارم لە پوژى دواييدا كە دەگەمەۋە بە خۋاى گەۋرە كەستان داۋاى شتىكىم لىٰ نەكات كە ستەم لىٰ كرديت لە مال و خوين و ئابروويدا تەنھا مافى خۋى نەبىت، پەحمەتى خوا لە كەسكى فروشتن و كپين و ۋەرگرتن و بەخشين و دادۋەرى و داخۋازى سادە سووك بىت)، پاشان چوو، وتم: سويند بە خوا دەچم بولاي چونكە قەسەى چاكە، كەۋتمە شوينى وتم موحەمەد، ئەۋيش لاي كردهۋە بەلامداۋ فەرموۋى چىت دەۋىت؟ وتم: تويت كە خەلكت گومراۋ گىرۋدە كرددۋەۋ لەسەر پى باۋ باپىرانيان لاتداۋن؟ فەرموۋى ئەۋە خوايە، وتم: بانگەۋازى چى دەكەيت؟ فەرموۋى (ادعو عباد الله الى الله) (بەندەكانى خوا بولاي خوا بانگ دەكەم) وتم: چى دەلىت، فەرموۋى (اشهد ان لا اله الا الله واني محمد رسول الله وتؤمن بما انزله علي وتكفر باللات والزى و تقيم الصلاة وتؤتي الزكاة) وتم زەكات چى؟ فەرموۋى (يرد غنينا على فقيرنا) واتە (دەۋلەمەندمان بەشى ھەژارمان بدات) وتم: بە راستى بانگەۋاز بوشتىكى چاك دەكەيت، جاران لەسەر زەۋيدا كەس نەبوو ھىندەى من رقى لىٰ بىت واخيرا لە مال و منال و باۋكم و ھەموو كەس لام خوشەۋىستتر بوو وتم: زانيم، فەرموۋى زانيت؟ وتم بەلىٰ فەرموۋى (تشهد ان لا اله الا الله واني محمد رسول الله وتؤمن بما انزل علي) وتم بەلىٰ ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، من ئاۋىكم ھەيە كە خەلكىكى زورى بۇديت بانگيان دەكەم بۇ ئەۋەى تو بانگت كردم بوى بەلكو شوينت بكەون، فەرموۋى (نعم فادعهم) (بەلىٰ بانگيان بكە) بەۋەش خەلكەكە بە ژن و پياۋيانەۋە موسولمان بوون پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستى ھىنا بەسەر سەريدا.^{۱ ۲}

۱ - ضعيف

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۸ دەلىت: تيايدا گىرەۋەيەك ھەيە كەناۋى نەھاتوۋە، كەسەكانى دىكەى سەندەكە جىمتمانەن.

نه حمده له نه نه سی کورې مالیکه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) چوو بو مالی
یه کیك له پیاوانی نه جارو سهردانی کرد، پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو (یا خال، قل
لا اله الا الله) واته (خاله گیان، بلی لا اله الا الله) وتی: من خالم یان مام؟ پیغه مبه
(ﷺ) فهرمووی نا، به لکو خالوی، فهرمووی بلی (لا اله الا الله) وتی: نه وه چاکه ی
هیه بوم؟ فهرمووی (به لی).^۱

بوخاری و نه بوداود له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویانه گه نجیکی جووله که که
خرمه تی پیغه مبه ری (ﷺ) ده کرد نه خوش که وت، نه ویش هات و سهردانی کرد و
لای سهریه وه دانیش ت و پیی فهرموو (موسلمان ببه) نه ویش سهری باوکی کرد
له لای بوو وتی: به گوئی نه بولقاسم بکه، نه ویش موسلمان بوو، پیغه مبه ریش
(ﷺ) چوو دهره وه و دهی فهرموو (الحمد لله الذي انقذه من النار) واته (سوپاس بو
خوا که له دوزه خ پرگاری کرد).^۲

نه حمده و نه بویه علا له نه نه سه وه هیناویانه که پیغه مبه (ﷺ) به پیاویکی
فهرموو (موسلمان ببه پاریزراو ده بیت) وتی: ده بینیت حه زنا که م فهرمووی (ان کنت
کارها).^۳

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۵) ده لیت: نه حمده گپراویه تیه وه و پیاوانی سه نه ده که سه حیح.

۳ - له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۲۴ دا واهاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۵) هیناویه تی و ده لیت پیاوانی هه ردو وکیان (سه نه ده کانیان)

سه حیح

پيغه مبهري (عليه السلام) بانگه وازی نه بوو قوحافه (عليه السلام) دهکات

ته بهرانی له نه سمائی کچی نه بوبه کړوه هیڼاویه تی دهلیت: له پوژي فه تحدا پيغه مبهري (عليه السلام) به نه بوو قوحافه ی فهرموو موسلمان ببه پاريزراو دهبيت، هه یسه می ج ۵ ص ۳۰۵ دهلیت پیوانی سه نه دهکمی صه حیجن.

ئین سه عدیش (ج ۵ ص ۴۵۱) له نه سمائه وه هیڼاویه تی دهلیت: کاتیك پيغه مبهري (عليه السلام) هاته مه ککه و دلنیا بوو له مزگه وتدا دانیششت نه بوبه کړ نه بوو قوحافه ی برده خزمه تی، پيغه مبهري (عليه السلام) که بیینی فهرمووی (یا ابا بکر الا ترکت الشیخ حتی اكون انا الذي امشي اليه) واته (نه بوبه کړ بو وازت له و پیره نه هیڼا تا من بچم بولای) وتی: نه ی پيغه مبهري خوا (عليه السلام) ده بییت نه و بییت بولای تو نه ک تو بچیت بولای، پيغه مبهري (عليه السلام) له بهر دهم خویدا داینیشاندو دهستی له سهر دلای داناو فهرمووی (یا ابا قحافة اسلم) نه بوو قوحافه موسلمان ببه پاريزراو دهبيت، نه ویش موسلمان بوو و شایه تماني حه قی هیڼا، که نه بوو قوماحه چوو بولای پيغه مبهري (عليه السلام) سهر و پيشی ته و او سپی ببوو، پيغه مبهري (عليه السلام) فهرمووی (غیروا هذا الشیخ و جنبوه السواد) واته (نه و پهنگی پیری هی بگوین و وریاش بن بوی رهش نه کهن).^۱

پیغه مبهەر (ﷺ) نهو بیباوه رانه بو ئیسلام بانگ دهکات که موسلمان نه ببون

به یهه قی له موغهیره ی کور ی شو عبه وه هی ناویه تی ده ئیت: یه که م پوژ تیایدا پیغه مبهەر (ﷺ) ناسرا من و نه بو جه هلی کور ی هیشام به هندی کولانی مه که که دا ده چووین، پیغه مبهەر (ﷺ) گه یشت پیمان و به نه بوجه هلی وت (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله ادعوك الی الله) واته (نه بولحه که م ئاده ی وهره بو لای خواو پیغه مبه ره که ی، بانگت ده که م بو لای خوا) نه بوجه هل وتی: موحه مه د ئه ری تو واز ناهینیت له قسه وتن به خوا کا نمان؟ ده شته وی ت شایه تی له سه ر خوشت بده یین؟ ئیمه شایه تی دده یین تو قسه ی خو ت گه یاند، سویند به خوا ئه گهر بمزانیایه نه وه ی ده یلیت راسته شوینت ده که وتم، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو و نه بوجه هلیش لای کرده وه به لای منداو وتی: سویند به خوا ده زانم نه وه ی ده یلیت راسته، به نام شتی که ریم لی ده گری ت، نه وه ی قوصه ی ده لین، په رده داری هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان، ئاودان هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان نه دوه له ئیمه یه، سویند به خوا نه مه یان نا که م^۱. له کنزالعمال ج ۷ ص ۱۲۹ دا هاتوو، له فه رموو ده که دا واهاتوو (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله والی کتابه ادعوك الی الله)^۲.

ئیسحاق ی کور ی راهه ویه له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هی ناویه تی وه لیدی کور ی موغهیره هات بو لای پیغه مبهەر (ﷺ)، نه ویش قورئانی به سه ردا خویند، له وه ده چوو دلی نه رم بوو بی ت، نه بوجه هل نه وه ی بیست و هات بو لای و وتی: مامه گیان نهوا هوز ده که ت ده یانه وی ت پاره ت بو کو بکه نه وه، وتی: بوچی؟ وتی: تا پی ت بده ن چونکه تو هاتوویت تا پیشنیاری نه وه بکهیت بو موحه مه د که قبولی کردوو،

^۱ - حسن.

^۲ - له البدایه ج ۳ ص ۶۳ دا واهاتوو، ئین ئه بی شه یبه ش به هه مان شیوه هی ناویه تی،

^۳ - حسن.

وتی: قوره ییش دهرانن من پارهم له هه موویان زیاتره، وتی: دهی قسه یه کی پی بلی
 ■ به خه لکه که بگات تو رقت لییه تی، وتی: چی بلیم؟ وتی: سویند به خوا کهستان
 هینده ی من له شیعو قه سیده و شیعی جنوکه نازانی، سویند به خوا نه وه ی
 موحه مه د ده یلیت له وانه ناچیت، سویند به خوا نه وه ی ده یلیت شیرینه و په ونه ق و
 جوانی هیه، سه ره وه ی به به ره هم و خواره وه ی چرو پره، به رز ده بیته وه و هیچ
 به سه ریدا به رز نابیته وه، چی هیه له خوار خویه وه تی که ده شکینیت، وتی:
 خه لکه که به هیچ شتی که رازی نابن ■ قسه ی پی نه لییت، نه ویش وتی: لیم راوه سته
 ■ بیری لیبه که مه وه، که بیری کرده وه وتی: نه مه جادویه که و کار له کهسانی دیکه
 ده کات، خوی گه وره ش نه م نایه ته ی دابه زاند (ذرني ومن خلقت وحيدا. وجعلت له
 مالا ممدودا. وبنین شهودا) به وجوره نایه ته کان هاتن، به یه ه قی له حاکمه وه له
 عه بدولای کوری زهیدی کوری نه یوویش له عی کره مه وه به مورسه لی هی ناویه تی و
 تیایدا هاتووه نه م نایه ته ی به سه ردا خوینده وه (ان الله يامرکم بالعدل و الاحسان
 وایتاء ذي القربى وينهى عن الفحشاء والمنکر ولبغي يعظکم لعلکم تذكرون).^۱

^۱ - صحیح.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۲ ص ۶۰ دا واهاتووه. ئین جهریریش له عه کره مه وه هی ناویه تی، له
 ته فسیری ئین که سیر (ج ۴ ص ۴۴۳) یشدا هاتووه.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوسوفیان و هیندی دهکات)

ئیین عه ساگیر له موعاویه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: نه بوسوفیان له گه ل هیندا چوو بو ده واریکی خو، منیش له سهر گویدریژیکي خو م له گه ل غولامیکدا به دوايانه وه بووین که گویمان له پیغه مبهەر (ﷺ) بو، نه بوسوفیان وتی: موعاویه دابهزه با موحه مه د سوار بیت، منیش دابهزیم و پیغه مبهەر (ﷺ) سوار بوو له سهر خو له پیشمانه وه چوو، پاشان لایکرده وه به پروماندا و فهرمووی (یا ابلسفیان بن حرب، وهند بنت عتبه والله لتموتن ثم لتبعثن ثم لیدخلن المحسن الجنة والمسیئ النار، وانا اقول لكم بحق و انکم لاول من انذرتکم) (نه بوسوفیانی کوپی حهر، هیندی کچی عوتبه، سویند به خوا دهمرن و دواتر زیندوو ده کرینه وه و چاکه کار ده چینه به ههشت و خراپه کار ده چینه دوزهخ، من ئەمەتان به ههق پی ده لیم و ئەمە یه که م کهس هوشیاریتان پی بدریت) پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) ئەم نایه ته ی خوینده وه (حم تنزیل من الرحمن الرحیم) تا گه یشته (قالتا اتینا طائعين) نه بوسوفیان پی وت: موحه مه د لیبوویته وه؟ فهرمووی به لی، ئینجا له سهر گویدریژه که دابهزی و من سوار بووم و هیندیش سهیری نه بو سوفیانی کردوو وتی کوپه که مت بو ئەو جادووگهره دابهزاند؟ نه بوسوفیان وتی: نا سویند به خوا ئەمە جادووگهره دروژن نیه،^۱

ئیین سه عد ج ۳ ص ۵۵ له یه زیدی کوپی رومانه وه هیئاویه تی ده لیت: عوسمانی کوپی عه ففان و ته لعه ی کوپی عه بدوللا و زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ)، چوون بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و نه ویش پیشنیاری ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سهردا خویندن و هه والی ماف و به لینی ئیسلامی پیدان... پیزو گهره یی لای خواجه، نه وانیش بروایان هیئا، عوسمان وتی: ئەی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) تازه له شامه وه

^۱ - له الكنز ج ۷ ص ۹۶ دا هاتوو، ته به رانیش هه روا هیئاویه تی، هه یسه می (ج ۶ ص ۲۰) ده لیت حه میدی کوپی مونه هب ناناسم، ئەگهر چی کهسانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانن.

ھاتمەۋە كە لە نىۋان مەعان و زەرقادا بووين ۋەك ئەۋەى خەۋتېن بانگى كردين ھۆ
خەۋتوان ھەستىن ۋا ئەھمەد لە مەككە دەر كەۋت، ئىمەش ھاتىن ۋ ئەۋەمان بىست،
موسولمان بوونى عوسمان زووتر بوو پىش ئەۋەى پىغەمبەر (ﷺ) بچىتە مالى
ئەرقەم.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۴۷ لە ئەبو عوبەيدەى كوپى موحەمەدى كوپى عەممارەۋە
دەلىت: عەممارى كوپى ياسر (ﷺ) ۋتى: لەبەر دەرگای مالى ئەرقەم صوھەبىي كوپى
سنانم (ﷺ) بىنى ۋ پىغەمبەرىش (ﷺ) لە ژورەۋە بوو، پىم ۋت: چىت دەۋىت؟ ئەۋىش
ۋتى: تو چىت دەۋىت؟ ۋتم: وىستم بچمە لای موحەمەد ۋ گوى لە قسەى بگرم، ئەۋىش
ۋتى منىش بو ئەۋە ھاتووم، ھەردووكمان چووين ۋ پىغەمبەرىش (ﷺ) پىشنىارى
ئىسلامى بو كردين، ئىمەش موسلمان بووين، دواتر ئەۋ پوژە بە ۋجورە ماينەۋە تاشەۋ
داهات بە نەئىنى چوۋىنەۋە، موسلمان بوونى عەممار ۋ صوھەب پاش سى ۋ ئەۋەندە
كەس بوو.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۶۰۸ لە خوبەبىي كوپى عەبدولرەھمانەۋە ھىناۋىەتى دەلىت:
ئەسەدى كوپى زراۋە ۋ زەكوانى كوپى عەبدقەيس چوون بو مەككە، بە دۋاى عوتبەى
كوپى رەبىعەدا دەگەرەن □ داخى خۇيانى پى برىژن، ھەۋالى پىغەمبەريان بىست ۋ ھاتن
بو لای، ئەۋىش پىشنىارى ئىسلامى بو كردن ۋ قورئانى بەسەردا خۇئىندن، ئەۋانىش
موسلمان بوون ۋ نزىكى عوتبەى كوپى رەبىعە نەبوونەۋە ۋ گەرەنەۋە بو مەدىنە، ئەمانە
يەكەم كەس بوون كە لە مەدىنە موسولمان بوون.

(پیغمبر ﷺ) پیشنیاری موسلمان بوون

بو کومه لیک دهکات

ئین جهریر له ئین عهباسه وه هیناویه تی عوتبه و شهیبه ی کورانی ره بیعه و نه بوسوفیانی کور ی حهرب و یه کیك له پیاوانی بهنی عه بدودار و نه بولبوخته ری برای بهنی نه سه دو و نه سه دی کور ی عه بدولموتیلیبی کور ی نه سه دو و نه سه دی کور ی وه لیدی کور ی موغهیره و نه بوجهلی کور ی هیشام و عه بدوللای کور ی نه بوئومه ییه و ئومه ییه ی کور ی خه لف و عامی کور ی وائیل و نه بیهومونه بهی دوو کور ی حه ججاج پاش ئاوابوونی خوړ له لای که عبه کوپوونه وه، نه وانیش هه والیان نارد بو پیغمبر ﷺ که پیاوماقولانی هوزه که ت کوپوونه ته وه تا بتدوینن، پیغمبریش ﷺ خیراهات بولایان، وایزانی سه ره تای ههنگاویانه به ره و ئیسلام نه ویش سووربوو له سه ره خوشه ویستی ژیربوون و پیگه یشتنیان و هزی نه ده کرد به ره و له ناوچوون و سه ختی بچن، هات تا له لایان دانیششت، وتیان موحه مه د ئیمه پوزشت بو دینینه وه، خوا ده زانیت نه ماندیوه له ناو عه ره بدا که س نه وه له ناو هوزه کهیدا بکات که تو کردووته، جنیو به باباپیران و گالته به ئاین و به که مره زانینمان و قسه وتن به خواوهنده کانمان و تیکدانی یه کده نگیمانان گرتووه ته بهر، ئیتر هیچ ناشیرینه که نه ماوه له نیوانماندا بیگریته بهر، نه گهر نه قسه یه ت هیناوه و مه به سست کوکردنه وه ی پاره یه لیمان باهینده ت بو کوپکه یینه وه ببیتته ده وله مه ندرینمان، نه گهر داوای شه ره فمه ندی ده که ی وا ده تکه یینه گهره ی خو مان، نه گهر پاشایه تیت ده ویت ده تکه یینه پاشای خو مان، نه گهریش نه مه دردیکه و تووشت بووه و جنوکه یه (ریئی) نه وا پاره مان به خه رج ده ده یین تا پزیشک بینین و چاک بیتته وه، نه گهر نا هیچ بیانویه کمان بو ت نیه و له وه زیاترمان پی ناکریت، پیغمبریش ﷺ فهرمووی (مابی ماتقولون ما جائتکم بما جئتکم به اطلب اموالکم ولا الشرف فیکم، ولا الملك علیکم، ولكن الله بعثني الیکم رسولا، وانزا علی

کتابا، وامرني ان اکون لکم بشيرا ونذيرا، فبلغتکم رسالات ربي و نصحت لکم، فان تقبلوا مني ماجئتکم به حظکم في الدنيا والاخرة، وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واتہ(ئوہ چيم له باروہ دهلين، ئوہی پيتان دهلیم بوئوہ نيه پاره و شہرہ فمہندی و پاشايہ تي ناو ئيوہم بويت، به لکو خواي گہورہ ناردوومی بوئوہ و کتيبکی دابہ زاندوہ بو، فہرمانی پيکردم موژدہدرو ترسينہرتان بم، وا پهيامي خوام پي گهيانندن و ناموژگاريم کردن، ئه گہر ئوہی بو، هيٺان و هريگرن پشکی چاکي دونيا و دواوژتان ديته پي، ئه گہریش بهرپه رچی بدہنہوہ له سہر فہرمانی خوا تا من خوږاگریم له سہرہ خوا حوکمی نيوان من و ئيوہش دہدات) ئه وانیش وتیان: موحمہد ئه گہر بهوہ رازی نيت که پيمان وتيت، بزانه کس نيه هيٺدی ئيمہ ولاتي بهرته سک و سامانی کہم و ژيانی سہخت بيت، داوا له پهروردگار ت بکہ کہ ئو پهيامہی پي ناردوويت با ئو شاخہی باری سہر شانی سہخت کردووين ليٺمان دوور بخاتہوہ و شارمان بو فراوان بکات و تيايدا پووبارو کانياوی وک ئه وانہی شامو عيراق بته قينيٺ و چی باوبا پيرانمان مردوون زيندوويان بکاتہوہ و له وانہی بو مان زيندوودہ کاتہوہ قوصہی کوږي کيلا ببيت چونکہ پيريکی راستگو بو، تا پرسياريان لي بکہين له سہر قسہ کہی تو بزانيں راسته يان باتلہ؟ ئه گہر ئوہ ت کرد ئه وانیش بهر راستيان زانيت ئيمہش بپروات پي دہکەين و دان دہنيٺين به پلہ و پايہ تدا لای خواو دهلين خوا تو ناردوہوہ وک خوٺ دهلين: پيغہمبہریش (ﷺ) پي فہرموون (ما بهذا بعثت، انما جئتکم من عند الله بما بعثني به، فقد بلغتکم ما ارسلت به اليکم، فان تقبلوه فهو حظکم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واتہ(من بوئوہ نہ نيردراوم، به لکو لای خواوہ ئوہم بو هيٺان و پي نيردراوم، ئوہی پي نيردراوم بوٺان پيم گهياندوون، ئه گہر قبولی بکہن بهختي چاکي دونيا و دواوژتانه، ئه گہریش و هرينہ گرن خوږاگری له سہرہ فہرمانی خوا تا خوا حوکمی نيوان من و ئيوہ دہدات). وتیان: ئه گہر ئوہ ناکہيت دہی شتيک بو خوٺ بکہو

داۋابكە فرىشتەيەكت بۆ بنىرىت ■ پىشتىگىرى قىسەكانت بىكات و لەسەر تو بىدارمان بىكاتەۋە داۋاى لىبىكە باخ و بىستان و كان و كانزا و كۆشكى زىپرو زىوت بۆ بنىرى و بىباكت بىكات لەۋەى ئىمە پىمان واىە تو بۆ ئەۋە ھەول دەدەيت، چونكە تو ۋەك ئىمە دەچىتە بازارو ھەولى بىژىۋى دەدەيت، ئەۋانە داۋابكە تا ئىمە پلە و پاىيەت لای خوا بزانىن ئەگەر راست دەكەيت پىغەمبەرىت، ئەۋىش پىي فەرموون (ما ان بفاعل، ما انا بالذى يسال ربه هذا، وما بعثت اليكم بهذا، ولكن الله بعثني بشيرا ونذيرا، فان تقبلو ما جئتكم به فهو حظكم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحكم الله بيني و بينكم) وتيان دەى ئەگەر راست دەكەيت ۋەك خوت دەلىيت پەرۋەردگارت دەتوانىت ئاسمان دابارىنىت بە سەرماندا، بىروات پى ناكەين تا ئەۋە نەكەيت، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىي فەرموون (ذالك الى الله ان شاء فعل بكم ذالك) واتە (ئەۋە بۆ خوا خويەتى ئەگەر ويىستى واتان پى دەكات)، وتيان موخەمد مەگەر پەرۋەردگارت نازانىت ئىمە لەگەل تودا دادەنىشىن و ئەم پىرسىارانەت لى دەكەين و ئەم داۋاكارىانەمان لىت ھەيە؟ دەى با بىت بولات و فىرت بىكات چوون بمانگىرىتەۋە و پىت بلىت ئەگەر ئەۋەى پىي ھاتوويت لىمان ۋەرنەگىرتىت چى دەكات، ئىمە بىستوۋمانە ئەم قىسانە لە لايەن كەسىكەۋە پىت دەۋىرتىت لە يەمامە كەناۋى پەرحمانە، سوپىند بە خوا ئىمە ھەرگىز بىروا بە پەرحمان ناهىين، بىمانبۋرە موخەمد بە خوا ۋابىكەيت ۋازت لىناھىين تا لەناوت دەبەين يان لەناومان دەبەيت، يەكىكىيان وتى: ئىمە فرىشتەكان دەپەرستىن كە كچانى خوان، يەكىكىيان وتى: ھىچ كات بىروات پى ناكەين تا خوا فرىشتەت بۆ نەنىرىت لەبەر چاۋماندا، كاتىك ئەمەيان وت پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا، عەبدوللاى كوپى ئەبوئومەييەى كوپى موغەيرەى كوپى عومەرى كوپى مەخزوم كە پوۋرزى بوو - كوپى عاتىكەى كچى عەبدولموتەلىب - لەگەلىدا ھەستا وتى: موخەمد: وا ھۆزەكەت ئەۋەيان بۆ خىستىتەپوۋ توپىش پازى نەبوويت، پاشان داۋايان لىكرىت شتىيان بۆ دابەزىينىت تا پلە و پاىيەت لای خوا بزانن نەتكرد، پاشان داۋايان كرد سزايەك بىت تا

بیاترسیئیت، سویند به خوا هیچ کات بپوات پی ناکهم تا له ئاسمانه وه په یژه دابه زیت و پلیکان به پلیکان به بهر چاومه وه سهرکه ویت و پرویت و به وهره قهیه کی بئاو کراوه و به هاودومی چوار فریشته وه که شایهت بدن نه وهی تو ده یلیت راسته دابه زیو ته خواره وه، کوره به خوا نه گهر نه وهش بکهیت بپروانا کهم باوه پرت پی بینم، پاشان لای پیغمبر (ﷺ) چوو و پیغمبریش (ﷺ) به دلگرانی و په ژاره وه گه پرایه وه بو ماله وه، کاتیک هیوای نه وکاتی نه ما که سهره تا بانگیان کرد، چونکه وای زانی باوه پردینن، که چی سهیری کرد زور دووری لی ده گهن، زیادی کوپی عه بدولای به کائی له ئین ئیسحاقه وه له هندی له زانایانه وه له سه عیدی کوپی جوبه یرو عیکره مه وه له ئین عه بباسه وه (ﷺ) به وجوره گپراویه تیه وه.^۱

نه بونه عیم له مه حمودی کوپی لوبه یدی برای به نی عه بدولنه شهه له وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوحه یسه م نه نه سی کوپی رافیع هات بو مه کهه - دهسته یه کی ناو به نی عه بدولنه شهه لیشی له گه لدا بو، له وانه ئیاسی کوپی موعاز (ﷺ) که هاتبون تا له گه ل قوره یش له سهر خه زره ج هاویه پمانی به ستن - پیغمبر (ﷺ) بیستی هاتون چوو بولایان و له لایان دانیشته و فرمووی (هل لكم الي خير مما جنتم له؟) واته (چاکه و خیریکتان ده ویت باشتربیت له وهی بوئی هاتون؟) و تیات کامه یه؟ فرمووی (انا رسول الله بعثني الله الى العباد ادعوه الى الله ان يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئا و نزل علي كتاب) واته (من پیغمبره ی خوام، خوا ناردوومی بو به نده کان تا بانگیان بکه م بولای خوا تا خوا بپه رستن و هیچ هاوه لیکی بو دانه نین، کتییکی بو دابه زاندووم) پاشان باسی ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سه ریاندا خویند، ئیساسی کوپی موعاز - تازه پیده گه یشته - وتی سویند به خوا هوزه که م نه مه له وه چاکتره که بوئی هاتون، نه بولحه سه میش چنگی

۱ - ضعیف

۲ - له ته فسیری ئین که سیر (ج ۲ ص ۶۲) و البداية والنهاية (ج ۳ ص ۵۰) یشدا واهاتوه.

چه وو زیخی هه لگرت و دای به نیوچاوانی نیاسی کوپی موعازداو وتی: وازمان لی
 بیته سویند به ته مه نم بو شتی تر هاتووین نیاسیش بیدهنگ بوو، پیغه مبه ریش
 (علیه السلام) هه ستاو ئه وانیش چوونه وه بو مه دینه، شه پی (بعث) له نیوان ئه وس و
 خه زه جدا پروویدا، هینده ی نه برد نیاسی کوپی موعاز له ناوچوو، موچه مه دی
 کوپی له بید ده لیت: یه کیك له وانه ی له سه ره مه رگیدا لای بوو پی و تم گوئیان لی
 بوو به رده وام (لا اله الا الله واله اکبر وسبحان الله) ی دهوت تا مرد، بو یه گومانیان
 نه بوو به موسولمانی مرد، ئه وکسه کاتیک له کوچه دا گوئی له پیغه مبه ر (علیه السلام) گرت
 ههستی به نیسلام کرد.^۱

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷ ص ۱۱) دا واهاتوو، ئه حمه دو ته به رانیش هیئاویانه، که سه کانی
 سه نه ده که جی متمانه، هه یسه میش (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت نیین نیسحاقیش له المغزی دا
 داویه تیه وه پال مه حمودی کوپی وه لید، کو مه لیک له نیین نیسحاقه وه هیئاویانه، ئه مهش وه که له
 الاصابة (ج ۱ ص ۹۱) دا واهاتوو له فهرمووده سه حیحه کانیه تی.

(پیغه مبه‌ر (صلوات الله علیه) له کوره کاندای بانگه‌واز ده‌کات)

ئین سه‌عد له ئین عه‌بباسه‌وه (صلوات الله علیه) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: کاتیک خوی گه‌وره
 نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند (وانذر عشیرتک الاقرین) پیغه‌مبه‌ر (صلوات الله علیه) چویه‌ دهره‌وه تا
 چویه‌ سه‌ر مه‌روه و دواتر فه‌رموی (یا ال فهر) به‌وه خه‌لکی قوره‌یش هاتن بولای،
 نه‌بوله‌هه‌بی کوپی عه‌بدولموت‌ه‌لیب وتی وا هه‌موویان لات کو‌بوونه‌ته‌وه بلی بزاین
 چی ده‌لیت، فه‌رموی (یا ال غالب) به‌نو موخاریب و نورحاسی دووکوپری فیه‌ر
 گه‌رانه‌وه، فه‌رموی (یا ال لوی بن غالب) به‌نوته‌میمی نه‌درمی کوپی غالب
 گه‌رانه‌وه، فه‌رموی (یا ال کعب بن مرة) به‌نومه‌خزومی کوپی یه‌قفه‌و موپه‌و
 به‌نوته‌میمی کوپی موپه‌ گه‌رانه‌وه، فه‌رموی (یا ال قصی) به‌نو زوهری کوپی
 کیلاب گه‌رانه‌وه، فه‌رموی (یا ال عبد مناف) به‌نو عه‌بدوداری کوپی قوصه‌ی و به‌نو
 نه‌سه‌دی کوپی عه‌بدولعزای کوپی قوصه‌ی و به‌نوعه‌بدی کوپی قوصه‌ی گه‌رانه‌وه،
 نه‌بوله‌هه‌ب وتی: وابه‌نو عه‌بدمه‌نافیش هاتن ده‌ی بلی، پیغه‌مبه‌ر (صلوات الله علیه) فه‌رموی
 (ان الله امرني ان انذر عشیرتي الاقرین و انتم الاقرین من قریش، و انی لا املك لكم
 من الله حظا ولا من الاخرة نصيبا الا ان تقولوا لا اله الا الله، فاشهد بها لكم عند
 ربکم وتدين لكم العرب وتذل لكم العجم) واته (خوی گه‌وره فه‌رمانی پی‌کردووم تا
 نزیکه‌کانم بی‌داربکه‌مه‌وه و له ناگری دوزه‌خ بی‌اترسی‌نم، ئیوه‌ش نزیکانی قوره‌یش،
 من لای خوا هیچ پشک و له دواپوژیشدا هیچ به‌ش و پشکی‌کم نیه بو‌تان مه‌گر بلی
 لا اله الا الله تا لای په‌روه‌ر دگارتان شایه‌تیتان بو‌ بده‌م و عه‌رب ملکه‌چتان بی‌ت و
 عه‌جه‌میش بکه‌ویته ژیر ده‌ستتان) نه‌بوله‌هه‌ب وتی: ده‌ستت بشکی بو‌ نه‌مه بانگت
 کردین، خوی گه‌وره‌ش نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند (تبت یدا ابی لهب) ده‌لیت:
 نه‌بوله‌هه‌ب دو‌راندت و زیانمه‌ند بو‌ویت.^۱

^۱ - له کنز العمال (ج ۱ ص ۲۷۷) دا واهاتوه.

ئەحمەدیش لە ئیبن عەبباسەوه (ﷺ) هیناویەتی کاتیک خوای گەورە ئەم
 ئایەتە ی دابەزاند (وانذر عشیرتک الاقرین) پیغەمبەر (ﷺ) هاتە سەر سەفا و
 سەرکەوت و هاواری کرد (یا صباحا) ^۱، خەلکیش لە دەوری کوپوونەوه، هەبوو
 خوای دەهات و هەبوو نێردراوی خوای دەنارد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا بنی
 عبدالمطلب یا بنی فھر یا بنی کعب ارایتەم لو ان خیلا بسفح هذا الجبل ترید ان تغیر
 علیکم صدقتمونی؟) واتە (بەنی عەبدولموتەلیب، بەنی فیھر، بەنی کەعب دەلێن چی
 ئەگەر بلیم کاروانی لەلاپالی ئەو شاخەوه دەیهوێت شالآوتان بینیتە سەر بېروام پی
 دەکەن؟) وتیان: بەلێ، وتی (فانی نذیر لکم بین یدی عذاب شدید) (من
 بیدارکەرەوه ی ئیوم تا لە سزای سەخت بقاترسیتم) ئەبو لەهەب وتی: هەموو پوژ
 دەستت بشکیت بو ئەمە بانگت کردین؟ خوای گەورەش ئەم ئایەتە ی دابەزاند (تبت
 یدا ابي لهب وتب) ^۲.

^۱ - ئەمە وشە ی هاوار کردنە، زیاتر بو هاواری فریاگوزاری کاتی شالآوبردنە، بەلام لیڤەدا بو
 کوکردنەوه ی ئەو خەلکە بەکارهاتوو.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاری و موسلیم وەک ئەمە هیناویانە لە البدیة والنهاية ج ۳ ص ۳۸ یشدا هاتوو.

(پیغه مبهەر (ﷺ) له وهرزی چه چو له سهردانی هۆزهکانی عه ره بدا بانگهواز دهکات)

ئەبونه عیم له (دلائل النبوة ص ۱۰۱) دا له عهبدوللای کورپی که عی کورپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) سی سالی پیغه مبهرایه تی به شاراو هی و نهینی برده سهر، پاشان له سالی چواره مدا ناشکرای کردو ده سال بانگهوازی کردو له وهرزی چه جدا ده که و ته شوین حاجیان له نشینگه یانی عه کاظو میجه ننه و زیلمه جازو بانگی ده کردن و داوای ده کرد پشته بگرن تا په یامی خوای گه وره بگه یه نیئت و به ههشت به شیان بیئت، داوای له یه که به یه کی هۆزه کان ده کرد که سی نه دی سهری بخات تا گه یشته به نی عامری کورپی صه عه صه عه، هینده ی له وان ئازاری بینی لای هیچ کامیان نه یینی به جوړی کاتیک به جی هیشتن له پشته وه به ردیان تیده گرت، تا ئه وهی چوو بولای به نی موحاریبی کورپی خه صفه و سهیری کرد پیریکی سه د و بست ساله یان تیدایه، پیغه مبهەر (ﷺ) دواندی و بانگی کرد بو ئیسلام و داوای کرد پشته گیری بکات تا په یامی خوا بگه یه نیئت، ئه ویش وتی: کابرا! هۆزه که ت چاکتر ده تناسن دهی برۆ له ئیمه بیباک به، ئەبوله هب وه ستابوو گوئی له قسهکانی موحاریبی ده گرت، پاشان ئەبوله هب له سه ر موحاریبی وه ستاو وتی: ئەگەر خه لکی وهرزی چه چ هه موویان وه ک تو بن ئەم ئایینه ی ئەم درۆزنه منالکاره نامینی، موحاریبی وتی: سویند به خوا تو باشت برازاو که سی خو ت ده ناسیت، پاشان وتی: ئەبوعوبه پی ده چیت فیی له گه لدا بیئت، من که سیکم له گه لدا یه به ره و چاره سهری ده بات، ئەبوله هه بیش هیچی نه کردو نه چوو، به لام ئەگەر بیبینیا یه پیغه مبهەر (ﷺ) لای کو مه لیکی عه ره به کان ده وه ستیت هاواری ده کرد ئه وه درۆزنه ^۱ موحه مده ی کورپی عه بدوللای کورپی

۱ - ضعیف.

۲ - له سه نه ده کهیدا واقیدی هیه. ئەبونه عیم له الدلائل ص ۱۰۳ دا له ریگهی واقیدی وه هیناویه تی،

کہ سیری کو پری صہلت لہ ئین رومان و عہد ولّای کو پری ئہ بوبہ کرو کہسانی دیکہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی وتوویانہ: پیغہ مہبر (ﷺ) ہات بولای کیفدہ لہ عہ کاظ ہیچ کام لہ شوینہ کانی عہ رب ہیندہی ئہ وان نہرم و نیان نہ بوون، کاتیک نہ رمی و پرو خوشی ئہ وانی بینی دەیدواندن و فہرمووی (ادعوکم الی اللہ وحدہ لا شریک لہ وان تمنعونی مما تصنعون منہ انفسکم، فان اظهر فانتم بالخیر) واتہ (بانگتان دہکم بولای خوای تاکی بیٰ ہاوتا، ہہروہا خوتان لہ چی دەپاریزن منیش وا بیاریزن، ئہ گہر سہرکہ وتم ئیوہ سہر بہست و دہسترہ ون)۔

ہہموو وتیان: قسہ یہ کی زور جوانہ، بہ لام ئیمہ خواوہ ندہ کانی باوبا پیرانمان دہ پەرہستین، بچو کہہ کیان وتی: ہوزہ کہم گویٰ بگرن، بچن بہ دہم ئہم کا براوہ پیش ئہ وہی کہس پیشتان کہویت، چونکہ سویند بہ خوا ئہ ہلی کیتاب دہ لّین پیغہ مہبری ئیمہ لہ حہرہ مہوہ دیّت و کاتی ہاتوہ، لہ ناویاندا کہ سیّک وتی: دہست بہ منہ وہ بگرن، خیلہ کہی دہریان کردوہو ئیوہ پەنای دہدن شہری عہ رب تووشی خوتان دہ کہن، ہہرگیز شتی وانیہ، نا، نابیت پیغہ مہبریش (ﷺ) بہ دلگرنی بہ جییٰ ہیشتن، ئہ وانیش چوونہ وہ بولای ہوزہ کہیان و پییان وتن، یہ کیّک لہ جوولہ کہ کان وتی: سویند بہ خوا ہلہ تان کرد، ئہ گہر دہست پییشخہریتان بکردایہ بولای دہ بوونہ گہورہی عہ رب، سیفہ تی ئہو کہسہ لہ کتیبی ئیمہ دا ہاتوہ، ئہ وانہی بینبوویان و ہسفیان کرد ہہمووی ئہو و ہسفانہ بوون کہ ئہو دہیوتن، پاشان وتی: دہبینن لہ مہککہ دہردہ کہویت و شوینی کوچی یہ سرب دہ بیت، ہہمووان کو بوونہ وہ تا بو و ہرزی دواتر ببییننہ وہ، بہ لام گہورہ کہیان نہ یہیشتن ئہو سالہ حہج بکہن، بویہ ہیچ کامیان پیی نہ گہیشتنہ وہ، جوولہ کہہ کش مرد، لہ بیسترا بوو سہرہ مہرگیدا پروایشی بہ موحہ مہد (ﷺ) ہہبوو و باوہری پیی ہینابوو۔^۱

ئەبونا عیم لە دلائل النبوة ص ۱۰۰ دا لە عەبدولپەرەحمانی عامری لە گەرەکانی
 ھۆزەکیەو ھیناویەتی وتیان: ئیئە لە بازاری عەکاژ بووین کە پیغەمبەر (ﷺ)
 ھات بۆلامان و فەرمووی (من القوم؟) واتە (لە ھۆزیکن؟) وتمان: لە بەنی عامری
 کوپی صەعصەعین، فەرمووی (من ای بنی عامر؟) واتە (لە کام بەنی عامر؟) وتمان:
 لە بەنوکیەعی کوپی رەبیعە، وتی (کیف المنعة فیکم؟) واتە (پاراستن لاتان چۆنە؟)
 وتمان: لەسەر باری جارنامان، ئەویش پێی فەرمووین (انی رسول الله، فان اتیتم
 تمنعونی حتی ابلغ رسالۃ ربی ولم اکره احدا منکم علی شیئ) واتە (من پیغەمبەری
 خوام ئەگەر بێم بۆلاتان تا بمپاریژن تا پەیامی پەروردگارم دەگەیەنم و کەستان
 هیچ بێزار نەکەم چی دەلێن؟) وتیان: تۆ لە کامانە ی قورەیشیت؟ فەرمووی لە بەنی
 عەبدولموتەلیب، وتیان: ئەی عەبدولمەناف بۆچی پەنات نادەن؟ فەرمووی (ئەوان
 یەکەم کەسانیک بوون بەدرویان زانیم و دەریانکردم، وتیان، بەلام ئیئە دەرت
 ناکەین و بپرواشت پێ ناھێنین، پشتگیری دەکەین تا پەیامی پەروردگار
 دەگەیەنیت، ئەویش لەگەڵیان چوو و ئەوانیش ئیشی بازاریان ھەبوو، کە بەحرە
 کوپی قەیس قوشەیری ھات بۆلایان و وتی: ئەو کێیە لاتان؟ رقی لێی بوو، وتیان:
 موخەمەدی کوپی عەبدوللای قورەیشی، وتی ئیئە لە کوئی و ئەو لە کوئی؟ وتیان:
 بانگەشە ی ئەو دەکات پیغەمبەری خوا، داوامان لێدەکات بپاریژن تا پەیامی
 پەروردگاری بگەیەنیت، وتی: ئەی چیتان خستۆتە بەردەست؟ وتیان: وتمان بە
 بەخیرھاتن و کرلوھیی دەرفەتەو وەرە بۆ ولاتمان چۆن خۆمان دەپاریژن، بەجرە
 وتی: بپرواناکەم هیچ کەسی ئەم بازارە وەک ئیئە بە زیادمەندی بگەرێتەو،
 سەرھتای پکەبەری و پەرخنەگیری عەرەبتان دەست پێکرد، ھۆزەکی خۆی باشتەر
 دەیناسن ئەگەر خیریان لێ بەدی بکرایە ئەوا خەلکی پێی دلخۆش دەبوون. پەنای
 کەسیک دەدەن و لەگەڵی دەوێستن کە ھۆزەکی دەیان کرد و بە درویان زانیو و
 ئیئەش پەنای دەدەن و سەری دەخەن، بە راستی خراپتان کرد، پاشان سەیری
 پیغەمبەر (ﷺ) ی کردو و وتی: ھەستە و پەییوەستی ھۆزەکەت بە، سویند بەخوا

ٺه گهر لای هوزه کم نه بوويتايه ٺه مدا له ملت، پيغه مبهريش (ﷺ) ههستا و سواری و شتره کي بوو به جره ي پيس دای له لاتهنيشتي و شتره که و ٺه ویش پشيو کهوت و پيغه مبهري (ﷺ) خسته خواره وه، له ناو بهني عامردا له و پوژدها ضوباعه ي کچی عامري کوپي قورگ هه بوو - يه کيک بوو له و پوژانه ي له مه که له لای پيغه مبهري (ﷺ) موسولمان بيوون - به سهر دان هاتبوو بولای ٺاموژا کاني، وتی: ٺه ي ٺال عامر ٺاوا ده کهن له پيغه مبهري (ﷺ) کاتيک له ناو ٺاندا يه کهستان ناتوانيٺ بپاريٺيٺ؟ سي کهس له ٺاموژا کاني ههستان بو به جره و سيانيشيان چوونه يارمه تي به جره، هه رکاميان يه کيک له وانی گرت و دای به سهر زه ويدا و دواي له سهر سنگي دانيشٺ، دواي به بوکز دايان له دهم و چاويان پيغه مبهري (ﷺ) فه رموي (اللهم بارک علی هؤلاء والعن هؤلاء) واته (خوايه بهر کهت داباريٺنه به سهر ٺه و سيانه دا و نه فرين داباريٺنه به سهر ٺه وانی ديکه شدا) ٺه و سيانه ي پيغه مبهريان (ﷺ) سهر خست موسلمان بوون و شهيد بوون ٺه و انيش بهر نه فرين کهوتن و قور به سهر بوون ناوی ٺه و سي کهسه ي پاليشتي به جره بوون فراس و حه زمي دوو کوپي عه بدوللا و موعاوييه ي کوپي عوباده بوون، ٺه و سيانه ش پيغه مبهريان (ﷺ) سهر خست، غيتريف و غه تفاني دوو کوپي سه هل و عورو ي کوپي عه بدوللا بوون^۱.

ٺيين ٺيسحاق له زهر يه وه هيٺاويه تي پيغه مبهري (ﷺ) هات بولای بهني عامري کوپي صعصعه و بانگي کردن بولای خوا و پيشنياري ٺه وه ي بو کردن بپاريٺن، يه کيکيان - که پيٺي دهوتريت بو حه يره ي کوپي فراس - پيٺي وت سويند به خوا من ٺه گهر ٺه گه نجه ي قوره يشم هه بيت سهر ي عه ربه ي پي دهخوم (هه موويان دهخه مه

^۱ - ضعيف.

^۲ - زانای فهرموده ناس سه عيدي کوپي يه حياي کوپي ٺومه وي له (المغازي) له باو کيه وه هيٺاويه تي، له البداية والنهاية (ج ۲ ص ۱۴۱) يشدا هاتوه.

ژیر دهستی، پاشان پیی وت: باشه نه گهر له سهر کاره که له پشتت بووین پاشان خوی گهره سهری خستیت به سهر نه یارانتدا، ئایا دوی تو کارو بارو دهسته لات بو ئیمه ده بیئت؟ فهرمووی (الامر لله یضعه حیث یشاء) (ئه م کاره هی خوییه و دهیداته دهست هه رکس خوی بیه ویئت) نه ویش پیی وت: خو مان بدهینه بهر رمی عهر ب بو تو، که خوا سهری خستیت دهسه لات بو که سی تر بیئت، هیچ پیو یستمان به و کاره ت نیه، بویه رازی نه بوون، که خه لکی گهرانه وه به نی عامر گهرانه وه بولای گهره یه کی به ته مه نیان که له بهر پیری نه یه توانیبوو له گه لیان بجیئت، کاتیک گهرانه وه بولای بویان باسکرد چی بووه، کاتیک ئه و ساله هاتن بولای پرسیری لی کردن چی بووه، وتیان یه کی که له بهنی عه بدولموته لیب له قوره یشیه کان هات و بانگه شه ی پیغه مبه ری ده کرد و بانگی ده کردین بو نه وه ی پالپشتی بین و له گه لی بین و بیه نین بو ولاتی خو مان، پیاره پیره که ش دهستی خسته سهر دهستی و وتی: قوربه سهرتان؟ سویند به وه ی گیانی فلانی به دهسته نه مه ته نها قسه ی که سیکی ئیسماعیلیه و حه قه، نه ی رای ئیوه چون وابوو؟ (بو رازی نه بوون؟)^۱

ئین ئیسماعیلیش له زهریه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هات بولای کینده و گهره یه کیان هه بوو پیی ده و ترا مه لیحن پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کردن بولای خوا و پیشنیاری بو کردن ■ بیپاریزن، به لام نه وان رازی نه بوون.

له موحه مه دی کوپی عه بدولپرهمانی حوصه یه نه وه ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) هات بولای کوپو کو مه لی به نو که لب هات بولای به شیکیان که پییان ده و ترا به نوعه بدوللا، بانگی کردن بو ئیسلام و پیشنیاری پاراستنی خوی بو کردن تا

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة ج ۳ ص ۱۳۹ دا راهاتوو ن نه بونه عیم (ص ۱۰۰) له ئین ئیسماعیل له زهریه وه هی ناویه تی (له ویوه که ده لیت کاتی خه لک چوونه وه به نی عامر گهرانه وه بولای گهره یه کیان) تاکو تایی دینیت.

ئەۋەدى فەرمۇۋى (يا بنى عبد الله ! ان الله قد احسن اسم ابىكم) واتە (بەنۇ عەبدوللا
خوۋى گەۋرە ناۋىكى جوانى داۋە بە باۋىكتان) كەچى پارزى نەپۇر.
لە عەبدوللاى كوپى كەبى كوپى مالىكەۋە (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە كۆپ و
كۆمەلى بەنۇ حەنىفە و بانكى كىردن بۆلەي خوا و پىشنىارى بۆ كىردن تا بىپارىزن،
ھىچ كەس لە عەرەبەكان ھىندەي ئەۋان ناشىرىن ۋەلاميان نەدايەۋە.^۱
ئەبۇ نەعیم لە عەباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پىي
فەرمۇن لای تۆۋ براكەشت پاراستن و پەنايەك بۆ خۇم بەدى كەم، دەى سبەينى
لەگەلم دىت بۆ بازار تا بچىنە لای ھۆزەكان كە كۆپۈنەۋەدى عەرەبەكانە. منىش
ۋەتم: ئەمە كىندەن و ئەمەش شوپىنەنە، چاكتىن كەسانى يەمەنن كە ھاتوون بۆ
حەجى بەيت، ئەمەش بەكرى كۆزى ۋائىل و ئەمانەش بەنى عامرى كوپى
صەغەنەن. خۆت يەككىيان ھەلبىزىرە؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كىندەۋە دەستى
پىكرد، فەرمۇۋى (من اى كىندە) واتە (لە كامانى كىندە؟) ۋەتيان: لە بەنى عەمرى
كوپى موغاۋىيەن، فەرمۇۋى (فهل لكم الى خير) واتە (خىر و چاكەيەكتان دەۋىت
پوۋتان تى بكات؟) ۋەتيان: چىيە؟ فەرمۇۋى (تشهدون ان لا اله الا الله و تقيمون
الصلاة و تؤمنون بما جاء من عند الله).

عەبدوللاى كوپى ئەجلەح دەلىت: باۋىك لە شىخەكانى ھۆزەكەيە و بۆى
گىرامەۋە كە كىندە ۋەتيان بە پىغەمبەر (ﷺ): ئەگەر سەر كەۋتت دواى خۆت
دەسەلات دەدەيت بە ئىمە؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇۋى (إن الملك لله يجعله حيث
يشاء) واتە (دەسەلات ھى خوايە و بە كىي بويىت دەيداتى) ئەۋانىش ۋەتيان: ھىچ
پىۋىستىيەكان بەۋە نىيە بۆت ھىناۋىن، كەلبى دەلىت: دىت ۋامان لى دەكەيت بە
پوۋى خواكانماندا بوەستىن و ركابەرى عەرەب بىكەن، بىرۋە ناۋ ھۆزەكەي خۆت،

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البدايه ج ۳ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە.

ئیمہ کہ هیچ پښوئیستیہ کمان پیټ نیہ، نہویش له لایان چوو و هاته لای به کری
 کوپی وائیل و فہرمووی (ممن القوم؟) وتیان له به کری کوپی وائیلن، فہرمووی (من
 ای بکر وائیل؟) واتہ (له کامیان) وتیان (له به نی قہیسی کوپی ټہ علہ به،
 فہرمووی (کیف العدد؟) واتہ (ژماره تان چہ ندہ؟) وتیان زور زورین، فہرمووی (کیف
 المنعہ؟) واتہ (پہ نادان و پاراستن لای ئیوہ چوئہ؟) وتیان: پہ نای کہس نادہین،
 دراوسی فی فارسین و نہ پہ نایان دہدہین و نہ له دژیان دہبین، فہرمووی (فتجعلون الله
 علیکم ان هو ابقاکم حتی تنزلو منازلهم و تستنکحوا نسائهم و تستعبدوا ابنائهم ان
 تسبحوا لله ثلاثا و ثلاثین و تحمدوه ثلاثا و ثلاثین و تکبروه اربعا و ثلاثین) وتیان: تو
 کیټ؟ فہرمووی من پیغہ مہری خوام، پاشان چوو، کاتیټ پووی لی وەرچہرخاندن
 ■ بجیت کہلبی وتی: ئەبولہهہبی مامی بہ دواوہ بوو بہ خہلکی دہوت: قسہ کہی
 وەر مہگرن، پاشان ئەبولہهہب تیپہری و خہلکہ کہ وتیان: ئەم پیاوہ
 دہناسی؟ ئەبولہهہب وتی، بہ لی ئەوہ له وەرچہی ئیمہیہ پرسیار له چی دہکن له
 بارہیہوہ؟ ئەوانیش پییان وت کہ بوچی بانگی کردوون و وتیان دہلیټ: پیغہ مہری
 خوام، ئەبولہهہب وتی: نا قسہی لی مہگرن ئەو شیتہ و بہدہست ناساگی سہریہوہ
 وړینہ دہکات، بہ نی قہیس وتیان: کاتیټ فتوحاتی فارسمان بی نی ئەومان بی نی کہ
 پیغہ مہر (ﷺ) پیی فہرمووی.

ئین ئیسحاق له رہبیری کوپی عہ بادہوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دہلیټ: من گہنجیک
 بووم له گہل باوکم له مینا بووین، پیغہ مہر (ﷺ) یش دہچوو بولای ہوژہکانی
 عہرب و دہیفہرموو (یا بنی فلان انی رسول الله الیکم امرکم ان تعبدوا الله ولا
 تشرکوا به شیئا و ان تخلعوا ما تعبدون من دونہ من هذه الانداد، وان تؤمنوا بی،
 و تصدقوا بی، و تمنعونی حین این عن الله ما بعثنی به) واتہ (ئہی بہ نی فلان من
 پیغہ مہری خوام، نار دوومی بو ئیوہ تا فہرمانتان پی بکہم خوا بہرست و هاوہ لی

بو دانہ نین و واز له پهره سستی جگه له خوا بهینن و هاوہ لی بو دانہ نینن و باوہ پرم پی بهینن و پالپشتم بن تا نهوی خوا پیی ناردووم بیخه مه پرو، پیاویکی چاو خیلی پاک و خاوین که دوو پرچی هه بوو کلاویکی عهده نی له سهر نابوو به دوايه وه بوو. که پیغه مبه ر (علیه السلام) له قسه که ی ده بوویه و نهو پیاوه دهیوت: به نی فلان نه مه بانگتان دهکات بو نهوی واز له لات و عوززا بهینن و دهست بهرداری هاوپه یمانه جنوکه کانتان بن له به نی مالیکی کوپی نه قیهش و چهند نه زانی و گومراییه کی وای بو ریز دهکردن و دهیوت به گوپی مه که ن و گوپی لی مه گرن، منیش وتم بابه گیان نه کابرا کییه و شوینی که وتوو و بهرپرچی قسه کانی ده داته وه؟ وتی نهوی عهبدولعززی کوپی عهبدولموت هلیبه (نه بو له هه ب) ی مامیه تی^۱.

ته به رانی له مودریکه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل باو کم حه جم کرد، کاتی که له مینادا دابه زین له ناو کو مه لیکدا بووین، به باو کم وت نه مانه کی؟ وتی نه وه صابیئه، پیغه مبه ریش (علیه السلام) ده یفرموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا) واته (خه لکینه بلین لا اله الا الله سه رده که ون)^۲.

بوخاری له (التاریخ) و نه بوزهرعه و به غه وی و ئین نه بی عاصم و ته به رانی له حارسی کوپی غمیدیه وه (علیه السلام) هیناویانه ده لیت: له مینا له گه ل باو کم بووین به باو کم وت نه مانه کی؟ وتی نه وانه له دهوری صابیئه کو بوونه ته وه، منیش چوومه

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۳۸ دا واهاتوو. ههروه ها له عهبدوللای کوپی نه حمه دو ته به رانی له ره بیعه وه به و اتایه هیناویانه، هه یسه می (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت له سه نه ده که دا حوسه یینی کوپی عهبدوللای کوپی عه به یدوللا هیه که لاوازه و ئین موعینیش له گیرانه وه که یدا به جیتمانه ی داناه، منیش ده لیم: له گیرانه وه که ی ئین ئیسحاقدا که سینک هیه که ناوی نه هاتوو.

^۳ - صحیح.

^۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۱ ده لیت: پیاوه کانی سه نه ده که ی جیتمانه ن.

پیشوه پیغه مبهەر (ﷺ) خه لکی بانگ ده کرد بو یه کتا په رستی و نه وانیش بهر په رچیان ده دایه وه.^۱

واقیدی له هه سانی کوپی سابیته وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: حه جم کرد ده بینم پیغه مبهەر (ﷺ) خه لک بانگ ده کات بو ئیسلام و هاوه له کانیشیزاده دران، منیش لای عومهر وه وه ستام که سزای که نیزه کی به نی عه مری کوپی موئمهلای دهدا، پاشان چوو بولای زهنیرو وایشی به و کرد.^۲

ئه بونه عیم (ص ۹۶) له ئین عه بباس له عه لی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک خوای گه وره فه رمانی کرد به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) تا پیشنیاری پاراستنی بخاته به رده م هوژه عه ره به کان من و پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بوبه کر (ﷺ) چووین بو مینا ■ چووینه کوپیک له کوپه کانی عه رب، ئه بوبه کر پیشکه وت و سه لامی کرد - هه موو کات ئه بوبه کر پیش ده که وت چونکه له ره چه له ک ناسیدا زیره ک بو- وتی له چ هوژیکن؟ وتیان: له ره بیعه، وتی: کامیان؟ ئینجا فه رمووده که ی به دوورو دریژی هیناوه و تیایدا ده لیت: پاشان گه شتینه کوپیک که سوکنایی و هیوری به سه ردا زالبوو و گه وره کانیان ریژو شان و شکویان هه بوو، ئه بو به کر پیش که وت و سه لامی کرد، پیی وتن له چ هوژیکن؟ وتیان ئیمه به نوشه یبانی کوپی سه عله به ی، ئه ویش لایکرد به لای پیغه مبه ردا (ﷺ) و پیی وت: به دایک و باوکمه وه به قوریانت بم دواي ئه مانه له ناویاندا عیزه تمه ند نیه، له نیوانیاندا مه فروقی کوپی هانیئی کوپی قوبه سه و موسه ننای کوپی حارسه و نوعمانی کوپی شوهریک بوون، مه فروق له هه موویان زیاتر له ئه بوبه کر نزیکتر بوو، مه فروق به

۱ - صحیح.

۲ - له الاصابه (ج ۱ ص ۲۷۵) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابه (ج ۴ ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

قسه زانی و زمانپاراوی به سهریاندا زالّ بوو، دووپرچی هه بوون دريژ ببونه وه به سهر سنگیدا، نه بوبه کر پیی وت: ژماره تان چه نده؟ پیی وت: زیاتر له هزار که سین و که مینه یه کیش هه رگیز به سهر هه زاردا زالّ نابن، نه بوبه کر وتی پاراستن و په نادان لای ئیوه چونه؟ وتی هه ولمان له سهره و هه هوزیکیش گه وره یه کی هیه، نه بوبه کر وتی: نهی شه پی نیوان ئیوه و دوژمنه کانتان چونه؟ مه فروق وتی: کاتیك شه پر ده کهین له وپه پی توند په ویداین، کاتیكیش توو په ده بین له وپه پی توندی به ریه که که وتنداین، ئیمه نه سپه کانمان له مندا له کان لا گرنگتره، چه کمان له و شتری شیردار لا گرنگتره، سهر که وتنیش لای خواجه، جاریك سهرمان ده خات و جاریکیش به سهرماندا سهر ده که ون، وادیاره تو له قوره یشیت؟ نه بوبه کر وتی نه گهر بیستووتانه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو قوره یشدا ده که وتوو ئا نه وه تا، مه فروق وتی: پیمان گه یشتوو شتی وا ده لیت، پاشان لای کرده وه به لای پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: بانگه واز بوچی ده کهیت برای قوره یش (که سیکی ناو قوره یش)؟ پیغه مبهه یش (ﷺ) دانیش و نه بوبه کریش به کراسه که ی سیبهری بو ده کرد، پیغه مبهه یش (ﷺ) فه رموی (ادعوکم الی شهادة ان لا اله الا الله انی رسول الله وان تؤوونی وتنصرونی حتی اؤدی عن الله تعالی ما امرنی به، فان قریشا قد تظاهرت علی امر الله، وکذبت رسوله واستغنت بالباطل عن الحق، والله هو الغنی الحمید) واته (بانگتان ده کهم بو نه وهی شایه تی بدن هیچ په رستراویک نیه چگه له خوا و منیش پیغه مبهه ری خوام، په نام بدن و بمپاریزن و سهرم بخن تا نه وهی خوا فه رمانی پی کردووم به جیی بگه یهنم، چونکه قوره یش به رامبهه فه رمانی خوا وه ستان و پیغه مبهه که یان به درو زانی و به باتل خو یان له حق بیباک کرد، خوی گه وره ش ده و له مه ندو جی سوپاسه)، وتیان بانگه واز بو چیتر ده کهیت؟ پیغه مبهه یش (ﷺ) ئهم ئایه ته ی خوینده وه (قل تعالو اتل ما حرم ربکم علیکم الا تشرکوا به شیئا وبالوالدین احسانا) ■ گه یشته (فتقرق بکم عن سبیلہ ذلکم وصاکم به لعلکم تتقون) مه فروق وتی: بانگه واز بو چیتر ده کهیت؟ سویند به خوا نه مه قسه ی خه لکی سهر

زهوی نیه، ئه گهر قسه ی سهر زهوی بوايه ده مانزانی. پیغه مبه ریش (ﷺ) ئهم
 ئایه ته ی خوینده وه (ان الله یامرکم بالعدل و الاحسان) تاگه یشته (لعلکم تذکرون)
 مه فروق وتی: ئه ی قوره یشی سویند به خوا بانگه واز بو ره وشتی بالآ و کاری چاک
 ده کهیت، هوزیک به دروت دهران و له دژت هه لدهستن قورپان به سهره، وه که ئه وه ی
 حه ز بکات هانیئی کوپی قوبه یصه به شداری قسه که ی بکات، بو یه وتی: ئه مه ش
 هانیئی کوپی قوبه یصه ی گه وروه به رپرسی نایمانه، هانیئی پیی وت: قسه کانم
 بیست و به راستیان دهرانم، من پیم وایه ئه گهر واز له ئایینمان بهینین و له سهر
 کوپیک له گه لت دانیشتووین به بی ئه ملاولا و بیرکردنه وه و پوانینه سهره نجامی
 ئه وه ی بانگمان ده کهیت، سهره نجامی گومرایی و ساده عه قلی و که مبینی تیایه،
 په له کردن شکستی له گه له، ئیمه خه لکیکمان به جیهیشتوو هه زناکهین به بی ئه وان
 بریاریان له سهر بدهین، به لام تو بگه پریره وه و ئیمه ش ده گه پرینه وه و چاره پرکه و
 ئیمه ش چاره ری ده کهین، وه که ئه وه ی حه زبکات موسه ننای کوپی حارسه ش
 به شداری له قسه کهیدا بکات وتی ئه مه موسه ننای گه وروه به رپرسی شه پرمانه،
 موسه نناش وتی: قسه کهم بیست و پیم باش بو و سهر سامی و ته کانت بووم،
 وه لامی منیش وه که ئه وه ی هانیئی کوپی قوبه یصه یه، ئیمه له نیوان دوو درزداین،
 له نیوان یه مامه و سه ماوه داین، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو (و ما هذا
 الصیران؟) واته (ئه و درزانه چین؟) پیی وت: یه کیکیان به رزایی و وشکانی خاکی
 عه ره ب و ئه وی دیکه ش خاکی فارس و پووباره کانی کیسرا، له گه ل کیسرا
 به لینیکمان هیه که لئی وهرگرتووین تا هیچ نه کهین و په نا بو هیچ شتیکی تازه
 نه بهین، کی ده لی ئه وه ی تو بانگه وازی بو ده کهیت جیی بق و ناره زایی پاشاکان
 نه بیست، سه باره ت به ولاتی عه ره بیش تاوانی خاوه نه که ی جیی لیخوشبوونه و
 پوزشی قبول ده کریست، به لام لای فارس تاوان لیخوشبوونی نیه و پوزش
 وهرناگیریست، ئه گهر ده ته ویست له لای عه ره به وه سهرت بخهین پارزین، پیغه مبه ریش
 (ﷺ) فهرمووی (ما اساتم الرد اذ افصحتم بالصدق انه لایقوم بدین الله الا من

حاطه من جميع جوانبه) واته (وه لاميكي خراپتان نه دايه وه كه به پراستي قسه تان
 كرد، ثاييني خوا له هه مو لاه چوارده ور نه دريت ناگيرتته بهر) پاشان پيغه مبه
 (ﷺ) هه ستاو دهستي نه بوبه كرى (ﷺ) گرت و چوون بو كوپرى نه وس و خه زرهج،
 هه ركه هه ستان يه كسه به يعه تياندا به پيغه مبه (ﷺ)، عه لى (ﷺ) وتى: زور
 راستگوو خوراگر بوون (ره زاي خوا له هه مو يان)،^١ له البدايه والنهايه ج ٣ ص ١٤٢
 دا ده ليت: نه بونه عيم و حاكم و به يه قى گيراويا نه ته وه و ده قه كه هى نه بونه عيمه،
 ئينجا فه رموده كه دينيت و تيايدا پاش (انه لا يقوم بدين الله الا من حاطه من جميع
 جوانبه) پيغه مبه (ﷺ) فه رموى (ارايتم! ان لم تلبثوا الا يسيرا متى يمنعكم الله
 بلادهم و اموالهم و بفرشكم بناتهم اتسبحون الله و تقدسونه) واته (ئهى چى نه بيت
 نه گهر كه ميك خوتان رابگرن تاخوای گه وره ولات و ماليان بداته ئيوه و كچانيان
 بداته ئيوه ئايا ستايشى خوا ده كه ن و به پيروزي راده گرن؟) نوعمان پيى وت:
 خوايه گيان! نه رى وه لا، پيغه مبه ريش (ﷺ) ثم ثايه تهى خوينده وه (انا ارسلناك
 شاهدا و مبشرا و نذيرا و داعيا الى الله باذنه و سراجا منيرا) پاشان هه ستاو دهستي
 نه بوبه كرى گرت، عه ليش ده ليت: پاشان پيغه مبه (ﷺ) لا يكرده وه به لاماندا و
 فه رموى (يا علي، اية اخلاق للعرب كانت في الجاهلية - ما اشرفها - بها يتحاجزون
 في الحياة الدنيا) واته (ئهى عه لى عه رب له نه زانيدا چ ناكار يكيان هيه - چه ند
 شه رهمه ندانه يه - نه و ناكاره ده كه نه به ربه ست له ژباني دونيادا) پاشان چووين بو
 كوپرى نه وس و خه زرهج، كه هه ستاين چووين به يعه تياندا به پيغه مبه (ﷺ)،
 نه وانه راستگوو خوراگر بوون، پيغه مبه (ﷺ) دلخوش بوو كه نه بوبه كر (ﷺ)
 ره چه نه كى ده ناسين، هيندهى نه خاياند تا پيغه مبه (ﷺ) چو بو لاي هاو هلا نى و
 پيى فه رموون (احمدوا الله كثيرا فقد ظفرت اليوم ابنا ربيعة باهل فارس، قتلوا
 ملوكهم و استباحوا عسكرهم و بي نصروا) واته (زور سوپاسى خوا بكه ن، نه مرو

^١ - له دلائل النبوه ي نه بونه عيمدا واهاتوه.

کورانی په بیعه به سهر خه لکی فارسدا سهرکه وتن، پاشاکانیان کوشتن و سهربازگه یان په واکړدو به منه وه بهر و سهرکه وتن چون).^۱

نهمه له ریگه یه کی دیکه وه هاتووه و تیايدا ده لیت: کاتیک له گهل فارسدا به یه کیششتین و له (قراقر) (شوینیکی نریک فورات) به شهره اتن درو شمیان ناوی پیغمبر (ﷺ) بو، به وه به سهر فاسدا سهرکه وتن و دواتریش (فارس) هاتنه ناو ئیسلام، > ئین حه جهر له فتحولباری ج ۷ ص ۱۵۶ دا ده لیت: حاکم و نه بونه عیم و به یهقی له الدائل دا به سهندی کی حه سن له ئین عه باسه وه (ﷺ) هیناویه تی که عه لی کوری نه بوتالیب پی و تم - ئینجا به شیکی نهم فرموده یه دینیت -.

نه بونه عیم له الدائل ص ۱۰۵ له ریگه ی واقیدی له ئیسه حاقی کوری حه باب له یه حیای کوری یه علاوه هیناویه تی ده لیت پوژیکیان عه لی کوری نه بی تالیب (ﷺ) باسی پشتیوانان و فزل و گه وره یی و پیشینه یانی ده کرد و تی: هه رکس پشتیوانانی خوش نه ویت و مافیان له بهرچا و نه گریت باوه ردار نیه، سویند به خوا به شمشیره کانیان چاودیری ئیسلامیان کردو زمان و ده وله مهندي خویان به کار هینا، پیغمبر (ﷺ) له ورزه کانددا ده چوو و بانگه وازی هوزه کانی ده کرد، که س نه ده چوو به دهمیه وه و لی قبول نه کرد، هوزه کان له مجنه و عوکارو مینا بوون، پیغمبر (ﷺ) ده چوو بولای هوزه کان و سال دوی سال ده چوو یه وه بولایان تا نه وه ی هوزی و اه بوو ده یوت: ئیتر لیمان بی هیوا نه بویت؟ چونکه پیغمبر (ﷺ) زور لی دووباره ده کردنه وه تا خوی گه وره خیری بو نهم پشتیوانانه ویست، پیغمبر (ﷺ) پیشنیاری ئیسلامی بو کردن، نه وانیش خیرا هاتن به دهمیه وه و په نایان داو سهریان خست - خوی گه وره پاداشتی خیریان بداته وه -

۱ - حسن.

۲ - ئین که سیر له البدایة والنهاية (ج ۳ ص ۱۴۵) دا ده لیت: فرموده یه کی غه ربیه، نووسیومانه له بهر نه وه ی به لگه ی پیغمبرایه تی و ناکاری بهرزو په وانیزی عه ربی تیدایه.

چووین بۆلایان و لهگه‌لیان دانیشترین و له کوڤو مالیان دابه‌زین و هه‌رکامیان ویستی زیاتر خزمه‌ت‌مان بکات. ئەوهی به‌شداریان کردین، پاشان وای لیهات زیاتر له خویان له مال و سامانیاندا مافیان دهدا به‌کوچه‌ران. به‌وه‌ خویان پاک پاگرن، پاشان بو پینگه‌مبه‌ره‌که‌یان گیانی خویان دانا.^۱

ئەبونه‌عیم له‌ الدلائل (ص ۱۰۵) دا له‌ ئوم‌ سه‌عدی کچی سه‌عدی کوپی په‌بیعه‌وه (ﷺ) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پینگه‌مبه‌ره‌ (ﷺ) هی‌نده‌ی له‌ مه‌که‌که‌ مایه‌وه‌ بانگه‌وازی هۆزه‌کانی ده‌کرد بۆ لای خوای گه‌وره‌، ئازار ده‌دراو قسه‌ی پی ده‌وترا. خوای گه‌وره‌ پیرزی کرده‌ به‌شی ئەو ده‌سته‌ی پشتیوانان، پینگه‌مبه‌ره‌ (ﷺ) له‌ عه‌قه‌به‌ ده‌سته‌یه‌کی ئەوانی بینی که‌ سه‌ری خویان ده‌تاشی، و‌تم دایه‌ گیان ئەوانه‌ کی بوون؟ وتی: شه‌ش یان هه‌وت که‌س بوون، سیانیان له‌ به‌نی نه‌جار بوون، ئەسه‌عدی کوپی زوراره‌و دوو کوپه‌که‌ی عه‌فراو، ناوی ئەوانی دیکه‌ی پی نه‌وتم، وتی: پینگه‌مبه‌ره‌ (ﷺ) دانیش‌ت و بانگی کردن بۆ لای خوای گه‌وره‌و قورنانی به‌سه‌ردا خویندن و ئەوانیش چوون به‌ده‌م بانگه‌وازی خواو پینگه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه‌و قبولیان کرد، ئەمه‌ عه‌قه‌به‌ی یه‌که‌م بوو، دوایی عه‌قه‌به‌ی دووه‌میش هات، و‌تم: دایکی سه‌عد: پینگه‌مبه‌ره‌یش (ﷺ) چه‌نده‌ له‌ مه‌که‌که‌ مایه‌وه‌، ئەویش وتی: مه‌گه‌ر وته‌که‌ی ئەبوصرمه‌ی قه‌یسی کوپی ئەنه‌ست نه‌بیستوووه‌؟ و‌تم: نازانم چی وتوووه‌، ئەویش ئەم شیعره‌ی خوینده‌وه‌

ثوی فی قریش بضعة عشرة حجة يذكر لو لاقى صديقا مواليا

ئینجا دێره‌ شیعره‌کانی دیکه‌ی هی‌نا که‌ دواتر له‌ باسی سه‌رکو‌تن له‌ فه‌رمووده‌که‌ی ئیبن عه‌باسدا (ﷺ) ده‌یه‌نین.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

ئەبونه عیم له الدلائل (ص ۱۰۵) دا له عه قیلی کوپی ئەبوتالیبه وه (ﷺ) و زهرا (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک بیباوه ران فشاریان له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) توند کرده وه به عه بباسی مامی (ﷺ) فه رموو (یا عم ان الله عز وجل ناصر دینه بقوم یهون علیهم رغم قریش عزا فی ذات الله تعالی، فامض بی الی عکاظ فارنی منازل احیاء العرب حتی ادعوم الی الله عز وجل وان یمنعونی و یؤوونی حتی ابغ عن الله عز وجل ما ارسلنی به) واته (مامه گیان خوا ی گه وره ئایینی خو ی به کو مه لیک سه رده خات که له تاو عیززه تی لای خوا قوره یشیان لا که م و بچووکه، ده ی بمبه بو عوکاز و شوینی دانیشتنی عه ره به کانم پی بلی بانگیان بکه م بو لای خوا و په نام بده ن و بمپاریزن تا ئه وه ی خوا پی ناردووم بیگه یه نم) عه بباسیش وتی: برازا که م برو بو عوکاز منیش له گه لت دیم تا شوینه کانیا نت پی نیشان بده م، پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ره تا له سه قیفه وه ده ستی پی کرد، پاشان له و ساله دا چوو بو لای هوزه کانی دی، بو سالی دواتر- کاتیک خوا فه رمانی کرد به ئاشکرا بانگه واز بکات- شه ش که سی خه زه جی و ئه وسی بی نی: ئه سه عدی کوپی زه راره، ئه بوله یسه می کوپی تیهان، عه بدوللای کوپی ره واحة، سه عدی کوپی ره بیع، نوعمانی کوپی حارسه، عوباده ی کوپی صامت، پیغه مبه ر (ﷺ) به شه و له عه قبه له له پوژانی مینادا ئه وانی بی نی، لایان دانیش و بانگی کردن بو لای خوا و په رستشی خوا و پشتگیری ئه و ئایینه ی که ناردوویه تی بو پیغه مبه رانی، ئه وانیش دا وایان کرد ئه و سروشه ی بو ی دابه زیوه بو یان بخاته پوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) سووره تی ئیبراهیمی خوینده وه (واذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد امنا....) تا کو تایی سووره ته که ی خویند، ئه وانیش دلایان نه رم بو و هاتن به ده میه وه، عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب تیپه ری کاتیک یه کتریان ده دواند، ده نگی پیغه مبه ری (ﷺ) ناسیه وه وتی: برازا که م ئه وانه ی لاتن کی ن؟ فه رموو ی (یا عم سکان یثرب الوس والخزرج قد دعوتهم الی ما دعوت الیه من قبلهم الاحیاء فاجابونی و صدقونی، و ذکرُوا انهم یخرجوننی الی بلادهم) واته (مامه گیان دانیشتوانی یه سرین، ئه وس و

خه زرهج، بانگم ڪردن ٻو ٺهوهي پيشتر ٺهواني ترم ٻو بانگ ڪردن، ٺه مان هاتن بهدم
 بانگه وازه ڪه مهوهو ٻرويان پي ٺهينام و ده لئن دهمبه نهوه ٻو ولاتي خويان).
 عه ببا شيش دابهزي و سواره ڪهي بهسته وهو دوايي پي و تن: ڪومه لي ٺهوس و
 خه زرهج ٺه مهه براز امه، خوشه ويسترين ڪه سمه، ٺه گهر ٻرو اتان پي ٺهينا و ويستان
 له گهل خوتان بي بهن من دهمه ويٽ به لئيني ڪتان لي وهر بگرم □ دل ٺارام بيٽ و پشتي
 بهر نه دهن و نه يخه ن، چونڪه جووله ڪه دراوسي ٽانن، جووله ڪهش دوزمني
 موحه مه دن و دلنيا نيم له فيلي جووله ڪه دڙ به موحه مه د (ﷺ)، ٺه سعهدي ڪوري
 زهرار قسه ڪهي عه عباسي ٻري ڪاتيڪ سه عدو هاوه له ڪاني تو مه تبار ده ڪات - وتي:
 ٺهي پيغه مبهري خوا موله تمان بده با بهي دل ٺيشاندني توو دور له وتني
 هه رچيه ڪ تو پيٽ نا خوشه وه لامي بدهينه وهو دان بنين به راستي به دهمه وه
 هاتنمان بوٽ و ٻروابو نمان پيٽ، ٺه ويش فهرمووي (اجيبوه غير متهمين)
 واته (وه لامي بدهنه وه بهي ٺهوهي تو مه تباري بڪهن) ٺه سعهدي ڪوري زهراريش
 پروي ڪرده پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺهي پيغه مبهري خوا هه ربانگه وازيڪ پيگهيه ڪي
 ههيه، يان نه رم يان رهق و توند، ٺه مپو تو بانگه وازت ڪردوه ٻو بانگه وازيڪي وا
 بانگت ڪردين واز له ٺاينمان بهينين و بيينه شوينڪه وتهي ٺايننه ڪهت، ٺه مهش
 ڪاريڪي سهخته، ٺي مهيش هاتين بهدم داواڪه ته وه، داوات لي ڪردين دراوسي هتي و
 خزميه تي دورو نريڪمان له گهل خه لڪدا ٻيچرينين، داواڪاريه ڪي سهخت بوو،
 ٺي مهش قبولمان ڪرد، ٺي مه و ڪومه له ڪه مانت له پيگهيه عيزهت و پاريزگاريدها ڪه
 ڪهس چاوي تي نابريٽ بانگ ڪرد تا ڪه سيڪي تر ڪه له خومان نيه بڪهينه
 سهر ڪرده مان، ڪه سيڪ ڪه هوڙه ڪهي ته نهايان خستوهو و مامه ڪاني داويانه
 بهدمهسته وه، ٺه مهش ڪاريڪي سهخته و ٺي مهش رازي بووين، هه مو ٺه مانه لاي
 خه لڪ سهختن ته نها لاي ڪه سانئڪ نه بن ڪه خوا ٺيري و پيگهيه شتني پي به خشين و
 بو خيرى سه رهنجامي بگه رين، ٺي مهش به زمان و دلمان هاتين بهدم ٺه مانه وهو
 ٻروابووني خومان نيشاندا بهوهي ٺهناوته و له دلوه به راستمان زاني، بهيعه تي

ئەمەت پی دەدەین، بەیعت بە پەرەردگاری خویمان و تویش دەدەین، دەستی
خوامان لە پشته و خوینمان خوینی تویه، دەستمان دەستی تویه، خویمان و منال و
ژنمان لە چی دەپاریزین بو تووش وا دەکەین، ئەگەر وهفامان بو ئەمە هەبوو وهفامان
بو خوا بووه، ئەگەریش ناپاک بووین لە پروی خوادا ناپاکیمان نواندوووه، ئەه
پیغەمبەری خوا ئەمە لە راستگوویی ئیمە و خواش پشت و پەنایە، پاشان پرویکردە
عەبباس و وتی: تو ئەه ئەوکەسەه ئەم قەسەمان لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) پی
دەلییت و خوا دەزانیت مەبەستت لیی چیە؟ وت ئەمە برازاو خوشەویستین
کەستە، ئیمە دوورو نزیکە و پەیوەنیمان پچراندو شایەتیمان دا پیغەمبەری
خوایە و خوا ناردووێت و دروناکات و ئەوهی ئەو هیناویەتی لە قەسە مروت
ناچیت، ئەوهی دەلییت لە بارە پیغەمبەرەوه (ﷺ) لیمان دلیا نیت تا بەلینمان
لی وەرنگریت، ئەمە شتیکیە مادەم بو پیغەمبەری خوایە بو هەرکەس بیست
قبوولمانە، چیت دەوی ئیمە پازین، پاشان لایکردەوه بەلای پیغەمبەردا (ﷺ) و
وتی: ئەه پیغەمبەری خوا (ﷺ) چیت پی باشە بریاری لەسەر بدەو چونت پی
باشە لەبەردەم پەرەردگارتدا بەمەرجی دانی -بویمان- پاشان بەدوورو درێژی
باسی بەیعتدانیان دەکات، پشت بەخوا دواتر فەرموودهکانی بەیعتدان لە
بەشەکانی تردا دینن.

(پیغہ مہر (ﷺ) له بازاردا بانگہواز دهکات)

ټه حمده له په بیعه کورې عباد له بهنی دیله وه - بیباوه ربوو دوايي موسلمان بو - هیناویه تی ده لیت: پیغہ مہرم (ﷺ) بیني، له بازارې زیلمه جازدا، ټه وکات من گومر ابووم، فہرمووی (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ سہر دہ کون و دہیبه نہ وه) خه لکیش له دہور و بهری کو بیو نہ وه، له پشتیہ وه پیاو یکی دہمو چا و گہشی چا و خیل که دوو پرچی هہ بوو دہیوت: ټه مہ صابیئہ و دروژنہ، پیغہ مہر بو کوی بجوايه ټه ویش دہکوتہ شوینی، منیش پرسیارم کرد ټه وه کیئہ؟ وتیان: ټه وه ټه بولہ هہ بی مامیہ تی^۱. ټه یسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت، له گیرانه و دہیہ کیشدا هاتوو: پیغہ مہر (ﷺ) له دہستی رایدہ کرد و ټه ویش شوینی دہکوت، له گیرانه و دہیہ کیشدا هاتوو: خه لکیش له دہوری گرمو لہیان کرد بوو، نہ مبینی کہس ہیچ بلیت، ټه ویش بی دہنگ نہ دہبوو (تہواو) پیشتہر باسما نکر که بانگہوازی هوژہکانی دہ کرد ټه م فہرموودہ مان هینا.

تہ بهرانی له تاریقی کورې عہدوللاوہ هیناویہ تی ده لیت: من له بازارې زیلمه جاز بووم که پیاو یکی گہنج کلاو یکی خہت خہ تینی سووری له سہر بوو دہیوت (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (ټه خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ دہیبه نہ وه و سہکوتو دہبن) کہ سیکیش له دوايہ وه دہچوو دہماری سہر پاژنہ و لاقہکانی خوین پرنګ بوون، دہیوت خه لکینه ټه مہ دروژنہ به گوئی مہ کهن،

١ - صحیح.

^٢ بهیہقی به هہ مان شیوہ هیناویہ تی، له البدایہ ج ٣ ص ٤١ دا واهاتوو، هہ یسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت: ټه حمده و کورہ کوی و تہ بهرانی له (معجم الکبیر) وک خوی و له (معجم الوسیط) به کورتی و به چہند سہنہ دیک هیناویانہ، یه کیک له سہنہ دہکانی عہدوللاي کورې ټه حمده کہسانی جی متمانہن، ټینن حہجر له فتحولباري ص ١٥٦ دا دہیباتوہ لای بهیہقی و ټه حمده و ده لیت ټینن حہببان به صہیحی داناوہ.

منیش وتم ئەمە کییه؟ وتیان ئەو گەنجە بەنواشمە کە دەلیت پیغەمبەری خوام،
 ئەوەش عەبدولعوززای مامیەتی، ئینجا فەرموودە کە دینیت^۱.
 ئەحمەد لە پیاویکی بەنی مالیکی کۆری کینانەو هیناویەتی دەلیت: لە بازاری
 زیلمە جاز پیغەمبەرم بینی دەیفەرموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا)
 ئەبوجە هلیش خۆلی بەسەردا فری دەداو دەیوت: ئەمە لە خستەتان نەبات واز لە
 ئایینە کەتان بینن، ئەمە دەیهویت واز لە خواوەندە کانتان بینن، واز لە لات و عوززا
 بهینن، پیغەمبەریش (ﷺ) لای بەلادا نەدە کردووە، منیش دەلیم: وەسفی پیغەمبەر
 (ﷺ) ی بو کردوین و دەلیت: لەنیو دووختی سووردا بوو، گوشتی زۆرو
 چوارشانە بوو، پووی جوان و پەشی موو و سپیەتی لەشی زۆرو، قژی پریوون^۲.

۲.

۱- صحیح.

۲- هەیسەمی ج ۶ ص ۲۳) دەلیت: لەسەندە کەدا ئەبوجە بابی کەلبی هەیه کە دەست شوینەرە،
 ئین حەبانیش متمانە ی پی دەدات و کەسانی دیکە ی سەندە کەش صەحیحن.

۲- صحیح.

۴- هەیسەمی ج ۶ ص ۲۱) دەلیت: ئەحمەد گیراویەتیەو و پیاوانی سەندە کەشی صەحیحن،
 بەیەه قیش بەو واتایە هیناویەتی بەلام وەسفە کە ی نەهیناوە، لە (البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۳۹)
 یشتا دەلیت: لە دەقە کەدا ئەبوجە هل وای دەوت، دەکریت واش نەبیّت، یان هەر جارە و یەکیکیان
 بووبیّت، یەک لە دوا یەک بەکاری هینابن بو ئازاردانی پیغەمبەر (ﷺ)

پيڻه مبر (ﷺ) بانگه وازی نزیکه کانی خوی دهکات

ئه حمده له عائيشه وه (رضي الله عنها) دهليٽ: کاتيک ئه م نايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) هستا و فهرمووی (يا فاطمة ابنة محمد، يا صفية ابنة عبد المطلب، يا بني عبد المطلب، لا املك لكم من الله شيئا سلوني من مالي ما شئتم) واته (ئهی فاتي مهی کچی موچه مهده، ئهی صه فيهی کچی عه بدولموت ه لیب، کوړانی عه بدولموت ه لیب، له مال و سامانم چیتان دهویټ داوا بکن، به لام لای خوا هیچم پی ناکړیټ بوتان).^۱

هه روه ها ئه حمده له علیه وه (ﷺ) هیټاویه تی دهليٽ: کاتيک ئه م نايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) له ئالوبه یتي خووی سی که سی کوکرده وه و نان و ئاویان خوارد، پاشان پیی فهرموون (من یضمن عني ديني ومواعيدي ویكون معي في الجنة ویكون خلیفتي في اهلي؟) واته (کامتان ئایین و مه وعیدم لی و ه رده گریټ له به ه شتدا له که لمدا ده بیټ و له ناو ئالوبه یتیشمدا جیگیره وم ده بیټ؟) یه کیکیان وتی ئهی پيڻه مبر ی خوا تو و هک ده ریا وایت کی ئه وه دهکات؟ پاشان ئه وی تر ئه وهی وت: سی جار ئه مهی وت، ئینجا پيڻه مبر (ﷺ) ئه مهی خسته پروو بو بنه ماله کهی خووی، عه لی (ﷺ) وتی: من.

هه روه ها ئه حمده له علیه وه (ﷺ) هیټاویه تی دهليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) به نی عه بدولموت ه لیبی کوکرده وه ئه وانیش ده سته یه ک بوون و هه ر کامیان جه زعه یه کی^۲ ده خوارد و فهرقیکیش^۳ ئاوی ده خوارد وه، ئه ویش نانیکي باشی بو ئاماده کردن، نانیاں خوارد تا تی ربوون، هیټده له نانه که مایه وه و هک ئه وهی

^۱ - ته نها موسليم هیټاویه تی.

^۲ - جه زعه له بنه رتدا بو ئاژهل به کار دیټ، و هک و شتر له ته مه نی پیټج سالیډا یان گا له ته مه نی سی سالیډا، واته هیټده یان ده خوارد.

^۳ فهرقه: نزیکه ی شانزه رهل یان دوازه مشټ دهکات.

دهستیان لی نه دابیت، پاشان بانگی کرد جامی خواردنه و بیّنن، هینده یان خوارده و ماندووبوون و خواردنه وه که وهک نه وهی دهستی لی نه درابیت مایه وه، ئینجا فهرمووی (یا بنی عبد المطلب انی بعثت الیکم خاصة والی الناس عامة، فقد رایتم من هذه الایة ما رایتم، فایکم یبایعنی علی ان یكون اخي وصاحبی؟) واته (بهنی عهبدو لموته لیب من نیردراوم بو ئیوه به تایبته و خه لکی به گشتی، بینیتان نه و ئایه ته چی تیدا هاتوه، جاکامتان به یعه تم پی دهدات براو هاوه لم بیّت؟) هیچ کامیان هه لئه سان، منیش له هه موویان بجوکر بووم هه ستم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی دانیشه، له سییه م جاردا دهستی خسته ناو دهستم.^۱

به زار له علیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه م ئایه ته دابه زی (و انذر عشیرتک القرین) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی اصنع زجل شاه بصاع من طعام و اجمع لی بنی هاشم) نه و پوژه نه وانه ی ئاماده بوون چل یان سی و نو پیاو بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی خواردنی کردو خستیه بردهستیان، هینده یان خوار تا تیر بوون، هه یانبوو جه زعیکی ده خوارد، پاشان جام هیئراو تیریان خوارده و (شیریان خوارده وه) هه ندیکیان وتیان جادووی و امان نه دیوه، ده لین نه بوله هه ب نه وهی وته وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی! اصنع رجلا شاه بصاع من گعام و اعدد قعبا من لبن) منیش نه و خواردن و خواردنه وه، ئاماده کردو وهک پوژی یه که م هینده یان خواردو هه مان قسه ی نه و پوژهی کرده وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فهرموو و منیش نه نجامدا، ئینجا فهرمووی علی به می هاشم کو بکه ره وه، منیش کو مکردنه وه و نان و ئاویان خوارد، پیغه مبه ر (ﷺ) پووی تی کردن و فهرمووی (ایکم یقضي عني دینی) واته (کامتان ئایینه که م

^۱ - صحیح.

^۲ - له ته فسیری ئیین که سیر ج ۲ ص ۳۵۰ دا واهاتوه.

لی ودرده گریټ و به جیټی دهگه یه نیت؟ هه موومان بیډهنگ بوون، پیڼغه مبهه (ﷺ) دووباره ی کردهوه، منیش وتم من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا (ﷺ) نهویش فهرمووی (عهلی تو، عهلی تو) ۱.

ئین ئه بی حاته م بهر واتایه هیئاویه تی، تیایدا هاتووه، فهرمووی (ایکم یقضي عني ديني ويكون خليفتي في اهلي؟) واته (کامتان ئایینه کهم لی ودرده گری و له بنه ماله کهمدا ده بیته جیگیره وه م؟) هه موو بیډهنگ بوون و عه بباسیش (ﷺ) بیډهنگ بوو له ترسی ئه وه ی نه وه که به هوییه وه سامانه که ی له ده ست بدات منیش له بهر ته مه نی عه بباس بیډهنگ بووم، پاشان پیڼغه مبهه (ﷺ) وتیه وه و عه بباس بیډهنگ بوو، که ئه مه م بین ی وتم: من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا، نه و پوژه من شیوه و حال م له هه موویان خراپ تر بوو، چاوه کانم کز بوون، سکم گه وره بوو (ورگن)، لاقه کانم باریک و ره قول بوون ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۸ ص ۳۲) ده لیت به زار گیراویه ته وه و نه م ده قهش هی نه وه، نه حمه دیش به کورتی هیئاویه تی، ته به رانی به کورتی له (الوسط) دا هیئاویه تی، پیاوانی سه نه دی نه حمه دو یه کی که له سه کانی سه نه ده که ی به زار سه حیحن جگه له شریک هه رچه نده به زار متمانه ی پیداوه.

۳ - ضعیف

۴ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۱ واهاتووه، ههروه ها به یه قی له (الدلائل) و ئین جه ریر ساده تر له وده قه به زیاده یه که وه به سه نه دی لاواز هیئاویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۰ و البدایه و النهایه ج ۳ ص ۳۹ یشدا هاتووه. له باسی بانگه وازی پیڼغه مبهه (ﷺ) له کوره کاندایا به ده ربړینیکی تر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاومانه.

(پيغەمبەر ﷺ) له سەفەردا بانگه‌واز ده‌کات

ئەحمەد ج ٤ ص ٧٤ له ئيبن سەعد هه (ﷺ) هيناييه‌تي - سەعد ئەو كه‌سه بوو كه رڼي نيشاني پيغەمبەر (ﷺ) دا له ركوبه كه دوورپانيكي ناسراوي نيوان مه‌كه‌و مه‌دينه‌يه - ده‌ليت: باوكم پښي وتم پيغەمبەر (ﷺ) له‌گه‌ل ئەبوبه‌كر دا (ﷺ) هات بولايان، ئەبوبه‌كر كچيكي شيره‌خوړه‌ي لاي ئيمه‌ بوو، پيغەمبەر (ﷺ) ده‌يوست رڼگه‌ي مه‌دينه‌ كورت بكاته‌وه، سەعد پښي وت: ئەمه‌ له‌م دوورپانه‌وه‌يه‌و دوو دزي سهر به‌ ئەسله‌مي له‌سهرن كه‌ پښيان ده‌وتريت (موهانان) ئەگه‌ر ده‌ته‌ويت ده‌يانه‌نين، پيغەمبەر (ﷺ) فه‌رموي بمانبه‌ بولايان، سەعد ده‌ليت: چوون تا گه‌يشتين، يه‌كيكيان به‌وي تري ده‌وت ئەوه‌ يه‌مانيه‌، پيغەمبەر (ﷺ) بانگي كردن و پيشنياري موسلمان بووني بو‌ كردن، ئەوانيش موسلمان بوون، پاشان پرسياړي ناوياني لي‌كردن، وتيان پيمان ده‌لين (موهانان) فه‌رموي (بل انتم مكرمان) به‌وه ناوي گوږين و فه‌رماني كرد له‌گه‌لي بچن بو‌ مه‌دينه‌، ئينجا فه‌رموده‌كه‌ دينيت^١.

حاكم ئەبو عەبدوللّاي نه‌يسابووري له‌ ئيبن عومره‌وه (ﷺ) هيناييه‌تي ده‌ليت: له‌گه‌ل پيغەمبەر (ﷺ) له‌ سەفەري‌كدا پي‌كه‌وه‌ بووين كه‌ ده‌شته‌كيه‌ك هات، ^٢كاتيك لي‌ي نزيك بوويه‌وه‌ پيغەمبەر (ﷺ) پښي فه‌رموو (بو‌ كو‌ي ده‌چيت؟) وتي بو‌ لاي مال و منال، فه‌رموي (خيريك‌ت ده‌ويت بيته‌ ريت؟) وتي كامه‌يه‌؟ فه‌رموي (شايه‌تي بده‌ هيچ په‌ستراويك‌ نيه‌ جگه‌ له‌ خواو موحه‌مه‌ديش به‌نده‌و ني‌ردراويه‌تي) ئەويش وتي ئەي هيچ شايه‌تيك‌ت بو‌ ئەوه‌ هه‌يه‌؟ پيغەمبەر (ﷺ) فه‌رموي (ئەو دره‌خته‌) دره‌خته‌كه‌ له‌ناو دوله‌كه‌وه‌ بوو، پيغەمبەر (ﷺ) بانگي كردو ئەويش به‌خشه‌خش هاته‌ به‌رده‌مي و س‌ي جار شايه‌تي بو‌دا، من شاھيد بووم

^١ - هه‌يسه‌مي (ج ٦ ص ٥٨) ده‌ليت: عبدوللّاي كو‌ري ئەحمەد و ئيبن سەعد هينايانه‌، ناوي عەبدوللّايه‌و ناياسم، كه‌سه‌كاني دي‌كه‌ي سه‌نه‌ده‌كه‌ جي‌ي متمانه‌ن.

^٢ - ضعيف.

ڪھوتی، پاشان گھراپھوھ بو شويڻی خوئی، دھشتھ ڪيھ ڪھش گھراپھوھ بو لای
ھوڙھ ڪھي و وتی به پيڻھ مېھر (ﷺ): ٺھگھر شوينم بڪھون دھيانھينم بولات، ٺھگھر ۽
خوم دھگھ پيمھوھ بولات و لھگھ لت دھيم.^۱

ٽين سھعد (ج ۴ ص ۲۴۲) لھ عاصمي ٺھسلھ ميھوھ ھيٺاويھ تي دھليٽ: ڪاتيڪ
پيڻھ مېھر (ﷺ) لھ مھ ڪڪھوھ ڪوچي ڪرد بو مھ دينھ گھيشٽھ (غھميم) بورھ يدھي
ڪوڀي حھ صيب ھات بو لای، پيڻھ مېھر (ﷺ) بانگي ڪرد بو ئيسلام، ٺھويش لھگھل
ھاوھ لھ ڪانيدا موسولمان بوو- نزیکي ھھ شتا مال دھبون- پيڻھ مېھر (ﷺ) نويڙي
عيشاي ڪردو ٺھوانيش لھ پشتيھوھ نويڙيان ڪرد.

پيڻھ مېھر (ﷺ) بھ پي ري دھبريت لھ پيٺاوا بانگھ وازدا

تھبھ راني لھ عھ بدوللای ڪوڀي جھ عفھرھوھ (ﷺ) ھيٺاويھ تي دھليٽ: ڪاتيڪ
ٺھبوتاليب مرد پيڻھ مېھر (ﷺ) بھ پي چوو بو تائيف و بانگي دھ ڪردن بو ئيسلام،
ٺھوانيش نھ چوون بھ دھم بانگھ وازھ ڪيھوھ، پيڻھ مېھر (ﷺ) گھراپھوھ و لھ ڙير
سيبھ ريڪدا دوڀرڪات نويڙي ڪردو دواتر فھر مووي (اللھم اني اشكو اليڪ ضعف
قوتي وھواني على الناس يا ارحم الراحمين انت ارحم الراحمين، اى من تكلني؟ اى
عدو يتھجمني ام قريب ملكتھ امري، ان لم تكن غضبان علي فلا ابالي غير ان
عافيتك اوسع لي، اعوذ بوجهك الذي اشرقت له الظلمات وصلح عليه امر الدنيا
والاخرة ان ينزل بي غضبك او يحل بي سخطك، لك العتبى حتى ترضى ولا قوة الا
باللھ).^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - سھنھ دھ ڪي دروستھ و ھيچ ڪام رپوايھ تيان نھ ڪردوھ و نيمامي ٺھحمھ ديش نھ ھيٺاواھ، لھ
البدايھ والنھايھ ج ۶ ص ۱۲۵ دا ھاتوھ، ھيسھمي (ج ۸ ص ۲۹۲) دا دھليٽ: تھبھ راني
گيڙاويھ تيھوھ و پياوھ ڪاني سھنھ دھ ڪي دروستن، ٺھبويھ علاش لھگھل بھ زاردا ھيٺاويانھ

^۳ - ضعيف.

(بانگہ واز بو خوا له کاتی شہر دا)

عہد پورہ زاق له ئین عہد ببا سہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) ۲۰
 له گہل ہر کوہہ لیکدا بہ شہر بہاتایہ سہرہ تا بانگہ وازی دہ کرد بو ئیسلام ۲۰
 ئین موندہو ئین عہد ساگیر له عہد پورہ حمانی کوری عائیڈہوہ (ﷺ) ہیناویانہ
 دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) ئەگەر دەستەبەکی بناردایە دەیفەرموو (تالفوا الناس و لا
 تغیروا علیہم حتی تدعوہم، فما علی الارض من اہل بیت مدر و لا وبر الا تاتونی
 بہم مسلمین احب الی من ان تاتونی بنسائہم و اولادہم و تقتلوا رجالہم) واتہ (دلی
 خەلک پارگرن و شالائو مہبہنہ سہریان تا بانگیان دہ کەن بو ئیسلام، چی خەلکی
 گوند و شاری سہرزہوی ہییہ بہ موسولمانی بیانہیننہ لام زور لام خوشترہ لہوہی
 ژن و منالہکانیان بہینن و پیاوہکانیان بکوژن) ۴، ۵

۱- ہیسہمی (ج ۶ ص ۳۵) دہ لیت: ئین ئیسحاقی تیایہ کہ گومان لہ سہر متمانہی ہییہ،
 کہسانی دیکہی سہنہدہکە ی جیی متمانہن، دواتر لہ پښگہی زوہریہوہ (ﷺ) و کہسانی
 دیکہ شہوہ بہ دوورو دریزئی فرمودہ دینن لہ سہر سہختی نازارہکان لہ پینا و بانگہ وازی پښی
 خوا دا.

۲- صحیح.

۳- حاکمیش لہ (المستدرک) دا و اہیناویہ تی و دہ لیت: سہنہدہکە ی صہحیحہ و بوخاری و
 موسلیم نہیانہیناوہ، ئەحمەدیش لہ موسنہدہکەیدا و تہبەرانیش لہ موعجہ مہکەیدا ہیناویانہ، لہ
 (نصیب الراية ج ۲ ص ۲۹۸) یشد اہاتوہ، ہیسہمی (ج ۵ ص ۳۰۴) دہ لیت: ئەحمەد و
 ئەبویہ علا و تہبەرانی بہ چہند سہنہدیک ہیناویانن، سہنہدی یہکیکیان صہحیحہ، ہرہوہا ئین
 ماجہ ہیناویہ تی، لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا ہاتوہ، بہیہ قیش لہ سونہنہکەیدا ج ۹ ص ۱۰۷
 ہیناویہ تی

۴- ضعیف.

۵- لہ الكنز ج ۲ ص ۲۹۴ دا ہاتوہ، ئین شاہین و بہغہویش ہیناویانہ، لہ الاصابہ ج ۳ ص ۱۵۲ دا
 ہاتوہ، ترمزی (ج ۱ ص ۱۹۵) ہیناویہ تی.

ئه بوداود (ص ۳۵۸) (دهقه کهش هی نهوه) و موسلیم ج ۲ ص ۸۲ و ئیبن ماجه، ص (۲۱۰) و بهیه قی ج ۹ ص ۱۸۴ له بوره ییدهوه (ع.ا.ه. ۱۲۸۰) هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ع.ا.ه. ۱۲۸۰) نه گهر نه میری به سریه یه که وه یان به سوپایه که وه بناردایه وه سیه تی بو ده کرد تا له خوا بترسیت به رامبه ر کهسانی ده ورو بهری و نهو موسولمانانه ی له گه لیدان، ده یفه رموو (نه گهر به رامبه ر به بیباوه پان وه ستایت بانگیان بکه بو یه کیك لهو سی خه سله ته، له کامیاند و له نامیان دایته وه لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، بانگیان بکه بو ئیسلام، نه گهر هاتن به دهمته وه و پازی بوون لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، پاشان داوایان لی بکه له مالی خویانه وه به ره و مالی کوچه ران برۆن و پییان بلی نه گهر نه وه بکه ن چی نه ر و مافی کوچه ران هیه بو نه وانیش ده بیت، نه گهر ناماده نه بوون شوینی خویان ویست پییان بلی وهك ده شته کیه موسولمانه کان نهو حوکه می خویان به سه ردا ده چه سپیت که به سه ر باوه پدارندا هیه و له فه یئو ده سته ک ودا پشکیان نیه مه گهر له گه ل موسولماناندا جیهاد بکه ن، نه گهر پازی نه بوون بانگیان بکه بو دانی سه رانه، نه گهر پازی بوون لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، نه گهر نا پشت به خوا به سه ته و له گه لیان به شه ر بی، نه گهر گه مارۆی خه لکی قه لایه کت داو ویستیان له سه ر حوکه می خوا له گه لیان هه لبه کیت وامه که چونکه ئیوه نازانن حوکه می خوا له سه ریان چیه، به نام له سه ر حوکه می خوتان له گه لیان پیک بین، پاشان دواتر چونتان ویست دادوه ریان تیدا بگرنه بهر).^۱

ته به رانی له (الواسط) له نه نه سی کوپی مالیکه وه (ع.ا.ه. ۱۲۸۰) هیناوییه تی ده لیت: پیغه مبه (ع.ا.ه. ۱۲۸۰) عه لی کوپی نه بوتالیبی (ع.ا.ه. ۱۲۸۰) نارد بو کو مه لیک تا له گه لیان به شه ر بیت، پاشان که سیکی نارد بو لای و فره مووی (لا تدعه من خلفه و قل له: لا تقا تلهم حتی تدعوهم) واته (له دوایه وه به ده ست به رداری مه به و پیی بلی له گه لیان شه ر مه که تا بانگیان بکه یت بو ئیسلام) هه یسه می ج ۵ ص ۳۰۵ ده لیت: کهسانی

^۱ ترمزی ده لیت فره مووده که ی بوره ییده حه سه نی صه حیحه، نه حمه دو شافعی و دارمی و ته حاوی و ئیبن حیینان جاروود و ئیبن نه بی شه یبه و چه ندیکی دی هیناویانه، له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا هاتوه.

سہ نہ دہ کہ صہ حیحن جگہ لہ عوسمانی کوپی یہ حیای قرسانی، ہرچہ نہ نہو
 متمانہ ی پی دہ دات ئین رہاویہ لہ علی (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہ مبر (ﷺ)
 ناردی و دواتر بہ کہ سیکی فہرمو: (الحق ولا تدعہ من خلفہ فقل ان النبی (ﷺ)
 یامرک ان تنتقرہ وقل لہ لا تقاتل قوما حتی تدعوہم) واتہ (برو بہ دوایدا وازی لی
 مہینہ تا پیی دہ گہیت، بلی پیغہ مبر (ﷺ) فہرمانت پی دہ کات چا وہ پروانی
 بکوہیت و پی بلی لہ گہل ہیچ کو مہ لی کدا شہر نہ کہیت تا بانگیان دہ کہیت بو
 ئیسلام). لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ دا ہاتوہ، عہ بدولہ رزاق لہ عہ لییہ وہ (ﷺ)
 ہیناویہ تی کاتیک کہ پیغہ مبر (ﷺ) ناردی پیی فہرمو (بہ شہر مہیہ لہ گہل ہیچ
 کو مہ لی کدا تا بانگیان دہ کہیت بو ئیسلام)، لہ نصب الرایۃ ج ۲ ص ۳۷۸ دا وا
 ہاتوہ،^۱ پیشتہ لہ فہرمو دہی سہلی کوپی سہعد (ﷺ) کہ بوخاری و چہندیکی
 دی ہینا بوویان ہاتبو کہ پیغہ مبر (ﷺ) لہ پوژی خہیہ ردا بہ علی (ﷺ)
 فہرمو (ہہنگای خوٹ بنی □ دہچیتہ مہیدانیان، پاشان بانگیان بکہ بو ئیسلام و
 پییان بلی چ مافیکی خویان دہ کہ ویتہ نہ ستو، سویند بہ خوا نہ گہر خوی گہورہ
 لہ سہر دہستت کہ سیک پینموونی بکات بو ئیسلام بوٹ چاکترہ لہ وہی کو مہ لی
 وشتری گرانہ ہات ہہ بن).

ئین سہعد و نہ حمہدو نہ بو داود و ترمزی (ج ۲ ص ۱۵۴) و تہہ رانی و حاکم لہ
 فہرہی کوپی موسہیکی قہ تیعیہ وہ (ﷺ) - ترمزی بہ حہ سہنی داناوہ - ہیناویانہ
 دہ لیت چومہ خزمہت پیغہ مبر (ﷺ) و وتم: ئەی پیغہ مبری خوا (ﷺ) لہ گہل نہو
 کہ سانہی پرویان کردو تہ ئیسلام، ئەوانہ نہ جہنگم کہ پرویان وەرگیرا وہ لہ
 ئیسلام؟ ئنجا فہرموی: با، پاشان بو م دہرکہوت وتم: ئەی پیغہ مبری خوا، ئەوانہ
 خہ لکی سہبہ ئن ئەوان عیزہ تمہندترو بہ ہیترن پیغہ مبریش (ﷺ) فہرمان پی

۱ - حسن.

۲ - صحیح.

کردم مؤلّتی دام تا له گه‌ل سەبه‌و به‌شەپ‌بیم، کاتی‌ک له‌لای چووم خوای گه‌وره‌ ئه‌و
 ئایه‌تانه‌ی له‌سه‌ر سەبه‌و دابه‌زاند، پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ما فعل ابقطیعی؟)
 (قه‌تیعی چی کرد؟) پاشان ناردی به‌شوینمداو سه‌یری کرد که‌وتوومه‌ته‌ پ‌ی
 گیرامیه‌وه، که‌هاتمه‌وه لای پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌یر ده‌که‌م دانیش‌تووه‌و له
 چوارد‌ه‌وریدا هاوه‌لانی دانشتوون، فه‌رمووی (ئ‌ه‌و گه‌له‌ بانگ بکه‌ بو ئیسلام
 هه‌رکه‌سیان هات به‌ ده‌مه‌ت‌ه‌و لی‌ی وه‌ربگره‌، هه‌رکام نه‌هاتن په‌له‌مه‌که‌ تا‌من ئاگادار
 ده‌که‌یت‌ه‌وه) یه‌کی‌ک وتی: ئ‌ه‌ی پیڤه‌مبه‌ری سەبه‌ء زه‌وی بووه‌ یان ئافره‌ت؟ ئینجا
 فه‌رمووی (زه‌وی و ئافره‌ت نه‌بووه‌، به‌ل‌کو پیاوی‌ک بوو ده‌ کو‌پی له‌ عه‌ره‌ب بوو
 شه‌شیان لای یه‌مه‌نیان گرت، چواریشیان لای شامیان گرت ئ‌ه‌وانه‌ی لای شامیان
 گرت له‌ خم و جوزان و غه‌سان و عا‌میل‌ه‌ بوون، ئ‌ه‌وانه‌ی یه‌مه‌ن ئ‌ه‌زت و کینه‌ده‌و
 حیمیه‌رو ئ‌ه‌شه‌ع‌ریه‌کان و ئ‌ه‌نمارو مه‌زحیح بوون، وتی ئ‌ه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا
 ئ‌ه‌نماره‌کان کی‌ بوون؟ فه‌رمووی (ئ‌ه‌وانه‌ بوون که‌ خه‌لت‌عه‌م و به‌جیل‌ه‌ له‌وان).^۱

ئ‌ه‌حمه‌د و عه‌بدی کو‌پی حه‌مید له‌ فه‌روه‌وه (ﷺ) هی‌ناویانه‌ ده‌لی‌ت: هاتم بو‌لای
 پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتم: ئ‌ه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا به‌وانه‌ی به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل
 ئ‌ه‌وانه‌ به‌شەپ‌ بیم که‌ پ‌وویان وه‌رگیر‌پ‌اوه‌؟ پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی به‌لی، به‌وانه‌ی
 به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل ئ‌ه‌وانه‌ به‌ شه‌ر‌بی‌ که‌ پ‌وویان وه‌رگیر‌پ‌اوه‌ (له‌ ئیسلام)
 کاتی‌ک ئ‌ه‌و کاره‌م گرته‌ ده‌ست و چووم بانگی کردم و فه‌رمووی (له‌گه‌لیان شه‌ر مه‌که‌
 تا بانگیان ده‌که‌یت بو ئیسلام) منیش وتم: ئ‌ه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئ‌ه‌ی سەبه‌و
 بی‌ت چو‌نه‌؟ دو‌ل‌ه‌ یان شاخه‌ یان چی‌ه‌؟ فه‌رمووی (نا، به‌ل‌کو پیاوی‌ک بوو له‌ عه‌ره‌ب ده‌
 کو‌پی بوو) ئینجا فه‌رمووده‌که‌ دی‌نی‌ت. ئ‌ه‌م سه‌نه‌ده‌ حه‌سه‌نه‌، ئ‌ه‌گه‌ر چی
 ئ‌ه‌بو‌حه‌بابی که‌لبی تیادایه‌ که‌ قسه‌یان له‌ سه‌ر کردووه‌ به‌لام ئین جهریر له‌ ئ‌ه‌بو

۱ - صحیح.

۲ - له‌ کنز العمال ج ۱ ص ۲۶۰ دا وا هاتووه‌.

کورهی به وه له عه بقهریه وه له نه سباتی کورپی نه سفه وه له یه حیای کورپی هانیئی
مورادی له مامیه وه یان له باوکیه وه - نه سبات دوو دله کامیانه - هیئاویه تی
دهلیت: فرهوی کورپی موسه یك هات بولای پیغه مبه (ﷺ) ئینجا دهیه نیئت^۱.
ته به رانی له خالیدی کورپی سه عیده وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت پیغه مبه (ﷺ)
نارد می بو یه مهن و فره مووی (گه یشتی به هر شوینیکی عه رب بانگی تیادا بستر
به ره و پوو یان مه به ره وه، هر شوینیکیش بانگی تیادا نه بیسترا بانگیان بکه بو
ئیسلا م)^۲.

به یه هقی ج ۹ ص ۱۰۷ له ئوبه ی کورپی که عبه وه (ﷺ) دهلیت: دیله کانی لات و
عوزا هیئران بولای پیغه مبه (ﷺ) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (ئایا بانگتان
کردوون بو ئیسلا م؟) وتیان: نه خیر، پیی فره مووی (ئایا بانگیان کردوون بو
ئیسلا م؟) وتیان: نه خیر فره مووی (خلو سبیلهم حتی یبلغ مامنهم) (وازیان لی بهینن
تا ده چنه وه شوینی خو یان) پاشان ئه م دوو ئایه ته ی خوینده وه (انا ارسلناک شاهدا
ومبشرا ونذیرا. وداعیا الی الله باذنہ و سراجا منیرا) (واوحی الی هذا القرآن
لانذرکم به من بلغ ائکم لتشهدون ان مع الله الها اخری) تاکوتای ئایه ته که^۳.

حارس له پیگه ی واقیدی وه و له کنز العمال ج ۲ ص ۲۰۷ یشدا هاتو وه دهلیت:
پیغه مبه (ﷺ) دهسته یه کی نارد بو سه ز لات و عوزا و دایان به سه ر ناوچه
نشینیکی عه ره بدا و جه نگا وه روژن و منالیان به دیل گرتن، وتیان: ئه ی پیغه مبه ری
خوا به بی ئه وه ی بانگمان بکه ن بو ئیسلا م دایان به سه رماندا، پیغه مبه ریش (ﷺ)

۱ - حسن.

۲ - له ته فسیری (ئین که سیر ج ۳ ص ۵۳۱) یشدا واهاتو وه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۷) دهلیت: یه حیای کورپی عه بدولحه میدی حه مانی تی دایه که لاوازه.

۵ - ضعیف.

۶ - به یه هقی دهلیت: روحی کورپی موسافیر - که سه نه ده که یدایه - لاوازه

پرسیاری لە خەلکی سەریە کە کرد، ئەوانیش وتیان راست دەکەن بانگمان نەکردوون بو ئیسلام، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (ردوهم الی مامنهم بعد ادعومهم) واتە (بیانگیرنەووە بو شوین و جی پەنای خوێان پاشان بانگیان بکەن بو ئیسلام).^۱

(پیغەمبەر (ﷺ) کەس دەنیریت بو بانگەوازی)

(رێی خواو پیغەمبەرە کە)

ئەبونەعیم لە (الحلیه ج ۱ ص ۱۰۷) لە عەروە کۆپی زوبەیرەو (ﷺ) ھیناویەتی کە پشتیوانان کاتیك بیستیان پیغەمبەر (ﷺ) چی فەرموو دُنیا بوون لە بانگەوازی کە و بڕوایان ھینا، بوونە ھۆکاری خێرو ماوەی سالی دوايان لە گەل دیاری کرد تا یەکتەری ببیننەو، گەرانیو بو لای خەلکی خوێان و ناردیان بە دوا پیغەمبەردا (ﷺ) وتیان لە لایەن خۆتەو کە سیکمان بو بنیرە ﷻ خەلک بو لای کتیبی خوا بانگ بکات، چونکە زۆرتر نزیکترە تا شوینی بکەن، پیغەمبەریش (ﷺ) موسەبی کۆپی عەمەیری (ﷺ) ﷻ د بو لایان کە لە بەنی عەبدودار بو، لە ناو بەنی غەنەم لای ئەسەدی کۆپی زەرارە دابەزی و دەیدواندن و قورئانی بو دەگیرانەو، موسەب بە بەردەوام لای سەدی کۆپی موعاز بوو بانگەوازی دەکرد و لە سەر دەستی ئەو خوی گەرە پینمونی خەلکی دەکرد تا ئەو کە مائی پشتیوانان ھەبوو موسلمانن تیا دا نەبیت، بە لکو پیاو ما قولە کانیشیان موسلمان بوون، عەمری کۆپی جەمووح موسولمان بوو و بتهکانی شکاند، موسەبی کۆپی عەمەیری بە (موقری) ناو دەبرا گەرانیو بو لای پیغەمبەر (ﷺ).^۲

تەبەرانی لە عەروە کۆپی زوبەیرەو (ﷺ) بە دوورو دریشی ھیناویەتی، باسی ئەو دەکات کە پیغەمبەر (ﷺ) پئی فەرموون بانگەوازی بکەن، تیا دا ھاووە

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف.

گەرەنەۋە بولاي خەلەكەكەي خويان و بە نەينى بانگيان دەكردن بۆ ئىسلام و باسى پىغەمبەر (ﷺ) و ئەو پەيامەيان بۆ دەكرد كە خوا ناردېۋى، تا ئەۋەي كەم مالى پىشتىوانان مابوۋ مەگەر ئەۋەي كەسانىكى تىدا موسلمان بېۋون، پاشان ناردىيان بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىك بىئىرە بولامان تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، ئەۋىش موصەبى كوپى عومەيرى (ﷺ) لە بەنى عەبدودار بۆ ناردن، ئەۋىش لەناۋ بەنى غەنەمدا لەلاي ئەسەدى كوپى زرارە دابەزى و خەلكى بانگ دەكرد و ئىسلام بىلەۋ بويەۋە و ژمارەي موسولمانان زىادى كرى، لەۋكاتەدا بە نەينى بانگەۋازيان دەكرد.

پاشان باسى بانگەۋازى موصەب بۆ سەدى كوپى موعاز و موسلمان بوۋنى سەدو موسلمان بوۋنى بەنى عەبدولئەشەل دەكات، ۋەك لە باسى بانگەۋازى موصەبدا باسى دەكەين، پاشان دەئىت: بەنى نەجار موصەبى كوپى عومەيرىيان دەركرد و فىشاريان لەسەر سەدى كوپى زرارە دانەۋ موصەبىش چوۋ بولاي سەدى كوپى موعاز، بەردەۋام خەلكى بانگ دەكرد بۆ ئىسلام و لەسەر دەستى خەلك موسلمان دەبۋون تا كەم مالى پىشتىوانان مايەۋە موسلمانى تىدانەيىت، خانەدانەكانىشيان موسلمان بوۋن، عەمرى كوپى جەمۇح موسلمان بوۋ، موصەب كەرايەۋە بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و پىي دەۋترا (موقرى)^۱.

۱ - ضعيف

۲ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەئىت: لە سەنەدەكەيدا ئىبن لوھەيە ھەيە كە لاۋازىەكى لەسەرە، بەئام قسەۋ گىرەنەۋەي باشە، كەسەكانى دىكەي جى متمانەن. ئەبۇنەعەيم لە الدلائل النبۋە ص ۱۰۸ بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى، ئەبۇنەعەيم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۰۷ لە زوھەيرىيەۋە بە واتاى فەرمودەكەي عروە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە فەرمودەكەدا ئەمەش ھاتوۋە: ئەۋان موعازى كوپى عەفراۋ رافىعى كوپى مالىكيان نارد بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىكمان بۆ بىئىرە تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، چونكە زىاتر جىي ئەۋەيە شوينى

ته به راني له نه بوئو مامه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردمي بولاي هوڙه ڪم تا بانگيان بڪم بولاي خواي گه وره و شهريعه تي ئيسلاميائون بول بڙه مه پرو، منيش چووم ئاوي و شتره ڪه يان دابوو و دوشيبويان و خوارد بويانه وه، ڪاتيڪ منيان بيني و تيان مه رحبا له صوده ي ڪوري عه جلان بيستومانه داوتنه پال نهو ڪابرا، وتي نا، به نام بپروام هيٺاوه به خواو پيغهمبره ڪهي و پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردومي بولاتان تا ئيسلامتان بول بڙه مه پرو، له م قسانه دا بووين ڪه ته شته ڪه يان هيٺاوه دا يان ناو له دهوري ڪو بونونه وه و چي تي دابوو خوارديان، و تيان صوعده و ره بخو، وتم: قورٿان به سهر من لاي ڪه سيڪه وه هاتووم ڪه نه مه تان لي به حرام ده زانئيت ته نها نه وه ي به پيئي په يامي خوا ماويه تي به پاڪي بيخون، و تيان، چي وت؟ وتم: نه م نايه ته دابهزي (حرمت عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير) تا (وان تستقسموا بالازلام) منيش ناوا به ره و ئيسلام بانگم ده ڪردن و نه وانيش ناماده نه بوون و هري بگرن، پيم وتن: مالتان ويران بيت ڪه ميڪ ناوم بول بينن تينومه ميڙه ريڪيش به سهرمه وه بوو، و تيان نا، به نام وازت لي دينين تا به تينوويي بمریت منيش ميڙه ره ڪم پيچاياه وه و سهرم له سهر ي داناو له گهرمايه ڪي سه ختدا له (رة مضاء) خه وتم، له خه ومدا ڪه سيڪ هات و جاميڪي شووشه ي پي بوو، ڪه شتي له و چاڪتر نه بينرابوو، خواردنه وه يه ڪي تي دابوو خه لڪي شتي و ايان نه ديبوو، بوي هيٺاوه و منيش لي م خوارده وه، ڪه له خواردنه وه ي بوومه وه بيدار بوومه وه، سويند به خوا دواي نه وه نه مزانيوه تينويه تي ياني چي.^۱

بڪون، پيغهمبره ريش (ﷺ) موضع بي ڪوري عوميري (ﷺ) بول ناردن، ئينجا وه ڪ نه وه ي ده يهينيت.

۱- هه يسمي ج ۹ ص ۳۸۷ ده لئيت: تي ايذا به شيري ڪوري شوريج هه يه ڪه لاوازه، ئين عه ساڪيريش به دريڙي وه ڪ نه وه هيٺاويه تي، له ڪنز العمال ج ۷ ص ۹۴ يشدا هاتوه، نه بويه علاش به ڪورتي هيٺاويه تي و له ڪوتاييه وه نه مه شي بول زياد ڪردوه (پاشان يه ڪيڪيان وتي: يه ڪيڪ له دوره ريي هوڙه ڪه تان هات بولاتان و ئيوهش وای پي ده ڪن؟ بويه شريان بول هيٺاوه، منيش وتم: پيويستم پني نيه،

ئین ئه بی عاصم له ئه حنه فی کوپی قه یسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له سه رده می عوسماندا (ﷺ) ته وافی که عبهم ده کرد که یه کی که له پیاوانی به نی له یس دهستی گرتو و تی: مژده ت پی بدهم؟ وتم به لی، و تی: بیرت دیت پیغه مبه ر (ﷺ) ناردمی بولای هوزده که ت، منیش ئیسلام بو خستنه پروو بانگم کردن بو ئیسلام، توش وت: بو چاکه بانگمان ده که یت و به چاکه فرمانمان پی ده که یت، ئه ویش پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه واز بو خیر و چاکه ده کات؟ ئه مه که یشته وه به پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی (خوایه له ئه حنه ف خوش ببه) ئه حنه فیش ده یوت: هیچ کاریکم هینده ی ئه وه م هیوا به خش نه بو، - واته نزاکه ی پیغه مبه ر (ﷺ).^۱

ئه حمه دو ته به رانیس هیناویانه و ئه مه شیان هیناوه: پیغه مبه ر (ﷺ) ناردمی بولای هوزده که ت له به نی سه عد تا بانگیان بکه م بو ئیسلام، توش وت: سویند به خوا ته نها خیری وت و ته نها چاکه م لی بیست، منیش گه رامه وه و ئه وه م به پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وت، ئه ویش فهرمووی (خوایه له ئه حنه ف خوش به) ئه حنه ف ده لیت، هیچ شتیکم هینده ی ئه وه هیوا ی پی نه دام.^۲

ئینجا سکم پی نیشاندان، به وه هه موویان موسلمان بوون، به یه قی له الدلائل هیناویه تی و ئه مه شی بو زیاد کردووه: به که سوکاره که یه وه ناردی بولای هوزده که ی، له الاصابه ج ۲ ص ۱۸۲ دا واهاتووه، ته به رانیس به ده قی ئه بویه علاو جگه له ویش هیناویانه، هه یسه می ج ۹ ص ۲۸۷ ده لیت به دووسه نه د هیناویه تی سه نه دی یه که میان سه نه، تیایدا ئه بوغالیب هه یه که جیی متمانه یه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۶۴ هیناویه تی و زه هه بی ده لیت به راستی داناوه و ئین موعینیش به لاوازی داناوه.

^۱ - عه لی کوپی زه ید به ته نها هیناویه تی، لاوازیه کی تیدایه، له الاصابه ج ۱ ص ۱۰۰ دا هاتووه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۶۱۴ دا به و جوړه هیناویه تی،

^۲ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۲ ده لیت: پیاوه کانی سه نه ده که ی ئه حمه د سه حیح، جگه له وه ی عه لی کوپی زه یدی تیایه که فهرمووده ی سه نه.

ئەبویەعلا لە ئەنەسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) یەکیک لە
 هاوه لانی نارد بۆلای یەکیک لە گەورەکانی سەر دەمی نەزانی و بانگی کرد بۆلای
 خوای گەورە، ئەویش وتی: ئەو پەرورەدگارە ی بانگەوازی بۆ دەکەیت چۆنە؟ لە
 ئاسن دروست کراوە؟ یان لە مسە؟ یان لە زیو؟ یان لە زێر؟ ئەویش هاتەو بۆلای
 پیغەمبەر (ﷺ) و پێی وت وای وتوو، پیغەمبەریش (ﷺ) دووبارە ناردیەو و
 هەمان شتی پێی وتەو، ئەویش هاتەو و هەوایی پێی دایەو، پیغەمبەریش (ﷺ)
 بۆ جاری سییەم ناردیەو و هەمان شتی پێی وت، ئەویش هاتەو و بۆ پیغەمبەری
 (ﷺ) گێرایەو، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی خوای گەورە هەورە بروسکە یەکی
 بۆ نارد و سوتاندی، ئینجا ئەو ئایەتە دابەزی (ویرسل الصواعق فیصیب بها من
 یشاء وهم یجادلون فی الله وهو شدید المحال).^۱ بەلام بەزار دەلیت: ناردی بۆلای
 یەکیک لە فیرەو نەکانی عەرەب، هاو ئەکە لە بارەو و وتی: ئەو پیغەمبەری خوا
 ئەو لەو پەقترو سەرکەشتەر، بۆ جاری سییەم کە گەرایەو بۆلای قسەکە ی لێ
 دووبارە کردەو، لە کاتی کدا دەیدواند خوای گەورە هەوریک ی هینایە سەر سەری و
 هەورە بروسکە ی وەشاند و لێی داو سەری برد، تەبەرانی بەو شیوێە لە (اللاوسط)
 دا هیناویەتی، دەلیت: هەورە بروسکە ی کرد و برقی دا، پیاوانی سەنەدەکە ی بەزار
 صەحیح، جگە لە دەیلەمە ی کوپی غەزوان، هەرچەندە متمانە ی پێی دەدات، لە
 سەنەدەکە ی ئەبویەعلاو تەبەرانی دا عەلی کوپی ئەبوشارە هەیه کە لاوازه،
 پێشتریش فەرموودەکە ی خالیدی کوپی سەعیدمان هینا کە وتی: پیغەمبەر (ﷺ)
 ناردی بۆ یەمەن و فەرمووی (گەیشتیته هەر شوینیکی عەرەب و بیستت بانگی
 تیایە بەرەو پرویان مەبەرەو و ئەگەریش بانگت لە لا نەبیستن بانگیان بکە بۆ
 ئیسلام)، دواتر باسی ئەو دەکەین پیغەمبەر (ﷺ) عەمری کوپی مررە ی جوهەینی
 دەنیریت بۆلای هۆزەکە ی.

^۱ - هەیسەمی ج ۷ ص ۴۲ دەلیت: ئەبویەعلاو بەزار بەهەمان شیوێ هیناویانە.

پینغه مبهەر (ﷺ) سریه ده نیریت بو بانگه وازی رپی خودا

دارقوتنی له ئیین عومهر وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پینغه مبهەر (ﷺ) عه بدوره حمانی کوپ عه وفی (ﷺ) بانگ کردو فهرمووی (جو ت ناماده بکه چونکه به سریه یه که وه ده تنیرم (تجهز فانی باعثک فی سریه) ئینجا فهرمووده که دینیت، تیایدا هاتوو: عه بدوره حمان که وته رپی تا گه یشت به هاو له کانی و چوو تا گه یشته ده و مه ته لجه ندهل، کاتی که چو یه ناوی بانگی کردن بو ئیسلام، ئه مه ش سی پوژی خایاند، له پوژی سی یه مدا ئه صبوگی کوپی عه مری که لپی (ﷺ) که نه سرانی و گه وریان بوو موسولمان بوو، عه بدوره حمانیش له گه ل پیاویکی جوه یینیدا که پی ده و ترا پافیعی مه کیس نامه ی نارد بو پینغه مبهەر (ﷺ) و هه والی پیدایا، پینغه مبه ریش (ﷺ) نامه ی بو نووسی کچی ئه صبه غ به هاوسه ر بگره، ئه ویش به هاوسه ری گرت، ئه م ئافره ته • تماضر) دواتر ئه بوسه له مه ی کوپی عه بدوره حمانی بوو.^۱

ئیین ئیسه اق له موحه مه دی کوپی عه بدوره حمانی ته مییه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پینغه مبهەر (ﷺ) عه مری کوپی عاصی (ﷺ) نارد تا عه ره ب به ره و ئیسلام بانگ بکات، دایکی عاصی کوپی وائیل له به نی به لی بوو، بو یه پینغه مبهەر (ﷺ) ناردی تا دلایان رابکیشیت تا گه یشته ئاو ی که له خاکیکی پووته ن که پیی ده و ترا سه لاسیل - شه ری زاتوسه لاسیل به م هو یه وه ئه و ناوه ی لی نرا - که چو یه ئه و ی ترسا و ناردی بو لای پینغه مبهەر (ﷺ) و داوا ی یارمه تی لی کرد، ئه ویش ئه بو عوبه یده ی کوپی جه راحی به کوچه رانی یه که مه وه نارد که ئه بو به کرو عومهریش (ﷺ) ی تیادا بوون، ئینجا فهرمووده که ی هیئا.^۲

۱ - له الاصابه ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف

۳ - له البدایه ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتوو.

بەيھەقى لە بەراۋىتىدە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆپى ۋەلىدى (ﷺ) نارد بولاي خەلكى يەمەن ■ بانگيان بگات بۆ ئىسلام، بەراۋ وتى: من يەككە بوم لەۋانەى لەگەل خالىد چووين، شەش مانگ ماینەۋە ۋە خالىد بانگى دەكردن بۆ ئىسلام ۋە ۋانىش بە دەمىيەۋە نەھاتن، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ەلى كۆپى ئەبوتالىبى (ﷺ) نارد ۋە فرمانى پىكرد خالىد بنىرئەۋە بە ھاۋدەمەكانىيەۋە جگە لە كەسك كە ھەزى دەكرد لەگەل ەلى بىمىنئەۋە، بەراۋ دەلئەت من يەككە بوم لەۋانەى لەگەل ەلى مامەۋە، كاتىك لىيان نرىك بوۋىنەۋە ھاتن بولامان، پاشان ەلى ھات تا نويزمان بۆ بگات، دوايى يەك يەك رىزى كردين، ەلى ھەۋالى موسولمان بوۋى ئەۋانى نوۋسى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك نامەكەى خويندەۋە سوجدەى برد، دواتر سەرى بەرزكردەۋە ۋە فرمودى • سەلام لە ھەمەدان، سەلام لە ھەمەدان^{۲.۱}

ئىبن ئىسحاق دەلئەت پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) نارد بولاي كەعب لە نەجران ۋە فرمانى پىكرد تا پىش ئەۋەى لەگەلئان بەشەپ بىت سى جار بانگيان بگات بۆ ئىسلام، ئەگەر ھاتن بە دەمىيەۋە باشە ۋە لىيان قبول بگە، ئەگەرنا لەگەلئان جەنگە، خالىد پىش چوۋ تاگەيشتە لايان، دەستەى بە ھەموۋ لايەكدا نارد تا بانگەۋاز بگەن بۆ ئىسلام ۋە بلىن: خەلكىنە موسلمان بن پارىزراۋ دەبن، خەلكىش موسلمان بوۋ ۋە ھاتنە ناۋ بانگەۋازەكەۋە، خالىد پىش خەلكى لادانان تا ئىسلام ۋە قورئان ۋە سوننەتى پىغەمبەر (ﷺ) يان فىر بگەن، ۋەك چوۋ پىغەمبەر (ﷺ) فرمانى پىكرد ئەگەر موسلمان بوۋ ۋە شەپريان نەكرد ۋە بگات، پاشان خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) نامەى نوۋسى بۆ پىغەمبەر (ﷺ).
(بەناۋى خۋاى بەخشندە ۋە مېرەبان)

۱ - صحيح.

۲ - بوخارى بەكورتى ھىناۋىيەتى، لە البداية و النهاية ج ۵ ص ۱۰۵ ادا ھاتوۋە.

بو موحه مەدی پیغه مبهری خوا له خالیدی کوپی وهلیده وه سهلامت لی بیّت
 ئەی پیغه مبهری خوا، رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیّت، سوپاسی ئەو خوایه ت
 له سهرده کهم که هیچ په رستراویکی دی نیه جگه لهو، پاشان: ئەی پیغه مبهری خوا
 سهلاتی خوات لی بیّت، تو ناردمت بولای بهنی حارسی کوپی که عب و فرمانت پی
 کردم ئەگەر هاتم بولایان سی پوژ له گه لیان به شهر نیه م و بانگیان بکه م بو
 ئیسلام، ئەگەر موسولمان بوون لیان قبول بکه م و پینماییه کانی ئیسلام و قورئان و
 سوننه تی پیغه مبهری خویان فی ر بکه م، ئەگەر موسلمان نه بوون له گه لیان
 به شهر پی م، منیش هاتم و هک پیغه مبهری خوا فرمانی پی کردم سی پوژ بانگم
 کردن بو ئیسلام، که سم بو ناردن تا بلین ئەی بهنی حارس موسلمان بن پاریزراو
 دهن، ئەوانیش موسولمان بوون و شهریان نه کرد، منیش له نیویاندا ماومه ته وه و
 فرمان و پیگری خویان له لا جیبه جی ده که م و مه شخه ل و پینماییه کانی ئیسلام و
 سوننه تی پیغه مبهر (ﷺ) یان فی ر ده که م تا پیغه مبهر (ﷺ) نامه م بو بنووسیّت،
 سهلام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیّت ئەی پیغه مبهری خوا).

پیغه مبه ریش (ﷺ) بو ی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

له موحه مەدی پیغه مبهری خواوه بو خالیدی کوپی وه لید، سهلامت لی بیّت، من
 سوپاسی ئەو خوایه ده که م که هیچ په رستراویک نیه جگه لهو، پاشان نامه که ت
 له گه ل نیردراوه که تدا گه یشته دهستم که هه والی دها بهنی حارسی کوپی که عب
 پیش نه وه ی له گه لیان به شهر بیّت موسلمان بوون و هاتوون به دهم بانگه وازه که ته وه
 که بانگت کردن بو ئیسلام و شایه تییان داوه هیچ خوایه ک نیه جگه له الله و
 موحه مەدیش به نده و پیغه مبه ریه تی، خوی گه وره ش پینموونی خو ی پی
 به خشیون، ده ی مژده یان پی بده و بیات ترسینه (به دوزهخ) و وه ره وه با له گه ل
 خویشتا وه فدی ئەوانیش بیّت، سهلام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیّت).

خاليديش به وه فديڪي بهني حارسي ڪوري كه عبه وه هاته وه خزمهت
 پيڻه مبه (ﷺ) ڪاتيڪ هاتن بولاي پيڻه مبه (ﷺ) و بينيني فرموي (من هؤلاء
 القوم الذين كانهم رجال الهند؟) واته (ڪامانهن نه وانهي له پياواني هيند دهچن؟)
 وتيان: نه ي پيڻه مبهري خوا نه وانه بهنو حارسي ڪوري كه عين، ڪاتيڪ هاتنه
 خزمهت پيڻه مبه (ﷺ) سه لاميان لي ڪردو وتيان شايه تي ددهين تو پيڻه مبهري
 خوايت و هيچ په رستراويڪيش نيه جگه له خوا، نه ويش فرموي (منيش شايه تي
 ددهم هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خوا و منيش پيڻه مبهري خوام) پاشان
 فرموي (انتم الذين اذا زجروا استقدموا) واته (ئيوهن كه نه گهر پياتانا هه لشاخن
 ٺامادهي دهرده بڙن) هه مو بيدهنگ بوون و ڪه سيان له سهري نه چوو، پاشان
 دووباره و سي باره ڪرده وه ڪه سيان وه ٺامي نه دايه وه، پاشان بو جاري چواره م
 وتيه وه و يه زيدي ڪوري عه بدولمدان وتي به لي نه ي پيڻه مبهري خوا ئيمهين كه
 نه گهر پيامان هه لشاخن ٺامادهي دهرده بڙين چوارجار وتيه وه، پيڻه مبهريش
 (ﷺ) فرموي نه گهر خاليد بو ي نه نووسيمايه موسولمان بوون و شه پرتان
 نه ڪردوه سه ره ڪانتانم ده خسته ژير پيڪانتان، يه زيد وتي ده ي به خوا سوپاسي
 توو خاليديشمان نه ڪرد فرموي نه ي سوپاسي ڪيتان ڪرد وتيان سوپاسي نه و
 خواهيه مان ڪرد كه به هو ي تووه پڙيموني ڪردين نه ي پيڻه مبهري خوا، پيڻه مبهريش
 (ﷺ) فرموي راست ده ڪن پاشان فرموي (بم كنتم تغلبون من قاتلكم في
 الجاهية؟) واته (له ڪاتي نه فامي تاندا ڪاتيڪ كه سيڪ شهري له گهل ده ڪردن چوڻ
 سه رده ڪه وتن؟) وتيان نه ي پيڻه مبهري خوا به سه رده سدا سه رنه ده ڪه وتن فرموي
 با به لڪو سه رده ڪه وتن به سه ر نه وه ي له گهل تان به شه ر ده هات وتيان نه ي پيڻه مبهري
 خوا ئيمه وابه سه رياندا سه رده ڪه وتن ڪو ده بوينه وه و جيانه ده بوينه وه و به رامبه ر

به كهس دهستان نه ده كرد به ستم كردن، فهرمووي: راست دهكهن، پاشان قهيسي
كوپي حوصهيني كرد به نه ميريان.^۱

((بانگه واز بو فهرزه کانی ئيسلام))

به يهه قى له جهريري كوپي عهبدوللاوه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: پيغه مبهري
(ﷺ) كه سيكي نارد بولام و فهرمووي ئه ي جهرير بوچي هاتوويٽ؟ وتي تا له سهر
دهستت موسلمان بم ئه ي پيغه مبهري خوا، نه ویش پهردهيه كي خسته ژيرم و دواي
سهيري هاوه لاني كرد و فهرمووي (اذا اتاكم كريم قوم فاکرموه) واته (نه گهر به پيزو
گه وري كو مه ليك هات بولاتان پيزي بگرن) پاشان فهرمووي (جهرير: بانگت دهكهم
بو شايه تي دان به وه ي هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و منيش پيغه مبهري
خوام و بروات به خوا و پوژي دوايي و خيرو شهري قهدير هه يٽ و نويزه له سهر
نوسراوه كانت بكهيت و زه كاتي فهرزكراو بدهيت) منيش نه ودم كرد، دواي نه وه
ههركهس مني بديبايه زهرده خه نه ي بو نيشان دهادام، البداية والنهايه ج ۵ ص ۷۸،
ههروه ها ته به راني و نه بونه عيم له جهريره وه به و شيوه هيناويانه. له كنز العمال ج ۷
ص ۹۵ يشدا هاتووه. بوخاري له نيين عه بياسه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ:
پيغه مبهري (ﷺ) به موعازي كوپي جبهل (ﷺ) ي فهرموو- كاتي ناردى بو يه مهن-
(تو ده چيت بولاي خه ليك كه نه هلي كيتابن كه چوويت بولايان بانگيان بكه
بو نه وه ي شايه تي بدهن هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مديش پيغه مبهري
خوايه، نه گهر گوپرايه لت بوون بلي خوا له هه موو شه و و پوژيكا پينج نويزي
له سهر فهرز كردوون، نه گهر له وه شدا گوپرايه لت بوون پيان بلي خوا سه ده قهيه كي

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهايه ج ۵ ص ۹۸ دا هاتووه، واقدي له ريگه ي عيكرمه ي كوپي عهبدوره حماني
كوپي حارسه وه هيناويه تي، له (الاصابة ج ۳ ص ۶۶۰) يشدا هاتووه.

له سهر داناون تا له دهوله مهنده كانتان وه بگيريت و بدریت به هه ژاره كانتان نه گهر له وه شدا به گوييان کردیت وريای مال و سامانيان به خويشت له نزای ستم ليکراو بپاريزه چونکه پرده له نيوان نهوسته مليکراو و خوادا نيه.^۱

ئه بو نه عيم له حه وشه بی زی زه ليمه وه هيئاويه تی ده ليت: کاتيک خوی گه وه موحه مه د (عليه السلام) ی سهر خست به چل سوار چاکه وه له گهل عه بدشه پردا چوومه وه به دم بانگه وازه که یه وه، نه وانه به نامه یه کی منه وه به ره مه دینه چوون عه بدشه پرتی کامتان موحه مه ده؟ وتیان نه وه یه، وتی چیت بو هيئاوین؟ نه گهر راست و هه قه شوینت ده که وین، فهرمووی نویتژ بکه ن و زه کات بده ن و خوین نه پريتژن و فرمان له چاکه و پرتگری له خراپه بکه ن، عه بدشه پرتی: ئه مه که باشه ده ستت بینه با به یعتت بده می، پیغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووی (ناوت چیه؟) وتی عه بدشه پرتی فهرمووی (نا، به لکو عه بد خه ی) وه لاهمه که شی بو نووسی بو حه وشه ب، نه ویش با وه پری هيئا.^۲

بوخاری له ئین عه عباسه وه (عليه السلام) هيئاويه تی ده ليت: وه فدی عه بدولقه یس هاتن بولای پیغه مبه ر (عليه السلام) نه ویش فهرمووی (مرحبا بالقوم غير خزایا ولا ندای) واته (مه رحبا له م هۆزه بی شه رمه زاری و په شیمانی بن) وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا (عليه السلام) نیوانی ئیمه و تو بیبا وه پانی موزه رن، ته نها له مانگی حه رامدا ده توانین بین بولات، بویه به جوانی شتی کمان پی بلی نه گهر بیکه ی پتی بچینه به هه شته وه خه لکی دیکه شی بو بانگ بکه ین، نه ویش فهرمووی (امرکم باریع و انهاکم عن اربع: الايمان بالله شهادة الا اله الا الله وایقام الصلاة وایتا الزکاة وصوم رمضان وان

^۱ - نه وانی دیکه ش هيئاویانه و له البداية والنهاية ج ۵ ص ۱۰۰ یشدا هاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۲۵ دا واهاتوه، هه روه ها ئین مونده وئین عه ساکیر هيئاویانه، له کنز ج ۱ ص ۸۴ یشدا هاتوه، ئین سه که نیش هيئاويه تی، هه روه ها له الاصابه ج ۱ ص ۳۸۲ یشدا هاتوه.

تعطو من المغانم الخمس، وانهاكم عن اربع: ما ينتبذ في الدباء و النقيير والحنتم و المزفت).^۱

حاکم له علقه مهی کوپی حارسه وه (ﷺ) ده لیت: - حه و ته م که سی هو زه که م بووم - که چووین بو لای پیغه مبه (ﷺ) و سه لامان لی کرد و نه ویش وه لای داینه وه، نیمه ش دواند مان و نه ویش به قسه کانمان سه رسام بو و فرموی نیوه کی؟ و تم: نیمه باوه پردارین، فرموی (لکل قول حقیقته ما حقیقة ایمانک؟) و اته (هر قسه یه که راستیه کی هیه راستی باوه پرداری نیوه چیه؟) و تمان پانزه خه سلته، پینجیان تو فرمانت پی کردوین، پینجیان نیردر اوانت فرمانیان پی کردوین، پینجیشیان له سرده می نه فامیدا خو مان پیوه گرتوون و تا نیستاش له سهریان ده چین مه گهر تو ریگریمان لی بکهیت نیمه ش وازیان لی دینین، فرموی: نه و پینجه ی فرمانم پی کردوون کامانه؟ و تمان: فرمانت پی کردین برابیه نین به خوا و فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبه ره کانی و چاک و خراپی قه دهر، فرموی: نه ی نه و پینجه ی نیردراوه کانم فرمانیان پی کردن چی بوون؟ و تمان: فرمانیان پی کردین شایه تی بدهین هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و تاک و بی هاوتایه تو ش بنده و نیردراوی نه ویت، فره زه کان بکهین و زه کاتی فره زکرا و بدهین و مانگی ره مه زان به پوژوو بین و نه گهر توانیمان هج بکهین، فرموی: (نه ی نه و پینج خه سلته چین که له نه فامیدا خوتان پیوه گرتبوو؟) و تمان: سوپاسی کاتی هه سانه وه و خوشگوزهرانی، خوږاگری کاتی سه ختی، راستی له کاتی پیگه یشتندا، رازی بوون به قه زا و قه دهر، خوشحال نه بوون به چهره سهری به رامبه ر کاتیک به سهر دوزمندا سه رده که وین، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (فقهاء ادباء کادوا ان یكون انبیاء من خصال ما اشرفها) زه رده خه نیه کی

^۱ - ته یالیسیش هه روا هیناویه تی و له کوتاییه وه زیاده یه کی بو هیناوه، نه م پاسپاردانه پاریزرون و بانگه وازیشیان بو بکهن، له البدایة والنهایه ج ۵ ص ۴۶ یشدا هاتووه.

بو کردین و دواتر فەرمووی (منیش وەسیەتی پینچ خەسلەتتان بو دەکەم بە لکەو خوا خەسلەتە چاکە کانتان بو کاملاً بکات، هەرچی نایخۆن کوێ مەکەنەو، شتیک بنیاد مەنن کە تیایدا دانانیشتن، لەسەر ئەوێ سبەینی لێی دەستبەردار دەبن پکەبەری مەکەن، لەو خوا بترسن کە دەگەرینەو بو لای، بەرەو ئەو بچن کە بە هەتایی تیایدا بمیننەو) ۱. ۲.

ئەبونە عیمیش لە الحلیة ج ۹ ص ۲۷۹ دا لە سویدی کوپی حارسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: حەوت کەسی ھۆزەکەم بووین کە چووین بو لای پیغەمبەر (ﷺ) دواندەمان سەرسام بوو کە پەنگو بوی بینین، وتی: (ما انتم؟) وتمان: باوەردارین، ئەویش بزیەکی کردو فەرمووی (ان لكل قوم حققة، فما حقيقة قولکم و ایمانکم؟) سوید وتی: ئیمەش وتمان پانزە خەسلەتە، پینجیان نیردراوانی تو فەرمانیان پی کردین □ باوەرمان پێیان ھەبیّت، پینجیان نیردراوانت فەرمانیان پی کردین کاریان پی بکەین، پینجیشیان لە سەردەمی نەفامیەو خومان پیو گرتوون و لە سەری دەپوین مەگەر تو بلیت وازی لی بینین، ئینجا بە واتایە هیناویەتی، بەلام لە جیاتی خێرو شەری قەدەر زیندوو بوونەوێ دواي مردنی هیناوە. پینشتیش فەرموودە پیای بەلەدەویەمان لە باپیریەو هینا کە فەرموودە کە هینا و تیایدا دەیوت: بانگەواز بوچی دەکەیت؟ فەمووی (بەندەکانی خوا بو لای خوا بانگ دەکەم) وتم: چی دەلیت؟ وتی: شایەتی دەدەم هیچ پەرستراویک نیە جگە لە خوا و منیش موخەمەد پیغەمبەری خوا، باوەرپت ھەبیّت بەوێ بو م دابەزیووە و پروات بە لات و عوززا نەمینت، نوێژ بکەیت و زەکات بدەیت...

۱ - ضعیف.

۲ - ئەبوسە عیدی ئەیسابووری لە عەلقەمە ی کوپی حارسەو (ﷺ) هیناویەتی، عەسکەری و رشاتی و ئین عەساکیر لە سویدی کوپی حارسەو (ﷺ) هیناویانە و بە دوورو درێژی فەرموودە کە ھاتووە، ھەرەک لە الاصابە ج ۲ ص ۹۸ دا ھاتووە،

(پيڻه مبهري) نامه به هاوه لانيدا ده نيڙيت بو پاشاياني ناسوڪان و شويناني ديكه و بانگيان دهكات بو لاي خواي گه و ره و هاتنه ناو ئيسلام)

ته به راني له ميسوهري ڪوري مه خرومه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيڻه مبهري
(ﷺ) چو بو لاي هاوه لاني و فه مووي (خواي گه و ره مني به په حمهت نارد و وه بو
هه موو خه لك، ده پره حمه تي خواتان لي بيت - شه و هم لي وه بگيه نين و دو به ره
مه بن وه كه شه و ده حه واريه ڪاني عيسا (عليه السلام) ڪرديان، چونكه شه و يش بانگي
ڪردن بو شه و ده من بانگتان ده ڪم بو، هه ڪه س شوينه ڪه ي دور بو ايه ناپازي
ده بوون عيساي ڪوري مه ريه ميش لاي په روه ڪاري سڪالاي شه و ده ڪرد بو به ياني
هه ڪاميان به زماني شه و گه له قسه ي ده ڪرد كه ناپارسته ڪرابو و بي، عيسا پيئي
وتن: شه مه ڪاري ڪه خوا برياري له سهر داوه بوٽان ده ي بي ڪهن)

هاوه لاني پيڻه مبهريش (ﷺ) و تيان: شه ي پيڻه مبهري خوا بوٽ به جي
ده گهيه نين، بو ڪوي ده لئيت بماننيره، پيڻه مبهريش (ﷺ) عه بدولاي ڪوري
حوزافه ي (ﷺ) نارد بو ڪيسرا، سوله يتي ڪوري عه مري (ﷺ) نارد بو لاي هوه زه ي
ڪوري عه لي به رپرس يه مامه، عه لاني ڪوري شه زه مري (ﷺ) نارد بو لاي موزيري
ڪوري ساواي به رپرس يه هه جهر، عه مري ڪوري عاصي (ﷺ) نارد بو لاي جيفروعه و
بادي دوو ڪوپاني جهله ندي ڪه پاشاي عه مان بوو، ديعيه ي گه لبيشي (ﷺ) نارد
بو لاي قهيسهر، شو جاعي ڪوري وه مبي شه سده ي (ﷺ) نارد بو لاي مونزيري ڪوري
حارس ي ڪوري شه بو شومهر ي غه ساني، عه مري ڪوري شه ميه ي چومهري (ﷺ) نارد
بو لاي نه جاشي، هه موويان له پيش ڪوچي دوايي پيڻه مبهريدا (ﷺ) گه پرانه وه جگه
له عه لاني ڪوري شه زه مري، چونكه شه و له به حره ين بوو ڪه پيڻه مبهري (ﷺ) ڪوچي
دوايي ڪرد ۱۱

ئیین حەجەر لە فەتحوالباری ج ۸ ص ۸۹ دا دەلیت: موهاجیری کوپی ئەبوئومەییە کوپی حارسی کوپی عەبد کلال و جەریری (ﷺ) نارد بۆلای زیلکیلەع، سائیبی (ﷺ) نارد بۆلای مەدوسەیلەمە و حاتیبی کوپی ئەبی بەلدەعە (ﷺ) نارد بۆلای مقوقس.^۲

موسلیم لە ئەنەسەو (ﷺ) هیناویەتی پیغەمبەر لە پیش مردنی نامە ی نووسی بو کیسراو قەیسەر و نەجاشی و ھەر خووسە پینیککی لاسار، بانگی دەکردن بۆلای خوای گەرەو، ئەو ئەو نەجاشیە نەبوو کە نوێژی لەسەر کرد.^۳

ئەحمەد و تەبەرائی لە جابرەو (ﷺ) هاویانە دەلین: پیغەمبەر (ﷺ) پیش ئەو ی کوچی دوایی بکات نامە ی نووسی بو کیسراو قەیسەر و ھەر خووسە پینیک.^۴

(نامە ی پیغەمبەر (ﷺ) بو نەجاشی پاشای حەبەشە)

بەییەقی لە ئیین عەبباسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) عومەری کوپی ئومەییە زومەری (ﷺ) نارد بۆلای نەجاشی سەبارەت بە جەغفەری کوپی ئەبوتالیب و ھاوڕیکانی (ﷺ) لەگەڵیدا نامە یەکی بو نارد و نووسی بووی: بەناوی خوای بەخشندە و میھرەبان لە موحمەدی پیغەمبەری خواوہ بو نەجاشی ئەزەمی پاشای حەبەشە، سەلامت لی بیت، من سوپاسی خوای مەلیکی قودوسی مۆئمینی موھەیمین دەکەم و شایەتی دەدەم عیسا روحی خوداو پەيامی ناردووہ تە سەر مەریەمی بەتولی پاک و بیگەردی داوین پاک و ئەویش سکی بە عیسا پڕبوو خواش

^۱ - ھەیسەمی دەلیت: لە سەنەدەکا دا موحمەدی کوپی ئیسماعیلی کوپی عەیاش ھەییە کە لاوازە، لە المجمع ج ۵ ص ۳۰۶ دا ھاتووہ.

^۲ - حسن.

^۳ - لە البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۶۲ دا ھاتووہ.

^۴ - ھەیسەمی ج ۵ ص ۳۰۵ دەلیت: لە سەنەدەکا دا ئیین لوھەیعە ھەییە فرمودە ی حەسەنە و کەسەکانی دیکە ی سەنەدەکە صەحیحن.

له پوچی خوئی و فوی خوئی دروستی کرد وهك چوئن ئادهمی به دهست و فوی خوئی دروست كرد، من بانگت دهكهم بۆلای خوای تاك و ته‌نهای بی هاوتا و گوپرایه‌ل بوونی و شوینم بكه‌ویت و بپروا بهینیت به خوّم و ئه‌و په‌یامه‌ی بۆم هاتووه، چونكه من پیغه‌مبه‌ری خوام، جه‌عفه‌ری ئاموزام به‌دهسته‌یه‌کی موسولمانانه‌وه ناردبوو بۆلات ئه‌گهر هاتن بۆلات نه‌رم به‌ له‌گه‌لیان و واز له‌ خو‌سه‌پینی بهینه چونكه من خو‌ت و سه‌ربازانت بانگ دهكهم بۆلای خوای گه‌وره، وامن گه‌یاندم و ئاموزگاریم كردن ئیوه‌یش وه‌ریگرن، سه‌لام له‌وه‌ی شوین پینموونی ده‌كه‌ویت)

نه‌جاشی له‌ وه‌لامدا ئه‌مه‌ی بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نووسی:

به‌ناوی خوای به‌خشنده‌و میه‌ره‌بان

(بۆ موحه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ری خوا له‌ نه‌جاشی ئه‌سه‌می کوپی ئه‌بجه‌ره‌وه، سه‌لامتان لی بی‌ت ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، سه‌لات و ره‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌تی خواتان لی بی‌ت، ئه‌و خوایه‌ی که تاك و ته‌نهایه‌و پینموونی کردم بۆ ئیسلام نامه‌که‌تم پی‌ گه‌یشته‌ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا که باسی عیسات کردبوو، سویند به‌ په‌روه‌ردگاری ئاسمان و زه‌وی عیسا له‌وه‌ زیاتر نیه‌ که تو‌ باست کرد، ئه‌وه‌ی بو‌ت ناردین لی‌ی تیگه‌یشته‌ین و به‌رامبه‌ر ئاموزاکه‌ت و هاوه‌لانی وابووین، شایه‌تی ده‌دم تو‌ پیغه‌مبه‌ری خوایت و راستگو‌و به‌ راست دانهری‌ت به‌یعه‌تم به‌ خو‌ت و ئاموزاکه‌شت داو له‌سه‌ر ده‌ستی جه‌عفه‌ری ئاموزای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌مدا به‌ ده‌ست په‌روه‌ردگاری جیهانه‌وه و موسولمان بووم، ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌ریعی کوپی ئه‌سه‌می کوپی ئه‌یحه‌رم نارد بۆلات. من ته‌نها ده‌سه‌لاتم به‌سه‌ر ده‌رونی خو‌مدا هه‌یه‌ ئه‌گهر ده‌ته‌وی‌ت بيم بۆلات ديم ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، چونکه من شایه‌تی ده‌دم ئه‌وه‌ی ده‌ی‌لی‌یت راست و حه‌قه)^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ البدایه ج ۳ ص ۸۲ دا واهاتووه.

نامهی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ قهیسهری پاشای پۆم

به زار له دحیهی کهلبیهوه (ﷺ) هیناویهتی دهلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) ناردمی بۆلای قهیسهر و نامهیه کیشی پێدام تابیده می، منیش چووم بۆلای و نامه کهم پێدا، برازایهکی که سورو زهردی تیا بوو و قژی خاوبوو له لای بوو، کاتی که نامه کهی خویندهوه تیایدا هاتبوو:

(له موحه مهدی پیغه مبههری خواوه بۆ هیرقلی بهرپرسی پۆم) برازا کهی مشهیهکی کردو وتی: ئه مه نابیت بخوینریتهوه، قهیسهر وتی بۆچی؟ وتی: ئه و سه رهتا ناوی خوێ دینیت و دهلیت (بهرپرسی پۆم) نهینووسیوه (پاشای پۆم) قهیسهر وتی: به خوا ده بیت بیخوینریتهوه، کاتی که نامه کهی خویندهوه و له لای چوونه دهرهوه منی بانگ کرده ژورهوه بۆلای خوێ و ههوالی بۆ قهشه - بهرپرسیان - ناردو ئهوانیش ههوالیان پێداو ئهویش ههوالی پێدراو نامه کهی پێ خویندهوه، قهشه پێی وت: ئه مه ئهوهیه که چاوه پێمان دهکردو عیسا (علیه السلام) مرگینی پێ له سهردابووین، قهیسهر پێی وت: دهلیت چی بکه؟ قهشه وتی: من بپروای پێ دهکهو شوینی دهکهوم، قهیسهر پێی وت: ئه ی من ئه گهر ئهوه بکهو دهسه لاتم له دهست دهچیت، پاشان له لای چووین قهیسهر ناردی به دوای ئه بوسوفیاندا، ئه و کات ئه بوسوفیان لهوێ بوو، پێی وت: باسی ئه و که سه م بۆ بکه که له خاکی ئێوه دهرکه و تووه ئه وه کێ یه؟ وتی: گهنجیکه، وتی: په چه له کی له ناوتاندا چۆنه؟ وتی: که سمان ناگهینه ئاستی، وتی: ئه مه نیشانهیه کی پیغه مبهرایه تیه، ئه ی راستگوویی چۆنه. وتی: هه رگیز دروێ نه کردوه، وتی: ئه مه ش هیمایه کی پیغه مبهرایه تیه، وتی: هیچ کات لاده دات ئه گهر له هاوه لانی بکوژین؟ وتی: خه لکی که له گه لی به شه ر هاتن ئه ویش شکاندی و ئهوانیش ئهویان شکاندوه، ئه مه هیمایه کی پیغه مبهرایه تیه، وتی: پاشان بانگی کردم و پێی وتم: به هاوه له کهت بلی من ده زانم ئه و پیغه مبهره، به لام ده سته ردارای ده سه لاتم نابم،

ده لیت: قه شه کهش هه موو پوژیککی یه کشه ممه له دهوری کوډه بوونه وه و قسه ی بو
 ده کردن و بیرى ده مینانه وه، که پوژى یه کشه ممه دهات نه چوو بولایان و دانیشیت تا
 یه کشه ممه که ی تر، منیش ده چووم بولای و قسه و پرسى یاری لی ده کرد، که پوژى
 یه کشه ممه ی دواتر هات چاوه پریان ده کرد تا بجیت بولایان، نه ویش نه چوو بولایان و
 بیانوی هینا یه وه که نه خوشه، چهند جار ئه ممه ی کرد، دواى ناردیان به دوایدا و
 وتیان: ده بیت بییت بولامان ئه گهر نا ئیمه دین و ده تکوژین، چونکه له وکاته وه ی
 ئه و عهره بیه هاتوو ده لیت بیزارین، قه شه ش وتی: ئه م نامه یه ببه بو پیغه مبه ر
 (ﷺ) و سه لامی لی بکه و پیی بلی، شایه تی ده دم هیچ په رستراویک نیه جگه له
 خوا و موحه مه دیش پیغه مبه رى خواجه و من باوه رم پیی هینا وه و شوینی که وتووم،
 ئه وان رقیانه له م کاره م، چیت بینیه و پیی بلی، دواى چوو بولایان و نه وانیش
 کوشتیان، ئینجا فره مووده که دینیت^۱، عه بدان له ئین ئیسحاق له هه ندی له
 زانایانه وه هیناویه تی هه رقل به دحیه ی (ﷺ) وتوو: قوړت به سه ر سویند به خوا
 ده زانم هاوه له که ت پیغه مبه ریکی نیردراوه و ئه و که سه یه که چاوه ری بووین و له
 کتیه که ماندا باسمان بیستوو، به لام ترسم له پومه لی م هه ستن، ئه گهر ئه وه
 نه بووایه شوینی ده که وتم، ده ی به ر بولای قه شه و باسی ئه وه ی بو بکه، چونکه ئه و
 له نا و پومدا گه وره ترو قسه پویش توتره له من، دحیه ش چوو بولای و بو ی باسکرد،
 نه ویش پیی وت: سویند به خوا ئه وه پیغه مبه ریکی نیردراوه و ناو و سیفه تی

۱ - ضعیف .

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۳۶ - ۲۳۷ ده لیت: له سه نه ده دا ئیراهیمی کوپی ئیسماعیلی کوپی
 یه حیا هیه که لاوازه. ته به رانی فره مووده که ی دحیه ی (ﷺ) به کورتی هینا وه، تیایدا یه حیا ی
 کوپی عه بدولحه میدی حه مانى هیه که لاوازه، هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۶) هه مان شت ده لیت
 نه بونه عیم له الدلائل ص ۱۲۱ دا به کورتی به و واتایه هیناویه تی، هه روه ها عه بدانی کوپی
 محه مه دی مروزی له عه بدلای کوپی شه داده وه به و جوړه هیناویه تی،

دهزانی پاشان چوو جله که ی فریداو جلیکی پیسی پوشی و چوو بولای پوم و شایه تی حقی هیئا، نهوانیش دایان به سهریدا و کوشتیان.^۱

عه بدوللای کوری نه حمه دو نه بویه علا له سه عیدی کوری نه بوپاشیده وه هیئاویانه ده لیت: ته نوخی - نیردراوی هیرقل بولای پیغه مبهری خوا - م له حیمس بینی که دراوسیم بوو پیاو یکی پیر بوو ته واو به ته مه ندا چوو بوو، منیش وتم نه ره باسی نامه که ی هیرقل بو پیغه مبهر (علیه السلام) و نامه که ی پیغه مبهر (علیه السلام) م بو هیرقل بو ده که یت؟ وتی به لی. پیغه مبهر (علیه السلام) چوو بو ته بووک و ده حیه ی که لبی (علیه السلام) نارد بولای هیرقل، کاتیک نامه که ی پیغه مبهر (علیه السلام) گه یشته قه شه و به ترکیه کانی پومی کوکرده وه و درگای له سهر نه وان و نهویش داخست، وتی: وه که ده بینن نه و پیاه هاتووه و نامه ی بو نارد ووم و بانگم ده کات بو سی شت: بانگم ده کات تا شوین نایینه که بکهوم، یان نه سهر خاکمان بری له سامانی خومانیان پی بدهین و خاکی خومان بیت: یان شه ری له گهل بکهین سویند به خوا وه که کتیه کاندای خویند و ناته وه ده زانن چی له ژیر پیمدایه دهی وهرن با شوین نایینه که ی بکهوین یان له خاکی خومان شتی که له سامانی خومان پی بدهین، نهوانیش یه کده نک مینگه یه کیان کرد و وتی بانگمان ده که یت تاواز له مه سیحیه ت بهینن یان ببینه کوپله ی ده شته کیه که له حجازه وه هاتووه، کاتیک زانی نه گهر بچنه دره وه بارو ده سه لات ی ده شیوینن، وتی: من ته نها بویه نه ووم و ت تا بزائم چه نده له سهر قسه ی خوتان سوورن، پاشان عهره بیکی تجیبی بانگ کرد که له مه سیحیه کانی عهره ب بوو وتی: که سیکم بو ببینه قسه له بهر بکات و زمانی عهره بی بیت تا بینیرم بولای نه و کابرا و وه لامی نامه که ی بده مه وه نهویش وتی: منی هیئا، هیرقل نامه یه کی لوول خواردوی پیدام و وتی هم نامه م ببه بو نه و کابرایه، چیت له قسه ی بیست له سی

^۱ - یه حیای کوری سه عیدی نوموی له (المغازی) و ته بهری له نیین نیسحاق وه هیئاویانه له الاصابه ج ۲ ص ۲۱۶ یشدا هاتووه.

شیدا بهوردی له بهری بکه، بزانه هیچ باسی ئهو نامه دهکات که ناردی بۆم؟ بزانه که نامه کهی خویندهوه باسی شهو دهکات؟ پروانه بۆ پشتهوهی بزانه شتیکی پییه

■ بترسینییت؟ منیش نامه کهیم برد ■ هاتمه تهبووک، دهبینم له گهل هاوه لانییدا لای ناوه که دانیشتون، وتم: کامهیه بهرپرستان؟ وترا ئهوهیه- منیش چووم تا له بهردهمیدا دانیشتم، نامه کهم پیدایا، ئهویش خستیه چووره کهین پاشان فهرمووی (ممن انت؟) واته (تو خه لکی کویت؟) وتم یه کیکم له ته نوخ، فهرمووی (هل لك في الحنیفیه ملة ابیکم ابراهیم) واته (هیچ له سهر ئایینی حنیفی ئیبراهیمی باپیرتان ده زانییت؟) منیش وتم: من نیردراوی گهل یکم و له سهر ئایینی گهل یکم که وازی لی ناهینم تا دهه ریتمه وه لایان، ئهویش فهرمووی (انک لا تهدي من احببت ولكن الله یهدی من یشا وهو اعلم بالمهتدین) ئینجا فهرمووی (ته نوخی من نامه نووسی بۆ کیسرا، ئهویش دراندی خوا خووی دهسه لاتی له ت و پهت بکات، نامه نووسی بۆ بهرپرسی ئیوهش ئهویش وهری گرت، بهردهوام تا له ژیاندایه خه لکی خیری لی ده بینن) وتم ئه مه یه کیکه له و سیانه ی وهسیه تی بۆ کردم، ئینجا له بهرگی شمشیره کهم نووسیم، پاشان یه کیك که له چه پیه وه بوو نامه کهی وهرگرت، منیش وتم: کی نامه که که تان بۆ ده خوینیته وه؟ وتیان موعاویه، له نامه ی بهرپرسه که مدا هابتوو: (بانگی ده کردم بۆ بهه شتیکی فراوانی وا که پانتاییه کهی هینده ی ناسمانه کان و زهویه و نامه ده کراوه بۆ له خواترسان، ئه ی دۆزه خ کوا؟) پغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (سوبحانه للآلهی ئه گهر پوژه لات ئیتر شه و له کو ی بی؟) منیش نووسیم: کاتیك له خویندنه وهی نامه کهم بوومه وه فهرمووی (ان لك حقا وانت رسول الله، فلو وجدت عندنا جائزة جوزناک بها، انا سفر مرملون) واته (ما فی خو ته، تو نیردراوی، ئه گهر خه لتمان لا بوایه خه لاتم ده کردیت، به لام له سه فهرداین و هیچمان پی نه ماوه)، ئینجا یه کیك هاواری لی کرد من خه لاتی ده کهم، تویشو ده کهی کرده وه و کلاویکی صفوری هیئاو خستیه تویشو ده کهم، منیش وتم: ئه مه کی بوو؟ وتیان عوسمان، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (من ینزل هذا الرجل؟) واته (کی

ٺهه پياوه ده باهه لاي خوي؟ گه نجيڪي پشتيوانان وتي: من، منيش له گه لي هه ستام و چووين، كه له ڪوڙهه كه چوومه دهره وه پيڻه مبهه (ﷺ) بانگي ڪردم و فهرمووي (يا اخاتنوخ) منيش لامڪرده وه و هر له و کاته شه وه له ڪوڙهه كه يدا له به رده ستيدا بووم چاوه پري بووم پيڻه مبهه (ﷺ) پشتي خوي هه لمالي و فهرمووي (هاهنا امض لما امرت به) واته (سهيري ئيره بكه بو نه وه ي فهرمانت پي ڪراوه) منيش كه سهيرمڪرد موريم ڪم دي، له شوييني ڪرڪراگه ي شانيدا بوو وهك شوييني كه له شاخ گرتن وابوو.^١

بوخاري له ئين عه عباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي نه بوسوفيان پئي وتووه هيرقل نارديوويه تي به شوينيدا، نه وڪات له گهل دهسته يه ڪي قوره يشدا بوو - بازگان بوون له شام -- نه مهش له و کاته دا بوو كه پيڻه مبهه (ﷺ) چوو تا چاوه پواني نه بوسوفيان و بيباوه پاني قوره يش بڪات،^٢ هات و نه وانيش له ئيليا و بوون، قهيسه ر بانگي ڪردن و له ڪوڙهه كه يدا گه وره ڪاني پوم له وي بوون، پاشان بانگي ڪردن و داواي وهرگيريشي ڪرد، وتي: ڪامتان له پروي ره گه زه وه له و پياوه نزڪتره كه بانگه شه ي نه وه ده ڪات پيڻه مبهه ره؟ نه بوسوفيان وتي: من له هه موويان لي ي نزڪترم، وتي: نزڪي بكه نه وه لي و هاوه لانيشي نزڪ بكه نه وه و له پشتيه وه رايان

^١ - صحيح.

^٢ - ههيسه مي ج ٨ ص ٢٣٥-٢٣٦ ده ليت: پياواني سه نه ده ڪي نه بويه علا جي متمانه ن، پياواني سه نه ده ڪي عه بدولاي ڪوري نه حمه ديش هه روه ها. ئيمامي نه حمه د له البدايه و النهايه ج ٥ ص ١٥ دا هيٺاويه تي و ده ليت: فهرموده يه ڪي غريبه و سه نه ده ڪي ڪيشه ي نيه، ئيمامي نه حمه د به سوفرده ي هيٺاويه تي، هه روه ها يه عقوبي ڪوري سوفيان هيٺاويه تي، له البدايه و النهايه ج ٦ ص ٢٧ يشدا هاتووه.

^٣ نه و کاته ي كه نه بو سوفيان له شام بوو شه پري به درو ئو خود پوي دا بوو، پيڻه مبهه (ﷺ) له دراي شه پري ئو خود به نه بو سوفيان و ت ساليڪي تر له به در به يه ڪ ده گه ي نه وه، پيڻه مبهه (ﷺ) چاوه پريان بوو تا له شام بگه پي نه وه.

و هستین، پاشان به وەرگیره که ی وت پیا یان بلّی: من پرسیار ی لی ده که م له سهر
 نهو که سه نه گهر درو ی کرد به درو ی بخنه وه. پاشان یه که م پرسیار ی نه وه بوو:
 ره چه له کی له نا وتاندا چونه؟ وتم: خاوه ن ره چه له که له نا وماندا، وتی: هیچ که س له
 نیوه پیش نهو بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی کردو وه؟ وتم: نا وتی: نه ی هیچ کام له
 با و با پیرانی پاشاو ده سه لاتدار بوون؟ وتم: نا، وتی: نه ی خانه دانان شوینی که وتوون
 یان هه ژاران و لاوازان؟ وتم: به لکو هه ژاران و لاوازان. وتی: زیاد ده که ن یان که م
 ده که ن؟ وتم: زیاد ده که ن. وتی: نه ی هیچ کامیان دوا ی نه وه ی موسلمان ده بیّت
 به ده ست بی زاری نایینه که یه وه هه لده گه پرته وه؟ وتم: نا، وتی: پیش نه وه ی
 بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی بکات تومه تبارتان ده کرد به درو؟ وتم: نا، وتی: نه ی
 ناپاکی ده نوینیّت؟ وتم: نا، ماوه یه کیشه نازانم چی ده کات و چی ناکات، وتی: هیچ
 شتیکی لی نه پرسیم هیچی بو زیاد بکه م جگه له و قسه، وتی: نه ی له گه لی به شه ر
 هاتن؟ وتم: به لی، وتی: چون له گه لی به شه ر هاتن؟ وتم: شه ری نیوانمان به سهره
 بوو، هه رجاره و یه کی کمان سهر ده که وت. وتی: فه رمانی چیتان پی ده کات؟ وتم:
 ده لیّت: خوا ی تاک و ته نها بیه رستن و هاوه لی بو دامه نین، واز له قسه ی با و با پیرانتان
 بینن، فه رمانمان پی ده کات نویژ بکه ن و راستگو و پاک بین و په یوه ندی
 خزمایه تیمان هه بیّت، به وەرگیره که ی وت: پی ی بلّی: من له سهر ره چه لی پرسیار م
 لی کردیت و تو وت له نا وتاندا خاوه ن نه سه به، پیغه مبه رانیش و ابوون، وتم
 که ستان پیشتر نه مه ی وتووه و وت نا، نه گهر که سیك پیشتر بیوتایه ده موت نه مه
 ده یه ویّت پیشه نگ ی به قسه که یه وه بکات که پیش خو ی و تراوه، پرسیار م لی
 کردیت با و با پیرانی که سیان پاشاو ده سه لاتدار بوون وت نا، وتم نه گهر که سیان
 پاشا بوا یه ده موت نه مه داوا ی ده سه لات و کورسی پاشایه تی باوکی ده کات، وتم
 پیشتر به دروژن تومه تبارتان ده کرد وت نا، بو یه زانیم ناماده نیه له گه ل خه لک
 درونه کات که چون درو به دم خواوه هه لده واسیّت، وتم خانه دانه کان شوینی
 ده که ون یان هه ژاران وت هه ژاران ده ی هه ره وانه ن (هه ژاران) شوینی که وتوانی

پېغەمبەرەن بوون، وټم زياد دەكەن يان كەم وټت زياد دەكەن، دەى ئىمانىش ھەروايە تا دەگاتە ئەوپەر، وټم كەسيان لە بېزاري ئايىنەكەيدا ھەلدەگەرپىتەو وټت: نا، دەى ئىمانىش وايە كاتىك چىژى تىكەل بە دل دەبىت، پرسىارم لى كرديت ئايا ناپاكي دەنوئىت، وټت نا، دەى پېغەمبەرەنىش وابوون، وټم: بە چى فەرمانتان پى دەكات، وټت دەلىت خوا بپەرستەن ھاۋەلى بو دامەنىن و لە پەرستىشى بتهكان بە دوورتان دەخاتەو و فەرمانتان پى دەكات نوئىژبەكەن وراستگۆۋ پاك بن، ئەگەر ئەمەى دەلىت پاست بىت ئەوا پوژىك دىت شوئىنى ئەم دوو جى پىيەم دەگرىت، من وامدەزانى لە دەرەۋەى ئىۋەيە و نەمدەزانى لە ئىۋەيە، ئەگەر دەمزانى خوم پى دەگەياندو ھەلى بينىنيم دەدە، ئەگەرپىش لاي بومايە سوئند بە خوا قاچەكانىم دەشۆرد، پاشان داۋاي ئەو نامەى پېغەمبەرى (ﷺ) كرد كە بە دحىدە (ﷺ) ناردبووى بو گەرەى بوسرى، دايە دەسى ھىرقل، تيايدا ھاتبو:

بەناۋى خواى بەخشندەو مېھربان

(لە موخەمەدى كورپى عەبدوللاۋ پېغەمبەرى خواۋە بو ھىرقلى گەرەى پوم! سەلامى خوا لەو كەسەى پىي پىنموونى دەگرپتەبەر، پاشان: من بانگت دەكەم بو ئىسلام، موسلمان بە پارىزراۋ دەبىت و خوا دوچار پاداشتت پى دەدات، ئەگەر نا تاۋانى ئەرسىسەكانت لەسەرە، (يا اهل الكتاب تعالى الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون).

ئەبوسوفيان دەلىت: كاتىك ئەۋەى ويسىتى وتى و لە خويندەۋەى نامەكە بوۋيەۋە و توورەى و ھاۋارو دەنگ و گالە بەرزبوۋيەۋە و كراينە دەرەۋە، بە ھاۋەلەكانم وت - كاتىك دەركراین - بارى ئىبن ئەبى كەبشە ۋاى لى ھاتوۋە پاشاى بەنى ئەسفەر لىي بترسىت، ئىدى دلىابوون سەردەكەۋىت تا ئەۋەى خواى گەرە ئىسلامى خستە دلمەۋە، ئىبن ناتورى بەرپرسى ئىلييا و ھىرقلى قەشەى مەسىحەكانى شام بوو، دەلىت ھىرقل كاتىك ھات بو ئىلييا ئەو پوژە بوو كە

که سیکی دهر وون پیس، هندی له به تریکه کان وتیان چه زمان له چاره ت نیه، ئین ناتوری وتی: هیرقل که سیکی زور پیشبینی کهر بوو، سهیری ئه سستی رهکانی ده کرد، کاتیک پرسیاریان لی کرد پیی وتن: کاتیک سهیری ئه سستی رهکانم کرد بینیم پاشای خه ته نه کراو سه رکه وت، کی له ناو ئه و گه لانه دا خه ته نه ده کات؟ وتیان: ته نه جووله که، خو ئه وانیش لات گرنگ نین، نامه بنووسه بو مه دائین تا چی جووله که ی تیدایه بیکوژن، له م کاته دا پیاویک که پاشای غه سان نارد بووی هات بولای و هه والی پیغه مبهری (ﷺ) پیدا، هیرقل کاتیک داوی هه والی لی کرد وتی بزانن خه ته نه کراو یان نا؟ ئه وانیش سهیریان کرد و وتیان خه ته نه نه کراو، پرسیار لی کرد له سه ر عه رب وتی ئه وان خه ته نه ده که ن هیرقل وتی: ئه و پاشا که یه واده رکه وت. پاشان نامه یه کی نووسی بو هاو له یکی له پومیه - که له زانستدا هاو وینه ی نه بوو - هیرقل چوو بو حیمس و دانیش ت تا نامه یه کی هاو له که ی بو هات و هه مان رای له سه ر هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) هه بوو و وتی: پیغه مبه ری خوایه.

پاشان هیرقل گه ورهکانی پومی له ده سه که ره کهیدا (وهک کو شک وایه) له حیمس کو کرده وه و فره مانی کرد ده رگا کان دابخه ن، پاشان هات و وتی: ئه ی کو مه لی پوم ئایا سه رکه وتن و گه وره ییتان ده ویت تا ده سه لایتان بچه سپیت؟ ده ی بکه ونه شوین ئه و پیغه مبه ره، هیرقل که ئه مه ی بین ی و بی هیوابوو له وه ی موسلمان بن وتی: بیانگیر نه وه بوم، ته نه ئه مه م وت تا سور بووتان له سه ر ئایینه که تان تا قی بکه مه وه، وابینیم، ئه وانیش سو جده یان بو برد و لیی رازی بوون، ئه مه ش کو تا کاری هیرقل بوو.^۱

^۱ - بوخاری له سه حیحه کهیدا له چه ند شوینیکدا به دوورو دریتی هیناویه تی، ئه وانی دیکه ش جگه له ئین ماچه له ریگه ی زوهری له عه بدولای کوپی عوتبه ی کوپی مه سهعود له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویانه. له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۶۶ یشدا هاتوه. ئین ئیسه قاش به دوورو دریتی له زوهریه وه هیناویه تی، هه روه که له البدایه والنهایه (ج ۴ ص ۲۶۲) دا هاتوه.

(نامه‌ی پیغهمبهر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس)

بوخاری له فهرموده‌ی له‌یس له یونس له زوهری له عه‌بدوللای کوری
 عه‌بدوللای کوری عوتیبه له ئیبن عه‌باسه‌وه (ﷺ) هیئاویه‌تی پیغهمبهر (ﷺ)
 نامه‌کی به که سینکدا نارد بو کیسرا و فهرمانی کرد بیدات به گه‌وره‌ی به‌حره‌ین،
 ئه‌ویش دای به کیسرا، کاتیک کیسرا خویندیه‌وه له‌وی یه‌تی کرد، و ارزانه‌ی
 موسه‌یب وتی: پیغهمبهر (ﷺ) دوعای لی کردن تا خوا له‌ت و په‌تیان بکات،
 عه‌بدوللای کوری وه‌هب له یونس له زوهریه‌وه هیئاویه‌تی عه‌بدوره‌حمانی کوری
 عه‌بدولقاری (ﷺ) پیی وتم پیغهمبهر (ﷺ) روژیک له‌سه‌ر مینه‌ر هه‌ستا و تاری
 پی‌شکه‌ش کرد و سوپاس و ستایشی په‌روه‌ردگاری کرد و شایه‌تومانی وت و
 فهرمووی (پاشان، من دهمه‌ویت هه‌ندیگ له ئیوه بنیرم بولای پاشایانی عه‌جه‌م، جا
 له‌گه‌لم ناکوک مه‌بن وه‌ک ئه‌وه‌ی به‌نو ئیسرائیل به‌رامبه‌ر به‌عیسای کوری مه‌ریه‌م
 ناکوک بوون) کوچه‌ران وتیان ئه‌ی پیغهمبه‌ری خوا ئیمه‌هیچ کات له‌هیچ شتیگدا
 لی‌ت لانه‌ده‌ین، ده‌ی بماننیر، ئه‌ویش شوجاعی کوری وه‌ه‌بی (ﷺ) نارد بولای
 کیسرا، ئه‌ویش فهرمانی کرد هه‌یوانه‌که‌ی برازی‌نیه‌وه، پاشان گه‌وره‌کانی فارسی
 کو‌کرده‌وه، پاشان مو‌له‌تی شوجاعی کوری وه‌ه‌بی دا تا بی‌ت، که هاته‌ ژوره‌وه
 کیسرا فهرمانی کرد تا نامه‌که‌ی پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) ی لی‌وه‌ر بگرن، ئه‌ویش وتی:
 نا ده‌بی‌ت خو‌م بیده‌مه‌ ده‌ست خو‌ت چونکه‌ پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمانی پی
 کردوم، کیسرا وتی: نزیک به‌ره‌وه، ئه‌ویش نزیک بوویه‌وه و نامه‌که‌ی دایه‌ ده‌ست،
 پاشان نووسه‌ریکی خو‌ی بانگ کرد که خه‌لکی حیره‌ بوو، نامه‌که‌ی بو‌ خوینده‌وه،
 تیایدا هاتبوو:

(له موحه‌مه‌دی کوری عه‌بدوللای و پیغهمبه‌ری خواوه بو کیسرای گه‌وره‌ی فارس).

ئه‌بونه‌عیم له دلائل النبوه (ص ۱۱۹) له ینگه‌ی زوهریه‌وه به‌دورو درێژی به‌جو‌ره‌ هیئاویه‌تی،
 به‌یه‌ه‌قی‌ش چ ۹ ص ۱۷۸ به‌وه‌سه‌نده‌ به‌دورو درێژی به‌جو‌ره‌ هیئاویه‌تی.

کاتیک بینی پیغه مېهر (ﷺ) ناوی خوږ پيش خستووه تووړه بوو و هاواری کردو نامه که ی دړاند پيش نه وه ی بزانیټ چی تیډایه، فرمانیشی کرد به شوجاع تا بچیته دهره وه، کاتیک نه وه ی بینی له سهر و لاخه که ی دانیشټ و دواتر چوو، پاشان وتی: سویند به خوا لام گرنگ نیه به ره و کا پریان ده چم، ماده م نامه که ی پیغه مېهر (ﷺ) ګه یاند، کاتیک کیسرا تووره ی یه که ی نه ما ه والی نارد بو شوجاع تا بیت بولای، به لام سهیری کرد نه ماوه، ناردی بو حیره که چی فریای نه که وت، کاتیک شوجاع هات بولای پیغه مېهر (ﷺ) بو ی گیرایه وه کیسرا چو ن نامه که ی دریوه، پیغه مېهر (ﷺ) فره مووی (مزق کیسری ملکه) (ده سه لاتی کیسرا له ت و په ت بیت) ۱. ۲

نه بو سه عیدی نه یسا بووری له کتیبی (شرف المصطفی) له ریگه ی ئین ئیسحاق له زوهری له نه بو سه له مه ی کوړی عه بدوړه حمانه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: کاتیک نامه که ی پیغه مېهر (ﷺ) ګه یشته لای کیسرا و خویندیه وه و دړاندی نامه ی بو بازان - بهر پرسی له یه مه ن - نووسی دوو که سی به هی ز بنیره بولای نه و که سه ی له حیجاز نه و نامه یه ی بو ناردووم ■ بیهینن بو م، نه ویش قه ره مان ی خو ی - نه بانووی بوو که نو سه ری کی چاک بوو - به نامه یه کی فار سه وه نارد و له ګه لیدا یه کی که له فار سه کا نی نارد که پیی ده و ترا (جد جمیزه) نامه یه کی شی پیا یاندا نارد بو پیغه مېهر (ﷺ) و فره مان ی پی ده کرد تا له ګه لیدا بچیت بولای کیسرا، به قه ره مانه ی وت: سهیری نه و کا برام بو بکه بزانه کی وه بیدویننه و ه والی بهیننه ره وه بو م، نه وانیش چوون تا ګه یشته تائیف، کو مه لیک بازرګانی قوره یشیان له وی بینن، پرسیا ریان لی کردن له سهر پیغه مېهر (ﷺ) نه وانیش وتیان: له یه سربیه، دلخو ش بوون، وتیات "کیسرا بریاری ګرتنی داوه، ئینجا نه و دووانه

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه ج ۴ ص ۲۶۹ دا واهاتووه.

چوون بو مه دینه و نه بانوه دواندی و وتی کیسرا نامه ی نووسیوه بو بازان تا که سیک بنیریت تو ببات بولای، نه ویش منی ناردووه تا له گه لت بییت، نه ویش فهرمووی بگه پیره وه به یانی وهرنه وه بولام، به یانی پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموون: خوا کیسرای کوشتووه و شیرویه ی کوپی له شهوی نه وهنده و له مانگی نه وهنده و به سهریاندای زال کردووه، و تیان نه ری دهرانییت چی ده لییت؟ نه مه بنووسین بو بازان؟ فهرمووی (به لی پیشی بلین نه گهر موسلمان بییت چی ناوچه ت له ژیر ده ستدایه پییت ده ده م) (نعم و قولوا له: ان اسلمت اعطیک ما تحت یدیک) پاشان ناوچه یه کی دا به جد جمیره که پیشکشی کرابوو تیایدا زیرو زیو هه بوو، نه وانیش چوون بولای بازان و هه والیان پییدا، نه ویش وتی سویند به خوا نه مه قسه ی پاشا نیه و سهیر ده که یین بزانی نه وه ی و توو یه تی چونه، هینده ی نه برد نامه یه کی شیروره ی بو هات ده یوت: من وه توره ی یم بو فارس کیسرام کوشت چونکه کوشتنی خانه دانانی فارسی ره واکرد بوو، ده ی گوپراهی نه وه نه ی لای خوتم بو وهر بگره و گوی به که س مه ده که کیسرا شتیکی بو نووسیویت له سهری، کاتیکی خویندیه وه وتی: ئوم کابرا (موحه مه د) پیغه مبه ریکی نیردراوه، بویه موسولمان بوو و نه ندامانی بنه ماله ی فارسیش نه وانیه ی له یه مه نه له گه لییدا بوون هه موویان موسولمان بوون، نه بونه عیمی نه سبه هانی له الدلائل له ئیین ئیسحاقه وه به و جوړه به بی سهند گیراویه ته وه، به لام ناوی ناوه خدخه سره و له سهرناوی (نه بانوه) ی هاو پیی هاو پراهه^۱.

ئیین نه بی دونیاش له دلائل النبوه له ئیین ئیسحاقه وه هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه (ﷺ) عه بدولای کوپی حوزافه ی (ﷺ) به نامه یه یه که وه نارد بولای کیسرا و بانگی کرد بو ئیسلام، کاتیکی نامه که ی خویندیه وه نامه که ی دپاند، پاشان

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

نامه‌ی نووسی بو بازانی کاربه دهستی یه‌مه‌ن، وه‌ک ئه‌و فهرمووده‌که‌ی هیناوه،
 تیایدا هاتوه: پاشان ئه‌و دووانه چوون بو مه‌دینه و بابویه وتی: شاهه‌نشاه
 کیسرا نامه‌ی بو بازان نووسیوه و فهرمانی پی کردووه که سی‌ک بنی‌ریت تا تو‌ی بو
 ببات، نه‌گهر رازی بین شتی‌کت بو ده‌نوسم که لای ئه‌و به دهردت بخوات، نه‌گهر نا
 خو‌ت و هو‌زه‌که‌شت له‌ناو ده‌بات و ولاتت ویران ده‌کات، نه‌ویش پی‌ی فهرموو
 بگه‌رینه‌وه و به‌یانی وهرنه‌وه، ئینجا فهرمووده‌که‌ی وه‌ک ئه‌و هیناوه^۱.

ئین جهریریش له‌ پی‌گه‌ی ئین ئیسحاق له‌ زه‌یدی کو‌پی نه‌بو‌حه‌بیبه‌وه
 هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌بدوللای کو‌پی حوزافه‌ی (ع) نارد بو‌لای کیسرای کو‌پی
 هورمزی پاشای فارس و له‌گه‌لیدا ئه‌م نامه‌ی نارد:

(به‌ناوی خوای به‌خشنده و میهره‌بان)

له‌ مو‌حه‌مه‌دی پی‌غه‌مبه‌ری خواوه بو کیسرای گه‌وره‌ی فارس! سه‌لام له‌و که‌سه‌ی
 ری‌ی پینموونی ده‌گریته به‌رو بپروا ده‌هینیت به‌ خواو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی و شایه‌تی
 ده‌دات هیچ په‌رستراوی‌ک نیه جگه له‌ خوای تاک و بی‌هاوتا و مو‌حه‌مه‌دیش به‌نده‌و
 نیردراوی ئه‌وه، بانگت ده‌که‌م بو‌لای خوا، چونکه من پی‌غه‌مبه‌ری خوام بو‌ه‌موو
 خه‌ک هه‌رچی زیندوو هه‌یه هو‌شیاری بکه‌مه‌وه و قسه‌ی حه‌ق به‌سه‌ر بی‌باوه‌راند
 سه‌ره‌که‌وی، نه‌که‌ر موسو‌لمان بیت پاریزراویت، ته‌گه‌ر نا تاوانی موجووسیه‌کان له
 نه‌ستوتدا ده‌بی‌ت).

کاتی‌ک خویندی‌هوه دراندی و وتی ئه‌مه که به‌نده‌و کو‌یله‌ی منه ئاوام بو
 بنووسی‌ت؟! پاشان کیسرا نامه‌ی نووسی بو بازان - ئینجا فهرمووده‌که‌ی ئین
 ئیسحاق دینیت - تیایدا ده‌لیت: هاتنه لای پی‌غه‌مبه‌ر (ع) و ریشیان تاشیبوو و

۱ - ضعیف.

۲ - ئین نه‌بی دنیا له‌ نه‌بوسه‌عیدی مه‌قبه‌ریه‌وه ته‌واو به‌ کورتی هیناویه‌تی، هه‌روه‌ها له
 الاصابه ج ۱ ص ۱۶۹ یشدا هاتوه.

سميٽيان بهردابوويه وه، پيڻه مبهري (ﷺ) هنڙي نه ده ڪرد سهيريان بڪات و فهرمووي قوپتان به سهري نه وه ڪي فهرماني پي ڪردن وابن؟ وتيان: پهروهردگارمان فهرماني پي ڪردين - مه به ستيان ڪيسرا بوو - پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووي (به لام پهروهردگاري من فهرماني پي ڪردووم تا پريشم به ربه ده وه و سميٽم ڪورت بکه مه وه^۱).

ته به راني له نه بويه ڪره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ پيڻه مبهري (ﷺ) نيٽردراوي، ڪيسرا هه والي رد بو ڪاريه ده ستي له يه مهن و ناوچه عهريه بيه ڪاني ژير ده ستي - پي ده و ترا بازان - وتي: بيستوومه پياويڪ له لاي ئيوه ده رکه و تو وه و ده لئيت پيڻه مبهري، پي بلئيت واز بينئيت نه گهر ڪه سيڪي بو ده نيٽرم تا خوئي يان هوڙه ڪهي بکوڙئيت، نيٽردراوي بازانئيش هات بو لاي پيڻه مبهري (ﷺ) و نه وه پي وت، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووي (نه گهر شتيڪ بو وايه له لايه ن خو مه وه بمڪردايه وازم ده هيٺا، به لام خواي گه و ره ناردوومي) نوينه ره ڪهش له لاي هه سستا و پيڻه مبهريش (ﷺ) پي فهرموو (ان ربي قتل ڪيسري ولا ڪيسري بعد اليوم و قتل قيصر ولا قيصر بعد اليوم) وايه (پهروهردگارم ڪيسراي ڪوشت و له مڙو به دواوه ڪيسرا نيه، قهيسهريشي ڪوشت و له مڙو به دواوه قهيسهري نيه) نه وئيش نه و قسه ي له و ڪات و پوڙو مانگهي پي وت نووسي، دوايي گهرايه وه بو لاي بازان ده بينئيت ڪيسرا مردو وه و قهيسهريش ڪوڙاوه^۲.

۱ - حسن.

۲ - له البدايه و النهايه ج ۴ ص ۲۶۹ دا واهاتو وه.

۳ - صحيح.

۴ - هيسه مي ج ۸ ص ۲۸۷ ده لئيت پياواني سه نه ده ڪه صهحيجن جگه له ڪه سيري ڪوري زياد هه رچه نده نه و متمانهي پي دواوه.

بهزار له دحيه ي كه لبييه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: پیغه مبهري خوا (ﷺ) نامه يه كي پی ناردم بو قهيسهر، ئينجا فهرموده كه دينیت، له كو تايدا ده لیت: پاشان دحيه چوو بولای پیغه مبهري (ﷺ) كه نيردراواني كاربه دهستاني پياواني كيسرا له سهر سه نعا له لای بوون، نهو كاربه دهسته نارد بووني بولای، كيسرا پيی وتبوو نهو كايرام له كول ده كه يته وه كه له خاكي تو در كه وتوو وه بانگم دهكات بو نايينه كه ي يان ده لیت ده بيت سهرانه بدهم يان ده مكوژيت يان وات پی ده كه م، بهرپرسی سه نعا ش بيست و پينچ كه سي نارد بولای پیغه مبهري (ﷺ)، دحيه سهير دهكات لای پیغه مبهري (ﷺ) كا تيک بهرپرسه كه يان نامه كه ي خوینده وه پانزه شهو به جيی هيشتن، دواتر هاتنه وه لای، كه بينيني بانگي كردن و فهرمووی (برون بولای پهروه دگار كه تان و پيی بلين: پهروه دگارم نه مشه و پهروه دگاري نهوي كوشتوو) نه و انيش چوون وه واليان پيدا، نه و يش وتی: نه م شهو بژميړن وه له ييري مه كن، وتی: پيم بلين كه بينيتان چون بوو؟ وتيان: هيچ پاشايه كمان نه دي لهو به خته وه رتر بيت به ناوياندا ده هات و ده چوو له هيچ نه ده ترسا و پاسه واني نه بوو، دهنگيان لادا بهر زده كرده وه، دحيه ده لیت: پاشان هه وال هات كه لهو شه ودا كيسرا كوژراوه.^۱

(نامه ي پیغه مبهري (ﷺ) بو مقوقسي پاشای نه سكه ندریه)

به ييه قی له عه بدوللای كوری عه بدولقاري نه وه (ﷺ) هيناويه تي پیغه مبهري (ﷺ) حاته بي كوری نه بي به لعه تي (ﷺ) نارد بولای مقوقسي بهرپرسی نه سكه ندریه، نه و بش نامه كه ي پیغه مبهري خواي (ﷺ) بو برد، نه و يش نامه كه ي ماچ كردو

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه می ج ۵ ص ۳۰۹ ده لیت: تيايدا ئيبراهيمی كوری ئيسماعيل هه يه كه له باوكيه وه

هيناويه تي، ههردووكيان لاوازن

پړیزی حاته بی گرت و له شوینی باشدای نیشاندو ناریدیه وه بولای پیغمبر (ﷺ) به کومه لی دیاریه وه و جل و بهرگو و لاخیشی به دوو که نیزه که وه پیدا نارد، یه کیکیان دایکی ئیبراهیم بوو، نهوی دیکه شیان پیغمبر (ﷺ) دای به موحه مه دی کوپی قه یسی عه ره بی (ﷺ).^۱

هه روه ها به یه قی (ﷺ) له حاته بی کوپی ئه بی به لته عه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) ناردمی بولای مقوقسی پاشای ئه سکه ندریه، منیش نامه که ی پیغمبرم (ﷺ) بو برد، نهویش له شوینی خویدا دای نیشاندو لای هه ستام، دواپی به تریکه کانی کوکرده وه و ناردی به شویندا و وتی پرسیاریکت لی ده کم حه ز ده کم لیم تی بگهیت، وتم دهی بیلی، وتی: له باره ی هاو له که ته وه پیم بلی مه گه ر نهو پیغمبر نه؟ وتم به لگو پیغمبره ی خوایه، وتی: نهی بوچی داوا ده کات و نزا ناکات له و هوزهی که له شاری خو ی دهریانکرد بو شوینی تر؟ وتم: مه گه ر تو شایه تی نادهیت عیسای کوپی مریه م پیغمبره ی خوایه؟ وتی: با، وتم نهی بوچی کاتیک که هوزه که ی بردیان ■ له خاچی بدهن نزای لی نه کردن تا خوا له ناویان ببات له جیاتی نه وه ی خوا به رزی بکاته وه بو ناسمانی دنیا؟ نهویش پیی وتم: تو دانایت و لای که سیکی داناوه هاتوویت، نه م دیاریانه ت پیدا ده نیرم بو موحه مه دو له گه لندا ده سته یه ک ده نیرم تا بتگه یه ننه نارامگه ی خو ت، دوو که نیزه کی به دیاری نارد بو پیغمبر (ﷺ) یه کیکیان دایکی ئیبراهیمی کوپی پیغمبر (ﷺ) بوو. یه کیکیشیان پیغمبر (ﷺ) به خشی به حه سانی کوپی سابتی نه نساری (ﷺ).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتووه، هه روه ها ئین شاهی نیش فهرموده که ی حاته بی هیناوه، له الاصابه ج ۱ ص ۳۰۰ یشدا هاتووه.

نامەى پېغەمبەر (ﷺ) بۆ خەلكى نەجران

بەيھەقى لە يونسى كۆرى بەكىر لە سەلەمەى كۆرى عەبدىيەسوع لە باوكىيەو لە باپىرىيەو ھىناويەتى يونس - كە مەسىحى بوو دواىي مۇسلمان بوو - دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) نامەى نووسى بۆ خەلكى نەجران پېش ئەوھى (گس)ى سولەيمان (يۈھەنى ئەمەل) دابەزىت بۆى:

(بە ناۋى پەرۋەردىگارى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوبەو، لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواو بۆ ئوسقوفى نەجران و خەلكى نەجران، سەلامتان لى بىت، مەن سوپاسى خۋاى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوب دەكەم، پاشان بانگتان دەكەم بۆ پەرسىشى خۋا تاۋاز لە پەرسىشى بەندەكان بەيئەن، لە ويلايەتى بەندەكانەو بانگتان دەكەم بۆ ويلايەتى خۋا، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا سەرەنەتان لەسەرە، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا شەرتان لە دژ پادەگەيەنم، والسلا).

كاتىك ئوسقوف نامەكەى پى گەيشت و خويىندىيەو تەواۋ پى پاجلەكا و ناردى بەدۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پى دەوترا شەرحەبىلى كۆرى وەداعە - خەلكى ھەمەدان بوو ئەگەر مەسەلەيەكى سەخت بەھاتايەتە پېش لە پېش كەس ئەودا بانگ نەدەكرا، نە دىرو نە گەورە و نە عاقب - ئوسقوف نامەكەى دا بە شەرحەبىل و ئەويش خويىندىيەو، ئوسقوف وتى: ئەبومەرىيەم پات چۈنە؟ شەرحەبىل وتى: دەزانى خۋاى گەورە بەلىنى پېغەمبەرايەتى بە ئىبراھىم و نەوھى ئىسماعىل داو. دور نىيە ئەم پىاۋە ئەو بىت، ئىتر لەسەر پېغەمبەرايەتى قسە و پام نىيە، ئەگەر مەسەلەيەكى دونياىي بۋايە پايەكم پى دەوتىت، ئوسقوف پى وت: پەلە مەكە و دانىشە، ئەويش بە گوئى كرد، ئوسقوف ناردى بە دۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پى دەوترا عەبدوللەى كۆرى شەرحەبىل، لەناۋ حىمىيەردا ئامازەى پى دەكرا، نامەكەى بۆ خويىندەو و وتى: پات لەسەرى چىيە؟ ئەويش

١ عاقىب: پەلەيەكى ناۋ ئايىنى مەسىحىيەكانە.

هه مان قسه ی شه رحه بیلی کرد، ئوسقوف وتی: توش له شوینی دانیشه په له مه که،
 ئه ویش دانیشیت، ئوسقوف ناردی به دوا ی ٲیاویکی خه لکی نه جراند ا که ٲیی
 ده و ترا جه باری کوٲی فه یز که له به نی حارسی کوٲی که عب بوو. یه کیک بوو له
 به نی حه ماس، نامه که ی بو خوینده وه و داوا ی ٲریار له سه ردانی لی کرد، ئه ویش
 قسه که ی شه رحه بیل و عه بدوللای کرد، ئوسقوف وتی: دانیشه، ئه ویش دانیشیت،
 کاتیکی هه موویان هه مان ٲرایان هه بوو ئوسقوف فه رمانی کرد ناقوس لی دراو ئاگر
 به رزکرایه وه کورسی په رستگا کان هی تراو ئه مه ش له کاتی مه ترسی ٲوژدا ده کرا،
 ئه گه ر مه ترسی شه و بووا یه ناقووسیان لی ددا و له په رستگا کان وه ئاگر
 به رزده کرایه وه، کاتیکی ناقوس لی درا خه لک کوٲوونه وه و خه لکی دول له سه ر خواری
 مسو حه وه (وه ک کورسی وایه) یان به رز کرده وه، یه ک ٲوژ ٲیٲرینی سوار چاکیک
 ماوه ی دول که بوو، حه فتاوسی گوندی تی دا بوون، سه دو بیست هه زار جه نگا وهر
 بوون، ئه ویش نامه که ی ٲیغه مبه ر (ﷺ) ی بو خویندنه وه وتی: ٲاتان له سه ری
 چونه، هه موو له سه ر ئه وه یه کده نگ بوون شه رحه بیلی کوٲی و داعه ی هه مه دانی و
 عه بدوللای کوٲی شه رحه بیلی ئوصبو حی و جه باری کوٲی فه یزی حارسی بنی رن
 بولای ٲیغه مبه ر (ﷺ) و هه والی ئه و به یئنه وه. ئه وانیش چوون تا گه یشتنه مه دینه
 جلی سه فه ریان لا برد و جلی جوانیان ٲوشی به ئه لقه ی زیٲره وه، ٲاشان چوون تا
 هاتنه لای ٲیغه مبه ر (ﷺ) و سه لامیان لی کرد، ئه ویش وه لآمی نه دانه وه، ٲوژکیکی
 دوورو دریژ ویستیان بیدوینن ئه ویش وه لآمی نه دانه وه چونکه به و جل و به رگو
 ئه لقانه وه هاتبوون، بو یه چوون بولای عوسمانی کوٲی عه ففان و عه بدوٲره حمانی
 کوٲی عه وف (ﷺ) چونکه ده یانناسین، له ناو ٲشتیوانان و کوچه راندا له کوٲیکدا
 دوزییانه وه و وتیان عوسمان، عه بدوٲره حمان ٲیغه مبه ر که تان نامه یه کی بو
 نوسیوین، ئیمه یش هاتووین به ده میه وه و سه لامان لی کرد وه که چی وه لآمی
 نه داوینه ته وه، ٲوژکیکی دوورو دریژ ویستمان بیدوینن که چی ئاماده نه بوو، ئیوه
 ده لی ن چی؟ بگه ٲیینه وه؟ ئه وانیش به عه لی کوٲی ئه بو تالیب (ﷺ) ئه بولحه سه ن

وت تو له باره ی نه مانه وه چی ده لیت؟ علی به عوسمان و عه بدولر همانی وت:
 پیم وایه جل و بهرگی رازاندنه وه و نه لقه کانیاں لا ببهن و جلی سه فهران بیوشتن و
 بچنه وه بولای، نه وانیش وایان کردو سه لامیان کرد، نه ویش وه لانی دانه وه و
 پاشان فهرمووی (سویند به و که سه ی به هق ناردوومی جاری یه کهم هاتن بولام
 شهیتان له گه لیاں بو) پاشان پرسپاری لی کردن و نه وانیش پرسپاریان لی کرد،
 له سه ر نه وه چوون تا پیان وت: له باره ی عیساوه چی ده لیت؟ نیمه مه سیحین و
 ده چین وه لای خه لکه که مان- نه گهر تو پیغه مبه ریت- هز ده کهین بزانی تو له
 باره یه وه چی ده لیت؟ پیغه مبه ریش (علیه السلام) فهرمووی له سه ری هیچم پی نیه،
 هه ستن تا دوایی پیتان ده لیم په روه دگرم چی له باره ی عیساوه پی فهرموون، بو
 به یانی خوی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (ان مثل عیسی عند الله کمثل ادم) تا
 (الکاذبین) نه وانیش رازی نه بوون به وه وازیئن، بو به یانی پیغه مبه ر (علیه السلام) پاش
 نه وه ی هه والی پیدان هه سن و حوسه یینی برد بو بیستانیکی خوی و فاتیمه ش له
 دوایه وه ده چوو، نه وکات چهند هاوسه ریکی هه بوو، شه رحه بیل به دوو هاوړیکه ی
 وت: نیمه ده زانن خه لکی دول نه گهر سه روخواریان کو بوونه وه نه وه ته نها یه ک
 رایان هه یه، به خوا من نه مه به کاریکی قورس ده زانم، سویند به خوا نه گهر نه م
 کابرایه نیردراو بیئت یه که مینی عه رب ده بین که تانه ی لی ده گرین و به رپه رچی
 ده دینه وه، دلی نیمه و هاوړیکانی نه ویش هیچ ری نابرن تا دوو چاری
 ده رده سه ریمان ده کهن، نیمه له عه ربه کاند له هه موویان لیان نزیکترین، نه گهر نه م
 کابرا پیغه مبه ریکی نیردراو بیئت و نیمه ش نه فرینی لی بکه یین له سه ر زه ویدا هیچمان
 نامینی و هه موو له ناو ده چین. نه و دوو هاوړیکه شی وتیان: نه ی تو ده لیت چی
 بکه یین نه ی نه بومه ریه م؟ وتی: پیم باشه بیدوینم، چونکه وای ده بینم هه رگیز
 خو به خو قسه ناکات، نه وانیش وتیان ده ی باشه، شه رحه بیل چوویه لای پیغه مبه ر
 (علیه السلام) و پیی وت: من باشر له و هم پی یه. فهرمووی: چونه؟ وتی: حوکم (له پوژنه وه
 تاشه و شه ویش [به یانی] کامیان له ناو ماندا ده گریته به ر دروسته، پیغه مبه ریش

(ع) فهرمووی (لعلک وراک اخا یثرب علیک) واته (له وانهیه له پشته وه که سیك هه بیئت سه رزه نشئت بکات) نهویش وتی دهی پرسسیار له دوو هاوړیکه م بکه، نهویش پرسسیاری لسی کردن، نهوانیش وتیان خه لکی دول ته نها نه م رایه ی شه رحه بیلان هه یه، پیغه مبه ریش (ع) گه رایه وه و له گه لیان ړیک نه که وت تا به یانی هات بولایان و نه م نامه ی بو نووسین:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(نه م نامه ی پیغه مبه ر موحه مه د پیغه مبه ری خوی به بو نه جران، نه گهر ده سه لاتی به سه ریانه وه هه یه له هه موو به رخه میکدا، و له هه موو زه رد و سپی و ږه شیکدا، له هه موو کوپله یه که لیان زیاد بیئت، هه موو نه مانه یان بو به جی دیلیت به رامبه ر به دوو هزار پوښاک، له هه موو ږه جه بیکدا هزار پوښاک و له هه موو صه فهریکدا هزار پوښاک) هه موو مه رجه کانی باسکرد،^۱ له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۵۵ دوی وتنی - هه موو مه رجه کانی باسکرد - ده لیئت: تائه و دی نه بوو سوفیانی کوړی حه رب و غه یلانی کوړی عه مرو مالیکی کوړی عه وف و له به نی نه صرو نه قره عی کوړی حاسبی حه مزه لی و موغه یره بوون به شاهید، نه مه ی نووسی و که نامه که یان وهرگرت چوونه وه بو نه جران، له گه لئوسقوفه که دا برایه کی هه بوو له دایکیه وه که به ږه چه لک ناموزای بوو پیی ده و ترا به شیر ی کوړی موعاویه و نه بوعه لقه مه کونیه که ی بوو، وه فده که نامه که ی پیغه مبه ریان (ع) دا به ئوسقوف، کاتییک ده یخوینده وه نه بوعه لقه مه ی له گه لدا بوو ږیان ده بری تا نه وه ی وشتره که ی بیشر وهرچه رخا و بیشر نزای له ناوچوونی کرد، به نام نه یدایه وه پال پیغه مبه ر (ع)، نه وکات ئوسقوفه پیی وت: ده ی سویند به خوا قسه ت به پیغه مبه ریکی نیردراو وت، ده ی به خوا دانا به زم تا نه چمه خزمه ت پیغه مبه ر (ع)، ئینجا ږوی وشتره که ی به ره و مه دینه وهرچه رخاندو ئوسقوف وشتره که ی هیئایه به رده می و

^۱ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۱ ص ۳۶۹ دا هاتوه،

پئی وت: لیم تیښکه، تهنه بویه نه وه و ت تا عه رب لیم بیستن نه وه و ابزانن مافمان بردون یان به دهنګی رازی بووین ملکه چی نه و پیاوه بووین له کاتیکدا له هه موویان به عزیزترین بیشر پئی وت: سویند به خوا هه رګیز نه وه قبول ناکم که له سهرته وه درچوو (واته نه وه و و بیرت لیچ کرده وه) بویه دای له وشتره که ی که پشتی کرد بوویه وه له نوسقوف - ئینجا وتی:

ایک تغد و قلقا و ضهینا وعرضا فی بطنها جنینها

مخالفا دین النصاری دینها

■ هاته لای پیغمبر (ﷺ) و موسولمان بوو و بهرده وام له گهلیدا بوو تا دواتر کوژرا، ده لیت: وه فده که چوونه نه جران و راهیب ئین نه بی سومه ری زوبهیدی که له سهره وه ی که ژاوه که ی بوو هات، پئی وت: پیغمبریک له توها مه نیردراوه - ئینجا باسی وه فدی نه جرانی کرد که چوون بولای پیغمبر (ﷺ) و ناماده ی پیشنیار و هرگرتنه که ی نه و نه بوون و بیشری کوری موعاویه چووه بولای و موسولمان بوو - راهیبیش وتی: دامبه زینن نه گهرنا خوّم ده خمه خواره وه، نه وانیش دایان به زانند، نه ویش دیاریه کی له کهل خو ی بردو چوو بولای پیغمبر (ﷺ) له وانه نه و کراسه ی که خلیفه کان ده یانپوشی، له گهل کلاو و دارده ستیکدا، (ماوهیه که لای پیغمبر (ﷺ) مایه وه و گوئی له سروش ده گرت، دواپی هاته وه ناو هوزه که ی و قه ده ری وانه بوو موسلمان بیت، به لنیندا بگه ریته وه، نه وه شی بو نه گونجا تا پیغمبر (ﷺ) کوچی دواپی کرد، نوسقوف نه بولحارسیش هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و سیدو عاقبی له گهلدا بوو له گهل که سانی دیاری هوزه که شدا، له و ی لای مانه وه و گوئیان له وه ده گرت که خوا بو ی داده به زانند، پیغمبر (ﷺ) نه م نامه ی نووسی بو نوسقوف و نه وانی دیکه ی نه جران له دوا ی نه م:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(له موچه مهدي پيڻه مبهروهو ٻو ٿوسقوف ٿه بوحارس و ٿوسقوف و ڪاهين و
پووهبان ڪاني نه جران و هه مو ٿه وانهي له ڙير دهستياندان به زورو ڪه مهوه،
پاراستني خواو پيڻه مبهريان ههيه هيچ ٿوسقوفيڪ و راهيبيڪ و ڪاهينيڪ هه ٿه تيان
نابريته سهرو هيچ مافيڪيان ناخوريٽ و هه ٿه مت نابريته سهرو دهسه ٿا تيان و ٿه وهي
له سهري دهرون، پاراستني خواو پيڻه مبهروهه ڪي به هه ميشه يي بويان ههيه تا ٿه و
ڪاته ي ڇاڪ بن و ٿاموڙگاريان له سهريٽ و نه ڪه ونه سته و سته مڪاري)^۱.

(نامه ي پيڻه مبهرو (ﷺ) ٻو به ڪري ڪوري وائيل)

ٿه حمده له مهر نه دي ڪوري زيبابه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيٽ: له پيڻه مبهري
خواوه (ﷺ) نامه يه ڪمان ٻو ٿهات و ڪه سمان ده ست نه ڪهوت بيخويني ته وه تا يه ڪيڪ
له ڪه ساني په بيغه خويندي وه (له پيڻه مبهري خواوه ٻو به ڪري ڪوري وائيل
موسلمان بن پاريزراو ده بن)^۲.

(نامه ي پيڻه مبهرو (ﷺ) ٻو به ني جوزامه)

ته به راني له عومهي ري ڪوري موقبيلي جوزاميه وه له باوڪيه وه هيٺاويه تي
ده ٿيٽ: روفاعي ڪوري زهيد ي جوزامي به وه فديڪ چوو ٻو لاي پيڻه مبهرو (ﷺ)
ٿه ويش نامه يه ڪي ٻو نووسي تي ايڏا هاتوه:

۱ - ضعيف.

۲ - موغريه ي ڪوري شوعبه ٿه مه ي نووسي، له البداية والنهاية ج ۵ ص ۵۵ هاتوه.

۳ - ضعيف.

۴ - ههيسه مي (ج ۵ ص ۳۵۰) ده ٿيٽ: ڪه ساني سه نه ده ڪي سه حجن، به زارو ٿه بويه علاو
ته به راني له ٿه نه سه وه (ﷺ) به و اٿا يه هيٺاويانه، ههيسه مي ج ۵ ص ۳۰۵ ده ٿيٽ: ڪه سه ڪاني
سه نه دي دوو ڪه سي يه ڪه م سه حجن.

(لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواۋە بۇ روللىقى كۆپى زەيد، من ناردىم بۇ ھەموو ھۆزەكەي و ئەوانەيان دەچنە پىزىانەۋە تا بانگيان بىكات بولاي خواۋ پېغەمبەرەكەي، ھەركاميان باۋەپىيان ھىنا لە حىزبى خوادان، ھەركەس پوۋى ۋەرگىپرا دوومانگ پەناي بۇ ھەيە). كاتىك چوۋ بولايان ھاتن بە دەمىيەۋە، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.^۱

۲.

^۱ - ھەيسەمى جە ۳۱۰ دەلىت تەبەرانى بەۋ جۆرە بە مۇتەسىلى (لكاۋى) ھىناۋىيەتى بە مۇنقەتەيى (پىچراۋ) لە ئىبن ئىسحاق ھەۋە ھاتوۋە، لە سەنەدەكەدا كۆمەلىك ھەن نايانناسم، سەنەدىشيان تا ئىبن ئىسحاق باشە، ئومەدى لە (المغازى) لە پىگەي ئىبن ئىسحاق ھەۋە لە گىرپانەۋەي ھەمەيرى كۆپى مەعبەدى كۆپى فلانى جوزامىدا لە بارىيەۋە ھىناۋىيەتى، الاصابە ج ۳ ص ۴۴۱ يشدا ھاتوۋە.

(بہ سہرہاتہ کانی پیغہ مبر (ﷺ) لہ ناکارہ بہر زہ کانیدا کہ

بوونہ ھوی رینموونی کردنی خہلک)

﴿موسلمان بوونی زہیدی کوری

سہ عنہی حبری ئیسرائیلی (ﷺ)﴾

تہہرانی لہ عہدوللای کوری سہلاموہ (ﷺ) ھیناویہتی دلئیت: خوی گہورہ کاتیک ویستی زہیدی کوری سہ عنہ رینموونی بکات زہ عنی کوری سہ عنہ وتی: ھر دہمدی نیشانہیہ کی پیغہ مبرایہتی ھہ بوویت لہ پوخساری موخہمددا (ﷺ) کاتیک سہیرم دہکرد، تہنہا دوو نیشانہ نہ بیئت کہ نہمدہزانی: نہرمونیانی پیش نہزانی دہکھوت، توندی نہزانی تہنہا نہرمونیانی بوئو زیاد دہکرد، زہید دلئیت: پوژتیکیان پیغہ مبر (ﷺ) لہ مال چوویہ دہروہ - عہلی کوری تہ بوتالیبیشی (ﷺ) لہ گہلدا بوو - پیاویک بہولل خہکےیہوہ وک خیلکےہات ہولای، وتی: ئہی پیغہ مبرہی خوا من لہ گوندی بہنی فلاندا کہسانیکم ھن کہ موسولمان بوون، من پیم دہوتن تہگہر موسلمان بن پوژی دہباریت بہسہرتاندا، کہچی وا وشکہسائی و قات و قبری نابارانی پووی تی کردوین، ئیستا ئہی پیغہ مبرہی خوا دہترسم بہو ھویہوہ لہ ئیسلام بچنہ دہروہ وک چوون بہو ھویہوہ ہاتنہ ناو ئیسلام، تہگہر پیئت باشہ شتیکیان بو بنیرہ تا فریایان بکھویت، سہیری پیاویکی کرد لہ لایہوہ بوو و ایزانم عہلی بوو، وتی ئہی پیغہ مبرہی خوا ھیچی لی نہماوہ، منیش لیئ نزیک بوومہوہ و تم: ئہی موخہمد ھیندہت ھہیہ لہ حہوشہی بہنی فلانداو بو ماوہی تہوہندہو تہوہندہ خورما م پی بفروشہ، تہویش فہرمووی (لا تسمی حائط بني فلان) منیش و تم بہلی، ئینجا پیئ فروشتم، منیش کیسی پارہکہم داتہکاندو بو بریک خورما ھشتا مسقائی زیرم پیدا بو ماوہی تہوہندہو تہوہندہ تہویش دای بہ کابراو فہرمووی (اعدل علیہم و اغثم) واتہ (چاپووشیان لی بکھو یارمہتیاں بدہ)، زہید دلئیت: دوو پوژ پیش کاتی خوی (یان سی پوژ)

پیغه مبهەر (ﷺ) له گهل ئه بوبه کړو عومهر و عوسماندا (ﷺ) به دهسته یه کی
 هاوه لانیوه و چوو، ساتیک نویژی له سهر تهر میک کړدو له دیواره که نزیك بوویه وه تا
 پالی پیوه بداته وه چووم بولای و کراس و عه باکیم گرت و به پوویه کی تووره ی یه وه
 سه یرم کړدو و پیم وت: موحه مه د ئه ری مافه که م بو ناگیړیته وه؟ به نی
 عه بدو لموته لیب سویند به خوا هه رفیری ماوه دریژ کړدنه وه بوون، خه لکیش ده زانیت
 تیکه لیتان چونه، سه یری عومهر م کړد چاوه کانی سوور ببون و وه ک گهر دوون
 ده سوور پرایه وه، پاشان چاری لی زیت کړد مه وه و تی: ئه ی دوژمنی خوا ئاوا به
 پیغه مبهری خوا ده لیت و وای پی ده که یت؟ سویند به خوا نه گهر له بهر پیغه مبهری
 خوا نه بوايه به شمشیر که م ده مدا له ملت، پیغه مبه ریش (ﷺ) به نه رمی و
 له سه رخو سه یری ده کړد م به عومهر ی فهرموو: ئه ی عومهر من و ئه م کابرا بارمان
 جیاوازه، ده بیټ به من بلیت رهفتارم له گه لی جوان بیټ و ئه ویش جوان پی
 بگریته بهر، عومهر بیبه و مافه که ی خو ی بده ره وه و له جیاتی ئه وه ی تر ساندت
 بیست ساع خورمای زیاتری بده ری، عومهر یش بردی و مافه که ی پیدایه وه و بیست
 ساعی بو زیاد کړد، وتم: عومهر ده مناسیت؟ وتی: نا، وتم: من زهیدی کوپی
 سه عنه م، وتی: حیر تویت؟ وتم: به لی، وتی: ئه ی بوچی به رامبه به
 پیغه مبهر (ﷺ) واکرد؟ منیش قسه ی خو م بو کړد، وتم: عومهر له هیماکانی
 پیغه مبه رایه تیدا هه رچی هه بوو له هه لسو وکه وتی پیغه مبهر (ﷺ) بینیم کاتیک
 سه یرم کړد، تهنه دوانیان نه بن که لیم نه بیني، نه رمونیانی له پیش تووره ی یه وه
 بیټ، له کاتی تووره ی یدا نه رمونیانی زیاد بکات، واهه ردو وکیانم بینن، ده ی عومهر
 واتو به شایه ت ده گرم رازیم به وه ی خوا په روه ردگارم بیټ، ئیسلام ئایینم بیټ،
 موحه مه د پیغه مبهرم بیټ، به شایه تیش ت ده گرم به شیکی ئه و سامانه زوره ی هه مه
 بیکه م به خیر بو ئوممه تی موحه مه د (ﷺ)، عومهر یش وتی: بللی بو هندیکیان
 چونک ناتوانیت بیده تی به هه موو ئوممه ت، ئه ویش وتی: هه ندیکیان، عومهر و
 زهید گه رانه وه بولای پیغه مبهر (ﷺ) و زهید وتی: شایه تی ده دم هیچ په رستراویک

نیه جګه له خوا، موخه مه دیش بهنده و پیغه مبهري خوايه، باوه پری پی هیناو بهیعتی پیداو له چه ندین کات و شه پرو حالدا له گه لیدا بوو، پاشان له شه پری ته بووک کوچی دوايي کرد- په حمه دی خوا له زهید-^۱

نبین سهد ده لیت: یه زید له جهریری کوپی حازمه وه له که سیکه وه له زوهری بیستبوو ده لیت: جووله که یه ک وتی: له وه سفی پیغه مبهري (ﷺ) له ته وراتدا چی هه بوو هه موویم بینی جګه له نه رمونیانی، نینجا چیروکه که دینیت.^۲

(چیروکی ریکه وتنی حوده ییبه)

بوخاری له میسوه ری مه خره مه و مه روانه وه هیناو یه تی که ده لیت: پیغه مبهري (ﷺ) له کاتی حوده ییبه دا چوو تاله نیوه ی پیدا بوون پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی (ان خالد بن الوليد بالغميم في خيل لقريش طليعة فخذوا ذات اليمين) واته (خالیدی کوپی وه لید له غه میمه، به نه سپیکی قوره یی شیه وه (کاروانیکی سوارچاکانی قوره ییش) وه ک پیشره و هاتوه، بویه لای راست بگرنه بهر) سویند به خوا خالید هه سستی پی نه کردن تا هاتنه پیشه وه ی سوپاکه، خالیدیش رایکره تا قوره ییش ناگادار بکاته وه، پیغه مبهري (ﷺ) چوو تا گه یشته نه و دوپړانه ی که له وی

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۴۰ ده لیت: ته بهرانی گیراویه ته وه و که سانی سه نه ده که ی جی متمانه ن، نبین ماچه به شیکی لی گیراوه ته وه. نبین حیبانیش له گه ل حاکم و نه بوشه یخ له کتیبی (اخلاق النبی ﷺ) و چه ندیکی دیکه ش هیناویانه، له الاصابه ج ۱ ص ۵۶۶ یشدا هاتوه، ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن. وه لید ده لیت که قسه ی تیدا کردوه بو موخه مه دی کوپی نه بوسری که له وه لیده وه گیراویه تیه وه، نبین موعینیش متمانه ی پی ددات، نه بو حاتم له پرویدا نه رمی ده گریته بهر، نبین عه دی ده لیت: (موخه مه د) هه لوی زوره، خواش باشر ده زانیت، شاهیدیکی دیکه له پرویه کی تره وه بو چیروکه که ی به دی کردوه، به لام تیایدا ناونه هاتوه،
۳ - نه بونه عیم له الدلائل (ص ۲۲) دا هیناو یه تی.

سواره که ی دایکوتا، خه لکی وتیان (حل حل) به نام هر نه چوو، وتیان وا (قصواء) دایکوتا وه ناپرات، پیغه مبه (عليه السلام) فهرمووی (ما خالت القصواء، و ما ذاك لها بخلق، ولكن حبسها حابس الفيل) واته (نا قصواء داینه کوتاوه وه وه له ناکاری نه نیه، به لکو وه ی پری نه دا فیلی (نه بره وه) بجیت پری نادات نه میش بجیت) پاشان فهرمووی (والذي نفسي بيده لا يسألوني خطة يعظّلون فيها حرّمات الله الا اعطيتهم اياها) واته (سویند به وه که سه ی که گیانی منی به ده سه داوای هر شتیکم لی بکن نه گهر به زاندنی سنوری خوا نه بیّت رازی ده بم و پیان ده به خشم)، پاشان پیایدا هه لشاخا و شتره که ش چوو تا له و په پری حوده یبیه لای ناویکی کهم دابه زی که کهم کهم ناوی ددها، هینده ی نه برد ته وایان کرد، سکالای تینویه تی برایه لای پیغه مبه (عليه السلام) نه ویش رمیکی ده رهینا و فره منی کرد بیخه نه ناویه وه، سویند به خوا به رده وام ناو قلیه ی ددها تا دواپی رمه که یان لبرد، له وکاته دا ئین وهرقائی خوزاعی به ده سه یه کی خوزاعیه کانه وه هات - نه مانه جیی متمانه و ناموزگاری پیغه مبه (عليه السلام) بوون له ناو خه لکی تو هامه دا - وتی: من که عبی کوپی لوئه ی و عامری کوپی له ئیم بینن که له سه ر ناوه کانی حوده یبیه بوون و ته پل و ده ف و شمه کیان پی بوو و هات بوون تا له گه لت به شه ر بیّن و نه هیلن بچنه که عبه وه، پیغه مبه (عليه السلام) فهرمووی (ثیمه بو شه پری که س نه هاتوین، به لکو هاتوین تا عه مره بکهین، قوره یش که شه ر سه ری خوار دوون و زیانمه ند بوون، نه گهر پیان باشه ماوه یه کیان ده ده می با واز له من و خه لک بهینن، نه گهر سه رکه و تم نه وکات نه گهر ویستیان بابینه ناو نه و نایینه ی خه لک دیته ناوی، نه گهر نا پاریزراو ده بن با پال بده نه وه، نه گهر به وه رازی نابن ده ی سویند به وه که سه ی گیانی منی به ده سه ته له سه ر نه م کاره م له گه لیان ده جه نگم تا ده گاته قورقور اگه م (نه گهر به ته نه اش بیّت) و کاری خوا جی به جی ده بیّت (واته سه ر خستنی نایینه که ی خوئی)). ئین وهرقائی

^۱ بو و شتر به کار دیت کاتیک نه روات.

وتی: ئەمە ی وتت دەیکە یەنمە ئەوان، چوو ئا گەیشته لای قورەیش و وتی ئیمە لای ئەو کابراوە هاتین و بیستمان شتیکی وت، دەتانەوێت پێتان بڵیین؟ گەمژەو هەرزەکارەکانیان: پێویستمان بە هیچ قسەو هەوالیکی نیە، یەکیکیان کە قسەپوێشتوو بوو وتی: ئادە ی بیللی بابزانین چیت بیستوو، وتی: بیستم ئاوا ی دەوت، ئیتەر چی قسە ی پیغەمبەر (ﷺ) بوو پێی وتن، عوروە ی کوپی مەسعود وتی: خەلکینە، من باوک نیم؟ وتیان: با، وتی: ئیو کۆر نین؟ وتیان: با، وتی هیچ تۆمەتێکم دەدەنە پال؟ وتیان: نەخیر، وتی: دەزانن من خەلکی عوکام بانگ کرد تا بێن بو یارمەتیتان کاتی ک نامادەنەبوون خووم و منال و ئەوانە ی گوپرایەلم بوون هەموو هیئان بولاتان، وتیان: وایە، وتی: دە ی ئەم کابرا پێشنیاریکی چاک و بەویژدانانە ی کردوو، لی ی قبول بکەن و پێ بدەن باجم بۆلای، وتیان: برۆ بۆلای، ئەویش چوو بۆلای، پیغەمبەر ی دواند، ئەویش (ﷺ) هەمان قسە ی پێشووی کردوو، ئەو کات عوروە وتی: موخەمەد پێت چۆنە بنەوێتە پێشە ی هۆزەکەت، مەگەر بیستووتە پێش تو کەس لە عەرەب و ابکات؟ ئەگەریش شتیکی ترە ئەوا سویند بە خوا من کەسانی دیار و تیکەلی خەلک نابینم ئا بێن بە دەمتەو، ئەبۆبەکر (رضی اللہ عنہ) وتی: دەمت داخە بەزری لات، ئیمە وازی لی دینین و لیی رادەکەین؟ ئەبۆبەکر وتی ئەویش وتی: سویند بەو ی گیانی منی بەدەستە ئەگەر دەست لام نەبوا یە (پێزی جارەن نەبوا یە) لیم قبول نەدەکردیت و وەلام دەدایتەو، ئینجا کەوتە دواندن ی پیغەمبەر (ﷺ)، هەرچی دەیدواند پێشی دەگرت، موغەیرە ی کوپی شوعبەش لە سەر سەری پیغەمبەرەو (ﷺ) راوہستا بوو بە سووچی شمشیرەکە ی دەیدا بەسەر دەستیدا و پێی دەوت: دەستت لە پێشی پیغەمبەر (ﷺ) دووربخەرەو، عوروە سەری بەرز کردوو و وتی: ئەمە کییە؟ وتیان: موغەیرە ی کوپی شوعبە، وتی: ئای ئا پاکیکە! مەگەر ئاگام لە ناپاکیت نیە؟ ئاخو موغیرە لە سەردەمی نەفامیدا چوو بۆلای خەلکی و کوشتنی و پارە و سامانی بردن، دواتر هات و موسلمان بوو، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (اما الاسلام فاقبل و اما المال

فلسټ منه في شئي) واته (بوئ اسلام قبولمه، به لآم بو پارو سامانه که هچي قبول ناکه م)، پاشان عوروه چاوی بریبووو هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) و چاوه کانی زیته یان نه ده کرد، وتی: سویند به خوا، پیغه مبه ر (ﷺ) به لغه می بکرد بایه نه ده که و ته سهر زه وی و ده که و ناو دهستی یه کیکیان و دهی نه به سهر دم و چاو و پیستیدا، نه گهر فرمانی پی بکردنایه رایان ده کرد به ده میه وه، که ده ست نویژی ده گرت له سهر نه وه ی کامیان ناوی ده ست نویژی بدات پالپالینیان بو، که قسه ی ده کرد پیده نگ ده بوون، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی چاوی له پودا بوه ستینن، عوروه گه پایه وه بولای هاوه لانی و وتی: هوژه که م سویند به خوا چووم بولای پاشاکان، چووم بولای قه یسه رو کیسراو نه جاشی، سویند به خوا نه گهر پاشایه کم دیبیت هاوه لانی به رزی راگرن موحه مه د بووه، سویند به خوا به لغه میکی بکردایه ده که و ته ده ست یه کی که له هاوه لانی نه یاننده هیشت به لغه می بکه و یته سهر زه وی و ده یاننه یان به سهر دم و چاو و پیستیاندا، که فرمانی کی پی ده کردن به پراکرنه وه ده چوون به ده میه وه، که ده ست نویژی ده گرت شه ریان بو له سهر نه وه ی کامیان ناوی ده ست نویژی بدن، که قسه ی ده کرد ده نگیان نزم ده کرده وه له خرمه تیدا، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی جوان سه یری بکه ن، به راستی نه م پیاوه پیشنیاریکی دروستی خستووه ته به رده ستان لی قبول بکه ن، یه کی که له پیاوانی کینانه وتی: وازی نن بامن بچم بولای، وتیان برؤ، کاتی که چو بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی نه وه فلان که سه له هوژی که که قوربانی به گه وره پاده گرن، ده ی که س بنیرن بولای، خه لکی چوون به ده میه وه و به (لا اله الا الله) وتنه وه پیشوازییان لی کرد، نه ویش وتی: سوبحانه للآ، نه مانه به قوربانیه وه هاتوون ناکریت پییان لی بگریت تا نه چنه که عبه، ئینجا گه پایه وه بولای خه لکه که ی و پی و تن: پیموانیه پییان لی بگریت، یه کیکیان که ناوی موکزی کوړی حه فص بوو وتی: وازی نن با من بچم، وتیان: برؤ، که چو به ره و لایان پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (هذا مرکز وهو رجل لاجر) واته (نه وه موکریزه پیاویکی

خرای و فاجیره) هات و پیغه مبهری خوی دواند، له کاتی قسه کردنیدا بوو که سوهیلی کوږی عه مر هات - عومهر ده لیت ئه یوب له عیکرهمه وه پیی وتم: کاتیک سوهیلی کوږی عه مر هات - پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (لقد سهل لکم من امرکم) واته (کاره که تان ئاسان بووه) موعه مر ده لیت: زوهری له فهرموده کهیدا ده لیت: سوهیل هات و وتی: وهره شتیک له نیوان هه رد وولا ماندا بنووسه، پیغه مبه ریش (ﷺ) نووسه ری بانگ کرد و فهرمووی (بنوسه به ناوی خوی به خشنده ی میهره بان) (اكتب بسم الله الرحمن الرحيم) سوهیل وتی: به خوا نازانم په حمان چیه. بنووسه (باسمک اللهم) (خوایه به ناوی تووه) وه چوڼ جاران وات ده نووسی، موسولمانان وتیان: سویند به خوا ده بیئت (بسم الله الرحمن الرحيم) بنوسریت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی بنووسه (خوایه به ناوی تووه) پاشان فهرمووی (هذا ما قال علیه محمد رسول الله) واته (ئهمه بریارو دادوهریه که که موحه مده ی پیغه مبهری خوا له سهری ږیکه و تووه) سوهیل وتی: به خوا ئه گهر پیمان و ابوایه پیغه میهری خویت پیمان لی نه ده گرتیت بو که عبه و له گه لیت نه ده جه نگاین، به لکو بنووسه له موحه مده ی کوږی عه بدوللا وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (سویند به خوا من پیغه مبهری خوام، ئه گهریش به راستم دانانین و پروام پی ناکه ن ده ی بنووسه موحه مده ی کوږی عه بدوللا) زوهری ده لیت: له بهر نه و فهرمایشته ی بوو که ده ی فهرموو (داوای هه رچی که لی بکه ن شکاندنی سنووری خوی تیدا نه بیئت پییان ده به خشم و رازیم)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (له سه ر ئه وه ی پیمان بدن بچینه که عبه و ته وافی بکهین) سوهیل وتی: نا به خوا به عه ب نالییت که فشارمان له سه ر داناوه، بابو سالی دواتر ته واف بکه ن، ئه ویش نووسی، سوهیل وتی: له سه ر ئه وه ی هه ر که س له ئیمه بیئت بولاتان با موسلمانیش بیئت بیگیږیته وه بو مان، موسولمانان وتیان: سوبحانه للا، چوڼ بیگیږینه وه بو بیباوه ران له کاتیکدا به موسلمانی هات بیئت؟ له مه دا بوون که ئه بوجه نده لی کوږی سوهیلی عه مر (ﷺ) به ماندوویه تی و وه ک کوتر او هات، له خوارووی مه که که وه هات بوو تا

هاته لای موسلمانان، سوهیل وتی: موحه مه دئه مه یه کهم شته له گه لت له سه ری
 ریک ده کهوم ده بیئت بیگیریته وه بۆم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (انا لم نقچی
 الکتاب بعد) واته (ئیمه هیشتا نامه که مان نه نووسیوه) ئه ویش وتی: دهی سویند
 به خوا له سه ر هیچ له گه لت ریک ناکه وم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (فاجزه لی)
 سوهیل وتی نابیت فه رمووی با وابکه، وتی نایکه م، موکریز ده لیئت: دهی باشه،
 ئه بو جه نده ل وتی: ئه ی کو مه لی موسلمانان بیریمه وه بۆلای بیباوه ران له کاتی کدا به
 موسلمانانی هاتووم؟ نابینن چیم لی کرا؟ - چونکه له سه ر ئاییینی خوا زور
 سزادرابوو - عومه ر (ﷺ) ده لیئت: هاتم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: مه گه ر تو
 پیغه مبه ری خوا نیت؟ فه مووی: با، وتم: مه گه ر ئیمه حق و دوژمنانمان ناحق نین؟
 فه مووی: با، وتم: ئه ی ئیتر بۆچی ئاوا سازش بکه یین له ئایینمان؟ فه رمووی (من
 پیغه مبه ری خوام و له فه رمانی خوا لاندوم و ئه و سه رخرمه) وتم: مه گه ر تو نه توت
 ده چین بۆ که عبه و له وی ته وافی ده که یین؟ فه رمووی (با، پیم وتیت، ئه ی پیم وتیت
 ئه م سال ده چین؟) عومه ر ده لیئت وتم: نا، فه رمووی (دهی تو ده چیت بۆ که عبه و
 ته وافی ده که ییت) ئه و کات چووم بۆلای ئه بو به کر (ﷺ) و وتم: ئه بو به کر مه گه ر
 موحه مه د نیژدراوی خوا نیه؟ وتی: با، وتم: مه گه ر ئیمه له سه ر هه ق و
 دوژمنانی شمان ناحق نین؟ وتی: با، وتم: ئه ی ئیتر بۆچی سازش له سه ر
 ئایینه که مان بکه یین؟ وتی: ئه ری کابرا ئه وه پیغه مبه ری خوا یه و له فه رمانی
 په روه ردگاری لاندات و خوا سه ری ده خات دهی گوێپرایه لی به و لیی لا مه ده،
 چونکه سویند به خوا راست ده کات، وتم: مه گه ر ئه و نه یده وت دیین بۆ که عبه و
 ته وافی ده که یین؟ ئه بو به کر وتی: با، مه گه ر پیی وتیت ئه م سال ده چیت؟ وتم: نا،
 وتی: دهی ده چیت بۆ که عبه و ته وافی ده که ییت، عومه ر وتی: بۆیه زانیم ئه مه شتی که و
 وایه، کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) له نامه نووسی نه که بوویه وه پیغه مبه ر (ﷺ) به
 هاوه لانی فه موو (قوموا فانحروا ثم احلقوا) واته (ههستن قوربانیه کانتان سه ربهرن،
 دوایی سه رتان بتاشن) سویند به خوا که سیان نه یانکرد، سی جار پیغه مبه ر (ﷺ)

وتىيەۋە نەيانكرد، ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ بۆلەي ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) و بۆي باسكرد كە ھاۋەلان چىيان كىردوۋە، ئەۋىش وتى ئەي پىغەمبەرى خوا ھەزەكەيت ئەۋە بگەين؟ بېرۇ بە ھىچ كاميان مەلئ تا خوت قوربانىيەكەت سەردەپرەت و سەرت چاك دىكەيت، ئەمىش چوۋ ئەۋەي كىرد، قوربانىيەكەي سەر بېرى و كەسكى بانگ كىرد سەرى چاك كىرد، كەئەمىيان بىنى ئەۋانىش لىئەۋىن و قوربانىيەكانىيان سەربېرىن و كەۋتنە تاشىنى سەرى يەكترى خەرىك بوۋ زىانىيان بەيەك دىكەياند، پاشان ئافرەتانىكى باۋەردار ھاتن و خۋاي گەۋرەش ئەم ئايەتەي دابەزاند (يا ايها الذين امنوا اذا جائكم المؤمنات مهاجرات فامتحنوهن) تا دىگاتە (بعصم الكوافر) ئەۋ پۇژە عومەر دوۋئافرەتى بىباۋەرى تەئاقداۋ موۋاۋىيەي كۆرى ئەۋسوفىيان يەكىكىيانى ھىئاۋ ھەفۋانى كۆرى ئومەۋىش ئەۋەي دىكەي ھىئاۋ، پاشان پىغەمبەرىش (ﷺ) گەپرايەۋە بۆۋ مەدىنەۋ ئەۋبەسىرىش (ﷺ) — يەكىك بوۋ لە قورەيشىيەكان مۇسلمان بېۋو، ھات بۆلەي، ئەۋانىش دوۋ كەسىيان نارد بە شۋىنىدا و وتيان: لەسەر بەلئىنى نىۋانمان ئەۋبەسىرمان بدەرەۋە دەست، ئەۋىش دايە دەست دوۋكەسەكە و بىردىيان ■ گەيشتە زىاھولەيفەۋ لەۋى دابەزىن تا بېرىك خورما بخۋن كە پىيان بوۋ، ئەۋبەسىر بە يەكىكىيانى وت: سۋىند بەخۋا شمشىرەكەي ئەۋ باشتەر، ئەۋىش پايكىشاۋ وتى: ئەرى ۋەللأ وايە، پىي پراھاتوۋم، ئەۋبەشىرىش وتى ئادەي با سەيرى بگەم، ئەۋىش دايە دەستى، ئەۋبەسىرىش لىيدا تا خستى و ئەۋى تىرىش پايكرد و ھاتەۋە بۆۋ مەدىنەۋ چوۋىيە مەزگەوت، پىغەمبەر (ﷺ) كە بىنى فەموۋى (لقد راى هذا ذعرا) واتە (بەخۋا بە ترساۋى دەبىنىم) كاتىك ھاتە لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى: بەخۋا ھاپىكەمى كۈشت و منىش دىكۆژرام، ئەۋبەسىر ھات و وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا سۋىند بەخۋا زىمەي خوتت بەجئ ھىئاۋ گىرامتەۋە بۆيان، خۋاي گەۋرەش پىزگارى كىرد لە دەستىيان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ويل امە مسعرحوب، لوكان لە احد) ئەۋبەسىر كە ئەمەي بىست زانى دىگىپىتەۋە بۆيان، بۆيە چوۋ ■ لە كەناراي دەريا دابەزى،

ئەبو جەندەلى كۆرى سوههيلي كۆرى عەمريش (ﷺ) لە دەستيان پايكردو چوو بۆلای ئەبوبەسیر، ئيتەر هەرقورەيشیەك موسولمان بوايه دەچوو بۆلای ئەبوبەسیر تا بوون بە كۆمەليک، سویند بەخوا بيان بیستايه هەركاروانیكى قورەيش دەچیت بو شام پریان پی دەگرتو دەیانكوشتنو مال و سامانیان دەبردن، قورەيش نارديان بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) و سكالایان لاكرد لەبەر خواو خزمایەتی هەركەس هات بۆلای پارێزراوه، پیغەمبەريش (ﷺ) ناردی بە شوینیاندا، خواي گەورەش ئەم نایەتەي دابەزاند (و هو الذي كف ايديهم عنكم و ايدكم عنهم ببطن مكة من بعد ان اظفركم عليهم) [الحمة حمة الجاهلية] ئەو گورو تینەشیان ئەوه بوو كە دانیان بەوهدا نەدەنا موحەمەد (ﷺ) پیغەمبەری خوايه و بە (بسم الله الرحمن الرحيم) رازی نەدەبوون و نەیانهیشت بچن بۆ كەعبە.

ئین عەساكرو ئین شەیبە لە عورودە (ﷺ) هیئاویەتی لەسەر دابەزینی پیغەمبەر (ﷺ) لە حودەیبیە دەلیت: قورەيش كە ئەویان بیس ترسانو پیغەمبەريش (ﷺ) حەزی كرد یەكێك لە هاوه لانی خوی بنیریت بۆلایان، بۆیه عومەری كۆری خەتابی (ﷺ) بانگكرد تا بینیریت بۆلایان، ئەویش وتی: ئەي پیغەمبەری خوا (ﷺ) من لایان بیزراوم و هیچ كەس لە مەككە لە بەنی كەعب نین ئەگەر ئازاریان دام لەسەرم بیئە جواب، عوسمان بنیرە چونكە خیلەكەي لەوین و ئەوی دەتەویت دەیگەیه نیت، پیغەمبەريش (ﷺ) عوسمانی كۆری عەففانی بانگكردو ناردی بۆلای قورەيش و فەرمووی پریان بلی ئیمەش بۆ شەر نەهاتووین، بەلكو بۆ عەمرە هاتووین، بانگیان بكە بۆ ئیسلام، فەرمانیشی پیکرد تا باوەردارانیکی ناو مەككە ببینیئ و موژدەي فەتحيان پی بدات و بلیت خواي گەورە

١- ئین كەسیر لە البدایة والنهایة ج ٤ ص ١٧٧ دا دەلیت: ئەم دەقە زیادە و سودیكى باشی هەیه كە لە گیرانەوهي ئین ئیسحاق لە زوهریەوه نیه. بەیهەقی ج ٩ ص ٢١٨ بە دوورو درێژی هیئاویەتی.

بهم زوانه ئایینی خوئی له مهککه سهردهخات تا ئهوهی به ئاشکرا ئیمان تیايدا دهچه سپیت، عوسمانیش چوو تا دای به لای قورهیشدا له (به لدهح)، قورهیش وتیان بو کوی دهچیت؟ وتی: پیغه مبهه (ﷺ) ناردوومی بو لاتان تا بانگتان بکهه بولای خوای گه وره و ئیسلام و پیتان بلیم ئیمه بو شهه له گهل که سدا نه هاتووین و بو عه مره هاتووین، عوسمانیش هه مان شتی جی به جی کرد، وتیان بیستمان چی ده لئین، ئیستا ئیشه که ت بلی، ئیبانی کوپی سه عیدی کوپی عاص له بهری هه ستا و پیتشوازی لی کرد و له ئه سپه که ی خوئی دابه زی و عوسمانی سوار کرد و په نای داو بردی تا هاته مهککه. پاشان قورهیش ئین وهرقای خوزاعی و برای بهنی کینانه یان نارد، پاشان عروهی کوپی مه سعودی ته قه فی هات.^١

ئین سه عد له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تاب (ﷺ) ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له سهه ر پیکه وتنی که له گهل خه لکی مهککه ریکه وت و شتیکی پیدان، ئه گه ر پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) ئه ویریکی له سهه ر دابنا مایه و ئه وه ی بکر دایه که پیغه مبهه (ﷺ) کردی گوپرایه لی نه ده بووم، له به شیکی ریکه وتنه که دا ده لیت هه ریه که له بیباوه ران هاته ناو موسولمانان ده بیئت بیگه رپننه وه، ئه گه ر له موسلمانان چوو بولای بیباوه ران نایگپرنه وه، له کنزالعمال ج ٥ ص ٢٨٦ هاتوو و سه نه ده که ی به سه حیح داناوه.

ئین عه ساکیر له واقیدی هه هیئاویه تی ده لیت: ئه بوبه کری صدیق (ﷺ) ده لیت: هه یج فه تحیک له ئیسلامدا له فه تحی حوده یبیه گه وره تر نه بوو، به نام خه لکی ئه و پوژه رایان نه بوو له سهه ر ئه وه ی له نیوان موحه مه د و نیردراوه کهیدا هه بوو،

١ - ضعیف.

٢ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٨٨ دا هاتوو، ههروه ها ئین ئه بی شه یبه له لایه کی تره وه به دوور دریزی له عروه هه هیئاویه تی، له کنز العمال ج ٥ ص ٢٩٠ یشدا هاتوو، به یه قی ج ٩ ص ٢٢١ له موسای کوپی عوقبه وه (ﷺ) هیئاویه تی.

بہندہ کان پہلہ دہکن و خواش وک بہندہ کان نیہ پہلہ ناکات تا بارہ کہ دہگاتہ کاتی
خوئی و نہوہی خوا دہیہ ویت، سہیری سوہیلی کوپی عہرم کرد لہ حہجی
مالئاواییدا وہستابوو خوئی لہ جہستہی پیغہمبہر (ﷺ) نزیک دہکردہوہو
قوریانیہ کہی دہبردہ بہردہستی پیغہمبہر (ﷺ) نہویش بہدہستی خوئی سہری
ہری و سہرتاشی بانگ کردو سہری تاشی، سہیری سوہیلیم دہکرد موہکاشی
پیغہمبہری (ﷺ) دہگرتہوہو دہیخستہ سہر چاوانی، نہوکات نہو پوژہی
خودہیبیہم بیرکہوتہوہ کہ نامادہ نہبوو بنووسریت (بسم اللہ الرحمن الرحیم) و
(محمد رسول اللہ) نہوکات سوپاسی خوام کرد کہ پینموونی کرد بوئیسلام^۱.

(چیرۆکی موسلمان بوونی عہمری کوپی عاص (ﷺ))

ئین ئیسحاق لہ عہمری کوپی عاصہوہ (ﷺ) ہیناویہتی دہلیت: کاتیک لہ
پوژئی نہحزاب لہ خہندہقہکہ پاشہکشہمان کرد کوہلیک لہ پیاوانی قورہیشم
کوکردہوہ کہ ھاوړاو گوینگرم بوون پیم وتن: دہزانن سویند بہخوا وای دہبینم
موحہمد زور بہ خراپی سہردہکہویت، من رایہکم ہیہ نیوہ چی دہلین؟ وتیان رات
چیہ؟ وتم: بچن بولای نہجاشی و لای نہو بین، نہگہر موحہمد بہسہرماندا
سہرکہوت لای نہجاشی دہبین، نہگہریش ھوزو کہسمان سہرکہوتن ئیمہ دہناسن و
تہنہا چاکہمان لی دہبینن، نہوانیش وتیان رایہکی جوانہ، منیش وتم دہی شتیک
کوہکہنہوہ با بہ دیاری بوئی بہین، نہوہی نہو زور حہزی پییہتی بوئی بہین
کہرہیہ، ئیمہش بریکی زورمان بو کوکردہوہ، ئینجا چووین بولای، سویند بہخوا
لہلای بووین کہ عہمری کوپی ئومہیہی زومہری (ﷺ) ہات بولای، پیغہمبہر (ﷺ)
سہبارت بہ جہعفر و ھاوہ لانی ناردبووی بولای، چوویہ ژورہوہ بولای و دواپی

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۷.

هاته دهره وه، منیش به هاو له کانم وت: ئه وه عه مری کوږی ئومه یه یه نه گهر بچم بولای نه جاشی و داوای بکه م بمانداته ده ست و بمانداتی دده م له ملی، نه گهر نه وه بکه م قوره یش واده زانن به کوشتنی نیږدراوی موحه مه د پاداشتم داونه ته وه، بویه چوومه ژوره وه بولای و سوجه م بو برد وه جارن، نه ویش وتی: مه رحه با له هاوړیکه م، له ولاتی خو ته وه هیچت بو هیناوم؟ وتم: به لای نه ی پاشا بریکي زور که ره مان بو هیناویت، پاشان بوم بردو نه ویش پیی سه رسام بوو و هزی پی کرد، پاشان وتم: نه ی پاشا من که سیکم دی له لات چوو، نه وه نیږدراوی که سیکی دوژمنمانه، ده ی بیده به من تا بیکوژم چونکه زوریک له پیاو ماقولانی نیمه ی کوشتووه، نه ویش تووړه بوو، پاشان دهستی دریژ کردو دی له لووتم وامزانی شکان دی، نه گهر زه زوی شه قی بر دایه له ترسا ده چووم به ناویدا، پاشان وتی نه ی پاشا سویند ده خوا وای ده بینم رقت بوو له و داواکاریه م، نه ویش وتی: داوام لی ده که یت نیږدراوی که سیکت بده مه ده ست که ناموسی گه وړه (جو بریل) هاتووه بولای، نه وه ی که هات بولای موسا، ئینجا نیږدراوی نه و پیاو هت بده مه ده ست بیکوژیت؟ منیش وتم: نه ی پاشا وای لی هات؟ وتی: قوړت به سه ر عه مر به گویم بکه و شوینی بکه وه، چونکه سویند به خوا له سه ر هقه و به سه ر یاندا سه ر ده که ویت چوون موسای کوږی عیمران به سه ر فیرعه ون و سه ر یازه کانیدا سه ر که وت، منیش وتم: له سه ر ئیسلام به یعه تی منی بو وده گریت؟ وتی: به لای، ئینجا دهستی کرده وه و منیش به یعه تی ئیسلام پیدا، دواپی چووم بولای هاوړیکانم و له سه ر باری جارن چووم بولای پیغه مبه ر (ﷺ) گه یشتم به خالیدی کوږی وه لید، نه مه ش که میک پنیش فه تی مه کهه بوو، خالید له مه کهه وه هاتبوو، وتم نه بوو سوله یمان بو کوئی ده چیت؟ وتی: من تیږ بووم و به سه، نه و کابرا پیغه مبه ره و ده چم موسولمان بم، ئیتر تاکه ی؟ منیش وتم: ده ی به خوا منیش هر بو نه وه هاتووم، ئینجا به ره و مه دینه چووین خالیدی کوږی وه لید پیش که ت و به یعه تیدا و موسلمان بوو، منیش نزیک بوومه وه و وتم: له سه ر لیخو شبوونی تاوانی پیشرتم به یعه تت پی دده م، باسی

تاوانی دواترم نه خسته ناوی، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی ئه ی عه مر (بایع فان الاسلام یجب ما کان قبله، وان الهجرة تجب ما کان قبلها) واته (به یعت بده، چونکه ئیسلام پیش خووی ده سپیته وه و کوچیش پیش خووی ده سپیته وه) منیش به یعت تم پید، پاشان چووم.^۱

به یه قیش له ریگه ی واقیدی وه به فراواترو باشت هیناویه تی، تیایدا هاتوه: پاشان چووم تا گه یشتمه (هده) له وی دوو که س که میك پیشم که وتبوو، ده یانه ویست دابه زن، یه کیکیان له چادریکدا بوو، ئه ویش دوو وئاخی گرتبوو، سه یرم کرد خالیدی کوپی وه لیده، وتم: چی ده که یت لیږه دا؟ وتی: بو لای موحه مه د ده چم، خه لکی چوونه ته ناو ئیسلام و ته نها چاوچنو که کان ماون، سویند به خوا ئه گهر واپروات ملمان ده گریت وه ک چوون ملی که متیار ده گرن، منیش وتم: ده ی به خوا منیش ده مه ویت بچم بو لای موحه مه دو موسلمان بم، عوسمانی کوپی ته له ش (ﷺ) هاته ده ره وه و به خیره اتنی کردم و هه موو دابه زین، دواپی ری که وتین ■ چووینه مه دینه، قسه ی ئه و پیاوهم بیرناچیت که له بی ری ئه بو عوتبه پی پی گه یشتین هاواری ده کرد، ئه ی ره باح ئه ی ره باح، ئیمه ش به قسه که ی گه شاینه وه و چووین، پاشان سه یری کردین، گویم لی بوو ده یوت: مه که که دوا ی ئه م دووانه چی ده مینیت، وام ده زانی مه به سستی من و خالیدی کوپی وه لیده، پاشان خیرا به ره و مزگه وت چوو، وام ده زانی موژده به پیغه مبه ر (ﷺ) ده دات که هاتووین، هه رواش بوو، جلی پیک و پیکمان پوشی و بانگی عه سر دراو به ره و پوو ی چووین، پوو خساری زیکری ده کرد و موسلمانانیش له ده وری بوون به موسلمان بوونمان دلخوش بوون، خالیدی کوپی وه لید پیشکه وت و به یعتی دا، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۴۲ دا واهاتوه، ئه حمه دو ته به رانیش له عه مره وه به و جوړه به دوورو دريژی هیناویانه، هه یسه می ج ۹ ص ۳۵۱ ده لیت: که سانی سه نه ده که ی سه حیحن،

عوسمانی کورې ته لحه چوو و بهیعه تی دا، پاشان منیش چووم و سویند به خوا
هه رکه له بهر دهمیدا دانیشتم له تاو شهرمدا نه مده توانی سهرم بهر زبکه مه وه، بهیعه تم
پیدا له سهر نه وهی له تاوانی رابردووم خوش بیت و باسی داهاتووم نه کرد، نه ویش
فهرمووی نیسلام و کوچکردن پیش خویان دسپرنه وه، سویند به خوا له و کاته وهی
موسلمان بووین پیغه مبر (ﷺ) له کاریکدا که دهاته ری من و خالیدی
نه ده خسته دوی ھاوہلانی^۱.

(چیرۆکی موسلمان بوونی خالیدی کورې وه لید (ﷺ))

واقدی له خالیده وه (ﷺ) هینا ویسته تی ده لیت: کاتیک خوی گه وره چاکه ی بو
ویستم نیسلامی خسته دلمه وه و تیگه یشووی کردم، وتم: من له هه موو نه و
شهرانه ی دژ به موحه مه ددا به شداریم کرد، له هه ر جاریکیان که دهمدی و
ده گه پرامه وه له دهر وونمدا دهموت من دهستم داو ته کاریکی هیچ و موحه مه دیش
سهر ده که ویت، کاتیک پیغه مبر (ﷺ) چوو بو حوده یبیه، به ده سته یه کی
بیبا وهرانه وه چووم و له عوسفان گه یشتم به پیغه مبر (ﷺ) و ھاوہلانی و که وتمه
نازاردانی و ری لی گرتنی، نه ویش له بهر دهماندا نویژی نبیوه پروی بو ھاوہلانی کرد،
ئیمه ش وتمان با بدهین به سهریدا، دواپی له و بریاره سارد بووینه وه - خیریشی
تیدا بو - به وه نه و نیازمان نه ما، پاشان به شیوه ی نویژی ترس نویژی عه سری
بو ھاوہلانی کرد، نه مه کاری تی کردین و وتم کابرا ری لی گیراوه، بویه که ناری
گرت و له ری سواره کانی ئیمه لایدا و بهر و راست چوو، کاتیک له حوده یبیه له گهل
قوره یشدا ریکه وتنی به ست ئیت و تم چی ماوه؟ بو کوئی بجم؟ بولای نه جاشی
که وتووه ته شوین موحه مه د و ھاوہلانیشی لای نه و پاریزاون، بجم بولای هیرقل

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۳۷ دا واهاتووه.

دهبیت واز له ټایینى خوم بېنم و بېم به مه سیحى و جووله که و له ناو بیگانه شدا دابنیشم، جا به وه وه ماو هته وه له مالى خومدا دابنیشم باشتره، بهو جوړه بووم تا پیغه مېهر (ﷺ) له (عمر القضاء) دا هاته وه مه که، من له وى ټاماده نه بووم و هاتنه ناو مه که مه نه بېنى، وه لیدی کوړى وه لیدی برام له گهل ټه وانه دا بوو که له گهل پیغه مېهر (ﷺ) هاتنه مه که، گهړا به دوامدا به ټام نهیدوزیمه وه، بویه نامه یه کی بو نویسیم، ټیایدا هاتبوو:

به ناوى خواى به خشنده و میهره بان

(پاشان ته واو سهرم سوړده مینیت چوڼ رات له سهر ئیسلام نیه و عه قلت وات پى ده لیت، چوڼ ده بیت کهس له ئیسلام بیئاگابیت؟ پیغه مېهریش (ﷺ) له سهر تو پرسىارى لى کردم و فهرمووى خالید له کوپیه؟ منیش وتم: خوا به موسلمانى دهیېنیت بولات، پیغه مېهریش (ﷺ) فهرمووى (مثله جهل الاسلام، ولوکان جعل نکایت و جده مع المسلمین کان خیرا له ولقد مناه على غیره) واته (کهسى وا له ئیسلام بیئاگابووه، ټه گهر ټهو هه ول و کاره ی بو ئیسلام و له گهل موسولماناندا به کار بهینایه بوى چاکتر بوو و به دلنیا یی شه وه به سهر که سانى دیکه دا پیشمان ده خست)، ده ی برا که م ۱۱ دهرفته ی خیر ماوه فریام که وه).

کاتیک نامه که م بو هات به په له بریارى چوونم داو زیاتر هزى چوونه ناو ئیسلام په یدا کرد، زور دلخوش بووم که پیغه مېهر (ﷺ) پرسىارى لی کردم، له خه ومدا وام بېنى له ولاتیکى به رته سک و وشک و پروته ندا بووم چووم به ره و ولاتیکى سه وزایى به رفراوان، وتم: به دلنیا یی شه وه ټهم خه وه راسته، کاتیک چووم بو مه دینه باسى ده که م بو ټه بوبه کر (ﷺ) ټه ویش وتى: هاتنه ناو ئیسلام که خواى گه وه رېنموونى کردیت، ټهو به رته سک یه ش که له کاتى بیباوه پریدا له سهرى بوویت وانه ما.

کاتیک خوم کو کرده وه ۱۱ بچم بولای پیغه مېهر (ﷺ) وتم: له گهل کیدا بچم بولای پیغه مېهر (ﷺ)؟ گه یشتم به سه فوانى کوړى ئوممه یه و پیم وت: ټهى ټهو وه هب

چون سهری باری خومان دهکیت؟ وه نیشتهوی بنمان لی هاتوو و مهحه مه دیش سهرکه وتوو به سهر عهره ب و عهجه مد، دیت بچین بولای موحه مه دو شوینی بکهوین چونکه گهره یی موحه مه دو بؤ ئیمه ش گهره ییه، به لام ئه و زور به توندی ناره زایی دهربری و وتی: ئه گهر ته نها خوشم بمینمه وه شوینی ناکه وم، ئینجا له یه ک جیا بووینه وه، وتم: ئه م کابرا له به در براکه ی و باوکی کوژراون بویه واده لیت، ئینجا چوم بولای عهره مه ی کوری ئه بوجه هل و چیم به صه فوان وت به ئه ویشم وت، ئه ویش هه مان وه لامی صه فوانی هه بوو، منیش وتم: ده ی لای که س باسی مه که، ئه ویش وتی: باسی ناکه م.

ئینجا چومه ماله وه و وتم سواره که م بؤ لاماده بکه ن، ئینجا که وتمه ری تا گه یشتیم به عوسمانی کوری ته لحه و وتم: ئه مه هاوپییمه، به لکو به میش بلیم، دواپی بیرم کرده وه باوک و که سی کوژراوه، وتم پیی نالیم، دواتر وتم: ته نها هیندهم له سهر ئیستا بچم ئیتر چی ده بیئت با بیئت، بویه هه مووم بؤ باسکردو وتم: من وه ک ریوی ناو کون وام، ئه گهر سه تللی ناوی تی بکه هیت دیته دهره وه، چیم به و دوانه که ی تروت ئه ویش خیرا رازی بوو، پییم وت: من ئه مپوم داناه وه ده مه ویت بچم، وا ولاخه که شم بؤ ئه وه لاماده کردوو، له سهر شوینی (یه ئجوج) وه عدمان به یه کتردا ئه گهر ئه و پیشکه وت چاوه رییم بکات، ئه گهریش من پیشکه وتم چاوه ریی ده که م.

به ره به یان بوو که وتینه ری و خوره لنه هات تا گه یشتینه یه ئجوج، چووین تا گه یشتینه (الهده) له وی عهری کوری عاصمان بینی، سه لامی لی کردین و ئیمه ش وه لامان دایه وه، وتی: بؤ کوئی ده چن؟ وتمان: ئه ی تو بؤ کوئی ده چیت؟ وتی: ئه ی ئیوه بؤ کوئی ده چن؟ وتمان: ده چن تا موسلمان بین و بکه وینه شوین موحه مه د (ﷺ) ئه ویش وتی: ده ی منیش هه ربؤ ئه وه هاتووم، ئینجا پیکه وه چووین تا گه یشتینه مه دینه و له کانه ره وه ولاخه کانمان به ستنه وه هه وال گه یه نرا به پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش پیمان دلخوش بوو، جلی چاکم پووشی و دواتر چوم به ره و لای

پیغه مبهەر (ﷺ)، براکه هم پیگه یشت و وتی: زوکه وا پیغه مبهری خوا (ﷺ) هه والی هاتنی توئی داوه و به هاتنت خوش حال بووه و چاوه ریټ دهکات، ئیمه ش خیرا چووین و گه یشتمه خزمه تی سهیر دهکه م زه رده خه نه م بو دهکات تا له به رده میدا وه ستام و سه لامی پیغه مبهرایه تیم لی کرد و ئه ویش به پروویه کی کراوه و گه شه وه وه لامی دامه وه، وتم: شایه تی دهم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و توش پیغه مبهری خوایت، فه رموی وهره، پاشان فه رموی (الحمد لله الذي هادك، قد كنت اری لك عقلا رجوت ان لاسلمك الا الى خير) واته (سو پاس بو خوا که ریټموونی کردیت، عاقلیه کم لی به دی کردیت هیوام خواست ته نها به ره وچاکه ت ببات)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا من هه میشه دژ به هه ق لیټه ویوم ده ی لای خوا نزام بو بکه تا لیټ خوش بیټ، ئه ویش فه رموی (ئیسلا م پیټش خوئی ده سرپټه وه) وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا ده ی نزام بو بکه، فه رموی (اللهم اغفر لخالد بن الوليد كلما اوضع فيه من صد عن سبيل الله) واته (خوا له هه ر کاریکی خالی دی کوپی وه لی د خوش ببه که مایه ی ریگرتن له په یامی خوا بووه).^۱

خالی د ده لیټ: عوسمان و عه مریش (ﷺ) هاتن و به یعه تیان دا به پیغه مبهەر (ﷺ)، ئه م هاتنه شمان له مانگی سه فه ری سالی هه شتدا بو، سویند به خوا دوا ی ئه وه پیغه مبهەر (ﷺ) پیټش هه مو هاوه لانی ده خستم.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، ئیبن عه ساکی ریش به و جوړه به دوورو داریژنی هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۳۰ دا هاتوه.

(چىرۆكى فەتى مەككە خوا شەرەفمەندىرى بىكەت)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: پاشان پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ نەبۇرۇغى كۆپى كەلسۇمى كۆپى حوسەين غەففارى (ﷺ) لەسەر مەدینە دانائو لە دەى پەمەزاندە كەتەپرى، پىغەمبەر (ﷺ) پوژوۋى گرتو ھاوولانىش وەك ئەويان كەرد تا گەشتىنە كەدەد (ئەۋىكە لە نىۋان عوسفان و ئومج) لەۋى پوژوۋى شەكەند و دواتر چوۋ تا لە (مر الظهران) بە دەھەزار مۇسلمانەۋە دابەزى، لەگەل ھەزار كەسى موزەينە و سولەيمەلە ناۋ ھەموو ھۆزەكاندا چەك و پىداۋىستى ھەبوو، ھەروەھا كۆچەرەن و پىشتىۋانانىش لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا ھاتن و كەسىيان دوا نەكەوت كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە مر الظهراندا دابەزى قورەش بىناگابوون و ھىچ ھەۋلىكىيان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) بۆ نەچوۋ بو وە نەيان دەزانى چى دەكەت، لەو شەۋەدا ئەبوسوفىيانى كۆپى حەرب و حەكىمى كۆپى جىسام و ئىبن وەرقا چوۋنە دەرەۋە بۆ ھەۋال دەگەرەن تا بزانن ھىچ دەبىستەن، ھەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىبىش (ﷺ) لە نىۋە پىدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوسوفىيانى كۆپى كارشى كۆپى عەبدولموتەلىب و عەبدوللەى كۆپى ئەبو ئومەيەى كۆپى مۇغەيرەش لە نىۋان مەككە و مەدینەدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و داويان كەرد بىبىنن، ئوم سەلىمىش ئەۋەى بە پىغەمبەر (ﷺ) وت، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئامۇزاو پورزاو كەسەكەت ھاتوون، فەرموۋى (لا حاج لى بھما اما ابن عمى فھد عرضى بمكە، واما ابن عمى و صھرى فھو الذى قال لى بمكە ما قال) واتە (ھىچ ئىشىك پىيان نى ئامۇزاكەم ئەۋەبوو كە لە مەككەدا دای لە ئابرووم، پورزاكەشەم ئەۋەبوو لە مەككەدا ئەۋەى پىۋەم كە وتى) كاتىك ئەۋەى پىۋەم – لەگەل ئەبوسوفىياندا كۆپى ھاتبوو – وتى: سوئند بەخو يان مۇلەتم دەدەن يان دەستى ئەم كۆپەم دەگرم و دەچىن تا لە برسەتەتە و تىنۋىيەتەدە مەرىن، كاتىك

پیغهمبر (ﷺ) ئەمەى بیست دلی بویان سوتاو موله تی پیدان و هاتن و موسلمان بوون.

کاتیک پیغهمبر (ﷺ) له مر الظهران دابهزی عه بباس وتی: قور به سهرتان قورهیش، به یانیه کی رهش، سویند به خوا ئەگەر پیغهمبر (ﷺ) بیته ناو مه ککه پیش ئەوهی داوای په نای لی بکه ن ئەوا قورهیش به هه تاهه تایى له نا و ده چیت، ده لیت له سهر و لاخه سپیه که ی پیغهمبر (ﷺ) و، له لای چووم تا هاتمه ئەراک، به عه لیم (ﷺ) وت ده چم بۆلای دارکوکه رهوه یان که سیك شیرى هه بیت یان پیوستیه کی هه بیت و بجیت بۆ مه ککه تا پێیان بلیم پیغهمبر (ﷺ) له کوییه و پیش ئەوهی له نا کاودا بجیتته ناوی و داوای په نای لی بکه ن، سویند به خوا ده مویست بچم و بۆ ئەوه بگه رپم که بۆی چووم تا قسه ی ئەبوسوفیان و ئیین وهر قام بیست که ده گه رانه وه و ئەبوسوفیان وتی ئاگرو سهر بازگه ی وه که ئەمروم نه بینیه، ئیین وهر قاش وتی سویند به خوا ئەمه ئاگری خوزاعیه وه جهنگ دایگرتوان ئەبوسوفیان وتی: سویند به خوا خوزاعه له وه که متره ئەمه ئاگرو سهر بازگه ی ئەو بیت، منیش ده نگیم ناسیه وه و وتم ئەبو حه نزله، ئەویش ده نگى ناسیمه وه و وتی ئەبولفه زل؟ وتم: به لی، وتی چی ده لیت به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: قورپ به سهر ئەبو سوفیان وا پیغهمبر (ﷺ) به خه لکیکه وه هاتوو، قورپ به سهر قورهیش، وتی: ئەی پلان چیه به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: ئەگەر به سهرتدا زال بیت له ملت ده دات، ده ی زو له گه لمددا سوار به تا بته م بۆلای پیغهمبر (ﷺ) و داوای په نا بکه م بۆت، ئەویش له پشتمه وه سوار بوو هاوپییه کهیشی گه رایه وه و منیش بردم، ده ماندا به پال ئاگری ههر ده سته یه کی موسلماناندا ده یانوت ئەمه کییه؟ که و لاخه که ی پیغهمبر (ﷺ) یان ده دی ده یانوت مامی پیغهمبره ی خوایه، تا دام به پال ئاگری عومهری کوپی خه تابدا (ﷺ) وتی ئەوه کییه؟ هات بۆ لام، کاتیک ئەبو سوفیانی له پشتمه وه دی وتی ئەبو سوفیانی دوژمنی خوا که به بی به لێن و په یمان هینایتیه ژیر ده ستم، پاشان به

توره ییوه چوو بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) و منیش سوار بوومه وه و پیئشی که وتم و
 هاتم بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) و عومهریش هات و وتی: ئه‌ی پیغه مبه‌ری (ﷺ) خوا
 ئه وه ئه‌بو سوفیانه خوا به بی به‌لین و په‌یمان هیئاویه ته به‌رده‌ست ده‌ی ریم پییده
 با بدهم له ملی، منیش وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) من په‌نام داوه، پاشان لای
 پیغه مبه‌ر (ﷺ) دانیشتم و وتم: نه به‌خوا ئه‌م شه‌و جگه له من که‌س پزگاری
 ناکات، که عومهر زۆر له‌سه‌ری چوو وتم: عومهر که‌میک له‌سه‌ر خۆبه، سویند به‌خوا
 ئه‌گهر له به‌نی عه‌دی کوپی که‌عب بوايه وات نه‌ده‌وت، به‌لام ده‌زانیت له به‌نی عه‌بد
 مه‌نافه بۆیه وا ده‌لییت، ئه‌ویش وتی له‌سه‌ر خۆبه عه‌باس، سویند به‌خوا ئه‌و
 پۆژه‌ی موسلمان بویت هینده پیخۆش‌حال بووم وه‌که ئه‌وه‌ی باوکم موسلمان
 بووبیت، ئه‌مه‌ش ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌مزان پیغه مبه‌ر (ﷺ) موسلمان بوونی تو‌ی
 لا خۆشه‌ویست تره تا موسلمان بوونی خه‌تتاب، پیغه مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمو‌ی:
 (اذهب به‌ الی رحلك یا عباس، فاذا أصبحت فاتنی به) واته (بیه‌ره‌وه بۆ لای خۆت،
 به‌یانی بیه‌ینه‌ره‌وه بۆ لام) منیش بردم و لام مایه‌وه و به‌یانی بردمه‌وه لای پیغه مبه‌ر
 (ﷺ)، که پیغه مبه‌ر (ﷺ) بی‌نی فه‌رمو‌ی: (ویحک یا ابا سفیان الم یان لک ان
 تشهد ان لا اله الا الله) واته (قو‌رت به‌سه‌ر ئه‌بو سوفیان ئیتر کاتی ئه‌وه نه‌هاتووه
 شایه‌تی بده‌یت هیچ په‌رستراویک نیه جگه له خوا) وتی: به‌دایک و باوکه‌وه
 به‌قوربانت بم چه‌نده نه‌رم و نیان و به‌ریز و خاوه‌ن خزمایه‌تیت تا ئه‌وه‌ی پیم وایه
 ئه‌گهر جگه له خوا که‌سی تریش (خوا‌ی تریش) هه‌بی‌ت ئیشم پی‌ی نیه، فه‌رمو‌ی:
 (قو‌رت به‌سه‌ر ئه‌بو سوفیان ئایا ئیتر کاتی ئه‌وه نه‌هاتووه بزانی‌ت که من پیغه مبه‌ری
 خوا‌م؟) وتی: به‌دایک و باوکه‌وه به‌قوربانت بم، چه‌نده نه‌رم و نیان و به‌ریز و
 خاوه‌ن خزمایه‌تیت، سویند به‌خوا تا ئیستا له‌ده‌روندا شتیکی وا هه‌بوو،
 عه‌باس (رضی‌الله‌عنہ) وتی: ئه‌بو سوفیان هاوار بو‌ت موسلمان به‌و شایه‌تی بده‌هیچ
 په‌رستراویک نیه جگه له خوا و موحه‌مه‌دیش پیغه مبه‌ری خوایه و پینش ئه‌وه‌ی بدات
 له ملی، ئه‌ویش شایه‌تی حه‌قی هی‌نا و موسلمان بوون، وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا

ئەبو سوفیان حەزی بە گەورەییە دەی شتیکی بۆ بکە، ئەویش فەرمووی (بەلێ) هەرکەس بجێتە مائی ئەبو سوفیان پارێزراوە و هەرکەس دەرگای مائی دابخات پارێزراوە، هەرکەس بجێتە مزگەوت (کەعبە) پارێزراوە) کاتیکی چوو پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (یا عباس احبسە بالوادی عنده ختط الجبل حتی تمر به جنود الله فیراها) واتە (عەبباس لە دۆڵ لای بەرزێ شاخەکەوێ راپۆستێتە تا سەربازانی خوا بدەن بە پالیدا و بیان بینیت). منیش بردم و فەرمانی پیڤەمبەری خوام بەجێ گەیاند، هەرکە هۆزیک بە ئالاکەییەوێ دەیدا بە پالیدا دەییوت عەبباس ئەمانە کێن؟ وتم: بەنی سولەیم، وتی سەیریان بکە، پاشان هۆزیکێ تر دەهات و دەییوت ئەمانە کێن؟ وتم: موزەینە، وتی: سەیریان بکە، تا ئەوێ هەموویان تێپەرین و هەردەییوت ئەمانە کێن؟ منیش دەمووت فلانە کەس، تا ئەوێ پیڤەمبەر (ﷺ) بە ئالای سەوزەوێ بە پشتیوانان و کۆچەرانیوێ تێپەرپوو تەنھا سەرنجدانیان لێ دەبینرا، وتی سوبحانە لا ئەمانە کێن؟ عەباس وتی: ئەمە پیڤەمبەری خواوە بە کۆچەر و پشتیوانانەوێ، وتی: ئەمانە سەر و خواریان نیە و کەس دەرەقەتیان نایەت، ئەبولفەزڵ دەسەلاتی برازاکیەت زۆر گەورەییە، وتم: ئەبو سوفیان ئەوێ پیڤەمبەرایەتیە، وتی: ئەرێ دەی، وتم: بپۆرەوێ بۆ لای هۆزەکیەت، ئەویش چوو ■ بەوپەری دەنگیەوێ هاواری دەکرد ئەی قورەئیش و موحمەد بە سوپایەکی بێ شوومارەوێ هاتن بۆتان، هەرکەس بجێتە ناو مائی ئەبو سوفیان پارێزراوە، هیندی کچی عوتبەش کە هاوسەری بوو سمیلێ گرت و وتی: قورپتان بەسەر ئەم کابرا بەم قسانە لە خشتەتان نەبات، وتیان: قورپت بەسەر مائی تو بۆچی؟ وتی: دەی هەرکەس دەرگای مائی خوێ دابخات پارێزراوە هەرکەسیش بجێتە مزگەوتەوێ پارێزراوە، خەلکیش چوونەوێ بەرەو مال و مزگەوت.^۱ لە کنز العمال ج ۵ ص ۲۹۵

۱- هەیسەمی ج ۶ ص ۱۶۷ دەلیت: تەبەرانی گێڕاویەتەوێ کەسەکانی سەنەدەکی صەحیح. بەیەقیش بە دورو درێژی هیناویەتی، لە البدایة والنهاية ج ۹ ص ۲۹۱ یشتا

یشدا هاتوو و هه مان شتی گیرانه وهی ته بهری هیئاوه، له دهقه کهیدا هاتوه پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فهرموو (احسبه بمضیق الوادي الى خطم الجبل حتی تمر به جنود الله فیراه) عه بباس وتی: منیش وامکرد، کاتی که نه بوسوفیانم له وی وهستاند، وتی: به نی هاشم ناپاکیتان نواند، عه بباس وتی: ئه هلی پیغه مبهرایه تی ناپاکی نانویئن، به لام پیشکesh بیئت؟ وتی: دهی هر ئیستا دهستی پی بکه، وتم: ئیشیکم پیته. بروام نه ده کرد و ابیر بکه یته وه پیغه مبهەر (ﷺ) هاوه لانی ئاماده کرد و سه رکرده کان به هۆزه کانیا نه وه و که تیه کانیش به ئالاکانیا نه وه چون. یه کهم کهس که پیش کهوت خالیدی کوپی وه لید بوو به به نی سوله یمه وه که هه زار کهس بوون به ئالایه که وه چون که عه باسی کوپی مرداس هلی گرتبوو، ئالایه کی دیکesh به دهستی خه فانی کوپی نه دب و ئالایه کیش به حه جاجی کوپی عه لات هه لیگرتبوون ئه بوسوفیان وتی: ئه مانه کی؟ عه بباس وتی: خالیدی کوپی وه لیده، وتی: غولام، وتم: به لی، کاتی که خالید دای به پال عه باسدا که ئه بوسوفیانیشی له پالدا بوو سی جار الله اکریان وتو دواتر چون، پاشان به دوایدا زوبهیری کوپی عه وام هات و پینج سه د کوچه رو خه لکیکی دی له گه لدا بوو به ئالایه کی ره شه وه هاتن و هه مان شتیان کرد، ئه بوسوفیان وتی: ئه مه کییه؟ وتی: زوبهیری کوپی عه وام، وتی: خوشکه زاکه ت؟ وتم: به لی، له غیفاریشدا دهسته یه کی سی سه د که سی هاتن و ئه بوزه ری غه فاری ئالاکه ی هه لگرتبوو، یان ده لی ئیمانی کوپی ره حزه ئالاکه ی هه لگرتبوو، ئه وانیش سی جار الله اکریان کرد، وتی: ئه مانه کی نه بولفه زل؟ وتی: به نوغه فار، وتی: به نی غه فار بو؟ پاشان ئه سه له مه به چوار سه د که سه وه به دوو ئالاه هاتن یه کیکیان به ده ست بوره یده ی کوپی حه صیب و ئه وی دیکesh به ده ست ناجیه ی کوپی ئه عجه مه وه بوو، ئه وانیش وایان کردوو و ئه بوسوفیان وتی: نه بولفه زل ئه مانه کی؟ وتم: ئه سه له م، وتی: ئه وان بو؟ خو تا ئیستا تاله موویه کیش

هاتوو، ئین عه ساگیریش له ریگه ی واقیدی له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی

چیہ پہ یوہ نییان نہ بووہ له گه لمان، عہ عباس وتی: ئه وانہ ده سته یه کن هاتو نہ ته ناو
 ئیسلام پاشان به نی که عبی کوپی عمر به پینج سهد که سه وه به ئالایه که وه هاتن
 بیشری کوپی شه بیان هه لی گرتبوو، وتی ئه مانه کیّن؟ وتم: ئه وه که عبی کوپی
 عمره، وتی: به لی ئه مانه هاو په یمانی موحه مه د بوون، ئه وانیش که هاتن سیّ الله
 اکبریان کرد، پاشان موزهینه به هه زار که سو به سیّ ئالاه هاتن و سهد
 سواریشیان هه بوون نه عمانی کوپی موقهرین و بیلالی کوپی حارس و عه بدوللای
 کوپی عمر ئالاکانیان هه لگرتبوو، ئه وانیش که هاتن سیّ الله اکبریان کرد، وتی:
 ئه مانه کیّن؟ وتم: موزهینه، وتی: خو دهنکیان گوپی که پ ده کرد، پاشان جو ههینه به
 هه شت سهد که سه وه له گه ل سهر کرده که یاندا به چوار ئالاه هاتن، ئالایه کیان به
 نه بوزهره مه عبه دی کوپی خالید و یه کیکیان به سویدی کوپی صه خرو یه کیکیان
 به رافعی کوپی مه کیس و یه کیکیان به عه بدوللای کوپی به در بوو، ئه وانیش سیّ
 الله اکبریان وت، پاشان کینانه و به نولویس و زهم وه و سهدی کوپی وائیل به دوو
 سهد که سه وه هاتن و نه بو واقیدی له یسی ئالاکه ی هه لگرتبوو، ئه وانیش وایان
 کرد، وتی ئه مانه کیّن؟ وتم: به نی به کر، وتی: به لی، سویند به خوا شوومن، به هو ی
 ئه مانه وه موحه مه د له گه لمان به شه پ هات، سویند به خوا له سه ری پاویرم پی
 نه کراوه و نه مزانیوه و کاتیکیش بیستم حرّم نه کرد، به لام تازه هه لگیرسا بوو،
 عه عباس وتی: خوا له شه ری موحه مه ددا دژ به ئیوه خیری بو هینان و هه مووان
 هاتنه ناو ئیسلامه وه.

واقیدی ده لیت: عه بدوللای کوپی عامر له عمری کوپی حه ماسه وه بوچی
 گپرامه وه و وتی: به نوله یس به ته نها هاتن که دوو سهد و په نجا که س بوون و
 سهدی کوپشی جو سامه ئالاکه ی هه لگرتبوو، که تیپه رین سیّ جار الله اکبریان
 کرد، نه بو سوفیان وتی: ئه مانه کیّن؟ عه عباس وتی: به نوله یس، پاشان نه شجعه هاتن
 که کوّتا ده سته بوون و سیّ سهد که س بوون و ئالایه کیان به ده ست مه عقه لی کوپی
 سنان و ئالایه که به ده ست نه عیمی کوپی مه سعود بوو، نه بو سوفیان وتی: ئه مانه

له ناو عه ره بدا سهرسه خترین نه یاری موحه مه د بوون، عه بباس وتی: خوا ئیسلامی خسته ناو دلایانه وه، نه مهش فه زلی خوایه، نه ویش بیده نگ بوو پاشان وتی: نهی موحه مه د تیئه په پری؟ عه بباس وتی: هیشتا نه هاتووه، نه گهر نه و که تیبیه ببینیت که له گهل موحه مه د دان ئاسن و سوارو سهر باز هیئده ده بینیت که هیچ کهس دهره قه تیان نایهت، به خوا منیش وا گومان ده بهم، کی هیه دهره قه تی نه مانه بیت، کاتیک که تیبیه پیغه مبه ر (ﷺ) دهر که وت ته پ و توژ به دواي نه سپه کانه وه بهرز بوویه وه و هه مووان تیئه په پری، نه ویش وتی: نهی موحه مه د بو نه هات؟ عه بباس وتی: جاری تیئه په نه بووه تا به حوشره که یه وه (القصواء) له نیوان نه بو به کر و ئوسهیدی کوپری حوچه یردا که دهیدواندن تیئه په بوو، عه بباس وتی: نه وه پیغه مبه ری خوایه و به که تیبیه سه وزه گه یه وه، کوچه ران و پشتیوانانی تیدان، ئالای تیدا بهرز بوونه وه و له گهل هر پالنه وانیکي پشتیواناندا ئالایه که بهرز کرابوویه وه، عومهری کوپری خه تتابیش پیکي ده خست و به دهنگی بهرز هاواری ده کرد، نه بوسوفیان وتی: نه وهی قسه ده کات کییه؟ عه بباس وتی: عومهری کوپری خه تتابه، وتی: کاروباری بهنی عه دی گرتنه ده ست به وکه می و زه لیلیه وه، عه بباس وتی: نه بوسوفیان خواي گه وره هه رکه سی بیت پله و پاییه ی بهرز ده کاته وه به وهی خوی ده یه ویت، عومهریش یه کیکه له وانه ی ئیسلام پله و پاییه ی بهرز کرده وه، له که تیبیه که دا دووه زار قه لغان هه بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) ئالاکه ی دایه ده ست سه عدی کوپری عوباده که له پیش سوپاکه وه بوو، که سه عد به ئالاکه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) تیئه پری وتی نه بوسوفیان نه مپو پوژی (ملحمة) (دهسته و یه خه بوونه)، نه مپو حه رانه کان (کوشتار) په واده بن، نه مپو خوا قوره یش زه لیل ده کات. ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) هات که دای به پال نه بوسوفیاندا هاواری له پیغه مبه ر (ﷺ) کردو وتی: پیغه مبه ری خوا فه رمانت کردووه هوژ و که سی خو ت بکوژن؟ سه عد و هاوده مه کانی که به لاماندا تیئه په بوون وایان وت، فه رموی: نهی نه بوسوفیان نه مپو پوژی (دهسته و یه خه بوونه) نه مپو نا په واییه کان په واده بن، نه مپو خوا

قورەیش زەلیل دەکات، بۆ خوا فریای ھۆزەکەت بکەوہ توۆ لە ھەموان باشتەر و خاوەن خزمایەتی تریت، عەبدورەحمانی کوپری عەوف و عوسمانی کوپری عەفان وتیان: ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) لە سەعد دُنیا بین بەرامبەر بە قورەیش؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا اباسفیان الیوم یوم المرحمة، الیوم اعز الله فيه قریشا) واتە (ئەمڕۆ پوژی رەحم و سۆزە، ئەمڕۆ خوا تیایدا قورەیش عیزەتمەند دەکات)، پێغەمبەر (ﷺ) یش ناردی بە دواى سەعد داو لایبەر و ئالاکەى دایە دەست قەیس، پێغەمبەر (ﷺ) ئالاکە لە دەست سەعد دەرناچیت کاتیک درایە دەست کوپرەکەى، سەعدیس ئامادە نەبوو ئالاکە بداتە دەست کەس مەگەر بە فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) نەبیت، پێغەمبەر (ﷺ) یش میژەرەکەى بۆ نارد، سەعدیش ناسیوہ و ئەو کات ئالاکەى دایە دەست قەیسى کوپری.

تەبەرانی لە ئەبولمیلاوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) بووین وتی ئەبوسوفیان لە ئەراک بوو، چووین و بردمان، موسلمانانیش بە کالانی شمشیرەکانیان بەرپیان کرد، تا ھینایان بۆ لای پێغەمبەرێ خوا (ﷺ)، ئەویش پێی فەرموو (ویمک یا اباسفیان قد جئتکم بالدنیا و الآخرہ فاسلموا) (تسلموا) عەباسیش دۆست و ھاوپی بوو، وتی ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) ئەبوسوفیان حەزی لە ناویانگە، پێغەمبەر (ﷺ) یش کەسیکی نارد تا لە مەککەدا ھاوار بکات (ھەرکەس دەرگای داخات پارێزراوہ، ھەرکەس چەکەکەى فەری بدات پارێزراوہ، ھەرکەس بچیتە مالى ئەبوسوفیانوہ پارێزراوہ، پاشان عەباسى مامى لەگەڵدا نارد تا لە دوریاندا دانیشتن، بەنوسولەویم ھاتن وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی بەنوسولەویم، وتی: ئەوان بۆ؟ پاشان عەلى کوپری ئەبو تالیب (ﷺ) بە کوچەرانەوہ ھات وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی: عەلى کوپری ئەبو تالیب بە کوچەرانەوہ، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بە پشتیوانانەوہ ھات، وتی عەباس ئەمانە

کین؟ وتی: مهرگی سوور، نهوه پیغه مبهری خواجه (علیه السلام) به پشتیوانانهوه، نه بوسوفیان وتی: دسه لاتی کیسرا و قهیسهرم بینیه به لام وه دسه لاتی برزاکهت نین، عه بباسیش وتی: نه مه ته نها پیغه مبهرایه تیه.^۱

ته بهرانی له عوروهوه (علیه السلام) به مورسلی هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهری خوا (علیه السلام) به دوانزه هزار کوچهر و پشتیوان و نه سلهم و غیفار و جوهمینه و بهنی سوله یمهوه دهرچوو و پیشکەوتن تا له مرالظهران دابه زین و قورهیش پیی نه زانین، حه کیمی کوپی حیزام و نه بوسوفیانیان نارد بو لای پیغه مبهر (علیه السلام) و وتیان: یان په نامان بو وهر بگره له لای یان بریاری شهر بدن نه بوسوفیانی کوپی حه رب و حه کیمی کوپی حیزامیش چوون و گه یشتن به وهر قاء و بر دیان له گه ل خو یان تا له ئه راک که دهمه و عیسا بوو چادریان دی که هه لدرابوون و سهر بازان دایان کووتابوو، دهنگی نه سپیان بیست، نه مه ترساندی و وتیان: نه مانه بهنی که عب بو شهر هاتوون، نین وهر قاء وتی: نه وانه له بهنی که عین زور زیاترن، بلیت هه وارین په نایان هینا بیت بوو خاکی نیمه، به خوا نازانین نه مه چیه له حه جی خه لک ده چیت، پیغه مبهر (علیه السلام) یش دهسته یه کی نارد ■ جاسوسه کان بگرن، خوزاعه ش له سه ر پی بوون و ری یان نه ده دا که بجیت، کاتیک نه بوسوفیان و هاوه لانی چوونه ناو سهر بازگه ی موسلمانان دهسته ی موسلمانان له تاریکه شه ودا گرتنیان و به ترساندن کوشتنه وه بردنیان عومهری کوپی خه تتاب (علیه السلام) هه ستا و به ره و نه بوسوفیان چوو و دای به پشت ملیدا و نه وانیش به دوایدا هاتن و بر دیان تا بیبهن بوو لای پیغه مبهر (علیه السلام)، نه ویش ترسا بیکوژن، - عه بباسی کوپی عه بدو لموته لیب (علیه السلام) له سه رده می نه فامیدا دلسوزی بوو - به وپه ری دهنگیه وه هاواری لی کردن - ناکریت عه بباسم بوو بانگ بکه ن؟ عه بباسیش هات بوو لای و

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷۰ ده لیت: ته بهرانی گپراویه تیه وه، له سه نه ده که دا حه ربی کوپی حه سه ن هیه که لاوازه، هه ندیکیش متمانیه پی دهن.

پاراستی و داوای له پیغه مبهەر (ﷺ) کرد بیداته دهست نهو و له تاریکی شهودا سواری کرد و بردی به سهربازگه کهدا تا هه موویان بینیان، عومهر کاتیک دای به پشت ملی نه بوسوفیاندا وتی: سویند به خوا نابیت له پیغه مبهری خوا (ﷺ) نزیک ببیته وه دهبی بمریت، نهویش هاواری برده لای عه بباس و وتی وا ده کوژریم، به لام عه بباس نه یه شت لیی بدن، کاتیک زوری و گوپراهه لی خه لکه که ی بینی وتی ههرگیز شتی وه که نه مه ی نه مشهوم نه بینیه، به وه عه بباس له دهستیان پرزگاری کرد و وتی: نه گهر موسلمان نه بیت و شایه تی نه دهیت موحه مه د پیغه مبهری خوا به ده کوژریت، نهویش دهیویست نه وه ی عه بباس پیی ده لیت بیلیت به لام زمانی گوی نه ده کرد و له گه ل عه بباس مایه وه، هه کیمی کوپی حیزام و ئین وهرقاش هاتن بو لای پیغه مبهەر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیغه مبهەر (ﷺ) یش هه والی خه لکی مه که ی لی ده پرسین، کاتی نویژی به یانی هات و بانگ درا هه موو هاتن، نه بوسوفیان ترسا و وتی عه بباس نه مه چیه، ده تانه ویی چی بکه ن؟ نهویش وتی نه مانه موسلمانن و هه ز ده که ن له خزمه تی پیغه مبهەر (ﷺ) دابن، عه بباس نه وه ی برد، کاتیک نه بوسوفیان موسلمانانی بینی وتی عه بباس نه گهر فرمانیان پی بکات به هه رشتی دهیکه ن؟ وتی نه گهر بلیت نان و ئاو مه خو ن به گوپی ده که ن، پاشان به نه بوسوفیانی وت: ده ی له سه ر هۆزه که ت بیان دوینه بزانه لییان ده بووریی؟ دواتر نه بوسوفیانی برد تا چوونه خزمه ت پیغه مبهەر (ﷺ)، عه بباس وتی نه ی پیغه مبهەر خوا (ﷺ) نه مه نه بوسوفیانه، نه بوسوفیان وتی نه ی موحه مه د هانای سه رکه و تنم برده لای خوا خو م و توش هانای سه رکه و تنم برده لای خوای خو ت به خوا وا ده بینم تو سه رکه و تیت، نه گهر خوای من حق بوایه و خوای تو حق نه بوایه من به سه رتدا سه رده که وتم، نه وکات شایه تومانی هیئا، عه بباس وتی: نه ی پیغه مبهری خوا هه ز ده که م مؤله تم بدهیت تا بچه لای خه لکی مه که و بیادریان بکه مه وه و بانگیان بکه م بو لای خوا و پیغه مبه ره که ی، نهویش مؤله تی پیدام، عه بباس وتی: چو ن پییان بلیت نه ی پیغه مبهری خوا؟ په نایه کم پی بلی تا دلنیایان بکه م،

پیغه مبه ریش (علیه السلام) فهرمووی (پییان بلئی ههرکس شایه تی بدات هیچ په ستر او یک نیه جگه له خوای تاك و ته نه ای بی هاوتا و موحه مه د بهنده و نیژدراوی نه وه پاریزدراوه، ههرکس لای که عبه دابنیشیت و چه که که ی دابنیت پاریزدراوه، ههرکس دهرگای مالی دابخات پاریزدراوه) عه بباسیش وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ئین عه بباس ناموزمانه و حه زده کات له گه لمایته وه، به لکو ریژیکی پی بفهرمووی، نه ویش فهرمووی (ههرکس بجیته مالی نه بوسوفیان پاریزدراوه) نه بوسوفیانیش داوای ده کرد پیی بگه یه نیت، چونکه مالی له سه روی مه که وه بوو، فهرمووی (ههرکس بجیته مالی چه کیمی کوپی حیزام و دست بگریته وه پاریزدراوه) مالی چه کیمیش له خوارووی مه که وه بوو، پیغه مبه ر (علیه السلام) عه بباسی سواری نه و ولاخه سپیه کرد که دحیه ی که لبی (علیه السلام) پیئشگه شی کرد بوو، عه بباسیش چو بولای نه بوسوفیان و تیی گه یاند، که عه بباس به ری که ووت پیغه مبه ر (علیه السلام) ناردی به شوینیداو فهرمووی: بگن به عه بباسداو بیگیرنه وه بولام نه وه ی لیی دهرسا پیی و تن (ترسی هه بوو شتیك به عه بباس بکن) نیژدراوه که ش خو ی گه یانده عه بباس، عه بباسیش حه زی نه کرد بیگیریتته وه و وتی: پیغه مبه ری خوا دهرسیت نه بوسوفیان به حه زی خو ی بگه ریته وه ناو نه و خه لکه و داوای موسلمان بوونی بیباوه ریته وه؟ ده ی رایوه ستینن، نه ویش رایوه ستاند، نه بوسوفیان وتی: به نی هاشم ناپاکیان نواند؟ عه بباسیش وتی: ئیمه ناپاکی نانوینن، به لکو هندی کارم پیته، وتی: کامه ئیش بابوت نه نجام بدهم؟ وتی: پیئت ده لیم کاتیک خالیدی کوپی وه لید و زوبهیری کوپی عه وام (علیه السلام) دین بو لات، عه بباس له بهرته سکیکا لای نه راک وه ستا و ههرکس و ده سته یه که به وییدا تیپه ر ده بوون نه بوسوفیانی تیده گه یاندن، پاشان پیغه مبه ر (علیه السلام) ده سته به ده سته ده ی ناردن و دابه شی کردن به سه ر دوو به شدا، زوبهیری به سوپای نه سلهم و ئیفار و قوزاعه وه نارد، نه بوسوفیان وتی: عه بباس نه مه پیغه مبه ری خوایه؟ وتی: نا، به لام خالیدی کوپی وه لید، ئینجا پیغه مبه ر (علیه السلام) سه عدی کوپی عوباده ی به ده سته ی پشتیوانانه وه

نارد، دەپوت: ئەمە پۆرى تىكېژانە، ئەمە پۆرى ناپەواکان پەوا دەبن، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بە کەتیبەى ئىمانى کۆچەران و پشتیوانانەو ھات، ئەبوسوفیان کە ئەو ھەموو دەم و چارە نەناسراوەى دى وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەمانەت بۆ زیادبوون ھىناون یان دژ بە ھۆز و کەست، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووی: (تۆ و ھۆزە کەت ئەو ھەتان کرد، ئەمانە بە راستیان دانام کاتیک ئیو بە درۆتان زانیم، سەریان خست کاتیک دەرتان کردم) ئەوکات لەگەڵ پىغەمبەر (ﷺ) ئەقرەعى کوپى حابس و عەباسى کوپى میرداس و عویەینەى کوپى حصنى کوپى بە درى فەزارى (ﷺ) ھەبوون، لەگەڵ ئەو ھەمووانەدا پشتیوانان و کۆچەران دەبینران، وتى: عەباس برۆ ھیچ کات سەریاز و سوپای وام نەدیو، زوبەیریش بە خەلکە کەو ھە چوو □ لە (حجون) وەستا، خالید چوو تا چوو بە ناو خوارووی مەککە و سووکە شەریکی بەنى بەکر بەرەو پووی بوویو ھە و لەگەڵیان جەنگا و خوا شکاندنى و لە (حزورە) بە شەپ ھاتن تا چوونە مائەکان، دەستە یەکیان لە شاخی خەندەمەو ھە چوونە سەرەو، پىغەمبەرىش (ﷺ) لە دواو بوو ھات و کەسێک ھاوارى کرد ھەرکەس دەرگای مالى دابخات و دەستى بگريئەو پارێزراو، ئەبوسوفیانیش لە مەککە ھاوارى کرد موسلمان بن پارێزراو دەبن، خواى گەر بە ھۆى عەباسەو پاراستنى، ھندى کچى عوتبە ھات و پىشى ئەبوسوفیانى گرت و ھاوارى کرد ئەى (ال غالب) سەرکەتوان ئەم پیرە گەمژەى بکوژن، ئەویش وتى: پىشم بەردە سویند بە خوا ئەگەر تۆش موسلمان نەبیت دەدریئت لە ملت، قورپ بەسەر وا بە حەق و راستى ھاتوو دەى برۆ ژوورەو تا پیت بلین - یان وتى: لە مائەو دابنیشە^۱.

۱ - صحیح.

۲ - ھەیسەمى ج ۶ ص ۱۷۳ دەلیت: تەبەرانی بە مۆرسەلى گىراویەتیو ھە و تیایدا ئین لۆھەیعە ھە و فەرموودەکەى حەسەنە، لاوازیشى تیادیە ھەروە ئین عائیز لە (مغازى عروہ (ﷺ)) دا ھیناویەتى، لە الفت ج ۸ ص ۴ ھیناویەتى، بوخارى بە کورتى لە عروہ ھیناویەتى.

واقدي و ئيين عه ساكير و ئيين سه عد له سه وهيلي عه مره وه (ﷺ) هينا ويانه ده لیت: کاتیک پیغمبر (ﷺ) هاته مه ککه وه و سه رکه وت چومه ماله وه و ده رگام له سه ر خوّم داخست و عه بدولای کوری سه وهيلي برام نارد تا داوای په نا له موحه مه د بکه م چونکه د لنيانه بوون له وهی نه کوژیم، عه بدولای کوری سه وهيلش چوو وتی: نهی پیغمبري خوا (ﷺ) به هوئی منه وه په نای ده دهیت، فه رموی (به لی)، نه و به په نای خوا پاریزراو و په نادراوه با ده رکه ویت) پاشان پیغمبر (ﷺ) به وانهی ده ورو به ری فه رمو (هه رکامتان گه یشته به سه وهيل با چاوی لی زیت نه کاته وه، چونکه (فلعمري) واته (سوینده به ته مه ن) سه وهيل عه قل و شانوشکوی هیه و که سی وه سه وهيل له ئیسلام بیئاگا نیه) عه بدولای چوو بولای باوکی و پیی وت: نه ویش وتی: به خوا پیغمبر (ﷺ) به بچوکی و گه وریشنی چاکه کاربوو، سه وهيل ده هات و ده چوو و بو حونه ين له گه ل پیغمبر ده (ﷺ) هیشتا بیبا وه ربوو تا له عرانه موسلمان بوو، پیغمبریش (ﷺ) نه و پوژ له ده سته وتی حونه ين سه د و شتری پی به خشی^۱

ئيين عه ساكير له عومهری کوری خه تته وه (ﷺ) هينا ويه تی ده لیت: له پوژي فه تحدا پیغمبر (ﷺ) له مه ککه بوو ناردی به شوین سه فوانی کوری ئومه ییه و نه بو سو فیانی کوری هه رب و حارسی کوری هیشامدا، عومه ر وتی: منیش وتم: خوای گه وره هینانیه به رده ستم ده زانم چییان کردو وه تا نه وهی پیغمبر (ﷺ) فه رموی (نمونه ی من و ئیوه وه که نه وه یه که یوسف (عليه السلام) به براکانی وت: هیچ لومه و سوو کایه تیه کتان له سه ر نیه نه مړو خوا لیتان خو ش ده بیت، چونکه نه و گه وره ی میهره بانه) عومه ر وتی: منیش له تاو شه رمی پیغمبر ده (ﷺ) سه رم دانه واند نه وه که هیچ بکه م له کاتیکدا پیغمبر (ﷺ) وای پی فه رموون^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له الكنز العمال ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتووه، حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۸۱ دا به هه مان شیوه هینا ویه تی.

۳ - له الكنز ج ۵ ص ۲۹۲ دا واهاتووه.

ئین زہنجہویہ له کتیبی (الاموال) له ریگهی ئین ئه بی حوسهینه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) مه ککهی فه تح کرد چوویه ناو که عبه، دوایی هاته دهره وه و دهستی له سهر دوو لای دهرگا که دانا و فهرمووی چی ده لیت؟ سو هیل وتی: قسه و گومانی خیرمان هیه، برایه کی به خشنده و برازایه کی به خشنده، دهشتوانیت هرچی بکهیت، ئه ویش فهرمووی (اقول کما قال یوسف، لا تسریب علیکم الیوم) (ئه وه ده لیم که یوسف وتی: ئه مړو هیچتان له سهر نیه).^۱

به یه قی ج ۶ ص ۱۱۸ له ریگهی قاسمی سه لامی کوپی مسکین له باوکیه وه له سابتی به نانی له عه بدوللای کوپی ره باح له ئه بوهوره یروه (ﷺ) هیناویه تی و فهرمووده که دینیت، تیایدا ده لیت: پاشان هاته که عبه و دهستی گرت به دوو لای دهرگا که وه و فهرمووی (چی ده لیت؟ و چوون گومان ده بن؟) وتیان: ده لیت برازا و ئاموزایه کی نهرم و نیان و میهره بان بیت، سی جار ئه مه یان وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یوسف چی وت منیش واده لیم: بړوون ئه مړو لومه و سه رکونه تان له سهر نیه خوا لیتان خووش بیت، چونکه خوا گوره ترینی میهره بانه). ئیتر وه ک چوون له گوړدا دهریین چوونه دهره وه و هاتنه ناو ئیسلام.

به یه یقی ده لیت: شافعی له ئه بو یوسف له و چیرۆکه وه ئه وه دینیت که کاتیک له مزگه وت کو بونه ته وه پیی فهرموون (پیتان وایه چیتان له گهل بکه م؟) وتیان چاکه، برایه کی به خشنده و به ریز و برازایه کی به ریز و به خشنده، فهرمووی (اذه بوا فانتم الطقاء) واته (بړوون ئیوه ئازادن).^۲

^۱ - له الاصابه ج ۲ ص ۱۹۳ واهاتوره.

^۲ - ضعیف.

(چىرۆكى مۇسلىمانىيەتتىكى ئەبۇجەھەل (ﷺ))

واقىدى و ئىبن ئەسكەر لى ئەبۇلئەلى كۆپى زۇبەيرە (ﷺ) ھىناۋىيە دەلىت:
لە پۇژى فەتھدا ئوم ھەكىمى كچى حارسى كۆپى ھىشامى ژنى ئەبۇجەھەل كۆپى
ئەبۇجەھەل مۇسلىمان بوو، پاشان ئوم ھەكىم وتى: ئەي پىغەمبەرى (ﷺ) خوا
ئەبۇجەھەل لە دەست تۆپا كىردوۋە بۇ يەمەن و ترساۋە بىكۆزىت دەي پەناي بەدە،
پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (ھو امن) (پەنا دراۋە) ئوم ھەكىم چوۋ بە شوئىندا و
بەندەيەكى پۇمىشى لەگەلدا بوو، لە پىدا بەندەكە چاۋى تىپرى تا ھەلمەتى بباتە
سەر (داۋىن پىسى) ئوم ھەكىمىش دەمەدەمى پىكرد تا گەيشتە قەرەبالغىەك و
ھاۋارى برە لايان، ئەوانىش بەستىانەۋە.

ئوم ھەكىم گەيشت بە ئەبۇجەھەل لە كەناراۋى توھامەدا بوو، ئەبۇجەھەل دەچۈيە ناو
دەريا، ھەر كەشتىك دەھات پىي دەوت خۆت پزگاركە، ئەيوت چى بلىم؟ دەيوت
بلى لا الە الا اللہ، ئەبۇجەھەل وتى من لە دەست ئەۋە رامكردوۋە، ئەۋكات ئوم ھەكىم
ھات و زۆر لىي پارايەۋە و وتى ئامۇزاكەم لاي كەسىكەۋە ھاتووم كە لە ھەموۋان
خزم دۇست تر و چاكترە، خۆت لەناۋ مەبە، ئەۋىش ۋەستا تا پىي گەيشت، ئوم
ھەكىم وتى: من لاي پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي پەنام بۇ كىردوۋىت، ئەبۇجەھەل وتى تۆ
ۋات كىردوۋە؟ وتى بەلى. من پىم وت و ئەۋىش پەناي دايت، ئەبۇجەھەل لەگەلدا
گەپرايەۋە، ئوم ھەكىم پىي وت بەندە پۇمىكەي چى بەرامبەر نواند، ئەبۇجەھەل
كوشتى، ئەۋكات ھىشتا مۇسلىمان نەببوو.

كاتىك لە مەككە نەزىك بوۋىيەۋە پىغەمبەر (ﷺ) بە ھاۋەلانى فەرمو (ئەبۇجەھەل
كۆپى ئەبۇجەھەل بە باۋەردارى و كۆچكردوۋى دىت بۇ لاتان، وريابن قسە بە
باۋكى مەلىن، چۈنكە قسە وتن بە مردوۋ ئازار بە زىندوۋ دەگەيەنىت و ناگات بە
مردوۋ). ئەبۇجەھەل داۋاي لە ژنەكەي دەكرد سەرچىي لەگەل بكات ئەۋىش پازى
نەدەبوو و دەيوت تۆپا ۋەپاۋەپىت و منىش مۇسلىمانم، ئەۋىش دەيوت شتىكى لەۋە
گەرەتر ناھىلىت سەرچىم لەگەل بكەيت، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەبۇجەھەل بىنى

چوو به دهمیه وه و له تاو خوشحالی بو عه کرمه عه بای به سهرشانه وه نه بوو، پاشان پیغه مبه‌ر (علیه السلام) دانیشته و له به‌رده میدا عه کرمه و ژنه که‌شی که په‌رده ی به دهم و چا ویدا دابوو و دهستان عه کرمه وتی: موحه ممه‌د ئه‌م ژنه پیی و تم تو په‌نات داوم، پیغه مبه‌ر (علیه السلام) وتی (پاست ده‌کات تو په‌نا دراویت) عه کرمه وتی: موحه ممه‌د بانگه‌واز بو چی ده‌کیت؟ فهرمووی (بانگت ده‌کم بو ئه‌وه ی شایه‌تی بده‌یت که هیچ په‌رستراویک نیه جگه له خوا و من پیغه مبه‌ری خوام، نویژ بکه‌یت و زه‌کات بده‌یت و ئه‌وه و ئه‌وه بکه‌یت) تا خه‌سله‌ته‌کانی ئیسلامی ژمارد، عه کرمه وتی سویند به خوا ته‌نها بانگه‌واز بو حق ده‌کیت و قسه‌ت جوانه، سویند به خوا ئه‌وه ی بانگه‌واز بو ئه‌وه بکه‌یت له‌نا وماندا راستگوترین و چاکترین که‌سمان بوویت، عه کرمه شایه‌تومانی هی‌نا، پیغه مبه‌ریش (علیه السلام) به‌وه دلخوش بوو، پاشان وتی ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا چاکترین شتی‌کم پی بلئی تا بیلیم، فهرمووی بلئی (اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا عبده و رسوله) عه کرمه وتی: ئه‌ی دواتر چی؟ پیغه مبه‌ر (علیه السلام) فهرمووی (بلئی خوا و ئاماده‌بوان به شاهید ده‌گرم من موسلمان ی موجهیدی کوچکردووم)، عه کرمه‌ش ئه‌وه ی وت، پیغه مبه‌ر (علیه السلام) فهرمووی (ئهم‌رو داوام لی بکه‌یت هه‌رچی ببه‌خشم پی‌ت ده‌یبه‌خشم) عه کرمه‌ش وتی داوات لی ده‌کم له هه‌موو دژایه‌تی یه‌کی جارنم بو‌ت لی‌م خوش بیت یان یان له‌هر هه‌نگاونان یان پووبه‌پوو بوونه‌وه‌یه‌کی یان قسه‌یه‌کم له دژت ئایا خو‌ت له‌وی بووبیت یان نا پیغه مبه‌ریش (علیه السلام) فهرمووی (اللهم اغفر له کل عداوة عادانیها، و کل مسیرسار فیه الی موضع یرید بذک المسیر إطفاء نورك و اغفر له مانال منی من عرض فی وجهی اد و انا غائب عنه) عه کرمه‌ش وتی ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا ئیستا رازی بووم.

پاشان عه کرمه وتی: سویند به خوا ئه‌ی پیغه مبه‌ر (علیه السلام) هه‌ر پاره‌یه‌کم له دژایه‌تی په‌یامی خوادا خه‌رج کردبیت چه‌ند به‌رامبه‌ری له پیی خوادا ده‌به‌خشم، هه‌ر شه‌پیکم کردبیت بو پیگری ریی خوا ده‌بیت له پیی خوادا چه‌ند به‌رامبه‌ری

بڪم، پاشان تهاو نهويه جيهاد تا شهيد بو، پيغهمبريش (ﷺ) بهوه ژنهڪهي به مارهبريني يهڪمي گيڙايوه.

واقيدى له بارهى كهسهڪانيهوه دهليٽ: سوهيلي ڪوپرى عهمر له پوڙي حونهيندا وتي: موحه ممد و هاوہ لاني تاقيان كه نهوه، عهڪرمه پيى وت: نهو هيچ ناليٽ هه موشت به دهست خوايه نهوهك موحه ممد، نهگه نهمرؤ له دڙي بم سبهيني بؤ نهو دهليٽ، سوهيل وتي: سهردهمي دڙايه تيش قسهيهڪه، وتي: نهبو يهزید سويند به خوا نهوڪات بي مانا لينهوي بووين و عهقلمان دانابوو، بهرديڪمان دهپرست كه سود و زياني نهبوو.^۱

حاکم ج ۷ ص ۲۴۱ له فهرمودهڪهي عهبدوللاي ڪوپرى زوبهيردا (ﷺ) هيٺاويهتي، بهنام ڪورتي ڪردوهتهوه تا نهوهي: کاتيڪ گهيشته بهردهرگاي پيغهمبر (ﷺ) پيغهمبريش (ﷺ) خوشحال بوو لهتاو خوشحالي بههاتني له پرويدا ههستا، پاشان له عوروهي ڪوپرى زوبهيرهوه (ﷺ) هيٺاويهتي دهليٽ: عيڪرمهي ڪوپرى نهوجههل وتي: کاتيڪ گهيشتمه لاي پيغهمبر (ﷺ) وتم: موحه ممد (نهم ژنه دهليٽ توپهنا تداوم، پيغهمبريش (ﷺ) فهرمووي (انت امن) واته) توپهنا دراويت) منيش وتم: شايهتي ددهم هيچ پهستراويڪ نيه جگه له خواي تاكي بيهوٽا و توپهندهو پيغهمبري خوايت، توپاڪترين و راستگوترين و بهوهفاترين كهسيت، عيڪرمه دهليٽ: نههم دهوت و لهتاو شهرم لي ڪردنيديا سهرم دانهواندبوو، پاشان وتم: نههي پيغهمبري خوا نزام بو بڪه تا خوا له ههر دڙايهتيهڪم بوٽ ليم خوش بيت يان له ههر شتيڪم خوش بيت كه ويستبيت هاوهل داناني تيڊا زال و به دياربخم، پيغهمبريش (ﷺ) فهرمووي (اللهم اغفر لعكمة كل عداوة عادانيها او موڪب اوضع فيه يريد ان يصد عن سبيلك) وتم: نههي

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمان ج ۷ ص ۷۵ دا واهاتوه.

پیغہمبہری خوا چاکترین شتم پی بلی □ فیری بیم، فہرمووی (بلی شایہ تی دہدم
هیچ پەرستراویک نیہ جگہ لہ خواو موحمہدیش بہندہو پیغہمبہری خواہو لہو
پیئاوہشدا جیہاد بکہ (لیبنہوہ)). پاشان عیکرہمہ وتی: ئہی پیغہمبہری خوا
سویند بہ خوا چہندہم لہ پیی پیگری لہ ئایینی خوادا بہ خہرج دابیئت دوو
بہرامبہری لہ پیی خوادا دہبہخشم، چہندہ دژ بہ پھیامی خوا جہنگام دوو
بہرامبہری ئہوہ لہ پیئاوی خوادا دہجہنگم پاشان کہوتہ جیہادہوہ تا لہ پوژی
شہری (ئہجنادین، لہ سہردہمی ئہبوبہکردا (ﷺ) شہید بوو، پیغہمبہری خوا
(ﷺ) لہ سالی حہجیدا لہسہر ہہوہزان دینا، پیغہمبہر (ﷺ) مردو عیکرہمہ ئہو
پوژ لہ (تبالہ) بوو.^۱

(چیرۆکی موسلمان بوونی صہفوانی کوپی ئومہییہ (ﷺ))

واقیدی و ئین عہساگیر لہ عبدوللای کوپی زوبہیرہوہ (ﷺ) هیئاویانہ دہلیت:
لہ پوژی فہتخدا ژنہکە صہفوانی کوپی ئومہییہ بہ غومی کچی معدل لہ کینانہ
موسلمان بوو، صہفوانی کوپی ئومہییہش پایکرد تا چوویہ شیویک و بہ کویلہکە
(یہسار) - کہ لہگہلیدا نہبوو- وت قورپت بہسہر وریابہ بزانیہ کئی دہبینیت؟ ئہویش
وتی: ئہوہ عومہیری کوپی وەھبہ (ﷺ)، صہفوان وتی: چی بکہم بہ عومہیر،
سویند بہ خوا تہنہا بو کوشتنی من ہاتوہ، موحمہد بہسہرمدا سہرکہوتوہ و
ئہویش پھیوہستی بوہ، وتی: عومہیر ہیئدہ بہس نیہ چیت پی کردم منت خستہ
سہر ئایین و کہسی خوٹ، ئیستا ہاتوویت دہتہوویت بمکوژیت، ئہویش وتی: ئہبو
وہب بہ قوربانیت بم، لہلای چاکترین و خزم دۆست ترین کہسہوہ ہاتووم بو لات،

۱ - صحیح.

۲ - تہبہرانی لہ عیکرہمہوہ (ﷺ) چیرۆکی موسلمان بوونہکە بہ کورتی ہیئاوہ. ہەرہک لہ
المجمع ج ۶ ص ۱۷۴ دا ہاتوہ.

عومهير به پيڻه مبر (ﷺ) وتبوو ٿي پيڻه مبري خوا گهره وري هڙه ڪم
 ڀاڳ ڀريووه تا خوي ڦري بداته ناو دهر ياوه و دترسيٽ تو په ناي نه ديت، ده ي به
 دايڪ و باوڪمه وه به قوربانٽ بم په ناي بده، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي وا په نام
 دا (قد امنته) ٿه ويش چوو به شويئيدا و وتي پيڻه مبري خوا په ناي دايٽ،
 صه فوانيش وتي: نا به خوا له گه لٽدا ناگه ڀيمه وه تا نيشانه يه ڪم بو بهيئيت
 بيناسمه وه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي (ميڙه ڪم ببه) عومهيريش به
 ميڙه ڪه يه وه گه ڀايه وه بو لاي، عومهير بو جاري دوهم چوويه وه بو لاي تا
 بورده ڪي برد و وتي ٿه بو وه ب لاي چاڪترين و خزم دوست ترين و نه رم ترين
 ڪه سه وه هاتووم بو لات، شڪو و عيزه تي ٿه هي توشه و ده سه لاتي ٿه بو توشه،
 ڪوري دايڪ و باوڪت، بو خاتري خوا بيدار به ره وه، ٿه ويش پيئي وت: ده ترسم
 بڪوڙيم، وتي: بانگي ڪردويت تا بچيته ناو ئيسلامه وه ٿه گهر هن ده ڪهيت،
 ٿه گهرنا دوو مانگي بو داناويت، ٿه و له هه مووان به وه فاتر و چاڪتره، وا ٿه و
 ميڙه ريه ي خوي بو ناردوويت ڪه هيئايه دهر وه ڪاتيڪ هاته ژور وه دهم وچاوي
 پي داپوشيبوو، ٿه ويش ناسيه وه و وتي به ٿي و وتي به ٿي ٿه وه خويه تي،
 صه فوانيش گه ڀايه وه تا هاته لاي پيڻه مبر (ﷺ) ٿه وڪات پيڻه مبر (ﷺ) نويڙي
 عه سري له مزگه وٽدا ده ڪرد، ٿه وانش وستان، صه فوان وتي له شه و پوڙيڪدا
 چهند نويڙ ده ڪن؟ وتي پيڻج نويڙ، وتي موحه ممد به نويڙيتان بو ده ڪات؟ وتي
 به ٿي، ڪاتيڪ سه لام ي دايه وه صه فوان هاواري ڪرد موحه ممد عومهير ي ڪوري
 وه ب ٿه ميڙه ريه ي بو هيئام ده لئيت تو و تووته بيم بو لات، ٿه گهر ڀازيم باشه
 ٿه گهرنا دوو مانگت بو داناوم، فهرمووي (انزل يا ابو هب) واته (دابه زه ٿه بو وه ب)،
 وتي نا به خوا تا بوم پوون نه ڪه يته وه، فهرمووي به لڪو چوار مانگت بو هيه،
 صه فوانيش دابه زي و پيڻه مبر (ﷺ) به ره و لاي هه وه زان چوويه دهر وه،
 صه فوانيش به بي باوه ڀري له گه ليدا چوو، نارد ي داواي لي ڪرد به ڪاتي چه ڪه ي
 بدات به لايه وه، ٿه ويش سه د قه لغان و شمه ڪه ڪانيشي دا به لايه وه، صه فوان وتي:

به زور يان يان به ويست، پيغه مبهريش (ﷺ) فہرموی (عاریة رادۃ) به کاتي ودهيگيرمه وه) نهویش دای به لایه وه، پيغه مبهريش (ﷺ) فہرمانی پيکرو نهویش بردی بو حونه يین و لهو شهړه و له ئيفيشدا به شداربوو، پاشان پيغه مبهريش (ﷺ) گهړايه وه بو جه عرانه، کاتيک پيغه مبهريش (ﷺ) دهستکه وته کانی بهړی دهکرد نهو سهيري دهکرد- صه فوانی له گه لدا بوو- صه فوان سهيري دوليکی پر مهړو بهرخی دهکردو چاوی له سهري بوو، پيغه مبهريش (ﷺ) پيی فہرموو (نهو وهب نهو دوله سه رسامی کردو ویت؟ وتی: به لی، فہرموی (هولک وما فيه) (چی تيايه به خويه وه بو تو) نهو کات صه فوان وتی: مه گهر ته نها دلی پيغه مبهريک هينده پاک و چاک بیت، يه کسهر شايه تومانی هينا و له ويدا موسلمان بوو.^۱

ثیمامی نه حمده ج ۶ ص ۴۶۵ له نومه يه ی کوړی صه فوانی کوړی نومه يه له باوکیه وه هينا و يه تی که پيغه مبهريش (ﷺ) له پوژي حونه يندا هندی قه لغانی لا هينا به کاتي، نهویش وتی نهی مو حمه د به زوره؟ فہرموی (بل عاریة مضمونة) هندیکی له ناو چوو، پيغه مبهريش (ﷺ) پيشنياری بوکرد تا قهره بووی بو بکاته وه، نهویش وتی: نهی پيغه مبهري خوا نه مهړو ئيسلام لا گرنگتره.^۲

۴.

۱- ضعیف.

۲- له الكنز ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتوه، ثین ئيسحاق له مو حمه دی کوړی جه عفري کوړی زوبه ير له عروه وه له عانيشه وه (رضي الله عنها) به کورتی هينا و يه تی، له البدايه والنهاية ج ۴ ص ۳۰۸ یشدا هاتوه.

۳- حسن.

(چىروكى مۇسلىمانىۋونى ھۈەيتىبى كۈرى عەبدولعوززا (ﷺ))

حاكم ج ۳ ص ۴۹۳ له مونزىرى كۈرى جەھمىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھۈەيتىبى كۈرى عەبدولعوززا وتى: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) له سالى فەتھدا ھاتە مەككە من زور ترسام و له مالى خوم دەرچووم و خىزانم له شوينىكدا دانا كە تيايدا دلىناۋ پارىزراۋ بن، چووم بۆلای دىۋارى عەۋف و لەۋى بووم تا ئەۋەى ئەبوزەرى غىفارىم بىنى (ﷺ) من و ئەۋ رىگرو جىايىيەكى ھەمىشەى ھەبو، له دەستى پامکرد وتى: ئەۋەبو موھەمەد، منىش وتم: بىلى، وتى: ئەۋە جىتە؟ وتم: دەترسم، وتى: ترست لەسەر نىيە، پەناى خوات پىدراۋە، منىش گەرامەۋە بۆلای و سەلامم لىكرد، وتى: بېرۋەۋە بۆ مالىۋە، وتم: ھىچ رىگەيەك ھەيە تا بجمەۋە مالىۋە؟ سويند بە خوا بېرا ناكەم بە زىنوۋى بگەمەۋە مالىۋە دەگىرىم و دەكوژىم يان دىنە مالىكەم و دەمكوژن، مال و منالىشە ملاۋلام پەرش و بلاۋ بوونەتەۋە، وتى: دەى مال و منالت لە يەك شويندا كۆبەكەرەۋە و منىش لەگەلتا دىم تا مالىۋە، لەگەلم ھات و ھاۋارى دەکرد ھۈەيتىب پارىزراۋە كەس ھىرشى نەباتە سەر، پاشان ئەبوزەر (ﷺ) چوۋ بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) پىى وت كە چى كردوۋە، ئەۋىش فەرموۋى (اوليس قد امن الناس كلهم الا من امرت بقتلهم؟) منىش دلىنا بووم و مال و منالم گىرەنەۋە بۆ مالىۋە و ئەبوزەرىش گەرايەۋە بۆ لام و وتى: ئەۋموھەمەد تا كەى؟ له ھەموو بارەكاندا پىشكەوتىت و خىرىكى زورت لە دەستدا، خىرىكى زورىشى ماۋە، دەى ۋەرە بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) و مۇسلىمان بىيە و پارىزراۋ دەبىت، پىغەمبەرىش (ﷺ) چاكتىن و خزم دۇست ترىن و نەرم و نىياتىن كەسە، گەۋرەى و شكۋى ئەۋ بۆ تۈشە، منىش وتم: لەگەل تۇدا دىم و دەچم بۆلای، لەگەلى چووم تا ھاتمە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) له بەتھاء، ئەبۇبەكر و عومەرىش (ﷺ) لەلای بوون، لەسەر سەرى پاۋەستام و پرسىارم له ئەبوزەر كەرد لە سەلام كردندا چى دەوترىت، وتى بلى (السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته) منىش وتم: ئەۋىش فەرموۋى (وعليك السلام

حویطب) منیش شایه تومانم هینا و ئه ویش فهرمووی سوپاس بو ئه و خواجهی
 رینمونی کردیت، پیغه مبه (علیه السلام) به موسلمان بوونم دلخوش بوو و داوی
 قهرزیکه لیکردم، منیش چل هه زار دره م به قهرز پیدایا و له شه ری حونه یین و
 تائیفیشدا به شداریم کرد له گه لیدا و له ده سته که وتی حونه ییندا سه د و شتری پیدام^۱.
 حاکم له ج ۳ ص ۴۹۲ له ئیبراهیمی کوپی جه عفری کوپی مه حمودی کوپی
 موحه ممدی کوپی سه له مه ی ئه شه لی له باوکیه وه هیناویه تی، ئینجا فهرمووده که
 دینیت، تیایدا ده لیت: پاشان حوه یتب وتی: له ناو قوره یشدا هیچ کام له گه وره کان
 له سه ر ئایینی هۆزه که یان نه ماوه تا مه که که فته تح کرا من پیم ناخوش بوو به لام قه ده ر
 وابوو، له به دردا له گه ل بیباوه پاندا به شداریم کرد و چه ند په ند و نه زمونیکم
 وه رگرت، فریشته کانم بینین له نیوان ئاسمان و زه ویدا شه پریان ده کرد و بیباوه پریان
 به دیل گرت، وتم: ئه م کابرا ری لی گراوه، باسی ئه وه م بو که س نه کرد، شکاین و
 گه راینه وه بو مه که که و له وی ماینه وه و قوره یشیه کانیش یه که له دوای یه که
 موسلمان ده بوون، که پوژی حوده ییبه هات ئاماده بووم له ریکه که وتنه که دا
 تا کو تایی تیایدا بوون، هه مو ئه مانه ئیسلامی زیاد ده کرد و ویستی خوا ده چوویه
 سه ر، که ریکه که وتنی حوده ییبه مان نووسی من کو تا شاهیدی بووم و وتم: قوره یش
 ته نها ئه وه له موحه ممد ده بینن که زیانی خو یاغه، من پازی بووم به رم به رگری لی
 بکه م، کاتی که پیغه مبه (علیه السلام) هات بو عه مره ی قه زا و قوره یش له مه که که چوونه
 ده ره وه من یه کی که بووم له وانه ی له مه که که مانه وه، من و سه هه لی کوپی عه مر تا له
 کاتی ته واو بووندا پیغه مبه (علیه السلام) ده ربکه یین، که سی پوژ ته واو بوو من و سه هه یل
 چووین و وتمان مه رجه که ت ته واو بوو ده ی له شارمان به روره ده ره وه، ئه ویش

۱ - ضعیف.

۲ - ئین سه د له الطبقات له ریگه ی مونزیری کوپی به م و که سانی دیکه وه له حوه یتیبه وه
 هیناویه تی له الاصابه ج ۱ ص ۳۶۴ یشدا هاتوه.

هاواری کرد نهی بیلال (لا تغیب الشمس و احمد بن المسلمین بمكة ممن قدم معنا) واته (خوړتاوا نه بیټ تا هرچی موسلمانان ناو مه ککه که له گه لمان هاتون بچنه دهره وه).^۱

(چیرۆکی موسلمانانوونى حارسى کورى هیشام (ع))

حاکم ج ۳ ص ۲۷۷ له عهبدوللای کورې عهکره مه وه هیناو یه تی ده لیت: له پوړی فته خدا حارسى کورې هیشام و عهبدوللای کورې نه بو په بیعه چون بو لای نوم هانیئى کچی نه بوتالیب و په نایان برده لای و وتیان با له په نای تو داین، نه ویش په نای دان، عه لای کورې نه بوتالیب چوو بو لایان و سهیری کردن و نه وی له شمشیر بویان، به لام نوم هانیئى باوه شى پیا کرد و وتی له ناو خه لکدا وام پى ده که یت به خوا ده بیټ پیش نه و دوانه من بکوژیت، نه ویش وتی په نای بیباوه پان ده ده یت؟ ئینجا چوویه دهره وه و نوم هانیئى ده لیت چوومه خزمهت پیغه مبه ر (ع) و وتم: نهی پیغه مبه رى خوا عه لای کورې دایکم (عه لای برام) بیزار و توپه ی کردم من دوو خزم په ناداون که بیباوه پان که چى نه و ویستى بیانکوژیت، پیغه مبه ریش (ع) فرمووی: (ما کان ذالک له قد اجرنا من اجرت و امنا من امنه) واته (ما فی نه وه ی نیه، تو په نای کیټ داوه ئیمه ش په نای ده ده ین) نوم هانیئیش گه پرایه وه بو لایان و پیى وتن: نه وانیش چوونه وه بو مالى خو یان، به پیغه مبه ر (ع) و ترا حارسى کورې هیشام و عهبدوللای کورې نه بى په بیعه له کوپرى خو یاندا دانیشتون و خو یان هه لده کیشن؟ فرمووی: هیچ چاریکمان نیه واپه نامان داو، حارس ده لیت: شهرم ده کرد پیغه مبه ر (ع) بمبینیت و بیرى بینینیم له هه ر شه پرکدا له گه ل موسولماناندا بیته وه یاد و دواتر بیرى چاک و مهربانى بکه مه وه، له ناو مزگه و تدا پیى بگه م و نه و پووی خوش بیټ، وه ستا تا چووم بولای و سه لام لى کرد و شایه تی هه قم هینا، نه ویش فرمووی (الحمد لله الذی هدانا لى لهذا ما کان مثک یجهل الاسلام).^۲

- ضعیف.

- ضعیف.

(چیرۆکی موسلمان بوونی)

نه زیری کوری حارسی عه بدهری (رضی الله عنه)

واقیدی له ئیبراهیمی کوری موحه مه دی کوری شه رحیلی عه بدهری له باوکیه وه
هیناویه تی ده لیت: نه زیری کوری حارس له هه مان شاره زاتر بوو، ده یوت:
سو پاس بو خوا که به ئیسلامه وه به پیزی کردین و به موحه مه دیش (صلوات الله علیه)
منه تباری کردین و له سه ر باری با و با پیرانمان نه مردین، من به هه موو باریکه وه
له گه ل قوره یشدا بووم تا سالی فته تح، چوو بو حونه ین و ئیمه یش له گه لی چووین و
ده مانه ویست نه گه ر هه ر شکستیک تووشی موحه مه د بوو ئیمه ش سه ختری بکه ین
له سه ری، به لام بو مان نه کرا، له جه عرانه دا بوو سویند به خوا هه ر له سه ر نه و باوه ره
بووم تا بینیم پیغه مبه ر (صلوات الله علیه) به خه نده یه که وه پیم گه یشته و فه رمووی: نه زیر،
وتم: به لی، فه رمووی (ئه مه باشته یان نه وه ی پوژی حونه ین ده تو یست؟) منیش
خیرا به ره و پووی چووم، فه رمووی (ئیس تا کاتی هاتووه بپروانیت له چ بارو
حالی کدایت) وتم: ده بینم، فه رمووی (خوا یه چه سپاوی زیاد بکه یت) سویند به خوا
دلم وه که به ردیکی چه سپا و له سه ر ئیسلام و سه رخستنی حه ق مایه وه، پاشان
هاتمه وه بو ماله وه و ده بینم یه کی که له به نی دیئل ده لیت: نه بول حارس پیغه مبه ر
(صلوات الله علیه) سه د وشتی بو داناویت، شتیکی بده به من چونکه قه رزارم، منیش ویستم
وه ری نه گرم وتم ئه مه ته نها بو دلپراکی شان، نامه ویت له سه ر ئیسلام به رتیل وه رگرم،
پاشان وتم: سویند به خوا داوام لی نه کردووه بو یه وه ر مگرت و ده یان مبه خشی به
دیلی^۱

۱ - ضعیف.

۲ - الاصابه ج ۳ ص ۵۸۸ دا هاتووه.

(چیرۆکی موسلمان بوونی سه قیف خه لکی تائیف)

ئین ئیسحاق ده لیت پیغه مبهەر (ﷺ) که سه قیفی به جیهیشت عوروهی کوپی مه سعود که وته شوینی تا پیش ئه وهی بگاته مه دینه پیی گه یشت و موسلمان بو و داوای لی کرد به موسلمان بوونه وه بگه پیتته وه بوئاو هوژه که ی، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (انهم قاتلوك) واته (ده تکوژن) پیغه مبه ریش (ﷺ) زانی ده ماریکی ناره زایی و ریگرییان هه یه، عوروه وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا من له ناویاندا خوشه و یستم و هه شیانه گوپرایه له و دیت به ده ممه وه، ئینجا چوو هوژه که ی خو ی به ره و ئیسلام بانگ بکات، هیوای وابوو له بهر پله و پایه ی له ناویاندا دژایه تی نه که ن کاتی که گه یشته لای که پرێک بانگی کردن بو ئیسلام و موسلمان بوونی خو ی بو نیشان دان، ئه وانیش له هه موولاوه تیربارانیان کرد تا تیریکی بهر که وت و کوشتی، به عوروه وترا: چی له ئایینه که ت به دی ده که یته؟ وتی: پرێک که خوا لینی ناوم و شه هیدییه که که خوا نوشی کردم که ته نها بو ئه و شه هیدانه هه بوو که پیش به جی هیشتنی ئیوه شه هید بوون، ده ی لای ئه واندا به خاکم بسیپرن، ئه وانیش وایان کرد، ئه وان ده یانوت پیغه مبه ر (ﷺ) له باره یه وه فهرموویه تی (ان مثله فی قومه کمثل صاحب یس فی قومه) پاشان له دوا ی گه شتنی عوروه له سه قیف چه ند مانگی مانه وه و دواتر له نیو خو یاندا کو بوونه وه و زانییان تونای شه پریان له گه ل عه ره بی چواره وری خو یاندا نه ماوه و به یعه تیان داو موسلمان بوون، پاشان یه نگه دنگ بوون له سه ر ئه وه ی که سی که بنیرن، بو ئه مه ش عه بدیالیلی کوپی عه مریان له گه ل دوو هاوپه یمان و سی له به نی مالیکدا نارد، که له مه دینه نزیک بوونه وه و دابه زین گه یشتنه موغه ی ره ی کوپی شوعه به له سه ره ی خویدا و لاخه که ی هاوه لانی ده له وه راند، که ئه وانی بینی به خیرایی چوو تا موژده بدات به پیغه مبه ر (ﷺ)، له ریدا ئه بوبه کر (ﷺ) پیی گه یشت و پیی وت: ئه و سه قیف ها توون ئه یانه ویت به یعه ت بده ن و موسلمان بن ئه گه ر پیغه مبه ر (ﷺ) چه ند مه رجیکیان پی

بدات و له ناو هۆزه که یاندا نووسراویک بنووسن، ئه بوبه کر به موغهیره ی وت: سویندت ددهم به خوا پیشم مه که وه با من به پیغه مبهری خوا (عزیز) بلیم، موغهیره ش رازی بوو، ئه بوبه کریش چوویه خزمهت پیغه مبهر (عزیز) و هه واله که ی پی وت، پاشان موغهیره گه رایه وه بولایان و له گه لیان بوو و فیری کردن چون سه لام بکه ن له پیغه مبهری خوا (عزیز) به لام ئه وان سه لامی سه رده می نه فامییان به کارهینا. کاتیک هاتنه خزمهت پیغه مبهر (عزیز) چادریکیان له مزگه وتدا بو هه لدر، خالیدی کوپی سه عدی کوپی عاص له نیوان ئه وان و پیغه مبهردا (عزیز) ده هات و ده چوو، کاتیک پیغه مبهر (عزیز) نانی بو دهناردن لیان نه ده خوارد تا خالیدی کوپی سه عد پیش ئه وان لی نه خوات، ئه ویش نووسراویکی بو نووسین، له ناو مه رجه کانیاندا له سه ر پیغه مبهر (عزیز) ئه وه بوو ریان بدات سی سال بته که یان (الطاغیه) بهی رستن به ره به ره سال به سال که میان ده کرده وه تا وتیان یه ک مانگ له دوا ی هاتنیان تا دلی گه مژه کانیان رابکیشن، به لام پیغه مبهر (عزیز) رازی نه بوو بریاریدا ئه بوسوفیانی کوپی حه رب و موغهیره ی کوپی شوعبه بنی ریت تا بیشکیئن، له گه ل ئه وه شدا داویان کرد تا نویژ نه که ن و به دهستی خو یان بته کانیان نه شکینن، ئه ویش فه رموی (اما کسر اصنامکم بایدیکم فسنعفیکم واما الصلاة فلا خیر فی دین لا صلاة فيه) واته (بو شکاندن بته کانتان به دهستی خوتان چاوپوشیتان لی ده که یز، به لام بو نویژ خیر له ئایینی کدا نیه که نویژی تیدا نه بیئت) ئه وانیش وتیان با سوکی و رسوایشمان بیئت رازین^۱.

ئه حمه د له عوسمانی کوپی عاصه وه هی ناویه تی وه فدی سه قیف هاتنه خزمهت پیغه مبهر (عزیز) ئه ویش له مزگه وت دایبه زاندن تا دلیان نه رمتر بیئت، ئه وانیش مه رجیان له سه ر پیغه مبهر (عزیز) دانا تا بی جه نجال و بی دهیه ک دان و بی پاره دان بن و که سی جگه له خو یان نه کریت به بهر پرسیان، پیغه مبه ریش (عزیز) فه رموی

(لکم ان لا تحشروا ولا تجبوا ولا يستعمل علیکم غیرکم ولا خیر فی دین لارکوع فیه) عوسمانی کوپی نه بو عاص وتی: نهی پیغه مبهری خوا قورئانم فی ربکه و بمکه به پیئشه وای هوژه کهم، نه بوداودیش هیئاویه تی ده لیت: سه بارعت به سه قیف که به یعتیان دا پرسیارم کرد له جابر (ﷺ) وتی: مهرجیان له سهر پیغه مبهر (ﷺ) دانا تا سه دهقه و جیهادیان له سهر نه بیت، ده لیت گوپی له پیغه مبهر (ﷺ) بوو که دوی نه وه ده یفه رموو (که موسلمان بوون سه دهقه ده دهن و جیهادیش ده کهن) ^۱.

نه حمه دو نه بوداودو ئیین ماحه له نهوسی کوپی حوزه یفه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به وه فدیک سیه قسفه وه چوینه خرمهت پیغه مبهر (ﷺ) نه خلاف لای موغه یره ی کوپی شوعبه (ﷺ) دابه زین پیغه مبهر (ﷺ) به نی مالیکی له خیوه تیکی خویدا دابه زانندو هه موو شه ویک دوی عیسا ده هات بولامان و له سهر پی راده وه ستاو دهیدواندین تا له تاو زور وه ستاندا پیکانی ماندو ده بوون، زیاتر که دهیدواندین له سهر قوره ییش بوو، پاشان ده یفه رموو (لا اسی)، وکنا مستضعفین مستذلین بمکه، فلما خرجنا الی المدینة کانت سجال العرب بیننا و بینهم ندال علیهم ویدالون علینا) واته (گرفت نیه، ئیمه له مه که که ده سه لات و لاواز بووین، که چووین بو مه دینه نو به کاری جهنگ له نیوان ئیمه و نه واندا بوو به سه ریاندا سه رده که وتین و به سه رماندا سه رده که وتن، شه ویکیان دواکه وت له کاتی جارن وتمان نه مشه و دواکه وتی؟ فه رموو (انه طری علی جزئی من القران فکرمت ان اجیی حتی اتمه) (دوو به شی قورئانم به سه ردا خویندرا، بویه هه زم نه کرد بیم تا ته وای بکه م) ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۲۹ به کورتی هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۳۲ دا هاتوه، ئیین سه عد ج ۵ ص ۵۱۰ له نه سه وه ده وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی.

(بانگه وازی هاوه لآن بو کهس و تاکه کان)**(بانگه وازی نه بوبه کری صدیق (عليه السلام))**

ئین ئیسحاق ده لیت: که نه بوبه کری (عليه السلام) موسلمان بوو و موسلمان بوونه که شی ناشکرا کرد بانگه وازی کرد بو خوی گه وره، نه بوبه کری لای هوزه که ی که سیکی نهرم و نیان و ساده و خوشه ویست بوو، له ناو قوره یشتا له هه مووان زیاتر شاره زای ره چه له که و نه سه ب بوو، دهیزانی چی چاک و خراپیان هه یه، پیایوکی بازرگان و خاوه ن ره وشت و چاکه بوو، کهسانی هوزه که ی دههاتن بولای و له بهر زانست و بازرگانی و رهفتاری جوانی له چه ندین کاردا پشتیان پی ده به بست، نه ویش متمانه ی به هه رکهس بدایه له گه لی داده نیش و بانگی ده کرد بو ئیسلام، له سه ر دهستی نه م هینده ی پیم گه یشتوو زوبه یری کوپی عه وام و عوسمانی کوپی عه فان و ته لعه ی کوپی عه بدوللا و سه عدی کوپی نه بی وه قاص و عه بدوپره حمانی کوپی عه وف (عليه السلام) موسلمان بوون، نه مانه له گه ل نه بوبه کردا چون بولای پیغه مبه ر (عليه السلام) و ئیسلامی بو خستنه پرو و قورثانی به سه ردا خویندن و حقه ی ئیسلامی پی گه یاندن و نه وانیش باوه رپیان هیئا، نه مانه هه شت که سی یه که م بوون که موسلمان بوون و بریایان هیئا به پیغه مبه ر (عليه السلام) و نه وه ی لای خاوه هیئاویه تی.^۱

(بانگه وازی عومهری کوپی خهتاب (عليه السلام))

ئین سه عد له ئوستقه وه هیئاویه تی ده لیت: من به نده ی عومهری کوپی خهتاب (عليه السلام) بووم و مه سیحیش بووم، پیشنیاری ئیسلامی بو کردم و ده یوت: نه گه ر موسلمان بیت له سه ر سپارده که م پشتم پی ده به ستیت چونکه دروست نیه له سپارده ی موسولماناندا پشتت پی به ستم له کاتی کدا له سه ر ئایینی نه وان نیت،

^۱ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۲۹ دا واهاتوو.

بەلام من رازى نەبووم، ئەۋىش دەيوت: زۆر كىردن لە ئىسلامدا نىيە، كاتىك سەرە مەرگى ھات من ھەر مەسىھى بووم و ئەۋىش ئازادى كىردم، وتى: بۇ كۆي دەتەۋىت پىرو.^۱

دارقوتنى و ئىبن عەساكىر لە ئەسلەمەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: لە شام بوۋىن ئاۋىكم ھىنا بۇ عومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) تا دەست نۆيژى پى بگىت، وتى: ئەم ئاۋەت لە كۆي ھىنا؟ ئاۋى شىرىن و ئاسمانى پاكى لەم جوړەم نەديۋە، وتم: لە مالى ئەو پىرەژنە مەسىھى ھىنام، كاتىك دەست نۆيژى لىگرت چوۋ بولاي پىرەژنەكە و وتى: پىرەژنە مۇسلمان بە، خۋاي گەۋرە موحەمەدى (ﷺ) بە ھەق ناردوۋە، ئەۋىش موى سەرى خۋى نىشاندا چوۋ سىپى ببوۋ پىرىكى بە تەمەن واخەرىكە دەمرى، عومەرىش (ﷺ) وتى: خۋايە شاھىد بە.^۲

(بانگەۋازى موصەبى كۆرى عومەير (ﷺ))

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللەي كۆرى موحەمەدى كۆرى عەمرى كۆرى ھەزم و كەسانى دىكەشەۋە ھىناۋىيەتى ئەسەدى كۆرى زەرارە موصەبى كۆرى عومەيرى برد بەرەۋ مالى بەنى عەبدوللەشەھەل و بەنى زەفەر، سەدى كۆرى موعاز پوورزاي ئەسەدى كۆرى زەرارە بوۋ، بردى ھەۋشەيەكى بەنى زوفەر لەسەر بىرىك كە پىنى دەۋترىت بىرى (مىرق)، لە ھەۋشەكەدا دانىشتن و پىاۋانىكى ھۆزى ئەسلەم لەلايان

^۱ - ضعيف.

^۲ - سەدى كۆرى مەنسور ئىبن ئەبى شەيبە و مۇنزىرو ئىبن ئەبى حاتەمىش بە كورتى ھىناۋىيانە، لە الكنز ج ۵ ص ۵۰ يشدا ھاتوۋە، ئەبۇنەعیم لە الحلیہ ج ۹ ص ۳۴ لە وسقى پوومىەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، بەلام لە گىرپانەۋەكەى ئەمدا دەلىت: لەسەر سپاردەى مۇسلمانان چونكە ناكىت لەسەر سپاردەى مۇسلمانان پشتت پى بىستەم لە كاتىكدا تۈ لەسەر ئايىنيان نىت.

^۳ - لە الكنز العمال ج ۵ ص ۱۴۲ دا ۋاھاتوۋە.

كۆپۈنەنە، ئەۋكات سەعدى كۆپى موعازو ئوسەيدى كۆپى حوزەير گەۋرەى
 ھۆزەكانيان بوون لە بەنى عەبدولئەشھەلدا، ھەردوو كىشىيان بىباۋەر بوون و لەسەر
 ئايىنى ھۆزەكەيان بوون، كاتىك ھەۋالىيان بىست، سەعد بە ئوسەيدى وت: بى باۋك
 بېر بۆلەي ئەو دوو كەسەى ھاتوون بۆ مائمان تا لاۋازەكانمان سەرگەردان نەكەن،
 بېر سەرگۆنەيان بکەو مەھىلە بىنە مائمان، چونكە ئەگەر ئەسەعدى كۆپى زەرارەم
 نەبوايە كە دەزانىت ئەوا تۆم بەس بوو بۆ ئەۋە، ئەو پورزاسەو كەس لەو لەپىشتەر
 نازانم.

ئوسەيدى كۆپى حوزەيرىش خەنجەرەكەى ھەلگرت و بەرەو پوويان چو،
 كاتىك ئەسەعدى كۆپى زەرارەى بىنى بە موصەبى وت: ئەمە گەۋرەى
 ھۆزەكەيەتى و ھاتوۋە، بە راستى دابنى، موصەب وتى: ئەگەر دابنىشىت قەسەى
 لەگەل دەكەم، ئەۋىش بە جنىۋدانەۋە لەسەريان ۋەستا و وتى: چى ۋاى كرد بىن تا
 لاۋازەكانمان سەرگەردان بکەن؟ ئەگەر خوتان پىۋىستىيەكتان ھەيە لە ئىمە كەنار
 بگرن، موصەب پىي وت: دادەنىشىت تا گوۋى بگريت، ئەگەر پازى بوويت باشە،
 ئەگەر نا بە دووربە لىي، ئەۋىش وتى بە ۋىژدانەۋە قسەت كرد.

پاشان خەنجەرەكەى چەقاند بە زەۋىدا ۋە لايان دانىشت، موصەب لەسەر
 ئىسلام قەسەى بۆ كرد و قورئانى بەسەردا خویند، سەبارەت بەۋەى بۆى باس
 دەكردن وتيان: سویند بەخوا پىش ئەۋەى قەسە بکات لە پوخسار و نەرمونيانىدا
 ئىسلامان ناسى، پاشان وتى: قەسەكەت چەندە جوان و چاكە، ئەگەر بتانەۋىت
 بچنە ناو ئەم ئايىنە چى دەكەن؟ پىي وتن: خوت دەشۋرىت و خوت و جل و بەرگت
 پاك رادەگريت، پاشان شاھەتمانى ھەق دىنىت، پاشان نوۋژ دەكەيت، ئەۋىش
 ھەستا و خۆى شت و جل و بەرگەكەى پاك راگرت و شاھەتى ھەقى ھىنا و دواتر
 ھەستا و دووركات نوۋژى كردو پىي وتن: مەن كەسىكى ترم لەگەلدايە ئەگەر
 شوینتەن بکەۋىت ھەموو ھۆزەكەى شوینتەن دەكەن، ئىستا دەى نىرم بۆ لاتان،
 ئەۋىش سەعدى كۆپى موعازە.

پاشان خه نجره که ی هه لگرت و چوو بۆ لای سهد و هۆزه که ی که له کوپری خویاندا دانیشتبوون، کاتی که سهدی کوپری موعاز سهیری کرد وتی: به خوا ئوسهید به و پوخساره وه نه هاته وه که پیی چوو بوو، کاتی که هاته لایان سهد پیی وت: چیت کرد؟ وتی: قسم له گهل کردن سویند به خوا خراپه یان نابینم. ریگریم لی کردن، وتیان تو چۆن هه زده کهیت وا ده کهین، بیستم به نی حارثه چوون تا سهدی کوپری زرا ره بکوژن، چونکه زانیویانه پورزای تویه تا سوو کایه تی پی بکه ن.

سهدی کوپری موعادیش به ترس و توورهی یه وه به رامبه ر به وه هه واله ی به نی حارثه هه ستا و خه نجره که ی دهستی هه لگرت و وتی: سویند به خوا جوړیک ده تبینم، پاشان چوو بۆ لایان و سهیر ده کات بیخه م دانیشتبوون به مه زانی ئوسهید ویستویه تی قسه یان بیستی، له پوویندا وه ستا و جنیوی پی دان و دواتر به سهدی کوپری زرا ره و ت: ئه ی ئه بو ئوسامه سویند به خوا نه گه ر خزمیه تی نیوانمان نه بوایه ئه مه م لی قبول نه ده کردی، له مالی خوماندا شتی که ده که ی که ئیم پیی رازی نین؟ سهدیش به موسعه بی وت: سویند به خوا که سی که هاتوو بۆ لات ئه و هۆزه ی به دوا ی ئه مه وه ن نه گه ر شوینت بکه ویت دوانیان نابینیت شوینت نه که ون.

موسعه بیش پیی وت داده نیشتیت و گو ی بگریت نه گه ر پیت باش بو وه ری بگره، نه گه ر نا چیت پی ناخۆشه لی ت به دوور ده خهینه وه، سهدیش وتی: قسه یه کی به ویزدانانه یه، پاشان خه نجره که ی داچه قاند و دانیشت، موسعه بیش ئیسلامی بۆ خسته پرو و قورئانی به سهردا خویند، موسای کوپری عوقبه ده لی ت: سه ره تای سوره تی زو خرو فی به سهردا خوینده وه. ده لی ت پیش ئه وه ی قسه بکات له پوخسارو نه رمونیاندا ئیسلاممان به دیکرد، پاشان پیی وتن: نه گه ر موسلمان بن و بینه ناو ئه و ئایینه وه چی ده که ن؟ وتیان: خۆت ده شویت و خۆت و جل و به رگت پاک ده که ی ته وه و دواتر شایه تی هه ق دینیت و پاشان دوو پکات نو یژ ده که ی ت، ئه ویش هه ستا و ئه وانه ی کرد، پاشان خه نجره که ی هه لگرت و گه رایه وه بۆ لای

هوڙه ڪهي ڪه بينيان ديٽ وتيان سويند به خوا سهد به و پوخساره وه نه گه پرايه وه ڪه پيشتر پيئي چوو، ڪاتيڪ هات بولايان وتي: ئهي بهني عه بدولئه شههل له بارهي منه وه چوڻ ده پوانن؟ وتيان: گه وره و رادروسستري نمانيت، وتي: ده قسه ي پيا و ڙنتان لي م حه رام بيٽ تا برهوا بهيئن به خوا و پيغه مبه رڪهي، سويند به خوا ئي تر نه هات تا هه رچي ڙن و پياوي ناو مائاني بهني عه بدولئه شههل هه بوون هه موويان موسلمان بوون.

سه عدو مه صعب گه پانه وه بو مائي ئه سهد ي ڪوپي زه راره و لاي مانه وه و خه لڪيان بو ئيسلام بانگ ده ڪرد تا هه رچي ڙن و پياوي ناو مائي پشتيوانان بوون موسلمان بوون مه گه ر له ناو بهني ئومه ييه ي ڪوپس يه زيدو خه تمه و وائي و واقيف و ئه وسدا نه بيٽ.

ته به راني و ئه بونه عيميش له دلائل النبوه له عروه وه به دورودريڙي هيئاويه تي، باسي ئه وه ده ڪات پيغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازي بو پشتيوانان خسته پرو ئه وانيش موسلمان بوون، وه ڪ دواتر له باسي سه ره تاي پشتيواناندا باسي ده ڪهين، ئه ويش موضعه بي نارد بولايان وه ڪ پيشتر له باسي ئه وه ي پيغه مبه ر (ﷺ) ڪه س و تا ڪه ڪاني نارد وه بو بانگه واز بولاي خوا و پيغه مبه ر ڪهي باسي ئه ومان ڪرد. پاشان ده ليٽ: ئه سهد ي ڪوپي زه راره له گه ل موضعه بي ڪوپي عومه يردا چوون تا هاتنه لاي بيري (مرق) يان له نزريڪيه وه دانيشتن و نارد يان به دواي ده سته يه ڪي خه لڪه ڪه داو ئه وانيش به شاره زاييه وه هاتن، ڪاتيڪ موضعه بي ڪوپي عومه يردا قسه ي بو ده ڪردن و قورئاني به سه ردا ده خويندن هه وائيان پيڊرا ڪه سهد ي ڪوپي مه عاز ديٽ، ئه ويش به رمه ڪه يه وه هات و له سه ر سهريان پاره ستا و وتي: چوڻ ڪه سي تا ڪي ناموي ته نها ديننه مالمان تا لاوازه ڪانمان سه رگه ردان بڪات و بانگيان بڪات بولاي خوي، دواي ئه مه له لاي ئيمه نه مينيتته وه، ئه وانيش چوونه وه و بو

جاري دووہم گہرانہوہ ئهوى، ھه وال ڊرا به سہعد بو جاري دووہم ئهويش جيا له جاري يہ کہم ھہرہشہي ليکرن، به لام کاتيک ئهسعد نہرميہکي لي بهدي کرد وتي: پورزا گوئي لي بگرہ به لکو ئه گہر پيت باش نہبوو به وه لامي به هيتر وه لامي بدہرہوہ، ئه گہريش پيت باش بوو وه لامي پهيامي خوا بدہرہوہ، ئهويش وتي: (موحہمہد) چي ده ليت؟ موضعي کوري عومہيري ش ئہم نايہتہي به سہردا خويندہوہ (حم والکتاب المبين. انا جعلناہ قرانا عربيا لعلکم تعقلون) سہعد وتي: شتي وام نہ بيستووہو، گہرايہوہو خوا پينمووني کرد بو ئيسلام و موسلمانبوونہکي دہرنہخست تا گہرايہوہ، کہ گہرايہوہ ناو ھوزہکي بهني عہدولئہ شہہلي بانگ کرد بو ئيسلام و موسلمانبووني خوي ئاشکرا کرد، تيايدا وتي: ھہرکس به گہورہو بچوک و ژنو پياوتانہوہ گوماني ھيہ با لہوہ چاکترمان بو بهنييت تا لي وەر بگرين، سويند به خوا ئہم لہ ناوبردني سہرہکان نيہ، بهوہ بهنوعہ بدولئہ شہہل به موسلمانبووني سہعد و بانگہوازہکي موسلمان بوون مہ گہر ئهوي نہيبيستايہ، بهمہش يہ کہم دہستہي پشتيوانان بوون کہ بهيہکجار ھہمويان موسلمان بوون، ئينجا فہرموودہ کہ دينيت وک چو پيشتر لہ باسي ئهوہدا باسما نکر دووہ کہ پيغہمبہر (ﷺ) تاکہ کہساني ناردوہ بو بانگہواز بولاي خواو پيغہمبہرہکي، دواجار موضعي کوري عومہير (ﷺ) گہرايہوہ بولاي پيغہمبہري خوا (ﷺ)، واتہ گہرايہوہ بو مہککہ.

(بانگہ وازی توله یبی کوری عومہ یر)

واقیدی له موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک توله یبی کوپی عومہ یر (ﷺ) موسلمان بوو چوو بولای ئه روای کچی عه بدولموته لیبی دایکی پیی وت: موسلمان بووم وکه وتوومه ته شوین موحه مه د (ﷺ) تیايدا باسی کردووه و ده لیت: پیی وتووه: دایه چی ناهیلیت موسلمان بیت و شوینی نه که ویت؟ واهه مزه ی برات (ﷺ) موسلمان بووه، نه ویش وتی: بابزانم خوشکه کانم چی ده کهن ودا تر منیش یه کیك ده بم له وان.

منش وتم: دهی لای خوا نرات بو ده کهم تا بییت و سهلامی لی بکهیت و شایه تی به دیت هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا، دایکی وتی: دهی من شایه تی ددهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه، پاشان به زمانی پالپشتی پیغه مبه ری ده کردو کوپه که ی هانده دا له سه ر سه رخستنی و نه جامدانی کاره کانی،^۱ حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۹۳ دا له ریگه ی ئیسحاقی کوپی موحه مه دی فره ویه وه له موسای کوپی موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه له باوکیه وه له نه بوسه له مه ی کوپی عوبدولر حمانه وه هیئاویه تی ده لیت: توله یبی کوپی عومہ یر (ﷺ) له مالی نه رقه مدا موسلمان بوو، دواتر چوو بولای ئه ورائی کچی عه بدولموته لیبی دایکی و وتی: من شوینکه وته ی موحه مه دم و خوم داوه ته ده ست په روه ردگاری جیهانیان، دایکیشی وتی: زور چاکت کردووه پشتی خالوزاکه ت گرتووه، به خوا نه گه ر ئیمه ش توانای پیوا انمان هه بووایه شوینی ده که وتین و بوی ده تواینه وه، ده لیت منیش وتم: نه ی دایه گیان ئیر بوچی موسلمان نابیت؟ ئینجا نه و باسه ی پیشو و دینیت.^۲

^۱ له الاستیعاب ج ۴ ص ۲۲۵ دا واهاتووه، عوقه یلش له ریگه ی واقیدییه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هروه که له الاصابه ج ۴ ص ۲۲۷ دا هاتووه،

^۲ ئیین سه عد له الطبقات ج ۳ ص ۱۲۳ دا له موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی تهیمی له باوکیه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، حاکم ج ۳ ص ۲۹۳ ده لیت: سه حیجی غه ربیه له سه ر مه رجی بوخاری، به نام بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوون ئیین هه جه ر له الاصابه ج ۲ ص ۲۳۴ دا له سه ری ده چیت و

(بانگه وازی عومهیری کوری وهه بی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)

ئێبن ئیسحاق له موحه مه دی کوری جه عفه ری کوری زوبه یر له عوره ی کوری زوبه یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهیری کوری وهه بی جومه حی له گه ل صه فوانی کوری ئومه ییه له حیجر بوو، پاش ماوه یه کی که م لای توشبوانی خه لکی به در دانیش، عومهیری کوری وهه یه کی که بوو له شهیتانه کانی قوره یش، یه کی که بوو له وانیه ئازاری پیغه مبه ر (ﷺ) و هاو هلانی دهاو ئازاری ده هینا یه پئی کاتیک له مه که بوو، وهه بی کوریشی له دیله کانی به در بوو صه فوان وتی: سویند به خوا دوا ی هاو هلانی قولیب خیر نه ما، عومه یریش وتی: راست ده که یت، سویند به خوا نه گه ر قه رزم له سه ر نه بوایه تابیده مه وه و ژن و منالم له سه ر بوایه و بتر سایه م له دوا ی خو م له ناو ده چن سواره بووم و ده چووم بو لای موحه مه د تا بیکوژم، چونکه کوپه که م لایان به نده، سه فوانی کوری ئومه ییه ش ده رفه ته که ی قو سته وه و وتی: من قه رزه که ت ده ده مه وه، ژن و منالیش له سه ر من قا ماوم ناهیل م نه دار و گیرۆ ده بن، عومه یریش پئی وت: ده ی با ئه مه له نیوان من و تو دا شاراو وه پارێزرا و بی ت، نه ویش وتی: باشه، ئینجا شمشیره که ی هینا و ژه راوی کرد، پاشان چوو تا هاته مه دینه، عومه ری کوری خه تاب (ﷺ) به ده سته یه کی موسلمانانه وه باسیان له پوژی به در ده کرد و ده یانوت: خوا چ ریزیکی لی گرتووین و چی نیشانی دوژمنانی دا، عومه ر سه یری عومه یری کوری وهه بی کرد که له ده رگای مزگه وت به شمشیره که وه وه ستاو ه، نه ویش وتی: نه و سه که دوژمنی خوا عومه یری کوری وهه بی ته نها به شه رو خراپه وه هاتوو ه. ئه مه ده ردی پوژی به در ی له پرو دا نواندین، دوا یی هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا وا دوژمنی خوا عومه یری کوری

ده لیت: وانیه که ده لیت چونکه موسا (که سی ناو سه نه ده که) لاوازه و گیرانه وه که ی نه بو سه له مه یش لییه وه مورسه له و نه وه یه ده لیت: وتم: دایه گیان، ■ کو تایی ده یه نیت.

وهه ب به شمشیره که یه وه هاتووه، نه ویش فهرمووی (فادخله علی) واته (بیهینه لام) عومهریش هینای و شمشیره که ی خسته لای ملی و لئی توند کرده وه و بهوشتیوانانه ی چواردهوری وت: بچن بولای پیغه مبه (ﷺ) و لای دابنیشن و وریای نه م پیسه بن چونکه متمانهی له سهر نیه، پاشان بردی بولای پیغه مبه (ﷺ)، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) بینی عومهر شمشیره که ی لای ملی داناوه فهرمووی (ارسله یا عمر، ادن یا عمیر) واته (عومهر بینیره، عومهر نریک به ره وه) نه ویش نریک بوویه وه، وتی: به یانیت باش (انعم صباحا) - سه لامیکی سهرده می نه قامی بوو - پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (قد اکرنا الله بتحیه خیر من تحیتک یا عمیر بالسلام تحیه اهل الجنة) واته (نه ی عومهر خوا سه لامیکی پی ره وه فهرمووین چاکتره له وه ی تو، سه لامی نه هلی به هه شته). وتی: سویند به خوا نه ی موحه مه د سه رده میکی نوی بوویت، فهرمووی (عومهر بوچی هاتوویت؟ وتی: هاتووم بو نه وه ی نه دیله ی له به رده ستاندا یه له گه لیدا چاکن، فهرمووی (فما بال السیف فی عنقک؟) واته (نه ی نه و شمشیره ی ملت؟) وتی: شمشیریکی پیسه، هیچ سوودیکی هه یه، فهرمووی (پاست پیم بلئ بوچی هاتوویت؟ وتی: ته نها بو نه وه هاتووم. فهرمووی (به لکو تو و صه فوانی کوپی ئومه یه له حیجر دانیشن و باسی هاوه لانی قه لیب له قوره یشتان کرد، دواپی تو و تت: نه گهر قهرزی سهرشانم و مال و منالم نه بوا یه ده چووم تا موحه مه د بکوژم، صه فوانی کوپی ئومه یه ش قهرزو ئهرکی مال و منالی گرتیته نه ستو تا من بکوژیت بوی، خوا ری نه دا نه وه بکه یت) عومهر وتی: شایه تی دده م تو پیغه مبه ری خوات نه ی پیغه مبه ری خوا نه وه ی له سهر ه والی ئاسمان و دابه زینی سروش بو سهرت ده توت به درومان ده زانیت، نه م کاره ش ته نها من و صه فوان ئاگاداری بووین، سویند به خوا دلنیام ته نها خوا نه م هه والی پیداویت، ده ی سوپاس بو نه وی خوا یه ی رینمونی کردم بو ئیسلام و نه م رییه ی پی گرتهم به ر، پاشان شایه تی حه قی هینا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (فقهه اخاکم فی دینه و علموه القران و اطلقوا اسیره) واته (براکه تان له ئایینه که ی

تيڙيگهه ڏهن وڌيڪه ڪشي به ريدهن) ٿي وائينش ويا نڪرد، ٿي وڃي
 وڃي: ٿي پيڻهه مبهري خوا من بڻ ڪوڙاندهي پووناڪي ٿاماده و ڪارابووم، ٿا زاري
 زوري ڪه ساني موسلمانم دها، ٿيستا ڪه زده ڪم موٽه ٿم بدهيت ۱۱ بچم بڻ مهڪه و
 بانگيان بڪه بڻاي خواو پيڻهه مبهري ڪي و ٿايني ٿيسلام، به لڪو خواي گه وڃه
 پيڻهه وڌيان بڪات، ٿي گه نا چوڻ هاوہ لاني توڻم له سهر ٿيسلام ٿا زار دها ٿي وائينش
 له سهر ٿاينييان ٿا زار دها ٿي پيڻهه مبهريش (ﷺ) موٽه ٿي پيدا و ٿي وڃي چو بڻ
 مهڪه، ڪا ٿي عومير له مهڪه دهر چو صه فوان دهوت موڙدهيه ڪتان له ڪه چند
 پوڙهه بڻ ديٽ ڪه جهنگي به درتان پي له بير ده باته و، صه فوان پرسپاري له
 ڪاروانه ڪان ده ڪرد ٿا ڪاروانيڪ هات و ٿي: عومير موسلمان بوو، ٿي وڃي
 سوڻدي خوارده هريگيز نه يدونيٽ و سوڻدي پي نه گهيه نيٽ، له ڪنز العمال ج ۷
 ص ۸۱ دا هاتوه و ٿي مهشي بڻ زياد ده ڪات: ڪا ٿيڪ عومير (ﷺ) چو بڻ مهڪه
 له وڃي بانگه وازي ده ڪرد بڻ ٿيسلام و ٿا زاري توندي نه ياراني ٿيسلامي دها، له سهر
 دهستي عومير خه لڪيڪي زور موسلمان بوو،^۲ له عوروهي ڪوري زوبه يريشه و به
 مورسه لي گيردراوه ته و ٿي ايڏا ده ليٽ: ڪا ٿيڪ خوا پيڻهه وڌي ڪرد موسلمانان
 دلخوش بوو و عوميري ڪوري خه تابيش (ﷺ) و ٿي: ڪا ٿيڪ هات به رازيڪ له و زياتر
 لام خوشه و ٿي تر بوو، ٿي مپوش له هه ندي له ڪوڙه ڪانم زياتر خوشم ده وڃي.^۳

^۱ - له البداية و النهايه ج ۳ ص ۳۱۳ دا هاتوه ٿين جهرير له عوميره و (ﷺ) به دورو دريڙي
 هيٺاويه تي،

^۲ - ته به راني له موحه مدي ڪوڙي جهه غفري ڪوري زوبه يريشه و (ﷺ) به و جوڙه هيٺاويه تي،
 هه يسه مي ج ۸ ص ۲۸۶ ده ليٽ: سه نه ده ڪي باشه،

^۳ - سه نه ده ڪي جهه سه نه، ته به رانيش له ٿي نه سه و (ﷺ) به مه و صولي هيٺاويه تي (به هه مان
 وانا و به ڪورتي)، هه يسه مي ج ۸ ص ۲۸۷ ده ليٽ: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي صه حيحن، ٿين
 مندهش به مه و صولي له ٿي نه سه و (ﷺ) هيٺاويه تي و ده ليٽ: فهرموده ڪه غريبه و ته نها له
 ٿي بو عيمرانه و له مه پوهه و هاتوه، له الاصابه ج ۳ ص ۳۶ يشدا هاتوه.

واقیدی له عبدوللای کورپی ئومه ییه له باوکیه وه هینایه تی ده لیت: کاتیک عومه یری کورپی وه هب (ع) پاش موسلمان بوونی هاته مه که لای خه لکه که ی دابه زی و نه چوو بولای سه فوانی کورپی ئومه ییه، موسلمان بوونی خو ی راگه یاندو بانگه وازی بو کرد، سه فوان ئه مه ی بیسته وه و وتی: که هاته وه و یه که مجار نه هاته لای من زانیم لایداوه، بویه هه رگیز نایدوینم و سوود به خو ی و ژن و منالی ناگه یه نم، عومه یریش له حیجردا بوو له سه ر سه ری پاره ستا و بانگی کرد، ئه ویش ده ست به رداری بوو عومه یر پیی وت: تو گه وره یه کی ئیمه یت چی ده لیت له سه ر په رستنی به ردو شت سه ربهرین بوی؟ ئایا ئه مه ئایینه؟ شایه تی ده دم ه یچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و پیغه مبه ری ئه وه، سه فوانیش ه یچ وه لانیکی نه دایه وه.^۱

(بانگه وازی ئه بوهوره یره (ع))

موسلیم له ئه بوهوره یره وه (ع) هیناویه تی ده لیت: من دایکم بانگ ده کرد بو ئیسلام چونکه بباهه ربوو، پوژیکیان بانگم کرد بو ئیسلام و ئه ویش به رامبه ر به پیغه مبه ر (ع) هه ندی قسه ی ناشیرینی پیوتم، منیش چووم بولای پیغه مبه ر (ع) و چاوه گریان گه یشته لای و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من دایکم بو ئیسلام بانگ ده کرد که چی پازی نه بوو، ئه مرۆ که بانگم کرد بو ئیسلام به رامبه ر به تو قسه ی وای وت که پیی بیئاقته بووم، ده ی له خوا بپارێره وه تا دایکی ئه بوهوره یره پینموونی بکات، ئه ویش فه رمووی (اللهم اهدي ام ابی هریره) واته (خوایه دایکی ئه بوهوره یره پینموونی بکه) منیش به خوشحالیه وه چووم و

۱ - ضعیف.

۲ - له الاستیعاب ج ۲ ص ۴۸۶ دا هاتوه، پیشترا باسمانکرد که عومه یر هه ولیدا سه فوان به ره و ئیسلام به ینیت.

گەيشتە ھە بەر دەرگا دەيىنم داخراۋە گويم لە تەپەي پيى دايكم بوو كەوتى
ئەبۇھورەيرە مەيەژوورە، گويم لە شلقەي ئاوبو، جەكەي كەردەبەري و
ھەنگاۋەكانى خيراكرد و دەرگا كەي كەردە ھەوتى: ئەبۇھورەيرە شاھتەي دەدەم
ھيچ پەرستراۋيك نە جگە لە خوا و موحەمەد ش پيغەمبەري خوايە، منيش
گەرامە ھە بۆلای پيغەمبەر (ﷺ) و بۆم گيپرايە ھە، ئەويش سوپاسى خواي كەرد و
قسەي خيىرى كەرد.^۱

ئەين سەد ج ۴ ص ۳۲۸ لە ئەبۇھورەيرە (ﷺ) ھيئاويەتەي دەليىت: سويند بە
خوا ھەر مۇسلمانىك ناۋى منى بىستىت خۆشى ويستوم، دەليىت و تەم: ئەمە
چۆنە؟ دەليىت و تەي: مەن دايكم بانگ دەرگە بۆ ئىسلام، ئىنجا ئەو فەرمودەي
پيشوو دىنىت و لە كۆتايىيە كەشيدا ئەمەش دىنىت: ھاتە بە گريانى خۆشەي ھە
گەياندە پيغەمبەري خوا چۆن پيشتر لە خەفەتە دەرگريام، و تەم: ئەي پيغەمبەري خوا
مۆژدەيىت خوا نزاكەي گيراكردىت و دايكى ئەبۇھورەيرەي پىنموني كەرد بۆ
ئىسلام، پاشان و تەم: ئەي پيغەمبەر لە خوا بپايرە ھە تەم و دايكم لاي باۋەرداران و
ھەر مۇسلمانىك خۆشەويست بكات، ئەويش فەرمودى (اللهم حبيب عبيدك هذا
وامه الى كل مؤمن و مؤمنة) واتە (خوايە ئەم بەندەت لەگەل دايكىدا لاي ھەموو
باۋەردارىكى نىرىنە و مېنە خۆشەويست بكە) ئىتر ھەر مۇسلمانىك ناۋى منى
بىستايە خۆشى دەويستەم؟

^۱ - ئەحمەد ش ھيئاويەتەي، لە الاصابە ج ۴ ص ۲۴۱ يشدا ھاتوۋە.

(بانگه وازی ئوم سوله یم (ﷺ))

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ئه بوتله له (ﷺ) چوو به داوای ئوم سوله یم (ﷺ) واته پیش موسلمان بوونی، ئه ویش وتی: ئه بوتله له نازانیت ئه خوایه ی ده پهرستیت له زهویه وه هاتووه؟ وتی: با، وتی: دهی شهرم ناکه یت داریک ده پهرستیت؟ ئه گهر موسلمان بویت ماره ییه که م با بهس ئه وه بیت، ئه ویش وتی: بابزانم، چوو و هاته وه و شایه تومانی هینا، ئه ویش وتی: ئه نهس مارهم بپره له ئه بوتله له، ئه ویش ماره ی بپی.

(بانگه وازی هاوه لان له ناو هوزره کانی عه ره بدا)

(بانگه وازی زه مامی کوپی سه عله به له ناو به نی سه عدی کوپی به کردا)

ئین ئیسحاق له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به نوسه عدی کوپی به کر زه مامی کوپی سه عله به یان نارد بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش چوو بۆلای و وشتره که ی له به رده م ده رگای مزگه وتدا به جیه یشت، دوایی به ستیه وه و چوو به مزگه وته وه پیغه مبه ر (ﷺ) له ناو هاوه لانیدا دانیشتبوو، زه مام که سیکی قژ دریزێ خواهن پرچ بوو که دوو پرچی هه بوو، هات تا له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) له به رده م هاوه لانیدا وه ستاو وتی: کامتان کوپی عه بدولموته لیه؟ پیغه مبه ری (ﷺ) فه رمووی (انا ابن عبد المطلب) من، وتی: موحه مه د، فه رمووی به لی، وتی: ئه ی کوپی عه بدولموته لیب من له مه سه له یه کدا پرسیا رت لی ده که م و لیت توو پرده م ده ی وریای خۆت به، ئه ویش فه رمووی (لا اجد في نفسي فسل عما بدالك) واته (هیچ له خو ما شک نابه م، ده ی پرسیا ر له سه ر ئه وه بکه که وای ده بینیت) ئه ویش وتی: بۆ خاتری خوای توو خوای ئه وانه ی پیشووت و ئه وانه ی دواتریشت ئایا خوا تووی به پیغه مبه ری ناردوو بۆ ئیمه؟ فه رمووی (ئهری به خوا) (اللهم بعم) وتی: ده ی بۆ خاتری خوای خۆت و ئه وانه ی پیش توو دوا ی توو خوا فه رمانی پیی کردوویت تا

١ - ئین سه عدیش به و واته یه هیناویه تی. له الاصابه ج ٤ ص ٤٦١ یشدا هاتووه.

فرمانمان پى بكهيت به تهنها ئه و بپهرهستين و هيچ هاوه لىكى بو دانه نيين و واز له و
بتانه بهينين كه با و باپيرانمان پهرهستويانن؟ فهرمووى: ئهرى به خوا، وتى:
سویندت ددهم به خوى خوت و نهوانى پيش خوت و دوى خوت خوا فرمانى پى
کردوويت تا ئه و پينج نويزه بكهيت؟ فهرمووى: به لى، پاشان فرهزكانى ئيسلامى
هيئا، فرهزى زهكات و پوزو و حج و شهريعه تهكانى ئيسلام و له ههركامياندا
سویندى ددها تا له هه موويان بوويه وه وتى: دهى شايه تى ددهم هيچ په رستراوىك
نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغه مبهرى خوايه و ئه و فرهزان به جى دهگه يه نم
دور دهكه ومه وه له وهى دورره په ريزيت لى كردون، ئيتر زياد و كه مى تيا ناكهم،
پاشان گه پرايه وه به ره ولاى و شتره كهى، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووى (ان صدق
ذوالعقيصتين دخل الجنة) واته (ئه گهر خاوه ن دوپسچ راست بكات ده چي ته
به هه شته وه)، ئينجا په شوهى و لاخه كهى كرده وه و گرتى و چويه وه بو ناو
هوزه كهى و هه موويان له دهورى كو بوونه وه، يه كه م قسه كردى ئه وه بوو: ئاى له
خراپى و پيسى لات و عوززا، نه وانيش وتيان: وس به زه مام، له نه خوشى پيش
بترسه كه تووشت نه بيت، بترسه له وهى تووشى شي تى نه بيت، نه ویش وتى قورتان
به سهر به خوا ئه م دووانه سوود و زيان ناگه يه نن، خوا پيغه مبهرىكى ناردووه و
كتيبيكى بو دابه زاندووه كه له و باره تان پزگارتان دهكات، من شايه تى ددهم هيچ
په رستراوىك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش به نده و پيغه مبهرى ئه وه، من له لای
ئه وه وه فرمان و پيگريه كانم بو هيئاون، سویند به خوا ئيواره نه هات تا هه موو ژن و
پياويان موسلمان بوون، ئين عه بباس (ﷺ) ده لیت: نه مان بيستوو وه فدى هيچ
هوزيك چاكتر بيت له زه مامى كوپى سه عله به، نه حمه ديش له پيگهى ئين
ئيسحاق و ئه بوداوديش له و پيگه وه هيئاويه تى، واقديش ده لیت: ئيوارهى ئه و پوزو
نه هات تا هه موو ژن و پياويان موسلمان بوون و مزگه وتيان بنيادناو بانگياندا^۱.

(بەنگەۋازى ئەمىرى كۆپى مۇرەي جۈھەينى (ﷺ))

لەناۋ ھۆزەكەيدا

رەۋيانى ۋ ئىبن ئەسكەر لە ئەمىرى كۆپى مۇرەي جۈھەينى (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: لە سەردەمى نەزانىدا بە كۆمەللىكى ھۆزەكەمەۋە ھاتىن بۇ ھەج ۋ لە خەۋمدا بىنىم لە مەككە بوم كە پووناكىكى دەرەشاۋە لە كەبەۋە دەرەكەۋە تا شاخى يەسرىبى بۇ پۇشەن كەردەۋە، لە پووناكىكەۋە كۆيۈم لە دەنگىك بوم دەيوت: سەمكاران لەناۋ چوون پووناكىكى دەرەكەۋە ۋ كۆتاي پىغەمبەران نىردرا، پاشان پووناكىكى تىرى دايەۋە ۋ سەيرى كۆشكەكانى ھىرە ۋ سىپايى مەدائىنم كەرد، لە پووناكىكەۋە كۆيۈم لە دەنگىك بوم دەيوت: ئىسلام سەركەۋە ۋ تەكان شكان ۋ پەيۋەندى خىزمەتە گەيەنرا، مەنىش لە ترسا بىداربومەۋە ۋ پىم ۋ تەن: سويند بەخۇ لەم شۆيەنە قورەيشدا پوداۋىك دەبىستەن، ۋ تەم كە چ خەۋىكم بىنىۋە، كە گەيشتىنەۋە ۋ لاتى خۇمان ھەۋالەت كەسىك بە ناۋى ئەھمەدەۋە نىردراۋە، مەنىش چووم تا گەيشتە لاي ۋ تەم چ خەۋىكم بىنىۋە؟ ئەۋىش فەرمۇي (ئەي ئەمىرى كۆپى مۇرەي، مەن پىغەمبەرى نىردراۋم بۇ ھەمۇ بەندەكان ۋ بانگيان دەكەم بۇ ئىسلام). (ۋ امەرھم بىقن الدماء ۋ صلاۋ الارحام، ۋ عبادە اللە ۋ ھەد، ۋ رىفۇ الاصلنام، ۋ بىج البىت، ۋ صىيام شەھەر رەمزان - شەھەر مەن اثنى عىشر شەھرا - فەمەن اجاب فەلە الجەنە ۋ مەن عصى فەلە النار، فامەن يا عەمرۇ، يۇمەنك اللە مەن ھول جەنەم) ۋ تە (فەرمانيان پى دەكەم تا خويىن نەپىز ۋ پەيۋەندى خىزمەتە بگەيەن ۋ خۇاي تەنھا بىپەرستە ۋ بەرپەرچى تەكان بەدەنەۋە ۋ ھەج بىكەن ۋ پۇژۋوى مانگى پەمەزان

١- لە البداية والنهاية ج ٥ ص ٦٠ دا ۋاھاتوۋە. ھاكەم لە المستدرک ج ٣ ص ٥٤ لە پىنگەي ئىبن ئىسحاق ۋە ھىناۋىيەتى ۋ دواتر دەلىت: بوخارى ۋ موسلىم لە سەھ ھاتىن زەمام بۇ مەدىنە ۋ چوونى يەكەدەنگەن ۋ ھىچ كاميان بە دوورۇ دىرئى فەرمۇدەكەيان نەھىناۋە، ئەمەش سەھىيە، زەھەبىش لە سەرى يەكەدەنگە ۋ دەلىت سەھىيە.

بگرن، مانگیک له ناو دوانزه مانگدا، هرکس بیټ به دم نه مه وه به هه شتی بو ده بیټ، هرکس سیکیش سرکesh بیټ دوزه خی بو هیه، نهی عمر دهی پروابهینه خوا ده تپاریزیت له گوړو تینی دوزه خ) منیش شایه تومام هیئا و تم: باوهرم هیئا به هرچی حال و حرامیک که ده یلیت، پاشان چند دیرشه شعریکم له سهر وت کاتیک بیستم هاتوه، بتیکمان هه بوو که باوکم سادینی (خزمو تکاری) بوو، منیش هه ستام و شکاندم، پاشان گه یستم به پیغه مبه (علیه السلام) و ده موت:

الاله الاحجار اول تارک

شهدت بان الله حق و انني

اجوب اليك الوعث بعد الدكادك

و شمرت عن ساق الازار مهاجرا

رسول ملك الناس فوق الحباك

لاصبح خير الناس نفسا و والدا

پیغه مبه ریش (علیه السلام) فرموی (مرحبا یا عمرو) و تم: به دایک و باوکمه وه به قوریانت بم بمنیره بولای هوزه کم به لکو خوی گه وه به هوئی منه وه منه تباریان بکات وه چوڼ تو منه تبارت خرم، نهویش ناردمی و فرموی (عليك بالرفق والقول السديد ولا تكن فظا ولا متكبرا ولا حسودا) واته (نرمونیان به و قسهی دروست بکه و رهق و توندو خو به زلزان و حه سوود مبه) منیش چوممه وه لای هوزه کم و تم: به نی ره فاعه به لکو نهی کومه لی جوهینه من نیردراوی خوام بانگتان ده کم بو نیسلام و فرمانتان پی ده کم تا خوین نه ریژن و په یوهندی خزمایه تیتان هه بیټ و خوی تاک و ته نها په رستن و بت نه په رستن و حه ج بکه و پوژووی مانگی په مه زان بگرن کامتان رازی بوو به هه شتی بو ده بیټ، کامیشتان یاخی بوو دوزه به شیه تی، نهی کومه لی جوهینه خوی گه وه به چاکترینی نه وانهی له ون و نه وهی لای عه ربی تر خوشه ویست بوو له سهرده می نه فامیتاندا لای نیوه ناشیرینی کردوه، چونکه نه وان دوو خوشکیان پیکه وه ده هیئا و له مانگی حه رامدا شه ریانده کرد و که سیک له دوی باوکی ژنه که ی باوکی ده هیئا به وه، دهی ورن به دم نه پیغه مبه وه که له به نی لوتهی کوپی غالبدا نیردراوه، به وه سهر به رزو به ریژی دنیا و دواړوژ دهن، هر کامیان ده هات بولام دهیوت: نهی عمری کوپی موپه خوی گه وه ژیا نی والیکرد و ویست، فرمانان پی ده کهیت تا واز له خوا و نه ده کانمان به ینین و یه کده نگیمان نه هیلین و له نایینی با و باپیرانمان واز به ینین بو نه وهی نه و قوره شیهی ناو

توھامە بانگەشەى بۆدەكات؟ ئەۋە ھىچ خۆشەۋىستى و پېژدارىكى تېدا نىە، پاشان پىسىكىان ئەم شەرى وت:

ليست بمقالة من يريد صلاحا

ان ابن مرة قد اتى بمقالة

يوما وان طال الزمان ذباحا

انى الاحسب قوله فعالة

من رام ذلك لاصاب فلاحا

ليسفه الاشياخ ممن قد مضى

عەمىرىش وتى ژيانى درۆزىمان تال بكات و زمانى لە گو بخت و سەرى سېى بكات، سوئند بەخوا نەمرد و كوئېرېو و عەقلى لە دەستدا و نان خواردنى نەبوو، عەمىرى كوپى ئەسلەمىش لەلايان چوو تا ھاتنە لاى پېغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش سەلامى لىكردن و بەخېرھاتنى كردن و نامەيەكى بۆ نووسىن بەم جۆرە:

(بەناۋى خۋاى بەخشندە و مېرەبان)

(هذا كتاب من الله العزيز على لسان رسوله بحق صادق وكتاب ناطق مع عمرو بن مرة لجهينة بن زيد، ان لكم بطون الارض وسهولها وتلاع الاودية وظهورها على ان ترعو انياتها وتشربوا ماءها على ان تؤدوا الخمس وتصلوا الخمس وفي الغنيمة والصريمة شاتان اذا اجتماعا فان خرفتنا فشاة شاة ليس على اهل المثيرة صدقة ولا على الواردة لبقة، والله شهيد على ما بيننا ومن حضر من المسلمين) (ئەمە نامەيەكى خۋاى بەدەسەلاتە لەسەر زارى پېغەمبەرەكەى بە ھەقىكى راست و كتيبيكى دەرپر كە بە عەمىرى كوپى موررەيە بۆ زەيدى كوپى جۋەينە، ناو و دەشت و دەرو دۆل و سەرى زەويتان بۆ ھەيە تا درەخت و گياى سەرپەرشتى بكەن و ئاۋى بخۆنەۋە بەرامبەر بەۋەى پېنج يەك بدەن و پېنج نويزەكە بكەن و لە دەستكەوتى سەرىمەشدا دوو بەرخ ئەگەر كۆبونەۋە، ئەگەر جيايونەۋە يەك يەك، لەسەر خەلكى..... خواش شاھىدە لەسەر ئەۋەى لەنىۋان ئىمە و ئامادەبوانى موسلماناندا ھەيە).

١- قەيسى كوپى شەمامە نووسى. لە كنز العمال ج ٧ ص ٦٤ دا ھاتوۋە، ھەروەھا ئەبونەعيم بەدوورو دريژى ھىناۋىەتى، لە البداية والنهاية ج ٢ ص ٣٥١ دا ھاتوۋە و تەبەرانى بە دوورو دريژى ھىناۋىەتى، لە المجمع ج ٨ ص ٢٤٤ دا ھاتوۋە.

(بانگەۋازى عوروى كورى مەسعود (ﷺ) لە ناو سەقىفدا)

تەبەرانى لە عوروى كورى زوبەيرە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك خەلكى لە سالى نۆى كۆچىدا ھاتن بۆ ھەج عوروى كورى مەسعود (ﷺ) بە موسلمانى ھاتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و مۆلەتى خواست ■ بچىتەۋە ناو ھۆزەكەى، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموى (دەترسم بىتكوزن) فەرموى ئەگەر بە خەوتوۋى بىمىن بىدارم ناكەنەۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) مۆلەتى پىداۋ عوروش بە موسلمانى گەرايەۋە ناو ھۆزەكەى و شەۋ گەرايەۋە و سەقىف لە دەۋرى كۆبۈنەۋە، ئەۋىش بانگى كردن بۆ ئىسلام، ئەۋانىش تۆمەتباريان كردو قسەى ناشىرىنيان پىوت و كوشتيان، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموى (نمونهى عوروه وەك نمونهى ياسين وايه كه ھۆزەكەى خۆى بانگكرد بۆلاى خواۋ ئەۋانىش كوشتيان) ^۱.

ئىبن سەعد ج ۵ ص ۳۶۹ لە واقىدىيەۋە لە عەبدوللەى كورى يەحيا لە چەند كەسىكى زاناۋە ھىناۋىيەتى و بە دوۋرو درىژى فەرمودەكەى ھىناۋە، تىايدا ھاتوۋە: شەۋ گەيشتەۋە تائىف و چوۋىيەۋە مالى خۆى، سەقىفىش ھاتنە لاى و سەلامكردنى سەردەمى نەفامن لىكرد، ئەۋىش پىگىرى لى كردن و وتى: سەلامى بەھەشتىيەكان بلىن (السلام) ئەۋانىش نازاريان داۋ لە دژى ھەستان، ئەۋىش نەرمى نواند و ئەۋانىش چوون و بىلاليان بۆ دانا، كە بەيانى ھات چوۋىيە ژورىكيەۋە و نوپژى دابەست، سەقىف لە ھەموو لايەكەۋە بۆى ھات و كەسىك لە بەنى مالىك كە پىي دەۋترا ئەۋسى كورى عەۋف تىرىكى بۆ ۋەشاند و داى لە چاۋى، بەلام خويىنى نەپشت، غەيلانى كورى سەلەمە و كىنانەى كورى عەبدىاللىل و ھەكىمى كورى عەمر و ناۋدارانى ئەخلاف ھەستان و نەۋىنە چەك و كۆبۈنەۋە و وتيان يان

^۱ - ضعيف.

^۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۸۶ دەلىت: تەبەرانى ھىناۋىيەتى، لە زوھرىشەۋە ھاتوۋە، ھەردوۋىيان بەمورسەلى ھىناۋىيەۋە سەنەدەكەيان ھەسەنە، ھاكىمىش ج ۳ ص ۶۱۶ بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى.

(بانگه‌واری توفه‌ییلی کوری عه‌میری ده‌وسی (توفه‌ییلی)
له‌ناو هۆزه‌که‌یدا)

١ - ضعف.

كۆپۈر باوك و براو ژن و مېردەۋە، دەترسىن تۆۋ ھۆزەكەشت دووچارى ئەم
 دەرەبن، بۇيە مەيدويىنە و گويى بۇ مەگرە، سويند بەخا ھىندەيان پيوتە تا ئەۋەى
 وتم ھىچ گويى لىناگرم و نايدويىنم تا كاتىك چووم بۇ مزگەوت لۆكەم كىردە گويىم
 نەۋەك شتىكى لى ببيستم كە نەمەۋىت گويى لىبگرم، چووم بۇ مزگەوت دەبينم
 پىغەمبەر (ﷺ) لەلاى كەعبە نويز دەكات، منيش لە نزيكەۋە ۋەستام، بەلام خۋاى
 گەرە ۋاى لىكردم گويىم لە ھەندى قسەى بىت، قسەيەكى جوانم بىست و لە دلى
 خۇمدا وتم دايكم پۇلە پۇم بۇ بكات من كەسىكى زمانپارا و شاعىرم و ھىچ چاك و
 خراپىكم لى شاراۋە نيە، دەى بۇچى گويى لى نەگرم؟ ئەگەر ئەۋەى باشبىت لىى
 ۋەردەگرم، ئەگەرنا بەجىى دىلم، مامەۋە تا پىغەمبەر (ﷺ) بەرەۋ مالمەۋە چوۋيەۋە،
 كەۋتمە شوپىنى تا چوۋيە مالمەۋە ۋە منيش چووم بۇلاى و وتم: ئەى موحەمەد
 ھۆزەكەت دەلىن تۆ ئەمە ۋە ئەۋە دەلىت تائەۋەى سويند بەخا ترساندىان لە تۆ و
 گويىم پىركرد لە لۆكە تا قسەت نەبىستم، بەلام دواتر ويستى خوا وابو ھەندى شت
 ببيستم و شتىكى جوانم بىست، دەى باسى خۇتم بۇ بخەپو، پىغەمبەرىش (ﷺ)
 ئىسلامى بۇ خستەپو و قورئانى بەسەردا خويندەۋە، توفەيل وتى: سويند بەخا
 ھەرگىز قسەيەكى لەۋە چاكتر و دروست و پىك و پىكترم نەبىستوۋە، بۇيە موسلمان
 بووم و شايتومانى حەقم ھىنا و وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا من لەناۋ ھۆزەكەمدا
 كەسىكم گويپرايەلى دەكرىم، من دەگەرپىمەۋە بۇ ناويان و بانگيان دەكەم بۇ ئىسلام،
 دەى لاى خوا نزام بۇ بكة تا بەلگەيەكم پىبىدات تا بىتتە پىشتىوانم لەسەريان
 وپالپىشتى بانگەۋازم بىت لەلايان، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموى (اللهم اجعل له
 اية) منيش چوۋمەۋە بۇلاى ھۆزەكەم تا گەيشتمە دووپانىك خىرا پووناكيەك لە
 نيوچەۋانمدا ۋەك چرا دەرەكەوت وتم خۋايە با لە دەم و چاۋانمدا نەبىت چۈنكە
 دەترسم واگومان ببەن ئەمە سزايەكە و دووچارى دەم و چاۋم بوۋە لەبەرئەۋەى وازم
 لە ئايىنى ئەۋان ھىناۋە، خىرا گۇپراۋ كەۋتە سەر قامچىكەم، ئىدى كەسى
 نامادەبوۋ قامچىكەى بەۋ پووناكيەۋە ۋەك چراى ھەلۋاسراۋ دەبينى، منيش لە

دووپرپانەكەۋە دابەزىم بۆلايان تاهاتمەۋە ناويان، كە دابەزىم باۋىك - كە پىياۋىكى پىر بوو - ھات بۆلام، وتى: باۋىكە گىيان ۋەرە ئەمەم لىۋەر بىگرە، نەمەن بۇ تۆۋ نە تۆش بۇ مەنى، وتى: ئەى بۆچى كۆپى شىرىنم؟ وتى: مۇسلىمان بوومۇ كەۋتمە شوپىن ئايىنى مۇھەمەد (ﷺ)، باۋىشىم وتى: ئايىنى مەن ئايىنى تۆيە، ھەستەۋ خۇشى شۆردو جەلۇ بەرگى پاك راگرتو دواتر ھاتو مەنىش ئىسلام بۇ خەستەپوۋ ۋ ئەۋىش مۇسلىمان بوو، پاشان ھاۋسەرەكەم ھات بۆلام ۋ پىم وتى: مەن تۆلەيەك جىيان، وتى بۇ؟ بە دايك ۋاۋىكەۋە بە قۇربانتىم، وتى: ئىسلام نىۋانى مەن تۆى جىاكرىدۇتەۋە، ئەۋىش مۇسلىمان بوو، دەۋسەم بانگ كرىن بۇ ئىسلام كەچى خىرا نەھاتن بە دەمەۋە، پاشان ھاتنە خەزەت پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە ۋە وتى: ئەى پىغەمبەرلى خۇا دەۋس بەسەرمدا زال بوون نزاىان لى بىكە، ئەۋىش فەرمۇى (اللهم اهد دوسا، ارجع الى قومك وافق بهم) واتە (خۇايە پىنمۇۋى دەۋس بىكەيت، بىگەرپەرەۋە بۆلايان ۋ لەگەلىان نەرمبە) مەنىش گەرەمەۋە نەكەۋتمە بانگەۋازيان بۇ ئىسلام تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرىد بۇ مەدىنە ۋ بەدرو ئۇخودو خەندەق پوۋىدا، پاشان لەگەل ئەۋانەى مۇسلىمان بىۋىن ھاتم بۇ خەيىبەر بۆلەى پىغەمبەر (ﷺ) تا خەفتا يان ھەشتا مالى دەۋسىم لە مەدىنە دانا.

ئىبن عەبدولپىر لە الاستىباب ج ۲ ص ۲۳۲ رىگەكەى ئومەۋى لە ئىبنۇلكەلبى لە ئەۋسالىج لە ئىبن عەبباس لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە دىنىيەت ۋ چىرۆكى مۇسلىمان بوۋى ۋ بانگەۋازى بۇ باۋىكى ۋ ژنەكەى ۋ ھۆزەكەى ۋ ھاتنى بۇ مەككە بەۋشىۋەى

۱- لە البدايە والنہايە ج ۳ ص ۱۰۰ لە ئىبن ئىسحاق ۋە بە زىادەيەكى كەمەۋە ھاتوۋە، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۲۵ دا دەلىت: ئىبن ئىسحاق لە ھەموو نۇسخەكاندا بەبى سەنەد ھىناۋىيەتى، لە يەككە لە نۇسخەكانى المغازى ج ۲ ص ۲۲۵ دا كىرپەرەۋەتەۋە لە رىگەى صالىحى كۆپى كەيسان لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە لە چىرۆكى مۇسلىمان بوۋىدا بە دوۋرو دىرژى ھىناۋىيەتى، ھەرۋەھا ئومەۋى لە ئىبنۇلكەلبىيەۋە بە سەنەدىكى دىكە ھىناۋىيەتى، بەم كورتىيە تەۋاۋبوو،

پيشو دينيت، دواتر باس له وه دهكات دهسته نارووه تا بتي (ذي الكفين) بسوتينيت، پاشان چوهو بو يه مامه و له خه ويدا چي بينيوه و له وي له پوڙي يه مامه شهيد بووه، له الاصابة دا دهليت: نه بوفه ره جي نه صفه هاني له ريگه ئي بنولكه لبيه وه هيناويه تي كه توفه يل كاتيك هات بو مهككه خه لكي قوره يش باسي پيغه مبهريان دهكردو داوايان ليكرد له حالي بپرسيتته وه، نه و يش هاتو شيعريكي بو خوينده وه، پيغه مبهريش (ﷺ) سوره تي الاخلاص و الناس و الفلق ي بو خوينده وه، نه و يش يه كسهر موسلمان بوو و گه پرايه وه ناو هوزه كه ي، باسي چراو رينومايي كه شي دهكات، دهليت: باوك و داكي بانگ كرد بو ئيسلام و باوكي موسلمان بوو به لام داكي موسلمان نه بوو، بانگه وازي هوزه كه شي كرد، ته مها نه و بهوره يره (ﷺ) چوو به دهميه وه، پاشان هات بولا ي پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: قه لايه كي پته و ريگريكت هيه واته خاكي دهوس، كاتيك پيغه مبهري (ﷺ) نزا ي بو كرد توفه يل پي و ت: حزم به وه نه دهكرد، نه و يش فهرمو ي نمونه ي وهك تو ي زوري تيايه، جهندوبي كوري عه مري كوري حه ممه ي كوري عه و في دهوسي له سه رده مي نه فاميدا ده يوت: نه م بوونه دروستكراو يكي هيه به لام نازانم كي يه، كاتيك هه والي پيغه مبهري (ﷺ) بيست به هفتا و پينج كه سي هوزه كه يه وه هاتو موسلمان بوون نه بو هوره يره دهليت: جوندوب يهك يهك ده يبر دنه پيشه وه پيش تريش باس مانكرد كه علي (ﷺ) له ناو هوزي هه مداندا بانگه وازي كرد.^۱

ناردنى ھاۋەلان بە تاك و كۆمەل بۆ بانگەۋان

بەيھەقى لە الدلائل لە ئەبو ئومايى باھىلىيە ۋە لە ھىشامى كۆرى عاصى ئومەيە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: من و كەسىكى دىكە نىردراين بۆلای ھرقلى بەرپىرسى پۇم تا بانگى بكەين بۆ ئىسلام، ئىمەيش چووين تا ھاتىنە (غوتە) واتە (دىمەشق) لەلای جەبەلەى كۆرى ئەيھەمى غەسانى دابەزىن و چووين بۆلای دەبىنين پالى داۋەتە ۋە، نىردراۋىكى نارد بۆ لامان و دواندىنى، ئىمەش وتمان سوئند بە خوا لەگەل نىردراۋدا قسە ناكەين، ئىمە نىردراۋين بۆلای پاشا، ئەگەر مۆلەتمان دەدات دەيدۈيىن ئەگەرنا لەگەل نىردراۋدا قسە ناكەين، نىردراۋەكەش چوويە ۋە بۆلای و پىيى وت، ئەۋىش مۆلەتى داين و تى: قسەبكەن، ھىشامى كۆرى عاصىش دواندى و بانگى كرد بۆ ئىسلام، جلىكى رەشى لەبەر بوو، ھىشام پىيى وت: ئەمەت بۆ چى پۇشيوە؟ تى: پۇشيوە و سوئندم خواردوۋە لاي نەبەم تا لە شامە ۋە بىم بەرە و پوتان، وتمان: سوئند بە خوا ئەو شۈيەشت لى دەسەين و پشت بە خوا دەسەلەتى گەرەت دەبەين، پىغەمبەرەكەمان موخەمد (ﷺ) ھەۋالى ئەۋەي پىداۋين، تى: ئىۋە لەۋانە نىن، ئەۋانە بە پۇژ بە پۇژو دەبن و بە شەۋىش نوئز دەكەن، ئىنجا بە دوورو درىژى فەرمودەكە دىننەت ۋەك لە باسى پالپىشتە غەيبىيەكاندا دەيھىنين^{۱ ۲}.

ئەبۇنەعەم لە الدلائل (ص ۹) لە موساى كۆرى عوقبەى قورەيشىيە ۋە ھىناۋىيەتى ھىشامى كۆرى عاص و نەعەمى كۆرى عەبدوللاۋ كەسىكى دىكە كە ناۋى نەھاتوۋە نىردراين بۆلای پاشاى پۇم لە سەردەمى ئەبۇبەكردا (ﷺ) ئىمەيش چووين بۆلای جىلای كۆرى ئەبەھەم كە لە غەوتە بوو، جلىكى رەشى لەبەر بوو ۋە موو شتىكى دەۋرۋەرى رەش بوو، تى: ھىشام بىدۈيىنە، ئەۋىش دواندى و بانگى كرد بۆلای خۋاى گەرە، ئىنجا بە دوورو درىژى فەرمودەكەى ھىناۋە.

۱ - ضعيف.

۲ - حاكميش بە دوورو درىژى ھىناۋىيەتى، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۲۵۱ يشدا بە ھەمان شىۋە ھاتوۋە.

(ھاۋەلان نامە دەنیرن بۆ بانگەۋازى رېتى خواۋ ھاتنە ناۋ ئىسلام) (نامەى زىادى كورى حارس بۆ ھۆزەكەى)

بەيھەقى لە زىادى كورى حارسى صەدائىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھاتم بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و بەيھەتى مۇسلمان بوونم پىداۋ ھەۋالم بىست سوپايەكى ناردوۋە بۆ ھۆزەكەم، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا سوپاكە بگەرپنەرەۋە مۇسلمان بوون گويپرايەلبوونى ھۆزەكەم بۆت لەسەر من، ئەۋىش فەرموۋى: دەى بېر سوپاكە بگەرپنەرەۋە، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا ۋلاخەكەم پىنى نەماۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) كەسىكى ناردو سوپاكەى گىپرايەۋە صەدائى دەلىت: نامەيەكم بۆ نووسىن ۋەفدىكىيان بە مۇسلمانبوونيانەۋە ھاتن، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (يا اخا صداء انك لمطاع في قومك) واتە(تۆ لە ناۋ ھۆزەكەتدا گويپرايەل كراۋىت) منىش وتم بەلكو خاۋى گەرە پىنموۋى كردن بۆ ئىسلام، ئەۋىش فەرموۋى (افلا اؤمر ك عليهم؟) واتە نەتكەمە بەرپرسىيان؟ وتم: با، ئەى پىغەمبەرى خوا، ئەۋىش نامەيەكى بۆ نووسىم ۋە كەردىمى بە بەرپرسىيان، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا شتىك لە سەدەقەيان بدە بە من، فەرموۋى: بەلى، ئىنجا نامەيەكى دىكەى بۆ نووسىم، صەدائى دەلىت ئەمە لە ھەندى سەفەۋىدا بوۋە پىغەمبەرىش (ﷺ) لە شۈيىنىك دابەزىۋە ۋە خەلكى ئەۋى ھاتوون بۆلاى ۋە سكالايان لە كاربەدەستەكەى كردوۋە دەيانوت: شتىكى لى سەندۈين كە لە سەردەمى نەفامىدا لە نىۋان ئەۋ ۋە ھۆزەكەيدا ھەبوۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) پرسى ئايا شتى ۋاى كردوۋە؟ وتيان: بەلى، ئەۋىش لاى كردوۋە بەلاى ھاۋەلانيداۋ منىش لە نىۋانيدا بووم، فەرموۋى (لا خير في الامارة لرجل مؤمن) صەدائى دەلىت قسەكەى لە دەرونمدا چەسپاۋ دواتر كەسىكى تر ھات بۆلاى، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىم بېخشە، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (من سال الناس عن ظهر غنى فصداع في الراس ودا

في البطن) (ههركهس به دهوله مهندي داوا له خهك بكات ئهوه ژانه سهرو دهرده سكه)، داواكه ره كهش وتی: له سهدهقه شتيكم پي ببه خشه، پيغه مبه ريش (ﷺ) فرموی (ان الله يرضى في الصدقات بحكم مني ولا غيره حتى حكم هو فيها، فجزاها ثمانية اجزاء، فان كنت من تلك الاجزاء اعطيتك) واته (خوا له سهدهقه كاندا به حوكمی من و كهسی ديكهش پازي نيه تا خوئی حوكمی له سهر بدات، ئينجا كردی به ههشت به شه وه و فرموی ئه گهر يه كيكيك له وانه پيټ ده به خشم)، ئهم قسهش چوويه دهر و ونمه وه كه من دهوله مهند بووم و داواي سهدهقه شم ليكرد، ئينجا فرموده كه دينيټ، سه دائي ده ليټ: پيغه مبه ر (ﷺ) كه نويژي كرد چووم بولاي و دوونامه كه م بو برد و وتم ئه ي پيغه مبه ري خوا له م دووشته دوورم بخه ره وه فرموی (ما بدا لك؟) واته (چيت ديوه؟) وتم: ئه ي پيغه مبه ري خوا گويم لي بوو فرموت (لا خير في الامارة مؤمن) منيش بروام به خوا و پيغه مبه ره كه ي ههيه، گويم ليټ بوو به داواكاره كهت فرموو (من سال الناس عن ظهر غني فهو صداع في الراس وداء في البطن) منيش دهوله مهنديم كه چي داوام ليكرديت، فرموی (هو ذاك، فان شئت فاقبل وان شئت فذر) واته (وايه ئه گهر ده ته ويټ قبولي بكه، ئه گهر وا زي لي بهينه) وتم: واز دينم، پيغه مبه ريش (ﷺ) پيټي فرموم (ده ي كه سيكم پي بلي با بيكه م به بهرپرستان، منيش يه كييك له ئه نداماني ئه و وه فدهم پي وت كه هاتبوون بولاي، ئه ويش كردی به بهرپرسیان^۱ ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهايه ج ۵ ص ۸۳ دا واهاتوه. به غهوي و ئين عه ساكيري ش به دوورو دريژي هيناويانه، ده ليټ: فرموده كه هه سه نه، وه كه له الكنز العمال ج ۷ ص ۳۸ يشدا هاتوه، ئه حمه ديش به دوورو دريژي هيناويه تي، له الاصابه ج ۱ ص ۵۵۷ دا هاتوه. ته به راني به دوورو دريژي هيناويه تي، هه سه مه ي ج ۵ ص ۲۰۴ ده ليټ: له سه نه ده كه دا عه بدولپرهماني كوپي زيادي كوپي نه نعم ههيه كه لاوازه، ئه حمه دي كوپي صالحيش متمانه ي پينده دات و بهرپرچي ههركهس ده داته وه قسه ي له سهر بكات، كه سه كاني ديكه ي سه نه ده كه جي متمانه ن.

نامہ ی بوحہیری کوری زوہہیری کوری

نہ بوسہ لا (ﷺ) بو کہ عبی برای

حاکم ج ۳ ص ۵۷۹ له ئیرامیمی کوری مونزیری حزامی له حجاجی کوری زی روقیبہی کوری عہدورہ حمانی کوری کہ عبی کوری زوہہیری کوری نہ بوسہ لمای موزہنی له باوکیہ وہہ له باپیریہ وہہ میناویہ تی دہ لیت: کہ عب و جوبہیر کہ دوو کوری زوہہیر بوون کہ وتنہ پئی تا هاتنه (نہ برہق عہ زفاف) جوبہیر بہ کہ عبی وت: لیڑہ بہ تا دہ چمہ لای نہو پیاوہ واتہ پیغہ مبرہ (ﷺ) و گوئی لی دہ گرم، نہویش مایہ وہہ و جوبہیر ہاتہ خزمہت پیغہ مبرہ (ﷺ)، پیغہ مبرہ ریش (ﷺ) نیسلا می بو خستہ پروو و جوبہیریش موسلمان بوو، کہ عب نہمہی بیست وتی:

على اي شيئ ويب غيرك دلکا

الا ابغا عني بحيرا رسالة

عليه ولم تدرك عليه اخا لکا

على خلق لم تلف اما ولا ابا

و انهلك المامون منها و علکا

سقاك ابوبكر بكاس روية

کاتیك پیغہ مبرہ (ﷺ) نہم دیڑانہی بیست خوینی رہواکردو فہرمووی ہہرکس گہشت بہ کہ عب با بیکوژیت، جوبہیر نہمہی نووسی بو براکہی و پیئی وت پیغہ مبرہ (ﷺ) خوینی رہواکردوہ، پیئی دہوت: فریاکہ وہہ با لہ ناو نہ چیت، پاشان نہمہی بو نووسی (بزانه پیغہ مبرہ (ﷺ) ہہرکس بیت بولای و شایہ تی بدات ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو موحہ مہدیش پیغہ مبرہی خواہہ لیئی قبول دہکات، نہگہر نہم نامہت گہیشته دہست موسلمان بہو وەرہ) نہویش موسلمان بوو و قہسیدہیہ کی وت و تیایدا و ہسفی پیغہ مبرہ (ﷺ) ی دہکرد، پاشان ہات و له بہر دہم دہرگای مزگہوتی پیغہ مبرہ (ﷺ) و لاخہ کی بہستہ وہو چوویہ مزگہوت، پیغہ مبرہ (ﷺ) لہ گہل هاوہ لانیدا دانیشتبوو و ہہموو له دہوری چہند باز نہیہ کیان بہستبوو، ہہرجارہ و لای دہکردہ وہ بہ لای کومہ لیکیاندا و دہیدواندن، کہ عب دہ لیت: له بہر دہرگای مزگہوتدا و لاخہ کہم بہستہ وہو پیغہ مبرہ (ﷺ) بہ سیفاتہ کانیدا ناسیہ و چوومہ پیئشہ وہو لہ لای دانیشتم و سہلام لی کردو وتم: شایہ تی دہدہم ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو توش پیغہ مبرہی خوایت، پہ نام بدہ نہی پیغہ مبرہی خوا، فہرمووی (تو کینیت؟) وتم: من

که عبی کوپی زوهه یرم، فهرمووی (تو که دهوت) پاشان سهیری نه بوبه کر (ﷺ) کرد و
فهرمووی (نه ی چی دهوت؟) نه بوبه کریش (ﷺ) نه مه ی وته وه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامور منها و علکا

وتی نه ی پیغه مبهری خوا شتی وام نه وتوه، فهرمووی نه ی چیت وتوه؟ وتی وتومه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامون منها و علکا

فهرمووی سویند به خوا وایه، پاشان هه موو چیروکه که ی پی و ت تا ته واوی کرد،
قه سیده که دینیت.

حاکمیش ج ۳ ص ۵۸۲ له ئبراهیمی کوپی مونزیر له موحه مه دی کوپی فلیح له موسای
کوپی عوقبه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به که عبی کوپی زوهه یری ده فهرموو
(بانث سعاد) له مرگه وتی مه دینه، کاتیک که عب بیستی وتویه تی:

ان الرسول ليسف يستضاء به و صارم من سيوف الله سلول

في فتية من قريش قال قائلهم ببطن مكة لما اسلموا زولوا

پیغه مبه (ﷺ) به سه ر قو لی ناماژهی به خه لکه که دا تا بی بیستن، جوبه یری کوپی زوهه یر
نامه ی نووسیوو بو که عبی کوپی زوهه یری کوپی نه بوسه لما ی برای و ده یرساند و
بانگی ده کرد بو ئیسلام، چه ند دیرکی له سه ر وت:

من بلغ كعبا؟ فهل لك في التي تلوم عليها باطلا؟ و هي احزم

الى الله لا العزى ولا اللات وحده قننجو اذا كان النجاء و تسلم

لدى يوم لا ينجو و ليس بمفلت من النار الا طاهر القلب مسلم

فدين زهير وهو لا شين باطل ودين ابي سلمى علي محرم

۱- حاکم ج ۳ ص ۵۸۳ ده لیت فهرمووده که چه ند سه نه دیکى هیه ئبراهیمی کوپی مونزیری خرامی کوپی
کرد و نه ته وه، فهرمووده که ی موحه مه دی کوپی فولیح له موسای کوپی عوقبه وه و فهرمووده که ی
حه جاجی کوپی زیروقه سه حیحن، موحه مه دی کوپی ئیسحاقی قوره یشی له (المغازی) دا به کورتی
هیناویه تی و به سه نه ده که ی ده یداته وه لای ئین ئیسحاق. قه به رانیش له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی،
هه یسه می ج ۹ ص ۳۹۴ ده لیت: که سه کانی تائین ئیسحاق جی متمانه ن، ئین نه بی عاصمیش له
فهرمووده (ناحاد و مه سانیه کاند) له یه حیای کوپی عه مرى کوپی جورهیج له ئبراهیمی مونزیر له
حه جاجه وه هیناویه تی، له الاصابة ج ۳ ص ۳۹۵ دا هاتوه. به یه قیش له ئین مونزیره وه به هه مان سه نه د
هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷۲ یشدا هاتوه.

(نامہ ی خالیدی کوپی ولید بۆ خہ لکی فارس)

تہہ رانی لہ ئہ بووائیلہ وہ (ﷺ) ہیئاویہ تی دلّیت: خالیدی کوپی ولید (ﷺ)
نامہ ی بۆ خہ لکی فارس نووسی و بانگی کردن بۆ ئیسلام:

(بہ ناوی خوای بہ خشنده و میہربان)

لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ پرسیم (پُستہم) و مہران و فارسہ کان سہلام
لہ و کہسہ ی شوین پینموونی دہکہ ویت، پاشان بانگتان دہکہم بۆ ئیسلام، ئہ گہرنا
سہرانہ بدہن و ژیردہستہ دہبن، ئہ گہرنا کہسانیکم لہ گہلدان حہزیان لہ وہیہ لہ
پینا و خوادا بکوژیت و ہک سہرمہستہ کان، سہلامی خوا لہ وہی پینموونی
دہگریتہ بہر^۱.

ئین حہجہ ریش ج ۲ ص ۵۵۳ لہ موجائید لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی دلّیت: بہنوبہ قلیہ
نامہ کہی خالیدی کوپی ولیدیان بۆ خہ لکی مہدائین پی خویندہم وہ:

(لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ مہرزہ بانہکانی خہ لکی فارس سہلامی خوا لہ وہی
پینموونی دہگریتہ بہر، پاشان سوپاس بۆ ئہ و خوایہ ی خزمہ تی شکاندن و مولکی
نہیشتن و فیلی رسواکردن مہرکس نویرمان بکات و پرووبکاتہ پرووگہمان و سہرپراومان
بخوات و ئہ و موسلمانہ یہ کہ ئہرک و مافی ئیمہ ی مہیہ، پاشان ئہ گہر ئہم نامہم گہیشٹ
پیتان دوو کہسم پی بگہیہنن و زیممہ ی من ببہستن، ئہ گہرنا سویند بہوکہسہ ی جگہ لہ و
هیچ پەرہستراویک نیہ خہ لکیکتان بۆ دہنیرم چہندہ ئیوہ حہز بہ ژیان دہکەن ئہوان میندہ
حہز بہ مہرگ دہکەن). کاتیک نامہ کہیان خویندہ وہ پیی سہرسام بوون، ئہمہش لہ سالی
دوانزہ دا بوو.

ئین جہریر لہ میژوہ کہیدا ج ۲ ص ۵۵۴ لہ موجالیدہ وہ لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی
دلّیت: خالید (ﷺ) نامہ ی نووسی بۆ ہورموز پیش ئہ وہی لہ گہل ئہزاز بہی باوکی
ئہبوزبازبہکانی ناو یہمامہ دہرچیت، ہورموزی بہرپرسی ئہوکاتی سہرسنور بوو،

^۱ - مہیسہ می ج ۵ ص ۳۱۰ دلّیت: تہہ رانی گیراویہ تہ وہ و سہنہ دہکہی حہسہنہ یان صہحیحہ،

حاکمیش لہ المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ لہ ئہبووائیلہ وہ ہیئاویہ تی،

خالىد نووسى (پاشان موسلمان به پاريزراو دهبيت يان زيممه بۇخوت و گهلهكهت بيهسته و سهرانه بده، ئەگەر سەرکۆنهى كەس مەكە، چونكە كەسانىكم بۇ هيناويت وەك حەزى ئىوھ بۇ ژيان حەزىان لە مەرگە).

ئىبن جەرير (ج ٤ ص ٥٧) به سەنەدى خۆى هيناويهتى خالىد كە دەستىگرت به سەر دوولای سواددا كەسىكى خەلكى حيرەى بانگ كردو نامەيهكى نارد بۇ خەلكى فارس كە لە هەمەدان بوون و پاچياوازبوون لە سەر مەرگى ئەردەشیر ببونە پالپشتى يەك، بەلام بهمەن جازەو هيهيان لە بوهرسىر دانا وەك ئەوہى لە پيشەوہ بيت، ئەم كەسە چەند نموونەيهكى لەگەندا بوو، دوو كەسى به دوونامەوہ بانگ كرد، يەككىيان بۇ كەسانى تايبەت و ئەو ديكەش بۇ خەلكى گشتى، يەككىيان خەلكى حيرە و ئەو ديكەش نەبتى بوو، خالىد به نيردراوى خەلكى حيرەى وت: ناوت چيە؟ وتى: مۆرە، وتى: ئەو نامە بگرەو بيبە بۇ خەلكى فارس بەلكو خواى گەرە ژيانيان بەرئى بكات يان موسلمان ببن يان تەوبە بكەن، به نيردراوى سەلوپاى باى وت: ناوت چيە؟ وتى: هيرقىل، وتى: ئەو نامە بگرەو وتى: خوايە لەناويان ببەيت، ئىبن جەرير دەليّت: ئەمە دوونامەكەن:

(بە ناوى خواى بەخشندە و ميهرەبان)

(لە خالىدى كۆپى وەليدەوہ بۇ پاشايانى فارس، پاشان سوپاس بۇ ئەو خوايەى سىستىمى ھەلوەشانەوہ و فيلى نەهيشت و يەكدەنگى نەهيشتن، ئەگەر ئەوہى تووش نەکردنايە خراپ دەبوو بوتان، دەى وەرەنە پريزمانەوہ وازتان ليدههين و خاكتان بۇ خوتان و وەك خەلكى تر پيتان دەدەين، ئەگەرنا كەسانىك بەسەرتاندا زال دەبن كە هيندەى ئىوھ حەز بە ژيان دەكەن ئەوان هيندە حەز بە مەرگ دەكەن).

(بە ناوى خواى بەخشندە و ميهرەبان)

(لە خالىدى كۆپى وەليدەوہ بۇ مەرزەبانەكانى فارس، پاشان موسلمان بن پاريزراو دەبن، ئەگەرنا لە منەوہ زيممه وەر بگرن و سەرانه بدهن، ئەگەرنا كەسانىكتان بۇ دەنيرم هيندەى حەزى ئىوھ بۇ ژيان حەزىان لە مەرگە). تەواو.

(بانگەوازی ھاوەلان (ﷺ) لە شەردا)

لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) (دا)

حەسەنی کۆری سوڤیان و ئەبونەعیم لە عەبدولرەحمانی کۆری حەسانی کینانی یەوە هیڤاویانە دەلیت: موسلیمی کۆری حاریسی کۆری موسلیمی تەمیمی بۆی گێرامەوە باوکی بۆی گێراوەتەوە پیغەمبەر (ﷺ) بە سەریەکەوە ناردوونی، دەلیت: کاتیک گەیشتیڤە شوینی ھەلمەت بردن غاری ئەسپەکەم داو شوینی ھاوەلانم کەوتەو بە دەنگ و ھەراوە بەرەو پوویان چووین، پیم و تن: بلین لا الە الا اللہ پارێزراو و براو دەبن، ئەوانیش وتیان، ھاوەلانم ھاتن و لۆمەیان کردم و تیان لە دەستکەوت بێبەشت کردین پاش ئەوێ ھاتبوویە بەردەستمان، کاتیک چووینەو ئەمەیان گێرایەوە بۆ پیغەمبەر (ﷺ)، ئەویش بانگی کردم و دەستخۆشی لە کارەکەم کرد و فەرمووی (اما ان الله قد كتب لك من كل انسان منهم كذا و كذا) واتە (بزانە خۆی گەورە لەسەر ھەركامیان ھێندەو ھێندە خیری بۆ نووسیت) عەبدولرەحمان وتی: من ھۆکاری ئەو بووم، پاشان پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اما اني ساكتب لك كتاب واوصي بك من يكون بعدي من ائمة المسلمين) نامەکە ی بۆ نویسی و مۆری کرد و پێی فەرمووم (ئەگەر نوێژی بەیانیت کرد پێش ئەوێ کەس بدوینیت بلی: اللهم اجرني من النار، حەوت جار بیلێ، چونکە ئەگەر ئەو پۆژە بمیریت خۆی گەورە بۆت دەنووسیت لە ئاگر پارێزراوێت، ئەگەریش نوێژی ئیوارەت کرد پێش ئەوێ کەس بدوینیت بلی: اللهم اجرني من النار (خوایە بمپارێزە لە دۆزەخ) حەوت جار بیلێ، ئیتر ئەگەر ئەو شەوە بمیریت خۆی گەورە بۆت دەنووسیت لە ئاگر پارێزراوێت)، کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) وەفاتی کرد ھاتن بۆلای ئەبوبەکر (رضي الله عنه) و نامەکەم داوە دەست و کردیەو و خویندیەو و بۆی نووسیم و مۆری کرد، پاشان ھێنام بۆ عومەریش (رضي الله عنه) ئەویش ھەروای کرد، ھێنام بۆ عوسمانیش (رضي الله عنه) ھەروای کرد، موسلیمی کۆری حارس دەلیت لە سەردەمی

خىلاڧەتى عوسماندا (ﷺ) ھارس مردو نامەكەى لای ئىمە بوو تا عومەرى كۆپى
عەبدولعەزىز (ﷺ) دەسلەتلىرى ۋەزىرگە، ئەكەت نامەى بۇ كاربەدەستمان نووسى كە
موسلىمى كۆپى ھارسى كۆپى موسلىمى تەمىمى بەو نامەى پىڭغەمبەر ۋە (ﷺ)
كە بۇ باۋكى نووسى بوو بىئىرە بۆلەم، مەنىش چووم بۆلەى و خويندىيەۋە و بۆى
نووسىم و مۆرى كەد^۱.

ۋاقىدى لە موحەمەدى كۆپى عەبدوللەى زوھەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
پىڭغەمبەر (ﷺ) كەبى كۆپى عومەيرى غەففارى (ﷺ) بە پانزە كەسەۋە نارد تا
گەيشتە (ذات اصلاح) لە شام، دەبىنەن كە دەستەيەكى زۆر كۆبۈنەتەۋە، بانگىيان
كەردن بۇ ئىسلام و ئەۋانەش نەھاتن بە دەمىانەۋە و تىربارانىيان كەردن، كاتىك
ھاۋەلەنى پىڭغەمبەر (ﷺ) ئەمەيان بىنى بەسەختى لەگەلىان بەشەپ ھاتن تا
شەھىدبۈن، بىرىندارىكىيان لەناۋ شەھىدەكاندا مايەۋە كە شەۋى بەسەردا ھات
كەمە كەمە چوۋ تا پىڭغەمبەر (ﷺ) ھات وىستى بىئىرەت بەشۈينىاندا، ئەۋىش پىى
گەياندا كە چوون بۇ شۈينىكى دىكە^۲.

ئىبن سەعد لە الطبقات ج ۲ ص ۱۲۷ دا لە ۋاقىدىيەۋە لە موحەمەدى كۆپى
عەبوللە لە زەھرىيەۋە بەو جۆرە ھىنايەتى، ئىبن ئىسحاقىش لە عەبدوللەى كۆپى
ئەبۇبەكرەۋە ھىناۋىيەتى كە ئەو پۆرۋە كەبى كۆپى عومەير كۆرۋا، موساى كۆپى
عوقبەش لە ئىبن شەھاب و ئەبولنەسۋەد لە عورۋەۋە ھىناۋىيانە، لە الاصابة ج ۳
ص ۳۰۱ يشدا ھاتوۋە دەلىت: ئىبن سەعد لە چىنى سىيەمدا ھىناۋىيەتى كە ئەمە لە
ربىع الاولى سالى ھەشتەمى كۆچىدا بوۋە، بەيھەقى لە پىگەى ۋاقىدى لە

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۲۸ دا ۋاھاتوۋە لە المنتخب ج ۴ ص ۱۶۲ يشدا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - له البدایہ ج ۴ ص ۲۴۱ واھاتوۋە.

موھەمەدى كۆپى عەبدوللاي موسلىم لە زوھرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك
 پىغەمبەر (ﷺ) لە عەمرى قەزا لە زىلجەجەي سالى ھەتدا گەرايە ۋە ئىين
 ئەبولعەوجانى سەلمى (ﷺ) بە پەنجا سوارە ۋە نارد، ھەۋالگر چوۋ بۇناۋ
 ھۆزەكەي و بىدارى كىرنە ۋە ھەۋالى پىدان، ئەۋانىش كۆبۈنە ۋە ھاتن بۇ ئىين
 ئەبولعوجانو لە ۋەپەرى ئامادە سازىدا بوون، كاتىك كە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ئەۋانىان بىنى بانگيان كىرن بۇ ئىسلام، ئەۋانىش گويىيان لى نەگرتن و تىربارانىان
 كىرن و وتيان: پىۋىستمان بە بانگە ۋازەكە تان نىە، ماۋىيەك تىربارانىان كىردو
 فرىاگوزارى دەھات تا لە ھەموۋلاۋە گەمارۆيان دان، شەپكى سەخت پوۋىدا تا
 ھەموۋيان شەھىد بوون و ئىين ئەبىلەۋجائىش چەندىن برىنى توۋش بوو، خۇي
 راگرت تا بە ھاۋەلانى ھاۋدەمىيە ۋە لە يەكەم پۆژى مانگى سەفەرى سالى ھەشتى
 كۆچىدا گەرايە ۋە بۇ مەدىنە^۱.

۱ - ضعيف.

۲ - له البدايه والنهايه ج ۴ ص ۲۳۵ دا وا ھاتوۋە. ئىين سەعد لە الطبقات ج ۲ ص ۱۲۳ دا بەبى
 سەنەد بە ۋجۆرە ھىناۋىيەتى.

(بانگه وازی هاوه لان بۆلای خواو پیغه مبه ره که ی له

شهره کانی سه رده می نه بوبه کرداو وه سیه تی نه بوبه کر بۆ

سه رکرده کان نا بانگه واز له شهردا بگرنه بهر)

به یهه قی ج ۹ ص ۸۵ و نین عه ساگیر له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هیناویانه که نه بوبه کر (ﷺ) کاتیك سه ربازی به ره و شام نارد یه زیدی کوپی نه بوسوفیان و عه مری کوپی عاص و شهرحه بیللی کوپی حه سنه ی دانا، کاتیك سوار بوون نه بوبه کر له گه ل سه رکرده کانی سه ربازاندا به پی ده پویششت و مائاواویی لی ده کردن تا گه یشته دووپیانی مائاواویی، وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) تو به پی برۆیت و نیمه ش سواربین؟ وتی: من نه م هه نگاوانه له پیناوی خوادا ده نیم و چاوه ری پاداشتیان ده کم، وه سیه تی بۆ کردن، وتی: وه سیه تتان بۆ ده کم له خوا بترسن، له پینا و خوادا بجهنگن له گه ل هه رکه س بجهنگن برۆای به خوا نیه چونکه خوا خوی ناینه که ی سه رده خات، زیاده پۆو ناپاک و ترسنۆک مهن و له سه ر زه ویدا خراپه مه نینه وه، له فه رمان لامه دن، نه گه ر به ره و پووی دوژمنی بیباوه ر بوونه وه نه گه ر ویستی خوای له سه ر بوو نه و سیجار بانگیان بکه ن بۆ ئیسلام، نه گه ر هاتن به ده متانه وه لییان قبول بکه ن و وازیان لیبنن، پاشان بانگیان بکه ن تا له ولاتی خوایانه وه بچه ولاتی کوچه رانه وه، نه گه ر کردیان پییان بلین هه مان نه رکه و مافی کوچه رانیان هه یه، نه گه ریش هاتنه ناو ئیسلام و ولاتی خوایان پی باشتربوو پییان بلین وه ک موسلماننه کانی دی (اعراب المسلمین) نه و حوکمه ی خویان به سه ردا جیه جی ده کریت که به سه ر موسلماناندا فه رزه و له فه یئو ده سته و تدا پشکیان نیه تا نه و کاته ی له گه ل موسلماناندا جیهاد بکه ن، نه گه ریش پازی نه بوون موسلمان بن بانگیان بکه ن بۆ سه رانه، نه گه ر کردیان باشه، نه گه ر نا پشت به خوا به ستن به ویستی خوا له گه لیان به شه ر بین، دارخورما نه برن و له ناو مه به ن، بیهوده ئاژه ل له ناو مه به ن، دره ختی به ردار له ناو مه به ن، په رستگا کانی جووله که و

مه سیحیه کان و یران مه کهن، مندال و پیر و ژن مه کوژن، دواتر که سانیکی ده بینن له ناو په رستگاکاندا خویان به ند کردوو و ماونه ته وه وازیان لیبه یینن با له حالی خویاندا بن، که سانیکی دیکه ده بینن له ناوه راستی سهریاندا چه ند هیمایه کیان بو شه یقان داناه، جا نه گهر نه وانه تان بینن به ویستی خوا له ملیان بدهن.^۱

به یه هقی ج ۸ ص ۲۰۱ له عوروه وه هیناویه تی که نه بوبه کری صدیق (ع) فهرمانی کردوو به خالیدی کوپی وه لید کاتیکی ناردی بو لیدانی هه لگه پراوه کانی عه رب تا بانگیان بکات بولای ئیسلام بو یان پوون بکاته وه نه رک و مافیان چیه و سوور بیست له سه ر پینمونیان. هه رکامیان پازی بوون رهش و سپی و سوور جیا وازیان نیه و لییان وه رگریت، ته نها له گه ل که سیکیدا شه ر بکات که پروای به خوا نه بیست، نه گهر نه وه که سه ی بانگه واز ده کریت به ره و ئیسلام پازی بوو لی نادریت، خواش خو ی ناگای لییه، هه رکه سیس نه هات به دهم بانگه وازی ئیسلامه وه و له سه ر هه لگه پرانده وه که ی سوور بوو ده کوژریت.^۲

ئین جهریری ته به ری ج ۲ ص ۵۵۱ له ئین حه مید له سه له مه له ئین ئیسا ح له صالحی کوپی که یسانه وه هیناویه تی که خالید له حیره دابه زی و پیاوما قولانی نه وی له گه ل قوبه یسه ی کوپی ئیسا ی کوپی حه ییه ی تائیدا به روو پووی چوون، قوبه یسه له لایه ن کیسراوه له دوا ی نوعمانی کوپی مونزیر دانرابوو، خالید به قوبه یسه و هاوه لانی وت: بانگتان ده که م بولای خوا و ئیسلام، نه گهر پازی بوون نه وا نه رک و مافی موسلمانانتان هه یه، نه گهر نا سه رانه بدهن، نه گهر سه رانه ش نادهن نه وا که سانیکم بو هیناون له سوور بوونی ئیوه بو ژیان زیاتر له سه ر مه رگ سوورن،

۱- له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا واهاتوو، مالیک و عه بولره زاق و به یه هقی و ئین نه بی شه یبه ش له یه حیای کوپی سه عید و به یه هقی له صالحی کوپی کیسان و ئین زه نجه ویه ش له ئین عومه ره وه (ع) به کورتی هیناویانه، له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ یشدا هاتوو.

۲- له الكنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوو.

لەگەلتان دەجەنگین تا خوا نیوانمان لەگەلتان یەکلا دەکاتەو، قوبە یصەش وتی:
پیویستمان بە شەپی ئیوہ نیە، لەسەر ئایینی خویمان دەمینینەو و سەرانیە
دەدەین، ئەویش لەسەر ئەو دەهزار درھەم لەگەلیان پیککەوت.^۱

بەبەھەقی ج ۹ ص ۱۸۷ لە پیکھی یونسی کوپی بەکیر لە ئیبن ئیسحاقەو
ھیناویەتی و تیایدا دەلیت خالید وتی: بانگتان دەکەم بۆ ئیسلام و شایەتیدان
لەسەر ئەوێ هیچ پەرستراویک نیە جگە لە خوای تاک و تەنھا و موخەمەدیش
بەندە و نیردراوی خوایە و نوێژیکە و زەکات بەدەن و دان بنی بە حوکمی
موسلماناندا، بەو ئەرک و مافی موسلمانانتان ھەیە، ھانییش وتی: ئەو ئەگەر ئەو
نەوێت چی دەبێت؟ وتی: ئەگەرنا سەرانی بەدەن، وتی: ئەگەر ئەو مان نەکرد؟ وتی:
ئەوا کەسانیکتان بە گژدا دەدەم کە لە حەزتان بۆ ژیان زیاتر حەزبان بە مەرگە،
ھانییش وتی: ئەمشەو دەرڤەتمان بە تەبیری لی بکەینەو، ئەویش وتی: باشە،
بۆ بەیانی ھانیی وتی: لەسەر ئەو یەکدەنگ بووین سەرانی بەدەین دەو وەرە با
لەگەلت پیک بکەوین، ئینجا چیرۆکە کە دینی، لە البدایە والنہایە ج ۷ ص ۹ دا
دەلیت: کاتییک خەلکی لە پوژی یەرموکدا لەیەک نزیک بوونەو ئەبوعوبەیدەو
یەزیدی کوپی ئەبوسوفیان لەگەل زبیراری کوپی ئەزەر و حارسی کوپی ھیشام و
ئەبوجەندەلی کوپی سەھل پیشکەوتن و تیان: ئیشمان بە سەرکردەکەتانە تا
لەگەلی کۆببینەو، پریان پیدراو چوونە لای تەزاریق دەبینین لە چادریکی
ئاویشمدا دانیشتوو، ھاوہ لان و تیان: بە پەوای نازانین بێینە ناویەو، ئەویش
وتی: دەو فەرشیکی ئاویشمیان بۆ پاخەن، و تیان لەسەر ئەویش دانانیشین،
ئەویش بە حەزو رازیبوونی ئەوان دانیشت و پیککەوتنی لەگەل بەستن و
ھاوہ لانیش پاش ئەوێ بانگیان کردن بۆلای خوای گەرە گەرانیەو، بەلام ئەمە
نەگەیشتە کو تا.

له البدايه و النهايه ج ۷ ص ۱۲ دا له واقيدى و كه سانى ديكه شه وه هاتووه كه ده لښ: جورجى سهر كرده يكي گه وړه پريزه كه (واته پوڙى يه رموك) هات و داواى خاليدى كوپى و هليدى كرد، هات بولاي تا ملي ئه سپه كانيان ده ياندا له يه كتر، جورجى وتى: خاليد به پراست پيم بلئ و دروم له گهل مه كه، چونكه كه سى نازاد درو ناكات فيلم لئ مه كه چونكه كه سى به پريز فيل ناكات له كه سيك كه خواى به شاهيد داناوه، نايا خوا له ناسمانه وه شمشيرى بو پيغه مبهركه تان دابه زانده و داويه ته دهست تو، چونكه له پړوى ههركه سدا به رزى ده كه يته وه دهيشكي نيت و به سهريدا سهرده كه ويت؟ وتى: نا، وتى: ئه ي بوچى پيت ده و تر يت شمشيرى خوا؟ وتى: خواى گه وړه پيغه مبهري خوى له ناو ماندا نارد بانگى كردين و ئيمهش ليئى دووركه و تينه وه و هه موو له دڙى بووښ پاشان هه نديكمان بړوايان پئى هيئاو شوښنى كه وتن و هه نديكمان به دروى زانى و ليئى دووركه و تنه وه، من له وانه بووم كه به دروم داناو ليئى دووركه و تمه وه پاشان خوا دلئى پاك كردينه وه و پښموونى كردين و به يعه تماندا به پيغه مبهري (ﷺ)، ئه و يش پيئى فهرمووم (تو شمشيرى كى خوايست كه خوا دڙ به بيباوه پان به رزى كردو و ته وه (هه لئى گرتووه)) نزاى سهركه و تنى بو كردم، بويه ئه و نازناوهم ليئرا، جامن له هه موو موسلمانان زياتر توندم له سهر بيباوه پان.

جورجى وتى خاليد بانگه واز بوچى ده كه ن؟ وتى: شا به تيدان له سهر ئه وهى هيچ خوايه كه نيه جگه له خوا و موحه ممد به نده و نيږدراوى خوايه و داننان به وهى له لاي خواوه هاتووه، وتى ئه ي ههركه س به مه پازى نيه و نايهت به ده متانه وه چى؟ وتى: سهرانه ده دات و ئيمهش ده پياريزين، وتى: ئه ي ئه گهر ئه وهش نه دات؟ وتى: شه پر يان له گهل ده كه ين، وتى: ئه ي ئه گهر كه سيك ئه مړو بيته ناو ئيسلامه وه پله وپايه و مافي چيه؟ وتى: (فه رزى خوا به سهر گه وړه و بچوك و يه كه م و كو تا مانه وه يه كه شته، جورجى وتى: ئه ي ههركه س ئه مړو بيته ناو تان هه مان پاداشت و خه زيننه ي ئيوه ي هه يه؟ وتى: به لئ، به لكو چاكتريش، وتى چوڻ

پيشڪه وتوون ڪه چي له گه ٿاندا يه ڪسانه؟ خالد وتي: ئيمه ڪتوپر ٿه مه مان قبول
 ڪرد و بهيعه تمان به پيغه مبه رمان دا، ٿه وڪات له ناوماندا بوو و له ٿاسمانه وه
 هه والي بو ڊه هات و پيئي ڊه وتين و ٿايه ته ڪاني پيئي نيشان ڊه ڊاين و حق بوو
 هه ڪاممان ڪه ڊه مان بيني و ليٿمان ڊه بيست باوه پي پي بهينين و بهيعه تي پي
 ڊهين، به لام ٿيو ٿه وه تان نه بينيو و ٿه و سه رسورهيته ري و به لگانه تان نه بيستن
 ڪه ئيمه بيستان و بينيمان، بويه هه ڪام له ٿيو به راستي و نيازي پاڪه وه
 موسلمان بيت له ئيمه باشتره، جورج و تي: سويند به خوا له گه ٿمان راستت و ت
 فيلت لي نه ڪردووم؟ وتي: به لي، سويند به خوا راستم له گه ٿ ڪردويت و خوا
 شاهيد بي له سهر ٿه وه پريسيارت له سهر ڪرد، ٿه وڪات جورج قولي ليته ٿڪرد و به
 خاليد و ت فيري ئيسلام بڪه، خاليديش بردي بو چادره ڪه ي خوي و بريڪ ٿاوي
 به سهر ڊا ڪرد و دوايي دوو پڪات نويڙي پيڪرد، له گه ٿ هه لگه پانڊنه وه ٿه و له پوم
 خيرا پومه ڪان هه لمه تيان برده سهر خاليد چونڪه پنيان وابو ٿه مه هه لمه ته بو
 سهريان، بويه موسلمانانان له و شوينه ڊهر ڪرد جگه له عه ڪره مه ي ڪوپي
 ٿه بووجهل و حارسي ڪوپي هيشام، خاليديش له گه ٿ جورج هه ستا و سوار بوو
 و پومه ڪانيش له ڊه وروبه ري موسلمانان بوون، ٿه لڪي هاواريان ڪرد و هه ستان و
 پومه ڪانيش ڪشانه وه دواوه و خاليد به موسلمانانه وه چوويه پيشه وه تا شه پره
 شمشير ڊهستي پيڪرد، خاليد و جورج هه له به رزايي خوري نيوه پوه تا
 ٿاوابووني خور شهريان ڪرد و موسلمانان نويڙي نيوه پوه و عه سريان به ئيما و ڪرد
 و جورج په حمه تي خوي لينيت بريندار بوو و تنها ٿه و دوو پڪات نويڙه ي له گه ٿ
 خاليد دا (ﷺ) بو خوا ڪرد. ئين جهه ره له الاصابه ج ١ ص ٢٦٠ دا ڊه ليٿ: ئين
 يونسي ٿه زدي له (فتوح الشام) دا باسي ڪردووه، له ريگه ي ٿه بونه عيم له
 (الدلائل) يشدا هاتووه و ڊه ليٿ جرجير، سهيفي ڪوپي عومه ره (الفتوح) دا ڊه ليٿ:
 جورج هه، ڊه ليٿ له سهر ڊهستي خاليد موسلمان بوو و له يه رموڪ شه هيد بوو،

ئەبو حوزەیفە ئیسحاقى كۆپى بشير له (الفتوح) دا چىرۆكه كەى دىنىت، بەلام ناوى ناهىنىت.

له البداية و النهايه ج ٦ ص ٣٤٥ له خالىدى كۆپى وهليده وه هيناويه تى كه له ناو خەلكدا وتارى داوه و هانيداون بۆ ولاتى عهجهم و واى كردوو چاويان لای ولاتى عەرەب نەمىنىت، وتویه تى: نابىنين لىره چ بهخشىنيك ههيه، سویند به خوا ئەگەر جیهادی پێی خوا و بانگهواز بۆ ئىسلام نەبوايه و تەنها ژيان و بژێوى هەبوايه پام وابوو لەسەر ئەم خاكه بجهنگين تا ببينه خاوهنى و له برسىتى و كه مى به دووربين و ئەوانهى لەسەرى دەرژى كه م بكن نهوهك ئیوه.^١

(بانگهوازی هاوه لان بۆ خوا و پیغه مبه ره كهى له شهردا له سهرده مى عومهرى كۆپى خهتابدا (ﷺ) و وهسیه تى عومهر بۆ سهركرده كان تا له شهردا بانگهواز بكن)

ئەبوعوبەید لە یەزیدی كۆپى ئەبو حەبیبە وه هیناویه تى دەلیت: عومهرى كۆپى خەتاب (ﷺ) نامەى نووسى بۆ سەعدى كۆپى ئەبى وهقاص (ﷺ) كه من نامەم بۆ نووسیویت تا بۆ ماوهى سێ رۆژ خەلكى بانگ بكهیت بۆ ئىسلام، هەركامیان له پێش شهردا به دەمتهوه هات ئەوا يەكێكه له مۆسلمانان و له پشكى ناو ئىسلامدا وهك مۆسلمانانە، هەركامیشیان دواى شەڕیان شكست هات بە دەمتهوه له فهینى مۆسلماناندا پشكى نیه چونكه مۆسلمانان له پێش مۆسلمان بوونی ئەودا بە دەستیان هیناوهن جا ئەمە فەرمان و نامەى منە بۆت.^٢

^١ - ئىبن جەریر له میژوه كەیدا ج ٢ ص ٥٥٩ له ڕیگەى سەیف له موحهمدى كۆپى ئەبوعوسمانه وه به هەمان شێوه هیناویه تى.

^٢ - له الكنز العمال ج ٢ ص ٢٩٧ دا واهاتوو.

نه بونه عیم له الحلیه ج ١ ص ١٨٩ له نه بولبوخته ریوه هیناوییه تی سوپایه کی
موسلمانان که له لایهن سهلمانی فارسیه وه (ﷺ) پریبهری دهکرا، گه ماروی
کوشکیکی فارسییدا، وتیان ئه ی نه بوعه بدوللا هلمه تیان بو نه بهین، وتی: پیم بدهم
باوهک دهمبیست پیغه مبه (ﷺ) بانگه وازی دهکردن بانگیان بکه بئ نیسلام، پیی
وتن: من وهک ئیوه فارسیکم له ئیوه، دهمبینن عه ره به کان گوپرایه لیم دهکن نه گهر
موسلمان بن هه مان مافی ئیمه وه هه مان ئهرکی ئیمه شتان هه یه، نه گهر ته نها به
نایینی خوتان پازین باشه به لام سه رانه مان پی بدهن و ژیرده سته ده بن به فارسی
قسه یه کی تایبه تی پی وتن (به جفره دواندن) که ئیوه جیی سوپاس نین و نه گهر
پازی نه بن به یه کسان ی له دژتان ده بین، نه وانیش وتیان نه پروا دینن و نه سه رانه ش
ده ده ین به دنایا ییشه وه له گه لقا ندا به شه ر دین، وتیان: ئه ی نه بوعه بدوللا
هه لمه تیان بو نه بهین؟ وتی: نا، سی پوژ به و جو ره بانگی کردن، پاشان وتی
هه لمه تیان بو بهن و نه و قه لایان فه تح کرد، نه حمه دیش له موسنه ده که یدا و وه حاکم
له المستدرک وه له نصب الراية ج ٣ ص ٣٧٨ یشدا به و واتایه هاتوو و تیا یدا
ده لیت له پوژی چواره مدا فه رمانی به خه لکه که کرد و هه لمه تیان بو بردن و فه تحیان
کرد.

ئین جهریر ج ٤ ص ١٧٣ له نه بولبوخته ریوه هیناوییه تی ده لیت: گه وره ی
موسلمان هکان سهلمانی فارسی بوو، موسلمانان کرد بوویان به بانگخوازی خه لکی
فارس، عه تییه ده لیت: کردیان به بهرپرسی بانگکردنی خه لکی به سیر و له پوژی
کوشکی سپیشدا کردیان به بهرپرس، نه ویش سی پوژ بانگه وازی به ره و نیسلامی
بو خسته نه پروو، ئینجا فه رموده که له سه ر بانگه وازی سهلمانی فارسی (ﷺ) به و
واتایه دینیت.

١ - ئین نه بی شه به ش هیناوییه تی، له الكنز العمال ج ٢ ص ٢٩٨ یشدا هاتوو.

ئىين كەسىر لە البدایە والنہایہ ج ۷ ص ۳۸ دا دەلیت: سەعدى كوپى ئەبى
 ۋە قاص (ﷺ) دەستەيەك لە گەۋرەكانى نارد، لەوانە نوعمانى كوپى موقەررین و
 فوراتى كوپى حەببان و حەنزەلەى كوپى پەببىعى تەمىمى و عەتاردى كوپى صاحب
 و ئەشعەسى كوپى قەيس و موغەيرەى كوپى شوغەبە و عەمرى كوپى مەعدى
 يەكرب (ﷺ) تا بچن پۇستەم بانگ بكەن بۇلاى خوا، پۇستەم پىيى وتن بۇچى
 ھاتوون؟ وتيان: بەپى بەلىنى خوا بۇ ئىمە ھاتووين تا ۋلاتقان بگىرین و ژن و منالغان
 بە كەنىزەك و كۆيلە بگىرین و سامانغان بىەين و لەمەش زۆر دۇنياين، پۇستەم لە
 خەويدا بىنىبىۋى فريشتەيەك لە ئاسمانەۋە دابەزىۋە و كۆتايى بە ھەموو چەكى
 فارس ھىناۋو و دايىۋوى بە پىغەمبەر (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ) دابووى بە عومەر
 (ﷺ) سەيف لە مامۇستاكانيەۋە دىھىنىت دەلیت كاتىك ھەردوۋ سوپا بەروو
 پووى يەك بوونەۋە پۇستەم ناردى بۇلاى سەعد (ﷺ) تا كەسىكى ژىرو زاناي بۇ
 بىنىرىت ۋا پرسىارى بۇ بىنىرىت، ئەۋىش موغەيرەى كوپى شوغەبەى بۇنارد، كاتىك
 چوۋ پۇستەم پىيى دەۋت: ئىۋە دراۋسىي ئىمەن و ئىمەش چاكەمان بۇتان ھەبوو و
 ئازارمان لەسەر لادەبرن، دەى بگەپىنەۋە بۇ ۋلاتى خۇتان و پى لە بازىرگانىتان
 ناگىرین بىتە ۋلاتمان بەلام بۇ شوپىنانى تر ھەقمان نىە، موغەيرە پىيى وت: ئىمە بۇ
 ويستى دونيا نە ھاتووين، بەلكو ويست و داۋامان پۇژى دوايىيە، خوا پىغەمبەرىكى
 بۇ ناردووين، پىيى وت: من ئەم دەستە زال دەكەم بەسەر ئەۋەدا كە ئايىنم
 ۋەرناگىرىت، بەمانە تۆلەيان لىدەستىنم زال دەبم بەسەرياندا تا ئەۋەى دانى پىدا
 دەنن چونكە ئايىنى حەقە و تەنھا زەلىلى خۇى لى بەدوۋر دەگىرىت و ھەركەسىش
 پىشتى پىبەستىت عىزەتمەندە، پۇستەم پىيى وت: ئەۋ ئايىنە چىيە؟ وتى: ئەۋ
 پاىيەى كە بەبى ئەۋ ناگىرىت شاىەتيدانە بەۋەى ھىچ پەرسىراۋىك نىە جگە لە خوا
 موخەمەدىش پىغەمبەرى خوايە و داننان بەۋەى لە خواۋە ھاتوۋە، ئەۋىش وتى:
 چەند جوانە، چىتر؟ وتى: دەرکردنى بەندەكان لە پەرسىشى بەندەكانەۋە بۇ
 پەرسىشى خوا، وتى ئەمىش باشە، چىتر؟ وتى: خەلكى ھەموۋى نەۋەى ئادەمن،

بران لە داىك و باۋكەۋە، وتىش ئەمىش باشە، دواتر وتى: ئەگەر بېينە ناو ئايىنتانەۋە لە ۋلاتمان دەگەرپىنەۋە؟ وتى: ئەرى بەخۇا، پاشان مەگەر تەنھا بۇ بازىرگانى يان ئىشىك بېينە ۋلاتتان، وتى: ئەمەش باشە، كاتىك موغەيرە لەلەي چوۋ پۇستەم لەگەل گەۋرەكانى گەلەكەيدا لەسەر ئىسلام قىسەي كىرد، بەلام ئەۋان پارى نەبوۋن بېنە ناو ئىسلام (خۇا پىسۋاۋ سەرشۆپىيان بىكات، وايشى پىكردن) پاشان سەعد نىردراۋىكى دىكەي ناردە لەي لەسەر داۋاي پۇستەم، ئەۋىش پەبىيەي كوپى عامىر بوۋ، ھات بۇلەي و سەيىردەكات بە پىشتى زىپرېن و پاىەخى ئاورىشەم و مروارى نىشاندان و شتى گرانبەھا و پارازندەۋەيەكى گەۋرەۋە شۈيىنەكەيان پارازندەۋەۋە، و پۇستەمىش تاجەكەي خۇي لەسەرە لەگەل چەندىن شتى دىكەي پارازندەۋەي گرانبەھادا، پۇستەم لەسەر پاخەرىكى زىپرېن دانىشتىبوۋن پەبىيەي بە جىلىكى سادە و شمشىرو ئەسپىكى كورتەۋە چوۋ بۇلەي، ھىندە سواری ببو تا شۈيىن پىي چاك كوتابوۋىەۋە، پاشان دابەزى و بەستىەۋە بەرەۋ پىش چوۋ، چەك و قەلغان و كىلەۋەكەي لەسەر سەرى بوۋ، پىيان وت: چەكەكات دابىنى، ئەۋىش وتى: مەن نەھاتوۋم بۇلاتان بەلكو لەسەر داۋاي خۇتان ھاتوۋم ئەگەر پى دەدەن بەمجۆرەم باشە ئەگەر نا دەگەرپىمەۋە، پۇستەم وتى: پىيى بدەن، ئەۋىش پەمەكەي كىردبوۋ بە گالۇك و لەسەر پىشتىە دايدەنا ھەمان بىزاربوۋن و پىيان وت: بۇچى ھاتوۋى؟ وتى: خۇاي گەۋرە ئىمەي ناردوۋە تا بە ۋىستى خۇا بەندەكان لە پەرسىشتى بەندەۋە بەرەۋ پەرسىشتى خۇا بېيەن، لە تەنگەبەرى دونياۋە بەرەۋ فراۋانى دونيا بېيەن، لە ستەمى ئايىنەكانەۋە بۇ دادوۋەرى ئىسلام بېيەن، بەم ئايىنەي خۇيەۋە بۇ بەدەكانى ئىمەي ناردوۋە تا بەندەكان بانگ بىكەين بۇلەي ئىسلام ھەركەس بەمە پارى بوۋ قىبولمانە و ۋازى لى دىنېن، ھەركەسىش پارى نەبىت تاماۋىن بەشەپىدىن تا بەلىنى خۇا دىت، وتيان: بەلىنى خۇا چىيە؟ وتى: بەھەشت بۇ ئەۋەي لەسەر شەپى نەياران دەكوژىت و سەركەۋتنىش بۇ ئەۋەي دەمىنىتەۋە. پۇستەم وتى قىسەكم بىستىن ئىستا دەكرىت ئەمە دۋابخەن تا بىرى لى بىكەينەۋە؟ وتى: بەلى، چەند پۇرتان پى

خۆشه پوژیک یان دووپوژ؟ وتی نا، به لکو تا رای خۆمان و گه وره کانی ولاته که مان وهرده گرین، ئه ویش وتی: سوننه تی پیغه مبه رمان (ﷺ) ئه وه نیه له گهل دوژمندا زیاتر له سی پوژ دوابکه وین، پروانه رای خۆت و ئه وانیش، داوی ئه و ماوه یه کیك له و سیانه هه لبرێره، وتی: تو گه وره یانیت؟ وتی: نا، به لام موسلمانان وهك یهك جهسته وان له خوار ■ سهرو گه وره ■ بچوکیان یه كن.

پوسته م له گهل گه وره کانی هۆزه که ی کۆبوویه وه و وتی: هه رگیز قسه ی به عیزه ترو باشتر له قسه ی ئه م کابراتان بیستوه؟ وتیان: په نا به خوا ئه گه ر هیچ هه واداری بیت و واز له ئایینی خۆت بهینیت بو ئه و سه گه، مه گه ر سه یری جله یه کت نه کرد؟ وتی: قوچتان به سه ر مه پروانه جل و به رگ، پروانه قسه و راو ژیان، عه ره به کان جل و خواردنیان ساده و پشت و ناوبانگیان به هیژ ده هیلنه وه.

پاشان له پوژی دوه مدا داوای که سیکیان کرد، ئه ویش حوزه یفه ی کوپی موحسینی بو ناردن و هه مان قسه کانی ره بیعی کرد، له پوژی سییه میشدا موغه یره ی کوپی شوعه ی (ﷺ) نارد و قسه یه کی چاکی دوورو درێژی کرد، تیایدا پوسته م به موغه یره ی وت: نمونه ی ئیوه که هاتونه ته خاکمانه وه وهك ئه و می شه وایه که هه نگوین ده بینیت ده لیت کی بۆم دینیت دوو دره مه می دده مه می؟ که بو ی هیئرا تیایدا نغو ده بیت و داوای فریا که وتن ده کات و که س نیه پزگاری بکات، ئه وکات ده لیت هه رکه س پزگارم بکات چواردره مه می دده مه می نمونه ی ئیوه وهك پێویه کی لاواز وایه که ده چیته شوینیکی پر میوه تری خاوه نه که ش که ده بینیت لاوازه سوژی بو ی ده جولییت وازی لی دینیت، که قه له و بوو خراپه یه کی زور ده نیته وه، بویه به سوپا که یه وه دیت و که سه کانی له دژی هه لده ستن، ده چیت تا ده ربچیت له بهر قه له ویه که ی ناتوانیت، بویه لی دده دات تا ده کوژیت، به وجو ره ئیوه ش له وتان درده چن، پاشان هه لچوو و هاواری کردو سویندی به خوا خوارد که سه یینی ده تانکوژم، موغه یره ش وتی: ده بینیت.

پاشان پوښتم به موغیره ی وت: وتومه جل و بهرگتان بو بیخن و ههزار دینار
بو سه رکړده که تان و جل و بهرگو و لڅختان دده می تاپوون، موغیره ش وتی: پاش
نه ووی ده سه لانتان سوک و عیزه تمان لاواز کړدن، پاش ماو هیهک بهرو و لانتان
دین و سه رانه تان لیوړده گړین و ژیرده سته دهن و دهنه کویله مان، که نه مه ی وت
هه لچو و ته و او تووړه بو.

ئین جهریر له حوسه ینی کوړی عه بدولړه حمانه وه هیناو یه تی ده لیت
نه بولوا نیل وتی: سه عد (ﷺ) هات له قادسیه به خه لکه که وه دابه زی، نازانم
پیډه چیت زیاتر له هوت هه زار یان هه شت هه زار نه بیوون، بیباوه رانیس (۳۰)
(سی) هه زار بوون، له و گپړانه وه دا واهاتوه، له البدایه والنهایه ج ۷ ص ۳۸ له
سه یف و که سی دیکه شه وه هاتوه که هه شتا هه زار بوون، له گپړانه وه یه کدا:
پوښتم به سه دویست هه زاره وه و هه شتا هه زاریس به دوا یه وه هات، سی و سی
فیلی پیبو، فیلیکیان سپی بو هی شاپوور بو که له هه موویان گه وره ترو له
پیش هه موویانه وه بو و پیی راهاتبو. به و جوړه ته و او بو.

وتیان ده ست و هیزو چه کتان نیه، بوچی هاتوون؟ بگه پښه وه، ئیمه ش و تمان:
ئیمه ناگه پښه وه، نه وانیس پیمان پیډه که نین و ده یانوت (دوک دوک) وهک ناسک
سه یریان ده کړدن، کاتیک رازی نه بووین بگه پښه وه وتیان: که سیکی ژیری خو تان
بنیرن بولامان تا نه ووی هیناونی پوونی بکاته وه بو مان، موغیره ی کوړی
شوعبه ش (ﷺ) وتی: من ده چم، چو و بولایان و له گه ل پوښتم له سه ر نوین
دانیشت و نه وانیس هه لچوون و هاواریان کړد، وتی: نه مه هیچ له پایه ی من
به رزنا کاته وه و له گه وره شتان که م نا کاته وه، پوښتم وتی: راست ده کات، وتی:

۱- ته به ری ج ۴ ص ۱۰۵ له ئین په فیل له باوکیه وه و له نه بو عوسمانی مه هدی و که سی
دیکه شه وه هیناو یه تی، له باسی بانگه وازه که ی زوهره و موغیره و په بیعی و حوزیفه (ﷺ) به
دووړو دریزی به و اتایه ی پیشو و هیناو یه تی.

بۇچى ھاتوون؟ وتى: ئىمە گەلىك بووين لە خراپە و گومراييدا بووين، خۋاي گەرە
 پىغەمبەرىكى بۇ ناردين و بەھۆيەۋە پىنمونى كردين و لەسەر دەستى ئەو پۇزى
 دايىن، لەوانە دانەۋىلەيەك كە لەم ولاتەدا دەچىنرا، كە دەمانخواردو دەرخواردى
 كەس و كارمان دەدا دەيانوت خۇمان ناگرين بمانبەن بۇ ئەو ئەۋخاكە تا لە
 دانەۋىلەبخۇين، پۇستەم وتى: دەى دەتانكوژين، ئەۋيش وتى: ئەگەر بمانكوژىن
 دەچىنە بەھەشت و ئەگەرىش ئىمە ئىۋە بگوژين دەچنە دۇزەخ، كەوتى دەبىت
 سەرانە بدەن ھاۋاريان لىھەستا و وتيان ھىچ رىككەوتنىك لە نىۋان ئىمە و ئىۋەدا نىە
 موغەيرە وتى يان ئىۋە بپەرەنەۋە بۇلامان يان ئىمە دەپەرپىنەۋە، پۇستەم وتى ئىمە
 دەپەرپىنەۋە بۇتان، موسلمانان مانەۋە ■ ئەۋان پەرپىنەۋە و ھەلمەتيان بىردنە سەرۋ
 موسلمانان ئەۋانيان شكاندان، ۱ حاكىم ج ۳ ص ۴۵۱ لە رىگەى حۋسەينى كوپرى
 عەبدولرەحمان لە ئەبۋائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە قادسيەدا بەژدارىم كردو
 موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) چو، ئىنجا بە كورتى باسى دەكات.

حاكىم ج ۳ ص ۴۵۱ لە موغەيرەى كوپرى قەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۇزى
 قادسيەدا موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) نىردرا بۇلاى بەرپىرسى فارس، وتى: دە
 كەسم لەگەلدا بنىرن، ئەۋانىش نارديان، كراسەكەى پەكى كەۋتبو، پاشان
 بەرگىكى ھەلگرت و چوۋ تا ھاتەلاى و وتى: شتىكم بۇ پراخەن لەسەرى دابنىشم،
 كەلەگەتتىكىان وتى: ئەى كۆمەلى عەرەب دەزانم بۇچى ھاتوون بۇلامان، ئىۋە لە
 ولاتى خۇتاندا نانتان نىە تاتىر بخۇن دەى ھا چەندەتان پىۋىستە خواردن بىەن،
 چونكە ئىمە مەجوسىن و ھەزناكەين بتانكوژين، ئىۋە خاكمان پىس دەكەن،
 موغەيرەش وتى: سويىند بەخۋا بۇ ئەۋە نەھاتووين، بەلام ئىمە جاران گەلىك بووين
 بەردو بتمان دەپەرست، كە بەردىكى باشرمان دەبىنى ئەۋىترمان فرىدەداۋ ئەممان
 دەپەرست و پەرۋەردگارمان نەدەناسى تا خۋا لەناۋ خۇماندا پىغەمبەرىكى بۇ

ناردین و بانگی کردین بۆ ئیسلام ئیمهش شوینی که وتین، ئیمه بۆ خواردن نه هاتووین، به لکو نه و فرمانی پی کردین ■ له گهڵ نه و دوزمانه مان به شه پربین که ئیسلام وهرناگرن، نه هاتووین بۆ خوراک به لکو تا جهنگاوهرتان بکوژین و ژن و منالتان بگرن، باسی نه و خوراکهش که دهیکهت سویند به خوا هیئنده نانمان نیه تیربخوین و ناوی زۆریشمان نیه، سویند به خوا وازناهیئین تا یان بۆ ئیمه ده بیئت یان بۆ ئیوه، فارسه کهش به زمانی فارسی وتی: راست ده کهیت، وتی: تۆ سبهینی چاوت له دست ده دیت، سبهینی چاوی له دستدا تیریکی بهرکهوت و چاوی کویرکرد،^۱

له البداية والنهاية ج ۷ ص ۴۱ له سهیغه وه هیئاویهتی که سهعد (ﷺ) دهستهیهکی هاو هلاکی نارد بۆلای کیسرا تا بانگی بکه ن بۆلای خوا له پیش پوودانی شهردا، چوون و داوایان کرد کیسرا ببینن، پێیان پێداو خه لکی ولات هاتنه دهره وه تا شیوه و پوخسارو سهرو ملیان و قامچی دهستیان و نه علی پێیان و ئه سپی لاوازیان و جیی کاریگهری زهوی له سه ر پێیان ببینن، له و په ری سه رسو پمانیادا بوون چون کهسانی وا ژماره ی زۆری سوپای ئه وان به ناماده سازه وه ده شکینن، کاتیك چوونه لای یه ز دگورد مۆله تی پێدان و لای خو ی داینیشاندن، - که سیکی خۆبه زلزانی کهم ئه ده ب بوو - له سه ر جل و بهرگه کانیان پرس یاری لی ده کردن که ناویان چیه، پاشان هه رچه کیان پی دهوت له و باره یه وه دلخۆش ده بوو خوای گه و رهش ده ی دایه وه به دم و چاویدا، پاشان پیی وتن بۆ چی هاتوون بۆ ئه م ولاته؟ واده زانن له بهر ئه وه ی که سه ر قالی ن به خۆمانه وه پیمان دهوین؟ نوعمانی کوپی موقه رین (ﷺ) پی وت: خوا په رمی پی کردین و

۱- فهرمووده که غه ربیه، حاکم ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هبی ده لیت: سه حیه، ته به رانی له مو عاویه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۲۷۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح

پيغهمبريكي بۇ ناردين تا بهرمو چاكامان ببات و فرمان به چاكامان پي بكات و خراپه مان پي بناسينيت و به دورمان بگريت ليى، به آيني پيداوين نه گهر به دهميه وه بچين چاكامي دونيا و دواپورژمان ديته ري، هر هوزيكي بانگ بگردايه بۇ ئيسلام ده بوونه دووبهش، دهسته يهك ده ياندايه پالي و دهسته يه كيش دوريان ليى ده گرت، تهنه تايبه تان له گه ليذا ده چوونه ناو ئايينه كه يه وه، به وجوره مايه وه تا نه وه نده ي خوا ويستى، پاشان فرماني پي كرد تا هه لمهت بباته سهر عهر به نه ياره كاني و له وانه وه ده ست پي بكات، نه ويش وا يگرد، نيتر هه موو عهر به به دووچور هاتنه ژير ده سه لاتي هه ندي به ناحزي كه دامر كانه وه، هه ندي به ملكه چي و حه ز كه زياديان كرد، هه موومان نرخی ئه و ئايينه ده زانين كه بوي هي ناوين و له دزايه تي و ته نگه به ري پرژگاري كردين، فرماني پي كردين تا گه لاني پالمان بانگ بكه ين بۇ ئينساف، ئيمه بانگتان ده كه ين بولاي ئايينه كه مان كه ئيسلامه وه هه موو چاكيهك به چاك وه هه موو خراپه يهك به خراپ داده نييت نه گهر رازي نه بوون شتيك كه خراپه ي له و كه متره دييت، نه گهر نا شهر له نيوانماندايه، نه گهر هاتن به دهم ئيسلامه وه له ناوتاندا قورژان به جي ده هي لين و له سه ري ده پون تا حوكمه كاني جي به جي بكه ن و ئيمه ش به جي تان ده هي لين تا ولاتتان بۇ خوتان بيت، نه گهر سه رانه بدن رازين و ده تانپاري زين، نه گهر نا له گه لتان به شهر ديين.

یهزدگوردیش وتی لهسه زه ویدا گه لیکی سه رکه شترو ژماره که مترو خراپتر له
ئیوه نابینم، ئیمه گونده کانی ده و روبه رمان دایه ده سستان تا ده سترگوتان بین و
فارس لیقان نه دات، ئیستا که ژماره تان زیادی کرد و وه یاخ میمان،
ئه که رنا چاری وای لی کرد و ون موچه و خوراکتان بو ده برینه وه و پیزی گه وره و
دیاره کانتان ده گرین و جل و بهرگتان پیده دهین و ده سه لاتییکی شیوا به خوتان
پیده دهین، هه مووان پیده نگ بوون موغه یه ری کوری شزعه بش (ﷺ) هه ستاو وتی:
ئه ی پاشا ئه و گه وره و که سه دیارانه ی عه رب خانه دانن و شهرم ده کن، که ی بهرپز
ده توانی پیزی بهرپز بگری و که سی خانه دان ده توانی خانه دان بهرپز راگری،

ھەموو ئەۋەدى بۇيان ئاردوۋىت بۇيان كۆنە كىردوۋىت ھەموۋى ئەۋەدى ۋەتت
 ۋەلەمىيان نەدايتەۋە لەسەرى، چاگەيان نواندوۋە ۋەمەش نمونەى چاگەيە، ۋەلەمى
 من بەدەرەۋە تا من پىت بلىم ۋەوانىش شايتەى لەسەر بەدن، تۆ ۋەسفىكت كىردىن
 كە شارەزى نىت، باسى خراپى بارمانت كىرد كە لە ئىمە خراپتر نەبوو و
 برسېتىشمان ھەروا، ئىمە مېرو ۋەمەگەزو دوپشك ۋەمارمان دەرۋارد ۋەۋەمان بە
 خۇراكامان دەرۋانى، خانوو ۋەمالىشمان ھەر زەۋى بوو ۋەجل ۋەبەرگىشمان لە موو و
 خورى ۋەشترو مەر بووا، ئايىنمان كوشتنى يەكدى ۋەياخىبوون لە يەكدى بوو،
 ھەمانبوو لە ترسى خۇراك كچەكەى خۇى زىندە بەچال دەرۋە، پىش ئەمرو ۋەلەمان
 بەو جۆرەبوو كە بۆم باسكردىت ۋەخوای گەرە كەسىكى ناسراۋى بۆ ئاردىن كە
 پەرچەلەك ۋەپوخسارو لە دايكبوون ۋەبارى دەرۋانىن، خاكى ئەو چاكتىن خاك و
 شوپنە، پەرچەلەككىشى ھەروا، مالېشى ھەروا، ھۆزەكەشى ھەروا، خۇيشى لەو
 بارەماندا لە ھەموومان چاكتىبوو چونكە راستگۇتېرىن ۋەنەرمونىاتېرىنمان بوو،
 بانگى كىردىن بۆ شتېك ۋەكەسمان نەچوۋىن بە دەمىيەۋە تا بېينە جىگىرى دواى
 خۇى، ئەو ۋەتى ۋەئىمە ۋەتمان ئەو راستى كىرد ۋەئىمە درۆ، ئەو زىيادى كىرد ۋەئىمە
 كەم، ھەرچى دەۋت خۇاى گەرە بە راست دانانى خۇى ۋەشوپنەكەۋتوۋەكانى
 دەرۋەستە دەرمانەۋە ئىدى لە نىۋان ئىمە ۋەخۇاى پەرۋەردىگارى جىھانىاندا بوو، چى
 پىۋتېن فەرمايشتى خوا بوو، چى فەرمانى پىكىردىن فەرمانى خوا بوو، پىۋى ۋەتىن:
 پەرۋەردىگارتان فەرموۋىيەتى: (من خۇاى تاك ۋەتەنھاي بىھاۋەلم من ھەبووم ۋەھىچ
 نەبوو ھەموو شتېك لەناو دەرچىت جگە لە خۇم، من ھەموو شتەم دروست كىردوۋە
 ھەموو شتېك بۇلاى من دەرگەرېتەۋە، سۆزو پەرھەمەت گەيشتوۋە پىتان، ئەم كەسەم
 ئاردوۋە بۇتان تا ئەو پىگەتان پى نىشانبەدەم كە لە دواى مەرگ لە سزاي خۇم
 دەرۋەتپارېزىت ۋەتا داۋسەلامى خۇمتان (بەھەشت) بۆ پەرۋە بېينم). ئىمە شايتەى
 دەرۋەين لەلەيەن ھەقەۋە ھەقى بۆ ھىنەين، فەرموۋى (ھەرگەس لەسەر ئەمە شوپناتان
 كەۋت ئەۋا ئەرك ۋەمافى ئىۋەى ھەيە، ھەرگەس پازى نەبوو سەرانەى بۆ بىخەنەپروو

پاشان چۆن خۆتان ده پاریزن ئه ویش بپاریزن، هه رکه س پازی نه بوو له گه لی به شه پریڤ، من دادوهی و یه کلاکه ره وهی نیوانتانم، هه رکامتان کوژرا ده یخه مه به هه شته که مه وه، هه رکامیشتان مایه وه سه رکه وتن به سه ر نه یاراندا ده که مه به شی). جا هه لبرژیره ئه گه ر ده ته ویته سه رانه بده و ژێرده ستهیت، ئه گه رنا شمشیر، یان موسلمان ببه و خۆت پرگاربکه، یه زگورد وتی: وابه ره و پووم دیته؟ وتی: به ره و پووی که س ناچم تا نه مدوینیت، ئه گه ر که سیت بوایه واشم نه ده وت، وتی: ئه گه ر له بهر ئه وه نه بوایه نیردراوان ناکوژرین ده مکوشتن و هیچتان لام نه ده بوو، وتی: بړیک خۆلم بو بهینن و بیبه ن بو گه وره ی ئه مانه، پاشان بیبه ن تا له ماله کانی مه دائین ده چیته ده ره وه، بگه پینه وه بۆلای گه وره که تان و پیی بلین پوسته می بو ده نیرم تا خوی و سه ربازه کانی له خه نده قی قادسیه دا به خاک بسپیڤریت و ئه و و ئیوه ش له ناو ببات، پاشان بجیت بو ولاتتان و خراپتر له و باره تان به سه ر بیڤیت که له گه ل سابووردا نواندتان، پاشان وتی: گه وره تان کامه یه؟ هه موو بیده نگ بوون، عاصمی کوپی عه مر (ﷺ) هه ستا و کوا باخۆله که بیڤیت من گه وره یانم ده ی بیده ن به من؟ وتی وایه؟ وتیان: به لی، ئه ویش خسته سه ر پشتی و له هه یوان و خانووه که بریده ده ره وه تا بریده لای ولآخه که ی و له سه ری دانا و خیرا چوو تا گه یان دیه لای سه عد (ﷺ) عاصم پڤشیانکه وت و له ده رگای قه دیس تیپه ری و دایخست، وتی: مژده بدن به ئه میره که سه رده که ویته، پشت به خوا سه رکه و تووین، پاشان چوو تا خۆله که ی برد و گه پرایه وه و هاته وه لای سه عد (ﷺ) و هه والی پیدا، ئه ویش وتی: موزده تان لیڤیت سویند به خوا به سه ریاندا سه رده که وین (خوا کللی ده سه لاتی ئه وانی پیداوین) به وه دلخۆش بوون و ولاتیان گرت، ته و او.

ئیین جه ریر (ج ٤ ص ١٨٦) له ریگه ی سه یفه وه له موحه مه د و ته لحه و که سانی دیکه وه هینا وایانه ده لین: کاتی که پووم بینیان - واته له پوژی شه ری تکریتدا - هه رچی

١ - ته به ری ج ٤ ص ٩٤ له شوعه ی کوپی سه یف له عه مر ی شه بییه وه به جوړه هینا ویه تی.

دەردە چن شىكست دىنن وازيان لەسەر كىردە كانيان ھىنا و كەلوپە لە كانيان خستە ناو
كۆشيانە ۋە ھەوالگىرانى تغلب و ئىداد و نەمىر ھاتن بۆلای عەبدوللای كۆپى
موعتەسەم و ھەواليان پىدا و داوايان كىرد بە رامبەر عەرەب ئاشتى بنوئىنىت، پىيانوت
ئە ۋا ھاتوون بە دەميانە ۋە، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن ئەگەر راست دەكەن شايە تومەن
بەينن و دان بنىن بە ۋەى پىغەمبەرى خوا لەلەيەن خواۋە ھىناۋىيەتى پاشان راى
خۆتەنمان پى بلىن، ئەوانىش بە ۋە قسە ۋە گەرەنە ۋە بە موسلمان بوونە ۋە ۋە لاميان بۆ
ناردنە ۋە، ئىنجا چىرۆكەكە باس دەكات.

ئىبن جەرىج ۴ ص ۲۲۷ لە رىگەى سەيف لە ئەبوعوسمان لە خالىد و عوبادە ۋە
(ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىن: عەمرى كۆپى عاص (ﷺ) پاش ئەۋەى عومەر گەرەپە ۋە بۆ
مەدىنە چوو بۆ مىسر تا گەيشتە (باب ئەلەين) زوبەيرىش بە دايدا چوو
بەيەكگەيشتن، لەۋى ئەبو مەرەم - جاسلىقى مىسر - لەگەل ئوسقوف بە خەلگى
لىاتە ۋە كە مقوقس نارد بووى تا ولاتيان بپارىزن بەرە ۋە پوويان بوويە ۋە، عەمر (ﷺ)
كە دابەزى لەگەلى جەنگان، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن پەلە مەكەن تا پوزشمان بۆتان
ھەبىت و ئىۋەش سەيرى راى خۆتان بگەنە ۋە، ئەوانىش دەستيان گرتە ۋە، عەمر
ھەوالى بۆ ناردن مەن ديارم دەى با ئەبو مەرەم ۋە ئەبو مەرەمىش بىن، ئەوانىش پازى
بوون، پەناى يەكترياندا، عەمر پىي و تن: ئىۋە راھىبى ئەم ولاتەن دەى گوى بگرن،
خوای گەرە موخەمەدى (ﷺ) بە ھەق نارد ۋە ۋە فەرمانى پى كرد ۋە ۋە ئەوئىش
فەرمانى بە ئىمە كرد ۋە ۋە چى فەرمانى پىكرابو پىي گەياندىن، پاشان
پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى داوى كرد و لەسەر پىي پوون بەجىي ھىشتىن، لەۋەى
فەرمانى پى كردين پوزش خوازىن بۆ خەلك، ئىمە بانگتان دەكەين بۆ ئىسلام،
كامتان پارىبوو ۋەك ئىمە وايە، كامتان پازى نەبوو با سەرەنە بدات و دەپپارىزن،
پىمان و تراۋە ئىمە ولاتان فەتە دەكەين، ۋەسىيەتى بۆ كردين (پىغەمبەر ﷺ) تا
بتانپارىزن لەبەر تىكەلى و سۆزەن لەگەلتان، ئەگەر ئەمە بگەن زىممەتتان دەبىت،
ئەۋەى ئەمىرەكەمان پىي پاسپاردووين ئەۋەيە لەگەل قىبتيەكاندا باشن و باش بلىن

چونکہ پیغمبر (ﷺ) وا وەسیہ تی بو کردوین، چونکہ سوژو نزیککی و زیممیان بو
 ھەیه، ئەوانیش وتیان نزیکایەتیەکی دوور کە تەنھا پیغمبەرانی پێی دەگەن، بەپێژو
 پێکۆپیکی، کچی پاشامان کە خەلکی مەنف بوو و لەناویاندا دەسەڵاتدار بوو، خەلکی
 عەین شەمس دایان بەسەریاندا و کوشتیان و مۆلک و ولاتیان بردو نامۆکەوتن، بەمە
 کەوتە دەست ئیبراھیم (علیہ السلام) سەلام لە خوێ و خێزانی، پەنامان بدە تا
 بگەرێینەوہ لات، عەمروتی: کەسی وەک من فیلتان لێناکات، بەلام سێ پوژ
 دەرڤەتەتان دەدەم تا بپرواننە پای خۆتان و خەلکەکە، ئەگەر نا شەڕ دەکەین، وتیان
 بۆمان زیادبکە، ئەویش پوژیککی بو زیادکردن، گەرانیوہ بۆلای مقوقس و ئەو
 ئامادەبوو بەلام ئەرتبوون پازی نەبوو وەلامیان بداتەوہ و فەرمانی کرد ھەلمەتیان
 ببەنەسەر، ئەو دوانەش بە خەلکی میسریان و ت ئیمە ھەول دەدەین بتانپاریژین و
 بگەرێینەوہ بۆلایان وا چوار پوژ ماوہ، ھیچ شتیکتان تووش نابێت چونکہ داوامان
 کردوہ پەنامان بدات، کەچی عەمرو زوبەیر دەبینن بەیات بەرەو پوویان ھاتن و
 عەمریش ھەروا تووشبوو، شەریان لەگەڵ ئەستبوون کردو شکاو دواتر
 سواربوونەوہ و عەمرو زوبەیر (ﷺ) بەرەو عەین شەمس چوون.

تەبەری ج ۴ ص ۲۸۸ لە ئەبو حارس و ئەبو عوسمانەوہ ھیناویەتی دەلیت: کاتیکی
 عەمر (ﷺ) لە عەین شەمس دابەزی، خەلکی میسر بە پاشاکەیان وت: چی دەکەیت
 بەرامبەر کەسیکی کیسرا و قەیسەریان شکاند و ولاتیان گرتن؟ بۆیە پێکەوتنیان
 لەگەڵ ببەستەو بەرەو پوویان مەبەرەوہ و ئەوانیش بەرەو پوومان نابنەوہ، ئەمەش لە
 پوژی چوارەمدا بوو، بەلام ئەو پازی نەبوو و ھەلمەتی بردنە سەر و شەریانکرد
 زوبەیر بەسەر شۆرەکانیدا سەرکەوت، کە بەوہیان زانی دەرگایان بو عەمر (ﷺ)
 کردەوہ و لەگەڵی پێکەوتن، ئەویش پازی بوو زوبەیر (ﷺ) خیرا لەوی دابەزی.

تەبەری ج ۵ ص ۹ لە سولەیمانی کوپی بورەیدەوہ ھیناویەتی ئەمیری باوەرداران
 عومەری کوپی خەتاب (ﷺ) ئەگەر سوپایەکی ئەھلی باوەری کوپکردایەتەوہ
 کەسیکی زانای لەسەر دادەنا، سوپایەکی کوپکردەوہ و سەلمەمی کوپی قەیسی

ئەشجەئى (ﷺ) نارد بۆلايان ۋەتتى: بە ناۋى خواۋە بېرۇ ۋە لە پېناۋى خواۋا لەگەل ھەردەستەيەك بىجەنگى كە بېرۋى بە خوا نىيە، ئەگەر بە دوژمنى بېباۋەرتان گەيشتن بانگيان لەسەر ۋە لە فەيئەئى مۇسلماناندا پىشكيان نىيە، ئەگەر پىش لەگەلتان ھاتن ئەۋا ھەمان ماف ۋە ئەركى ئۆۋەيان ھەيە، ئەگەر پازى نەبوون بانگيان بىكەن بۇ خەراج، ئەگەر پازىبوون لەگەل دوژمىيان بىجەنگن ۋە رىيائى خەراجيان بىن ۋە لە سەرۋە توانائى خۇيان مەدەن بەسەرياندا، ئەگەر بەۋەش پازى نەبوون لەگەلتان بىجەنگن تا خوا سەرتان دەخات بەسەرياندا، ئەگەر لە شۇيىنىكدا خۇيان قايم كىردى ۋە داۋايان لىتەن كىرد لەسەر ھۆكىمى خوا ۋە پېغەمبەر ھەيە لەگەلتان بىجولئەن ۋە ۋامەكەن چۈنكە ئۆۋە نازان ھۆكىمى خوا ۋە پېغەمبەر ھەيە بۇيان چىيە، ئەگەر داۋايان لىكەن پەناۋى خوا ۋە پېغەمبەر ۋە پى بىدەن پەناۋى خۇتەنيان پى بىدەن، ئەگەر لەگەلتان جەنگان زىدەپۇيى ۋە ناپاكى مەكەن ۋە جەستە مەشۇيىن، مەدال مەكۇن، سەلەمە دەلىت چۈيىن تا گەيشتىن بە دوژمنى بېباۋەرتان بانگمانكەن بۇ ئەۋەئى ئەمىرى باۋەرداران فەرمانى پىكەردىن، كەچى مۇسلمان نەبوون، بانگمانكەن بۇ سەرمانە، بەۋەش پازى نەبوون، لەگەلتان جەنگان ۋە خوا بەسەرياندا سەرى خەستىن، جەنگاۋەر ھەكەمەن كۈشتىن ۋە مەلەكەمەن گەرتىن ۋە سامەنەن كۆكەنەۋە، بە دوۋر ۋە دىۋى فەرمانەكە دىنىت.

ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۱۱۰ لە بەشۋىرى كۆرى ئەبۇئومەييە لە باۋكەۋە ھىناۋىيەتتى كە ئەشجەئى لە ئەسبەھان دابەزى ۋە پىشنىيەئى ئىسلامى بۇ كەن كەچى مۇسلمان نەبوون، پاشان پىشنىيەئى سەرمانەئى بۇ كەن لەسەر ئەۋە لەگەلتى پىكەۋەتن، بەۋجۇرە لەسەر پىكەۋەتنەكەيان مانەۋە تا ئەۋەئى ناپاكىيان نواند، ئەۋەكەت لەگەلتاندا كەۋتە شەپەرەۋە، ھىندەئى نەبەرد تا خۇي گەۋرە سەرى خەست بەسەرياندا.

(چىرۆكى ھاۋەلان لە ۋىكارو ئاكارانەى بوۋنە ھۆى رىنموۋنى خەلك)

ئەبۇنەئىم لە الدلائل ج ۱۰۹ لە ئىبن ئىسحاق ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پشتىوانانى مەدىنە ھاتن لە دۋاى بەيەتدانىيان بە پىغەمبەر (ﷺ) ئىسلام لە ناۋ مەدىنەدا دەرگەوت و ھەندىكىش لەسەر ئايىنى بىباۋەرى خۇيان مابوۋنەۋە، لەۋانە عەمرى كۆپى جەمۇج، موعازى كۆپى لە عەقەبەدا ئامادەبوو و بەيەتتى دابوۋ بە پىغەمبەر (ﷺ) و عەمرىش گەۋرەيەكى بەنى سەلمە و خانەدانىكىيان بوو، لە مال خۇيدا لەدار بتيكى داتاشىبوۋ پىي دەۋترا (منات) خانەدانان بتەكانىيان كە بەخۋا دەزانى پاك راىان دەرگرتن، كاتىك گەنجانى بەنى سەلمە موعازى كۆپى جەبەل و موعازى كۆپى عەمرى كۆپى بە دەستەيەكى دىكەى گەنجانەۋە مۇسلمان بوون و لە عەقەبەدا بەشدارىيانكرد، دەچۈنە لاي بتەكەى عەمرو دەيانبرد و فرىيان دەدايە ناۋ چال و چۆلى بەنى سەلمە كە شەخەلى تىدابوۋ و شەخەلىيان بەسەردا دەرگرت، عەمرىش بۆبەيانى دەيوت قۇرتان بەسەر ئەمشە و كىۋاى بە خواۋەندەكەمان كىردوۋە؟ پاشان خۆى دەچۈۋ بۆى دەرگەرا تا دەيدۇزىيەۋە، دەيشۆرد و پاكىدەكردهۋە بۆنى خۆشى لىدەدا، پاشان دەيوت: ئەى بەخۋا ئەگەر دەمزانى كىۋاى پىۋ كىردوۋىت سەرشۆپم دەرگرت، بۆشەۋ عەمردەخەوت و ئەۋانىش دەھاتنەۋە و ھەمان شتىان دەرگرت، چەند جارىك دووبارەبوۋىيەۋە، جارىكىيان عەمردەريھىناۋ شتى و پاكى كىردەۋە بۆنى لىداۋ دواتر شمشىرەكەى ھىناۋ ھەلىۋاسى پىايداۋ دواتر پىيۋت: سۆيىند بەخۋا نازانم كىۋاى وات پىدەكات، ئەگەر خىرت تىايە بەۋ شمشىرە بەرگىرى لە خۆت بكة، شەۋ ھات و خەوت و ئەۋانىش ھاتن برديان و شمشىرەكەش لە ملیدا بوو، پاشان سەگىكى تۆپىۋىيان بە پەتیکەۋە بەستەۋە بەۋ بتەۋە، پاشان فرشىاندایە چالە شەخەلىكى بەنى سەلمەۋە، عەمرى كۆپى جەمۇج كە بەيانى ھەستا نەبىنى چوۋ گەرابۆى تا لەپال سەگىكى تۆپىۋىدا دۆزىيەۋە، كە بىنى

لیی ورد بوویه وه و هندی له وانه ی موسلمان ببون داواندیان موسلمان بوو (په حمه تی خوی لییت) و به باشیش ئیسلامی وهرگرت.

منجاب له زیاد له فهرمووده که ی ئیبن ئیسحاق وه ئه وهش دینیت که ده لیت: ئیسحاقی کوپی یه سار له که سیکی به نی سه له مه وه بوی گیرامه وه که وتی: کاتیک گه نجانی به نی سه له مه موسلمان بوون ژنه که ی عه مری کوپی جه موخ و کوپه که ی موسلمان بوون، به ژنه که ی وت: هیچ له که س و کارت بانگ مه که تا بزانی نه وانه چی ده کن، وتی: باشه، به لام نایا ده کری له کوپه که ته وه نه وه ی فلان بیستیت که لیوه ی گیراوه ته وه؟ وتی: له وانه یه هه لخه له تابیت، وتی: نا به لام له گه ل نه و خه لکه دا بوو، نه ویش ناردی به دوایداو وتی: پیم بلی چیت له قسه ی نه و پیاوه بیستوه؟ نه ویش سورته ی فاتحه ی له سه ره تاوه تا (الصراط المستقیم) به سه ردا خوینده وه، وتی: چهند جوان و چاکه، هه مووی وایه؟ وتی: بابه گیان له وهش باشتره، وتی: نه ی تو به یعه تی پیده ده یته؟ هه موو هۆزه که ته وه یان کردوه، وتی: نا تا فرمان له مه نات وهر بگرم بزانه چی ده لیت، نه گهر بیانویستایه له گه ل مه نات قسه بکه ن پیره ژنیک ده هات له پشتیه وه ده وه ستاو وه لامي ده دایه وه، که نه و ده هات پیره ژنه که نه ده ماو نه میش لای ده وه ستاو سوپاسی ده کردو ده یوت: نه ی مه نات هه ست ده که یته نه و پرسپاری له تو کردوه و توش بیناگایته، که سیک هاتوه ده لیت تو نه په رستین و فرمانان پیده کات تا لات ببه ین، منیش هه زم نه کرد به ی فرمانی تو به یعه تی پی بده م، زور دواندی و وه لامي نه دایه وه، وتی: وابزانم توو په بوویت خو هیچ نه کردوه، بویه هه ستاو شکاندی.

ئیه راهیمی کوپی سه له مه له فهرمووده که ی ئیبن ئیسحاق وه نه مه شی هیناوه عه مری کوپی جه موخ کاتیک موسلمان بوو و خوی ناسی بیری بته که ی ده کردوه و سوپاسی نه و خوایه ی ده کرد که له گومرایی و کویربینی بزکاری کرد ﷺ وتی:

اتوب الى الله مما مضى	و استنقذ الله من ناره
و اثنى عليه بنعماته	اله الحرام و استتاره
فسبحانه عدد الخاضعين	وقطر السماء ومداراه
هداني وقد كنت في ظلمة	حليف مناة و احجاره
و انقذني بعد شيب القذال	من شين ذاك بمقداره
فقد كدت اهلك في ظلمة	تدارك ذاك بمقداره
فحمدا وشكرا له ما بقيت	اله الاصنام و جباره
اريد بذلك اذ قلته	مجاورة الله في داره

مهروه ما كهوته سهركونه و لومهى بتهكهى و وتى :

تا الله لو كنت الها لم تكن	انت و كلب وسط بئر في قرن
اف لمصرعك الها مستدن	الا فتشناك عن سوء الغبن
هو الذي انقذني من قبل ان	اكون في ظلمة قبر مرتهن
الحمد لله العلى ذي المنن	الوهاب الرزاق ديان الدين

حاكم له المستدرک ج ۳ ص ۲۳۶ له واقيدیه وه هیئاویه تی ده لیئت: نه بوده رداء (ﷺ) ده لیئت: کوئا شوینی نیسلام بوو، هیشتا په یوه سستی بتيکی خوئی هه بوو که په رده یه کی به سهردا دابوو، عه بدوللای کورې ره واحة (ﷺ) بانگی ده کرد بو نیسلام که چی رازی نه بوو، ده چوو بولای و ژنه که شی خیرا ده چوو نه وکات سهری داده هیئا، وتی: نه بوده رداء کوا؟ ژنه که ی وتی: براهه که میکه چوو، نینجا چوویه ژووری بته که ی و چه ند شخلیکی له گه لدابوو، دایبه زاندو پارچه پارچه ی کردو به نه یینی ناوی هه موو شه ی تانه کانی له خو ده گرت، ده یوت هه رچی له گه ل خوادا بپه رستریت پووجه له، پاشان چوو و ئافرته که ده نگي ده بیست که له و بته ی دها، وتی: نیین ره واحة قوربه سهرت کرد، چوو هیچ نه بوو تا نه بوده رداء هات بو ماله وه سه یرده کات ژنه که ی به دانیشتنه وه هک سوژداری بوی ده گریا، وتی: چیه ته؟ وتی: عه بدوللای کورې ره واحة ی برات هات بولام و نه مه ی کرد که ده ییینیت، نه ویش ته و او توو ره بوو،

پاشان بىرى كىردەۋە ئەگەر ئەم بىتە سوۋدى ھەبوۋايە بەرگىرى لە خۆى دەكرد، بۆيە چوو بۆلاى پىڭمەر (ﷺ) ئىبن پەۋاحەشى لەگەلدا بوو، لەۋى مۇسلمان بوو.^۱

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۲۷ لە زىيادى كۆپى جۈزئى زوبەيدىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى خىلافەتى عومەردا (ﷺ) ئەسكەندەرىيەمان فەتەح كىرد، ئىنجا فەرمۇدەكە دىنىت، تىيىدا ھاۋو: پاشان لە بەھىب ۋە سىتائىن ۋە چاۋەپى نامەى عومەرمان دەكرد تا نامەى ھاۋە (ﷺ) بۆى خويىندىنەۋە:

(پاشان نامەى تۆم پىڭەيشت كە باس لەۋە دەكەيت بەرپىسى ئەسكەندەرىيە پىشنىيىرى بۆ كىردۋىت سەرئانەت پى بدات بەرامبەر بەۋەى چى دىلت لە خاكىدا كىرتوۋە بۆى بگىرپتەۋە، بەخۋا سەرئانەيەك كە بۆ ئىمە ۋە مۇسلمانانى دۋاى خۇمان بىت لام خۇشەۋىستىرە لە فىئەيەك كە دابەش بىرئىت ۋە دۋاتىر نەمىنىت، بۆيە پىشنىيار بىكە بۆ بەرپىسى ئەسكەندەرىيە تا سەرئانەت پىبدات تا چى دىليان ھەيە سەرپىشكىيان بىكەيت لە نىۋان ئىسلام ۋە ئايىنى خۇياندا، ھەركاميان ئىسلامى ھەلېژارد لە مۇسلمانانە ۋە ماف ۋە ئەكى ئەۋانى ھەيە، ھەركەسىش ئايىنى ھۆزەكەى ھەلېژىرئىت سەرئانەى لەسەر دادەنرئىت ۋەك ئەۋانى دى، ھەركەس لەۋ دىلانە گەيەنرئىتە لاي ەھرەب لە مەككە ۋە مەدىنە ۋە يەمەن ناتۋان بىگىرپىنەۋە، ھەزناكەين لەسەر شتىك لەگەلى رىككەۋىن ۋە فامان بۆى نەبىت).

ەمىرىش ناردى بۆلاى بەرپىسى ئەسكەندەرىيە ۋە ھەۋالى نامەكەى ئەمىرى بىرۋادارانى پىدا، ئەۋىش ۋەتى: باشە پازىم، ئىمەش چى دىلمان ھەبوو كۇمان كىردنەۋە ۋە مەسىحىيەكان كۆكرانەۋە ۋە يەك يەك دەمانھىنان، دەمانۋت سەرپىشكىيت مۇسلمان دەبىت يان مەسىحى، ئەگەر ئىسلامى ھەلېژاردىيە اللە اكبرىكمان دەۋت كە لە اللە اكبرەكانى فەتەى گۈندەكە بەھىزتر بوو، پاشان دەماندايە لاي خۇمان، ئەگەرىش مەسىحى بوۋايە مەسىحىيەكان ھاۋرىيان دەكرد ۋە دىاندايە پال خۇيان ۋە

ئي مهش سهرانه مان له سهر داهنا و زور به وه بيزار دهبووين وه كه نه وه ي كه سيك له خو مان لامان چووييت، نه مه وابو تا هه موويان ته واوبوون، يه كيك له وانه ي هينا مان نه بومهر بهم عه بدوللي كوري عه بدولپر حمان بوو، قاسم دهلييت: ناسيم كه نه و عه ريفي بهني زوبه ير بوو، وه ستاندمان و پيشنياري ئيسلام و مه سيحيه تمان خسته بهرده ست، باوكي و دايكي و براكاني مه سيحي بوون، نه و يش ئيسلامي هه لبرارد و دامانه پال خو مان باوكي و دايكي و براكاني دايان به سهريدا تا نه وه ي كراسه كه يان دراند، پاشان نه و نه مروض وه كه ده بينيت عه ريفمانه، ئينجا فهرموده كه دينيت.

ترمزي و حاكم له شه عبيه وه هينا و يانه دهلييت: عه لي كوري نه بوتاليب (ﷺ) چو بو بازار ده بينيت مه سيحيه كه قه لغان دهروشيت، عه لي (ﷺ) قه لغانه كه ي خوي ناسيه وه و وتي: نه وه هي منه و با دادوهر ي موسلمانان نيوانمان يه كلا بكا ته وه، دادوهر ي موسلمانان يش شوره يح بوو، عه لي داواي دادوهر ي لي كرد، كاتيڪ شوره يح نه ميري باوه پرداراني دي له دادوهر به كه ي هه ستا و عه لي له شوينيدا دانا، شوره يح له خواره وه له پال مه سيحيه كه دا دانيشت، عه لي وتي: شوره يح نه گهر نه ياره كه م موسلمان بووايه له گه لي دا داده نيشتم، به لام گويم له پيغه مبه ر (ﷺ) بووه كه ده يفه رموو (لا تصافحهم ولا تبدؤهم بالسلام، ولا تعودوا مرضاهم ولا تصلوا عليهم و البحبؤهم الى مضايق الطريق، و صغرم الله) و اته (له گه ليان ته و قه مه كن و له سه لامدا ده ستپيشخه رييان بو مه كن، سهر داني نه خوشيان مه كن و نويزيان له سهر مه كن، به ره و كه ناري ريگه يان ببه ن و وه كه چون خوا به بچووكي دانا ون به بچوكيان دابني) نه ي شوره يح نيواني من و نه و دادوهر ي بكه، شوره يح وتي: نه ي نه ميري باوه پرداران تو ده لييت چي؟ عه لي وتي: نه وه قه لغان ي منه ده ميكه لام نه ماوه و لي م كه و تو وه، شه ره يح وتي: نه ي مه سيحي تو چي ده لييت؟ مه سيحيه كه وتي: نه ميري باوه پرداران دروده كات نه وه قه لغان ي منه، شوره يح وتي: نازانم له ده ست ي دهر ي بكه م، هيچ پرو نكر دنه وه و به لگه يه كت هه يه؟ عه لي وتي: شوره يح راست ده كات، مه سيحيه كه وتي: من شا به تي ده دم نه مه حوكمي پيغه مبه رانه و نه ميري باوه پرداران

دېت بۆلەي دادوهرى و ئەۋىش داداگايى دەكات، ئەي ئەمىرى باۋەرداران سۆيىند بەخۋا ئەۋە قەلغانىتە، شۆيىنت كەۋتووم و لە وشترەكەت كەۋتوۋ مەنىش بىردەم، شاىيەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ موخەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلى ۋتى: دەي كە مۇسلىمان بوۋىت بۇ خۆت و بىردىيە سەر ئەسپىك.^۱

حاكەم لە شەعبىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۇژى جەمەلدا قەلغانەكەي لىكەۋتوۋ كەسپك بىردى و فرۆشتى ۋ لاي كەسپكى جۈۋلەكە بىنرايەۋە، بىردىيە لاي شورەيىح و خەسەن و قەنبەرى و مەۋلاي شاىيەتياۋ دا بۇ عەلى، شورەيىح ۋتى: شاھىدەم لە جىياتى خەسەن بۇ بەيئە، ئەۋىش ۋتى: شاىيەتى خەسەنت ناۋىت؟ ۋتى: با، بەلام شاىيەتى كۆپ بۇ باۋكى نابىت.

حاكەم لە (الكنى) و ئەۋنەئىم لە (الحلىيە ج ۴ ص ۱۳۹) لە پىگەي يىراھىمى كۆپى يەزىدى تەمىمى لە باۋكىيەۋە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى و تىايدا دەلىت، شورەيىح ۋتى: شاىيەتى مەۋلاكەت درۋستە، بەلام شاىيەتى كۆپەكەت بۇ تۆ بەرەۋاي نازانىن، عەلى (ﷺ) ۋتى: دايكت پۇلە پۇت بۇ بىكات مەگەر گۆيت لە عومەر (ﷺ) نەبۋە كە دەيۋت: پىغەمبەر (ﷺ) دەيۋت (خەسەن و خوسەين گەۋرەي گەنجانى بەھەشتىن) پاشان بە جۈۋلەكەكەي ۋت: قەلغانەكە بگرە، جۈۋلەكەكەش ۋتى: ئەمىرى بىرواداران لەگەلما ھات بۆلەي دادوهرى مۇسلىمانان و ئەۋىش لە بەرژەۋەندى مندا بىريارىداۋ ئەۋىش پازى بوۋ، راست دەكەيت سۆيىند بەخۋا ئەي ئەمىرى بىرواداران ئەمە قەلغانى تۆيە لە دەستت كەۋت و مەنىش بىردەم، شاىيەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ موخەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلىش داي بە خۆي، خەۋت سەدىشى پىداۋ لەگەلىدا بوۋ تا لە پۇژى صفىن كۆژا.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - له كنز العمال ج ۴ ص ۶ دا ۋا ھاتوۋە.

(به شي دووهم)

(به يعه تدان)

هاو هلاڼ (رضي الله عنه) چوڼ و له سهر چي

به يعه تيان ددها به پيغه مبهه (عليه السلام) و

خه ليفه کاني دواي خوږي

(بەيغەتدان لەسەر ئىسلام)

تەبەرانی لە جەریرەو (۱) ھىناۋىيەتى دەلىت: بەيغەتماندا بە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەك بەيغەتى ئافرەتەكان ھەركامان مرد و ھىچى لە پەروى ئافرەتەكاندا نەبوو زامنى بەھەشتى بۆ ھەيە، ھەركامىشىيان مرد و ھىچى لە پەروى ئافرەتەكاندا نەبوو (داۋىن پىسى) ھەددى ئىسلامى بەسەردا جى بەجى كرابىت كەفەرەتى ئەو تاوانەيەتى، ھەركەس لە پەروياندا شتىكى كەرىبىت و شارەبىتەو ھەيچىنەو ھى لای خوايە^۱.

ئەحمەد لە عەبدوللای مەرى عوسمانى كەرى خەيسەمەو ھىناۋىيەتى موحەمەدى كەرى ئەسەدى كەرى خەلەف پىنى ۋەو ھە ئەسەدى باوكى (ﷺ) پىغەمبەرى (ﷺ) بىنىو لە پەرى فەتى مەكەدا بەيغەتى لە خەلە ۋەردەگرت لای شاخى (قەپن) دانىشت و پەرىكەدەو ھەلە ۋە ئەلەكى لەسەر ئىسلام و شاىەتومان بەيغەتەيان پىدا، ۋەم: شاىەتومان چىە؟ ۋەتى: موحەمەدى كەرى ئەسەدى كەرى خەلەف پىنى ۋەم لەسەر ئىمان بە خواو شاىەتەيدان لەسەر ئەو ھىچ پەرسەراۋىك نىە جگە لە خواو موحەمەدىش بەندە و نىردارەوى خوايە^۲.

بوخارى و موسلىم لە موحاشەى كەرى مەسعودەو (ﷺ) ھىناۋىيەتە دەلىت: مەن و براكەيشم ھاتن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ)، ۋەم: بەيغەتى ھىجەرەت پىدەدەين، فەرمەوى

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۶ دەلىت: لە سەنەدەدا سەفى كەرى ھارون ھەيە، ئەبەنەيم مەنەى پىدەدات و دەستەيەكەش بە لاۋى دادەنەين، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە سەحىح. ئىبن جەريرەش لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ھىناۋىيەتى، دواتر لە بەيغەتى ئافرەتەكاندا دەيەنەين.

۳ - ضعيف.

۴ - لە البدایە والنہايە ج ۴ ص ۳۱۸ دا ھاتو، ئەحمەد بەتەنھا ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۳۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەحىح، بەيغەتى دەلىت: گەرە و بچوك و ژن و پىا ھاتن و لەسەر ئىسلام و شاىەتومان بەيغەتەيان پىدا لە البدایە والنہايە ج ۴ ص ۳۱۸ دا ھاتو، بەم دەرىپەتەبەرەنى لە (المعجم الكبير) و (المعجم الصغير) دا ھىناۋىيەتى، لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۷ یشدا ھاتو، بەغەوى و ئىبن سەكەن و ھاكەم و ئەبەنەيمەش ھىناۋىيەت، لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ یشدا ھاتو.

(مضت الهجرة لاهلها) وتم: ئەي لەسەر چى بەيەتەمان لى ۋەردەگىرىت؟ فەرموۋى (لەسەر ئىسلام و جيهان لە العيني ج ۷ ص ۱۶ دا ھاۋەلانى ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەي بۇ زىياد كىردۈۋە دەلىت: گەيشتەم بە براكەم و پىرسىيەم لىكرد، ئەۋىشەتتى: مۇجاشىيە راست دەكات.^۱

ئەبۇ ھەنە ئە مۇسەنەدەكەيدا ج ۱ ص ۳۸ لە زىيادى كۆپى علاقەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە جەريرى كۆپى عەبدۇللام بىست لە كاتى مەرگى مۇغەيرەي كۆپى شوعبەدا (ﷺ) وتارى بۇ خەلەك دەداۋ دەيوت: ۋەسىيەتتەن بۇ دەكەم لە خۋاى تاك و تەنھاي بى ھاۋتا بىرسەن و نەرم و نىيان و لەسەر خۇبىن، چۈنكە مەن بەم دەستانەم بەيەتەمدا بە پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئىسلام و مەرگى لەسەرم دانا تا ئامۇزگارى ھەمۇ مۇسلىمانىك بىكەم، دەي سۈيۈت بە خۋاى كەبە مەن ئامۇزگارى ھەمۇتەن دەكەم، دواتر داۋاى لىخۇشبوۋنى كىرد و دابەزى،^۲ بەيەھقى ۋەكەسانى دىكەش لە زىيادى كۆپى خارسى ۋەدائىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە دەلىت: ھاۋمە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و بەيەتەم پىدا لەسەر ئىسلام، ئىنجا بە دوۋرو دىرىژى فەرموۋەكە دىنىت ۋەك پىشتەر لە باسى بانگەۋازدا ھىنامان.^۳

۱ - لە كىز العمال ج ۱ ص ۸۲، ۲۶ دا ھاۋەلانى.

۲ - بوخارى بە پىراۋ پىرتەر ھىناۋىيەتى ج ۱ ص ۱۴،

۳ - صحيح.

(به یعه تدان له سهر کاره کانی ئیسلام)

حه سه نی کوپی سوفیان و ته به رانی له معجم الاوسط و نه بونه عیم و حاکم و به یه قی و ئین عه ساگیر له به شیری کوپی خه صاصیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لی: هاتمه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پیبده م، وتم: له سهر چی به یعه تم لیوهر ده گریست نه ی پیغه مبه ری خوا؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی هینا و فه رمووی (شایه تی بدهیت هیچ په رستراویک نیه جگه له خوای تاک و ته نه ی بیهاوه ل و موحه مه د به نده و نیردراوی خواجه پینج نویژه که له کاتی خویدا بکهیت و زه کاتی فه رزکرا و بدهیت و پوژووی په مه زان بگریست و هه ج بکهیت و له پینا و خوادا جیهاد بکهیت) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا هه موویان ده توانین جگه له دوانیان نایان توانین، زه کات، چونکه سویند به خوا ده و شتری زه و دم هه یه (له نیوان دوو بو نو سالد) که شیر خیزانه که م ده دن و و لآخی ماله وهن بو بارکردن، جیهادیش من که سیکی ترسنوکم و ده لین هه رکه س پوو وهر چه رخی نیئت تووره یی خوای به رده که ویت، ده ترسم نه گه ر شه ر دهستی پیکرد بترسم و رابکه م و تووره یی خوام به رکه ویت، پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی گرت و دواتر ته کاندی و فه رمووی (نه ی به شیر نه سه ده قه و نه جیهاد، نه ی ئیتر به چی ده چیت به هه شته وه؟) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دهستت بینه تا به یعه ت پیبده م، نه ویش دهستی کرده وه و به یعه تم پیدایا له سهر هه موو نه وانه^۱.

نه حمه دیش له جهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: به یعه تم دا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نویژکردن و زه کات دان و ناموزگاری کردنی هه موو موسلمانیک^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۲ دا هاتوه، نه حمه دیش هیناویه تی که سه کانی سه نه ده که ش جیی متمانه ن، هه یسه میش ج ۱ ص ۴۲ هیناویه تی،

۳ - هه روه ها ئین جه ریره که نه وه هیناویه تی له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ یشدا هاتوه، بوخاری و موسلیم و ترمیز هیناویانه، له الترغیب ج ۲ ص ۲۳۶ دا هاتوه،

ٺه حمه ديش له لايه كي ديكه وه هيٺاويه تي ده لئيت: وتم: ٺه ي پيغه مبهري خوا (ﷺ) مهر جيڪم له سهر دابني چونكه تو شار ه زاتريت به وه، فهر مووي (به يعه تت ليوه رده گرم له سهر په رستشي خوي تاك و ته نها تا هيچ هاوه ليكي بو دانه نييت، نويز بكيه يت و زهكات بدهيت و ٺاموژگاري موسلمانان بكيه يت و له هاوه لدانان دووره پهرين بيت)^١،^٢ ٺيين جهر ريش هيٺاويه تي، به لام ٺهم ده لئيت (ٺاموژگاري موسلمانان بكيه يت و له هاوه لدانان جيا بيته وه)^٣ ته به راني له (الكنز العمال) دا هيٺاويه تي ده لئيت: جهر ريش (ﷺ) هاته خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) ٺه ويش فهر مووي (ٺه ي جهر ريش ده ستت بينه) ٺه ويش وتي: له سهر چي فهر مووي (ان تسلم وجهك لله و النصيحة لكل مسلم) واته (خوت بدهيته ده ست خوا و ٺاموژگاري هه موو موسلمانن بكيه يت) مو له تي پيدا - كه سيكي ژير بوو - وتي: ٺه ي پيغه مبهري خوا چنده توانيم، دواي توانا نه مان ده رفهت به خه لك ده دريت^٤.

په وياني و ٺيين عساكير له عه وني كوري ماليكي ٺه شجه عيه وه (ﷺ) هيٺاويانه ده لئيت: له خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) دا نو يان هشت يان كهوت كهس بووين وتي: ٺايا به يعهت نادهن به پيغه مبهري (ﷺ)؟ سي جار وتيه وه، ٺيمه يش چويينه پيشه وه و به يعه تماندا به پيغمبر (ﷺ)، وتمان ٺه ي پيغه مبهري خوا به يعه تمان پيداويت، به لام له سهر چي؟ فهر مووي (له سهر ٺه وه ي خوا به رستن و هيچ هاوه لي بو دانه نين و پينچ نويزه كه بكن و وشه يه كي به دهنگي نزم ٺه وه بوو هيچ له خه لك داوانه كهن) هه ندي له وانه م ده دي قامچيه كه ي ده ستتي لي ده كهوت به كه سي نه دهوت بيداته وه ده ست و خوي داده به زي بوي^٥.

١ - صحيح.

٢ - ٺه سائي گيڙاويه تيه وه، له البداية والنهايه ج ٥ ص ٧٨ دا هاتوه،

٣ - له الكنز العمال ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه.

٤ - ضعيف.

٥ - له الكنز ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه.

٦ - له الكنز العمال ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه، موسليم و ترمذي و ٺه سائيش هيٺاويانه له الترغيب ج ٢

ص ٩٨ يشدا هاتوه.

ته بهرانی له (المعجم الكبير) له ئەبوئوماه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (کی به یعهت ده دات؟) سهوبان (ﷺ) مهولای پیغه مبهه (ﷺ) وتی: ئەهی پیغه مبهه ری خوا به یعهت مان لیوه ر بگره، فهرمووی (له سهه ئه وهی داوای هیچ له کهس نه کهن) سهوبان وتی ئەهی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) پاداشتی چیه؟ فهرمووی (به هشت). سهوبانیش به یعهت پییدا، ئەبوئوماه ده لیت: له مه کهه له ناو خه لکیکی زوردا بینیم قامچییه کهی دهستی له سهه و لا خه کهی له دهست ده کهوت، جار هه بوو ده کهوته سهه شانی که سیك، که سه که هه لی ده گرت هه تا بیداته وه دهستی که چی له دهستی وه ر نه ده گرت تا خوئی داده به زی و هه لی ده گرت هه^۱،^۲ ئەحمده و نه سائی و کهسانی دیکه ش به کورتی له سهوبانه وه هیئاویانه، چیرۆکی قامچییه کهی ئەبو به کریان (ﷺ) هیئاوه^۳.

ئەحمده له ئەبو زه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له سهه پینج شت به یعهت لیوه ر گرت و متمانه ی ههوت شتی پیدام و له ههوت شت خوای له شایهت له سهه گرت، له سهه ئه وهی له بهر خوا له لومه ی لومه کاران نه ترسم، ئەبولموسه نناش ده لیت: ئەبو زه وتی: پیغه مبهه (ﷺ) بانگی کردم و فهرمووی (به یعهتم پی ده دهیت تا به هه شتت بو بیی؟) وتم: به لی، دهستم کرده وه و پیغه مبهه ریش (ﷺ) مهرجی له سهه دانام تا داوای هیچ له کهس نه کهم و منیش وتم: به لی، فهرمووی (ته نانهت نه گه قامچییه که شت له دهست کهوت داوانه کهیت و خوت دابه زیت و وه ر ییگریته وه) له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (سته ایام ثم اعقل یا اباذر ما یقال لك بعد) له پوژی ههوته مدا فهرمووی (وه سیهتت بو

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۰۰ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - ههروهه له الترغیب ج ۲ ص ۹۹، ۱۰۱ یشدا هاتوه.

دهكهم له نهیني و ناشكرای بارتدا له خوا بترسه و نهگهر خراپهت له پودا كرا چاكه بكه، داواي هيچ له كهس مهكه نهگهر قامچيهكهت له دهست بكه ویت (داوا مهكه بیده نه وه دهست) سپاردهش مه هیله وه) ^۱، ۲.

شاشي و نيين عساكیر له سه هلی كورې سه عده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من و نه بوزرو عوباده ی كورې صامت و نه بوسه عیدی خودری و موحه مده ی كورې مه سله مه (ﷺ) له گهل كه سی شه شه مدا به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نه وه ی له پینا و خوادا گوی به لومه ی لومه كاران نه دهین، شه شه میش داواي كرد دهست له و بریاره بکیشیته وه، نه ویش ری پیډا ^۳، ۴.

موسلیمیش له عوباده ی كورې صامته وه (ﷺ) هیناویه تی: من یه كيك بووم له و نه قیبانه ی به یعه تیاندا به پیغه مبه ر (ﷺ)، وتی: به یعه تمان پیډا تا هیچ هاوه ل بو خوا دانه نیین و دزی نه كهین و زینانه كهین و كه سیك نه كورین كه خوا به حه رامي داناه مه گهر به حه قی نیسلا م نه بیټ، تالانی نه كهین و یاخی نه بین، نه گهر نه مه بكهین به هه شت به شمانه، نه گهر له وه دا شتیكمان پیڼه كرا قه زاكه ی لای خوایه.

ئیین جه ریر (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووین فره مووی (به یعه تم پی بدن له سهر نه وه ی هیچ هاوه لیک بو خوا دانه نیین و دزی و زینا نه كهین، ههركامتان بر دیه سهر پا داشتی لای خوایه، ههركامتان له شتیك له وانه تووش بو و خوا دایپووشی خوا خو ی ده زانیټ، ویستی سزای دهادت، یان نه گهر ویستی لیټی خو ش ده بیټ) ^۵.

۱ - ضعیف

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۹۹ دا وا هاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتووه. ته به رانی به وجوره هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۲۶۴ ده لیت: له سه نه ده كه یدا عه بدو لموه یمنی كورې عیاش هیه كه لاوازه.

۵ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا وا هاتووه.

ئیین ئیسحاق و ئیین جهریر و ئیین عه ساگیر له عوبادهی کوری صامته وه (ﷺ)
 هیئاویانه ده لیت: یانزه کهس بووین له بهیعه تی عه قه بهی یه که مدا بهیعه تماندا به
 پیغه مبه (ﷺ) وه که بهیعه تی ئافره تان پیش ئه وهی شه پرمان له سه ره زر بیت،
 بهیعه تمان پیدا تا هیچ هاوه لیک بو خوا دانه ئیین و دزی و زینا و بوختان
 له بهر ده ست و پیماندا نه که یین و مندا له کانمان نه کوژین و له چاکه دا یاخی نه یین و
 لانه ده یین، هه رکهس ئه وهی برده سه ره به هه شتی بو هه یه، هه رکهس نه ییرده سه ره یان
 خوا به ویستی سزای ده دات یان لیی خوش ده بیت، پاشان بو سالی دواتر له
 بهیعه ته که یان جیا بوونه وه.^۱

(بهیعه تان له سه ره کوچکردن)

بهیعه قی ج ۹ ص ۱۶ له یه علای کوری مونی وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له دووه
 پوژی فه تدا ها تمه خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا بهیعه تی کوچ
 له باو کم وه ربگره، فه رموی (به لکو بهیعه تی جیهادی لیوه رده گرم، له پوژی فه تده وه
 کوچ پچرا) پیشتریش فه رموده که ی موجاشیعمان (ﷺ) هیئا که وتی: وتم: ئه ی
 پیغه مبه ری خوا له سه ره کوچکردن بهیعه تمان لیوه رده گرم، فه رموی (مضت الهجرة
 الاهلها) یان فه رموده که ی جهریر که فه رموی (له هاوه لدانان جیا بیته وه و
 دوور که ویته وه) بهیعه قی ج ۹ ص ۱۳ له فه رموده که ی جهریر دا (ﷺ) هیئاویه تی:
 (ناموژگاری باوه ردار بکه یت و له هاوه لدانان جیا بیته وه). ئه حکود و بوخاری له
 (التاریخ) و ئیین ئه بی خه یسه مه ئه بو عه وانه و به غه وی و ئه بونه عیم و ته به رانی له
 حارسی کوری زیادی سه عیدیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: له پوژی خه نده قدا ها تمه

^۱ - صحیح.

^۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ها تووه و بوخاری و موسلیمیش به هه مان شیوه هیئاویانه، له
 البدایه و النهایه ج ۳ ص ۱۵۰ دا ها تووه.

خزمت پيڻه مبر (ﷺ) و خه لڪي به يعه تي ڪوچيان پيڏهدا، وامن ده زاني بانگه واز بؤ به يعهت ده ڪن وتم: ئه ي پيڻه مبري خوا (ﷺ) له سر ڪوچ به يعهت له مه وهر بگره، فهرمووي (ئمه ڪييه؟) وتم: ئمه ههوسي ڪوري يه زيد يان يه زيدي ڪوري ههوسي ٿامو زامه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي (به يعهت تان ليوه رنا گرم، خه لڪي ڪوچ ده ڪن بؤ لاي ئيوه نه وه ڪ ئيوه ڪوچ بڪن بؤ لايان، سويند به وه ي گياني مني به ده سته هه ڪهس پشتيواناني خوشبويٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خوي ڪه وره خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش رقي له پشتيوانان بيٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خوي گه وره ليئي تووره يه) ^۱.

سته به راني له ئه بوئوسه يدي ساعيديه وه (ﷺ) هيٺاويه تي خه لڪي هاتنه خزمت پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي هه لڪندني خه نده قه ڪه داو به يعه تي ڪوچيان پيڏا، ڪه ليٻوويه وه فهرمووي (ئه ي ڪو مه لي پشتيوانان له سر ڪوچ ڪردن به يعهت مه دن، به لڪو خه لڪي ڪوچ ده ڪن بؤ لاتان، هه ڪهس بگاته وه به خواو پشتيواناني خوش بويٽ ئه وڪات خوا خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش بگاته وه به خواو رقي له پشتيوانان بيٽ ئه وڪات خوا ليئي تووره يه) ^۲.

۱ - ضعيف

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا هاتوه. ئه بوداوديش هيٺاويه تي، له الاصابه ج ۱ ص ۲۷۹ يشدا هاتوه، هي سه مه ي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: ئه حمه دو ته به راني به چه ند سه نه ديڪ هيٺاويانه، ڪه سه ڪاني هه نديڪيان سه حيحن جگه له موچه مه دي ڪوري عمر ڪه فهرمووده ڪاني هه سه نن.

۳ - ضعيف

۴ - هي سه مه ي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: له سه نه ده ڪه دا عه بدولحه ميدي ڪوري سو مه يل هه يه ڪه ناياناسم، ڪه سه ڪاني دي ڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه ن.

(به يعه تډان له سهر سه رځستن)

ٲه حمهډ له جابره وه (ﷺ) هيټاويه تي ده لټت: ٲيغه مبهري (ﷺ) ده سال له مه ككه مایه وه و چوو بولای خه لكی له شوينه كانيان له عوكاظ و مه جهننه، له وهرزه كاندا ده يوت (من يووينی؟ من ينصرنی؟ حتى ابلغ رساله ربی وله الجنة) واته (كی ٲه نام ده دات؟ كی سهر مده خات تا ٲه يامی ٲه روه رډگارم بگه يه نم و به هشت به شی بيټ) كه س نه بوو ٲالٲشت و سهر خهري بيټ تا ٲه وهی كه سيك له يه مهنه وه يان له موزه روه ده هات و كه س و نزركاني ده يانوت: وريای ٲه وه كه سهی قوره يش به له خشته ت نه بات، كه به ناوياندا ده چوو به ٲه نجه ٲاماژهيان بو ده كرد تا خواي گه وره له يه سريبه وه ٲيغه ي نارد بولای و ٲه يمانماندا و ٲرومان ٲيټي هيټا، ٲيډي كه سي ٲيغه ده چوو ٲرواي ٲيډه هيټا و قورٲاني لا ده خوٲند و ده گه ٲرايه وه ناو كه سو كاري و ٲه وانيش له گه ليدا موسلمان ده بوون تا هه رچي مالى ٲشتيوانان بوو ده سته يه كي موسلماناني تيډابوو كه ٲيسلاميان نيشانده دا، ٲاشان هه موو ٲلانيان دانا، وتمان تاكه ي ٲيغه مبهري خوا (ﷺ) به جي بهيٲين، ته واف بكات و له شاخه كاني مه ككه دا ده ر بگريټ و بترسيٲنريټ؟ بوٲه هه فتا كه سمان چوون بولای له وهرزه ككه دا به لټنماندا له دولتي عهقه به، له وي يه ك و دوو كوٲووينه وه ٲا بينيمان وتمان: ٲه ي ٲيغه مبهري خوا (ﷺ) له سهر چي به يعه تت ٲي بدهين؟ فه رموي (به يعه تم ٲيډه ن له سهر گوٲگري و گوٲرايه لي له چالاكي و ته مبه ليدا، له سه ختي و خوشيدا ببه خشن و فه رمان به چاكه و ٲريگري له خراٲه بكه ن له ٲيټا و خوادا بلٲين و له بهر خوا له لوٲه ي لوٲه كاران نه ترسن، سهرم بخه ن و بمٲاريٲزن ٲه گهر هاتم بولاتان وهك چوٲ خواتان و ژن و منډالٲان ده ٲاريٲزن، به وه به هه شتتان بو هه يه).

ٲيغه ش چوونه لاي و ٲه سه ده ي كوري زه زار (ﷺ) كه بجوكي هه موويان بوو ده ستي خسته ده سته يه وه، له گيٲرانه وه ي به يه قيدا بجوك تريٲي هه فتا كه سه كه بوو جگه له من، فه رموي ٲه له مه كه ن ٲه ي خه لكی يه سريب ٲيغه ده زانين ٲه و ٲيغه مبهري

خوايه، ئه مېرؤ بردنى دوزمنايه تى هه موو عه ربه و كوشتنى چا كه كانتان و شكاندنى شمشيره كانتان، ئه گهر ئيوه له وه بېروان لىي بنه وه و پاداشتتاتان لاي خوايه، ئه گهر نا ئه گهر له خو تان ده ترسن وازى لى بهيئن، ئه وه پروون بكه نه وه چونكه ئه و لاي خوا زياتر جيى پوزشه، وتى: ئه ي سه عد لىيان دووركه وه، سويند به خوا واز له و به يعه ته ناهيئن و هه رگيز پشتى به رنادهيئن هه ستايئن و به يعه تمان پيدا و ئه ويش مهرجى له سه ر دانايئن و له به رامبه ردا به لىيى به هه شتى پيداين^{٢١}.

ئىبن ئيسحاق له له كه عى كوپى ماليكه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: كه له دو خى عه قه به كو بووينه وه چا وه پروانى پيغه مبه ر (ﷺ) بووين و تا هات بو لامان و عه بباسى كوپى عه بدولموته لىب (ﷺ) له گه ليدا بو، ئه وكات هيشتا ئه و موسلمان نه ببوو، به لام حه زى ده كرد له كاروبارى برازا كهيدا ئاماده بىت و لىي دنيا بىت. كاتيك دانىشت يه كه م كه س قسه ي كرد عه بباسى كوپى عه بدولموته لىب بو و تى: ئه ي كو مه لى خه زره ج موحه ممه د له ئيمه يه و ده زانن له ده ست هوزمان پاراستو و مانه له سه ر ئه وه ي واي ده بيئي له ناو هوزه كهيدا عيزه ت و پاراستنى ناو شاره كه ي هه يه و به لام بېريارى داوه په يوه ستى ئيوه بىت، ئه گهر وا ده بيئن و ده فاتان بو ئه وه هه يه كه بانگتان كردوه بو و ده پاريژن له نه يارى ده بىت به رگه ي ئه وه بگرن، ئه گهر ده تانه ويىت بيه دن به ده سته وه و بيشكيئن، دواى ئه وه ديىت بو لاتان ئه وا هه ر له ئىستا وه وازى لى بهيئن و چونكه ئىستا عيزه تمه ند و پاريزرا وه له ناو هوز و شارى

١ - صحيح.

٢ - ئه حممه د و به يهه قيش له ريگه ي تره وه ئه م فه رموده يان هينا وه، سه نه ده كه ي به پيى مهرجى موسليم باشه، به لام بوخارى و موسليميش نه يان هينا وه، له البدايه و النهايه ج ٣ ص ١٥٩ دا هاتوه، ئىبن حه جهر له فتح البارى ج ٧ ص ١٥٨ دا ده لىت: سه نه ده كه ي حه سه نه و حاكم به صه حيحى دانا وه و ئىبن حه ببانىش هيناويه تى، هه يسه مى ج ٦ ص ٤٦ ده لىت: كه سه كانى ئه حممه د كه سانى صه حيحن، به زاريش گيړاويه تيه وه و له فه رموده كهيدا ده لىت: سويند به خوا واز له و به يعه ته ناهيئن و ده سته بردارى نايئن.

خۇيدا، ئىمەش پىمان وت: بىستان چى وت ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۆ بفەرموو چى مەرجت ھەيە بۆ خۆت و پەرودەگارت لەسەرمان داینى، پىغەمبەرىش (ﷺ) قەسەى کرد و قورئانى خویند و بانگەروازی کرد بۆلای خوا و بەرەو ئىسلام ھانىداين، فەرمووی (بەيەتتان لى وەرەگرم لەسەر ئەوئەى بىپارىزن لەوئەى ژن و منالى خۆتانی لى دەپارىزن) بەرائى كۆپى مەعو دەستى گرت و وتى: بەلى، سویند بەوئەى تۆى بە حەق ناردووہ چۆن خۆمان و ژن و منالمان دەپارىزن تۆیش دەپارىزن دەى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەيەتتان لى وەرەگرم، سویند بە خوا ئىمە كۆپى جەنگین و بەرەوام بە مىراتمان گرتووہ، ئەبۆلھەيسەمى كۆپى تەيھان لەسەر قەسەكە وەستاندى كاتىك بەراء لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) قەسەى دەکرد، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىمە و ئەو خەلكە پەتیکمان لە نىواندايە دەپچىرینىن - واتە جوولەكەكان - ئەي ئەگەر ئەوئەمان کرد پاشان خوا تۆى سەرخست دەگەرپىتەوہ ناو ھۆزەكەت و واز لە ئىمە دىنیت؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) زەرەخەنەيەكى کرد و دواتر فەرمووی (بل الدم الدم والهدم الهم انا منكم و انتم منى، احارب من حاربتم و اسالم من سالمتم) واتە (بەلكو خوینم خوینتانه و گوپم لەوئەى دەبىت، من لە ئىوہم و ئىوہش لە منن، لەگەل ئەوئەى دەجەنگن دەجەنگم، لەگەل كى ئاشتى دەكەن ئاشتى دەكەم) كەعب (ﷺ) وتى: (ﷺ) فەرمووی (اخرجوا الى منكم اثنى عشر نقيبا يكونون على قومهم بما فيهم) ئەوانىش دوانزە كەسيان ھەلبژاردن، نۆيان لە خەزرج و سىيان لە ئەوس بوون.^{۱، ۲}

۱ - حسن.

۲ - البدایە والنہایە ج ۳ ص ۱۶۰ دا ھا تووہ، ئەحمەد و تەبرانىش بە دووردیژى ھىناويانە، لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۴۲ یشدا بە دووردیژى ھا تووہ ج ۶ ص ۴۵ دەلیت: كەسەكانى سەنەدى ئەحمەد سەحیح جگە لە ئىبن ئىسحاق، ئىبن حەجەر ج ۷ ص ۱۵۷ دەلیت: ئىبن ئىسحاق ھىناويەتى و ئىبن حەبانىش بە دوورو دیژى لە وریگەوہ ھىناويەتى.

تەبەرائى لە عروھە (ﷺ) بە مۇرسەلى ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم كەس بەيەتى دا بە پىغەمبەر (ﷺ) ئەبۇلھەيسەمى كۆرى تەيھان (ﷺ) بوو وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا ئىمە و ئەو خەلکە پەيوەندىە کمان ھەيە - پەيمان و ھاۋپەيمانى - با بىچپىنن، ئايا ئەگەر ئەو مان کرد تو دەگەرپىتەو ە ناو ھۆزەكەت و ئىمەش لەو بارەدەين و لە گەلىان لە شەرداين، پىغەمبەرىش (ﷺ) بەو قسە پىكەنى و فەرموى (بل الدم الهمدم الهمدم) كە ئەبۇلھەيسەمى بەو ەلامەي پىغەمبەر (ﷺ) پازى بوو وتى: ھۆزەكەم ئەمە پىغەمبەرى خوايە و من شايتە دەدەم راستەو ئەمرو لە سنورو پەناو پاراستنى خوادايە و لەبەر دەستى ھۆزو خىلىدايە، بزائن ئەگەر دەيبەنە لاي خوتان عەرەب يەكەدەستە لە دژتان دەبن، ئەگەر دەتانەويت لە پىناو خوادا مال و گيان و مندالتان دابنن بانگى بکەن بو خاكى خوتان چونكە بەراستى پىغەمبەرى خوايە، ئەگەریش دەرسن دەستى لىبەردەن لە ئىستاو ە وازى لىبەينن، ئەوکات وتيان: پازين خواو پىغەمبەرەكەي چى دەلن و ئىمەش مال و گيانمان بەختى تو دەكەين ئەي پىغەمبەرى خوا، ئەبۇلھەيسەم پىمان بو چۆل بکە تا بەيەت بدەين بە پىغەمبەر (ﷺ)، ئەبۇلھەيسەم وتى: من يەكەم كەسم بەيەتم پىدا، پاشان ھەموو ئەوانيش بەيەت ياندا.^۱

ئىبن ئىسحاق لە عاصمى كۆرى عومەرى كۆرى قەتادەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى خەلكى كە كۆبۇنەو ە تا بەيەت بدەن بە پىغەمبەر (ﷺ) عەبباسى كۆرى عوبادەي كۆرى نەزلە - لە بەنى سالمى كۆرى عەوف - وتى: ئەي كۆمەلى خەزرج دەزانن لەسەر چى بەيەت دەدەن بەو پياو ە وتيان بەلى: ئىو لەسەر شەپرى سوورو پرەشى خەلک بەيەت پىدەدەن ئەگەر ە دەينن ئەگەر مال و سامان و خانەدانەكانتەن بە كوشتن لەناو دەچن دەيدەن بە دەستەو ە ئەوا ھەر لە ئىستاو - سویند بەخوا ئەگەر شتى

^۱ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۷ دەلىت: لە سەئەدەكەدا ئىبن لوھەيە ھەيە و فەرمودەي ھەسەنە و جۆرە لاوازيەكى تىدايە.

وابګهـن- سهر شوړې دونیا و دواړوژ دېن، نه ګهریش دوزانن دهبه نه سهر با مال و
ګیانیشتان دابنن نه وابهین -سويند به خوا- خیرى دونیا و دواړوژى تيايه، وتیان:
نیمه له سهر دانى ګیان و سامانمان دهبهین، نهى پیغه مبهرى خوا نه ګهر نه ومان
برده سهر چیمان بو هه یه؟ فرمووى (به هشت) وتیان: دهستت بین، نه ویش دهستی
کرده وه و به یه تیان پیدا.^{۱،۲}

ناین نيسحاق له مهبه دى كوپى كه عب له عه بدوللای برابه وه هیناویه تی،
پیغه مبه (ﷺ) فرمووى (ارفضوا الى رحالکم) واته (به ره ولاى شمهك و ناژه له کانتان
بچن) عه عباسى كوپى عوباده وتی: نهى پیغه مبهرى خوا سويند به و خوايهى به حق
توى ناردوه نه ګهر حه ز دهكيت سبهینى به شمشیره کانه وده دهین به سهر
خه لکى مينادا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمووى (فرمانى نه ومان پى نه کراوه) به لام
بګرینه وه بولاى شمهك و ناژه له کانتان).^{۲،۴}

۱ - حسن.

۲ - له البدايه والنهايه ج ۳ ص ۱۶۲ دا واهاتوه.

۳ - حسن.

۴ - له البدايه والنهايه ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتوه.

(بەيغەتدان لەسەر جىھاد)

بوخارى ص ۳۹۷ لە ئەنەسە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ بۇ خەندەق و سەيىردە كات كۆچەران و پشتىوانان (ﷺ) لە كەشىكى سارددا ھەلدەكەنن و كۆيلەيان نىيە لە جىياتى ئەوان بىكەن، كە سەختى و بىرىستى لى بەدىكردن فەرموۋى:

اللهم ان العيش عيش الآخرة فاغفر للانصار والمهاجرة

ئەوانىش لە ۋەلئامىدا وتيان:

نحن الذين بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا ابدًا

موسلمىش لە ترمىزىش ھىناۋىيانە، لە جمع الفوائد ج ۲ ص ۵۱ یشدا ھاتوۋە، پىشتىر فەرموۋدەكەى موجاشىيمان ھىنا وتى وتم: لەسەر چى بەيغەتمان لى ۋەردەگىرىت؟ فەرموۋى لەسەر ئىسلام و جىھاد، يان فەرموۋدەكەى بەشىرى كۆرى خەساسىيە (ئەى بەشىر سەدەقە و جىھادىش نەبى، ئەى بەچى دەچىتە بەھەشتەۋە؟) وتم دەستت يىنە تا بەيغەتت پىبىدەم، ئەۋىش دەستى ھىنا و منىش بەيغەتت پىدا، يان فەرموۋدەكەى ئەبۈيە علا: وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا بەيغەتى كۆچ لە باۋكم ۋەرىگرە، فەرموۋى: بەلكو لەسەر جىھاد بەيغەتى لى ۋەردەگرم.^۱

(به یعه تدان له سهر مهرگ)

بوخاری ص ۴۱۵ له سه له مه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به یعه تمدا به پیغه مبه ر (ﷺ) پاشان چوومه ژیر سیبهری دره خته وه، که خه لکی که م بوونه وه فهرمووی (ئیینولئه کوه به یعه ت نادهیت؟) وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا به یعه تم داوه، فهرمووی (هه مدی) منیش بو جاری دووم به یعه تم پیدا، پیی وتم: ئه ی ئه بوموسلیم ئه وپوژ له سهر چی به یعه تتان پیدا؟ وتم: له سهر مهرگ.^۱

بوخاری ص ۴۱۵ له عه بدوللای کوپی زهیده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له سه رده می شه پی (الحره)^۲ دا که سیك هات بولای و پیی وت: ئیین حه نزله له سه ره مهرگ به یعه ت وهرده گری، وتی: له دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر ئه وه به یعه ت به که س ناده م، موسلیم هیئاویه تی.^۳

(به یعه تدان له سهر گوئگری و گوپرایه لی)

به یه هقی له عه بدوللای کوپی پافعه وه (ﷺ) هات و پژاندی و وتی: ئیمه به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر گوئگری و گوپرایه لی له چالاکی و ته مبه لیدا، له سه ختی و خوشیدا به خشین، فرمان به چاکه و پیگری له خراپه بکهین، له پیئاو خواوا بلیین و گوئ به لومه ی لومه کاران نه دهین و پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ربخهین ئه گهر هات بو یه سرب بولامان تا بیباریزین له وه ی خو مان و ژن و منالمانی لی دا پاریزین به هه شت ده بیته به شمان، ئه مه ئه وه به یعه ته بوو که دامان به پیغه مبه ر (ﷺ)،

^۱ - موسلیم و ترمزی و نه سائی هیئاویاته، له العینی ج ۷ ص ۱۶ و به یه هقی ج ۲ ص ۱۴۶ و ئیین سه عد ج ۴ ص ۳۹ دا هاتوه.

^۲ - الحره: ئه وه شه ره بوو له سه رده می یه زیدی کوپی موعاویه دا که تیایدا ره وایی له مه دینه دا گیرایه به رو که وتنه تالان و بری و کوشتنی خه لکی ناو مه دینه، ئه مه ش په له یه کی ره شی ناو میژووی گه شی ئیسلامه.

^۳ - له العینی ج ۷ ص ۱۵ و به یه هقی ج ۸ ص ۱۴۶ دا هاتوه.

سه نه ده که ی ته واو به هیزه و بوخاری و موسلیم و نه وانی دیکه ش نه یانه یناوه، یونس له ئین ئیسحاقه وه هیناویه تی ده لیت: عوباده ی کوپی وه لیدی کوپی عوباده ی کوپی صامت له باوکیه وه له باپیری وه عوبارده (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به یعه تی جه نگمان دا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی له سه ختی و خوشی و چالاکی و لاوازی و ناره حه تیماندا، له گهل که سی خاوه ن کاریدا رکه به ری نه که یین و له هه رکوی بین حه ق بلین و له پینا و خوادا له لومه ی لومه کاران نه ترسین.^۱

ئین جهریر له جهریره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به یعه تم دا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی و ئاموژگاری کردنی موسلمانان، هه روه ها له فره مووده که یدا هیناویه تی ده لیت: هاتمه خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) و وتم: به یعه تت پی ده دم له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی له وه یدا حه زم پییه و حه زم پیی نیه، پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (ئایا نه وه ده توانیت یان ده ره قه تی نه وه دییت؟ وامه لی، بلی چه نده توانیم) منیش وتم: چه نده توانیم، نه ویش به یعه تی لیوه رگرت، هه روه ها له سه ر ئاموژگاری کردنی موسلمانان^۲، نه بوداود و نه سائی له فره مووده که یدا هیناویانه ده لیت، به یعه تمدا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی و ئاموژگاری هه موو موسلمانیک بکه م، نه گهر شتیکی بفروشتایه یان بیکریایه ده یوت: نه وه ی لیمان وه رگرتیت له وه لامان خوشه ویستتره که پیت ده دین خوت هه لبریره.^۳

بوخاری له ئین عومه روه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نه گهر به یعه تمان بدایه به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی پیی ده فره مووین (فیما استطعت) واته (چه نده توانیم).^۴

^۱ - له البداية و النهایه ج ۳ ص ۱۶۲ دا هاتوه، بوخاری موسلیمیش به و واتایه هیناویانه، الترغیب ج ۴ ص ۳ دا هاتوه.

^۲ - ضعیف

^۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا واهاتوه.

^۴ - الترغیب ج ۳ ص ۲۳۷.

^۵ - نه سائی هیناویه تی، ئین جهریریش به و واتایه هیناویه تی، له الكنز ج ۱ ص ۸۳ دا هاتوه.

به غه وی و نه بونه عیم و ئین عه ساگیر له عوتبه ی کوپی عه بدو لآوه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: حهوت به یعه تم دا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپرایه لی و دوانیان له سه ر خوشه ویستی.^۱

ئین جهریر له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به م ده ستانه م به یعه تمدا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی چه نده بتوانم.^۲

(به یعه تی نافر ه تان)

ئه حمده و نه بویه علا و ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن - وه که ه یسه می ج ۶ ص ۳۸ ده لیت: له ئین ئوم عه تییه وه (ﷺ) هیناویانه وتی: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) هاته مه دینه نافر ه تانی پشتیوانان له مایکدا کو بونه وه، پاشان عومهری کوپی خه تابی (ﷺ) نارد بۆلایان، نه ویش له به رده رگا که دا پراوه ستا و سه لامی لی کردن و نه وانیش وه لأمیان دایه وه وتی: من نی در راوی پیغه مبه ری خوام بۆتان، وتیان: سه لام له نی در راوی پیغه مبه ری خوا و خودی پیغه مبه ری خواش (ﷺ)، وتی: به یعه ت ده دن له سه ر نه وه ی هیچ ها وه ل بۆ خوا دانه نی و دزی و زینانه که ن و منداله کانتان نه کوژن و له نیوخۆتاندا بوختان نه که ن و له چاکه و راستیدا سه رکه ش و یاخی نه بن، وتیان: به لی، عومهریش له ده ره وه ی ده رگا که وه ده ستی برد و نه وانیش له ناوه وه ده ستیان برد، پاشان وتی: خوایه شاهیدبه، فره مانیشی پی کردین تا له دوو چه ژندا به چه یزو ده ستگیرویشه وه بچین بۆ جه ژن و ریگری لی کردن بکه وینه شوین ته رمی مردو و له سه ر بوختان و له سه ر سه رکه ش بوون له چاکه دا پرسیارم لی کرد وتی: شین و واوه یلایه ن ئه بوداود زۆر به کورتی هیناویه تی.^{۱، ۲}

۱ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۳ دا هاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتوه.

۳ - صحیح.

دهلیم: بوخاریش به کورتی هیئاویه تی، ئین سهعدو عهد بن حمید به دورو دریژی هیئاویانه،^۱ هه یسه می ج ۶ ص ۳۸ دهلیت: له سه لمای کچی قه یسه وه (ع) - پوریکی پیغه مبه (ع) بوو که له ههردوو قبیله دا نویژی له گه لدا کردو یه کیك بوو له ژنانی به نی عه ددی کوپی نه جار- وتی: هاتمه خزمهت پیغه مبه (ع) و له گه ل هه ندی له نافرته تانی پشتیواناندا به یعه تم پیدا، که مه رجی له سه ر داناین تا هیچ هاو هل بو خوا دانه نین و دزی و زینا نه که یین و منداله کانمان نه کوژین و بوختان نه که ن و له چاکه دا سه رکه شی نه نوینین، فه رمووی (ولا تتغشش ازواجکن) واته (غش له میرده کانتان نه که یین) ئیمه ش به یعه تمان پیدا، پاشان چووین، به نافریکیانم وت: بگه پریره وه پرسیاربکه له پیغه مبه (ع) بلی: غش کردن له میرده کانمان چیه؟ وتی: پرسیارم لی کرد فه رمووی (مال و سامانی به ییت و هه روا بیده ییت به که سی دیکه)^۲.

ته به رانی له المعجم الکبیر والمعجم الاوسط له غوفه یله ی کچی عوبه یدی کوپی حارسه وه (ع) هیئاویه تی دهلیت: من و قوره یری کچی حارسی عه نواریه ی دایکم له گه ل هه ندی نافرته تانی کوچه ردا هاتیبه خزمهت پیغه مبه (ع) به یعه تمان دا به پیغه مبه (ع) ئه ویش به یعه تی لی وهرگرتین له سه ر ناوه پروکی ئایه ته که، کاتیك دانمان به وه دا ناو ده ستمان برد تا به یعه تی پی بده یین فه رمووی • من ده ست ناده م له دهستی نافرته تان) داوای لیخوشبوونی بو کردین، ئه وه ش به یعه ته که مان بوو.^۳

۱ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۸ دا هاتوه.

۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا هاتوه، نه حمه دو ئه بویه علاو ته به رانی - که سه کانی جی متمانه ن- هیئاویانه

۳ - ضعیف

۴ - ئیمامی ئه حمه د له عائیشه ی کچی قودا ماوه (ع) به و واتایه له به یعه تدان به پی ئایه ته که هیئاویه تی، له ئین که سیر ج ۴ ص ۳۵۳ دا هاتوه.

۵ - ضعیف

مالیک هیئاوییه تی و ئیین حه ببا نیش به سه حیجی داناوه له ئومه یه ی کچی روقیه وه هیئاوییه تی ده لیت: له گهل کومه لیک ئافره تدا هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پی بده ی، وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا به یعه ت پی دده ی له سه ر ئه وه ی هیچ هاوه ل بو خوا دانه نیین و له چاکه دا لیت یاخی نه بین، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (هینده ی بتوانن و دهره قه ت بیین) وتمان: خوا و پیغه مبه ره که ی له خو مان زیاتر سوزیان هیه بو مان، ده ی ده ستت بینه با به یعه ت پی بده ی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فره مووی (من له گهل ئافره تدا ته وقه ناکه م، به لکو قسه م بو سه د ئافره ت وه ک قسه م بو یه ک ئافره ت وایه) ۲. ۳

ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن - له عه بدوللای کوری عه مره وه (ﷺ) هیئاوییه تی ده لیت: ئومه یه ی کچی روقیه (رضی الله عنها) هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پی بدات له سه ر ئیسلام، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (ابایه ک علی ان لا تشرکی بالله شیئا ولا تسرقی ولا تقتلی ولدک ولا تاتی ببهتان تفرینه بین یدیک ورجلیک ولا تنوحی ولا تبرجی تبرج الجاهلیه الاولی) ۴. ۵

ئه حمه دو به زار - که سه کانی سه نه ده که سه حیجن - له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویانه ده لیت: فاتیمه ی کچی عوتبه ی کوری ره بیعه (رضی الله عنها) هات تا به یعه ت بدات به پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش به یعه تی لیوهرگرت له سه ر ئایه ته که، ئه ویش ده ستی له سه ر ده ستی دانا له تاو شه رما، پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ری سوپما له و کاره ی، عائیشه (رضی الله عنها) وتی: دانی پی دا بنی ئه ی ئافره ت سویند به خوا

۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۳۹ ده لیت: له سه نه ده که دا موسای کوری عوبه یده هیه که لاوازه.

۲ - صحیح.

۳ - ترمزی و که سانی دیکه ش به کورتی هیئاویانه، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۰ دا هاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - له الجمع ج ۶ ص ۳۷ دا هاتوه، نه سائی و ئیین ماچه و ئیمامی ئه حمه دیش هیئاویانه، ترمزی به سه حیجی داناوه و له ته فسیری ئیین که سیر ج ۴ ص ۳۵۲ یشدا هاتوه.

کهس بهس له سهر ئه مه به یعه تمان داوه، وتی: به لئی، ئینجا به یعه تی پێدا له سهر
 ئایه ته که^۱.

ته به رانی له عزه ی کچی خه یله وه (رضی الله عنها) هیناویه تی هاتووه ته خزمه ت
 پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پێدا له سهر ئه وه ی زینا و دزی نه که ن و به ئاشکرا و نه یینی
 زینده به چال نه که ن، زینده به چالی ئاشکرا ئه وه ده یزانم، به لام زینده به چالی نه یینی
 پرسیارم نه کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و پێی نه وتم، له ده رووندا و امزانی خراپکردنی
 مندا له، سویند به خوا هه رگیز شتی وام نه کردووه^۲.

حاکم ج ۲ ص ۸۶ له فاتیمه ی کچی عوتبه ی کوپی په بیعه ی کوپی عه بدشه مسه وه
 (رضی الله عنها) هیناویه تی ئبو حوزه یفه (ﷺ) ئه و و هیندی کچی عوتبه ی هیناوه ته
 خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) ئا به یعه تی پێبذه ن، ده لیت مه رچی له سهر دانا یین، منیش پیم
 وت: ئاموزا گیان هیچ له وانه له نا و هۆزه که تدا ده زانی ت؟ ئه بو حوزه یفه ده لیت: ده ی
 ئاده ی، ئینجا به یعه تی پێدا چونکه به وجۆره به یعه تی وه رده گرت و به وه ش مه رچی
 داده نا، هیند وتی له سهر دزی به یعه ت پێنا ده م، چونکه من له مالی می رده که م ده دزم،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) ده ستی گرت ه وه و ئه ویش ده ستی گرت ه وه تا ناردی به شوین
 ئه بو سوفیا ندا و ئه ویش پێی پێدا شتی که له مالی ببات، ئه بو سوفیا ن وتی: بو خورمای
 (الرطب) باشه، به لام بو وشکه که نا، ئافره ته که ده لیت: سویند به خوا رقم له گومه زی
 تو بووه و حه زم نه ده کرد خوا خو ی و ناوی په واکات، سویند به خوا ئیستا له
 هه مووی لام خو شه ویست تره، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (سویند به خوا وایه،

۱ - صحیح.

۲ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۷ دا هاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۳۹ ده لیت: ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر به وجۆره له عه تائی
 کوپی مه سعودی که لبیه وه له باوکیه وه له و ئافره ته وه هیناویه تی و مه سعود نانا سم و که سه کا نی
 دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن،

کهستان باوهری تهواو نیه تا له خوئی و منال و باوکی لای خوشه ویستتر نه بم) حاکم دهلیت: ئەم فەرمووی سەنەدەکی صەحیحە، بەلام بوخاری و موسلیم نەیانەیناوه، زەهەبی بە صەحیحی داناوه ئەبویەعلا لە عائیشەو (رضی الله عنها) هیناویەتی دهلیت: هیندی کچی عوتبەیی کوپی رەبیعه (رضی الله عنها) هاته خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) تا بەیعتی پێدات، ئەویش سەیری دەستی کرد و فەرمووی (بۆ دەستەکانت بگوێه) (اندهبی فیغیری یدیك) منیش چووم و بە خەنە رەنگیانم گوێه، پاشان هاتهو خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و ئەویش فەرمووی (بەیعتت پی دەدم لەسەر ئەو هیج هاو لیک بۆ خوا دانەنییت و دزی و زینا نەکەیت) وتی: مەگەر ئافرهتی ئازاد زینا دەکات؟ فەرمووی (منداڵەکانتان لە ترسی نەبوونیدا نەکوژن) وتی: مەگەر هیج منالت بۆ بەجیهیشتووین تا بیانکوژین، بەیعتی پێدا و دواتر بە پیغەمبەری (ﷺ) وت - دوو بازنی زیڕینی لە دەستدا بوو - چی دهلیت لەبارەیی ئەم دوو بازنییه؟ فەرمووی (دوو پشکوی ناو دۆزەخن) ١. ٢.

له الاصابه ج ٤ ص ٤٥٢ دهلیت: چیرۆکەکی لە کاتی بەیعتی ئافرهتاندایهیناوه - دهفەر مویت (دزی و زینا نەکەن) وتی: مەگەر ئافرهتی ئازاد دزی دەکات؟ لە کاتی فەرمايشتی (ولایقتلن اولادهن) واتە (منداڵەکانتان مەکوژن) وتی: بە بچوکی گەورەیان بکەین و بە گەورەیی بیانکوژین، لە ڕێگەی هینانی ئێین سەعدەو بە سەندی صەحیحی مۆسەل لە شەعبیهو لە مەیمونی کوپی میهرانیشهو هاتوو، لە گیرانهو کە شەعبیهو هاتوو: زینا نەکەن، هیند وتی: مەگەر ئافرهتی ئازاد زینا دەکات؟ بۆ (منداڵەکانتان مەکوژن) وتی: تۆ کوشتنت، لە گیرانهو کە هاشیوه شیدا هاتوو، بەلام وتی: مەگەر لە پوژی بەردا منالت بۆ هیشتینهو؟ ئێین منده هیناویەتی: لە سەر تاکەیهو هاتوو: هیند وتی: دەمەوێت بەیعت بدەم بە

١ - حسن.

٢ - هەیسەمی ج ٦ ص ٣٧ دهلیت: لە سەنەدەدا کەسی وا هەیه کە نایناسم. ئێین ئەبی حاتم بە کورتی هیناویەتی، ئێین کە سیر ج ٤ ص ٣٥٤ هیناویەتی

موحه مه د، وتی: ده مبینیت تو بیباوه پر بوویت، وتی: ئه ری به خوا، سویند به خوای
 گه وره نه مبینیوه پیش نه مشه و له م مزگه و ته دا خوا به حه ق به رستری، سویند به
 خوا ده بینم به هه ستان و کرنوش و سوجه وه نویژیان ده کردتوش ئه وت کرد که
 کردت، دهی له گه ل خو تدا پیاویکی هۆزه که ت به به، ئه ویش چوو بۆلای عومه ر (ﷺ) و
 له گه لیدا چوو به یعه تی بۆ وه رگرتن به ده م و چاو داپوشراوی چوویه خزمه ت
 پیغه مبه ر (ﷺ) و باسی به یعه ته که ده کات، هیند وتی: من له مال و سامانی
 نه بوسوفیانم خه رج کردوه، نه بوسوفیان وتی: چی له مال و سامانم بردوه حه لاله،
 به کورتی ته و او بوو، ئین جهریر له فه رموده که ی ئین عه بباسه وه (ﷺ) به دوورو
 دریزی هیناویه تی، ئین که سیر له ته فسیره کهیدا ج ٤ ص ٣٥٣ ده لیت: تیایدا هاتوه:
 نه بوسوفیان وتی: له پابردودا چیت بردوه یان ئه وه ش که ماوه حه لالت بیت،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی و ناسیه وه و بانگی کرد (ژنه که ی نه بوسوفیان) هیند
 دهستی گرت و داوای لیبوردنی لی کرد، فه رمووی تو هیندی؟ وتی: خوا له پابردووت
 خوش بووه، با پیغه مبه ریش (ﷺ) پشتگووی بخت، ئه ویش فه رمووی (زینا نه که ن)
 وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا مه گه ر ئافره تی ئازاد زینا ده کات؟ فه رمووی: نه به خوا
 ئافره تی ئازاد زینا ناکات، فه رمووی (من داله کانتان مه کوژن) هیند وتی: تو له پوژی
 به دردا کوشتنت، تو و نه وان باشتر ده بینن، فه رمووی (ولا یاتین به به تان یفترینه بین
 ایدیهن و ارجلهن) ده لیت: هه روه ها له چاکه شدا یاخی نه بن، پی لی گرتن شیوه ن
 بکه ن، چونکه خه لکی نه زانی له کاتی شیوه ندا جله کانیان داده پرین و ده موچاویان
 داده رنی و قژیان ده پرین و هاوارو شیوه نیان ده کرد، ئین که سیر ده لیت: ئه مه
 ئه سه ریکی غه ربه، ئین ئه بی حاته م له ئه سه یدی کوپی ئه بوئسه یدی به زار له
 ئافره تیکی به یعه تده روه هیناویه تی ده لیت: له ناو به یعه ته که ماندا ئه بو له چاکه دا
 لی یاخی نه بین و پوونه مالین و قژنه رنین و به روک دانه پرین و شین و واوه یلا نه که ن.^١

١ - ضعیف

٢ - له ته فسیری ئین که سیر ج ٤ ص ٣٥٥ دا هاتوه.

(به یعتی هه زه کاران)

ته به رانی له موحه مه دی کوپی حوسهینه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) به یعتی له حه سه ن و حوسه یین و عه بدوللای کوپی عه بباس و عه بدوللای کوپی جه عفر (ﷺ) وهرگرت و هه مووشیان بچوک بوون و هیشتا پشیان رهش نه کردبوو و بالغ نه ببون، له ناو مندالاندا ته نها به یعتی له ئیمه وهرگرت.^۱

ته به رانی له عه بدوللای کوپی زوبه ییره و عه بدوللای کوپی جه عفر وه (ﷺ) هیناویه تی له ته مانی حوت سالییدا به یعتی تمان داوه به پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) که بینیونی زه رده خه نه ی کردوو و دهستی بردوو و به یعتی لیوهرگرتوون.^۲

نه سانی له همراسی کوپی زیاده وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: دهستم به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) برد و هیشتا مندال بووم، داوام کرد به یعتی لی وهرگرت، به نام به یعتی لی وهرنه گرت.^۳

(به یعتی هاوہ لان (ﷺ) له سه ر دهستی)

(خه لیفه کانی پیغه مبه (ﷺ))

ئین شاهین له (الاصابة) له ئیبراهیمی کوپی مونته شر له باوکیه وه له باپیری وه هیناویه تی دهلیت: کاتیك خوی گه وره ئایه تی دابه زانده سه ر پیغه مبه (ﷺ) (ان

۱- هه یسه می ج ۶ ص ۴۰ دهلیت: فهرموده که مورسه له و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

۲- هه یسه می ج ۹ ص ۲۸۵ دهلیت: له سه نه ده که دا ئیسماعیلی کوپی عه بباسیش هه یه که له سه ری راجیاوازن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که که سانی سه حیحن، نه بونه عیمی ئین عه ساکیریش له عروه هیناویانه عه بدوللای کوپی زوهیرو عه بدوللای کوپی جه عفر - له دهرپینیکی تردا جه عفری کوپی ز به یعتی تاندا به پیغه مبه (ﷺ) هه روه که له المنتخب ج ۵ ص دا هاتوو.

۳- حسن.

۴- له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۴ دا هاتوو.

الذین یبایعونک انما یبایعون الله) ئهو بهیعتیهی پیغمبر (ﷺ) لیم ودرده گرت بهیعتدان بوو به خواو گوپرایه لی حق، بهیعتی ئه بوبه کریش (ﷺ) له سره ئه ووبوو بهیعتم پی ددهن له وهی گوپرایه لی خوابم، بهیعتی عومهریش (ﷺ) و ئه وانی دواتریش وهك بهیعتی پیغمبر (ﷺ) بوو.^۱

بهیعتی ج ۸ ص ۱۴۶ له ئیبن عه فیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئه بوبه کرم (ﷺ) دی که له دوا ی پیغمبر (ﷺ) بهیعتی له خهك ودرده گرت، دهسته یهك ده هاتنه لای و ئه ویش ده یوت: بهیعتم پی ددهن له سره گو یگری و گوپرایه لی خواو قورئانه که ی پاشان بو ئه میر؟ ده یانوت: به لی، ئه ویش بهیعتی لی ودرده رگتن، منیش ئه وکات تازه بالغ ببوم ماوه یهك لای مامه وه و مەرجه کهیم له سره خهك زانی و هاتم بولای و له گه لی که تمه قسه و وتم: بهیعتت پی ددهم له سره گو یگری و گوپرایه لی خواو قورئانه که ی، پاشان ئه میر، ئه ویش سه ری چه مانده وه و سهیری کردم و دواتر خوی ئاسایی کرده وه، ده مبینی سه رسام کردبوو (په حمه تی خوی لی بیت).

موسه دد له ئه بوسه فه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئه بوبه کر (ﷺ) که دهسته یه کی ده نارد بو شام له سره تانه و تاعون بهیعتی لی ودرده گرتن.^۲

ئین سه عد و ئین ئه ی شه یبه و ته یالیسی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: هاتمه مه دینه و ئه بوبه کر مردبوو و عومهر (ﷺ) شوینی گرتبوویه وه، به عومهرم وت: ده ستت بینه با هه مان بهیعتی هاوه لی پیش خوتت پی بدهم بهیعتی گو یگری و گوپرایه لی چهنده بتوانم.^۳

ئین سه عد له عومهری کوپی عه تییه ی له یسیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: هاتمه لای عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) وتم: ئه ی ئه میری باوه رداران ده ستت بینه - خوا

^۱ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۵۸ دا واهاتوو.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۳۲۳ دا واهاتوو.

^۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتوو.

دەست بەرز بکاتووە - تا لەسەر سوننەتی خوا و پیغەمبەرەکی بەیعتت پێ بدەم، ئەویش دەستی هێنا و پیکەنی و وتی: ئەمە لەسەر ئێوەیە بۆ ئێمە و لەسەر ئێمەشە بۆ ئێوە.

عەبدوللای کورپی حەکیم (ﷺ) هێناویەتی دەلیت: بەم دەستانەم بەیعتەم دا بە عومەر (ﷺ) لەسەر گۆیگری و گۆپرایەلی^١

ئەحمەد لە (السنة) لە سەلیمی ئەبوعامرەو (ﷺ) هێناویەتی: وەفدی حەمرا هاتنەلای عوسمان (ﷺ) و بەیعتیان پێدا تا هیچ هاوێک بۆ خوا دانەنێن و نوێژبکەن و زەکات بدەن و پۆژووی پەمەزان بگرن و وازبھێنن لە جەژنی مەجوس، کە وتیان بەلی بەیعتی لی وەرگرتن.^٢

بوخاری لە میسوەری کورپی مەخرەو (ﷺ) هێناویەتی ئەو دەستە ی عومەر (ﷺ) داینا بوون کۆبوونەو و راویژیان کرد، عەبدولپەرەحمان (ﷺ) پێی وتن: من لەسەر ئەم کارە پکە بەریتان ناکەم، بەلام ئەگەر حەز دەکەن لەناو خۆتاندا کە سیکتان بۆ هەلدەبژێرم، ئەوانیش دایانە دەست عەبدولپەرەحمان، خەلکی بەرەو لای چوون تا هەرکەسی بدیبا یە شوینی ئەو دەستە کە وتوون و بە شوینیدا دین و بەرەو لای عەبدولپەرەحمان دین لەو شەوانەدا راویژیان پێ دەکرد، تا ئەو شەو ی بۆ بەیانێکە ی بەیعتەمان دا بە عوسمان (ﷺ) میسوەر وتی: عەبدولپەرەحمان درەنگە شەویک هات و تەقەیدا لە دەرگا تا لەخەو هەستام، وتی: دەبینم خەوتوویت، سویند بەخوا ئەمشەو هیندە چاوم نەداو بەیە کدا، هەستە سەعد و زوبەیر (ﷺ) بانگ بکە، منیش بانگ کردن و ئەویش راویژی پێ کردن، پاشان بانگی کردم و وتی: عەلیم (ﷺ) بۆ بانگ بکە، منیش بانگ کرد، تا درەنگە شەوانیک دواندی، پاشان عەلی لەلای هەستا و چاوی لە خیلافەت بوو، عەبدولپەرەحمان کەمیک لە عەلی دەترسا، پاشان پێی وتم:

١ - له الكنز العمال ج ١ ص ٨١ دا واهاتوو.

٢ - له كنز العمال ج ١ ص ٨١ دا واهاتوو.

عوسمانم بو بانگ بکه، منیش بانگم کرد، نهویشی دواند ■ بانگی بهیانی، که خه لکی نویژی بهیانیان کرد و نهو دهسته له مینبهر کوپوونه وه عهبدولپرهمان ناردی بهدوای کوچه ران و پشتیوانانی ئاماده بوو و سهر کرده سهربازیه کاندای، نهوان له گه ل عومهردا بو نهو حهجه چوو بوون، که کوپوونه وه عهبدولپرهمان شایه تومانی وته وه دواتر وتی: پاشان نهی عهلی من سهیری باری قسهی خه لکم کرد و دیتم له سهر عوسمان کیشیه یان نیه، بویه نه ملاو لاو په له مه که ن دهستی عوسمانی گرت و وتی: له سهر سوننه تی خواو پیغه مبه ره که ی و دوو خه لیفه ی دوا ی پیغه مبه ره (ﷺ) بهیعه تت پی ده دم، عهبدولپرهمان بهیعه تی پیداو کوچه ران و پشتیوانان و سهر کرده سهربازیه کان و موسلمانانیش بهیعه تیان پیدای.

۱ - بهیعه تی ج ۸ ص ۱۴۷ بهه مان شیوه هیناویه تی.

(بهشی سییه م)

(خوگرتن له سهر)

سه ختیه کان له پیناو خوادا)

(پیغه مبهرا (صلی اللہ علیہ وسلم) و هاوه لانی (رضی اللہ عنہ) چون له سهر سه ختی و
تازاره کان و برسییتی و تینوییتی له پیناو دهر خستنی ئایینی
بهرز و پته و دواو له پیناو خوی گه وره دا بو بهرز راگرتنی
په یامی خوا خویان ده گرت)

(بەشى سىيەم)

(خۆگرتن لەسەر سەختىەكان لە پىناو خوادا)

(پىغەمبەر ﷺ) ۋ ھاۋەلانى (ﷺ) چۆن لەسەر سەختىە

ئازادكان و برسیتی و تىنوییتی لە پىناو دەر خستى ئایىنى

بەرزو پتەوداۋ لە پىناو خۋای گەورەدا بۆ بەرز ڤاگرتى

پەيامى خوا خۋيان دەگرت

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۱۷۵ لە جوبەیری کورپی نۆفەیر لە باوکىەو
 هیناویەتی دەلیت: لە پال میقدادی کورپی ئەسوهدا (ﷺ) پوژیکیان دانیشتبووین
 کەسیک دای بە پالیدا، وتی: سەر بەرزى بۆ ئەو دووچاۋە کە پىغەمبەریان (ﷺ)
 بینو، سویند بەخوا حەزمان دەکرد ئەوێ تو بینووتە ئیمەش بیبینن، منیش گویم
 گرت و سەرم سوورما دیتم تەنھا خیر دەلیت: پاشان ھاتە پىشەو و وتی: بۆچی هیوا
 بەشتیک دەخوازن کە خۋای گەورە دورى خستوونەتەو لی، نازانى ئەگەر لەو
 سەردەمەدا بوايە چۆن دەبوو، سویند بەخوا کەسانیک لە سەردەمی پىغەمبەردا (ﷺ)
 ھەبوون خۋای گەورە بەرەو دۆزەخی ناردن نەھاتن بەدەمیەو و بە راستیان نەزانی،
 یان چۆن سوپاسى خوا ناکەن کە خۋای گەورە هیناۋانى و تەنھا پەرەردگارتان
 دەناسن و ئەو پىغەمبەرتان هیناویەتی دانى پىدا دەنین و لە بەلا و سەختیەک
 پارىزاون کە جگە لە ئیو توشى بوون؟ سویند بەخوا پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر
 سەختترین بارىک نیردرا کە پىغەمبەران لە ماویەکدا دەنیردرین سەردەمی نەزانی
 بىت و چاکترین ئایین لایان بتپەرستى بوو، خوايش یەکلا کەرەویەکی هینا و حەق و
 باتلى لەیەک جیا کردەو، نیوانى خستە نیوان باوک و کورپەو، تا ئەوێ کەسیک
 باوکى یان کورپی یان براى بە بىباۋەرى دەدى و خوا قوفلى دلى خوێ بەرەو ئیمان
 کردبوویەو دەیزانى ھەرکەس بچیتە ناو دۆزەخ قورپەسەرە چاۋى ئوقرەى نەدەگرت

ڪهه نڙيڪه ڪهي بڻيڻ ڏه چيٽه ڏوڙه ڪه وه و ٿه وه فرمايشته هي پهروه رڱاري دهاته وه پير (ربنا هب لنا من ازواجنا و زرياتنا قرة اعين)^۱.

ٺيڻ ٺيسحاق له موحه مهدي ڪوري ڪه عبي قورزيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پياويڪي خه لڪي ڪوفه به حوزه يفه ي ڪوري يه ماني (ﷺ) وت: ٿه ي ٿه بوعه بدوللا ٿي وه بينه رو هاوه لي پيغه مبه (ﷺ) بوون، وتي: به لي ٿه ي برازا، وتي چيتان ڪرد؟ وتي: سويند به خوا زور ٿيده ڪوشاين و ماندرو ده بووين، وتي: سويند به خوا ٿه ڪه ٿيمه ش بمانبينا يه نه مانده هيشت بچيت به سهر زهويدا و ده مانخسته سهر شانمان، حوزه يفه وتي: برازا سويند به خوا له خنده قدا له ڪه ل پيغه مبه (ﷺ) بووين، ٺينجا فرموده ڪه دينيت له سهر خوگرتنيان له سهر سه ختي ترس و برسيٽي و سه رما.^۲

موسليم هيٺاويه تي، حوزه يفه پيٽي وت: تو له وي بوويتا يه چيت ده ڪرد؟ له شه وي ٿه حزاب له شه ويڪي ره شه باي توند و ساردا له ڪه ل پيغه مبه (ﷺ) بووين، ٺينجا فرموده ڪه دينيت، حاڪم و به يه قهي هيٺاويانه حوزه يفه ده يوت: هيواي ٿه وه مه خوازن، ٺينجا فرموده ڪه ي هيٺا وه له باسي خوگرتن له سهر ترس ده يه ٺين.^۳

۱ - صحيح.

۲ - ته به راني به و اٿا يه به چهند سه نه ديڪ هيٺاويه تي، له سه نه ديڪياندا يه حياي ڪوري صالح هيه ڪه زهه بي مٽمانه ي پي ده دات، به لام هه ندي قسه ي له سهر ده ڪن ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه وه هه يسه مي له المجمع ج ۶ ص ۱۷ دا دهليٽ ڪه سه ڪاني سه حيجن.

۳ - صحيح.

۴ - صحيح.

(خوگرتنی پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر سه ختی و نازار

له پیناو بانگه وازی پئی خوادا)

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) ده فهرمویت (نازاریکم چه شتووه کهس نهی چه شتووه، له بهر خوا هینده ترسینراوم کهس وا نه ترسینراوه، سی شهو و پوژم به سهردا هاتووه من و بیلال شتی کمان نه بوو که جهرگ ناوساویکیش بیخوات مه گهر ئه وهی له بن بالی بیلالدا چه شارده درا).^۱

ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر له عه قیلی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: قوره ش هاتن بۆلای ئه بوتالیب و وتیان: ئه ی ئه بوتالیب براههت دیته کوپو کوومه لمان و هه ندی شت ده لیت که نازارمان ده دات، به لکو پئی لی بگریهت، ئه ویش پئی وتم ئه ی عه قیل برۆ ئاموزاکه ت بو بانگ بکه، منیش له مائیکی ئه بوتالیبدا دوزیمه وه، له گه لم هات و به دوا ی فهینه دا ده چوو، ده هات و ده چوو و دهستی نه کهوت تا گه یشته لای ئه بوتالیب، ئه بوتالیب پئی وت: برازا کهم، سویند به خوا ده زانم تو گوپرایه لیم ده کهیت، وا هۆزه کهت هاتوون و بانگه شه ی ئه وه ده کهن ده چیته کوپو کوومه لیان و قسه یه که ده کهیت که نازاریان ده دات، به لکو وازیان لی بهینیت، ئه ویش چاوی به ره و ئاسمان به زر کرده وه و وتی (سویند به خوا چه ند یه کی که له ئیوه ده توانیت له و خۆره وه به شه ئاگری که بکاته وه هینده منیش ده توانم واز بهینم له مه ی پئی نیردراوم). ئه بوتالیب وتی: سویند به خوا برازا کهم هه رگیز درۆ ناکات، بکه پینه وه به وجۆره.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۷ دا واهاتووه، ترمزی و ئیین ماچه له سه حیه که یاندا هیناویانه ترمزی ده لیت فهرمووده که سه نه ی سه حیه، له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۹ دا هاتووه، ئیین ماچه و ئه بونه عیمیش هیناویانه.

۳ - حسن.

به يهه قى وا هيناويه تى نه بوتاليب پيى وت: برازاكهم وا هوزه كهت هاتوون بولام و نه مه و نه وه ده لين، دهى من و خو يشت بهيلاه وه و شتيكم توش مه كه من و تويش دهره قه تى نه يهين، واز له و قسه بينه كه هوزه كهت پيى بيزار دهن، پيغه مبه ريش (ﷺ) واى زانى مامى وازى لى دينيت و ديدات به دهسته وه و ناتوانيت له گه ليدا بروت بويه فهرمووى (مامه گيان، نه گهر خور بخنه دهستى راستم و مانگ بخنه دهستى چه پم واز له م كاره ناهينم تا خوا سهرى ده خات يان له پيناويدا له ناو ده چم) پاشان پيغه مبه ر (ﷺ) دلى پرپوو و گريا و لاكرده وه تا بجيت، كاتيك بينى پيغه مبه ر (ﷺ) چى به سهر هاتووه وتى: برازاكهم، نه ويش سهيرى كرد، وتى: له سهر كارى خوت برؤ و چيت پى خوشه بيكه، سويند به خوا هه رگيز دهستت لى بهر نادم.^۲

به يهه قى له عه بدوللى كورى جه عفره وه (ﷺ) هيناويه تى ده ليت: كاتيك نه بوتاليب مرد پيغه مبه ر (ﷺ) به ره وپرووى گه مژه يه كى قوره يش كه وته وه و خولى كرد به سهر پيغه مبه ردا، نه ويش گه پايه وه بو ماله وه و يه كيك له كچه كانى خولى سهر ده موچاوى لادبردو ده گريا، نه ويش فهرمووى (كچى شيرينم، مه گرى، چونكه خوا باوكت ده پاريزت) له نيوان نه مه شدا ده يوت (قوره يش هيچيان نه كرد بيزارم بكن تا نه بوتاليب مرد، دواتر ده ستيان پيكرد).^۱ نه بونه عيم له الحليه ج ۸ ص ۳۰۸ دا هيناويه تى له نه بوهوره يره وه (ﷺ) ده ليت: كاتيك نه بوتاليب مرد هيرشيان برده سهر پيغه مبه ر (ﷺ) نه ويش فهرمووى (مامه گيان! چنده زوو هه ستم به له دهستدانت كرد).

۱- هه يسه مى ج ۶ ص ۱۴ ده ليت: ته به رانى و نه بويه علا به كورتى له سهره تاكه يه وه هيناويانه، كه سه كانى سه نه ده كهى نه بويه علا سه حيحن، بوخارى له (التاريخ) هيناويه تى، له البدايه و النهايه ج ۳ ص ۴۲ يشدا هاتووه.

۲- حسن.

۳- له البدايه و النهايه ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتووه.

۴- ضعيف.

۵- له البدايه و النهايه ج ۳ ص ۱۳۴ دا هاتووه.

ته به رانی له حارسی کوپی حارسه وه ده لیت به باو کم وت: نه و کومه له چی بوون؟
وتی: نه وانه دژ به هه لئه تا ویکیان کو بوو ته نه وه، ده لیت: دابه زین ده بینین پیغه مبه ر
(ﷺ) خه لک بانگ ده کات بو یه کتا په رستی خوای گه وره برپو اداری و نه وانیش
به رپه رچیان ده دایه وه و ئازاریان ده دا □ نیوه پو، نه وکات خه لکی چوون و ژنیک هات و
سه رسنگی ده رکه و تبوو و سه تل و په پویه کی پی بوو ئاوی پی ده دا و نه ویش ئاوی
خوارد ه وه و ده ست نویژی گرت و دواتر سه ری به رز کرده وه و وتی (یا بنیه خمزی
علیک نحرک ولا تخافین علی ابیک) واته (کچی شیرینم سه رسنگت دابپوشه و ترست له
باوکت نه بیئت) و تمان نه وه کییه؟ و تیان زهینه بی کچیه تی (رضی الله عنها) ۱. ۲.

هه روه ها ته به رانی له منبتی نه زدی ه وه هی ناویه تی ده لیت: له سه رده می نه فامیدا
پیغه مبه رم (ﷺ) ده بینی ده یفه رموو (ئه ی خه لکینه بلین لا اله الا الله سه رکه و توو و
براه ده بن) هه یان بوو تفی ده کرده نیوچه وانی، هه یان بوو خو لی به سه ردا ده کرد،
هه یان بوو قسه ی پی ده وت تا نیوه پو، ئینجا ئافره تی ک سه تلک ئاوی هی ناو
ده موچاوی و ده سته کانی شو رد و نه ویش ده یفه رموو (یا بنی لا تغشی علی ابیک غیلة
ولا ذلة) واته (کچی شیرینم له وه نه ترسیت که بلیت باو کم ده کوژن یان زه لیلی
ده که ن). منیش وتم: نه و ئافره ته کییه؟ و تیان زهینه بی کچی پیغه مبه ره (ﷺ) کچی کی
جوان و رهنگ دره وشاوه بوو ۳. ۴.

بوخاری له عوروه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: پرسیارم کرد له ئیبنو لعاص (رضی الله عنه)
و تم: له سه ر سه خترین کاری بی باوه ران به رامبه ر به پیغه مبه ر (ﷺ) هه و آلم پی بده،

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۱ ده لیت: له سه نه ده که دا منبتی کوپی مدرک هه یه که نایناسم، که سه کانی
دی که جی متمانه ن.

ۋەتى: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لەلەي كەبە نوپۇزى دەكرد عوقبەي كوپى ئەبى موعەيت ھات و كراسەكەي خستە مىلى و لىنى توند كىردەۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) چوۋ و شانى گرت و فرىنى دايە ئەۋلا و ۋەتى (اتقتلون رجلا ان يقول ربي الله وقد جائكم بالبىنت من ريكم).^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە عەمرى كوپى عاصەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: نەمبىنى قورەيش بىانەۋىت پىغەمبەر (ﷺ) بكوژن ۋەۋەي پۇژىك پىلانىان بۇدانا و لە ژىر سايەي كەبەدا دانىشتىۋون و پىغەمبەرىش (ﷺ) لاي مەقامدا نوپۇزى دەكرد، عوقبەي كوپى ئەبۇموقىت ھات بۇي و عەباكەي خستە مىلى و پايكىشا تا پىكانى كەۋتنە زەۋى و ھەموو خەلك و ايانزانى كوژراۋە، ئەبۇبەكرىش (ﷺ) ھات و توند ژىربالى پىغەمبەرى (ﷺ) گرت و ۋەتى (اتقتلون رجلا ان يقول ربي الله) پاشان لاي پىغەمبەر (ﷺ) چوۋن و پىغەمبەرىش (ﷺ) ھەستا نوپۇزى كىرد، كە لە نوپۇزەكەي بوۋىۋە داي بە پالانداۋ ئەۋانىش لە سىبەرى كەبەدا دانىشتىۋون، پىنى فەرموون (يا معشر قريش اما والذي نفس محمد بيده ما ارسلت اليكم الا بالذبح) واتە (ئەي كۆمەلى قورەيش سۆيىند بەۋكەسەي گىيانى موخەمەدى بە دەستە نەنپىرداۋم بۇلاتان مەگر بەسەرپىن) بە دەستى ئاماژى بە قوپقراگەي كىرد، ئەبۇجەھل پى ۋەتى: تۆ بىناگا و نەفام نەبوۋىت، پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرمۇۋ تۆ لەۋان بوۋىت.^۲

ئەخمەد لە عروەي كوپى زوبەير لە عەبدولاي كوپى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىم ۋەتى: كەي قورەيش بىنىۋە زىاتىر ئازارى پىغەمبەر (ﷺ) بدەن؟ ۋەتى: -

^۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۴۶ دا واهاتوۋە.

^۲ - حسن.

^۳ - كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۷. ئەبۇبەكەلەۋ تەبەرانىش بەۋجۇرە ھىناۋىيە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۶ دەلىت: لە سەنەدەكەدا موخەمەدى كوپى عەمرى كوپى عەلقەمە ھەيە كە فەرمۇدەي ھەسەنە كەسەكانى دىكەي سەنەدى تەبەرانى سەحىحن، ھەروەھا ئەبۇنەعيم لە الدلائل ص ۶۷ دا ھىناۋىيەتى.

پیاوماقوله کانیان له حجر دا کوڤونه وه - منیش لایان بووم، وتیان: بهرگهی بینینی
 ئەم کابرا ناگرین وا گەنجەکانمانی له خشته بردووه و قسه ده‌لێت به با و باپیرانمان و
 نایینمان به عیبە دەزانیت و دووبەرەکی خستووین و قسه به خواوەنده کانیان
 ده‌لێت: به راستی له سەرشتیکی گه‌وره بهرگه‌مان گرتووه، یان شتیکی له و جو‌ره‌یان
 وت، له‌م باره‌دا بووین که پیغه‌مبەر (ﷺ) ده‌رکه‌وت و چوو تا نزیک بوویه‌وه و ته‌وافی
 که‌عه‌ی کرد، که دای به‌پالیا‌ندا و هه‌ندی له قسه‌کانیان و ته‌وه، ئەوه‌م له‌پروخساریدا
 به‌دی کرد پاشان چوو، که جاری دووم چوو دووباره‌یان کرده‌وه و ئەوه‌م لێ
 به‌دی کرده‌وه، که جاری سییهم چوو ئەوه‌یان کرده‌وه و ئەویش فەرمووی (ئەه‌ی
 کو‌مه‌لی قوره‌یش ده‌بیست؟ سویند به‌وکه‌سه‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته‌هاتووم
 بۆلاتان به‌سەربرینه‌وه) قسه‌که‌ی خه‌لکه‌که‌ی گرت تا کامه‌یان زۆر پرشنگی هه‌بوو
 ئەوه‌ی قبول کرد تا دایمرکینیته‌وه و به‌جواتر ده‌یدواند و ده‌یوت ئەبولقاسم وهره
 برو، برو به‌پریزه‌وه سویند به‌خوا نه‌فام نیت، پیغه‌مبەریش (ﷺ) چوو بۆ به‌یانی
 کوڤونه‌وه و منیش له‌گه‌لیاندا بووم، به‌یه‌کدی‌یان ده‌وت: بیرتان دی‌ت چیتان پی‌هات
 تا ئەوه‌ی گالته‌ی پی‌کردن و ئیوه‌ش وازتان لێ هینا، له‌م کاته‌دا پیغه‌مبەر (ﷺ)
 هات و هه‌موو به‌یه‌کجار دایان به‌سهریدا و چوارده‌وریان دا و وتیان: تو بوویت ئەمه‌و
 ئەوه‌ت ده‌وت؟ چونکه‌ به‌عیبه‌ی خواوه‌ند و نایینه‌کانیان ده‌زانین، ده‌لێت: پیغه‌مبەر
 (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (به‌لی من بووم ئەوه‌م وت) ده‌م‌دی هه‌رکامیان سوچیکی عه‌باکه‌ی
 ده‌گرت، ئەبو به‌کریش هه‌ستا تا لایان ببات و ده‌گریا و ده‌یوت (اتقتلون رجلا ان یقول
 ربی الله) پاشان لێی دوورکه‌وتنه‌وه ئەمه‌ سه‌ختترین کاری قوره‌یش بوو به‌رامبه‌ری
 که‌هه‌رگیز نه‌گه‌یشته‌بووه ئەو باره^{٢١}.

١ - صحیح.

٢ - هه‌یسه‌می ج ٦ ص ١٦ ده‌لێت: ئیبن ئیسه‌حاق به‌سه‌ماع هاتووه‌ و که‌سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که‌ی
 سه‌حیحن.

به يه قيش له غوره وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: به عه بدولای کورۍ عمرۍ کورۍ عاصم وت: که ی زیاتر د ژایه تی قوره یشت بینووه؟ ئه ویش به دووړو دريژۍ به و جوړه هيناويه تی،^۱ ئه بویه علا له ئه سمائی کچی ئه بویه کړه وه (رضي الله عنها) پیان وت: که ی بینووته بیباوه پان زور د ژایه تی پیغه مبه (ﷺ) بکن، وتی: بیباوه پان له که عبه دا قسه یان له سر پیغه مبه (ﷺ) و قسه ی بهرام بهر خواو نه دکانیان ده کړد، له و کاته دا پیغه مبه (ﷺ) هات و هستان بوۍ تا هاور گیشته لای ئه بویه کړ وتیان: فریای هاور پیکت بکه وه، ئه ویش له لمان هستانو دهیوت (قورتان به سر، که سیګ ده کوژن که ده لیت خوا په روه دگار مه و به لگه ی پوونی بو هینا ون) ئه وانیش وازیان هینا له پیغه مبه (ﷺ) و پوویان کړه ئه بویه کړ.^۲ ئه بویه علا له ئه نه سی کورۍ مالیکه وه (ﷺ) هيناويه تی ده لیت: جاريکیان هینده یان دا له پیغه مبه (ﷺ) تا له هوش خوۍ چوو، ئه بویه کړ (ﷺ) هستانو هاواری کړد قورتان به سر که سیګ ده کوژن که ده لیت په روه دگارم خویه، وتیان ئه وه کییه؟ وتیان ئه بویه کړه شیته.^۳

به زار له موسنه ده که یدا له موحه مه دی کورۍ عقیل له علیه وه (ﷺ) هيناويه تی که وتاری بو خویندو ونه ته وه و وتویه تی: خه لکینه کامتان دلیرترین که سه؟ وتیان: تو ئه ی

۱ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۶ یشدا هاتووه.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت: له سه نه ده که دا ته دروسی با پیری ئه بوزوبه یر هیه که نایناسم، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ئین عه بدولیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۴۷ دا له ئین عویه ینه وه له ولیدی کورۍ که سیر له ئین عه بدوس له ئه سمائه وه (رضي الله عنها) هيناويه تی و به جوړه ده پینیت، ئه بونه عیمیش له (الحلیه ج ۱ ص ۳۱) به کورتی به سه نه ده هیناويه تی، له سه نه ده که دا (ئین ته دروس له ئه سمائه وه) هیه.

۳ - به زاریش هيناويه تی و ده لیت: وازیان له و هینا و پوویان کړه ئه بویه کړ، که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، هه روه که هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت، حاکمیش ج ۲ ص ۶۷ هيناويه تی و ده لیت: فرموده که به پی پی مهر جی موسلیم سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه.

ئەمیری باوەرداران، وتی: دەی من هەركەس لە پرۆم دەرکەوتایە بپیری خۆم لەسەر دەدا (لێی دوور دەکەوتمەوه) بەلکو ئەوه ئەبویەکر بوو، ئێمە کە پریکمان کردبوو بۆ پیغەمبەر (ﷺ) وتمان: کێ لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا دەبێت تا هیچکام لە بیباوەران هەلمەتی بۆ نەبەن؟ سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه جگە لە ئەبویەکر (ﷺ) کە شمشیرەکی لەسەر سەری پیغەمبەر (ﷺ) دا پراوەستاند و هەركەس بەهاتایە بۆی هەلمەتی بۆ دەبرد، ئەو دلیرترین کەس بوو، بینیم پیغەمبەر (ﷺ) کە وتبوویە بەرھەلمەتی قورەیش یەکیک تووڕە و لە دژی بوو، یەکیک بوو باری دەشیواند و دیانەت: تۆ هەموو خواوەندەکان ت کردووه بەیەك، سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه مەگەر ئەوهی ئەبویەکر لێی دەدا و دەیوت قورئان بەسەر کەسیک دەکوژن کە دەلیت پەرەردگارم خواپە؟ پاشان عەلی عەباکەکی سەری بەرز کردەوه و گریا تا پیشی تەپبوو، پاشان وتی: سویندتان دەدم بەخوا باوەرداری ناو بنەمالەیی فیرعون باشتربوو یان ئەو؟ هەموو بی دەنگ بوون، عەلی (ﷺ) وتی: دەی سویند بەخوا ساتیکی ئەبویەکر لە هەموو دونیایەکی پەر بەباوەرداری ناو بنەمالەیی فیرعون باشتەر، ئەو کەسە باوەرپی خۆی شار دەوه و ئەبویەکر بە ئاشکرا ئیمانی خۆی نیشاندا.^۱

بەزار و تەبەرانێ لە عەبدوللای کوپی مەسعودەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوتدا بوو و ئەبوجەهلی کوپی هیشام و شەیبە و عوتبەیی دوو کوپی رەبیعە و عوقبەیی کوپی ئەبی موعیت و ئومەییەیی کوپی خەلف و دوو کەسی دی کە حەوت کەس بوون لە حیجەردا بوون و پیغەمبەریش (ﷺ) نوێژی دەکرد، کاتیک سوجدەیی برد زۆر لە سوجدەدا مایەوه، ئەبوجەهل وتی: کێ دەچیت بۆلای بەنی فلان و ناو سکی ئازەلەکەیی بەیئیت تا بیکەین بە سەری موحەمەددا، سەرکەشتینیان عوقبەیی کوپی ئەبوموعەیت چوو و هینای و کردی بەسەر شانی پیغەمبەردا (ﷺ) لەو کاتەیی لە سوجدەدا بوو، ئێین مەسعود دەلیت: منیش

^۱ پاشان بەزار و تەبەرانێ: تەنها لەم پرۆمەو بیستوومانە، لە البدایة والنهایة ج ۳ ص ۲۷۱ و اهاتوو، هەیسەمی ج ۹ ص ۴۷ دەلیت: لە سەنەدەدا کەسی واهەیه کە نایاناسم.

وه ستابووم و نه مده توانی هیچ بلیم چونکه کهس نه بوو بمپاریزیت بویه چووم تا گویم له فاتیمه ی کچی پیغه مبه (ﷺ) بوو هات و له سهر شانی پیغه مبه (ﷺ) لایبرد و دواتر سهیری قوره یشی کرد و قسه ی پی وتن، نه وانیش هیچیان نه وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) سهری بهر زکرده وه و وه ک چون له ته واوکردنی سو جده دا سهر بهر زده که یته وه، کاتیک نویژی ته واوکرد فرموی (اللهم عليك بالقريش) سی جار وتیه وه (عليك بعنبة وابي جهل وشيبة) پاشان له مزگه وت چویه ده ری نه بولبوخته ری بینی که قامچیه کی پی بوو، که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بینی ده بینیت پووی خوش نیه وتی چیه؟ نه ویش فرموی و ازم لی بهینه، وتی: خوا نه زانیت و ازت لی ناهینم تا پیم نه لیت چیه، تووشی شتیک بوویت، که پیغه مبه (ﷺ) زانی و از ناهینیت پی وت و وتی نه بوجه هل فرمانی کرد و پیسی و ناوسکی ئاژهل کرا به سه رمد، نه بولبوخته ری وتی و هره بابچین بو مزگه وت، پیکه وه چوونه مزگه وت و نه بولبوخته ری سهیری نه بوجه هلی کرد و وتی: نه ی نه بولحه کهم تو فرمانت کرد نه وه بکه ن؟ وتی: به لی، نه ویش قامچیه که ی بهر زکرده وه و دای له سه ری، هه موو شله ژان و نه بوجه هل هاواری کرد مالویران بن، سهیری کهن دهیه ویت موحه مه د دوژمانیه تی بخاته نیوانمان و خو ی و هاو هلانی ده رباز بن،^۱ له ده قی صه حیحا هاتوه: کاتیک نه وه یانکرد پیکه نین تا نه وه ی له تاو زوری پیکه نیندا به ریه ک ده که وتن، نه حمه د هیناو یه تی عه بدوللا وتی: بینیم نه وانه له پوژی به دردا هه موویان کورژان.^۲

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۸ ده لیت: له سه نه ده که دا نه جله حی کوپی عه بدوللا ی کندی هیه که لای نیین مو عین و که سانی دیکه ش جی متمانه یه، به لام نه سانی و چه ندیکی دی به لاوازی ده ژانن، نه بونه عیمیش له (الدلائل ص ۹۰) هه مان گیرانه وه ی به زارو ته به رانی هیناوه، بوخاری و موسلیم و ترمزی و هی دیکه ش به کورتی جیروکی نه بولبوخته ریان هیناوه،

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا هاتوه.

بهیهه قی له عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پوژیکیان له مزگه وتدا بجوم که نه بوجهل نه فرینی خوی لی بیت - هات وتی: سویند به خوا نه گهر موحه مه دبیینم به سوجه شه وه بیت نه دم له ملی، منیش چووم بولای پیغه مبه (ﷺ) و پیم وت وای وتووه، نه ویش به تووره یی هات به ره و که عبه و له وی له ده رگاوه هاته ژووره وه و پالی به ده رگای هه یوانه که وه نا، وتم نه مپو شه ده دبیینم، که وتمه شوینی، پیغه مبه (ﷺ) چووه ژووره وه نه م نایه ته ی خوینده وه (اقرا باسم ربك الرئی خلق....) که گه یشته سه رباری نه بوجهل (کلا ان الانسان ليطغی ان راه استغنی) یه کیك به نه بوجهلی وت: نه بولحه که م نه وه موحه مه ده، نه بوجهل وتی: نابینن چی ده دبیینم؟ سویند به خوا ناسوی ناسمان له پرودا داخراوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) که گه یشته کو تایی سوره ته که سوجه ی برد^۱.

ئین سهد له واقیدی وه به سه نه دیکی خوی که ده بیاته وه سه بره ی کچی نه بی تجرات هیناویه تی ده لیت: نه بوجهل و ده سته یه که له گه لیدا به ره و پروی پیغه مبه (ﷺ) بوونه وه و نازاریاندا، توله بیی کوپی چوو بو نه بوجهل و لی داو هاواری کرد و بریدیان، نه بوله هب هه ستا تا سه ری بخات، نه مه گه یشته وه لای نه روا، نه ویش وتی: چاکترین پوژی پوژی سه رخستنی خالوزاکه ی بوو، به نه بوله هب وترا: نه روا وای وتووه، نه ویش چوو بولای و سه رکونه ی کرد، نه رواش وتی: بپو بو جگه له برازا که ت چونکه نه گهر سه ربکه ویت بو تو چاکه یه و نه گهر نا برازا که ت به دوورو پاریزراو ده بیت، نه بوله هب وتی: له ناو عه ره بدا توانای ته واومان هیه، نه و نایینیکی داهینراوی هیناوه^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتووه، ته به رانییش له معجم الکبیر و معجم الاوسط دا هیناویه تی، هه یسه می ج ۸ ص ۲۲۷ دا ده لیت: ئیسحاقی کوپی نه بی فره هیه که مه تروکه، حاکم ج ۳ ص ۳۲۵ به هه مان شیوه هیناویه تی، ده لیت: سه نه ده که ی سه حیحه، بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، زه هه بی له سه ری ده چیت و ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدولای کوپی صالح هیه، ئیسحاقی کوپی عه بدولای کوپی نه بی فره هیه که مه تروکه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابة ج ۴ ص ۲۲۷ دا واهاتووه.

تہہ رانی لہ قہ تادہ بہ مورسہ لی ہیناویہ تی دہ لیت: نوم کہ لسومی کچی پیغہ مہر (ﷺ) ہاوسہ ری عوتہ یبہ ی کوپی ئہ بولہ ہب بوو، پوقیہ یش ژنی عوتبہ ی کوپی ئہ بولہ ہبہ ی برای بوو، بہ وجوڑہ بوو تا پیغہ مہر (ﷺ) نیردرا، کہ ئہم ئایہ تہ دابہ زی (تبت یدا ابي لہب) ئہ بولہ ہب بہ دوو کوپہ کہ ی وت: سہرم لہ سہرتان حہرام بیت ئہ گہر ئہو دوو کچہ ی موحمہ د تہ لاق نہ دہن، دایکیشیان کہ کچی حہری کوپی ئومہ ییہ بوو (حمالة الحطب ئہو بوو) وتی: کوپہ کانم ئہم دووانہ تہ لاق بدہن، ئہوانیش تہ لاقیان دان، کاتیک عوتہ یبہ نوم کہ لسومی تہ لاقدا ہاتہ لای پیغہ مہر (ﷺ) وتی: یان وازلہ ئایننت دینیت یان لہ کچہ کہت جیادہ بمہوہ و نایہ یت بولام نایہم بولات، پاشان قسہ ی لی ہہ لگرت و توورہ ی ی نواند و کراسہ کہ ی پیغہ مہر (ﷺ) ی دراند، کاتیک بہرہ و شام دہ چوو بو بازرگانی، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (اما انی اسال اللہ ان یسلط علیک کلبہ) ئہویش چوو بو بازرگانی قورہ یش تا لہ شوینیک کہ پیی دہو تریت (زقرقاء) دابہ زین و شو بوو، ئہو شوہ شیر بہ دہوریاندا دہات و دہچوو، عوتہ یبہ دہیوت: ہاوار بو دایکم بہ خوا ئہمہ وک موحمہ د وتی: ئہمشہو دہمخوات ئیین ئہبی کہ ہشہ کہ لہ مہککہ یہ و من لہ شامم بکوژمہ، شیرہ کہ لہ ناو ہہموویاندا ہہ لہمہ تی ئہمی داو قہ پی پیاکردوو کوشتی، زوہہ یری کوپی عہلا، وتی: ہیشامی کوپ عوروہ لہ باوکیہوہ بو ی گیراینہوہ شیرہ کہ کاتیک ئہو شوہ بہ دہوریاندا دہسوورایہوہ چوو، ئہوانیش خہوتن و عوتہ یبہ ش لہ نیوانیاندا بوو، گورگ ہاتہ نیویان تا سہری عوتہ یبہ ی گرت و قہ پی پیاکرد، عوسمانی کوپی عہففان لہ دوا ی پوقیہ نوم کہ لسومی (رضی اللہ عنہا) ہینا^۱ ۲.

بوخاری ج ۱ ص ۴۸۵ لہ عروہوہ ہیناویہ تی عائیشہ (رضی اللہ عنہا) ی ژنی پیغہ مہر (ﷺ) پیی وتم کہ بہ پیغہ مہر (ﷺ) ی وتووہ ہیچ پوژیکت بہ سہردا ہاتووہ

۱ - ضعیف.

۲ - ہہیسہ می ج ۶ ص ۱۸ دہ لیت: لہ سہنہ دہکہ دا زوہہ یری کوپی عہلا، ہہیہ کہ لاوازہ.

لە پۇژى ئوھود سەختەر بوۋىت؟ فەر موۋى (بەدەست ھۆزەكە تەۋە سەختى زۆرم چەشت، سەختىن شت لە پۇژى عەقە بەدا بوو، پىشنىارم بۇ ئىبن عەبدىيالىلى كوپرى عەبدىكلال كىرد و نەھات بەدەم خواستەكە مەۋە، بە غەمبارى و پوخسارى خەفەتبارى ھە چووم و چووم تا (قرن الثعالب) سەرم بەرز كىردەۋە، دەبىنم ھەۋرىك سىبەرى بۇ كىردوم، سەرم كىرد تىايدا جىرىل (عليه السلام) بوو بانكى كىردم و تى: خوا قىسە ھۆزەكە تى لە پوتدا بىست چوون ۋە ئاميان دايتەۋە، خوا فرىشتەى شاخەكانى ناردوۋە بۆلات تا چىت پى خۆشە فەرمانى پى بىكەت پىيان بىكات، فرىشتەى شاخەكان بانكى كىردم و سەلامى لىكردم، پاشام تى: ئەى موحەمەد، ئەۋەى وت چىت دەۋىت، ئەگەر دەتەۋىت با دووشاخى (ئەخشەبەين) بەدەم بەسەرىاندا، پىغەمبەر (ﷺ) فەر موۋى بەلكو ھىوام وايە خۋاى گەۋرە لە پشت و نەۋەى ئەمانەۋە كەسانىك بىنىت كە خۋاى گەۋرەى تاك و تەنھا بىرستىن و ھىچ ھاۋەلىكى بۇ دانەنن) موسلىم و نەسانىش ھىناۋىانە.

موساى كوپرى عوقبە لە المغازى لە ئىبن شابەۋە باسى دىكات كاتىك ئەبوتالىب مرد پىغەمبەر (ﷺ) چو بۇ تائىف بەلكو پەناى بدەن، چو بۆلای سى كەسى سەقىف كە گەۋرەيان بوون، عەبدىيالىل و ھەبىب و مەسعود كە كوپانى عەمر بوون، پىشنىارى بۇ كىردن و سكاللى لا كىردن كە ھۆزەكەى چى پى دەكەن، ئەۋانىش زۆر بە ناشىرىنى بەرپەرچىان دايەۋە.

ئەبۇنەعم لە دلائل النبوة ص ۱۰۳ لە عروەى كوپرى زوبەرىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ئەبوتالىب مرد و سەختى سەر پىغەمبەر (ﷺ) زىيادى كىرد، بۇيە چو بۆلای سەقىف بە ھىۋاىيە پەناى بدەن و سەرى بخەن، سى كەسى لە گەۋرەكانىان بىنى كە برا بوون: عەبدىيالىل و ھەبىب و مەسعودى كوپرى عەمر، پىشنىارى بۆكردن و

۱- ھەروەھا ئىبن ئىسحاق بەبى سەنەد و بە دوورو درىژى باسى كىردوۋە ھەروەھا ئىبن ھەجەر لە فتح البارى ج ۶ ص ۱۹۸ دا ھىناۋىەتى.

سكالاى خۇي لەسەر ھۆزەكەي لا كردن، يەككىيان وتى: ئەگەر خوا تۆي بە شتىك ناردىيت ئەوا بەرگى كەعبە دەدزم؟ ئەۋى تريان وتى: لە دواى ئەمە دانىشتنەت ھىچ كات قسەت لەگەل ئەگەر تۆ بيت ئەوا تۆ لەۋە گەۋرە ترو خاۋەن حەق تريت تا من بتدوينم، سىيەميان وتى: خوا نەيتوانى كەسى جگە لە تۆ بنىريت؟ ئەمەيان لەناۋ سەقىفدا بلاۋ كردهۋە و كەۋتنە گالته كردن بە پىغەمبەر (ﷺ) و بە دوو پىز لە سەر پىيدا بۆي دانىشتن و بەردىيان لە دەستدا بوو، ھەر كە پىغەمبەر (ﷺ) پىي بەرز دەكردهۋە و دايدەنا بەردبارانيان دەكرد و گالته شيان پىدەكرد، كاتىك دوو پىزەكەنى تىپەپاند و پىكەنى خوينيان لى دەچۆرا چوو بۆ باخىكى ميويان، ھاتە ژىر سايەي ميوىك و دانىشتن و خەمبار و دلشكاۋ و خوین لە پىكەنى دەچۆرا، ئەۋ ميوە ھى عوتبەي كوپرى پەبىيە و شەبەي كوپرى پەبىيە بوو، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋانى بىنى حەزى نەكرد بچىت بۆ لايان چونكە دەيزانى دوژمنايەتى خوا و پىغەمبەر (ﷺ) و پەيامەكەي دەكەن، ئەۋانىش كۆيلەي خۇيان نارد بۆ لاى و بىرك تىريان بۆ نارد، ئەۋ كۆيلە مەسىحى بوو، خەلكى نەينەۋا بوو، كە تىركەي لە بەردەستىدا دانا پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بسم الله) عداس سەرسام بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموو: (ئەي عداس خەلكى كوييت؟) وتى: من خەلكى نەينەۋام، فەرموۋى (لە خەلكى شارى پىياۋ چاك يونسى كوپرى مەتا؟) عداس پىي وت: تۆ چۆن ئەمە دەزانىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) ىش چى لەسەر يونس دەزانی پىي فەرموو، پىغەمبەر (ﷺ) كەسى بە كەم نەدەزانی كە پەيامى خاۋى پى گەيشتبىت، وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر يونسى كوپرى مەتا شتم پى بلى، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) چى بۆ نىردار بوو لەسەر يونس بۆي وت سوجدەي برد بۆ پىغەمبەر (ﷺ) و پىكەنى ماچ كرد كە خوينيان لى دەچۆرا، كاتىك عوتبە و شەبەي براى بىنيان ئەۋ كۆيلەيان چى كرد بىدەنگ بوون، كاتىك ھاتەۋە بۆ لايان وتيان بۆچى وات كرد كەچى بۆ ھىچ كام لە ئىمە واناكەيت؟ وتى: ئەمە پىياۋ چاكىك بوو ھەندى شتى پى و تم كە لەسەر پىغەمبەرىك زانىم خاۋى گەۋرە نارد بوۋى بۆمان پىي دەۋترا يونسى كوپرى مەتا،

ئینجا ئەو پێو و تەم ئەو پێغه مبه‌ری خوا بوو، ئەوانیش پێکه‌نین و وتیان: لە مه‌سیحیه‌تیه‌که‌ت هه‌لته‌ گێڕێته‌وه‌، ئەم کابرا هه‌لخه‌ له‌ یه‌ره‌، پاشان پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌ڕایه‌وه‌ بۆ مه‌که‌که‌، ته‌واو.

له‌ البدایه‌ و النهایه‌ ج ٣ ص ١٣٦ دا له‌ موسای کوپری عوقبه‌وه‌ هاتوو هه‌که‌ خه‌لکی تائیف به‌ دوو پرێز له‌ سه‌ر پرێگه‌ که‌یدا وه‌ستان، کاتی که‌ تێپه‌ری هه‌ر که‌ پێی به‌رز ده‌کرده‌وه‌ و دایده‌نا به‌رد بارانیان ده‌کرد تا خوینیان لی هینا، که‌ لیان دوور که‌وته‌وه‌ پێکانی خوینیان لی ده‌چوړا، ئیبن ئیسحاق ده‌لیت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) لایان هه‌ستا و له‌ خێری سه‌قیف بی هیوا بوو، پێی وتن: ئەگه‌ر ئەوه‌تان کرد ده‌ی باسی مه‌که‌ن، چونکه‌ هه‌زی نه‌ده‌کرد ئەوه‌ بگاته‌وه‌ ده‌م هۆزه‌که‌ی نه‌وه‌ک زیاتر پێی بوێرن، به‌لام وایان نه‌کرد و گه‌مزه‌ و منال و کۆیله‌کانیان که‌وته‌ن قسه‌ پی و وتن و هاوار کردن به‌ سه‌ریدا تا خه‌لک لی کۆبوونه‌وه‌ و به‌ره‌و لای باخی عوتبه‌ی کوپری په‌بیعه‌ و شه‌بییه‌ی کوپری په‌بیعه‌یان نارد، ئەو دوانه‌ خۆیان له‌ باخه‌که‌ بوون، نه‌فامه‌کانی سه‌قیف که‌ که‌وته‌بوونه‌ شوینی گه‌رانه‌وه‌، ئەویش چوویه‌ ژێر سایه‌ی دار میویک و له‌وئ دانیشته‌ و دوو کوپانی په‌بیعه‌ش سه‌یریان ده‌کرد که‌ چیان پی کردوو، ئەو ئافره‌ته‌ی له‌ به‌نی جومه‌ح بوو گه‌یشته‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فه‌رموو: سه‌یر که‌ خزمانته‌ چیان لی کردم؟ که‌ دُنیا بوو ئەو کات فه‌رمووی (اللهم انی اشکو الیک ضعف قوتی و هوانی علی الناس یا ارحم الراحمین انت رب‌ المستضعفین، و انت ربی الی من تکیلنی الی بعید یتجهمني او الی عدو ملکته امري، ان لم یکن بک غضب علی فلا ابالی، و لکن عافیتک اوسع لی، اعذو بنور وجهک الذی اشرفت له‌ الظلمات، و صلح علیه‌ امر الدنیا و الآخرة من ان ینزل به‌ غضبک او یحل سخطک، لک العتبی حتی ترضی، لا حول و لا قوه‌ الا بک) (پیشتر وه‌رمان گێړاوه‌) ده‌لیت: کاتی که‌ کوپانی په‌بیعه‌ بینیان هه‌ستیان جوولا و کۆیله‌یه‌کی خۆیان بانگ کرد که‌ مه‌سیحی

بوو پیی دهوترا عداس، پییان وت بری لهو ترییه ببه و بیخه نهو قاپه و بوی ببه، پیی بلئی لیی بخوات، عداسیش بوی برد و خستییه بهردهستی و پیی وت بخو، پیغه مبه (ﷺ) یش که دهستی خسته ناوی فهرمووی (بسم الله) پاشان خواردی، پاشان عداس سهیری پروو خساری کرد و وتی: به خوا ئهم قسه هی خه لی ئهم شوینه نی یه، پیغه مبه (ﷺ) یش پیی فهرموو (تو خه لکی کام ولایتی ئهی عداس؟ ناینت چی یه؟) وتی: مه سیحیم و خه لکی نهینه وام، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (له گوندی پاو چاک یونسو کوپی مه تا؟) عه داس پیی وت: تو یونس چوډ ده ناسیت؟ پیغه مبه (ﷺ) یش فهرمووی (ئهو برای منه، ئهو پیغه مبه بوو و منیش پیغه مبه رم) عداسیش خووی دا به سهر پیغه مبه (ﷺ) داو سهر ودهست و پیی ماچ کرد، ده لیت: یه کیک له کوپانی ره بیعه به وی دیکه ی دهوت: کوپله که ت لی شیوا، کاتیک عداس هاته وه پییان وت، قوړت به سهر عداس بوچی وات کرد؟ وتی: گه وره م له سهر زه ویدا له مه باشتی نی یه، شتیکی پیی وتم ته نها پیغه مبه دهیزانیت، وتیان: ها عداسی داماو وریابه له ناینه که ت هه لته گپریته وه (ﷺ) چونکه ناینه که ی تو له هی ئهو باشتی، سوله یمانی ته میمی له (السیره) ده لیت: به پیغه مبه (ﷺ) ی وت: شایه تی ددهم تو بهنده و پیغه مبه ری خوات^۲.

ئین مده دویه له عانیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر وتی: ئه گهر ده تدیم له گهل پیغه مبه (ﷺ) چووینه ئه شکه وته وه، پیکانی پیغه مبه (ﷺ) خوینیان لی ده چوړاو پیکانی منیش رهق و تهق که وتبوون، عانیشه (رضی الله عنها) وتی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به بی خوف و نه عل پیی ده بری^۴.

۱ - له البدایه و النهایه ج ۲ ص ۱۲۵ دا هاتووه.

۲ - ضعیف.

۳ - له الاصابه ج ۲ ص ۴۶۶ دا واهاتووه، له ناو هاوه لانیشتا ناوی هیناوه.

۴ - له الكنز العمال ج ۸ ص ۳۲۹ دا به وجوړه هاتووه.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له ئەنەسەوه (ع) هیناویانە پیغەمبەر (ع) له پوژی ئوحوودا دانی شکا و ئازاری سەری هەبوو، خوینی له پوخساری دەسپری و دەیفەرموو (کیف یفلح قوم شجوا نبیهم وکسروا باعیتە و هو یدعوهم الی الله) ئینجا ئەم ئایەتە دابەزی (لیس لک من الامر شیئ) تەبەرانی له المعجم الکبیر له ئەبوسەعیدەوه (ع) هیناویەتی دەلیت: دەموچاوی پیغەمبەر (ع) له پوژی ئوحوودا بریندار بوو، مالیکی کوپی سنان هات بەرهو پووی و برینەکەیی بە زمان لێسیهوه و قووتی دا، پیغەمبەریش (ع) فەرمووی (کیّ حەزەکات سەیری کەسیک بکات کە خوینم تیکەلی خوینی بوو بە سەیری مالیکی کوپی سەنان بکات) ^۱.

تەیاڵیسی له عائیشهوه (رضی الله عنها) هیناویەتی دەلیت: ئەبوبەکر (ع) کە باسی پوژی ئوحوودی دەکرد دەیوت: ئەو پوژە هەمووی هی تەلحە بوو، پاشان دەیوت: من یەکەم کەس بووم له پوژی ئوحوود گەرامەوه کەسیکم بینی له پینا و خوادا دەجەنگا و بینیم وتی: (حمیه) وتم: تەلحەیت کاتیک ئەوهم له دەست چوو کە له دەستم چوو، وتم: کەسیکە له هۆزەکەم لام خوشەویستەر، نیوانی من و بیباوەران کەسیکە نایناسم و من له پیغەمبەر (ع) لێی نزیکتر بووم، دەمدی هەنگاوی وای دەنا من نەمدەنا، ئەویش ئەبوعوبەیدەیی جەراح (ع) بوو، گەیشتی ئەو لای پیغەمبەر (ع) و دانی شکا و دەموچاوی بریندار بوو، دوو ئەلقە چەقیبوونە ناو سەرگۆنای.

پیغەمبەر (ع) فەرمووی بچن بە دەم هاوڕێکەتانەوه، مەبەستی تەلحە بوو، خوینی لی دەچوو بۆیە گوێمان بە قسەکەیی نەدا، چووم تا ئەو له پوخساری لاببەم، ئەبوعوبەیدەیی وتی: سویندت دەدەم وازی لێبھێنە بۆ من، منیش وازم لی هینا، حەزی نەدەکرد بە دەست لایببات ئەو کە پیغەمبەر (ع) ئازار بچەژیت، بۆیە بە دەم گرتی و

۱ - ضعیف.

۲ - له مجمع الزوائد ج ۲ ص ۴۷ دا واهاتوو.

یه کیك له دوو ئەلقه که ی دهرهینا، له گهل ئەلقه که دا دانیکی پی شه وه ی که وت، منیش چووم تا وابکه م، وتی: سویندت دهره م وازی لی بهینه بو من، هه مان شتی جاری یه که می کرد و له گهل ئەلقه که دا دانیکی دیکه شی که وت، ئەبوعوبه یده له هه مووان چاکتر نه وه ی دهرانی، پاش چاکبوونی باری پیغه مبه ر (ﷺ) چووین بو لای ته لحه له چالاییه که دا بوو، هه فتا و نه وهنده برینی هه بوو، په نجه شی برابوو، فریای نه ویش که وتین^۱.

خوڤاگری هاوه لان (ﷺ) له سه ر

سه ختی و نازاره کانی ری بانگه وازی خوا

خوڤاگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سه ر سه ختیه کان

زانای فه رموده ناس نه بولحه سه نی ته رابلوسی له عانی شه وه (رضی الله عنها) هی ناویه تی ده لیت: کاتیک هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) کو بو نه وه - سی و هه شت پیاو بوون - نه بوبه کر زور داوای له پیغه مبه ر (ﷺ) کرد تا خو یان دهر بخه ن، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (نه بوبه کر ئیمه که مین) نه بوبه کریش وازی نه هی نا تا پیغه مبه ر (ﷺ) دهر که وت و موسلمانان به به شه کانی مزگه وتدا بلاوه یان کرد و هه ریه که و دایه پال خیل ی خو ی، نه بوبه کر له ناو خه لکه که دا هه ستا و وتاری داو پیغه مبه ریش (ﷺ) دانیشتبوو، به وه یه که م که س بوو وتاری داو بانگه وازی بو خواو پیغه مبه ر (ﷺ) کرد، بی باوه ران دایان به سه ر نه بوبه کرو موسلماناندا و به توندی لی یان دان، به سه ختی له نه بوبه کر دراو عوتبه ی کو پی ره بیعه ی فاسق لی نزی ک بوویه وه و به دوو نه علی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۹ دا واهاتوه. ئین سه عیدیش ج ۳ ص ۲۹۸ و ئین سنی و شاشی و به زار و ته به رانی له المعجم الاوسط و ئین هه بیان و دارقوتنی له (الافراد) و نه بونه عیم له (المعرفة) و ئین عه ساکیر و هه روه ها له (الکنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا هه موو نه مانه هی ناویانه.

دهستی لییداو دهیدا له پوو خساری، چوو به سهر سکی نه بوبه کر تا نه وهی ده موچاوی و لووتی جیا نه ده کرایه وه.

به نوتیم هاتن و بیباوه ران له نه بوبه کر دور که وتنه وه، به نوتیم نه بوبه کریان خسته ناو به تانیه ک و بردیا نه وه ماله وه گومانیان له وه نه بوو ده مریت، پاشان به نوتیم که رانه وه و چوونه مزگه وت و وتیان: سویند به خوا نه گهر نه بوبه کر به مریت عوتبه ی کوپی ره بیعه ده کوژین، که رانه وه بولای نه بوبه کر و نه بو قوحافه و به نی تیم نه بوبه کریان ده دواند تا وه لای دایه وه، پاشان هه ستا و به ئوم خهیری دایکیان وت: بزانه شتیکی بده ری بابیخوات یان ناو بخواته وه، کاتیک بو ی برد زور داوا ی لی کرد نه ویش ده یوت: پیغه مبه ر (ﷺ) چی لیها ت؟ دایکی وتی: هه والی هاو پی که تم نیه، وتی: ده ی برؤ بولای ئوم جه میلی کچی خه تتاب و پرسپاری لی بکه له سهر پیغه مبه ر (ﷺ). نه ویش چوو بولای نه م جه میل و وتی: نه بوبه کر له سهر موحه مه دی کوپی عه بدوللا پرسپارت لی ده کات؟ وتی: نه بوبه کر و موحه مه دی کوپی عه بدوللاش نانا سم، به لام نه گهر حه زده که یت له گه لت دی م بولای کوپه که ت، وتی: به لی، چوون تا هاتنه لای نه بوبه کر به په که که وته یی و نه خو شسی بینییان، ئوم جه میل لی نی نزیک بوویه وه و قیرژه یه کی کرد و وتی: سویند به خوا (که سانی فاس و بیباوه ر وایان پی کرد و ویت، له خوا ده پاریمه وه توله ت بکا ته وه لییان، وتی: نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) چی لیها ت؟ وتی: نه وه دایکته ده بییستیت، وتی: گرفتیک نیه، وتی: ساغ و سه لامه تنه وتی: له کو ییه؟ وتی: له مال ئیینولنه رقه م، وتی: ده ی به خوا نان ناخوم و هیچ ناخومه وه تا نه چمه لای پیغه مبه ر (ﷺ).

نه وانیش وه ستان تا که می ک به هو ش خو دا ها ته وه و خه لکی چوونه وه مال، شانیان دایه ژیر بالی تا بردیا نه لا پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) باوه شی پیا کرد و ماچی کرد و موسلمانانیش وایان کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) ته واو دلی بو ی سووتا، نه بوبه کر وتی: به دایک و باو که مه وه به قوربانت بم نه ی پیغه مبه ری خوا من هیچم نیه ته نها نه و فاسقه دای له ده موچاوم، نه مه دایکه که بو کوپه که ی چاکه ی

زوره و تويش پيروزيت، دهی نزای بؤ بکه و بانگی بکه بؤلای خوا، به لکو خوا به هوئی
تؤوه له دؤزهخ پزگاری بکات، پيغه مبهريش (ﷺ) نزای بؤ کردو بانگی کرد بؤ
ئيسلام و ئه ويش موسلمان بوو، هه موو له خزمهت پيغه مبهريش (ﷺ) له ماله کهدا
مانگيک مانه وه، ژماره يان سی و نوکەس بوو.

حه مزه ی کورپی عه بدولموته لیب (ﷺ) ئه و پؤژه موسلمان بوو که له ئه بویه کردرا،
پيغه مبهريش (ﷺ) نزای کرد تا خوا پيتموونی عومهری کورپی خه تتاب يان ئه بوجه هلی
کورپی هيشام بکات، ئه وه بوو عومهر به رنزا که کهوت، نزا که له پؤژی چوار شه ممه دا
بوو عومهریش له پؤژی پينج شه ممه دا موسلمان بوو، پيغه مبهريش (ﷺ) و خه لکی ناو
ماله که الله اکبريکیان کرد که له و په ری مه که که وه بيسترا، ئه بولنه رقه م — که کويړيکی
بيباوه پ بوو — هات و وتی: خوايه له به نی عه بيدولنه رقه م خوش به چونکه بيباوه پ
بوون، عومهر وتی: ئه ی پيغه مبهري خوا تا که ی ئيمه ئايينمان بشارينه وه له کاتيکدا
له سه ره قين و ئاييني ئه وان پووجه و ئاشکرا و دياربييت؟ فه رمووی (عومهر ئيمه
که مين بينيت تووشی چی بووين) عومهر وتی: سويند به و که سه ی توئی به حه ق
ناردوه هه کورپک هه بييت تيايدا دانيشتبم بيباوه پ بووبن ئيمانی تيدا دهرده خه م،
پاشان چوو ته وافي که عبه ی کرد و چوو به لای قوره يشدا، ئه وانيش چاوه پوانی بوون،
ئه بوجه هلی کورپی هيشام وتی: فلان که س ده لين توش له خسته براويت؟ عومهریش
له بهر چاويدا شايه تومانی هينا، بيباوه پان هاتن بؤی، ئه ويش دای به سه ره عوتبه داو
خستی و لييده داو ده سستی ده کر به نيوچاوانيدا و عوتبه ش هاواری ده کرد و خه لکی
دوور که و تنه وه و عومهریش هه سستا و کام ليی نزیک بوونايه ته وه گه وره که يانی ده گرت
تا هه موو وازيان هينا، ده چوويه هه موو کورپه کان و ئيمانی نيشانده دا، پاشان به و
باروه چوو بؤلای پيغه مبهريش (ﷺ) وتی: به دايک و باو که مه وه به قوربانتم به خوا هيچ
کورپکی سه رده می بيباوه پيم نه ما مه گه ر ئه وه ی به بی ترس و بيم ئيمانم تيدا
نيشاندا، پيغه مبهريش (ﷺ) چوو و عومهریش له به رده ميه وه و حه مزه ی کورپی
عه بدولموته ليبيشي له گه لدا بوو، چوو تا ته وافي که عبه ی کرد و نويژي نيوه پؤی به بی

صەحىجەكەي ئەۋەيە: عومەر لە دىۋى دەرىچىۋى كۆچەرەن بۇ خاكى جەبەشە
موسلمان بوو، ئەمەش لە سالى شەشەمى پىغەمبەرەيەتيدا بوو.^۲

١- ضعيف.

۳۲۴

ئەبوبەکر کە سێکی وابوو زۆر دەگه‌ریا، لە کاتی خویندنی قورئاندا بە سەر چاوه‌کانیدا زāl نە دەبوو، ئەمە خانە دانانی بێباوەری قورەیشی ترساند و ناریدیان بۆلای ئێین دوغنه و ئەویش چوو بۆلایان، وتیان: ئێمە لە پەنای تۆدا پێماندا بە ئەبوبەکر تا لە مالى خویدا پەرەردگاری بپەرسیت، بەلام ئەو لەو لەو لایدا مزگەوتیکی دروست کردوو و تیایدا نوێژدەکات و قورئان دەخوینیت، ئێمەش دەترسین ژن و منالمان لە خشته بەریت، دەی پیتی لی بگرن، ئەگەر حەزەدەکات لە ماله‌وه‌ی خۆی بیکات باشە، ئەگەر نا داوای لی بکە پەناکەت پی بداتەو چونکە دەترسین وابکات بەلێن بشکینیت و رازی نین ئەبوبەکر بە ئاشکرا وابکات، عائیشە (رضي الله عنها) دەلیت: ئێین دەغنه‌هات بۆلای ئەبوبەکر و تی: تۆ دەزانیت من لەسەر چی پەنام دایت، یان با بەس ئەو بێت یان زیمەم بۆ بگێرەو، من حەزناکەم عەرەب وابیستن لە بەلێن لامداو، ئەبوبەکریش و تی: پەناکەت بۆ دەگێرەو و بە پەنای خوای گەورە پازیم، ئینجا فەرمودەکە بە دوورو درێژی لەسەر کوچ کردن دینیت.

ئێین ئیسحاقیش بەهەمان شیوه‌هیناویەتی لە دەقەکیداتووه: ئەبوبەکر چوو تا کوچ بکات تا ئەو‌ه‌ی ماوه‌ی پوژیک یان دوو پوژپی لە مەککەو چوو، ئێین دەغنه‌ی پیگەیشت کە گەورە‌ی ئەحابیش بوو، و تی: ئە‌ی ئەبوبەکر بۆ کو‌ی دەچی؟ و تی: هۆزەکەم دەریان کردم و فشاریان لەسەر دانام، و تی: بۆ چی؟ سویند بە خوا تۆ جوانی خیلیت، پالپشتی لاوازو چاکەکارو دەستگرو‌ی نەداریت، بگەرێرەو تۆ لە پەنای مندایت، ئەویش لەگە‌لی گە‌رایەو چوونە مەککە، ئێین دەغنه‌ و تی: ئە‌ی کو‌مه‌لی قورەیش من پەنای ئێین ئە‌بی قوحافەم داو کەستان لە گولی کەتری پی نەلین، ئەوانیش دەستیان لە ئەبوبەکر گرتەو، لە کو‌تاییەکیداتووه‌ و تی: ئەبوبەکر من پەنات نادەم بۆ ئەو‌ه‌ی ئازار بدەیت، ئەوان لەو شوینە‌ی هەتە (مزگەوتە‌کە‌ی لای مالى) بیزارن و بەو ئازاریان پی دەگات، دە‌ی بپورە ماله‌و و چیت پێخوشە بیکە، ئەبوبەکر و تی: پیت چۆنە پەناکەت بۆ بگێرەو و بە پەنای خوا پازیبم، ئەویش و تی: دە‌ی پەناکەم بۆ بگێرەو، و تی: وا بۆم گێرایتەو، ئێین

دەغنىش ھەستاي وتى: كۆمەلى قورەيش ئىبن ئەبى قوحافە پەناكەي بۇ گىرامەۋە ئىتر چى پى دەكەن خۇتان دەزانن^۱.

ئىبن ئىسحاق لە قاسمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكرى صديق (ﷺ) كاتىك لە پەناي ئىبن دەغنى دەرچوو گەمژەيەكى قورەيشى پىي گەيشت كاتىك بەرەۋ كەعبە دەچوو، خۇلى كرد بەسەرىدا، ۋەلىدى كوپى مۇغەيرە - يان عاصى كوپى ۋائىل - داي بەپال ئەبۇبەكرىدا ۋەبۇبەكرى پىي وت: ئابىنىت ئەۋ گەمژەيە چى دەكات؟ وتى: تۇ خۇت وات كرد بە خۇت، ئەۋيش دەيوت: ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، البدايە والنھايە ج ۳ ص ۹۵ پىشتەر لە فرمودەكەي ئەسماندا (رضي الله عنها) ص ۲۶۰ لاي ئەبۇبەكرى ۋەلى دىكەش ھاتوۋە وتى: يەككى ھاۋارىيى كرد ئەۋ ئەبۇبەكرى ھاۋرىيەكەت كەۋە لامان، ئەۋيش دەيوت: قورقان بەسەر، ئايا كەسىك دەكوژن كە دەلىت خوا پەرۋەردگارمە ۋە لەلايەن پەرۋەردگار تانەۋە بەلگەي پوونى بۇ ھىناۋن) ئەۋانىش ۋازيان ھىنا لە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەكەۋتنە ئەبۇبەكرى^۲.

۱ - صحيح.

۲ - له البدايه والنھايه ج ۳ ص ۹۴ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

(خوڙاڱري عومهرى ڪورى خه ٽٽاب (ﷺ) له سهر سه ختيه ڪان)

ئيبن ئيسحاق له ئيبن عومره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ عومهر (ﷺ) موسلمان بوو وتي: نهى قورهيش ڪي زور قسه ده هيٺيت و ده بات؟ پٺيان وت: جه ميلى ڪوپى موعه ممر، نه ويش چوو بولاى، عه بدوللا ده لئيت: كه وتمه شويٺي تا بزانم چي ده ڪات - نه وڪات هه رزه ڪار بووم و هه رچيم ده دي عه قلم پئي ده شڪا - چوو بولاى، پئي وت: جه ميل ده زانيت من موسلمان بووم و چوومه ته سهر ناييني موحه مه (ﷺ)؟ وتي: سويند به خوا هه ركه پئي وت عه باكهى هه لگرت و عومهر يش كه وته شويٺي و منيش كه وتمه شويٺي تا له بهر ده رگاي كه عبه دا به ده نكي بهرز هاواري كرد: نهى ڪومه لى قورهيش - له ڪوپى خوياندا بوون له ده وري كه عبه دا - بزانن ئيبن خه ٽٽاب هه لئه له تا، عومهر يش له پشتيه وه ده يوت: درود ڪات، به لكو من موسلمان بووم و شايه تي ده دم هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغه مبهري خوايه، نه وانيش هه ستان بوى و لياندا تا خوڙ هاته سهر سهريان (نيوهى پوڙ) دانيش و نه وانيش له سهر سهري پاوه ستان، نه ويش وتي: چي ده توان بيڪن، سويند به خوا نه گهر سى سهد كه س بوينا يه يان ئيره مان بو به جي ده هيشتن يان ئيره تان بو به جي ده هيشتن، له م باره دا بووين كه پيريكي قورهيش ڪلاويڪ و ڪراسيكي خه تخه تاوى له بهر بوو له لايان پاوه ستا و وتي: چيتانه؟ وتيان عومهر هه لئه له تاوه، وتي: به سه ڪابرا بوخوى شتيكي هه لبرارد وه و ئيتر چيتان ده وئيت؟ واده زانن بهنى عه دي به و جوڙه نه و كه سهى خويان ده دنه ده ستان؟ وازي لى بهينن، سويند به خوا وه نه وهى ڪراسيڪ بيت و له سهري لا برابيت، منيش - پاش ڪوچ كردن بو مه دينه - به باوڪم وت: بابه گيان نه و ڪابرا ڪي بوو؟ وتي: ڪوپى شيرينم نه وه عاصى ڪوپى وائيلي سه همى بوو.^{۱ ۲}

۱ - صحيح.

۲ - سه نه ده كه شى ته واو به هيڙه، هه روه ها له البدايه والنه ايه ج ۳ ص ۸۲ دا هاتوه.

بوخارى ج ۱ ص ۵۴۵ لە ئىبن عومەر رەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە مائەۋە بوو و ترسى داىگرتىبوو كە عاصى كۆرى وائىلى سەھمى ئەبوعەمر بە كلاًۋىك و كراسىكى ئاورىشماۋىيەۋە كە لە بەنى سەھمى ھاۋپەيمانى سەردەمى نەزانىمان بوو ھات: پىنى وت: چىتە؟ وتى: ھۆزەكەت دەلىن: ئەگەر مۇسلمان بىم دەمكۆژن، وتى: ھىچ نىيە دۋاى ئەم قسەت لە خۆت دۇنياۋىيە، عاص چۈۋىيە دەرو خەلكى بىنى كە بەلىشاۋ كۆيۈنەۋە وتى: چىتان دەۋىت؟ وتيان: ئەۋە ئىبن خەتتابە ھەلخەلەتاۋە، وتى: دەستى بۇ نەبەن، ئەۋانئىش كىشانەۋە دۋا.^۱

(خۆگرى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) لە سەر سەختىەكان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۷ لە مۇھەمدى كۆرى ئىبراھىمى تەيمىيەۋە ھىناۋىيەتى كاتىك عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) مۇسلمان بوو ھەكەمى كۆرى ئەبۇلەعاصى كۆرى ئومەييە گرتى و بەستىيەۋە وتى: ئەرىۋاز لە ئايىنى با و باپىرانت دىنىت بۇ ئايىنىكى داھىتراۋ؟ سۆيىند بە خوا بەرت نادەم تا ۋاز لە ئايىنە نەھىنىت، عوسمان وتى: سۆيىند بە خوا ھەرگىز ۋازى لىناھىنم دەستبەردارى نابم، كە ھەكەم بىنى سۈۋرە لە سەر ئايىنەكەى ۋازى لىھىنا.

(خۆگرى تەلھەى كۆرى عوبەيدۇللا (ﷺ) لە سەر سەختىەكان)

بوخارى لە (التارىخ) لە مەسعودى كۆرى خوراشەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە نىۋان صەفاۋ مەپۋەدا تەۋافمان دەكرد خەلكىكى زۆر كەۋتبۈۋنە شوۋىنى گەنجىك كە دەستى لە ملىدا بوو، وتم ئەۋە چىيەتى؟ وتيان: ئەۋە تەلھەى كۆرى عوبەيدۇللايە ھەلخەلەتاۋە، ئافرەتتىك لە دۋايەۋە بوو و لىى توۋرە دەبوو و قسەى پى دەۋت، وتم: ئەۋزە كىيە؟ وتيان: صەمى كچى ھەزەرەمى داىكى.^۲

۱ - صحيح.

۲ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۱ دا ۋاھاتۈۋە.

حاکم لە المستدرک ج ۳ ص ۳۶۹ لە ئیبراھیمی کوپی موحەمەدی کوپی تەلحەو ھەنناوێت دەلیت: تەلحە کوپی عوبەیدوللا (ﷺ) پێی و تە: چوومە بازاری بوو لە ھەو قەشەیکە لە پەرستگا کەیدا بوو دەلیت: پرسیار لە خەلکی ئەم کاروانە بکەن بزانن کە سە خەلکی ھەرامیان لە گەلدا یە؟ تەلحە (ﷺ) دەلیت: و تە: بەلی، من و تە: ئەری ئەحمەد دەرکەوت؟ و تە: ئەحمەد کێیە؟ و تە: کوپی عەبدوللای کوپی عەبدولموتەلیب لەم مانگەدا دەرکەوت و کوٹای پیغەمبەرانیشتە، لە ھەرەم دەرکەوت و کوچ دەکات بۆلای خورما و شوینی بەرد و زیخ و چەو وریابە پیش بکەوێت و زوو فریای کەوێت، تەلحە دەلیت: قسەکە چوویە دڵمەو و خیرا چوومەو بۆ مەککە و تە: ھێچ پوویداو؟ و تە: بەلی: موحەمەدی کوپی عەبدوللای ئەم دەلێن بووم بە پیغەمبەر و ئێن ئەبی قوحافەش شوینی کەوتوو، منیش چووم بۆلای ئەبوبەکر (ﷺ) و تە: ئەری تۆ شوین ئەو کابرا کەوتوو؟ و تە: بەلی: بێر بۆلای و شوینی بکەوێت چونکە بانگەواز بۆ ھەق دەکات، تەلحەش پێی و تە کە راھیبە کە چێ و تەو ئەبوبەکریش تەلحە بەرد بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) و تەلحە موسلمان بوو، تەلحە پووداوی راھیبە کە بۆ پیغەمبەر (ﷺ) گێرایەو، ئەویش دڵخۆش بوو، پاش موسلمان بوونی ئەبوبەکر و تەلحە نەو فەلی کوپی عەدویە گرتنی و بەیە کە پەت بەستنیو و بەنو تیمیش بەرگریان لێ نەکردن، نەو فەلی کوپی خوێلید پێی دەرتر شیری قورەیش، بۆیە ئەبوبەکر و تەلحە لە پال یە کدا و بە (قرینین) ناویان دیت، ئینجا فەرمودە کە دینیت، بەیە قیش ھەنناوێت و لە فەرمودە کەیدا ھاتوو کە پیغەمبەر (ﷺ) فەرموویە تە (اللهم اکفنا شرابن العدویة) واتە (خوایە بەدورمان بگرە لە خراپە ئێن عەدویە).^۱

۱ - ضعیف.

۲ - لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۲۹ دا ھاواتوو.

خوگري زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) له سهر سه ختيه کان

ٺه بونه عيم له الحليه ج ۱ ص ۸۹ له ٺه بونه سو ده وه هيناويه تي ده لئيت: زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) له ته مهني هه شت سائيدا موسلمان بوو له ته مهني هه ڏهه سائيدا ڪوچي ڪرد، مامي زوبهيري بو ٺا زارداني زوبهيري له سهر سه سيريڪ ده يبه سته وه و به ٺاگر له ڙيره وه دوو ڪه لي بو ڏهه ناردو ده يوت: بگه پڙوه بو بيبا وه پي، زوبهيري ش ده يوت هه رگيز شتي وا ٺا ڪه م.^۱

ٺه بونه عيميش له حه فسي ڪوري خاليد وه هيناويه تي ده لئيت: مامو ستايه ڪه له موسله وه هاتبوو بولا مان بوي گيڙامه وه وتي: هاوده مي زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) بووم له چهند سه فهر يڪدا، له وشكه لانيڪدا تووشي له شگراني بوو وتي: دامپوشه، منيش دامپوشي، لايه ڪي به پرودا وه چهر خاندوم سه ير ڪرد به شمشير بريندار بووه، وتم: سويند به خوا شوينه واريڪ به جهسته ته وه ده بينم به ڪه سي ديڪه وه نه مبينيوه، وتي: ٺه وهت بيني؟ وتم به لي، وتي: سويند به خوا هه ربرينيڪي له گهل پيغه مبر (ﷺ) و له پيناو خوادا بووه.^۲

^۱ - ته به رانيش هيناويه تي و ده لئيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه جي متمانه ن، فهرموده ڪه ش مورسه له، هه يسه مي له مجموع الزوائد ج ۹ ص ۱۵۱ دا هيناويه تي، حاڪم ج ۲ ص ۳۶۰ له ٺه بونه سو ده له عوره وه (ﷺ) هيناويه تي.
۲ - ضعيف.

^۳ - ته به راني هيناويه تي، حاڪم له المستدرڪ ج ۳ ص ۳۶۰ هيناويه تي، ٺيبن عه ساڪيريش هيناويه تي، له المنتخب ج ۵ ص ۷۰ يشدا هاتوه، هه يسه مي ج ۹ ص ۱۵۰ دا ده لئيت: زانا موسليه ڪه ناناسم، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه ن، ته و او. ٺه بونه عيمش له عه لي ڪوري زهيد وه ده لئيت: ڪه سيڪ ڪه زوبهيري بيني وه بوي گيڙامه وه: له سهر سنگيدا وه ڪ چال شويني شمشيرو تيري پڙوه ديار بوو، له الحليه ج ۱ ص ۹۰ دا واهاتوه.

(خوگري بيلالی کوړی رباحی بانگدهر (ﷺ)) له سهر سه ختیه کان

ئیمامی نه حمه دو ئین ماجه له مه سعوده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: یه که م که سانیک موسلمان نبونی خو یان نیشاندا هوت که س بوون، پیغه مبه (ﷺ) و نه بوبه کرو عه ممارو سومه ییه ی دایکی و سوه یب و بیلال و مقداد (ﷺ)، خوی گه وره پیغه مبه (ﷺ) به هو ی مامیه وه پاراست، نه بوبه کر خوا به هو ی هو زه که یه وه پاراستی، نه وانی دیکه ش بیباوه پان ده یانگرتن و به رگی ناسنیان ده کردنه بهرو ده یانخستنه به رخوړ، هه رکامیان نه وه ی ویستی بویان هاته دی (که سیك هات به هانایانه وه)، جگه له بیلال که له پیناو خوا دا خو ی گرت و نازاری چه شت، هینا یان دایانه ده ست دوو کوړو به دو له کانی مه که دا رایانده کیشا نه ویش ده یوت نه حه د نه حه د^۱.

نه بونه عیمیش له الحیه ج ۱ ص ۱۴۰ له فرموده که ی مواهیده وه هیناویه تی، له فرموده که یدا هاتوه: نه وانی دیکه ش جلی ناسنیان ده کردنه بهرو ده یانخستنه به رخوړو تا نه وه ی خوا ویستی سه ختی گهرمای ناسن و خوړیان تووش بوو، به یانایان نه بوجه هل - نه فرینی خوی لی بیت - به خه نجه ری که وه ده هات و قسه و جنیوی پی ده وتن، ئین عه بدولبیر له فرموده که ی مواهیده دا - له سهر هه والی بیلال ده چیت و ده لیت: په تیان کردبووه ملی و به ناو دارو به ردی مه که دا ده یانگرتا، ئین سه عد ج ۲ ص ۱۶۶ له مواهیده وه به وشیوه یه هیناویه تی زوبه یری کوړی به کار

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۸ دا هاتوه، حاکم ج ۲۸۴ دا هیناویه تی، سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه، زه ه بی ده لیت: سه حیه، نه بونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۱۴۹ دا هیناویه تی، ئین نه بی شه یبه ش هیناویه تی، له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۴ دا هاتوه، ئین عه بدولبیر له الاستیعاب ج ۱ ص ۱۴۱ دا له فرموده که ی ئین مه سعوده وه هیناویه تی.

لە عورۇھى كۆپى زوبەيرە ھە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: بىلال ھى ئافرىدە تىكى بەنى جەمەت بولۇپ، لە رەمزاى مەككە سزاىان دەدا، پىشتىيان دەخستە سەر زەۋىيەكە تا بىباۋەر بىت، ئەۋىش دەيوت ئەھدە ئەھدە، لە ۋارەدا ۋەرەقە دەيدا بە پالیدا ۋ دەيوت: ئەھدە ئەھدە ئەھى بىلال، سوئند بەخۇا ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە سوژو بەزەيى.

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ھىشامى كۆپى عورۇھە لە باۋكىيە ھېناۋىيەتى دەلىت: ۋەرەقە ھى كۆپى نەۋفەل دەيدا بە پال بىلالدا كە سزا دەدا دەيوت ئەھدە ئەھدە، ئەۋىش دەيوت: ئەھدە ئەھدە ئەھى بىلال گىيان، پاشان سەيرى ئومەيىيە كۆپى خەلفە دەكرد كەۋا سزاى بىلالى دەدا دەيوت: سوئند بەخۇاى گەۋرە ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە جىيى سوژو بۇ كۆرۈنەۋەي، تا ئەۋەي ئەبۇبەكرى صديق پۇژىك داي بە لايدا كە سزاىان دەدا، بە ئومەيىيە ۋت: ئەرى لە خۇا ناترسىت ۋابە ھەژارە دەكەيت، كۆيلەيەكەم ھەيە لە ۋرەشترو بە ھىزترە بۇ ئايىنەكەت دەتدەمى لە جىياتى ئەۋ، ۋتى: قىۋلەمە، ئەمە بۇ تۇ، ئەبۇبەكرىش كۆيلەكەي پىدا ۋ بىلالى ئازاد كەرد، لە پىش كۆچكردنى لە مەككە - شەش كۆيلەي دىكەي لە سەر ئىسلام پزگار كەرد، بىلال خەۋتەمىيان بوۋ، ئەبۇنەئىم الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ئىبن ئىسحاق ھە ھېناۋىيەتى: ئومەيىيە لە گەرمای پۇژدا بىلالى دەبرد ۋ لە سەر پىشت لە چەم ۋ زىخى ناۋ مەككەدا رايدەكىشا، دواتر فەرمانى دەكرد بەردىكى گەۋرەيان دەخستە سەر سنگى، ئومەيىيە پىي دەۋت: ئاۋادەبىت تا دەمرىت يان بەرامبەر بە مۇخەمەد بىباۋەر دەبىت ۋ لات ۋ عوززا دەپەرستىت، ئەۋىش لە ۋ سەختىيەدا دەيوت ئەھدە، ئەھدە، عەمماى كۆپى ياسر باسى بىلال ۋ ھاۋەلانى ۋ سەختى ۋ ناپەرەختىيانى دەكرد ۋ لە سەر ئازاد كەردنى بىلال لە لاينە ئەبۇبەكرەۋە دەدا كە بە ئەبۇبەكر دەۋترا (عتىق) دەيوت:

جزى الله خيرا عن بلال و صحبه
عتيقا و اخزى فاكها و ابا جهل
عشية هما في بلال بسوءة
ولم يحذرا ما يحذر المرء ذوالعقل

شهدت بان الله ربي على مهل
لاشرك بالرحمن من خيفة القتل
موسى و عيسى نجني ثم لا تبلى
على غير بركة منه ولا عدل^١

بتوحيده رب الانامل وقوله
فان يقتلونى فلم اكن
فيارب ابراهيم والعبد يونس
لم ظل يهوى الغي من ال غالب

(خوگري عه مھاری کوری یاسرو خیزانیان (ﷺ)) له سهر سه خیه کان

ته بهرانی و حاکم و بهیه قی و نین عه ساکیر له جابیره وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر
(ﷺ) دای به پال عه ممارو خیزانه کهیدا که سزاده دران فهرمووی (ابشروا ال عمار وال
یاسر فان موعدکم الجنة)^٢.

حاکم له (الکني) و نین عه ساکیر له عوسمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له
به تحاء له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) دهرچووم دامان به پال عه ممارو دایک و باوکیدا که له بهر
خورد سزاده دران تا واز له ئیسلام بهینن، ئه بو عه ممار و تی: ئه ی پیغه مبه ری خوا
ژیان وایه (زه مانه وایه) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (صبرا یا ال یاسر اللهم اغفر لال
یاسر وقد فعلت)^٤.

^١ - له الحلیة ج ١ ص ١٤٨ دا واهاتووه.

^٢ - صحیح.

^٣ - هه یسه می ج ٩ ص ٢٩٣ ده لیت: که سه کانی ته بهرانی سه حیحن جگه له ئیبراهیمی کوپی
عه بدولعه زیزی موقه وم که ئه ویش جینی متمانه یه.

^٤ - ضعیف.

^٥ - ئه حمده و بهیه قی و به غه وی و عقیلی نین مونده و ئه بونه عیم و که سانی دیکه ش به و واتایه له
عوسمانه وه (ﷺ) هیناویانه، هه روه ها له (الکنز العمال ج ٧ ص ٧٢) هاتووه، ئین سه عد ج ٣
ص ١٧٧ دا له عوسمانه وه (ﷺ) بهوشیوه هیناویه تی.

ئەبوئەحمەد حاکم لە عەبدوللای کوپی جەغفەرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت:
 پیغەمبەر (ﷺ) دای بە پال یاسرو عەممار و دایکی عەمماردا کە لەبەر خوا سزا دەران،
 پیغەمبەر (ﷺ) پیتی فەرموون (صبرا ال یاسر صبرا ال یاسر فان موعدکم الجنة) ئیبن
 کەلبی لە ئیبن عەبباسەو (ﷺ) بەوجۆرە هیناویەتی و عەبدوللای کوپی یاسریشی
 بۆ زیاد دەکات، هەرودەها دەلیت: ئەبوجەهل دای لە سومەییە و کوشتی. یاسریش بە
 سزا مردو و عەبدوللای مردو فەردراو کەوتە خوار.^۱

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۴۰ لە ئەبوعوبەیدە ی کوپی موحەمەدی کوپی
 عەممارەو هیناویەتی دەلیت: بیباوەران عەماریان گرت و وازیان لێنەهینا تا قسە
 و ت بە پیغەمبەر (ﷺ) و بەچاکە باسی خواوەندەکانی ئەوانی کرد، کاتیک هات بۆلای
 پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (چیت بوو؟) وتی: خراپەم هاتە پێ ئەو پیغەمبەری خوا،
 دوا جار قسەم پێ وتیت و بە باشە باسی خواوەندەکانی ئەوانم کرد، پیغەمبەر (ﷺ)
 فەرمووی (کیف تعبد قلبک؟) واتە (ئەو دلت چۆن بوو؟)

وتی: لە دڵمدا باوەر چەسپاوە بوو، فەرمووی (فان عادوا فعد) واتە (ئەگەر هەمتر
 ناچاریان کردیتەو و ابکەرەو).^۲

هەرودەها لە موحەمەدەو هیناویەتی: کە پیغەمبەر (ﷺ) گەیشت بە عەممار سەیر
 دەکات دەگریت، چاوەکانی سپی فەرمووی (اخذک الکفار فغطوک فی الماء فقلت کذا
 وکذا فان عادوا فقل لهم ذاک لهم).

هەرودەها ج ۳ ق ۱ ص ۱۷۷ لە عەمری کوپی مەیمونەو دەلیت: بیباوەران عەماری
 کوپی یاسریان بە ئاگر سوتاند، پیغەمبەریش (ﷺ) دای بە پالداو دەستی دەهینا

۱ - ضعیف.

۲ - له الإصابة ج ۳ ص ۶۴۷ دا هاتوو. ئەحمەدیش لە موحەمەدەو هیناویەتی دەلیت: یەکەم شەهیدی ناو
 ئیسلام دایکی عەممار سومەییە بوو کە ئەبوجەهل خەنجەرێکی کرد بە سکیداو کوشتی، لە البدایة
 و النهایة ج ۳ ص ۵۹ دا هاتوو.

۳ - ئیبن سەعد ج ۱ ق ۱ ص ۱۷۸ لە ئەبوعوبەیدەو بەوجۆرە هیناویەتی.

بەسەر سەرىداۋ دەيفەرموۋ (يا نار كوني بردا وسلاما على عمار كما كنت على ابراهيم عليه السلام تقتلك الفئنة الباغية) واتە (ئەي ئاگر ساردو سەلامەتتە بەسەر عەممار ھەرۈەك چۆن بۆ پېغەمبەر ئىبراھىم (عليه السلام) واتكرد، ئەي عەممار دەستەيەكى سەركەش (ياخى) دەتكۆژن.^۱

(خۆگى خەبىبابى كۆرى ئەرەت (ﷺ) لەسەر سەختىيەكان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۱۷ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەبىبابى كۆرى ئەرەت (ﷺ) چوۋ بۆلای عومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) ئەۋىش لە شوۋىنى خۇى داينىشاندا، وتى: لەم دونىايەدا كەس نىيە ھىندەي ئەم كەسە شىاۋى ئەم شوۋىنە بىت جگە لە يەك كەس، خەبىباب پىيى وت: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە كىيە؟ وتى: بىلال، خەبىباب وتى: لە من شىاۋتر نىيە، بىلال لە نىۋ بىباۋەراندا كەسىكى نارد تا بىپارىزىت: بەلام من كەسم نەبوۋ بىپارىزىت، ئەگەر ئەۋ پۇژ دەتتىنىم گرتىمىان و ئاگرىكىيان بۆ كىرمەۋەۋ پاشان خستىمانە ناۋىيەۋە پاشان يەكىكىيان پىيى خستە سەرسىنگم و پىشتم كەۋتە سەرزەۋى، پاشان پىشتى پىيى نىشاندا كە پەلە گرتىۋى (ھى سوۋتاۋى).^۲

ئەبۇنەئىم لە الحلىيە ج ۱ ص ۱۴۴ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) پىرسىيە لە بىلال كىرد كە بىباۋەران چۆن ئازارىيەداۋە، خەبىباب وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا سەيرى پىشتم بىكە، عومەر وتى: تا ئىستاشتى وام نەدىۋە، وتى: ئاگرىكىيان بۆ كىرمەۋە چەۋرى پىشتم ئاگرەكەي كۆژاندەۋە، ھەرۈەھا ئەبۇنەئىم و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە ھىناۋىيە، لە كىز العمال ج ۱ ص ۷۱ لە ئەبۇلەيلى كەندىيەۋە ھاتوۋە دەلىت: خەبىبابى كۆرى ئەرەت ھات بۆلای عومەر (ﷺ) وتى:

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۱ دا واهاتوۋە.

نزريڪي بڪه نه وه ڪهس له تو شيواوترى ئهه شويئنه نيه جگه له عه ممامري ڪوري ياسر،
خه بابا بيش شويئنه واري پشتي پي نيشاندهدا ڪه چوڻ بيباوه پان سزايانداوه.

ئه حمده له خه بابا به وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: من ڪه سيڪي ئاسنگه ر بووم،
قه رزيڪم به سهر عاصي ڪوري وائيلاه وه بوو، چووم بولاي تا داواي قهرزه ڪم بڪم،
ئه ويش وتي: به خوا ناتده مه وه ۱ به رامبر به موحه مه بيباوه رنه بيت، منيش وتم:
به خوا هرگيز شتي وا ناڪم تا ئه وڪاته ي ده مریت پاشان زيندوو ده بيته وه، وتي:
ئه گهر من بمرم و داوي زيندوو بوومه وه دييت بولام و ئه وڪات مال و سامان و مندالم
هه يه ده تده مه وه، خواي گه ورهش ئهه ئايه ته ي دابه زانده (افرايت الذي كفر بئاياتنا
وقال لاوتين مالا و ولدا) تا (وياتينا فردا).^۱

بوخاري له خه بابا به وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: چوومه خزمت پيغه مبر (ﷺ)
ڪه له پال ڪه عبدها پالي دابويه وه، ئازاري بيباوه پانمان زور پيگه يشتبوو، وتم: ئايا
له خوا ناپار پيئته وه؟ ئه ويش دانيشت و رهنكي ده موچاوي سوور هه لگه را و فهرمووي
(ئه وانه ي پيش ئيو هه يانبوو به مشاري ئاسنين له ت ده ڪرا به گوشت و ئيسقانيه وه
ڪه چي وزي له ئاينه ڪه ي نه ده هيئا، خواي گه وره ئهه ڪاره ته واو ده ڪات و
ده گه يه نيئته جي تا ئه وه ي ڪه سيڪ له سه نعا ئه وه سوار ده بيت بؤ حه زره مه وت له خوا
نه بيت له ڪهس ناترسيئ (گورگيش ترسي بؤ مه ر ڪه ي هه يه) به لام ئيو هه په له
ده ڪه ن)^۲

۱- لة البداية و النهاية ج ۳ ص ۱۵۹ واهاتوه، هه روه ها ئيين سه عد ج ۳ ص ۱۱۶ له خه بابا به وه
به وجوره هيئاويه تي.

۲- ئه بوداود و نه سائي هيئاويانه، له العيني ج ۷ ص ۵۵۸ و حاڪم ج ۳ ص ۲۸۲ به هه مان واتا هاتوه

(خۆگى ئەبوزەرى غەفارى (ﷺ) لەسەر سەختىيەكان)

بوخارى ج ۱ ص ۵۴۴ لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناوئىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبوزەر بىستى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بە پىغەمبەر بە براكەى وت: سواربە و بىرۇ بۇ ئەو دۆلە و لەسەر ئەو كەسەى بانگەشەى پىغەمبەرايەتى دەكات و دەلىت لە ئاسمانەو ھەوالى بۇ دىت زانىارىم بۇ وەرېگرە و گوئى لە قسەكانى بگرە و دوايى وەرەو بۇلام، ئەوئىش چوو و تا گەيشتە لای و گوئى لىگرت، پاشان گەرايەو بۇلای ئەبوزەر و پىئى وت: بىنىم فەرمانى دەكرە بە ئاكارى چاك و قسەكانى شىعر نەبوون، ئەوئىش وتى: ئەوئى وىستم پىت نەگەياندەم، بۇيە خۇى كۆكرەو و بىرۇ ئاوى لەگەل خۇى برە تا گەيشتە مەككە، چوويە كەعبە و بە دواى پىغەمبەردا (ﷺ) گەرا و نەيدۆزىيەو و ھەزىشى نەدەكرە لەسەرى ھەوال بىرسىت، ئەمە وابوو تا شەوى لىھات، پاكشام، ەلى (ﷺ) بىنى و زانى نامۆيە، كەبىنى كەوتە شوئىنى، ھىچكام پىرسىارىيان لەوى تر نەكرە تا بەيانى بوويەو، بۇ پۆژى دووم چوويەو كەعبە و دووبارە پىغەمبەرى (ﷺ) نەدى نا ئىوارە ھات، گەرايەو بۇ شوئىنى خۇى، ەلئىش برىيەو و وتى: مەگەر پىياو نابىت شوئىنى خۇى بزانىت، برىيەو بۇ مالىەو و كەسىيان پىرسىارىيان لەوى دىكەيان نەدەكرە، پۆژى سىيەمىش ھەروابوو، پاشان ەلى وتى: پىم نالىت بۇچى ھاتوويت؟ وتى: ئەگەر بەلئىم پى بدەيت يارمەتيم بدەيت پىت دەلئىم، ئەوئىش وتى: باشە، ئەبوزەر پىش پىئى وت، ەلئىش وتى: بەلئى وايە پىغەمبەرى خوايە، بەيانى بکەوەرە شوئىم ئەگەر شتىكى مەترسىدارم دى ھەلدەستم وەك ئەوئى ئا و بىرۇم، ئەگەرئىش چووم شوئىم بکەوەرە تا دىتە ئەو شوئىنەى من بۇى دەچم، ئەوئىش وای كردو شوئىن پىئى ھەلگرت تا گەيشتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، لەوى ئەبوزەر گوئى لە پىغەمبەر (ﷺ) گرت و ھەر لەوئىدا موسلمان بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرموو (بگەرئىرەو بۇلای كەسەكانت و ھەوالئىان پىئىدە تا فەرمانى منت پىدەكات) ئەوئىش وتى: سوئند بەوئى گىانم بە دەستىيەتى لە نىوياندا ھاوارى بۇ

دهكهم، ئینجا چوو بۆكه عبه و به دهنگی بهرز هاواری کرد شایه تی ددهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خواو موحه مه دیش پیغه مبهری خوایه، پاشان نهوان ههستان و لیاندا تا خستیان، عه بباس هات و خوی دا به سه ریدا و وتی: قورتن به سه ر مه گهر نازانن ئه مه له غیفاریه کانه و پیگهی بازرگانیتان له شام له ویوهیه؟ به وه بزگاری کرد له دهستیان، پاشان بۆ به یانی ئه وهی کرده وه و ئه وانیش لیاندایه وه و عه بباسیش خوی دا به سه ریدا.

بوخاری ج ۱ ص ۵۰۰ له فهرموده که ی ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی، وتی: ئه ی کۆمه لی قوره یش من شایه تی ددهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خواو موحه مه دیش به نده و نیردراوی ئه وه، ئه وانیش وتیان: ئاده ی ههستن بۆ نه و هه لئه له تاوه، ئه وانیش هینده یان لیدام خه ریک بوو بمرم تا عه بباس فریام که وت و خوی دا به سه رمدا و دوایی سه یری کردن و وتی: قورتن به سه ر، که سیکی غیفاریه کان ده کوژن که بازرگانی و پیتان له ویوهیه؟ ئه وانیش لیم دور که وتنه وه، بۆ به یانی هه مان شتم و ته وه، ئه وانیش وایان کرده وه، عه بباسیش فریام که وتنه وه و هه مان شتی و ته وه.

موسلیم له پیگهی عه بدولای کوری صامته وه له ئه بوزه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی و چیروکی موسلمانبوونی به شیویه کی تر ده گیریتنه وه و له فهرموده که یدا هیئاویه تی: براهم چوو تا گه یشته مه ککه پاشان پیی وتم: چومه مه ککه و که سیکم دی خه لکی به خراپ ناویان ده برد زۆر له تو ده چووه لیت: منیش چووم بۆ مه ککه و که سیکم دی قسه ی پی ده وت وتم: ئه وه له کویتیه؟ ئه ویش دهنگی به سه رمدا به رز کرده وه و وتی: (صابی، صابی) خه لکی لیهاندام و منیش له نیو که عبه دا خوّم هه شاردا و پانزه شه و پوژ تیایدا مامه وه به بی نان و ئاو جگه له ئای زه مزه م، دوایی گه یشتین به پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بوبه کر (ﷺ) که هاتنه که عبه وه، سویند به خوا من یه که م که س بووم سه لامی موسلمانانهم لی کرد، وتم: سلامت لیبت ئه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی ((عليك السلام ورحمة الله) تو کیت؟) وتم: که سیك له به نی غه فار،

هاوه له كه ي وتي: نه ي پيغه مبهري (ﷺ) موله تم بده تا نه مشه و ميواني من بيت، بردمي بؤ مالنيك له خواري مه ككه وه و بريك ميوزي بؤ هينام، منيش چوومه وه و به براكه مم وت كه موسلمان بووم، نه ويش وتي: منيش هاوئايننت ده بم، ئينجا چووين بؤلاي دايكمان وتي: منيش ديمه سه رئايننتان، چووم بؤلاي هوزه كه م هه نديكيان شوينم كه وتن.

ته به راني به هه مان شيوه به دورو دريژي هيناويه تي، نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۱۵۸ له ريگه ي ئين عه ببا سه وه (ﷺ) له نه بوزه ره وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: له مه ككه له خزمه ت پيغه مبهري (ﷺ) دا بووم ئيسلامي فير كردم و شتيكي قورثاني بؤ خويند مه وه و وتم: نه ي پيغه مبهري خوا من ده مه وي ت موسلمان بوني خوم ناشكرا بكه م، پيغه مبهريش (ﷺ) فه رموي (اني اخاف عليك ان تقتل) واته (ده ترسم بكوژييت) وتم: نه گه ريش بكوژيم نه وه ده كه م، نه ويش بيده نگ بو، منيش چووم و قوره يش له كه عبه دا باز نه يان به سته بو قسه يان ده كرد، وتم: شا به تي ده ده م كه هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغه مبهري خوايه، هه موو ليم هه ستان و هيته ديان لي دام په كيان خستم، وا يان زاني كوشتوميان، دوايي هه ستام و هاتمه خزمه ت پيغه مبهري (ﷺ) و سه يري كردم چيم ليها ت بوو فه رموي (مه گه ر نه موت و امه كه؟) وتم: نه ي پيغه مبهري خوا گرييه كي دلم بوو و كردمه وه، ئينجا له گه لي مامه وه و فه رموي (الحق بقومك فاذا بلغك ظهوري فاتني) واته (په يوه ستي هوزه كه ت به ره وه كه بيستت سه ركه و تووم وه ره بؤلام).

(خوګري سه عیدي کوري زهیدو فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومەر بوو له سهر سه ختیه کان)

بوخاری ج ۱ ص ۵۴۵ له قه یسه وه هیناو یه تی ده لیت: له سه عیدي کوري زهیدي کوري عه مری کوري نوفه یلم بیست (ﷺ) که له مرګه وتی کوفه دا بوو دهیوت: سویند به خوا عومەر له سهر نیلام به ستبو ومیه وه، ئینجا فرموده که دینیت، له ګیرانه وه یه کی دیکه دا له بوخاریه وه ج ۱ ص ۵۴۶ هیناو یه تی: عومەر هیشتا موسلمان نه ببو من و خوشکه که ی له سهر نیسلام کوټ کر دبوو.

ئیین سه عد ج ۳ ص ۱۹۱ له نه سه وه (ﷺ) هیناو یه تی: ده لیت: عومەر (ﷺ) شمشیریکي به دهسته وه بوو هات که سیکی به نو زوهره ی پیګه یشت وتی: بو کی ده چیت نه ی عومەر؟ وتی: ده مه ویت موحه مه د بکوژم، وتی: چون پاریزراو ده بیت له به نی هاشم و به نی زه هره نه ګر بیت و مه حه مه د بکوژیت؟ عومەر پیی وت: و ابرام توش هه لڅه له تا ویت و ازت له ئایینی خوټ هیناوه، وتی: شتیکی له وه سه رسوړه یته رترت پی بلیم؟ وتی: چیه؟ وتی: خوشکه که ت و زاوا که ت هه لڅه له تا ون وازیان له ئایینه که ت هیناوه عومهریش به هره شه خوازیه وه چو و بولایان له وی یه کی که له کوچه ران له لایان بوو پیی ده و ترا خه باب، خه باب هه سستی عومهر ی بیست و له ماله وه خو ی حه شارداو عومهریش چوویه ژوړه وه و وتی: نه و دنگ و زریکه چی بوو لاتان بیستم؟ نه و کات سوره تی (طه) یان ده خویند، نه و انیش وتیان: ته نها له نیوان خو ماندا قسه مان ده کرد، عومەر وتی پیده چیت هه لڅه له تابن، زاوا که ی پیی وت: عومەر ده لیت چی نه ګر حه ق له ئایینیکی جګه له ئایینی تو دا بیت؟ عومەر دای به سه ریداو به توندی لیی داو خوشکه که شی هات تا عومەر لابیات، نه ویش به ده ست لیی داو خوین له دم و چاوی هات، خوشکه که ی به وپه ری تووره ی یه وه وتی: نه ګر حه ق له جګه له ئایینی تو دایه نه و شایه تی ده دم هیچ په ستر او ی که نیه جګه له خواو موحه مه دیش پیغه مبه ری خوايه، که عومەر هیوا ی نه ما و وتی: نه و کتیبه ی لاتان بوو

بمدەنی نا بیخوینمەوه، عومەر خویندەواری هەبوو خوشکەکە ی وتی: تۆ پیسیت و ئەوەش تەنھا کەسانی پاک دەیگرن بە دەستەوه، هەستە خۆت بشۆ یان دەست نویژ بگرە ئەویش هەستا و دەست نویژی گرت پاشان سورەتی (طه) خویندەوه تا (انني انا الله لا اله الا انا فاعبدني واقم الصلاة لذكري) عومەریش وتی: بمبەن بۆلای موحەمەد، کە خەباب ئەو قسە ی بیست هاتە دەرەوه و وتی: عومەر موژدەت لیبیت، هیوام وایە تۆ بەر نزاکە ی پیغەمبەر (ﷺ) بکەویت کە شەوی پینج شەممە بۆی کردیت و فەرموی (خوایه ئیسلام عیزەتمەند بکە بە عومەری کوپری خەتاب یا بە عمری کوپری هیشام) پیغەمبەریش (ﷺ) لەو مالدەدا بوو کە لە کەنار صەفا بوو، عومەر چوو تا گەیشتە لای مالدە کە. حەمزە و تەلحە و هەندی لە هاوه لانی لەبەر دەرگادا وەستابوون، کە حەمزە عومەری بینی هەمووان لە عومەر بە هۆش هاتنەوه حەمزە وتی: بەلێ ئەوه عومەر، ئەگەر خوا چاکە ی بۆ عومەر بویت و موسلمان بیت و شوین پیغەمبەر (ﷺ) بکەویت باشە، ئەگەر نا کوشتنی لامان ئاسانە، پیغەمبەریش (ﷺ) لە ناوه چاوه پێی بوو، پیغەمبەر (ﷺ) هاتە دەرەوه تا هاتە لای عومەر و کراسەکە ی گرت و فەرموی (وازاناییت ئە ی عومەر تا خوای گەورە سەر شوپری و سزات بۆ دانەبەزینیت وەک ئەوه ی دایبەزاند بۆ وەلیدی کوپری موعەیرە؟ خوایه ئەمە عومەری کوپری خەتابە، خوا بە ئیسلام بە عومەری کوپری خەتاب عیزەتمەند بکە) عومەریش وتی: شایەتی دەدەم تۆ پیغەمبەری خوات، ئینجا موسلمان بوو و وتی: ئە ی پیغەمبەری خوا وەرە دەرەوه (بانگەوازە کەت ئاشکرا بکە)

تەبەرانی لە سەوبانەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرموی (خوایه ئیسلام عیزەتمەند بکە بە عومەری کوپری خەتاب) سەرەتای شەو کاتی ک خوشکەکە ی (اقرا باسم ربك الذي خلق) ی دەخویند دای لە خوشکەکە ی تا ئەوه ی

١- له العيني ج ٨ ص ٦٨ دا هاتوو، ئین ئیسحاق بەو شیوێه بە دوورو درێژی هیناویەتی، لە البداية والنهاية ج ٣ ص ٨١ دا هاتوو.

واي زاني ڪوشتوويه تي، پاشان له بهر به ياندا ههستا و بيني هه رنوه ده خوينيت،
وتی: سویند به خوا نه مه شيعرو چپه چپ نيه، چوو تا گه بشته لای پیغه مبهه (ﷺ)
سهير دهکات بيلال (ﷺ) له بهر ده رگايه، ده رگاکه ي پال پيوهنا، بيلال وتی: کييه؟
وتی: عومهری کوږی خهتاب، وتی: ده ييت لای پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) مؤله تت بو
وهر بگرم، چوو بولای پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) عومهر
له بهر ده رگايه، پیغه مبهه ريش (ﷺ) فه رموی (نه گهر خوا چاکه ی بو عومهر بويت
ده يه يتيته ناو ئيسلامه وه) به بيلالی فه رموو (ده رگاکه بکه ره وه) پیغه مبهه (ﷺ) بن
باله کانی گرت و ته کاندی و فه رموی (چيت ده ویت؟ بوچی هاتو ویت؟) عومهر پنی
وت: نه وه ی بانگه وازی بو ده کيت بو م بخر وو، فه رموی (شايه تی بده يت هيچ
په رستراو ټک نيه جگه له خواي تاک و ته نهاي بيهار تا و موحه مه ديش به نده و
پیغه مبهه ری خوايه) عومهر هه رله ويدا موسلمان بو و وتی: ده ی به ده رکه وه.^۱

به زار له نه سله می مه ولای عومهر وه (ﷺ) هي ناويه تی ده لیت: عومهری کوږی
خهتاب وتی: حه زده کهن باسی سه ره تای موسلمان بوونم بکه م بو تان؟ وتمان: به لی،
وتی: من سه رسه ختترین دوژمنی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) بووم، له پوڙيکی زور گهرمدا
له رپی مه ککه دا بووم که که سيکی قوره يشی بينی می و وتی: ئيبن خهتاب بو کو ی
ده چيت؟ وتم: بولای نه و کا برا ده چم، وتی: خوشکه که ت چوه ته سه ر ئايینی نه و،
منيش به تووره ی يه وه گه پامه وه و چوومه بهر ده رگای مالی خوشکه که م، پیغه مبهه
(ﷺ) نه گهر که سيکی موسلمان بووی بدايه هيچی نيه که س و دوو که سی ده هي نا تا
شتيکی بده نی، بو میړدی خوشکه که شم دوو هاوه لی نار دبوو، دام له ده رگا، پيم و ترا
کييه؟ وتم: عومهری کوږی خهتاب، نه وکات نوو سينيکیان له بهر ده ستدا بوو

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه می ج ۹ ص ۶۲ ده لیت: له سه نه ده که دا زیدی کوږی په بيعه هه يه که مه تروکه ئيبن عه دی
ده لیت: هيو اخوازم هيچی له سه ر نه ييت، که سه کانی ديکه ی سه نه ده که جي متمانه ن، ته واو.

دەيانخوئىندەۋە كە دەنگى منيان بىست ھەستان و خويان لە شوئىنىكدا شار دەۋە و نووسىنە كەيان لا برد، كە خوشكە كەم دەرگا كەى بۇ كەردمەۋە و تەم: ئەى دوزمنى گىانت ھەلخە لە تايىت؟ وتى: شتىكەم بەرز كەردەۋە و دام بەسەر سەرىدا، ئەۋىش گىريا و وتى: عومەرى كوپى خەتاب چىت پى دەكرىت بىكە من موسلمان بووم، منىش چووم و دانىشتەم، دەبىنەم لە بەردەمىندا پەراۋىك ھەيە، و تەم: ئەمە لىرەدا چى دەكات؟ پىنى و تەم: كوپى خەتاب وازمان لى بىنە، تا خوت نە شوئىت و پاك نەبىتەۋە نابىت، چونكە تەنھا كەسانى پاك دەستى لى دەدەن، منىش زور پىم و تەم: ئىنجا بە دوورو درىژى باسى موسلمان بوونى عومەر (ﷺ) دەكات كە دواتر چى ھاۋەتە پى ۱۰.

(خۆگرى عوسمانى كوپى مەچغون (ﷺ) لەسەر سەختىەكان)

ئەبۇنەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۱۳ لە عوسمانەۋە ھىناۋىەتى دەللىت: كاتىك عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) بىنى ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) لە چ سەختىەكان و ئەۋىش لە پەناى ۋەلىدى كوپى موغەيرەدا بوو وتى: سوئند بە خوا ناتوانم ببىنم لە پەناى كەسىكى بىباۋەردا بوم ھاۋەلانىم و ھاۋنايىنەم ئازار و سەختىەك بچەن كە نايەتە پىنى من، ئەمە كەم و كورتىەكى گەۋرەيە لە دەروونى مندا، بۆيە چوو بۆلاى ۋەلىدى كوپى موغەيرە و پىنى و تەم: ئەى ئەبۇعەبد شەمس زىممەى بردەسەر و بۆم گىرايتەۋە، وتى: برازاكەم پىدەچىت يەككە لە ھۆزەكەم ئازارت بدات؟ وتى: نا من بە پەناى خوا پارىم و نامەۋىت پەناى كەسى تر ۋەربگرم، وتى: دەى پىرۇ بۇ كەعبە و لەۋى بە دەنگى بەرز پەناكەم بە ئاشكرا بۇ بگىرەۋە ۋەك چۆن من بە ئاشكرا پەنام دايت.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۶۴ دەللىت: لە سەنەدەكەدا ئوسامەى كوپى زەيدى كوپى ئەسلىم ھەيە لاۋازە. تەۋاۋ.

چووين بۇ مزگەوت و ولید به خەلکەكەى وت: ئەمە عوسمانە و ھاتووە پەناكەم دەگێرپێتەو، ئەویش پێى وتن راست دەكات، ئەو بە وەفا و بەخشندە بوو لە پەناكەیدا، بەلام من ھەزدەكەم تەنھا پەناى خوا وەرېگرم، وا پەناكەيم بۇ گێرايەو، پاشان عوسمان و لەبیدی كۆپى رەبیعی كۆپى مالیكى كۆپى قیسی لە كۆرەكەى قورەیشدا ھەستان، عوسمان لەگەڵیان دانیشتبوو، لەبید ئەم شعرەى بۇ دەوتن:

الا كل شیئ ما خلق الله باطل

عوسمان وتی: راست دەكەیت، ئەویش وتی:

و كل نعيم لا محالة زائل

عوسمان وتی: درۆ دەكەیت خۆشی بەھەشتیەكان وانا بێت، لەبید وتی: ئەى قورەیش سویند بەخوا ئەم كایرا ئەزبەت دەرە تاكەى ئەمە لەناوتاندا پروبدات؟ یەكێكان ھەستا و وتی: ئەو گەمژەییەكى قورەیشە وازى لە ئایینمان ھێناو، گوێ بە قسەى مەدە، عوسمانیش وەلامى دایەو تا ئیوانیان تێكچوو، ئەو كەسە ھەستا بۆى و بۆكسیكى دا لە چاوى و مۆرى كردەو، ولیدی كۆپى موغەیرەش ئەمەى بینى وتی: برازاكەم سویند بەخوا بیمانا چاوت واى لیھات، خۆ تۆ لە پەنايەكى بە ھێزدا بوویت، عوسمان وتی: بەلى سویند بەخوا چاوەساغەكەم ھەژارە چونكە بەخششەى پێنەدرا كە خوا داى بەم چاوەكەم، من لە پەناى وەدام كە لە تۆ بەعیزەت ترو بە تواناترە ئەى عەبەد شەمس، ئینجا عوسمان لەسەر تووشبوونى چاوى ئەم شیعرەى وت:

يدا ملحد في الدين بمهتد

فان تك عيني في رضى الرب نالها

ومن يرضيه الرحمن يا قوم يسعد

فقد عوض الرحمن منها ثوابه

سفيه على دين الرسول محمد

فاني وان قلت غوى مضلل

على رغم من بيغي علينا ويتعدى

اريد بذلك الله و الحق ديننا

عەليش لەسەر چاوى عوسمانى كۆپى مەضغون وتی:

اصبحت مكتئبا تبكي كمحزون

امن تذكر دهر غير مامون

یغشون بالظام من یدعوا الی الدین
و الغدر فیهم سبیل غیر مامون
انا غضبنا لعثمان بن مظعون
طعنا دراکا و ضربا غیر مافون
کیلا بکیل جزاء غیر مغبون^۱.

امن تذکر اقوام ذوی سغه
لا ینتهون عن الفحشاء ما سلموا
لا ترون اقل الله خیرهم
اذ یلطمون ولا یخشون مقتله
فسوف یجزیهم ان لم یمت عجلا

(خۆگری موصعه بی کوپی عومهیر له سه ره ختیه کان)

ئیبین سه عد ج ۲ ص ۸۲ له موحه مه دی عه بده ریه وه له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت:
موصعه بی کوپی عومهیر که نه جیکی جوان و قرژ خاوی ناو مه کهکه بوو، دایک و باوکی
خۆشیان ده ویست، دایکی ده وه لهندو به توانا بوو، جل و بهرگی زۆر جوان و پازاوه بوو، له
هه مووان زیاتر بۆنی خۆشی له خۆی ده دا، نه علی هه ززه می ده کرده پی، پیغه مبه (ﷺ)
باسی ده کرد و ده یفه رموو (ما رایت بمکه احسن لمة ولا ارق حلة ولا انعم من مصعب بن
عمیر) موصعه ب بیستی پیغه مبه (ﷺ) له مائی نه رقه می کوپی نه رقه مدا بانگه واز ده کات
بو ئیسلام، چوو بۆلای و موسلمان بوو و باوه پری هینا و چوو یه ده ره وه و له ترسی دایکی و
هۆزه که ی موسلمان بوونی خۆی شار ده وه، به نه یینی ده چوو بۆلای پیغه مبه (ﷺ) عوسمانی
کوپی ته لحه بیینی موصعه ب نوێژ ده کات، خیرا هه وائییدا به دایکی و هۆزه که ی بلی،
ئهوانیش گرتیان و به ندیان کرد، به رده وام و ابوو تا له کوچی یه که مدا کوچی کرد بو
حه به شه، پاشان له گهل موسلماناندا گه پرایه وه، که هاته وه باره که گوپا بوو، دایکی وازی له
سه رکۆنه کردنی هینا بوو.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الحلیة ج ۱ ص ۱۰۳ دا و اما توه. له البدایة و النهایة ج ۳ ص ۹۳ دا چیروکی عوسمان له ئیبین
ئیسحاق وه به بی سه نه د هاتوه، نه وه شی بو زیاد ده کات: وه لید پی و ت: ده ی برازا که م بگه پریره وه بو
په نای جارانت، وتی: نا، ته به رانی له عروه وه به مورسه لی هیناویه تی، هه یسه می ده لیت: له سه نه ده که دا
ئیبین له یعه هیه (ج ۶ ص ۳۴).

۳ - ضعیف.

(خۆگرى عەبدوللای كۆرى حوزافەى سەھمى (ﷺ)) لە سەر سەختىەكان)

بەپەھەقى و ئىبن عەساكیر لە ئەبى رابعه وه هیناویانە دەلیت: عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) سوپایەكى نارد بۆ پۆم و لەناویاندا كەسیك هەبوو پێى دەوترا عەبدوللای كۆرى حوزافە كە هاوێلى پێغەمبەر (ﷺ) بوو پۆمەكان گرتیان و بردیان بۆلای پاشاكەیان، پێیان وت: ئەمە لە هاوێلانى موخەمەدە، (طاغیة) پاشای پۆم پێى وت: دەبیت بە مەسیحى تا لە دەسلالت و ساماندا بەشدارت بكەم؟ عەبدوللای پێى وت: ئەگەر چیت هەیه بە هەموو مولكى عەرەبیشەوه بۆمەیتى تا وازبەینم لە ئایینی موخەمەد (ﷺ) بۆ ماوەى یەك چاوتر و كاندنیش بێت نایكەم، وتى: دەى دەتكۆژم، وتى: دەى بۆمكۆژە، فەرمانى پێكراو لە خاچ دراو بەتیر هاوێژانى وت: تیر بەدەن بەلای دەست و پێیدا، ئەویش وازی نەهینا، پاشان فەرمانى كرد بیهێننەوه و دایانەبەزاند پاشان داواى مەنجه لێك ئاوى كۆلای كرد و دوو دیلى مۆسلمانانى هینا، فەرمانى كرد تا بیخەنە ناویەوه، خەستیانە ناوى، پاشان پێشنیاری مەسیحیەتى بۆ عەبدوللای دەكرد و ئەویش ئامادە نەبوو، ئینجا فەرمانى كرد ئەویش بخەنە ناویەوه، كاتیك عەبدوللای برا دەستی كرد بە گریان، پێیان وادەگرت، پاشان وایزانى ترساوه، وتى: دەى بیگەرێننەوه و پێشنیاری مەسیحیەتى بۆ بكەن، بەلام پازى نەبوو، وتى: ئەى ئیتیر بۆچی گریایت؟ وتى: بۆ ئەوه گریام لە دەروونى خۆمدا وتم: ئێستا فری دەدرییتە ناو ئەو مەنجه لە و كۆتایی بە ژيانت دیت، ئارەزوومەند بووم بە هیندەى مووهكانى لەشم گیانم هەبیت تا هەموویان لە پێناو خوادا دابنیم، پاشان پێى وت: ئامادەى سەرم ماچ بكەیت تا ئازادت بكەم؟ عەبدوللای وتى: هەموو دیلەكانى مۆسلمانانیش ئازاد بكە باشە؟ وتى: باشە، عەبدوللای دەلیت: لە دەروونى خۆمدا وتم: سەرى دۆژمنیكى خوا ماچ بكەم بە ھۆیەوه خۆم و هەموو دیلە مۆسلمانەكان ئازاد بكەم گەرفتیك نیه، لێى نزیک بوویەوه و سەرى ماچ كرد و ئەویش دیلەكانى پێیدا،

عبداللّاش بردنیوه بۆلای عومەر (ﷺ) و هه والی پێدا که چی بووه، عومەر وتی: ئه رکێ هه رموسلمانیکه سه ری عه بدوللای کۆری حوزافه ماچ بکات، منیش یه که م کهس ئه وه ده که م، ئه وکات هه ستا و سه ری ماچ کرد.^۱

(خۆگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ)) له سه ر سه ختیه کان)

ئیه ن ئیسحاق له حه کیم له سه عیدی کۆری جوبه یه وه هیناویه تی ده لیت: به عه بدوللای کۆری عه ببلاسم (ﷺ) وت: ئایا بیباوه ران سزای وای هاوه لانیان ده دا تا ناچار یان بکه ن به واز هینان له ئایینه که یان؟ وتی: به لێ، سویند به خوا ده یاندا له یه کێک و برسی و تینیان ده کرد تا ئه وه ی له تا و ئازاریدا چۆکی ده دا و چیان لێ داوا ده کرد ده یوت تا ئه وه ی پێیان ده وت: لات و عوززا دوو خواوه ندن جگه له خوا، ده یوت به لێ، ئه مه ش له تا و ئه و ئازاری توشیان ده کرد، له البدایة و النهایة ج ۳ ص ۵۹ دا واهاتوه.

ئیه ن مونزیرو ته به رانی و حاکم و ئیه ن مه رده ویه و به یه قی له الدلائل و سه عیدی کۆری مه نسور له ئوبه ی کۆری که عبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بۆ مه دینه و پشتیوانان پێشوازیان لێ کردن عه رب به یه کجاری له دژبان بوون، ئیدی به چه که وه ده خه وتن و هه لده سان، ده یانوت: ده بینن ئیمه واده ژین تا به دلنیا ییه وه بژین و ته نها له خوا ده ترسین، ئه م ئایه ته دابه زی (وعد الله الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۶۲ دا واهاتوه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۹۷ دا ده لیت: ئیه ن عساکیر بۆ ئه م چیرۆکه شایه تیکێ له فرموده که ی ئیه ن عه بباسه وه (ﷺ) به مه وصولی هیناوه یه کێکیش له فه وائییدی هیشامی کۆری عوسماندا له مورسلی زوهریه وه. ته و.

۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتوه، ده قه که ی ته به رانی له ئوبه ی کۆری که عبه وه ده لیت/ کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بۆ مه دینه پشتیوانان پشتگیری عه رب نه یاریان بوون خوا

ئیین عہ ساکیرو ئہ بویہ علا لہ ئہ بوموسا وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) دا چوون بؤ غزایہ ک، شہش کەس بووین، لہ نیوانماندا و شتریک ہہ بوو کە وتینہ شوینی، لہ چوون وہ ستاین منیش وہ ستام نینۆکە کانم کە وتن سہر قال بووین بہ پیکانمانہ وہ، بویہ بہ شہر کە و ترا (ذات الرقاع) چونکہ لہ تاو چہ قیندا گیرۆدە ی دەست پیمان بووین،^۱ ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۲۶۰ بہ و جورہ هیئاویہ تی ئہ وەشی بؤ زیاد دہ کات کە ئہ بو بوردە وتی: ئہ بو موسا ئہ و فہرموودە ی گیرایہ وہ، پاشان باسی کرد ئہ گہر ئہ م فہرموودە م گیرایہ وہ چی بکە م وە ک ئہ وە ی حەز نە کات شتیک لہ کارە کە ی ئاشکراییت، وتی: خوا پاداشتی بداتە وہ.

(خۆگری لہ سہر برسیتی لہ پینا و بانگە وازی ریی خوادا)

(خۆگری پیغہ مہر (ﷺ) لہ سہر برسیتی)

موسلیم و ترمزی لہ نوعمانی کوپی بہ شیر وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: مہ گہر ئیوہ ہەر خواردن و خواردنہ و یە کتان بویت نیتانہ؟ دە ی من پیغہ مہر کە تانم بینی دہ نکە خورما یە کیشی نہ بوو تا سکی پی تیر بکات، لہ گیرانہ و یە کە موسلیم لہ نوعمانہ وہ (ﷺ) دہ لیت: عومەر (ﷺ) باسی سەختی ژیا نی خەلکی کرد و وتی: پیغہ مہرم (ﷺ) بینی پۆژی بہ برسیتی دہ بردە سہر و دہ نکە خورما یە کیشی نہ بوو سکی پی تیر بکات.^۲

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ و خەتیب و ئیین عہ ساکیرو ئیین نە جار لہ ئہ بوو رەیرە وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: چوومە خزمەت پیغہ مہر (ﷺ) بہ دانیشتنہ وہ نوێژی

ئەم ئایە تە ی دابە زاند (لیستخلفنہم فی الارض) ہەیسە می ج ۷ ص ۸۲ دہ لیت: کە سەکانی سەنە دہ کە جی متمانہ ن.

۱- لہ الکنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا و اہاتوہ،

۲- لہ الترغیب (ج ۵ ص ۱۵۴) دا و اہاتوہ، ئیمامی ئەحمەد و تہ یالیسی و ئیین سەعد و ئیین ماجہ و ئہ بو عہ وانہ و کەسانی دیکە ش ہیئاویانہ. لہ الکنز ج ۴ ص ۴۰ یشدا ہاتوہ.

دهکرد، وتم نهی پیغه مبهری خوا ده تبینم به دانیشتنه وه نویژ ده کهیت چی بووه،
 فهرمووی (ئه بوهورهیره برسیته) منیش گریام، فهرمووی (ئه بوهورهیره مهگری،
 چونکه سه ختی لپیچینه وهی پوژی دواپی تووشی که سی برسیته نابیت نه گهر له
 ژبانی دونیادا چاوه ری پی پاداشتی پوژی دواپی بیت).^۱

ئه حمده - که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن - له عائیشه وه (رضی الله عنها)
 هیئاویه تی ده لیت: مالی ئه بو به کر (ﷺ) پییه کی مه ری کی بو ناردین، منیش
 ده مگرت و پیغه مبهر (ﷺ) ده یبری یان به پیچه وانه وه، ئینجا که ئه م فهرمووده ی
 ده گپرایه وه ده یوت: ئه مه به بی چرا، ته به رانیش هیئاویه تی و نه وهش دینیت وتم:
 نه ی دایکی برواداران چرای چی؟ وتی: نه گهر جگه له هی چرا که پونی کمان هه بووایه
 ده مانخوارد،^۲ ئه بویه علاش له ئه بوهورهیره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ماویه که
 به سه ر مالی پیغه مبهر (ﷺ) دا ده چوو له مالی که سیاندا ئاگر نه ده کرایه وه نه گهر
 زه یتکیان به دی بکرایه بو چه ورکردن به کاریان ده هیئا، نه گهریش چهوری
 گوشتیان به ده ست بکه و تابه ده یانخوارد.^۳

ئه حمده له ئه بوهورهیره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: مانگ تیپه رده بوو به سه ر
 بنه ماله ی پیغه مبهر (ﷺ) دا و له مالی هیچکامیاندا ئاگر نه ده کرایه وه نه و نان و نه بو

^۱ - له الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا هاتوه، ئین جهریرنش هیئاویه تی، له الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸

یشدا هاتوه

^۴ - صحیح.

^۵ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۴ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۵ دا ده لیت: نه بویه علا
 گپرایه تیه وه له سه نه ده که دا عوسمانی کوپی عه تای خوراسانی هه یه که لاوازه، دحیم متمانه ی
 پی ده دات، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن.

چیشیت، وتیان به چی ده ژیان ئه ی نه بو هورهیره؟ وتی: به دوو ره شه که، خورما و ئاو، دراوسییه کی پشتیوانیان هه بوو (خوا پاداشتی بداته وه) شیر ی بو ده ناردن.^۱

بوخاری و موسلیم له عوروه وه له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی که ده یوت: سویند به خوا خوشکه زا که م ئیمه له مانگی چوارده شه وه بو مانگی داهاتو تر پاشان بو دای ئه ویش سی جار له ماوه ی دوو مانگدا ده ماینه وه له ماله کانی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ئاگر نه ده کرایه وه، وتم: پوری ئه ی به چی ده ژیان؟ وتی: خورما و ئاو، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) دراوسییه کی پشتیوانانی هه بوو ئاژه لی هه بوو بریک شیر ی ده نارد بو پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش ده ر خواردی ده داین.^۲

ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: چل پوژمان به سه ر ده برد له مالی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ئاگر مان نه ده کرده وه، وتم: ئه ی به چی ده ژیان؟ وتی: به ئاو و خورما نه گه ره هه بوایه، له الكنز العمال ج ۴ ص ۲۸ دا هاتوه، ترمزی له مه سروه وه هیئاویه تی ده لیئت: چوومه خزمه ت عائیشه (رضی الله عنها) بانگی خواردنی کرد بوم، وتی: ئای تیری، ویستم بگریم گریام، وتم: بوچی؟ وتی: بیری ئه و باره م که وته وه که پیغه مبه ر (ﷺ) دنیای به جی هیشت، سویند به خوا تیر نان و گوشتی نه ده خوارد له پوژیکدا دوو جار،^۳ ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: بنه ماله ی محمد دوو پوژ به سه ریه که وه تیریان له گه نه نه ده خوارد تا پیغه مبه ر (ﷺ) دنیای به جی هیشت، هر ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) گیانی سپارد له خورما و ئاو

^۱ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۲۱۵ ده لیئت: سه نه ده که ی سه نه، به زاریش به و جوژه هیئاویه تی، ته و او.

^۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا واهاتوه، ئین جهریریش به و جوژه هیئاویه تی، نه حمده به سه نه دی سه نه هیئاویه تی، به زار له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) به و واتایه هیئاویه تی، له المجمع ج ۱۰ ص ۳۱۵ دا هاتوه.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸ دا هاتوه،

تیری نه خوارد، له الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸ دا واهاتووه، له گیرنه وهی بهیهه قیشدا ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سی پوژ به سه ریه که وه تیر نه بوو، نه گهر بمانو یستایه تیرده بووین، به لام نهو به وجوره خو ی راده هیئا^۱.

بوخاری له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سه ر سفره نانی نه ده خواردو ته واونانی نه ده خوارد تا کوچی دوا یی کرد، له گیرانه وه یه کی تردا به چاوانی خو ی مه ری برژاوی نه دی،^۲ ترمزی - به سه حیچی دانا وه - له ئیین عه ببا سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) شه وانی به سه ر ده بردو خیزانه کانی برسی بوون و نانی خواردنیان نه بوو، زور هه یان بوا یه نانی جو بوو، ترمزی و بوخاری له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویانه: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای کو مه لی کدا که مه ری کی برژاویان له به رده ستدا بوو، بانگیان کرد تا بخوات، به لام ئاماده نه بوو بیخوات، وتی: پیغه مبه (ﷺ) دونیای به جی هیشت و تیر نانی جو ی نه خوارد، له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸، ۱۵۱، نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: فاتیمه (رضی الله عنها) پارچه نان یکی جو ی دا به پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو نه مه یه که م نان یکه له ما وه ی سی پوژدا باوکت ده یخوات، ته به رانی ش هیئاویه تی و نه مه ی بو زیاد کردوه، فهرمووی نه وه چیه؟ وتی: نان یکه نه متوانی بیخوم تا نه مه ت بو دانه نیم ئینجا فهرمووده که دینیت^۳. به یه هقی به سه نه دی سه حیج له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: خواردنیکی گهرم هیئرا بو پیغه مبه (ﷺ) لیی خوارد، که لی بوویه وه فهرمووی

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۹ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۲ له پاش باسی نه حمده و ته به رانییه وه ده لیت: که سه کانی سه نه ده کانیان جی متمانه ن. ئیین ماجه ش به سه نه دی سه سن هیئاویه تی،

(سوپاس بۆ خوا که له ماوهی ئەوهندهوه خواردنی گهرمی گه یانده سکم) (الحمد لله ما دخل بطني طعام سخن منذ کذا و کذا).^۱

بوخاری له سه هلی کوپی سه عده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له و کاته وهی خوا ناردی تا گیانی سپارد نانی گهرم و کوپی نه خوارد، وترا: ئەی ئایا له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) بیژنگتان نه بوو؟ وتی: پیغه مبه (ﷺ) له و کاته وهی خوا ناردی تا گیانی سپارد نهیدی، وتی: ئەی چۆن به بی بیژنگ جوتان ده خوارد؟ وتی: ده مانه پاری و فومان پیا ده کرد و ئەو ویتیمان ده کرد به تان، له الترغیب ج ۵ ص ۹۵۳ دا واهاتوه، ته به رانی به سه نه دی حه سه ن له عایشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له سه ر سفره ی پیغه مبه ردا (ﷺ) که م و زۆر نانی جو نه ده مایه وه، له گیرانه وه یه کی دیکه دا: له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) سفره ه لئه گه روه که خواردنی زیاده ی له سه ر بوو بیت.^۲

ترمزی له ئەبو ته له وه (ﷺ) هیناویه تی و ده لیت: سکا لمان برده لای پیغه مبه (ﷺ) له سه ر برسیتی و کراسه که مان به رز کرده وه به رده مان له سه ر سکمان به سته بوو، پیغه مبه (ﷺ) کراسه که ی لادا و دوو به ردی له سه ر سکی به سته بوو.^۳

ئین ئەبی دنیا له ئین بجیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پوژیکیان پیغه مبه (ﷺ) تووشی برسیتی بوو چوو به ردیکی له سه ر سکی دانا، پاشان فره مووی (الا رب نفس طاعمة ناعمة في الدنيا جائعة عالية يوم القيامة الا رب مکرم لنفسه وهو لها مهین، الا رب مهین لنفسه وهو لها مکرم).^۴

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۹ دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۱ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۳ ده لیت: به زار هه ندیکی گیراوه ته وه.

۵ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۶ دا واهاتوه.

۶ - ضعیف.

۷ - له الترغیب و الترهیب ج ۳ ص ۴۲۲ دا هاتوه، خه تیبه ش هیناویه تی، ئین منده ش هیناویه تی،

له الاصابه ج ۲ ص ۴۸۶ دا هاتوه.

بوخاری له (كتاب الضعفاء) و ئین ئه بی دنیا له (كتاب الجوع) له عائشه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی ده لیت: یه کهم دهر د له دای پیغه مبه ر (ﷺ) تووشی ئه م ئومه ته بوو تی ری بوو چونکه ئومه ت که سکی تی ر بوو له شیان قه له و و دلیان لاواز و ئاره زویان هه لده چی ت^۱.

(برسی تی پیغه مبه ر (ﷺ) و بنه ماله که ی و

ئه بو به کړو عومه ر (ﷺ))

ته به رانی و ئین حه بان له سه حیه که یدا له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: ئه بو به کړ (ﷺ) له گه رمادا چوو بو مزگه وت، عومه ری کو پی خه تاب (ﷺ) بیستی وتی: ئه ی ئه بو به کړ له م کاته دا بو چی ها توو یته دهر وه؟ وتی: ته نها سه ختی برسی تی وای لی کړ دووم، عومه ر وتی: به خوا منیش هه ر له به ر ئه وه یه، له م باره دا بوون که پیغه مبه ریش (ﷺ) ها ت بۆ لایان، فه رمووی له م کاته دا بو چی ها توونه ته دهر وه؟ وتیان: ته نها برسی تی سکمان وای لی کړ دووین، فه رمووی (سویند به وه ی گیانی منی به ده سته منیش هه روا، ده ی هه ستن) چوون تا گه یشتنه به ر دهر گای ئه بو ئه یوبی ئه نصاری (ﷺ) ئه بوو ئه ییوب خو اردن یان شیر ی ده هینا بو پیغه مبه ر (ﷺ)، به لام ئه و پو ژه له کاتی خویدا نه یهینا و دای به مال و منالی خو ی و چوو بو باخه که ی خو ی تا ئیشی تیا بکات، که ها تنه به ر درگا که ئا فره ته که ی ها ته دهر وه و وتی: مه ر حه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، پیغه مبه ر (ﷺ) پی سی فه رموو (ئه بو ئه یوب له کو یی یه؟ ئه ویش که له نا و دار خو رما کاند ا ئیشی ده کړد ده نگ ی بیست و خیرا ها ت و وتی: مه ر حه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، جا ران ئه م کاته نه ده ها ت، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی راست ده که یت، ئه بو ئه یوب چوو بړیک خو رمای

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۳ ص ۴۲۰ دا و ها تووه.

لي ڪرده وه و هيناي، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ما اردت الى هذه الاجنيت لنا من تمره؟) وتي: نهى پيڻه مبهري خوا حزم كرد له م خورمايه بخويت، نه گهر نا نازنه ليكت بؤ سهرده برم، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (نه گهر سهرت برى شيردر سهرمه بره) نه ويش چوو بهر خيكي هينا و سهرى برى به ڙنه كهى وت نانمان بؤ ناماده بكه تو چاكتري لي ڏه زاني، ناني ناماده كرد و هينايه به ردم پيڻه مبهري (ﷺ) و هاوه لاني، پيڻه مبهري (ﷺ) هه نديكي لي جيا ڪرده وه و فهرمووي نه بوئه يوب نه وه بگيه نه به فاتمه چونكه چهند پوڙيڪه شتى واى نه خواردوه، نه بوئه يوبيش بردى بؤ فاتيمه، كه نانيان خوارد و ناويان خوارد وه پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (خبز ولحم وتمر و بسر و رطب) چاوه كاني فرمي سكيان پڙاند فهرمووي (سويند به خوا له سهر نه م به خششانه له پوڙى دواييدا ليپيچينه وه ده كرين) هاوه لاني له سهر نه وه الله اڪبريان وت، فهرمووي (بل اذا اصبت مثل هذا فضربتم بايديكم فقولوا بسم الله، فاذا شبعتم فقولوا الحمد لله الذي اشبعنا وانعم فافضل فان هذا كفاف بهذا) كاتيڪ هه سستا به نه بوئه يوبى فهرموو به ياني وهره بؤ لمان، چونكه هه ركه سيڪ چاكهى له گهل بگردايه هه زى ده كرد پاداشتى بداته وه، نه بوئه يوب نه وهى نه بيسست، عومهر پيى وت: پيڻه مبهري (ﷺ) فهرماني پيكردي به ياني بجيت بؤ لاي، به ياني چوو بؤ لاي پيڻه مبهري (ﷺ) كه نيزه كه كهى خوى پيدا و فهرمووي (نه بوئه يوب له گهلى چاڪبه چونكه تا لاي ئيمه بوو ته نها چاڪه مان بؤ نيشان داوه) كه نه وه يوب له پيڻه مبهري (ﷺ) وهرگت وتي: چاكتري شت بؤ به ديهيناني وه سيه ته كهى پيڻه مبهري (ﷺ) نه وهى نازادى بكم، بؤيه نازادى كرد^۱.

به زارو نه بوئه علاو عوقه يلى و ئين مردو و مرده ويه و بهيه قى له الدلائل و سه عيى كوپى مه نسور له ئين عه عباسه وه (ﷺ) هينا وايانه كه گوئى له عومهرى

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب ج ۳ ص ۴۳۱ دا واهاتوه.

كۆپى خەتاب بوو (ﷺ) دەيوت: پېغەمبەر (ﷺ) نىۋەپۇيەك چۈيە دەرەۋە و سەير دەكات ئەبۇبەكر لە مزگە و تدايە، فەرموۋى بۇچى لەم كاتەدا ھاتوۋىتە دەرەۋە؟ وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەۋەى تۆى ھىناۋەتەدەر بۇ منىش ھۆكار ھەمان شتە، عومەرىش ھات و پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەي ئىبن خەتاب تۇچى واى لى كر دوۋىت بېيتە دەرەۋە، وتى: ھەمان ھۆكارى ئىۋە، ئىنجا دانىشت و پۈيكرەدە پېغەمبەر (ﷺ) و دەيدواندن، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھل بكما قوۋە تنطلقان الى النخل فتصيبان طعاما و ترابا و طلا؟ قال: سيروا بنا الى منزل ابي الهيثم بن التيهان الانصاري) ئىنجا بە دوۋرو درېژى فەرموۋەكە دىنئىت.^۱

تەبەرانى بە سەنەدى ھەسەن لە فاتىمەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى پېغەمبەر (ﷺ) پۇژىك ھات بۇلاى و فەرموۋى دوو كۆرەكەم - واتە ھەسەن و ھوسەين - لە كۆيىن؟ وتى: بەيانى ھەستايىن لە مالماندا ھىچ نەبوو تا بىخۆيىن، ەلى (ﷺ) وتى: دەيانبەم دەترسم بگرين بەسەرتدا و تۇش ھىچت نەبىت، چو بۇلاى فلان كەسى جوۋلەكە پېغەمبەرىش (ﷺ) چو بۇ بەرەۋ ئەۋى سەير دەكات لە ھەۋزىكدا يارى دەكەن و قاپىك خورمايان لەبەردەستدايە، فەرموۋى (يا على الا تقلب ابني قبل ان يشتد الحر؟) وتى: بەيانى ھەستايىن ھىچ نەبوو لە مالماندا، وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا دانىشە، تا قاپىك خورما كۆ بىكەمەۋە بۇ فاتىمە، پېغەمبەرىش (ﷺ) دانىشت و دوايى چوون، پېغەمبەر (ﷺ) يەككىيانى ھەلگرت و (كۆرەكان) و ئەۋى دىكەشيان بە ەلى بوو، تا بردىانەۋە.^۲

۱ - لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۰ دا ھاتوۋە، موسلىم بە كورتى ھىناۋىەتى، مونزىرى ج ۵ ص ۱۶۷ دەلىت: وا دياره ئەم چىرۆكە جارىك لەگەل ئەبۇلھەيسەم و جارىك لەگەل ئەبۇئەيۇبا بوۋىت.

۲ - ضعيف.

۳ - لە الترغيب ج ۵ ص ۱۷۱ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۱۶ دەلىت: سەنەدەكى ھەسەنە.

هه ناد له عه تاوه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: بیستم عه لی (ﷺ) وتی: چهند پوڙيک هيچ له مالي ئيمه و پيغه مبهريشدا (ﷺ) نه بوو، منيش چووم ديناريک له سهر پري که وتبوو، له سهر خو هه لمگرت و دوودل بووم نايا هه لي گرم يان نا، پاشان زورم له خوم کرد و هه لمگرت، هاتم بولاي کپياران و فروشتم و گهنم پي کري و هينامه وه بو فاتيمه (رضي الله عنها) وتم: بيهاره و بيگه هه ويرو بيبرڙينه، هاتم بولاي پيغه مبهري (ﷺ) و پيم وت چي بووه؟ فهرمووي (بيخون چونکه شه وه پوڙيهک بوو خواي گه وره پيي به خشين).^۱

نه حمده له موحه مدهي کوري که عبي قرظيه وه هيناويه تي عه لی (ﷺ) وتی: له گهل پيغه مبهري دا (ﷺ) بووم و له تاو برسييتيدا به رد م به ستيبوو له سک و نه مړو خه رجي مالم ده گاته چل هه زار دينار، له گپړانه و هيه کي تر دا خه رجي نه مړوم چل خه زاره، که ساني هه ردوو گپړانه وه که صه حيحن جگه له شوره يکي کوري عه بدوللاي نه فعه ي که فهرمووده ي حه سهنه، به لام له وه ي موحه مدهي کوري که عه لب له عه لی (ﷺ) بيستبيتي گومان هيه.^۲

ته به راني له نوم سه ليمه وه (ﷺ) هيناويه تي پيغه مبهري (ﷺ) پيي فهرموو (خو راگره، سويند به خوا حه وت پوڙ له مالي موحه مدهي هيچ نه بووه، ماوه ي سي پوڙ له ناگرداندا ناگر نه کراوه ته وه بويان، سويند به خوا نه گهر داوا له خوا بکه م شاخي تيهامه هه مووي بکات به زيږ ده يکات).^۳

^۱ - عه دني له موحه مدهي کوري که عبي قرظيه وه به دوورو دريڙي هيناويه تي، له الكنز العمال ج ۷ ص ۳۲۸ دا هاتووه، نه بوداود ج ۱ ص ۲۴۰ له سه هلي کوري سه عده وه (ﷺ) به دوورو دريڙي هيناويه تي.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له مجمع الزوائد هيه سمي ج ۹ ص ۱۲۳ دا واهاتووه.

^۴ - ضعيف.

^۵ - له الكنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا واهاتووه.

(برسیټی سه عدی کوری ئه بی وه قاص (ﷺ))

ئهبونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۹۲ له سه عدیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئیمه کومه لیک بووین له مه که له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) سه ختی و ناره حه تی ژیا نمان دهاته ری، کاتیک سه ختیمان دهاته ری خو مان دهگرت و له سه ری ده چووین، له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) بووم له مه که چوومه دهروه تا میز بکه م که گویم له ته قه ی شتیک بوو له ژیر میزه که دا، سه یرم کرد پارچه پیستیکی وشتره، هه لمگرت وشو رد م و دوایی سوتاندم و خسته نیوان دوو بهرد، پاشان به بی پیچانه وهی هه لمگرت و ناوم له سه ر خوارد و پیی ژیا م.

بوخاری و موسلیم له سه عدی کوری ئه بی وه قاص وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من یه که م عه رب بووم که له پیی خوا دا تیرم وه شان د، له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) غه زامان ده کرد و نان نه بوو بیخوین جگه له (ورق الحبله) که ئه ویش هینده ره ق و وشک بوو تی که ل نه ده بوو.^۱

(برسیټی مقدادی کوری ئه سه وه (ﷺ) و دوو هاو ری که ی (ﷺ))

ئهبونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۷۲ له میقدادی کوری ئه سه وه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من و دوو هاو ری م که له تا و هیلا کیدا خه ری کبوو چاو و گویمان له ده ست ده دا ها تین و خو مان ده خسته بهرده م هاو ه لانی پیغه مبهردا (ﷺ) به لام که سیان قبولیان نه کردین تا پیغه مبهردا (ﷺ) بردینی بو لای خو ی - مالی پیغه مبهردا (ﷺ) سی بزنیان هه بوو شیریان لی و ه رده گرتن - پیغه مبهردا (ﷺ) له نیوانماندا شیره که ی دابه ش ده کرد و ئیمه ش به شه که ی پیغه مبهردا (ﷺ) هه لده گرت، ئه ویش ده هات و سه لامیکی ده کرد که بی دار ده بییست و خه وتوو پیی بی دار نه ده بوو یه وه، شه یتان پیی

^۱ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۹ دا و ا ها تو وه، ئهبونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۸ دا و ئیبن سه عدیش ج ۳ ص ۹۹ بهر شیوه یه هیناویانه.

وتم: با ئەوہشت بخواردایہ تەوہ، چونکہ پیغەمبەر (ﷺ) دەچیت بۆلای پشٹیوانان و ئەوان ناگایان لێیە، هیندەدی پی و تمەوہ تا خواردمەوہ، ھەرکە خواردمەوہ پەشیمانی بۆ نیشان دام و وتی: چیت کرد؟ موحەمەد دیت و شیرەکە ی نیە و نزات لی دەکات و قور دەبیت بەسەرتدا، دوو ھاوړیکە شەم بەشەکە ی خویان خواردەوہ و خەوتن، بەلام من خەوم لی نەکەوت، بەرگینکم پی بوو، دابووم بەسەر خۆمدا کەچی پیکانم دەرکەوتبوون، ئەگەر بمدا یە بەسەر پیکانمدا سەرم دەرەکەوت، پیغەمبەر (ﷺ) ھات و نوێژیکێ زۆری کرد، دواتر سەیری خواردنەوہکە ی کرد هیچی بۆ نەما بوو، دەستی بەرز کردەوہ و وتم ئیستا نزام لی دەکات و لەناودەچم، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اللهم اطعم من اطعمني واسق من سقاني) ئینجا چەقۆکەم ھەلگرت و بەرگەکەم برد و چووم بۆلای بزەنکە و سەیرم کرد بزەن کامیان قەلەون تا سەری بېرم بۆ پیغەمبەر (ﷺ) سەیر دەکەم ھەموویان پەر شیرن، قاپیکێ مائی پیغەمبەرم (ﷺ) ھەلگرت کە تیایدا نان و شیریان دەخوارد، دۆشیم تا چەوریەکە ی سەرکەوت، پاشان ھاتمە لای پیغەمبەر (ﷺ) و لێی خواردەوہ، پاشان دای بە منیش، منیش لیم خواردەوہ، پاشان دامەوہ پی و ئەویش لێی خواردەوہ، ئەویش دایەوہ بە من و لیم خواردەوہ، دواتر ھێندە پیکەنیم تا کە وتمە سەر زەوی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (احدی سوواتک یا مقدار) منیش ھەستام و پیم وت چیم کردوہ، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ما کانت الا رحمة من الله عز وجل لو کنت ایقظت صاحبک فاصابھا منها) واتە (ئەوہ پەحمەتی خوا بوو، بڕیا دوو ھاوړیکەتت بیدار دەرکردوہ تا لێی بیبەش نەبن) لە رینگە ی میقدادیشەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: کاتیک لە مەدینە دابەزین دە دە لای پیغەمبەر (ﷺ) دابەش بووین، من لەناو ئەو دەکەسەدا بووم کە پیغەمبەری (ﷺ) تیدا بوو، تەنھا مەریکمان ھەبوو شیرەکە یمان دابەش دەکرد.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له الحلیة ج ۱ ص ۱۷۴ دا ھاتووە.

(برسیتی ئه بوهورهیره)

ئه حمه له موجهیدهوه هیئاویهتی ئه بوهورهیره (عزیز) دهیوت: سویند به خوا له تاو برسیتیدا خۆم ددها به زهویدا، له تاو برسیتیدا بهردم ده بهست له سک، پوژیکیان له سه رپییدا دانیشتم و ئه بوبهکر (عزیز) دای به پالمدا، پرسیارم لی کرد له سه رنایه تیکی قورئان، هات و پرسیارم لی کرد تا بلیت وهره له گه لم، که چی نهیوت، عومهریش هات و هه روا بوو، پاشان ئه بولقاسم (عزیز) هات و زانی چی له پوخسارو ده روندا دیاره و فهرمووی ئه بوهورهیره، وتم: به لی ئه ی پیغه مبهری خوا، فهرمووی (الحق) مۆله تم وهرگرت و مۆله تی پیدام، له قاپیکدا بریک شیرم به دی کرد، فهرمووی ئه م شیره تان له کو ی بوو؟ وتیان: فلان که س بوی هیئانین، فهرمووی (ئه بوهورهیره) وتم: به لی ئه ی پیغه مبهر (عزیز)، فهرمووی (انطلق الى اهل الصفة فادعهم لي) واته (برۆ بۆلای ئه هلی صوفقه و بانگیان بکه بۆم) ئه هلی صوفقه میوانانی ئیسلام بوون و به ره و لای مال و منال نه ده چوون، که پیغه مبهر (عزیز) دیاریه کی بۆ بهاتایه به شی ده دان و به شی بۆ ده ناردن، ئه گه ر صه ده قه ی بۆ بهاتایه هه مووی بۆ ده ناردن و خۆی هیچی لی هه ئنه ده گرت، ئه مه منی خه فه تبار کرد و هیوام وابوو هیئنه له و شیره بخۆمه وه به رگه ی شه و و پوژیک ی پی بگرم، وتم: من نیردراوم، ئه گه ر هاتن من پییان ده دم و له م شیره هیچم بۆ نامی نی، ناشکریت به گو یی فرمانی خوا و پیغه مبه ره که ی نه که م، چووم و بانگم کردن ئه وانیش هاتن و مۆله تیان وهرگرت پیغه مبهر (عزیز) مۆله تی پیدان و دانیشتن، پیغه مبهر (عزیز) فهرمووی (ئه ی ئه بوهورهیره بیهینه و پییان بده) منیش جامه که م هیئا و شیره که م پی ده دان، هه رکامیان لیی ده خوارده وه تا ئه وه ی هه موویان ته و او بوون، پاشان برده مه وه بۆ پیغه مبهر (عزیز)، جامه که (سه تله که) ی خسته به رده ستی و که میکی تیا مابوو، سه ری به رز کرده وه و سه یری

١- ئه مانه کوچه ره هه ژاره کان بوون که مالی نیشته جیبوونیان نه بوو، له کونجیکی مزگه و تدا بوون و سه رقانی په رستش و وهرگرتنی قورئان و فهرمووده و هه ندی کاری تر بوون.

کردم و زه رده خه نه یه کی کرد و فه رموی ئه ی ئه بوهورهیره، وتم: به لئ ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، فه رموی من و تو ماوین، وتم: راست ده فه رمویت، فه رموی ده ی دابنیشه بنۆشه، من دانیشتم و خواردمه وه، پاشان فه رموی بنۆشه، منیش خواردمه وه، به رده وام وای پی ده فه رموم لا وتم: نا به سه سویند به و که سه ی به حق تو ی ناردوو ئیت ناتوانم، فه رموی (ناولنی القدح) ده ی بیده به من و منیش پیما و خویشی لی خواردمه وه.^۱

ئین حه ببان له سه حیه که یدا له ئه بوهورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: سی پۆژم به سه ردا تیپه ری و هیچ نه بوو بخۆم، چووم بو لای ئه هلی صوفه و خه ریکبوو ده که وتم، منالان ده یانوت ئه بوهورهیره شیت بووه، منیش بانگم ده کردن و ده موت خۆتان شیتن، تا گه یشتمه ئه و ی، ده بینم دوو قاپ تریت هینرا بو پیغه مبه ر (ﷺ)، خه لکی صوفه ی بانگکرد و لییان خوارد، منیش ده مویست بانگم بکات، تا هه موو هه ستان و ته نها که میک مابوویه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) کۆی کرده وه و بوو به تیکه یه ک و له سه ر په نجه کانی هه لیگرت و پیی فه رموم به ناوی خوا وه بیخو، سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته که خواردم تیربووم.^۲

بوخاری و ترمزی له ئین سیرینه وه هیناویانه ده لیت: لای ئه بوهورهیره بووین و دوو جلی په نگ خۆل سووری که تانی له به ردا بوو، ده سستی کرد له کراسیکیان و وتی: به خ به خ ئه بوهورهیره و که تان، سویند به خوا له نیوان مینه ری پیغه مبه ر (ﷺ) و ژووره که ی عایشه دا (رضی الله عنها) ده که وتم و هیلاک که وتبووم که سیک ده هات و پیی ده نا به ملامدا و وای ده زانی شیت بووم ته نها برسیئتیش وای لی کردبووم.^۳

^۱ - بوخاری هیناویه تی، ترمزی هیناویه تی و ده لیت سه حیه، له البدایة والنهایة ج ۶ ص ۱۰۱ هاتوو، حاکم هیناویه تی و ده لیت: له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واهاتوو.

^۴ - له الترغیب ج ۳ ص ۳۹۷ دا واهاتوو.

ئەبۇنەئىمىم لى ھالىتى ج ۱ ص ۳۷۸ دا و عەبدولپەزاق بە ھەمان شىۋە و ئىبن سەعد ج ۴ ص ق ۲ ص ۵۳ ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۇ زىياد دەكات: من بۇ خوارىنى سىم پەنام بىردە بەر ئىبن عەففان و كچەكەى غەزوان (بەسرە)، پەشۋەى و ئاخەكەم بۇ دەگرتن لە كاتى سوارىبوندا و خزمەتم دەكردن كاتىك دادەبەزىن، پۇژىك ئافرەتەكە پىيى و تم: بە پىيى پىخاۋس دەيىنىتەۋە و بە ۋەستائى سوارى دەيىت، دواتر خواكردى بە ھاۋسەرم، پىم و ت دەيىت و ابكەيت لە گىرپانەۋەكەى ئىبن سەعدا لە سەلىمى كوپى ھەببانۋە دەلىت: گويم لە باۋكم بوو دەيوت: گويم لە ئەبۇھورەيرە (ﷺ) بوو دەيوت: بە ھەتىۋى گەۋرە بووم و بە ھەژارى كۆچم كىرد و بۇ نانى سىم لە خزمەت بەسرەى كچى غەزواندا بووم، كە دادەبەزىن لە خزمەتپاندا بووم، سوارىش دەبوون ھەروا، تا خواكردى بە ھاۋسەرم، سوپاس بۇ خوا كە ئايىنى راستال و ئەبۇھورەيرەى بە پىشەۋا دانا.^۱

ئەحمەد - گىرەۋەكانى صەحىحن - لە عەبدوللأى كوپى شەقىقەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل ئەبۇھورەيرەدا (ﷺ) لە مەدىنە سالىك مامەۋە، پۇژىك پىيى و تم: ئىمە لاي ژوورى عائىشەدا (رضي الله عنه) بووين، جلمان نەبوو، جلى كۆن و خراپ نەبىت، ھەمانبوو پۇژى بەسر دەبرد و ھىندە نانى نەبوو پىيى بژىت تا ئەۋەى بەردى ھەلدەگرت و دەيىست لە سكى، پاشان جەكەى توند دەكردەۋە تا پىشتى راست بىيىتەۋە،^۲ ئەحمەد ھىناۋىيەتى دەلىت: نانمان لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) خورما و ئاو بوو، سوئند بە خوا ئەم گەنمەى ئىۋەمان نەدەدى و نەماندەزانى چىە، جلمان لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بەرگى دەشتەكىەكان بوو.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا ھاۋو، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۲۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە

صەحىحن،

۳ - صحيح.

(برسیتی نه سمای کچی نه بوبه کر (ﷺ))

ته به رانی له نه سمای کچی نه بوبه کره وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: جاریکیان له خاکی به نی نه زیردا له زهویه کدا بووین که پیغه مبه ر (ﷺ) بریبوویه وه بو نوم سه له مه، زوبه یر له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) چوو و دراوسییه کی جووله که شمان هه بوو، مه پریکی سه بربری و لیینا و بونه که ی هات به سه رمدا و نه وه ی هه رگیز به خه یالما نه ده هات هات به بیرمدا، سکم پرپوو به خه دیجه ی کچه مه وه، خو م نه گرت و چووم بولای ژنه جووله که که و داوای که میک ناگرم لی کرد و وتم: به لکو که میک خواردنم به ش بدات نه گینا هیچ پیویستم به ناگر نه بوو، که بونم کرد و بینیم زیاتر چه زم چوویه سه ری و جاریکی تر چوومه وه، جاری سییه میش چوومه وه، پاشان دانیشتم و گریام و له خوا پارامه وه، میردی ژنه جووله که که هات و وتی: نه مپو که س هاتوه بولاتان؟ وتی: ژنه عه ره به که بو ناگر هات، وتی: هه رگیز لیی ناخوم تا خواردنی بو نه نیریت، نه ویش جامیکی بو ناردم، له دونیادا هیچ خواردنیک هینده ی نه وه تامی نه بوو له لام ۲۲.

۱- هه یسه می ج ۱ ص ۲۲۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، به زاریش به کورتی گیراویه تیه وه. ته واور.

۲- ضعیف.

۳- له الاصابه ج ۴ ص ۲۸۴ دا هاتوه. هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۶ ده لیت: له سه نه ده که دا ئین له یعه هه یه و فهرموده ی سه نه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن. ته واور.

(برسيٽي گسٽي هاوه لاني پيغه مبهري (ﷺ))

نه بونه عيم له نه بوجيهادهوه (ﷺ) هيٺاويه تي ڪه ڪور ڪهي پي وٽ: باب ڪيان
 نيوه له گهل پيغه مبهري دا (ﷺ) بوون و هاوده مي بوون، سويند به خوا نه گهر من
 ده مبيني نه وه و نه وه دم ده ڪرد، باوڪي پي وٽ: له خوا بترسه و راست بڪه، سويند به و
 ڪه سهي ڪياني مني به ده سته شهوي خندهق له گهليدا بووين و ده يفرموو (ڪي)
 ده چيٽ هه والي نه وانمان بو بينيٽ له پوڙي دواييدا خوا ده يڪاته هاوپيم ڪه س له
 تاو برسيٽي و هيلاكيدا هه لئه سا، سي جار هاواري ڪرد، نينجا فرمووي حوزه يفه
 تو.^۱

به زار به سه نه دي جهيد له نيين مه سعوده وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ليٽ: پيغه مبهري
 برسيٽي ناو پوخساري هاوه لاني بيني و فرمووي (ابشروا فانه سياتي عليكم
 زمان بغدي على احدكم بالقصة من الثريد و يراح عليه بمثلها) و تيان نه ي
 پيغه مبهري خوا نيمه نه مڙو باشترين، فرمووي (بل انتم اليوم خير منكم
 يومئذ) (به لڪو نه مڙو له و روڙه باشتري).^۲

نيين نه بي دنيا به سه نه دي جهيد له موحه مه دي ڪوري سيري نه وه (ﷺ)
 هيٺاويه تي ده ليٽ: له ناو هاوه لانداهه بوو سي پوڙ هيچي نه بوو بيخوات، ده چوو
 پيستي ده هيٺا و ده بيرژاندو ده يخوارد، نه گهر هيچي ده ست نه ڪه وتايه به رديڪي
 ده به ست له سڪي.^۳

۱ - ضعيف.

۲ - دولا بي له م پروه وه هيٺاويه تي، له الاصابة ج ۴ ص ۳۵ دا هاتوه، دواتر فرمووده ڪي حوزه يفه
 (ﷺ) به دورو دريڙي دينين.

۳ - صحيح.

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۴۲۲ دا واهاتوه.

۵ - حسن.

۶ - له الترغيب ج ۵ ص ۱۷۹ دا واهاتوه.

ترمزی به صه حیجی داناوه و هیئاویه تی وئین حه ببانیش له صه حیجه کهیدا له فه زاله ی کوپی عوبه یدوه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) که نویژی ده کرد بو خه لک هه یانبوو له برسیئتیدا ده چه میوه، ئه وانه ئه هلی صوفقه بوون تا ده شته کیه کان ده یانوت ئه وانه شیئن، که پیغه مبه (ﷺ) نویژه که ی ده کرد سهیری ده کردن و ده یفرموو (ئه کهر بزائن لای خوا چ پاداشتیکتان بو هیه هه زتان ده کرد پیو یستی و سه ختیتان زیاد بکات) ۱.

ته به رانی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: حه وت کهس له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) یه ک خورمایان هه بوو و که لاکه یان ده خوارد تا لیوه کانیا ن وه ره میان ده کرد ۲.

ئین ما جه به سه نه دی صه حیج له ئه بو هوره یروه (ﷺ) هیئاویه تی حه وت کهس بوون و برسیئییان تووش بووه، وتی: پیغه مبه (ﷺ) حه وت خورمای پیدام، هه رکاممان و خورمایه کمان خوارد ۳.

ئین سه عد ج ۴ ص ۳۲۹ له ئه بی هوره یروه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پوژیکیان له ماله وه به ره و مزگه وت ده چووم، ته نها برسیئی وای لی کردم بچم، ده سته یه کی هاوه لانا م دی وتیان: ئه بو هوره یره له م کاته دا بوچی ها توو یته ته ده ره وه؟ وتم: برسیئی، وتیان: سویند به خوا ئیمه ش هه روا، هه ستاین و چووین بو لای پیغه مبه (ﷺ) فه رمووی (ما جاء بکم هذه الساعة؟) واته (له بهرچی له م کاته دا ها توون؟) وتمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا برسیئی وای کردوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) داوای بریک (هوشیک)

۱ - صحیح.

۲ له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واههتوه، ئه بونه عیم به کورتی له الحلیه ج ۱ ص ۳۲۹ دا هیئاویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۲ ده لیت: له سه نه ده کهیدا خولهیدی کوپی ده عله ج هیه که لاوازه.

۵ - صحیح.

۶ - الترغیب والترهیب ج ۱ ص ۱۷۸.

خورماي کرد و ههريه که مان دوو خورماي پى دايىن و فەرمووى (كلوا هاتين التمرتين واشربوا عليهما من الماء فانهما ستجزيانكم يوكم هذا) واتە (ئەو دوو خورما بخۆن و ئاوى بە دوو دابخۆنەو بە شى ئەمپۆتان دەكات، ئەبوھورەيرە دەلیت: منیش یەکیکیانم خوارد و یەکیکیانم هەلگرت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ئەبوھورەيرە بۆ ئەو خورمايەت هەلگرت؟) وتم: بۆ دايكم، فەرمووى (بيخۆ دوو خورماشت دەدەينى بۆ دايكت) ئینجا دوو خورماي پى دام بۆ دايكم.^۱

بوخارى لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلیت: پىغەمبەر (ﷺ) چوو بۆلای خەندەقەكە و سەیری کرد كۆچەران و پشتیوانان لە بەیانیەكى سارددا خەندەق ھەلەكەنن و كۆیلەیان نیە ئەو كارەیان بۆ بكات، كە برسیتی و سەختی بارى ھاۋەلانى بینى فەرمووى:

فاغفر للانصار و المهاجرة

اللهم ان العيش عيش الاخرة

ئەوانیش وەلامیان دایەو:

على الجهاد ما بقينا ابدأ^۲

نحن الذين بايعوا محمدا

ھەرەھا بوخارى لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلیت: كۆچەر و پشتیوانان لە دەوری مەدینەدا خەندەقیان لێدەدا و لەسەر شانیان خۆیان دەگواستەو و دەیانوت:

على الاسلام ما بقينا ابدأ

نحن الذين بايعوا محمدا

پىغەمبەریش (ﷺ) دەیفەرموو:

فبارك في الانصار والمهاجرة

اللهم انه لا خير الا خير الاخرة

دوو مشت گەنمیان دەھێنا و بە پۆن بۆیان چەر دەکرا و دەخرايە بەردەستیان، ئەوانیش برسى بوون و خواردنەكەش چاك قووت نەدەدرا و بۆنیكى ناخۆشى ھەبوو.^۱

۱ - ضعیف.

۲ - صحیح.

بوخاری له جابر هوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی خنده قدا سه رقالی
هه لکه ندن بووین، پارچه یه کی ره ق هاته پیمان، هاتن بولای پیغه مبه (ﷺ) و تیان
ئه مه هاتوته پیمان، فهرمووی (من داده به زم) هه ستا و به ردیکی له سکی به ستبوو،
سی پوژ هیچمان نه خواردبوو، ئینجا فهرموده که دینیت، ته به رانی له ئیبن
عه عباس هوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له گه ل هاو لهانیدا خنده قیان
هه لده که ند و به ردیان به ستبوو له سکیان له تا و برسیقتیدا، ئینجا فهرموده که دینیت،
ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۷۹ له عه بدوللای کوپی عامری کوپی ره بیعه هوه له
باوکیه هوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به سریه یه که وه دهیناردین و ته نها
بریک خورما مان هه بوو، به پرسی سریه که ش له نیوانماندا دابه شی ده کرد تا ده بوو
به دنکه دنکه ی خورما، ده لیت: وتم چهند خورما ده بوون؟ وتی: کوپی شیرینم ئه وه
مه لی، ئه حمه دو به زارو ته به رانی هیناویانه.^۲

به یه قی له جابر هوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ناردینی و
ئه بو عوبه یده ی (ﷺ) کرد به به پرسمان، گه یشتینه کاروانیکی قوره یش و کومه لیک
خورما مان لیوهرگرت، ئه بو عوبه یده خورما پیی ده داین، ده لیت وتم: چیتان
پی ده کرد؟ وتی: ده مانکو تا و ده مانکردنه ناو ناو و ده مانخوارد، ئینجا فهرموده که
دینیت،^۳ لای مالیک ده لیت: وتم: خورما یه ک چ سودیکی هه بوو؟ وتی: کاتیک نه ده ما
ئینجا نرخمان ده زانی.

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۹۵ داواها توه.

۳ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۹ ده لیت: له سه نه ده که دا مه سعودی هیه که شت تیکه ل ده کات،
متمانهی له سه ر بوو.

۴ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷۶ داواها توه، مالیک و بوخاری و موسلیم و که سانی دیکه ش هیناویانه
و له گیرانه وه که یدا ها توه که سی سه د که س بوون، ته به رانی هیناویه تی و تیایدا ها توه شه ش سه د
که س بوون، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۲ ده لیت: له سه نه ده که دا زمعه ی کوپی صالح هیه که لاوازه،

به زارو ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن - له نه بو حوبه ییشی غه فاریه وه (ﷺ) هیئاویه تی له غه زای تیهامه دا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بو، که گه یشتینه ناو خه یمه کان هاو هلان هاتن بولای و وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا ته واو برسیمانه ده ی مؤله تمان بده با ئاز له کانمان سه ربهرین و بیخوین، فه رمووی باشه، نه م هه وال له درا به عومه ر (ﷺ) و هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا چیت کردو وه؟ فه رمانت کردو وه خه لک ئاز له کانیان سه ربهرن نه ی ئیتر سواری چی بین؟ فه رمووی (فما تری یا ابن الخطاب؟) واته (نه ی چاره چی نه ی ئین خه تاب؟) وتی: ده لیم زیاده ی شمه کیان بینن و له قاپیکدا کو ی بکه یتوه و نزای به سه ردا بخوینیت، نه ویش وایکرد و هه موو کو یان کرده وه و پیغه مبه ر (ﷺ) نزای بو کردن و دوایی فه رمووی (ائتوا باوعیتکم) واته (قاپ و قاچا خه کانتان به ینن) هه ر کامیان قاپه که ی پر بو، فه رمووده که دینیت.

نه بویه علا له عومه ری کو ری خه تاب وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) له غه زایه کدا بووین و تمان: نه ی پیغه مبه ری خوا دوژمن هاتوه و تیره و ئیمه ش بر سین، پشتیوانان ده لین ده کریت و شتره کانمان سه ربهرین و ده ر خواردی خه لکیان بده ین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (هه رکه س خوارد نیکی زیاده ی لایه با به ینیت) هه رکه سه و به مشت و دوو مشت و که مترو زیاتر ده ینه نا هه موو بیست و نه وهنده ساع بو، له پالیدا دانیشتوو نزای به ره که تی به سه ردا خویند، فه رمووی (خذوا ولا تنتهبوا) واته (لیی هه لبرگن و تالانی مه که ن) هه رکه سه و بری خو ی ده رکه چاکی و ده چوو تا نه وه ی چاکی پر ده کرد و هه موو ته واو بوون و خواردنه که وه ک خو ی و ابو، پاشان فه رمووی (اشهد ان لا اله الا الله و انی رسول الله لا یاتی بها عبد محق الا و قاه الله حر النار)^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۰۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عاصمی کو ری عوبه یدو لالی عومه ر هیه که (العجلی) متمانه ی پی دده ات، کو مه لیک به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن. ته واو.

بوخاری له سه هلی کوری سه عده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئافره تی کمان له گه ل
 بوو که له کینگه کهیدا (سلق) ی ده چاند، له پوژی ههینیدا تووه که ی ده ته کاند و له
 قاپیکدا دایده نا، پاشان بړیک گه نمی ده هینا و ده یهاری و له گه ل ئه وی تر دا تی که لی
 ده کرد، سه هل ده لیت: له دوا ی نویژی ههینی ده چووین و سه لاممان لی ده کرد و
 ئه ویش ئه و خواردنه ی بو ده هینانین، ئیمهش له بهر ئه و خواردنه ی هیوامان به ههینی
 ده خواست، له گیرانه وه کهیدا: چهوری و بهزی تیدا نه بوو، به پوژی ههینی دلخوش
 ده بووین.^۱

ئیین سه عد ج ۴ ص ۳۶ له ئیین ئه بی ئه فاوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گه ل دا
 حهوت غه زامان کرد و تیایدا کوله که مان ده خوارد.^۲

ته به رانی - گیره ره وه کانی شی سه حیحن - له ئه بی به رزه وه (ﷺ) هیناویه تی
 ده لیت: له غه زایه کماندا بووین، که سانیک ی بی باوه رمان پیگه یشتن. له بار که و
 بنه یه کیان راوه دوومان نان و چووینه سه ر خواردنه که یان و لی مان خوارد، له
 سه رده می نه فامیدا بیت بوومان هه رکه س نان بخوات قه له و ده بیت، که لی مان خوارد
 هه رکه مان سه بری ورگی ده کرد بزانی قه له و بووه؟^۳ هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۴
 ده لیت: له گیرانه وه کهیدا هاتوه له پوژی خه یبه ردا له گه ل بووین دوژمنمان به سه ر
 خواردنیکیان (نان) پا په راند و ده رمان کردن،^۴ ئه بونه عیمیش له الحیه ج ۶ ص ۳۰۷ له
 ئه بو هه رهیره (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که خه یبه رمان فه تح کرد دامان به پال هه ندی
 جووله که دا نانیان ده کرد راوه دوومان نان و نانه که مان دابهش کرد، من پارچه یه کم
 به رکه وت که هه ندیک ی سووتا بوو، بیستبووم هه رکه س نان بخوات قه له و ده بیت، که
 خواردم سه بری ورگم کرد بزانه قه له و بووم؟

۱ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۲ دا واهاتوه.

۲ - ئه بونه عیم له الحیه ج ۷ ص ۲۴۲ له ئیین ئه بی ئه فاوه (ﷺ) به و شیوه هیناویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا واهاتوه.

۵ - ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی سه حیحن، ته وای.

(خوگري له سهر تينويه تي له پیناو بانگه وازی ریڼی خواډا)

ئین و هب له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی به عومری کوپی خه تاب (ﷺ)
وترا: له سهر پوژي سه ختی قسه مان بو بکه (ساعة العسرة) وتی: له گهر مایه کی
سه ختدا چووین بو ته بوک و له شوینیک دابه زین و ته و او تینوومان بوو تا نه وهی
وامان زانی ملمان له له شمان جیا ده بیته وه، هه رکامان ده گه پرا هیچی ده ست
نه که وت و وای گومان ده برد کوپرایي دیت له تینوویه تیدا، هه موو و شتره کی
سه رده پری و ناوه که ی ده گرت ه وه ده یخواره وه، نه بو به کروتی: نه ی پیغه مبه ری
خوا ده زانی خوای گه وره نرات و ده رده گریت ده ی نزامان بو بکه، فه رموی (حه ز
ده که یت؟) وتی: به لی، نه ویش ده سته کانی به ره و ناسمان به رزکده وه و ده سته کانی
دانه نایه وه تا نه مه ی باران هات و زیادی کرد و چییان پی بوو پریان کرد، پاشان
چون، ده بینین بارانه که ته نها له و شوینه بووه.^۱

نه بونه عیم و ئین عه ساکیر له حه بیبی کوپی نه بی سابه ته وه (ﷺ) هیناویانه
حارسی کوپی هیشام و عکر مه ی کوپی نه بوجه هل و عه یاشی کوپی نه بی په بیعه
(ﷺ) له پوژي یه رموک بریندار بوون تا نه وه ی نه یانده توانی بجولین، حارس داوای
ناوی کرد، عه کر مه سه یری کرد، وتی: بیده به عه کر مه، که عه کر مه وه ری گرت
عه یاش سه یری کرد عه کر مه وتی بیده به عه یاش، که گه یانده لای عه یاش گیانی
سپارد، که ده گه پرایه وه بولای هه رکام له وانی دی نه وانیش گیانیان سپارد.^۲

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که ی جهیده، نه وانی دی نه یانته یناوه، له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۹ دا هاتوه، ئین
جه یری ش له یونس وه له ئین وه به وه به و سه نه ده هیناویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۲
ص ۳۹۶ دا هاتوه، به زارو ته به رانی (المعجم الاوسط) هیناویانه، که سه کانی سه نه ده که ی به زار
جی متمانن، نه مه قسه ی هه یسه میه ج ۶ ص ۱۹۴.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا واهاتوه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۴۲ به و جوړه هیناویه تی، زوبه یر له
مایه وه له با پیره وه له عبیدوللای کوپی مه صعه به وه (ﷺ) هیناویه تی و به و واتایه باسی ده کات به لام له

تەبەرەننى لى مۇھەممەدى كۆپى ھەنەفەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇ ئەمرى ئەنسارىم (ﷺ) دى - لى بەردۇر ھەقەبە ۋە جۇدۇددا بەشدار بۇرۇ - بە پۇرۇرۇ بۇرۇ لى تاۋ تىنۋىيە تىدا پىچى خۇى دەداۋ بە غۇلامەكەى دەۋت قۇرەبەسەر دەى قەلغانم بۇ بىبەستە، ئەۋىش بۇى بەست، پاشان سۇكىك تىرىكى ۋە شاندى گەياندىە سى تىر، پاشان وتى: گۇيىم لى پىغەمبەر (ﷺ) بۇرۇ دەفەر مۇو (من رمى بسهم في سبيل الله قصرا وبلغ كان له نورا يوم القيامة) واتە (ھەركەس لى پىناۋ خۇادا تىرىك بەاۋىژىت، بگات يان نەگات لى پۇرۇ دۇاىدا پۇوناكى بۇ ھەيە) لى پىش ئاۋابۇنى خۇردا كۇررا^۱،^۲ ھاكىم ج ۲ ص ۳۹۵ دەلىت: لى گىرەنەۋىيە كدا ھاۋە: قۇرت بەسەر ئاۋر شىنم بگە، ئەۋىش ئاۋر شىنى كىد.

(خۇگىرى لى سەر سەختى سەرما لى پىناۋ بانگەۋازى رىى خۇادا)

ئەھمەد ۋە نەسائى ۋە تەبەرەننى لى ئەبۇزەيخانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيە دەلىت: لى شەپىكدا لى گەل پىغەمبەر (ﷺ) بۇرۇ، دەلىت: شەۋىكىيان چۇۋىنە شۇۋىنىك ۋە زۇر سەرمامان بۇرۇ تا ئەۋى كەسى ۋە ھەبۇر چالى ھەلدەكەندۇ دەچۇۋىيە ناۋىيەۋە ۋە قەلغانەكەى دەدا بەسەر خۇىدا، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بىنى فەر مۇۋى (كى ئەمشەۋ پاسەۋانىمان دەكات ■ نزاكىكى بۇ بگەم فەزەلەكەى پى بگات) كەسىك لى پىشتىۋانان ھەستە وتى: من ئەى پىغەمبەرى خۇا، فەر مۇۋى تۇكىيت؟ وتى: فلان كەس، فەر مۇۋى نزاكى بەرەۋە، نزاكى بۇۋىيە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىك لى جەلەكەى گىرت ۋە نزاى بەسەردا خۇىند، كەبىستەم وتى: منىش، فەر مۇۋى تۇكىيت؟ وتى: ئەبۇرەىخانە، نزاكىكى جىا لى نزاكەى ئەۋى بۇ خۇىندىم، پاشان فەر مۇۋى (ئاگر ھەرامە لى سەر چاۋىك كە لى پىناۋ خۇادا پاسەۋانى بگات)^۲،^۴

جىياتى عەياش سۇھەيلى كۆپى ھەم دىنىت، ئىبن سەعد لى ھەبىبەۋە ۋە گىرەنەۋەكەى ئەبۇنەعمىم ھىناۋىيەتى، لى الاستىباب ج ۲ ص ۱۵۰ دا ھاۋەتۇرە.

۱ - ضعیف.

۲ - لى الترغیب ج ۲ ص ۴۰۴ دا ھاۋەتۇرە.

۳ - صحيح.

۴ - لى الاصابة ج ۲ ص ۵۶ دا ھاۋەتۇرە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدى

ئەھمەد جى متانەن، بەيھەقى ج ۹ ص ۱۴۹ بەجۇرە ھىناۋىيەتى.

(خۆڭرى لە سەر كە مى جل و بەرگ)

لە پىناۋ بانگەۋازى رىيى خوادا)

تەبەرانى لە خەبابى كۆرى ئەرەتەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەمزەم (ﷺ) بىنى ھىندە بەرگمان پىي نەبوو كە كفىنى پىي بگەين جگە لە عەبايەك، كە پىكانىمان پىدادەپۆشى سەرى دەردەكەۋت، كە سەرىمان دادەپۆشى پىكانى دەردەكەۋت، سەرىمان داپۆشى و لەسەر پىكانى (اذفر) (پووش و پەلئا) مان دادەنا.^۱

تەبەرانى و بەيھەقى لە شىفای كچى عەبدوللأۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيە دەلىت: چووم بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) تا پرسىارى لى بگەم، پۆزشى بۆ دەھىنامەۋە و منىش سەركۆنەم دەكرد، لە نويزدا ئامادەبووم و چوومە دەردەۋە و چووم بۆلای كچەكەم لەلای شەرحەبىلى كۆرى ھەسنە بوو (ﷺ)، دەبىنم شەرحەبىل لە مالدايە، و تەم: كچەكەم ئامادەى نويزبوو و تۆلە مالدەۋە بوويت؟ كە و تەمە لۆمە كەردنى ئەۋىش و تى: پورى گيان لۆمەم مەكە، من جلىكم ھەبوو پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي كەرد ماۋىيەك لای بىت، منىش و تەم بە دايك و باۋكەۋە بە قوربانى بىم لەو پۆژەۋە لۆمەم دەكرد و ئەۋە ھالى بوو و نەمدەزانى، شەرحەبىل و تى: تەنھا ئەۋەمان ھەبوو.^۲

ئەبۇنەعىم لە الحىلە ج ۷ ص ۱۰۵ لە ئىبن عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبۇبەكرىش (ﷺ) دانىشتىبون و ئەبۇبەكرىش عەبايەكى ھەبوو

۱ - صحيح.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا واما تۈۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۳۹۶ دا واما تۈۋە. ئىبن عەساكىرو لە الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ يشدا و ئىبن ئەبى عسىم و لە رىنگەى خۆيەۋە ئەبۇنەعىم و لە الاصابە ج ۴ ص ۲۴۲ يشدا ھاتوۋە دەلىت: لە سەنەدەكەيدا عەبدولۋەھابى كۆرى زەھال ھەيە كە قەسى لەسەر، ئىبن مەندەش ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۷۱ يشدا ھاتوۋە، ھاكەم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ دا ھىناۋىيەتى.

دای به سهر سنگیدا، جبریل (علیه السلام) دابه زی بولای پیغه مبه (ﷺ) و سه لامی خوای پی گه یاند و فهرمووی: ئهی پیغه مبه ری خوا بوچی ئه بوبه کرای کردوه؟ پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئهی جبریل له پیش فه تحدا مال و سامانی خوئی به خشی به من) جبریل فهرمووی: دهی سه لامی خوای پی بگه یه نه و پیی بلی په روه ردگارت پیته ده لیت: تو له م هه ژاریه ت رازیت یان بیزاریت؟ پیغه مبه (ﷺ) لای کرده وه به لای ئه بوبه کرداو فهرمووی (ئهی ئه بوبه کرای جبریل سه لامی خوای بو هیئاویت و ده فهرمویت: ئایا تو له و هه ژاریه ت رازیت یان بیزاریت) ئه بوبه کریش گریا و وتی: له په روه ردگارم تووړه بم، من رازیم له په روه ردگارم، من رازیم له په روه ردگارم.

ئهبونه عیم له (فضائل الصحابة) له ئه بی هوره یره وه به و اقایه هیئاویه تی، ئیبن کسیر ده لیت: نامویییه کی زوری تی دایه و شیخی ته به رانی عه بدولر حمانی کوپی مو عاوییه ی عه تبی و موحه مده ی کوپی نه سری فارسی مامؤستای نایاننا سم، که سیشم نه بینیه باسیان بکات^۱.

هه نادای دهینه وه ری له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: عه لی (ﷺ) وتی: فاتیمه ی کچی پیغه مبه (ﷺ) به هاوسه رگرت و کومباریکیشم نه بوو پراخه م جگه له به رگی به رخیك شه وانه له سه ری ده خه وتین و پوژانیش بو له وه ردان له سه ری به کارمان ده هیئا، جگه له فاتیمه ش خزمه تگوزارم نه بوو^۲.

ئه بوداود و ترمزی به صه حیجی و ئیبن ماجه له بوره یده وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: باوكم پیی وتم: ئه گه ر ئیمه ت له گه ل پیغه مبه رماندا ده بیینی که ناسمان چی به سه ره یئا بووین ده توت بوئی مه رو په ز ده ده ین^۳.

۱- ضعیف.

۲- له المنتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۳ دا واهاتوه.

۳- صحیح.

۴- له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۳ دا هاتوه.

۵- صحیح.

۶- له الترغیب ج ۲ ص ۳۹۴ دا واهاتوه.

ٺيڻ سھ عد ج ٤ ص ٨٠ لھ سھ عيڊي ڪوڀي ٺھ بي بورھ يڊھوھ لھ باو ڪيھوھ ھيٺاويھ تي
 دھ ٺيٽ: باو ڪم - واتھ ٺھ بو موسا (ﷺ) - پيئي وتم: ڪوڀي شيرينم ٺھ ڪھر ٺيٺمت لھ ڪھ ل
 پيغھ مېھر (ﷺ) دا دھ بيٺي ٺا سمان چي بھ سھ ردا ھيٺا بووين (باران ليڊا بووھ) بو
 نيڪت لھ جلھ ڪانمان دھ بيٺت لھ بھر ٺھوھي لھ خوري بوون لھ بوئي مھ ڀو پھز دھ چو،
 تھ بھ راني بھو جوڙھ لھ ٺھ بو موسا وھ ھيٺاويھ تي و ٺھوھ شي بو زياد دھ ڪات: جلھ ڪانمان
 تھنھا لھ خوري و نانيشمان ٺاو و خورما بوو.^١

بوخاري لھ ٺھ بوھورھ يڊھوھ (ﷺ) ھيٺاويھ تي دھ ٺيٽ: ھفتا ڪھ سي ٺھ ھلي
 صوففھم بيٺي ڪھ سيان عھ بايان لھ سھر شان نھ بوو، يان بھر ڪيڪ تا خواروھ يان
 بھر ڪيڪ ڪھ لھ شانيان بھ سٽبوو، ھھ يان بوو يان نيوھي ڇا چي و ھھ يان بوو تا قولھ پيئي
 دھ چو، لھ ترسي ٺھوھي عھ روھ تي دھ رنھ ڪھ ويٽ بھ دھ سٽھ ڪاني ڪوي دھ ڪردھوھ،^٢
 ٺھ بوئھ عيم لھ الحية ج ١ ص ٢٤١ لھ واسلھي ڪوڀي ٺھ سقوھوھ (ﷺ) ھيٺاويھ تي
 دھ ٺيٽ: من لھ هاوھ لاني صوففھم بووم و ڪھ سمان جليڪي تھواوي نھ بوو، عارھ قي
 پيٽسٽمان چينيڪ تھ پوٽوڙي لھ خو ڪرتبوو.

بوخاري لھ عائيشھوھ (رضي الله عنها) ھيٺاويھ تي ڪھ سيڪ ھات بو لاي و
 ڪھ نيزھ ڪيڪي لھ لا بوو، زريپوڻ شيڪي پيٽج درھمي لھ بھر بوو، وتي: چاوت ھھ لڀرھ بو لاي
 ڪھ نيزھ ڪھ ڪھم، سھيري ڪھ ٺامادھ نيھ لھ مالدا بيڪا تھ بھري، منيش زريپوڻ شيڪم ھھ بوو
 لھ سھ ردمي پيغھ مېھر دا (ﷺ) ھھر ٺافرھ تيڪي مھ دينھ بيويستايھ خوئي ٻراڙي نيٽھوھ
 دھ ھات بو ماوھ يھ ڪ ليئي وھ رڊھ ڪرتم.^٣

١ - ھھيسھمي ج ١٠ ص ٢٢٥ دھ ٺيٽ: ڪھ سھ ڪاني سھ نھ دھ ڪھي صھ حيحن، ٺھ بو دا وڊيش بھ ڪورتي
 ھيٺاويھ تي.

٢ - لھ الترغيب ج ٢ ص ٢٩٧ دا وا ھاتوھ،

٣ - لھ الترغيب ج ٥ ص ١٦٤ دا وا ھاتوھ.

(خۆگىرى لە سەر سەختى ترس لە پىناۋ بانگەۋازى رىي خوادا)

حاكم و بهيهه قى ج ۹ ص ۱۴۸ لە عەبدولعەزىزى برازاي حوزەيفە (ﷺ) دەلىت:
 حوزەيفە (ﷺ) باسى ديمەنى خۆيانى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دەکرد، ئەوانەى
 لەگەلى دانىشتبوون وتيان: سویند بە خوا ئەگەر وەك ئیوہ لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا
 بوويناىە ئەوہ و ئەوہمان دەکرد، حوزەيفە وتى هیوا بەوہ مەخوازن، لە شەوى
 ئەحزابدا بە پىز دانىشتبووین و ئەبوسوفیان و ھاۋدەمەکانى لە سەرەوہ و قورەیزەى
 جوولەكەش لە خوارمانەوہ بوون و دەرسان دەست بگەيەننە لای ژن و منالەكانمان،
 هیچ شەویك تارىكى و پەشەباى واى نەبوو، دەنگى پەشەبا وەك دەنگى ھەرەگرە
 بوو، ھىندە تاريك بوو كەسمان پەنجەكانى خۆى نەدەبينى، دوو پووەكان مۆلەتيان لە
 پىغەمبەر (ﷺ) وەرەگرت و دەیانوت مالمان چۆلە و مۆلەتمان بدە، پىغەمبەر (ﷺ)
 مۆلەتى ھەمويانیدا، بەرە بەرە دەچوون ئیمەش نزیكەى سى سەد كەس بووین، يەك
 يەك دەچووینە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) تا سەرەى من ھات و منیش تەنھا شتىك
 ھەمبوو لە دوژمن و سەرمایش بىپاريزىت جلیكى خورى ژنەكەم بوو كە لەسەر
 ئەژنۆم نەدەچوویە خوار، ھات بۆلام و منیش لەسەر چۆك دانىشتبووم، فەرمووى
 (ئەمە كىيە؟) وتم: حوزەيفە، فەرمووى حوزەيفە، سەرم دانەواندو وتم: بەلى ئەى
 پىغەمبەرى خوا، بۆیە واموت نەوہك ھەستم، كەچى ھەستام، فەرمووى (انە كائن فى
 القوم خبر فاتني بخر القوم) واتە(لەناو ئەوانەدا ھەوالىك ھەيە برۆ ھەوالىيان بەيئە
 بۆم) دەلىت: منیش لە ھەمويان زياتر دەرسان و سەرمام بوو، چووم و پىغەمبەر
 (ﷺ) فەرمووى (خوایە لە بەرو دواو لەپراست و چەپ و سەر و خواروہ بىپاريزە)
 سویند بە خوا چى ترس و سەرما ھەبوو لە ناخمدانەما وەك ئەوہى نەبووبىت، كە
 پووم وەرگىرا پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (حوزەيفە لە ناو ئەواندا ھىچ مەكە تادییت

موسليم له يه زېدى ته يميه وه هيناويه ته ده لیت: لای حوزيفه (ﷺ) بووین
که سيک پي وټ: نه گهر ده گه يشته خرمه ت پيځه مېر (ﷺ) له گه ليدا شه ريکي چاکي

۲- له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۱۴ دا وا هاتووه، نه بوداودو ئيدين عساكيران به دورو دريژي به دهفتكي تر مينواويانه، له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۹ دا هاتووه.

مهردانه دژ به نه ياراني ده كرد، حوزه يفه پيئي وت: وات ده كرد؟ نه گهر شهوي نه حزاب ده تبينين له گهل پيغه مبهردا (عليه السلام) له شهويكي ساردي ره شهبا سه خندا، پيغه مبهردا (عليه السلام) فهرموي (كي هه والي نه وانه بؤ وه ربگريئت تا له پوژي دواييدا له گهلندا بيت) ئينجا به كورتي وه فهرموده كه عه بدولعه زيز دينيت، تيايدا هاتوه، هاتمه خزمهت پيغه مبهردا (عليه السلام) و كاتيك هاتمه وه سه رمام ببو و هه والم دا به پيغه مبهردا (عليه السلام) و نه ويش عه بايه كي سه رشاني خوئي كه نوپژي پيوه ده كرد داي به سه ر منداو تا به ياني خه وتم، كه به ياني هات پيغه مبهردا (عليه السلام) فهرموي هه سته خه والوو (قم يا نومان).

ئيين ئيسحاق له موحه مهدي كوپي كه عبي قرظيه وه (عليه السلام) به مونقه تيغي هيناويه تي، له فهرموده كه يدا هاتوه: فهرموي: كي هه لده ستييت بزانييت نه وانه چي ده كن و دواتر بيته وه؟ پيغه مبهردا (عليه السلام) مه رجي گه رانه وهي بؤ دانا، له خوا ده پاريمه وه خوا له به هه شتدا بيكات هه او ده مم، له تاو زوري ترسو برسيتي و سه رما كه س هه لنه سا.

خۇگىرى لەسەر نەخۇشەكان لە پىناو بانگەوازى رىيى خوادا

ئىبن ئىسحاق لە ئەبى سائىبەوھ (ﷺ) ھىناوئەتە كەسىكى بەنى عەبدولئەشھەل وتى: من و براىەكم لە شەپرى ئوحددا بەشدارىمان كىردو بە برىندارى گەراينەوھ، كە بانگەدرى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: وەرن با بچىن بۆ دوزمن بە براكەم وت - يان ئەو پىيى وت - بۆچى غەزايەكمەن لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) لە دەست بچىت؟ سوئىند بەخو ئازەلىكمەن نەبوو سوارى بىن و برىنىشمان سەخت بوو، لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) چووين، برىنمن لەو سوكتىر بوو، كاتىك برىنەكەى لىيى توند دەكرى دەمگرت بە كۆلەوھ تا گەيشتىنە ئو شوئىنەى موسلمانان لىيى وەستان.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۱ لە واقىدىيەوھ ھىناوئەتە عەبدوللەى كوپى سەھل و پافىعى كوپى سەھلى براى (ﷺ) چوون بۆ (حمراء الاسد) و برىندار بوون، يەككىيان ئەوى ترى ھەلدەگرت و لاخىكىشىيان نەبوو تا سوارى بن، ئىبن ئىسحاق لەچەند شىخىكى بەنى سەلەمەوھ ھىناوئەتە دەلىن: عومەرى كوپى جەموھ (ﷺ) كەسىكى زۆر شەل بوو، چوار كوپى ھەبوو وەك شىر و ابوون و لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا لە شەپەكاندا بەشدارىيان دەكرى، لە پۆژى ئوحددا وىستىيان باوكيان نەيەت بۆ شەپرو وتيان: خوا لە تۆ بوراوه لەوھى بەشدارى بكەيت، ئەوئىش ھاتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: كوپەكانم دەيانەوئەت لەو شەپەدا بەشدار نەبم و لەگەل تۆ نەيەم، سوئىند بەخو ھەزەكەم بەم بارەمەوھ بكەومە ناو بەھەشتەوھ، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (دەى تۆ خوا جىھادى لەسەر بە فەرز دانەناوئەت) بە كوپەكانىشى فەرموو (پىيى لى مەگرن، بەلكو خوا شەھىدى پى ببەخشىت) باوكيان چوو و لە پۆژى ئوحد شەھىد بوو.^۲

ئەھمەد لە ئەبى قەتادەوھ (ﷺ) ھىناوئەتە ئامادەى بووھ و دەلىت: عەمرى كوپى جەموھ ھات بۆلەى پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر لە پىناو خوادا

۱ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۴۹ دا واما تووھ.

۲ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۷ دا واما تووھ.

بجەنگم تا شەھىد بىم بەم ۱۱ چە ناتەۋادىم دەچمە بەھەشتەۋە - پىيەكى شەل بوو -
 پىيغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بەلى، لە پۇژى ئوحد خۇي و برازەكەي و مەۋلاكەيان
 كوشت، پىيغەمبەر (ﷺ) داي بە پالیدا و فەرموۋى (كانى انظر اليه يمشي برجله هذه
 صحيحة في الجنة) پىيغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد خۇي و برازاكەي و مەۋلاكەيان بخزىنە
 گوۋرەۋە.^۱

بەيھەقى لە يەھىي كوپى عەبدولھەمىد لە دايە گەرەھىۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 رافىعى كوپى خودەيج (ﷺ) تىرىك درا لە سەر مەمكى - عومەر (ﷺ) وتى نازانم لە
 شەپرى ئوحد بوو يان حونەين - ھات بۇلاي پىيغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەي پىيغەمبەرى
 خوا ئەم تىرەم لى لا بى، پىيغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو (ئەي رافىع ئەگەر دەتەۋىت
 تىرەكە و گوپكەكەش ھەموۋى لادەبەم، ئەگەر ئىش دەتەۋىت تىرەكە لادەبەم و گوپكەكە
 دەھىلمەۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ دەدەم تۆ شەھىدەت) وتى: ئەي
 پىيغەمبەرى خوا تىرەكە لادەبەم و گوپكەكە بەھىلەۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ بدەكە
 شەھىدەم.

دەلىت: زىيا تا خىلافەتى موعاۋىيە (ﷺ) بىرەنەكەي كەۋت و دواي عەسرەرد، لە ۋ
 گىرەنەۋەدا ۋا ھاتوۋە، راستەرايە: لە دواي خىلافەتى موعاۋىيە مرد.^۲

۱- ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۱۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەھىحن جگە لە يەھىي كوپى نەسرى
 ئەنسارى خۇي تەمانەي پى دەدات، تەۋاۋ. بەيھەقىش ج ۹ ص ۲۴ لە رىگەي ئىبن ئىسحاق ۋە
 ھىناۋىيەتى.

۲- لە البداية والنهاية دا ۋاھاتوۋە، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا دەلىت: دەكرىت ماۋەيەك ھەبۋىت
 لە نىۋان كەۋتنى بىرەنەكە و مەركىدا. ھەروەھا بارۋدى و ئىبن مەندە و تەبەرائى ھىناۋىيە، لە
 الاصابة ج ۴ ص ۴۷۴ دا ھاتوۋە، ئىبن شاھىن ھىناۋىيەتى، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا ۋاھاتوۋە،
 دواترىش لە باسى خۇپاگرىدا فەرموۋەدى تەرىن.

بەشى چۈرەم

(كۈچكۈرۈن)

ھاۋەلان چۈن نىشىتمانى ئازىزى خۇيان بەجىيىشتىن لەگەل ئەۋەى
بەجىيىشتىن نىشىتمان لەسەر دەرۋون زۇر سەختە بە جۇرېك تا
مردن نەگەرەنەۋە بۇ نىشىتمانى خۇيان؟ چۈن ئەمەيان لە دونيا
خۇشەكانى دونيا لا خۇشەۋىستىر بوو؟

چۈن ئايىنيان پېش دونيا خست و گويان نەدا بە لە دەستدانی
دونيا و لايشيان بەلادا نەكردەۋە؟ چۈن لە پېناو پاراستنى ئايىنيان
لە دەست فېتنە ۋلاتە ۋلات پايانده کرد وەك ئەۋەى بۇ رۇژى
دوايى دروست كرابن و نەۋەى رۇژى دوايى بن كەچى دونيا وای
لېھات وەك ئەۋەى بۇ ئەۋان دروست كرايىت؟

(به شی چواره م)

(کوچکردن)

(کوچکردنی پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر)

ته بهرانی له عوروه وه (ﷺ) به مورسلی هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له دواي حج پوژانی دیکه ی زیلحه جه و موحه ره م و صه فهر مایه وه، پاشان بیباوه پرانی قوره یش پیکه و تن و پیلانیان دانا کاتیگ زانیان پیغه مبهه (ﷺ) دهرده چیت، زانیان خوای گه وره له مه دینه دا په نا و په ناگه ی بو داناره و هه وائی موسلمان بوونی پشتیوانان و چوونی کوچه رانیان بولای پشتیوانان بیستبوو، له سه ره وه یه کده نگ بوون بچن بو پیغه مبهه (ﷺ) یان بیکوژن یان به دیل بیگرن - به ندی بکه ن - عه مری کوپی خالید گومانی هه بوو کامیان بوو، یان دهری بکه ن یان بیبه ستنه وه، خوای گه وره ش پیغه مبهه (ﷺ) ناگادار کرده وه، خوای گه وره فهرمووی (واذ یمکرک الذین کفروا لیثبتوک او یقتلوک او یخرجوک ویمکرون ویمکر الله والله خیر الماکرین) نه و پوژهی پیغه مبهه (ﷺ) چوو مائی نه بوبه کر (ﷺ) بیستبووی شه و دین بوئی، بویه له گه ل نه بوبه کردا (ﷺ) پیشتی چووبوون به ره و نه شکه وتی شه ور، نه و نه شکه وتی خوای گه وره له قورئاندا باسی کردوه.

عه لی کوپی نه بوتالیب (ﷺ) له سه ره شوینه که ی خه وت و سه رو چاوی داپووشی، بیباوه پرانی قوره یشیش سه رقائی پیلان دانان بوون نایا بده ین به سه ره سنگی نه م خه وتوه داو دواي هه لیگرن، به مجوره قسه یان کرد تا به یانی، به یانی عه لی (ﷺ) له جیگه که ی هه ستا، وتیان نه ی موحه مه د کوا، وتی: هیچ له باره یه وه نازانیت، نه و کات زانیان چووه، به هه مو لایه کدا ده گه پران به شوینیدا، ناردیان به شوینیدا، ناردیان بو شوینه کان و خه لاتی گه وره یان بو دانه نان نه گه ر بیدوژنه وه. هاتن بولای شاخی شه ور که نه شکه وته که ی تیدا بوو پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر (ﷺ) له وی بوون، هاتنه سه ره وه و پیغه مبهه (ﷺ) ده نگ ی بیستن، نه بوبه کر ترسا و ترس و

خه فته دا يگرت، ۽ هو کات پيڻه مبر (ﷺ) پيئي فهرموو (لا تحزن ان الله معنا) واته (خه فته مه خو خوامان له گه له) ٽينجا نزي کرد و خوي گه ورهيش سوکنايي خوي دابه زاند (فانزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين وانزل جنودا لم تروها وجعل كلمة الذين كفروا السفلى و كلمة الله هي العليا والله عزيز حكيم).

۽ بوبه کر له مه ککه پشکيکي مه بوو بو خوي و خه لکه کهي، ۽ بوبه کر عامري کوري فهري مه ولاي جي متمانه و متمانه داري موسلمان بوي ۽ بوبه کر نارد و کهي سيکي بهني عهدي کوري عهدي به کري گرت، ۽ هو کسه پيئي دهوترا ٽيبنولثوره يقت، هارپه يمانی قورهيش بوو له بهني ساهم له بهني عاصي کوري وائيله وه، ۽ هو کات عهدي بيباوه پوو و پي نيشاندهر بوو - پي هاتن و چوون - ۽ هو شوانه و لاخه کانمان دهشارده وه و عهدي لاي کوري ۽ بوبه کر ٽيواران هه والي ناو مه ککه ي بو دهنيان، عامري کوري فهري شوانه مه پي دهنيان بهو شوينه داو شيري پي دهان و بويشي سهرده پرين، پاشان به ياني زوو ده چو له گه ل شوانيکي خه لکي ترده ده چو و کسه پيئي نه ده زاني تا دهنگ و گاله هيور ده بوييه وه، ده هاته وه بولايان و وشتره کان ياني بو ده برده وه، دوو شهو و پوژ له ۽ شکه و ته کده مانه وه، پاشان چوون و عامري کوري فهري له گه لايان چو و خزمه تي ده کردن و ناگاي لييان بو، ۽ بوبه کر ده چوييه پيشه وه پيڻه مبر (ﷺ) و دواتر ده هاته وه دواوه و کهي سيان له گه لدا نه بوو، جگه له عامري کوري فهري و کهي سيکي بهني عهدي که پي نيشان دهان^۱.

ٽين ئيسحاق له عائيشه وه (رضي الله عنها) هيئاويه تي ده نيٽ: واريک نه ده کوه و پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي نيوه پرواندا بجيٽ بو مالي ۽ بوبه کر (ﷺ) يان به ياني زوو يان

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۵۱ ده نيٽ: له سته نه ده کده ٽين له يعه هه يه که قسه ي له سهره و فهرموو ده کهي حه سته.

پيڻه مبهري خوا به دايڪم و باوڪمه وه به قورباني بم هات، ڪاريڪي گرنگي نه بيت لهم
 ڪاتهدا نايهت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ٿايا زانيوته خواي گه وره مؤله تي پيداوم تا
 دهرچم؟) نه بوبه ڪر وتي: نه ي پيڻه مبهري خوا من هاوه لت دهم، فهرمووي (هاوه لم
 ده بيت) وتي: من ده ميڪه چاوه پي نه هم پوڙه ده ڪهم و دوو و لاخم به ستوونه ته وه
 يه ڪيڪيان بو تو، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (بثمنها يا ابا بڪر) واته (به پاره ڪهي
 ده مه ويت نه ي نه بوبه ڪر) نه ويش وتي: به دايڪ و باوڪمه وه به قوربانت بم مادهم
 واحه زده ڪه يت، نه سما ده ليت: ناني سه فهرمان بو پيچانه وه و دواتر قايشه ڪهي
 پچراندو به ستهيه وه به وه وه، هه ردو ڪيان چوون و له نه شڪه وتي شاخي نه وردا
 مان وه، ڪه گه يشته لاي پيشت نه بوبه ڪر چووبويه ناو نه شڪه وته ڪه و چي ڪوني
 تيدا بو په نجهي ڪرد به ناويدا نه وه ڪ شتيڪي تيدا بيت، قورهيش ڪه نه ياندوزينه وه
 دهرچوون و سه و شتريان دانا بو نه وه ي پيڻه مبهري (ﷺ) بدوزيته وه، به شاخه ڪاني
 ده وري مه ڪهدا ده گه ڀان تا گه يشته شاخي نه ور، نه بوبه ڪر ڪه سيڪي دي ڪه به ره و
 نه شڪه وته ڪه ده هات و وتي پيڻه مبهري (ﷺ) ده مانينيت، فهرمووي (نه خير،
 فريشته يه ڪي خوا به باله ڪاني دامانده پوشيت) نه و ڪه سه له به ردهم نه شڪه وته ڪهدا
 دانيشت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (نه گهر ٿيمه ي بديايه واي نه ده ڪرد) سي شه و
 مان وه و عامري فيهره ي مه ولاي نه بوبه ڪر مه پي ده برد بولاي نه بوبه ڪر و ده مه و
 ٿيواره ده چو بولايان و له وي له گه ل شوانه ڪاني دي بو و خوي دواخت تا تاريخي
 ده ڪرد، مه پره ڪاني ده برد بولاي نه وان، شوانه ڪانيش و ايانده زاني له گه لئاندايه،
 عه بدوللای ڪوري نه بوبه ڪر يش له ناو مه ڪهدا ده مايه وه و هه والي وهرده گرت و دواتر
 له تاريخي شه ودا ده هات بولايان و هه والي بو ده هينان، له وي ده بو دوايي
 ده چويه وه و به ياني له مه ڪه ده بو، نه وانيش له نه شڪه وت دهرچوون و پي
 ڪه ناروايان گرته بهر، نه بوبه ڪر ڪاتيڪ ترسي هه بوايه له پيشه وه بين بو پيڻه مبهري
 (ﷺ) له پيشه وه ده چو، نه گهر بترسايه له دواوه مه ترسي ديت ده چويه دواوه،
 به وچوره ده چو، نه بوبه ڪر له ناو خه لڪدا ناسراو بو، نه گهر ڪه سيڪي پي

بگهيشتايه و بيوتايه نه بوبه ڪر نه وه ڪيڙهه له گه لٽدا؟ ده يوت: ڪه سيڪه پريم نيشان دهادت، ڪه سي به رامبر وايد ه زاني پري نيوان شوينه ڪان ده لٽت تا گه يشتنه (قديم) ڪه له سهر پريان بوو ڪه سيڪ هات بولاي بهني مودليج و وتي: دوو ڪه سم بيني به و لاخه وه به رهو ڪه نارو ده چوون، و ابرزام نهو ڪه سانه بوون ڪه نيوه به دواياندا ده گهرين، سوراقي ڪوري ماليڪ وتي: نا نه وانه خو مان نار دومانن به شوينياندا، دواتر ڪه نيزه ڪه ڪي بانگ ڪردو ناردي بولاي و فهرماني ڪرد نه سپهه ڪي بو بهينيت، پاشان چوو به شوينياندا، سوراقي ده لٽت: لييان نزيڪ بوومه وه، ئينجا فهرموده ڪه دينيت، وه ڪ دواتر ده يهينين^۱.

به يهه قي له ئين سيري نه وه هي ناويه تي ده لٽت: ڪه سانڪ له سهرده مي عومهر دا هه بوون وا قسه يان ده ڪرد فهرزلي عومهر يان دهادا به سهر نه بوبه ڪردا (ﷺ) عومهر نه مه ي بيسته وه و وتي: سويند به خوا يه ڪ شهوي نه بوبه ڪر له هه موو بنه ماله ي عومهر باشتره و پوڙي ڪيش له هه موو بنه ماله ي عومهر باشتره، نهو شهو له گهل پيغه مبر (ﷺ) ده رچو بو نه شڪهوت و ده ميڪ له پيشه وه و ده ميڪ له دواوه ده چوو تا نه وه ي پيغه مبر (ﷺ) هه ستي پي ڪرد و فهرمووي (نه ي نه بوبه ڪر نه وه چيته ده ميڪ له دواوه وه و ده ميڪ له پيشمه وه ده چيت؟) وتي: نه ي پيغه مبر ي خوا بير له وه ده ڪه مه وه بين بومان له پشتته وه ده چم، دواي ده ليم نا له پيشه وه قهره وليان بوو گرتووين بويه له پيشه وه ده چم، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (يا ابا بڪر لوڪان شيئ لا حبيت ان يڪون بڪ دوني) واته (هه زده ڪه يت نه گهر شتيڪمان بيته پري تووشي تو بيت و من لي ي به دور بم؟) وتي: به لي سويند بهو ڪه سه ي تو ي به حق نار دوه،

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۵۴ ده لٽت: له سه نه ده ڪدا يه عقوبي ڪوري هه ميدي ڪاس هه يه، ئين هه بيان و ڪه ساني ديڪه ش متمانه ي پي ده دن و نه بو حاتم و چه نديڪي دي به لاوازي ده زانن، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه سه حيحن.

كاتىك گەيشتنە ئەشكەوت ئەبوبەكر وتى: لىرە بوەستە ئەى پىغەمبەرى خوا تا ئەشكەوتەكەت بۇ پاك بكمەو، چوو و پاكى كردهو و ھاټەو و دوایی بىرى كردهو بەردىكى تيا مابوو وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ٲاوەستە تا ئەوش پاك دەكمەو چوو و ھاټەو و وتى: دەى فەرموو دابەزە ئەى پىغەمبەرى خوا، ئىنجا دابەزىن عومەر وتى: سویند بەو كەسەى گىانى منى بە دەستە ئەو شەو لە ھەموو بنەمالەى عومەر باشتەر.^۱

ئەبوبەكر قازى لە ھەسەنى بەسرىەو ھىناوئەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەكر (ﷺ) چوون بۇ ئەشكەوت، قورەيش ھاټن تا پىغەمبەر (ﷺ) بدۆزنەو، كە سەيرى دەركاى ئەشكەوتەكەيان كرد جالجالۆكە چنىبووى، وتیان: نەچوۋە ئىرە، لەو كاتەدا پىغەمبەر (ﷺ) بە ٲىوۋە نوڭىزى دەكرد، ئەبوبەكرىش بە پىغەمبەرى وت: وا ھۆزەكەت ھاټوون بۆت، سویند بە خوا لەبەر ئاھىكى خۆىشم نىە، دەترسم شتىك بە تۆبكن، پىغەمبەر (ﷺ) ٲىى فەرموو (ئەبوبەكر مەترسە خوامان لەگەلە).^۲

ئەحمەد لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناوئەتى ئەبوبەكر (ﷺ) ٲىى وتوو: بە پىغەمبەرم (ﷺ) وت كاتىك لە ئەشكەوتدا بووین، ئەگەر يەككىيان سەيرى ٲىكانى بكات لە ژىر ٲىكانىو دەمانبىنىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ئەى ئەبوبەكر گومانەت بە دووان چىە كە سىيەمىان خوابىت؟).^۳

۱- لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۰ دا و ھاټوو، ھاكمىش ھىناوئەتى، لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۸ دا ھاټوو، بەغەوى بە مورسەلى لە ئىبن ئەبى مولىكەو بەو واتايە ھىناوئەتى، ئىبن كەسىر دەلىت: ئەم فەرموودە مورسەلى ھەسەنە، لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۵ یشدا ھاټوو.

۲- ضعيف.

۳- صحيح.

۴- لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۱-۱۸۲ دا ھاټوو، بوخارى و موسلىمىش ھىناوئەت، ترمزى و ئىبن ئەبى شەيبەو چەندىكى دى ھىناوئەت، لە الكنز ج ۴ ص ۳۹۲ یشدا ھاټوو.

ئه حمده له بهرائی کورپی عازبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر به سیانزه درهم سه رجیکی (کوپانیکی) له عازب کری، پیی وت: بهراء بنیره تا بیهینیته وه بۆ ماله کهم، وتی: نا تا پیم نه لیت کاتیک له گهل پیغه مبهه (ﷺ) ده رجوون توی له گهلدا بوویت چیت بوویت؟ ئه بوبه کروتی: چووین و شه ومان برده سهرو شه و و پوژ ماینه وه تا نیوه پو هات چاوم گیرا تا بزانم سیبه ریک بینم بچینه ئه وی، سهیری بهردیکم کرد چوومه ژیری، سیبه ره که ی ترم دانا بۆ پیغه مبهه (ﷺ) و راخه ریکم بۆ راخست و وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا پاکشی، ئه ویش پاکشا، ئینجا هه ستام تا بزانم کهس نایه ت به شوینماندا، سهیری که سیکم کرد شوان بوو مه ری ده له وه پراند، وتم: تۆ هی کییت؟ وتی: هی که سیکی قوره یش، ناوه که ی هینا و منیش ناسیمه وه، وتم: مه ره کانت شیریان هیه؟ وتی: به لی، وتم: شیرم پیی ده ده ییت؟ وتی: به لی، مه ریکیانی گرت و گوانی له ته پوتۆز پاک کرده وه، پاشان دهسته کانی خۆیشی له ته پوتۆز پاک کرده وه، قاپیکم پی بوو، بریک شیر ی کرده ناو بۆم، کردم به پرداخه وه و خواره وه ی سارد بوو، دوا یی هاتم بۆلای پیغه مبهه (ﷺ) ده بینم له خه وه ستا وه، وتم: بنۆشه ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ)، ئه ویش هینده ی نۆشی تا دلّم هه سایه وه، پاشان وتم: ئیستا برۆین؟ که وتینه ری و دوژمنیش به دواماندا ده گه را، که سیان نه گه یشت پیمان جگه له سوراقه ی کورپی مالیکی کورپی جه عسه م به ئه سپه که یه وه هات، وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) وا گه یشت پیمان، فهرمووی (خه فته مه خو خوامان له گهلدا یه) تا لیمان نزیک بوویه وه و هینده ی رمیک یان دوو پم یان سی پم لیمان دوور بوو، وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا وا گه یشت پیمان، دهستم کرد به گریان، فهرمووی بۆچی ده گریت؟ وتم: به خوا بۆ خۆم ناگیرم بۆ تۆ ده گریم، پیغه مبهه (ﷺ) نزی لى کرد و فهرمووی (اللهم اکفنا بهما شئت) واته (خوا یه چۆن پیّت باشته ره له دهستی به دوورمان بگه ره) پیکانی ئه سپه که ی تا لای سکی چوون به ناو زهویه کی ره قدا، هاواری لى هه ستا و وتی: محمد ده زانم ئه مه ئیشی تۆیه داوا له خوا بکه له م باره پزگارم بکات، سویند به خوا به لێن بیّت ئه وانه ی له دوامه وه دین بۆت پریان لى

بشیوینم، ئەمەش تیردانە کەم تیریکی لێهەلبگرە و لەو شوینەدا دەدەیت بە پال و شترو
مەرەکاندا چەندت پێویستە لێیان ببە، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (هیچ پێویستم
پێیان نیە) نزای بۆ کرد و پرزگاری بوو و گەڕایەو و بۆلای هاو لەکانی. پێغەمبەر (ﷺ)
لەگەڵ مندا درێژەیی بە پێدا ■ گەشتینە مەدینە و خەڵکی پیشوازیان لێکرد، لەسەر
پێگە و دیوارەکاندا هەستابوون و خزمەتکارو مندالان لە سەرەپێکاندا قەرەبالغان
دروست کردبوو و دەیانوت: الله اکبر پێغەمبەری خوا هات، محمد هات هەمووان
لەسەر ئەو ناکوکییان بوو لەلای کامیان دابەزیت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی
(ئەمشەو لای بەنی نەجاری خالوانی عەبدولموتەلیب دادەبەزم تا بەو پێزداریان
بکەم) بۆ بەیانی بەوجۆرەیی و یستی هەنگاوی نا.^۱

بوخاری لە عورووی کۆری زوبەیرەو (ﷺ) هیناویەتی پێغەمبەر (ﷺ) گەشت بە
زوبەیر کە کاروانیکی موسلمانانی پێبوو لە شامەو دەهاتنەو (بۆ بازرگانی
چووبوون) زوبەیر جلی سپی پیشکەشی پێغەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەکر (ﷺ) کرد،
موسلمانانی مەدینە بیستیان پێغەمبەر (ﷺ) لە مەککە دەرچوو، ئەوان پۆژانە
بەیانی لە دەرەو چاوپێ هاتنی پێغەمبەر (ﷺ) بوون تا گەرماي نیو پۆ
دەگێرانیو، پۆژیکیان پاش چاوپوانیەکی زۆر گەڕانیو بۆ مالهو، یەکیە لە
جوولەکان لەسەر قەلایە وەستا و سەیری شتیکی دەکرد، کەچی پێغەمبەر (ﷺ) و
هاو لەکەیی بە سپی رەنگی بینی بە چاکی دەرەو کەوتن، کابرای جولە کە خۆی
نەگرت و بەوپەڕی توانایەو هاواری کرد ئەو کۆمەڵی عەرەب ئەو ئەو پاریتەنانە کە
چاوپێ دەکەن موسلمانانیش نەوینە چەک و لە دەرەو چوون بۆ پیشوازی

^۱ - بوخاری و موسلیم لە صەحیحەکانیاندا هیناویانە، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۷ - ۱۸۸ دا
واهاتوو، ئین ئەبى شەیبە هیناویەتی، ئین سەعد ج ۳ ص ۸۰ بەوجۆرە بە زیادەیکەو بە
دورو درێژی هیناویەتی، ئین خوزەیمو کەسانی دیکەش هیناویانە، لە الكنز العمال ج ۸
ص ۳۳۰ یشدا هاتوو.

پېغەمبەر (ﷺ) لاي راستى گرتن تا لەناو بەنى عەمرى كۆپى عەوف دابەزى، ئەمەش لە پۇژى دووى مانگى ربيع الاولدا بوو، ئەبوبەكر ھەستا و پېغەمبەر (ﷺ) بەبى دەنگى دانىشت، ھەر پىشتىوانىك دەھات كە پېغەمبەرى نەدىبوو سەلامى لە ئەبوبەكر دەكرد تا خۆر دای لە پېغەمبەر (ﷺ)، ئەبوبەكر بە عەباكەى سىبەرى بۆ كرد، ئىنجا خەلكى ئەوكات زانىان ئەو پېغەمبەرى خوايە، پېغەمبەر (ﷺ) لەناو بەنى عەمرى كۆپى عەفدا زياتر لە سيانزە شەو مایەو و ئەو مزگەوتەى بنیادنا كە لەسەر تەقوا بنیاد نرا و تیايدا نوێژى دەكرد، پاشان سواری وشترەكەى بوو و خەلكى لەگەلیدا چوون تا لای مزگەوتى پېغەمبەر (ﷺ) لە مەدىنە وشترەكەى وەستاندو دایكو تا، ئەو ھەيە كە ئەو پۇژە موسلمانانىك نوێژيان تیدا دەكردو شوینى دارخورماى سەھل و سۆھەیل بوو كە دوو مندالى ھەتیو بوون لە مالى سەعدى كۆپى زارەدا (ﷺ) بوون، كاتىك وشترەكەى لەوى دایكو تا پېغەمبەر (ﷺ) فرموى پىشت بە خوا ئىرە دەبیئت، پاشان دوو مندالەكەى بانگكردو لە برى شتى بۆ پىشنیار كردن تا بىكات بە مزگەوت، ئەوانىش وتیان: ئەي پېغەمبەرى خوا ئىمە خەلاتى تۆى دەكەین بەلام پېغەمبەر (ﷺ) پازى نەبوو بەو تا ئەو ھى لىنى كپىن و دوايى مزگەوتى بنیادنا، پېغەمبەر (ﷺ) لەگەلئاندا خىشتى ھەلدەگرت بۆ بنیادنانى لە كاتى خىشت بردنەكەدا دەیفەرموو:

هذا العمل لاحمال خير هذا ابر ربنا و اطهر

دەیفەرموو:

لا هم ان الاجر اجر الاخرة فارصم الانصار والمهاجرة

شىعەرى يەككە لە موسلمانانى وتەو كە ناوەكەى پى نەوتم، ئىبن شەھاب دەلیت: لە فرمودەكەدا نەمان بىستەو پېغەمبەر (ﷺ) شەرىكى تەوا و بلیت جگە لەمانە ئەمە دەقى بوخاریە موسلىم نەيھناو، لە چەند پوویەكى ترەو چەند شاھیدیكى ھەن، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۶ دا واھاتوو.

ئەھمەد لە ئەنەسى كۆپى مالىكە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەناو مىندالاندا
 بوم دەيانوت: محمد ھات، ھەردەگەر پام ھىچم نەدەبىنى، پاشان وتيان محمد ھات،
 دووبارە ھەولم دا ھىچم نەدى، دەلىت تا پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ئەبۇبەكرى ھاورپى
 (ﷺ) ھاتن لە كەلاۋىيەكى مەدىنەدا خۇمان داگرتبوو، پاشان كەسىكى خەلكى
 لادىيان نارد تا پىشتىوانان ئاگادار بىكەنەۋە، ئەوانىش نىكەى پىنج سەد پىشتىوان
 بوون چون بۆ پىشتىوانىيان ۋەگەشتە لايان، پىشتىوانان وتيان: بە دىنايى ۋە
 گوپرايە لىكراۋى ھەرموون، پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ھاۋەلەكەشى لەناۋىياندا پىيان دەپرى،
 خەلكى مەدىنە ھاتنە درەۋەۋە تا ئەۋەى كچۆلە گەنج ۋە جوانەكانىش لەسەر مائەكان
 بۆى دەپوانىن ۋە دەيانوت كاميان ئەۋە؟ كاميان ئەۋە؟ دىمەنى وامان نەدىبوو، ئەنەس
 دەلىت: ئەۋ پۆرەى ھات بۆلامان ۋە پۆرەى كۆچى دوايى كرد دوو پۆرە بوون
 ۋىنەيانم نەدىۋە^۱.

بەيھەقى لە ئىبن عائىشە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ
 مەدىنە ژن ۋە مىنانان دەيانوت:

من ثنيات الوداع

طلع البدر علينا

ما دعا لله داع^۲

وجب الشكر علينا

۱ - صحيح.

۲ - بەيھەقىش ھەربەۋجۇرە ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۹۷ دا ھىناۋىيەتى.

۳ - ضعيف.

(کوچکردنی عومهری کوړی خه تاب و هاوه لآن (ﷺ))

ئین ئه بی شه ییبه له بهرائی کوړی عازیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: یه کهم کهس له هاوه لانی پیغه مبر (ﷺ) هات بولا مان مه صعبی کوړی عومهر و ئین ئوم مه کتوم (ﷺ) بوون، قورئانیاں پی ده خویندین، پاشان عه ممار و بیلال و سهعد (ﷺ) هاتن، پاشان عومهری کوړی خه تتاب (ﷺ) به بیست کهسه وه هات، پاشان پیغه مبر (ﷺ) هات، نه مبینیوه خه لکی مه دینه هینده ی هاتنی پیغه مبر (ﷺ) به هیچ دلخوش بوون، هر که هات ئه م نایه ته م خویند (صبح اسم ربك الاعلی).^۱

ئه حمده له فهرموده که ی بهراء له ئه بویه کروه (ﷺ) له باره ی کوچه وه هیناویه تی، بهراء ده لیت: یه کهم کوچه ره که هات بولا مان موضعبی کوړی عومهر بوو له بهنی عه بدودار، پاشان ئین ئوم مه کتومی کویر (ﷺ) یه کی که له بهنی فهر بوو هات بولا مان، پاشان عومهری کوړی خه تتاب به بیست کهسه وه هات، وتان: پیغه مبر (ﷺ) چی کرد (بوچی نه هات؟) وتی: به دوامه ویه، پاشان پیغه مبر (ﷺ) و ئه بویه کریش (ﷺ) پیکه وه هاتن، بهراء ده لیت: که پیغه مبر (ﷺ) هات چهند سوره تی کم خویندن.^۲

ئین ئیسحاق له نافع له ئین عومهر له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک ویستم بچم بولا مه دینه من و عه ییاشی کوړی ئه بی ره بیعه و هیشامی کوړی عاش (ﷺ) به لیمان دا له (تناضب) له ئه ضای بهنی غه ففار له سهر (سهر ف) یه که ببینن، وتان هر کهس به یانی له وئی نه بوو با ئه دوانه که ی تر بچن. ده لیت: من و عه ییاش گه یشتینه ئه وئی، به لام هیشام نه هاتوو توش بوو، که چووینه مه دینه بولای بهنی عومهری کوړی عه وف له قویاء، ئه بوجه هل و حارسی کوړی هیشام هاتن بولای عه ییاش - ئاموزا و برای شیریاں بوو - هاتنه مه دینه و پیغه مبریش (ﷺ) له مه که بوو، وتیان: دایکت نه زری کردوه شانه نه دات له سهری و نه چیت بهر سیبهر تا نه گه رییته وه، ئه ویش دلی بوی سووتا، پیم وت: سویند به خوا ئه مانه ده یانه ویت زیان به نایینه که ت بگه یه زن، وریایان به، سویند به خوا ئه گهر رشک و ئه سپی سهری دایکت ئازار بدن شانه ده کات، که گهرمای مه که کش زوری بو

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واهاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاریش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۸ ص ۱۸۸ یشدا هاتوه.

هيٺا ده چيٽه وه بهر سيٻهر، وتي: سوينده ڪي دايڪم ده پاريزم و لهوي پريڪ پارهم ههيه دهيهينم، عومر (ﷺ) ده لئيت وتم: به خوا ده زانيت من له ناو قوره يشدا له هه مووان زياتر پارهم ههيه ده ده نيوي پارهم ڪم بو تو به لام مهرو له گه ليان، به لام پازي نه بوو وتي: ده چم، ڪه برياري دا هر بجيت وتم: نه گهر هر ده پويت وشتره ڪي من ببه، چونڪه پريڪ و پريڪ و له باره و سواري به، نه گهر هو زه ڪه ترسيڪيان هيٺا به پريت به وه پراڪه، نه ويش بردي و له گه ليان چوو، له پريگه دا نه بوجهل پئي وت: برا گيان به خوا وشتره ڪم بي زاري كردوم، بوچي نه و وشتره ت نادهيته لاي من؟ وتي باشه، پراوه ستا تا بيگورم، ڪه دابه زين هه لاهه تيان بو برد و به ستiane وه و برديانه وه مه ڪه و تووشيان كرد، عومر (ﷺ) ده لئيت: خوا ته وه له ڪه سه وه ناگريٽ ڪه تووش بووه نه وانيش و ايان به خويان دهوت ۱۱ پيغه مبهر (ﷺ) هاته مه دينه و خوي گه وه نه نايه ته ده دابه زاند (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله..... واتبعوا احسن ما انزل اليكم من ربكم من قبل ان ياتيكم العذاب بغتة وانتم لا تشعرون) عومر ده لئيت: نه نايه ته مه نووسي و ناردم بولاي هيشامي ڪوري عاص، هيشام ده لئيت: ڪه بوم هات له (ذي طوي) بووم ده چومه نه وي و ورد ده بوومه وه و ده مخوينده وه و ليئي تينه ده گه يشتم ۱۲ نه وه وي وتم خوايه تيم بگهيه نه ليئي، خوي گه وه خستيه دله وه ڪه نه مه له سر ئيمه دابه زيوه سه بارهت به وه وي چيمان به خو مان دهوت و چيمان پي دهوترا، ده لئيت: گه پراهه وه بولاي وشتره ڪم و سواري بووم و خوم گه ياند به پيغه مبهر (ﷺ) له مه دينه ۱ ۲.

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۷۲ دا واهاتوه. ٽين سڪن هيٺاويه تي به سه نه ده صحیح له ٽين ئيسا قه وه به سه نه ده خوي به دورو دريڙي هيٺاويه تي. هروه ٽين جهه له الاصابة ج ۳ ص ۶۰۴ دا و به زاريش به دورو دريڙي به وشيوه ٺا ماره يان پي كردوه، هه سه مه ج ۶ ص ۶۱ ده لئيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي صحیح، هروه به بهه ق ج ۹ ص ۱۳ و ٽين سه ج ۳ ص ۱۹۴ و ٽين مه رده ويه و به زار له عومر وه (ﷺ) هيٺا ويانه، له ڪنزالعمال ج ۱ ص ۲۶۲ يشدا هاتوه، ته به رانيش به مورسه لي له عروه وه هيٺاويه تي و له سه نه ده ڪه دا ٽين له به هه ڪه جو ره لا وزيه ڪي لي به ديده ڪريٽ، هروه به مورسه لي له ٽين شهاب وه هيٺاويه تي و ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه شي ڪه ساني صحیح، هروه به له المجمع ج ۶ ص ۶۲ دا به جو ره هاتوه.

كۆچكردىنى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ)

بەيھەقى لە قەتادەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم كەس بە مال و منالىيەۋە لە پىناۋ خوادا كۆچى كرد عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) بوو، لە نەضرى كۆرى ئەنەسم بىست دەيوت: گويم لە ئەبوھەمزە - ئەنەس (ﷺ) - بوو دەيوت: عوسمانى كۆرى عەففان و پوقىيەى ژنى (رضي الله عنها) كچى پىغەمبەر (ﷺ) چوون بو خاكى حەبەشە، ھەۋالىيان درەنگ ھاتەۋە لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئافرەتتىكى قورەيشى ھات و وتى: ئەى موحەمەد زاۋاكەت و ژنەكەيم بىنى، فەرموۋى (لە ﷺ بارىكدا بىنىت؟) وتى: بىنىم ژنەكەى لەسەر ئەم گويدريژە ھىۋاشانە سوار كىرد بوو و خويشى دەيبرد بە رىۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خو ھاۋدەمىيان بىت، عوسمان يەكەم كەسە لەدۋاى لوط (عليه السلام) بە مال و منالىيەۋە كۆچ بكت) ۱. ۲.

ئىبنولموبارەك لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەو واتايە ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۴ ص ۳۰۵ يىشدا ھاتوۋە، تەبەرانى لە ئەنەسەۋە بەو واتايە ھىناۋىيەتى، لە فەرموۋدەكەيدا ھاتوۋە: ھەۋالىيان نەگەيشتە لاي پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) دەچوو و دەگەپرا تا ھەۋالىيان بزانىت، تا ئافرەتتىك ھات و ھەۋالى پىدا. ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۸۱ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھەسەنى كۆرى زىيادى بەرجەمى ھەيە كە نايناسم، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متمانەن. تەۋاۋ.

(كۆچكردنى ئەلى كورى ئەبوئالىيب (ﷺ))

ئىبن سەعد لە ەلىە ە (ﷺ) ھىناۋىە تى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆچكردنىدا چو بۆ مەدىنە فەرمانى بە من كرد تا لە دواى خۇى بىمىنمە ە بۆ ئەۋەى سپاردەكانى خەلك بىدەمە ە كە لاى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بۆىە پىپى دەوترا ئەمىن (دەستپاك) سى پۆژ مامە ە، پۆژىك مامە ە ە خۇم نەشاردە ە، دواىى كەوتمە پى و پىپى پىغەمبەر م (ﷺ) گرتەبەر، ە ھاتمە لاى بەنى ەمرى كورى ەوف و پىغەمبەر ىش (ﷺ) دابەزىبوو، منىش لاى كەاسومى كورى ەىدم دابەزىم، ئەۋى شوپىنى دابەزىنى پىغەمبەر (ﷺ) بوو.^۱

(كۆچكردنى جەغفەرى كورى ئەبوئالىيب ھاۋەلان (ﷺ) بۆ

جەبەشەو دواترىش بۆ مەدىنە)

ئەحمەد و تەبەرانى - كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن - لە مەجەمەدى كورى حاتەبە ە (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انى رايىت ارضا ذات نخل فاخرجا) واتە (من خاكىكى خاۋەن دارخورمام بىنى دەى برۆن) دەلىت: حاطب و جەغفەر (ﷺ) لە دەرياۋە چوون، منىش لەو كەشتىدە لە دايك بووم.^۲

تەبەرانى و بەزارىش لە عومەيرى كورى ئىسحاق ە ھىناۋىانە دەلىت: جەغفەر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەر ى خوا مۆلەتم بىدە تا بچمە خاكىك تىايدا خوا بپەرستم و لە كەس نەترسم، ئەۋىش مۆلەتى پىدا، جەغفەر چو بۆلاى نەجاشى، فەرموودەكە بە دوورو درىژى دىنىت ەك دواتر دەيھىنن.^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۵ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە مجمع الزوائد ەيسەمى ج ۶ ص ۲۷ دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - ەيسەمى ج ۶ ص ۲۹ دەلىت: ئىبن حەببان و چەندىكى دى متمانە دەدەن بە عومەيرى كورى ئىسحاق، سوكة قسەيەكى لەسەرە بەلام شتىكى ۋانىە، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەحىحن. تەۋاۋ.

ئیبین ئیسحاق له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک مه که که بو
 هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) سه خت بوو و نازار دران و تووشی ئه و به لاه سه ختییه ی
 پیی ئایینیان بوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) نه یتوانی پی به وشته بگریت، پیغه مبه ر
 (ﷺ) خوئی له په نای هۆزه که ی و مامیدا بوو و زیان و نازاریک که به هاوه لانی
 ده که یشته به م نه ده که یشته، بویه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموون (ان بارض الحبشة
 ملکا لا یظلم احد عنده فالحقوا ببلاده حتی یجعل الله لکم فرجا ومخرجاً مما انتم فیه)
 واته (له خاکی حه به شه دا پاشایه که هیه له لای ئه و که س سته می لی ناکریت، بچن بو
 ولاتی تا خوای که وره ده روو و ده روازه که تان لی ده کاته وه له و باره ی له سه ری بوون)
 ئیمه یش ده سته به ده سته چوین تا له وی کۆبووینه وه، له چاکترین شوینه وه چوین
 بۆلای چاکترین دراوسی و په نادر که له ئایینمان بیخه م بووین و تیایدا له سته م
 نه ده ترساین، کاتیک قوره یش نه مه یان بینی خویان نه گرت و پیکه و تن له سه ر نه وه ی
 که سیک بنیرن بۆلای نه جاشی تا له ولاتیدا ده رمان بکات و بمانگیریتته وه بۆیان بویه
 عه مری کوپی عاص و عه بدوللای کوپی ئه بی په بیعه یان نارد بۆلای به کۆمه لیک
 دیاریه وه بو خوئی و به نه جاش تریکه کانی، هه رکه سه و له ئاست خویدا خه لاتی
 ناماده کردبوو، پییان وتن هه ر به تریکه و خه لاتی خوئی بده نی پیش نه وه ی له سه ر
 نه وان قسه بکه ن، پاشان دیاریه کانیش بده ن به نه جاشی، نه گه ر توانیتان پیش
 نه وه ی نه جاشی بیاندوینیت بیانگیرنه وه بیکه ن، نه وانیش چوون و واینکردو
 دواندنیان و پییان وتن: هاتووین بۆلای پاشا سه باره ت به م گیل و گه مرانه مان وازیان
 له ئایینی هۆزه که یان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی ئیوه شه وه، ئیستا هۆزه که یان
 ئیمه یان ناردوو تا پاشا بیانگیریتته وه بۆلایان، له مه دا بووین که نامارهیان پیدا تا
 بیکات، وتیان ده یکه یان، پاشان چوون بۆلای نه جاشی و خه لاته کانیان پیشکه شکردو
 خوشترین دیاری مه که که ش له لای نه جاش (ادم) (پیسته ی خوشکراو) بوو، کاتیک
 چوون بۆلای خه لاته کانیان بو برد پییانوت: نه ی پادشا ده سته یه کی گه مره و
 نه فامه کانمان وازیان له ئایینی هۆزی خویان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی

ئىۋەش، ئايىنىكى تازەيان ھىناۋە نايناسىن، پەنايشيان ھىناۋە بۆلۈاتى تو، خىلەكانيان باپىرو باوك ومام و كەسيان ئىمەيان ناردوۋە تا ئەمانەيان بۆگىرپىنەۋە، چونكە ئەوان باشتەر ئاگاداريانن، چونكە ئەمانە نەھاتوۋنەتە ناو ئايىنى توۋە تا بىناپارىزىت، ئەۋىش توۋرە بوو و دواتر وتى: سويند بەخا نايانگىرپمەۋە بۆيان تا بانگيان نەكەم و بىاندوينم و بزىنم چى دەلئىن، ئەۋانە پەنايان ھىناۋە بۆلۈاتم و لەناو ھەمواندا پەناي منيان ھەلبژاردوۋە، ئەگەر قەسەكەي ئىۋە و ابىت دەيانگىرپمەۋە، ئەگەر نا پەنايان دەدەم و ازىيان لىناھىنم و ناھىلم بەرى چاويان كلى پىۋەبىت، كە چوۋنەلاي سەلاميان كىر و كىرۈنشىيان بۆنەبرد، وتى: ئەي كۆمەل پىم نالئىن بۆچى وەك ئەۋانەي ھۆزەكەتان دىنەلام سوجدەم بۆنابەن؟ پىم بلئىن ئىۋە سەبارەت بە عىسا (عليه السلام) چى دەلئىن؟ ئايىنتان چىيە؟ ئىۋە مەسىھىن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي جوۋلەكەن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي لەسەر ئايىنى ھۆزەكەتان؟ وتيان: نا، وتى: ئىتر ئايىنتان چىيە؟ وتيان: ئىسلام، وتى: ئىسلام چىيە؟ وتيان: خوا دەيەرستىن و ھىچ ھاۋەلئىكى بۆدانانئىن، وتى: كى ئەم ئايىنەي بۆھىناۋن؟ وتيان: كەسىك لەخۇمان كە پەچەلەك و ناوبانگى دەناسىن خۋاي گەۋرە وەك چۆن پىغەمبەرانى پىشتىرى نارد ئەمىشى نارد بۆمان، فەرمانان پىدەكات بەچاكە و بەخشىن و ەفادارى و سپاردەدانەۋە، رىگىرىشمان لىدەكات لەۋەي بت بپەرستىن و دەلئىت خۋاي تاك و تەنھاي بى ھاۋەل بپەرستىن، ئىمەش باۋەرمان پىكرد و شارەزاي فەرمايشى خوا بوۋىن و زانىمان ئەۋەي ھىناۋىيەتى لەخاۋەيە، كاتىك ئەمەمان كىر ھۆزەكەمان لە دژى ئىمە و پىغەمبەرى راستگۇ ھەستان و بە درۆيانزانى و ويستيان بىكوژنن دەيانويست ئىمە بت بپەرستىن، ئىمەشى پامانكرد بۆلاي تو بە ئايىن و خوينمانەۋە لە دەست ھۆزەكەمان پمانكرد بۆلات، ئەۋىش وتى: سويند بەخا ئەمە لە ھەمان چىرادانەۋە ھاتوۋە كە فەرمانى بەمووسا كىر، جەغفەر (ﷺ) وتى: ئىمەش ئەو سەلامەمان لىكردىت كە لەناو خۇماندا بەكارى دىنن، سەبارەت بە عىساي كوپرى

مهریه می‌ش (علیه السلام) به‌نده و نیردرای خوییه و تهی خوییه‌تی و ناردویه‌تی بۆ مهریه‌م و له پۆحی خوییه‌تی، کوپی ئافره‌ته داوین پاکه‌که‌یه.

ئەویش بپی خۆلی هه‌لگرت و تی: سویند به‌ خوا کوپی مهریه‌م له کیشی ئەمه زیاتر نه‌بووه، گه‌وره‌کانی هه‌به‌شه‌ وتیان: سویند به‌ خوا ئەگه‌ر هه‌به‌شه‌ بیبیسیتیت لاتده‌بات، تی: سویند به‌ خوا هه‌رگیز جگه‌ له‌وه زیاتر له‌سه‌ر عیسا (علیه السلام) نالیم کاتیک خوا ده‌سه‌لاتی بۆ گێرامه‌وه‌ گوپرایه‌لی خه‌لکی نه‌کرد تا ئیستا من گوپرایه‌لی خه‌لک بکه‌م سه‌باره‌ت به‌ ئایینی خوا، - په‌نا به‌ خوا له‌ شتی و -^۱.

ئەحمەد له‌ ئوم سه‌له‌مه‌وه‌ (ﷺ) خیزانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ دوورو دریشی هیناویه‌تی، له‌ فه‌رموده‌که‌یدا هاتوه‌ ده‌لیت: پاشان ناردی به‌ شوین هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) داو بانگی کردن، کاتیک نیردراره‌که‌ی هات له‌ نیوان خۆیاندای کوپونه‌وه‌ و وتیان: ئەگه‌ر چووین بۆلای چی پیلین؟ وتیان: سویند به‌ خوا ئەوه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فی‌ری کردووین و فه‌رمانی پیکردوین هه‌رئه‌وه‌ ده‌لین ئیتر چی ده‌بی‌ت با بی‌ت، که‌ چوون بۆلای نه‌جاشی قه‌شه‌کانی بانگ کرد، په‌راوه‌کانیان له‌ ده‌وریدا کوکرده‌وه‌ و ئەویش پرسکاری لی کردن ئەو ئایینه‌ی پی‌ی له‌ هۆزه‌که‌تان جیابونه‌ته‌وه‌ چیه‌ له‌ کاتیکدا نایه‌نه‌ ناو ئایینی من و ئایینی هیچ گه‌لیکی دیکه‌شه‌وه‌؟ ئوم سه‌له‌مه‌ (رضی الله عنها) ده‌لیت: جه‌عفهری کوپی ئەبو‌تالیب (ﷺ) دواندی و تی: ئەه‌ی پاشا ئیمه‌ گه‌لیک بووین نه‌زان بووین و بتمان ده‌په‌رست و مرداره‌وه‌بوومان ده‌خوارد و داوین پیسیمان ده‌کرد و په‌یوه‌ندی خزمایه‌تیمان ده‌پچراند و دراوسییه‌تیمان له‌ بیرده‌کرد و به‌ هی‌زمان هه‌ژارمانی ده‌چه‌وساندنه‌وه‌، به‌وجۆره‌ بووین تا خوی گه‌وره‌ پیغه‌مبه‌ریکی له‌ خۆمان بۆ ناردین که‌ ره‌چه‌له‌ک و راستگویی و ده‌ستپاکی و پاکداوینی ئەومان لا ئاشکرا‌بو، بانگی کردین بۆلای

۱ - صحیح.

۲ - له‌ البدایه‌ والنهایه‌ ج ۲ ص ۷۲ دا واهاتوه‌.

خوای تاك و تەنھا تا بېپەرستىن و واز لە پەرستىشى بىتەكانى خوۋمان و با و باپىرانمان بېنىن لە پەرستىشى بەرد و بت، فەرمانى پىكردىن قەسە پاست بگەين، سپاردە بدەينەو، دراوسىيەتيمان باش بىت، پەيوەندى خزمایەنيمان ھەبىت، واز لە ھەرآم و خوینىرېژى بھىنن، پىگىرى لىدەكردىن لە داوین پىسى و شايەتى درۆ و خواردنى مالى ھەتو و بوختان كردن بو ئافرەتى پاك داوین، فەرمانى پىكردىن خوای تاك و تەنھا بېپەرستىن و ھىچ ھاۋەلىكى بو دانەننن، نويز بگەين و زەكات بدەت، ئىنجا بەش و پاىەكانى ئىسلامى ژمارد، ئىمەش بىرومان پى ھىنا و شوینى كەوتىن، خوای تاك و بىھاوتمان پەرست و ھەلال و ھەرمانمان گرتەبەر، ھۆزەكەشمان ھەلمەتيان ھىنايە سەرمان و سزايان داین تا واز لە ئايىنمان بېنىن و بىتەكان لە جياتى خوا بېپەرستىن و پىسىيەكان بە پەوا بزانن، كاتىك نەيانتوانى و ھەرستەميان لىكردىن و ئازاريان داین ھاتىن بو ولاتى تۆو لەناو ھەمواندا تۆمان ھەلبىژارد و پەناى تۆمان پى باش بوو بەو ھىۋايەى لای تۆستەممان لى نەكرىت ئەى پاشا.

نەجاشى وتى: لەوھى خوا بوى دابەزاندوۋە ھىچ دەزانىت بىلىيت؟ جەغفەر (ﷺ) وتى: بەلى، نەجاشى پىى وت: دەى بىخوینە، ئەویش بىرىك لە (كەيىص) ى بەسەردا خویند، نەجاشى ھىندە گىريا تا رېشى تەپبوو، قەشەكانىشى گىريان تا پەراۋەكانيان تەپبوون كاتىك گوييان لەو قورئانە بوو، پاشان نەجاشى وتى: ئەمە و ئەوھى مووسا ھىناى لە يەك چرادانەو، بېژن بە خوا ھەرگىزا و ھەرگىز ناياندەمەو دەستتان.

ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) كاتىك لەلای چوون عەمرى كوپى عاص وتى: سویند بەخوا سبەينى دىم لەكەداريان دەكەم لەلای و رېشەيان دەردىنم، عەبدوللای كوپى ئەبى پەبىيە - كە لەناوماندا لە ھەموومان چاكتىر بوو - پىى وت: وامەكە چونكە ئەوانە ئەگەر چى پىچەوانەمانن بەئام كەس و خزميان ھەيە، وتى: سویند بە خوا دەلىم ئەوان دەلىن عىسا كوپى مەريەمە و بەندەيە، پاشان بەيانى چوو بۆلای وتى: ئەى پاشا ئەمانە سەبارەت بە عىسا قەسەيەكى سەخت دەكەن بنىرە بە شوينىاندا و پىسياريان لى بگە، ئەویش ناردى بە شوينىاندا تا پىسياريان لىبكات، ئوم سەلەمە دەلىت: بارىكى زۆر سەختمان تەووش بوو، ھەموو كۆبوونەو و تيان: سەبارەت بە عىساي كوپى مەريەم چى بلىن؟ جەغفەرى كوپى

ئه بوتالیب پئی وتن ئه وه ده لئین که پیغه مبه ره که مان له باره یه وه وتویه تی ئه وه به نده و نیردراوی خواو پو حیه تی و وته ی خو یه تی ناردویه تی بو مه ریه می پاکداوین، نه جاشی دهستی خسته سه رزه وی و بری خوئی هه لگرت و وتی: سویند به خوا عیسای کوپی مه ریه له وه زیاتر نیه، به تریکه کانی هه لچوون و ناپازی بوون، نه جاشی وتی: به خوا ئه گهریش هه لچن هه روا ده لیم، برۆن ئیوه پاریزراون، هه رکه س قسه تان پی بلیت (پیتان پی بگریت) سزا ده دریت، هه زنا که م شا خیک زیرم هه بیته به لام که س له ئیوه ئازار بدهم، دیاریه کانیان بو بگریته وه هیچ پیویستم پییان نیه، سویند به خوا کاتیکی خوا ده سه لاته که می بو گیرامه وه به رتیلی لی وهر نه گرت تا من وه ری بگرم، گوپرایه لی خه لکی نه کرد تا من گوپرایه لیان بکه م، ئه وانیش به بیزاری و سه رشوپی و دیاریه کانیانه وه له لای دهرچوون و گه رانه وه ئیمه ش له لای به چاکترین شیوه مایه وه، سویند به خوا له وکاته دا که سیک بوو به رکه به ری ده سه لاتی، به خوا پیشت خه فه تمان نه ده زانی، به لام ئه مه گه وره ترین خه ته تمان بوو، نه وه که ئه وه که سه به سه ر نه جاشیدا سه رکه ویت و ئه وه مافه مان نه زانیت که نه جاشی ده می زانی، نه جاشی چوو و بانی نیل له نیوانیاندا بوو، هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) فه موویان کی ده چیت بو ئه وی و دواتر بیته وه لامان؟ زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ) وتی: من، له هه موومان ته مه نی که متر بوو، ئه وانیش مه شکیه کیان هیئا و فوویان تی کرد و به ستیان به سه ر سنگیه وه، مه له ی پی کرد تا چوو به ئه وه به شه ی نیل که له وی شه پریان ده کرد، پاشان چوو تا گه یشته لایان، ئیمه ش ده پاراینه وه له خوا تا نه جاشی به سه ر دوژمه نه که یدا سه ربخات و له ولاتیدا ده سه لاتی بو بمینیت وه، کاروباری حه به شه ی بو سه قامگیر بوو و ئیمه ش له لای بووین له چاکترین باردا تا هاتینه وه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) که له مه کهه بوو.

١ - صحیح.

٢ - هه یسه می ج ٦ ص ٢٧ ده لئیت: ئه حمه د گیراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح جگه له ئیسحاق، ئه بونه عیمیش له الحیه ج ١ ص ١١٥ دا له رینگه ی ئین ئیسحاق وه به و جه و به دورو دریزی هیئاویه تی، به یه قی ج ٩ ص ٩ ناوه پوکی فه رموده که له رینگه ی ئین ئیسحاق وه به و ده قه دینیت، پاشان ده لئیت: فه رموده که ی به دورو دریزی هیئاوه، له السیر ج ٩ ص ١١٤ یشدا فه رموده که ی هیئاوه.

ئیمامی ئەحمەد لە عەبدوللای کورپی مەسعودەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت:
 پیغەمبەر (ﷺ) ناردینی بۆلای نەجاشی، ئیمەش نزیککی هەشتا کەس بووین لەوانە
 عەبدوللای کورپی مەسعود و عەبدوللای کورپی عەلاتەفە و عوسمانی کورپی مەظفون و
 ئەبوموسا (رضی اللہ عنہ) هاتن بۆلای نەجاشی، قورەیش عەمری کورپی عاص و عەماری
 کورپی وەلیدیان بە خەلاتەوہ نارد، کە هاتنە لای نەجاشی سوچدەیان بۆ برد، پاشان
 بە راست و چەپدا هاتن بە دەوریا و پاشان پێیان وت: دەستەیکە لە ئاموزاکانمان
 هاتوونەتە خاکی تۆ و پشتیان هەڵکردوو لە ئیمە و خەلکمان، وتی: ئەوانە کوان؟
 وتیان: لە خاکی تۆدان بنێرە بە شوینیاندا، ئەویش ناردی بە شوینیاندا، جەعفەر
 (ﷺ) وتی: ئەمڕۆ من وتەبیژتانم، ئەوانیش کەوتنە شوینی، چوو سەلامی کردو
 سوچدە نەبرد، پێیان وت: ئەوە چیه سوچدە نابە ی بۆ پاشا؟ وتی: ئیمە تەنها
 سوچدە بۆ خوای گەرە دەبەین، وتی: ئەمە بۆ؟ وتی: خوای گەرە پیغەمبەرێکی بۆ
 ناردین، فەرمانی پیکردین تا جگە لە خوا سوچدە بۆ کەس نەبەین، فەرمانی پیکردین
 بە نوێژ و زەکات، عەمروتی: ئەوانە لە مەسەلە ی عیسای کورپی مەریەمدا هاوڕات نین،
 نەجاشی وتی: سەبارەت بە عیسای کورپی مەریەم و دایکی چی دەلێن؟ جەعفەر وتی:
 ئەو ی خوا فەرموویەتی، وتە و پۆحی خوایە و ناردوویەتی بۆ مەریەمی پاک داوین
 کە مڕۆ نزیکی نەکە و تۆو تەو و کورپی لە مڕۆ نەبوو، ئەویش مشتیککی لە خۆلە
 هەلگرت و وتی: ئە ی کۆمەلی حەبەشە و قەشە و پوھبانەکان سویند بە خوا لەو ی
 ئیمە دەلێن جگە لەمە زیاتر نالین، بەخیریین بە خۆتان و ئەو ی لە لایەو هاتوون،
 شایەتی دەدەم ئەو پیغەمبەری خوایە و ئەو یە کە لە ئینجیلدا دەمانخویندەو، ئەو
 پیغەمبەر یە کە عیسای کورپی مەریەم مۆژدە ی پی داو، لە کوێ حەز دەکەن دابەزن،
 سویند بە خوا ئەگەر من پاشای ئیرە نەبوو مایە دەهاتم بۆلای تا ناعلەکانی بۆ

ہے لہٰذا، فرمانی کرد بہ و دووانہ کہ تا خہ لاتہ کانیان ببہ نہ وہ و بچنہ وہ، پاشان ئین مہ سعود (ﷺ) پہلہ ی کرد ■ فریای بہر کہ وت^۱.

تہ بہ رانیش لہ ئہ بوموسا وہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) فرمانی پیگردین تا لہ گہل جہ عفری کوپی ئہ بوتالیبدا بچین بولای نہ جاشی، قورہیش ئہ مہ ی بیستہ وہ و عہ مری کوپی عاص و عہ ماری کوپی ولیدیان نارد، ئینجا بہ و اتاہی فرمانودہ کہ ئین مہ سعود ہیٹاویہ تی، تیایدا ہاتوہ: نہ جاشی وتی: ئہ گہر من پاشای ئیرہ نہ بو مایہ دہ ہاتم تا نہ علہ کانی ماچ بکہم، چیتان پی خوشہ لہ خاکمدا بمیننہ وہ، فرمانی پی گردین نان و جل و بہرگیان پی داین^۲.

ئین عہ ساگیر لہ جہ عفری کوپی ئہ بوتالیبہ وہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی دہ لیت: قورہیشی عہ مری کوپی عاص و عہ ماری کوپی ولیدیان بہ خہ لاتی ئہ بوسوفیانہ وہ نارد بولای نہ جاسی و پییان وت - ئیمہ لہ لای بووین - ہندی لہ گیل و گہ مژہ کانمان ہاتوون بولای تو، بیاندرہ وہ پیمان، وتی: نا تا گوی لہ قسہ یان دہ گرم، ناردی بہ شوینماندا وتی: ئہ مانہ چی دہ لین؟ وتمان: ئہ مانہ گہ لیکن بت دہ پەرستن، خوی گہ ورہیش پیغہ مہر کی بو ناردووین پرومان پی ہیٹا وہ و بہ راستی دہ زانین،

۱ - حسن.

۲ - ئہ م سہ نہ دہ بہ ہیژہ و دہ قہ کہشی حہ سہ نہ ئین کہ سیر لہ البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۶۹ دا ئہ مہ دہ لیت، ئین جہ ریش لہ فتح الباری ج ۷ ص ۱۳۰ دا سہ نہ دہ کی بہ حہ سہ نہ دہ لیت، ہیسہ می ج ۶ ص ۲۴ پاش ہیٹانی فرمانودہ کہ دہ لیت: تہ بہ رانی گیراویہ تیہ وہ و لہ سہ نہ دہ کہ دا خودہ جی کوپی موعاویہ ہیہ کہ ئہ بو حاتم متمانہ ی پی دہ دات، دہ لیت: لاوازی لہ ہندی فرمانودہ دہ ہیہ، ئین موین و چہندیکی دی بہ لاوازی دادہ نین، کہ سہ کانی دیکہ ی سہ نہ دہ کہ صہ حیحن. تہ واو.

۳ - ہیسہ می دہ لیت: کہ سہ کانی سہ نہ دہ کہ صہ حیحن ج ۶ ص ۳۱، ہر وہا ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۱۱۴ فرمانودہ کہ ی ئہ بوموسای ہیٹا وہ، بہیہ قی دہ لیت: ئہ و سہ نہ دہ صہ حیحن، لہ البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۷۱ یشدا ہاتوہ.

نەجاشى پىۋت: ئەمانە كۆيلەي ئىۋەن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي قەرەزتان ھەيە بەسەريانەۋە؟ ويان: نا، وتى: دەي وازيان لىۋ بەينن، دەلىت: ئىمەيش لەلەي چووين، عەمرى كۆپى عاص وتى: ئەمانە سەبارەت بە عيسا قەسەي تۆيان نىيە، وتى: ئەگەر ھەمان قەسەي منيان لەسەر عەسەي نەبىت نەھىلەم ساتىكىش لە خاكەمەين، ناردى بە شوپىنماندا، بانگەردنى دوۋەم لە يەكەم لامان سەختەر بوو، وتى: پىغەمبەرەكەتان سەبارەت بە عيسا كۆپى مەريەم چى دەلىت؟ وتان: دەلىت: پۇچى خوا و تەيەتى ناردوۋىيەتى بۇ (مەريەمى پاك داۋىن)، ئەۋىش ناردى وتى: فلان قەشە و فلان پراھىم بۇ بانگەكەن، ھەندىكىان ھاتن بۇلەي وتى: سەبارەت بە عيسا كۆپى مەريەم چى دەلىن؟ وتيان: تۆلە ئىمە باشتر دەزانىت ئىتر ئىمە چى بلىن؟ نەجاشىش مشتىك خۆلى ھەلگەرت وتى: عەسەي جگە لەۋەي ئەۋان دەلىن ھىچى تر نىيە، لەمە زىاتر نىيە، دوايى وتى: كەس ئازارتان دەدات؟ وتان: بەلى، كەسىكى بانگەكەرت وتى: ھەركەس ئازاريان بدات چوار دەرھەم سزەي بدەن، وتى: بەستانە؟ وتان: نا، ئەۋىش زىادى كرد، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرد بۇ مەدینە و لەۋى سەكەوت پىمان وت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كۆچى كردوۋە بۇ مەدینە و ئەۋانەي بۇمان باسكردىت ئەۋانەي كوشتوۋە، دەمانەۋىت بچىن بۇلەي، پىمان بدە، بارگە و بنەي بۇ پىچانەۋە و دواتر وتى: بە ھاۋەلەكەتان بلىن چىم بۇ كردوۋن، ئەمەش ھاۋەلىكى مەنە لەگەلتان شاھەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خوا و ئەۋىش پىغەمبەرى خوايە، پىي بلىن داۋى لىخۆشبوۋنم بۇ بىكات، جەغفەر وتى: كە چوۋىنە مەدینە پىغەمبەر (ﷺ) باۋەشى پىدا كردم و دواتر فەرموۋى: نازانم بە فەتھى خەيبەر دىلخۆش بىمان بە ھاتنى جەغفەر؟ ئەمەش ھاۋەكەتەي فەتھى خەيبەر بوو، پاشان دانىشت و نىرداۋى نەجاشى وتى: ئەمە جەغفەرە و پىرسىارى لىۋ بىكە گەۋرەمان چى بۇ كردوۋە؟ وتى: بەلى ئەمە و ئەۋەي بۇ كردوۋىن و بارگە و بنەي بۇ پىچاينەۋە و شاھەتومانىشى ھىنا و پىي و تەم: پىي بلى داۋى لىخۆشبوۋنم بۇ بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) ھەستە و دەستىۋىژى گەرت، پاشان سىۋ جار ئەم نزاھەي كرد (خوایە لە نەجاشى خۆش بىت)

موسلمانانیش وتیان: ئامین، جەغفەر دەلیت: بە نێردراوێهەکم وت: بپۆ بە ھاوہالەکەت بلی چیت بینێ لە پیڤەمبەر (ﷺ).^۱

ئەین ئیسحاق لە عەبدولعەزیزی کوپی عەبدوللای کوپی عامری کوپی پەبیعە لە دایکیەو (ئوم عەبدوللای کچی ئەبی حەسمەو (ﷺ)) هیناویەتی دەلیت: سویند بە خوا چووین بۆ خاکی حەبەشەو عامریش چوو بوو بۆ هەندی پێویستیمان عومەر (ﷺ) ھاو پیم ئەوکات هیشتا بی باوەربوو، وتی: پێشتر ئازارو ناپەحەتیمان لەوێهە تووش ببوو، عومەر وتی: ئوم عەبدوللای دەپۆن؟ وتم: بەلی بە خوا لە خاکیکەو دەچین بۆ خاکی خوا هیندە ئازارتان داین دەپۆین بەلکو خوا دەروویەکمان لی بکاتەو، ئەویش وتی: خوا یارو ھاو دەمتان بێت، جۆرە دلسووتانیکم لابەدی کرد که پێشتر نەمدیبوو، پاشان چوو و بینینی چوونی ئیمە دلگرا نی کرد، عامر گەرایەو و پیم وت: ئەبوعەبدوللای ئەگەر کەمێک لەمە و پێش عومەرت دەبینی چۆن خەفەتی بۆ دەخواردین، وتی: بە تەمایت موسلمان بێت؟ وتم: بەلی، وتی: تا کەرەکی خەتتاب موسلمان نەبیت عومەر موسلمان نابیت، ئەمەش لەتاو ئەو توندی و پەقیە عومەر بەرامبەر بە ئیسلام نواندی وتی.^۲

۱ - ضعیف

۲ - ئەین عەساکیر دەلیت: فەرمودەکە حەسەنی غەریبە، لە پیڤەمبەر (ﷺ) ج ۳ ص ۷۱ دا واهاتوو، تەبەرانیشت لە پێگەئەسەدی عەمر لە موحالییدەو هیناویەتی که هەردووکیشتیان لاوازن، هەیسەمی ج ۶ ص ۲۹ ئەمە و توو.

۳ - لە البدایە والنهایە ج ۳ ص ۷۹ دا هاتوو، ناوی دایکی عەبدوللای لەیلا بوو، لە الاصابە ج ۴ ص ۴۰ دا هاتوو، تەبەرانیشت هیناویەتی، حاکم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ بە دەقیکی لە ئەین ئیسحاق لە پێگەئەوێهەو هیناویەتی، بەلام لە سەنەدەکەدا واهاتوو لە عەبدولعەزیزی کوپی عامری پەبیعە لە باوکیەو لە دایکیەو ئوم عەبدوللای ئەم جۆرەیان دیارتەر، لە کۆتاییشتا دەلیت: لەتاو بپهیاو بوونیەو

۴ - حسن.

ئىبن منده و ئىبن عەساكىر لە خالىدى كۆپى عاصمەو - لە كۆچەرانى حەبەشە بوو خۆى و عومەرى برايشى - هیناویەتى كاتىك چوون بۆلای پىڤەمبەر (ﷺ) كە لىى نزيك بوونەو بىنىنى، ئەمەش سالىك دواى بەدر بوو، ئەوان دىگران بوون بەوہى لە بەردا ئامادە نەبوون، پىڤەمبەر (ﷺ) فەرمووى (بۆچى خەفەت دەخۆن؟ خەلكى يەك كۆچى بۆ ھەيە و ئىوہ دوو كۆچتان بۆ ھەيە، كاتىك چوون بۆ حەبەشە كۆچتان كردن، دواتر لەلای بەرپرسى حەبەشەو كۆچتان كرد و ھاتن بۆلای من).^۱

بوخارى لە ئەبوموساوە (رضي الله عنه) هیناویەتى دەلىت: ئىمە لە يەمەن كە بىستان پىڤەمبەر (ﷺ) چوو، من و براكانم كە من بچووكترىان بووم يەككىيان ئەبو بورده و ئەوى تریشىيان ئەبو روھم بوو چووين كۆچمان كرد بۆلای، - يان وتى چەند كەسىك يان پەنجا و سى يان پەنجا و دوو كەسى ھۆزەكەم بووين چووين - سواری كەشتىەك بووين و كەشتىەكە بردىنى بۆلای نەجاشى لە حەبەشە، لەوئى جەغفەرى كۆپى ئەبو تالىبمان بىنى، لەگەلى ماينەو تا ھەموو پىكەو چووين، لە فەتخى خەبەردا گەيشتىن بە پىڤەمبەر (ﷺ)، ھەندى خەلك پىيان دەوتىن _ بەوانەى ناو كەشتىەكە - پىش ئىوہ كۆچمان كرد، ئەسمای كچى عومەرىش لەگەل ئىمە ھاتبوو چوو بۆلای دايكى باوەرداران ژنى پىڤەمبەر (ﷺ) تا سەردانى بكات، ئەویش لەناو ئەوانەدا بوو كە كۆچيان كرد بوو بۆ حەبەشە (حەفسە ماویەتى (رضي الله عنها)) عومەر (رضي الله عنه) وتى: ئەمە حەبەشە؟ ئەسما وتى: بەلى، وتى: پىش ئىوہ كۆچمانكرد، ئىمە شىاوترىن بە پىڤەمبەر (ﷺ) لە ئىوہ، ئەویش توورە بوو و وتى: نا سویند بە خوا ئىوہ لەگەل پىڤەمبەر (ﷺ) دا بوون نانى برسى ئىوہى دەدا و نەقامتانى ئامۆزگارى دەكرد، بەلام ئىمە لە خاكىكى دور و پەقەوہ لە حەبەشە بووين، تەنھا لەبەر خوا و پىڤەمبەرەكەى، ئەى بە خوا نان و ئاو ناخۆم تا ئەم قەسەيەت نەگەيەنمە پىڤەمبەر (ﷺ) و پرسىارى لى بكەم، سویند بەخوا درۆ و ساختەى تىدا ناكەم، كەم و زیادى نالىم، كە چوو بۆلای

^۱ - لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۲ دا واهاتووہ.

پیغہ مبر (ﷺ) وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا (ﷺ) عومەر (ﷺ) ئەمە و ئەوہی وت، ئەویش فەرمووی ئەہی تو چیت پئ وت؟ وتی ئەمە و ئەوہم پئ وت، فەرمووی (لە ئیوہ بە من شیاو تر نیہ، ئەو و هاوہ لەکانی یەك کۆچیان بۆ ھەییہ، بە لām ئیوہی خەلکی ناو کەشتیە کە دوو کۆچتان بۆ ھەییہ) دەلیت: ئەبو موسا و خەلکی ناو کەشتیە کەم بینی دەستە دەستە دەھاتن بۆ لām و لەو بارەوہ پرسیاریان لی دەکردم، لە دنیای خوادا هیچ نەبوو ھیندە دلیان خوش بکات کە پیغہ مبر (ﷺ) وای پئ فەرموو بوون، ئەبو بور دەلیت: ئەسما وتی: ئەبو موسام بینی زوو زوو ئەو فەرموودەییہی پئ دوو بارە دەکردمەوہ، ئەبو بور دەلیت لە ئەبو موساوە کە پیغہ مبر (ﷺ) فەرموویہتی (انی لاعرف اصوات رفقة الاشعريين بالقران حين یدخلون باللیل و اعرف منازلهم من اصواتهم بالقران باللیل وان کنت لم ارمنازلهم حين نزلوا بالنهار، و منهم حکیم بن حزام الی لقي العدو - او الخيل - قال لهم ان اصحابي یامرونکم ان تنظروهم) ئیین سەعد بە سەنەدی صەحیح لە شەعبیہوہ ھیناویہتی دەلیت: ئەسمای کچی عومەیش وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا کە سانیک نازمان بە سەردا دەکەن و دەلین ئیمە لە کۆچەرانی یە کەم نین، فەرمووی (بەلکو ئیوہ دوو کۆچتان بۆ ھەییہ، کۆچ بۆ خاکی حەبەشە پاشان دواتر کۆچتان کرد).^۲

۱ - موسلیمیش و ھیناویہتی، لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۰۵ ییشدا و ھااتووہ.

۲ - لە فتح الباری ج ۷ ص ۳۴۱ دا بە وجۆرە ھااتووہ، ئیین ئەبە شەیبەش بە دوورو درێژی ھیناویہتی، لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۸۱ دا ھااتووہ، ھەرۆہا حەسەنی کوپی سوفیان و ئەبو نەعیم بە کورتی فەرموودەکە ی ئەبو موسایان ھیناوە، لە کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۳ ییشدا ھااتووہ.

(كۆچكردى ئەبوسەلەمە و ئوم سەلەمە (ﷺ) بۇ مەدینە)

ئىبن ئىسحاق لە ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) ھىناويەتى دەلىت: كاتىك ئەبوسەلەمە بېرىدا بچىت بۇ مەدینە و شترەكەى ھىنا بۇ من و دواتر سواری کردم و سەلەمەى كۆپى ئەبوسەلەمەى كۆپىشى خستە باوەشم، پاشان خۆى رەشوی و شترەكەى گرتبوو، كاتىك پياوانى بەنى موغیرە بینیان ھەستان بۆى و وتیان: واخۆت داوۋەتە لاسارى ئەم دوانە بۆچى، چۆن دەھىللىن بیانبەیت؟ رەشوی و لاخەكەيان لە دەست گرت و بردمیان، ئەوكات بەنوعەبدولئەسەدى يارانى ئەبوسەلەمە توورەبوون بە خوا ناھىللىن كۆرەكەمان لای ئەو ژنە بىت مادەم ئەم ژنەتان لەم كەسەمان سەندەو، بەمجۆرە ھىنايان و بردیان تا بەنوعەبدولئەسەد بردیان و بەنوموغیرە منیان لای خویان ھىشتەو و ئەبوسەلەمەى مىردىشم چوو بۇ مەدینە، بەمە من و كۆرەكەم و مىردەكەم لەيەك جياكراینەو، ھەموو بەیانىك دەچووم و لە دەرەو داندەنىشم و دگريام تا ئیوارە، يەك سال يان نزىكەى سالىك و ابووم تا كەسىكى ئاموزاكەم كە يەكك بوو لە بەنى موغیرە بینى حالم وایە بردمى و وتى: بەنى موغیرە ئایا واز لەم ژنە ھەژارە ناھىنن؟ لە مىردو كۆرەكەى جياتان كروۋتەو، ئەوانىش پىيان و تم دەى ئەگەر ھەزدەكەیت بېرۇ بۆلای مىردەكەت، بەنوعەبدولئەسەدىش ئەو كات كۆرەكەمیان بۇ گىرامەو، منىش و شترەكەم بردو كۆرەكەم نایە كۆشم، پاشان چووم بەرەو مەدینە بۆلای مىردەكەم، ھىچ كەسىكەم لەگەلدا نەبوو تا گەیشتم بە عوسمانى كۆپى تەلحەى كۆپى ئەبى تەلحە لە بەنى عەبدودار، وتى: ئەى كچى ئەبى ئومەييە بۇ كۆى دەچىت؟ وتم: بۆلای مىردەكەم دەچم لە مەدینە، وتى: كەست لەگەلدا نىە؟ وتم: بەس خواو ئەم كۆرەم، وتى: بە خوا و بەجىت ناھىل، رەشوی و لاخەكەى گرت و خیرا بردمى، سویند بە خوا ھىچ كات لەگەل ھىچ پياویكى عەرەدا سەفەرم نەكروو ھىندەى ئەو بەرىز بىت، كە دەگەیشتىنە شوینىك دايدەبەزاندەم لىم دور دەكەوتەو تا

داده به زیم و شتره که می ده برد دهیبه ست به دره ختی که وه، و له سایه یدا راده کشا، که کاتی چوون ده هات و شتره که می ده هی نام و ده یو ستان دو خو ی دوور ده کرده وه و ده یوت: سوار به، که سوار ده بووم ره شوه که می ده گرت و ده یبردم، به وجوره بوو تا بر دمی به مدینه، که سهیری گوندی به نی عه مری کوپی عه وفی کرد له قوبا وتی: می رده که ت له و گونده یه - نه بوسه له مه له وی بوو - به به ره که تی خوا وه بر و، خویشی گه پرایه وه بو مه که که، نوم سه له مه ده یوت: نابینم هیچ مالیک له ئیسلامدا هینده ی دردی مالی نوم سه له مه یان چه شت بی ت و ها و ده می کم به ری زتر له عوسمانی کوپی ته لحه نه بینوه، عوسمانی کوپی ته لحه ی کوپی نه بو ته لحه ی عه بده ری (ﷺ) له دوا ی حوده بی به موسلمان بوو و له گه ل خالی دی کوپی وه لیددا (ﷺ) پی که وه کو چیان کرد.^۱

(کوچکردنی صوهه یی کوپی سنان (ﷺ))

به یه هقی له صوهه یبه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لی ت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ارایت دار هجرتکم صبغة بین ظهرا نی حرتین فاما ان تكون هجر او تكون یثرب) پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مه دینه و نه بو به کریش (ﷺ) له گه لیدا چوو منیش ویستم بچم له گه لیدا به لام گه ناجانیکی قوره یش نه یان هیشت، نه و شه وه به پیوه بووم دانه ده نیستم، وتیان: خوا نانی لی حه رام کردوه، - منیش سکا لام نه بوو - خه وتن، خیرا در چووم و پاش نه وه ی چووم هندیکیان که وتنه شوینم تا بمگیر نه وه، پیم وتن: نه گه ر کو مه لی ک نوقیه ی زی رتان بده می وازم لی دینن؟ نه وانیش پازی بوون و چوومه وه بو مه که که، وتم: ژیر لا در گا که هه لکه نن له ویدان و بچن بو لای فلان که س و دوو حوله ببه ن، چووم تا گه یشته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له قوبا پیش نه وه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۶۹ دا به وجوره ها تو وه.

لهوئ بچیت، که منی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له یه کی به قازانج بوو) وتم ئهی پیغه مبهری خوا کهس پیش من نه هاتوو بۆ لات و هه والی پی نه داویت جگه له جبریل (علیه السلام)^۱.

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۶۲ حارس و ئین مونزیر و ئین عه ساکیر و ئین ئه بی حاتم له سه عیدی کوری موسه یبه وه (ﷺ) هیناویانه صوه یب (ﷺ) چوو به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) و دهسته یه کی بیباوه رانی قوره یش که وتنه شوینی، دابه زی و چی تیری پی بوو ده ری هینا، وتی: ئهی کۆمه لی قوره یش ده زانن له هه مووتان تیر هاویژ ترم، سویند به خوا هه رکامتان بین تیرتان بۆ ده هاویژم تا تیرم پی مابیت، پاشان به شمشیره کهم تا بتوانم لیقان ده دم، دوایی چی ده کهن خۆتان ده زانن، ئه گه ریش هه ز ده کهن پیتان ده لیم له مه کهه سامانه کهم له کوییه بیبه ن و وازم لی بینن، وتیان باشه، به لئینان دا له سه ر ئه وه، صوه یبیش پی نیشان دان، خوای گه وره یش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (و من الناس من یشري نفسه ابتغاء مرضات الله) تا کۆتایی ئایه ته که، که پیغه مبه (ﷺ) صوه یبی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه) ئینجا قورئانی به سه ردا خویند^۲.

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۹۸ له پیگه ی سوله یمانی کوری هه رب له هه مادی کوری یه زید له ئه یوب له عیکره مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که صوه یب (ﷺ)

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۳ دا واهاتوو، ته به رانیش به و جوړه هیناویه تی، هه سه می ج ۶ ص ۶۰ ده لیت: له سه نه ده که دا که سانیک هه ن که نایانناسم، ته وای. هه روها ئه بوو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هیناویه تی.

۳ - ضعیف

۴ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوو، ئین عه بدولیر له الاستیعاب ج ۲ ص ۱۸۰ له سه عیده وه به و جوړه هیناویه تی.

چوو به ره و مه دینه خه لکی مه ککه شوینی که وتن، نه ویش هه موو تیره کانی ده رینا و چل تیری تیدا بوو، وتی: هه رکامتان بیت بۆم تیریکی تی ده گرم، پاشان شمشیره کهم به کار دیم، نه وکات ده زانن کیم، له مه ککه ش دوو که نیزه کهم به جیهیشتوو به بۆ ئیوه، ده لیت: حه مادی کوپی سه له مه له سابتوه له نه سه وه (ﷺ) به و جوړه بوی گیراینه وه، نه م ئایه ته ش دابه زی بۆسه ر پیغه مبه ر (ﷺ) (ومن الناس من یشري نفسه ابتغاء مرضات الله) که پیغه مبه ر (ﷺ) صوه یبی بینی فهرموودی (ابا یحیی ربح البیع) واته (مامه له که ت برده وه نه بویه حیا) ئایه ته که شی به سه ردا خوینده وه.^۱

ئیین مه رده ویه ش له ریگه ی نه بو عوسمانی نه دیه وه له صوه یبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیتک ویستم له مه ککه وه کوچ بکه م بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) قوره یش پیان وتم: صوه یب تو که هاتیت بۆ لمان هیچت نه بوو، کاتیک ده چیت نه م هه موو پاره ت هه بیت، نه به خوا هه رگیز شتی وانا بیت، منیش پیم وتن: نه گه ر پاره که تان بده می وازم لی دینن؟ وتیان: به لی، منیش پاره که م پیدان و وازیان لی هینام، چووم تا که یشتمه مه دینه، نه مه گه یشته وه لای پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ربح صهیب، ربح صهیب) (صوه یب قازانجی کرد، صوه یب قازانجی کرد).^۲

۱ - صحیح.

۲ - حاکم ده لیت: به پینی مه رچی موسلیم فهرمووده که صه حیحه، به نام بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، هه روه ها ئیین سه عدیش له لایه کی دیکه وه له نه بو عوسمانی نه دیه وه هیناویه تی، که لبی له ته فسیره که یدا له نه بو صالح له ئیین عه بباسه وه (ﷺ) گیراویه تیه وه ریگه یه کی دیکه ی گیرانه وه شی هیه. ته واو.

۳ - له ته فسیری ئیین که سیر ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتوو، ئیین سه عد ج ۳ ص ۱۶۲ له ریگه ی نه بو عوسمانه وه به و جوړه هیناویه تی. ته واو.

(کوچکردنی عہدوللای کوری عومہر (ﷺ))

نہ بونہ عیم له الحلیۃ ج ۱ ص ۳۰۳ له عومہری کوری موحه مہدی کوری زہید له باوکیہ و ہیناویہ تی دلّیت: ئین عومہر (ﷺ) نہ گہر دہیدا بہ پالیاندا و کوچی کردبوو لیتی چاوه کانی دادہ خست و سہیری نہ دہ کرد و ہرگیز له وی دانہ دہبہ زی، بہیہ قی له (الزہد) دا بہ سہنہ دی صہیح له موحه مہدی کوری زہیدی کوری عہدوللای کوری عومہر وہ ہیناویہ تی دلّیت: ئین عومہر ہرچی باسی پیغہ مہری (ﷺ) بگردایہ دہگرا، بیدایہ بہ پال شویناندا چاوه کانی دادہ خست.^۱

عہدوللای کوری جوحش (ﷺ)

تہہ رانی له ئین عہباسہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: عہدوللای کوری جہحش (ﷺ) کوتا کس بوو کہ کوچی کرد، چاوی داخستبوو، کاتیک ہریاری کوچی دا ژنہ کہی کہ کچی حہری کوری نومہییہ بوو بہ وہ رازی نہ بوو، پیی وت با کوچ بوو نہ وی نہ کات، نہ ویش بہ مال و منالیہ وہ بہ شاراوہیی کوچی کرد چوویہ مہدینہ بولای پیغہ مہر (ﷺ)، نہ بو سوفیانیش چوو مالہ کہی له مہککہ دا داگیر کرد و فروشتی، پاشان نہ بو جہلی کوری ہیشام و عوتبہی کوری رہبیعہ و شہیبہی کوری رہبیعہ و عہباسی کوری عہدولموتہ لیب و حوہیتبی کوری عہدولعوززا چوونہ ناویہ وہ، له ناویدا پیستہی گہنیو ہہ بوو، چاوانی عوتبہ فرمیسکیان پڑاند و نہم دیرہ شیعرہی وت:

یوما سندرکھا النکباء و العوب

وکل دار و ان طالت سلامتها

نہ بو جہل وتی: چوو بولای عہباس و وتی ناواتان کرد پیمان، کہ پیغہ مہر (ﷺ) له پوژی فہتھی مہککہ دا چوویہ مہککہ وہ نہ بو نہ حمہ دہگہرا بہ شوین

^۱ - له الاصابہ ج ۲ ص ۳۴۹ دا واہاتوہ.

ماله کهیدا، پیغه مبهەر (ﷺ) فرمانی کرد به عوسمانی کوپی عه ففان و نهویش چوو بو لای نه بو نه حمده و خوئی دا به لایدا، نهویش بیدهنگ بوو له گهرانی به دوی ماله کهیدا، ئیبن عه بباس (ﷺ) وتی: نه بو نه حمده کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) پالی دابوویه وه به لاشانیدا له پوژی فهتخدا دهیوت:

بها امشی بلادهاي

حبذا مكة من وادی

بها تركز اوتادی^۱

بها يكثر عوادی

ئیبین ئیسحاق دهلیت: یه کهم کهس له کوچه ران دوی نه بو سه له مه هاته مه دینه عامری کوپی ره بیعه و عه بدوللای کوپی جه حش بوون، عه بدوللای به مال و منال و براکه یه وه عه بد نه بی نه حمده هات، نه بو نه حمده که سیکی چاو کز بوو، به بی نه وهی کهس دهستی بگریت سهر و خواری مه کهکی ده کرد، شاعیر بوو، فارعهی کچی نه بو سوفیانی کوپی حهری لا بوو، نه مه یه می کچی عه بدولموته لیبی کوپی هاشم دایکی بوو، له کاتی کوچدا مالی جه حش داخرا، عوتبه دای به پالیدا و به وجوړه ی پیشوو چیرۆکه که دینیت،^۲ وادیاره باسی نه بو نه حمده له فهرمووده کهدا نه بوو، راستتر نه وه یه عه بدی کوپی جه حش چاو کز بووه، نه وه که عه بدوللای کوپی جه حشی برای، دهلیت: نه بو نه حمده ی کوپی جه حش له کوچه که یاندا بووه، وه که ئیبین که سیر له البدایة والنهاية له ئیبین ئیسحاق وه ج ۳ ص ۱۷۱ دا میناویه تی:

بذمة من اخشي بغيب و ارب

ولما راتني ام احمد غاديا

فيهم بنا البدان ولننا يثرب

تقول فاما كنت لابد فاعلا

وما يشا الرحمن فالعبد يركب

فقلت لها ما يثرب بمظنة

الى يوما وجهه لا يغيب

الى الله وجهي و الرسول ومن يقم

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۶۴ دهلیت: له سه نه ده کهدا عه بدوللای کوپی شه بیب هه یه که لاوازه.

۳ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۰ دا واهاتووه.

ونا صحة تبكي بدمع و تندب
وللحق نرى ان الرغائب نطلب
و للحق لما لاح للناس ملحب
الى الحق داع و النجاح فاوعبوا
اعانوا علينا بالسلاح و اجلبوا
على الحق مهدي و فوج معذب
عن الحق ابليس تخابوا و خيبوا
فطاب ولاة الحق منا و طيبوا
ولا قرب بالارحام ان لا تقرب
واية صهر بعد صهري يرقب
و زيل امر الناس للحق اصوب

فهریابی له سه عیدی کوپی جوبهیره وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: کاتیکی خوای
گه وه ئەم ئایه تهی دابه زاند (لا یستوی القاعدون من المؤمنین غیر اولی الضرر)
پاشان هندی له هه ژارانی ناو مه کهکه مؤله تیان پیدرا تا ئەم ئایه ته دابه زی (ان
الذین توفاهم الملائکة ظالمی انفسهم) وتیان ئەمه له رزه وشه کانه وهیه، تا ئەم
ئایه ته دابه زی (المستضعفین من الرجال والنساء والولدان الذین لا یستطیعون
حیلة ولا یهتدون سبیلا) همره ی کوپی عیس - له بهنی له یث بوو و چاوی پیکرا
بوو و دهوله مندیش بوو- وتی: ئەگەر چاوم هیه ئەوا من مال و کوێله م نییه و
ده توانم به شداربم دهی هه لمگرن بمبهن، به نه خوشی له سه رخو سوار بوو و چوو، تا
مه رگی هات، له مزگه وتی ته نعیم به خاک سییژدرا (لهوی مرد) ئەم ئایه ته له سه ر

ئهو دابه‌زي (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله) ٽئين مونده دهيداته‌وه پال هوشه‌يمي ڪوڀي سالم، ٽئين نه‌بي حاتم له ڀيگه‌ي ٽيسراڻيل له سالمى نه‌فته‌سه‌وه هيٺاويه‌تي ده‌ليٽ: له سه‌عیدی ڪوڀي جوبه‌ير له نه‌بي ضمه‌ري ڪوڀي عه‌يصي زه‌رقى يه‌وه (ﷺ)، نه‌بو يه‌علاش له ٽئين عه‌باسه‌وه (ﷺ) هيٺاويه‌تي ده‌ليٽ: ضمه‌ري ڪوڀي جوندوب له ماله‌وه بو ڪوچ ڪه‌وته پڙي و به ماله‌وه‌ي وت: سوارم بڪن و له خاڪي بي باورانه‌وه بمبه‌ن بولاي پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له ڀيگه‌ا پيش نه‌وه‌ي بگاته پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) ڪوچي دوايي ڪرد، نه‌و ڪات نه‌م ٺايه‌ته دابه‌زي (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله ثم يدرکه الموت) تا (وكان الله غفورا رحیما).

ڪوچ ڪردني واسيلي ڪوڀي نه‌سقه (ﷺ)

ٽئين جهرير له خالیدی ڪوڀي وه‌ليد له نه‌سقه‌وه هيٺاويه‌تي ده‌ليٽ: له مال و منالم ده‌رچووم تا به‌ره و ٽيسلام بچم، چوومه خزمه‌ت پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌بينم نويژ ده‌ڪات، منيش له ڪوتايي ڀيڙه‌کاندا ڀيڙم به‌ست و نويژه‌ڪه‌يانم ڪرد، ڪه پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له نويژه‌ڪه‌بوويه‌وه فه‌رمووي با نه‌وه‌ي ڀيڙي ڪوتايي بيت بولام، فه‌رمووي (ڀيويستيت چييه؟) (ٽيشت چييه؟) وتم ٽيسلام، فه‌رمووي نه‌وه‌ت بو باشتره، فه‌رمووي ڪوچيش ده‌ڪه‌يت؟ وتم: به‌لي، فه‌رمووي (هجرة البادي او هجرة الباتي) وتم ڪاميان باشتره؟ فه‌رمووي (هجرة الباتي) نه‌م ڪوچه نه‌وه‌يه له‌گه‌ل پيغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بمبينيته‌وه، به‌لام ڪوچي (بادي) نه‌وه‌يه بگه‌رييته‌وه بولاي ديڪه‌ت، فه‌رمووي (وعليك الطاعة في عسرك ويسرك و منشطك ومكرهك واثره عليك) وتم: به‌لي، ٽينجا ده‌ستي هيٺا و ده‌ستم برد، ڪاتيڪ بيني هيچ بو خوم ناليم فه‌رمووي (چه‌نده توانيت) وتم (چه‌نده توانيم) ده‌ستي خسته ده‌ستمه‌وه.^۲

۱ - له الاصابة ج ۲ ص ۲۱۲ دا واهاتوه.

۲ - له كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۲ دا واهاتوه.

(کوچکردنی به نی نه سله م)

نه بونه عیم له نیاسی کوپی سه له مهی کوپی نه کوهه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نه سله م تووشی نازاریک بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (یا اسلم ابدوا) واته (نه ی نه سله م بچنه وه لادی) وتیان نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هه زناکه یین به شوین خوماندا بگه ریینه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (انتم بادیتا ونحن حاضرتمک اذا دعوتمونا اجبناکم واذا دعوناکم اجبتمونا، انتم المهاجرون حیث کنتم) واته (ئیوه لادی نشینی ئیمه و ئیمه ش شارنشیننی ئیوه یین، که ی بانگتان کردین دیین و که ی بانگمان کردن وهرن، ئیوه له هه رکوی بن کوچه رن).^۱

(کوچکردنی جه ناده ی کوپی ئومه ییه (ﷺ))

نه بونه عیم و هه سه نی کوپی سوفیان له جه ناده ی کوپی ئومه ییه ی نه زدیوه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) کوچمان کرد و راجیاواز بووین له سه ر کوچ، هه ندیکمان ده یانوت: کوچکردن ته واو بووه، هه ندیکی دی ده یانوت: هیشتا ماوه، چووین بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و له و باره یه وه پرسیارمان لیکرد، فره مووی (لا تنتقطع الهجرة ما قوتل الکفار)^{۱، ۲}. ئیین مفده ش هیناویه تی، ئیین عه ساکیر له عه بدوللای کوپی سه عدیوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به ده سته یه کی به نی سه عدی کوپی به کروه چووم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) هه وت یان هه شت که س بووین، من له هه موویان بچووکت بووم، هاتن بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و کاریان به جیگه یاند و منیان به جی هیشت، چووم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و تم نه ی پیغه مبه ری خوا پیویسته که ی من چی؟ فره مووی پیویستیت چیه؟ و تم: هه ندی ده لین کوچ

^۱ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۶۲ دا هاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واهاتوه،

نه ماوه، فهرمووی (انت خیرهم حاجة او حاجتک خیر من حاجتهم، لا تنطع الهجرة ما قوتل الکفار) واته (تۆ له هه موویان کاره کهت باشتره یان کاره کهی تۆ له هی نه وان باشتره، کۆچ ناچپریت ■ نه وکاتهی بیباوه ران سهرقالی کوشتنن).^۱

نه وهی به سه فوانی کوری ئومه ییه و کهسانی دی وترا له بارهی کۆچکردنه وه)

ئیین عه ساگیر له ئیین عه بباسه وه هیناوییه تی به سه فوانی کوری ئومه ییه - که له سه رووی مه کهکه وه بوو - وترا هه رکهس کۆچ نه کات موسلمان نیه، وتی: ناچمه وه ماله وه تا نه گه مه مه دینه، هاتمه مه دینه و لای عه بباسی کوری عه بدولموته لیب دابه زی و دواتر هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بۆچی هاتویت؟) وتی ده لئین هه رکهس کۆچ نه کات ئاینی نیه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بگه پریره وه بۆ دۆلی مه کهکه و له وێ له مالتاندا سوکنا بگرن کۆچ نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاک ی ماوه، نه گه ر وترا بیئ بۆ جیهاد وه رن) له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داها توه، به یه قی به وده قه ج ۹ ص ۱۷ هیناوییه تی، عه بدوره زاق له تاوسه وه هیناوییه تی ده لئیت: به سه فوان وترا هه رکهس کۆچی نه کرد قوربه سه ر بوو، نه ویش سویندی خوارد سه ری نه شوات تا بجیته لای پیغه مبه ر (ﷺ) سواری و لاخه که ی بوو و چوو له به رده رگای مزگه وتدا گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئاوه هام پی وتراوه، سویندم خواردوه سه رم نه شوُم ■ نه یه مه لات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (سه فوان ئیسلامی بیست و وه ک ئایین پیی پازی بوو، کۆچ له دوا ی فه تح نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاک ی ماوه، نه گه ر بانگکران بۆ جیهاد وه رن).^۲

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داها توه، نه بو حاتمه و ئیین حه بان و نه سائیش هیناویانه، نه بو زهره ده لئیت: فهرموده که سه حیه، له الاصابه ج ۲ ص ۳۱۹ داها توه.

۲ - ضعیف.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۸۴ داها توه.

بہ غہوی و ئین موندہ و ئہ بو نہ عیم لہ صالحی کوپی بہ شیریں کوپی فودہ یکہ وہ
 هیئاویانہ فودہ یکی باپیری مات بولای پیغہ مبر (ﷺ) و وتی: ئہی پیغہ مبری خوا
 دہ لئین ہرکس کوچی نہ کرد بیئت قوربہ سہر و مال ویرانہ، پیغہ مبر (ﷺ) فہرموی
 (ئہی فودہ یک نویت بکہ و زہکات بدہ و لہ خراپہ بہ دووربہ و لہ ناو خاکہی ہوزہ کہ تدابہ
 ہرکات ویستت کوچہ ریت) ^۱ بوخاری لہ عہتای کوپی ئہبی رہ باحہ وہ هیئاویہ تی
 دہ لئیت: سہردانی عایشہ م (ﷺ) کرد لہ گہل عوبہ یددی کوپی عہمری لہ یسیدا،
 پرسیارمان لیکرد سہ بارہت بہ کوچ کردن، وتی: ئہ مورؤ کوچ نیہ، باوہرداران لہ بہر
 خوا و پیغہ مبرہ کہی لہ ترسی ئایینہ کہیان پایاندہ کرد، دہی ئہ مورؤ خوا ئیسلامی
 سہر خستووہ و کہی و لہ کوئی دہ تہوئیت پەروردگات دہ پەرستیت، بہ لام ئہ مورؤ
 جیہاد و نیہت پاکہی ہیہ. ^۲

^۱ - لہ کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واما تووہ، بہ یہہ قی ج ۹ ص ۱۷ هیئاویہ تی،

^۲ - بہ یہہ قی ج ۹ ص ۱۷ هیئاویہ تی.

(کۆچکردنی ژنان و منداڵان)

(کۆچکردنی خێزانی پیغه مبه‌ر (ع) و نه‌بویه‌کر (ع))

ئێبێن عه‌بدولبیر له‌ عائیشه‌وه‌ (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ر (ع) کۆچی کرد ئێمه‌ و که‌چه‌کانی به‌ جیه‌یشت کاتی‌ک ئه‌وی سه‌قامگیر بوو زه‌یدی کوپی حارسه‌ی له‌گه‌ڵ ئه‌بوو رافیعدا (ع) که‌ مه‌ ولای بوو ناردن و دوو وشت و پینچ سه‌د دره‌مه‌ی پێدان که‌ له‌ ئه‌بو به‌کره‌وه‌ (ع) وه‌ریانگرتبوو تا پێویستی پێیانی پێ بکهن، ئه‌بو به‌کر عه‌بدوللای کوپی ئوره‌یقتی به‌ دوو وشتریان سێ وشتره‌وه‌ نارد له‌گه‌لیاندا و نامه‌ی نووسی بۆ عه‌بدوللای کوپی ئه‌بو به‌کر که‌ ئوم پۆمانی دایکم و من و خوشکه‌که‌م ئه‌سامی ژنی زوبه‌یر (ع) بێنیت بۆ مه‌دینه، ئه‌وانیش پێکه‌وه‌ ده‌رچوون، که‌ گه‌یشتنه‌ (قوده‌ید) زه‌یدی کوپی حارسه‌ به‌ و پینچ سه‌د دره‌مه‌ سێ وشتی کپی، پاشان چوونه‌ مه‌که‌ و گه‌یشتن به‌ ته‌له‌حی کوپی عه‌بدوللای (ع) که‌ ده‌یویست کۆچ بکات، هه‌موو پێکه‌وه‌ چوون، یه‌زید و ئه‌بو رافیع فاتیمه‌ و ئوم که‌لثوم و سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌عیان هینا، زه‌ید ئوم ئه‌یمه‌ن و ئوسامه‌ی سوار کرد تا له‌ به‌یداء وشتره‌که‌م بۆی ده‌رچوو، من له‌گه‌ڵ دایکه‌دا له‌ که‌ژاوه‌یه‌که‌دا بووم، دایکم ده‌یوت: وه‌ی پۆ بۆ که‌چه‌که‌م، وای بۆ بووکه‌که‌م، تا گه‌یشتنه‌ وشتره‌که‌مان و له‌ سه‌نیه‌لیای شاخی هه‌رشێ نیشته‌وه‌ و خوا پاراستی، پاشان چوینه‌ مه‌دینه و له‌گه‌ڵ مائی ئه‌بو به‌کر دا به‌زیم و مائی پیغه‌مبه‌ر (ع) دا به‌زین، پیغه‌مبه‌ر (ع) مزگه‌وته‌که‌ی بنیاد ده‌نا له‌گه‌ڵ چه‌ند مائی‌که‌دا له‌ ده‌ره‌وه‌ی مزگه‌وته‌که‌دا، له‌وی مال و منالی دانا، چه‌ند پوژیک ماینه‌وه‌، ئینجا فه‌رمووده‌که‌ به‌ دوورو درێژی دینیت سه‌باره‌ت به‌ هاوسه‌رگیری عائیشه‌^۱ هه‌یسه‌می له‌ مجمیع الزوائد ج ۹ ص ۲۲۷ دا هیناویه‌تی به‌ نام باسی ده‌رچوونه‌که‌ی نیه‌، ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا موچه‌مه‌دی کوپی حه‌سه‌نی کوپی زباله‌

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ الاستیعاب ج ۴ ص ۴۵۰ دا واهاتوه‌،

ھەيە كە لاۋازە، پاشان لە عائىشە ۋە دىنىيەت دەلىت: بەرەو مەدىنە چوۋىن بۆ
كۆچكردن، پىي (ثنية) مان گرتەبەر، ئەو وشترەى من لەسەرى بووم غارىكى خراپى
دا و سويند بە خوا ھەرگىز بىرم ناچىت دايكم دەيوت: بووكەلە گيانەكەم، سەرى بۆ
بەرزكردمە ۋە گويم لى بۆ دەنگىك دەيوت: رەشۋەكەى بگرە، منىش گرتەم ۋەك چۆن
كەسىك دەست بداتە ژىر بالى ئەۋى دى پىك بوۋىە ۋە.

ئىبن ئىسحاق لە زەينەبى كچى پىغەمبەرى خواۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۆم
ئامادەكرد كە ھىندى كچى عوتبە پىم گەيشت وتى: ئەى كچى موحەمەد مەگەر پىم
نەگەيشتوۋە تۆ دەتەۋىت بچىت بۆلای باوكت، دەلىت: وتەم: نەمويست، وتى: ئەى
ئامۇزا وامەكە، ئەگەر پىۋىستىيەكى رىت ھەيە بۆكەس يان سامان تا پىي بگەيت بە
باوكت من لامە، لىم زىز مەبە چونكە كىشەى پىاوان ناچىتە بازنەى ژانەۋە، وتەم: بە
خوا نامەۋىت، وتى: دەبىت بتەۋىت، دەلىت: بەلام لى ترسام حەزم نەكرد ئەۋەم
بويىت، ئىبن ئىسحاق دەلىت: خۆى ئامادەكرد كە لى بوۋىە ۋە براى مېردەكەم
كىنانەى كۆپى رەبىع وشترىكى بۆ ھىنا و سۋارى كرد و خۆيشى تىرو كەۋانەكەى
ھەلگرت و بەرۆژ بە پىي خست و خۆى لەگەلدا بوو و زەينەبىش لە كەژاۋەكەدا بوو،
پىاۋانى قورەيش ئەمەيان بىست و چوون بە دوايدا تا لە (ذى طوى) پىي گەيشتن،
بەلام يەكەم كەس پىي گەيشت ھبارى كۆپى ئەسۋەدى فەرھەرى بوو، ھبار بە پم
دەيتساند، زەينەبىش ۋەك ئەۋەى دەلىن سكى پىپو، كەۋتە خوارەۋە، كىنانەى
براى مېردەكەى تىرەكانى دەرھىناۋ وتى: سويند بەخوا ھەركامتان نزيك بىتەۋە
تيرىكى تى دەگرم، چەند جار چوون و ھاتن ئەبوسەفىان بە دەستىيەكى قورەيشەۋە
ھات و وتى: كابرا تىرەكەت لابە تا قسەت لەگەل بگەين، ئەۋىش تىرەكەى لابرە،
ئەبوسوفيان چوۋ لای ۋەستا و وتى: باشت نەكردوۋە بە ئاشكرا ئەم ژنەت

۱- پاشان ج ۸ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرانى گىراۋىيەتەۋە و سەنەدەكەى حەسەنە، تەۋاۋ. حاكىمىش
لە المستدرک ۴ ص ۴ بە دورو درىژى ھىناۋىيەتى.

دەرکردووه، تو دهنایت به دست موحه مه دهوه تووشی چی بووین، ئیستا خه لکی واده زانیت ئه وه له لاوازی و ترسنوکی ئیمه وهیه، سویند به خوا هیچ پیوستمان به وه نیه، له باوکی دووری بخهینه وه یان سامانی ببهین، به لام ئافره ته که بینه ره وه تا باره که هیور ده بیته وه و خه لکی و ابنانیت گپراو مانه ته وه، دوایی به نهینی بیبه بۆلای باوکی، ئه ویش وای کرد^۱.

ته به رانی له عورو ی کوپی زوبهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیاویک هات بۆلای زهینه بی کچی پیغه مبه ر (ﷺ) و دوو که س له قوره یش پیی گه یشتن و شهریان له گه لدا کرد تا به سه ریدا سه رکه وتن و زهینه بیان برده وه، ئه ویش که وت به سه ر به ردیکدا و خوینی لی هات، بر دیان بۆلای ئه بوسوفیان، ئافره تانی به نی هاشم هاتن بۆلای و ئه ویش زهینه بی دانه ده ست، دواتر کوچی کرد و هر ئه و ئازار و زامه ی هه بوو تا به و برینه وه گیانی سپارد، بۆیه پییان وایه شه هیده^۲.

ته به رانی له المجمع الکبیر له عائیشه ی ژنی پیغه مبه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ مه دینه زهینه بی کچی له مه که که له گه ل کینانه یان کوپی کینانه دا له مه که که دهر چوون ئه وانیش چوون به شوینیدا، هباری کوپی ئه سه ود پیی گه شت و به په که ی دهیدا له وشتره که ی تا که وته خوار و مناله که ی ناوسکی له بار برد، به نو هاشم و به نو ئومه ییه له سه ر ئه وه بوو به ده مه قاله یان، به نو ئومه ییه و تیان ئیمه شیاوترین پیی چونکه لای ئه بولعاصی ناموزایان بوو، هه ره ها هالای هیندی کچی عوتبه ی کوپی په بیعه بوو ده یوت ئه مه به هوی باو کته وه بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) به زهیدی کوپی حارسه ی فه رموو بۆ ناچیت زهینه ب بینیت؟

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۳۳۰ دا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۱۶ هیناویه تی و ده لیت مورسه له و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن.

ۋتى: بەلى ئەي پىڭمەبەرى خوا فەرمۇى خاتەمەكەم بىبە و بىدەرە دەستى، زەيد چوۋ لە سەر خۇبوو تا گەيشتە شۋانىك ۋتى شۋايى بۇكى دەكەيت؟ ۋتى: بۇ ئەبولعاص، ۋتى: ئەو مەرانە ھى كىن؟ ۋتى: زەينەبى كچى موخەمەد، ماۋەيەك لەگەلىدا چوۋ دۋايى ۋتى: ئەگەر شتىكت بدەمە دەست دەتۋانىت بىدەيتە دەست زەينەب و بە كەس نەلىيت؟ ۋتى: بەلى، ئەۋىش خاتەمەكەي پىدا، زەينەبىش ناسىيەۋە ۋتى: كى ئەمەي بىدايت؟ ۋتى: پىاۋىك، ۋتى: لە كۈى بەجىت ھىشت؟ ۋتى: لە فلان شۋىن، ئەۋىش بىدەنگ بوو تا شەو چوۋ بۇلاى، كە چوۋ بۇلاى زەيد پىى ۋت: سۋارى وشتەكەبە، ۋتى: نا تۇ سۋاربە ئىنجا من، زەيد سۋاربوۋ و زەينەبىش لە دۋايەۋە سۋار بوو تا گەيشتن، پىڭمەبەر (ﷺ) فەرمۇى ئەمە چاكترىن كچمە كە لەسەر من توۋش بوو، عەلى كۈپى حوسەين (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە و چوۋ بۇلاى عۈرۈۋ ۋتى: ئەم فەرمۇدەي لە تۈۋە بىستۈۋمە چىيە لەماق فاتىمە كەم دەكاتەۋە، عۈرۈۋ ۋتى: سۈيىد بەخوا حەزناكەم ھىندەي ماۋەي نىۋان پۇژھەلات و پۇژئاۋام ھەيىت بەلام ھىچ لەماق فاتىمە كەم بگەمەۋە، لە دۋاي ئەمەش ھەرگىز ئەم فەرمۇدە ناگىرپمەۋە.^۱

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۱۳ دەلىت: تەبەرانى لە المجمع الكبير المجمع الوسيط ھەندىكى ھىناۋە، بەزارىش ھىناۋىيەتى، كەسەكانى سەنەدەكەش سەحىجىن. تەۋاۋ.

(كۆچكردنى دورېرى كچى ئەبۇلەھەب (رضى اللہ عنہا))

تەبەرانى لە ئىبن عومەر و ئەبۇ ھورەيرە و عەمارى كۆپى ياسرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: دورېرى كچى ئەبۇلەھەب كۆچى كرد و لای پافىعى كۆپى موعەللای زورەقى دابەزى، ھەندى ئافرەتى بەنى زورەيق كە لەلای دانىشتىبون پىيان وت: تۆ كچى ئەبۇ لەھەبىت كە خوا لە بارەيەۋە دەيفەرموو (تبت يدا ابى لەھب وتب ما اغنى عنه مالە وما كسب) بۆيە كۆچكردنەكەت دادت نادات، دورېش چوو بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) و سكالای لەسەر ئەو قەسەيان كرد پىغەمبەر (ﷺ) دايىنىشانە و فەرموۋى (دابىشە) پاشان نوڭىزى نىۋەپۇى كرد و دەمىك لەسەر مېنبەر دانىشت و فەرموۋى (يا ايها الناس مالي اودي في اهلي؟ فوالله انا شفاعتي لتنال حى حا و حكم و صدا و سلھب يوم القيامة)^۱.

پىشتىرىش باسى كۆچى ئوم سەلەمە و ئەبۇ سەلەمەمان كرد، لەگەل باسى ئەسمای كچى عومەر و ئوم عەبدوللە لەيلای كچى ئەبى ھەسەمە لە كاتى كۆچى جەعفەرى كۆپى ئەبى تالىب و ھاۋەلاندا بۆ ھەبەشە.

(كۆچكردنى عەبدوللە كۆپى عەبباس (ﷺ) و مىندالانى دىكەش)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سالى پىنجەمى كۆچىدا ھاتىن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ)، لەگەل قورەيشدا لە سالى ئەھزاب گەيشتىن، مىن و فەزلى بىرام و كۆيلەكەمان ئەبۇ پافىعمان لەگەلدا بوو، گەيشتىنە عەرچ، لە پىدا كاروانىكىمان بىنى، لەو پىگەۋە چووۋىن تا لە بەنى عەمرى كۆپى عەوف دەرچووۋىن تا گەيشتىنە مەدىنە و پىغەمبەر (ﷺ) مان بىنى لە خەندەقەكەيدا بوو، ئەۋكات مىن تەمەنم ھەشت سال بوو، براكەم سىانزە سال بوو^۲.

^۱ - ضعيف.

^۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۵۷ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدۇررەھمانى كۆپى بەشىرى دىمەشقى ھەيە كە ئىبن ھەببان متمانەى پى دەدات و ئەبۇ ھاتەم بە لاۋازى دەزانىت، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەھىحن.

^۳ - ضعيف.

^۴ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۴ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الوسيط لە پىگەى عەبدوللە كۆپى موحەممەدى كۆپى عەممارەى ئەنسارى لە سولەيمانى كۆپى داۋدى كۆپى ھوسەينەۋە ھىناۋىيەتى و ھىچ كاميان نە بە متمانە و نە بە لاۋاز دانانىت، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متمانەن. تەۋاۋ.

(بهشي پيڻجهه)

(سه رخستن)

چون هاوه لان سه رخستني ٿايني راست و رڀي راستيان له
 هه موو شتيڪ لا خوشه ويت تر بوو؟ چون شانازيان به وه
 ده کرد و كهسيان شانازي به عيززه تي دنيا ييه وه
 نه ده کرد؟ چون له گهل ٿه مه دا له سه رخ خوشيه کاني دونيا
 خوراگر بوون؟ وهك ٿه وهي هه موو ٿه مه ته نها له پيناو
 خوا و شوينکه وتني پيغه مبهه (ﷺ) دا ٿه وه بکهن.

(بہشی پینجہم)

(سہر خستن)

(سہرہ تائی باری پشتیوانان (ﷺ))

تہہ رانی لہ المجمع الاوسط لہ عائیشہ وہ (رضی اللہ عنہا) ہیناویہ تی دہ لیت:
 پیغہ مبر (ﷺ) ہموو سالتیک دہ چوو بۆلای ہۆزہ عہرہ بہ کان و داوای لی دہ کردن
 پەنای بدن تا پە یامی خوا بگہ یە نیت لہ بہرامبەر دا بہ ہەشت بەشیان دہ بیت، هیچ
 ہۆزیکێ عہرہ ب نہ ہات بہ دہمیہ وہ تا ئەوہی خوای گہورہ ئایینہ کە ی سہربخات و
 پیغہ مبرہ کەشی سہربخات و ئەو بہ لیتہی دابووی بیہینیتہ دی، ئەوہ بوو خوای
 گہورہ ئەمہی کردہ بەشی پشتیوانان و ہاتن بہ دہمیہ وہ و خوای گہورہ مالی کۆچی
 بۆ پیغہ مبرہ کە ی دیاری کرد.^۱

بہزار - بہ فہرموودہی حەسەنی دہزانیٹ - لہ عومہرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت:
 پیغہ مبر (ﷺ) لہ مەککە دەرچوو بۆلای ہۆز بہ ہۆزی عہرہ ب لہ وەرزہ کاند، کەسیان
 نہ بوو بیت ب دہمیہ وہ تا خوای گہورہ ئەو دہستہی پشتیوانانی ہینا کاتیک
 بہختہ وەری کردن و پیزنی لینان، پشتگیرو سہرخەری پیغہ مبر (ﷺ) بوون، خوای
 گہورہ لہ سہر پیغہ مبرہ کە ی پاداشتی خیریان بداتہ وہ.^۲ لہ جمع الفوائد ج ۲ ص ۳۰
 لہ فہرموودہ کە ی عومہر (ﷺ) ئەمہی ہیناوە، سویند بہ خوا وەفامان نہ بوو بۆیان
 لہ سہر ئەوہی بہ لینمان دابوو پییان لہ سہری ئیمہ پیمان وتن: ئیمہ سہر کردہ و ئیو

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسەمی ج ۶ ص ۴۲ دہ لیت: لہ سەنەدە کە دا عەبدوللای کورپی عومہر ہەییہ، ئەحمەد و کۆمە لیک
 متمانہی پی دہدن و نہ سائی و کۆمە لیک دیکەش بہ لاوازی دہزانن، کە سەکانی دیکہی
 سەنەدە کە جئ متمانہن.

۳ - صحیح.

۴ - لہ کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واہاتوہ،

ۋەزىر، ئەگەر بۇ ئەمىر بىلەن مەككە كارىدە دەستىم ناھىيەمە ۋە مەگەر لە پشتىوانان بىت.

ئىمامى ئەھمەد لە جايىرى كۆپى عەبدوللا ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) چو بۇلاى خەلىق و پىشنىارى سەرخستنى بۇ دەكرىن و دەيفەرموۋ كەس ھەيە لەسەر ھۆزەكەم پالپىشتم بىت چونكە ناھىلن پەيامى پەرۋەردگارم بگەيەنم، كەسىك لە ھەمدان ھات بۇلاى، فەرموۋى (تۆلە كىيىت؟) وتى: لە ھەمدان، فەرموۋى: (لاى ھۆزەكەت ھىچ پەنا و پشتگىرىيەكت ھەيە؟) وتى: بەلى، پاشان كاپرا ترسا ھۆزەكەى پشتگىرى نەكەن، ھات بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: دەچم بۇلايان و پىيان دەلىم دوايى دىمەۋە بۇلات، فەرموۋى (باشە) كاپرا چوۋ و لە مانگى رەجەبدا پشتىوانان ھاتن^۱. پىشترىش لەسەر بەيەتدان لەسەر سەرخستىن فەرموۋدەكەى جابرمان (ﷺ) لە ئىمامى ئەھمەد ۋە ھىنا كەوتى: پىغەمبەر (ﷺ) دەسال لە مەككە ماىەۋە و دەچوۋ بۇلاى خەلىق لە شۆيەكانىيان لە عوكاۋو مىجەننە و لە ۋەرزەكاندا دەچوۋ بۇلايان و دەيفەرموۋ (كى پەنام دەدات، كى سەرم دەخات تا ئايىنى پەرۋەردگارم بگەيەنم و بەھەشتىش بۇ ئەۋ بىت) كەس نەبوۋ بىت بە دەمىەۋە تا ئەۋەى كەسىك لە يەمەنەۋە يان لە موزەر دەھات و ھۆزەكەى و خىزمانى پىيان دەۋت وىارى ئەۋ كاپرا قورەيشىيە بە ھەلت نەخەلەتتىن، لە نىۋىياندا دەگەرا و ئەۋانىش بە پەنجە ئامازەيان بۇ دەكرە □ خۋاى گەرە لە يەسەربەۋە ئىمەى نارد بۇلاى و پەنامان داۋ بىروامان پى ھىناۋ ھەركەسمان چوۋ بۇلاى و باۋەرى پى دەھىناۋ قورئانى

۱- دەلىت: ھى بەزارە بە لاۋازى، لە مجمع الزوائد دا لە بەزارەۋە بە تەۋاۋەتى بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى دەلىت: بەزار ھىناۋىيەتى و سەنەدەكەى بە ھەسەن داناۋە لە سەنەدەكەيدا ئىبن شەبىب ھەيە كە لاۋازە.

۲- صحيح.

۳- ھەيسەمى ج ۶ ص ۳۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، ئىبن ھەجەر لە فتح البارى ج ۷ ص ۱۵۶ دەيداتەۋە پال زانايانى سونەن و ئىمامى ئەھمەد دەلىت: حاكم بە صەحىحى زانىۋە،

ده خویندو ده گه پرایه وه بۆ لای مال و منالی و ئه وانیش موسلمان ده بوون تا هیچ مالیکی پشتیوانان نه ما دهسته یه کی موسلمانانی تیدا نه بیّت، پاشان هه موو راویژیان کردو وتیان تاکه ی وازبێنین پیغه مبه ر (ﷺ) به شاخ و داخی مه که که دا رابکات و بیّت و بچیت و بترسیت؟ بۆیه هه فتا که سمان له وه رزی هه جدا چوون بۆ لای له دۆلی عه قه به کاتی دیدار دانراو یه که س و دوو که س چووین بۆ لای تا هه موو کو بووینه وه و وتمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا له سه ر چی به یعه ت پیّ بده یین؟ ئینجا فه رموده که دینیت^۱.

ته به رانی له عوره وه (ﷺ) به مورسه لی هی ناویه تی ده لیت: له کاتی وه رزی هه جدا دهسته یه که له پشتیوانانی به نی مازنی کوپی نه جار هاتن بۆ هه ج، له وانه: مو عازی کوپی عه غرا، ئه سه عده ی کوپی زوراره، له به نی زوره یق: را فعی کوپی مالیک و زه کورانی کوپی عه بدولقه یس، له به نی عه بدولئه شه هل ئه بوله یسه می کوپی ته یهان، له به نی عه مر ی کوپی عه وف: عوه می کوپی ساعده (ﷺ) پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ لایان و هه والی پیغه مبه رایه تی و پیزیکی پیّ دان که خوا پیی به خشیوه، قورئانی به سه ردا خویندنه وه، کاتی که گوئیان لیگرت بیده نگ بوون و ده روونیان بۆ بانگه وازه که ی ئارامی گرت و له وه ی له ئه هلی کیتانیان بیستبوو سیفه ته کانیان زانی و به روایان پیّ هی نا و بوونه هو ی خیر، پاشان پییان وت: تۆ ده زانیت له نیوان ئه وس و خه زه جدا خوین پژان هه یه و ئیمه ش هه زده که یین بزانیان خوا فه رمانی چی پیّ کردویت و ئیمه ش ناماده یین قسه ی په ره ردگار و تۆ وه ربگرین، جا له مه دا پرس به تۆ ده که یین، به ناوی خوا وه خو بگره تا بگه ریینه وه لای هو زه که مان و سه باره ت به تۆ هه والیان پیّ بده یین و بانگیان بکه یین بۆ لای خوا و پیغه مبه ره که ی، به لکو خوی گه وه نیوانمان چاک بکات و یه که ده نگمان بکات، چونکه ئه مه رۆ دژبه یه که و دوژمنی

۱ - صحیح.

۲ - حاکم ج ۲ ص ۶۲۵ هی ناویه تی و ده لیت سه نه ده که ی سه حیه.

يەككىرىن، ئەگەر ئەمەز بىت و ئىمە رېككەكە وتىن بۆت يەككەنگ ناين، بەلىنى دىدارمان ۋەرزى ھەجى داھاتوۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) بە قسەكەيان پازى بوو، گەرەنە ۋە بۆلای ھۆزەكەيان ۋە بە نەينى بانگيان كىردن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) ۋە پەيامى خواۋ قورئان تا ئەۋەى كەم مالى پىشتىوانان مابوو كەسانىك تىيدا موسلمان نەبوۋىن، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت، ۋەك لە باسى بانگەۋازى موصەبى كۆرى عومەيردا (ﷺ) ھاتوۋە.^۱

حاكم ج ۲ ص ۶۲۶ لە يەحىي كۆرى سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لە پىرىكى پىشتىوانان بوو دەيوت: ئىبن عەبباسم (رضي الله عنه) دى دەچوو بۆلای صرمەى كۆرى قەيس ۋە ئەم دىرەنەى لىۋە فىردەبوو:

يذكر لو الفي صديقا مواليا	ثوى في قريش بضع عشرة حجة
فلم ير من يؤوي ولم ير داعيا	و يعرض في اهل المواسم نفسه
و اصبح مسرورا بطيبة راضيا	فلما اتانا واستقرت به النوى
بعيد وما يخشى من الناس باغيا	و اصبح ما يخشى ظلامه ظالم
و انفسنا عند الوغى والتاسيا	بذلنا له الاموال من جل مالنا
بحق و ان كان الحبيب المواليا	نعادى الذي عادى من الناس كلهم
و ان كتاب الله اصبح هادي	و نعلم ان الله لاشيئ غيره

^۱ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ئىبن لەيھە ھەيەكە جۆرە لاۋازىيەكى تىدايە، فەرمودەى ھەسەنە، كەسەكانى دىكەى جىيى متمانەن، تەۋاۋ.

برايه تي نيوان ڪوچهران و پشتيوانان (ﷺ)

نيمامي نه حمده له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: عه بدولپرهماني ڪوري عه وف (ﷺ) چوو بؤ مه دينه و پيغه مبهر (ﷺ) براييه تي خسته نيوان نه و سه عدي ڪوري ره بيغي نه نسياريه وه، سه عد پئي وت: نه ي برا گيان من له هه موو خه لڪي مه دينه پارهم زياتره، سه يرکه نيوي پارهم ببه بؤ خوٽ و دوو ڙنيشم هه يه ڪاميان جيئي هه زي تويه بيلئي با ته لاقى بدهم بؤت، عه بدولپرهمان وتي خوا به ره ڪهت بخاته مال سامانته وه، بازارم پئي نيشان بده، بازاريان پي نيشان دا له وي ڪه وته ڪرين و فروش و قازانجي ڪرد و هه ندي پهنير و پوني ڪري و پاشان هيٺدي نه برد هات و پوني زه عفراني پيوه بوو، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (مهيم؟) واته (چون وا؟) وتي نه ي پيغه مبهر ي خوا ڙنيڪم به هاوسر گرتووه، فهرمووي (ماره ييڪه ي چهندت بؤ ڪرد؟) وتي: هيٺدي ڏيڪيڪ زيڙم بؤ ڪرد، فهرمووي (چيشتي وه ليمه بکه با به مهر يڪيش بيت)، عه بدولپرهمان ده لئيت: نه گهر بهرديڪم بهر ز بکر دايه ته وه وام ده بيني زيڙ و زيوم ده ست ڪه وي.

بوخاري له ثين عه عباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ڪوچهران ڪه هاتن بؤ مه دينه ڪه سي ڪوچهر به پئي نه و براييه تي ه ي پيغه مبهر (ﷺ) له نيوانياندا داينا بوو وه ڪ نزيڪه ڪاني ڪه سي پشتيوان ميراتي وهرده گرت، ڪاتيڪ نه م نايه ته دابه زي (ولكل جعلنا موالى) سڀراهه وه، له و گيڙانه وه دا واهاتووه سڀره وه ي ميراتي حه ليف نه و نايه ته يه، له وه ي دواتر دا سڀره وه نه م نايه ته يه (و اولو الارحام بعضهم اولي ببعض) ثين حه جهر ده لئيت: نه مه يان جيئي پشت پي به ستنه و ده ڪريٽ دوو جار سڀرايٽه وه، يه ڪه ميان نه وه يه ڪه سي عه قدبه ستوو به جيا له ده سته ميرات وهرده گريٽ، نه م نايه ته

١- له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٢٨ دا واهاتووه، بوخاري و موسلي ميش له نه نه سه وه هيٺاويانه، بوخاري له فهرمووده ڪه ي عه بدولپرهماني ڪوري عه و فيشه وه (ﷺ) هيٺاويه تي، الاصابة ج ٢ ص ٢٦ يشدا هاتووه، هه وه ها ثين سعد ج ٣ ص ٨٩ له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي.

دابهڙي (ولكل جعلنا) بهمه هموويان ميراتيان ودردهگرت، لهسهر ئهمه فهموودهكه ي
 ئيبن عهيباس (ﷺ) دينيت، پاشان نايهتي ئهحزاب ئهمه ي، سرپهوه و ميراتي به
 دهسته ي ديارى كردو كه سى عهقدهستوو سرخست و ئهو جوړانه ي بو مايهوه،
 لهسهر ئهمه بهره بهره لهسهرى دههات، ئهحمده له فهموودهكه ي عهمرى كورې
 شوعيب له باوكيهوه له باپريهوه (ﷺ) بهوجوره هيناويهتي، ههروه ها له فتح
 البارى ج ۷ ص ۱۹۱ هاتووه.

ئيبن سعد به چهند سنده ديكي واقيدى له كومه ليكي تابعينه وه هيناويهتي
 دهليت: كاتيك پيغمبر (ﷺ) چوو بو مهدينه برايه تي خسته نيوان كوچه ران به جيا و
 كوچه ران و پشتيوانان لهسهر بهدمه وه بوون و ميراتي شيان به دركه وت، ئهوانه نه وه
 كه س بوون، ههنديكيان كوچه رو ههنديكيان له پشتيوانان بوون، يان دهلي: سد
 كه س بوون، كاتيك نايهتي (والوا الارحام) دابهڙي ميراتي نيوانيان به و برايه تيه
 پوچهل بوويه وه له كار خرا، له فتح البارى ج ۷ ص ۱۹۱ دا واهاتووه.

(پشتيوانان به مال و سامانيان دلى كوچه ران دده نه وه)

بوخارى ج ۱ ص ۳۱۲ له ئه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناوه تي دهليت: پشتيوانان به
 پيغمبريان (ﷺ) وت: دارخورما كانمان له نيوان ئيمه و براكانماندا دابه ش بكه،
 فهموى نا، وتيان: ده ي يارمه تيمان بدن تا له بهرهمدا به شدارتان بكه ين؟ وتيان
 به لى باشه، عه بدولرهماني كورې ئه سلم دهليت: پيغمبر (ﷺ) به پشتيوانانى
 فهموو (براكنتان پاره و سامان و منداليان به جي هيشتووه و هاتوون بولاى ئيوه)
 وتيان ده ي پاره و سامانمان له نيوانماندا دابه ش بكه، پيغمبر (ﷺ) فهموى ئه ي
 جگه له وه؟ وتيان چي بكه ين ئه ي پيغمبره ي خوا؟ فهموى (ئهوانه كومه ليكن كار
 نازانن هاو كاريان بن و بهرهميان له گه لدا دابه ش بكه ن) وتيان به لى.^۱

^۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۲۲۸ دا واهاتووه.

ٽي مامي ته حمده له يه زيد له حميد له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: ڪوچهران وٽيان نه ي پيڻه مبهري خوا ڪه سي وامن وه ٽه مانه نه ديوه ڪه هاتووين بولا يان وا دلنه واييمان ده ڪن و زورمان پي ده به خشن، هيٺده به سه يارمه تيمان بدهن و له به ره مدا به شداريان ڪردووين تا نه وه ي ده ترسايين هه موو پاداشته ڪه ببهن فهرمووي (لا ما اثنيتم عليهم و دعوت الله لهم) واته (نا مادام سوپاسيان ده ڪن و لا ي خوا نزيان بو ده ڪن) ^١.

به زار له جابره وه (ﷺ) هيٺا ويه تي نه ڪهر پشتيوانان دره خته ڪانيان (دارخورما ڪان) ده بپري خورما يه ڪيان دابهش ده ڪرد بو دووبهش، يه ڪي ڪيان له وي دي ڪه متر بوو، پاشان ڪه لاکه ڪيان له ڪه ل ڪه مه ڪه ياندا داده نا، پاشان به ڪوچهرانيان دهوت: به دلي خوتان يه ڪي ڪ له و دووانه هه لبرين، نه وانيش زوره ڪه يان هه لده ڪرت و پشتيوانان يش له پيٺا و ڪه لاکه يدا ڪه مه ڪه يان هه لده ڪرت، نه مه تا فه تي خه يبه و ابو، ٽينجا پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (قد وفيتم لنا بالذي كان عليكم، فان شئتم ان تطيب انفسكم بنصيبكم من خير و يطيب ثماركم فعلمت) وٽيان: ٽيمه چهند مه رجيم ڪمان له سه رشان بوو، ٽيمه ش مه رجيم ڪمان له سه رتو هه بوو نه ويش به هه شت بوو، نه وه ي پيٽ وٽين ڪردمان به رام بهر مه رجه ڪت، فهرمووي (فذاكم لكم) واته (مه رجه ڪتان بو هه يه) ^٢.

بوخاري له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: پيڻه مبهري (ﷺ) پشتيواناني بانگ ڪرد تا به حره نيان پي بدات، وٽيان مه ڪهر هيٺدهش بپريته وه بو برا ڪوچهره ڪانمان، فهرمووي (اما لا فاصبروا حتى تلقوني فانه سيصيبكم اثره).

^١ - صحيح.

^٢ - ٽيم فهرمووده له سه ر مه رج ي بوخاري و موسليم سه نه دي سيايه، هيچ ڪام له شهش ڪتيبي فهرمووده له م پرووه نه يانه يٺا وه له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٢٨ دا واهاتوه، ٽين جهريريش له ڪه ل حاكم و به يهه قيدا هيٺا ويانه، له كنز العمال ج ٧ ص ١٣٦ دا واهاتوه.

^٣ - ضعيف.

^٤ - هه يسه مي ج ١٠ ص ٤٠ ده لئيت: به زار له دوو ريگه وه هيٺا ويه تي، له هه ردو و ريگه ڪه وه موجاليدي تي دايه ڪه را ي جياوازي له سه ره، ڪه سه ڪاني دي ڪي سه نه ده ڪه سه حيحن.

پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت) چۆن بۆ بە ھیزکردنی پەتی ئیسلام پەتی نەفامییان پچراند

بوخاری لە جابری کوپری عەبدوللاۋە (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی (کی دەچیت بۆ کەعبی کوپری ئەشەرەف چونکە خواو پیغەمبەرەکی ئازار دەدات؟) موخەمەدی کوپری مەسلەمە (ﷺ) ھەستا و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا ھەزدەکەیت بیکوژن؟ ھەرمووی بەلی، وتی: دەی مۆلەتم بدە تا ھەندی شت بلیم، ھەرمووی بیللی، موخەمەدی کوپری مەسلەمە چوو بۆلای و وتی: ئەم کابرا داوای بەخشینمان لی دەکات و بیزاری کردوین و منیش ھاووم داوای قەرزت لی بکەم، وتی: بە خوا دووبارە بیزاری دەبیت، وتی: ئیمە ماندووومان کردوو و نامانەویت وازی لی بەینین تا بزانی چى لی دیت، ھاووین ■ بریک قەرزمان بدەیت، ەمر چەند جاریک بۆی گیراوینەتەو و پرەکەى نەھیناۋە، منیش پیم وت: پرەکەى یەك یان دوو کۆل، وتی: بەدیدهکەم، وتی: بەلی دەی پرەن بدەنە لام، وتیان چیت دەویت؟ وتی: ئافرەتەکانتان بە پرەن بدەنە لام، وتیان چۆن ئافرەتەکانمان دەدەینەلات و تۆ جواتترینى ەرەبی؟ وتی: دەى منالەکانتان، وتیان: چۆن دەبیت ئەو کات قسەیان پی بلییت، وتی: دەى یەك یان دوو کۆل و بار، وتیان: ئەو ەیبەبە بۆمان بەلام (الامە) چەکت دەدەینە لا، ئینجا بەلینی پیدای بۆی بەینیت، شەو ھات بۆلای و ئەبونائیلەشى لەگەڵدا بوو، براى شیرى کەعب بوو، ئەویش بانگی کردن بۆ قەلاکە و چوون بۆلایان، ژنەکەى پیى وت: بەم درەنگە بۆ کوێ دەچیت؟ ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە و ئەبونائیلی براى من، جگە لە ەمر وایان ھیناۋە، ژنەکەى وتی: دەنگیک دەبیستم چۆرەى خوینی لی دیت، وتی: کورە ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە دوو کەسى لەگەڵدا بوو، بە ئەبوسوفیان وترا ەمر ناوی ھینان؟ وتی: یەکیکیانی ھینا، ەمر دەلیت: دوو کەسى لەگەڵدا بوو، کەسانى دى دەلین ئەبوعەبسی کوپری جەبرو حارسى کوپری ئەوس و عەبادى کوپری بیشر بوون، ەمر

دەلىت: دوو كەسى لەگەلدا بوو، وتى: ئەگەر ھات مەن دەست بۇ قىزى دەبەم و بۇنى دەكەم، كە بىننىتان سەرىم گرت لىنى دەن، ئەۋىش بەجلى (وشخ) پىستەيە ھە ھات بۇلايان و بۇنى خۇشيان لى دەھات، وتى: بۇنى لەۋە خۇشترم نەبىستوۋە، لەلەي جگە لە ەمەر ھاتوۋە دەلىت: بۇنخۇشترىن ئافرەتى ەرەب و كاملترىنى ەرەبەم لایە، ەمەر دەلىت: وتى: مۇلەتم دەدەيت بۇنى سەرت بەكم؟ وتى: بەلى، پاشان بۇنى كرد، ئىنجا ھاۋەلانىشى بانگكرد تا بۇنى بەكن، پاشان وتى: مۇلەتم دەدەيتەۋە؟ وتى: بەلى، كە سەرى گرت وتى ئادەي، ئەۋانىش كۇشتىيان و ھاتنەۋەي لای پىغەمبەر (ﷺ) پىيان وت، لە گىرپانەۋەيەكى ەمردا (ﷺ) ەۋالايان دایەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش سوپاسى خۋای كرد، لە گىرپانەۋەي ئىبن سەعددا كە گەيشتنە بەقىعى غەرقدە اللە اكبرىان وت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋ شەۋە شەۋنوۋىزى دەكرد، كە اللە اكبرى ئەۋانى بىست اللە اكبرى كرد و زانى كۇشتوۋىانە، پاشان گەيشتەنەۋە لای، ئەۋىش فەرموۋى (افعلت الوحدة) واتە (ئەم دەم و چاۋانە سەرگەۋتن) وتيان پوۋخسارى تۇش ئەي پىغەمبەرى خوا، ئىنجا سەرى كەعبان خستە بەردەستى، ئەۋىش سوپاسى خۋای كرد لەسەر كۇشتىنى، لە فەرموۋەدى مۇرسەلى عىكرەمەدا (ﷺ) جوۋلەكە ترسان و ھاتن بۇلای پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان گەۋرەكەمان بە پىلان كۇژراۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىنى فەرموۋن كە چى كردوۋە خەلكى لە دىزى پىغەمبەر (ﷺ) ھاندادە و ئازارى مۇسلمانانى داۋە، ئىبن سەعد ئەۋەشى بۇ زىاد دەكات: ترسان و ھىچيان نەۋت،^۱ ئىبن ئىسحاقىش ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (كى دەچىت بۇ ئىبن ئەشەرەف؟) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمە وتى: مەن دەچم بۇى ئەي پىغەمبەرى خوا، مەن دەيكۇژم، فەرموۋى (دەي ئەگەر دەتۋانىت بىكۇژە) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمەش ھاتەۋە سى شەۋ و پۇژنان و ئاۋى نەخۋارد مەگەر تەنھا بەشى مان و ژيانى، ئەمەي باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش پىنى فەرموۋ (بۇچى ۋازت لە نان و ئاۋ ھىنا؟)

^۱ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۹ دا بەجوۋرە ھاتوۋە.

وتی: ئەو پیڤه مبهری خوا قسه حکم پی وتیت نازانم چاری قسه کهم ده کهم یان نا،
 فەرمووی (لک الحید) هەر ئین ئیسحاق له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت:
 پیڤه مبه (ﷺ) له گه لیان تا به قیعو لغه رقه د چوو دوا یی ناردنی و فەرمووی (به ناوی
 خوا وه برۆن، خوا یه یارمه تی یان بدهیت).^۱

(کوشتنی ئەبو رافع سه لامی کوری ئەبو لحوقه یق)

ئین ئیسحاق له عه بدوللای کوری که عی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت:
 یه کی که و شتانه ی خوی گه وه به خشی به پیڤه مبه (ﷺ) ئەوه بوو ئەو دوو به شه ی
 پشتیوانان ئەوس و خه زه ج له گه ل پیڤه مبه ردا (ﷺ) کی برکیان بوو، ئەوس هه رچی
 بکردایه بو پیڤه مبه (ﷺ) خه زه ج ده یوت سویند به خوا نابیت له خزمه ت
 پیڤه مبه ردا (ﷺ) فه زلیان له ئیمه زیاتر بکات بویه وازیان نه ده هینا تا ئەوانیش وه
 ئەوان بکه ن، بو خه زه جیش هه روا بوو، کاتی که ئەوس که عی کوری ئەشه ر فیان له
 دوژمنایه تی پیڤه مبه (ﷺ) دوو خسته وه خه زه ج وتیان سویند به خوا نابیت
 هه رگیز فه زلیان له ئیمه زیاتر بیت، بویه لای پیڤه مبه (ﷺ) که وتنه باسی
 دوژمنایه تی که سی که وه که ئین ئەشه رف و ابوو، باسی ئین ئەبی حوقه یقیان کرد که
 له خه یبه ر بوو، مۆله تیان له پیڤه مبه (ﷺ) وه رگرت تا بیکوژن، ئەویش مۆله تی دان،
 بویه له ناو خه زه جدا له به نی سه له مه پینج که س چوون: عه بدوللای کوری عوته یکه و
 مه سعودی کوری سنان و عه بدوللای کوری سنان و ئونه یس و ئەبو قه تاده حارسی
 کوری ربیع و خوزاعی کوری ئەسه ود، چوون و پیڤه مبه (ﷺ) عه بدوللای کوری
 عوته یکی کرد به ئەمیریان، پێگری لی کردن له وهی مندا ل یان ئافه رت بکوژن،

۱ - ضعیف.

۲ - له بداية والنهایه ج ۴ ص ۷ دا واهاتوه، ئین هه جهر سه نه دی فەرمووده که ی ئین عه بباس به
 حه سه ن داده نیت، ئەمه له فتح الباری ج ۷ ص ۲۳۷ دا.

٤٣٢

کوشتوویه تی، نهویش فهرمووی (شمشیره کانتان بینن) ئیمهش شمشیره کانمان پیدا، سهیری کردو به شمشیره کهی عه بدوللای کوپی ئونه یسی فهرموو (هذا قتله اری فیه اثر الطعام) ^۱.

بوخاری له بهرائه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) هندی له پشتیوانانی نارد بولای نه بوپافعی جووله که، عه بدوللای کوپی عوته یکی (ﷺ) کرد به نه میریان، نه بوپافعی نازاری پیغه مبه (ﷺ) داو خه لکی هانده دا له دژی، له قه لایه کی خاکی حجازدا بوو، که لیی نزیک بوونه وه خور ئاوابوو و خه لکی نازول و شتی خویان بردبوویه وه، پاشان به جله کهی خوی داپوشی وه که نه وهی پیویستی خوی به جی بگه یه نیت، خه لکی چوونه ژورره وه، دهرگاوان هاواری لیگرد نهی عه بدوللا نه گهر ده ته ویئت بییته ژورره وه وهره ده مه ویئت دهرگا که دابخه، منیش چوومه ژورره وه و خوم حه شاردا، که خه لکی چوونه ژورره وه دهرگا کهی داخست، پاشان کلله کانی به سته وه به په تیکه وه، منیش هه ستام و کلله کانم بردو دهرگا کهم کرده وه، نه بوپافعی له خانویه کدا بوو و خه لکی لای کوده بوونه وه، کاتی که خه لکی چوونه وه سهر که وتم بولای و هر که دهرگا یه کم ده کرده وه له ناوه وه له سه ر خوم داده خست وتم خه لکه که وازم لینا هیئن با وابکه م تا بیکوژم، که گه یشتمه لای له مالیکی تاریکدا بوو، نازانم له کوئی ماله که وه بوو، وتم: نه بوپافعی، وتی: نه وه کییه؟ منیش چووم به ره لای دهنگه که و به شمشیر لیماو ته واو شله ژابووم و هیچم پی نه ده کرا، نهویش هاواری کردو منیش له ماله که پامکردو زور نه مامه وه، دواپی چوومه وه بولای و وتم: نه بوپافعی نه وه دهنگه چیه. وتی: دایکت پوله پوت بوبکات له م ماله دا به شمشیر کوژرام، منیش شمشیریکی توندم لیماو هیشتا نه مکوشتبوو، پاشان لای شمشیره کهم کرد به سکیدا تا له پشتیه وه دهرکه وت ئینجا زانیم

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۷ دا واهاتووه، له سیره ابن هشام ج ۲ ص ۱۹۰ دا هاتووه.

کوشتوومه یه که ده رگا کانم کرده وه تا گه یشتمه لای په یژکه، پیم خسته سهرو وام زانی ته واده، که چی له وشه وده مانگ پووناکی خوئی ددها که وتم و پیم شکا، به میزه ریک پیم به سته وه و که وتمه ری تا له سهرو ده رگا که دانیشتم، وتم: نه مشه و ناچم تا نه زانم کوژراوه، که که له شیر خویندی هه والدهری مهرگ له سهرو شووره کان هه ستا و وتی: نه بورافیعی سهرخه ری خه لکی حیجاز مرد، منیش چوومه وه بۆلای هاوړیکانم و تم: موژده خوا نه بورافیعی کوشت، ئینجا چوومه وه بۆلای پیغه مبهرو (ﷺ) و پیم وت، نه ویش فهرمووی (ابسط رجلک) واته (پیټ پراکیشه)، پیم پراکشاند و نه ویش دهستی به سهردا هینا وه که نه وه و ابوو هیچ کات تووشی هیچ نه بوو پیټ بوخاریش به ده قیکی تر هینا ویه تی، بوخاری به و دهقانه له نیوان شهش فهرمووده ناسدا به ته نها هینا ویه تی، پاشان ده لیت: زوهری ده لیت: ئوبه ی کوپی که عب وتی: چوون بۆلای پیغه مبهرو (ﷺ) که له سهرو مینهرو فهرمووی (افلحت الوحده) نه ویش وتی: پوخساری تووش نه ی پیغه مبهرو خوا، فهرمووی (نایا کوشستان؟) وتیان: به لی، فهرمووی (شمشیره که م بدهری) نه ویش شمشیره که ی پیدا، پیغه مبهریش (ﷺ) فهرمووی (اجل هذا طعامه في رباب السيف)^۱

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۳۷ دا واهاتووه.

(کوشتنی ئیبن شه یبهی جووله که)

ئه بونه عیم له کچی موحه یسه له باوکیه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (من ظفرتم به من رجال یهود فاقتلوه) موحه یسه ش دای به سه ر ئیبن شه یبه دا - بازگانیکه جووله که بوو که جلی بو ده هینان و شتی پی ده فروشتن - کابرای جووله که ی کوشتن، موحه یسه ئه و کات هیشتا موسلمان نه ببوو، له حوه یسه به ته مه مه تر بوو، که کوشتی حوه یسه لییدا و وتی: ئه ی دورژمنی خوا کوشتنن سویند به خوا چه وری ورگت له نانی ئه وه وه بوو، وتی: سویند به خوا ئه گهر بلیت توش بکوژم دده م له ملی توش، وتی: سویند به خوا ئه گهر ئه مه سه ره تای موسلمان بوونی حومه یسه بییت، سویند به خوا ئه گهر موحه مه د بلیت بمکوژیت بییت بمکوژیت؟ موحه یسه وتی: ئه ری سویند به خوا، حوه یسه وتی: به خوا ئایینی وات پیگه یشتبیت جیی سه رسورمانه، له کنز العمال ج ۷ ص ۹۰ دا واهاتوو، ئیبن ئیسحاقیش به و جوړه هیناویه تی، له فهرمووده کهیدا هاتوو: موحه یسه وتی: وت: سویند به خوا ئه وه ی فهرمانی پیدام بیکوژم بو توش بلیت دده م له ملت، له کوتاییشدا ئه مه دینیت: حوه یسه موسلمان بوو، ئه بوداودیش له و پیگه یه وه هیناویه تی، به لام له و قسهیدا کوتایی پی دینیت (ئه وه ی له سکتدایه له پاره ی ئه وه) ئیتر دواتری ناهینیت.

(شهره‌کانی به‌نی قه‌ینووقاع و به‌نی نه‌زیرو به‌نی قوره‌یزه و له‌و بواره‌دا پشکی پشتیوانان چی بوو)

ئین ئیسحاق به‌سه‌ندی سه‌ن له‌ ئین عه‌بباسه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتیک پیغمبر (ع) له‌ پوژی به‌ردا وای به‌ قوره‌یش کرد جووله‌که‌کان له‌ بازاری به‌نی قه‌ینووقاعدا کو‌بوونه‌وه، پیغمبر (ع) فهرمووی (ئه‌ی جووله‌که، موسلمان بن پیش نه‌وه‌ی تووشی نه‌وه‌بن که له‌ پوژی به‌ردا قوره‌یش تووشی بوو) وتیان نه‌وان شهریان نه‌ده‌زانی، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل ئیمه‌دا شه‌رت بکردایه‌ ئوکات ده‌تزانێ مه‌ره‌ کامه‌یه‌، خوای گه‌وره‌ش نه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند (قاللذین کفروا ستغلبون..... لاولی الابصار) له‌ فتح الباری ج ۷ ص ۳۳۴ دا به‌جو‌ره‌ هاتوو، نه‌بوداودیش ج ۴ ص ۱۴۱ له‌ پیگه‌ی ئین ئیسحاقه‌وه به‌و واتایه‌ هیناویه‌تی و له‌ فهرمووده‌که‌شیدا نه‌مه‌ش هاتوو: وتیان: ئه‌ی موحه‌مه‌د له‌ خو‌ت بایی نه‌بیته‌ به‌وه‌ی ده‌سته‌یه‌کی بی‌ نه‌زموونی نه‌شاره‌زای قوره‌یشته‌ کوشتوو، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل ئیمه‌ شه‌ر بکه‌یت ده‌زانیت ئیمه‌ کی‌ن و که‌سی وه‌ک ئیمه‌ت به‌دی نه‌ده‌کرد.^۱

ئین جه‌ری‌یش هه‌روه‌ک له‌ ته‌فسیری ئین که‌سیر ج ۲ ص ۶۹ یشتا هاتوو له‌ زه‌ریه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتیک قوره‌یش له‌ به‌در شکان موسلمانان به‌ جووله‌که‌کانیان وت: موسلمان بن پیش نه‌وه‌ی ده‌ردی قوره‌یشی پوژی به‌درتان تووش بیته‌، مالیکی کو‌ری صه‌یفیش وتی: به‌وه‌ی ده‌سته‌یه‌کی نه‌شاره‌زای شه‌ری قوره‌یشته‌ شکاندوو له‌ خو‌تان بایی بوون، نه‌گه‌ر بریاری نه‌وه‌ ده‌هین به‌هین به‌سه‌رتاندا ده‌ستی نه‌وه‌تان نه‌ده‌بوو ده‌ستمان لی‌ بکه‌نه‌وه‌، عوباده‌ی کو‌ری صامتیش (ع) وتی: ئه‌ی پیغمبره‌ی خوا جووله‌که‌کان به‌ هی‌زن، چه‌کیان زوره‌، شاننوشکو‌یان به‌هی‌زه‌، من خو‌م به‌ دو‌ور ده‌گرم له‌ دو‌ستایه‌تی جووله‌که‌ و ده‌مه‌وه‌

پال خواو پیغه مبه رکه ی و نه وانم به سه، عه بدوللای کورپی ئوبه ی وتی: به لام من نکۆلی ناکه م له دۆستایی جووله که، من که سیکم هه رده بیئت له که لیان هه بم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (یا ابا الحباب ارایت الذی نفست به من ولایة یهود علی عبادۃ بن الصامت فھولک دونہ) واتہ (ئہی ئه بولحه باب ئه گه ر واده زانیت به دۆستایه تی جووله که شتیکت له عوباده ی کورپی صامت بر دۆته وه ئه وه هه ر بۆتۆ) ئه ویش وتی: باشه قبۆله، ئه وکات خوای گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند (یا ایھا الذین امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولیاء) قا (والله یعصمک من الناس).^۱

ئین ئیسحاق له عوباده ی کورپی صامته وه (ﷺ) هیئاویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۴ یشدا هاتوو که عوباده ده لیئت: کاتیک به نوچه ینوقاع له که ل پیغه مبه ردا (ﷺ) شهریان کرد عه بدوللای کورپی ئوبه ی دایه پالیان، عوباده ی کورپی صامت (ﷺ) که له به نی عه وف ئه و هاوپه یمانیه ی که عه بدوللای کورپی ئوبه ی له که لیان هه یبوو چوو بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و نکۆلی لی کردن و دایه پال پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا خواو پیغه مبه رکه ی و باوه رداران هه لده بژیرم و نکۆلی ده که م له هاوپه یمانی و دۆستایه تی ئه و بیباوه رانه، هه روه ها ده لیئت له سه ر ئه و و عه بدوللای ئه م ئایه تانه ی سورته تی (المائدة) دابه زین (یا ایھا الذین امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولیاء..... ومن یتولی الله ورسوله والذین امنوا فان حزب الله هم المفلحون).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

(فهرمووده سه بارهت به به نونه ضير)

ئيبن مهردويه به سهندى صهحيح له موعه ممر له زومريه وه هيئاويه تي كه
 عهبدوللاى كورى عهبدولپرهماني كورى كه عبي كورى ماليك له يه كيڪ له هاوه لائي
 پيغه مبهروه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: بيباوه پاني قوره يش نامه يان نووسى بو
 عهبدوللاى كورى ثوبه ي و هه نديكي دى له وانه ي بت پرست بوون، نه مه له پيش
 به دردا، هه پرده شيان لى ده كردن بوچى په ناي پيغه مبهرو هاوه لائيان داوه و
 هه پرده شيان لى ده كردن به هه موو عه ربه وه بين بويان، به مه عهبدوللاى كورى
 ثوبه ي و هاوده مه كاني ويستيان له گهل موسلماناندا بجه نكن، پيغه مبهرو (ﷺ) هات
 بولايان و فهرمووى (ماكاكم احد بمثل ماكا دتمك قريش يريدون ان تلقوا بالسنتكم
 بينكم) واته (كه س وهك قوره يش فيلى لى نه كردون، ده يانه ويټ شهركه بخه نه نيوان
 خوټانه وه) كه نه مه يان بيست حه قيان بو پرون بوويه وه و بلاويه يان لى كرد، له شه پرى
 به دردا كه نه وه پوويدا دواتر بيباوه پاني قوره يش نامه يان نووسى بو جووله كه (ئيوه
 خاوه نى بازنه و قه لاو په نان، به نونه ضيريش يه كدهنگ بوون له سهر ناپاكي و نارديان
 بولاى پيغه مبهرو (ﷺ) و وتيان له گهل سى هاوه لى خوټدا وهره بولامان تا سى له
 زاناكانمان بتبينن، نه گهر باوه پريان پى هيئايت شوينت ده كه وين، نه ويش چوو، سى
 جووله كه خه نجه ريان له گهل خو يان هه لگرت، ئافره تيكي به نى نه ضير هه والى نارد بو
 براهه كي له پشتيوانان كه موسلمان ببوو هه والى پيدا كه به نونه ضير ده يانه ويټ چى
 بكن، نه ويش هه واله كه ي گه يانده پيغه مبهرو (ﷺ) پيش نه وه ي بگاته لايان، بويه
 گه پرايه وه و به سوپاوه گه پرايه وه بولايان و گه ماروى دان، پاشان بو به ياني گه ماروى
 به نى قوره ي ضى داو نه وان له گه لى ريكه كه وتن، نه وكات وازى له وان هيئا و گه پرايه وه
 بو به نى نه ضيرو له گه لايان به شه رها ت تا بريارياندا شاربه جى به يئن و نه وه ي و شتر
 پيى ده كريټ بيبه ن جگه له چهك، نه وانيش ته نانه ت ده رگاي ماله كانيشيان له گهل
 خو ياندا برد و ماله كاني خو يان به ده ستي خو يان ويران ده كردو چى دارو په ردوى

بوو لەگەل خۇيان بىرد، ئەۋە يەكەم چوونيان بۇ شام بوو^۱. ھەروەھا بەيھەقى لە ئىبن
 عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) گە مارۋى دان تا ھالىيان
 گە يىشتە ئەۋەى تووشيان بوو پىغەمبەر (ﷺ) چى لى داۋاكرد ئەۋان پىنى پازى بوون،
 پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل ھىناۋىيەت پىككەوت ۋاز لە خۇينيان بەيىت و لە خاك و نىشتان و
 مالى خۇيان دەريان بىكات و بىيان نىرىت بۇ (اذرعات) لە شام، بۇ ھەرسى كەسىيان
 و شىرىك يان و لاخىك، ھەروەھا موھەمدى كوپى مەسلەمە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇلای بەنۈنەضىرو فەرمانى پىكرد ماۋەى سى پۇژ
 دەرچوونەكەيان بۇ دىرىژ بىكاتەۋە، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۳۳۳ دا ۋاھاتوۋە،
 ئىبن سەعد ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) موھەمدى كوپى مەسلەمەى (ﷺ) نارد
 بۇلايان تا پىيان بلىت (ان اخرجوا من بلدي فلا نساكنوني بعد ان هممت بما هممت به
 من الغدر وقد اجلتكم عشرا) واتە (لە خاك و شارم بچنە دەرۋە پاش ئەۋەى ئەۋ نىازى
 ناپاكىھەتان ھەبو ئىتر لەلام دامەنىشن و ماۋەى دە پۇژم بۇ داناون تا بچن)^۲.

۱ - صحيح.

۲ - عەبدوللەى كوپى ھەمىد لە تەفسىرەكەيدا لە عەبدولرەزاقەۋە ھىناۋىيەتى، لە مەدا
 ۋە لامادانەۋەيەك ھەيە بۇ ئىبن تىن كە دەلىن لەۋ جىۋك و باسەۋە فەرمودەيەكى بە سەند نىيە، لە
 فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۲ يىشدا ھاتوۋە، ئەۋداد لە رىگەى عەبدولرەزاق لە موھەمەرۋە بە دوۋرو
 دىرىژى ھىناۋىيەتى لەگەل زىادەكەيدا، عەبدولرەزاق و ئىبن مونزىرو بەيھەقى لە الدلائل دا
 ھىناۋىيانە، لە بىل المجھود ج ۴ ص ۱۴۲ لە الدر المنثور يىشەۋە ھاتوۋە،

۳ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۳ بەۋ جۆرە ھاتوۋە.

(فه رمووده که ی به نی قوره ی ظه)

ئیمامی نه حمهد له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی خه نده قدا به داوی خه لکه وه بووم که گویم له گرمه و دهنگی داوه بوو، سه یرده کهم سه عدی کوپی کو عازو حارسی کوپی نهوسی برازای (ﷺ) بوون که (مجنه) یه کی پی بوو، منیش له سهر زهوی دانیشتم و سه عد چوو و قه لغانیکی ئاسنی پو شیبوو که چوارد هوره که ی ده رچوو بوو، منیش ده ترسام بهرم بکه ویت چونکه سه عد له هه موویان که له گهت ترو دریزتر بوو، تیپه پری و ده یوت:

لبث قليلا يدرك الهيجا جمل ما احسن الموت ان حان الاجل

عائیشه (رضی الله عنها) ده لیت هه ستام و چوومه باخیکه وه و ده بینم ده سته یه کی موسلمانان له وانه عومهری کوپی خه تتابی تیدابوو له گه ل که سی کدا که شتیکی له سهر بوو (مغفر) ده چوو، عومهر وتی: بوچی ها توویت؟ به خوا تو نه ترسیت چوزانیت تووشی شتیک نابیت، به رده وام سه رکۆنه ی کرد تا نه وه ی هیوام ده خواست زهوی بکریته وه و بچم به ناخیدا، کابرا بهرگه که ی به سهر دهم و چاوی لابر دو ده بینم ته له ی کوپی عوبه یدوللایه (ﷺ) وتی: عومهر هاوار بو تو نه مرو زور ده چیت، جگه بولای خوا را کردن بو کو ی هه یه؟ عائیشه ده لیت: که سی که له قوره یش شمشیریکی دا له سه عد و وتی: بیگره من ئیبنولعرقه م، دای له ژیر چاوی و بری، سه عد یش وتی: خوایه نه مکوژی تا چاوم به نه مانی به نی قوره ی ظه سوکنایی بگریت، به نو قوره ی ظه دوست و هاوپه یمانی سه رده می نه فامی سه عد بوون، برینه که ی برینپیچ کرد و خوا ره شه بای نارد بو بیباوه ران و باوه ردارانی له شه ر پاراست، خوا ی گه وره ش به هیزو سه رکه و تووه، نه بوسوفیان و هاوده مه کانی گه یشتنه تیهامه، عوبه ینه ی کوپی به درو هاوده مه کانیشی گه یشتنه نه جد، به نو قوره ی ظه ش گه رانه وه له قه لا و په نا کانی خویاندا سه نگه ریان گرت، پیغه مبه ر (ﷺ) گه رایه وه بو مه دینه و داوای چادریکی پیسته یی کرد و له مزگه و تدا هه لدر ا بو سه عد، جبریل (علیه السلام) ته پوتوژی شه پری

له سهر مابو وٽي: نهري دهليٽ ڇهڪت دانا؟ نه سويند به خوا فريشته ڪان هيشتا ڇهڪيان دانه اوه، پرڻو ٻو بهني قوره ي ظه و له گه ليان بجهنگه، پيغه مبهريش (ﷺ) بهرگي شهري پوشي و به خه لڪي وٽ: بهري ڪهون، بهني غه نه م ڪه دراوسيني مزگه وٽ بوون ڪه وٽنه پري، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (من مر بكم؟) (ڪي ڏاي به لاتاندا) وٽيان: دوحيه ي ڪه لبي (ﷺ)، دوحيه ي ڪه لبي پيش و ته من و پوخساري له جبريل (عليه السلام) ده چوو، پيغه مبهريش (ﷺ) چوو ٻو بهني قوره يظه و بيست و پينج شهو گه ماروي دان، ڪاتيڪ باريان سهخت بوو پييان وٽرا بيٺه ژيبرباري فهرماني پيغه مبهريش (ﷺ)، نه وائيش راويژيان ڪرد به نه بولوبابه ي ڪوري عه بدو لمونزير، نه ويش پيئي وٽن سهريرين ديته پيٽان، نه وائيش وٽيان ده ي حوڪم و برياري سه عدي ڪوري موعازمان ده وٽ، پيغه مبهريش (ﷺ) رازي بوو و فهرموي (انزلوا علي حكم سعد بن معاذ) گويدرئزنيڪ هيٺراو سه عدي پي هيٺرا، هوزه ڪه شي له چوارده وريدا بوون، وٽيان: نه ي نه بوعه مر هاوپهيمان و دوستي جارانت، خوئيشت ده زانيت، نه ويش نه وه لامي دانه وه نه لاي به لادا ده ڪردنه وه، تا لپيان نزيڪ بوويه وه سهيري هوزه ڪه ي ڪرد و وٽي: ئيستا ڪاتي هاتوه تا له پيٺاو خوادا گو ي به لومه ي لومه ڪاران نه ده م، نه بوسه عديش دهليٽ: ڪه هات پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (قوموا الي سيدكم فانزلوه) واته (بچن گه وره ڪه تان دابه زينن) عومه وٽي: خوا گه وره مانه، فهرموي (انزلوه) (دايبه زينن) نه وائيش دا يان به زانده پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (احكم فيهم) واته (حوڪميان له سهر بده) سه عدي وٽي: من حوڪميان له سهر ده ده م جهنگا وره ڪانيان بڪورزين و ژن و منداليشيان بريٺن و مال و سامانيشيان دابه ش بڪريٽ، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (بهراستي حوڪمي خواو پيغه مبهريش ڪهيت به سهرياندا دا) پاشان سه عدي پارايه وه له خواو وٽي: خوايه نه گهر شهري قوره يشت ٻو پيغه مبهريش ڪه هت هيشتوتوه بهميٺه ره وه، نه گهر نا بمبهره وه ٻولي خوت، نه م قسه ي ڪرد و پيئي نه ما و گه پرايه وه ٻو ناو نه و چادري پيغه مبهريش (ﷺ) ٻوي دادابوون پيغه مبهريش (ﷺ) و نه به به ڪرو عومه (ﷺ) چوون ٻولي، عائيشه (رضي الله عنها) دهليٽ: سويند به و

که سہی گیانی موحه مہدی بہدہستہ لہ ژورہ کہی خودابووم کہ دہنگی گریانی عومہرو ئہ بوبہ کرم لہ یہ کدی جیا دہ کردہ وہ، وک چوئن خوا دہ فہرمویت (رحماء بینہم) ئاوابوون، عہلقہ مہ (ﷺ) دہ لیت: وتم: دایہ گیان ئہی پیغہ مہبری خوا (ﷺ) چی دہ کرد؟ وتی: چا وہ کانی فرمیسکیان بؤکس نہ دہرشت، بہ لام ئہ گہر باری وا ہہ بواہ دہستی دہگرت بہ ریشیہ وہ، ئہم فہرموودہ سہ نہ دہ کہی جہیدہ و لہ چہ ندین لاوہ شاہیدی ہن^۱.

ہہروہا ئہ بونہ عیم بہ دوورو دریتژی ہیناویہ تی، لہ کنزالعمال ج ۷ ص ۴۲ لہ عائیشہ وہ (رضی اللہ عنہا) ہاتوہ، پیغہ مہبر (ﷺ) و ہا وہ لانی بہ مہرگی سہ عدی کوپی مہ عاز گریان، عائیشہ (رضی اللہ عنہا) دہ لیت: پیغہ مہبر (ﷺ) ئہ گہر حالی زور سہخت بواہ دہستی دہگرت بہ ریشیہ وہ، منیش گریانی باو کم و عومہرم دہناسیہ وہ، تہ بہرانی لہ عائیشہ وہ ہیناویہ تی کہ پیغہ مہبر (ﷺ) لہ سہر قہ برانی سہ عدی کوپی مہ عاز گہرایہ وہ و فرمیسکہ کانی بہ سہر ریشیہ وہ دیار بوون^۲.

۱ - حسن.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۲۳ دا واهاتوہ. ثین سہ عد ج ۲ ص ۲ لہ عائیشہ وہ (رضی اللہ عنہا) بہ ہہ مان شیوہ ہیناویہ تی، ہہیسہ میش ج ۶ ص ۱۲۸ دہ لیت: ئہ حمہد گنراویہ تیہ وہ و لہ سہ نہ دہ کہیدا موحه مہدی کوپی عہمری کوپی عہلقہ مہ ہیہ کہ فہرموودہی حسہ نہ، کہ سہ کانی دیکہی سہ نہ دہ کہ جی متمانہن. تہ واو. ثین حہ جہریش لہ الاصابہ ج ۱ ص ۲۷۴ دا دہ لیت: فہرموودہ کہ صہ حیجہ، ثین حبیبان بہ صہ حیجی داناوہ، تہ واو.

۳ - ہہیسہ می ج ۹ ص ۳۰۹ دہ لیت: سہل ئہ بو حورہ یز لاوازہ.

شانازى پشتيوانان به عيزهت و شكوى ئايينه وه

ئەبويە علاو بەزارو تەبەرانی - کەسەکانى سەنەدە کە صەحیح - هیناویانە،
 هەروەك هەیسەمى ج ۱۰ ص ۴۱ دەلیت: لە ئەنەسە وه (ﷺ) هیناویانە دەلیت:
 ئەوس و خەزرج شانازیان دەکرد، ئەوس دەیوت: ئیمە خەزەلەى كۆرى راهییمان
 هەیه کە فریشتە شۆردوویەتی، کەسیکمان هەیه کە عەرشی خوا بوى لەریه وه کە
 سەعدى كۆرى مەعازە، کەسیکمان هەیه کە زەرەدەوآلە و سورپیاز پاراستیان کە
 عاصى كۆرى پانیتی ئەبى ئەلقەحە، کەسیکمان هەیه شایەتى خوئ تەنیا بە
 دووشایەتى قبول کرا کە خوزەیمەى كۆرى پابته، خەزەجیه کانیش دەیانوت: ئیمە
 چوارکەسمان هەیه کە لە سەردەمى پیغەمبەرەدا (ﷺ) تەنها ئەوان قورئانیان
 کۆدەکردە وه، زەیدى كۆرى ثابت و ئوبەى كۆرى کەعب و موعازى كۆرى جەبەل و
 ئەبوزەید.^۱

خۆراگرى پشتيوانان لەسەر خوئى و شادیە کاتیه کانی

دونیاو رازیبوون به خوائ گەوره و پیغەمبەرە کەى (ﷺ)

ئیمامى ئەحمەد لە عەبدوللای كۆرى رەباحە وه (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: هەندى
 وه فد چووین بۆلای موعاویە و من و ئەبوهورەیرەش لەگەڵیان بووین، ئەمەش لە
 مانگی رەمەزەندا بوو، هەندیکیان نانیان بو ئەوانى تر ئامادە دەکرد، ئەبوهورەیرە
 زۆرجار بانگی دەکردین، هاشم دەلیت: زۆرجار بانگی دەکردین بۆلای خوئ، دەلیت:
 وتم: ئەرى بۆ خواردنیک حازرنەکەم و بانگیان بکەم بۆلای خۆم؟ وتم: خواردنیک چاک
 بکەین، عیشتا گەیشتم بە ئەبوهورەیرە و وتم: ئەى ئەبوهورەیرە ئەمشەو لای من
 میوانى، وتى: پێشم کەوتیت، هاشم وتى: وتم بەئى، بانگم کردن و لای من بوون،

۱ - صحیح.

۲ - ئەبوعەوانەش هیناویەتى، ئیبن عەساكریش هیناویەتى و دەلیت: ئەم فەرمووده خەسەنى
 صەحیحە، هەروەك لە المنتخب ج ۵ ص ۱۳۹ یشدا هاتووه.

ئەبۇھورەيرە وتى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان با فەرموودەيەكتان بۇ بگىر مەۋە لەسەر ئەۋە، ئىنجا باسى فەتخى مەككەي كرد و تى: پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە مەككە و زوبەيرى كۆرى عەۋامى لەسەر بەشىكى سوپاكە و خالىدېشى (ﷺ) لەسەر بەشەكەي تر دانا و ئەبوعوبەيدەيش (ﷺ) لەسەر پى قەلغانەكان دانا، چۈنە ناو دۆلەكە و پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كەتتەكەي خۇيدا بوو، قورەيش خۇى كۆكرىدبوويەۋە، دەيانوت پىش ئەوان دەكەوين، ئەگەر شتىكىان بۇ بوو لەگەلىان دەبىن، ئەگەرەيش بەركەوتن ئەۋەي داراى لىكرىدوين دەيدەينى، پىغەمبەرىش (ﷺ) سەيرى منى كرد و فەرمووى (ئەي ئەبۇھورەيرە) وتم: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرمووى (اھتف لي بالانصار ولا ياتيني الا انصاري) واتە (پىشتىوانەكانم بۇ بانگ بكە و جگە لە پىشتىوانەكانم كەسىكى تر نەيەت بۆلام) منىش بانگم كردن و ئەۋانىش ھاتن و لە چۈاردەۋرى پىغەمبەردا (ﷺ) كۆبۈنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (كۆرۈ كۆمەل و شۈيىنكە وتوانى قورەيش دەبىنن؟) پاشان دەستىكى دەدا بەسەر ئەۋ دەستەكەي تىردا و دەيفەرموو (احصدوهم حصدا حتى توافوني بالصفاء) ئەبۇھورەيرە دەلىت: ئىنجا چۈوين و ھەركامان دەمانويست بە دلى خۇى لە قورەيش بكوژىت، كەس لەۋانىش بەرەۋرپوومان نەدەبۈويەۋە، ئەبوسوفيان وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا زۆرىنەي قورەيش خۇينى رەۋاكرا، لەمۇ بەدۋاۋە قورەيش بوونى نابىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ھەركەس دەرگاگەي دابخات پارىزراۋە، ھەركەس بچىتە مال ئەبوسوفيان پارىزراۋە) خەلكىش دەرگاكانيان داخست، پىغەمبەر (ﷺ) چۈ بەرەۋ حىجر و گرتىە دەست و دواتر تەۋافى كەعبەي كرد، لە دەستىدا گەۋانىك ھەبوو لايەكى كەۋانەكەي گرتبوو و لە تەۋافەكەيدا دەيدا لەۋ بقانەي كە لە پال كەعبەدا دەپەرستران و دەيدا لە چاۋى بتەكە و دەيفەرموو (جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقا) پاشان چۈويە سەر سەفا و سەيرى كەعبەي كرد و دەستەكانى بەرزكردەۋە و تىر ياد و سوپاسى خۋاى كرد و لىي پارايەۋ، پىشتىوانانىش لە خۋارەۋە بەيەدكىيان دەۋت دەلىت ھەزى گۈندەكەي و سۆزى بۇ خىلەكەي بزاۋە،

نوکات سروش دابهزي کاتيک نه وه مان له بهرچاو بوو کهس سهری له پوويدا بهر نه ده کړده وه، پاشان فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان نایا وتان نه م کابرا هاته ئیره حهزي گونده کهی و سوزی بو خيله کهی بزوا؟) وتیان: نهی پیغه مبهري خوا وامان وت، فهرمووی (فما اسمي اذا؟ کلا اني عبدالله ورسوله، هاجرت الى الله واليکم فالحميا محياکم و الممات مماتکم) (دهی ئیدی ناوم چ بی؟ نا من بهنده و نیردراوی خوام و کوچم کړدوه بو خوا و بولای ئیوه، زیندوو زیندووتانه و مردوو مردووتانه) نه وانیش بهر و پووی چوون و گریان و وتیان: سویند به خوا ته نها له گومان بردن به خوا و پیغه مبهري که یوه نه مه مان وت، نه ویش فهرمووی (خوا و پیغه مبهري که ی پرواتان پی ده کن و پوزشتان لی و درده گرن).

بوخاری له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی حونه یندا هه وه زان و غه تان و چندیکی دی به ژن و منال و نازه لیا نه وه هاتن، پیغه مبهريش (ﷺ) ده هه زار کهس و نازاد کراوانی پوژی مه که ی له گه لدا بوو، چوارده وریان چول کردن تا به ته نها مایه وه، نه و پوژ دوو هاواری کرد که هر گیز تیکهس نابن، لای کرد به لای راستیدا و فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان) وتیان به لی نهی پیغه مبهري خوا له گه لدا ین، پیغه مبهريش (ﷺ) له سهر و لاخیکی سپی بوو، دابهزي و فهرمووی (من بهنده و نیردراوی خوام) بیباوه ران شکان و نه و پوژ ده سته و تیکی زوری ده سته وت، پیغه مبهريش (ﷺ) دابهشی کرد به سهر کوچه ران و نازاد کراوانی مه که که دا و هیچی نه دا به پشتيوانان، پشتيوانان وتیان: نه گهر سه ختی بیت ئیمه بانگ ده کات و له کاتی ده سته و تدا به که سی تری ده دات، پیغه مبهريش (ﷺ) نه مهی بیسته وه و کو ی کړدنه وه و چوویه سهر بهر زاییه ک و فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان چیه قسه ی

^۱ - موسليم و نه سانیش له فهرمووده که ی نه بو هوره يره وه به هه مان شیوه هیناویانه، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۰۷ دا هاتوه، ئین نهی شه یبه به کورتی هیناویه تی، له کنزالعمال ج ۷ ص ۱۳۵ دا هاتوه.

وام بیستوو؟) هه موو بیدهنگ بوون پاشان فهرمووی (ئهی کۆمه لی پشتیوانان نایا رازین خه لکی به دونیاوه بچنه وه و ئیوه ش به پیغه مبهری خواوه بچنه وه ماله کانتان؟) وتیان به لی، فهرمووی (ئه گهر خه لکی شیویک بگرنه بهر و پشتیوانانیش شیویک بگرنه بهر، من شیوی پشتیوانان ده گرمه بهر) هیشام ده لی: وتم ئه بوچه مزه تۆ له وی بوویت؟ وتی: ئهی له کوی بم.

ئین ئیسحاق له فهرمووده که ی ئه بوسه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لی: کاتیك پیغه مبهر (ﷺ) له پوژی حونه یندا ده سته و ته کانی دابه شکرد به سه ر تازمه موسلمانبوانی قوره یش و هه موو عهره بدا و به شی پشتیوانانی نه دا، پشتیوانان شتیك له ده رونیاندا دروست بوو و وتیان: سویند به خوا پیغه مبهر (ﷺ) داویه تیه وه پال هۆزه که ی، سه عدی کوپی عوباده (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) و وتی: ئهی پیغه مبهری خوا ئه م پشتیوانانه شتیك له ده رونیاندا له پوتدا دروستبووه، فهرمووی له سه ر چی؟ وتی: سه باره ت به دابه شکردنی ده سته و ته کان به سه ر هۆزه که ت و هه موو عهره بدا که چی ئه وان به شیان نه بوو، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (ئهی تۆ له و باره یه وه چی ده لییت سه عد؟) وتی: منیش یه کیکم له هۆزه که م، فهرمووی (له و شوینده دا هۆزه که تم بۆ کو بکه ره وه، ئه گهر کو بوونه وه پیم بلی)، سه عدیش چوو بانگی کردن و له وی کۆی کردنه وه، یه کیك له کوچه ران هات و مۆله تی پید، هه ندیکی تری کوچه ران هاتن به لام پیری پی نه دان، هه موو پشتیوانه کان کو بوونه وه، ئینجا هات و وتی: ئهی پیغه مبهری خوا وه ک چۆن فهرمانت پی کردم له وی کۆم کردنه وه، پیغه مبهر (ﷺ) هات و هه ستا و وتاری خوینده وه و سوپاس و ستایشی په ره ر دگاری کرد، پاشان فهرمووی (ئهی کۆمه لی پشتیوانان کاتیك هاتم بۆلاتان گومرانه بوون خوا رینمونی کردن؟ هه ژار نه بوون خوا ده وله مه ندی کردن؟ دوژمن نه بوون خوا دلی

١- له البداية والنهاية ج ٤ ص ٣٥٧ دا بهر جوړه هاتوو. ئین ئه بی شه یبه و ئین عه ساکیر بهر جوړه هیناویانه، له الكنز العمال ج ٥ ص ٣٠٧ یشدا هاتوو.

يەكخستىن؟) وتيان بەلى، پاشان پىڭمەبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى ئەنسار ۋە ئام نادەنەۋە؟) وتيان: چى بلىن ئەي پىڭمەبەرى خوا، ۋە ئامى چىت بدەينەۋە؟ مەنەت بۇ خوا ۋە پىڭمەبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (سويىند بەخوا ئەگەر بتانەۋىت دەتوانن بلىن ۋە راستىش بلىن ۋە پرواشتەن پى بىرىت، بلىن بە دەرنراۋى ھاتىت بۇلامان ۋە پەنامان دايت، ھەژار بوۋىت دىنەۋايىمان كىرىت، ترست لەسەر بوۋ دىنئامان كىرىت، دەست لى بەردراۋ بوۋىت سەرمان خىستىت) وتيان: مەنەت بۇ خوا ۋە پىڭمەبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى پىشتىوانان لەسەر بەرىكى كاتى دونىيائى كە دلى كەسانىك پى راگرت كە موسلمان بوۋن دلتان شتىكى كىرۋ ئىۋە دەكەمە ۋەكىل لەۋەي خوا لە ئىسلامدا دەپىرپىتەۋە بۇتان؟ ئەي كۆمەلى پىشتىوانان ئايا رازىن خەلكى بە مەپرو وشرەۋە بەرە ۋە مالىان بچنەۋە ئىۋەش بە پىڭمەبەرى خواۋە بچنەۋە مالىەكانتەن؟ سويىند بەۋ كەسەي گىيانى مەنى بەدەستە ئەگەر خەلك شىۋىك بگرنەبەرۋ پىشتىوانانىش شىۋىك بگرنەبەر مەن شىۋى پىشتىوانان دەگرمەبەر، ئەگەر كۆچكردن نەۋايە يەكك دەبوۋم لە پىشتىوانان، خوايە رەحم بىكە بە پىشتىوانان ۋە كورپانى پىشتىوانان ۋە كورپوزاكەنى پىشتىوانان) ئەۋانىش ھىندە گىيان تا رىشىيان تەپرو، وتيان: رازىن بە بەشى خوا ۋە پىڭمەبەرەكەي، پاشان چوۋن ۋە بىلاۋەيان لى كىرد.^۱

۱ - صحيح.

۲ - نىمامى ئەحمەد لە ھەرموۋىدەكەي ئىبن ئىسحاقدا بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى ۋە لەۋ پوۋەۋە زانائىيانى تر نەيانھىناۋە، ھەرموۋىدەكەش سەھىيە، لە البدایە ۋە النھايە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۰ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئەحمەد سەھىحن جگە لە مۇھەمدى كورپى ئىسحاق. تەۋاۋ. ھەروەھا ئىبن ئەبى شەيبە لە ھەرموۋىدەكەي ئەبوسەئىدەۋە (ﷺ) بە دوۋرۋ درىژى بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۵ يىشدا ھاتوۋە، بوخارىش ھەندىكى لە ھەرموۋىدەكەي عەبدوللەي كورپى زەيدى كورپى عاصمەۋە (ﷺ) ھىناۋە، لە البدایە ۋە النھايە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ يىشدا ھاتوۋە.

ته به رانی له فهرموده که ی سائی بی کوری یه زیده وه (الله) هیناویه تی پیغه مبه ر (الله) نه وه فهینه ی دابه شکرد که له حونه یندا له ده سته که وتی هه وه زان ده سته که وت، به خشیه وه، له ناو خه لکیکی قوره یش و خه لکی تر دا دابه شیکرد، پشتیوانان توو ره بوون، کاتی که پیغه مبه ر (الله) نه مه ی بیست چوو بولا یان، پاشان فهرمو ی (هر که س له پشتیوانان لیره یه بابجیت بو شوینه که ی و دواتر پیغه مبه ر (الله) ببینیت) سوپاسی خوی کردو پاشان فهرمو ی (نه ی کو مه لی پشتیوانان له سه ر نه وه سته که وتی خه لکانیکم دیاری کردن پیان بده م تا له سه ر ئسیلام دلان رابکیشم قسه ی ئیوه م بیست به لکو له مه ودوا شایه تی بده ن (شه یه تومانی حه ق) خوی گه وه ئیسلامی خسته دلایه نه وه، پاشان فهرمو ی نه ی کو مه لی پشتیوانان مه گه ر خوی گه وه به ئیمان منه تبارو به پیز جیای نه کردنه وه و جوانترینی ناوه کانی لی نان پشتیوانانی خوا و پشتیوانانی پیغه مبه ر که ی؟ نه گه ر کوچکردن نه بوایه من یه کی که ده بووم له پشتیوانان، نه گه ر خه لک دولیک بگر نه به رو ئیوه ش دولیک بگر نه به ر من دوله که ی ئیوه ده گر مه به ر، ئایا رازی ده بن خه لکی به مه رو و ناخ و وشتر وه بچنه وه ئیوه ش به پیغه مبه ری خوا وه؟)

که پشتیوانان نه م قسه یان بیست وتیان: رازین، فهرمو ی (اجیبونی فما قلت) پشتیوانان وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا له گو مپرایید ابوین خوا به هوی تووه به ره و پروناکی بر دین، له که ناری دوزه خدا بوین خوا به هوی تووه پزگاری کردین، گو مپرابووین خوا به هوی تووه پینمونی کردین، رازین خوا په ره ردگار مان و ئیسلام ئایینمان و موحه مه د (الله) پیغه مبه رمان بیت، نه ی پیغه مبه ری خوا چیت پی باشه و ابکه، پیغه مبه ر (الله) فهرمو ی (سویند به خوا نه گه ر وه لآمی دیکه شتان بدایه مه وه هه رده موت راست ده کن، نه گه ر بتانوتایه: مه گه ر به وه در نراوی نه هاتیت بولا مان ئیمه ش په نامان دایت، به درو نه خرایته وه به راستمان زانیت، پشتت به رنه درا ئیمه سه رمان خستیت و رازی نه بووین به وه لآمدانه وه ی خه لکی له دژت؟ نه گه ر نه وه شتان بوتایه راستتان ده وت، پشتیوانانیش وتیان: به لکو منه ت بو خوا و

پیغه مبه ره که یه تی و پیغه مبه ری خوا فه زل و منه تی به سهر ئیمه و جگه له ئیمه شدا ههیه، نهوکات تیر گریان و پیغه مبه ریش (ﷺ) له گه لیان گریا^۱.

بوخاریش له فهرموده که ی نهه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خوای گه وره نه و سامانه ی هه وه زانی خسته به رده سستی پیغه مبه ره که ی و نه ویش به خه لکی ده به خشی، هه بوو سه د و شتری به رده که وت، هه ندی له پشتیوانان و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده به خشیئت و ئیمه له بیر دهکات که چی هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت؟ نه مه گه شته وه به رگوپی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه ویش ناردی به شوین پشتیواناندا و له به رزاییه کدا کوپی کردنه وه و جگه له وان که سی تری بانگ نه کرد، که کوپونه وه پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستا و فهرمووی (چی ه نه و قسه تان له باره وه ده بیستم؟) زاناکانی نه نسا و تیان: نه ی پیغه مبه ری خوا گه وره کانمان شتی وایان نه وتوه، هه ندی هه رزه و تازه پیگه یشتوو و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده خشیئت و ئیمه له بیر دهکات له کاتیکدا هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت، پیغه مبه ر (ﷺ) یش فهرمووی (من به که سانیکم به خشیوه که تازه له کوفر وازیان هیئاوه تا دلیان پابگرم، ئایا پازی ده بن خه لکی به سامانه وه بچنه وه و ئیوه ش له گه ل پیغه مبه ردا بچنه وه بۆ ماله کانتان؟ سویند به خوا نه وه ی ئیوه ده یبه نه وه زور باشته ره له وه ی نه وان ده یبه نه وه) و تیان نه ی پیغه مبه ری خوا رازین، پیی فهرموون (له مه ودوا سه ختییه کی زور ده بینن، ده ی خوڤاگرن تا ده گه نه وه به خوا و پیغه مبه ره که ی، چونکه من له سهر هه وزم (چاوه پریتانم) نهه س ده لیت به لام خویان پانه گرت.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ۱۰ ص ۳۱ ده لیت: له سه نه ده که دا رشدینی کوپی سه عد هه یه، که سه کانی دیکه

جی متمانه ن، ته وار.

ئەھمەد ئىش لە فەرمودەكەي ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئىۋە بەرگى بەر و سەرن پازى دەبن خەلگى بە مەر و وشترەۋە بچنەۋە ئىۋەش بە پىغەمبەرەۋە (ﷺ) بچنەۋە بۇ مالاھەكەتتەن؟) وتيان بەلى، فەرموۋى (الانصار كرشى و عىبىتى) پاشان فەرموۋى (ئەگەر خەلگى دۆلىك بگرنەبەر و پىشتىوانان دۆلىك بگرنەبەر مەن دۆلەكەي ئەۋان دەگرمەبەر، ئەگەر ئىش كۆچ نەبۋايە يەكك دەبوم لە پىشتىوانان).^۱

(سېفەتى پىشتىوانان (رەزى خاۋان لى بىت))

عەسكەرى لە (الامثال) لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە بەحرەينەۋە پارە و سامانىك ھىنرا بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ) كۆچەرەن و پىشتىوانان ئەمەيان بىست و چوون بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ)، ئىنجا فەرمودەيەكى دوور و درىژ دىنىت، تىايدا ھاتوۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بە پىشتىوانانى فەرموۋى (ھىندەي مەن دەتاناسم ئىۋە لە كاتى ترس و سەختىدا زىاد دەكەن و لە كاتى خوشى و بەخشىندا كەم دەكەن).^۲

بەزار لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) بە ئىۋە تەلھەي (ﷺ) فەرموۋى (سەلام بگە لە ھۆز و قەۋمەكەت و پىيان بلى ھىندەي مەن لەسەريان بزانم زۆر دەست لە خوشى دەگرنەۋە و زۆر خۇپاگرن).^۳ لە كەز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ يىشدا ھاتوۋە،

۱ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۵۶ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ضعيف.

۳ - لە كەز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا ۋاھاتوۋە.

۴ - صحيح.

۵ - ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۴۱ دەلىت: لە سەنەدەكەدا مۇھەممەدى كۆپى سابتى بەنانى ھەيە كە لاۋازە، دواتر لە پروپىيەكى ترەۋە، دەلىت: لە ئەنەسەۋە دىنن، ھەرۋەھا ئىۋە نەعم لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى،

دهليٽ: نه بوت لهه (ﷺ) چو بولا پيغه مبر (ﷺ) بوئهو سكالايه هي يبوو،
نه ويش پي فرموو (سهلام له هوزو قه ومه كهت بكه، چونكه زور دست له خوشي
ده گرنه وه.^۱

ئين سهد ج ۳ ص ۹ له عه بدولاي كوري شيداره وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ:
پيغه مبر (ﷺ) چو بولا سهدى كوري موعاز (ﷺ) و پي فرموو (جزاك الله خيرا
من سيد قوم، فقد انجزت الله ما وعدته و لينجزن الله ما وعدك) واته (خوا پاداشتي
خيرت بداته وه له سهر گهره يي هوزو قه ومه كهت، نه وه ي به ليٽن دابو به خوا
به جيٽ گه ياند، خواش نهو به ليٽنه ي پي داويت به جيٽ ده گه يه نيٽ). نيمامي
نه حمه دو به زاريش له عايشه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي پيغه مبر (ﷺ)
فهرمووي (ما يضر امرأة نزلت بين بيتين من الانصار او نزلت بين ابويها) (نافره تيٽ
زياني چي پيده گات كه له نيوان دوو مائي پشتيوانان يان له لاي دايك و باوكي
دابه زيت)^۲

(ريزگرتن و خزمه ته كاني پشتيوانان (ره زاي خوايان لي بيت))

ئين عه دي به يه قى و ئين عه ساكير له نه سه وه (ﷺ) هيناويانه دهليٽ:
ئوسه يدي كوري حوضير (ﷺ) هات بولا پيغه مبر (ﷺ) و خوراكي دابه شكرد،
باسي مائيكي پشتيواناني بو كرا له به ني ظوفر كه پيويستيان زوره و نه دارن و
زوره شيان نافره تن، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (تركتنا يا اسيد حتى ذهب ما في
ايدينا، فاذا سمعت بشيء قد جاءنا فاذكر لي اهل ذلك البيت) (نه ي ئوسه يد قسه ت
نه كرد تا هيچمان به دهسته وه نه ما، نه گهر بيستت شتيكمان بو هات نهو ماله م

^۱ - زه هه بيش له سهرى كو كه و دهليٽ صه حيحه.

^۲ - صحيح.

^۳ - هه يسه مي ج ۱۰ ص ۴۰ دهليٽ: كه سه كاني سه نه ده كاني هه ردو كيان كه ساني صه حيحن.

بيربخه ره وه) دواي ته وه له خه يبه ره وه خوار دني گه نم و خورماي بوهات، پيغه مبهه
(ﷺ) به ناو خه لکه که دا به خشيه وه و له ناو پشتيواناندا زياتري به خشيه وه و نه و
ماله ش زياتر، ئوسه يدي کوري حوضه يروهک ده ست خوشي وتي نه ي پيغه مبهه ري
خوا خواي گه وره پاکترين و چاکترين پاداشتت بداته وه، نه و يش فرموي (وانتم يا
معشر الانصار فجزاكم الله اطيب الجزاء فانکم ما علمت اعفة صبر وسترون بعدي اثره
في الامر والقسم فاصبروا حتى تلقوني على الحوض) (ئيوه نه ي کومبلي پشتيوانان
خوا باشتري پاداشتت بداته وه هينده ي ليتان بزانه ئيوه جوان خوراکرن دواي
منيش شوينه واري ده بينن، ده ي خوراکرن تا له سه رهوز پيمده گهن).^۱

ئيمامي نه حمده له ئوسه يدي کوري حوضه يره وه (ﷺ) هي ناويه تي ده ليت:
دو مال له هوز که م له ظرفه رو به ني موعاويه هاتن و وتيان: لاي پيغه مبهه (ﷺ)
قسه مان بو بکه شتيکمان بو بريته وه يان شتيکمان پي به خشيت يان شتيکي له و
جوره، منيش دواندم، فرموي به لي بو هره کاميان به شيک بپره وه، نه گهر خوا
هه متری بو ناردين بويان ده نيرين، وتم: خوا پاداشتي خيرت بداته وه نه ي پيغه مبهه ري
خوا، فرموي (وانتم فجزاكم الله خيرا، فانکم ما علمتکم اعفة صبر انکم ستلقون اثره
بعدي) کاتيک عومره ري کوري خه تتاب (ﷺ) له ناو خه لکه دا شتي دابه شکرد کلاويکي
بو ناردم، منيش به که م زاني، نويژم ده کرد که گه نجیکی قوره يش داي به پالمد او
نه و کلاوه ي له سه ره بوو پرايده کيشا، نه و کات فرموده که ي پيغه مبهه رم بير که وته وه
(انکم ستلقون اثره بعدي) (ئيوه دواي من شوينه واري ده گر نه بهر) وتم: خوا و
پيغه مبهه که ي راستيان کرد، ئينجا يه کيک چو و بولاي عومره و پي و ت، نه و يش
هات و من نويژم ده کرد، وتي: نه بوئوسه يد نويژه که ت بکه، لي بو موه و وتي چيت وت؟

^۱ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۵ دا و ا هاتووه، حاکميش له المستدرک ج ۴ ص ۷۹ دا هي ناويه تي و
ده ليت: فرموده که سه نه دي سه حيحه، بوخاري و موسليميش نه يانه ي ناوه، زه هه بي ده ليت:
سه حيحه.

منیش بوم ګڼپرايه وه، څه ویش وتی: څه و ګڼاويکه ناردم بو فلان کهس که له به درو
نوحود و عهقه به دا به شداری کردووه، څه و ګه نجهش چوو و لی ګړيوه و کردويه تيه
سهری، وام زانی څه و له سهرده می مندا بیټ، ده لیت: وتم: سویند به خوا څه ی
څه میری باوه پداران وام زانی له سهرده می تودا نه بیټ.^۱

ښین عه ساګیر له موحه مده ی کورې مه سله مده وه (ﷺ) څه و څه ی تیه ده لیت: چووم بو
مزګوت و سهر ده کم کا پرايه کی قوره یشی ګڼاويکی له سهره، وتم: کی څه می پی
داویت؟ وتی: څه میری باوه پداران، که می ګ چووم و که سیکی دیکم له قوره یش دی
ګڼاويکی له سهر بوو وتم: کی پی دایت؟ وتی: څه میری باوه پداران، ده لیت: چوويه
مزګوته وه و دنگی به رز کرده وه وتی: الله اکبر خواو پیغه مبه ره که ی راست ده کن،
دووباره څه وه ی و ته وه، عومریش (ﷺ) دنگی بیست و ناردی به شویندا، څه ویش
وتی: با دووړکات و یژیکم، څه ویش که هاته وه سوړبوونی له سهر راګه یاندا،
موحه مده ی کورې مه سله مده ش وتی: منیش سوړبووم له سهر څه وه ی تا دووړکات
نویژنه کم ناچم بولای، څه ناچا نویژنی کرد و عومر (ﷺ) هات و له لای دانیش، که له
نویژنه که ی بوويه وه وتی: پیم بلای بو چی له جی نویژنی پیغه مبه ردا (ﷺ) څه ووت و؟
وتی: څه ی څه میری باوه پداران بو مزګوت ده هاتم فلانی کورې فلانی قوره یشیم بیني
ګڼاويکی له سهر بوو، هه متر هاتم و فلانی کورې فلانی قوره یشیم بیني ګڼاويکی له سهر
بوو وتم کی پی دایت؟ وتی: څه میری باوه پداران، چووم و که یشتمه لای فلانی کورې
فلانی څه نساری و ګڼاويکی جیا له و دوو ګڼاوه ی تری هه بوو وتم: کی پی دایت؟ وتی:
څه میری باوه پداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه مووی (انکم سترون بعدی اثره) منیش
حه زم نه کرد څه مه له سهر دهستی توبیت څه ی څه میری باوه پداران، عومریش (ﷺ)

۱- له کنز العمال ج ۲ ص ۲۲۹ دا واهاتووه. هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۳ ده لیت: څه می څه حمه د
ګڼپرايه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه، به لام ښین نیسحاق قسه ی له سهره.

گریا و دواتر وتی: داوای لیخو شبوون له خوا ده کهم و شتی وا دو باره ناکه مه وه، ئیتیر داوای ئه وه نه بینرا هیچ که سیکێ قوره ییش فه زلی پیش پشتیوانان بخریت، ئین عه ساگیر له زهیدی کوپی سابتوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: سه عدی کوپی عوباده (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و کوپه که شتی له که لمدابوو سه لامی لی کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (هاهنا وهاهنا) (نائیره و نائه وی) ئینجا له لای راستیه وه داینیشاند و فه رمووی (مه رحه با له پشتیوانان، مه رحه با له پشتیوانان) کوپه که ی له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) پاره ستا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (من له پشتیوانان و کوپی پشتیوانانم) سه عد (ﷺ) وتی چون ریزداری کردین خوا ریزداری بکات، فه رمووی (خوا له پیش ریزی مندا ریزی لی گرتن، له داوای من سه ختیتان دیته پری، خو تان را بگرن تا له سه ر چه وز پی م ده گهن) به غه وی و به یه قی و ئین عه ساگیر له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: جه ریر له سه فه ریکدا له که لمدابوو و خزمه تی ده کردم، وتی: من پشتیوانانم بینا له که ل پیغه مبه ردا (ﷺ) شتیکیان ده کرد، منیش هه رکامیانم بینیبیت خزمه تم کردوون.^۲

رهویانی و ئین عه ساگیر له چه بیبی کوپی ئه بی سابتوه هیناویانه ئه بوئه یوب هات بۆلای مو عاویه (ﷺ) و سکا لای لا کرد قه رزیکی له سه ره، ئه ویش شتیکی وای لی نه دی که دلخو شتی بکات و بیزاریشی کرد، وتی: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (انکم سترون بعدی اثره) وتی ئه ی چی پی وتن؟ فه رمووی (خو پرا گرن) وتی: ده ی خو پرا گرن، وتی: سویند به خوا تاماوم داوای هیچت لی ناکه م، چوو بو

^۱ - له سه نه ده که دا عاصمی کوپی عه بدولعه زیزی ئه شجه عی هیه، خه تیب ده لیت: به هی زنیه، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واهاتوه، نه سائی و دارقوتنیش واده لین، بوخاریش ده لیت: قسه و پوانینیکی له سه ره، منیش ده لیم: عه لی کوپی مو دینی فه رموده ی لی گیراوه ته وه و معنی قه زاز متمانه ی پی داوه، له میزان ج ۲ ص ۱۳ دا واهاتوه،

^۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

به سره و لای ټیښ عه عباس (ﷺ) دابه زی و ئه ویش مال هک هی بو چول کرد و وتی چیم کرد بو پیغه مبهری خوا بو توش وا ده کم، فرمانی کرد به مال و مناله ک هی و چوونه دره وه و وتی: چی له م مال هدا یه هه مووی بو تو، چل هه زاریشی پید ا، له گه ل بیست مه ملوکدا.^۱

ته به رانیش هی ناویه تی و له المجمع ج ۹ ص ۳۲۳ یشدا هاتو وه و له فرموده ک هی دا هاتو وه: هات بولای عه بدوللای کوری عه عباس له به سره که علی (ﷺ) کرد بووی به والی نه وی، وتی: نه ی نه بوئه یوب ده مه وی ت وه ک چون مال هک هم چول کرد بو پیغه مبهری خوا بو تویش و ابکم، فرمانی کرد به مال و منالی بچنه دره وه و چی له مال هک هی دا هه بووی پئی دا. کاتیک چو و وتی: نه ی پیویستی خو ت؟ وتی: موچه که مه و هه شت کویله شم هن له زهویه که مدا ئیش ده کن، موچه شی چوار هه زار بوو، پینج بهرام بهری کرد و کردی به بیست هه زار و چل کویله.^۲

حاکم ج ۳ ص ۵۴۴ له عه بدولپر همانی کوری نه بی زناده له باوکی و له عه بدوللای کوری فه زلی کوری عه عباسی کوری نه بی ره بیعی کوری حارسه وه هی ناویه تی هه سانی کوری سابت (ﷺ) وتی: ئیمه ی کومه لی پشتیوانان داوامان له عومهر یان عوسمان کرد (ټیښ نه بی زناده گومانی هه بوو ئایا عومهر بوو یان عوسمان) عه بدوللای کوری عه عباس و ده سته یه کی هاوولانی پیغه مبه رمان (ﷺ) برد، ټیښ عه عباس و هاوولان قسه یان کرد و باسی فه زل و پله و پایه ی پشتیوانان یان کرد، والیش ئاماده یی درنه بری، هه سان ده لیت:

۱- له کنز العمال ج ۷ ص ۹۵ دا واهاتو وه، حاکمیش هی ناویه تی، حاکم ده لیت: نه م فرموده سه نه ده کی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه ئی ناوه، زه هه بی ده لیت صه حیه.

۲- هه یسه می ده لیت: ته به رانی به دوو سه نه ده فرموده ک هی هی ناوه که سه کانی سه نه دی یه کیکیان صه حیح جگه له وه ی هه بیبی کوری نه بی سابت له نه بوئه یوی (ﷺ) نه بیستو وه، منیش ده لیم: حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۶۱ له ریگه ی هه بیبی کوری نه بی سابتو وه هی ناویه تی و له دواوه نه وه ی بو زیاد ده کات: له موچه مه دی کوری علی کوری عه بدوللای عه عباس له باوکیه وه له ټیښ عه عباسه وه (ﷺ) هی ناویه تی و به ده که ک هی ته به رانی به دوو دریزئی فرموده که دینیت، پاشان ده لیت: به سه نه دیکی صه حیحی موته صیل نه م فرموده هاتو وه و له بر چنه زیاده یه کی به م سه نه ده هی ناویه تی. ته واو.

شتیکی گه وره مان لی داواکرد، بهرده وام دهیبینینه وه تا ههستان و پوزشیان بو هینایه وه، به نام عهبدولای کوپی عهباس وتی: نه به خوا پشتیوانان هیچیان نیه، نه وان په ناو سه رخه ربوون، که وته باسی فهزلیان و وتی: نه مه شاعیرو بهرگریکاری پیغه مبهری خوایه، عهبدولأ بهرده وام قسه یه کی پراوپری پی دهته وه که هه موو شته کانی دهگرتیه وه، نه ویش ناچار بوو پیو یستیه که ی به دیه نیانین، ده لیت: هاتینه دهره وه و خوی گه وره به قسه که ی نه و پیو یستیه ی به جی گه یان دین، من دهستی عهبدولأم گرتبوو و سوپاسم ده کرد و نزام بو ده کرد، له مزگه وتدا دام به پال نه وان هدا که له گه لیدابوون و نه گه یشته ئاسته که ی نه و، کاتیک نه وان دهنگیان ده بیستم وتم: نه و له ئیوه بو ئیمه له پیشتره، وتیان: وایه، منیش به عهبدولأم وت: نه مه دوام او هیه کی پیغه مبهرایه تی و میراتیکی نه حمه ده (ﷺ) له هه مووتان زیاتر شیاهو پیی، حه سان ده لیت: ئاماره م ده کرد به عهبدولأ و ده موت:

بملفوظات لایری بینها فصلا

اذ قال لم یتړك مقالا لقائل

لذي اربة في القول جدا ولا هزلا

كفى وشفی ما فی الصدور فلم یدع

فئات ذراها لا دنیا ولا علا

سموت الى العليا بغير مشقة

له مجمع الزوائد ج ۹ ص ۲۸۴ دا به جوړه هاتوه، له فهرمووده کهیدا هاتوه سویند به خوا له هه مووتان له پیشتره پیی، سویند به خوا نه مه ماوه و میراتی پیغه مبهرایه تی نه حمه ده (ﷺ) په چه له کی و دامالینی شیوه موړکی پینموونی دهکات، نه وانیش وتیان جوانه نه ی حه سان، ئیبن عهباسیش وتی راست ده لیت، نه ویش بهم جوړه مه دخی ئیبن عهباسی کرد:

اذا ما ابن عباس بذلك وجهه رایت له فی کل مجمعه فضلا

پاشان سی دیړه که ی پیشتړ دینیت و دواتر نه مه شی بو زیاد دهکات:

بلیغا ولم تخلق کها ما ولا حلا

خلقت حلیفا للمروءة والندی

والی وتی: سویند به خوا مه بهستی به ته مبهل و ته وهن ته نها منه خوا له نیوان من و نه ودا

بیئت.

۱ - ته به رانیس له حه سانی کوپی سابتیه وه (ﷺ) هیناویه تی.

اللهم اعز الانصار الذين اقام الله الدين بهم، الذين اووني ونصروني وحموني وهم اصحابي في الدنيا وشييعتي في الآخرة واول من يدخل الجنة من امتي^١، له كنز العمال ج ٧ ص ١٣٤ له عوسمانى كورى موحه مەدى كورى زوبه يره وه هاتوره ده لیت: نه بوبه كرى صديق (عليه السلام) له هەندى وتاریدا ده یفه رموو: سویند به خوا ئیمه لای پشتیوانان وهك نه وه واین كه ده لیت:

جزى الله عنا جعفر احين اشرفت
بنا نعلنا للوائين فزلت
ابوا ان يملونا ولو ان امنا
تلاقى الرى يلقون منا لمت

پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت) له مه سه له ی خیل افه تدا خو دوورده گرن

ئیمامی نه حمه دو ئین جهریر به سه نه دی حه سه نه له حه میدی کورى عه بدولر حمانی حومه ییره وه هیئاویانه ده لیت: کاتیك پیغه مبه (عليه السلام) کۆچی دوا یی کرد نه بوبه کر (عليه السلام) له ناو ده سته یه کی خه لکی مه دینه دا بوو، هات و په رده ی سه رده م و چاوی (پیغه مبه) ی لابر دو وتی: دایک و باوکم به قوربانت بن، به زیندوویی و مردو ویش چه نده بۆنت چۆشه، سویند به په ره وردگاری که عبه موحه مه د مرد، نه بوبه کرو عومهر (عليه السلام) خیرا چون بۆلایان، نه بوبه کر قسه ی کردو چی له سه ر پشتیوانان دابه زی بوو هه مووی وت، پیغه مبه (عليه السلام) چی له باره یانه وه فه رموو بوو باسی کرد، وتی: ده زانم پیغه مبه (عليه السلام) فه رموویه تی (نه گهر خه لکی دۆلێک بگرنه به ره پشتیوانانیش دۆلێک بگرنه به ره من دۆلی پشتیوانان ده گرمه به ره) نه ی سه عد ده زانم تو دانیشتبوو پیغه مبه (عليه السلام) فه رموو (قریش ولاته هذا الامر،

^١ - هه یسه می ج ١٠ ص ٤١ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه، ته واو. ئین نه بی دنیا له (الاشراف)

فبر الناس تبع لبرهم وفاجرهم تبع لفاجرهم) سهعد (ﷺ) پیی وت: راست دهکەیت، ئیمه وه زیرو ئیوهش ئەمیر.^۱

ته یالیسی و ئیبن سهعد ج ۳ ص ۱۶۱ و ئیبن ئەبی شەیبە و بەیەهقی ج ۸ ص ۱۴۳ و کەسانی دیکەش له ئەبوسهعدی خودریه وه (ﷺ) هیناویانه دەلێت: کاتیك پیغه مبهەر (ﷺ) کۆچی دواپی کرد و تاربیژانی پشتیوانان ههستان و یهکیکیان وتی: ئەبی کۆمهلی پشتیوانان ئەگەر پیغه مبهەر (ﷺ) کەسیکی له ئیوه دابنایه له پالیدا یهکیک له ئیمهشی دادەنا، بۆیه پیمانباشه دوو کەس ئەم کاره (خیلافهت) وەر بگرن، یهکیکیان له ئیوه و ئەوی تریش له ئیمه، بەردهوام ئەمەیان دەوت، زهیدی کوری سابت (ﷺ) ههستا و وتی: پیغه مبهەر (ﷺ) له کۆچەران بوو و دەبیئت پیشه وایش له کۆچەران بیئت، ئیمهش پشتیوانی ئەوین وه کۆچەران بوو و دەبیئت پیغه مبهەر (ﷺ) بووین، ئەبوبهکر (ﷺ) ههستا و وتی: ئەبی کۆمهلی پشتیوانان خوای گهوره پاداشتی خیرتان بداته وه و قسهی بیژەرتان بچه سپینیت پاشان وتی: سویند به خوا ئەگەر ئەوه نهکەن، چۆن له گەلتان بگونجین، پاشان زهیدی کوری سابت دەستی ئەبوبهکری گرت و وتی: ئەمه بهرپرستانه و دهی بهیعتی پی بدن، ئینجا فهرموده که دینیت.^۲ ئیبن سهعد و ئیبن جهریر له قاسمی کوری موحه مده وه هیناویانه پیغه مبهەر (ﷺ) کاتیك کۆچی دواپی کرد پشتیوانان لای سهعدی کوری عوباده (ﷺ) کۆبوونه وه، ئەبوبهکرو عومرو عوبهیدهی کوری جهرحیش هاتن بۆ لایان، حەبابی کوری موندیر

۱- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۷ دا واهاتوه، ههیسەمی ج ۵ ص ۱۹۱ دەلێت: ئیمامی ئەحمەد گیراویه تیه وه، له سهحیحیشدا بهشیکی سهرهتاکی هاتوه، کەسهکانی سهنه ده که جی متمانهن، به لام حەمیدی کوری عەبدولرەحمان ئەبوبهکری نه بینیه، تهواو.

۲- ههروهها له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا هاتوه، ههیسەمی ج ۵ ص ۱۸۳ دەلێت: ته بهرانی گیراویه تیه وه، ئەحمەدیش هیناویهتی و کەسهکانی سهنه ده که ی سهحیح ته بهرانی له ئەبو تلحه وه (ﷺ) هیناویهتی، له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوه.

(ﷺ) که له به دردا به شداری کردبوو وتی: ئەمیریکی له ئیمه و ئەمیریکی له ئیوه، چونکه سویند به خوا ئیمه بو ئەم کاره به خیلیمان به ئیوه نیه به لام دهرسین دواتر که سانیک بین که باوک و براکانیا نمان کوشتون، عومەر (ﷺ) پیی وت ئەگەر وایه دهی ئەگەر ده توانیت بمره، ئەبویه کریش (ﷺ) قسهی کردو وتی: ئیمه ئەمیر و ئیوه وهزیر، ئەمه له نیوانماندا نیوه به نیویه، یه کهم کهس به شیرێ کوپی ئوسهیدی کوپی نوعمان (ﷺ) به یعه تی دا، که خه لکی له سه ر ئەبویه کریه کدهنگ بوون شتی له ناو خه لکدا دابهش کرد، بو پیریکی به نی عه دی کوپی نه جا زهیدی کوپی سابتی نارد، وتی: ئەمه چیه؟ وتی: ئەبویه کر بو ئافره تانی بریوه ته وه، وتی: له سه ر ئایینه کهم به رتیلیم پی ده دن؟ وتیان: نا، وتی: دهرسن واز له وه بینم که له سه ریمی (ئیسلا م)؟ وتیان: نا، وتی: نا سویند به خوا هه رگیز هیچی لی وه رناگرم، زهیدیش گه رایه وه بو لای ئەبویه کرو پیی وت: ئەو پیره ژنه چی وتوو؟ ئەویش وتی: له وهی پیمان داوه هیچ کات هیچی وه رناگرینه وه.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۰ دا واهاتوو.

(بهشی شه شهه)

(جیهاد کردن)

پیغمبر (ﷺ) و هاوه لانی اره زای خویان لی بیتا چون
 له پیناو خوادا جیهادیان ده کردو له پیناو بانگه وازی ری
 خواو پیغمبره کهیدا گه وره و بچوک و لاواز و چالاکیان
 ده چوون بو جیهاد؟ چون له کاتی سهختی و خوشی و
 زستان و هاویندا خویان بو ئه وه ئاماده ده کرد؟

(به شمی شه شه م)

(جیهاد کردن)

هاندان و گهرم و گوری پیدانی پیغه مبه (صلوات الله علیه) له سر

جیهاد و پاره و سامان به خشین

ئیین نه بی حاته م و ئیین مه رده ویه - ئەم ده قەش هی ئەوه - له ئەبی عیمرانه وه
هیناویانه که گوئی له نه بوئه یوبی نه نساری (صلوات الله علیه) بوو ده یوت ئیمه له مه دینه
بووین و پیغه مبه (صلوات الله علیه) فهرمووی (بیستومه کاروانی نه بوسوفیان وادیته وه، نه ری
دین بچین به ره ولای نه و کاروانه به لکو خوای گهره به غنیمه ت و ده سته که وت پیمان
ببه خشیت؟) وتمان: به لی، چووین، پوژیکیان دوو پوژ پیمان بری فهرمووی (ما ترون
فی القوم فانهم قد اخبروا بمخرجکم) واته (چونیان ده بینن بیستویانه ئیوه ده رچوون)
وتمان نه به خوا توانای شه ری نه وانمان نیه ئیمه بو ئەو کاروانه هاتووین، پاشان
فهرمووی (چی ده لئین بو شه ری نه وانه؟) ئیمه ش هه مان شتمان و ته وه، مقدادی کوپی
عه مر (صلوات الله علیه) هه ستا و وتی: ئەهی پیغه مبه ری خوا ئیمه وه که نه وانه ت پینا لئین که به
موسا (علیه السلام) یان وت (اذهب انت وبک فقاتلا انا هاهنا قاعدون) هه ر کام له
کومه لی قوره یش ئا واته خواز بووین ئیمه نه و قسه ی مقدادمان بکردایه نه وه مان له
سامانیکی زور لاخو شه ویستتر بوو، خوای گهره ش ئەم ئایه ته ی دابه زاند (کما غ
اخرجک ربک من بیتک بالحق وان فریقا من المؤمنین لکارهون) ئینجا هه موو
فهرموو ده که دینیت.

١- له البدایة والنهاية ج ٣ ص ٢٦٣ دا هاتوو. له مجمع الزوائد ج ٦ ص ٧٢ دا به ته واده تی
هه مووی هاتوو، پاشان ج ٦ ص ٧٤ ده لیت: به زار هه مووی هیناوه و ته به رانیش هه ندیکی هیناوه
له سه نه ده که یدا عه بدولعه زیزی کوپی عیمران هه یه که مه تروکه. ته واو.

ئیمامی ئەحمەد هیناویەتی و لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ یشتا لە ئەنەسەوہ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیڤەمبەر (ﷺ) لەسەر چوونی بو بەدر پاوێژی کرد، ئەبوبەکر (ﷺ) ئاماژەى بە چوون کرد، پاشان پاوێژی پى کردنەوہ، عومەریش ھەروا، پاشان پاوێژی پى کردنەوہ ھەندى لە پشتیوانان وتیان: ئەى پشتیوانان وریابن پیڤەمبەرى خوا مەبەستى ئیوہیە، ئەوکات ھەندى لە پشتیوانان وتیان: ئەى پیڤەمبەرى خوا ئیمە وەك قسەكەى بە نوئیسرائیل بەرامبەر بە موسا (علیہ السلام) نالیین (اذهب انت وبك فقاتلا انا هاهنا قاعدون) بەلکو سویند بەوہى توى بە حق ناردووہ ئەگەر بەدەیت بەناو (برك الغماد) یشتا شوینت دەکەوین،^۱

ھەروہا ئیمامی ئەحمەد لە فەرموودەكەى ئەنەسەوہ (ﷺ) هیناویەتی پیڤەمبەر (ﷺ) کاتیک بیستى ئەبو سوفیان دیت پاوێژی کرد، ئەبو بەکر و عومەر قسەى خویان کرد و پیڤەمبەر (ﷺ) چاوەڕپى قسەى ئەوانى دیکەشى دەکرد و سەعدى کورپى عوبادە (ﷺ) وتى: پیڤەمبەر (ﷺ) قسەى ئیمەى دەویت، سویند بەوہى گیانى منى بە دەستە ئەگەر فەرمانمان پى بەکەیت بەدەین بە ناو دەریاکاندا دەچین، ئەگەر بلاییت بەدەین بەناو (برك الغماد) دا دەیکەین.^۲

ئەین مەردەوہیە لە ئەلقەمەى کورپى وقاصى لەیسیەوہ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیڤەمبەر (ﷺ) چوو بو بەدر تا لە رەوحاو، وەستا و وتارى بو خەلکەکە خویندەوہ و فەرمووی (کیف ترون؟) ئەبوبەکر (ﷺ) وتى: ئەى پیڤەمبەرى خوا بیستوو مانە لەوئ و ئەویدا، پاشان بە خەلکەكەى فەرموو (کیف ترون؟) عومەر (ﷺ) ھەمان قسەكەى ئەبوبەکرى وتەوہ، پاشان بە خەلکەكەى فەرموو (کیف ترون؟) سەعدى

^۱- ئەین کەسیر دەلیت: ئەمە سەنەدیكى دروستى سیانیە لەسەر مەرجى صەحیحى دروست و صەحیحە

^۲- لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ دا واما تووہ، ئەین عەساکیڕیش لە ئەنەسەوہ بەوجۆرە هیناویەتی، لە کنز العمال ج ۵ ص ۲۷۳ یشتا ھاتووہ.

كوپړی موعاز وتی: (ﷺ) پیغه مبهړ (ﷺ) مهبه ستت ئیمه یه دهی سویند به وهی
 ریزداری کردیت و قورئانی دابه زانده سهرت هیچ کات نه مگرتوونه ته بهر و شاره زاییم
 له سهری نییه، نه گهر بچیت بو (برک الغماد) له (ذي يمن) له گهلت دین، ئیمه وهک
 نه وانه نین که به موسا (عليه السلام) یان وت (اذهب انت و ربك فقاتلا انا هاهنا
 قاعیدون) به لکو ده لئین تو و په روه ردگارت برون و بجه ننگن ئیمه ش شوینتتان
 ده که وین و له گه لئانین، پیده چیت بو شتیک هاتبیت و خوای گه وره شتیکی تری
 هینا بیته ریت چی ده که یت بیکه، له مال و سامانمان هه لیگره، نه وکات له سهر
 قسه که ی سهد (ﷺ) ئهم ئایه ته دابه زی (کما اخرجک ربک من بیتک بالحق...)
 ئومه ویش له المغازی دا هیناویه تی، نه مه شی بو زیاد ده کات: چیت له مال و
 سامانمانت ده ویت بیبه و نه وهی لیمان ده به یت لامان خو شتره له وهی نایبه یت، چی
 فرمان ده که یت بیلئ ئیمه گوپرایه لی فرمانی توین، سویند به خوا نه گهر بمانبه یت
 تا (برک) له (غمدان) له گهلت دین^۱ ۲. ئیین ئیسحاقیش هیناویه تی و له ده که یدا
 هاتووه: سه عدی کوپړی موعاز (ﷺ) ووتی سویند به خوا واده بینم نه ی پیغه مبهړی
 خوا مهبه ستت ئیمه یه، فهرمووی به لی، وتی: ئیمه برومان پی هینا یت و به راستمان
 زانیت، شایه تیمان دا نه وهی هیناوته حقه، له سهر نه ودهش به لیینی خو مان پی دایت،
 به لییمان دا له سهر گوپگری و گوپرایه لی، دهی نه ی پیغه مبهړی خوا چونت پی خو شه
 هه نگاو بنی و ئیمه ش له گه لئداین، سویند به وهی به حقه توی ناردووه نه گهر بلیت
 تا ودهینه ده ریا له گهلت دین و که سمان دوانا که وین، ناترسین سبه یینی بگه یین به
 دوژمن، ئیمه له شه ردا زور خو را گرین، له کاتی پی که یشتندا راستگوین، به لکو
 خوای گه وره شتیکت پی نیشان بدات که دلتی پی شاد بکات، دهی به به ره که تی
 خواوه به ریکه وه، پیغه مبهړ (ﷺ) یش به و قسه و چالاکییه ی سهد دلخوش بو و

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۴ دا واهاتووه

فهرمووي (سيروا و ابشروا قال الله قد وعد ادي الطائفتين و الله لڪاني الان انظر الى مصارع القوم) واته (برؤن و موژدهتان لي بيت، چونكه خوا به لينني سه ركه وتن يان شه هيدى پئي داوم، سويند به خوا وه كه وهى له ناو چووني ئه وان (قوره يش) بيبينم) ^۱

ئيمامي ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: پيغه مبه ر (ﷺ) بوسوبسي وه كه هه والگر نارد تا بزانيت كاروانه كه ي ئه بوسوفيان چي ده كات، ئه ويش هات و ته نها من و پيغه مبه ر (ﷺ) له مال بووين، نازانم ئايا هندي له ژنه ڪاني له وي بوون يان نا، ئينجا قسه كه ي بؤ گيڙايه وه و تي: پيغه مبه ر (ﷺ) چويه دهره وه و قسه ي ڪرد و فهرمووي (ان لنا طلبة فمن كان ظهره حاضرا فليركب معنا) كه سانك له سه رووي مه دينه وه بوون مؤله تيان لي وهرگرت تا بچن بارگه و بنه يان بيبين، ئه ويش فهرمووي: نا ته نها ئه وه ي بارگه و بنه ي ئاماده يه پيغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لاني چوون تا پيش بيباوه ران گه يشتنه به در، بيباوه ران هاتن پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (لا يتقدم من احد منكم الى شئ حتى اكون انا دونه) واته (كهستان به ي من له خويه وه هيچ نه كات) بيباوه ران نزيك بوونه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (قوموا الى جنة عرضها السماوات والارض) ده ليت: عومه يري ڪوپي حهامي ئه نسا ري ده يوت: ئه ي پيغه مبه ري خوا به هه شتيك كه پانتاييه كه ي هينده ي ئاسمان و زهويه؟ فهرمووي: به لي، وتي: به خ به خ، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (چي وايگرد بيبليت به خ به خ؟) وتي: نه به خوا ئه ي پيغه مبه ري خوا ته نها به و هيوايه وه و تم يه ڪيڪ بم له كه ساني ناو به هه شت، ئه ويش فهرمووي (فانك من اهلها) واته (ده ي تو يه ڪيڪيت له كه ساني ناو به هه شت) ئه ويش

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۲. داو هاتوه

چہند خورمایہ کی لہ گیر شانی دہرہینا بوو دہیخواردن دواپی وتی: ئەگەر زیندوویم تا ئەم خورمایانہ بخۆم ژیانیکێ دوورو درێژ دەکات، چی خورمای پی بوو فری داو لہ گەلیان جەنگا تا شەھید بوو. پەحمەتی خۆای لی بیئت، موسلیمیش هیناویەتی.^۱

ئەبن ئیسحاق هیناویەتی: پاشان پیغەمبەر (ﷺ) چوو بۆلای خەلکەکە و هانیدان و فەرمووی (سویند بەو کەسە ی گیانێ موحمەدی بە دەستە ئەمڕۆ هەرکەس لہ گەلیان بجەنگیت و بە خۆپاگری و چاوەڕپی پاداشتەو بە بی پراکردن بجەنگیت و بکوژیت خوا دەیخاتە بەھەشتەو) عومەیری کوپی حەمام (ﷺ) لہ بەنی سەلەمە بوو چەند خورمایەکی بە دەستەو بوو دہیخواردن وتی: بەخ بەخ نیوانی من و بەھەشت تەنھا ئەو بیئت ئەوانە بمکوژن؟ خورماکانی دەستی فری داو شمشیرەکی هەلگرت و لہ گەلیان جەنگا تا شەھید بوو، ئەبن جەریر دەلیت: عومەیر جەنگا و دەیوت:

ركضا الى الله بغير زاد
الا التقى وعمل المعاد
و الصبر في الله على الجهاد
و كل زاد عرضة النفاق
غير التقى والبر والرشاد^۲

ئەبن عەساكیر ج ۱ ص ۱۰۵ لہ ئەبن عەباسەو هیناویەتی دەلیت: شەش مانگ دوا ی دەرچوونی پیغەمبەر (ﷺ) لہ تائیف هاتم بۆلای پیغەمبەر (ﷺ)، پاشان خوا فەرمانی پیکرد بە شەپی تەبوك، ئەمە ئەو کاتە بوو کە خوا لہ قورئاندا بە (ساعة العسرة) ناوی هینا، ئەم شەپە لہ گەرمایەکی سەختدا بوو، دوورووەکان زیادیان کردبوو، هاوہلانی صوففە زیادیان کردبوو، صوففە بۆ نەداران بوو کە تیایدا کو دەبوونەو بەخششی پیغەمبەر (ﷺ) و موسلمانانیا بۆ دەچوو، لہ کاتی شەپدا موسلمانان دەچوون بۆلایان و هەریەکە و کەسیکیان لہ وان دەبرد و چەک و تفاقیان بۆ

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا هاتوو بەیەقی ج ۹ ص ۹۹ بە دوورو درێژی هیناویەتی، حاکم ج ۳ ص ۴۲۶ بە کورتی هیناویەتی.
^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا واهاتوو.

ناماده دهڪرد، پيڻه مبر (ﷺ) فهرمانى ڪرد تا له پيڻا و خواداو بڻ چاوه پوانى پاداشت ببه خشن، نه و انيش بخشيان بڻ چاوه پوانى پاداشت، به لام هه نديڪ وا نه يانبه خشى، كه سانىكى هه ڙارى موسلمانان ناماده ڪران و هه نديڪيش مانوه چاڪترين به خششى نه و پڙ هي عه بدولرهمانى ڪوپى عه وف (ﷺ) بوو كه دووسه د ئوقيهى به خشى، عومهرى ڪوپى خه تتاب سه د ئوقيهى به خشى، عامرى نه نساى نه وه د ڪول خورماى به خشى، عومهرى ڪوپى خه تتاب وتى: نهى پيڻه مبرى خوا ده بينم عه بدولرهمانى ڪوپى عه وف هيچى بڻ و مناله كهى به جيئنه هيشتووه، پيڻه مبريش (ﷺ) پرسىارى لى ڪرد نايا بڻ و منالت هيچت به جيئنه هيشتووه؟ وتى: به لى زياترو چاڪترو له وهى كه به خشىومه، فهرمووى چهنده؟ وتى: هيئدهى خوا پيڻه مبره كهى به لئنى پڙى و خيرىان داوه، يه ڪيڪ له پشتيوانان هات كه پيى ده و ترا عوقه يل هات و مشتى خورماى هيئا و به خشى، دووپوه ڪان ڪاتيڪ نه و به خشينه يان دى چاوه چاوييان بوو، كه سيڪ كه زورى ده به خشى ده يانوت: سه يري ناكه يت؟ كه سيڪيش كه مه خورمايه ڪى ده هيئا ده يانوت شته كهى بى نرخه، ڪاتيڪ عوقه يل نه و پره خورماى هيئا وتى: شهو مامه وه و به رده وام ناوم هه لده ڪوڙى، سويند به خوا به س نه وه مه بوو، شهرمى ده ڪرد، يه ڪيڪ له و دوومشتهم هيئا و نه و يشم بڻ ماله وه به جيئنه يشت، بيباوه ڀان وتيان: نه وه زور هه ڙارتره له و، له مه شدا چاوه پرى بوون ده و له مهند و هه ڙاريان له و سه ده قه شتيكى به ركه ويئت، ڪاتيڪ ده رچوونى پيڻه مبر (ﷺ) نزىك بوويه وه هاتن و داواى مؤله تيان ڪرد و سڪالاي گهرمايان بوو و ده ترسان و ده يانوت: ده ترسين نه گهر شه رپڪن تووشى فيتنه ده بن، سويندى درويان به دهم خواوه ده خوارد، پيڻه مبريش (ﷺ) مؤله تي ده دان و نه يد هزاني چى له دلپاندايه، ده سته يه ڪيان مزگه وتى دووپروويان دامه زراند و نه بو عامرى فاسقيان به قهره ول گرتبوو بوى، نه و لاي هيرقل بوو، هاته نه وى و ڪينانهى ڪوپى عه بدىاليل و عه لقه مهى ڪوپى علاسهى عامريش هاتن سورتهى (براءة) له سهر نه وه دابه زى و نايه تيكي تيدا دابه زى كه مؤله تي به دانىشتووه نه ده دا.

کاتیځ خوای گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند (انفروا خفا و وثقالا) که سی لاواز له ئاموژگاری پئی خواو پیغه مبهرداو که سی نه خوش و هه ژار لای پیغه مبهرد (ﷺ) سکا لایان ده کرد و وتیان ئه مه هیه پیدانیکی تیدانیه، له ناو دوپواندا تاوانی نادیار هه بوو که هیشتا دهر نه که وتبوو، که سانیکی نادلنیا و باوهر بهرز دواکه و تن، ئه م سوره ته به پروونکرده وه و ورده کاریه وه سه باره ت به پیغه مبهرد (ﷺ) دهر که و تن و هه و آلیان دها به هه وال و باسی نه وه ی شوینی که وتوو ه تا گه یشته ته بووک، له و ی علقه مه ی کوپی موجه زهزی مودلیجی (ﷺ) نارد بو فله ستین، خالی دی کوپی وه لیدی (ﷺ) نارد بو دهمه تولجه ندهل، فهرمووی خیبراکه به لکو له دهر وه ببینیت قهره ولی گرتبی و بیگریت، ئه ویش وایکرد.

دوورپوه کانی مه دینه به هه هه والیکی خراپ ده شله ژان، کاتیځ ده بان بیست موسلمانان تووشی سه ختی و ناره ختی بوون پئی دلخوش بوون و ده یانوت: ئیمه ئه وه مان ده زانی و هوشیاریمان له سه ر دها، ئه گه سه لامه تی و چاکه ی موسلمانان بایستایه ده لته نگ ده بوون و هه موو که س ئه مه ی لی به دیده کردن، هیه دوورپوه کی ئه عرابی و ئه وانی دیکه ش نه بوو مه گه ر کاریکی خراپ و ره وشتیکی خراپی ده شارده وه و به ئاشکرا ده یکرد، هه رچی خاوه ن بیانوش بوو چاوه پئی ده کرد دهر وویه که له وه ی خوای گه وره له قورئاندا دایه زاندوه به دی بکات.

به یه قی له ریگه ی ئین ئیسحاق له عه بدوللای کوپی ئه بو به کری کوپی هه زمه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهرد (ﷺ) بو هه ر غه زایه که بجوایه وای نیشاندهدا بو شوینی دی ده روات، به لام له شه ری ته بووکدا فهرمووی (خه لکینه، ده مه ویت بجم بو پوم) پئی و تن ده چییت، ئه مه ش له باریکی ته و او سه خت و گرانی گه رما و وشکه سالی ولاتدا، کاتیځ به ره م کاتی بوو و خه لکی چاویان له وه بوو له لای به ره مه که یان بمیننه وه و هه زیان نه ده کرد دهستی لی به رده ن، پیغه مبهرد (ﷺ) پوژیک له و باره دا به

جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (يا جد هل لك في جلاذ بني الا صفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بدهو تاقيم مه ڪه رهوه، هوزه ڪم دوزانن ڪه سيان هيئدهي من سه رسام نيه به ئا فرته، ده ترسم نه ڪر ئا فرته تي بهني ئه سفرم دي تووش بيم، دهي ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بده، پيڻه مبهريش (ﷺ) وازي لي هيئا و فهرموي (قد اذنت لك) خواي گه ورهش ئه م ئا به ته هي دابه زانده (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا) ده ليئ تهو فيتنه هي تيئي ڪه وت به دوا ڪه وتني له پيڻه مبهري (ﷺ) و ڪه زي خوي به وهي ترسي له فيتنه هي ئا فرته تاني بهني ئه سفر هه بوو، (وان جهنم لم يحكه بالكافرين) ده ليئ بو ئه وانهي دوا تري، يه ڪي ڪ له دووڀوه ڪان وتي: بهم گه رمايه مه پون، خواي گه ورهش ئه م ئا به ته هي دابه زانده (قل نار جهنم اشد حرا لو كانوا يفتقون) ده ليئ: پاشان پيڻه مبهري (ﷺ) ڪولي سه فري ڪرده شان و فهرماني جيهادي به خه ڪ ڪردو دهوله مهندي هاندا تا ببه خشن و خه ڪ بو جيهاد ئا ماده بڪن، ئه وانيش و ايان ڪردو عوسمان (ﷺ) لهو بوارهدا به خششي ڪي به خشي ڪه هيچ ڪهس لهو زياتري نه به خشي، ئه ويش باري دووسده و شتر بوو.^۱

ته به راني له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليئ: ڪاتيڪ پيڻه مبهري (ﷺ) ويستي بجيئ بو غزاي ته بو ڪ به جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (ما تقول في مجاهدة بني الا صفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا من ڪه سي ڪي رن خوشه ويستم و ئا فرته تي بهني ئه سفر بيبينم له خشته ده بريم، مؤله تم ده دهيت دابنيشم و تووش نه بم؟ خواي گه ورهش ئه م ئا به ته هي دابه زانده (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا).^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - له التاريخي نيين عساڪير ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتوه، بهيه قيش له السير ج ۹ ص ۳۳ له عروه وه (ﷺ) به ڪورتي هيئاويه تي، له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲ له نيين نيسحاق له زهري و يezيدي ڪوڀي پومان و عه بدولاي ڪوڀي ئه بوبه ڪرو عاصمي ڪوڀي عومره وه بهو جوڙه هيئاويه تي.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هيسه مي ج ۷ ص ۳۰ ده ليئ: له سه نه ده ڪدا يه حياي حه ماني هيه ڪه لا وازه.

ئىبن ئەسكەر ج ۱ ص ۱۱۰ ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى نارد بۇ ھۆزەكان و بۇ مەككەش تابىن بۇ شەرى دىرى دوژمىيان، بورەيدەى كوپى خەصىبى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەسەلم تا ئاگادارىيان بىكاتەۋە، ئەبۇرەھمى (ﷺ) نارد بۇلاى ھۆزەكەى و فەرمانى پىكرى داۋايان لى بىكات لەۋى بىن، ئەبۇواقىدى لەيسى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە دەرچوۋ، ئەبۇجەعدى ۋەمەرى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە بە كەنارادا كەۋتەرى، پافىعى كوپى مەكىث و جوندى كوپى مەكىث (ﷺ) نارد بۇلاى جۈھەينە، نەعىمى كوپى مەسعودى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەشجەع، لە بەنى كەبى كوپى عەمردا چەندىكى نارد، ئەۋانىش بدىلى كوپى ۋەرلا و عەمرى كوپى سالم و بشىرى كوپى سوفيان (ﷺ) لە سەلىمىشدا چەندىكى نارد، لەۋانە عەبباسى كوپى مرداس (ﷺ).

پىغەمبەر (ﷺ) مۇسلمانانى ھاندا بۇ جىھاد و گەرمى دەكرىن لەسەرى و فەرمانى سەدەقەى پى دەكرىن، ئەۋانىش سەدەقەيەكى زورىيان بەخشى، يەكەميان ئەبۇيەكرى صدىق بوو كە ھەموو سامانى خۇى چوار ھەزار درەم بوو ھىناى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىچت ھىشتوۋەتەۋە بۇ مال و مئالەكەت؟) وتى: خوار پىغەمبەرەكەى چاكرى دەزانن، پاشان عومەر (ﷺ) نىۋەى سامانى خۇى ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرموۋى (ھىچت ھىشتوۋەتەۋە بۇ مال و مئالەكەت؟) وتى: نىۋەى ئەۋەى ھىناۋە.

عومەر بىستى ئەبۇيەكر چەندەى ھىناۋە وتى: ھەركات خىرىكمان كرىبىت پىشتم كەۋتوتىت، عەبباسى كوپى عەبدولموتەلىب و تەلحەى كوپى عوبەيدوللا (ﷺ) بىرىك سامانىيان ھىنا بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، عەبدۇرەھمانى كوپى عەۋف (ﷺ) دوو سەد ئوقىيەى بۇ ھىنا، سەعدى كوپى عوبادە (ﷺ) سامانىكى بۇ ھىنا، موحەمەدى كوپى مەسەلمەش (ﷺ) ھەروا، عاصمى كوپى عەددى (ﷺ) نەۋەد كۆل خورماى ھىنا، عوسمانى كوپى عەفان (ﷺ) سى يەكى ئەو سوپايەى پىرچەك و تفاق كرىد، لە ھەموۋىيان بەخششى زىاتر بوو تا ئەۋەى بەشى سى يەكى ئەو سوپايەى كرىد تا ئەۋەى دەۋترىت تىر بەشى پىۋىشستى كرىد، دەلىن ئەو پۇژە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (مايضر عثمان ما فعل بعد هذا) واتە(دواى ئەمە ھىچ زىيان بە عوسمان ناگات) دەۋلەمەندان كەۋتنە خىرخوازى و چاۋەرى پادااشت بوون، ھەشبوو لەۋان لاۋازترىبوو كەس ھەبوو وشتىركى دەھىنا بۇيەك يان دوۋكەس و

دہیوت ئہم و شترہ بؤ ئہم دوانہ تان بہ سہرہ سواری بن، ہہ بوو خہرجی و بہ خششیکی دہینا، تہ نانہت ئافرہ تان چییان ہہ بوو دہیانہینا، ئوم سنانی ئہسلہ می (ﷺ) دہلیت: کراسیکی کراوہم دی لہبہرہدستی پیغہمبہر (ﷺ) لہ مال عائیشہدا (رضی اللہ عنہا) عاج و پاوانہ و خہ لخال و ئہنگوستیلہی لہسہر بوو، پریبو لہ و شتانہ کہ ئافرہ تانی موسلمان بؤ جیہاد ناردبوونیان، خہ لکی لہ سہختیہ کی زوردا بوون، کاتی بہرہم بوو، خہ لکی حہزبان دہکردو رقیان لہوہ بوو واز لہو بارہیان بہینن، پیغہمبہر (ﷺ) پلہو توندو تولی گرتہ بہرو لہ (ثنیۃ الوداع) سہربازہکانی کوکردوہو و خہ لکیش زور بوون و کہس ہہ بوو بیہویتی ئامادہ نہ بیئت وای دہزانی ئہگہر خوا ئایہ تی لہسہر دانہ بہ زینیت کہس پیی نازانیت.

کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) بریاری کہوتنہ پری دا لہسہر مہدینہ سباعی کوپری عورتہ فہی غیفاری دانا یان دہلین موحمہدی کوپری مہسلہمہی (ﷺ) داناوہ، پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (استکثروا من النعال فان الرجل لایزال راکبا مادام منتعلا) کاتیک کہوتنہ پری ئیین ئوبہی لہگہل دوپروہ کاندانہ چوو و دہیوت: موحمہد بہو بارو گہرما لہو ولاتہ دوورہدا شہر لہگہل بہنی ئہسفرہدا دہکات، موحمہد وادہ زانیت شہری ئہوانہ گالتہ و گہپہ، دوپروہ هاو دہمہ کانیشی ہہ مان رایان ہہ بوو، پاشان ئیین ئوبہی وتی: سویند بہ خوا دہبینم سبہینی هاوہ لہکانی ملیان بہ پتداکراوہ و ہہوال خراپی لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) و هاوہ لانی دہوت.

کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) لہ (ثنیۃ الوداع) چوو بؤ تہ بووک و ئالاکانی بہرز کردوہو، ئالاکوہرہ کہی دایہ دہست ئہبوبہ کرو زوبہیریش ئالاکوہرہ کہی لہ دہست بوو، ئالای ئہوس لہ دہست ئوسہیدی کوپری حوضہیرو ئالای خہزرج لہ دہستی ئہبود و جانہ یان دہلین حہبابی کوپری مونزیردا (ﷺ) بوو، سی ہزار کہس لہگہل پیغہمبہر (ﷺ) بوون، دہہزار سوار، ہہربہشیکی پشتیوانان فہرمانی وەرگرت ئالای خوئی ہہ لبرگرت و ہوزہکانی عہرہ بیش ہہروا، بہ لیبرینیکی کہمہوہ. تہواو.^۱

(گرنگىدانى پىغەمبەر (ﷺ) بە ناردنى ئوسامە (ﷺ) لە كاتى نە خوۋشى سەرە مەركىدا، زۆر گرنگىدانى ئەبۇبەكرى صدىقىش (ﷺ) بە ۋە لە سەرەتاي خىلافەتە كەيە ۋە)

ئىبن عەساكىر ج ۱ ص ۱۲۰ لە پىگەي زوھرىيە ۋە لە ئوسامەي كوپى زەمىدە ۋە (ﷺ)
ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردوۋە تا لەبەرى بەياندات بەسەر (ئوپنا)
داۋ بىسوۋىتىنى، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بە ئوسامەي فەرموو (امش على اسم الله)
ۋاتە (بە ناۋى خواۋە بېرۇن) ئەۋىش ئالاکەي ھەلگرت و چوۋ دايە دەست بورەيدەي
كوپى خەسىبى ئەسلەمى، بردى بۆ مالى ئوسامە و پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد بە
ئوسامە ۋە لە (جورف) سەنگەرى گرت ۋە لە شوۋىنى ئاۋدانى سولەيمانى ئەمىر
سەنگەرى گرت، خەلكى دەرەچوۋن و ھەركەس پىۋىستىيەكەي دابىن دەكرد و دەچوۋ
بۆ سەربازگەكەي، ئەگەر نا بە دەست بە تالى دەمايە ۋە، ھىچكام لە كۆچەرانى يەكەم
نەمانە ۋە مەگەر ئەۋەي چوۋنە ئەۋ شەپەرە ۋە: عومەرى كوپى خەتتاب، ئەبۇعوبەيدە،
سەعدى كوپى ئەبى ۋە قاص، ئەبۇلئەعوۋر سەئىدى كوپى عەمرى كوپى نۇفەيل،
لەگەل دەستەيەكى كۆچەراندە، پىشتىۋانانىش چەندىك بوۋن: قەتادەي كوپى
نوعمان ۋە سەلەمەي كوپى ئەسلەمى كوپى ھەرىش (ﷺ) ھەندى لە كۆچەرەن كە
ەياشى كوپى ئەبى رەبىيە (ﷺ) لە ھەموۋيان قسەتوندتر بوۋ وتى: ئەم ھەرزەكارە
لەسەرۋو ئەم كۆچەرەيانە ۋە دابىرىت؟ لەۋ بارە ۋە قسە ۋە بلى بلى زۆر ھەبوۋ،
عومەرى كوپى خەتتابىش ھەندى لەۋ قسانەي بىستە ۋە ھات بۆلای پىغەمبەر
(ﷺ) ۋە بۆي گىپرايە ۋە دۋاي ئەۋ خۆي بەرپەرچى ئەۋ خەلگەي دەدايە ۋە، پىغەمبەر
(ﷺ) كە ئەمەي بىست تەۋاۋ توۋرە بوۋ و چوۋىيە سەر مەنبەرۋ سوپاس و ستايشى
پەرۋەردگارى كرد و دۋاتر فەرموۋى (پاشان ئەۋ خەلگىنە ئەۋ قسەي ھەندىكتان
چىيە بىستۋومە لەسەر دانانى ئوسامە كە بە ئەمىر دانائە؟ سوۋىند بەخۋا ئەگەر
لەسەر دانانى ئوسامە تانە ۋە تەشەر بەدن لەسەر دانانى پىشتىرى باۋكىشى تانە ۋە

ته شهر ددهن، نهی هاوار (لهو خوامه) که به راستی بو ئیمارهت زور له بار بوو، له دواى خویشی کوره که ی بو ئیمارهت زور له باره، نه گهر خوښه ویستیرین که س لام هه بوو نهوا نهه له وانه یه له هه موان لام خوښه ویستیره، نهه دوانه کان و کانزای هه موو چاکه یه کن، دهی له گه لی چاک بن چونکه له چاکترینی ئیویه (پاشان پیغه مبهه (ﷺ) دابهزی و چوویه ماله وه، نه مهش له پوژی شه ممه دهی په بیعولنه وه لدا بوو، نهه موسلمانان نهش که بریار بوو له گه ل ئوسامه (ﷺ) بچن مائلاوا ییان ده کرد له پیغه مبهه (ﷺ) عومهری کوپی خه تتا بیشیان له ناودا بوو، پیغه مبهه (ﷺ) دهی فهرموو (انفذوا بعث اسامة) نوم ئیمهن (رضي الله عنها) چوویه ژوره وه و وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا نه گهر ئوسامه ت له سهربازگه که یدا بهیشتایه ته وه تا رابییت، چونکه بهم باره یه وه نه گهر بچییت سوودی بو خویشی نابییت، نهویش فهرمووی (انفذوا بعث اسامة) خه لکی چوون بو سهربازگه که و شهوی شه ممه مانه وه، ئوسامه له پوژی یه کشه ممه دابهزی، پیغه مبهه (ﷺ) هیلاک و ناساغ بوو، نهه پوژده رمان و چاره سهریان پیده دا، ئوسامه به چاو به گریان وه چوو بولای پیغه مبهه (ﷺ)، عه عباسی له لاهو و ژنه کانیشی له دوری بوون، ئوسامه لیی نزیک بوویه وه و ماچی کرد، پیغه مبهه ریش (ﷺ) هیچی نه دهوت، دهسته کانی بهرزه کرده وه بو ئاسمان و دواتر دهستی دهینا به سهر ئوسامه دا، منیش گه پامه وه بو سهربازگه که م، بو پوژی دوو شه ممه له سهربازگه که یدا بوو، پیغه مبهه (ﷺ) هویشکی به بهر دا هاته وه و ئوسامه ش هات بولای پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (اغد علی برکة الله) واته (به بهر که تی خواوه بهر ی که وه) ئوسامه ش بهو باره وه مائلاوا یی له پیغه مبهه (ﷺ) کرد و خیزانه کانی پیغه مبهه ریش (ﷺ) له تاو له ش ساغی پیغه مبهه ردا (ﷺ) شان یان ده کرد، نه به به کر (ﷺ) چوو بولای پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا سوپاس بو خوا حالت باش دیاره، مؤله تی لیوه رگرت و چوو بو (سنخ)، ئوسامه ش بهر وه و سهربازگه که ی و چوو و هاواری کرد تا هه موو بیته ناو سهربازگه که، گه یشته سهربازگه که ی و دابهزی و به خه لکه که ی وت: به ریکه ون خویش هه لها تبوو، ئوسامه ویستی له

(جرف) بڙوات ڪه نيڙدراوي ٿوم ٺهيمهن (ﷺ) هات ٻڙاي و هه والي پيدا پيڻه مبر
 (ﷺ) له سهره مهرگدايه ٺوسامه له گهل عومرو ٺه بو عوبه يدهدا هاته وه مه دينه و
 گه يشته لاي پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي سهره مهرگيدا، له گهل لاريو نه وهي خوري پوڙي
 دوو شه ممه دوانزه ي ڀه بيعلئه وه لدا پيڻه مبر (ﷺ) ڪوچي دوايي ڪرد، موسلماناني
 ناو سهر بازگه ي جهر ف هاتنه وه مه دينه، بوره يدهي ڪوري حه صيب (ﷺ) به ٺالاکه ي
 ٺوسامه وه هاته بهر دهرگاي پيڻه مبر (ﷺ) و له وي چه قاندي به زهويدا. کاتيک
 به يعهت درا به ٺه بوبه ڪر بوره يدهي نارد تا ٺالاکه ببات ٻڙ مائي ٺوسامه و داينه نيٽ تا
 ٺوسامه شه ڀر ڪه ده کات، بوره يده ده ليٽ: ٺالاکه م برد ٻڙ مائي ٺوسامه و دواتر له گهل
 ٺوسامه دا بردم ٻڙشام و دواتر گيڙامه وه ٻڙ مائي ٺوسامه، بهرده وام له مائيدا بوو تا
 ڪوچي دوايي ڪرد، کاتيک عهر ب هه والي ڪوچي دوايي پيڻه مبريان (ﷺ) بيست و
 هه نديڪيان له ٺيسلام هه لگه ڀانه وه، ٺه بوبه ڪر به ٺوسامه ي وت: فهرماني پيڻه مبر
 (ﷺ) به جيڳهه يه نه، خه لڪي برد و له شويئي يه ڪه مياندا سهنگه ريان گرت، بوره يده
 ٺالاکه ي برد و گه يشته سهر بازگه ي يه ڪه ميان، ٺه مه له سهر گه وره ڪوچهراني يه ڪه م
 سهخت بوو، عومرو عوسمان و ٺه بو عوبه يده و سه عدي ڪوري ٺه بي وه قاص و
 سه عيدي ڪوري زهيد (ﷺ) چوون ٻڙاي ٺه بوبه ڪرو وتيان ٺه ي خه ليفه ي پيڻه مبري
 خوا عهر ب له هه موو لايه ڪه وه داويانه به سهرتدا، توپش ٺه م سوپايه بلاوه پي مه ڪه،
 با ٻڙ ليڏاني هه لگه ڀاوه کان لات بن و بيده به گڙياندا، هه روه ها متمانه ي ٺه وه نيه
 هه لمهت نه بريت هه سهر مه دينه ڪه ڙن و مندالي تيڏايه، به لڪو غزاي پوم دوا بخهيت تا
 ٺيسلام جيي خوي ده چه سپيني و هه لگه ڀاوه کان ده گه پينه وه سهر باري جارانيان يان
 له ناو دهرين، ٺينجا ٺوسامه بنيره، ٺيمه له وه دلنيان پوم نايهت بومان، ٺه بوبه ڪر ڪه
 گوئي ليگرتن وتي: ڪه ستان ماوه شتيڪي مابيٽ بيليٽ؟ وتيان: نا، گويت لي گرتين،
 وتي: ده ي سويند بهو ڪه سه ي ڪه گيانمي به دهسته ٺه گهر بزانم له مه دينه گورگ
 ده مخوات ٺه م دهسته يه ده نيڙم، هه رده بيٽ بجيٽ، چوڻ ٺه و پيڻه مبره ي ڪه له
 ٺاسمانه وه سروش ي ٻڙ داده بزي بفرمويٽ (سوپاڪه ي ٺوسامه بنيڙن و به پيئي بخن)

ئیسنا نه یئیرم، به لام شتیك هیه له سهر ئوسامه ده یلیم، ده لیم با عومهرمان لا بمینیتته وه، چونکه پیویستمانه پیی، به خوا نازانم ئوسامه ده یكات یان نا، سویند به خوا زوړیشی لی ناکهم ئه وانیش زانیان ئه بوبه کر سووره له سهر ئه وهی ئوسامه بنیریت، ئه بوبه کر چوو بومالی ئوسامه و داوای لیکرد تا عومهر لای به جی بهیلیت، ئه ویش پازی بوو.

ئه بوبه کریش وتی: به په زامه ندیه وه ده لیت باشه؟ وتی: به لی، ئینجا چوو، به بانگه ره که ی وت بانگ بکات هر که س له سهر ده می پیغه مبهردا (ﷺ) له گه ل ئوسامه دا نیردراوه به سوور بوونی من له سهر ئه وه با له ئوسامه دوانه که ویت چونکه هر که س له چوون له گه لیدا دواکه ویت خوم به پیی خوم ده چم به شوینیدا، ناردی به شوین ئه و کۆچه رانه دا که له سهر ئیماره تی ئوسامه قسه یان هه بوو، لیان تووړه بوو و وتی: بچن، که س دوانه که وت، ئه بوبه کریش ئوسامه و موسلمانانی به پری کرد کاتیک له جورف له گه ل سی هه زار هاوه له که لیدا ئوسامه به ریکه وت (که هه زاریان خاوه ن سوار بوون) ئه بوبه کر له گه ل ئوسامه دا ده میك چوو و دواپی وتی: ئایین و سپارده و سهره نجامی کاره که ت ده ده مه ده ست خوا، پیغه مبهردا (ﷺ) وه سیه تی بو کردویت، به فرمانی خوا به جی بگه یه نه، ئیت من هیچ فرمان پی کردوه، ئه ویش خیرا چوو و چوویه چهند ولایتیکی هیور که وازیان له ئیسلام نه هینا بوو وهك جو هینه و ئه وانی دی له قوزاعه، که له (وادی القری) دابه زی هه والگریکی به نی عوزره که پیی ده وترا (حریت) هات و له پیشیه وه چوو و کاره که ی به جیگه یاند تا گه یشته (ئوبنا) سهیری ئه وپی کرد و گه پرایه وه و گه یشته وه به ئوسامه، له دوری دوو پوژ پری له ئوبنا، هه والی پیدا که خه لکی بیناگان و خویان کونه کرد و ته وه، فرمانی پیکرد تا پیش ئه وهی خویان کۆ بکه نه وه بچیت بویان و هه لمه تی بباته سهریان^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - له مختصر ئین عه ساکیردا واهاتوه، له کنز العمال ج ۲ ص ۳۱۲ له ئین عه ساکیر له ریکه ی واقیدی له ئوسامه وه هینا ویه تی، ئین حه جهریش له فتح الباری ج ۸ ص ۱۰۷ دا ناماژی پیکردوه.

ھەرۋەھا ئىين عەساكىر لە ھەسەنى كۆپى ئەبۇلھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) لە پىش مردنیدا دەستەيەكى خەلكى مەدینە و چواردەۋرى كۆكردەۋە
 بۇ ناردن، لەۋانە عومەرى كۆپى خەتتابى (ﷺ) تىدا بوون ئوسامە كۆپى زەيدى كرد
 بە ئەمىريان، كۆتا كەسيان لە خەندەقەكە تىپەرى نەكرد تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى
 دوايى كرد، ئوسامە خەلكەكەى ۋەستاندودواتر بە عومەرى وت: بگەپرەۋە بۇلای
 خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋ مۆلەتى لى ۋەربگرە تا مۆلەتم بدات خەلكەكە بگىرمەۋە
 چونكە كەسانى ديارو زۆرىنە لەگەلمدان و ترسم ھەيە خەلىفە شتىكى لى بگرى و
 بىباۋەران بكوتنە سەر ئەۋ، پشتيوانان وتيان ئەگەر وتى ھەردەبىت بچن قسەى
 ئىمەى پى بگەيەنە و داۋاي لىيكە با كەسىكى بە تەمەتر لە ئوسامە بكا تە ئەمىرمان،
 عومەرىش بە فەرمانى ئوسامە چوو و ھاتەلای ئەبۇبەكر و قسەى ئوسامەى پى
 گەياند، ئەبۇبەكرىش وتى: ئەگەر سەگ و گورگ بمرفىنن فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ناگىرمەۋە، وتى: دەى پشتيوانان پىيان وتم تا پىت بلىم ئەۋان داۋات لى دەكەن
 كەسىكى بە تەمەتر لە ئوسامە بگەيتە ئەمىريان، ئەبۇبەكر ھەستايە سەر پى و پىشى
 عومەرى گرت و وتى: دايكت پۆلە پۆت بۇ بكات ئىين خەتتاب پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋى
 داناۋە و توش دەلىيت لايىبە؟ عومەرىش چوو بۇناۋ خەلكەكە، وتيان: چىت كرد؟
 وتى: دايكتان پۆلە پۆتان بۇ بكات لەبەر ئىۋە خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) زۆرى پى
 كردم، پاشان ئەبۇبەكر ھات و ھانىدان و بەرپىي كردن، خۆى بە پىادە دەچوو و
 ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف و لاخەكەى ئەبۇبەكرى
 (ﷺ) پى بوو، ئوسامە پىي وت: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر يان سۋاردەبىت يان
 دادەبەزم، وتى: بە خوا دانا بەزىت و منىش سۋارنايم، چى دەبىت با منىش كەمىك
 لەپىناۋ خۋادا پىكانم تۈز بىانگىرىت، چونكە جەنگاۋەر ھەر ھەنگاۋىك دەينىت
 ھەۋت سەد چاكەى بۇ دەنۋوسرىت و ھەۋ سەد پلە بەرز دەبىتەۋە و ھەۋت سەد

تاوانیشی دہسپینہ وہ، تا گہیشته کوتا پیی وت: ئەگەر پیئت باشە عومەری کوپی خەتتایم بۆ بەجی بهیئە، وتی: باشە و مۆلەتی دا.^١

ئین عەساگیر لە عروە (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتیک لە بەیعتەدان بووینەو و خەلکی دامرکانەو ئەبوەکر بە ئوسامە (ﷺ) وت: بڕۆ بۆ ئەو کارە پیغەمبەر (ﷺ) ناردیتی، کەسانیک کۆچەر و پشتیوانان دواندیان و تیان ئوسامە و سوپاکە ی بهیئەروە چونکە دەرستین عەرەب بە هەوالی مردنی پیغەمبەر (ﷺ) بدەن بە سەرماندا، ئەبوەکر وتی: من سوپایەک راوەستینم کە پیغەمبەر (ﷺ) ناردووینەتی؟! بە راستی لە سەر کاریکی گەرە بویری دەنوینم، دەی سویند بەو کەسە گیانمی بە دەستە ئەگەر عەرەب بدەن بە سەرمدام لام خۆشترە لەو سوپایەک راگرم کە پیغەمبەر (ﷺ) ناردووینەتی، ئوسامە بە سوپاکەو بڕۆ بۆ ئەو ئاراستە ی فەرمانت پی کراو و بە پیی فەرمانی پیغەمبەر (ﷺ) لە لای فەلەستینەو بجەنگەو لە گەل خەلکی موئتە بجەنگە، خوا زامنی ئەوی ترە، بەلام ئەگەر دەرکریت عومەری کوپی خەتتایم بۆ بەجی بهیئە تا راویژی پی بکەم چونکە خواوەن رایە، و بۆ ئیسلام نامۆزگاری دەرکریتەبەر، ئەویش رازیبوو، بە گشتی عەرەب و خەلکی پۆژەلات و غەتفان و بەنوئەسەد و زۆرینە ی ئەشجەع وازیان لە ئیسلام هینا و تەینیش لە سەر ئیسلام مانەو، هاوہ لان و تیان: ئوسامە و سوپاکە ی راگەر و دژ بە هەلگەر راوەکانی غەتفان و عەرەب بە کاریان بهیئە، ئەبوەکریش رازی نەبوو و وتی: ئیو دەزانن لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) راویژ لەو دابوو کە سوننەتی پیغەمبەر کە تانی لە سەر نەبیّت و لە قورئاندا هیچی لە سەر نەهاتبیّت، ئیو قسە ی خۆتان کرد و منیش راویژی خۆمتان پی دەلیم، چاکترین هەلبیژێرن بە جی بگە یەنن، چونکە لە سەر گومرایی

١ - ضعیف.

٢ - له مختصر ئین عەساگیر ج ١ ص ١١٧ دا واهاتوو، له كنز العمال ج ٥ ص ٢١٤ دا هاتوو، له البداية والنهاية ج ٦ ص ٣٠٥ یش بە کورتی لە سەیف لە حەسەنەو هیناویەتی.

ڪوٽان ناڪا ته وه، سوڻند به وهى گيانمى به دهسته ڪاريڪ لهو جيهاده چاڪتر نابينم كه په تي بگرينه وه كه پيڻغه مبهه (ﷺ) به دهستي خوي داويه تيه دهست (تا بچيت بو جيهاد) نه وانيش ملڪه چي پاڪه ي نه بوبه ڪر بوون و زانييان له پاڪه ي نه وان چاڪتره، نه و ڪات نه بوبه ڪر ئوسامه ي ڪوپي زهيدى نارد، لهو غه زايه دا ڪاريڪي گه وره ي نه بوبه ڪر (ﷺ) به ڪوچرو موسلمانن هه ڪانه وه چو ڪاتيڪ ئوسامه چو، عه ره به ڪان به ٿن و مناليان هه پايان ڪرد. ڪه موسلمانان نه مه يان بيست و تيان به نه بوبه ڪر بگه پير ره وه بو مه دينه و بولاي ٿن و مناله ڪان و ڪه سيڪ له هاوه لانت له سهر سوپا دابني و ڪاري خوتي پي بسپيره، موسلمانان زوريان لي ڪرد تا گه پايه وه، نه و يش خاليدى ڪوپي وه ليدى (ﷺ) له سهر سوپا ڪه دانا و پي و ت: نه گهر موسلمان بوون و سه دهه يان دا ڪاميان ويستي با بگه پيرنه وه، نه بوبه ڪر به وه گه پايه وه بو مه دينه ^۱.

له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۴ له سه يفي ڪوپي عومر له هيشامي ڪوپي عوروه له باوڪيه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: ڪاتيڪ به يعهت درا به نه بوبه ڪرو پشتيوانان له سهر نه و باره ي راجيا واز بوون يه ڪدهنگ بوون نه بوبه ڪر وتي: با سوپا ڪه ي ئوسامه بچيت، عه ره بيش ڪه مو زور له هه موو هوڙيڪ وازيان له ئيسلام هيئا بوو، دوپوويي زالبوو و مه سيحيهت و جووله ڪه په ليان هاويشتبوو و موسلمانان ييش وه ڪ مه پي ناو تاريڪي و ابوون له بهر له دهستدانى پيڻغه مبهه ڪه يان و شهرو زوري دورٿمان، خه لڪي به نه بوبه ڪريان دهوت: نه وانه زوري نه ي موسلمانان و عه ره بيش ده بينيت هات بوٽ، چاڪ نيه نه و ڪو مه له موسلمانن له خوت دوربخه يته وه، نه و يش وتي: سوڻند به وهى گيانمى نه بوبه ڪري به دهسته نه گهر بزانم گورگ ده مرفيتي نه و سوپا ي ئوسامه ده نيرم وه چون پيڻغه مبهه (ﷺ) فهرمانى پي ڪرد، نه گهر له م شاره شدا جگه له خوم ڪه س نه مينيت هه ر جي به جيتي ده ڪم ^۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له مختصر نئين عه ساڪير ج ۱ ص ۱۱۸ دا واهاتوه، له ڪنز العمال ج ۵ ص ۳۱۴ يشدا هاتوه.

۳ - نئين ڪه سير ده ليت: نه مه له هيشامي ڪوپي عوروه له باوڪيه وه له عائيشه وه (رضي الله عنها) ڪيردراوه ته وه.

له فہر موودہ کهي قاسم و عہ مرہ له عائشہ وہ هاتوہ دہ لیت: کاتيک پیغہ مہر
(ﷺ) کؤچی دوايي کرد عہ رب يہک پارچہ هہ لگہ پرانہ وہ و دوپروويي زالبو، سویند
به خوا باريک تووشي باو کم بوو ئه گہر تووشي شاخه کان بوايہ تيکدہ شکان،
هاوہ لاني موچه مہد (عليہ السلام) و هک مہري ويلى ناو خاکی گورکانيان ليہات،
سویند به خوا له هہر شتيکدا ناوکؤ بوونايہ باو کم گہني و لاري و ناوکؤ کيہ کهي
نہدہ هيشت، تہ واو.^۱

ئہو ہورہ يرہ دہ لیت: سویند بہو خوايہ ي هيچ پەرستراويک نيہ جگہ له و ئه گہر
ئہبو بہ کر نہ کرايہ به خليفہ خوا نہدہ پەرسترا، سي جار وتيہ وہ، پئي وترا، بو
وا دہ لیت ئہي ئہبو ہورہ يرہ؟ وتي: پیغہ مہر (ﷺ) ئوسامہ ي کوري زہيدي (ﷺ) به
حوت سہد کہ سہوہ نارد بو شام، کاتيک له (زي خشب) دابہ زي پیغہ مہر (ﷺ) گياني
سپارد و عہ رب ي دەوري مہدينہ هہ لگہ پرانہ وہ، هاوہ لاني پیغہ مہر (ﷺ) کؤبوونہ وہ و
وتيان: ئہبو بہ کر ئہوانہ بگيرہ وہ کہ نيتر دراون بو پؤم وا عہ رب ي دەوري مہدينہ
هہ لگہ پرانہ تہ وہ، وتي: سویند بہو خوايہ ي جگہ له و هيچ پەرستراويکي تر نيہ ئه گہر
سہگ قاچہ کاني ژنہ کاني پیغہ مہر (ﷺ) پابکيشن ئہو سوپايہ ناگيرہ مہوہ کہ
پیغہ مہر (ﷺ) نارد و ويہ تي و ئالايہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) ديناوہ لاينا بہم، ئوسامہ ي
نارد و ئه ويش دہيدا به پال ہہر هؤزيکدا کہ نيازي هہ لگہ پرانہ وديان هہبو دہيانوت
ئہ گہر ئہوانہ هيژيکي زوريان نہ بيٹ ئہم هہ موہ نانيړن، بہ لام وازيان لي دينين تا
بگہن به پؤم، گہيشتن به پؤم و پؤميان شکاند و به سہ لامہ تي گہ پرانہ وہ و ئه وانيش
لہ سہر ئيسلام مانہ وہ.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - تہ برانيش له عائشہ وہ (رضي الله عنها) به هہ مان شيوہ هيئاويہ تي، هہيسہ مي ج ۹ ص ۵۰
دہ لیت: تہ براني له چہند ريگہ يہ کہ وہ هيئاويہ تي و کہ سہ کاني سہنہ ديکيان جي متمانہن.

۳ - ضعيف.

تہہری ج ۴ ص ۴۳ لہ ریگہی سہیفہ وہ ھیناویہ تی: ٲہبہ کر دوا۱ چوونی خالید (ﷺ) بۆ شام تووشی ٲہو نہ خووشیہ بوو کہ دوا۱ چہند مانگیک بہ ھویہ وہ مرد، موسہننا (ﷺ) ھات و ٲہبہ کریش چاک ببویہ وہ، عومہری پاسپارد ٲہویش ھہوالی ٲیدا، ٲہویش وتی: دہبیت عومہر ببینم، عومہر ھات، ٲہویش ٲیی وت: گوی بگرہ عومہر بزانه چیت پی دہلیم بیکہ، ھیوام وایہ ٲہمرو بمرم، ٲہو ٲوژیش ٲوژی دوو شہممہ بوو، ٲہگہر مردم نہگاتہ ٲیوارہ تا خہلک لہگہل موسہننا دہنیریت، ٲہگہر کہ وتمہ شہو بہیانی نہکہیتہ وہ تا کہس لہگہل موسہننا بنیریت، موسیبہت و سہختی سہر قالتان نہکات تا لہسہر مہسہلہی ٲایین و وہسیہ تی ٲہروہر دگارتان لاتان سہختہر بی، بینیت کہ ٲیغہمبہر (ﷺ) مرد من چیم کرد، کہسیش وک ٲہو نیہ، سویند بہ خوا ٲہگہر لہ فہرمانی خواو ٲیغہمبہر کہی لامبدایہ خوا سہرشو۱ری دہکردین. تہواو.

۱- لہ البدایہ والنہایہ ج ۶ ص ۳۰۵ دا واما تووہ. صابونی و ھروہا لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۹ و ٲین عہساگیر لہ مختصر ج ۱ ص ۱۲۴ لہ ٲہبوہورہیرہ وہ بہ ھہمان شیوہ ھیناویانہ، ٲین کہسیر دہلیت: لہ سہنہدہکدا عبادی کو۱ری کہسیر ھییہ کہ وادہزانم بہرمہکیہ، چونکہ فریابی فہرموودہی لیوہگیرا و تہوہ، بہلام بۆ بہصری سہقہفی فہرموودہی مہتروکہ، تہواو. لہ کنز العمال دا دہلیت: سہنہدی فہرموودہکی ٲہبوہورہیرہ حہسہنہ، تہواو.

(گرنگیدانی ئەبوبە کری صدیق (ﷺ) بە جهنگی هه لگه راوه کان و نه وانه ی زه کاتیان نه ده دا)

خه تیب له گێرانه وهی مالیک له ئیبن عومەر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) کوچی دوایی کرد دوو پوو یی ناو مه دینه ی گرت ه وه و عه رهب و عه رجه م هه لگه رانه وه و هه ربه شه ی نه هانه ندیان ده کرد و ده یانوت: نه و پیا وه ی عه رهب خوی پی سهر ده خست مرد، نه بوبه کریش (ﷺ) کوچه رو پشتیوانانی کو کرده وه و وتی: عه رهب ئاماده نین مه رو و شتری زه کاتیان بده و وازیان له ئایینیان هینا وه و عه حه میش له نه ها وه ند کو ده بنه وه بو شه ری ئیوه و ده لێن نه و که سه ی پیی سهر که وتن مرد، ده ی بلێن چی بکه م منیش یه کی که م له ئیوه و بو نه م بنیاده ش نه رکی قورستم له سه ر شانه، زوریان پی چوو تا عومهر (ﷺ) قسه ی کرد و وتی: به خوا نه ی خه لیفه ی پیغه مبه ر پیم باشه نوێژی عه رهب قبول بکه ی ت و واز له زه کاتیان به ی نیت، چونکه تازه موسلمان بوون و ئیسلامیان لا نه چه سپا وه، یان خوا ده یان گێریت ه وه بو خیر یان خوا ئیسلام به هیز ده کات و توانای شه ریانی ده بی ت، چونکه کوچه ران و پشتیوانان ناتوانن به یه کجار له پووی عه رهب و عه حه میشدا بوه ستن، سه یری عوسمانی کرد و عوسمانیش (ﷺ) هه مان شتی وت، عه لیش (ﷺ) هه مان شتی وت، کوچه رانیش هه ر وایان وت، پاشان سه یری پشتیوانانی کرد و نه وانیش هه ر وایان وت، که نه مه ی بی نی چوو یه سه ر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای کرد و دواتر وتی: پاشان خوای گه وره موحه مه دی (ﷺ) نارد و حه قیش که م و وه درنرا و بوو، ئیسلامیش نامو و پا وه دوونرا و بوو، په تی ته نک و خه لکی که م بوون، خوا به هوی موحه مه ده وه کو ی کرد نه وه و کردنی به ئومه ته ی میان ره ده ی ما وه و له نا و نه چوو، سویند به خوا له فه رمانی خوا چاکترم لانی وه له پینا و خوا دا جیهادی خو م ده که م تا خوا به لینی خویمان بو بینیت ه دی، هه رکامان کوژرا شه هیدی ناو به هه شت و هه رکامان مایه وه خه لیفه ی خوا بی ت له سه ر زه ویدا و میراتی په رستشی حه قی

هه بیټ، چونکه خوای گه وره ده فره مویت (وعد الله الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم) سویند به خوا نه کهر بهر خیک نه دهن به من که پیشت ده یاندا به پیغه مبه (ﷺ) پاشان دارو دره خست و مروقه و جنوکه شیان له گه لدا بیټ له سهر نه وه له گه لیان ده جه نگم تا گیانم ده گاته وه لای خوا، خوای گه ووه جیاوازی نیوان نویژو زه کاتی نه کرد ووه و کویشی کرد وونه ته وه پیکه وه، عومهریش (ﷺ) الله اکبری کرد و تی: سویند به خوا کاتیک خوا نه بوبه کری له سهری نه وان سوور کرد زانیم نه بوبه کر چه قه.^۲

ئیین عه ساگیر له صالحی کوپی کیسانه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خه لکه که گه پانه وه نه بوبه کر (ﷺ) هه ستاو سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد، پاشان وتی: سوپاس بو نه و خوایه ی پینموونی کردین و پیو یستی پی نه بوو، به خشی و له و ده وله مه ندر بوو، خوا موحه مده ی به ده رکراوی نارد و ئیسلامیش نامو بوو، په تی ته نک و خه لکی لی بیئاگابوون، خوا تووره یی نواند بو نه هلی کیتاب و خیری پی نه به خشین و خراپه شی له سهر لانه بردن، نه وان کتیبه که ی خویان گوپی و هه ندی شتیان بو هیئا که تیایدا نه بوو، عه ره به نه خوینده واره کان خویان نه ده په رستی و لی نه ده پاره وه، کامیان ژیان جیاترو ئایینی گومراتر بوو ده سته یه کی هاوه لانی له گه لدا بوو، خوای گه وره به موحه مده (ﷺ) کوپی کردنه وه و سهری خستن تا خوای گه وره پیغه مبه ره که ی برده وه نه وکات شهیتان پریه پشستی کو لیان و ده سستی گرتن به ره و نابودی بردن (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئا و سيجزي الله الشاکرین) نه و عه ره به ی له ده ورتان ناماده نین مهرو وشتی زه کاتیان و له سهر ئایینیان نه ما و نه ته وه، نه گه ر بگه ری نه وه چاوپویشی له مرویان ده کریت، له ئایینی شدا

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا واهاتووه.

ئەمىرۇ لەۋ كاتەي ئىۋە بەھىزترىن كە بەرەكەتى پىغەمبەر (ﷺ) تان لە دەستدا،
ئەۋىش ئىۋە دايە دەست ئەۋ كەسەي كە لە گومرايىيەۋە پىنمۈنى كىردۈ لە
ھەژارايەۋە دەۋلەمەندى كىرد، ئىۋە لە كەنار دۆزەخداۋون كە لە دۆزەخ پىزگارى كىردن،
سۈيىند بە خوا بەردەۋام لەسەر فەرمانى خوا دەجەنگم تا خوا بەلىنى خۇيمان بۇ
بىننىتەدى و ئەۋەمان كۆزرا شەھىدى ناۋ بەھەشت و ئەۋەي مايەۋە خەلىفەي
مىراتگىرى سەررەۋى بىت، خوا حەقى گەياندوۋە قەسەشى لادانى تىانيە (وعد الله
الذين امنوا منكم و عملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض) پاشان لە مېنبەرەكەدا
دەۋەي.

عەدەنى لە عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك كۆچەرەن يەكراۋون و
مىنىشيان لە ناۋداۋون، - ئەۋكات عەرەب ھەلگەراۋونەۋە - وتەمان ئەي خەلىفەي
پىغەمبەر پى بە خەلكى بدە نۆيژەكەيان بىكەن و زەكات نەدەن، چونكە ئەگەر ئىمان
چۈيە دلىان زەكاتەكەش دەدەن، ئەبۇبەكر (ﷺ) وتى: سۈيىند بەۋ كەسەي گىيانمى
بەدەستە ئەگەر لە ئاسمانەۋە بىكەۋە خوارەۋە لام خۇشەۋىستىرە لەۋەي شتىك واز
لى بەنىم كە پىغەمبەر (ﷺ) لەسەرى جەنگاۋە دەبىت مىنىش لەسەرى جەنگم، لەگەل
عەرەب جەنگا تا ھاتنەۋە سەر ئىسلام، عومەر (ﷺ) وتى سۈيىند بەۋ كەسەي
گىيانمى بەدەستە ئەۋ پۆزە لە ھەموۋ بىنەمالەي عومەر باشتىر بو.

دەينەۋەرى لە المجالسە و ئەۋلەسەنى كۆپى بىشران لە (الفوائد) يدا بەيھەقى لە
(الدلائل) و لالەكانى لە (السنة) لە ضەبەي كۆپى موحسىنى غەنەۋىيەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: بە
عومەرى كۆپى خەتتاۋە (ﷺ) وت تۆ لە ئەبۇبەكر باشتىر، ئەۋىش گىيا و وتى: سۈيىند

۱ - ئىبن كەسىر دەلىت: لەنىۋان صالحى كۆپى كسان و ئەبۇبەكر دا پىچرانىك ھەيە، بەلام ھەرخۇي
شاھىتە پاستى و دروستى بۇ دەدات لەبەر پاستى دەكەي و زۆرى شاھىتە لەسەرى، لە كىز
العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا ۋاھاتوۋە، لە البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۱۰ لە ئىبن عەساكىرەۋە بە ھەمان
شۈۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۷۱ دا ۋاھاتوۋە.

به خوا شه و پوژيكي نه بوبه كر له عومر و خيزانه كهي باشته، باسى شه و پوژي نه بوبه كرت بؤ بكه م؟ وتم: به لى نهى نه ميرى باوه پداران، وتى: شه وه كهي نه وكات بوو كه پيغه مبه ر (ﷺ) مه ككي به جى هيشت، شه و ده چوو و نه بوبه كريش شويني كه وت، نينجا فهرموده كه له سهر كوچكر دن دينيت، بؤ پوژه كه يشى كاتي ك پيغه مبه ر (ﷺ) كوچى دوايى كرد و عه رب هه لگه رانه وه، هه نديك ده يانوت: نويز ده كهي ن و زه كات ناده ين، هه نديكيش ده يانوت: نويزيش ناكه ين و زه كاتيش ناده ين، منيش چووم بؤ لاي و وتم: نهى خه ليفه ي پيغه مبه ر (ﷺ) دلى خه لك رابگره و له گه ليان نه رم به چونكه نه مپو له بارى درنده يى دان، وتى: سهر خستنى دواخستوه و زه بوونى دينيت له نه فاميدا توند و پق و له ئيسلامدا لاواز؟ له چى ده ترسيت به قسه ي برق و باق و جادو د ليان راكرم، نهى هاوار نهى هاوار پيغه مبه ر (ﷺ) چوو و سروش نه ما، سويند به خوا ده ترسم شمشير بگري ت له سهر نه دانى به رخيكي ش بيت له گه ليان ده جه نكم.^۱

نيمامى نه حمه د و بوخارى و موسليم له نه بوهوره يره وه (ﷺ) هي ناويا نه كاتي ك پيغه مبه ر (ﷺ) كوچى دوايى كرد و نه بوبه كره ات و عه رب بي باوه رپوونه وه، عومر (ﷺ) وتى: نهى نه بوبه كر چو ن خه لكى ده كوژيت (شهريان له گه ل ده كهي ت) له كاتي كدا پيغه مبه ر (ﷺ) ده فهرمويت (فه رمانم پي كرا تا له گه ل خه لك بجه نكم تا ده لى ن هيچ په رسترا وي ك نيه جگه له خوا، هه ركه س وتى (الا اله الا الله) مال و سامان و گيانى لى م هه رانه مه گه ر به حه قى ئيسلام له سه رى، حساب و لي بي چينه وه شى لاي خوايه) نه بوبه كر (ﷺ) وتى: سويند به خوا له گه ل هه ركه س ده جه نكم كه جياوا زى بكات له نيوان نويزو زه كاتدا، چونكه زه كات مافى بيت و الماله، سويند به خوا نه گه ر به رخيكيان دا بيت به پيغه مبه ر (ﷺ) و نه يده ن به من له سه رى له گه ليان ده جه نكم، عومر وتى: سويند به خوا زانيم خوا سنگى نه بوبه كرى بؤ نه و شه ره كردو ته وه و حه قه.^۲

۱ - له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۸ دا هاتوه.

۲ - نه و چواره كهي تريش هي ناويا نه جگه له نيين ما جه، نيين حه ببانيش و به يه قيش هي ناويا نه، له كنز العمال ج ۳ ص ۳۰۱ يشدا هاتوه.

گرىگىدانى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ئاردنى سوپا لە پىناۋ خوادا گوروتىن پىدان لە پىناۋ جىھادو راۋىژكردى بە ھاۋەلەن لەسەر جىھادى رۆم)

ئىبن ئەسكەر ج ۱ ص ۱۳۳ لە قاسمى كوپى موحەمەدەۋە ھىناۋىيەتى و
فەرمودەكە دىنىت، تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) ھەستاۋ لەناۋ خەلكەكەدا وتارى
دا، سوپاسى خۋاى كردو سەلاۋاتى دا لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ھەركارىك
كۆدەنگىيەكى ھەيە ھەركەس پىنى گەيشت بەسيەتى، ھەركەسى كار بۇ خوا بكات
خۋاى بەسە، وردو بەنياز بن، چونكە نياز لە پىشتەر، ھەركەس ئىمانى نەبىت ئايىنى
نىيە، ھەركەس چاۋەرپىنى پاداشت نەبىت پاداشتى بۇنىيە، ھەركەس نىيەتى نەبىت ھىچ
كارىكى بۇنىيە، لە كىتەبى خوادا پاداشتى جىھادى رىنى خوا باسكراۋە، دەبىت
موسلمان تايىبەتەندى ھەبىت بۇنىيە ۋەلى نەبىت، ئەمە ئەۋ پزگارى و (بازرگانىيە)
كە خۋاى گەرە رىنمۈنى لەسەر داۋە لەسەر شۇپرى پزگارى كردن و پىزى دونيا و
دۈپۇژى پىنى پەيۋەست كردوۋە.

بەيھەقىش لە سۈنەنەكەيدا ج ۹ ص ۱۷۹ لە ئىبن ئىسحاقەۋە لە چىزۇكى خالىدى
كوپى ۋەلىدەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كاتىك لە يەمامە بوۋىيەۋە دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ)
نامەى نوۋسى بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد (ﷺ) كە ھىشتا لە يەمامە بوۋ، (لە بەندەى
خوا ئەبۇبەكرى خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋە بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد ئەۋ كۈچەرۋ
پشتىۋان و شۈيىنكەۋتوۋە چاكانەى لەگەلىدان، سەلامتان لى بىت، من سوپاسى ئەۋ
خۋايەتان لەسەر دەكەم كە ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لەۋ، پاشان سوپاس بۇ ئەۋ
خۋايەى بەلىنى خۋى بەدى ھىناۋەۋ بەندەى خۋى سەرخستوۋە ۋەلى خۋى

۱- لە المختصر دا ۋا ھاتوۋە، لە كنز العمال ج ۸ ص ۲۰۷ يىشدا ۋا ھاتوۋە. تەبەرى ج ۴ ص ۳۰ لە
قاسمى كوپى موحەمەدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى،

سهربلند کردو دوزمنی خوۍ پرسیواکردو به تهنه به سهر هه مواندا سهرکهوت، نهو خوايهی هيج پهرستراویک نيه جگه لهو ده فهرمویت (وعد الله الذين امنوا منكم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض كما استخلف الذين من قبلهم و لیمکنن لهم دینهم الذی ارتضى لهم) هه موو نایه ته که ی نووسی و خویندییه وه - به لیینی خوايه و لادانی نیه و ته یه کی بیگومانه، جیهادی له سهر باوه پرداران فهرز کردوه و ده فهرمویت (کتب علیکم القتال وهو کره لکم) - تا هه موو نایه ته که ی خوینده وه - ده ی چاوه پری به لیینی خوا بن بوتان و له وه ی له سهرتان فهرزی کردوه گوپرایه لی بن نه گهر چی سه ختی و هه ولی زوری بویت و ناره حه تی هه بییت و مال و سامان و گیانی خوتانی بویت، چونکه نه مه له چاو گه وره یی پاداشتی خوادا ساده یه، ده ی - په حه تی خواتان لی بییت - غه زای پری خوا بکه ن (خفافا و ثقافا و جاهدوا باموالکم و انفسکم) - نایه ته که ی نووسی - بزنان و خالیدی کوپی وه لیدم پاسپارد تا بچیت بو عیراق، نه وه ستیت تا فهرمانی منی پی ده گات، له گه لی بپرون و ته مبه لی له پرودا مه نوینن، چونکه پیگه یه که خوا پاداشتی گه وره ی له سهر داناه بو نه وه ی نیه تی خیری بو ی هه یه و حه زی بو ی خیری زوره، نه گهر چوونه عیراق له وی بن تا فهرمانی منتان بو دیت، خوامان به سه، وریای کاره گرنگه کانی دونیا و دواپوژ بن، والسلام علیکم و رحمة الله وبرکاته)، ته و او.

ئیین عه ساکیر ج ۱ ص ۱۲۶ له زه ریه وه له عه بدوللای کوپی نه بی نه وفای خوزاعیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لییت: کاتی که نه بوبه کر (ﷺ) ویستی هه لمهت بیاته سهر پوم عه لی و عومه رو عوسمان و عه بدولپه حمانی کوپی عه وف و سه عدی کوپی نه بی وه قاص و سه عیدی کوپی زهید و نه بوعوبه یده ی کوپی جهراح و ناودارانی کوچه ران و پشتیوانانی خه لکی به درو هاوه لانی دیکه ی بانگکرد و چوون بولای، عه بدوللا ده لییت: منیش له ناویاندا بوم، نه بوبه کروتی: به خششه کانی خوا نازمیردرین و کار و کرداریش ناگه نه پاداشتی، سوپاس بو خوا، خوا ی گه وره یه کده نگی کردن و نیوانی باش کردن و به ره و نیسلام پینموونی کردن و شهیتانی لی

دوور خىستىنەۋە، خوا تەماعى لەۋە نىيە ھاۋەلى بۇ دابىنىن و جگە لەۋ كەسى تر بېرستىن، ئەمىرۇ غەرب نەۋەى يەك دايك و باۋكن، پىم باشە مۇسلمانان بۇ جىيەدى پۇم لە شام بىنىرم تا خوا پالپىشتى مۇسلمانان بىكات و ئەۋ پەيامەى خۇى بائا بىكات، لەگەل ئەۋەى مۇسلمانان لەۋەدا پىشكى لەباريان ھەيە، چۈنگە ھەركەسىيان لەناۋبىچىت شەھىدەۋ بۇ چاكەكاران لاي خوا چاكە و پاداشت ھەيە، ھەركەسىش بىژى لە بەرگىرىكىردن لە ئىسلام و چوون بە دەم خواۋە و پاداشتى مۇجاھىداندا دەژى، ئەمە پاي مەۋ با ئىۋەش پاي خۇتانم پى بلىن. عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) ھەستا و تى: سوپاس بۇ ئەۋ خۋايەى ھەربەندەيەكى خۇى بویت خىرى پى تايبەت دەكات، سوپىند بە خوا چووين بۇ ھەرب خىرىك تۇ پىشمان دەكەۋتەت، ئەمەش فەزلى خۋايە و بەكىنى بویت دەيەخىش، خۋاش خاۋەن فەزلى گەۋرەيە، سوپىند بە خوا وىستىم ئەۋ رايەت بلىم بەلام ئەۋەبوو تۇ باست كىرد، - خوا پىرى راست و دروست بىكاتە بەشت - راست پىكا، سوپا لە دۋاى سوپا بۇيان بىنرەۋ سەرباز لە دۋاى سەربازيان بۇ بىنرە، چۈنگە خوا سەرخەرى ئايىنەكەى و عىزەتبەخىشى ئىسلام و مۇسلمانانە، عەبدولرەھمانى كوپى عەۋفىش (ﷺ) ھەستا و تى: ئەى خەلىفەى پىغەمبەرى خوا ئەۋانە پۇم و بەنۋەسەرى پۇلايىن و پاىەچەسپاون، مەن وانا بىنم بەدەين بەسەرياندا، بەلام سوپا بىنرە تا ھەلمەت بېنە سەرباز چەكەنارى و دوورەكانيان پاشان بگەپىتەۋە بۇلات، ئەگەر چەند جارىك ئەۋە بگەين زىانيان پى دەگەيەن، لە كارو دوورەكانى خاكياندا دەستكەۋت بە دەست دىن، بەۋە لە دوژمىيان پارىزاۋ دەبن، پاشان بىنرە بۇ خاكى يەمەن و دوورايەكانى پەبىعەۋ موزەر، پاشان ھەموويان لاي خۇت كۆدەكەيتەۋە، پاشان دۋاتر ئەگەر وىستى ھەلمەتيان بېرە سەرباز ھەلمەتيان بۇ بىنرە، پاشان بىدەنگ بوو و خەلكەكەش بىدەنگ بوون، پاشان ئەۋبەكر پى و تى: چى دەلىن؟ عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) و تى: مەن وادەتبىنم ئامۇزگارى كەرى ئەم ئايىنەيت، نەرمىت بەرامبەريان و سۇزت بۇيان ھەيە، ئەگەر رايەكت بۇ ھەموان ھەيە بىريارى بەجى گەياندنى بەدە چۈنگە تۇ

جي گومان و توہ تبار نيت، تہ لہو و زوبہ ڀرو ٿو بوعوبہ ڀيدہ و سہ عيدي ڪوري زہيد و
 ڪوچہ ران و پشتيواناني ٿامادہ بو و تيان عوسمان راست دہڪات، چ پايہ ڪت ھيہ
 بيگرہ بہر ٿيئہ ليٽ لانا دھين و توہ تبارت ناڪھين، قسہ ي لہو جو رھيان ڪرد، عہ ليش
 (ﷺ) لہنا و ياندا بو ھيچي نہ دھوت، ٿو بوبہ ڪر وتي: ٿو بولہ سہن تو چي دھلييت؟
 وتي: پيئ وايہ ٿو گھر خوت بچيت يان ڪہ سيڪ بنيريت بويان پشت بہ خوا بہ سہرياندا
 سہر دھڪه وين، ٿو ويش وتي: خوا موڙ دھي خيرت پيبدات چوئن ٿو مہ دھزانيت؟ وتي:
 گويم لہ پيغہ مبہر (ﷺ) بو دھفہرمو (لا يزال هذا الدين ظاهرا على كل من ناوا
 حتى يقوم الدين واهله ظاهرون) وتي: سو بھانہ لآ فہرمو دھيہ ڪي جوانہ بہ پراستي
 دلخوشت ڪردم پئي خوا دلخوشت بڪات، پاشان ٿو بوبہ ڪر (ﷺ) لہنا و خہ لڪہ ڪدا
 ھستا و يادي خواي ڪرد و سہ لاواتي لہ سہر پيغہ مبہر (ﷺ) داو وتي: خہ لڪينہ خوا
 بہ خششي ٿيسلامي بہ سہر دا پڙاندين بہ جيهاد پڙداري ڪردن، بہم ٿاينہ فہرزي دان
 بہ سہر ھمو ٿاينينڪدا، دھي بہندہ ڪاني خوا خوتان ٿامادہ بڪن بؤ غہزاي پؤم لہ
 شام، من چہند سہر ڪردہ يہ ڪم بؤ داناون و ٿالام بؤ داناون، گوپرايہ لي پەرور دگارتان
 بن و لہ سہر ڪردہ ڪانتان لامدھن تا نيازو خوراك و خوار دندہ و تان باش بيت، چونڪہ
 خواي گہورہ لہ گہل لہ خواترسان و چاڪہ ڪاراندايہ، خہ لڪہ ڪش بيدهنگ بوون و
 ڪہ سيان ھيچيان نہوت، عومہر (ﷺ) وتي: ٿي ڪؤمہ لي موسلمانان بوچي وھلامي
 خہ ليفہي موسلمانان نادنہ و لہ ڪاتيڪدا بانگتان دھڪات بؤ شتيڪ ڪہ دھتان
 بوڙينيتہ وھ؟ ٿو گھر خستہ پرويہ ڪي نزيڪ يان سہ فہريڪي بہ نياز بوايہ دھست
 پيشخهريتان بؤ دھڪرد، عہ مري ڪوري سہعد (ﷺ) ھستا و وتي: ٿيبن خہ تتاب بزانہ
 نمونہ ي دوورپوانمان بؤ ناھينيتہ وھ؟ بوچي دھست پيٺاڪيت بہ وھ عہ بيدارمان
 بڪيت؟ عومہر (ﷺ) وتي: ٿو دھزانيت ٿو گھر بانگم بڪات وھلامي دھدہ مہ وھ دھچم
 بؤ غہزا، عہ مري ڪوري سہعد (ﷺ) وتي: بہ لام ٿيئہ ٿو گھر غہزامن ڪرد بؤ ٿيوہ
 نايڪھين بؤ خوا دھڪھين، عومہر وتي: دھي خوا سہر ڪہ و توت بڪات زور باشہ،
 ٿو بوبہ ڪر بہ عہ مري وت: پرحمہ تي خوات لي بيت دانيشہ، چونڪہ مہ بہستي بہو قسہ

نارادانی موسلمانان نہ بوو، بہ لکو ویستی هانی ئه وانہ بدات کہ له جیہاد کہ متہرخہ من و تہ مہ لَن، خالیدی کوپی سہ عید (ﷺ) ہستاو وتی: خلیفہ ی پیغہ مہر (ﷺ) راست دہکات براگیان دانیشہ، ئہ ویش دانیشٹ و خالید وتی: سوپاس بُو ئہ و خواہی کہ ہیچ پەرستراویک نیہ جگہ لہ وہی موخہ مہدی بہ پَینمونی و ئایینی حەق نارد تا بہ سہر ہہ موو ئایینہ کانداسہری بخات ئہ گہر چی بیباوہران حەزناکەن، سوپاس بُو خوا بہ لَینہ کە ی بہدی دَینَیت و ئایینہ کە ی سہر دہخات و دوزمنی دہشکینَیت و ئیمہش لاناہین و توش کہ والی ئاموزگاریکہری بہ سۆزیت لادان لہ ئارادا نیہ ئہ گہر بلَیت بچن دہچین و ئہ گہر فەرمانمان پی بکەیت گوپرایہ لَت دہیین، ئہ بوبہ کر (ﷺ) بہ قسہ کە ی دلخوش بوو و پیی وت: خوا پاداشتت بداتہوہ ئہ ی براو دۆستم، تُو لہ باری ترسدا موسلمان بویت و بہ چاوہ پیی پاداشتہوہ کوچت کرد، لہ دہست بیباوہران لہ پیئاو ئایینتدا راتکرد تا خواو پیغہ مہر کە ی پازی بکەیت و پە یامی خوا سہرخەیت، تُو ئہ میری خەلکیت، پەحمەتی خوات لی بَیت برُو، پاشان دابہزی، خالیدی کوپی سہ عید (ﷺ) گہر پرایہوہ و خۆی ئامادہ کرد، ئہ بوبہ کر بیلالی پاسپارد هاواری لہ ناو خەلکدا کرد تا بچن بُو جیہادی پۆم لہ شام، خەلکی وایان دہبینی خالیدی کوپی سہ عید ئہ میریان بَیت، گومانیان لہوہ نہ بوو، پییش ہہ موان سہنگہری گرت، پاشان خەلکی دہدوہ بیست بیست و سی سی و جل جل و پەنجا پەنجا و سەد سەد چون بُو سہربازگہکانیان تا خەلکیکی زۆر کوپوونہوہ، ئہ بوبہ کر (ﷺ) لہ گەل ہەندی لہ هاوہ لاندا چوو تا گەیشٹہ سہربازگہکیان، ئامادہ سازیہکی باشی دی کہ پیشتربُو دژ بہ پۆم پیی پازی نہ بوو، بہ هاوہ لانی وت: دہلَین چی ئہ گہر بو جوڑہ بیاننیرم بُو شام؟ عومەر (ﷺ) وتی: من بہمہ پازی نیم دژ بہ بہنی ئہ سفەر بہ کاربین، بہ هاوہ لانی وت: ئہ ی ئیوہ چی دہلَین؟ وتیان: ئیمہش ہہ مان پای عومەرمان ہہ یہ، ئہ ویش وتی: ئہ ی چی دہلَین نامہ بنیرم بُو خەلکی یہ مەن بانگیان بکەین بُو جیہاد و لہ سہر

پاداشته که ی هانیان بدهین؟ هه موو هاوہ لآن پییان باش بو و وتیان: به لئی چونت پی باشه و ابکه، نه م نامه ی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

(له خه لیفه ی پیغه مبهری خواوه بو نهو موسلمان و باوه پدارانه ی خه لکی یه مه ن که نه م نامه ده خویننه وه، سه لامتان لی بیټ، من سوپاسی نهو خوایه تان له سه ر ده که م که هیچ په رستراویک نیه جگه له و، پاشان خوی گه وره جیهادی له سه ر موسلمانان نووسیوه و فرمانی پی کردوون هه موو بچن و به مال و گیانیان له پیئاو خوادا بجه نګن، جیهاد فره زه و پاداشتی ش لای خوی گه وره زوره، ئیمه موسلمانانمان بانګ کردوون بو جیهادی پوم له شام، خیرا هاتون به دهمیه وه، به مه نیازیان باشه و چاوه پئی پاداشتن، ده ی ئیوه ش به نده کانی خوا خیرا ورن بو نه وه ی که نه وان بو ی هاتن، با نیازتان بو ی چاک بیټ، چونکه یه کیک له دوو چاکه که تان دیته پئی، یان شهیدی یان فه تح و ده سته کوت، خوی گه وره قسه ی بی کرداری له به نده کانی ناویټ، جیهادیش دژ به دوژمنه کانی خوایه تا ئایینی حه ق وهر بګرن و ملکه چی فرمانی قورئان بن، خوا ئایینتان بپاریزیت و پرینموونی دلّه کانتان بکات و کردارتان راګریت و پاداشتی موجهیدانی خوږاګرتان پیبdat) نهو نامه ی له گه ل نه نه سدا (ﷺ) نارد.^۱

ئین عه ساګر له عه بدولپرهمانی کوپی جوبه یره وه هیئاویه تی نه بوبه کر (ﷺ) کاتیک عه بدولپرهمانی نارد بو حه به شه له ناویاندا هه ستا و سوپاس و ستایشی په روه ردګاری کرد و دواتر فرمانی پی کردن تا بچن بو شام و موژده ی فه تحی خوی پی دان تا تیایدا مزګه وت بنیاد بنین، وا نازانن ئیوه به گالته و گه په وه بچن بو نه وی، شام تیرو پره و خواردنی زوری تیایه بو تان، ده ی وریای خوشگوزهرانی بن، سویند به په روه ردګاری که عبه خوشی خوشگوزرانیان ده بیټ، جا ئاموژګازیتان ده که م وریایان بن پیرو په که که وته مه کوژن.^۲

^۱ - له المختصر ج ۲ ص ۱۲۶ و کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

^۲ - ئینجا فرموده که دینیت، کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

(عومهرى كورى خه تباب (ﷺ) موسلمانان له سهر جيهادى رڼى خوا هانده داتو له وهى ده هاته رڼى راويزى به هاوه لان ده كرد)

ته بهرى ج ٤ ص ٦١ له قاسمى كورى موحه مه ده وه هيناويه تى ده لښت: موسه نناى كورى حارسه قسه ي كردو وتى: خه لكينه نه مه تان له سهر سه خت نه بښت، ئيمه خاكى به پيى فارس مان گرتو به سهر كه شانى سواددا سهر كه وتين و به سهر ياندا زال بووين و نه وانى پيشمان پييان ويران و پشت به خوا دواتر يش واده بښت، عومهر (ﷺ) له ناو خه لكه كه دا هه ستاو وتى: حيجاز شوپنى له وهر نيه بو تان و خه لكه كه شى به وه به سهر يدا زالن، كوان نهو كوچره كت و پرانه ي بو به لښنى خوا ده چوون؟ بچن بو نهو خاكه ي خوا له قورئاندا به لښنى پى داون بو ئيوه ي به لښتته وه چونكه ده فهر مويت (ليظهره على الدين كله) خواى گه وړه ئايينه كه ي سهر ده خات، سهر خه رى سهر به رز ده كات و ميراتى گه لانى بو ده هښتته وه، كوان به نده چا كه كار ه كانى خوا؟ يه كه م كه س كه پڼى نه وه ي گرته بهر نه بو عوبه يده ي كورى مه سعود بوو، پاشان سه عيى كورى عوبه يدا ن سوله يتى كورى قه يس (ﷺ) كاتيك كو بوونه وه به عومهر و ترا: يه كيك له كوچهران و پشتيوانانى سهره تايان له سهر بكه به نه مير، وتى: نه به خوا به پراستى خواى گه وړه به پيشكه وتن و خيراييان به ره وروى دوژمن به رز را يگرتوون نه گهر بترسن و پقتان له پووبه پووبوونه وه بښت نه وه يتان خير اتر به ره و بانگه وازه كه چو نه وه شياوترى سهر كردا يه تيتانه، سويند به خوا يه كه ميان كى بوو پيشه ريه ي كرد نه وه ده كه م به نه مير يان، پاشان نه بو عوبه يداو سوله يت و سه عدى بانگ كردو وتى: نه و دوانه تان نه گهر پيشى بكه و تنايه ئيوه ده كرد به نه مير و ده گه يشتن به پا يه كه ي نهو، بو يه نه بو عوبه يدى كرد به نه ميرى سوپا كه و به نه بو عوبه يدى و ت: گو ي له هاوه لانى پيغه مبه ر (ﷺ) بگړه و له باره كه شدا به شدارييان پى بكه و خيرا خو ت بريار مه ده تا پرون ده بښته وه شه ره، شه ريش كه سى نه رم و له سهر خو ي ده و يت كه ده بښت ده رفته و كات بزانيت، ته به ريش (ج ٤ ص ٦١) له ريگه ي شه عبيه وه هيناويه تى و له

فهرموده ڪهيدا هاتووه: به عومهر (ﷺ) وترا: ڪه سيڪيان بڪه به نه مير ڪه هاوهل بيت، عومهر (ﷺ) وتي: فهرزلي هاوه لان به پيشپره وي پوو به دوژمن و توانايه، نه گهر هر ڪه س نه وهی ڪردو ڪاميش ڪه مته رخه م بوون له چووندا نه و خير اڪه يان له پيشتره، سويند به خوايه ڪه م پيشپره ويان ده ڪه م به نه مير يان، بويه نه بو عوبه يدي ڪرد به نه مير و ناموژگاري بو ڪرد له سهر سهر بازه ڪاني، ته و او.

ته به ري ج ٤ ص ٨٣ له عومهر ي ڪوپي عه بدولعه زيزوه هي ناويه تي ده ليت: ڪاتيڪ عومهر بيستي نه بو عوبه يدي ڪوپي مه سعود ڪوژراوه فارس له سهر ڪه سيڪي بنه مالهي ڪيسرا ڪو بووه ته وه ڪوچهران و پشتيواناني بانگ ڪردو چوو تا گه يشته يري (صرار) ته لحه ي ڪوپي عه به يدوللا پيش ڪوت تا بگاته (نه عوه ص) بولاي راست عه بدولپرهماني ڪوپي عه وف و لاي چه پ زوبه يري ڪوپي عه و اف و عه ليشي (ﷺ) له سهر مه دينه دانا و راويژي به خه لڪ ڪردو هه موو وتيان بجيت بو فارس، له وهی بوو راويژي نه ڪرد تا له صرار دابه زي، ته لحه گه پايه وه و راويژي به خاوهن پاڪان ڪرد، ته لحه له وانه بوو ڪه له گه ل خه لڪ بوو، عه بدولپرهماني ڪوپي عه وف نه و پوژ پيگري لي ڪرد، عه بدولپرهمان وتي: له دواي پيغه مبهر (ﷺ) تا نيس تاو بو داهاتووش به دا يڪ و باو ڪمه وه به قورباني ڪه س نابم و نابم، وتم: به دا يڪ و باو ڪمه وه به قورباني تويم و له مني بگرو هه سته و سهر باز بنيهره، ده بينم قه زاي خوا بو تو پيشتر و دواتر يش له سهر بازه ڪانتدايه، چونڪه نه گهر سوپا ڪه ت بشڪيت و ڪ شڪستي خوت نيه، نه گهر بڪوژريت يان له و نيوه ندهدا بشڪيت ده ترسم موسلمانان الله اڪبر نه ڪهن و هه رگيز شايه تي نه دن ڪه هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خوا، نه و ڪات به دواي ڪه سيڪدا ده گهرا، نامه ڪهي سه عدي له و نيوه ندي راويژدا هي نا و له سهر به خششي نه جد له قسه دا بوون، عومهر وتي: ده ي ڪه سيڪم پي بلين، عه بدولپرهمان وتي: دوزيمه وه، وتي: ڪي؟ وتي: سه عدي ڪوپي ماليڪ شي ري مه يدان، خاوهن پاڪان يش هاوپاي بوون. ته و او.

ھاندانى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) بۆ جىھادى رىي (خو)

ئىمامى ئەخمەد ج ۱ ص ۶۵ لى ئىبۇسالىھى مەۋلاى عوسمانى كۆرى عەففانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لى عوسمان بوو لى سەر مېنبەر دەپوت: خەلكىنە من فەرمودەيەكم لى شاردنەۋە كە لى پىغەمبەر (ﷺ) م بىستبوو ئەۋىش لى ترسى ئەۋەى لى سەر كۈنە جىابوونەۋە دواتر وتم دەپىت بۆتان بگىر مەۋە تا ھەركەسە و خۆى بارى خۆى ھەلبىزىت، گويم لى پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (رباط يوم في سبيل الله تعالى خير من الف يوم في ما سواه من المنازل)^۱

ئىمامى ئەخمەد ج ۱ ص ۶۱ لى موصەبى كۆرى سابتىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) لى سەر مېنبەرەكەى وتارى دەداو وتى: فەرمودەيەكتان بۆدەگىر مەۋە كە لى پىغەمبەر (ﷺ) م بىستبوو تەنھا لى بەر ئەۋە پىشتىر پىم نەۋتن لى بەر ئەۋە گومانم لى سەرتان ھەبوو، من گويم لى پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (حرس ليلة في سبيل الله تعالى افضل من الف ليلة يقام ليلها ويقام نهارها) واتە (پاسەۋانى شەۋىك لى پى خوادا باشتىر لى ھەزار شەۋ كە شەۋەكەى ھەستىت و پۆژەكەى بە پۆژوۋىت)^۲.

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

(عەلى كۆرى ئەبوتالىب (خو روخسارى رىزدار بىكاتولى رازى بىت) لەسەر جىھاد مۇسلمانان ھاندەدات)

تەبەرى ج ۴ ص ۹ لە زەيدى كۆرى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى عەلى (ﷺ) لەناو خەلكەكەدا وتارى دەدا، وتى: ئەۋەى ھەلى دەۋە شىننىتەۋە كۆنايىتەۋە ئەۋەى كۆى دەكاتەۋە كەس ھەلى ناۋە شىننىتەۋە، ئەگەر بىيەيىت دوو لە دروستكراۋەكانى ناكۆك نابىن ۋە ھەموان لە ھىچ فەرمانىكىدا دووبەرەك نابىن، كەسى جى فەزلى نكۆلى لە فەزلى خاۋەن فەزلى ناكات، قەدەر ئىمە ۋە ھەلى بەپى كىردوۋە ۋە ۋالىرداين، ئەگەر كۆيگىرى بەردەم پەرۋەردگارمانىن، ئەگەر خو بىيەيىت چەرەسەرى پىش دەخات ۋە دىگۆپى تا خو سەتمەكار بەردۆبختەۋە ۋە بە ھەق بلى پىرەۋى لە كۆيۋەيە، بەلام دونىاي كىردە شويىنى كىردار ۋە داپۆژ شويىنى بىرارى كۆتايى (ليجزي الذين اسأوا بما عملوا ويجزي الذين احسنوا بالحسنى) ۋە رىابىن سەبەينى دەگەن بە ۋە گەلە، دەى شەو زۆر بىداربىن ۋە قورئانى زۆر بخويىن ۋە داۋاى سەرگەۋتن ۋە خۇپاگرى لە خو بىكەن ۋە بە ۋە ھەول ۋە توندىيەۋە بەرە ۋە پىۋىان بىنەۋە ۋە پاستگۆبىن، پاشان چو، تەۋا.

دووبارە ج ۴ ص (۱۱) لە ئەبى عەمرى ئەنسارىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۆژى صفىن دا خەلكى ھاندەدا ۋە دىيوت: خۋاى گەۋرە بازىرگانىيەكى پى نىشان داۋن لە سزاي سەخت پىزگارتان دەكات، بەرە ۋە خىرتان دەبات، بىرۋابوون بەخۋا پىغەمبەرەكەى ۋە جىھادى پى خو، پاداشتىشى لىخۆشبوون لە تاۋانەكان ۋە شويىنى باشى ناۋە ھەشتى نەپراۋەيە، پاشان ھەۋالى پىدان ئەۋانەى خۆش دەۋىت كە يەكپىز لە پىناۋىدا دەجەنگەن ۋەك خىشتى پىز بەستۋو (دىۋارى پىك) ۋە، دەى پىزەكانتەن ۋە پىكەكەن ۋە قەلغانىيەكانتەن پىشكەۋن ۋە بى قەلغانەكانتەن بچنەداۋە، ئىنجا بە دورو درىژى فەرمودەكە دىنىت.

ھەرۋەھا لە ج ۴ ص ۵۷ لە ئەبولوۋەداكى ھەمەدانىيەۋە ھىناۋىيەتى كاتىك عەلى (ﷺ) لە نۇخەيلە دابەزى ۋە لە خەۋارىجەكان بىھىۋا بو، ھەستا ۋە سوپاس ۋە ستايشى

پەرۋەردىگارى كىردۇ دواتر وتى. پاشان ھەركەس ۋاز لە جىھادى پىيى خوا بەيئىت و كەمتەرخەمى بنويئىت لە كەنارى لەناوچووندايە مەگەر خوا فرىاي كەوئىت، دەي لە خوا بترسن و لە پىنا و خوادا بجهنگن و دژ بەۋەي سنورى خوا دەشكىنى و دەيەۋى پروناكى بكوژىئىتەۋە ئەۋانە ھەلەكارو گومپراۋ سستەكارو تاۋانبارن و قورئان ناخوينن و شارەزاي دىن و زاناي ليكدانەۋە نىن و پىششىنەيان لەسەر ئىسلام نىيە، سوئند بەخوا ئەگەر دەسەلاتقان بگرنە دەست (مەبەست خەۋارىجەكانە) ۋەك كىسراۋ ھىرقل دەكەن، خوتان نامادە بكن بۇ چوون بۇ دوژمنانتان لە پوژئاناۋاۋە، ۋا ناردوۋمانە بۆلای براكانتان لە بەسرە تا بىن بۆلاتان، ئەگەر ھاتن كۆبىنەۋە پشت بە خوا سەردەكەۋىن و ھىزو تواناش بەس لای خوايە، تەۋاۋ.^۱

ئىبن عەبدولبر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۵ لە عەبدولواھىدى دىمەشقىيەۋە ھىۋايەتى دەلييت: ھەۋشەبى ھمىرى لە پوژى صفىندا عەلى (ﷺ) ى بانگكرد، وتى: ئەي ئەبوتاللىب بکشىرەۋە دواۋە ۋازمان لى بىنە سوئندت دەدەين بەخوا با خوينى ئىمە و تۆش نەپژىت، با ۋازبىنن عىراق بۇ تۆ و شام بۇ ئىمە تا خوينى مۇسلمانان نەپژىت، عەلى (ﷺ) وتى: ئەي ھاۋار كوپى ئوم قولەيم سوئند بەخوا ئەگەر بمزانىبا ئاگرەست بۇ ئايىنى خوا باشە دەمكرد، ئەمەم بۇ ئاساتر بوو، بەلام خوا لە قورئاندا بەبىدەنگى و ۋازھىنان پازى نابىت، ئەگەر لەخوالا ياخى بوون و مۇسلمانانىش تواناي بەرگىرى و جىھادىان ھەبوو دەبىت بجهنگن تا فەمانى خوا سەركەوئىت. تەۋاۋ.^۲

^۱ نووسەر لىئەدا گىپرانەۋەيەكى ئەبى مۇخنەف ھىناۋە كە بەھىچ جۇرىك فەرمودەي ۋەرناگىرىت و كەسىكى ھەۋادارى توندى شىعەيە و ساختەكارى تۆمارى مېژۋى زۆرە بۆيە نەمانھىناۋە.

^۲ - ئەبۇنەعىمىش لە الحلية ج ۱ ص ۸۵ بەۋجۆرە ھىنايەتى.

(سه عدى كورى ئه بى وه قاص (ﷺ) موسلمانان له سه ر جيهاد هانده دات)

ته بهرى ج ۳ ص ۴۴ له ريگه ي سه ي ف له موحه مه دو ته له وه زياده وه (ﷺ) به سه نه ده كه يانه وه هينا ويه تي ده ليت: سه عد له پوژى قادسيه دا وتارى داو سوپاس و ستايشى په روه ردگارى كردو وتى: خوا حق و بى هاوتايه و قسه ي بهر په رچ نادريته وه، خواي گه وه ده فهرمويت (ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصالحون) ئه مه ميراتى ئيوه و به ليتنى په روه ردگارتانه و ماوه ي سى حه جه به په واي دانا وه بو تان، لى بخو ن و خه لكه كه ي بكوژن و پاره يان لى كو بكه نه وه و بيانگرن به وه ي پوژانى جاران هاوه لانتان لييان به ده ست خستن، ئه و ئه و كو مه له ي ئه و انتان بو هاتون و ئيوه ش كه سه ديار و هه لكه و تو وه كانى عه رب و هه ر هوژيكن، ئه گه ر دونيا وه لا بني ن و چاوبه رنه پوژى دوايى خوا دونيا و دواپوژتان بو كو ده كاته وه، تاكاتى خو ي كه س له وه نزيك نابي ته وه، ئه گه ر شكست بي ن و بترسن و لاوازين سامتان ناميني ت و دواپوژ له ده ست ده دن، عاصى كو پى عه مر (ﷺ) هه ستا و وتى: خوا ئه م ولاته ي بو په و اكر دوون له خه لكه كه ي، سى ساله ئه وه ي كه له ئيوه ده ستان ناكه وي ت ئيوه له وان به ده ستى ده خه ن، ئيوه به رزترن و خواتان له گه له ئه گه ر خوږاگر بن و به راستى لييان بده ن مال و سامان و ژن و منال و ولاتيان بو ئيوه ده بيت، ئه گه ريش بترسن و لاوازين خوا له وه دا له گه لتانه و پاريزه ره، به خوا كه ستان ناميني ته وه له ترسى ئه وه ي به ره و هيلاكى بو ن، الله الله بيري پوژان بكه نه وه خوا چى پى به خشين، نابي ن زه وي له پيش تانه وه وشك و بى ناو و پووته ن و بى دره خت و بى په نايه، جي ي په نا نيه؟ ده ي پوژى دوايى بكه ن به نياز و مه به ستان. ته و او.

(حه زو گوروتىنى هاوه لان (ﷺ) بۆ جيهادى رىي خوا)

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۹ ص ۳۷ لە ئەبى ئوما مەوہ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) بىر يارىدا بچىت بۆ بەدر، كە خۇي كۆكر دەوہ تا لە گەلى بچى
 ئەبۇ بەردەي كۆرى دىنار پىي وت: لاي دايكت بىمىنەرەوہ، وتى: نا تۇلاي خوشكەت
 بە، ئەوہى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) باسكرد، ئەويش فەرمانى كرد تا ئەبو ئوما مە
 بىمىنيتەوہ و ئەبو بور دە چو، پىغەمبەر (ﷺ) گەرايەوہ و ژنەكەي مردبوو و نويژى
 لەسەر كرد. ئىمامى ئەحمەد لە (الزهد) و سەئىدى كۆرى مەنسور و ئىبن ئەبى
 شەيبە و چەندىكى دى لە عومەرەوہ (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: ئەگەر سى شت
 نەبوونايە حەزم دەكرە بگەمەوہ بە خوا، ئەگەر لە پىناو خوادا پىم نەبرايە، يان
 تەوئىلك نەمخستايە تە ناو خۇل و سوجدەم بۆ خوا نەبردايە، يان لە ناو خەلكىدا
 دانە نىشتمايە كە قسەي پاك و چاك بكن وەك خورماي پاك وەرگرتن.^۱

ئىبن ئەبى شەيبەش لە عومەرەوہ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: حەج بكن چونكە
 كارىكى چاكە و خوا فەرمانى پىكردوہ، بەلام جيهاد لەو باشترە.^۲

ئىبن عەساكەر لە ئىبن عومەرەوہ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: بىرام بۇلاي پىغەمبەر
 (ﷺ) لە پۇژى بەدردا تا بەشدارى بكم، بەلام ئەو بە بچوكى دانام و پارزى نەبوو، ھىچ
 شەويكم نەبوو ھىندەي ئەو شەوہ خەفەتبار و چاو بە فرمىسك بىم لەسەر ئەوہى
 پىغەمبەر (ﷺ) نەيھىشت بچم بۆ غەزاكە، بۆ سالى دواتر چووم و پارزىبوو، منىش
 سوپاسى خوام لەسەر كرد، كەسەيك وتى: ئەي ئەبوعەبدولرەحمان لە پۇژى
 پىگەيشتندا لەوى بوون پاتان كرد، وتى: بەلى، بەلام خوا لە ھەموومان خۇش بوو،
 سوپاس بۆ خواي گەورە.^۳

۱ - لە كنز العمال دا وا ھاتوہ.

۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا وا ھاتوہ.

۳ - لە منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۲۳۱ دا وا ھاتوہ.

هه نناد له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بۆلای عومەر (ﷺ) و وتی: ئه ی ئه میری باوه ردان تویشووم به ری ده مه ویت بچم بۆ جیهاد، عومهریش (ﷺ) به که سیکی وت: دهستی بگره و بیبه بۆ به یتولمال تا چی ده ویت هه لیگریت، که چوو یه ژووره وه سپی و زهردی ده بینی، وتی: ئه مه چیه من ئه مانهم ناویت، من بارو بنه و وئاخم ده ویت، ئه وانیش بر دیان بۆلای عومهر و وتیان: وای وتووه عومهریش وتی: ده ی بیده نی، عومهر به دهستی مالئاوایی لی ده کرد، که سوار بوو دهستی بهرز کرده وه و سوپاسی خوای کرد که وای بۆ کرده وه، عومهریش له دوایه وه ده چوو و هیواخواز بوو نزای خیری بۆ بکات، که لیبوویه وه وتی: خواجه پاداشتی خیری عومهر بده ره وه.^۱

ئین عه ساکیر له ئه رته ئه ی کوپی مونزیره وه هیناویه تی عومهر (ﷺ) به وانه ی لای دانیشتبوون وتی: کی پاداشتی گه وره تره؟ ئه وانیش ده یانوت: که سی نوێژکه رو که سی پۆژووگر، یان فلان که سو و فلان که س دوا ی ئه میری باوه ردان، ئه ویش وتی: پیتان بلیم کی له وانه پاداشتی زیاتره که ئیوه ناوتان هینان، به لکوله ئه میری باوه ردانیش پاداشتی زیاتره؟ وتیان: به لی، وتی: پیاویکه (پیاویکی ساده) له شام ره شو ی وئاخه که ی گرتیت و له پشته ری موسلماناندا بیه وه رینیت و نه زانیت ئایا گورگ په لاماری ده دات یان مارو دوو پشک ده یگه زیت یان دوژمن دیته بۆی؟ ئه مه پاداشتی له وانه زیاتره و له ئه میری باوه ردانیش پاداشتی زیاتره.^۲

ئین سه عد له ریگه ی واقیدی له که عبی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب ده یوت: موعاز چوو بۆ شام و چوونی زیان بوو بۆ مه دینه له بواری فیه دوا و فه توادانی بۆیان، من به ئه بوبه کرم (ﷺ) وت: با نه هیلت بچیت چونکه خه لکی پیو یستیان پییه تی، به لام ئه و پازی نه بوو و وتی: که سیك ده یه ویت به ره و

۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا هاتووه

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۹ دا واهاتووه <

شهيدى بچيت من پي لي ناگرم، منيش وتم: سويند به خوا كهس له سهر جيگه كه و له ماله كهيدا دوله مندو بيباك له ولاتي هه شهيدى پي ده به خشريت، كه عبي كوپى مالڪ ده ليت: موعازى كوپى جبهل له سهرده مى پيغه مبر (ﷺ) و نه بوبه كردا له مهدينه فهتواى بو خه لك ده دا.^۱

ئين عه ساكير له نه وفهلى كوپى عه مमारوه هيناويه تي و ده ليت: حارسى كوپى هيشام و سوهه يلى كوپى عه مرهاتن بولاى عومهرى كوپى خه تتاب (ﷺ) و له لاي دانيشتن و نه ويش له نيوانياندا بو، كوچه رانى سهره تا ده هاتن بولاى عومهر و نه ويش ده يوت ئاليروهه ئه سوهه يل، ئاليروهه ئه حارس، له جيگه كه يان لايدده دان بو خه لكه كه، پشتيوانانيش هاتن و هه ر واكرد تا كه وتنه كوتايى خه لكه كه وه، كاتيك لاي عومهر چوون حارسى كوپى هيشام به سوهه يلى كوپى عه مري وت: بينيت چي له گه ل كردين؟ سوهه يل پي وت: كابرا سهركونه ئه نه مه كه، ده بيت سهركونه ئه خومان بكهين، خه لكه كه بانگرا و خيراهاتن، ئيمه بانگراين و خاو و خليچكيما نواند، كاتيك نه وانه ئه لاي عومهر چوون نه لاوانه چوون بولاى و وتيان نه ئه ميري پرواداران بينيمان نه مړو چيت كرد و زانيمان له خومان وه بو، نه ئه هيچ هه به ئيمه ش خوماني پي فريا بخهين؟ نه ويش پي وتن: ته نها له م پرووه وشك ده بم، ئاماره ئه به سهر سنوورى پوم كرد، نه وانش چوون بو شام و له وي مردن.^۲

حاكم ج ۳ ص ۲۸۲ له ريگه ئيبنو لموباره ك له جهريري حازم له هه سه نه وه هيناويه تي ده ليت: هه ندو خه لك هاتنه به رده رگاي عومهر و سوهه يلى كوپى عه مرو نه بو سوفياني كوپى حه رب و گه وره گه ليكي ناوقوره يش له ناوياندا بوون، مؤله ت

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۸۷ دا واهاتووه.

۳ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتووه، زوبه يريش له موضعه بي ماميه وه له نه وفهلى كوپى عه مमारوه به وجوره هيناويه تي، ئين عه بدولييريش له الاستيعاب ج ۱ ص ۱۱۱ دا هيناويه تي.

دەرکەهێ ھات و مۆلەتی بە خەڵکی بەدر دا وەک صوھەیب و بیلال و عەممار (رضی اللہ عنہ) وتی: بە خوا ئەمانە لە بەدردا بەشدار بوون و خەلیفە خوشی دەوین و دەسیەتی چاکەیی بۆ ئەوان کردوو، ئەبو سوڤیان وتی: هیچکات وەک ئەو پۆژەم نەبینیوە مۆلەت بەو کۆیلانە درا و ئیمەش دانیشتبووین و لامان بەلادا نەدەکرایەو، سوھەیلی کوپی عەمر وتی: سەیری ئەم کابرا ناکەیت! خەڵکینە من کە هیچ نائیم ئەوێ لە پوخسارتاندا ھەیە دەیبینم، ئەگەر توو پرەن لە خۆتان توو پرە بن، ئەوانە بانگ کراون و ئیوھش بانگکرا، ئەوان چوون بە دەمیانەو و ئیوھش تەمبەلێتان نواند، ئەوانە پێشتان کەوتوون و هیچ چارەیکتان نیە لەویدا ئەوان پێشتان کەوتوون، دەیی پڕواننە ئەو جیھاد و پڕۆن بەشداریی بن بەلکو خۆی گەرە جیھاد و شەھیدیتان پێ ببەخشیت، پاشان جەلەکی کۆکردەو و ھەستا و چوو بۆ شام، ھەسەن دەلێت: سویند بە خوا راست دەکات، خۆی گەرە حسابی بەندەیک کە خێرا بەرەو پڕوی دەچیت لەگەڵ بەندەیکدا کە کەمتەرخەمی دەنوینیت وەک یەك دانانیت^۱.

ئەین سەعد ج ۵ ص ۳۳۵ لە ئەبێ سەعدی کوپی فوزالەو ھیناویەتی - ھاوہ لێتی ھەبوو - دەلێت: من و سوھەیلی کوپی عەمر چووین بۆ شام گویم لێ بوو دەیوت: گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (مقام احدکم فی سبیل اللہ ساعة من عمره خیر من عمل عمره فی اھلہ) (ساتی کاری یەکیکتان لە پێی خوادا باشترە لە ئیشی تەمەنی لەناو مال و منالیدا) سوھەیل وتی: بۆیە تا مردن سەنگەر دەگرم و ناگەریمەو بۆ مەککە، ئەبێ سەعد دەلێت: لە شام مایەو تا بە نەخوشی تاعون لە (عەمواس) مرد.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - لە الاستیعاب ج ۲ ص ۱۱۰ دا و ھااتوو تەبەرانیئیش بە دوورو درێژی بەو واتایە لە ھەسەنەو ھیناویەتی، ھەیسەمی ج ۸ ص ۴۶ دەلێت: کەسەکانی سەنەدەکە صەحیحن، بەلام ھەسەن ئەوێ لە عومەر نەبیستوو. تەواو. بوخاریش لە (التاریخ) داو باروودی لە ڕینگەیی ھەمید لە ھەسەنەو بە کورتی بەو واتایە ھیناویەتی، لە الاصابة ج ۲ ص ۹۴ یشدا ھااتوو.

۳ - لە الاصابة ج ۲ ص ۹۴ دا ھااتوو، حاکم ج ۲ ص ۲۸۲ لە ئەبێ سەعیدەو (رضی اللہ عنہ) بەو جۆرە ھیناویەتی.

ٺيبنو لموبارهڪ له نه سوهدي ڪوري شهيبان له نه بي نه وفهلي ڪوري نه بي
عه قره به وه هيناويه تي ده لئيت: حارسي ڪوري هيشام (ﷺ) له مه ڪڪه ده رچو،
خه لڪي مه ڪڪه زور بيتا قهت بوون وه موو چوون بو به پري ڪردني، تا گه يشته به تحا يان
شوئيڪ له وه ده وره وه وه ستاو خه لڪيش له ده وري وه ستان وه ده گريان، ڪاتيڪ نه وه ي
بيني وتي: خه لڪينه - سوئند به خوا من به ههزي خوڻ لاي ئيوه ناچم وه هزم له
شاريڪي تر نيه جگه له شاري ئيوه به لام نه مه ناچار ييه، ڪه سان يڪي قوره يش لي ره
چوون ڪه ديارو به رچاو نه بوون، دواتر سوئند به خوا هيئده ي شاخه ڪاني مه ڪڪه
زي پرمان له ريگه ي خوادا به خشيايه نه ده گه يشتي نه وه به پوڙيڪي نه واند، نه گهر
نه مه مان له ده ست دا ده ي به لڪو له دواپوڙدا به شداريان بين، چوو بو شام و
سه ختيه ڪه ي ماندوي ڪردو شه ميد بو، ره حمه تي خوي لئ بيت.¹

ٺيبن سه عد له زيادي مه ولاي مائي خاليد وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: خاليد له
سه ره مه رگيدا وتي: له دونيادا هيچ شه ويڪ نيه لام خوشه ويستتر بيت هيئده ي
شه ويڪي به سته له ڪي سارد له ناو سريه يه ڪي ڪوچهراندا تا به ياني به رام به به دوڙمن
له گه لياندا بووم، ده ي پرڻ بو جيهاد.² نه بويه علاش له قهيسي ڪوري نه بو حازمه وه
هيناويه تي ده لئيت: خاليد ي ڪوري وه ليد (ﷺ) وتي: شه ويڪي بو ڪيئي ناو مالم ڪه
مزگيني مندا ل بوونم پي ده دريت هيئده ي شه ويڪي ساردو به سته له ڪي ناو سريه ي
ڪوچهران نيه ڪه تابه ياني دڙ به دوڙمن له گه ليان بووم.³

نه بويه علا له قهيسي ڪوري نه بي حازمه وه هيناويه تي ده لئيت: خاليد ي ڪوري
وه ليد (ﷺ) وتي: جيهاد ي پي خوا نه يه يشت زور قورئان بخوينم، هه يسه مي ج ۹

۱ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۰ دا هاتوه، حاكم ج ۳ ص ۲۷۸ له پيئي ٺيبن موباره ڪه وه به و جو ره
هيناويه تي.

۲ - له الاصابة ج ۱ ص ۴۱۴ دا وا هاتوه.

۳ - المجمع ج ۹ ص ۳۵۰ دا وا هاتوه وه ده لئيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه ي سه حيحن.

ص ۳۵۰ دهليٽ: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي سه جيئن له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۶ له نه بي به علا له خاليد وه (ﷺ) هاتوه ڪه دهليٽ: جيهاد پئي نه دام زور له قورنن فيريم. نيبنولموباره ڪه (ڪتاب الجهاد) له عاصمي ڪوري به هد له نه بي وائيله وه هيٺاويه تي دهليٽ: خاليد له سه ره مه رگيدا وتي: ته واو به دواي ڪوڙاندا ڪه رام ڪه چي ڪه دهرم واو له سه ر جيگه ڪم بمرم له دواي وتني (لا اله الا الله) هيچ شتيڪ هيٺدهي نه وه لام خوشتر نه بووه شهويڪ سه نگر بگرم و تا به ياني ناسمان بارانم به سه ردا بباريني تا بدهين به سه ر ڏوڙماندا، دواتر وتي: نه گهر مردم سهيري چڪ و نه سپه ڪم بڪن و له پيٺا و جيهادي پئي خوادا به ڪاري بهيٺن ڪه مرد عومهر (ﷺ) چو بولاي ته رمه ڪي و وتي: هيچ له ڙناني وه ليد با له سه ر خاليد فرميسڪ نه پريٽ مادهم تينو نه بوو و زماني (له تينويه تيڊا) دهر نه هيٺا، له الاصابه دا وا هاتوه و له ج ۱ ص ۱۴۵ دا دهليٽ: نه مه به لگيه له سه ر نه وهي له مه دينه مردوه، پاي زياتر له سه ر نه وهيه له حمص مردوه، ته واو.

ته به راني له عه بدولائي ڪوري موچه مه د و عومهر و عه ماري دوو ڪوري حه فص له باو ڪيانه وه له با پيريانه وه هيٺاويه تي دهليٽ: بيلال هات بولاي نه بو به ڪرو وتي: نه ي خه ليفه ي پيغه مبهر (ﷺ)، من گويم له پيغه مبهر (ﷺ) بوو دهيفر موو (ان افضل عمل المؤمنين جهاد في سبيل الله) واته (چاڪترين ڪاري باوه ڀداران جيهادي پئي خوايه) منيش دمه ويٽ تا مردن له پيٺا و خوادا سه نگر بگرم، نه بو به ڪر (ﷺ) وتي: بو خاتري خوا نه ي بيلال له بهر ماف و حورمه تي منيش بيت ڪه ته مه نم زور بووه و هيٺم نه ماوه و سه ره مه رگم ماوه له گه لم به، بيلاليش له گه لي مايه وه، ڪه نه بو به ڪر مرد هات بولاي عومهر و هه مان شتي پي و ته وه، عومهر يش واي و ت و بيلاليش پازي نه بوو، عومهر وتي: نه ي ڪي بانگ بدات بيلال؟ وتي: سه عد، چونڪه له مزگه وتي (قبا) دا له

۱- ته به رانيش له نه بي وائيله وه به وڇوره بهر ڪورتي هيٺاويه تي، هه يسه مي ج ۹ ص ۳۵۰ دهليٽ: سه نه ده ڪي حه سه نه، ته واو.

سہرہ می پیغہ مبر (ﷺ) دا بانگی داوہ، بہوہ عومہر بانگی دایہ دست عوقبہ و سہعد^۱ موسای کوپی موحہ مہدی کوپی ئیبراہیمی کوپی تہیمی لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) کوچی دواپی کرد بیلال (ﷺ) بانگی داو ہیشتا پیغہ مبر (ﷺ) نہ خرابوویہ ناو گوڑہ وہ، کہ گہیشته (اشہد ان محمد رسول اللہ) خہ لکی ناو مزگہوت دہ گریان، کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) خرایہ ناو گوڑہ وہ نہ بوبہ کر (ﷺ) پیی وت: بانگ بدہ، وتی: ئہ گہر لہ بہر ئہ وہ ئازادت کردم کہ لہ گہلت بم ئہ وہ باشہ، ئہ گہریش لہ بہر خوا ئازادت کردووم وازم لی بینہ با لہ گہل خوای خو مدا بم، وتی: تہ نہا لہ بہر خوا ئازادم کردوویت، بیلال وتی: دہی لہ دوا پیغہ مبر (ﷺ) بانگ بو کہ س نادم، وتی: دہی باشہ، دہ لیت: مایہ وہ تا دہستہی سوپا بو شام چوو، لہ گہ لیان چوو بو شام بو ئہ وی، لہ سہ عیدی کوپی موسہ بیبیشہ وہ ہاتوہ کہ نہ بوبہ کر کاتیک پوژی ہہینی لہ سہر مینبہر دانیششت بیلال (ﷺ) پیی وت: ئہی ئہ بوبہ کر، وتی: بہ لی، وتی: لہ بہر خوا ئازادت کردووم یان لہ بہر خو ت؟ وتی: لہ بہر خوا، وتی: دہی مؤلہ تم بدہ تا بچم لہ پینا و خوادا غہزا بکہم، ئہ ویش مؤلہ تی دا، بیلالیش چوو بو شام و لہ وی مرد^۲.

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۹ ص ۴۷ لہ ئہ بی یہزیدی مہکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: ئہ بوئہ یوب و میقداد (ﷺ) دہیانوت: فہرمانمان پیکراوہ لہ ہہ موو باریکدا بچین بو جیہاد، ئہم ئایہ تہیان دہ خویندہ وہ (انفروا خفافا وثقالا).

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۷۶ لہ ئہ بوپاشیدی حیرانیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: گہیشتمہ خزکہت میقدادی کوپی ئہ سوہدی سوارچاکی پیغہ مبر (ﷺ) لہ لای

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہ می ج ۵ ص ۲۷۴ دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہدا عہدولرہ حامنی کوپی سہلی کوپی عہ مہار ہہیہ کہ لاوازہ، تہوار. ئین سہعدیش ج ۲ ص ۱۶۸ بہو سہنہ دہو بہو جوڑہ ہیناویہ تی،

۳ - ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۵۰ لہ سہعیدہ وہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی.

تابوتی که سیکی پاره گوڤه وهی ناو حیصص دانیشتبوو، له و زیاتری مه به ست بوو دهیویست بچیت بو غهزا، پیتم وت: خوای له سهر توژی نه نووسیوه وتی: ئهم سورته مان بو دابهزی (انفروا خفافا وثقالا) ته به رانی له ئه بی راشیده وه به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۳۰ ده لیت: له سه نه ده که دا به قیه ی کوپی وه لید هه یه که لاوازیه کی لی به دی ده کړیت، که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته واو.^۱

به یه قی ج ۹ ص ۲۱ له جوبه یری کوپی نوفه یه وه هیناویه تی ده لیت: له دیمه شق لای میقدادی کوپی نه سوود له سهر تابوتی که سیکی خاوه ن فزل دانیشتن، که سیکی پی وت: به لکو نه مسال نه چیت بو غهزا، وتی: سورته تی ته و به مان له سهر دابه زیوه، خوا ده فرمویت (الزخروا خفافا وثقالا) دهی من خوم به (خفیف) ده زانم.

ئین عه بدولبیر له الاستیعاب ج ۱ ص ۵۵۰ له حه مادی کوپی سه له مه له سابتی به نانی و عه لی کوپی زهید و له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ته بوتله (ﷺ) سورته تی (براءة) ی خوینده وه و گه یشته (انفروا خفافا وثقالا) وتی: خوای په ره ردگارمان فره مانمان پی ده کات به گه نچ و پیره وه بچین بو جیهاد، کوپه شیرینه کانم دهی ئاماده م بکه ن، ئامده م بکه ن، ئه وانیش پیان وت: په حمه تی خوات لی بیت تو له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) دا به شداری غهزا بوویت تا کوچی دوایی کرد، له گه ل نه بوبه کرو عومهریشدا هه روات کرد، دهی وازیینه ئیمه له جیاتی تو ده چین بو غهزا، وتی: نا ئاماده م بکه ن بو غهزا، چوو بو غهزای ده ریا تا له ده ریادا مرد، هیچ دوورگه یه کیان به دی نه کرد تا به خاکی بسپیرن تا نه وهی حه وت پوژی پی چوو ئینجا له دوورگه یه کدا به خاکیان سپارد و ته رمه که ششی هیچ گوڤانی به سه ردا نه ها تبوو.^۲

۱- حاکم هیناویه تی، ئین سه عد ج ۳ ص ۱۱۵ له نه بی راشیده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، حاکم ج ۲ ص ۳۴۹ ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، ته واو.

۲- چه ند لیکنه وه یه ک بو واتای خفاف یان خفیف کراوه وه: پیری، لاوازی، بچوکی... هتد.

۳- ئین سه عد ج ۲ ص ۶۶ له ریگه ی سابت و عه لی له نه سه وه به دوورو دریزی به هه مان شیوه هیناویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۲۱ و حاکم ج ۳ ص ۳۵۲ له ریگه ی حه ماد له سابت و عه لی له نه سه وه به و واتایه به کورته هیناویانه، حاکم ده لیت: فره مووده که له سهر مه رچی موسلیم سه حیه و بوخاری و

حاکم ج ۳ ص ۴۵۸ له موحه مده دی کورۍ سرینه وه هیناویه تی ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) له گهل پیغه مبر (ﷺ) دا به شداری به درۍ کرد، دواتریش له هه موو غزاګانی موسلماناندا ناماده بوو جګه له یه ک سال نه بیت که نهو ساله که سیکی گهنج سه رکړده ی سوپاکه بوو نهو سال نه بوئ یوب به شداری نه کرد، دواتر خه فه تی ده خواردو دهیوت: گرنګ نیه کی سه رکړده یه، نه خوش کهوت و یه زیدی کورې موغاویه سه رکړده ی سوپا بوو هات بو سه ردانی، وتی: پیویستیت چیه؟ وتی: نه گهر مردم سوارم بکهو بمبه بوو خاکی دوژمن و له کویدا کرا له وی دامنې، نه گهرنا به خاکم بسپیره، پاشان بګه رپړه وه، ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) دهیوت: خوا فرموویه تی (انفرو خفا و ثقالا) نه ی ئیدی من هریه کی که له و دوانه.^۱

نبن عه بدولبر له الایتعاب ج ۱ ص ۴۴ له نه بی ظیان له ماموستاګانیه وه له نه بوئ یوبه وه (ﷺ) هیناویه تی که له سه رده می موغاویه دا (ﷺ) چوو بو غهزا، کاتیک توانای نه ما به هاو له کانی وت: نه گهر مردم بمبه نه که گه یشتنه لای دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، نه وانیش وایان کرد، نینجا هه موو فرموده که دینیت، ته واو.

نیمامی نه حمده هیناویه تی و له البدایة والنهایة ج ۳ ص ۵۹ یشدا له نه بو قبیانه وه هیناویانه ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) له گهل یه زیدی کورۍ موغاویه دا چوو بو غهزاو وتی: نه گهر مردم بمبه نه خاکی دوژمن و له کوئ گه یشتن به دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، پاشان وتی: گویم له پیغه مبر (ﷺ) بوو دهیغه رموو (هه رکه س بمریت و هیچ هاو له بو خوا دانه نیت ده چیت به هه شته وه).^۲

موسلیم نه یانه نیاو، نه بویه علاش هیناویه تی، له المجمع ج ۹ ص ۳۱۲ دا به کورتی هاتووه و ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی صه حیحن.

۱- نبن سه عدیش ج ۳ ص ۴۹ له موحه مده وه بهو جوړه هیناویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۴۰۵ یشدا هاتووه و ده لیت: نه بوئ یسحاقی فزاری له موحه مده وه هیناویه تی و ناوی گهنجه که شی هیناوه که عه بدولمه لیکۍ کورۍ مه روان بووه، ته واو.

۲- نبن سه عد ج ۳ ص ۴۹ بهو جوړه ی دهقی نبن عه بدولبر هیناویه تی.

ئین ئیسحاق باس لهوه دهکات نه بوخوزهیمه - پاش چوونی پیغه مبهه (ﷺ) به چهند پوژیک - له پوژیکی گهرمدا گه پرایه وه بو ماله وه و سهیر دهکات دوو نافرهت له حوشه کهیدا له ژیر که پردان، هه رکامیان ئاوپرژینی دهکات و تییدا ئاوفینک دهکاته وه و خواردنی تییدا بو ناماده دهکات، که چوویه وه ژورره وه سهیری ههردوو ژنه کهی کرد چی بو دهکن وتی: پیغه مبهه (ﷺ) له گهرما و بهرخوور په شه بادا بیت و نه بوخوزهیمه ش لای ئاوی سارد و سیبهرو خواردن و ژنی جوان له ماله وه دانیشتیبت؟ به خوا نه مه ویزدان نیه، سویند به خوا ناچمه ناو هیچ کام له دوو که پره تا نه گهم به پیغه مبهه (ﷺ) خوی ناماده کرد و چوو بولای و شتره کهی و نامادهی کرد و چوو به دواي پیغه مبهه (ﷺ) و له ته بوک گه یشته خزمه تی، عومهیری کوپی وه هبی جومه حی له پیگه دا گه یشت به پیغه مبهه (ﷺ) و نه ویش دهیویست بچیت بولای پیغه مبهه (ﷺ) و پیکه وه چوون تا له ته بوک نزیک بوونه وه، نه بوخه یسه مه به عومهیری کوپی وه هبی وت: من تاوانیکم هیه ئیتر پیویست ناکات تو به دوامه وه بیت تا دهچمه لای پیغه مبهه (ﷺ) نه ویش وتی: باشه، چوو تا له پیغه مبهه (ﷺ) نزیک بوویه وه و خه لکی وتیان و له ریوه سواریک دیت، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (دهی نه بوخه یسه مه بیت) وتیان: سویند به خوا نهی پیغه مبهه (ﷺ) خوا خویه تی، کاتیک گه یشت چوو و سه لامی کرد له پیغه مبهه (ﷺ)، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (اولی لك یا ابا خیشمه) پاشان نه ویش هه واله کهی بو پیغه مبهه (ﷺ) باسکرد و نه ویش فهرمووی خیر ده بیت نزای خیریشی بو کرد.

عوروهی کوپی زوبه یرو موسای کوپی عوقبه چیرۆکی نه بوخه یسه مه دینن به شیوهی دهقه کهی ئین ئیسحاق و به فراوانتر دهیهنن، دهلین: له دهمه و پاییزدا چوو بو ته بوک، له البدايه والنهایه ج ۵ ص ۷ دا واهاتوه، ته به رانی هیناویه تی و له المجمع ج ۶ ص ۱۹۲ یشدا هاتوه له سه عدی کوپی خه یسه مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبهه (ﷺ) دواکه وتم و چوو مه وه حوشه ی مال و ده بینم که پر ناو پرژین کراوه و ژنه کهم له وییه، وتم: نه مه ویزدان نیه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو گهرما و من

له سڀنهن ۾ خوشيڏايم، هه سڌام و سواڙي و شتره ڪم ٻووم خورما م برد و ڙنه ڪم و تي: ٻو ڪوي نه ٻوخه يسه مه؟ منيش چووم به رهو لاي پيغه مبر (ﷺ) تا له نيوهي پيدا عومه يري ڪوري وهه ٻم پي گهيش، وٽم: تو ڪه سيڪي نه ترس و دليري من ده زانم ڪه ده چمه خزمه ت پيغه مبر (ﷺ) به تا وانباري ده چمه خزمه تي، ده ي تو دوا بڪه وه تا من به ته نها بچمه خزمه تي، عومه يري دوام ڪه وت و ڪه منيش نزڪي سه رباز ڪه ڪه ٻوومه وه خه لڪي بينيميان، پيغه مبر (ﷺ) فه مووي (ده ي نه ٻوخه يسه مه بيت) چووم وٽم: نه ي پيغه مبري خوا خه ريك ٻوو مال ويران ٻم، پرو داهه ڪم ٻو گيڙايه وه، پيغه مبريش (ﷺ) قسه و نزي خيريشي ٻو ڪردم.^{۱ ۲}

(خه م و په ڙاره ي هاوه لان (ﷺ) له سه ر نه توانين ٻو چوون ٻو غه زاو به خششي ري خوا)

ئيبن ئيسحاق ده لئيت: بيستم ئيبن ياميني نه زري گهيشت به نه ٻوله يلاو عه بدوللاي مغفل (ﷺ) ده گريان و تي: ٻوچي ده گرين؟ و تيان: چووين ٻولا ي پيغه مبر (ﷺ) تا چه ڪمان پي بدات ڪه چي پي نه ٻوو، ئيمه يش نه مانتواني له گه لي بچين، نه و يش وش تريڪي دا به هه ردو وڪيان و بريڪ خورما ي پيدان نه وانيش له گه ل پيغه مبر (ﷺ) دا چوون.

يونس له ئيبن ئيسحاق وه نه وهش زياد ده ڪات: عه لبه ي ڪوري زهيد (ﷺ) شهو چوو تير نوڙي ڪردو گريا، و تي: خوا تو فه رمانت به جهاد ڪردو وه و هانت داوين ٻوي، ده ي من هيچم نيه تاپي بچم، پيغه مبره ڪه يشت له ده ستيدا نيه تا پيم بدات، من گه ردي هه رموسلمانن ڪ نازاد ده ڪم له سه ر مال يان جهسته يان نابروم، پاشان

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۱۹۲ ده لئيت: له سه نه ده ڪه دا يه عقوبي ڪوري موحه مه دي زوهري هه يه ڪه لاوازه. ته واو.

به یانی له گه‌ل خه‌که‌که چوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (این المتصدق هذه الليلة؟) که‌س هه‌لنه‌سا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی کییه‌ با هه‌ستیت، ئه‌ویش چوو بۆ‌لای و پئی وت: پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی (ابشر فوالذي نفسي بيده لقد كتبت في الزكاة المتقبلة) واته‌ (موژده‌ت لی بی‌ت سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ ده‌سته‌ له‌ زه‌کاتی قبول‌کردا‌ودا‌ نووسرا).^۱

ئین مندا له‌ ئه‌بی عه‌بسی کوپی حبروه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یدی کوپی حارسه‌وه‌ (ﷺ) یه‌کیک له‌ هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، کاتی‌ک هانی سه‌ده‌قه‌ی دا که‌سیکیان چی لابوو هینای، عه‌لبه‌ی کوپی زه‌ید وتی: خواجه من هیچ نیه‌ بیه‌خشم، خواجه وا ئابرووم به‌رامبه‌ر هه‌موو دروستکراوه‌کانت ده‌به‌خشم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمانی کرد یه‌کیک هاواری کرد (این المتصدق بعرضه البارحة؟) عه‌لبه‌ هه‌ستا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (سه‌ده‌قه‌که‌ت قبول‌کرا). به‌زار له‌ علیه‌وه‌ (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هانی به‌خششی دا، ئینجا فهرمووده‌که‌ دینیت.^۲

^۱ - له‌ البدایه والنهایه ج ۵ ص ۵ دا واهاتوو. له‌ الاصابه ج ۲ ص ۵۰۰ دا ده‌لیت: ئین ئیسحاق به‌بی سه‌نه‌د فهرمووده‌که‌ی هیناوه‌، له‌ فهرمووده‌که‌ی مه‌جمعی کوپی حارسه‌و فهرمووده‌که‌ی عه‌مری کوپی عه‌وف و ئه‌بی عه‌بسی کوپی حبرو فهرمووده‌که‌ی عه‌لبی کوپی زه‌ید و قوته‌بیه‌وه‌ موسنه‌دی مه‌وصول هاتوو، ئین مرده‌ویه‌ له‌ مه‌جمعی کوپی حارسه‌وه‌ هیناویه‌تی.

^۲ - به‌زار ده‌لیت ئه‌م عه‌لبه‌یه‌ له‌ناو پشتیواناندا که‌سیکی ناسراوه‌ و جگه‌ له‌م فهرمووده‌ی فهرمووده‌ی تریمان نه‌بیستوو، ئین ئه‌بی دونیا و ئین شاهین له‌ پیگه‌ی که‌سیری عه‌بدوللای کوپی عه‌مری عه‌وف له‌ باوکیه‌وه‌ له‌ باپیره‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هیناویه‌تی، به‌ کورتی ته‌واو بوو، ئین نه‌جاشی به‌ کورتی له‌ عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یده‌وه‌ هیناویه‌تی، له‌ کنز العمال ج ۷ ص ۸۰ یشدا هاتوو.

(نکولی له سهر نه وهی دهر چوونی له پیناو خوا دا درهنگ خستبیت)

نیمامی نه حمده له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته یه کی نارد بو موته و زهیدی کرد به نه میریان، نه گهر زهید کوژا جه عفر، نه گهر نه ویش کوژا ئین ره واحة، ئین ره واحة دواکه وت، له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) مایه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (بو چی دواکه وتویت؟) وتی: له گهل تو دهم، فرمووی (لغدوة او روجه فی سبیل الله خیر من الدنیا وما فیها)^۱.

نیمامی نه حمده له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) عه بدولای کوری ره واحة ی به سریه یه که وه نارد، نه و پوژه پوژی هینی بو، هاوه لانی پیشخست و وتی: من له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی هینی ده که م پاشان ده که مه وه پینان، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی کرد بین و فهرمووی (بو چی له گهل هاوه له کانتدا نه چویت؟) وتی: ویستم له گهل تدا نویژی هینی بکه م ئینجا بکه مه وه پینان، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی نه گهر چی له سهر زهید دا هیه هه مووی ببه خشیت ناگه یته وه به و چوونه یاندا^۲.

هه روه ها نیمامی نه حمده له مو عازی کوری نه نه سه وه (ﷺ) له پیغه مبه ر وه (ﷺ) هی ناویه تی که فهرمانی غزای به هاوه لانی کردوه، یه کیکیان وتویه تی: من ده مینمه وه تا

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه، ئین ئه بی شه یبه ش له ئین عه ببا سه وه به هه مان شیوه هی ناویه تی، هه روه که له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۹ دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - ترمزی هی ناویه تی و دواتر له سهر نه وهی له شوعبه وه هی ناویه تی قسه ده کات و ده لیت: حه که م له موقه سه م ته نها پینچ فهرمووده که ی بیستوه، نه مه ش له وانیه، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه.

له گهل پیغه مبر (ﷺ) نوږژ ده کهم و سه لامي لیده کهم و مالناوایی لی ده کهم تا نزیه کم بو بکات و بییت به پشتمنه بپوژي دوايي، که پیغه مبر (ﷺ) نوږژي کرد کابرا چوو و سه لامي لیکرد، پیغه مبر (ﷺ) فرموده دي (د زمانيت هاو لانت چهنده پیشت که وتوون؟) وتی: نه مړ به چوونيان پیشم که وتوون، فرمودی (والذي نفسي نفسي بيده لقد سبقك بآبعد ما بين المشرقين والمغربين في الفضيلة) (سويند به وهی گیانمی به دهسته له فزندا زیاتر له دووری نیوان پوژه لات و پوژناوا پیشت که وتوون)^۱.

به یهه قی ج ۹ ص ۱۵۸ له نه بی هوره یروه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: پیغه مبر (ﷺ) فرماني به سریه یه کرد تا در بچن، وتیان: نه ی پیغه مبر خوا نه مشه و بچن یان بمینینه وه تا پوژ ده بیته وه؟ فرمودی (اولا تحبون ان تبیتوا في خريف من خراف الجنة؟) واته (نایا حه زنا کهن له باخچه یه که له باخچه کانی به هه شتدا بمیننه وه؟)^۲.

نیین راهه ویه و به یهه قی له نه بی زهرعی کوری عومری کوری جهریره وه هیناو یانه ده لیت: عومری کوری خه تتاب (ﷺ) سوپایه کی نارد که تیایدا موعازی کوری جه به ل (ﷺ) هه بو، که چوون و موعازی بینی، وتی: نه چوویت؟ وتی: ویستم نوږژي هینی بکه م نینجا بچم، عومر وتی: مه گهر گویت له پیغه مبر (ﷺ) نه بووه که ده فرمویت (العدوة والروحة في سبيل الله خير من الدنيا وما فيها) (هاتن و چوون له پیناو خوادا چاکتره له دنیا و نه وهی تیایدا یه)^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۴ ده لیت: له سه نه ده که یدا زببایی کوری فائیده هیه که نه بو حاته م متمانه ی پی ددات و هندی به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

۳ - ضعیف.

۴ - ته به رانیس هه روا هیناو یه تی، هه یسه می ج ۵ ص ۲۷۶ ده لیت: به کری کوری سه هلی دمیا تی ماموستایه تی، زه ه بی ده لیت: فرموده دي موقاریبه، نه سائیش ده لیت: لاوازه، له سه نه ده که دا نیین له یهه ش هیه، ته واو.

۵ - صحیح.

۶ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۹ دا واهاتووه.

(سەرکۆنەى ئەو كەسەى لە رىي خوا دوا دەكەوئىت و كە مەرخە مى تىدا دەنوئىت)

بوخارى لە كەسەى كۆرى مالىكەو (ﷺ) ھىناوئەتى دەئىت: لە ھىچ غەزايەكى
پىغەمبەردا (ﷺ) دوانەكەوتم جگە لە غەزاي تەبوو، بەلام لە غەزاي بەدر
دواكەوتم و كەسەى لەسەر ئەو سەرکۆنە نەكرا، بەلكو پىغەمبەر (ﷺ) بۆ
كاروانىكى قورەيش چوو تا بەبى كات و بەلئىن خوا گەياندى بەيەك، لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) لە عەقەبەدا بەشداربووم كە بەلئىنى ئىسلامان دا، ھەزناكەم لە
جياتى ئەو لە بەدردا بەشداربوومايە ھەرچەندە بەدر لەناو خەلكدا زياتر لە عەقەبە
باس دەكرىت، لەسەر باس و خواسى من ئەو ھەيە ھىچ كات ھىندە بە ھىزو سادە
نەبووم كاتىك لەو غەزايەدا دواكەوتم، سوئند بە خوا ھىچ كات پىش ئەو دوو وئاخەم
نەبوون بەلام لەو غەزايەدا دوانە كۆكردنەو، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرغەزايەكى وئىستىت
واى نىشانداو بۆ شوئىنىكى تر دەچىت تا ئەو غەزايەى پىغەمبەر (ﷺ) كە لە
گەرمایەكى سەختدا كرى، بەرەو سەفەرىكى دوور چوو و ژمارەو ئامادەسازىيەكى
زۆرى ھەبوو، بە ئاشكرا بە موسلمانانى راگەياندا تا ئامادەسازى خويان بۆ جەنگەكە
بكەن، بۆيە پىنى فەرموون كە دەيەوئىت بۆ كۆى بچىت، موسلمانانىش لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) زۆر بوون و لە ژمارەى نووسىن نەدەھاتن (نەدەكرا ناو نووسىن
بكرىن) ھەركەس بىويستايە ئامادە نەبىت واى دەزانى ئەگەر سەروشى خواى لەسەر
دانەبەزىت كەس پىنى نازانىت.

پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى بەرھەم گەيشتندا ئەو غەزايەى كرى و خۆى بۆ ئامادەكرد و
موسلمانانىش لەگەلئىدا خويان ئامادەكرد، منىش دەچووم تا خۆم لەگەلئىدا ئامادە
بكەم، دوايى دەگەرەمەو ھىچ نەدەكرد، لە دەروونى خۆمدا دەموت من دەتوانم
بچم، بەردەوام وابووم تا خەلكى مەسەلەكەيان تەواو توندكردەو و پىغەمبەر (ﷺ) و
موسلمانان ئامادە بوون و منىش ھىچ خۆم ئامادە نەكردبوو، وئەم: دواى پوژىك يان

دوو پوژ خوم ناماده دهکهم، دواتر خوم دهگهیهنم پییان، پاش نهوهی چوون که و تمه خو ناماده کردن، گه پامه وه هیچم نه کرد، پاشان چووم و گه پامه وه دووباره هیچم نه کرد، هه روا بووم تا نهوهی چوون و کات له دهست چوو، ویستم برؤم و خوم بگهیهنمه لایان، -خوزگهش بچومایه- به لام نه چووم، دواي چوونی پیغه مبهه (ﷺ) ده چوومه ناو خه لک نه وه خه فته تباری ده کردم هیچ پیایو یکم نه ده بیینی مه گهر نهوهی تو مه تبار به دوو پوویی بیت یان په ککه و تهیه که خوا جیهادی له سه ره نه نوو سیبوو، پیغه مبهه (ﷺ) منی بیرنه که و ته وه تا گه یشته ته بووک، له ناو خه لکه که دا له ته بووک له ناو خه لکه که دا دانیشتبوو فهرمووی (ما فعل کعب؟) و اته (که عب چی کرد؟) یه کی که له به نی سه له مه وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا، دوو کراسه که ی و نه ملا و نه ولا که ی نه یان نه یشت بیت، موعازی کوپی جه به لیش وتی: خراپت وت سویند به خوا ته نه نا خیرمان لی بینیه، پیغه مبهه (ﷺ) بیدهنگ بوو، که عبی کوپی مالیک ده لیئت: کاتی که به ره و ری که و تو وه، گیرم خوارد و بیرم کرده وه درؤبکه م یان نا، ده موت: سبه بیینی چوون له تووره یی پیغه مبهه (ﷺ) خوم ده رباز بکه م؟ بو نه مه پای هه موو خاوه ن پراکانی مال و منالم و هرگرت، کاتی که وترا: پیغه مبهه (ﷺ) وا به ریو هیه نه وه له سه ردا نه ما و زانیم هه رگیز به درؤ پزگارم ناییت، بویه بریارمدا راستیه که ی پی بلیم، پیغه مبهه (ﷺ) ده هاته وه، کاتی که له سه فهریک ده هاته وه ده چوویه مزگه وت و دوو رکات نویژی تییدا ده کرد و دواتر لای خه لکه که دانیششت، نه وانه ی دواکه و تبوون ده چوونه لای و پوزشیان ده هینا یه وه سویند یان و ده خوارد، نه وانه ش هه شتا و نه ونده که س بوون، پیغه مبهه (ﷺ) به پووکه ش وازی لی هینان و به یعه تی لی و هرگرتن و لییان خوشبوو و ناخ و نه نییه که شیانی دایه ده ست خوای گه وره، منیش چووم بو لای، که سه لام لی کرد زهرده خه نه یه کی تووره ئامیزی کرد و دواتر فهرمووی (وهره) منیش چووم تا له به رده میدا دانیشتم، پیی فهرمووم (ما خلفک؟ الم تکن قد ابتغی ظهرك؟) وتم: با، سویند به خوا نه گهر له لای که سیکی تری جگه له تو بووما یه به پوزش و بیانوویه که خوم له تووره یی و رهقی ده رباز ده کرد من فیتری مشتومرم، به لام سویند

بە خۇا زانېم ئەگەر درۋىيەكت بۇ بىكەم پازىت دەكەم بەلّام لەۋانەيە خۇا توورەيى تۆ
 بەسەرمدە دابارىنى، ئەگەر يىش راستىيەكەت پى بلىم لىم توورە دەبىت، ھىوام وايە
 بە ھۈيەۋە خۇا لىم خۇش بىت، بە خۇا مەن ھىچ بىانۋىيەكەم نەبو، بە خۇا ھىچ كات
 ھىندە بوۋر نەترس نەبووم تا لە تۆ دوابكەوم، پىغەمبەر (ﷺ) فەر موۋى (ئەمە
 راستى وت، دەي ھەستە تا خۇا ھوكمى خۇى لەسەرت دەدات) منىش ھەستام و
 ھەندى لە كەسانى بەنى سەلەمە كەۋتنە شوېنم و وتيان: بە خۇا نەمانبىنيۋە پىش
 ئەمەش درۋت كەربىت؟ تۆ نەتتوانى ۋەك ئەۋانى تر كە دواكەۋتن بىانۋە بەننىتەۋە
 بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، ھىندەت بەسە پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي لىخۇشبوونت بۇ بىكات،
 سوېند بە خۇا بەردەۋام سەركۈنەيان دەكردم تا ئەۋەي خەرىكبوۋ بگەرىمەۋە و خۇم
 بەدرۋبىخەمەۋە، پاشان پىم وتن: كەسى تر ئەمپروۋ وايكردوۋە؟ وتيان: بەلى دوۋكەس
 ۋەك تۆيان وت و ھەمان شت كە بەتۆ وترا بەۋانىش وترا، وتم: ئەۋ دوانە كى بوون؟
 وتيان: مرارەي كوپى پەبىيى عومەرى و ھىلالى كوپى ئومەيىيە واققى، دوۋكەسى
 پىاۋچاكيان پى وتم كە لە بەدردا بەشداربوون و پىشەنگ بوون، پىغەمبەر (ﷺ)
 پىگىر لە مۇسلمانان كە ئەم سىانەمان بدوېنن، خەلك لىمان دوور دەكەۋتنەۋە و
 بەرامبەرمان گۇران تا ئەۋەي خۇم بىزرا، ماۋەي پەنجا شەۋ لەۋبارەدا بوۋىن، دوو
 ھاۋپىكەي ترم سەريان دانەۋاند و لە مائەۋە دادەنىشتن و دەگىيان، بەلّام مەن ۋەك
 ئەۋان نەبووم لەگەل مۇسلماناندا بەشدارى نوېژم دەكرد و دەچومە بازارو كەس
 نەيدەۋاندەم، دەچوم بۇلای پىغەمبەر (ﷺ) لە داۋاي ئەۋەي لە داۋاي نوېژم دادەنىشت
 سەلام لى دەكرد و لە دەروۋنى خۇمدا دەموت ئەرى بۇ ۋەلّامدانەۋەي سەلامەكەم
 لىۋەكانى جولاند يان نا؟ دواتر لە نزىكەۋە نوېژم دەكرد و لە ژىرچاۋەۋە سەيرم
 دەكرد، كاتىك لە نوېژم دەبوۋمەۋە سەيرى دەكردم، كاتىك لام دەكردەۋە بەلايدا چاۋى
 لى لا دەبردەم، تا ئەۋەي دوورەپەرىزى خەلك زۆر بىزارى كەردم و چومە سەر دىۋارى
 ھەۋشەي ئەبوقەتادە - ئامۇزام بوو و لە ھەموۋكەس لام خۇشەۋىستەر بوو - سەلام
 لى كەرد، سوېند بە خۇا ۋەلّامى سەلامەكەي نەدامەۋە، وتم: ئەي ئەبوقەتالە بۇ

خاتری خوا تو دهنایت من خواو پیغه مبهری خوام خوش دهویت؟ بیدهنگ بوو، دووباره پیم وتهوه بو خاتری خوا، نهویش بیدهنگ بوو، بو جاری سییه میش وتمهوه بو خاتری خوا، وتی: خواو پیغه مبهره که ی دهنانم، منیش پر فرمیسک بوون و چووم تا له دیواره که دابهزیم، بهرهو بازاری مه دینه ده چووم تا هندی له خه لکی شام که ده هاتن له مه دینه خوراکیان ده فروشت هاتن یه کیکیان وتی: کی که عبی کوری مالیکم پی نیشان ددهات؟ هه موو خه لک ناماژهیان بو ده کرد که بهرهو پروی من بیت، نهویش نامه یه کی پاشای غهسانی پیدام، نامه که له پارچه یه کی ناوری شمدا بوو، تیایدا هاتبوو:

(بیستوومه هاوه له کهت دورره پهریزی لی کردوویت، خواش تو ی ریسواو زه بوون نه کردووه، وهره بۆلای ئیمه دالدهو دلنه واکه رت بین)

کاتیك خویندمه وه وتم: نه مهش به لایه کی تره، بردم و خستمه ناو ته نووره که وه، به و باره وه ماوه ی چل شهو ماینه وه، پیغه مبهر (ﷺ) که سی نارد بۆلام وتی: پیغه مبهر (ﷺ) فرمانی پی کردوویت له ژنه کهت دورره که ویته وه، وتم: ته لاقی بدهم یان چی بکه م؟ وتی: نا لیئ نزیک مه بهره وه و که ناری لی بگرن، بو هاوه له کانیشم ههروای فهرموو بوو، منیش به ژنه کهم وت: برۆره وه بو مالی باوکت و له وی به تا خوا بریاری سهر ئه م مه سه له ددهات، ژنه که ی هیلالی کوری ئومه ییه هات بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) وتی: نه ی پیغه مبهری خوا هیلالی کوری ئومه ییه پیریکی په که که وته یه، خزمه تکاری نیه، ده کریت خزمه تی بکه م؟ فهرمووی ئاساییه به لام لیئ نزیک نه بیته وه، نه و ژنه ده لیئت: سویند به خوا جووله ی نه کرد، بهس ده گریا، که عب ده لیئت: هه ندی له که سوکارم پییان وتم: بوچی وه هیلالی کوری ئومه ییه مؤله ت له پیغه مبهر (ﷺ) وهرناگریت بو ژنه کهت، وتم: نه به خوا نه وه ناکه م، چوزانم نه گهر نه و داوای لی بکه م پیغه مبهر (ﷺ) چی ده لیئت له کاتیکدا من که سیکی گه نجم؟ ده شه و دوا ی نه وه به و باره وه مامه وه و په نجا شه و مان ته و او کرد به و باره وه، کاتیك نویژی به یانیم کرد له به یانی شه وی په نجاهه مدا له لای مالی خو مان بووم به و باره وه

دانىشتىبوم كە دونىام لى ھاتىبوۋىيەك - گويم لى ھاۋارى يەكك بوو لەسەر شاخ بە دەنگى بەرز ھاۋارى دەكرد ئەى كەعب موژدەت لى بىت، منىش سوجدەم برد و زانىم دەرووى خىر كراۋەتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەلىخوشبوۋنى خوا بۇمان مۇلەتى بە خەك دا تا بماندوينن، ئەمەش لە كاتى نويزى بەيانىدا بوو، خەلكى ھاتن و موژدىيان پى دايىن، ھەندى موژدەدەر بەرەۋلاى دوو ھاۋرىكەم چوون، يەككىش بە ئەسپەۋە ھات بەرەۋ لام و يەككىش لە بەرزايى شاخەۋە ھاۋارى دەكرد (لە بەنى ئەسەلم بوو) دەنگەكە لە ئەسپەكە خىراتر بوو، كاتىك ئەۋ دەنگەم بىست و ئەۋكەسەش ھات، كراسەكەم لابرە بۇى و ھەردوۋكىم پىدا، سويند بە خوا ئەۋ پۇژ تەنھا ئەۋ دوو جەلم ھەبوو، دواىى دووكراسم بەماۋە ۋەرگت و چووم بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، خەلكى دەستە دەستە دەھاتن پىرۇزبايىان لى دەكردم و دەيانوت: تەۋبەى خوات لى پىرۇزبىت، منىش چوومە مزگەۋت و پىغەمبەر (ﷺ) لەۋى دانىشتىبوو و خەلكى لە دەۋرى بوون، تەلەھى كوپرى عوبەيدوللا بەپەلە ھات بەرەۋ لام و تەۋقە و پىرۇزبايى لەگەل كىردم، سويند بەخوا لەناۋ كۇچەراندە بەس ئەۋ ھات بۇلام، ئەۋەش لەبىرناكەم، كاتىك سەلام كىرد لە پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) لەتاۋ خوشىدا دەموچاۋى پىرشنكى دەدا فەرموۋى (ابشر بخير يوم مر عليك منى ولدتك امك) واتە (موژدەت لى بىت بە پۇژىك لەۋ كاتەۋەى لەدايك بوويت تا ئەمپۇ پاكترىن پۇژتە) منىش و تە: ئەى پىغەمبەرى خوا لە تۆۋەۋە يان لە خواۋە؟ فەرموۋى (نا، بەلكو لە خواۋە) پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر بەشتىك دلخۇش بوايە پوخسارى ۋاپىرشنكى دەدايەۋە دەتوت پارچەيەكى مانگە، ئىمەش ئەۋەمان دەزانى، كاتىك لە خىزمەتىدا دانىشتەم و تە: ئەى پىغەمبەرى خوا تەۋبەكەم لەسەر ئەۋەيە مال و سامانم بە سەدەقە لە پىناۋ خواد و پىغەمبەر كەيدا بىخەشەم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھەندىك لە مال و سامانت بۇ خوت بەئىلەرەۋە ئەۋە بۇت باشترە) منىش و تە: پىشكەكەى خەبەرم دەھىلمەۋە، و تە: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) خۋاى گەۋرە بە راستگوۋى پىزگارى كىردم بەلەن بى تاماۋم لەگەل كەس درۆنەكەم و تەنھا راست بلىم، سويند بە خوا لەۋكاتەۋە ھىچ كەس لە

موسلمانانم نه ده دی خوا له راستگویدا پشکداری بکات وهک من، له وکاته وه تا نه مړو
 یهک درؤم نه کردو وه هیوام وایه خوا له مه وداش بمپاریزیت، خوای گه ورهش نه م
 نایه ته ی بؤ پیغه مبه ره که ی دابه زاند (لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والانصار) تا
 (وكونوا مع الصادقين) سویند به خوا داوای به خششی ئیسلام گه وره ترین شت لام
 راستگو ییم له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) بوو به وه ی درؤم له گهل نه کردو وه وهک نه وانه ی
 درو یان کرد قوربه سر نه بووم، چونکه خوا له باره ی نه وانه وه نه م نایه ته ی دابه زاند
 (سحلفون بالله لكم اذا انقلبتم اليهم لتعرضوا عنهم) تا (فان الله لا ترضى عن القوم
 الفسقين) که عب ده لیت: نه ی سی که سه که ئیمه وانه دواکه وتین که لای پیغه مبه ر
 (ﷺ) سویند یان خواردو به یعت و داوای لیخو شبوونی پیغه مبه ر یان ده سته وت،
 پیغه مبه ر (ﷺ) کاره که ی ئیمه ی دواخت تا خوای گه وره بریاری له سر دا، نه وه بوو
 فه رموی (وعلى الثلاثة الذين خلفوا) نه و دواکه وتنه مه به سستی له دواکه وتنی
 غه زامان نه بوو، به لکو دواختنی بارمان بوو له وانه ی سویند و پوزش یان لای
 پیغه مبه ر (ﷺ) نیشان داو ئه ویش لی وهرگرتن، موسلیم به و جوړه هی ناویه تی، ئین
 ئیسحاقیش هه روا. ئیمامی نه حمده به زیاده یه کی که مه وه هی ناویه تی، له البداية
 والنهاية ج ۵ ص ۲۳ دا هاتو وه، نه بوداودو نه سائیش به کورتی و به جیا به و جوړه
 هی ناویه انه، ترمزی به شیکی سه ره تای هی ناوه دوا یی ده لیت: فه رموده که ی هی ناوه،^۱

^۱ - له الترغیب ج ۴ ص ۲۶۶ یشدا هاتو وه. به یهه قیش ج ۹ ص ۲۲ به دوورو درژی هی ناویه تی.

(هه ره شه له و که سه ی له ناو ژنو مالیدا ده مینیته وه و)

(واز له جهاد دینیت)

به یه ه قی ج ۹ ص ۴۵ له ئه بی عمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له قوسته ننتینه بوون و عوقبه ی کوږی عامر به پررسی خه لکی میسرو که سیکیش - فوضاله ی کوږی عوبه ید - به پررسی خه لکی شام بوو، له شاره که وه پزیکي گه وره ی پومه کان هاتن، نیمه ش پریمان بو به ستن، یه کی که له موسلمانان دای به سر پومه کاندای تا چوویه ناویان و دوايي هاته وه بولا مان، خه لکی هاواریان به ره و پووکرد و تیان (سبحان الله) خوئی تووشی ناره حه تی و مالویرانی کرد، ئه بوئه یوبی ئه نساری (ﷺ) هاو له ی پیغه مبر (ﷺ) هه ستاو وتی: خه لکینه ئیوه به و جوړه ته ئویلی ئه و نایه ته ده که ن، ئه م نایه ته له ناو نیمه ی کو مه لی پشتیواناندا دابه زی، کاتیک خوا ئایینی خوئی سه رب لند کرد و سه رخه رانی زور کرد - له نیوان خو ماندا له دوور چاوی پیغه مبر وه (ﷺ) - وتمان واپاره و سامانمان فه و تا بریا بمانه یشتایه ته وه، خوا ی گه وره ش به رمبر به و نیاره مان وه لامي داینه وه و فره مووی (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة) بویه ئه و مالویرانی و خو به هیلاک بردنه له سر نه وه بوو، فره مان ی غه زای پی کردین، ئه بوئه یوب تا مردنی سه رقالی غه زای پی خوا بوو. به یه ه قی ج ۹ ص ۹۹ له لایه کی دیکه وه له ئه بی عیمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه لمه تمان برده سه ر شاری قوسته ننتینه و عه بدولپرهمانی کوږی خالیدی کوږی وه لید به پررسمان بوو و پومیش پیشیان دابوو به دیواری شاره که وه، یه کی که له موسلمانان هه لی کوتایه سه ر دوژمن، خه لکی و تیان: سه یرکه، لا اله الا الله چون خوئی تووشی سه ختی و هیلاکی کرد، ئه بوئه یوب (ﷺ) وتی: ئه م نایه ته له ناو نیمه ی کو مه لی پشتیواناندا دابه زی کاتیک خوا پیغه مبره ی خوئی سه رخست و ئیسلامی زال کرد، وتمان: باشترا یه له ناو مال و سامانی خو ماندا بین و به وه سه رقال بین، خوا ی گه وره ش ئه م نایه ته ی دابه زاند (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی

التهلكة) بویه دهستانه دونیا و سامان و از هیئان له جیهادمان به هیلاکیدا چوونه،
 نه بو عیمران وتی: نه بوئه یوب به رده وام له پرسی خوادا جیهادی ده کرد تا له
 قوسته ننتینه به خاک سپیردرا.^۱

نه بوداود و ترمزی و نه سائی له نه بی عیمرانه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: یه کیك له
 کۆچه ران له قوسته ننتینه بوو، هه ندی خه لك وتیان به دهستی خوی و اخوی به
 هیلاکدا برد، نه بوئه یوبی نه ساریشمان له گه لدا بوو، هه ندی خه لك وتیان: به دهستی
 خوی و اخوی به هیلاکدا برد، نه بوئه یوب وتی: ئیمه چاکتر شاره زای نه و نایه ته یین و
 له ناو ئیمه دا دابه زی، هاوده می پیغه مبه ر (ﷺ) بووین و له شه ره کاندای له گه لیدا
 بووین و سه رمان ده خست، کاتیك ئیسلام بئاو بوویه وه و سه رکه وت، ئیمه کۆمه لی
 پشتیوانان کۆبووینه وه و وتان خوا پیزداری کردین به هاوده می پیغه مبه ر (ﷺ) و
 سه رخستنی تا ئیسلام بئاو بوویه وه و موسلمانان زۆر بوون، ئیمه ئیسلامان پیش
 ژن و منال و سامانمان خست، و شه ر کۆتایی پی هات، ده ی بابگه پزینی وه ناو ژن و
 منالمان و لای نه وان دانیشتن، ئوکات نه و نایه ته مان له سه ر دابه زی (و انفقوا فی
 سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلكة) بویه دانیشتن له ناو ژن و منال و از هیئان له
 جیهاد مالویرانیه.^۲

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - عه بدی کۆپی حه میدیش له ته فسیره که یدا و ئین نه بی حاته م و ئین جهریر و ئین مه رده ویه و
 نه بویه علا له موسنه ده که یدا و ئین حه بیان له سه حیه که یدا و حاکم له المستدرک دا هیئاویانه،
 ترمزی ده لیت: فه رموده که حه سه نی سه حیحی غه ربه، حاکم ده لیت: له سه ر مه رجی بوخاری و
 موسلیم سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه یئاوه، له ته فسیری ئین که سیر ج ۱ ص ۲۲۸ یشدا و
 هاتوه.

019

ۋەتەن: ئەي پىغەمبەرى خا يەككە لە كۆچەرەن بە دەستى داۋىيەتى لە يەككە لە پىشتىوانان، فەرموۋى (دعوها فانها منتنة) واتە (ۋازى لى بىنن ئەو دىدە بۆگەنە).

عەبدوللەي كۆرى ئوبەي ئەمەي بىستەۋە و تى: ئەۋەيان كىرد، دەي بە خا ئەگەر بگەرپتەۋە بۇ مەدىنە دەپت سەربىلند سەرشۆر دەرىكات لە مەدىنە، پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە، عومەر ھەستە و تى: ئەي پىغەمبەرى خا پىمبەدە با بدەم لە مى ئەو دوپروۋە، فەرموۋى (دعه لا يتحدث الناس ان محمدا يقتل اصحابه) واتە (ۋازى لى بىننە باخەك ئەلەين موحەمەد ھارەلەكانى خۇي دەكۆزىت) كاتىك چوونەۋە مەدىنە پىشتىوانان لە كۆچەرەن زىاتر بوون، دواتر كۆچەرەن زىادىيان كىرد، موسلىم و ئىمامى ئەحمەدىش ھىناۋىيەتى، بەيھەقىش لە جابرەۋە (ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۲۷۰ یشدا ۋا ھاتوۋە.

ئىبن ئەبى ھاتەم لە عورۋى كۆرى زوبەيرو عەمرى كۆرى سابىتى ئەنسارىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: پىغەمبەر (ﷺ) غەزەي مۇرەيسىيى ئەنجامدا و تىايدا پىغەمبەر (ﷺ) مەناتى شكاند پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆرى ۋەلىدى نارد و مەناتى شكاند، لەو شەپەدا دوۋكەس بە شەپەتەن، يەككىيان لە كۆچەرەن و ئەۋى دىكەش لە (بەن) ھارەيىمانانى پىشتىوانان بوو، ئەۋەي لە كۆچەرەن بوو خۇي ھەلنا بەسەر ئەۋى تىردا، ئەۋىش و تى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان، بۇ يە يەككە لە پىشتىوانەكان چوۋ بە دەمىيەۋە، كۆچەرىيەكەش و تى: ئەي كۆمەلى كۆچەرەن، يەككە لە كۆچەرەن چوۋ بە دەمىيەۋە، خەرىك بوو لە نىۋانىيەدا جۆرە شەرىك پىۋىدەدا، پاشان لە يەككى جىياكرانەۋە، ھەر دوپروۋىيەك يان كەسىك نەخۇشى لە دلىيەۋە ھەبوو دەگەرپايەۋە بۇلەي عەبدوللەي كۆرى ئوبەي كۆرى سەلۋول، ئەۋىش و تى: تۇ ھىۋا خوازو پىدەرۋىيەت، ئىستەنە زىيان و نە سودت نىيە، تۇ دىر بە ئىمە پالپىشتى تازە كۆچكردۋىيەك بوۋىت، عەبدوللەي كۆرى ئوبەي دۆزمنى خا و تى: سۆيىند بە خا ئەگەر بگەرپىنەۋە بۇ مەدىنە سەربىلند دەپت سەرشۆرى تىدا دەرىكات، مالىكى كۆرى دىخشن كە لە دوپروۋەكان بوو و تى پىم نەۋتن يارمەتى ھارەلەنى پىغەمبەر مەدەن تا و ايان كىرد!

عومەرى كۆرى خەتتاب ئەمەي بىستەۋە و چوۋ بۇلەي پىغەمبەر (ﷺ) و تى: ئەي پىغەمبەرى خا مۇلەتم بدە با بدەم لە مى ئەو كابرەي كە خەلكى لە خىشتەبردۋە

(عبداللای کوری ثوبی) پیغمبر (ص) فرموی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) واته (نه گهر بلیم بیکورده دهیکوریت؟) وتی: سویند به خوا نه گهر فرمان پی بکهیت ددهم له ملی، پیغمبر (ص) فرموی (دانیشه) نوسهیدی کوری حوضیر (ص) که یه کیک بوو له پشتیوانان و له بهنی عبدالنه شئل بوو هات بولای پیغمبر (ص) و وتی: نهی پیغمبر ی خوا مؤلتهم بده با بدهم له ملی نه و کابرای که خه لکی له خشته بردوو، پیغمبر (ص) فرموی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) وتی: به لی به خوا نه گهر فرمان پی بکهیت به شمشیر له بناگوئییه وه ملی ده برم پیغمبر (ص) فرموی (دانیشه) پاشان فرموی (مؤلتهی چون به خه لکه که بدن) خه لکه که چون، شه و و پوژیک و به یانیه که شی تا نیوه پو چون، پاشان خه لکی دابه زین، پاشان هه متر چون تا له به ره به یانی پوژی سییه مدا له (قفا المشلل) وه چون، کاتیک پیغمبر (ص) گه یشته مه دینه عومری بانگ کرد، پیغمبر (ص) فرموی (عومر نه گهر فرمان پی بیکردیتایه بیکورده ده تگوشته؟) عومر وتی: به لی، پیغمبر (ص) فرموی (و الله لو قتلته یومئذ لارغمت انوف رجال، لو امرتخ الیوم بقتله لقتلوه فیحدذ الناس انی قد وقعت علی اصحابی فاقتلهم صبرا) ئینجا خوای طه ورة ثم نایة تئی دابة زاند (هم الذین یقولون لا تنفقوا مع عند رسول الله حتی ینفضوا) تا (یقولون لن رجعنا الی المدینة.....)^۱

ئین ئیسحاقیش به و دورو درئی هی ناویه تی، له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۱۵۷ یشدا هاتوو و له ده که یددا هاتوو: پاشان پیغمبر (ص) نه و پورده خه لکه که ی به ریکرد تا ئیواره هات، نه ویش تا به یانی، تا نیوه پو پاشان خه لکه که ی دابه زاند، هه که دابه زین یه کسه ر خه و تن، نه مه ی بویه کرد تا بیریان لای نه و مه سه له ی دویینی عبداللای کوبه ی نه مینیت که چی وت.

^۱ - ئین که سیر له ته فسرده که ید ج ۴ ص ۳۷۲: ده لیت ده قیکی غه ربه و هندی شتی گرانبه های تیدایه که تنها لیره دا هن، ته و او. ئین حه جهر له فتح الباری ج ۸ ص ۴۸۵ دا ده لیت: فرموده که جهیدی مورسه له، ته و او.

(نکوولی له سه ره وهی له پیناو خوادا) (چل شهو سه نگرگیری ته واو نه کات)

عه بدولر ه زاق له زوبه یری کوری نه بی حه بیبه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك هات
بۆلای عومهری کوری خه تتاب و نه ویش وتی: له کوی بوویت؟ وتی: له سه نگر بووم،
وتی: چه نده له وی بوویت؟ وتی: (۳۰) پۆژ، وتی: ده بوو چل پۆژه که ته واو بکهیت^۱.

(دهر چوون بۆ سی چل پۆژی له پیناو خوی گه وه ردا)

عه بدولر ه زاق له ئیبن جوره یجه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك که جیی متمانه مه
پیی وتم عومهر (ﷺ) به شه قامه کاند ده گه را که گوئی له دهنگی ئافره تیک بوو
دهیوت:

وارقني ان لا حبيب الا عبه

تطاول هذا الليل و اسود جانبه

لزعزع من هذا السر جوانبه

فلولا حذار الله لا شئ مثله

عومهریش (ﷺ) وتی: چیه؟ وتی: چه ند مانگی که پیاوه که مت لی
دوور خستوومه ته وه و منیش تامه زرویم، وتی: خراپه ت ده ویت؟ وتی: په نا به خوا،
وتی: دهی خۆت پاگره، وا ده نیرم به شوینیدا. ناردی به شوینیدا، دوایی چوو بۆلای
حه فسه (رضي الله عنها) وتی: پرسیاریکت لی ده که م وه لئامی راستم بده ره وه،
ئافره ت به ماوهی چه ند شهو شهیدای پیاوه که ی ده بییت و بیری ده کات؟ نه ویش
سه ری دانه واند و شهرم دایگرت، عومهر وتی: خوا شهرم له حه ق ناکات، نه ویش به
دهستی ئاماژه ی بۆ سی مانگ کرد، نه گه ر نا چوار مانگ، عومهریش (ﷺ) نووسی
نابیت له سه روو چوار مانگ زیاتر سوپا بمینیته وه^{۱، ۲}.

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا وا ها تووه.

۳ - صحیح.

به یهه قی ج ۹ ص ۲۹ له ریگهی مالیک له عه بدوللای کوری دینار له ئیبن عومره وه
هیناویه تی ده لیت: عومری کوری خه تخاب شه و ده گه را گوئی له ئافره تیک
بوو دهیوت:

تطاوول هذا الليل و اسود جانبه و ارقني ان لا حبيب الا عبه
عومره به حه فصهی کچی وت: ئافره ت □ چهند خوی له دووری میردی ده گریت؟
وتی: شهش یان چوار مانگ، عومره وتی: نابیت زیاتر له وه سوپا بهیلمه وه.

(ههزی هاوه لانی له تاودانه ته پوتۆز له پیناو خوای گه وره دا)

ته به رانی له ره بیعی کوری زهیده وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر خو
ده چوو که گه نجیکی قوره یشی دی له دووره وه (که ناری گرتبوو) ده پویشیت،
فه رمووی (مه گه ر نه وه فلانه که س نیه؟) وتیان: با، فه رمووی (دهی بانگی بکه ن) هات،
پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فه رموو (ما لك اعتزلت عن الطريق) واته (بو چی وا ده چوویت به
ریدا؟) وتی: رقم له ته پوتۆزه، فه رمووی (فلا اعتزل عنه فوالذي نفسي بيده لذيرة
الجنة) واته (دهی خوئی لی دور مه گره سویند به و که سه ی گیانمی به دهسته نه وه
بوئی به هه شته) ۲. ۱.

ئین حبان له سه حیحه کهیدا له نه بی موصبه حی مقرائیه وه هیناویه تی ده لیت:
له خاکی پۆمدا دهسته یه ک بووین ده چووین که نه میره که ی مالیکی کوری عه بدوللای
خه سه می بوو، مالیک دای به پال جابری کوری عه بدوللادا که ولأخیکی پیبوو به پی
ده چوو، مالیک پیی وت: نه بو عه بدوللأ سواریه خوا نه وه ی پی داویت، جابر وتی:

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۰۸ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۷ ده لیت: ته به رانی گپراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که شی جی
متمانه ن، ته وار.

ورىاي و لاخەكەم و بىياكم لە ھۆزەكەم، گويم لە بوو كە دەيفەرموو (ھەركەس لە پىناو خوادا قاچەكانى تۆز بىيانگرىت خوا لە دۆزەخى ھەرام دەكات) چوو تا ئەو شويئەى دەنگى دەبيست بەو پەرى دەنگىەو ھەمان شتى بە جابر دەوت، جابريش زانى و ھەمان شتى وتەو، خەلكى لەسەر و لاخەكانيان دابەزىن، ھىچ كات ھىندەى ئەو پۆژە پىادەم نەدىبوو.

ئەبويەعلا بە سەنەدى جەيد ھىناويەتى دەلييت: لە سولەيمانى كورى موساۋە دەلييت: ئيمە دەچووين ئىنجا ھەمان شت دىنييت، تيايدا دەلييت: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (قاچەكانى ھىچ بەندەيەك لە پىناو خوادا تۆزناگرن مەگەر ئەو ھى خوا دۆزەخيان لى ھەرام دەكات) مالىك و خەلكەكەش دابەزىن بە پى دەچوون، پۆژى وا نەبىنرابوو بە پى بچن.^۱

لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۶ دا دەلييت: ئەم فەرموودە ئەبوداۋدى تەيالىسى لە موسنەدەكەيدا بە سەنەدى خۆى ھىناويەتى واتە لە ئەبى مەصبەحەو، تيايدا دەلييت: عامرى كورى عەبدوللا تىپەرى.^۲

^۱ - لە الترغيب ج ۲ ص ۳۹۶ يشدا و ھا تەو، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۶ دەلييت: ئەبويەعلا ھىناويەتى و كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، تەواو.

^۲ - صحيح.

^۳ - ئىبن موبارەكيش لە كتاب الجهاددا ھىناويەتى، لە موسنەدى ئىمام ئەحمەددا ھا تەو، لە صەحىحى ئىبن حەببان لە رىگەى ئىبنولموبارەكەو ھا تەو، تەواو. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۶۲ لە رىگەى ئەبى لموصبەحەو بە ھەمان شىۋە ھىناويەتى.

خرمات له جهادي ڀڻي خوادا

موسليم ج ۱ ص ۳۵۶ له نه نه سهوه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: له سه فهدا له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين، هه مانبوو به پوڙوو بوو، هه مانبوو پوڙووي نه گرتبوو، له شويٺيڪ له پوڙيڪي گهرمدا دابه زين و زوربه مان جلهه ڪي ده ڪرد به سييهر بو خوي، هه مانبوو به ده ستي سييهر ڪي ده ڪرد، پوڙوو گرهمان ڪه وٽن وو پوڙوو نه گرتوه ڪا نيش هه سستان و چادريان ليڏاو ناوي ولاخه ڪا نيان دا، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (ذهب المفترتون اليوم بالا جر) واته (نه مڙو پوڙوو نه گرتوه ڪان پاداشتيان بردهوه).

بوخاري له نه نه سهوه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين زوبه مان به جلهه ڪه مان سييهر مان بو خومان ڪردبوو، نه وانهي به پوڙوو بوون هيچيان نه ڪرد، نه وانهي به پوڙوو نه بوون سواره ڪا نيان بردن و ڪه وٽنه خرمه ٽڪردن، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (ذهب المفترتون اليوم بالا جر).

نه بونه عيم له الحلية ج ۱ ص ۳۶۹ له سه عيدي ڪوري جورمانه وه هيٺاويه تي ده لئيت: پرسيارم له سه فينه ڪرد چون ناوي نه وهيه، وتي: با پيٽ بلئم چون، پيغه مبر (ﷺ) ناوي واهينام، وتم: بوجي نه و ناوهي ليناي؟ وتي: له گهل هاوه لائيدا چوو، بارو ڪه لوپه ليان له سه سهخت بوو، فهرمووي (ابسط ڪسانك) منيش ڪردمه وه، نه ويش ڪه لوپه له ڪه ي نه وائي خسته ناويه وه دوايي داي به سه رمداو فهرمووي (احمل ما انت الا سفينة) ده لئيت: نه گهر نه و پوڙه باري وشتر ڪي يان دوو يان پيٺج يان شش حوشرم هه لڳرتايه له سه رم سهخت نه ده بوو.^۱

حه سهن له سوفيان و ثيبين موندو هه بونه عيم له نه حمه دي مه ولاي نوم سه له مه وه (رضي الله عنها) هيٺاويه تي ده لئيت: له غه زايه ڪدا له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين، دامان به ناو دوليڪداو منيش خه لڪم ده په رانده وه، پيغه مبر (ﷺ) پيئي فهرمووم (ما كنت في هذا اليوم الا سفينة) (له و روڙه دا ڪه شتي بوويت).^۲

^۱ - حسن.

^۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۹۴ دا واهاتوه.

ئەبۇنەئیم لە الحیلە ج ۳ ص ۲۸۵ لە مۇجاھیدەو ھیناویەتی دەلیت: لەگەل ئیبن عومەردا (ﷺ) لە سەفەرێکدا پیکەو ەبووین، کە دەمویست سواربم دەهات و سوارەکەى دەگرتم، کەسواریش دەبووم کراسەکەى دەگرتم، مۇجاھید دەلیت: جارێک هات و منیش بەو ەبیزاربووم، وتی: مۇجاھید تۆ دەروون بەرتەسکی.

ئەبۇداود لە ئەبى قلابەو ە (ﷺ) ھیناویەتی ھەندى لە هاو ەلانی پیغەمبەر (ﷺ) سوپاسى کەسیکیان دەکرد کە چاکەى بۆیان ەبوو، وتیان کەسى وەك فلانمان ەەرگیز نەدیو، لە پۆشتندا قورئان خوین بوو، لە ەەر شۆینیکیشدا دادەبەزى نوێژى دەکرد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (فمن كان يكفيه في عتو) كى کاروبارى بۆ پادەپەپاند تا فەرمووی (ومن كان يعلف جمله او دابته؟) واتە (كى ئالفى دەدا بە وشترەکەى یان و لاخەکەى؟) وتمان: ئیمە، فەرمووی (فکلکم خير منه) واتە (دەى ەموتان لەو باشتەرن).^۱

(پۆژوو لە پیناو خوادا)

موسلیم ج ۱ ص ۳۵۷ لە ئوم دەردائەو ھیناویەتی دەلیت: ئەبۇدەرداء (ﷺ) وتی: لەگەل پیغەمبەر (ﷺ) دا لە چەند سەفەرێکدا لە پۆژى زۆر گەردا بووین تا ەبوو لەتاو گەرمادا دەستی دەخستە سەرسەرى، تەنها پیغەمبەر (ﷺ) و ەبدوللای کۆپى پەواحە لەناوماندا بە پۆژوو بوون.

لە گێرانهویەکی تری موسلیم لە ئوم دەرداء لە ئەبۇدەردائەو دەلیت: لەگەل پیغەمبەر (ﷺ) لە مانگی پەمەزان لە گەرمایەکی سەختدا چووین، ئینجا فەرموودەکە دینیت، ەروەها موسلیم ج ۱ ص ۳۵۶ لە ئەبى سەعیدى خودریەو ە (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەل پیغەمبەر (ﷺ) دا لە پەمەزاندە غەزەمان دەکرد، ەبوو بە پۆژوو بوو، ەبوو پۆژووی شکاندبوو، ھیچ کام بەرامبەر ئەوى دی ھیچیان نەبوو، وایان دەبینى ەرکەس توانای ەبیت و پۆژوو بگرت بەشە، ئەو ەش لاوازییت و پۆژوو نەگرت ئەویش باشە.

^۱ - له الترغیب ج ۴ ص ۱۷۲ دا واهاتوو.

ئىبن عەبدولبر لە الاستيعاب ج ۲ ص ۳۱۶ لە ئىبن عومەرەوہ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: ھاتم بۆلای عەبدوللای کوپى مەخرەمە (ﷺ) لە پۆژى يەمامەدا كە وتبوو، چوومە سەرى و وتى: ئەى عەبدوللای کوپى عومەر پۆژوہوان پۆژووى شكاندوہ؟ وتم: بەلى، وتى: دەى كەمىك ئاوم بەدەرى با پۆژووى پى بشكىنم، منىش چووم بۆلای ھەوزەكە و پرىبوو لە ئاو، جامىكم پى بوو كردم بە ناويدا و ئاوم بۆ ھىنا كەچى دەبينم مردوہ.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە (مصنف)ە كەيدا بە سەئەدى صەحیح لە قەيسى کوپى ئەبى قاسم لە مودرىكى کوپى عەوفى ئەحمەسيەوہ ھىناويەتى دەلىت: من لاى عومەر (ﷺ) بووم كە نوینەرى نوعمانى کوپى موقرىن ھات بۆلای، عومەر لەسەر خەلكەكە پرسىياری لىكرد، ئەويش باسى بارى خەلكى بۆ كرد و وتى فلان و فلان كۆژراون و ئەوانى دىكەش نایانناسم، عومەر وتى: بەلام خوا دەیانناسیت، وتیان: يەككىش خۆى فرۆشتوہ، مەبەستیان عەوفى کوپى ئەبى ھەيبەى ئەحمەدى ئەبوشبیل بوو، مودرىكى کوپى عەوف وتى: ئەى ئەمىرى پڕواداران سویند بە خوا خەلكى دەیانوت خالۆم خۆى بوو تە ھۆى بە ھىلاك بردنى خۆى، عومەر (ﷺ) وتى: سویند بە خوا ئەوانە درۆ دەكەن، خالۆت دواپۆژى بە دنیا كړى، كاتىك كۆژا بە پۆژوو بوو، بریندار بوو ئامادە نەبوو ئاو بخواتوہ تا مرد،^۲

پیشتریش فەرموودەكەى موحمەدى کوپى ھەنەفیمان لەسەر (خوگرى لەسەر تینویتی) ھىنا كە وتى: ئەبو عەمرى ئەنساریم دى - لە بەدر و عەقەبە و ئوھوددا بەشداربووہ - بە پۆژوو بوو لە تاو تینویتییدا پیچی بە خۆى دەدا و بە كۆیلەكەى دەوت: مال وێران، تیرم بەدەرى، ئەويش تیریكى پێدا و ئەويش بە لاوازیك وەشاندى، ئینجا فەرموودەكە دینیت، تێیدا ھاتوہ: پێش ئاوابوونى خۆر كۆژا.^۳

^۱ - ئىبن ئەبلى شەيبە و بوخارى لە التاريخ ھىناويانە، لە الاصابة ج ۲ ص ۳۶۶ دا ھاتوہ و دەلىت: ئىبنولموبارەك لە (الجهاد) لە لاھكى دىكەوہ لە ئىبن عومەرەوہ بە وردەكارى زیاترەوہ ھىناويەتى.

^۲ - لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۲ دا ھاتوہ.

^۳ - تەبەرانى و ھاكەم ھىناويانە.

(نویژ له پیناو خوادا)

ئین خوزهیمه له علیهوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا ته نها میقداد سواری پی بوو، ته نها پیغه مبهری خوایش (ﷺ) له ژیر دره ختیګدا نویژی ده کرد و ده گریا تا به یانی بوویهوه.^۱

ئیمامی نه حمده له ئین عه بپاسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له عوسمان له گهل پیغه مبهر (ﷺ) دا بوو، بهرام بهر به بیباوه پان بوینه وه که خالیدی کوپی وه لیدیان تیدا بوو، بیباوه پان که وتبونونه نیوان ئیمه و قیبله وه، پیغه مبهر (ﷺ) نویژی نیوه پوژی بو کردین، نه وانیش وتیان له باریکدان به لکو له کتوپریګدا بدهین به سه ریاندا، پاشان وتیان: ئیستا نویژیګ ده که ن که له خو یان و منالیان لایان خوشه ویستتره، جبریل (علیه السلام) نه م نایه تانه ی له نیوان نیوه پوژی و عه سردا دابه زاند (واذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلاة) باسی نویژی ترس ده کات، موسلیمیش له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی بیباوه پان وتیان: نویژیګ ده که ن که له مناله کانیا ن له لایان خوشه ویستتره.^۲

ئین ئیسحاق له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبهر (ﷺ) له شه پی (ذات الرقاع) چوین، یه کیګ له موسلمانان چوویه لای ژنیکی بیباوه پان، کاتیګ پیغه مبهر (ﷺ) گه رایه وه میردی ژنه که هاته وه، کاتیګ هه واله که ی بیست سویندی خوارد دانه نیشتیت تا خوینی هاوه لانی موحه ممه د بریژیت، که وته شوین پیغه مبهر (ﷺ)، پیغه مبهریش (ﷺ) له شوینیګ دابه زی و فه رموی (نه مشه و کئی پاسه وانیمان ده کات؟) یه کیګ له کوچه ران و یه کیګ له پشتیوانان وتیان: ئیمه نه ی پیغه مبهری خوا، فه رموی (فکونا بقم الشعب من

۱ - له الترغیب ج ۱ ص ۲۱۶ داهاتووه.

۲ - صحیح.

۳ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۸۱ داهاتووه.

(الوادى) ئەۋدوانەش غەمارى كۆپى ياسر و غەبادى كۆپى بېشىر بوون، كاتىك چوون بۇ دەروازەى دۆلەكە پىشتىوانەكە بە كۆچەرەكەى وت: حەز دەكەيت كەى پاسەۋانىيەكەت بىكەيت سەرەتاي شەۋيان كۆتايىيەكەى؟ وتى: سەرەتاكەى، كۆچەرەكە پاكشا و پىشتىوانەكە نەخەوت و نوپۇزى دەكرد، كابراش ھات، كاتىك ھاۋەلەكەى بىنى زانى چاۋدىرى مۇسلمانەكانە، بۇيە تىرىكى ۋەشانىد و لىى دا، ئەۋىش تىرەكەى لابرەد و لەسەر پى ۋەستا، پاشان تىرىكى تىرى لىدا، ئەۋىش تىرەكەى لابرەد و لەسەر پى ۋەستا، جارى سىيەم ئەۋەى كىردەۋە، ئەۋىش تىرەكەى لابرەد و دواتر كىرۈش و سۇجەدى بىرد، پاشان ھاۋەلەكەى بىدار كىردەۋە، ھاۋەلەكەى وتى: دانىشە پىكراۋىت، كابراش ھەستا و ھات، كە زانى دۈۋ ھاۋەلەكە بەۋيان زانىۋە رايكرد.^۱

كاتىك كۆچەرەكە خويۇنى پىشتىوانەكەى بىنى وتى: سوبحانەللا بۇ چى لە سەرەتاۋە بىدارت نەكردمەۋە وتى: لە سورەتىكدا بووم دەخويۇند حەزم نەكرد بىپىرەم تا تەۋاۋى بىكەم، كاتىك تىرەكانى تىرى لى دام كىرۈش بىرد و تۆم ھەستاند، ئەى بەخۋا نەگەر لەبەر لە دەستدانى سەنگەرى پاسەۋانى نەبىت كە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردم بىپارىزم پىش ئەۋەى نوپۇزەكە گىانم دەردەچۈۋ (ۋاتە تامردن نوپۇزەكەم نەدەبىرى)^۲. بەيھەقىش لە دلائل النبۋە دا ھىناۋىيەتى و دەلىت: غوممارى كۆپى ياسر خەوت و غەبادەى كۆپى بىشىر نوپۇزى دەكرد، سورەتى (الكەف) م لە نوپۇزەكە دا دەخويۇند حەزم نەكرد بىپىرەم.

۱ - حسن

۲ - حسن.

۳ - ئەبۇداۋد ج ۱ ص ۲۹ لەۋ رېگەۋە ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۸۵ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن حىببائىش لە صەحىھەكەيدا و حاكم لە المستدرک بە صەحىحى زانىۋە دارقوتنى و بەيھەقى لە سۈنەنەكە ياندا ھىناۋىيە، بوخارىش لە صەحىھەكەيدا لەسەرى ھىناۋە لە نصب الراية ج ۱ ص ۴۳ يىشدا ھاتوۋە،

ئىمامى ئەھمەد لىھى ئەبدوللاى كوپرى ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) بانگى كىردىم ۋە ھەرموۋى (بىستۇمە خالىدى كوپرى سۇفيانى كوپرى
 نوبەيى ھوزەلى خەلەم بۇ كۆدەكاتەۋە تا شەپم لەگەل بىكات، ئىستا لىھى (عورنە) يە،
 بېرۇ بىكوزە) ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا ۋەسفى بىكە بۇم تا بىناسمەۋە، ھەرموۋى
 (ئەگەر بىنىت قەشەمىكى لى ۋەدى دەكەيت) مەنىش شەمشىرەكەم گىرتە دەستم ۋە
 چووم لىھى عورنە بىنىم ھەندى ئافرىتى پى ۋە دەپىردنە شوپىنىك تا دىارنەبىت، كاتى
 عەسر ۋە، كاتىك بىنىم ۋەسفىكەي پىغەمبەر (ﷺ) م لى ۋەدى كىردىم، چووم بەرەۋ
 پوۋى، ترسام ھەۋل ۋە ھىلاكىەك بىكەۋىتە نىۋان مەن ۋە ۋەۋە كە نۆپزەكەم پى لىھى
 دەست بەدات، بۇيە كاتىك بەرەۋ پوۋى دەچووم نۆپزەم دەكەرد ۋە بە ئامازەي
 سەركىنوش ۋە سۇجەم دەبەرد، كە گەشتمەلەي ۋەتى: تۆكىيت؟ ۋەتم: كاپرايەكى
 عەرب ھەۋالى تۆۋ دەۋرەبەركەتى بىستۇۋە كە دەتەۋىت ھەلمەت بىبەيتە سەر ئەۋ
 كاپرا ھاتووم تا يارمەتەت بەدەم، ۋەتى: بەلى ۋەيە، مەنىش ھەندى لەگەلى چووم تا
 دەرفەتم بۇ گونجا بە شەمشىرەكەم لىمدا تا كۆشتم، دوايى چووم ۋە ئافرىتەكەنەم بەجى
 ھىشت بەسەرىدا كەۋتەۋىن، كاتىك چوومەۋە خەزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لىھى دۈرەۋە
 بىنىمى ۋە ھەرموۋى (افلح الوجه) ۋەتە (ئەۋ پوخسارە سەركەۋەت) ۋەتم: ئەي
 پىغەمبەرى خوا كۆشتم، ھەرموۋى (پاست دەكەيت) پاشان پىغەمبەر (ﷺ) لەگەلم
 ھەستا ۋە چوۋىە مالى خۇي ۋە دارەستىكى پىدام ۋە ھەرموۋى (با ئەمەت لىمىنىتەۋە
 ئەي ئەبدوللاى كوپرى ئونەيس) مەنىش بە دارەستەكەۋە چوومە ناۋ خەلەكەكەۋە،
 ۋەتىان: ئەۋ دارەستە چىيە؟ ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) پىيى دام ۋە ھەرمانى پى كىردىم تا لام
 بىمىنىتەۋە، ۋەتىان بۇ چى ناچىتەۋە خەزمەتى ۋە لەۋ بارەۋە پىسىارى لى بىكەيت؟
 مەنىش چووم ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا بۇچى ئەم دارەستەت پى دام؟ ۋەتى
 (ھىمايەكى نىۋان مەن تۆبىت لە پۇژى دوايىدا ئەۋ پۇژ كەمترىن كەسەكان گۇچان

به دهسته كانن) عه بدوللاش دارد دهسته كهى به دهسته وه به شمشيره كه يه وه به رده وام
پيى بوو تا مرد، كه مرد خرايه ناو كفته كه يه وه دوايى خرايه ژير گل^۱.

ته بهرى ج ۲ ص ۶۱ له عروه وه (عليه السلام) هيناويه تى دهليت: له پوژى يه رمووكدا كه
دوو سه رباز كه كه له يهك نزيك بوونه وه قه به قلاز كا براهه كى عه ره بى نارد، نينجا
فه رموده كه دينيت، تيايدا هاتوه: پيى وت كيت له كه لدايه؟ وتى: نه وانه ي كه نارگيرو
به رستشكارى شه و سوارچاكى پوژن.

نه حمه دى كوپى مه پوانى ماليك له نيين نيسحاق وه فه رموده يهك دينيت و تيايدا
دهليت: هيرقل وتى: بوچى ده شكين؟ يه كيك له كه وره كانيان وتى: چونكه نه وان شه و
شه و نويزو پوژيان به پوژوو گرته.^۲

دواتریش له باسى (هوكاره كانى پالپشتيه خوداييه كاندا) نه و فه رمودانه دينين،
پيشتریش فه رموده كهى هيندى كچى عوتبه مان له نيين مونده وه له به يعه تى
نافره تاندا هينا كه هيند وتى: ده ته ويئت به يعه ت بدهم به موحه مه د، نه بوسوفيان وتى:
وادياره بيباوه ر ده بيت، وتى: نه رى به خواا سويند به خوا نه مابينيوه خواى كه وره
له م مزكه وته دا پيش نه مشه و به هق به رستريت، سويند به خوا به رده وام نويزيان
ده كرد و كرنووش و سوجه ديان ده برد.

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۴ دا واهاتوه.

۳ - نيين عه ساكيري ش ج ۱ ص ۱۴۳ له نيين نيسحاق وه هيناويه تى.

(یادوزیکر له پیناو خوای گه وره دا)

به یهه قی له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هیناویه تی ده لیت: شهو خه لك چوونه ناو مهككه (شهوی فه تیج) به رده وام الله اكبرو لا اله الا الله یان دهوت و ته وافی كه عبه یان ده كرد تا به یانی، نه بوسوفیان به هیندی وت: پیت وایه نه مه له خواو هیه؟ وتی: به لئ، پاشان بو به یانی نه بوسوفیان چوو بولای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فرموو (قلت لهند اترین هذا من الله؟ قالت نعم هذا من الله) نه بوسوفیان وتی: شایه تی ددهم تو به نده و پیغه مبه ری خوایت، سویند به وهی نه بوسوفیان سویندی پی ده خوارد جگه له هیند كهس نه قسه ی منی نه بیستبوو.^۱

بوخاری له نه بوموسای نه شعریه وه (ﷺ) هیناویه تی و ده لیت: كاتيك پیغه مبه ر (ﷺ) غه زای خه یبه ری كرد، یان ده لیت: كاتيك پیغه مبه ر (ﷺ) به ره و خه یبه ر چوو، خه لئ پوانییان به سه ر دۆلێك داو به دهنگی بهرز وتیان: الله اكبر لا اله الا الله، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (له سه ر خو، ئیوه داوا له كهرو ئاماده نه بوو ناكهن، ئیوه داوا له بیسه ری نزیک دهكهن كه له گه لتاندایه) منیش له پشت و لا خه كه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووم گوئی له دهنگم بوو ده موت (لا حول ولا قوة الا بالله) فرمووی (نه ی عه بدوللای کوپی قه یس، وتم: به لئ نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (الا ادلك على كلمة من كنز الجنة) واته (وشه یهكت پی بلیم له كانی به هه شته وه؟) وتم: به لئ به دایك و باوكمه وه به قوربانت بم نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله). نه وانی دیکهش نه م فرمووده یان گپراوه ته وه، راستتریش نه وه یه له کاتی گه رانه وه یان له خه یبه ر بووه، چونكه نه بوموسا له دوا ی فه تی خه یبه ر گه یشته جی.^۲

^۱ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۰۱ دا واهاتووه، ئین عه ساکیر له سه عیده وه وه نه وه هیناویه تی، له كنز العمال ج ۵ ص ۲۹۷ یشدا هاتووه ده لیت: سه نه ده كه ی سه حیه.

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۱۳ دا واهاتووه.

بوخاری له جابرہ وہ (ﷺ) ھیناویہ تی دهلیت: کاتیک سہرہ کہوت اللہ کبرمان دهوت، کاتیک دادہ بہ زین سبحان اللہ مان دهوت، له گیرانہ وہیہ کی دیکہ دا دهلیت: کہ سہرہ کہوتین اللہ اکبرمان دهوت: کہ بہرہ و خوارده بووینہ وہ سبحان اللہ مان دهوت.^۱

ئیین عہ ساگیر له ئیین عومہرہ وہ (ﷺ) ھیناویہ تی دهلیت: خہ لکی له غہ زادا دووبہش بوون، بہ شیک زور یادی خویان دهکرد و له پویشتنیشدا خویان له خراپہ دوور دهگرت و دلنہ واو یاریدہی ھاوہ لیان بوون و چاکترینی سامانی خویان دهہبہ خشی، له مہیدانی شہر دا شہرمیان له خوا دهکرد لہ وہی ناگادار بہ دوودلی ناو دہرونیان یان شکستی موسلمانان بیٹ، کہ پیسی و پهلہ له دلیاندا بواہی ئہ و پهلہ یان له دل و دہرون و کرداریاندا لادہبرد، شہیتان نہیدہ توانی له خشتہ یان ببات و دلیان بدوینیت، ئایینی خوا بہ وہ سہرہ رزو دورژمنانی خوا بہ وہ زہلیل و شکستخواردو دہبوون، بہشی دووم دہچوون و زور یادی خویان نہدہکرد و له خراپہ خویان بہ دوور نہدہگرت و بہ ناحہزی نہبیٹ سامانی خویان نہدہبہ خشی، ئہ وہش دہیانہبہ خشی شہیتان دہستی تیوہر دہدا، له مہیدانی شہر دا لہ گہل کوٹای کوٹاکان و شکستخواردواندا بوون، پہنایان دہبردہ بہر لوتکہی شاخہ کان و سہیریان دہکرد بزائن خہلک چی دہکات، کہ خوا فہتی دہنارد تاویان دہدایہ درؤ، ئہ گہر توانای ناپاکیان مہبواہیہ له خوا نہدہترسان و دہیانکرد و شہیتان پیی دہوتن ئہ وہ دہستکہوتہ، ئہ گہریش له خوشیدابوونانہ پالیان لی دہدایہ وہ، له پاداشتی موسلماناندا ہیچ پاداشتیکیان نہبوو، بہ لام جہستہ و پیکردنیان لہ گہل جہستہ و پیکردنی موسلماناندا بوو، بہ لام نیاز و کاریان جیاواز بوو تا خوی گہورہ له پوژی دواپییدا کویان دہکاتہ وہ و له یہکیان جیا دہکاتہ وہ.^۲

^۱ - نہ سائیش له (اليوم واليلة) له جابرہ وہ بہو شیوہیہ ھیناویہ تی، له العینی ج ۶ ص ۳۶ یشتا ھاوہ.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا ھاوہ.

(گرنگیدان به نزاکان له کاتی جیهادی رپی خوادا) (نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت)

ئه بونه عیم له رینگه ی ئیبراهیمی کوپی موحه مه دی کوپی ئیسحاق وه هیناویه تی ده لیت: بیستوومه پیغه مبه ر (ﷺ) که له مه که وه له پیناو خوادا به ره و مه دینه ده رچوو فه رمووی (الحمد لله الذي خلقني ولم اك شيئا، اللهم اعني على هول الدنيا و بوائق الدهر، و مصائب الليالي و الايام، اللهم اصحبني في سفري، و اخلفني في اهلي، و بارك لي فيما رزقتني، و لك فذللي، و على صالح خلقي فضومني، و اليك رب فحببني، و الى الناس فلا تكلني، رب المستضعفين و انت ربي، اعوذ بوجهك الكريم الذي اشرقت له السماوات و الارض، و كشفت به الظلمات، و صلح عليه امر الاولين ان تحل على غضبك، و تنزل بي سخطك، اعوذ بك من زوال نعمتك و فجاءة نقمتك، و تحول عافيتك، و جميع سخطك، لك العقبی عندي خير ما استطعت لاحول و لا قوة الا بك) ^١.

(نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیك)

به یهه قی له ئه بی مه روانی ئه سه می له باوکیه وه له باپییه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) چوون بو خه یبه ر تا لیی نزیک بووینه وه و ده مانروانی به سه ریدا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (پاوه ستن) ئیمه ش پاوه ستاین، فه رمووی (اللهم رب السماوات السبع و ما اظللن، و رب الارضین السبع و ما اقللن، و رب الشیاطین و ما اظلللن،، فانا نسالك خير هذه القرية و خير اهلها و خير ما فيها، و نعوذ بك من شر هذه القرية و شر اهلها و شر ما فيها) پاشان فه رمووی به (بسم الله الرحمن الرحيم) وه پیشکه ون ^٢.

١ - ضعیف.

٢ - له البدایة و النهایة ج ٣ ص ١٧٨ دا و اهاتووه.

٣ - حسن.

(نزای کاتی ده ستیگردنی جیهاد)

نیامی نه حمده له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا پیغه مبه ر (ﷺ) سهیری هاو هلانی کرد که ژماره یان سی سده و نه ونده که س بوو، سهیری بیبا و پرانیشتی کرد که ژماره یان له سهر و هزار که سه وه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) پرویکرده قیبله و عبا که ی به سه رشانیه وه بوو، پاشان فرمووی (اللهم اجزلي ما وعدتني، اللهم ان تهلك هذه العصابة من اهل الاسلام فلا تعبد في الارض ابدا) واته (خوايه نه وه ی به لیت پي داوم بیهینه ره دی، خوايه نه گهر نه م ده سته ی نیسلام له ناو بچن له مه ودا هه رگیز له سهر زه ویدا نا په رسترییت) به رده وام له په روه ردگاری ده پاراپیه وه تا عبا که ی که و ته خواری نه بوبه کر (ﷺ) هات و عبا که ی داوه به سه رشانیدا و دواتر وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا به سه خوی گهره به لیت که ی بو ت دینیت ده ی، خوی گهره ش نه م نایه ته ی دابه زاند، (ان تستغیثون ربکم فاستجاب لکم اني ممدکم بالف من الملائكة مردفين) نینجا هه موو فرموده که دینیت^۲.

نه بوداود له عه بدولای کوی عه مری کوی عاصه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له پوژی به دردا سی سده و پانزه که سه وه در چوو، که گه یشته به در فرمووی (اللهم انهم حفاة فاحملهم اللهم انهم عراة فاکسهم، اللهم انهم جیاع فاشبعهم)

^۱ - نین نیسحاق له پنگه ی نه بی مه پوان له نه بی موعته وه هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتوه، ته به رانی له نه بی موعته ی کوی عه مره وه هیناویه تی، له کو تاییه که شیدا نه مه زیاد ده کات بچوایه بو هه ر شوینیک نه وه ی ده فرموو پینش چوونه ناوی، هه یسه می ج ۱۰ ص ۱۳۵ ده لیت: له سه نه ده که یدا ناوی یه کیکیان نه هاتوه، که سه کانی دیکه شی جی متمانه ن.

^۲ - حسن.

^۳ موسلیمیش هیناویه تی، هه روه ها نه بوداود و ترمزی و نین جهریرو که سانی دیکه ش هیناویانه، عه لی کوی مدینی و ترمزی به سه حیچی هیناویانه، له البدایة والنهاية ج ۲ ص ۲۷۵ دا واهاتوه، نین نه بی شه یبه و نین عه وانه و نین حییبان و نه بونه عیم و نیبنو لمونزیرو نین نه بی حاته م و نه بوشه یخ و نین مه رده ویه و به یه قی هیناویانه، له کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۶ یشدا هاتوه.

واته (خوایه ئەمانه پی پەتین وا مه یانهیلەوه، خوایه ئەمانه بی جلن پۆشته یان بکه، خوایه ئەمانه برسین تیریان بکه) خوای گه ورهش فهتقی بهدری پی بهخشین و هه رکامیان بهیه ک یان دوو وشترو جل و بهرگ و تیرییه وه دهگه پرانه وه.^۱

نه سائی له ئیبن مه سعود وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: هیچ پرانه وهیه کم وهک پارانه وهی موحه مه د (ﷺ) له پۆژی به دردا نه دیوه که دهیغه رموو (اللهم انی انشدک عهدک ووعدک، اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) پاشان لایکرده وه ده موچاوی دهتوت مانگه فهرمووی (کافی انظر الى مصارع القوم عشية) (وادهروانم ئیواره نهو خه لکه (بیبا وه پران) ده شکین).^۲

ئیمامی ئەحمەد له ئەنەس وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له پۆژی ئوحوودا، دهیغه رموو (اللهم ان تشا لا تعبد في الارض).^۳

ئیمامی ئەحمەد له ئەبی سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: له پۆژی خه نده قدا وتمان ئەی پیغه مبه ری خوا هیچ هیه بیلیین وا دلەکان پنیان نه ما؟ فهرمووی (اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا) خوای گه روهش دای به پووی دوژمنانیدا، ئیبن ئەبی حاتم هیئاویه تی.

ئیمامی ئەحمەد له جابه ر وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده چوویه مزگه وتی (الاحزاب) و عه باکه ی دانا و دهسته کانی بهر زکرده وه بۆ نزاو نوێژی نه ده کرد، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۲۸ دا واهاتوه، بهیه قی ج ۹ ص ۵۷ بهو جوړه هیئاویه تی، ئیبن سه عد ج ۲ ص ۱۳ به هه مان شیوه هیئاویه تی.

۳ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۶ دا بهو جوړه هاتوه، ته به رانیش هه روا هیئاویه تی، هه سه می ج ۶ ص ۸۲ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که جی تمانه ن به نام نه بو عوبه ی دولا له باوکیه وه نه بیستوه.

۴ - صحیح.

۵ - موسلیم هیئاویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۸ یشدا واهاتوه.

هات و نزای لی کردن و نویژی کرد، له سه حیچی بوخاری و موسلمیشدا له عهبدولای کوی ئه بی ئه وفا (ﷺ) هاتوو دهلیت: پیغمهبر (ﷺ) نزای له نه حزب کرد و فهرموی (اللهم منزل الكتاب سريع الحساب اهزم الاحزاب اللهم هزمهم و زلزلهم) له گیرانه وهیه کی تر دا (اللهم اهزمهم وانصرهم وانصرنا عليهم) بوخاریش له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغمهبر (ﷺ) دهیفرموو (لا اله الا الله وحده، اعز جنده، ونصر عبده، وغلب الاحزاب وحده، فلا شئ بعده).^۱

(نزای کاتی جهاد)

بهیه قی له علیه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: له پوژی بهردا جوړه شه پرکم کرد خیراهاتن تا بزانم پیغمهبر (ﷺ) چی دهکات، هاتم سهیر دهکهم سوجهی بردوو و دهفرمویت (یا حی یا قیوم یا حی یا قیوم) له وه زیاتر هیچی نه دوت، گه پامه وه بو شه پرکه و دواتر هاتمه وه ده بینم هه روا له و باره دایه، چوومه وه بو شه پرکه و دووباره هاتمه وه هه مان شتی دهوته وه تا خوای گه وه له سهردهستی ئه و فه تی پی بهخشین.^۲

(نزای کاتی شهو)

ئین مهردهویه و سه عیدی کوی مه نسور له علیه وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت: پیغمهبر (ﷺ) شهوی بهدر نویژی دهکرد و دهیفرموو (اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) ئه و شهوه باران باری، ئه بویه علا و ئین حیببان و اهیناویانه، دهلیت: بهیانی پیغمهبر (ﷺ) له بهدر پوژی کرده وه ئه و شهوه هه مووی بیدار بوو، له کاتی کدا له سه فهدا بوو.^۳

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۱۱ دا واهاتوو.

^۲ - نه سائیش هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۱ ص ۲۷۵ یشدا واهاتوو.

^۳ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۶۷ دا واهاتوو.

(نزای دواى لیبونه وه)

ئیمامی ئەحمەد لە رفاعەى زورقیه وه (ﷺ) هیناویه تی دەلیت: لە پۆژی ئوحووددا
 که بیباوه پان گه پانه وه پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (پریزین و پیک بوەستن تا ستایشی
 پەرورەدگارم بکەم) ئەوانیش لە پشتییه وه چەند پریزیک وهستان، پیغه مبهەر (ﷺ)
 فەرمووی (اللهم لك الحمد كله، اللهم لا قابض لما بسطت، ولا بسط لما قبضت،
 ولا هادي لمن اضللت، ولا مضل لمن هديت، ولا معطي لما منعت، ولا مانع لما اعطيت،
 ولا مقرب لما باعدت، ولا مبعد لما قربت، اللهم ابسط علينا من بركاتك ورحمتك
 وفضلک ورزقک، اللهم اني اسالك النعيم المقيم الذي لا يحول ولا يزول، اللهم اني اسالك
 النعيم يوم العلية والامن يوم الخوف، اللهم اني عاخذ بك من شر ما اعطيتنا وشر ما
 منعتنا، اللهم حبيب الينا الايمان وزينه في قلوبنا، وكره الينا الكفر والفسوق
 والعصيان وجعلنا من الراشدين، اللهم توفنا مسلمين و احين مسلمين و الحقنا
 بالصالحين غير خزايا ولا مفتونين، اللهم قاتل الكفرة الذين يكذبون رسالتك،
 ويصدون عن سبيلك، واجعل عليهم رجزك وعذابك، اللهم قاتل الكفرة الذين اوتوا
 الكتاب اله الحق^۱، پیشتیش نزای پیغه مبهەرمان (ﷺ) لە دواى لیبونه وه لە
 خستنه پرووی بانگهواز بو خه لکی هینا.

^۱ - ئەسانی هیناویه تی، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۸ یشدا هاتوه، بوخاریش لە (الادب) دا و
 تبه راڤی و به غهوی و بارودی و ئەبونه عیم لە الحلیه و حاکم و بهیه قی هیناویانه، زهه بی دەلیت:
 فەرمووده که له گه ل پاکی سه نه ده کهیدا مونکهره، ده ترسم هه لبه ستر او بیته، له کنز العمال ج ۵
 ص ۲۷۶ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۶ ص ۱۲۲ پاش هینانی فەرمووده که ده لیته: ئیمامی ئەحمەد و
 بهزار هیناویانه و که سه کاڤی سه نه ده کهی ئەحمەد که سانی سه حیحن، ته و او

گرنگیدان به فیّرکاری له کاتی جیهادی رپی خوادا

بهیههقی ج ۹ ص ۴۷ له ئین عهباسهوه هیئاویهتی دهلیت: خوای گهوره دهفرمویت (خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جمیعا) ههروهه دهفرمویت (انفروا خفافا وثقالا) ههروهه دهفرمویت (الا تنفروا یعذبکم عذابا) دواترئه ئایهتانه نهسخ بوونهوه بهم ئایهته (وكان المؤمنین لینفروا كافة) دهلیت: دهستهیهك لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) غهزابهكن و دهستهیهكیش بمیینهوه، ئهوانهی لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) ئهوانهن شارهزای ئایینن، ئهوان كهس و هۆزی خویمان له کاتی غهزادا بیدار دهکردهوه بهلكو ئاگاداری فهرزو سنوورو حهدههکانی ناو قورئان بن.^۱

ئادهمی کوپی ئهبی ئیاس له نهحوهسی کوپی حهکیمی کوپی عومهیری عهبهسیهوه هیئاویهتی دهلیت: عومهری کوپی خهتتاب (ﷺ) نامه ی نووسی بو سهرکرده سهربازیهکان: شارهزای ئایین بن و خهلك فیّرکهن، چونکه ههركهس حهقی ناسی و كهوته شوینی ناحق یان زانی شتیك ناحقه و وازی لهحق هیئا پۆزش و بیانوی بو ئیه.^۲

عهبدو لپهراق له خهتتانی کوپی عهبدوللای قاشیهوه هیئاویهتی دهلیت: له سوپایهکی سهرکه نارای دیجلهدا لهگهڵ ئهبوموسای ئهشعهریدا (ﷺ) که کاتی نوێژ هات و بانگی نیوهپۆ درا و خهلك دهست نوێژیان گرت و ئهبوموسا نوێژی بو کردن و دوایی بازنهیان بهست، له کاتی نوێژی عهسردا خهلكه که ههستان بو دهست نوێژ نهویش به بانگ بیژه که ی وت: بلی تهنها ئهوهی دهست نوێژی شکاوه دهست نوێژگرتنهوهی لهسهره، وتی: خهریکه زانست دهپوات و نهفامی و نهزانی دیت تا ئهوهی کهس ههیه به نهزانی به شمشیر دهادات له دایکی خوێ.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۲۸ دا واهاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۵ ص ۱۱۴ دا واهاتوه، تهحاوی له شرح المعانی الاثار ج ۱ ص ۲۷ دا به کورتی هیئاویهتی.

(به خشين له پيښاو جيهادی رپی خوادا)

موسليم ج ۲ ص ۲۷ له ټه بومه سعودی ټه نساريه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: کابرایه ک وشتړیکي هه وسارکراوی هیناو وتی: ټه مه له پيښاو خوادا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمووی (لک بها يوم القيامة سبعمائة ناقة كلها مخطومة) (بهرام بهر به وه له رژی دوايیدا هه وت سده وشتړت ده بیت که هه موویان مه ختومه ن).^۱

ټیمای ټه حمده - که سه کانی سه نه ده که شی صه حیحن - له عه بدولای کوری صامته وه هیناويه تي ده لیت: له گه ل ټه بوزه ردا (ﷺ) بیوم به خششه که ی ده رکړدو که نیزه کیکی خویشی له گه لدا بو، ټه و که نیزه که ټیسه کانی ټه وی پاپه راند، وتم: ټه و که نیزه که بهیله روه تا یارمه تیت بدات یان میوانداریت بۆ بکات، وتی: خوشه ویستم رایسپاردم هه رچی زیړ یان زیو هیه و کوکراوه ته وه ده بیته پشکو بۆ خاوه نه که ی تا له پيښاو خوادا بیبه خشیت، ټه حمده و ته به رانیش - ده که که ش هی ټه مه - هیناویانه (من اوکی علی ذهب او فضة ولم ينفقه في سبيل الله کان جمرا يوم القيامة یکوی به) ۲.^۲

ته به رانی له معجم الوسيط له قه یسی کوری سلعی ټه نساريه وه (ﷺ) هیناويه تي براکانی سکالایان برده لای پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ری و ټیان ټه و پار که ی به خه رچ ده دات و ده ستی زور کراویه، وتم: ټه ی پیغه مبه ری خوا من به شه خورمای خوم هه لده گرم و ټه وی تری ده به خشم له رپی خوادا، پیغه مبه ر (ﷺ) دای به سه ر سنگیدا و فرمووی (ببه خشه خوا پیټ ده به خشیت) سی جار ټه مه ی فرموو، دوی ټه وه له پيښاو خوادا ده رچووم و لئا خیکم پیبوو من ټه و پوژ له که س و کارم ل هه موویان زیاترم هه بوو و بارم باشتربوو.^۳

^۱ - نه سائی هیناويه تي، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ ی). شدا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۸ دا واهاتووه.

^۴ - ضعیف.

^۵ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۳ دا واهاتووه و ټیبن منده ش هیناويه تي، له بوخاریشه وه له و پرووه به کورتی هاتووه، له الاصابة ج ۳ ص ۲۵۰ یشدا هاتووه.

ته به رانی له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (طوبی لمن اکثر فی الجهاد فی سبیل الله من ذکر الله تعالی، فان له بكل کلمة سبعین الف حسنة، کل حسنة منها عشرة اضعاف مع الذي له عند الله من المزید) واته (سه ره رزی بۆ که سیك له جیهادی پئی خوادا زۆر زیکری خوا ده کات، هر وشه یه کی حه فتا هه زار خیری بۆ ده نوو سرت، هر چا که یه کی ده به رامبه ره سه ره پای نه و زیاده ی له لای په روه ردگاری بۆی هیه) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا نه ی ببه خشین؟ فرمووی (النفقة علی قدر ذالك) واته (به خشینیش هه روا) عه بدولپر حمان ده لیت: به موعازم وت: به خشینیش حه وت سه د به رامبه ره، موعازم وتی: چاک تیمه که یشتوویت، نه مه کاتی که له ماله وه به بی جیهاد دانیشتن و نه وه ببه خشن، نه گهر له غه زادا بیبه خشن خوای گه وره له خه زینه ی په حه تیدا هینده ی به سه ردا داده پزیت که له زانست و سیفه تی به نده کاندا جیی نابیتته وه، نه وانه حیزبی خوان، حیزبی خواش سه رده که ویت.^۱

له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ له حه سه نی کوپی عه لی و نه بوو ده ردا و نه بوو هوره ی ره و نه بوو ئوسامه و ئیبن عه مری کوپی عاص و جابرو عمران ی کوپی حوصه ی نه وه هاتووه (من ارسل بنفقة فی سبیل الله و اقام فی بینه فله بكل درهم سبعمئة درهم، ومن غزا بنفسه فی سبیل الله و انفق فی وجهه ذلك فله بكل درهم سبعمئة الف درهم) پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه (والله یضاعف لمن یشاء).

پیشتتر باسی به خشین ی نه بوویه کوه عومره و عوسمان و ته لحه و عه بدوره حمان ی کوپی عه وف و عه بباس و سه عدی کوپی عوباده و موحه ممه دی کوپی مه سه له مه و عاصمی کوپی عه ددیمان کرد له کاتی هاندانی پیغه مبه ره له سه ر جیهاد و به خشین ی سامان.

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۲ ده لیت: له سه نه ده که دا که سیك هیه که ناوی نه هاتووه، ته واو.

نیازپاکی له جیهادی ری خوی گه وره دا

ئهبوو داوودو ئیبن جببان له صه حیه که یداو حاکم به کورتی و به صه حیحی له ئهبوو هورهیره وه هیناویانه کابرایه ک وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك دهیه ویت بجیت بو جیهادو شتیکی دنیا یی مه به سته، پیغه مبه ر فهرمووی (لا اجر له) (هیچ پاداشتیکی بو نیه)، ئه مه لای خه لک سه خت بوو، وتیان بروره وه بو لای پیغه مبه ر به لکو تیتبگه یه نیت، کابرا وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك ده چیت بو جیهادی ری خوی هیوای وایه شتیکی دنیا یی ده ست بکه ویت، فهرمووی (لا اجر له) ئه مه لای خه لک سه خت بوو و تیان بروره وه بو لای، جاری سییه میش هر و ابوو، له الترغیب و الترهیب ج ۲ ص ۱۹ داوا هاتوه.

ئهبوو داوودو نه سائی له ئهبوو موسا وه هیناویانه ده لیت: که سیك هات بو لای پیغه مبه ر وتی: ئه ری چی ده فهرموویت سه باره ت به که سیك که چاره ری پاداشت و ناوبانگیش بیت؟ فهرمووی (لا شیء له) (هیچی بو نیه) سی جار هه مان پرسیارو هه مان وه لام هه بوو، پاشان فهرمووی (إن الله لا یقبل من العمل إلا ما کان خالصاً و ابتغی به وجهه) (خوا هیچ کاریکی ناویت مه گه ر ته نها له پینا و خویدا نیازپا کانه بکریت) له الترغیب و الترهیب ج ۲ ص ۲۱ داوا هاتوه.

ئیین ئیسحاق له عاصمی کوپی عومهری کوپی قه تاده وه هیناویه تی کابرایه کمان له ناودا بوو پیی ده و ترا قه زمان، پیغه مبه ر که ناوی ده بیست ده فهرموو (إنه لمن اهل النار) (ئهو دۆزه خیه)، له پوژی ئو خوددا شه ریکی سه ختی کرد و خو ی به ته نها هه شت یلن حه وت بیبا وه ری کوشت، ئینجا بریندار بوو، برا بو مالی به نی زوفر، هه ندی له موسلمانان پییان ده وت: سویند به خوا ئه ی قه زمان ئه مپو چاکت نواند موژده ت لیبت، ئه ویش وتی: موژده ی چی، به خوا به س له به ر هۆزه که م ئه مه م کرد، ئه گه ر ئه وه نه بوایه شه رم نه ده کرد، کاتیک نازاره که ی زیادی کرد تیریکی ده رهینا و خو ی پی کوشته وه، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶ داوا هاتوه.

ئىبن يىسھاق لى ئىبنى ھەزىرە ھەيئەتتە دەپت: بايى كەسىم بۇ بىكەن ھەزىزى نوپۇزى نەزىرە چۈشۈپتە بەھەشتە، نەزەر خەلىكى نەزەننىيە دەپت كىيە؟ دەپت: ئۆسەرم بۇ لى بەنى ئەشھەل ھەزىزى كۆپى سابتى كۆپى ۋەقش، ھۆسەن دەپت: بە مۇھەمەدى كۆپى ئەسەم وت: بارى ئۆسەرم چۈن بۇ؟ وتى: پىئى ئىسلامى لى ھۆزەكەى دەگرت، بەلام لى ئۇخوددا مۇسلمان بۇ ۋ شەشپەرەكەى ھەلگرت ۋ چۈپە ناۋ خەلگەكە ۋ شەپى كرت تا بىرنداربۇ، ھەندى لى بەنى ئەشھەل لى شەپەرەكەدا بۇ كۆزراۋەكانىان دەگەرپان تا ئۆسەرىيان بىنى، وتيان: بۇ چى ھاتوۋە؟ خۇ ئىمە بە جىمان ھىشتبۇ ۋ ئۆش پقى لەم پەيامە بۇ، وتيان: ئەى ھەم بۇچى ھاتىت؟ لەبەر ھۆزەكەت يان لەبەر ئىسلام؟ وتى: بەلكو لەبەر ئىسلام، بارەرم بە پەروردگار ۋ پىغەمبەرەكەى ھىنا ۋ شەشپەرەكەم ھەلگرت ۋ ھاتم تا بىرنداربۇ، لە بەرەستىاندا گىانى سپارد، ئەوانىش ئەۋەيان باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرەمۇى (انە من اهل الجنة) واتە (بەھەشتىە) ^۱ ۲.

ئەبۇداۋد ۋ ھاكەم لەلەيەكى تەرەۋە لە ئەبۇھەرەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە كە ھەكەرەمەى كۆپى ئوقەيش لەناۋ نەفامىدا سۈۋەكى ھەبۇ، ھەزى دەكرد مۇسلمان نەپىت تا ۋەرىبگىرەتەۋە، لە پۇزى ئۇخوددا وتى: كوان ئامۇزاكانم؟ وتيان لە ئۇخودن، وتى: لە ئۇخود! يەكسەر جلوبەرگى شەپى پۇشى ۋ سۈۋى ئەسپەكەى بۇ ۋ چۈۋ بەرە ۋ ئەۋى، كە مۇسلمانان بىننىيان وتيان ھەم ھاتىت (بەخىر بىت) وتى: بارەرم ھىنا، شەپى كرت تا بىرنداربۇ، بە بىرندارى براپەۋە بۇ مالىۋە، موعاز (ﷺ) ھات بۇلاى ۋ

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۷ دا ۋ ھاۋە، لە الاصابة ج ۲ ص ۲۶ دا دەپت: سەنەدەكەى ھەسەنە، كۆمەلىك لە پىگەى ئىبن ئىسھاقەۋە ھىناۋىانە، تەۋاۋ. ئەبۇنەعمىش لە (المعرفة) دا بە ۋ جۆرە ھىناۋىەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۸ دا ھاۋە ۋ ئىمامى ئەھمەدىش ھەروا ھىناۋىەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۳۶۲ یشدا ھاۋە دەپت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

به براكه ي وٽ: پرسيار ي لي بڪه له بهر هڙه ڪه ي يان له پيڻاو خواو پيڻه مبه ره ڪه ڀدا
 هاتووه؟ وٽي: له پيڻاو خواو پيڻه مبه ره ڪه ڀدا هاتم، مردو چوويه به هه شت و يه ڪ
 رڪات نوڙيشي نه ڪرڊبو،^۱ به يهه ق ي له شدا ي ڪوري هادهوه هيڻاويه تي ڪا براهه ڪي
 ده شته ڪي هات بڙاي پيڻه مبه (ﷺ) و موسلمان بوو و وٽي: له گه لٽ ڪوچ ده ڪه م،
 هه ندي له هاوڙه ڪاني خو ي پاسپارد تا له گه لي بن، له غه زاي خه ي به ردا پيڻه مبه
 (ﷺ) ده سته ڪه و ته ڪاني دابه ش ڪرڊو به شي نه وي شي دا، پيڻه مبه (ﷺ) به شه ڪه ي دا
 به هاوڙه ڪاني، نه و و لا خه ڪاني نه واني ده له وه پاند، ڪه هات هاوڙه ڪان به شه ڪه يان
 پيدا، وٽي: نه مه چيه؟ وٽيان: به شي ڪه پيڻه مبه (ﷺ) بڙي بريويته وه، وٽي: من
 له سه ر نه مه شوڙنت نه ڪه و تووم، به لڪو بڙيه شوڙنت ڪه وٽم تا تيري ڪ بهر ئي ره
 بڪه ويٽ، ناماره ي به قورگي ڪرڊ تا تيري ڪ لي ي بدات و بمرم و بچمه به هه شت،
 پيڻه مبه (ﷺ) فه رموي (ان تصدق الله يصدقك) واته (نه گهر له گهل خوا راست
 بڪه يت خوا بوٽ ديني ته دي) پاشان چوو بو شهر ي دورژمن، هيڻرا بڙاي پيڻه مبه
 (ﷺ) و تيري ڪ درابوو له و شوڙنه ي ڪه خو ي وٽي، پيڻه مبه (ﷺ) فه رموي (هو هو؟)
 واته (نه مه خو يه تي، نه مه خو يه تي؟) وٽيان: به لي، فه رموي (صدق الله فاصدقه)
 ئينجا له جبهه ڪه ي پيڻه مبه ردا (ﷺ) ڪفني ڪرڊو دواتر نوڙي له سه ر ڪرڊ، له
 نوڙه ڪه ڀدا نه مه ي ده فه رمو (اللهم هذا عبدك خرج مهاجرا في سبيلك، قتل شهيدا وانا
 عليه شهيد) (خوايه نه مه به نده ڪه ته له پيڻاو توڊا ڪوچي ڪرڊو به شه هدي ڪوڙراو
 منيش شايه تم له سه ري)^۲.

^۱ - له الاصابة ج ۲ ص ۵۲۶ دا ده لئيت: سه نه ده ڪه ي حسه نه، به يهه ق ي ج ۹ ص ۱۶۷ به و ده قه

هيڻاويه تي

^۲ - صحيح.

^۳ - نه سائيش به هه مان شيوه هيڻاويه تي، هه روه ها له البدايه والنهايه ج ۱ ص ۱۹۱ دا هاتووه،
 حاڪم ج ۳ ص ۵۹۵ به هه مان شيوه هيڻاويه تي.

به بهه قى له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پياويڪ هات بولاي پيغه مبهري (ﷺ) و تي: نه ي پيغه مبهري خوا من كه سيكي رهش پيستي دموچاو ناشيرين و بيٺراوم، هيچ پارو سامانم ني، نه گهر له گهل نه مانه بجهنگم تا ده كوڙيم ده چمه به هه شته وه؟ فهرموي: به لي، نه ويش چو جهنگا تا كوڙا، پيغه مبهري (ﷺ) هاته سهر تهرمه كه ي و فهرموي (لقد حسن الله وجهك وطيب ريحك وكثر مالك) واته (خوا پوخساري جوان و بوني خوش و پارهي زور كرديت) فهرموي (لقد رايت زوجتيه من الحور العين يتنازعان جبته عليه يدخلان فيما بين بلده وجبته) له البداية والنهاية ج ٤ ص ١٩١ دا واهاتووه، حاكم بهو جوڙه هيٺاويه تي و ده لئيت له سهر مهرجي موسليم صه حيحه، له الترغيب ج ٢ ص ٤٤٧ دا هاتووه.

نيمامي نه حمده به سه نه دي سه سن له عه مري كوري عاصه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) ناردى به شوينمداو فهرموي جل و بهرگ و چه كه كه ت هه لڳره و دواتر وهره بولام، منيش چووم بولاي، فهرموي (اني اريد ان ابعتك على جيش فيسلمك الله ويغنمك، وارغب لك من المال رغبته صالحة) وتم: نه ي پيغه مبهري خوا من له پيناو پارو ساماندا موسلمان نه بووم، به لكو چه زي ئيسلام هه بوو، فهرموي (نه ي عه مري پارهي چاك و پاك باشه)^١.

ته به راني له معجم الوسيط ومعجم الكبير دا هيٺاويه تي و تيايدا ده لئيت: من به چه زم بؤ ئيسلام موسلمان بووم تا له گهل پيغه مبهري (ﷺ) بم، فهرموي (نعم، نعمال المال الصالح للمرأة الصالح)^٢.

حارث له نه بولبوخته ري تائي هه هيٺاويه تي ده لئيت: خه لكان يكي ناو كوفه له گهل نه بولموختار واته باوكي موختاري كوري نه بو عوبه يدا بوون، هه موو كوڙان جگه له

^١ - حسن.

^٢ - له الاصابة ج ٣ ص ٢ دا واهاتووه.

^٣ - له المجمع ج ٩ ص ٣٥٣ دا هيٺاويه تي و ده لئيت: كه سه كاني سه نه دي نه حمده و نه بويه علا صه حيحن.

دوانيان كه به شمشير هليا نكوتايه سهر دوزمن و پزگار شيان بوو، پاشان سى كه س بوون، هاتن بو مه دينه، عومهر (ﷺ) چوويه دهري و نه وانيش دانيشتبوون و باسيان ده كرد، عومهر وتى: چوڼ باستان كردن، وتيان: داواى ليخوشبوون و نزامان بو كردن، وتى: به خوا ده بيت بلين چيتان له باره وه وتون يان تونديم لى به دى ده كه ن، وتيان: پيمان وتن نه وانه شه هيدن، وتى: سويند به وهى هيچ په رستراويك نيه جگه له و و موحه مه دى به حق ناردووه پوژى دوايى به مؤله تى نه و نه بيت نايه ت، هيچ زيندوويه نازانيت خوا چى بو كه سى مردو و داناوه جگه له پيغه مبهري خوا، چونكه خوا له پابردو و داهاتووى خوش بووه، هه مان سويندى خوارده وه وتى: هه يه له بهر پوپامايى شه رده كات، هه يه له بهر گورو تينى هو زايه تى و نه ته وه يى، هه يه له بهر دونيا، هه يه له بهر سامان، نه وانه ي له بهر خوا ده جهنگن ته نها خو يان ده زان^۱.

ته مامى كورپى ماليكى موئه وسى ده دسان (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: له نيوان خو ماندا باسى سريه يه كمان ده كرد له پيناو خوادا له سه رده مى عومهر دا (ﷺ) بهر كه وتبوون، يه كي كمان وتى: ئيشكه رانى خوا له پيناو خوادا، پاداشتيان لاي خوايه، يه كيكيان ده يوت: خوا له سه ر بارى مردنيان زيندوويان ده كاته وه، عومهر وتى: به لى سويند به و كه سه ي گيانمى به ده سته خوا له سه ر بارى مردنيان زيندوويان ده كاته وه، هه يه له بهر پوپامايى و ناوبانگ ده كوژريت، هه يه له بهر نيازى دونيا، هه يه چاره يه كى دى به دى ناكات، هه يه خوگرانه چاوه ري پاداشتي خوايه، نه م جوړه يان شه هيدن، له گه ل نه وه ي نازانم چى به من و ئيوه ش ده كرئت، به لام ده زانم خاوه نى نه و گوږه (پيغه مبه ر ﷺ) خاوى گه وړه له تاوانى پابردووى خوش بووه.

ئين نه بى شه يبه له موسروق وه هيناويه تى ده لئيت: باسى شه هيدان لاي عومهر ي كورپى خه تتاب كرا، عومهر وتى: چوزانن شه هيدن؟ وتيان: نه ي نه ميرى باوه رداران

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واهاتوه، ئين حجه ر ده لئيت: كه سه كانى سه نه ده كه ي جى متمانه ن، به لام سه نه ده كه مونقه تيعه، ته و او.

له و غه زيان نه دا كوژران، نه وكات وتی: دهی وایی شه هیده كانتان زورن، من باسی نه وه ټان بؤ ده كم دلیری و ترس سروشتی ناو خه لكه و خوا له كویدا بیه ویت دایانده نیشینیت، دلیر شه پده كات و گوپی لی نیه نه چیته وه لای كه سوکاری، ترس نو كیش له ژنه كه شی پاده كات (له هه موو كه س ده ترسیت و به س مال و منالی خوی ده ویت) به لام شه هید كه سیكه چاوه ری پاداشت بیت، كوچر كه سیكه واز له وه بینیت كه خوا دووره پهریزی لی كردووه، موسلمان كه سیكه له ده موده سستی پاریزاوبن.^۱

نه عیمی كوپي حه ماد له ضمامه وه هیناو یه تی عه بدوللای كوپي زوبه یر هه والی بؤ دایکی نارد كه خه لكی وازیان لی هیناوم و نه و دوژمنانه شم بانگم ده كن تا په نام بدن، دایکی وتی: نه گهر له پیناو زیندو و كړنه وهی قورئان و سوننه تی پیغه مبه ردا هه ستاویت له سهر حه ق بمره، نه گهریش بؤ دونیا خوازی و اكر دووه مان و نه مانت خیری تیدانیه.^۲

^۱ - له كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واهاتووه.

^۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۵۷ دا واهاتووه.

(گوږاږايه لى فه رمانى نه مير له جيهادى رڼى خواډا)

ښځين عه ساکير له ښځې مالیکې نه شعريه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: پیغه مېهر (ﷺ) له سریه کدا ناردينی و سه عدى کورې ښځې وه قاص (ﷺ) ی کرد به نه میرمان، چووين تا له شوینیک دابه زین، یه کیك هه ستا و ولاخه که ی هه ستانده وه، وتم: بو کوی ده چیت؟ وتی: بو ئالف، وتم: پرسیار له نه میرمان بکه ښنجا، چووين بو لای نه بو موسای نه شعری و بو مان باسکرد چی بووه، وتی: پی ده چیت بته ویت بگه رڼیته وه ناو ژن و منالت، وتی: نا، وتی: ده ی بایری لى بکه مه وه، وتی: نا، وتی: ده ی به وریاییه وه برؤ، چوو و ده میکی پی چوو و دواتر هاته وه، نه بو موسا وتی: پی ده چیت بو لای ژن و منالت چووبیت؟ وتی: نا، وتی: ده ی بایری لى بکه مه وه، وتی: باش، نه بو موسا وتی: تو به ناو ښاگردا چوویت بو لای که س و کارت و له ناو ښاگردا دانیشتیت و له ښاگریشه وه هاتیته وه، ښنجا لایکرده وه.^۱

(دانه پال یه کدى له کاتى جيهادى رڼى خواډا)

نه بوداود و نه سائی له ښځې نه غلبه ی خه شه نیه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: خه لکه که داده به زین به ناو دهشت و دوله کانددا بلاوه یان ده کرد، پیغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (ان تفرکم فی الشعاب والادیه انما ذلکم من الشطان) (نهو بلاوه لى کردنه تان به دول و دهشتا له شهیتانه وه یه) دواى نه وه له هر شوینیک داده به زین ده یدایه پال یه کدى)^۲،^۳ به یهه قیش ج ۹ ص ۱۵۲ له سه هلی کورې مه عازى جوهه نى له

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۹ دا واهاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۴۰ دا واهاتووه، به یهه قى ج ۹ ص ۱۵۲ بهو جوړه هیناویه تى، نه وه شی بو زیاد دهکات تا ده و ترا نه گهر شتیکت فرې بدایه به سه ریانددا هه موویانى کوډه کرده وه، ښځين عه ساکیریش واهیناویه تى، له کنز العمال ج ۳ ص ۲۴۱ یشدا واهاتووه،

باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبهه (ﷺ) دا له غه زای قلان و فلاندا به شدار بووم، خه لکی باریان سهخت کرد و پیگه که یان بری، هاوار که ریکی پیغه مبهه (ﷺ) هاواری کرد (ان من ضیق منزلا او قطع طریقا فلا جهاد له) (هه رکه س شوینی بهر تهنگ بکات یان رییه ک بریت هیچ جیهادی بو نیه) ^۱.

(پاسه وانی له پیناو خوی گه وره دا)

ئه بوداود له سه هلی کوپی حه نظه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی له پوژی حونه یندا له گهل پیغه مبهه (ﷺ) دا چووین و زور چووین تا دهمه و ئیواره، کاتی نویت هات، سواریک هات و وتی: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) من له گه لتان هاتم تا چومه شاخی نه وی و ئه وی، هه وه زانم بینی ورد و بچوکیان به ژن و ئافرهت و ئاژهل و مه پرو بهرخیانه وه کو بوونه ته وه بو حونه ین، پیغه مبهه (ﷺ) پیکه نی و فره مووی (تلك غنیمة المسلمین غدا ان شاء الله) واته (پشت به خوا ئه وه سبه ینی ده بیته ده سته که وتی موسلمانان)، فره مووی (ئه مشه و کی پاسه وانیمان ده کات؟) ئه نه سی کوپی مه رسه دی غه نه وی وتی: من ئه ی پیغه مبهه ری خوا، فره مووی ده ی سواریه، ئه ویش سواری ئه سپه که ی بوو و هاته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ)، پیغه مبهه (ﷺ) پیی فره موو (استقبل هذا الشعب حتی تكون في اعلاه ولا نغرز من قبلك الليلة) بو به یانی پیغه مبهه (ﷺ) چوو بو شوینی نویت هه که ی و دوو پکات نویت ی کرد و دواتر فره مووی (هل احستم فارسلکم؟) وتیان: ئه ی پیغه مبهه (ﷺ) هیچ هه ستمان پی نه کرد، ئینجا نویت ی کرد، پیغه مبهه (ﷺ) هه رکه نویت ی ته واو ده کرد و سه لامی ده دایه وه سه یری دۆله که ی ده کرد و ده ی فره موو (ابشروا فقد جاءکم فارسکم) ئیمه ش سه یری ژیر دره ختی کمان ده کرد له دۆله که دا سه یرمان کرد سواره که هات و له بهر ده م پیغه مبهه (ﷺ) دا راوه ستا و

^۱ - صحیح.

^۲ - ئه بوداودیش بهو جوړه هیناویه تی، له المشکاة ۳۳۲ یشدا هاتووه.

سه لامى كرد و وتى: من چووم به ناو دۆله كه دا تا چوومه سه رى سه ر، له وى دوو دۆلم بينى و له هيچ كامياندا كه سم نه دى، پيغه مبه ر (ﷺ) پيى فهرموو (هل نزلت الليلة؟) واته (شهو دابه زيت؟) وتى: نا مه گه ر بو نويزيان ده ستى پيويسىتى، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (فقد اوجبت فلا عليك ان لا تعمل بعدها) (به جيتگه ياند دواى ئه مه هيچت پيويست نيه بيكه يت)^١.

ته به رانى له ئيين عه تيه وه (ﷺ) هيناويه تى پيغه مبه ر (ﷺ) دانيشت و باسكرا كه سيك مردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (هل راه احد منكم على عمل من اعمال الخير؟) كه ستان چاكتان لى بينيوه؟ كه سيك وتى: به لى من شه ويك له گه لييدا له پيناو خواوا پاسه وانيم كردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) له گه ل هاوه له كانيدا هه ستا و نويزى له سه ر كرد، كاتيك خرايه ناو گوژه كه پيغه مبه ر (ﷺ) به ده سته كانى خوى خو لى كرد به سه رييدا و دواتر فهرمووى (ان اصحابك يظنون انك من اهل النار و انا اشهد انك من اهل الجنة) واته (هاوه لانت واده زانن تو دوزه خيت، منيش شايه تى ده دم تو به هه شتيت) پاشان پيغه مبه ر (ﷺ) به عومهرى كوپى خه تتابى (ﷺ) فهرموو: (لا تسال عن اعمال ولكن عن الفطرة) (پرسيار له سه ر كردار مه كه به لكو له سه ر فيتره ت)^٢.

ئيين عه ساكير له ئه بى عه تيه وه (ﷺ) هيناويه تى له سه رده مى پيغه مبه ر (ﷺ) كه سيك مرد، هه ندئى له موسلمانان و تيان ئه ي پيغه مبه رى خوا نويزى له سه ر مه كه، فهرمووى (هل راه؟) ئينجا فهرمووده كه دينيت،^٣

١ - صحيح.

٢ - به يهه قيش به وجژه ج ٩ ص ١٤٩ هيناويه تى و ئه بو نه عيميش له سه هلى كوپى حه نزه ليه وه به وجژه هيناويه تى، هه روك له المنتخب ج ٥ ص ١٤٣ يشدا هاتوه.

٣ - ضعيف.

٤ - هه يسه مى ج ٥ ص ٢٨٨ ده لئيت: ئيره اميى كوپى موحه مبه دى كوپى عرقى حمصى ماموستاى ته به رانى زه هه بى به لاوازى داده نيئت.

٥ - له كنز العمال ج ٢ ص ٢٩١ يشدا هاتوه،

بەيھەقى لە (شەب الایمان) لە ئەبى عززەوہ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەكەل تەرمى كەسىكدا چوو، كاتىك دانرا عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا نويزى لەسەر مەكە چونكە كەسىكى خراپ بوو، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى خەلكەكى كرد و فەرمووى (ھل راھ؟) (ئایا بىنى؟) ئىنجا فەرمودەكە دىنىت،^۱ پىشتىش فەرمودەكەى ئەبۇرەيحانە (ﷺ) ھاۋو، تىايدا دەلىت: (من يحرسنا الليلة فادعو له بدعاء يصيب فضله؟) (كى ئەمشەو پاسەوانىمان دەكات تا نزاىەكى بۆكەم كە خىرەكەى ببىنىت؟) يەكىك لە پىشتىوانان ھەستاوتى: ئەى پىغەمبەرى خوا من، فەرمووى: تۆ كىيت؟ وتى: فلان كەس، فەرمووى (نزيك بەرەوہ) نزيك بوۋىوہ، ئەۋىش ھەندى لە جەكەى گرت و نزاى بەسەردا خويند، كاتىك بىستم وتم: منىش، فەرمووى: تۆ كىيت؟ وتم: ئەبۇرەبوپەيحانە، نزاىەكى جياشى بۆ من كرد و فەرمووى (حرمت النار على عينين حرسن في سبيل الله) واتە (ئاگرى دۆزەخ لەوچاۋە ھەرامە كە لە پىناۋ خوادا پاسەۋانى دەگرىت) ئىمامى ئەحمەد و نەسائى و تەبەرانى و بەيھەقى ھىناۋىانە، فەرمودەكەى جابر (ﷺ) لەسەر نويزى پىناۋ خوامان ھىنا تىايدا ھاۋو پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (من يكلونا ليلنا) واتە (كى ئەمشەو پاسەوانىمان دەكات)، يەكىك لە كۆچەرەن و يەكىك لە پىشتىوانان ھەستان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (فكونا بقم الشعب من الوادي) (لە دەمى دۆلەكەۋە بن)، ئەو دوو كەسەش ەممارى كوپى ياسر و عبادى كوپى بەشىر بوون، ئىنجا بە دوورو درىزى فەرمودەكە دىنىت.^۲

۱ - له المشكاة ص ۳۲۸ دا ھاۋوہ.

۲ - ئىبن نىسحاق و كەسانى دىكەش ئەم فەرمودەيەيان ھىناۋە.

(خوگري له سهر نه خوښی له جیهادی پری خوادا)

ئین عه ساکیر له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیناویه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ما من شیئ یصیب المؤمن فی جسده الا کفر الله عنه به من الذنوب) واته (هرچیه ک توووشی جهسته ی باوه ردار ده بیئت خوی گه وه به وهویه وه له تاوانی ده سپرته وه) ئوبه ی کوپی که عب وتی: خوايه داوات لی ده کم تاي سهر جهسته ی ئوبه ی کوپی که عب لانه بیت تا ده گاته وه پیئت به لام پری لی نه گریت له نویژ و پوژوو و حج و عمره و جیهادی پری تو، تاکه ی له گه لدا بو، تا مردن لی جیا نه بوویه وه، له کاتی تاکه یدا ناماده ی نویژ و پوژوو و حج و عمره و غه زا ده بوو.^۱

هه روه ها ئین عه ساکیر و ئیمامی نه حمده و نه بو یه علا له فهرمووده که ی نه بو سه عیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیئت: که سیك وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا چی ده لیئت سه باره ت به وه نه خوښیا نه ی تووشمان ده بن، پاداشتیان چی یه؟ فهرمووی (کفارات) واته (سپرانه وه ی تاوان) ئوبه ی پیی وت: نه گهر کهم بیئت، فهرمووی (وان شوکه فما فوقها) واته (نه گهر درکیکیش بیئت تا زیاتر) ئوبه ی نزای له خوی کرد تاي لی نه بیئت وه تا مردن به مه رجیک پیگری حج و عمره و جیهادی پری خوا و نویژی جهماعه تی نه بیئت، هه رکه س دهستی لی ده دا ههستی به تاکه ی ده کرد تا نه وکاته ی مرد.^۲

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۳ و اهاتوو، له الاصابة ج ۱ ص ۲۰۱ اهاتوو، ئیمامی نه حمده و نه بو یه علا و ئین نه بو دنیا هیناویانه، ئین حیببان به سه حیجی داناوه، ته به رانی له فهرمووده که ی ئوبه ی کوپی که عبه وه به و واتایه هیناویه تی سه نه ده که ی حه سه نه، ته و او. ئین عه ساکیریش هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۲ یشتا اهاتوو، نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۲۵ له ئوبه ی کوپی که عبه وه به و واتایه هیناویه تی.

(پیکران و برینداری له جیهادی ری خوادا)

بوخاری ص ۹۸ له جوندوبی کوپی سوفیانه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر
(ﷺ) ده چوو به ریدا که به ردیکی بهرکه وت و خوین له په نجه ی پیی هات، فه رموی:
هل انت الا اصبع دمیت و فی سبیل الله ما لقیث

پیشتیش له باسی خوگری پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر سه ختیه کان فه رموده که ی
ئه نه سمان (ﷺ) هیئا که له پوژی ئو خودا دانی پیشه وه ی شکا و سهری ئازاری
بهرکه وت، فه رموده که دینیت^۱.

پیشت له فه رموده که ی عایشه وه (رضی الله عنها) له ته یالیسیه وه هیئامان عایشه
(رضی الله عنها) وتی: ئه بویه کر (ﷺ) کاتیك باسی ئو خودی ده بیست ده یوت: ئه پوژه
پوژی ته له بو، پاشان باسی ده کرد، فه رموده که دینیت، تیایدا هاتوه، که یشتینه لای
پیغه مبه ر (ﷺ) و دانی شکا و پوخساری بریندار بو، دوو ئه لقه چووبون به کولمیدا،
پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (علیکما صاحبکما) واته (فریای هاوپریکه تان بکه ون)، مه به سستی
ته له بو (ﷺ) که خوینی لی ده چوو، ئینجا فه رموده که دینیت، تیایدا هاتوه، پاشان
چووین بولای ته له که له چالاییه کیدا بو هفتا و ئه وهنده پیکران و جی تیرو شمشیری
پیوه بو، په نجه شی برابوو، ئیمهش که وتینه تیمار کردنی.

ئه بونه عیم له ئیبراهیمی کوپی سه عده وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم
عه بدولره حمانی کوپی عه وف (ﷺ) له پوژی ئو خودا بیست و یه ک برینی
بهرکه وتبو، پییشی بریندار بوو.^۲

بوخاری و موسلیم و نه سائی - ده که که هی بوخاریه - له ئه نه سی کوپی مالیکه وه
(ﷺ) هیئاویانه ده لیت: ئه نه سی کوپی نه ضری مام له شه ری به در ئاماده نه بوو،
وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له یه که م شه ری دژ به بیئاوه راندا که ئه نجامتدا
به شدارنه بووم، ئه گهر خوا به شداریم پی بکات له شه ری بیئاوه راندا خوا ده بینیت

^۱ - بوخاری و موسلیم و جگه له وانیش فه رموده که یان هیئاره.

^۲ - له المنتخب ج ۷ ص ۷۷ دا هاتوه.

چی ده کهم، له شهړی ئو خوددا موسلمانان پرایانکرد وتی: خواجه من پوزش دینمه وه بۆت له وهی نه وانه کردیان، واته هاوه له کانی، خواجه به دوورم له وهی نه وانه کردیان، واته بیباوه پان، پاشان پیشکه وتو سعه دی کوپی موعاز به ره و پووی هات، وتی: نهی سعه دی کوپی موعاز سویند به په روه ردگاری نه ضر به در له ئو خود بونی به ههشت به دی ده کهم، سعه وتی: نهی پیغمبه ری خوا من نه متوانی وهک نه و بکه م، نه نه س ده لیت شوینی شمشیر یان تیرو پرممان له هه شتا و نه وهنده شوینی له شیدا به دیکرد، بینیمان کوژرابوو و بیباوه پانیش جه سته که یان شیواند بوو، که س نه یناسیه وه ته نها خوشکه که ی نه بیت که سهر په نجه که ی ناسیه وه، نه نه س ده لیت: و امان ده بین یان واگومانمان ده برد هم نایه ته له سهر نه و هاووینه کانی دابه زی (من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخاری له ئیبن عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغمبه ر (ﷺ) له شهړی موئته دا زهیدی کوپی حارسه ی کرد به نه میر، فهرمووی (نه گهر زهید کوژرا جه عفر، نه گهر جه عفر کوژرا عه بدولای کوپی ره و احه) عه بدولای ده لیت: من له شهردابووم، که پراین به دواى جه عفری کوپی نه بوتالیبداو له ناو کوژراوه کانداه دیمان کرد، نزیکه ی نه وه د و نه وهنده پیکران به جه سته یه وه بوو.^۲

۱- له الترغیب ج ۲ ص ۴۳۶ دا واهاتوه، ئیمامی نه حمده و ترمزیش له نه نه سه وه (ﷺ) به و شیوه یه هیناویانه، ترمزی و نه سائیش فهرموده یه کی هاوواتای نه مه یان له نه نه سه وه هیناوه ترمزی ده لیت فهرموده که جه سه نی سه حجه، نه حمده یش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۲ یشدا هاتوه، ته یالیسی و ئیبن سعه د و ئیبن نه بی شه یبه و حارس و ئیبن جه ریر و ئیبنولموزیر و ئیبن نه بی حاته م و ئیبن مردهویه ش هیناویانه، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۵ یشدا هاتوه، نه بوتنه عیمیش له الحلیه ج ۱۰ ص ۱۲۱ و به یه قی ج ۹ ص ۴۴ یش هیناویانه.

۲- له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، ته به رانی له ئیبن عومره وه به و جوړه هیناویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، نه بوتنه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۷ و ئیبن سعه د ج ۴ ص ۲۶ هیناویانه.

چى دەكەم، لە شەپرى ئوھوددا مۇسلمانان پايانكرد وتى: خوايە من پۇزىش دىنمەوھ
بۆت لەوھى ئەوانە كرديان، واتە ھالەلەكانى، خوايە بە دوورم لەوھى ئەوانە كرديان،
واتە بىباوھەپان، پاشان پىشكەوت و سەعدى كوپى موعاز بەرھەو پووى ھات، وتى:
ئەي سەعدى كوپى موعاز سوئند بە پەرھەردگارى نەضر بەدەر لە ئوھود بۆنى
بەھەشت بەدى دەكەم، سەعد وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا من نەمتوانى وەك ئەو بكەم،
ئەنەس دەلىت شوئىنى شمشىريان تىرو پەمان لە ھەشتا و ئەوھندە شوئىنى لە شىدا
بەدىكرد، بىنىمان كوژرا بوو و بىباوھەپاننىش جەستەكەيان شىواندبوو، كەس
نەپناسىيەوھ تەنھا خوشكەكەي نەبىت كە سەرپەنجەكەي ناسىيەوھ، ئەنەس دەلىت:
وامان دەبىنى يان واگومانمان دەبرد ئەم ئايەتە لەسەر ئەو و ھاوويئەكانى دابەزى
(من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر
وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخارى لە ئىبن عومەرەوھ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى
موتتەدا زەيدى كوپى حارسەي كرد بە ئەمىر، فەرمووى (ئەگەر زەيد كوژرا جەغفەر،
ئەگەر جەغفەر كوژرا عەبدوللەي كوپى پەواھە) عەبدوللە دەلىت: من لەو شەپردابووم،
گەپاين بە دواي جەغفەرى كوپى ئەبوتالىبداو لەناو كوژراوھكاندا بەدىمان كرد،
نزيكەي نەوھد و ئەوھندە پىكران بە جەستەيەوھ بوو.^۲

^۱ - له الترغيب ج ۲ ص ۴۳۶ دا واهاتووه، ئىمامى ئەحمەد و ترمزىش لە ئەنەسەوھ (ﷺ) بەو شىئەيە
ھىناويانە، ترمزى و نەسائىش فەرموودەيەكى ھاواتاى ئەمەيان لە ئەنەسەوھ ھىناوھ ترمزى دەلىت
فەرموودەكە ھەسەنى ھەحىجە، ئەحمەدەش ھىناويەتى، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲ يشدا ھاتووه،
تەيالىسى و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە و حارس و ئىبن جەريرو ئىبنولموتزىرو ئىبن ئەبى ھاتەم و ئىبن
مەردەويەش ھىناويانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۵ يشدا ھاتووه، ئەبونەعیمیش لە الحلیہ ج ۱۰ ص ۱۲۱ و
بەيھەقى ج ۹ ص ۴۴ يش ھىناويانە.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتووه، تەبەرانى لە ئىبن عومەرەوھ بەو جۆرە ھىناويەتى،
لە الاصابہ ج ۱ ص ۲۳۸ دا واهاتووه، ئەبونەعیم لە الحلیہ ج ۱ ص ۱۱۷ و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۶
ھىناويانە.

ئین ئه بی شه یه له عه مری کوپی شه رحه بیله وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک سه عدی کوپی موعاز (ﷺ) له پوژی خه نده قدا بریندا بوو و خوینی لی ده پویشته، ئه بوبه کرها ت و ده یووت: وای پشتی شکاوم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (مه ابابکر) (بوه سته ئه بوبه کرها ت و عومر هات و وتی: انا لله وانا الیه راجعون.^۱

ئین عه ساکیر له سه عیدی کوپی عوبه یدی سه قه فیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی تانیفدا ئه بوسوفیانی کوپی حه ربم (ﷺ) بینی له سه ر دیواری ئه بی یه علا دانیشته بوو شتی ده خوارد، منیش تیری کم بوو شه شاند و چاوی پیکرا، هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وا چاوم له پینا و خوادا له ده شتدا، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئه گه ر ده ته ویت له خوا ده پاریمه وه چاوت بوو ده گپریته وه، ئه گه ریش ده ته ویت به هه شته، وتی: ده ی به هه شته که م ده ویت.^۲

به غه وی و ئه بویه علا له عاصمی کوپی عومه ری مو قه تاده ی کوپی نوعمانه وه (ﷺ) هیناویه تی له پوژی به دردا چاوی پیکرا، ناوچاوانی هان به سه ر کولمیدا، ویستیان بیپن، ئینجا فه رمووده که دینیت.

به زارو ته به رانی له روفاعه ی کوپی رافعه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا خه لکی کۆبوونه وه له سه ر ئومه ییه ی کوپی خه له ف، ئیمه ش چووین بوو ئه وی، سه یری پارچه یه کی نیو قه لغانه که یم کرد که له ژیر بنبالیه وه به ران دیاربوو، به شمشیریک لیمدا و له پوژی به دردا تیری کم به رکه وت و چاوم له ده سته، پیغه مبه ر (ﷺ) تفی لیدا و نزای به سه ردا خویند و هیچ ئازاری نه ما.^۳

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۲ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتوه، زوبه یری کوپی به کاریش و هیناویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۷۸ یشدا هاتوه.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: له سه نه ده که یدا عه بدولعه زیزی کوپی عیمران هه یه که لاوازه.

پیشتر فرموده که یه حیای کوپی عه بدولحه میدمان له باپیره وه هیئا که رافیعسی کوپی خوده یح (علیه السلام) تیریك به سهر مه مکی كهوت، فرموده که یه نه بوسائیبیش له سهر خوگری برین و نه خووشی كه كه سیك له بهنی عه بدولئه شههل وتی: له نوحددا من و باوكم به شداریوین و هردووكمان به برینداری گه پراینه وه، تیایدا هاتوه: سویند به خوا و لاخیک نه بوو سواری یین، برینه که شمان سهخت بوو، له گهل پیغه مبهردا (علیه السلام) چوین و برینه که ی من سوکتر بوو، نه گهر نازارم زوربوایه من سوارده بووم و عوقبه به پی ده چوو تا گه یشتینه نه شوینه ی كه موسلمانان تیایدا وهستان.

خه لیفه ئیین خه یات له نه سه وه (علیه السلام) هیئاویه تی ده لیت: بهراء له پوژی موسه یله مه دا خوئی دا به سهر خه لکی ناو باخه که داو له گه لیان جهنگا تا ده رگا که ی کرده وه و ههشتا و نه ونده برینی تیرو شمشیری پیوه دیاربوو، برا بو شوینه که ی تا برین پیچ بکریت، خالد (علیه السلام) مانگیك لای مایه وه.^۱

ته به رانی له ئیسحاقی کوپی عه بدوللای کوپی نه بی ته لحه وه (علیه السلام) هیئاویه تی ده لیت: نه نه سی کوپی مالیک و برا که ی (علیه السلام) له قه لایه کی دوژمندابوون - له حه رق له عیراق - نه وانه ئاسنیککی سه رچه ماوه ی له زنجیر ئالاولیان ده به ست به مروقه وه و به رزیان ده کرده وه، نه وریان به نه نه س کرد، بهراء چوو تا له دیواره که وه سه یری ده کرد، پاشان دهستی گه یانده زنجیره که و هه ولیدا تا نه وه ی په ته که ی پچراند، پاشان سه یری دهستی کرد ده بینیت گوشتی دهستی نه ماوه و ئیسقانه کانی ده رکه و تون، به وه خوا ی گه وره نه نه سی کوپی مالیکی بزگار کرد.^۲

^۱ - به قی کوپی موخه له دیش له موسنه ده کهیدا له خه لیفه ی ئیین خه یات وه به سه نه ده که ی بهر جوړه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ یشدا هاتوه.

^۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

له المجمع له ته بهرانيه وه هاتووه، تيايدا ده لیت، نه نه سی کوری مالیک (ﷺ) به سترایه وه به هندی له وه سهره ناسنانه وه له زهوی به رزیان کرده وه، به رانی برای هات و، وتیان: فریای براهت که وه، نه ویش له که له خه لکه که ده جهنگا، چوو تا سهر دیوار که وت و دهستی گرت به په ته که وه و پاید که ویشا و دهسته کانی هاوریان بوو تا په ته که پچراو دواتر سهیری دهستی کرد گوشتی پیوه نه ماوه، ئینجا فهرمووده که دینیت.

(هیاو و نرای شه هید بوون)

بوخاری له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهی فهرموو (والذي نفسي بيده لو لا ان رجالا من المؤمنين لا تطيب انفسهم ان يتخلفوا عني ولا اجدما احملهم عليه ما تخلفت عن سرية تغزو في سبيل الله والذي نفسي بيده لوددت اني اقتل في سبيل الله ثم احى ثم اقتل ثم احى ثم اقتل ثم احى ثم اقتل) واته (سویند به و که سهی گیانی به دهسته نه گهر له به ره وه نه بییت باوه دارانی که به دواکه وتنیان له من دلایان نارام نه گریت و نه توانم پیویستی هاتنیان دابین بکه له یه که سریه ی غزای پیی خوا دوانه ده وتم، سویند به و که سهی گیانی به دهسته چه زده که له پیئاو خوادا بکوژیم دواپی زیندو و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم ئینجا زیندو و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم، دووباره بکوژیم).

موسلیم ج ۲ ص ۱۳۳ له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوای گه وره زامنی هه که سهی کردووه که له پیئاو خوادا ده ریجیت بو جیهادی پیی من و پروا بوون پیم و داننان به پیغه مبه رانمدا نه و زامنی ده که م که بیخه مه به هه شته وه یان بیگیژمه وه بو نه و شوینه ی که لیی چوووه بو به دهسته نیانی پاداشت یان دهسته و تیک، سویند به و که سهی گیانی موچه مه دی به دهسته هه

۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۲۵ ده لیت: سه نه ده که ی چه سه نه.

دلوپنىك لە پىناو خوادا بېرىت لە پۇژى داوييدا ۋەك كاتى پڑانەكە دىت، رەنگى رەنگى خوين و بۆنى بۆنى مىسكە، سويند بەو كەسەى گيانى موخەمەدى بەدەستە ئەگەر لەسەر مۇسلمانان سەخت نەبوايە دانەدەنىشتەم ۋە ھەرگىز لەيەك سىرەى غەزاي رېى خوادا دوانەدەوتەم، بەلام شتىك شك نابەم بۇ جەنگ ئامادەيان بىكەم و خۇيشيان شك نابەن لەسەرىشيان سەختە لەگەلم نەيەن و دوابكەون، سويند بەو كەسەى گيانى موخەمەدى بەدەستە ھەزەكەم لە پىناو خوادا بىجەنگم و بىكوزرېم، دواتر بىجەنگم و بىكوزرېم و دواتر بىجەنگم و بىكوزرېم).^۱

بوخارى لە ئەسەلمەى كوپرى عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: خوايە شەھىدى رېى خۆتەم پى بىخەشە ۋە مەرگم با لە شارى پىغەمبەرەكەتدا بىت، ئىسماعىلى لە ھەفسە ۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە عومەرم (ﷺ) بىست دەيوت: خوايە كوزرانى رېى تۆۋ مەرگى ناو شارى پىغەمبەرەكەت بىكە بە بەشم، منىش و تەم: دەى ئەۋە چۆن دەبىت؟ وتى: ئەگەر خوا بىيەۋىت دەبىت.^۲

تەبەرانى لە سەئىدى كوپرى ئەبى ۋە قاصەۋە ھىناۋىيەتى عەبدوللاى كوپرى جەحش (ﷺ) لە پۇژى ئوھوددا پىنى وت: بۇ لە خوا ناپارېتەۋە؟ لە شوپنىك كەنارىيان گرت، سەعد نىزاي كرد و تى: پەرۋەردگار ئەگەر گەيشتم بە دوزمن گەيشتنىكى مەردانەى دلېرانەم پى بىخەشە تا لەگەلى بىجەنگم دوايى سەرەكەوتەم پى بىخەشە تا دەيكوزم، عەبدوللاى كوپرى جەحش ئامىنى كرد و دوايى وتى: خوايە كەسىكى سەخت و ئازا بىنەپرىم لە پىناو تۇدا لەگەلى بىجەنگم دواتر لووت و گويم بېرىت تا ئەگەر بەيانى گەيشتمەۋە خزمەتت بلىيت كى وى لى كرد و دىت؟ منىش بلىم لە پىناو تۆۋ پىغەمبەرەكەتدا، تۆيش بىفەر مويت راست دەكەيت، سەعد وتى:

^۱ - نىمامى ئەھمەد ۋە نەسائىش ھىناۋىيە، لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۵۵ يشدا ھاۋە.

^۲ - لە فتح البارى ج ۴ ص ۷۱ دا ھاۋە.

کوپری شیرینم نزاکی عهبدوللای کوپری جه حش له نزاکی من باشتربوو، له دهمه و ئیواره دا بینیم لووت و گوئی به په تیکه وه هه لواسرابوون.^۱

حاکم ج ۲ ص ۲۰۰ له سه عیدی کوپری موسه ییبه وه هیئاویه تی ده لیت: عهبدوللای کوپری جه حش (ﷺ) وتی: خوایه سویندت دهم سبهینی بگم به دوزمن و بمکوژن و دواتر سکم هه لدرن و لووت و گویم بپرن و تویش پرسیارم لی بکهیت بو وایان لی کردیت؟ منیش بلیم له بهر تو، سه عیدی کوپری موسه ییب وتی: له خوا ده پاریمه وه وه چون یه کهم سویندی به دیهینا کوئا سویندیشی به دیهینیت.^۲

ئه بونه عیم له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (رب ذی طمرین لا یؤبه له، لو اقسام علی الله لابر، منهم البراء بن مالک) له وانه یه که سیکی خاوه ن دوو جله شپه لای ئیوه هیچ نه بیت به لام نه گهر سویندی خودا بدات خوا سوینده که ی نه شکینی، له وانه ش به رائی کوپری مالیک) له پوژی توسترده خه لکی په کیان کهوت، وتیان: ئه ی بهراء سویندی په روه ردگارت بده، وتی: سویندی په روه ردگارم دهم ئه ی په روه ردگارم که ملی ئه وانت دایه ده ستمان بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره کهت، له و شپه ده شهید بوو.^۳

^۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۳۰۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی کهسانی سه حیحن. به غه ویش هیئاویه تی، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ یشدا له هاتوو، ئیبن وهب هیئاویه تی، له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۷۴ دا هاتوو، به یهقی ج ۶ ص ۲۰۷ به هه مان شیوه هیئاویه تی، ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۲۷۴ دا هیئاویه تی، به لام نزاکی سه عدی نه هیئاوه و ته نه نزاکی عهبدوللای کوپری جه حشی هیئاوه.

^۲ - حاکم ده لیت: ئهم فهرمووده له سه ر مهرجی بوخاری و موسلیم سه حیحه نه گهر ئیرسالی تیدا نه بیت، زه هه بی ده لیت: مورسه لی سه حیحه ئیبن شاهین و ئیبنولموباره کیش هیئاویانه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا هاتوو، ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۹۰ و ئیبن سه عد ج ۲ ص ۶۳ هیئاویانه.

^۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتوو، ترمیزش هه روا هیئاویه تی، له الاصابة ج ۱ ص ۱۴۴ دا واهاتوو.

حاکم ج ۲ ص ۲۹۱ له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (کم من ضعیف متضعف ذي طمرین، لو اقسام على الله لابر قسمة! منهم البراء بن مالك) (چه ند لاوازی به لاواز دانراوی جله شپره هه ن نه گهر سویندی خوا بده ن خوا سوینده که یان نه شکینن، له وانه ش به رانی کوپی مالیک) به راء به ره و پروی بیباوه ران بوویه وه و بیباوه ران زیانیان به موسلمانان که یاند، موسلمانان وتیان نه ی به راء پیغه مبه ری خوا فرموویه تی نه گهر سویندی خوا بده یت بو ت دینیت ته دی، ده ی سویندی په روه ردگارت بده، وتی: په روه ردگار سویندت دده م که مل و گهر دنی نه وانت خسته ده ستمان، نینجا له سه ر پردی سوس پیکه گیشتن و نازاری موسلمانانیا ن دا، وتیان به راء سویندی په روه ردگارت بده، نه ویش وتی: خواجه سویندت دده م گهر دنیان بده ده ستمان و بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره که ت (ﷺ)، که سه ر که وتن به راء شه ید بوو.^۱

نه بوداود و موسوده و حارس و نین نه بی شه یبه و نینولموباره ک له ریگه ی حه میدی کوپی عه بدولپره حمانی حومه یری وه هیناویه تی که سیك له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ده وترا (حممه) له سه رده می عومه ری کوپی خه تبا بدا (ﷺ) غه زای نه سبه هانی کرد، وتی: خواجه حممه ده لیت حه زی لییه بگاته وه به تو، خواجه نه گهر راست ده کات بو به دی بینه، نه گهر یش دروده کات با حه زیش نه کات تووشی که، فرمووده که دینیت، تیایدا هاتوه: شه ید بوو و نه بوموسا وتی: شه ید.^۲ نیمای نه حمه دیش هیناویه تی و نه وه ی بو زیاد ده کات: نه گهر یش حه زنا کات با حه زیش نه کات تووشی که، خواجه حممه له م سه فره ی نه گهر یت ته وه تا مه رگ بیبات

۱ - صحیح.

۲ - حاکم ج ۳ ص ۲۹۲ ده لیت: نه م فرمووده سه نه دی سه حیه، بوخاری و موسلیم نه یان نه یناره، زه ه بی ده لیت: سه حیه، نه بونه یم له الحیه ج ۱ ص ۷ به و جوړه هیناویه تی.

۳ - له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۵ دا واهاتوه.

له گهل خویدا عه فغان ده لیت: له نه سبه هان مرد، نه بوموسا هه ستاو وتی: خه لکینه نه وهی له پیغه مبهرتان بیستو و مانه هینده بزائن ممه شه هیده.^۱

ته بهری ج ۴ ص ۲۴۹ له مه عقه لی کوپی یه ساره وه هیناو یه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) راویژی به هورمزان کردو وتی: چی ده لیت له فارس وه ده ست پی بکه م یان له نازره بایجانه وه یان له نه سبه هانه وه؟ وتی: فارس و نازره بایجان دوو باله کهن و نه سبه هان سهره که یه نه گهر دوو باله که یه کیکیان بپرا باله که ی تری ده مینیت، به لام نه گهر سهره که بپرا دوو باله که ش ده که ون، بویه له سهره که وه ده ست پی بکه، عومهر (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نوعمانی کوپی موقرین نویژی ده کرد له لای دانیشت، که نویژه که ی ته واو بوو وتی: ده مه ویت کاریکت پی بسپیږم، وتی: کوکرده وهی خه راج بیت نایکه م، به لام غه زابیت باشه، وتی: دهی غه زایه، ناردی بو نه سبه هان، ئینجا فرموده که دینیت، تیایدا هاتوو: موغیره به نوعمانی وت: پرده تی خوات لی بیت وا خه لکه که ی ناماده کردوو دهی لینه وه، وتی: به خوا تو پایت به رزه و له گهل پیغه مبه (ﷺ) به شداری شه پی بوویت، نه گهر بهری به یان شه پی نه کردایه دواي ده خست بو ئاوا بوونی شه و پرده شه با هه لی ده کردو سهره که وتن داده به زی، پاشان وتی: من لیواکه م ده شه کیئمه وه - سی جار - جاری یه که م که سی که دهستی به ئاوا گه یاندو ده ست نویژی گرت، دووهم کابرایه که سهری چه که که ی خوئی و نه عله کانی کردو ناماده ی کردن، سییه میش لینه ون و که ستان لانه کاته وه، نه گهر نوعمانیش کوژرا که س لای به لادانه کاته وه، چونکه من نزایه که ده که م، ده مه ویت هه راکماتان ئامینی بو بکه ن، خوايه نه مرو به سهره که وتنی موسلمانانه وه شه هیدی ببه حشه به نوعمان، جاری یه که م ئالا که ی شه کانه وه،

۱- هه یسه می ج ۹ ص ۴۰۰ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له داودی کوپی عه بدولای ئودی که نه و متمانه ی پی دوات و ناکوکیشی له سهره، ته واو. نه بونه عیم هیناو یه تی، له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا هاتوو.

جارى دوۋەمىش شىكاندىيەۋە، پاشان جارى سىيەم شىكاندىيەۋە ۋە قەلغانەكەي پۆشى ۋە شەپرى كىرد ۋە يەكەم پىكرى ۋە مەقەل دەلىت: چوۋمەسەرى ۋە بىرى بىرى ۋە نىزاكەم كىردەۋە ۋە نىشانەيەكەم لەسەر دانا ۋە دواتر چوۋم، كاتىك يەككىمان دەكوژا ھاۋەلانى دىكە لىي بىئاگادەۋون، (زولھاججىيەن) لەسەر ۋە لاختەكەي كەۋت ۋە سكى ھەلدراۋ خوا شىكاندى، دوايى بە قاپىك ئاۋەۋە ھاۋەمەۋە بۆلەي نۇعمان ۋە دەموچاۋىم شۆرد، ۋەتى: تۆكىيىت؟ ۋەتى: مەقەلى كۆپى يەسار، ۋەتى: خەلكى چى كىرد؟ ۋەتى: خوا فەتخى بەخشى، ۋەتى: سوپاس بۇ خوا، ھاۋەلى ئەۋە بنوسن بۇ عومەر، ئىنجا گىيانى سپارد، تەبەرى ج ۴ ص ۲۳۵ لە زىيادى كۆپى جۈبەير لە باۋكىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى ۋە فەرمۇدەكە لەسەر شەپرى نەھاۋەند دىنىت تىايدا ھاۋە: پىغەمبەر (ﷺ) كە شەپرى دەكرد لە سەرەتاي پۆژەۋە نەيدەكرد ۋە تاكاتى نوپۇش ۋە ھەلكرىنى با پەلەي نەدەكرد، خۆي بۇ شەپر ئامادە دەكرد، تەنھا ئەم پىگەم بو، خوايە من داۋات لى دەكەم ئەمپۇ بە فەتخىك چاۋم بىكەيتەۋە كە سەركەۋتنى ئىسلامى تىدايىت ۋە زەلىلى كوفرى تىدايىت، خوايە دواي ئەۋە بە شەھىدى بىمبەرەۋە بۆلەي خۆت، ئامىن بىكەن پەحمەتى خواتان لى بىت، ئىمەش ئامىنمان كىرد ۋە گىيائىن.^۱

^۱ - تەبەرانى بە دوۋر درىژى ۋەك تەبەرى فەرمۇدەكەي مەقەلى كۆپى يەسارى ھىناۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۱۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەحىحن جگە لە عەلقەمەي كۆپى عەبدوللەي موزەنى كە مەمانەي پى دەدات، تەۋا. ھاكىمىش لە مەقەلەۋە بە دوۋر درىژى ج ۲ ص ۲۹۳ دا ھىناۋىيەتى.

مەگەر مەن شەھید نەم؟ فەرمووی (با، منیش شایەتیت بو دەدەم) پاشان مرد، پیغەمبەر (ﷺ) لە ھەفرا بە خاکی سپارد و خۆی دابەزیە ناو گۆرەگەیی ئەو دابەزیبوو.^۱

حاکمیش ج ۳ ص ۱۸۸ لە زوبەیرەو ھیناویەتی دەلیت: عوتبە و عوبەیدە ھەراکامیان دایان لەوی تریان، ھەمزە و عەلی دایان لە عوتبە و کوشتیان و عوبەیدەیان ھەلگرت و ھینایانە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و پیتی برابوو و موخی لی دەچوو، کە ھینایان عوبەیدە و تی: مەگەر مەن شەھید نەم ئەو پیغەمبەری خوا؟ فەرمووی (با)، عوبەیدە و تی: ئەگەر ئەبوتالیب زیندوو بووایە دەیزانی مەن لەو شیائوترم بەو قسەیی کە دەیوت:

و نسله حتی نصرع حوله و نذهل عن ابنائنا و الحلائل^۲

(شەری ئوھود)

تەبەرانی لە ئیبن عومەرەو ھیناویەتی عومەر (ﷺ) لە پۆژی ئوھوددا بە براکەیی وت: براگیان قەلغانە کەم بگرە، براکەیی و تی: منیش وەك تو شەھیدیم دەوێت، ئیتەر ھیچکام قەلغانە کەیان نەبرد.^۳

ئەبویە علا و ئیبن ئەبی عاصم و بورەقی و سەعیدی کوپی مەنسور لە عەلیەو ھە (ﷺ) ھیناویانە دەلیت: کاتیك لە پۆژی ئوھوددا خەلکی لە پیغەمبەر (ﷺ) دوور کەوتنەو و چوار دەوریان چۆل کرد سەیری کوژراوەکانم کرد، پیغەمبەر (ﷺ)

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۲ دا واهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - ھەیسەمی ج ۵ ص ۲۹۸ دەلیت: کەسەکانی سەنەدە کە کەسانی سەحیحن، تەواو، ئیبن سەعد ج ۳ ص ۲۷۵ و ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۳۶۷ دا بە ھەمان شیو ھیناویانە.

نه دى، وتم: سویند به خوا پايه كړدوه، له كوژراوه كانيشدا نيه، به لام له سهر نه مهى كردمان خوا ليان توپه ده بېت، پيغه مبه ره كهى ده باته وه لای خو، دهى نيت خيتم تيانیه نه گهر نه جهنگم تا بكوژريم، هه لمكوتايه سهر دوژمن و چوومه ناويانه وه، پيغه مبه (ﷺ) له نيوانياندا بوو و منيش له وى بووم.^۱

نېن نيسحاق له قاسمى كوپى عېدولپه حمانى كوپى رافيعى بهى عېدى كوپى نه جاره وه هي ناويه تى ده لیت: نه نه سى كوپى نه ضرى كوپى ماليك گه يشت به عومهرى كوپى خه تتاب و ته لحهى كوپى عوبه يدوللا له گهل ده سته يه كى كوچه ران و پشتيواناندا كه ده ستیان له شه پ به ردا بوو، وتى: بوچى دانيشتون؟ وتیان: پيغه مبه (ﷺ) كوژرا، وتى: نهى چى ده كهن به تهمان دواى نه و بژين؟ هه ستر و پيغه مبه ره كه تان له سهر چى مرد نيوهش له سهرى بمرن، چوو به ره و دوژمن و جهنگا تا كوژرا.^۲

واقيدى له عېدوللاى كوپى عه ممرارى خه تيمه وه هي ناويه تى ده لیت: سابتى كوپى د حد حاحه له پوژى نوحودا هات و موسلمانانيش بلا و هيان ليكرد بوو و شمشيريان دانا بوو، نه ویش هاوارى ده كرد نهى كومه لى پشتيوانان، سهيرم كهن، سهيرم كهن، من سابتى كوپى د حد حاحه م نه گهر موحه مده كوژرا نه و خوا زيندووه و نامريت، دهى له پيناو نايينه كه تاندا بجهنگن خوا سهرتان ده خات، ده سته يه كه له پشتيوانان له گهل چوون و نه ویش له گهل موسلماناندا هه لمه تى برد و به ره و پروى كه تيبه يه كى سهخت بوويه وه كه سهر كرده كاني تيدابوون خاليدى كوپى وه ليد و عه مرى كوپى

^۱ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا واهاتووه، هه يسه مى ج ۶ ص ۱۱۲ ده لیت: نه بويه علا گيپراويه تيه وه و له سه نه ده كه دا موحه مدهى كوپى مه پروانى عقيلى هه يه كه نه بوداود و نېن حبيبان به جى متمانه و نه بوزه رعه و چه نديكى دى به لاوازي ده زانن، كه سه كاني ديكهى سه نه ده كهش صه حيحن، ته واو.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا به و جوړه هاتووه.

عاص و عيڪرمهه ڪوري نه بوجهل و ضراري ڪوري خه تتاب، تيڪچران و خاليد به
رميڪ لييدا و له پشتيه وه دهرچوو و خستي و پشتيوانه ڪانيش له گه ليذا بوون ڪوڙران،
دهلين نه وانه ڪوٽا ڪوڙراوه ڪاني موسلمانان بوون^۱.

به يهه قى له دلائل النبوة له ريگهه ٿه بهى نجيح و له باوڪيه وه (ﷺ) هيٺاويهه تي
دهليت: يه ڪيڪ له ڪوچهران له شهري ٿو خوددا داي به پال ڪابرايه ڪي پشتيواناندا ڪه
خه لتاني خوئين ببو، پيى وت: فلان ڪهس ده زانيت موحه مه د ڪوڙرا؟ پشتيوانه ڪه
وتى: نه گهر موحه مه د ڪوڙرا گرنگ نه وهيه په يامه ڪه ي گه ياند، له سر نايينه ڪتان
بجهنگن، نه وڪات نه و نايه ته دابه زى (وما محمد الا رسول).^۲

حاڪم ج ۳ ص ۲۰۱ له زهيدى ڪوري سابت وه (ﷺ) هيٺاويهه تي دهليت: پيغه مبه
(ﷺ) له پوڙي ٿو خوددا ناردمى به شوين سه عدى ڪوري په بيعدا (ﷺ) پيى فرموم
(نه گهر بينيت سه لامى منى لى بڪه و پيى بلى پيغه مبه (ﷺ) پيٽ دهليت حالت
چونه؟) منيش به ناو ڪوڙراوه ڪاندا گهرام ده بينم له ڪوٽا ييدايه و هفتا پيڪراني رم و
شمشيرو تيري پيوه بوو، پيم وت: نه ي سه عد پيغه مبهري خوا سه لامى لى ڪرديت و
دهليت حالى چونه؟ وتى: سه لام له پيغه مبهري خوا و تويش، پيى بلى نه ي
پيغه مبهري خوا بوئي به هه شت ده ڪم، به پشتيوانانيش بلى نه گهر موويه ڪ له
پيغه مبه (ﷺ) ڪم بيته وه و ٿوهش ڪهستان مابيت لاي خوا هيچ بيانويه ڪتان نيه،
ئينجا گياني سپارد^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۱۹۵ دا واهاتوه.

۳ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۱ دا واهاتوه.

۴ - صحيح.

۵ - حاڪم دهليت: نه فرموده سه نه ده ڪه ي سه حيحه و بوخارى و موسليم نه يانهي ناوه و
زهه بيش دهليت: سه حيحه.

حاکم له پیگه ی ئیبن ئیسحاق وه هیئاویه تی عه بدوللای کوری عه بدولپرهمانی کوری ئه بی صه عصبه له باوکیه وه هیئاویه تی که پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: کی دهروانیت بزانیئت سه عدی کوری ره بیع چی ده کات؟ ئینجا فهرمووده که دینیت. ده لیت: سه عد وتی: به پیغه مبه (ﷺ) بلی من له ناو مردووه کاندام و سه لامیشی لیبکه و پیی بلی سه عد ده لیت: خوا پاداشتت بداته وه به رامبه ر چاکه ت له گهل ئیمه و هه موو ئوممه تدا.^۱

ئیمامی نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی بیباوه پان کاتیک له پوژی ئو خوددا پیغه مبه ریان (ﷺ) له گهل حه وت کوچه رو قوره یشیه کدا گه مارو دا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من یردهم عنا وهو رفیقی فی الجنة؟) کی ئه مانه مان لی دوورده خاته وه له به هه شتدا هاوړیم بیت؟) یه کی که له پشتیوانان هه ستا و جهنگا تا کوژرا، ئینجا پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو، به و جوړه هه ر حه وت پشتیوانه که کوژران، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ما انصفنا اصحابنا) (به رامبه ر هاوہ لانمان ئینصافمان به کارنه هیئا).^۲

به یهه قی له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی ئو خوددا خه لک ده وری پیغه مبه ریان (ﷺ) چولکرو و ته نها یانزه پشتیوان و ته لحه ی کوری عوبه یدوللا له گهل مانه وه و پیغه مبه (ﷺ) سه رشاخه که ده که وت، بیباوه پان کوته نه شوینیان، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا احد لهؤلاء؟) واته (ئهری که س نیه له پرویاندا

۱ - ضعیف.

۲ - زهه بی ده لیت: فهرمووده که مورسه له، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۹ یشدا گیرانه وه که ی ئیبن ئیسحاق هاتوره، مالیک له الموطا ص ۱۷۵ له یه حیای کوری سه عیده وه بهر واتایه به کورتی هیئاویه تی، ئیبن سه عد ج ۳ ص ۷۸۷ له معن له مالیک له یه حیاه و به کورتی هیئاویه تی.
۳ - موسلیمیش گیراویه تیه وه.

بوہ سئیت) تہ لہ و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، فہرموی (کما یا طلحہ) ئینجا
یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، دہجہ نگا و پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہل
ئہ وانی دیکہ دا سہر دہ کھوت، پاشان پشتیوانہ کہ کوژرا و بیباوہ پان چوون بہ دوا
پیغہ مہر دا (ﷺ) فہرموی (الا رجل لهؤلاء؟) تہ لہ و تی: من، پیغہ مہر (ﷺ) ہہ مان
شتی پی فہرمو، یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من، بہ ہہ مان شیوہ ئہ و ان سہر کھوت و تن
ئہ میش کوژرا و بیباوہ پان دہ چوون بہ شوینیدا، ئہ مہ بہر دہ و ام دہ بو یوہ و تا ہیچ کام
نہ مان جگہ لہ تہ لہ، بیباوہ پان دہ وریان دان، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (من لهؤلاء؟)
تہ لہ و تی: من، و ہ ئہ وانی پیشووی جہ نگا و بریندار دہ بو و دہیوت ناخ، پیغہ مہر
(ﷺ) فہرموی (ئہ گہر بتوتایہ بسم الله فريشته كان به رزيان ده کردیتہ و و خہ لکی
سہیریان دہ کردیت تا دہ یان بردیتہ و بہ رزایی ئاسمان) پاشان سہر کھوت بۆلای
هاو هلا نی کہ کو بیوونہ و ۱.

حاکم ج ۳ ص ۲۰۲ لہ مو حہ مہدی کوپی لہ بیدہ و ہیناویہ تی دہ لیت: کاتیک
پیغہ مہر (ﷺ) چو بۆ ئو حود یہ مانی کوپی جابرو ئہ بو حوزہ یفہ و سابتی کوپی
دہ قشی کوپی زہ عورا و ژن و منالہ کانی بردہ قہ لاوہ و یہ کیکیان بہوی تری و ت -
ہہر دو وکیان دو وپیری بہ تہ مہن بوون - قور بہ سہر چاوہ پی چی دہ کھین؟ سویند بہ
خوا ہیچ کامان ہیئدہی تینویتی کھریک بہ تہ مہ نمانہ و ہ نہ ماوہ، ئہ مپرو سبہینی
مان ماوہ، بۆچی شمشیر ہلنہ گرین و بچین بۆلای پیغہ مہر (ﷺ)؟ چوونہ ناو
موسلمانان و موسلمانانیش پییان نہ دہ زانین، سابتی کوپی دہ قش بہ دہ ست
بیباوہ پان کوژرا و ئہ بو حوزہ یفہ ش شمشیری موسلمانانی بہر کھوت و نہ یانناسیہ و ہ
کوژرا، حوزہ یفہ و تی باو کم باو کم، و تیان بہ خوا نہ مان بینوہ، راستیان دہ و ت،
حوزہ یفہ و تی: خوا لیتان خوش بیت ئہ و ہ میہرہ باترینہ، پیغہ مہر (ﷺ) ویستی

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۶ دا واهاتوہ.

خوڭبايىيە كەي بدات، بەلام حوزەيفە كىردىيە بەخشىشى موسلمانان، بەمە زىياتر لاي پىڭمەبەر (ﷺ) خوشەويست بوو.^۱ لە المنتخب ج ۵ ص ۱۶۷ يشدا ھا تۈۋە ۋە مەشى بۇ زىياد كىردۈۋە وتيان خۇمان بگە يەننە پىڭمەبەر (ﷺ) بەلكو خوالاي پىڭمەبەر (ﷺ) شەھىدىمان پى بېخشىت، شمشىريان ھەلگىرت و چۈنە ناو خەلك و كەس پىنى نەزانين، لە كۇتايىيە كەشىدا ئەمەي ھىناۋە، لاي پىڭمەبەر (ﷺ) خىرو چاكەيان زىياترى كىرد.

(شەرى (الرجيع))

بوخارى لە ئەبۈھۈرەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىڭمەبەر (ﷺ) سىرىيەكى نارد بۇ ھەۋالگىرى عاصمى كۆپى سابىتى (ﷺ) كىرد بە ئەمىريان، عاصم باپىرى عاصمى كۆپى عومەرى كۆپى خەتتاب بوو، چۈن تا گەيشتنە نىۋان عوسفان و مەككە ۋە ھەۋالى ناۋچەيەكى ھوزەيلىمان بىست كە پىيان دەۋترا بەنولحيان لە نىزىكى سەد رامەۋە شوينيان كەۋتن و شوين پىيان ھەلگىرتن تا چۈنە شوينىك و دابەزىن و تىايدا ناۋكە خورماي مەدىنەيان بىنى وتيان ئەمە خورماي يەسىرىبە، شوينيان كەۋتن تا گەيشتنەۋە پىيان، كاتىك گەيشتن عاصم ۋە ھاۋەلەكانى پەنايان بىردە بەر بەرزايىيەك، ئەۋانىش گەمارۋيان دان و پىيان ۋتن ئەگەر دابەزن بەلىنتان پى دەدەين كەستان نەكۆژىن، عاصم ۋتى: من ناچمە ژىر بارى زىممەي كوفرەۋە، خوايە ھەۋالى ئىمە بگەيەنە پىڭمەبەر كەت، شەريان لەگەل كىردن تا بە ھەۋت تىر عاصمىيان كۈشت، خۇبەيب و زەيد و كەسىكى دىكە مانەۋە، پەنايان پى دان، ئەۋانىش دابەزىن، ھەر كە دابەزىن يەكسەر بەستىنەنەۋە، ئەۋ كەسى سىيەمەي لەگەلىان بوو ۋتى: ئەمە يەكەم ناپاكى يە بۆيە نامادەنەۋە لەگەلىان بچىت، ئەۋانىش زورىان لىكرد تا لەگەلىان

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: ئەم فەرمودە لەسەر مەرجى موسلىم صەحىحە و بوخارى و موسلىم ھىناۋيانە، ئەبۈنەعىمىش لە موحمودەۋە ھىناۋىيەتى،

بچيت به نام له گه ليان نه چوو، بويه کوشتيان و خوبه ييب و زهيديشيان بردن و فروشتنيان به (بيباوه پاني) مه ککه. به نوحارسي کورپي عامري کورپي نه وفه له خوبه ييبان کړي - خوبه ييب له شهري به دردا حارسي کورپي عامري کوشتبوو - به ديلي له لايان مايه وه تا هه موويان بريارياندا بيکوژن، داواي موسيکي له يه کيک له کچاني حارس کردتا ته راشي پي بکات، نه ویش پييدا، نه م ژنه ده ليت: بريم چوو که منالم له لاي بوو چوو بولاي نه ویش له سهر پاني خوځي داينا، که بينيم يه کسهر ترسام، نه ویش زاني من ترسام و موسه که شي له ده ستدا بوو، وتي: ده ترسيت بيکوژم؟ من پشت به خوا شتي وا ناکه م، نه و ژنه ده ليت: هيچ کات ديلي باستر له خوبه ييب نه ديوه، ده مبيني له هي شوه ترييه کي ده خواردو له مه ککه يشدا شتي وا هه رنه بوو له کاتيکدا به ناسن کوټ و بريندار بوو، نه وه ش پوځي خوابوو بو، برديانه دهره وه تا بيکوژن، وتي: پيم بدن تظ دوورکات نوټرېکهم، پاشان لاي کرد به لايانداو وتي: نه گهر له بهر نه وه نه بوايه بلين له مهرگ ده ترسيت زياتر نوټرېکهم ده کرد، به مه نه و يه که م کس بوو دوورکات نوټري پيش کوژراني کرد، پاشان وتي: خوايه هه موويان پاماله و يه که ده سته بيانکوژه، پاشان وتي:

علی اي شق کان مصري

ما ان ابالي حين اقتل مسلما

يبارك علی اوصال شلو ممزق

و ذالك في ذات الاله و ان يشا

پاشان عوقبه ي کورپي حارس هه ستاو کوشتي، قوره يش نارديان بولاي عاصم تا به شيک له له شي بنيريت تا بيناسنه وه - عاصم له پوځي به دردا يه کيک له گه وره کاني نه واني کوشتبوو - خواي گه وره سايه و سيبه ريکي (زه رده واله ي) بو ناردو نه يانتواني و ابکه ن.^۱

۱- به يه قی ج ۹ ص ۱۴۵ له نه بی هوره يره وه (ﷺ) به و جوړه هيناويه تي، عه بدولپه زاقيش له نه بی هوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي، له الاصابه ج ۲ ص ۱۲۲ دا هاتووه و نه بونه عيميش له الحلية ج ۱ ص ۱۱۲ دا به هه مان شيوه هيناويه تي.

ئین ئیسحاق له عاصمی کوپی عومہری کوپی قہ تادہوہ ہیناویہ تی دہ لیت: دوی
 ئوحد دہستہ کی ہوزی (عہ ضل و قارہ) ہاتن بولای پیغہ مہر (ﷺ) و وتیان ئیمہ
 ہندی موسلمانمان تیدایہ، دہی دہستہ کی ہاوہ لانمان لہ گہل بنیرہ تا فیری
 ئیسلاممان بکہن و قورئانمان پی بلین و فیری شہریعہ تی ئیسلاممان بکہن،
 پیغہ مہریش (ﷺ) شہش ہاوہ لی لہ گہ لیاندا نارد، ناوہ کانی ہیناوہ، لہ گہ لیان چوون
 تا گہ یشتنہ بیری پرجیع - بیرکی ہوزرہ یلہ لہ حجاز - لہوی ناپاکیان لہ پوودا
 نواندن، ہوزہ یل نہوینہ شمشیرہ کانیان و ہاواریان کرد بہ سہریاندا ئہ وانیش سہیر
 دہکن گہ مارؤ دراون، شمشیرہ کانیان ہہ لگرت تا بجہنگن، ئہ وانیش پییان وتن: بہ
 خوا نامانہ ویت بتانکوژین، تہنہا ویستمان بہ بیانوی ئیوہوہ شتیک لہ خہ لکی
 مہککہ وہر بگرین، بہ لیانی خواتان پی دہدہین نہ تانکوژین، مہر سہدو خالییدی کوپی
 بہ کیرو عاصمی کوپی سابت (ﷺ) وتیان نہ بہ خوا ہیچ کات بہ لیان و پہنای بیباوہ پان
 وہر ناگرین، عاصمی کوپی سابت وتی:

ما علي وانا جلد نابل	والقوس فيها وترعنا بل
تزل عن صفحتها المعابل	الموت حق والحياة باطل
وكل ماحم الاله نازل	بالمرء والمرء اليه ايل

ان لم اقاتلكم فامي هابل

ہہ روہا وتی:

ابو سليمان وریش المقعد	و ضالة مثل الجحيم الموقد
اذا النواحي افترشت لم ارعد	ومجنا من جلد ثور اجود

ومؤمن بما عبي محمد

ہہ روہا وتی:

ابو سليمان ومثلي راما	وكان قومي معشرا كراما
-----------------------	-----------------------

پاشان شہری کرد تا لہ گہل دوو ہاوہ لہ کھی تریدا کوژا، کہ عاصم کوژا زوہ یل
 ویستیان سہری ببہن تا بیفرۆشن بہ سولافہی کچی سہعدی سوہیل کہ ل کاتی

ڪوڙڙاني ڪوپر هڪهي له پوڙي ٿو ڇوڏا نه زري ڪرڊبوو ٿه گهر سهري عاصم دست بڪه ويٽ له ڪهله سهريدا مهى بخوموه، بهلام زهردهواله نه يانهيش، ڪاتيڪ ٿه وهيان بيبي وتيان: وازى لى بيٺن تا شهو ديٽ زهردهواله ڪان دهچن و ديٺن دهيبهين، خواي گهرهش گهردهلوليڪي ناردو عاصمي برد، عاصم به ليٺي به خوا دابو هيچ ڪات نه دهست له بيٺاوهر بدات و نه بيٺاوهر دهستي لى بدات چونڪه به پيسي دهزانين، عومهرى ڪوپرى خهتتاب (ﷺ) ڪه ٿه مهى بيست وتي: زهردهواله پاراستي خواي گهره بهندهى باوهپردار دهپاريٺيٽ، عاصم نه زري ڪرڊبوو له ههمو ڙيانيدا دهستي بهر بيٺاوهر نه ڪه ويٽ و بيٺاوهر پيش دهستي بهر ٿو نه ڪه ويٽ، له دواى مردنيسي خواي گهره بوى بهديهنا وهڪ چون له ڪاتي ڙيانيدا بوى بهديهنا.

خوبهيب و زهيدى ڪوپرى دسنه و عهبدوللاى ڪوپرى تاريقيش (ﷺ) دلان ناسڪ بوويهوه و هيواي ڙيانيان پهيدا ڪردهوه و خويان دابه دهستهوه و ٿهوانيش بهديليان گرتن و بردنيان بومهڪه تا پيٺيان بفروشن، ڪه گهيشتنه زهرههه عهبدوللاى ڪوپرى تاريق دهستي له پهتهڪه دهريٺاوشمشيرهڪهى برد، ٿهوانيش دواى ڪهوتن و بهرديارانيان ڪرد تا ڪوشتيان و له زهرههه به خاك سپيڙدا.

خوبهيبى ڪوپرى عهدي و زهيدى ڪوپرى دسنهش بران بومهڪه و بهرامبهه به دوو ميلي هوزهههيل ڪه مهڪه ديل بوون پيٺيان فروشن، ڪه جيري ڪوپرى ٿهبي تهميمى خوبهيبى ڪپري، زهيدى ڪوپرى دسنهش صهفوانى ڪوپرى ٿومهيبه ڪپري تا له جيانى باوڪي بيڪوڙيٽهوه، لهگهل مهولايهڪيدا ڪه ناوى نسطاس بوو ناردى بومتهنيم و له ههرهه برديه دهروهه تا بيڪوڙيٽ، دهستهيهڪي قورهيش ڪوبوونهوه ڪه ٿهوسوفيانى ڪوپرى ههرهيش لهناوياندابو، ٿهوسوفيان ڪاتيڪ زهيدى دى برا تا بڪوڙيٽ به زهيدى وت: سويندت دهدهم ٿهى زهيد ههزدهڪهيت ٿيستا لهم شويندهه موحهمهه له شوينى تو بيٽ و بدهين له ملي و تولهنا و ڙن و منالى خوتداهيت؟ وتي: بهخوا ههزناڪه ٿيستا موحهمهه له شوينى خويدا درڪيڪ ٺازارى بدات و من لهنا و ڙن و

مندا ئىدەم، ئەبوسوفيان وتى: كەسم نەدىۋە ۋەك ھاۋەلانى موخەمەد خۇشەۋىستىيان بۇ موخەمەد ھەبىت، دەلىت دواتر نىسپاس كوشتى.

بۇ خۇبەيىبى كۆپى عەدىش ئەۋا عبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب پىيى وتم: ماۋىيەى مەۋلاى ھەجىرى كۆپى ئەبى ئىھاب - مۇسلمان بىۋو- وتى: خۇبەيب لە مالى مندا بەندىكرابوو، پۇژىك چووم بۇلاى و ھىشۋىيەك تىرىى پى بۋو ۋەك سەرى كەسىك ۋابوو (ھىندە زۇرو گەۋرەبۋو) لىى دەخوارد، لەسەر زەۋىدا تىرىى وام نەدىبۋو بخورىت.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: عاصمى كۆپى عومەرى قەتادەۋ عەبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب بۇيان گىرامەۋە كە ئەۋ ژنە (ماۋىيە) وتى: لە كاتى كوزرانىدا خۇبەيب پىيى وتم: شتىكم (پارچە موسىك) بۇ بنىرە تا خۇمى پى پاك پارگرم (تەراش بىكەم) پىش ئەۋەى بىكوژن، منىش بە مندا لىكدا موسىكم بۇ ناردو وتم: بىبە بۇ ئەۋ پىارە لەۋ مالدە، سوپىند بە خوا ھەر مندا ئەكە چۈۋ بۇلاى وتم چىم كرد؟ بە خوا تۇلە دەكاتەۋ ئەۋ مندا ئە دەكوژىت، ئەۋكات سەربەسەر دەكات، كاتىك موسەكەى پىدا ۋەرى گرت و پىيى وت: توخوا كاتىك دايكت ئەۋەى بۇ ناردىم ب ەتۇدا لەۋە نەترسا ناپاكى بنوئىنم؟! پاشان چۈۋ، ئىبن ھىشام دەلىت: دەۋترىت منالەكە كۆپى ئەۋ ئافرەتە بۋو.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: پاشان خۇبەيىبان بىردو گەياندىانە تەنعىم تا لە خاچى بدەن، خۇبەيب پىيى وتن: ئەگەر دەكرىت با دوۋركات نوپژ بىكەم، وتىيان دەى باشە، دوۋركات نوپژى رىكوپىكى كرد، پاشان سەيرى خەلكەكەى كردو وتى: سوپىند بە خوا لەبەر ئەۋە نەبىت بلىن لەترسى مەرگدا نوپژ درىژ دەكاتەۋە نوپژەكەم نەدەپرى، بەۋە خۇبەيب يەكەم مۇسلمان بۋو ئەۋ دوۋركاتەى پىش كوزرانى ئەنجامدا، پاشان بە داريكەۋە ھەلىانۋاسى، كاتىك بەستىيانەۋە وتى: خوايە ئىمە پەيامى پىغەمبەرەكە تمان گەياند، دەى تۇش ھەۋالى پى بگەيەنە چىيان پىكردىن، پاشان ئەم نزاىەى لى كردن (اللهم احصهم عددا واقتلهم بددا ولا تغادر منهم احدا) پاشان كوشتيان، موغاۋىيەى كۆپى ئەبوسوفيان دەيوت: ئەۋ پۇژ لەگەل ئەبوسوفيان

لهوی بووم، ده مبینی زهوی له تاو نزا که ی خوبه ییدا پایدہ کی شام، نه وان ده یانوت: نه گهر نه کابرا وازی لی بهینریت تا به لایدا پاکشیت له بهرچاوت نامینیت.

له (المغازی) موسای کوپی عوقبه دا هاتووه: خوبه یب و زهیدی کوپی دسنه له یهک پوژدا کوژران، پیغه مبه (ﷺ) له پوژی کوژرانیا ندا هوالی بیستن و فرمووی (علیک السلام) قوره یش خوبه یبیا ن کوشت، ده لیت کاتیک زهیدی کوپی دسنه یان له خاچدا تیربارانیا ن کرد تا واز له نایینه که ی بیهنیت که چی ئیما نی زیادی کرد. عروه و موسای کوپی عوقبه ده لیت: کاتیک خوبه یبیا ن هه لواسی ده یانوت توخوا هه زده که ی ت موحه مد له شوینی تودابیت؟ نه ویش وتی: نه به خوی گه وره هه زنا که م له جیاتی من درکیکیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکه نین،^۱ هه روه ها ته به رانی فرمووده که ی عروه ی کوپی زوبه یری به دورو دریشی هی ناوه تیایدا هاتووه: نه و که سانه ی له شه پی به دردا باوکیان کوژرابو و خوبه یبیا ن کوشت، کاتیک چه کیان له پرودا هه لگرت و نه ویش له خاچ درابو و سویندیا ن ددا هه زده که ی ت موحه مد له شوینتد ابیت؟ وتی: نه به خوی گه وره هه زنا که م له بری من درکیکیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکه نین، خوبه یب کاتیک به رزکرایه وه بو سهرداره که ده یوت:

لقد جمع الاحزاب حولي و البوا	قبائلهم واستجمعوا كل مجمع
وقد جمعوا ابنائهم ونسائهم	وقربت من جذع طويل ممنوع
الى الله اشكو غربتي ثم كربتي	وما اصدار الاحزاب لي عند مصرعي
فذا العرش صبرني على ما يراد بي	فقد بضعوا الحمى وقد بان مطمعي
لعمرى ما احفل اذا مت مسلما	على اى حال كان الله مضجعي ^۲

^۱ - ئین ئیسحاق له چیرۆکی زهیدی کوپی دسنه وه بهر جوړه هی ناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۶۳ یشدا هاتووه،

^۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۰۰ ده لیت: ته به رانی گنراویه تیه وه له سهنه ده که شدا ئین له یعه هیه و فرمووده ی هه سهنه و لاوازیه کی تیدا یه، ته و او. ئین ئیسحاقیش دپره کانی هی ناوه،

(ovo)

ھەرامى كۆپى مەلھانىيان بە نامەيەكى پىغەمبەر ھە (ﷺ) نارد بۆلای عامرى كۆپى توفەيل، ئەۋىش بەبى سەيركردنى نامەكە ھەلمەتى بۆ ھەرام برد و كوشتى و بەنى عامرى لە دژيان ھاندا، ئەۋانىش وتيان: ئامادەن پەنای ئەبوبەرەاء بىشكىنن، ئىنجا ھۆزەكەى بەنى سەلىمى لە دژيان ھاندا (عوصەييە و رىعل و زەكوران و قارە) ئەۋانىش چوون بە دەمىەو ھەمارۆيان دان، ئەۋانىش شمشىريان ھەلگرت، جەنگان و ھەمويان كۆژان جگە لە كەبى كۆپى زەيدى ئەنسارى لە بەنى دىنارى كۆپى نەجار بەجىيان ھىشت و سوکەگيانىكى بەبەرەو مابوو و لە نىو كۆژاۋەكاندا خۆى رادەكىشا و چو، ژيا قا لە پۆژى خەندەقدا كۆژا.

عەمرى كۆپى ئومەييەى ضمرى و يەكك لە پىشتىوانان لە بەنى عەمرى كۆپى عەۋف بەۋەيان نەزانى ۛ ئەۋەى بالئەدە بەسەر سەربازگەكەدا دەسورپانەۋە، ئەۋانىش وتيان ئەمە شتىكە، چوون سەيريان كرد بىنييان لەناو خويندا گەوزاون و بارەكەيان بىنى پىشتىوانەكە بە عەمرى وت: دەلئىت چى؟ وتى: پىم باشە بچىن و ھەۋال بەدەين بە پىغەمبەر (ﷺ)، پىشتىۋانىكە وتى بەلام ھەزناكەم لە شۆيىنىك مونزىرى كۆپى عەمر كۆژاۋە دەربچم و ھەۋالى ئەمانە بگەيەنم، لەگەلىان جەنگا ھەتا كۆژا، عەمرىش بەدىل گىرا، كاتىك پىنى وتن لە موزەرە عامرى كۆپى توفەيل بەرىدا و لەبەر نەزرى بەردانى كۆيلەيەك كە بە بانگەشەى خۆى دەيوت لەسەردايكىەتى ئازادى كرد.

بوخارى لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەرامى بە ھەفتا سوارەۋە نارد، سەركردەى بىباۋەرەكان عامرى كۆپى توفەيل بوو پىغەمبەرى (ﷺ) لەبەردەم سى پىشنىاردا سەرىشك كرد، وتى: با خەلكى دەشت بۆ تۆو خەلكى لادى بۆ من، يان جىگرت بىم، يان بە دووھەزار كەسى غەتفانەۋە لەگەلت دەجەنگم، عامر لە مالى ئوم فلان پىكرا، وتى: دەردى وشترو مەرگى ناومالى ئافرەتى بنەمالەى فلان، دەى ئەسپەكەم بۆ بىنن، نەفرىنى خۋاى لەسەربى لەسەر ئەسپەكەى مرد.

ۛ- له البداية والنهاية ج ۴ ص ۷۲ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانىش لە رىگەى ئىبن ئىسحاقۋە ھىناۋىەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۲۹ دەلئىت: كەسەكانى سەنەدەكەى ئىبن ئىسحاق جى متمانەن.

حەرام - پیاویکی شەل بوو - لەگەڵ کەسیکی بەنی قلائدا چوو و وتی: لەم نزیکە
 بن تا دەچم بۆلایان ئەگەر پەنای منیاندان ئێوەش نزیک بن، ئەگەریش منیان کوشت
 دەچنەوێ بۆلای هاوێڵە کانتان، وتی: پەنام دەدەن تا پەيامی پیغەمبەری خوا
 بگەیهێنم؟ قەسە لەگەڵ دەکردن، ئەوانیش ئاماژەیان دا بە کەسیک و لە پیغەمبەر
 هات و لییدا، هەمام وتی: وایزەم وتی: تا پرمیکی کرد بە پشتیدا، وتی: اللە اکبر
 سویند بە پەروردگاری کەعبە بردمەوێ، هەموویان کوشتن جگە لە شەلە کە کە لەسەر
 بەرزی شاخێک بوو، خوای گەورە ئەمە ی دابەزاندە سەرمان و دواتر مەنسوخ بوو (ان
 قد لقینا ربنا فرضی عنا وارضانا) پیغەمبەر (ﷺ) سی بەیانی نزی دژ بە ریع و
 زەکووان و بەنب لعیان و بەنی عوصوییە کرد کە لە خوا پیغەمبەرە کە ی یاخی ببوون.
 بوخاری لە ئەنەسەوێ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتی کە حەرامی کوپی مەلعان کە
 خالۆی بوو لە پوژی بیئرمە عونەدا لیی درا، خوینە کە ی دا بە دەموچا و سەریدا و
 وتی: سویند بە پەروردگاری کەعبە سەرکەوتم، واقیدی هیناویەتی دەلیت: ئەوێ
 کوشتی جەبباری کوپی سەلمای کیلابی بوو کاتی کە پرمیکی لییدا وتی: سویند بە
 پەروردگاری کەعبە سەرکەوتم، جەببەر پرسیاری کرد بۆچی وای وت؟ وتیان: واتە
 بەهەشتی دەستکەوت، وتی: بەخوا راست دەکات، دواتر لەبەر ئەوێ جەببەر موسلمان
 بوو.^{۲۱}

(شەری مۆتە)

ئەبن ئیسحاق لە عوروەی کوپی زوبەیرەوێ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر
 (ﷺ) لە جەمادی یە کەمی سالی هەشتی کوچیدا دەستەبەری نارد بۆ مۆتە و
 زەیدی کوپی حارسە ی کرد بە ئەمیریان و فەرمووی (ان اصیب زید فجعفر بن ابی
 طالب علی الناس، فان اصیب جعفر فعبد الله بن رواحة علی الناس) خەلکی خوێان

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۷۸ واهاتوه.

ئاماده کرد بو چوون و ژماره شیان سی هه زار کهس بوو، که ئاماده ی چوون بوون خه لکی مالئاواییان کرد له پیغه مبهەر (ﷺ) و سه لامیان لی کرد، کاتی که عه بدوللای کوپی ره واحة مالئاویی کرد گریا، وتیان: بوچی گریایت ئه ی ئیین ره واحة؟ وتی: به خوا هیچ هزم له دونیا و مانه وه ی لای ئیوه نیه، به لام گویم له پیغه مبهەر (ﷺ) بوو نایه تیکی قورئانی ده خویند که تیایدا باسی ناگری ده کرد (وان منکم الا واردها کان علی ربک حتما مقضیا) نازانم دوا ی ئه وه چیم به سه ردیت، موسلمانان وتیان: خوا هاوده متان بیت و بتانپاریزیت و به سه لامه تی بتانگیریتته وه بولا مان، عه بدوللای کوپی ره واحة (ﷺ) وتی:

ولکنني اسال الرحمن مغفرة
و لكنني اسال الرحمن مغفرة
وطعمة بيدي حران مجهزة
وطعمة بيدي حران مجهزة
حق يقل اذا مروا على جدثي
حضرته ذات فرع قفذف الزبدا
بحرمة تنفذ الاشحاء والكبد
ارشده الله من غاز وقد رشدا

پاشان که ئاماده بوون، عه بدوللای کوپی ره واحة هات بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و مالئاوایی لی کرد و دواتر وتی:

ثبثت الله ما اتاك من حسن
ثبثت الله ما اتاك من حسن
اني تفرست فيك الخير نافلة
اني تفرست فيك الخير نافلة
انت الرسول فمن يحرم نوافله
ثبثت موسا ونصرا كالذي نصروا
الله يعلم اني ثابت لبصر
والوجه منه فقد ازري به القدر

پاشان چوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) به پیری کردن و مالئاوایی لی کردن، عه بدوللای کوپی ره واحة (ﷺ) وتی:

خلف السلام امدي ء ودعته
خلف السلام امدي ء ودعته
في النخل خير مشيع و خليل

پاشان چوون تا له (معانا) له خاکی شام دابه زی، خه لکی بیستیان هیره قل له (مهئاب) له خاکی به لقا به سه ده هزار پو میه وه دابه زیوه و سه ده هزار که سیش به پی به ری که سیکی به للی و دواتریش یه کیکی راشه که پیی ده و ترا مالیکی کوپی رافعه له هۆزه کانی له خم و جوزام و قهین و به هرا و به للی په یوه سستی بوون، کاتی که موسلمانان ئه مه یان بیست له (معان) دوو شه و مانه وه تا بزنان چی ده کهن و وتیان:

نامه دهنوسين بڻ پيڻه مبر (ﷺ) و پيئي ده لڙين ڙمارهي دوڙمنيان چهنده يان
فهرمانمان پي ده کات و به شوين فهرمانيدا ده چين، عه بدوللاي کوري ره واحه
خه لکه کهي هاندا و تي: خه لکينه سويند به خوا نه وهي رقتانه ليي جيايه له وهي
بڻي هاتوون شهيد، نيمه به ڙماره و هيڙي زور له گهل خه لک نا جهنگن، به و نايينه
له گهل يان ده جهنگن که خوا ريزداری کردوين پيئي، ده ي برون يان سرکه و تنه يان
شهيد، خه لکي وتيان: به خوا نيين ره واحه راست ده کات.

خه لکي چوون تا گه يشتنه ده وري به لقا و سوپاي هيره قليان له گهل عه ربه دا له
گونديگي به لقاندا پي گه يشت که پيئي ده و ترا (مشارف) پاشان دوڙمن نزيك
بوويه وه و موسلمانان به ره و گونديك چوون که پيئي ده و ترا (مؤتة) له وي
پيکگه يشتن، موسلمانان خو يان بڻ ناماده کردن، له لاي راستيه وه که سيکيان له به ني
عوزه دانا که پيئي ده و ترا قوته يبه ي کوري قه تاده، له لاي چه په وه که سيک له
پشتيوانان که پيئي ده و ترا عوباده ي کوري ماليک، دوايي شهر ده ستي پيکرو و زهيد
کوري حارسه به نالاکه ي پيڻه مبر وه (ﷺ) چوويه ناو دوڙمن تا که و ته به رومي
دوڙمن، دواتر جه عفر نالاکه ي هه لگرت و جهنگا تا کوڙا، جه عفر له ناو
موسلماناندا يه که م بريندار بوو که له سر ئيسلام بريندار بوو.^۱

ته به راني له عوروه ي کوري زوبه يره وه (ﷺ) به هه مان شيوه هي ناويه تي، تيايدا
هاتووه دواتر جه عفر (ﷺ) نالاکه ي هه لگرت و شهري کرد تا زور چوويه ناو شه پره وه
له نه سپه که ي که و ته خواره وه، له گهل هوزده که دا جهنگا تا کوڙا، جه عفر يه که م که س
موسلمان بوو که له ئيسلامدا نه سپه که ي بريندار کرا.^۲

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۱ دا واهاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - هه يسه مي ج ۶ ص ۱۵۷ ده لڙيت: ته به راني گيڙاويه تيه وه و که سه کاني سه نه ده که ي عوروه جي
متمانن، نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۱۱۸ له عوروه به کورتي هي ناويه تي،

ئین ئیسحاق له زهیدی کوپی نهرقه مه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: من هه تیو بووم له مالی عه بدوللای کوپی ره واحه دا، له وه سه فه رهیدا بر دمی له گهل خویدا له دواوه کولیکم هه لگرتبوو، سویند به خوا گویم لی بوو ئه دی ره شیعرانه ی دهوت:

مسیرة اربع بعد الحساء	اذا ادنیتني وحملت رحلتی
ولا ارجع الی اهلی ورائی	فشانک انعم و خلاك ذم
بارض الشام مستنهی الثواء	وجاء المسلمون وغادرونی
الی الرحمن منقطع الاخاء	وردك كل ذي نسب قریب
ولا نخل اسافلها رواء	هنالك لا ابالی طلع بعل

کاتیك ئه وانهم بیست گریام و نهویش دهستی هینا به سه رمداو وتی: چی ده بیئت خوا شه هیدیم پیبیه خشیت و توش له نیوان دووبه شی ئه مه سه فه ره دا بگه رییته وه؟^١ ئین ئیسحاق له عه بادی کوپی عه بدوللای کوپی زوبه یه وه هیناویه تی دهلیت: ئه و باوکوم که له شیریه وه گه وه ی کردم و له به نی عه مری کوپی عه وف بوو پیی و تم که کاتیك جه عفه ر (ﷺ) کوژرا عه بدوللای کوپی ره واحه (ﷺ) ئالاکه ی هه لگرت و له سه ر ئه سپه که ی بوو خیرا چوو و ده یویست دابه زیت و ده هات و ده چوو و ده یوت:

لتنزلن او لتکرهنه	ا قسمت یا نفس لتنزلنه
مالی اراک تکرهین الجنة	ان اجلب الناس وشد والرنه
هل انت الانطفة فی سنة؟	قد طال ما قدکنت مطمئنه

هه روه ها ده یوت:

هذا حمام الموت قد صلیت	یا نفس لا تقتلی تموتی
ان تفعلی فعلهما هدیت	وما تمنیت فقد اعطیت

١ - حسن.

٢ - له البدایة والنهاية ج ٤ ص ٢٤٣ دا واهاتووه، نه بونه عیم له الحلیة ج ١ ص ١١٩ و ته به رانی له ریگه ی ئین ئیسحاق له زهیده وه هیناویانه، له المجمع ج ٦ ص ١٥٨ یشدا واهاتووه.

مه به سستی زهیدو جه عفر بوو، پاشان دابه‌زی و ناموزایه کی هات بۆلای و ئیسقانیکی نیمچه کراوه‌ی پی داو قه‌پیکی لی گرت، دوا‌یی گوی‌ی له هاوارو گاله‌ی خه‌لک بوو، وتی هیشتا تو له دونیادایت، ئیسقانه‌کی فری‌داو شمشیره‌کی مه‌لگرت و چوو و جه‌نگا تا کوژرا.^۱

ئین ئیسحاق له عه‌بادی کوپی عه‌بدولای کوپی زوبه‌یره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت نه‌و باوکهم که له شیره‌خوری‌وه گهره‌ی کردم - له به‌نی عه‌مری کوپی عه‌وف - له غه‌زای موئته‌دا به‌شدار بوو پی‌ی وتم سویند به‌ خوا جه‌عفرم بی‌نی کاتی‌ک له نه‌سپه‌که‌ی دابه‌زی و دواتر بریندار بوو پاشان شه‌ری کرد تا کوژرا. جه‌عفر ده‌یوت:

یا حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها

والروم روم قد دنا عذابها كافرة بعيدة انسابها

علي إن لاقيتها ضرابها^۲

شه‌ری یه‌مامه

حاکم ج ۳ ص ۲۲۷ له عومهری کوپی عه‌بدورپه‌حمان له ئین زهیدی کوپی خه‌تتاب له باوکی‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: زهیدی کوپی خه‌تتاب له پۆژی یه‌مامه‌دا ئالای موسلمانانی مه‌لگرتبوو موسلمانان رایان کرد و هه‌نی‌فیه‌کان سه‌رکه‌وتن و زهیدیش هاواری ده‌کرد چوون بی‌ چوون پیاو بی‌ پیاو پاشان هاواری ده‌کرد خوایه

^۱ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، نه‌بون‌ه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۲۰ دا هی‌ناویه‌تی، ته‌به‌رانیش هی‌ناویه‌تی و وه‌ک هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۱۶۰ ده‌لیت که سه‌کانی سه‌نه‌ده‌کی جی متمانه‌ن.

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوه، نه‌بو داوود لهم پوه‌وه هی‌ناویه‌تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا هاتوه نه‌بو نه‌عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۸ دا هی‌ناویه‌تی.

من له بهر ده متدا پوزش دىنمەۋە كە ھاۋەلانىم ۋا پادەكەن ۋ تەبەپرا دەكەم لەۋەى
موسەيلەمە ۋ مەككەمى كوپى توفەيل دەيلين ئالاكەى توند گرت ۋ بەرەۋ ناۋ
دورژمن چوو ۋ جەنگا تا كوزرا تا ئالاكە كەوت سالمى مەۋلاى ئەبو حوزەيفە
ئالاكەى ھەلگرت موسلمانان وتيان سالم دەترسين لەلاى تۆۋە بىن بۇمان سالم وتى
ئەگەر لاى مەۋە بىن بۇتان ھەلگىرىكى خراپى قورئانم زەيدى كوپى خەتتاب لە
سالى ۱۲ كۆچىدا كوزرا ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۷۴ لە ەبدورەحمانەۋە بە ھەمان
شيوە ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە كچى سابىتى كوپى قەيسى كوپى شەماسەۋە فەرمودەيەكى
ھىناۋە تيايدا ھاتوۋە: كاتىك ئەبو بەكر موسلمانانى بانگكرد بۇ شەپرى
ھەلگەپراۋەكان (يەمامە ۋ موسەيلەمەى درۆزن) سابىتى كوپى قەيس لەگەل
كۆمەلىكدا چوو، كە گەيشتن بە موسەيلەمە ۋ بەنى حەنەيفە سى جار موسلمانان
شكان، سابىت ۋ سالمى مەۋلاى حوزەيفە وتيان ئىمە لەگەل پىغەمبەردا ۋا شەپمان
نەدەكرد، چاللىكان بۇ خۇيان ھەلگەندو چوونە ناۋىيەۋە جەنگان تا كوزران،
ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۲۲ دەلىت: كچى سابىتى كوپى قەيس ناناسم، كەسەكانى دىكەى
سەنەدەكە صەحىحن، واديارە كچى سابىتى كوپى قەيس ھاۋەل بىت، چونكە وتى
لە باۋكەم بىست، تەۋاۋ. ئىبن ەبدولبر لە الإستيعاب ج ۱ ص ۱۹۴ بەۋ جورە
ھىناۋىيەتى، بەغەۋىش بەۋ سەنەدە ھىناۋىيەتى، لە الإصابە ج ۱ ص ۱۹۶ یشدا ھاتوۋە،
عىكرمەى كوپى ئەبو جەھل لە پۆژى فلاندا دابەزى، خالىدى كوپى ۋەلىد پىتى وت
ۋامەكە كوزرانت بۇ موسلمانان سەختە، وتى خالىد ۋازم لىبىنە تۇ خوت لەگەل
پىغەمبەردا پىشېنەيەكت ھەيە ۋ من ۋ باۋكىشم سەرسەختىرەن نەيارى پىغەمبەر
بوۋىن، عىكرمە چوو تا كوزرا، لە كنز العمال ج ۷ ص ۷۵ دا ۋاھاتوۋە،
بەيھەقىج ج ۹ ص ۴۴ لە سابىتەۋە ھىناۋىيەتى.

سەيفى كوپى عومەر لە ئەبى عوسمانى غەسانىيەۋە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: عىكرمەى كوپى ئەبو جەھل لە پۆژى يەرموكدا وتى: دژ بە پىغەمبەر (ﷺ) لە

چهند شه پيڪدا بوم، نه مڙو له ده ست ئيوه رابڪهم (ئهي دور ٽناني ئيسلام) پاشان هاواري كرد كي به يعه تي مهرگ ده دات؟ حارسي كوپي هيشامي مامي و زاري كوپي نه زور به چوار سه د كسي ديار و سوار چاكي موسلمانانوه به يعه تيان پيدا، له پيش چادره كه ي خاليدوه شه پريان كرد تا هموو بريندار بوون و ژماره يه كيان كوژان، له وانه زدار كوژا.^۱

(چيروكي هاوه لان (ﷺ) له سر جهزي كوژراني ري خوا)

ته به راني و نه بويه علا له نه بولبوخته ري و مهيسره هيناويانه عه ماري كوپي ياسر (ﷺ) له پوڙي صفيندا ده جهنگا و نه ده كوژا، ده هات بولاي عه لي (ﷺ) ده يوت: ئهي نه ميري باوه پداران پوڙي فلان و فلان، نه ويش ده يوت: به دور بوويت (له كوژان) سي جار وتي: پاشان شيريك هيناو خوارديه و دواتر وتي: پيغه مبه (ﷺ) فهرمووي نه مه كوتا خوار دنه ويه له دنيا دا نوشي ده كم، پاشان هه ستا و جهنگا تا كوژا.^۲

ته به راني له نه بي سه ناني دونليه وه (ﷺ) كه هاوه لي پيغه مبه (ﷺ) بوو هيناويه تي ده لييت: عه ماري كوپي ياسر م بيني داواي بريڪ خوار دنه وه له غولاميكي كرد، نه ويش قايي شيري بو هيناو نوشي كرد، پاشان وتي: خواو پيغه مبه كه ي راستيان فهرموو، نه مڙو ده گمه وه به نازيزانم موحه مه دو هاوده ماني ئينجا فهرمووده كه دينييت.^۳

۱ - له البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتوه.

۲ - هه يسه مي ج ۹ ص ۲۹۷ ده لييت: ته به راني و نه بويه علا به چهند سه نه ديڪ هيناويانه له هه ندي سه نه دي دا عه تاي كوپي سائيب هيه، كه سه كاني ديكه جي متمانه ن، سه نه ده كاني ديكه لاوازن، ته واو.

۳ - هه يسه مي ج ۹ ص ۲۹۸ ده لييت سه نه ده كه ي سه سه نه.

ته بهرانی له ئیبراهیمی کوپی عهبدولپرهمانی کوپی عهوفه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: گویم له عههماری کوپی یاسر بوو له صفین لهو پوژهی تیایدا مرد هاواری دهکرد: من گهیشتم به خواو لهگهڵ حۆریهکاندا هاوسهگریم کردو نهپرو دهگهینهوه به نازیزان موحهمه دو هاوهلانی پیغهمبهر (ﷺ) پیی فهرمووم: کوتا پشکی دونیات بریک شیر بیت.^۱

بهغهوی به سه نه دی سه حیح له نه سه وه هیئاویه تی دهلیت: چووم بو لای بهرائی کوپی مالیک گورانی دهوت، وتم: خوا نه وهی بو گوپیویت به چاکتر، وتی: دهترسیت له سه ره جیگه کهم بمرم؟ نه به خوا شتی وام تووش ناکات، به ته نها سه د شهرم کردوو جگه له وهی لای ئیوه ش به شداربووم.^۲

ئین سه عد ج ۳ ص ۸۸ له موحه مه دی کوپی سابتی کوپی قه یسی کوپی شه ماسه وه هیئاویه تی دهلیت: له پوژی یه مامه دا که موسلمانان شان سالمي مه ولای ئه بی حوزه یفه وتی: له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) واهه رمان نه ده کرد، چالیکی هه لکه ندو چوویه ناویه وه و ئالاکه ی کوچه رانیشی پی بوو جهنگا کرد تا کوژا، له سالی دوانزه ی کوچی له شه ری یه مامه له سه رده می خیلافه تی ئه بو به کردا شه هیدبوو.

هه روه ها ئین سه عد ج ۳ ص ۴۱ له ئه بی سه عیدی خودریه وه هیئاویه تی دهلیت: گویم له عهبادی کوپی بشیر (ﷺ) بوو دهیوت: ئه ی ئه بو سه عید ئه مشه و وام ده بینی

۱- هه یسه می ج ۹ ص ۲۹۶ دهلیت: ته بهرانی له المعجم الوسیط و نه حمه د به کورتی هیئاویانه و که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیح، به زاریش به سه نه دی لاواز هیئاویه تی، له گیرانه وه یه کی ئیمای نه حمه ددا ها تووه: کاتیک شیری بو هیئرا پیکه نی.

۲- له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ واهاتوو، ته بهرانی به و واتایه هیئاویه تی، هه یسه می ج ۹ ص ۲۲۴ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۹۱ به و واتایه هیئاویه تی دهلیت: له سه ره رجی بوخاری و موسلیم سه حیح به لام بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوه، ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۲۵۰ به و جوړه هیئاویه تی.

ناسمانم لی کرایه وه و دواپی خوئی دا به سهرمدا، پشت به خوا ئه وه شه هیدیه، منیش وتم: خیر ده بیئت، ده لیئت: له پوژی یه مامه دا سه یرم ده کرد هاواری پشتیوانانی ده کرد کالانی شمشیره کانیاں بشکینن و له خه لکه که جیا بن، ده یوت (اخلصونا، اخلصونا) به وه چوار سه د که سی پشتیوانان که که س تیکه لیان نه بوو به ریبه ری عوباده ی کوپی به شیرو نه بود و جانه و به رائی کوپی مالیک جیا بوونه وه و چوونه به درگای باخچه که و شه ریکی سه ختیان کرد و عبادی کوپی بشیر کوژا، هینده ی لیدر ابو ده موچای شیو ابو و ته نها به هیما یه کی له شیدا ناسیمه وه.

هه روه ها ج ۳ ص ۴۷۴ له جه عفری کوپی عه بدوللای کوپی نه سه می هه مه دانیه وه هیئاویه تی ده لیئت: له پوژی یه مامه دا یه که م که س بریندار بوو نه بو عقیلی نه نیفی بوو که تیریک بهر نیوان دوشان و سه رسنگی که وت خیرا تیره که ی ده ره یئا و لای چه پی به ئازار بوو، نه مه له سه ره تای پوژه وه، کاتیک شه ره که گهرم بوو و موسلمانان شکان و گه پانه وه نه بو عقیل به ده ست برینه که یه وه ده یئا لاند، گوئی له میعنه ی کوپی عه ددی بوو که هاواری پشتیوانانی ده کرد الله الله بده نه وه به سه ر دوژمندا، میعه ن به ره و پوی دوژمن ده چوو و هاواری پشتیوانانی ده کرد (اخلصونا، اخلصونا) نه وانیش یه که یه که ده چوون، عه بدوللای کوپی عومه ر ده لیئت: نه بو عقیل هه ستا تا به ره و نه وی بجیت وتم: نه بو عقیل چی ده که یه تۆ که شه پرت له سه ر نیه؟ وتی: هاوار که ره که ناوی منیشی هیئا، ئیبن عومه ر وتی: نه و ده لیئت پشتیوانان مه به سه تی برینداره کان نیه، نه بو عقیل وتی: منیش یه کیکم له پشتیوانان و نه گهر له سه ر نه ژنوش بیت ده چم به ده میه وه، حیزامی به ست و شمشیری به ده ستی راستی گرت و هاواری ده کرد: پشتیوانان وه که له پوژی حونه ین پی شکه وتن، نه وانیش هه موو پی شکه وتن و موسلمانانیاں به سه ر دوژمندا بردن و شوینه که یان ویران کرد به سه ر دوژمندا، شمشیره کانیاں تیکه ل به یه که بوون، سه یری ئیبن عقیلم کرد ده سه ته برینداره که ی برابوو، که وته سه ر زه وی و چواره ده برینی پیوه بوو و کوشتی موسه یله مه ی دوژمنی خوای لیکه وته وه، ئیبن عقیل که وته سه ر زه وی و منیش بانگم

كرد و ئەۋىش بە ئاڧەھەتتەكەۋە وتى: گەيشتە چى؟ وتم: مۆژدە بىت، بە دەنگى بەرز ھاۋارم دەكرد دۆژمنى خوا كوژرا، ئەۋىش پەنجەي بىر ئاسمان بەرزكردەۋە سوپاسى خۋاي كرد و مرد، دۋاي ئەۋە ھەۋالم دا بە عومەر، سۈيىش وتى: پەھمەتى خۋاي لى بىت، بەردەۋام داۋاي شەھىدى دەكرد.

تەبەرانى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خەلكى لە يەمامە شكان بە سابىتى كۆپى قەيسم وت: نابىنى مامەگيان؟ ئەۋىش ھەناسەي ھەلدەكىشاۋ وتى: لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) ۋا شەرمان نەدەكرد، بە راستى باش داۋتانەتە دۋاۋە، خۋايە من دوورە پەريزى دەگرم لەۋەي ئامانە ھىناۋيانە دەيگەن، پاشان جەنگا ئا كوژرا.^۱ لە فتح البارى ج ۶ ص ۴۰۵ دا ھاتۋە: ئە پۆژى يەمامەدا مۇسلمانان شكان، سابىت وتى: ئۆف بۇ ئەۋە ۋا پەرستەنەكەشيان، ئۆف بۇ ئەمانە ۋە ھەۋليان، كابرايەكيش لەسەر پەيژەيىك بو، كوشتى و خۋيشى كوژرا.^۲

(شەرى يەرمووك)

يەعقوبى كۆپى ئەبى سوفيان و ئىبن عەساكىر لە سابىتى بەنانىيەۋە ھىناۋيانە بە ھاۋەلەكانى وت: بە راستى خراپ داۋتانەتە دۋاۋە، ھەلىكوتايە سەر دۆژمن و خۋاي گەرە فەتھى بە مۇسلمانان بەخشى، لەۋ پۆژەدابو بەراء شەھىد بو. ئىبن سەعد و ئەبوعوبەيدە لە عەبدوللاي كۆپى عوتبەۋە ھىناۋيانە بىستۋىيەتى كە عومەرى كۆپى خەتتاب وتى: كاتىك عوسمانى كۆپى مەظمون بەبى كوژران مرد ئازاريكى زۆر كەۋتە دەرۋونمەۋە، وتم: سەيرى ئەۋ كابرا بگەن كە لە ھەموۋان زياتر

^۱ - لە الاصابە ج ۱ ص ۱۹۵ دا ھاتۋە، دەلىت: بە كورتى لاي بوخارى ھەيە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۲۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي صەحيحن، حاكم ج ۲ ص ۲۳۵ ھىناۋىيەتى و لەسەر مەرجى مۇسلىم بە صەحيحى دانائە،

^۲ - بەيھەقى ج ۹ ص ۴۴ لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى.

دەستى لە دونيا بەردابوو مردو نەكوژرا، عوسمان بەردەوام لە دەروونمدا ئەو پلەيەي ھەبۆر تا پىغەمبەر (ﷺ) مرد وتم: ئەي پۆحەكائمان دەمرن، دواتر ئەبوبەكر مرد وتم: ئەي پۆحەچاكەكائمان ھەردەمرن، بەردابوو عوسمان پىغەمبەر (ﷺ) ھاياتى جارانى گەرايەو ھاۋەلان دەروونم.

دليرى ھاۋەلان (ﷺ)

دليرى ئەبوبەكر (رضي الله عنه)

بەزار لە عەليەو (ﷺ) ھىناويەتى وتى: خەلكىنە پىم بلىن دليرتىن كەس كى؟ يە؟ وتيان: تۆ ئەي ئەمىرى باوەرداران، وتى: من بەرامبەر ھەركەس بوومەتەو ھە مافى تەواوى خۆم لى وەرگرتوو، بەلام پىم بلىن دليرتىن كەس كىيە؟ وتيان نازانين كىيە؟ وتى: ئەبوبەكر بوو، لە پۆژى بەردا كەپرىكمان بو پىغەمبەر (ﷺ) دروست كرد، وتمان كى لاي پىغەمبەر (ﷺ) دەبىت ھەتا ھىچ كام لە بىباوەران نزيكى نەكەونەو؟ سوپىد بەخوا كەس نەچوو جگە لە ئەبوبەكر كە شمشىرەكەي لەسەرى پىغەمبەرەو (ﷺ) بوو ھەركەس نزيكى بكەوتايەتەو دەچوو بوى، ئەو دليرتىن كەس بوو، فەرمودەكە دىنييت.

دليرى عومەرى كورى خەتتاب (رضي الله عنه)

ئىبن عەساكەر لە عەلى كورى ئەبوتالىبەو (ﷺ) ھىناويەتى وتى: ھەمووان بەشاراۋەيى كۆچيان كرد جگە لە عومەرى كورى خەتتاب (رضي الله عنه) كاتىك ويستى كۆچ بكات شمشىرەكەي ھەلگرت و داي بەسەر شانيدا و چەند تىرىكيشى لە دەستدابوو، ھاتە كەعبە و خانەدانەكانى قورەيشيش لەوى بوون، ھەوت جار تەوافى كەعبەي كرد، دوايى دوورپكات نويژى لە مەقامى ئىبراھىمدا كرد، پاشان يەك يەك دەچوويە ناو كۆرەكانيان، وتى: ھەموو سەيركەن كى دەيەويت دايكى پۆلەپۆي بو بكات و

کوپری هه تیو و ژنی بیوهرن بکهویت با له گه لم بیته پشت ئه و دۆله، کهسیان نه که وتنه شوینی.^۱

(دلیری عهلی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ))

ته به رانی له ئین عه بهاسه وه هیئاویه تی ده لیت: عهلی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ) چوو بۆلای فاتیمه له پۆژی شه پری ئو حوددا و وتی: (به بی زه حمهت ئه و شمشیرم بده ری) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (لئن کنت احسنت القتال لقد احسنه سهل بن حنیف و ابو دجانه سماک بن خرشه)^۲.

ئین جه ریر له ریگه ی ئین ئیسحاق له یه زیدی کوپری پۆمان له عروه و عه بدوللا له که عه بی کوپری مالیکي ئه نساریه وه هیئاویه تی ده لین: له پۆژی خه نده قدا عه مر ی کوپری عه بدود به فی رکاریه وه چوو تا پۆلی خو ی بی نی، کاتیک به ئه سپه که یه وه وه ستا عه لی پی ی وت: ئه ی عه مر تو به لی نی خوات به قوره یش دابوو هه رکه س بانگت بکات بو دووشت یه کیکیان هه لبریت، وتی: ده ی بانگت ده که م بۆلای خوا و پیغه مبه ره که ی و ئیسلام، وتی: هیچ پیو یستی هه کم پی ی نیه، وتی: ده ی بانگت ده که م بو به ره نگاریو نه وه، وتی: بوچی برازا که م؟ به خوا هه زنا که م بتکوژم، عه لی وتی: به لام من هه زده که م تو بکوژم، ئه و کات عه مر هه لچوو و به ره و عه لی چوو، دابه زین و جه نگان و عه لی (ﷺ) کوشتی.^۳

له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۰۶ له ریگه ی به یه ه قی له ئین ئیسحاق وه هاتوو ده لیت: عه مر ی کوپری عه بدود که خو ی به ئاسن داپۆشیبوو چوو یه ده ری و هاواری

۱ - له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۲۸۷ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۲۳ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیجن.

۴ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۱ دا واهاتوو.

کرد کی شه پرم له گهل ده کات، عه لی کوپی نه بوتالیب (ﷺ) هه ستاو وتی: نه ی پیغه مبهری خوا من ده چم بو ی، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (نه وه عه مره دانیشه) پاشان عه مر هاواری کرد که س نه بوو له گهل م بجه نگي؟ سه رکونه ی ده کردن و ده یوت نه و به هه شته ی ده تانوت هه رکامتان بکوژیت ده چنه ناوی له کوییه؟ که ستان نیه به ره و پروم بجه نگي؟ عه لی هه ستاو وتی: نه ی پیغمبوری خوا با من له گه لی بجه نگم، فهرمووی (دانیشه) عه مر بو جاری سییه م وتیه وه و شعره که ی تری وت، عه لیش هه ستاو وتی: نه ی پیغه مبهری خوا من، فهرمووی (ناخو نه وه عه مره) وتی: باعه مریش بیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) موله تی پيدا، عه لی چوو بولای تاها ت و ده یوت:

مجيب صوتك غير عاجز

لا تعجلن فقد اتاك

والصديق منجى كل فائز

في نية و بصيرة

ناحلة الجنائز

اني لارجو ان اقيم عليك

يبقى ذكرها عند الهزاهز

من ضربة نجلاء

عه مر پی وت تو کیت؟ وتی: من عه لیم، وتی: نه وه ی عه بد مه ناف؟ وتی: من عه لی کوپی نه بوتالیبم، وتی: برازا که م له مامه کانتا له تو به ته مه نتر هیه من چه زنا که م خوینی تو بریژم، عه لی (ﷺ) پی وت: به لام به خوا من رقم له وه نیه خوینت بریژم، نه ویش تو وره بوو و دابه زی و وه ک گری ناگر هه لگیرسا و به ره و پروی عه لی چوو، عه لیش به قه لغانه که یه وه چوو، عه مر دای له قه لغانه که ی و له تی کرد و شمشیر که ی تیدا مایه وه و سه ری ئازاری بهر که وت و عه لیش دای له ره گی پشت ملی و خستی، ته پوتوژ که وته وه و پیغه مبه ر (ﷺ) ده نگي الله اکبری بیست، نه و کات زانیمان عه لی (ﷺ) نه وی کوشتووه، پاشان عه لی ده یوت:

عني و عنهم اخروا اصحابي

اعلي تقتحم الفوارس هكذا

ومصمم في الراس ليس بناني

اليوم يمنعني الفرار حفيظتي

يا نه وه ی وتی:

و عبدت رب محمد بصواب
كالجذع بين دكاك و روابي
كنت المقطر بزني اثوابي
و نبيه يا معشر الاحزاب

عبد الحجارة من سفاهة راية
فصدرت حين تركتة متجد لا
و عففت عن اثوابه ولو انني
لا تحسبن الله خاذل دينه

پاشان عهلی بهرو پووی پیغه مبه (ﷺ) هات و پوخساری وهك مانگ و ابوو،
عومهری کوپ خه تتاب (ﷺ) پیی وت: با قه لغانه کهیت بر دایه چونکه له ناو عه ره بدا
قه لغانی باشی وانه بوو، وتی: لیمد او عه یی به وه داپوشرا بوو، بویه شهرم له
ناموزاکه م کرد تا بیبه م، موسلیم و به یهقی له سه له مهی کوپی نه کو عه وه
فه رمووده یه کی دورودریژیان هی ناوه و تیایدا باسی گه پانه وه له شهر پی به نی
فزاذه یان دهکات، وتی: سی پوژ ماینه وه و دواتر چووین بو خه یبه ر، عامر هات و
دهیوت:

والله لولا انت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا

و نحن من فضلك ما استغينا فانزلن يکینه علینا

و ثبت الاقدام ان لا قینا

پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (کی یه نه وه ده لیّت؟) وتیان: عامر، فه رمووی
(په روه دگارت لیّت خو ش بیّت) ده لیّت: پیغه مبه (ﷺ) تایبه تمه ندی به هه رکه س
بدایه شه هید ده بوو، عومه ر - له سه ر و شتریك بوو دهیوت خو زگه وهك عامر مان بو
بوایه، وتی: چووین بو خه یبه رو مه رهب هات و شمشیره که ی ده ته کاند و دهیوت:

شاکی السلاح بطل مجرب

قد علمت خیر انی مرحب

اذا الحروب اقبلت تلهب

عامریش له پووی هه ستا و دهیوت:

شاکی السلاح بطل مغامر

قد لمت خیر انی عامر

هه ریه که و شمشیره که ی بو نه وی تر وه شان د، شمشیره که ی مه رهب چه قیه ناو
قه لغانه که ی عامر، ویستی بهرو پووی مه رهبی ببات که به پووی خویدا

گه پرایه وه و ژیر چاوی بری و خری پیکا، سه له مه (ﷺ) ده یوت: منیش چووم ده بینم ده سته یه کی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) ده یانوت کاره که ی عامر پوچ بوویه وه چونکه خوی کوشته وه، منیش چووم بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و ده گریام، فهرمووی (چیته؟) وتم: وتیان عامر کاره که ی پوچ بوته وه، فهرمووی (کی نه وه ی وت؟) وتم: هندی له هاوه لانت، فهرمووی (نه وانه درۆیان وت به لکو دووچار پاداشتی بۆ هه یه) ئینجا پیغه مبه (ﷺ) ناردی به شوین عه لیدا، چاوی عه لیش نازاری هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئه مپۆ ئالاکه ده ده مه ده ست که سیك که خواو پیغه مبه یی خوا ی خوش ده ویت) منیش چووم عه لیم هیئا، پیغه مبه (ﷺ) تفی دا له چاوی و چاوی چاک بوویه وه، ئینجا ئالاکه ی پیدایا، مه رحب هات و خوی نواند و شعره که ی پیشووی وته وه: عه لیش (ﷺ) خوی بۆ نواند و وتی:

انا الذي سمتني امي حيدره كليث غابات كرية المناظرة

او فيهم بالصاع كيل السندرة

دا ی له مه رحب و سه ری برد به ئاسماندا و کوشتی و فه تح پوویدا، به و جوړه له ده که ده دا هاتوو که عه لی (ﷺ) مه رحبه ی جووله که ی (نه فرینی خوا ی لی بیت) کوشت، ئیمامی ئه حمده له عه لیه وه (ﷺ) وا هیئاویه تی ده لیت: کاتیک مه رحبه م کوشت سه ره که ییم هیئا بۆ پیغه مبه (ﷺ) موسای کوپی عوقبه ش له زوهریه وه هیئاویه تی نه وه ی مه رحبه ی کوشت موحه مه دی کوپی مه سه له مه (ﷺ) بوو، موحه مه دی کوپی ئیسحاقیش له گه ل و اقیدی له جابره وه (ﷺ) و پیشینه ی دیکه شه وه وایان هیئاوه^۱.

ئین ئیسحاق له هندی له که سانیه وه له ئه بی رافیه وه (ﷺ) که مه ولای پیغه مبه (ﷺ) بوو هیئاویه تی ده لیت: له گه ل عه لی (ﷺ) چووین بۆ خه یبه ر،

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۸۷ دا واهاتوو.

پیغه مبر (ﷺ) به ئالایه که وه ناردی، که له قه لاکه نزیک بوویه وه خه لکی قه لاکه هاتنه دهره وه بوی، نه ویش له گه لیان جهنگا، یه کیك له جووله که کان شمشیریکی بو وه شانده و قه لغانه که ی له دهستی خسته خواره وه، عه لی (ﷺ) له جیاتی نه وه دهرگای قه لاکه ی هه لگرت و کردی به قه لغان بو خوی، به رده وام له دهستیدا بوو و ده جهنگا خای گه وره فه تی بو به دی هیئا، ئینجا فرییدا، ئاگام لیبوو جهوت که سی ترم له گه لدا بوو ده مانویست نه و دهرگا سه راوژووربکه ی نه وه نه مانده توانی، به لام پچرانیکی دیار له م گیرانه وه دا هیه، به لام به یه قی و حاکم له پیگه ی نه بوجه عفری باقر له جابره وه هیئاویانه که عه لی (ﷺ) له پوژی فه تی خه یبه ردا دهرگای قه لاکه ی هه لگرت تا موسلمانان پیی سه رکه وتن و قه لاکه یان بری، پاشان چل که س پییان هه لئه ده گیرا، لاوازیه که له میشدا هیه، له گیرانه وه یه کی لاوازیشدا هاتبووه: جابر ده لیت: پاشان هفتا که س کو بوونوه تا دهرگا که بگیری نه وه.^۱

ئین ئه بی شه یبه له جابری کوپی سه مره وه هیئاویانه که عه لی (ﷺ) له پوژی خه یبه ر دهرگای قه لاکه ی هه لگرت تا موسلمانان سه رکه وتن، دوایی فرییدا و چل که س ئینجا پییان هه لگیرا.^۲

دلیری ته لحه ی کوری عوبه یدوللا (ﷺ)

ئین عه ساکیر له ته لحه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له شه ری ئو حوددا نه م شیعره م ده وت:

نحن حماة غالب والك نذب عن رسولنا المبارك
نضرب عنه القوم في المعارك ضرب صفاح الكوم في المبارك

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸۹ دا هاتوو.

^۲ - منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۴۴ هیئاویه تی و ده لیت هه سه نه.

هەر که پیغه مبهەر (ﷺ) له شه پری ئو خود گه پرایه وه به چه سانی فه رموو (قل فی طلحة) واته (له باره ی ته لحه وه شیعر بلی) ئه ویش وتی:

و طلحة يوم الشعب اسی محمدا علی ساعة ضاقت علیه و شقت
یقیه بکفیه الرماح واسلمت اشجاعه تحق الیوف فشلت
و کان امام الناس الا محمدا اقام رحی الاسلام حتی استقلت
ئه بوبه کری صدیقیش (ﷺ) وتی:

حمی نبی الهدی والخیل تتبعه حتی اذا مالقوا حامی عن الدین
صبرا علی الطعن اذ ولت حماهم والناس من بین مهدي و مفتون
یا طلحة بن عبیدالله قد وجبت لك الجنان وزوجت لها العین
عومه ریش (ﷺ) دهیوت:

حمی نبی الهدی بالیسف منصلتا لما تولى جميع الناس وانكشفوا
پیغه مبهەر (ﷺ) فه رموو راستت وت ئه ی عومه^۱.

(دلیری زوبه یری کوری عهوام (ﷺ))

ئین عه ساکیر له سه عیدی کوری موسه ییبه وه هیناویه تی ده لیت: یه که م که س
له پینا و خوادا شمشیری هه لکرد زوبه یری کوری عهوام بوو، پوژیک بوو که گوی له
ده نگیک گیرا وتی: پیغه میدبه ری خوا کوژرا، ئه ویش شمشیره که ی هه لکیشاو چوو،
پیغه مبهەر (ﷺ) هیناش هیناش پیی گه یشت، فه رموو چیته ئه ی زوبه یر؟ وتی:

۱ - ضعیف.

۲ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۶۸ دا ده لیت: له سه نه ده که دا سوله یمانی کوری ئه ییوی
طاسی هه یه، ئین عه ددی ده لیت: به گشتی فه رموو ده کانی جیی به دوا دا چوون نین، ئین
حه بیان له ناو جی متما نه کاندایاسی ده کات، له اللسان ج ۳ ص ۷۷ یشدا هاتوو، پیشتریش
باسی شهرو هه ولی ته لحه مان له شه پری ئو خود دا کرد.

بيستم تو کوژراويت، فرمووى ئه ی وىستت چى بکهیت؟ وتى: سویند به خوا
وىستم بچم به ره و پروى خه لکى مه ککه بمه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) نزای خیرى بو
کرد، له م باره یه وه ئه سه دى ده لیت:

لله، سيف الزير المرتضى انفا

هذاك اول سيف سل في غضب

قد يحسن النجدة المحبس الارفا

حمية سبقت من فضل نجدته

ئین عه ساکرو ئه بونه عیم ج ۱ ص ۸۹ له عروه وه هیناویانه زوبه یری کوپى
عه وام (ﷺ) دهنگیکى شهیتانى بیست (پاش ئه وه ی موسلمان بو) که موحه مه د
برا، ئه و کات زوبه یر ته مه نی دوانزه سال بو، شمشیره که ی هه لکیشاو به کوچه و
کولانه کانداده چوو تا گه یشته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه رووی مه ککه وه،
هیشتا شمشیره که ی له ده ستدابوو، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فرموو ئه وه چیه؟ وتى:
بیستوومه تو یان بردووه، فرمووى ئه ی چیت ده کرد (ئه گهر وابوايه)؟ وتى: به م
شمشیره م ده مدا له و که سه ی وایکردبوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) نزای بو خوی و
شمشیره که ی کرد و فرمووى برۆ، یه که م شمشیری هه لکیشراو له پیناوی خوا
ئه وه بو. ۲۱

یونس له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی ته لحه ی کوپى ئه بی ته لحه ی عه بدهری
هه لگری ئالای بیباوه پان له پوژى ئو خوددا داواى زورانبازی کرد، که س نه چوویه
پیشه وه، زوبه یری کوپى عه وام چوویه پیشه وه بو ی و چوویه سه ر و شتره که ی ئه و و
خسته خواره وه و به شمشیره که ی سه ری بری، پیغه مبه ر (ﷺ) ستایشی کرد و
وتى: هر پیغه مبه ریك چه ند حه واریه کی هه بوون، حه واری منیش زوبه یره، وتى:

۱ - صحیح.

۲ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتوه، زوبه یری کوپى به کار هیناویه تی، له الاصابة
ج ۱ ص ۵۴۵ دا واهاتوه، ئه بونه عیم له الدلائل ص ۲۲۶ له سه عیدی کوپى موسه بیه وه به و واتایه
هیناویه تی.

ٺهگر ٺهو نه چوايه بڙي خوم ده چووم بڙي ڪاٽيڪ بينيم خه لڪي خويان به دور ده گرن ليئي.^۱

يونس له ٺيبن ٺيسحاقه وه هيٺاويه تي ده ٺيٺ: نه و فلهي ڪوري عه بدولائي ڪوري موهه يره ي مه خزومي له پوڙي خه نده قدا داواي زورانبازي ڪرد (شهري پوهه پوهو) زوبه يري ڪوري عه وام چو بڙي و به شمشير لييدا تا ڪرد ي به دوو له ته وه و ڪه ليڪ ڪه و ته شمشيره ڪه ي، ٺينجا گهرايه وه و ده يوت:

اني امرؤ احمى واحتمى عن النبي المصطفى الامي^۲

ٺيبن جهرير له ٺه سمائي ڪچي ٺه بوبه ڪروه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٺيٺ: يه ڪيڪ له بيٺاوه پان به چه ڪه وه هات تا چوويه به رزاييه ڪ و وتي: ڪي شهري دوو ڪه سيم له گه ٺا ده ڪات، پيغه مبهر (ﷺ) به يه ڪيڪ له موسلماناني فهرموو (اتقوم اليه؟) واته (هه لده ستيت بجيت بڙي؟) وتي: ٺهگر ده ته ويٺ ٺه ي پيغه مبهر ي خوا ده چم! زوبه يري زو زو خوي ده هيٺايه به رچاوي. تا پيغه مبهر (ﷺ) سه يري ڪرد و فهرمووي (ٺيبن صه فيه هه سته) ٺه ويش چو و به رامبهر ي وه ستاو ڪه و تنه يه ڪ دريڙه ي ڪيڻشا، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (ايهما وقع الحضيض اول فهو المقتول) پيغه مبهر (ﷺ) و موسلمانان نزايان ڪرد و بيٺاوه رڳه ڪه و ته زوبه يريش ڪه و ته به سهر سنگيدا و ڪوشتي.^۳

بوخاري له عوره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ڪه هاوه لاني پيغه مبهر (ﷺ) له پوڙي يه رمو ڪدا به زوبه يريان و ته: بوچي ليٺانه ويٺ تا ٺيمهش له گه ٺت ليٺه وين؟ وتي:

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۰ دا واهاتوه.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۷ دا واهاتوه.

^۳ - له منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتوه.

ئەگەر وابكەم ئىۋە پاست ناكەن، وتيان وانىه، ئەوئىش ھەلمەتى برد تا چوويه ناو
دوژمن و ريزەكانى بېرىن و كەسى لەگەلدا نەبوو، پاشان دووبارە گەپرايه وه،
رەشۋەكەيان گرت و لە دوو شوئىنەوه سەرشانىيان پىكا، لە نىوان دوو پىكرانەكەدا
پىكرانىكى پۆژى بەدرىش ھەبوو، عروەى كۆپى زوبەير دەئىت: من بچوك بووم و لە
يارىكردن پەنجەم دەكرە بە شوئىنە پىكرانەكاندا، عروە دەئىت: عەبدوللەى كۆپى
زوبەيرىش (ﷺ) ئەو كات تەمەنى دەسالان بوو و لەگەلدا بوو، خستىه سەر
ئەسپىك و دايە دەست كەسىك، لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا بەر واتايە ھاتووه و
ئەمەشى بۆ زياد كردووه: جارى دووھمىش ھاتنەوه بۆلاى و ھەك جارى يەكەم
پوویدا يەوه.

(دلىرى سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاص (ﷺ))

ئىبن عەساكىر لە زوھرىه وه ھىناوئىه تى دەئىت: پىغەمبەر (ﷺ) سىرىه يەكى نارد
كە سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاصى تىدا بوو، چوون بۆ لايەكى حىجاز كە پىنى دەوترا
(رابغ)، بىباوھەران دايان بەسەر موئىماناندا، سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاصىش بە
تيرەكانىه وه تىيان كەوت، ئەو يەكەم كەس بوو لە پىناو خوادا تىرى ۋەشاندا، ***
ئەوھش يەكەم شەپى ناو ئىسلام بوو، سەعد (ﷺ) وتى:

حميت صحابتي بصدور نبلي

الا هل اتى رسول الله اني

بكل حزنه وبكل سهل

اذود بها اواثلهم ذيدا

يسهم يا رسول الله قبلي

فلا يعتد رام في عدو

ئىبن عەساكىر لە ئىبن شىھابە وه ھىناوئىه تى دەئىت: سەعد (ﷺ) لە پۆژى
ئوھوددا بە يەك تىر سى بىباوھەرى كوشت، تىرىكى ۋەشاندا و ئەوانىش بۆيان
ۋەشاندەوه، سەعد ھەلىگرتەوه و شاندىه وه و كەسىكى تىر كوشت، ئەوانىش

۱ - له المنتخب ج ۵ ص ۷۲ له ئىبن عەساكىرە وه ھاتووه.

وه شانديانه وه، نه ویش هه لیگرتیه وه و وه شاندي و کهسی سییه میشی کوشت، خه لکی له و کارهی سه عد سه ریان سوپما، وتی: پیغه مبهه (ﷺ) نه و تیره ی پیدام، پیغه مبهه (ﷺ) پی پی فرموو دایک و باوکم به قوربانت بن، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۱۷۲ دا هاتوو.

به زار له ئیبن مه سعود وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: سه عد (ﷺ) له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) له پوژی به دردا شه پی سوار و پیاده شی ده کرد.^۱

(دلیری چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ))

ته به رانی له حارسی کوپی ته مییه وه هیئاویه تی ده لیت: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ) له پوژی به دردا په پوپی وه نه عامه به سه ر سنگیه وه بو، یه کیك له بیباوه ران وتی: نه وه کییه؟ وترا: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب، وتی: نه وه ی ئاوا و ئاوا ی پی کردین.^۲

به زار له عه بدولمه حمانی کوپی عه وه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئومه ییه ی کوپی خه له ف پی وت: نه ی عه بدولئیلا نه و کابرا کییه که به په پی نه عامه له سه ر سنگی له پوژی به دردا خو ی دیاری کردبو؟ وت: نه وه مامی پیغه مبهه ی خوا چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب بو، وتی: نه وه ی ئاوا و ئاوا ی پی کردین.^۳ حاکم المستدرک ج ۳ ص ۱۹۹

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: به زار به دوو سه نه د هیئاویه تی، یه کیکیان موته سیل و سه نه ده که ی تریش مورسه له و که سه کانی هه ردو سه نه ده که ش جی متعانه ن.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: سه نه ده که ی پچرانی تیدایه.

^۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: به زار له دوو ریگه وه هیئاویه تی، یه کیکیان عه لی کوپی فه زلی که رایبسی ماموستایه تی که ناینا یسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن، به لام ریگه که ی تری لاوازه،

له جابري ڪوپي عهبدوللّوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) له پوڙي ئو خوددا پاش ته واو بووني شهر بؤ چه مزه ده گهرا، يه ڪيڪ وتي: من لاي ئه و درخته بينيم كه دهوت: من شيڙي خواو پيڻه مبري خواو، خوايه من دورگيري ده ڪم له مه ي نه بوسوفيان و هاوه لاني پيي هاتون، من پوڙش دينمه وه كه نه وانه واده ڪن، پيڻه مبريش (ﷺ) چوو به ره و نه وي، ڪاتي بيني گريا، ڪاتيڪ سهيري ڪرد تهرمه ڪي شيون نراوه هيلڪي و باري ناناسايي پيڻه مبري خواي داگرت، پاشان فهرموي (الا ڪفنا؟) واته (نهره ڪفني نيه؟) يه ڪيڪ له پشتيوانان هه ستاو جليڪي هينا، جابر دهليٽ پيڻه مبر (ﷺ) فهرموي (سيد الشهداء عند الله تعالى يوم القيامة حمزة) واته (گه وري شه هيدان لاي خوا له پوڙي دواييدا چه مزه يه).^۱

ئين نيسحاق (له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸ دا هاتوه) له جه عهري ڪوپي عه مري ڪوپي ئومه ييهي زمريه وه هيٺاويه تي دهليٽ: من و عهبدوللّاي ڪوپي عه ددي ڪوپي خيار له سرده مي موغاويه دا (ﷺ) در چووين، ئينجا فهرموده ڪه دينيت و دهليٽ: تا چووينه لاي وه حشي دانيشتين، وتمان هاتووين تا باسي نه وه مان بؤ بكهيت چون چه مزه ت ڪوشت؟ وتي: چون پيڻه مبر (ﷺ) پرسياي لي ڪردم و منيش وه لامم دايه وه به و جوڙه وه نامي ئيوهش ده ده مه وه، من ڪويله ي جوبه يري ڪوپي موعه بووم، توعه يمه ي ڪوپي عه ددي مامي له به دردا ڪوڙابوو، ڪاتيڪ قورهيش چوون بؤ ئو خود جوبه يري پيي وتم: نه گهر چه مزه ي مامي موحه مه د له جياتي مامم بڪوڙيته وه ئازادت ده ڪم، منيش له گهل خه لڪه ڪه دا چووم، من ڪه سيڪي چه به شي بووم و وه ڪ نه وان تيرو خه نجرم فرئ ده داو مه گهر چي نه گهر نا هه لاه نه ده ڪرد، ڪاتيڪ شهره ڪه پوويدها چووم تا چه مزه بينيم، له ناو هه ندي خه لڪدا بينيم وه و شتري بارشيواو به شمشيره ڪي ڪه وتبووه نه و خه لڪه و ريي لينه ده گيرا منيش خوم بؤ ناماده ڪرد تا ليي بدهم و له ڙير دره ختيڪ يان لاي

۱- حاڪم دهليٽ: سه نه ده ڪي صه حيحه و بوخاري و موسليم نه يانهي نراوه، زه هه بيش دهليٽ صه حيحه.

بهردئڪدا خؤم حه شاردا بوو تا ليم نزيڪ بيتهوه، لهو کاته دا سباعي ڪوپري
 عه بدولعوزا پيشي خستم بولاي، کاتيڪ نهوي بيني وتي: ئادهي (ابن مقطعة
 البظور)، شمشيريڪي ليداو و ايزانم سهري په پانند، منيش حه ربه ڪهم هيئا و برد
 تاريڪ قهره ولم لي گرت و دام له سهر سنگي، ۱۱ نهوهي له نيوان پيڪانيه وه ده رچوو
 ويستي به رهو پووم بيت ڪه چي ڪهوت، منيش به جيم هيشت تا مرد، دوايي
 هاتمه وه و حه ربه ڪهم هه لگرت و گه پامه وه بؤ سهر باز گه ڪه وه لهوي دانيشتم و نيشم
 به ڪه سي تر نه بوو، نهو يشم له بهر ئازاد بووني خؤم ڪوشت، ڪه چوومه وه مه ڪه
 ئازاد بووم، دوايي مامه وه تا پيغه مبهه (ﷺ) مه ڪه ڪي فته ڪرد پام ڪرد بؤ تائي ف
 لهوي مامه وه، کاتيڪ وه فدي تائي ف چوون بولاي پيغه مبهه (ﷺ) تا موسلمان بن
 دونيام لي بوو به ڪونه ده رزيه ڪ، وتم ده چم بؤ شام يان يه مهن يان شوينيڪي دي،
 سويند به خوا نه و نيازهم هه بوو تا ڪه سيڪ پيي وتم: قوربه سهر پيغه مبهه (ﷺ)
 ڪه س ناکورثيت ڪه بجي ته ناو ئايينه ڪه وي و شايه تي حه ق بينيت، کاتيڪ نهوهي وت
 چوومه خزمهت پيغه مبهه (ﷺ) له مه دينه، ڪه سهيري ڪردم له سهر سهري
 پارهو ستا بووم و شايه تومانم هيئا، ڪه مني بيني فهرمووي (تو وه حشيت؟) وتم: به لي
 نه وي پيغه مبهه ري خوا، فهرمووي (دانيشه بؤم باس بڪه چؤن حه مزهت ڪوشت؟)
 منيش چؤن بؤ ئيوهم گي پرايه وه بؤ نهو يشم گي پرايه وه، ڪه له قسه ڪهم بوومه وه
 فهرمووي (قورث به سهر) پروت له بهر چاوم لابه، با نه تبينم) منيش پيغه مبهه (ﷺ)
 له ههر ڪوي ببيني ايه ڪه نارو دواوهم ده گرت تا نه مابينيت تا خواي گه وره برديه وه
 بولاي خوي، ڪه موسلمانان چوون بؤ شهري موسهيله مه وي درؤزن له يه مامه منيش
 له گه ليان چووم و نهو حه ربه وي بؤ ڪوشتني حه مزه به ڪارم هيئا بوو بردم، ڪه شهر
 پرويدا موسهيله مهم بيني وه ستا بوو و شمشيري به ده ست بوو - نه مده ناسي - خؤم
 بؤ ئاماده ڪرد، يه ڪيڪ له پشتيوانانيش له لايه ڪي تره وه خوي بؤ ئاماده ڪرد، من
 حه ربه ڪهم بؤ ريڪ ڪردو بؤم وه شانندو پشتيوانيه ڪه ش به شمشير تيي ڪهوت،
 پهروه رڱار چاڪتر ده زانيت ڪاممان ڪوشتمان، نه گهر من ڪوشت بيتم نهوا چاڪترين

که سم دواي پیغه مبهري (ﷺ) له گهل خراپترین که سى سهر زه ويدا کوشتووه،
بوخاریش له جه عفهری کورپی عه مروه به و جوړه هیناو یه تی، تیایدا هاتووه: که
خه لکی ریزیان به ست بو شه سوباع هات و تی: کی هیه به ره و پووم بیتووه؟
حه مزه ی کورپی عه بدولموته لیب هات و پیی وت: نه ی سوباع نه ی کورپی نوم
نه نماري (مقطعة البظورة).

(دلیری عه عباسی کورپی عه بدولموته لیب (ﷺ))

ئین عه ساکیر له جابره وه (ﷺ) هیناو یه تی پیغه مبهري (ﷺ) له پوژي تائیفا
حه نه له ی کورپی ره بیعی نارد بولای خه لکی تائیفو دواندن و نه وانیش به زور
به ره و قه لاکه یان برد، پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی (کی ده چیت بو نه وانه تاوه که نه م
جه نگاوه رانه مان پاداشتی هه بیت؟) که س هه لنه سا جگه له عه عباسی کورپی
عه بدولموته لیب تا له ناو دهستیاندا ده ری کردو باوه شی پیا کردو پفانندی،
نه وانیش له قه لاکه وه عه باسیان به رباران کرد، پیغه مبهريش (ﷺ) نزای بو ده کرد
تا هینا یه وه خزمه ت پیغه مبهري (ﷺ).

(دلیری موغازی کورپی عه مری کورپی جه موحو موغازی

کورپی عه فرا (ره زای خویان لی بیت))

بوخاری و موسلیم له عه بدولره حماني کورپی عه وفه وه هیناویانه ده لیت: من له
پوژي به دردا له ریزدا وه ستابووم، سهیری راست و چه پی خو م ده کرد دوو
هه رزه کاری پشتیوانانم بینی، ترسام ژیر پی بکه ون، یه کیکیان باوه شی پیا کردم و
وتی: مامه گیان نه بوجهل ده ناسیت؟ وتم: به لی ئیشت پیی چیه؟ وتی: بیستوومه

قسه ي به پيڻه مبر (ﷺ) وٽوهه سويند به وهي گيانمي به دهسته نه گهر بيبي نم وازي لي ناهينم تا يه ڪيڪمان نه وي تر نه ڪوڙيٽ، منيش سهرم سورما، نه وي تريش باوه شي پيا ڪردم و هه مان شتي وٽ: منيش سهيري نه بوجهه لم ڪرد ڪه له ناو خه لڪه ڪه دا ده گهرا، وٽم: نه وهي ده تانه ويٽ نه وهيه، نه وانيش چوون به شمشيره ڪانيان ليياندا و ڪوشتيان، دوايي هاتنه وه خزمهت پيڻه مبر (ﷺ) هه واليان پيدا، نه ويش فهرمووي (ڪامتان ڪوشتي؟) هه ڪاميان ده يوت من ڪوشتم، فهرمووي (شمشيره ڪانتان سرين؟) وٽيان: نا، پيڻه مبر (ﷺ) سهيري هه ردو و شمشيره ڪه ي ڪردن و فهرمووي (هه ردو و ڪتان پيڪه وه ڪوشتو تانه).

بوخاري هيٺاويه تي ڪه عه بدولپرهمان وٽي: له پوڙي به دردا له پيزدا بووم سهيري راست و چه پي خوٽ ڪرد دو هه رزه ڪارم بيني، ترسام ڙي پي ڪه ون، يه ڪيڪيان چياند ي به گوڙما (تا هاوپيڪه ي نه ي بستيت) وٽي مامه گيان نه بوجهه لم پي نيشان بده، منيش وٽم: برازا گيان بو چيٽه؟ وٽي: به ليٽم به خوا داوه نه گهر بينيم يان بيڪوڙم يان بڪوڙيم، نه وي ترش چياند ي به گوڙما و هه مان شتي پي وٽم، منيش دلخوش بووم له نيوان دووپياوي وادام، نه بوجهه لم پي نيشان دان، نه وانيش وه ڪ دووهه لو هه ليان ڪوتايه سهري و لييان دا، هه ردو و ڪيان ڪوپراني عه فراهوون.

ئين ئيسحاق له ئين عه بباس و عه بدوللاي ڪوپري نه بوبه ڪروهه هيٺاويه تي ڪه ده ليٽن: موغازي ڪوپري عه مري ڪوپري جه موخ له به ني سهله مه وٽي: نه بوجهه هل دووره ده ست بو و پي نه ده گه يشتن، گوڙم له خه لڪه ڪه بو ده يانوت ڪه س ناگاته نه بولحه ڪه م، منيش ڪه بيستم خوٽ بو حازر ڪرد و به ره و پووي چووم ڪه گه ي شتمه نه وي هه لم ڪوتايه سهري و شمشيريڪم ليٽا و ابزانم داي له نيوهي راني، سويند به خوا تا توانيم تي تي ڪه وٽم و ليٽم، عه ڪره مه ي ڪوپري داي له سه رشانم و ده ستي

١ حاكم المستدرڪ ج ٢ ص ٤٢٥ و به يهه تي ج ٦ ص ٢٠٥ له عه بدولپرهمانه وه به جو ره هيٺاويانه.

فرې دام، منیش خوم ګه یانده خرمیکم که له لام بوو تا له دهستی قوتاری کردم،
هه موو نهو پوژه شهرم دهکردو به دواي خومدا پامده کیشا، که بیزاری کردم
خستمه ژیر پیمو چاک تی که وتم تا تیرم خواردو فریمدا.^۱

د لیږی نه بودو جانه سه ماکی

کوړی خه رشه ی نه نساری (ﷺ)

نیمامی نه حمده له نه نه سه وه هیناو یه تی که پیغه مبه (ﷺ) له پوژي نوحودا
شمشیریکي هه لگرت و فهرمووی (کی نه شمشیر هه لده گریټ) هه ندی
هه لیانگرت و سه یریان کرد، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من یاخذة بحقة) واته (کی هه لی
ده گریټ و مافی دودات) هه موو ګه پرانه وه دوا، نه بو دوجانه وتی من، پیی که و ته
گیانی بیباوه پران، موسلیم هیناو یه تی له (البدایة والنهاية ج ۱۵ داتووه، نیین
سه عد ج ۳ ص ۱۰۱ له نه نه سه وه (ﷺ) به هه مان واتا هیناو یه تی.

به زار له زوبیری کوړی عوامه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیټ له پوژي نوحودا
پیغه مبه (ﷺ) شمشیریکي خسته پوو بو هاوہ لان و فهرمووی (من یاخذ هذا السيف
بعقة؟) نه بو دوجانه سه ماکی کوړی خه رشه وتی من نه ی پیغه مبه ری خوا، نه ویش
پیی دا، نه بو دوجانه نه چوو منیش که وتم، دهیدا به لای هه رکه سدا (له بیباوه پران)
لیی دوداو په کی ده خست، تاهاته لای نافر تانیک له لا پالی شاخه که دا که هیندیان
له ګه لدا بوو دهیوت:

نمشی علی النمارق

نحن بنات طارق

ان تقبلوا عنق

والمسك فی المفارق

فراق غیر وامق

او تبدبروا نفارق

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۸۷ داتووه.

منیش بوی چوم ، لهو دهشته دا هاواری کردو کهس نه هات به ده میه وه ، منیش وازم لی هیئا ، به نه بو دوجانه وت : به هموو کاره کانت سه رسام بووم جگه له وهی نه و ژنه ت نه کوشت ، نه بو دوجانه وتی چونکه هاواری کرد و کهس نه هات به ده میه وه ، چه زم نه کرد به شمشیری پیغه مبهړ ﴿﴾ نافرته کی بی پشت و په نا بکوژم .^۱

حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۳۰ له زوبه یرو ه هیئاویه تی ده لیت : پیغه مبهړ ﴿﴾ له شه ری ئو خود شمشیری کی هیئاو فره مووی (من یاخذ هذا السیف بحقه ؟) منیش هه ستام و وتم من ، (به نام پیی نه دام ، پاشان نه وهی فره موویه وه ، نه بود دوجانه وتی من نهی پیغه مبهړی خوا بهس چه که کی چیه ؟ فره مووی (موسلمانی پیی نه کوژیت و پیی له ده ست بیباوه رانه کهیت) ئینجا پیی دا ، نه و پوژ سه یرم ده کرد بزانه چوئ شه ده کات ؟ بجوایه بو هه رکهس له دهستی دهربازی نه ده بوو ، ئینجا به و واتایه ی پیشوو ده یه نیئت .^۲

ئین هیشام هیئاویه تی ده لیت له چهند زانایه کم بیستوه که زوبه یری کوپی عوام (ﷺ) وتی : کاتیک داوای شمشیره کهم له پیغه مبهړ ﴿﴾ کردو پیی نه دام و دای به نه بود دوجانه له دهر وونی خوډا وتم من کوپی صه فیه ی پووری و قوره یشی بووم و داوام لی کرد که چی دای به نه بود دوجانه ، سویند به خوا ده بیئت بزانه چی ده کات ؟ که وتمه شوینی ده سته سپر کی سووری دهر هیئاو به سستی به سه رییه وه و پشتیوانان وتیان نه بود دوجانه په پوی مه رگی دهر هیئا ، له وکاته دا دهر چوو و ده یوت :

و نحن بالسفح لدی النخيل

انا الذي عاهدني خليلي

۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۰۹ ده لیت : که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن ، ته واو .

۲ - حاکم ده لیت سه نه ده که ی صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یه نیئاوه ، زه ه بی ده لیت : صه حیحه .

اضرب بسيف الله والرسول

ان لا اقوم الدهر في الكيول

به هەر بېباوه پړيک ده گه یشته ده یکوشت، له ناو بېباوه پړاندا یه کيک هه بوو هەر برینداريکی بدیبا ده یکوشت، هه رکام له وی تر نزيک بوویه وه، من له خوا ده پارامه وه بهر وپووی یه ک بنه وه، بهر وپووی یه ک بوونه وه و که وتنه لیډانی یه کدی، بېباوه پړه که دای له نه بود و جانه، به لآم به زړیه ک پړی به شمشیره که ی گرت، نینجا نه بود و جانه لیډاو کوشتی، دواتر سه یرم کرد شمشیره که ی له سه ر سهری هیندی کچی عوتبه وه ستاندو دواتر گپړایه وه، منیش وتم: خواو پیغه مبه ره که ی چاکتر ده زانن.^۱

(دلیری قه تاده ی کوری نوعمان ﷺ)

ته به رانی له قه تاده ی کوری نوعمان وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیټ: که وانیک پیشکه ش به پیغه مبه ر ﷺ کرا پیغه مبه ریش ﷺ له پوژي نوحودا دای به من، منیش له بهر دم پیغه مبه ردا ﷺ تیرم پی نه ما، بهر ده وام له بهر چاوی پیغه مبه ردا ﷺ خوم ده دایه بهر پوخساری تا نه گه ر تیریک هات بهر من که ویت و پیغه مبه ر ﷺ بپاریزم، تیریکیان دای له ناو چاوم و ناو چاوم که وت، منیش خسته ناو دهستم و بر دم بولای پیغه مبه ر ﷺ نه ویش که بینی چاوه کانی فرمیسیکیان رشت و فهرمووی (اللهم ان قتاده قد اوجه بوجهه فاجعلها احسن عینیه و احدهما نظرا) (خوایه قه تاده رووی خو ی به خشی ده ی نه و چاوه ی بکه به بینا ترین چاوی) به وه نه و چاوه ی له وی تریان باشتربوو و زیاتر ده یبینی.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - هینسه می ج ۶ ص ۱۱۲ ده لیټ: له سنده ده که دا که سی هیه که ناینا سم.

ھەر ئەو ھېناۋىيەتى دەلىت: مەن لە بەردەم پېغەمبەر ﷺ لە پۇژى ئوھود دەم وچاۋى پېغەمبەرى خوام دەپاراست ئەبودوجانەش بە پىشتى خۇى پىشتى پېغەمبەرى ﷺ دەپاراست تا ئەۋەى پىشتى پېر بوو لە تىر، ئەمەش لە پۇژى ئوھوددا بوو، ھەيسەمى دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەيە كە نايناسم.

(دەلىلى ئەبى ھەدرەد)

ئەبى ئىسحاق لە ئەبى ھەدرەدە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: مەن ئافرەتىكى ھۆزەكەى خۇم ھېنا و مارەيەكەى دووسەد درەم بوو، ھاتم بۇلاى پېغەمبەر ﷺ تا يارمەتىم بدات، فەرموۋى (چەندە مارەيىت دانائە؟) وتە: دووسەد درەم، فەرموۋى (سبحان الله والله لو كنتم تآخذونها من واد ما زدتم، والله ما عندي ما اعينك به) چەند پۇژىك مامەۋە، پاشان يەككە لە جوشەمى كوپى موعاۋىە كە پىى دەوترا رەفاعەى كوپى قەيس - يان قەيسى كوپى رەفاعە - كە لە خىلىكى گەۋرەى جوشەمەۋە ھاتبوو بە ھۆزەكەيەۋە ھات و لە باخدا دابەزى و دەيوسە قەيس دژ بە پېغەمبەر ﷺ كۆبكاتەۋە، لەناو جوشەمەدا ناوبانگ و باسى ھەبوو، پېغەمبەر ﷺ مەن و دوو مۇسلمانى تىرى بانگ كەرد و فەرموۋى (اخرجوا الى هذا الرجل تاتوا منه نجبر و علم) وشتىكى پى دايىن و يەككىمان سواربوو بە چەك و تىرو شمشىرەۋە چوۋىن تا لەگەل ئاۋابوۋنى خۇردا گەيشتىنە نىزىكى ئەو شوۋىنە، مەن لەلايەكەۋە خۇم ھەشاردا، فەرمانە بە ھاۋەلەكەم كەرد و لەلايەكى ترەۋە ئەۋانىش سەنگەريان كەرت، پىم وتە: ئەگەر بىستتان الله اكبرم وت و دام بەسەر سەربازگەكەياندا ئىۋەش الله اكبر بكن و لەگەلەم بەدەن بەسەرياندا، سوۋىند بەخا چاۋەپروان بوۋىن شتىك بىيىن، شەو داھات تا كاتى عىشا بوو، يەككە لە شۋانەكانيان لىيان دواكەوت و ئەۋانىش ترسان شتىكى لى بىت، رەفاعەى كوپى قەيس ھەستا و شمشىرەكەى ھەلگەرت و خستىەلاى مى و وتى: سوۋىند بەخا لە بارى ئەو شەۋانەمان دەترسم

(دلیبری خالیدی کوری ولید (رضی اللہ عنہ))

بوخاری له خالیدی کوپی وه لیده وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیټ: له پوژي موټه دا نو شمشیر به ده ستمه وه شکان ته نها یه کیکی یه مانی له ده ستمدا مایه وه.^۲

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ له نهوسی کوپی حارسه ی کوپی لامه وه (ﷺ)

هیڼاویه تی ده لیټ: کهس هیڼده ی هورمز دژي عه رب نه بوو، که له شه پری موسه یله مه و یاران ی بووینه وه به ره و به سره چووین و له کاظمه به سوپایه کی زوره وه به ره و پووی هورمز بووینه وه، خالید خو ی بو نواندو وای له هورمز کرد به ره و پووی بیته وه، نه ویش پازیبوو، جهنگان و خالید کوشتی و هه واله که شی نووسی و ناردی بو نه بوبه کر، به وه ری ی به تالانکردنی شمه کی هورمزدا. کلاوه که ی

١ - ضعيف.

٢- له البداية والنهاية ج ٤ ص ٢٢٣ دا واهاتووه، نيمامي نهحمه دو جگه له ويش هيناويانه، به نام لاي نهو ناوي عهبدولاي كوري نهبي حهدرده، ههروهك له الاصابة ج ٢ ص ٢٩٥ يشدا هاتووه.

٢- (ثین نہبی شہیہ ہیناویہ تی، لہ الاستیعاب ج ۱ ص ۴۰۸ دا واہاتوہ، حاکم لہ المستدرک ج ۳ ص ۴۲ و ثین سہ عد ج ۴ ص ۲ ہیناویہ تی).

سه د هه زار دره هم بوو، نه وهش نه ریتی فارس بوو کلاوی که سی پله به رزیان نه وهنده بوو.

واقیدی له نه بی زه ناده وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک خالید سهره مهرگی هات گریا، دواتر وتی: له نه وهنده شهردا به شداریووم و له شم بستیکی بی برینی شمشیر و رمی پیوه نه ما، که چی لیته دا له سهر جیگه که م وه مهرگی و شتر دهرم، چاوی ترسنوکان بی خه وییت^۱.

(دلیری به رائی کوری مالیک (ﷺ))

سراج له میژوه کهیدا له نه نه سه وه هیناویه تی که خالیدی کوری وه لید له پوژی یه مامه دا به به رائی وت: هه سته نه ویش سواری نه سپه که ی بوو و سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد، پاشان وتی: نه ی خه لکی مه دینه، نه مړ مه دینه بو ئیوه نیه، ته نها خویه و به هه شت، پاشان که وته پری و خه لکیش وایانکرد و خه لکی یه مامه شان و به رائیش که یشت به فرمانپره وای یه مامه و لییدا و کوشتی و شمشیره که ی برد و شه ری پیکرد تا شکا.

به غه وی له به رائه وه هیناویه تی ده لیت: له پوژی شه ری موسه یله مه که یشت به پیاویک پیی ده و ترا (که ری یه مامه) که ورو که له که ت و سپی بوو شمشیریکی به ده ست بوو، دام له هه ردو و چی و له سهر پی که وت، شمشیره که یم هه لگرت و لییدا و له ت و په ت بوو.^۲

ئین عه بدولبیر له الاستیجاب ج ۱ ص ۱۲۸ له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی ده لیت: موسلمانان کشان بو سهر بیباوه ران تا تاربان نان بو باخیک که موسه یله مه ی دوژمنی خوی تیدا بوو، وتی نه ی کومه لی باوه رداران فریم بده نه نه و دیو، چوو تا هه لزنیه سهر دیواره که و شه ری له گه ل کردن تا دهرگا که ی کرده وه بو موسلمانان و موسلمانانیش چوون بویان و خوا موسه یله مه ی کوشت.

۱ - ضعیف.

۲ - (له البدایة والنهاية ج ۷ ص ۱۱۴ دا واهاتووه).

۳ - (له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتووه).

بہیہ قی ج ۹ ص ۴۴ لہ موحمہدی کوپی سیرینہوہ ہیئاویہ تی موسلمانان گہیشتنہ لای دیواریک کہ دہرگا کہ داخرا بو و لہ ژورہوہ ہندی لہ بیباوہ پان ہہوون، بہرائی کوپی مالیک (ﷺ) لہسہر قہلغانیک دانیشٹ و وتی: بہ پرمہ کانتان بہرزم بکہنہوہ و فریم بدہنہ نہودیو، نہوانیش وایان کرد، کاتیک گہیشتنہ لای بہراء دہبینین دہ کہسی لی کوشتبون.

ئین سہعد لہ ئین سیرینہوہ ہیئاویہ تی دہلئت: عومہری کوپی خہتتاب نامہی نووسی: ئایا بہرائی کوپی مالیک ناکہن بہ بہرپرس، نہو دہستہیہ کی نالہ باری لہناوہرد، نہوی پیش خست.

(دلیتری نہبی میحجہنی سہقہ فی (ﷺ))

عہدولہرہ زاق لہ ئین سیرینہوہ ہیئاویہ تی دہلئت: نہبومیحجہنی سہقہ فی (ﷺ) بہردہوام لہسہر مہی خواردنہوہ جہلدی لیدہدرا، کاتیک زور لہسہر نہوہ چون بہندیان کرد و بہستیانہوہ، لہ پوژی قادسیہدا سہیری موسلمانانی کرد شہر دہکەن، نہویش بینی بیباوہ پان گورزیان لہ موسلمانان وەشانند، بویہ ناردی بہشوین ژنہکە ی سہعدداو پیی وت: نہبومیحجہن پیت دہلئت نہگەر بہری بدہیت و نہو نہسپہی لہگەل چہکیکدا بدہیتہ دہست یہکەم کہس دہبیت بگہریتہوہ بولات مہگەر نہوی بکوژریت، ئینجا نہم شیعرہی وت:

کفی حزنا ان تلتقي الخيل بالقنا و اترك مشدودا علي وثاقيا

اذا قمت عناني الحديد و غلقت مصارع دوني قد تصم المناديا

ژنہکە چوو و نہوہی بہ ژنہکە ی سہعد وت: نہویش دہستی کردہوہ و نہسپیک پیداو چہکیشی دایہدہست، دواپی بہ پاکردنہوہ چوو تا گہیشٹہ شہرہکە و کەوتہ کوشتاری بیباوہ پان، سہعد سہیری کرد پیی سہرسام بوو و وتی: نہو سواریہ کییہ؟ ہیئدہی نہبرد تا خوا بیباوہ پانی شکاند و نہبومیحجہن گہرایہوہ و چہکەکە ی دایہوہ دہستیان و دہست و پیی بہندکرایہوہ، سہعد ہات و ژنہکە ی پیی وت: شہرہکەتان چون بوو؟ نہویش بو ی باس کرد و وتی وامان

به سه رهات تا خوی گه وره که سیکی به سواری ئه سپیک نارد ئه گهر ئه بوم یحجه نم به ده ست و پیی به سترای به جی نه هیشتبایه ده موت ئه مه ئه بوم یحجه نه، ئه ویش وتی: دهی به خوا ئه وه ئه بوم یحجه ن بوو، باس و مه سه له که ی بو گپرایه وه، ئه ویش بانگی کرد و کو ت و به نده که ی لابر دو وتی سویند به خوا له مه و دوا هه رگیز له سه ر مه ی خوار دنه وه جه لدت لی نادریت، ئه بوم یحجه نیش وتی: دهی به خوا منیش تا ماوم مه ی ناخومه وه خه ریک بوو له پیئا و جه لدو لی دانی ئیوه دا ده ستبهرداری بم، دوا ی ئه وه مه ی نه خوار ده وه.^۱

ئه بوئه حمه دو حاکمیش له موحه مه دی کوپی سه عده وه به دوورو دریشی هیئاویه تی و له فرموده که یاندا هاتوو: چوو تا گه یشته لای خه لکه که و له هه ر لایه که وه هه لمه تی بر دایه خوا بیباوه پانی ده شکاند، خه لکی ده یانوت ئه مه فریشته یه، سه عدیش سه یری ده کرد و ده یوت خو کو کرد نه وه ی به لقا و خو هه لدانی ئه بوم یحجه نه که چی ئه بوم یحجه نیش به ندرکراوه، کاتیک دوژمن شکا ئه بوم یحجه ن گه پرایه وه و خوی به سته وه، کچی حه فسه به سه عدی وت چی بووه؟ ئه ویش وتی نا ئه مپو که سیکم نه دی وه ک ئه و بدات له دوژمن ده ی به ریده ن، ئه بوم یحجه نیش وتی: من جاران که مه یم ده خوار ده وه به لی دانه که پاک ده بوومه وه، ماده م وای لی هات سویند به خوا ئیتر نا یخومه وه. (ئین ئه بی شه یبه ش به و سه نده هه هیئاویه تی و تیایدا هاتوو: وایانزانی فریشته یه.^۲ سه یفیش له (الفتح) دا به دوو و دریشی چیروکه که ی هیئاوه و چهند دیریکی زیاتری شیعه که ی هیئاوه، له چیروکه که داشدا هاتوو: شه پریکی چاکی کرد و الله اکبری ده کرد و هه لمه تی ده برد، ئیتر که س له به رده میا خوی پی نه ده گیرا، زور به سه ختی که و تبوو گیانی دوژمنان، خه لکی پیی سه رسام بوون و نه شیانده ناسیه وه، (له الاصابه دا واهاتوو).

^۱ - (له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۸۴ دا واهاتوو و سه نده که ی سه حیحه، له الاصابه ج ۴ ص ۱۷۴ یشدا

هاتوو).

^۲ - ئین عه بدولبیریش له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۸۷ دا هیئاویه تی.

(دليږى عه ممارى كورى ياسر (ﷺ))

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۸۵ و ټیښ سهد ج ۳ ص ۱۸۱ له ټیښ عومره وه هیناویانه دهلیت: له شهړى یه مامه دا عه ممارى كورې ياسر له سر بهر ديك بينى كه هاوارى دهكرده نهى كومه لى موسلمانان نه وه له بهه شت راده كنه؟ من عه ممارى كورې ياسر، ثابا له بهه شت راده كنه؟ من عه ممارى كورې ياسر وهن بهر وه پووم، منيش سهيرم دهكرده كويى پرابو و ده شه كاپه وه كه چى هر شهړى دهكرده. هروها له ج ۳ ص ۲۹۶ له نهى عه بدولر حمانى سوله يمه وه هيناويه تى دهلیت: له صفيندا له گهل عه لى (ﷺ) به شدار بووين و دوو كه سمان پاسپارد بوون، كه نه وان بينا گاده بوون هه لمه تى ده برده سهر يان و كه ده گه پايه وه شمشيره كه ي رهنكى خويى گرتبو، وتى: بمبوون به خوا له بهر نه وه گه پامه وه نيتر شمشيره كه نه يده پرى دهلیت: عه ممارو هاشمى كورې عوتبه م بينى، هاشم له نيوان دوو پريزدا دهچو، عه ممار وتى: هاشم سویند به خوا نه وه لادانى بارو فهرمانى و شكاندنى سهر يازيه تى، پاشان نهى هاشم نه مړو ده گه موه به نازيزان موحه مه دو يارانى، هاشميش نالاکه ي شه كاند هوه و وتى:

اعور يبغي اهلہ محلا
لله عالج الحياۃ حتى ملا

لابو ان يفعل او يفلا

پاشان بهر وه دؤلىكى صفين چوو، نه بو عه بدولر حمان وتى: هاوه لاني پيغه مبهرم دى كه وتبوونه شوين عه ممارى وه كه نه وهى نالايه كيان هه بيت.

ټيښ جهريش هيناويه تى و له البداية والنهاية ج ۷ ص ۲۶۹ يشدا هاتووه و له فرموده كه يدا هاتووه: عه ممارم بينى دهچو به هر دؤلىكى صفين دا هاوه لاني پيغه مبهرم (ﷺ) له وى بوون ده كه وتنه شوينى، بينيم هات بؤلاى هاشمى كورې عوتبه ي هه لگري نالاي عه لى و وتى: نهى هاشم پيشكه وه، بهه شت له ژير سيپه رى شمشيره دايه و دهركاكانى بهه شتيش كراونه ته وه و حوريه كان رازينراونه ته وه، نه مړو ده گه موه به نازيزان موحه مه دو يارانى، پاشان له گهل هاشم هه لمه تيان بردو عه لى و هاوه لانيش يه كده سته هه لمه تيان برده سر خه لكى شام، عه ممارو هاشم وه كه نالا و پيشره وى نه وان يان لى هاتبو.

۱- (ته بهرانيش هيناويه تى، نه بو يه علاش به دوو دريژى هيناويه تى، ټيمامى نه حمده به كورتى هيناويه تى، هه يسه مى ج ۷ ص ۲۶۱ دهلیت: كه سه كاني سه نه دى نه حمده و نه بو يه علا جى متمانه ن).

(دەلىرىيى عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىرىبى زوبەيدى) (ﷺ)

ئىبن عائىز لى (المغازى) لى مالىكى كۆرى عوبەيدوللاى خەسەمىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى چاكتىم لى كەسىك نەدىۋە كە لى يەرموكدا چوۋ بۆ شەپرو كەلەگە تىكىش چوۋ بۆى ۋەۋىش كۈشتى، يەككىكى تر چوۋ ۋەۋىشى كۈشت، دوايى شكان، ئىنجا گەپرايەۋە دابەزى ۋە نزاى كىرد ۋەۋەنەى دەۋرۋەرىشى نزاىان كىرد، ۋەم ئەۋە كىيە؟ ۋتى: عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىرىب.

ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ئىبن عائىز ۋ ئىبن سىكن ۋ سەفى كۆرى عەمرو تەبەرانى ۋ جگە لىۋانىش بە سەنەدى صەحىح لى قەيسى كۆرى ئەبى حازمەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لى قادسىيەدا بەشداربوم ۋ سەعدىش بەرپىرسى خەلگەكە بوۋ، عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىب بە پىزەكاندا تىدەپەرى ۋ دەيوت: ئەى كۆمەلى كۆچەرەن شىرى نەبەردىن، چونكە سوار ئەگەر پەكەى فېرى دا بېھىۋادەبىت، ئىنجا يەككى تىرىكى بۆۋەشاند ۋ داي لى لى كەۋانى، عەمىرىش ھەلىكوتايە سەرى ۋ لىيداۋ خەستى ۋ دابەزى بۆى، (ئىبن عەساكىرىش بە دوۋرۋەرىش لىۋەلەيەكى دىكەۋە ھىناۋىيەتى، تىيداۋ ھاتوۋە كە كابرە تىرەكەى ۋەشاند ھەلىكوتايە سەرى ۋ چۆن كەنيزەك دەگىر گىرتى ۋ ھىنايە ناۋ پىزەكانەۋە سەرى لىكردەۋە ۋتى ناۋابكەن).

ۋاقىدى لى پىگەى عىسەى خەياتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىب لى پۆزى قادسىيەدا بە تەنھا ھەلمەتى بىرد، لىيدان ۋ دواتر مۇسلمانان پەيۋەستى بوۋن، بىباۋەپران پزان بەسەرىدا ۋەۋىش بە شەمشىرەكەى تىيان كەۋتبوۋ تا مۇسلمانان دوۋرىان خەستەۋە لى.

تەبەرانى لى مۇحەمەدى كۆرى سەلامى جومەھىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر نوۋسى بۆ سەعد: مەن دوۋەزار كەسم بۆ ناردوۋىت عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىرىب ۋ تولىيەى كۆرى خەۋىلىد (ﷺ).

دؤلابي له ئه بي صالحى ڪوپى وه جييه وه هيئاويه تي ده لئيت: له سالي بيست و
يه ڪدا شه پى نه هاوند پوویدا و نوعمانى ڪوپى موقرين ڪوڙا و موسلمانان شان،
عه مري ڪوپى مه عديه ڪيب نه و پوڙ شه پى ڪرد تا فته ح ها ته دى نه و ڪات برين زورى
بو هيئا و له گوندى (روزه) مرد.^۱

(دليري عه بدوللاي ڪوپى زوبه ير (ﷺ))

ته به راني له عوروى ڪوپى زوبه ير وه هيئاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ موعاويه (ﷺ)
مرد موعاويه ناماده نه بوو گوپرايه لى يه زيدى ڪوپى موعاويه بيت و به ناشڪرا
قسه ي پى دهوت، يه زيديش نه مه ي بيسته وه و سويندى خوار د ده بيت به ده ست
به ستر اوى بيهينن نه گه رنا سوپاي بو دهنيريت و ترا به نيين زوبه ير ده لئيت چى
ڪوتى زيوت بو دروست بكهين و جلى به سهر دا بكهيت له بهر نه وه ي سوينده ڪه ي
به يته سهر چونكه پيڪه و تن بو تو جواتتره، نه و يش وتى خوا سويندى بخات،
ئينجا وتى:

ولا الين لغير الحق اساله حتى يلين لضرس الماضع الحجر
پاشان وتى: سويند به خوا ليدانى شمشير به عيزه ته وه له ليدانى قامچيه ڪى
زه ليلي لام خوشه ويستتره. پاشان نزاى بو خوى ڪرد و دڙايه تي يه زيدى ڪوپى
موعاويه ي نواند، يه زيدى ڪوپى موعاويه ش موسليمى ڪوپى عوقبه ي موري به
سوپا يه ڪى خه لڪى شامه وه نارد بو ي و فهرمانى پيڪرد تا له گه ل خه لڪى مه دينه
بجه نگيت، ڪه له وه بيته وه بجيت بو مه ڪكه، موسليم چوويه مه دينه و نه و پوڙ نه و
هاوه لانه ي پيغه مبه ر ﷺ له وى مابوونه وه له وى رايان ڪرد و نه و يش ڪه و ته ويرانى و
ڪوشتار، ئينجا له وى دهر چوو، له نيويه پيدا مرد و حوصه ينى ڪوپى نميره ي
ڪندى ها ته شوينى و وتى (يا ابن بردعة الحمار) له فيلى قوره يش بترسى و تنها به

^۱ - (له الاصابه ج ۳ ص ۱۸ دا واهاتوه).

مٿانه پي ڏان و دواتر پڻيندهيان هه لسوڪه وتيان له گهل بكه، حوصه ڀينيش چوو تا گه ڀشته مهڪه، له گهل ٽين زوبه ڀر چهند پوڙيڪ شهري ڪرد، ٽينجا فهرموده ڪه دينيت، تيايدا هاتووه، حوصه ڀيني ڪوري نومير مهرگي يه زيدي ڪوري موغاويه ي بيست بويه ڀاڪرد، ڪه يه زيد مرد مهران بانگه وازی دهسه لاتی بو خوی ڪرد، ٽينجا فهرموده ڪه دينيت، تيايدا هاتووه: پاشان مهران مردو عه بدولمه ليڪ بانگه وازی دهسه لاتی بو خوی ڪرد، خه لکی شاميش چوون به دهه ميه وه، ٽه ویش له سر مينبر و تاري داو وتی: کی له ٽيوه ده چيت بو ٽين زوبه ڀر؟ هه جاج وتی: ٽه ٽه ميري باوه ڀداران من، ٽه ویش بيدهنگي ڪرد، دوو باره ي ڪرده وه وهر ٽه بوو و بيدهنگي ڪرده وه، پاشان سي باره ي ڪرده وه وهو وتی: من ٽه ٽه ميري باوه ڀداران چونڪه له خه ومدا بينيم عه باڪه ي سرشانيم لی سهندو خوم پو شيم، ٽه ویش سوپا يه ڪي بو ريڪ خست تا چوو بولای ٽين زوبه ڀرو شه ڀانڪرد، ٽين زوبه ڀر به خه لکی مهڪه ي وت: ٽه دوو شاخه ڀاري زن، چونڪه تا ٽه دوانه تان به دهسته وه بن له وپهري شڪو ڌاري دان، هينده ي نه برد هه جاج و هاوه لانی له مزگه وت دهرڪه وتن، بو به يانی ڪه تيايدا ٽين زوبه ڀر ڪوڙا ٽين زوبه ڀر چوو بولای ٽه سمای ڪچي ٽه بوبه ڪري دايڪي ڪه ٽه پوڙ ته مهني سهد سال بوو، هيشتا دانی مابوو و چاوی له دهست نه دابوو، به ڪوپه ڪه ي وت: عه بدوللأ له شه ڀر ڪه تدا چيت ڪرد؟ وتی: گه ڀشتونه ته ٽه وي و ٽه وي، ٽينجا پيڪه ني و وتی: مهرگ هه سانه وهيه، دايڪي وتی: ڪوپم هيواي مهرگ بو من بخوازيت هه زناڪه م بمرم تا بتبينم يان سرده ڪه ويت و به وه سوڪنايم بو دينيت، يان بکوڙييت و چاوه ڀري پاداشتي شه هيديت بم، پاشان عه بدوللأ مائئاوايي له دايڪي ڪرد، دايڪي پي و ت: ڪوري شيرينم، وريابه له ترسي ڪوڙان ٽاينيت زيانمه ند نه ڪه يت، عه بدوللأ چوو بو مزگه وت و سهري به رده ڀه شه ڪه گرت نه وه ڪ مهنجه نيقي لي بدات، يه ڪيڪ هات بولای ٽين زوبه ڀرو ٽه ویش لای به رده ڀه شه ڪه دانيشتبوو، وتی: ٽه ري دهرگاي ڪه عبت بو نه ڪه ينه وه تا بجيته ناوي؟ ٽه ویش سهري ڪردو پاشان پي و ت:

براكهت له هه موو شتيك ده پاريزيت جگه له گيانى واته له مهرگى، مه گهر كه عبه
پريزيكى هه يه كه نه شوينهش نه يبيت؟ سويند به خوا نه گهر به دارو ديوارى
كه عبه وه بتانبينن هه رده تانكوژن، پيى وترا نهى بوچى له سهر پيكيكه وتن
ناياندوينيت؟ وتى مه گهر ئيستا كاتى پيكيكوتنه؟ سويند به خوا نه گهر له ویش
بتانبينن هه مووتان سهر دهرن، ئينجا وتى:

ولست بمبتاع الحياة بسبة ولا مرتفق من خشية الموت سلما
انافس سمها انه عنبر بارع ملاقى المنايا اي حرف تيمما

پاشان چوو بولاى خيزانى زوبه يرو ئاموژگارى كردن و وتى: با ههركامتان
شمشيركهى وهك پوخسارى نه شكى، وهك ئافرهت خوى بپاريزيت و ورياي خوى
بيت، سويند به خوا ته نها له دهستهى يه كه مدا هه لمهت و كشانم گرتوه ته بهر،
ههركاتيكيش دهردى برينيكم بو بيت دهردى دهرمان بووه، لهه قسه دابوون كه له
دهرگاي بهنى جومه هه وه هه ندی هاتن بويان و نه سوهديان تيدابوو، وتى: نه مانه
كيڻ؟ وتيان: خه لكى حيمس، له گهل سوفياندا هه لمهت بو بردن، يه كه م كهس
به رهنگارى بوويه وه نه سوهد بوو، به شمشير داي له پيى، نه سوهد پيى وت: براهى
كوپى رنه زيناكه ره كه؟ زوبه ير پيى وت: ده مت داخه (يا ابن حام) نه سما زيناكه
بيت، پاشان له مزگهوت دهرى كردن و چوو، سه يري كرد له دهرگاي بهنى سه هه وه
خه لكىكى ترهاتن وتى: نه مانه كيڻ؟ وترا خلکيكي ئوردون، نه ویش هه لى
كو تايه سهريان و وتى:

لا عهد لي بغارة مثل السيل لا ينجلي غبارها حتى الليل

له مزگهوت دهرى كردن، سه يري كرد له دهرگاي بهنى مه خرومه وه هه نديكى دى
هاتن، هه ليكو تايه سهر نه وانيش و وتى:

لکان قرني واحدا كفيته

يارانى له سهر مزگهوت كه وه هه يانبوو به بهردو شتى تر ده ياندا له دوژمن، ئيين
زوبه ير هه ليكو تايه سهر دوژمن و بهرديك كهوت به سهريدا، نه ویش وه ستاو وتى:

و لسنا على الاعقاب تدمى كلومنا
ولكن على اقدامن نقطر الدما
پاشان كهوت و دوو مهولای خویمان دابه سهریدا و دهیانوت:

العبد یحیی ربه ویحتمی

پاشان چوون بوئی و سهریان لی کرده وه، (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۵ دهلیت: ته بهرانی گپراویه ته وه و له سه نه ده کهیدا عه بدولمه لیکي کوپی عه بدولپرهمانی زماری هه یه که نیین حییبان به جی متمانه و نه بوزه رعه و هی تریش به لاوازی دهزانن، ته و او، نیین عه بدولبیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۰۳ دا به دوورو دریزی هیئاویه تی، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۲۳۱ به کورتی و حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۵۵۰ به شیکي سهره تاکه ی هیئاوه).

نه بونه عیم و ته بهرانییش له نیین ئیسحاق وه هیئاویه تی دهلیت: من ناماده ی کوشتنی نیین زوبه یر بووم نه و پوژهی له مه سجدولحه رام کوژرا، سوپا کان له ده رگایه کی مزکه وته وه ده چوونه ژووره وه و ئه ویش به ته نها هه لیده کوتایه سهریان و ده ری ده کردن، له م باره دا بوو که له سه ر مزگه وته وه شتیک كهوت به سهریدا و خستی، نه و کات نه م دیږه شیعرانه ی دهوت:

اسماء ان قتلت لا تبکینی
لم یبق الا حسبی و دینی
و صارم لانت به یمینی^۱

^۱ - (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۶ دهلیت: ته بهرانی گپراویه تیه وه و له سه نه ده کهیدا که سانیک هه ن که نایانناسم).

(نکوولی لەوادی لە پێی خوا پابکات)

حاکم لە المستدرک ج ۳ ص ۴۲ لە ئوم سەلەمەو (رضی الله عنها) هیناویەتی کە بەژنی سەلەمەو کۆپی هیشامی کۆپی موغیرەو و: بۆ چی سەلەم نابینم لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) و موسلماناندا ئامادەو نوێژ بێت؟ و: بە خوا ناتوانیت دەر بچیت، هەر کە دەر بچیت خەلکی ھاواری لێدەکەن ئەو پراکردوان لە پێی خوا پاتان کرد؟ تا ئەوادی لە مەلەو دانیشتوو و نایەتە دەرەو، لە شەپری موئتەدا لەگەڵ خالیدی کۆپی وەلیددا بوو.^۱

حاکم لە المستدرک ج ۳ ص ۴۲ لە پێگەو واقیدی کۆپی ئەبی ھورەیرەو (رضی الله عنه) هیناویەتی دەلێت: جۆرە قەسەیک لە نیوان من و ئامۆزاکەم دا هەبوو، و: مەگەر لە پۆژی موئتەدا پات نەکرد، منیش نەتوانی بەرامبەری هیچ بێم.^۲

(پەشیمانێ و خەفەتباری بە دەست پراکردنەو)

ئیمامی ئەحمەد لە عەبدوللای کۆپی عومەرەو (رضی الله عنه) هیناویەتی دەلێت: من لە سەریە کە لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) بووم، خەلکی کە وێنە داویک و ھاواریان کرد چی بکەین؟ منیش لە ناویاندا بووم، ئێمە پامانکرد، دواو وتمان ئەگەر بچینەو مەدینە دەکوژین، دواو بچینە خەزەت پیغەمبەر (ﷺ) ئەگەر تەو بەمان بۆ بوو باشە ئەگەرنا دەچین، پێش نوێژی بەیانی چووین بۆلای و ئەویش فەرموو (کێن؟)

۱- (حاکم دەلێت فەرموودە کە لە سەر مەرجی موسلیم سەحیحە و بوخاری و موسلیم نەیان هیناوە، زەهەبیش کۆکە لە سەری، ئێین ئیسحاقیش هیناویەتی، لە البدایة والنهایة ج ۴ ص ۲۴۹ یشدا هاتوو).

۲- ضعیف.

وتمان ئیمہ را کردوانین، فہرموی (بل انتم الماکرون، انا فئتکم وانا فئۃ المسلمین) ئیمہش چوین و دەستمان ماچکرد.^۱

ہر لہ وەوہ ہاتوہ کہ پیغہمبەر (ﷺ) لہ سریہ یە کدا ناردینی، کہ گەیشتین بہ دوزمن یە کسەر شکاين، ہاتینہوہ مەدینہ شەو بوو خویمان شار دەوہ، دواپی وتمان با بچین بو لای پیغہمبەر (ﷺ) و پوزشی لا بہینینہوہ، چوین تا پیی گەیشتین، وتمان ئەی پیغہمبەری خوا (ﷺ) ئیمہ را کردوین، فہرموی (بل انتم العاکرون وانا فئتکم) (بە لکو ئیوہ دەر بازبوون و منیش لہ دەستەئە ئیوہم) ئەسوہ دەلێت فہرموی (وانا فئۃ کل مسلم) (من دەستەئە موو موسلمانیکم).^۲

بە یەقە ج ۹ ص ۷۷ لہ ئیین عومەر وە (ﷺ) بەو واتایە هیئاویەتی و تاییدا ہاتوہ وتمان ئەی پیغہمبەری خوا ئیمہ را کردوانین، فہرموی (بل انتم العاکرون) وتمان ئەی پیغہمبەری خوا ویستمان نہ یەینہوہ ناو مەدینہ و تاو بدینہ ناو دەر یا، فہرموی (لا تفعلوا فانی فئۃ کل مسلم) (وامە کەن چونکە من دەستەئە موو موسلمانیکم).^۳

ئیین جەریر ج ۴ ص ۷۰ لہ عائیشہ وە (رضی اللہ عنہا) هیئاویەتی دەلێت: گویم لہ عومەری کوپی خەتتاب بوو کاتیکی عەبدوللای کوپی زەید (ﷺ) ہات ہاواری کرد ہەوال چپہ ئەی عەبدوللای کوپی زەید؟ ئەو کات لہ مزگەوتدا بوو و دای بہ پال دەرگای ژوورە کە ی مندا، وتی: ئەی ئەمیری باوہرداران ہەوالم بو هیئاویت، کہ گەیشتہ لای ہەوالی خەلکی پێدا، کہ سم نەدیوہ ئامادەئە شتیک بوو بیت و هیندەئە ئیین زەید وە ک خوئی باسی کردیبت، کاتیکی خەلکە کہ ہاتنہوہ و عومەر نارەحەتی

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - (لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۸ دا واهاتوہ.

۴ - (نەبو دادو د ترمزیش هیئاویانہ و ترمزی بہ حەسەنی داناوہ، ئیین ماجەش وە ک گیرانہ وە کەئە ئیمامی ئەحمەد هیئاویەتی، لہ تەفسیری ئیین کە سیر ج ۲ ص ۲۹۴ دا ہاتوہ و ئیین سەعدیش ج ۴ ص ۱۰۷) (بە ھەمان شیوہ هیئاویەتی).

موسلمانانى كۆچەرۈپشتىۋانانى بە دەست پاكردنەۋە بىننى وتى: ئەى كۆمەلى
موسلمانان خەفەت مەخۇن من ھاۋدەمتانم ئىۋە داۋتانەتە پال من.^۱

ئىبن جەرىر ج ۴ ص ۷۰ لى موحەمەدى كوپرى عەبدولپەرھمانى كوپرى
حوصەينەۋە ھى تىشەۋە ھىناۋىيەتى موعازى قارى (قورئان خويىن) لى بەنى
نەجار لى ۋانەبوو لى شەپەدا بوون ۋە پۇژ پايانكرد - واتە پۇژى شەپرى جىسرى
ئەبى عوبەيد - كە ئەم ئايەتەى خويىندەۋە (و من يولهم يومئذ دبره الا متحرلا لقتال
او متحيزا الى فئة فقد باءبغضب من الله و ماواه جهنم وبئس المصير) دىگىيا،
عومەر پىي دەۋت: مەگەر موعاز، من ھاۋدەمتىم، تۆ داۋتەتە پال من.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۰۰ لى عەبدولپەرھمانى كوپرى لىلاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: عومەر كوپرى خەتتاب بە سەعدى كوپرى عوبەيدى ھاۋەلى پىغەمبەرى
(ﷺ) وت - لى شەپرى ئەبوعوبەيددا شكان، پىي دەۋترا قارى لى ناۋ ھاۋەلانىدا تەنھا
بە دەۋترا قارى (قورئان خويىن) - عومەر پىي وت: دىچىت بۆ شام؟ چونكە لىۋى
موسلمانان گىريان خواردوۋە دوژمنىش پىيان دەۋىرن، بەلكو ئەۋ نازارەشت
بىسپىتەۋە، وتى: نا تەنھا بۆ ئەۋ خاكە دىچم كە لىي پامكردوۋە ۋە دوژمنانى
ايران پىكردىم، چوۋ بۆ قادىسيە و تىايدا كورزا.

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

(ناماده سازي و يارمه تي كه سيڪ كه ده چيٽ بؤ جيهادي رتي خوا)

ئيمامي نه حمده و ته به راني له جيبلله وه واته كوپري حارسه (ﷺ) هيٺاويانه كه پيغهمبر (ﷺ) نه گهر خوي غه زاي نه كردايه چه كه كه ي خوي ده دايه ده ست عه لي يان ئوسامه.^۱

نه بوداود له نه نه سي كوپري ماليكه وه (ﷺ) هيٺاويه تي گهنجيڪ له به ني نه سله م وتي: پيغهمبري خوا ده مه ويٽ بچم بؤ جيهاد و هيچم نيه تا خومي پي ناماده بكم، فهرموي (برؤ بؤلاي فلان نه نساري، نه و خوي ناماده كرد و نه خوشكه وت، بلي پيغهمبري خوا سه لامت لي ده كات و پي بلي نه وه ي خوت پي ناماده كرد وه بيده به من) نه و يش چو و پي وت، نه و يش به ڙنه كه ي وت نه وه ي خوم پي ناماده كرد بو و بيده ري و هيچي لي مه هيله ره وه، سويند به خوا هيچي لي هه لنه گريت به ره كه تداره نه وه ك شتي هه لگريت به ره كه تي نه بيت.^۲

موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ له نه بي مه سعودي نه نساريه وه هيٺاويه تي ده ليت: كه سيڪ هات بؤلاي پيغهمبر (ﷺ) و وتي: من هيچم پي نه ماوه ده ي شتيڪم بده ري، فهرموي (لام نيه) كه سيڪ وتي نه ي پيغهمبري خوا من كه سيڪي پي ده ليم نه وه ي بؤ بكات، پيغهمبر (ﷺ) فهرموي (من دل علي خير فله مثل اجر فاعله) (هه ركه س كه سيڪ بؤ چا كه يه ك رينموني بكات وه چا داشتني نه نجامده ره كه ي بؤ هه يه).^۳

به يه ه ق ج ۹ ص ۱۷۲ و حاكم له المستدرڪ ج ۲ ص ۹۰ به صه حيحي داناوه له جابري كوپري عه بدوللاره (ﷺ) له پيغهمبره وه (ﷺ) هيٺاويانه كه ويس تي غه زاي بكات، فهرموي (يا معشر المهاجرين والانصار ان من اخوتكم قوما ليس لهم مال ولا عشيرة فليضم احدكم اليه الرجلين او الثلاثة فما الاحدنا من ظهر جمل الا عقبه

۱ - (هه يسه مي ج ۵ ص ۲۸۳ ده ليت كه سه كاني سه نه ده كه ي نه حمده جي متمانه ن).

۲ - (موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ و به يه ه ق ج ۹ ص ۲۸ له نه نه سه وه به هه مان شيوه هيٺاويانه).

۳ - (به يه ه قيش ج ۹ ص ۲۸ له نه بي مه سعوديه وه به وڙه هيٺاويه تي).

كەقبە (احدەم) واتە (ئەي كۆمەلى كۆچەرەن و پىشتىوانان لەناو براكانتانا ھەندى ھەن پارە و ھۆزىيان نىيە، دەي ھەركامتان دوو يان سى كەسيان بگريتەخوى و با ھەركاممان ەك يەكيك لەوان كۆل و بارمان ھەييت) منيش دوو يان سى كەسم دايە پال خۆم و بارەكەم ەك ھەركام لەوان بوو.

بەيھەقى ج ۹ ص ۲۸ لە واسلەي كورى ئەسقەفەو ھىناويەتى دەلييت: پيغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى تەبوكدە ھاۋارى كردو منيش چووم بۆلاي ھۆزەكەم و ھاتەو، يەكەم ھاۋەلى پيغەمبەر (ﷺ) دەرچوو، منيش بەشاردا ھاۋارم دەكرد ئەرى كەس چەكم دەداتى و لە جياتيدا پىشكەم ببات؟ پيرىكى پىشتىوانان وتى: ئيمە پىشكى دەبەين تا بارەكەي ھەلبىگريو خواردنى لەگەلمانداييت، وتم: بەلى، وتى: دەي بە بەرەكەتى خواوہ بگەوہرە پى، منيش لەگەل چاكترين ھاۋدەمدا چووم تا خواي گەوہرە سەرى خستين و چەند وشترىكى كرد بە بەشم، بردنم بۆلاي ئەو ھاۋەلەم، ئەويش دەرچوو لەسەر كۆليكى وشترەكەي دانىشت و وتى: بيانبەرەوہ بەرەوداۋە، دوايى وتى بەرەوپيشەوہ، وتى: ئەمانە لە پىزەوہ دەبينم، وتم: ئەمە ئەو دەستكەوتەي تۆيە كە مەرجمان كرد، وتى: وشترەكانت ببە برازاگيان، ئيمە ئەم پىشكەي تۆمان نياز نەبوو. بەيھەقى دەلييت: پيئەچييت مەبەستى ئەوہ بووييت بلى ئيمە مەبەستمان كرى نەبوو، بەلكو ھاۋەشى پاداشت بوو.

تەبەرانى لە عەبدوللاۋە ھىناويەتى ئەگەر قامچيەك لە پىي خوادا بخەمە گەر لام خۆشەويستەرە لەوہى حەج لە دواي حەج بكەم.

۱- (ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۴ دەلييت: تەبەرانى گىراۋيەتەوہ دەلييت: كەسەكانى سەنەدەكەي جى متمانەن).

(جيهاد به پاداشت)

ته بهراني له عهوفى ڪوپى ماليڪه وه هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبه (ﷺ) له سرهيه ڪدا ناردمى ويه ڪيڪ وتى: ڪه سيڪ له گهل تودا ده نيرم بهرام بهر به وهى له ده سته ڪه وتدا پشڪم هه بيٽ، پاشان وتى: سويند به خوا نازانم ده سته ڪه وت ده گرن يان نا؟ به لام پشڪي ڪي ديارم بؤ دابنى، منيش سى دينارم بؤ دانا، غه زامان ڪردو ده سته ڪه وتمان ده سته ڪه وت، پرسيارم ڪرد له پيغه مبه (ﷺ) نه ويش پي فهرموو (ما اجد له في الدنيا والاخرة الا دنائيره هذه الثلاثة التي اخذها) واته (له دنيا و دواړوڙدا ته نها نهو سى دينارهى بؤ شڪ ده بهم ڪه وه ريگرتوه).^۱

به يهه قى ج ۶ ص ۳۳۱ له عه بدوللاى ڪوپى دهيله ميه وه هيٺاويه تي: يه علاى ڪوپى منيه وتى: پيغه مبه (ﷺ) مؤله تي غه زاي داو منيش پيري ڪي بى خزمه تگوزار بووم، ڪه سيڪم به ڪري گرت تا پشڪي هه بيٽ، ڪاتيڪ خهريڪ بوو بچن هات بؤلام وتى: من نازانم پشڪه ڪان چهندين؟ به شى من چهنده؟ دهى شتيڪم بؤ ديارى بڪه هه نه وه بيٽ، منيش سى دينارم بؤ دانا، ڪاتيڪ ده سته ڪه وت هاته وه ويستم به شى بؤ بپر مه وه، بيري ديناره ڪانم ڪه وته وه وه هاتمه خزمه ت پيغه مبه (ﷺ) و بؤم باس ڪرد، نه ويش فهرمووى (ما اجد له في غزوته هذه في الدنيا - و ابرزانم فهرموويشى والاخرة - الا دنائيره التي سمى).^۲

۱ - (هه يسه مى ج ۵ ص ۳۲۳ ده لئيت به قيه له سه نه ده ڪه يدا هه يه).

۲ - ضعيف.

(ئەۋەى بە سامانى كەسى تر غەزا دەكات)

تەبەرانى لە مەيمونە ھىناۋىيەتى وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا پىمان بلى ئەو كەسەى غەزا نەكات و مالى بە كەسى تر بىخىت بۇ غەزا ئايا پاداشتى ھەيە يان پاداشت بۇ كەسى پۇشتوۋە؟ فەرموى (لە اجر ماله و للمطلق اجر ما احتسب من ذالك) واتە (بۇ ئەو پاداشتى پارەكەى و بۇ پۇشتوۋىش ئەۋەى نياز و جى چاۋەپوانى ئەو كارەيەتى).^۱

(لە برى خۇ ناردن)

بەيھەقى و جگە لەۋىش لە ەلى كوپى ئەبى رەبىئەى ئەسەدىيە ھىناۋىيە دەلىت: كەسىك ھات بۇلاى ەلى كوپى ئەبوتالىب (ﷺ) و كوپىكى خۇى لە جياتى خۇى ھىناۋو بۇ ناردن، ەلىش (ﷺ) وتى: راي پىرىك لام خۇشەۋىستەرە لە ھەول و جەنگى كەنجىك.^۲

(نكوۋلى لەسەر ئەۋەى بۇ دەرچوون)

(لە پىناۋ خوادا داۋا لە خەلك بكات)

بەيھەقى لە نافعەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەنجىكى بەھىز ھات بۇ مزگەوت و لە دەستىدا..... ھەبو، دەپوت: كى لە پىناۋ خوادا يارمەتىم دەدات؟ عومەر بانكى مردو بردىان بۇلاى، وتى: كى ئەم كابرام بۇ دەخاتە ئىش تا لە زەۋىدا بە كرى كار بكات؟ يەكىك لە پىشتىۋانان وتى: من ئەى ئەمىرى باۋەرداران. عومەر ووتى مانكى بە چەند؟ وتى: بە ئەۋندە، وتى: بىگرەۋ بىبە، چەند مانكىك لە زەۋى كابرا ئىشى كرىد و دواتر عومەر بە كابراى و كابراى كرىكارمان چى كرىد؟ وتى:

۱ - ضعيف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۲۳ دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەن نايانناسم).

۳ - (لە الكنز ج ۳ ص ۱۶۴ دا ۋاھاتوۋە).

باشه نهی نه میری باوه پداران، وتی: دهی به خوئی و حقی کریکه یه وه بیهینه بۆلام، نه ویش به بری دره مه وه هیئای، عومر وتی: نه مه بگره و نه گر حه زده کهیت ئیستا برۆ غهزا بکه یان حه زده کهیت دابنیشه.^۱

(قهرز بۆ جهاد)

نه بویه علا له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللای کوپی مه سعو ده وه هیئاویه تی ده لیت: کابرایه ک هات و وتی: گویت له پیغه مبه (ﷺ) بووه له سه ره نه سپ هیچ بلیت؟ وتی: به لی گویم لی بوو پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیامة، اشترؤا علی الله واستقرضوا علی الله) وترا نهی پیغه مبه ری خوا چۆن له ری خوا دا بفروشین و قه رزبکه ین؟ فه رموو بلین (اقرضنا الی مقاسمنا، و بعنا الی ان یفتح الله لاتوالون بخیر مادام جهادکم خضرا، و سیكون فی اخره الزمان قوم یشکون فی الجهاد فجاهدوا فی زمانهم، ثم اغزوا فان الغزو یومئذ خضر).^۲

(به ری کردن و مالئاوایی له مواهییدی ری خوا)

حاکم له المستدرک ج ۲ ص ۹۸ له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) کاتی که ناردنی بۆ غهزا تا (بقیع الغرقد) به ری کردن پاشان فه رموو (به ناوی خوا وه به ری که ون، خوایه پشت و په نایان به).^۳

۱ - (له کنز العمال ج ۲ ص ۲۱۷ دا واهاتوه).

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۰ ده لیت: له سه نه ده که یدا به قیه هه یه و که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن).

۴ - صحیح.

۵ - (حاکم ده لیت له سه ره مر جی موسلیم سه حیه).

ھەرۋەھا ھاكىم لە المستدرک ج ۲ ص ۹۷ لە موخەمەدى كۆپى كەبى قورەزىيەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللأى كۆپى يەزىد بانگىرا بۇ خواردىك، كە ھات وتى:
پىغەمبەر (ﷺ) كە مائىناۋايى لە سوپايەك دەكرىد دىفەرموو (استوعىد الله دىنكم
وامانتكم و خواتيم اعمالكم) واتە (ئايىن و سپاردەو كۆتايى كارەكانتان دەدەمە
دەست خوا).^۱

ئىبن عەساكىر لە پىگەى سەيف لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و باسى ناردنى
سوپاى ئوسامە دەكات و دواتر دەلىت: پاشان ئەبوبەركر چوو تا گەيشتەلايان بە
پىادە دەچوو و بەرپى دەكرىد و ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، عەبدولرەھمانى
كۆپى عەوفىش و لاخەكەى ئەبوبەكرى پىبوو، ئوسامە پىى وت: ئەى خەلىفەى
پىغەمبەرى خوا سوئىند بە خوا يان سوار دەبىت يان منىش دادەبەزم، وتى: بە خوا
دانا بەزىت و منىش سوارنايم، چى دەبى منىش كەمىك لە پى خوادا پىكانم تۆزاۋى
بن، چونكە غەزاكار ھەر ھەنگاۋىك دەنىت ھەوت سەد چاكەى بۇ دەنوسرى و
ھەوت سەد پلە بەرز دەبىتەۋە و ھەوت سەد تاۋانى دەسپىتەۋە كە گەيشتە
شۋىنى مائىناۋايى پىى وت دەكرىت عومەرى كۆپى خەتتابم بۇ بەجى بەيلى؟
ئەۋىش مۆلەتى دا.^۲

مالىك لە يەحياى كۆپى سەعيدەۋە ھىناۋىيەتى ئەبوبەكرى صدىق چەند
سوپايەكى نارد بۇ شام، لە گەل يەزىدى كۆپى ئەبوسوفياندا (ﷺ) دەچوو كە
ئەمىرى يەكەك لەو سوپايانە بوو، دەلىن يەزىد بە ئەبوبەكرى وت: يان سوار دەبىت
يان منىش دادەبەزم، ئەبوبەكر (ﷺ) وتى: نە تۆ دادەبەزىت و نە منىش سوار دەبم،
دەمەۋىت پاداشتى ئەم ھەنگاۋانەم لەرپى خوادا ۋەربگرم، ئىنجا فەرمودەكە
دىنىت.^۳

۱ - صحيح.

۲ - (ج ۵ ص ۳۱۴ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (بەيھەقىش لە صالحى كۆپى كىسانەۋە بەر جۆرە ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا ۋاھاتوۋە).

بهيهه قى ج ۹ ص ۱۲۷ له جابري بهر عينييه وه هيناويه تي نه بوبه كرى صديق سوپا يه كي بهر ٿي ڪردو به پي له گه ٿياندا چوو، وتي: سوپاس بؤ نهو خوايه ي پيڪانمان له پيئناودا خوادا توڙاوي بوون، پيئي وترا خو ٿيمه بهر ٿي مان ڪردوون و بهس؟ وتي: ٿيمه ٿاماده مان ڪردن و بهر ٿي مان ڪردن و نزامان بؤ ڪردوون، (ٿيبن نه بي شهيه بهش بهو جوڙه هيناويه تي).^۱

بهيهه قى ج ۹ ص ۱۷۳ له موجهيده وه هيناويه تي ده ٿي: چووم بؤ غه زاو عه بدوللاي ڪوپي عومهر (ﷺ) بهر پي ڪردين، ڪاتيڪ ويس تي به جيئمان بهيئي وتي: هيچم نيه تا بتانده مي، به ٿام گويم له پيغهمبر (ﷺ) بوو دهيفه رموو (ان الله اذا استودع شيئا حفظه) من ٿايين و سپارده و ڪوتايي ڪاره ڪانتان دهدهمه دهست خوا.^۲

(پيشوازي جهنگاوه ران)

نه بوداود له سابيني ڪوپي يه زيده وه هيناويه تي ده ٿي: ڪه پيغهمبر (ﷺ) له غه زاي ته بوو ڪه وه هاته وه مهدينه خه لڪي چوونه پيشوازي، منيش له گه ل منداله ڪاندا چووم بؤ (ثنية الوداع) بؤ پيشوازي ڪردني.^۳

بهيهه قى ج ۹ ص ۱۷۵ له سائيبييه وه هيناويه تي ده ٿي: ڪه پيغهمبر (ﷺ) له ته بوو ڪه هاته وه خه لڪي چوون بؤ (ثنية الوداع) بؤ پيشوازي لي ڪردني، منيش هيشتا منال بووم له گه ل خه لڪه ڪه چووم بؤ پيشوازي لي ڪردني.

^۱ - له كنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا هاتووه، ٿيبن نه بي شهيه له قهيسه وه وه ڪه فرموده ڪي

مالك به ڪور تي هيناويه تي).

^۲ - صحيح.

^۳ - صحيح.

(دەرچوون له پټی خواډا له مانگی رهمه زاندا)

ترمزی له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له رهمه زان له شهری به درداو له فه تی مه که که شدا غه زامان کرد، نینجا فهرموده که دینیت، (له فتح الباری ج ۴ ص ۱۳۱ دا واهاتوه).^۱

ئین سهدو ئیمامی ئه حمده له عومره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له رهمه زاندا دوو غه زامان کرد، به درو فه تی مه که که، له ههردووکیاندا پوژوومان شکاند.^۲

ئیمامی ئه حمده له ئین عهباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: خه لکی به در سی سهدو سیانزه کهس بوون، کوچه رانی شهری به در حه فتا و شهش کهس بوون، شکستی خه لکی به در له حه قده ی رهمه زان له پوژی ههینیدا بوو.^۳

به زاریش هیناویه تی، به لام نهو ده لیت: سی سهدو سیانزه کهس زیاتر بوون، ده لیت پشتیوانان دوو سهدو شهش کهس بوون، ئالای کوچه ران به دهست عهلی کوپی نه بوتالیبه وه (ﷺ) بوو.^۴

ئین ئیسحاق له ئین عهباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهردا (ﷺ) چوو بو سه فهره که ی و نه بوروه هم کلسومی کوپی حوصهینی کوپی عوتبه ی کوپی خه له فی غیفاری له سهر مه دینه دانا، له ده ی مانگی رهمه زاندا چوو و پوژووی گرت و موسلمانانیش ههروا تا گه یشتنه که دید له نیوان عوسفان و (ئه مچ) له وی پوژووی شکاندا، پاشان چوو تا له (مر الظهرین) به ده هزار موسلمانوه دابه زی.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - (فهرموده که حه سه نهو له کنز العمال ج ۴ ص ۳۲۹ یشدا واهاتوه).

۴ - (له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۶۹ دا واهاتوه).

۵ - (هه یسه می ج ۶ ص ۹۲ ده لیت: ته به رانیش گیراویه تیه وه له سه نه ده کهیدا حه جاجی کوپی ئهرته ههیه که موده لله سه).

۶ - (بوخاریش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۸۸ یشدا هاتوه، ته به رانیش له فهرموده یه کی دوورو دریزدا ههروا هیناویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۷ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی صحیحین).

عہدولہ زاق و ئین شہیبی لہ ئین عہباسہوہ (ﷺ) ھیناویانہ دلّیت: پیغہمبہر (ﷺ) لہ سالی فہتدا لہ مانگی رہمہ زاندا دہرچوو بہ پوژوو بوو تا گہیشتہ کہدید.

ہروہا عہدولہ زاق لہ ئین عہباسہوہ (ﷺ) ھیناویہ تی دلّیت: پیغہمبہر (ﷺ) لہ سالی فہتدا لہ مانگی رہمہ زاندا چوو تا دای بہ لای ئاویکدا لہ پړدا، ئہویش لہ گہرمای نیوہ پړدا، خہلکی تینووبوون و زوریان بو ہاتبوو و تہاوو تینووی ئاوہ کہ بوون، پیغہمبہر (ﷺ) داوای جامی ئاوی کردو گرتی بہ دہستیہوہ تا خہلکی بینیان پاشان ئاوی خواردہوہ و خہلکہ کش ئاویان خواردہوہ.^۱

(نووسینی ناوی ئہوہی بو جیہادی ری خوا دہجیت)

بوخاری لہ ئین عہباسہوہ (ﷺ) ھیناویہ تی لہ پیغہمبہری (ﷺ) بیست فرمووی (ھیچ پیاویک لہ گہل ئافرہ تیکدا چولہ وانی نہ بہستیت، ہیچ ئافرہ تیکیش سہفر نہ کات مہ گہر مہ حرہ میکی لہ گہلدا بیت) یہ کیک وتی: ئہی پیغہمبہری خوا من لہ غہزای فلاندا ناوم نووسی و ئافرہ تہ کہ شم نیازی حہجی ھہبوو، فرمووی (دہی پړوو لہ گہل ژنہ کہتدا حہج بکہ).

(نوٹرو خواردن لہ کاتی ہاتنہوہدا)

بوخاری لہ کہ عہوہ ھیناویہ تی پیغہمبہر (ﷺ) دہاتہوہ - لہ چیشتہ نگادا - دہچوویہ مزگہوت و پیش ئہوہی دابنیشیت دوورکات نوٹری دہکرد، لہ جابری کوری عہدوللایشوہ ھیناویہ تی کہ دلّیت: لہ سہفر یکدا لہ گہل پیغہمبہر (ﷺ) بووم، کہ چووینہ مہ دینہ پیی فرمووم (پړو ناو مزگہوت و دوورکات نوٹری بکہ).

^۱ - (لہ کنز العمال ج ۴ ص: ۲۲۰ داواہاتوہ. موسلیمیش لہ گہل ترمزی و نسائی و مالیکیش لہ پیی ئین عہباسہوہ ھیناویہ تی، ھروہک لہ جمع الفوائد ج ۱ ص: ۱۵۹ دا ہاتوہ).

ههروه ما جابره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) که گه پرایه وه مه دینه مانگایه کی سهربری، موعاز له شوعبه له موحاریبه وه ئه وهی هیناوه له جابری کوپی عه بدولای بیست که وتی: پیغه مبهه (ﷺ) و شتریکی به دوو ئوقیه و درهه میك یان دوو درهه له من کپی، که هاته صرار فه رمانی کرد مانگایه کیان سهربری و لییان خوارد، که گه پرایه وه مه دینه فه رمانی پی کردم بچمه مزگه وت و دوو پکات نویتز بکه م، ئینجا نرخ و شتره که ی بو پیوام.

(دهرچوونی ئافره تان له جیهادی رپی خوادا) (رووداوی نیفک)

ئین ئیسحاق له عایشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) ئه گه ر نیازی چوونیکی هه بویه له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی ده کرد، کامیان دهرچوویه له گه ل خوی ده یبرد، له غه زای به نی موس ته لیقدا له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی کرد وه جارن من تیایدا دهرچووم و پیغه مبهه (ﷺ) له گه ل خوی بردمی، ئافره تان ئه و کات شتی که میان ده خوارد نه ده که وتنه گوشت تا قورس بن، من که سواری و شتره که م ده بووم له که ژاوه که مدا داده نیستم، دواتر ئه وانیه ی و شتره که یان ده بردم ده هاتن و خواری که ژاوه که یان ده گرت و به رزیان ده کرده وه و له سه ر پشتی و شتره که دایانده نا و به پت ده یان به سه ته وه، پاشان سه ری (ره شو ی) و شتره که یان ده گرت و ده یان سه ته ری.

کاتیک پیغه مبهه (ﷺ) له سه فه ره که ی بوویه وه که وته ری تا نزیکه مه دینه بوویه وه و له شوینی دابه زی و هندی شه ی له وی به سه ر برد، پاشان بانگه وازی به ریکه وتن کرا خه لکی که وته ره ی، منیش بو پیویستی خوم دهرچووم، له ملیش مدا ملوانکه یه که هه بوو که سلیمانی زه فاری تی دا بوو، که لیبوومه وه له ملم که وت و نه مزانی، که گه پرایه وه که وته ره ی و سه یرم کرد له ملما نه ماوه، خه لکه که ش

که وتبونه پری، منیش گه پرامه وه بو ئەو شوینە ی بۆی چوو بووم و دۆزیمه وه، ئەوانە ی که وشتره که یان دەبردەم بە پێدا که ژاوه که یان هەلگرت و وایانزانی من تیا یادام وەك جاری جارەن، هەل یانگرت و خستیانه سەر وشتره که و گومان یان له وه نه بوو که من تیا یادام، پاشان که وتنه پری، منیش گه پرامه وه بو سەربازگه که و که سی تیدا نه بوو و هه موو چوو بوون، منیش به جله کهم خۆم پیچایه وه و دواتر له شوینی خۆمدا پاکشام و زانیم ئەگەر ون بم ده که پێنه وه به شویندا، سویند به خوا پاکشام ووم که سه فوانی کوپی موعه تته لی سوله می دای به لامدا، ئەویش له بهر هه ندی پیویستی خۆی له سەربازگه که دوا که وتبوو، که منی بینی هات و لام وه ستا، پیش ئەوه ی په رده له سه رمان واجب بیّت ئەو منی دیبوو (پیش ئایه تی من وراو الحجاب له سورەتی حوجورات) که منی بینی وتی: انا لله وانا الیه راجعون خیزانی پیغه مبه ری خوا؟ منیش به جله کانم خۆم دا پۆشیبوو، وتی: بۆچی دوا که وتوویت په حمه تی خوات لی بیّت؟ منیش پیم نه وت، پاشان وشتره که ی بۆ نزیک کردمه وه و وتی: سوار به، خۆیشی دوور که وته وه، منیش سوار بووم، ئەویش په شوه ی و لا خه که ی گرت و خیرا به ره و لای خه لکه که چوو، سویند به خوا تا به یانی ئینجا گه یشتینه لای خه لکه که کاتی که دابه زیبوون، کاتی که دلنیا بوون کابرا به وشتره که وه هینامی، ئەوه بوو ئەهلی ئیفک ئەوه یان وت که وتیان، سەربازگه که شیوا، سویند به خوا ئاگام له هیچ نه بوو.

پاشان چووینه مه دینه و هیڤنده ی نه برد سکا لایه کی زۆرم له سه ر بوو و منیش
ئه ورم نه ده که وته به رگو ی، تا قسه که گه یشته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و باوک و دایکم،
هه رچی له و باره وه بیانوتایه پیم که م بیته یان زۆر هه ندی سۆزی پیغه مبه ری خوام
بو خۆم پی ره وانه بوو، جاران ئه گه ر سکا لایه کم بوایه سۆزو میه ری بو ده نواندم،
به لام ئه و جار ئه وه ی نه کرد، ئه وه ش منی بیزار کرد، کاتی که ده هات بۆلام و دایکم

لەلام بوو و دەيدىۋاندىم دەيفەر موو (كىف تىكم؟) واتە (حالى چۇنە؟) ^۱ لەۋە زياتر
 ھىچى نەدەۋت، كاتىك ئەۋ وشكى و پەقىيە پىغەمبەرم (ﷺ) لە پوۋمدا بەدىكىرد
 بارى دەروونم باش نەبوو و وتم ئەي پىغەمبەرى خوا ئەگەر مۇلەتم دەدەيت با
 بچمەۋە لاي دايكم، فەرموۋى پىۋىست ناكات، منىش پوۋمكرده لاي دايكمەۋە و
 ھىچ ئاگام لە بارەكە نەبوو چى بوۋە دەبى تا ئەۋەي بىست و ئەۋەندە شەۋى
 بەسەردا چوۋ ھىشتا لە بارى سەختىم دەربازم نەبوو، ئىمە لە مالى عەرەبدا ۋەك
 عەجەمەكان نەبوۋىن لە مالددا بەلكو دەچوۋىنە بىبابانى مەدىنە، ئافرەتانىش بۇ
 پىۋىستىيان شەۋانە دەردەچوۋن، منىش شەۋ چوۋم بۇ پىۋىستى خۇم و ئوم
 مىستەحى كچى ئەبى روھمى كۆرى لىبم لەگەلدابو، سوۋىندا بە خوا لەگەلم دەچوۋ
 كە (عېرت عىي مرگھا،) وتى مىستەح قورپىۋى، وتم سوۋىند بە خوا بەرامبەر
 كەسىكى كۆچەرەن كە بەدرى بىنىۋە خراپت وت، وتى: كچى ئەبۇبەكر ئەرى
 ھەۋالەكەت نەبىستوۋە؟ وتم كام ھەۋال؟ ئەۋىش بۇي گىپرامەۋە چى وتراۋە، وتم
 شتى وا ھەيە؟ وتى بەلى سوۋىند بە خوا ھەيە، سوۋىند بە خوا نەمتوانى
 پىۋىستىيەكەم بەجىبگەيەنم و گەپرامەۋە، سوۋىند بە خوا ھىندە گىرام تا ۋامدەزانى
 جەرگم دەبىرى، بە دايكم وت، خوا لىت خۇش بىت خەلكى ئەۋە دەلەن تۋىش ھىچم
 پى نالىيت؟ وتى: كچى شىرىنم لەسەر خۇتى قورس مەكە، سوۋىند بە خوا كەم بوۋە
 ژنىكى باش لاي پىۋاۋىك بىت و پىۋاۋەكەي خۇشى بوۋىت و ژنەكەش ھەۋىي ھەبن
 ھەموان لىي كۆدەبنەۋە.

پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا و - من ئاگام لى نەبوو - وتارى بۇ خەلك خويندەۋە و
 سوپاس و ستايشى پەرۋەردگارى كردو دواتر فەرموۋى (ئەي خەلكىنە ئەۋە چىيە
 ھەندى كەس لەسەر كەس و خىزانم ئازارم دەدەن و شتىكىيان لە دژ ئەلەن كە حەق

^۱ - لەگەل ئەۋەي پىرسىيار كىردەكە جۆرىكى وشكى و پەقى دىمگەيەنەت، بەلا بەلگەي سۆزو
 ھەۋال پىرسىنىشە.

نە، سۆيىند بە خوا تەنھا خىرم لى بىستون، بەرامبەر پىاۋىك ئەۋەش دەلىن كە
 سۆيىند بە خوا تەنھا خىرم لى بىنىۋەۋ چۈبىتتە ھەر مالىكەۋە لەگەل خۇم بوۋە).
 ئەمە لاي عەبدوللاى كۆپى ئوبەى كۆپى سەلۋول بە دەستەيەكى
 خەزرەجىيەكان، لەگەل ئەۋەى مىستە و ھەمنەى كۆپى جەحش ھاۋ واتا بوون
 گەۋرە بوو، چونكە خوشكى ھەمنە زەينەبى كچى جەحش (رضي الله عنها) لاي
 پىغەمبەر (ﷺ) بوو و يەككە لە ژنەكانى بوو، لەسەر پلە و پاىە لاي پىغەمبەر (ﷺ)
 رگەبەرى لەگەل دەكرىم، زەينەب (رضي الله عنها) خۋاى گەۋرە بە ئايىنەكەى
 پاراستى و تەنھا چاكەى وت، بەلام ھەمنە كەۋتە پىروپاگەندە كردن تا لە پىناۋ
 خوشكەكەيدا نازار و زيان بە من بگەيەنيت، بەمە سەرگەش بوو، كاتىك پىغەمبەر
 (ﷺ) ئەۋ قسەى فەرموو ئوسەيلى كۆپى حوزەير وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر
 لە ئەۋس بن خۇمان دەرەقەتيان دىين، ئەگەريش لە برا خەزرەجىيەكانمان بن
 فەرمانى خۇتمان پى بفرموو، دەى سۆيىند بە خوا ئەۋانە ھى ئەۋەن لە مليان
 بدريت، سەعدى كۆپى عوبادە كە پىشتريش بە كەسيكى صالح ناسرابوو وتى:
 سۆيىند بە خوا درۆت كرد لە مليان نادريت. سۆيىند بە خوا بۇيە ئەۋ قسەت كرد
 تەنھا لەبەر ئەۋەى زانيت لە خەزرەجىيەكانن ئەگەر لە ھۆزەكەى خۆت بوونايە وات
 نەدەۋوت، ئوسەيد وتى: بە خوا درۆت كرد، تۆ دوۋروۋويت و بۆ دوۋروۋەكان
 مشت و مېر دەكەيت، خەلكى كەۋتنە يەك و خەريك بوو لە نيۋان ئەۋس و خەزرەجدا
 شەرىك پروبدات، پىغەمبەر (ﷺ) دابەزى و على (ﷺ) ھات، پىغەمبەر (ﷺ) عەلى
 كۆى ئەبوتاليب و ئوسامەى كۆپى زەيدى بانگ كردن و راۋىژى پى كردن، ئوسامە
 كەۋتە خىر وتن و قسەى خۆى كرد، عەليش (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا
 ئافرەتان زۆرن و تۆ دەتوانيت كەس راسپىريت، پرسىار لە كەنيزەكەكە بگە ئەۋ
 راست ۋەلامت دەداتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەريرەى بانگكرد و پرسىارى لىكرد،
 عەلى (ﷺ) ھەستا و زللەيەكى توندى لىدا و وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) راست
 بلى، ئەۋيش دەيوت: سۆيىند بە خوا تەنھا خىرم لى بىنىۋە، ھىچ عەيىبىكەم لە

عائىشە نەبىيىنە جگە لەۋەى ھەۋىرەم دەشېلا دەموت لاي دانىشايت كەچى خەۋى
 پىادەكەت، ئەۋكات مەردەھات و دەخوارد، عائىشە (رضي الله عنها) دەلىت
 پاشان پېغەمبەر (ﷺ) ھاتە ژورەۋە بۆلەم دايك و باۋكەم ئافرەتېكى ئەنسارىشەم
 لاپو، مەنىش دەگرىام و ئافرەتەكەش دەگرىا، پېغەمبەر (ﷺ) دانىشتە و سوپاس و
 ستايشى پەرۋەردىگارى كەرد و پاشان فەرموۋى (عائىشە ۋا قەسەى ئەۋ خەلەكەت
 بېستەۋەتەۋە، دەى لە خوا بترسە، ئەگەر نىزىكى خراپەيەك كەۋتوۋىتەۋە لەۋەى
 خەلەكە دەلىت ئەۋا بگەرپەرۋە بۆلەى خوا چونكە خوا تەۋبە لە بەندەكانى قېۋل
 دەكات) سۆيىدە بە خوا كە ئەمەى فەرموۋ فرمىسەم نەما و ھېچ ھەستەم پى ئەدەكەرد،
 چاۋەرپىم كەرد دايك و باۋكەم لە جىياتى مەن ۋەلەمى پېغەمبەر (ﷺ) بەدەنەۋە، بەلەم
 ھىچيان نەۋت، ھاۋارم بۆلەى ئەۋ خوايە مەن خۆم زۆر لەۋە بە بچوكتە دادەنا خۋاى
 گەرۋە ئەۋ قەسەى خەلەكە بەرامبەرم بە درۆبخاتەۋە تا پاكى مەن بزانىت، بەلەم بۆ
 دابەزىنى قورئان لەسەرم سۆيىدە بەخوا خۆم زۆر بەكەمتر لەۋە دەزانى، كەبىنىم
 باۋكە دايكەم ھىچيان نەۋت پىمە ۋەتى: ئايا ۋەلەمى پېغەمبەرى خوا نادەنەۋە؟ ۋەتىان
 سۆيىدە بە خوا نازانەن تا ۋەلەمى بەدەنەۋە، سۆيىدە بە خوا ھېچ مەللىكەم نەدېۋو ۋەك
 ئەۋ پۇژەى مەلى ئەۋبەكەرىيان سەخت بىت، كاتىك دايك و باۋكەم ھىچيان لەسەر
 نەۋت گرىام و ۋەتم: سۆيىدە بە خوا لەسەر ئەۋەى باست كەرد ھېچ كات تەۋبە ناكەم،
 سۆيىدە بە خوا دەزانم ئەگەر دان بەۋ قەسەى خەلەكە بىنىم كە خواش دەزانىت مەن
 لىيى بە دوۋرم ئەۋا شتېك دەلىم كە ۋانىيە، ئەگەر شىش بلىم شىتى ۋا نەۋبە بېروم پى
 ناكەن، دۋاىيى ۋەستەم ناۋى يەعقوب بىنىم بىرم نەدەھاتەۋە، بۆيە ۋەتم: بەلەم ۋەك
 قەسەى باۋكى يۈسەف دەلىم (فصير جميل والله المستعان على ما تصفون) سۆيىدە بە
 خوا پېغەمبەر خۋا لەۋ دانىشتەنى ھەلەسا تا پېغەمبەر (ﷺ) سۈرۈشى بۆ دابەزى،
 كراسەكەى درا بەسەرىداۋ پىشتىيەكى پىستە خرايە ژىر سەرى، كاتىك ئەۋەم بىنى
 نەترسام و گويم لى نەۋو و زانىم مەن لىيى بە دوۋرم خواش سەتمەم لى ناكات،
 بەلەم دايك و باۋكەم دەترسان، سۆيىدە بەۋ كەسەى گىيانى عائىشەى بەدەستە،

پېغەمبەر (ﷺ) لى ئىبىسۇيەتە تا ئىھىيەت ۋامزانى دايىك ۋاۋىكەم لى ترسى ئىھىيەت
خوۋى گەۋرە بە پاست دانانى قىسەكەى خەلك دابەزىننىت گىيانىان دەرېچىت. پاشان
پېغەمبەر (ﷺ) ئىھىيەت ۋەما ۋ دانىشت ۋ پوخسارى گەۋھەرى لى دەرېژا، عارەقى
نىۋچاۋانى دەرېسى ۋ فەرەمۇۋى (ابىسرى يا عائىشە قەد انزل اللہ عز وجل براءتك)
ۋاتە (مۆزدەت لى بىت عائىشە خوا لەسەر پاكى تۆ سىروشى بۆ دابەزاندىم) منىش
ۋەم سۇپاس بۆ خوا، پاشان پېغەمبەر (ﷺ) چوۋ بۆناۋ خەلكەكە ۋ وتارى بۆ
خوۋىندەۋە ئىھىيەتەى خوۋى بەسەردا خوۋىندەۋە كە لەۋبارەۋە دابەزاندىم،
پاشان فەرمانى كەرد بە لىدانى (جەلد) لە مىستەھى كۆپى ئىساسە ۋ ھەسانى
كۆپى سابت ۋ ھەمنەى كچى جەھش (پەزەى خوا لە ھەر سىكىيان) چۈنكە لە
ھەموان زىاتەر پىروپاگەندەيان دەرەكەرد، ھەدەكەيان لىدرا.

ئىمامى ئەھمەدىش بە دورو درىژى ھىناۋىيەتى ۋ لە دەقەكەيدا ھاتوۋە: عائىشە
(رضي الله عنها) وتى: دايىك پىتى ۋەم: ھەستە بچۆ بۆلاى، ۋەم بە خوا ھەلئاسم ناچم
بۆلاى ۋ تەنھا سۇپاسى ئىھىيەتەى دابەزاندىم (ان الذين جاؤوا بالافك عصبه منكم) كاتىك خوۋى گەۋرە
ئىھىيەت لەسەر دابەزاندىم ئىھىيەتەى بەر خىزمايەتى لەگەل مىستەھ ۋ ھەزارى مىستەھ
دەستگىزۋى دەرەكەرد وتى: بەخوا دواى ئىھىيەت بەرامبەر عائىشە ۋاى ۋەم ھەرگىز
دەستگىزۋى ناكەم، ئىنجا خوۋى گەۋرە ئىھىيەتەى دابەزاندىم (ولا ياتل اولو الفضل منكم
والسعة ان يؤتوا اولي القربى) تا (الا تحبون ان يغفر الله لكم والله غفور رحيم) ئىھىيەت
ۋەم بە خوا ھەزەكەم خوا لىم خۇش بىت، بۆيە دوبارە دەستگىزۋى مىستەھى
دەرەكەرد ۋەم سۇپاس بە خوا ھەرگىز لىنى ناخۇم.

۱- (ئەم فەرەمۇدە لە ھەجىجى بوخارى ۋ موسلىم لە زوھرىيە ۋە ھىناۋىيە ۋەم دەقەش كۆمەلنىك
سۇدود پەندى زۆرى تىدەيە، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۶۰ دا ۋاھاتوۋە).

۲- (لە تەفسىرى ئىبىن كەسىر ج ۲ ص ۲۷۰ دا ۋاھاتوۋە ۋ تەبەرائىش بە دورو درىژى
ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۲۲۲ دا ھاتوۋە).

ئین ئیسحاق له ژنیکی بهنی غیفاره وه هیئاویه تی ده لیت: له گهل هندی نافرته تی بهنی غیفاردا چووم بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ویستمان له گه لت بئین، کاتیك ده یویست به ره و خه یبه ر بچیت، وتمان دین تا برینداره کان برینپیچ بکه یین و یارمه تی موسلمانان بده یین چهنده بتوانین، فهرمووی (له سه ر به ره که تی خوا) ئیمه ش له گه لی چوون، من نافرته تیکی پیگه یشتوو بووم، پیغه مبه (ﷺ) له سه ر کۆله که ی خۆم داینام، سویند به خوا پیغه مبه (ﷺ) تا به یانی دانه به زی و منیش له سه ر کۆله که ی دابه زیم، هندی خوینی منی که وته سه ر، ئه وه ش یه که مجاری چه یزم بو، منیش شه رم دایگرتم و خۆم گرت به وشتره که وه، که پیغه مبه (ﷺ) بیننی حالم چۆنه و خوینی بیننی فهرمووی (لعلک نفست) و تم: به لی، فهرمووی (فاصلحي من نفسک، ثم خذي اناء من ماء فاطرحي فيه ما احا اغسلي ما اصاب الحقیبة من الدم ثم عودي لمركبك) کاتیك خوا خه یبه ری فته کرد له ده سته وتدا به شی داین، ئه و ملوانکه ش ده یبینن پیغه مبه (ﷺ) کردیه ملم، پییدام و به ده سته کانی خۆی کردیه ملم، سویند به خوا هه رگیز لیم جیانا بیته وه، تا مرد هه ر له ملیدا بو، پاشان وه سیه تی کرد له گه لیدا بیخه نه ناو کفنه که ی، نیوه ی له چه یز پاک نه ده بوویه وه مه گه ر ئه وه ی خوینی به کارده هیئاو وه سیه تی شی کرد له شۆردنی مردنیشدا وایکه ن^۱.

ئیمامی ئه حمده له چه میدی کوپی هیلاله وه هیئاویه تی ده لیت: کابرایه ک رپی به لای ئیمه دا بوو ده هات و خه لکه که ی ده دواند، وتی: به کاروانیکه وه هاتین بۆ مه دینه و شته کانمان فروشت، دواپی و تم: ئه بی بچم بۆلای ئه و کابرا و هه والی بینم

۱ - ضعیف.

۲ - (ئیمامی ئه حمده به و جوړه گپراویه تی وه، ئه بوداودیش له فهرمووده که ی ئین ئیسحاقه وه و واقدیش به سه ندی خۆی له ئومه ییه ی کچی ئه بی سه لته وه (ﷺ) هیئاویه تی البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۰۴ دا واهاتوه).

بڻ ٿي وائي دي، چوومه لاي پيڻه مبر (ﷺ) و ٿي وڃي مالئڪي پي نيشان دامو
 فرموي ٿا فره تيڪي ٿيڊا بوو، له گهل سريه يهڪي موسلماناندا چوو و دوانزه
 بزنه مي له گهل ٿاميڙي چننه كه ي به جيئيشٽ، دوايي بزنه ميڪي له گهل
 ٿاميڙه كهيدا له دهسٽدا، وتي: پهروه دگار تو زامني هر كه سٽ كردوو له پيٺاو
 توڊا دهر بچيٽ بپاريڙيت، وامن ٿه مانهم له دهسٽداوه ده سويٽد ددهم بوم
 بگيڙه وه، پيڻه مبر (ﷺ) باسي گهروم و گوڙي پارانه وه ي ٿا فره ته كه ي ده كرد،
 فرموي (فاصحت عنزها ومثلها وصيستها ومثلها، وهاتك فاتها فاسالها ان
 شئت) وتم: بروت پي ده كه م^۱ ۲.

بوخاري له ٿه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيٽ: پيڻه مبر (ﷺ) چوو بڻ لاي
 كچي ميلحان و له لاي پالي دايه وه و دواتر پيڪهني، ٿي وڃي وتي بڻ چي پيڊه كهني
 ٿي پيڻه مبري خوا؟ فرموي (ناس من امتي يركبون البحر الاخضر في سبيل الله،
 مثلهم مثل الملوك على الاسرة) ٿي وڃي وتي ده ي پيڻه مبري خوا نزام بڻ بڪه
 يهڪي له وانه بم، فرموي (خوا با ٿه ٿا فره ته يهڪي بيت له وانه) پاشان گه پايه وه
 پيڪهني، وتي ٿي پيڻه مبري خوا بڻ چي پيڊه كهني؟ هه مان شتي پي فرموو، وتي
 ده ي نزام بڻ بڪه له وانه بم، فرموي (تو له يه كه مينه كاني نه وه كه له دوايينه كان)
 ٿه نه س وتي: شووي كرد به عوباده ي گوڙي صامت و له گهل كچي قورزه دا چوويه
 ناو دهر ياكه كه كهوتنه پي سواري وشتره كه ي بوو به نام له سهري كهوته خواره وه و
 گياني سپارد.

۱ - صحيح.

۲ - (هيسه مي ج ه ص ۲۷۷ ده ٿيٽ ٿيماي ٿه حمده به سه نه دي صحيح گيڙاويه تي وه).

(خزमे تي نافرته تان له جيهادي رتي خوادا)

ته به راني له نوم سوله يمه وه هيناويه تي ده لیت: پیغه مېهر (ﷺ) هندی نافرته تي پشتيواناني له گه لډابوو، نه وانه ناوي نه خوشه کان و برينپيچي برينداره کانيان ده کړد، (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: که سه کاني سه نه ده که ي سه حجن، موسليم و ترمزي به سه حجي له نه سه وه هيناويانه ده لیت: پیغه مېهر (ﷺ) نوم سوله يم و هندی نافرته تي پشتيواناني ده برد بو غزاو له وي سر قال ناودان و برينپيچي برينداره کان بوون).

بوخاري له پوبه يعي کچي ميعوه زه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېهر (ﷺ) بووين ناومان پيډه دان و خزمه تمان ده کړدن و بريندارو کوژراوه کانمان ده گيړانه وه بو مه دينه، (هروه ها ئيمامي نه حمه ديش له نه لمونته قي هيناويه تي)، موسليم و ثين ماجه ش له نوم عه تيه ي نه نساريه وه هيناويانه ده لیت: له گه ل پیغه مېهر (ﷺ) دا حوت غزام کړد و له لاي شته کانيان ده مامه وه و خواردنم بو ناماده ده کړدن و برينپيچي برينداره کانم ده کړد و لاي توو شېواني (زمانه) ده مامه وه.^۱

ته به راني له له يلاي غيفاريه وه هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېهر (ﷺ) دا دهرده چووم و برينداره کانم برينپيچ ده کړدن.^۲

بوخاري له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: له پوژي نوحودا خه لکي شکان و له پیغه مېهر (ﷺ) دورکه و تنه وه، من عائشه ي کچي نه بوبه کړو نوم سوله يم بيني که فرکان فرکانيان بوو، قوليان هه لکړد بوو و ده چوون و کونه يان له

^۱ - (له المنتقي وا هاتوه).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: له سه نه ده که يدا قاسمي کوپي موحه مدي کوپي نه بي

پشت نابوو، که سانی دیکهش هیئاویانه که کونهی ئاویان له سهر پشت دهر دو دهیان کرد به دم خه لکه وه و دهگه پرانه وه و پریان ده کرده وه و دو باره دههاتنه وه و به و جوړه.^۱

بوخاری له شهعله بهی کوپی نه بی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هندی خوری له نیو نافرتهانی مه دینه دا دابهش کرد، یه کیکی باشیان مایه وه، هندی له وانهی له لای بوون وتیان نهی ئه میری باوه پداران نه وه یان بده به کچی پیغه مبه (ﷺ) که له لاته، مه به ستیان ئوم که لسومی کچی علی (ﷺ) بوو، عومهریش (ﷺ) وتی: ئوم سولهیت شیاوتره، له و پشتیوانانه بوو که به یه تیاندا به پیغه مبه (ﷺ)، عومهر دهیوت: چونکه له پوژی ئو خوددا کونهی ئاوی بو ده هیئانین.^۲

ئه بوداود له ریگهی حه شره جی کوپی زیاد له دایه گه وره یه وه هیئاویه تی که له شه ری حونه یی له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده رچووین و پیغه مبه (ﷺ) پرسیری لی کردین له و باره وه، ئه وانیش وتیان: هاتووین قرژه کانمان ده که یه نه پرچ و له پیئاو خوا دا یارمه تی بده یی و برینداران برینپیچ بکه یی و تیر بده یه نه ده ست و ئاو بگی رین. عه بدولر ه زاق له زوهریه وه هیئاویه تی: نافرتهان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده چوون بو شهرو ئاوی جهنگاوه رانیان ده دا و بریندارانیان برینپیچ ده کردن.^۳

۱ - (موسلیمیش هیئاویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۳۰ له ئه نه سه وه به و جوړه هیئاویه تی).

۲ - (ئه بونه عیم و ئه بو عوبه یدیش هیئاویانه، له الکنز ج ۷ ص ۹۷ یشدا هاتوه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له فتح الباری ج ۶ ص ۵۱ دا واهاتوه).

(شهری نافره تان له جيهادی رپی خوادا)

ثيبن هيشام له سه عیدی کورې نه بی زهیدی نه ساریه وه هیناویه تی نوم سه عدی کچی سه عدی کورې په بیع دهیوت: چووم بولای نوم عه ماره و پیم وت: پوری باسی خوتم بؤ بکه، وتی: له بهری به یانه وه چووم تا بزانه خه لکی چی ده کن، قاپیکیشم پی بوو ناوی تیدابوو، چوومه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) که له ناو هاوه لانیدابوو و زالبوون و بار بؤ موسلمانان بوو، که موسلمانان شکان چووم بولای پیغه مبه (ﷺ) و شهرم ده کردو به شمشیر ده مپاراست و تیرم ده وه شاند ■ بریندار بووم، برینیکی چالی له سهر شانم بینی که چال ببوو، وتی: کی وای پی کردیت؟ وتم: ثيبن قه میه (اقامه الهه) کاتیځ خه لکی له پیغه مبه (ﷺ) دور که وتنه وه هات و وتی: موحه مدهم پی نیشان بدن، نه گهر بهیلن ده رچیّت مه رگم بؤ باشه، من و موصعه بی کورې عومیر و هندیکی دی له گهل پیغه مبه (ﷺ) ماینه وه بهرو پروی بووینه وه، نهو برینهی تووش کردم، منیش بهرامبه به وه چهند شمشیریکم لیذا، به لام دوژمنی خوا دوو قه لغانی پویشیوو.^۱

واقیدی به سه نه دیکی تر له عه ماره ی کورې عربه وه هیناویه تی که نهو ژنه نهو پوژ سواریکی بیباوه رانی کوشت، له لایه کی دیکه وه له عومره وه هیناویه تی وتی: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهیفرموو (له پوژي ئو خوددا که سهیری راست و چه پم ده کرد ده مبینی شهری ده کرد).^۲

ثيبن سه عد له ریگهی واقیدی له زمهری کورې سه عیده وه هیناویه تی ده لیّت: عومهری کورې خه تتاب (ﷺ) هندی جلی خوری بؤ هینرا، یه کیځ زور چاک و

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا هاتووه، واقیدی له ریگهی ثيبن نه بی سه عه وه له نوم سه عیدی کچی سه عدی کورې په بیع مه هیناویه تی، له الاصابة ج ۴ ص ۷۹ یشدا هاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۲ - له الاصابة ج ۴ ص ۷۹ دا واهاتووه.

گەرە بو، ھەندىكىيان وتيان: ئەمە نىرخەكەي ئەۋەندەيە، يۇچى ناينىرىت بۇ ژنى
عەبدوللاي كوپرى غومەر صەفەيە كچى عوبەيد، وتى: دەينىرم بۇ كەسىك كە لەو
شياوترە ئوم غەممارە موسەيبەي كچى كەعب (رضي الله عنها) گويم لە پىغەمبەر
(ﷺ) بو دەيفەرموو (كە سەيرى راست و چەپم دەكرد دەمبىنى شەرى دەكرد).^۱

ئىبن سەعد لە ھىشام لە باوكىەۋە ھىناۋىيەتى صەفەيە لە پۇژى ئوحد ھات و
خەلكى شكابوون، ئەۋىش تىرىكى بە دەستەۋە بو دەيدا بە پروى دوژماندا،
پىغەمبەر (ﷺ) فەرموى (ئەي زوبەير ژنەكە).^۲

ئىبن ئىسحاق لە عوبادەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: صەفەيە كچى عەبدولموتەلىب
لە قەلەكەي ھەسسانى كوپرى سابتدا بو، ھەسسان لەگەل ئىمەدا بو لەگەل ژن و
مىدالەكاندا، جوولەكەيەك داي بە پالماندا و بە دەۋرى قەلەكەدا دەھات و دەچو،
بەنو نەزىر كەتوبوونە شەر و پەيمانىيان لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا پچرا ندبو، لە
نىۋان ئىمە و ئەۋانىشدا كەسىك نەبو بەرگىرمان لى بكات، پىغەمبەر (ﷺ) ىش
لەگەل موسلماناندا لەناۋياندا بوون و نەياندەتۋانى وازيان لى بىنن و بگەرىنەۋە بۇ
لامان، يەككە ھات بۇ لامان، وتم: ھەسسان ئەو جوولەكەيە دەبىنىت دىت و
دەچىت بە چۈرەدەۋرى قەلەكەدا، بە خوا من لىلى دلىيا نىم دەترسم جوولەكە لە
پشتەۋە لىمان بەن، پىغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلانىش سەرقالى جەنگن، دابەزە بۇي و
بىكۇژە، وتى: خوا لىت خوش بىت كچى عەبدولموتەلىب بە خوا خۇت دەزانىت من
ھى ئەو كارە نىم، كە ئەمەي پى وىچم لا بەدى نەكرد تا بىبەم و بچم بۇ
جوولەكەكە، دواتر تىلايەكم ھەلگرت و لە قەلەكەۋە دابەزىم بۇي و لىمدا تا كوشتىم،
كە لىبوۋمەۋە گەرامبەۋە بۇ قەلەكە و وتم: ھەسسان بىرۇ بىھىيە پىاو بو بۇيە من
نەمھىنا، وتى: كچى عەبدولموتەلىب چ پىۋىستىيەكم بەۋە ھەيە.

۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۹۸ دا ھاۋاتوۋە.

۲ - لە الاصابە ج ۴ ص ۴۹ دا ھاۋاتوۋە.

۳ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۸ دا ھاۋاتوۋە.

به یهه قی ج ۶ ص ۳۰۸ له ریگهی ئیین ئیسحاق له یه حیای کورپی عوبادی لی
عه بدوللای کورپی زوبهیر له باوکیه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی، دواتر له
ریگهی هیشامی کورپی عروه له باوکیه وه له صه فیه وه به وجوره هیئاویه تی و
ئه وه شی بۆ زیاد ده کات وتی: ئه وه یه کهم ئافره ت بوو له بیباوه ران بکوژیت.^۱

ئیین ئه بی شه یبه له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: ئه بو ته له له پوژی حونه یی
هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیده که نی، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ری سه یری
ئوم سوله ییم ناکه یت خه نجه ریکی گرتووه به ده ستیه وه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) به ئوم
سوله یمی فه رموو (یا ام سلیم ما اردت الیه؟) واته (ئوم سوله ییم ئه و خه نجه ره ت بۆ
چییه؟) وتی: تا ئه گه ر یه کیکیان لیم نزیک بوویه وه لئی بده م.^۲

موسلیم له ئه نه سه وه هیئاویه تی ئوم سوله ییم له پوژی حونه ییدا خه نجه ریکی به
ده سه ته وه بوو وتی بۆ ئه وه ی ئه گه ر هه ر بیباوه ریکی لیم نزیک بوویه وه به مه سه کی
هه لدرم.

ته به رانی له موهاجیده وه هیئاویه تی ئه سمای کچی یه زیدی کورپی سه که ن
ئاموژای موغازی کورپی جه به ل له پوژی یه رموو ک به عه موودیکی چادر نو پۆمی
کوشت.^۳

^۱ - ئیین ئه بی خه یسه مه ش هیئاویه تی، ئیین منده له گێرانه وه ی ئوم عروه ی کچی جه عفری
کورپی زوبهیر له باوکیه وه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۹ دا هاتووه، ئیین عه ساکیر له
فه رموده که ی صه فیه و زوبهیره وه به و اتایه هیئاویه تی. له کنز العمال ج ۷ ص ۹۹ دا هاتووه،
ته به رانی و ئه بویه علاش هیئاویانه، به زار له زوبهیره وه هیئاویه تی، له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۱۳۳
دا هاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتووه، ئیین سه عدیش به سه نه دی صه حیح هیئاویه تی، له
الاصابه ج ۴ ص ۴۶۱ یشتا هاتووه.

^۳ - حسن.

^۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۶۰ ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

(نڪوولي له سر چووني ٺافره تان بڙ جيهاد)

ته بهراني له نوم كه بشه ڙنيكي بهني عزروه هيناويه تي دهليٽ: وتي ٺهي
 پيغهمبري خوا مؤلتم ددهيت له گهل ٺهو سوپايه بچم بڙ جيهاد، فهرمووي (نا) وتي:
 ٺهي پيغهمبري خوا مه به ستم شهر ڪردن نيه، به لكو تا برينپيچي و ٺاوداني نه خوشه ڪان
 ٺه ڪام بدهم، فهرمووي (لولا ان تكون سنة ويقال فلانة خرجت لاذنت لك ولكن اجلسي)
 واته (ٺه گهر نه بوايه به باو و بوتريٽ فلانه ٺافره چوو بڙ جيهاد مؤلتم پي دهلايت،
 به لام دانيشه)^۱

به زار له ٺين عه بهاسه وه هيناويه تي دهليٽ: ٺافره تيڪ هات بڙاي پيغهمبر (ﷺ) و
 وتي: ٺهي پيغهمبري خوا من نوينهري ٺافره تانم بڙلات له سر ٺهو جيهادهي خوا بڙ
 پياواني نووسيوه ڪه ٺه گهر بچن پاداشت وهرده گرن ٺه گهريش بڪورڙين لاي
 پهروه دگاريان زيندوده بن و پڙي دهرين، ٺهي ٺافره تان چي بڪهن؟ پيغهمبر (ﷺ)
 فهرمووي (ابلي من لقيت من النساء ان اطاعة الزوج واعترافا يعدل ذلك، وقيل منكن من
 يفعله) واته (به هر ٺافره تيڪ گهيشيتيت بلي گويپرايه لي پياو و داننان به مافيدا هاوتاي
 ٺهويه، ڪه ميش له ٺيوهي ٺافره تان ٺهوه ده ڪهن) به زار به ڪورتي به وجوره هيناويه تي،
 ته بهراني له فهرمووده ڪدا هيناويه تي له ڪوتاييه ڪهيه وه دهليٽ: پاشان ٺافره تيڪ هات
 بڙاي پيغهمبر (ﷺ) و وتي: ٺهي پيغهمبري خوا من نيردراوي ٺافره تانم بڙاي توو چي
 ٺافره تان زانيبيتيان يان نا هه مان هيواي هاتني منيان بڙاي تو هيه، خوا پهروه دگاريان
 پياوان و ٺانانشه، تويش پيغهمبري پياوان و ٺافره تانيشي، خوا جيهادي له سر پياوان
 نووسيوه، ٺه گهر بيڪهن پاداشت وهرده گرن، ٺه گهريش شهيد بن لاي پهروه دگاريان
 پڙي دهرين، ٺهي ٺيمه چ گويپرايه لي و تاعه تيڪ بگرينه بهر تا هاوتاي ٺهوانه بين؟
 فهرمووي (طاعة ازواجهن والمعرفة بحقوقهم، و قليل منكن من يفعله) واته (گويپرايه لي
 ميرده ڪانيان و زانين و به جيگه ياندني مافيان، ڪهي ٺيوهش هه ٺهوه بڪهن)^۲

۱ - صحيح.

۲ - هه يسه مي ج ۵ ص ۳۲۳ دهليٽ ته بهراني به سه نه دي صه صحه هيناويه تي.

۳ - ضعيف

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۳۳۶ دا واهاتوه.

(دهر چوونو شهري هه رزه کاران له جيهادي ريي خوادا)

ئين نه بي شه عبيه هيناويه تي ٺافره ٽيڪ له پڙڙي ٺوحد شمشير ٽيڪي دايه دست
 ڪوره ڪهي ڪه نه ڏيڏهه تواني هه ليبرگريٽ، ٺهويش به ستيه وه به ده ستيه وه، پاشان هينايه
 خزمت پيڻه مبهه (ﷺ) و تي: ٺهي پيڻه مبهه ري خوا ٺهه ڪورهه له گه ٺه ڏيٺ، پيڻه مبهه
 (ﷺ) فهرمووي (اي ابني احمل هاهنا، اي ابني حمل هاهنا) ٺووشي برينيڪ بوو و له
 هوڻ چوو، هينرا بولاي پيڻه مبهه (ﷺ) و ٺهويش فهرمووي (اي ابني لعلك جزعت) و تي:
 نا ٺهي پيڻه مبهه ري خوا، ڪنز العمال ج ٥ ص ٢٧٧ دا هاتوره.

ئين عه ساڪير له سه عدي ڪوري ٺه بي وه قاصه وه هيناويه تي ده ٺيٺ: پيڻه مبهه (ﷺ)
 نه بهيشت عومه يري ڪوري ٺه بي وه قاص بجيٺ بو به درو به بچوڪي زاني، عومه يريش
 گريا و پيڻه مبهه ري ٺه تي دا، سه عده ٺيٺ: منيش شمشير هه ڪيم بو ٺاماده ڪردو له
 به دردا به شدار بوو له پوومدا هيچ نه بوو جگه له موويه ڪه به ده ستم ده مسپي^١.

ئين سه عده له سه عده وه هيناويه تي ده ٺيٺ: عومه يري ڪوري ٺه بي وه قاصي برام
 بيني پيش ٺه وي له به دردا پيڻه مبهه (ﷺ) به مان بينيٺ خوي ده گوپي و پهنگي گه وري
 به خوي ده دا، وتم براگيان بو واده ڪه ٿي؟ و تي: ده ترسم پيڻه مبهه (ﷺ) به بينيٺ و به
 بچوڪم بزاني و بمگير ٿي ته وه، من حه زده ڪم بچم به لکو خوي گه وري شه هيديم پي
 به خشيت، چوويه خزمت پيڻه مبهه (ﷺ) به لام پيڻه مبهه (ﷺ) گيرايه وه، ٺهويش
 گريا و پيڻه مبهه ري (ﷺ) ٺه تي پيدا، سه عده ده يوت: له تاو بچوڪيدا من ڪول و باري
 شمشير هه ڪيم بو ده به ست، ته مهني شانزه سال بوو ڪه ڪوڙا.^٢

١ - ضعيف.

٢ - له ڪنز العمال ج ٥ ص ٢٧٠ دا هاتوره، حاڪم المستدرڪ ج ٢ ص ٨٨ دا هاتوره.

٣ - له الاصابه ج ٢ ص ١٣٥ دا واهاتوره. بهزار هيناويه تي و ڪه سه ڪاني جي مٽمانن، له المجمع ج ٦ ص ٦٨ يشدا هاتوره.

بهشی جهوتهم

گرنگیدانی هاوه لان (ﷺ) به یه کدهنگی و

یه ک برپاری و دوور که وتنه وه له

ناکوکی و دووبه ره کی نیوانیان له

بانگه وازی ری خواو پیغه مبه ره که ی و

جیهادی ری خواوا

(بەشى ھەۋتەم)

گرنگيدانى ھاۋەلانى (ﷺ) بە يەككەنگى و يەك بريارى و

دوور كەۋتەۋە لە ناكۆكى و دووبەرەكى نيوانيان لە

بانگەۋازى رىي خواۋ پىغەمبەرەكەى و جىھادى رىي خواۋا

بە يەھەقى ج ۸ ص ۴۵ لە ئىبن ئىسحاق ھەۋە لە ۋتارەكەى ئەبۇبەكرى صديق (ﷺ) لە پۇژى كەپرى بەنى ساعىدەدا ھىناۋىيەتى دەلىت: دروست نىيە مۇسلمانان دوۋنەمىريان ھەبىت چۈنكە تا ئەۋە ھەبىت كاروبارو دەسلەتات و ھۆكمىيان جىاۋاز دەبىت و يەككەنگىيان نامىنى و لە نيوان خۇياندا ناكۆك دەبن، ئەۋكات سۈننەت پىشتىگۈى دەخىرى و بىدعە دەردەكەۋى و ئاشوب زال دەبى و كەسپىش چارى ناكات و پىي چاك ناكى.

ھەروەھا لە ج ۸ ص ۱۴۵ دا لە سالى كوپى عوبەيدەۋە ھىناۋىيەتى و فەرمودەكەى بە يەتەدان بە ئەبۇبەكر (ﷺ) دىنىت و تىايدا ھاتوۋە: يەككە لە پىشتىوانان وتى: يەككە لە ئىمەو يەككە لە ئىۋە، عومەر وتى: دوو شمشىر لە يەك كالانەدا نايانكرىت، تەبەرانىش لە عەبدوللاى كوپى مەسعود ھەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەى خەلكىنە گۈپرايەل و يەككەنگ بن، چۈنكە ئەۋە ئەۋ بەتەى خوايە كە پىش ئەۋەى ھەرچى دروست كرىبىت فەرمانى پى كىردوۋە، ئەۋەى لە نىۋ يەككەنگىدا پىتان ناخۇشە باشترە لەۋەى لە دووبەرەكىدا پىتان خۇشە، چۈنكە خۋاى گەۋرە ھەرچىيەكى دروست كىردوۋە كۆتايىيەكىشى بۇ داناوۋە، ئىسلامىش ھات و چەسپا و خەرىكە بە كۆتايىيەكەى بگات و دواتر زىيادوكم بكات تا پۇژى دوايى. نىشانەى ئەۋەش ھەژارى و دەست داخستەنە، بارەكە ھىندە خراپ دەبىت كە ھەژار كەس ناناسى تا پەناى بۇ بەرىت، دەۋلەمەند پىي وايە ئەۋەى ھەيەتى بەشى

ناكات تا ئۇ ھەي كەس دەپىت داوا لە براو ئامۇزاكەي دەكات كەچى ھىچى پى نادىرى، سۈال كەرىش دەدات بە نىو دوو كۆمەلدا كەچى بە دەستى بە تال بە جىيان دەھىلىت، كە ئەمە روويدا دەنگى زەوى دەنگى دەردەبىرى كە خەلكى ھەر ناوچە يەك وادەزانن دەنگەكە ھى زەوى كە ھى ئەوانە، دواتر چەندە خوا بىيە ویت ھىور دەپىتە ھە، دواتر زەوى خۇ تىك دەدا بە جۇرىك چەرگ و ھەناوى دىننەتە ھە، وترا ئەي عەبدورەحمان جەرگ و ھەناوى زەوى چىيە؟ وتى: ستوونە زىرو زىو ھەكان، لەو پۇژ ھە تا پۇژى دوايى زىرو زىو بىسود دەبن^۱.

ئەبۇنە عىمىش لە حلىيە ج ۹ ص ۲۴۹ لە پىگەي جگە لە مۇجاھىدە ھىناو ىيەتى و تىايدا ھاتو ھەزمايەتى دەپچىرىت و شۆز نامىنى تا ئۇ ھەي دەولە مەند تەنھا لە ھەژارى دەترسىت، ھەژارى كەسىك بەدى نكات سۆزى بۇ بنوئىنى، كەس سكالانى پىوئىستىيەتى ئامۇزاكەشى دەولە مەندە، كەچى كەس نىيە يارمەتى بدات. ئۇ ھەي دواترى نە ھىناو. ئەھمەد لە كەسىكە ھە ھىناو ىيەتى دەلىت: شتىكمان بۇ ئەبۇزەر ھەلگرت و ىستمان بىدەينى، چوئىنە پەبزە و پىرسىارمان كىرد و نەماندۇزىيە ھە، وترا: مۇلەتى ھەجى ھەرگرتو ھە مۇلەتى پى دراو، ئىمەش چوئىن بۇ (مىنا) لەلای بوئىن كە پى وترا: عوسمان (ﷺ) چوار پكات نوئىرى كىرد، ئۇ ھىش ئۇ ھەي لەسەر سەخت بوو و قسەيەكى پەقى وت وتى: مەن لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) نوئىژم كىردو ھە دووپكاتى كىردو ھە، لەگەل ئەبۇبەكرو عومەرىش ھەروا، پاشان ئەبۇزەر ھەستا و چوار پكاتى كىرد، دوايى پى وترا: تۇرەخەنە لە ئەمىرى باو ەرداران دەگرت لەسەر ئۇ ھە كەچى خۇت دەيكەيت؟ وتى: دووبەرەكى خراپترە، پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ

۱ - ضعیف.

۲ - ھەيسەمى ج ۷ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرانى بە چەند سەنەدى ھىناو ىيەتى و مۇجالىد لە سەنەدەكە دایە كە جى متمانە و جى قسەي جىا جىايشە، كەسەكانى دىكەي يەككە لە سەنەدەكان جى متمانەن.

خویندینه وه دهیغه رموو (انه کائن بعدی سلطان فلا تذلو، فمن اراد ان یذله فقد خلع ربقة الاسلام من عنقه و ليس بمقبول منه توبة حتی یسد ثلثته و ليس بفاعل ثم یعود فیکون فیمن یعزوه) (دوای من دهسه لات ده بیئت دهی پشتی مه شکنین، هه رکهس و ابکات نهوا ئیسلامی له گهردنی داکه ندووه و تهوبه ی لی قبول ناکری تا چی کردووه چاکی نه کاته وه نه وهش ناکات، ئینجا بگه ریته وه و له وانه بیئت که پالپشتی ده که نه) (پیغه مبهه) (فرمانی پی کردین له سی شتدا نه وه ستین، فرمان به چاکه و ریگری له خراپه و خه لکی فیری سوننه ته کان بکهین^۱).

عبدالرہزاق له قه تاده وه (هیناویه تی پیغه مبهه) (و نه بو به کوه عومرو عوسماننیش تا به شیکی خیلافه ته که ی له مه که و مینا دوو پرکات نو یژیان ده کرد، دوایی عوسمان کردی به چوار پرکات، ئیین مه سعود نه مه ی بیست و ویستی بگه ریته وه، دواتر هه ستا و چوار پرکاتی کرد، پییان وت تو نارازی بوویت که چی چوار پرکاته که ده که ییت؟ وتی: ناکوکی خراپتره^۲.

بوخاری و نه بوو عوبه یید و نه سبه هانی له عه لیه وه (هیناویانه ده لیئت: چون که نار تان ده نواند که نار بگرن، چونکه من ناکوکی به خراپ ده زانم بو نه وه ی خه لکی یه که ده نگ بن، یان منیش وه یارانم بمرم، ئیین سیرین بر وای وایه که نه وه ی ده لیئت هه موان نه وه له عه لیه وه دینن درو یه^۳.

عه سکه ری له سه لیمی کوپی قه یسی عامریه وه هیناویه تی ده لیئت: (ابن الکواء) پرسپاری له عه لی کرد له سه ر سوننه ت و بیدعه و کو مه ل و دوو به ره کی، نه ویش وتی:

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۱۶ ده لیئت: له سه نه ده که دا گنر مه وه یه که هیه که ناوی نه هاتووه، که سه کانی سه نه ده که جی متمانن، ته و او.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۲ دا هاتووه.

۴ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۵۰ دا هاتووه.

ئەي ئىبنولكواء پىرسىيەر كەت كىرد دەي لە ۋەلامە كەش تى بگە، سوننەت ھى موحەمەدە (ﷺ)، بىدعە ئەۋەيە بەجىا لە سوننەت بىت، كۆمەل كۆبۈنەۋەي ئەھلى پاستىيە با كەمىش بن، دووبەرەكى كۆبۈنەۋەي پوچخوازانە (اھل الباطل) با زۆرىش بن.

(يەككەنگى ھاۋەلان (ﷺ) لەسەر ئەبۇبەكرى ھىدىق (ﷺ))

بەيھەقى لە عورەي كوپى زوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بە سەر ۋا خەكەيەۋە لە (سونخ) ۋە ھات تا لە بە رەركاى مزگەوت دابەزى، بە دالتەنگى ۋ غەمبارى ھات ۋ مۆلەتى ۋەرگىت ■ بچىتە مالى عائىشەي كچى، ئەۋىش مۆلەتى پىدا، ئەبۇبەكر چۈۋىيە ژوورەۋە پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دوايى كىردىۋو ۋ لەسەر جىگابو ۋ ئافرەتەكانىش لە دەۋرى بوون، ئەبۇبەكر لەسەر ئەژنۇ كەوت ۋ ماچى دەكرىد ۋ دىگىرا ۋ دەيوت سويند بە ۋ كەسەي گىيانمى بە دەستە ئەۋەي ئىبن خەتتاب دەيلىت ۋانىيە پىغەمبەر (ﷺ) مردوۋە، ئەي پىغەمبەرى خوا پەحمەتى خوات لى بىت، بە زىندوۋىيى ۋ مردوۋىش چەند بۆنت خۆشە، پاشان سەرى داۋوشى ۋ خىرا چوۋ بۆ مزگەوت ۋ خەلكى تىدەپەپاند تا چۈۋىيە مېنبەرەكە ۋ عومەرىش كە ئەبۇبەكرى بىنى دىت دانىشت. ئەبۇبەكر لە پال مېنبەرەكە دا ھەستا ۋ خەلكى بانگ كىرد ۋ دانىشتن ۋ بىدەنگ بوون، ئەبۇبەكر شاھەتومانى ۋ تەۋە ۋ وتى: خۋاى گەۋرە ھەۋالى مەرگى پىغەمبەرەكە دا كە خۋى لە ناۋتاندا زىندىۋو، ھەۋالى مەرگى ئىۋەشى داۋە، ئەۋە مەرگە ۋ كەستان نامىنىتەۋە جگە لە خۋاى گەۋرە، خۋاى گەۋرە دەفەرموئىت (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل) عومەر وتى: ئەم ئايەتە لە قورئاندايە، سويند بە خوا پىش ئەمرو ئەمزانىۋە ئەم ئايەتە دابەزىبىت، خۋاى گەۋرە بە موحەمەدى (ﷺ) فەرمو (انك ميت و انهم ميتون) ھەروەھا دەفەرموئىت (كل شىئى هالك الا وجهه له الحكم واليه ترجعون)

ھەر ۋەھە دەفەر مويىت (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام) ھەر ۋەھە (كل نفس ذائقة الموت وانما توفون اجوركم يوم القيامة) وتى: خۋاى گەۋرە تەمەنى دا بە موخەمەد (ﷺ) و ھىشتىيەۋە تا ئايىنى خۋاى گەيانىدو چەسپاندى و سەرى خست و لەپىناو خۋادا جىھادى كرد، پاشان لەسەر ئەۋە مراندى و ئىۋەى لەسەر پىگەكە ھىشتەۋە، ھىچ كەس لەناوناچىت مەگەر لە دۋاى پۈۋنى و شىفا، ھەر كەس خۋا پەرۋەردگارىيەتى ئەۋا خۋا زىندۋە و نامرىت، ھەر كەس سىش موخەمەدى دەپەرست و بە خۋاى دادەنا، ئەۋا موخەمەد مرد، دەى خەلكىنە لە خۋابترسن، دەستبگرن بە ئايىنتانەۋە پشت بېستىن بە پەرۋەردگارتان، چونكە ئايىنى خۋا زالە و پەيامى خۋا تەۋاۋە و خۋاش سەرخەرى خۋى و ئايىنەكەى سەردەخات، كىتبى خۋا لەناۋاتاندايە و پۈۋناكى و شىفايە و خۋاى گەۋرە بەر قورئانە پىنمۈۋنى موخەمەدى (ﷺ) كرد، تيايدا خەلال و خەرامى خۋا ديارە، سوپىند بە خۋا گويمان لى نىيە چ دروستكراۋىكى خۋا لىمان كۆبىنەۋە، شمشىرەكانى خۋا ھەلكىشراۋن و داماننەناۋن، ھەر كەس پىچەۋانەمان بىت جىھادى لە دژ دەكەين ۋەك چون لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) ۋا بوۋىن دەى ھەر كامتان با ورياي خۋى بىت، پاشان كۆچەران لەگەلى چون بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) ۱. ۲.

بوخارى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى گويم لە كۆتايى وتارى عومەر بوو كاتىك لە پۇژى مەرگى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەر دانىشتبوو و ئەبۈبەكرىش بىدەنگ بوو و قسەى نەدەكرد وتى: من ھىۋام ۋابوو پىغەمبەر (ﷺ) بىرئىت تا كۆتا كەسمان بىت، ئەگەر موخەمەد مرد ئەۋا خۋاى گەۋرە لە نىۋانتاندا پوناكىيەكى دانائە كە پىنمۈنى پى ۋەرگرن، خۋا پىنمۈۋنى موخەمەدى كرد و ئەبۈبەكرىش ھاۋەلى ناۋ ئەشكەۋتى پىغەمبەرە، لەناۋ موسلماناندا بو كاروبارتان لە ھەموان لە

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲۴۳ دا ۋاھاتوۋە.

پېشتىرە، دەى بېرۇن و بەيىعتى پى بىدەن، دەستەيەك پېشتىر لە كەپرى بەنى سەئىدە بەيىعتيان پىدا بوو، ئەۋەش بەيىعتى گىشتى سەر مېنبەر بوو، زوھرى لە ئەنەسەۋە دەلىت: گويم لە عومەر بوو ئەو پۇژ بە ئەبۇبەكرى دەۋت بېرۇرە سەر مېنبەر، ئەۋىش چۈيە سەر مېنبەر و خەلىكى بەيىعتيان پىدا.

ئىبن ئىسحاق لە زوھرى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك لە كەپرى بەنى سەئىدە بەيىعت درا بە ئەبۇبەكر بەيانىيەكەى ئەبۇبەكر لەسەر مېنبەر دانىشتىبوو و عومەر ھەستاي پىش ئەبۇبەكر قەسى كرد و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كرد و دواتر وتى: خەلىكىنە مەن دويىنى قەسىيەكم بۇ كردن كە لە قورئان و بەلىنى پىغەمبەرۋە نەبوو، بەلكو مەن وام دەبىنى پىغەمبەر (ﷺ) كۇتا كەسمان بىت، خۋاى گەرە ئەو كىتەبى خۋى لەناۋاتاندا ھىشتوتەۋە كە پىنمۈنى پىغەمبەرەكەى پىكرد، ئەگەر دەستى پىۋەبگرن خوا پىنمۈنىتان دەكات بۇ ئەۋەى كە پىغەمبەرەكەى بۇ پىنمۈنى كرد، خوا لەسەر چاكترىنتان يەككەنگى كرد وون ئەۋىش ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) و كەسى دوۋەمى ناۋ ئەشكەۋتە (ئەشكەۋتى سەۋر) دەى ھەستەن بەيىعتى پى بىدەن خەلىكىش بەيىعتى گىشتىيان دا بە ئەبۇبەكر لە دۋاى بەيىعتى كەپرەكە، پاشان ئەبۇبەكر قەسى كرد و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كرد دواتر وتى: ئەى خەلىكىنە مەن لەسەر ئىۋە دانراوم و چاكترىنى ئىۋە نىم، ئەگەر چاكەم كرد يارمەتىم بىدەن، ئەگەر پىش خراپەم كرد راستم بىكەنەۋە، راستگوۋى سپار دەيە و درۋ ناپاكىيە، لاۋازتان لاى مەن بەھىزە تا مافى دەگىرەۋە، بەھىزتان لاى مەن لاۋازە تا بە ويستى خوا مافى لى دەسەنمەۋە، ھەرگەلىك ۋاز لە جىھادى پىى خوا بەھىنى خوا سەرشۋىريان دەكات، لەناۋ ھەرگەلىكىشدا داۋىن پىسى بىلاۋىتەۋە خۋاى گەرە بەلا دەدات بەسەر ھەموۋاندا، تا كاتىك گوپرايەلى خواۋ پىغەمبەرەكەى مە گوپرايەلمەن، ئەگەر لە خواۋ پىغەمبەرەكەى ياخى بووم ھىچ

گوپرايەلىيەكتان لەسەر نىيە بۇ من، ھەستىن بۇ نوپۇزەكتان پەرحمەتى خواتان لى
بىت^۱.

ئەحمەد لە ئىيىن غەبباسەۋە ھىناۋىيەتى غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف (ﷺ)
گەپرايەۋە، ئىيىن غەبباس دەلىت: من چاۋەپىيى غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف بووم و
ئەۋىش منى دىتەۋە، ئەمەش لە كۇتا جەجى غومەرى كوپرى خەتتاب و لە مینادا
بوو، غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف وتى: كەسىك ھات بۇلاى غومەرى كوپرى
خەتتاب وتى: فلان كەس دەلىت ئەگەر غومەر بمرىت بەيغەت دەدەم بە فلان
كەس، غومەرىش وتى: پشت بەخو ئەمشەۋ لەناو خەلكدا قسەدەكەم و
ھۇشيارىيان پى دەدەم لە دەستەى دەيانەۋىت كاروبارىيان زەوت بگەن،
غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف وتى: منىش وتم ئەى ئەمىرى بارەپداران وامەكە،
ۋەرزى جەج گەرەۋ بچوكى خەلك كۆدەكاتەۋە ئەۋانە بەسەر كۆپتدا زالن ئەگەر
لەناو خەلكدا ھەستىت دەترسم قسەيەك بگەيت ئەۋانە جۇرى ۋەرى بگرن و لىي
نەگەن و لە شوپىنى خۇيدا دايەنەن، بەلام بابچىتەۋە مەدىنە، چونكە پىگەى كۆچ و
سوننەتى پىغەمبەرە، زانا و خانەدانانى خەلك بدوینە و چىت دەرى بىلى ئەۋان
قسەكەت تىدەگەن و لە شوپىنى خۇيدا دايەنەن، غومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر بە ساغى
بگەرپمەۋە مەدىنە لە يەكەم شوپىندا بگەمەۋە ئەۋى ئەۋ خەلكە تىدەگەيەنم، لە دۋاى
زىاحجە لە پۇژى ھەينى گەيشتە مەدىنە كوپرانە پىش كەۋتم، وتم بە مالىك،
كوپرانە چىيە؟ وتى: گوپى لى نىيە كەى دەردەچىت، سەرما و گەرما و شتى وا
لىكنا داتەۋە، سەعیدى كوپرى زەيدەم لە پال پایەى راستى مینبەرەكەدا بىنى كە
پىشتم كەۋتبوو، دانیشتەم ئەژنۇمان بەرىكە كەۋتبوو، ھىندەى نەبرد غومەر
دەرەكەۋت، كە بىنىم وتم: ئەمشەۋ لەسەر ئەم مینبەرە قسەيەك دەكات كە كەس پىش

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲۴۸ دا واهاتوو دەلىت سەنەدەكەى صەحیحە.

ئەو نەبوتووه، سەعدیش ئەوێ پێ خوش نەبوو و وتی: چون شتی دەلی که کەس
 پیشتەر نەبوتبی، عومەر لەسەر مینبەرە کە دانیشت، کە بانگ بیژ بێدەنگ بوو هەستا و
 سوپاس و ستایشی پەروردگاری کرد و دواتر وتی: ئەی خەلکینە، من قسە یەك
 دەکەم، قەدەرم وا نووسراوە بیلیم، نازانم پێدەچێت پێش سەرەمەرگم بیت، هەرکەس
 لیی تێگەیشت با گەیشتە هەرکوی بیگە یەنی، هەرکەسیش تێنەگەیشت پازیم نیە
 دۆرم بەدەمەو بەکات، خوای گەرە موخەمەدی بە هەق نارد و قورئانیشی دابەزاندە
 سەری، لەوانە ئایەتی پەرجمی دابەزاند، لیی تێگەیشتین و پیغەمبەر (ﷺ) پەرجمی
 کرد و ئیمەش دواي ئەو کرد و مانە، دەرسم پۆژێک بیتەبەری خەلک کە سێک بلیت:
 لە کتیبی خوادا ئایەتی پەرجم (بەردباران کردن) بەدی ناکەین، بەمە بەوولانانی
 فەزێک کە خوای گەرە دایناوە گومرانب، بۆیە پەرجم لە کتیبی خوادا لەسەر هەر
 ژن و میردێکی زیناکەرە ئەگەر بەلگەیان لەسەر چەسپا، یان سک پێی هەبوو، یان
 کوفری بە دواوە دیت، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی زێدەرۆیم لە پوودا مەکن وەک
 ئەوێ بە عیساى کوپی مەریەم کرا، من بەندە یەکی خوا، دەی بلین موخەمەدی
 بەندە و پیغەمبەری خوا، بیستومە هەتانه دەلیت: ئەگەر عومەر مرد بەیعت دەدەم
 بە فلان کەس، دەی کەس ئەو ناپاستیە نەکات بلیت بەیعتی ئەبوبەکر (رضی اللہ عنہ) بە
 کوتوپری تەواو بوو، ئەو و ابوو بەلام خوای گەرە لە خراپە ی پاراستینی، کەس لە
 ئێوە وەک ئەبوبەکر نیە هەموان گەردنی بۆ کەچ بکن. کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) کۆچی
 دواي کرد هەوالمان پێ درا کە عەلی و زوبەیر لەگەڵ هاوودەمەکانیان لە مالی
 فاتیمە ی کچی پیغەمبەر (ﷺ) دواکەوتبوون و پشتیانانیش بەیە کەنگی لە کەپری
 بەنی ساعیدە لیی دواکەوتوون و کۆچەرانیش لەلای ئەبوبەکر کۆبوونەتەوە منیش
 پیم وت: ئەی ئەبوبەکر با بچین بۆلای برا پشتیوانەکانمان، چووین تا گەیشتینەلای
 دوو پیاوچاک، بارەکیان بۆ باس کردین و وتیان ئەی کۆمەلی کۆچەرەن چیتان
 دەوێت؟ وتم: دەچین بۆلای برا پشتیوانەکانمان، وتیان: پیویست ناکات نزیکیان
 بکەنەوێ کاری خۆتان پاپەڕینن ئەی کۆچەرەن، وتم سویند بەخوا دەچین بۆلایان،

چووین بۆلایان له که پری بهنی ساعیده لهوی کۆببونوه و که سیکی داپۆشرا و له نیوانیاندا بوو، وتم: ئهوه کییه؟ وتیان: سه عدی کوپی عوباده، وتم: چیه تی؟ وتیان: نه خو شه، که دانیشتین و تاربیژه که یان هه ستا و سوپاس و ستایشی پهروهرداری کردو وتی: پاشان ئیمه پشتیوانانی خوا و که تیبه ی ئیسلامین و ئه ی کۆمه لی کۆچه ران ئیوه داروده سته ی پیغه مبه ره که مانن، یه کیك له ئیوه چوو (ئیوه پیشکه وتن) ده تانه ویئت له ریشه مان بپچرن و کاره که مان له ده ست ببه ن. که بیده نگ بوو ویستم قسه بکه م، قسه یه کم پی بوو پیی سه رسامبووم و هه زم ده کرد له به رده م ئه بویه کردا بیلیم، من هه ندی سنووریم له به رچا و ده گرت و ئه و له من داناترو له سه ر خو تر بوو سویند به خوا ده مو یست چی بلیم هه مووی به جوان بیژی خو ی و ت به چاکتریش که من بیده نگ بووم، وتی: پاشان ئیوه چاکه تان و ت و ئیوه وان و عه ره بیش ئه م باره یان بو ئه م ده سته ی قوره یش ناسیوه که نیوه ندی عه ره بن له پرو ی شوین و ره چه له که وه من به یه کیك له و دوو که سه رازیم بۆتان کامیان هه لده بژیرن، ده سته ی من و ئه بو عوبه یده ی کوپی جه راحی گرت، سویند به خوا هه زم ده کرد بچم و بدات له ملم به ئام ئه وه له تاوان نزیک نه کاته وه ئه وه م پی خوشتر بوو له وه ی ببه ئه میری کۆمه لیك که ئه بویه کریان له نیودایه، به ئام له سه ره مه رگدا ده رووم بگوپیئت، یه کیك له کۆچه ران وتی: من کۆله که و راستکه ره وه ی پا که ی ئه وم، ئه ی کۆمه لی قوره یش ئه میریك له ئیوه و یه کیك له ئیوه منیش به مالیکم و ت (انا جزیلها المحکک) یانی چی؟ وتی: وه ک ئه وه ی بلی من لیزانی ئه وم (بو ی راست ده که مه وه) ئینجا گالته و ورته زیادی کرد تا ترسی نا کوکیما ن لی نیشته، وتم: ئه ی ئه بویه کر ده سته ی بی نه با به یعه ته ی پی بده م، ئه ویش ده سته ی هی نا و به یعه تم پی دا و کۆچه رانی ش به یعه تی ان پی دا، ئینجا پشتیوانان به یعه تی ان پی دا، پاشان دابه زین بۆلای سه عدی کوپی عوباده (وه ک دابارین به سه ری دا) یه کیکیان وتی: سه عدا تان کوشت، وتم: (قتل الله سعدا) (خوا سه عدا بکوژیئت) عومه ر وتی: سویند به خوا خوا له و بارانه ی ئاماده ی بووین هی چی وه ک ئه وه ی به یعه تی ئه بویه کر نه بوو ده ترساین

ئەگەر ئۇ خەلگە بەجىمان بېيلىن و بەيىعتىك نەبىت دواى ئىمە بەيىعتىك بدەن، يان بەيىعتى بى رەزامەندىيان پى بدەين يان لىيان جىايىنەۋە بەۋە خراپەيەك بگەۋىتەۋە، جا ھەركەس بەبى راۋىژى مۇسلمانان بەيىعت بە ئەمىرىك بدات بەيىعت بۇ خۇى و بەيىعت پىدەرەكەى نىە لە ترسى ئەۋەى شەرنەكەن، زوھرى لە عورەۋە ھىناۋىيەتى ئەۋ دوو كەسەى پىيان گەيشتن عوھىمى كوپرى ساعىدە و مىعەنى كوپرى عەددى بوون، لە سەعەدى كوپرى مۇسەببىشەۋە كە ئەۋ كەسەى وتى: من كۆلەكەدەر و راستكەرەۋەم حەبابى كوپرى مۇنزىر بوو.

ئىبن ئەبى شەيبە لە فەرمودەكەى ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دواىي كەرد ھەندى ھاتن بۇ لامان و پىمان و ترا پىشتىوانان لە كەپرى بەنى ساعىدە لەگەل سەعدى كوپرى عوبادە كۆبۇونەتەۋە بەيىعت دەدەن، من و ئەبۇبەكر و ئەبۇعوبەيدەى كوپرى جەراھىش چوۋىن بۇلايان نەۋەك گۇپان لە ئىسلامدا بگەن، گەيشتىن بە دوو كەسى راستگۇى پىشتىوانان - عومەيرى كوپرى ساعىدە و مىعەنى كوپرى عەددى - وتيان بۇ كۆى دەچن؟ وتمان: بۇلاى ئىۋە بىستۇومانە وادەكەن. وتيان: بگەپنەۋە چونكە شتىك نايەتە پىتان كە پىى ناپازى بن، ئىمەش وتمان ھەردەبىت بچىن، من قسەم ئامادە دەكرد تا بىكەم، كە گەيشتىنەلايان لەۋى لای سەعدى كوپرى عوبادە كۆبۇونەۋە سەعد نەخۇش بوو و لەسەر جىگەكەى بوو، كە چوۋىنە ئەۋى قسەيان كەرد و تيان: ئەى كۆمەلى قورەيش ئەمىرىك لە ئىمە و ئەمىرىك لە ئىۋە، حەبابى كوپرى مۇنزىر وتى: من كۆلەكەدەر و راستكەرەۋەم ئەگەر بتانەۋىت بەش بەشى دەكەين، ئەبۇبەكر وتى:

۱- مالىك ھىناۋىيەتى و لە پىنگەى ئەۋەۋە ئەۋانى دى ئەم فەرمودەيان ھىناۋە، لە البدایە والنہایە ج ۵ ص ۲۴۵ دا ۋاھاتوۋە، بوخارىش ھىناۋىيەتى، ئەبۇعوبەيد لە الغرائب و بەيەقى و ئىبن ئەبى شەيبەش بە ھەمان شىۋە بە دوورو درىژى ھىناۋىانە، لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۳۹ یشدا ھاتوۋە.

لەسەر خوڤن، منیش چووم تا قسەبکەم، ئەبوبەکر وتی: عومەر بێدەنگ بە، سوپاس و ستایشی پەروردگاری کردو دواتر وتی: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان سویند بە خوا نکوولی گەورەیی و پایەتان لە ئیسلام و مافتان لەسەرمان نیە، بەلام ئیو دەزانن ئەم دەستە ناو قورەیش لە نیوھندی عەرەبدان، کەس لە عەرەب بە کەس پازی نابن مەگەر لە یەکیک لەمانە، دەی ئیمە ئەمیرو ئیو وەزیر، دەی لە خوا بترسن و ئیسلام پەل پەل مەکن و مەبنە یەکەم گۆرەرائی ئیسلام، من پازیم بۆتان بە یەکیک لەم دوانە عومەر و ئەبوعوبەیدە کۆری جوراح، کامتان پی باشە بەیعتی پی بدەن جی متمانەتانە، عومەر وتی: سویند بەخوا ئەو پۆژە حەزم دەکرد چی بلیم ئەبوبەکر ھەمووی وت. سویند بە خوا ئەگەر بەبی تاوان بکوژرامایە و دوایی زیندوو بکوژرامایە و دەو دواتر بکوژرامایە و ھەمیدی زیندوو بکوژرامایە تەو پیم خوشتر بوو لەو دەی ئەمیری کۆمەڵیک بێ کە ئەبوبەکریان تێدابیئت، پاشان وتم: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان، ئەی کۆمەڵی موسلمانان یەکەم کەسی شیاو بە کاروباری پیغمبەر (ﷺ) دای خوێ ھاو دەمی ناو ئەشکەوتیەتی، ئەبوبەکر پی پشپەرەوی پوونسان، پاشان دەستیم گرتو یەکیکیش لە پشתיوانان پیشم کەوت و پیش ئەو دەی بەیعتی پی بدەم ئەو بەیعتی پێدا، خەلکی یەک یەک ھاتن و سەعدی کۆری عوبادەیان لە بیرکرد.^۱

ئین ئەبی شەیبەش لە ئین سیرینەو ھیناویەتی یەکیک لە (زریق) وتی: لەو پۆژەدا ئەبوبەکر و عومەر ھاتن بۆلای پشתיوانان، ئەبوبەکر وتی: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان ئیمە نکوولی مافتان ناکەین و کەسی باوەرداریش نکوولی مافتان ناکات، سویند بەخوا ھەرچاکە یەکمان بوو بێت ئیو تیایدا بەشدارمان بوون، بەلام

^۱ - لە کنز العمال ج ۲ ص ۱۲۹ دا ھاتووە.

عەرەب تەنھا بە كەسىكى قورەيشى پازى و چەسپاۋ دەبن، چونكە ئەوان لە ھەموان زمان پاراوترو ديارترو نيوەندە مالى عەرەبن و لەناو عەرەبدا ديارترن (قەلەوترن) دەى بەيەت بە عومەر بدەن، وتيان: نا، عومەر وتى: بۇچى؟ وتيان: لە ئاكامەكەى دەترسين، عومەر وتى: دەى من نەمويست دەى بەيەن بدەن بە ئەبوبەكر، ئەبوبەكر بە عومەرى وت: تۆ لە من بەھيىزترى، عومەر وتى: تۆ لە من چاكترى، دووجار وتيەو، لە سىيەم جاردە عومەر پيى وت: بە ھيىزى من لەگەل گەرەبى خوتدا بۆتۆ، دەى بەيەت بدەن بە ئەبوبەكر، لە بەيەتتى ئەبوبەكردا خەلكى ھاتن بۆلای ئەبوعوبەيدەى كوپى جەراح، ئەويش وتى: دىن بۆلای من لە كاتىكدا ھاۋەلى ناو ئەوشكەوتى پىغەمبەر (ﷺ) لەناوتاندايە؟^۱ ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واھاتووہ.

(هاوه لان (ﷺ) نه بوبه كريان (ﷺ) له خيلافه تدا پيشخستو به خيلافه تي رازي بوونو و بهر په رچي هه ركه سيان دده ايه وه كه بيويستايه ليان جيا بيته وه)

ئين عه ساكړ له موسليمه وه هيناويه تي ده لیت: نه بوبه كړ كه سيكي نارد بولای
نه بوعوبه يده (ﷺ) وتی: ئاماده ی با بته كه مه خليفه چونكه من گویم له پیغه مېهر
(ﷺ) بوو ده يفهرموو (ان لكل امة امينا وانت امين هذه الامة) (تو سپارده كاری ئهم
نوممه ته يت) نه بوعوبه يده وتی: من پیش كه سيك ناكه وم كه پیغه مېهر (ﷺ)
فهرمانی پيكرد پيشنويزيمان بو بكات^۱.

نه حمده له نه بولبوخته ريه وه هيناويه تي ده لیت: عومهر به نه بوعوبه يده ی وت:
ده ستت بينه با به يعه تت پی بدهم، چونكه من گویم له پیغه مېهر (ﷺ) بوو
ده يفهرموو (انت امين هذه الامة) نه بوعوبه يده وتی: من پیش كه سيك ناكه وم كه
پیغه مېهر (ﷺ) فهرمانی پيكرد پيشنويزيمان بو بكات، تا مهرگی پیغه مېهر (ﷺ)
پيشنويزی بو ده كړدين^۲. هه روه كه له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوه، له
فهرمووده كه دا هاتوه: نه بوعوبه يده وتی: له و كاته وه ی موسلمان بوويت شتی وام

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا واهاتوه، حاكم ج ۳ ص ۲۶۷ له موسليمی به تين له
نه بولبوخته ريه وه به هه مان شيوه هيناويه تي و ده لیت: سه نه ده كه ی صه حيه و بوخاری و
موسليم نه يان هيناوه، زه هه بی ده لیت ئهم فهرمووده مونقه تبعه، ئين عه ساكړو ئين شاهين و هی
ديكه ش له عه لی كوپړی كه سیره وه به هه مان شيوه هيناويانه، له كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا
هاتوه.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه می ج ۵ ص ۱۸۳ ده لیت: كه سه كانی سه نه ده كه صه حيه ن به ئام نه بولبوخته ری له
عومهری نه بيستبوو. ئين عه ساكړيش به هه مان شيوه هيناويه تي. له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰
يشدا هاتوه، ئين سه عدو ئين جهرير له ئيراهيمی ته يمي وه به هه مان شيوه هيناويه تي،

لہ تو نہ بینوہ بہ بیعت بہ من دہدہیت؟ لہ کاتیٰ کدا نہ بوبہ کری صدیق و کہسی دووہ می ناو نہ شکہ و تتان لہ ناودایہ، خوسہ یمہی تہ رابلوسی لہ حہ مرانہ و ہیناویہ تی دہ لیت: عوسمانی کوپی عہ فغان وتی: نہ بوبہ کری صدیق شیاوترین کہسہ بہ خیلافہت، نہ و راستگو و کہسی دووہ می هاوہ لی پیغہ مبرہ (ﷺ)۔^۱

حاکم لہ المستدرک ج ۳ ص ۶۶ و بہیہ قی ج ۸ ص ۱۵۲ لہ سہ عدی کوپی ئیبراہیمی کوپی عہ بدولپرہ حمانی کوپی عہ وفہ و ہیناویانہ کہ عہ بدولپرہ حمانی کوپی عہ وف لہ گہل عومہری کوپی خہ تباہا بوو و موحمہ دی کوپی مہ سلہ مہ ش شمشیرہ کہی زوبہ یری شکاند، پاشان نہ بوبہ کرہ ستا و وتاری بو خہ لک خویندہ و ہ پوزشی بو ہینانہ وہ وتی: سویند بہ خوا ہرگیز ہیچ شہ و پوزیک شہیداو تامہ زروی دہ سہ لات نہ بووم و بہ ناشکرا و نہینیش داوام لہ خوا نہ کردوہ دہ سہ لاتم بداتہ دہ ست، بہ لام من لہ ناشوب ترسام، لہ دہ سہ لاتداریشدا کہ حہ سانہ وہم بو نیہ، بہ لم کاریکی گہ ورم گرتوہ تہ دہ ست کہ توانا و دہستی نہ وہم نیہ مہ گہر بہ پالپشتی خوای گہ ورہ، حہ زم دہ کرد بہ ہیترترین کہس بو نہم کارہ لہ شوینی مندا بواہ، کوچہ ران قسہ و پوزشہ کہیان و ہرگرت، عہ لی و زوبہ یریش وتیان تہ نہا لہ بہر نہ وہ توپرہ بووین کہ لہ راویژ دواخراوین، نہ گہرنا ئیمہ نہ بوبہ کر لہ دوا پیغہ مبرہ (ﷺ) بہ شیاوترین کہس دہ زانین بو نہم کارہ، نہ و هاوہ لی ناو نہ شکہ وتی پیغہ مبرہ (ﷺ) بوو، ئیمہ پلہ و پایہ و گہ ورہ یی نہ و دہ زانین و پیغہ مبریش (ﷺ) کاتیٰ زیندو بوو فہرمانی بہ و کرد تا بہر نویژی بکات.

ئیبین عہ ساگیر لہ سوہیدہی کوپی غہ فلہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: نہ بوسوفیان چوو بولای عہ لی و عہ عباس و وتی: نہی عہ لی تو ش نہی عہ عباس نہ وہ چیہ نہ و کارہ لہ دہ ست بچو کترین و کہ مترین خیللی ناو قورہ یشدایہ، سویند بہ خوا نہ گہر بتہ ویت پری دہ کہم لہ نہ سپ و سہرباز، عہ لی پیی وت: نہ بہ خوا نامہ ویت

^۱ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ داہاتوہ.

وابڪهيت، ٺهگر بمانزانيا ٺه بوبه ڪر شياوي نيه وا به ئاساني وازمان نه دههينا
 ٺه ٺه بوسوفيان، باوه پداران ڪومه ليڪي ٺاموڙڪاري يه ڪترن و سوڙ له نيوانياندايه
 ٺهگر مال و جهسته يان له يه ڪ دوربيٽ، دوپوه ڪانيش ڪومه ليڪي ناپاڪ به يه ڪن،
 ههروهه ٺه بونه حمه دي دهقان به و اتايه هيناويه تي و سه بارهت به دوپوه ڪان
 ٺه مه شي زياد ڪردوه: ٺهگر چي جهسته و ماليان له يه ڪ نزيڪ بيٽ ڪومه ليڪي ناپاڪ
 به يه ڪنن ٺيمه به يعه تمان داوه به ٺه بوبه ڪرو ٺه ويش شياوه به و شوينه يه.^۱

عه بدولر هزاق له ٺيبنولجه برهوه هيناويه تي ده ليٽ: ڪاتيڪ به يعهت درا به
 ٺه بوبه ڪري صديق ٺه بوسوفيان هات بو لاي عه لي و وتي: ڪه مٽرين مالي ناو قورهيش
 ده ستيانگرت به سهر ٺه و ڪاره دا له جياتي ٺيوه؟ سويند به خوا پري ده ڪم له سوارو
 سهر باز، عه لي وتي: هيشتا دوزمني ئيسلام و موسلمانيت، ٺهوه زياني بو ئيسلام و
 موسلمانان نيه، ٺيمه ٺه بوبه ڪرمان به شياو زاني بو ٺه و ڪاره،^۲ حاڪم له المستدرڪ ج ۳
 ص ۷۸ له مورهي ته يبييه وه هيناويه تي ده ليٽ: ٺه بوسوفيان ڪوري حهرب هات بو لاي
 عه لي ڪوري ٺه بوتاليب و وتي: ٺهوه چيه ڪه مينه ي قورهيش ٺه و ڪاره يان گرتوه ته
 ده ست، له هه مووان ڪم ده سه لاتر واته ٺه بوبه ڪر، سويند به خوا ٺهگر بته ويٽ به
 سوارو سهر باز دايد ده گرم، عه لي وتي: ٺه ٺه بوسوفيان ده ميڪه دڙايه تي ئيسلام و
 موسلمانان ڪردوه، ٺهوه هيچ زياني نيه، ٺيمه ٺه بوبه ڪرمان به شياوي ٺه و ڪاره
 زانيوه. ته بهري ج ۴ ص ۲۸ له صه خري پاسه واني پيغه مبهروه (ﷺ) هيناويه تي
 ده ليٽ: خاليد ي ڪوري سه عيدي ڪوري عاص له سهر دمي پيغه مبهر (ﷺ) و له ڪاتي
 مهرگي پيغه مبهريشدا (ﷺ) هر له يه مهن بوو، له دواي مردني پيغه مبهر (ﷺ) به
 مانگيڪ به جبه يه ڪي ديباجه وه هاته وه و گه يشت به عومهر ي ڪوري خه تتاب و عه لي

۱ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا واهاتوه.

۲ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واهاتوه.

۳ - له الاستيعاب ج ۴ ص ۸۷ دا واهاتوه.

ڪوپري نه بوتاليب، عومري هاواري ڪرد بڻ ٿي وانهي دوروبهري: ٺهه جبهه
 پارچه پارچه بڪن ٿاوريشم دهپوشيٽ؟ له کاتي ٿاشتيا له ناوماندا ڪوچ ڪراو بوو،
 ٿي وانيش جبهه ڪه يان دراند، خاليد وتي: ٺهي ٿي بوحه سهن ٺهي بهني عه بدمه ناف ٺهه
 پايه تان له دهستدا؟ عهلي وتي: شڪان دهلييت يان خيلافت؟ وتي: له ٺيوه باشت
 نه بوو بڻ ٺهه پايه ٺهي بهني عه بدولمه ناف، عومر به خاليد دي وت: خوا زمانت
 بههستي سويند به خوا بهردهوام دروڙني له ناو قسه ڪه تدا ديٽ و دهچي و زيانيشي
 تنها بڻ خويهي تي.^۱

ٺين سهعد ج ۴ ص ۹۷ له ٺوم خاليد دي ڪچي خاليد دي ڪوپري سهعدي ڪوپري
 عاصه وه هيٺاويه تي دهليٽ: باوڪم له دواي بهيعه تدان به ٺهه بوبه ڪر له يهه نه وه
 هاته وه بڻ مهدينه، به عهلي و عوسماني وت: پازي بوون بهني عه بدمه ناف ٺهه ڪاره
 له جياتي ٺيوه بگرنه دهست؟ عومر گواستيه وه بڻلاي ٺهه بوبه ڪرو ٺهه بوبه ڪريش
 داواي بهيعه تي ليٺه ڪردو عومر وه لامي دايه وه و خاليد سي مانگ بهي بهيعه تدان
 مايه وه، دواتر ٺهه بوبه ڪر داي بهلايدا له کاتيڪدا له ماله وهيدابوو، سهلامي لي ڪرد،
 خاليد پئي وت: چه زده ڪهيت بهيعه ت پي بدهم؟ وتي: چه زده ڪم بيٺه ناو صولح و
 ريڪه و ٽنيڪه وه ڪه موسلمانان چوونه ته ناوي، وتي: شهو بهيعه ت پي ددهم،
 ٺهه بوبه ڪر هات و له سهه ميني بهريو و خاليد بهيعه تي پيدا، ٺهه بوبه ڪر پاي باشي
 بهرام بهري هه بوو و پريزي دهگرت، ڪه ٺهه بوبه ڪر سهه ربازي نارد بڻ شام ٺالاي
 موسلماناني دايه دهست ٺهه و ٺالاکهي بڻ هيٺايه ماله وه، عومر به ٺهه بوبه ڪري
 وت: خاليد ده ڪه يته گه وره يان له کاتيڪدا ٺاواي دهوت؟ بهردهوام پئي دهوت تا
 ٺهه بوبه ڪر ٺهه رواي دهوسي نارد و پئي وت: خليفه ي پيغه مبهه (ﷺ) پيٽ دهليٽ:
 ٺالاکه مان بڻ بگيريه وه، ٺهه ويش دايه دهستي و پي وت: سويند به خوا ويلايه ت و

^۱ - سهيف و ٺين عه ساڪير به ڪورتي له صهخره وه هيٺاويانه، له كنز العمال ج ۸ ص ۵۹ يشدا
 هاتوه.

دهسه ڏاتدانتان به ٿيڻه دلخوشي نه ڪردين و لابرديشمان بيڙاري نه ڪردين،
 سه ڪونه ڪراو تو نيت، هيڻدهم بيني نه بوبه ڪر هات بولاي باوڪم و پوزشي بو
 دهينا يه وه و سوربوو له سه نه وهى ناوى عومر نه هيڻيت، سوڻند به خوا باوڪم
 تا مردن سوڙي بو عومر هه بوو. ساجي له عائيشه وه (رضي الله عنها) باوڪم
 شمشيري هه لگرتبوو و به سواري و ڏاڏهه ڪي به رهو (ذي القصة) چوو، عهلي ڪوپي
 نه بوتاليب هات و جلوهي و ڏاڏهه ڪي گرت و وتي: بو ڪوي نه ي خهليفه ي پيڻه مبهري
 خوا؟ نه وهى پيڻه مبهري (ﷺ) له پوڙي نوحودا پيي وتيت هه مان شتت پي دهليم
 (شم سيفك ولا تفجعنا بنفسك، فوالله لئن اصبنا بك لا يكون للاسلام بعدك نظام
 ابداء) (شمشير هه ڪهت بخه ره وه ناو ڪه لان و به خوت ڏلگرانمان مه ڪه چونڪه به خوا
 نه گهر تو له دهست بدهين هه رگيز دواي تو ئي سلام نيزامى نابي) نه ويش گه پايه وه و
 سوپا ڪي به پيڪرد.^۱

^۱ - له كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۲ دا هاتوه، دارقوتنيش به هه مان شيوه هيناويه تي، له البداية
 والنهاية ج ۶ ص ۳۱۵ يشدا هاتوه.

(گىرانبەھرى خىلافەت بۇ خەلك)

ئەبۇنەئىم لە (فضائل الصحابة) لە ئەبۇبەكرە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
ئەي خەلىكىنە ئەگەر واگومان دەبەن من حەزىيان ۋىستى خىلافەتم لە ئىۋە و
موسلمانان بىردوۋە، نا سۆيىند بەخۇا بەۋجۇرە نىيە، يەك شەۋيان پۇژ نەبۇۋە
سۈۋرەم لەسەر خىلافەت و بە ئاشكراۋ نەيىنىش داۋام لە خۇا نەكردوۋە تا
خىلافەتم پى بېخىشى، كارىكى گەرەم گرتۈۋەتە ئەستۇ كە تۈنەيم نىيە مەگەر
بە پىشتەبەستىن بەخۇا، حەزم دەكرد بۇ ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بىت تا
بىكرەيە و ۋازم بېيىنايە و بىگىرەمەۋە بۇتان و بەيەتتى ئىۋەم لانەبىت، دەي كىتان
پى باشە بىدەنە دەست ئەۋ، چۈنكە مەنىش تەنھا كەسىم لەئىۋە.^۱

تەبەرانى لە عىساي كۆرى عەتىۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ) كە
بەيەتتى پىدرا بەيەنى ھەستە و تارى بۇ خەلك خۇيىندەۋە و تى: ئەي
خەلىكىنە من راي ئىۋەم دەۋى بتاندەمەۋە، من چاكتىنى ئىۋە نىم، دەي
بەيەت بەدەن بە چاكتىنتان، ئەۋانىش ھەستان بۇلاي و وتيان ئەي خەلىفەي
پىغەمبەرى خۇا سۆيىند بە خۇا تۇ چاكتىنمانىت، وتى: ئەي خەلىكىنە خەلكى
بە حەزو ناچارىش ھاتنە ناۋ ئىسلام ئەۋانە جى پەناي خۇان، ئەگەر
دەتانەۋىت خۇاي گەرە ھىچى بە زىمەي خۇي لىتان نەۋىت دەي بىكەن، من
شەيتانىم ھەيە لام ئامادەيە، ئەگەر بىننىتان تۈۋرەبۇوم لىم دۈۋرەكەۋنەۋە تا
بەرامبەرتان ھەلە نەبم، ئەي خەلىكىنە دەستكەۋتەكانى غۇلامەكانتان لەبەرچاۋ
بىگرن، چۈنكە گۆشتى بە حەرام پەيدا بۈۋىت بەھەشت ناىگىرەتەخۇ، دەي ۋىيا
بن و چاۋتان لەسەرم بىت، ئەگەر راست بۈۋم يارمەتىم بەدەن، ئەگەرەش لامدا

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا ۋاھاتۇرە.

راستم بکه نه وه، نه گهر گوږپرایه لی خوا بووم گوږپرایه لم بن، نه گهریش لامدا به گویم مه که ن.^۱

عشاریش له نه بی جوحافه وه هیناویه تی ده لیت: که به یعت درا به نه بوبه کر سی پوژ دهر گای داخست و هر پوژیک ده هات بولای خه لک و ده یوت: نه ی خه لکینه من به یعتی نیوه ده گپر مه وه بوتان، ده ی کیتان پی باشه به یعتی پی بدن، له هه موو نه وانده دا عه لی کوپی نه بوتالیب هه لده ساو ده یوت: به یعتت لی ناسینینه وه و ناشمانه ویت، پیغه مبه ر (ﷺ) تو ی پیشخست ئیتر کی دوات ده خات؟ له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا هاتوره، ئین نه جار له زهیدی کوپی عه لی له بارکیه وه هیناویه تی ده لیت: نه بوبه کر له سر مینه به ره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی: کی هیه پیی ناخوشه باوازیبم بو ی؟ سی جار نه وه ی وت: له وکاته دا عه لی کوپی نه بوتالیب هه ستا و وتی: نه به خوا لات نابهن و نه وه شمان ناویت، کی ده توانیت دوات بخات له کاتیکدا پیغه مبه ری خوا پیشی خستی؟^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا واهاتوره، هه یسه می ج ۵ ص ۱۸۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عیسی کوپی سوله یمان هیه که لاوازه، عیسی کوپی عه تیه ش هیه که نایناسم، ته واو،
^۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوره.

(قبول كىردى خىلافەت بۇ بەرژەۋەندىكى ئايىنى)

ئىبن رەھەبىيە ۋە ئەدەنى ۋە بەغەۋى ۋە ئىبن خوزەيمە لە پافىيى كۆرى ئەبى پافىيەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: كاتىك خەلىكى ئەبۇبەكرىيان كىرد بە خەلىفە ۋەتم: ھاۋرىكەم كە فەرمانى پىكردەم تا نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس، مەنىش ۋەتم ئەبۇبەكرى ھىچت بىردىت كە چىت پى ۋەتم؟ نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس كە چى خۆت بوۋىتە بەرپىرسى ئوممەت. ئەبۇبەكرى ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دۈيى كىرد خەلىكى تازە مۇسلىمان بىۋىن، ترسام ھەلگەرىنەۋە ناكۆكى پوۋىدات، بۇيە بە ناخەزى ۋەرمگرت، بەردەۋام پۇزىشى دەھىنايەۋە تا قبولم كىرد.^۱

(خەفەتخواردن بە قبول كىردى خىلافەت)

ئىبن رەھەبىيە ۋە خەيسەمە لە (فضائل الصحابة) ۋە جگە لەۋىش لە كەسىكى بىنەمالەى پەبىيەۋە ھىناۋىيەتى كە دەلىت: بىستى ئەبۇبەكرى كاتىك بوۋ بە خەلىفە لە مالەۋە بە خەفەتبەرى دانىشت ۋە ۋەمەر چوۋ بۇلاى ئەۋىش سەركۈنەى دەكرد ۋەتم: تۇ ئەم كارەت تۈۋش كىردم، سكالاي بىردەلەى تا دادۋەرى نىۋ خەلك بىكات، ۋەمەر پىيى ۋەتم: مەگەر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈۋى (ان الوالى اذا اجتهد فاصاب الحق فله اجران وان اجتهد فاخطا الحق فله اجر واحد) (بەرپىرس ئەگەر ئىجتىھادى كىرد ۋەلەى كىرد ئەۋا پاداشتىكى بۇ ھەيە، ئەگەر ئىجتىھادى كىرد ۋەلەى كىرد ۋە پاداشتى بۇ ھەيە) ۋەك ئەۋەى بارى سەرشانى ئەبۇبەكرى سوۋك بىكات.^۲

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۵ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا ۋاھاتوۋە.

ٺه بوعوبه يدهو عوقه يلى و ته بهراني و ئين عه ساكيرو سه عيدي كوپى مه نسورو
جگه له ویش له عه بدولرہ حماني كوپى عه وفوه هيناويانه ٺه بوبه كرى صديق (ﷺ)
لهك اتى نه خوشى سهره مهرگيدا پيى وت: ته نها خهفت بؤ سى شت ده خوم كه
كردومن بریا نه مده كردن، سى شتیش كه نه مكدن خوزگه ده مكدن. سى شتیش
خوزگه پرسىارم ده كرد له پيغه مبه (ﷺ) له باره يانه وه. ئينجا فرموده كه
دينيت و تيايدا هاتووه: خوزگه له پوڙى كه پرى بهنى سه عيده باره كه م ده خسته
سهرشاني ٺه بوعوبه يدهو كوپى جهراح يان عومهر. تا ٺه و يه كه م ٺه ميرو منيش
وه زير بوومايه وه، خوزگه كاتيك خاليدم نارد بؤ شام عومهرم بؤ عيراق بناردايه، تا
بهراست و چه پدا له پيى خوادا دهستم بكردايه ته وه، ٺه و سيانه ي حزم ده كرد له
پيغه مبهريان بپرسم، حزم ده كرد له سهر ٺه م كاره (خيلافهت) پرسىارى لييكه م له
چيدايت تا ناكوكى له سهر نه بى، ههروه ها ليى بپرسم ئايا پشتيوانان هيچ له مه يان
بؤ ههيه؟

١- له كنز العمال ج ٣ ص ١٣٥ دا هاتووه، ههيسه مى ج ٥ ص ٢٠٣ ده ئيت: له سه نه ده كه دا عه لوانى
كوپى داودى به جهلى ههيه كه لاوازه، ٺه م ٺه سهره له وانه يه ناره زايى له پوودا ههيه.

(لە بىرى خۇدانان)

ئىبن سەعد ۳ ج ۱۹۹ لە ئەبى سەلەمەنى كۆپى عەبدولپەرھىمان و جگە لە ۋە ۋە
 مېناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق كاتىك بەرە ۋە كۆتايى ژيان دەچو ۋە عەبدولپەرھىمانى
 كۆپى بانگىردو ۋەتى: لە بارەى عومەرى كۆپى خەتتە ۋە قىسم بۇ بىكە، ۋەتى:
 ھەرپرسىيارىك لىبىكەيت خۇت شارەزايىت لە من لەسەرى زىاترە، ئەبۇبەكر ۋەتى:
 ئەگەرىش! ۋەتى: سۆيىند بەخۇا ئەو لە پاي تۆ لەسەرى باشتەرە، پاشان عوسمانى
 كۆپى عەففانى بانگىردو ۋەتى: لە بارەى عومەر ۋە قىسم بۇ بىكە، ۋەتى: تۆ لە ئىمە
 باشتىرى دەناسى، ۋەتى: دەى لەسەر ئەۋەى ئەبۇعوبەيدوللا (باسى بىكە بۆم)
 عوسمانى كۆپى عەففان ۋەتى: بە خۇا من ۋادەيناسم پەنا ۋە نادىيارى لە ئاشكرا ۋە
 دىيارى باشتەرە، لەنا ۋە ئىمەدا نمونەى ۋەك ئەو نىيە، ئەبۇبەكر ۋەتى: پەرھەمەتى خوات
 لى بىت سۆيىند بە خۇا ئەگەر دەستەم لە ۋە بەردايە تۆم دەگرت، لەگەل ئەۋانەشدا
 پراۋىژى كرد بە سەعیدى كۆپى ئەۋەر ۋە ئوسەيدى كۆپى حوچەيرو كۆچەرەن ۋە
 پىشتىۋانانى دىكە ئەۋە، ئوسەيد ۋەتى: بە خۇا ۋە دەناسم دۋاى تۆ چاكتىرە، بۇ
 پەزەمەندى پازى ۋە بۇ توورەى توورەيە، ئەۋەى نەيىنى زىاترە باشتەرە لەۋەى
 ئاشكراى زىاترە، كەس لە ۋە بەھىزتر نىيە تا بتوانى ئەۋە كارە بگىرتتە ئەستۇ.

ھەندى لە ھاۋەلەن بىستىيان عەبدولپەرھىمان ۋە عوسمان چوون بۇلاى ئەبۇبەكر ۋە
 بە تەنىيا دۋاندوۋىيە، ئەۋانىش چوون بۇلاى ئەبۇبەكر ۋە كىكىيان ۋەتى: تۆ چى بە
 پەرۋەردىگارت دەلىيىت ئەگەر پىرسىيارى لىكردىت لەسەر دانانى عومەر ۋەك
 بەرپىرسمان لە كاتىكدا دەزانىت عومەر توند ۋە توورەيە؟ ئەبۇبەكر ۋەتى: دامنىشىنن
 ئەرى بە خۇا دەمتىسىنن، ئەۋەى ستمەتن لە پوۋ بەكارىيىنى قوربەسەرە، دەلىم
 خۋايە چاكتىرەن كەسم لەسەرىيان دانا، ئەۋەى پىم ۋە تىت بىگەيەنە بەۋانى دىكەش،
 پاشان پاكشا ۋە عوسمانى كۆپى عەففانى بانگىردو ۋەتى: بنووسە:

(بەناوی خۆای بەخشندەى مېھرەبان)

ئەمە بەلئىنى ئەبوبەكرى كۆپى ئەبوقەھفەيە لە كۆتای ژيانى دونيا و لە كاتى
لیدەرچوونى و لە سەرەتای پۆژى دوايى و چوونەناويدا كاتى بېباوەر باوەردىنى و
دەرچوو دەگەرپیتەو و درۆزان باوەردەكەت من لە دواى خۆم عومەرى كۆپى خەتتاب
دادەنەيم لەسەرتان، دەى گويى لى بگرن و گويپاىەلەن، من خىرم بۆ خوا و
پيغەمبەرەكەى و ئايىنەكەى و خۆم و ئىۋەش دەۋى، ئەگەر دادپەرۋەر بوو ئەو
گومانم پيى وايە و واى دەناسم، ئەگەرئىش وانەبوو ھەركەسە و بەپيى دەستكەوتى
دەبىت، چاكەم ويستو و غەيب نازانم (وسيعلم الذين الظلموا اي منقلب ينقلبون)
سەلام و پەحمەتى خواتان لى بىت.

پاشان فەرمانى كرد مۆرى نامەكەى كرد و دواتر ھەندىكيان وتیان: كاتىك
ئەبوبەكر بە ھۆش چوو ئەونا مە دەرچوو و ناوى عومەرى تیدا نەھاتبوو، پيش
ئەو دى ناوى كەس ببات برا، عوسمان نووسى من عومەرى كۆپى خەتتاب
لەسەردانان، پاشان ئەبوبەكر بە ھۆش ھاتەو و وتى: ئەو دى نووسىوتە بۆم
بخوینەرەو، كەناوى عومەرى بۆ خویندەو ئەبوبەكر اللە اكبرى كرد و وتى: وا
دەبينم ترسایت ئەگەر بە ھۆش نەيەمەو، بۆيە ئەو دى نووسى، دەى خوا لەسەر
ئىسلام و مۇسلمانان پاداشتى خيىرت بداتەو، سویند بەخوا تۆ شياوى بوويت،
پاشان فەرمانى پيكرى بە مۆركراوى برد و عومەرى كۆپى خەتتاب و
ئوسەيدى كۆپى سەعيدى قرزى لەگەلیدا بوون، عوسمان بە خەلكەكەى وت: ئايا
بەيەت دەدەن بەو دى لەم نامەدا ھەيە؟ وتیان: بەلى، ھەندى وتیان: پيمان بلى
چيە، ئىبن سەعد دەلئت: بيزەرەكە وتى عومەرە، ھەموو بەو پازى بوون و بەيەتیان
دا، پاشان ئەبوبەكر عومەرى بە تەنھا بانگكرد و ھەسيەتى بۆكرد، پاشان لەلای چوو،
ئەبوبەكر دەستەكانى بەرزكردەو و وتى: پەرۋەردگار من بەم كارەم چاكەى
مۇسلمانانم ويست و لە ئاشووبى دژ بە مۇسلمانان ترسام، بۆيە ئەو كەسەم
لەسەردانان كە تۆ چاكتر دەيناسى و پاى خۆم بۆ خستەكار و چاكترينيانم كرد بە

بەرپرسىيان، ئەۋەى لە ھەموويان بەھىزترە و سوورتەرە لەسەر پىنموني و چاكيان،
واسەرە مەرگىشسم كە فەرمانى تۆيە ھاتوۋە، دەى لەناويان بەجىم بىللە ئەۋانە
بەندەى تۆن و گەردنيان بەدەستتە، باريان چاك بكە و بۆيان چاك بكە، بىكە بە يەكيك
لە خەلىفە راشيدىنەكانت كە پىنموني پەحمەت و پياوچاكان لە دواى ئەو
بگريته بەرو خەلكەكەشى بۆ چاك بكە.^۱

ئىبن عەساكىرو سەيف لە ھەسەنەۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: كاتىك بارى
ئەبوبەكر (ﷺ) قورس بوو واى بەباش زانى خەلكى بۆ كۆبكەنەۋە، پىي وتن: دەبينن
تووشى چى بووم و وادەزانم مەرگم ھاتوۋە، خواى گەۋرە سويندى بەيەتە منى
لەسەرنە ھىشتوون و بارەكەى گىپراۋەتەۋە بۆ خۇتان، دەى كىتان پىي باشە بىكەن بە
ئەمىرى خۇتان ئەگەر لە ژيانمدا كەستان دانا باشتەرە تا ئەۋەى لە دواى خۇم ناكۆك و
دووبەرەك نەبن، ئەۋانىش ھەستان و بەجىيان ھىشت تا ئەۋەى لەسەر كەسىك پىك
نەبوون و گەپانەۋە بۆلاى و وتيان: كەسىكمان پىي بلى ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ)،
وتى: ئاخۇ پىدەچىت ناكۆك بن، وتيان: نا، وتى: دەى بەلىنى خواتان لەسەرىيت
لەسەر پەزامەندى؟ وتيان: بەلى، وتى: دەى مۆلەتم بەدن تا بپوانمە ئەم
بەرپرسىيارىتيەى لاى خواۋ ئايىنەكەى و بەندەكانى، ئەبوبەكر ناردى بە شوين
عوسمانى كوپرى عەففانداۋ وتى: كەسىكم پىي بلى چونكە سويند بە خوا تۆلاى من
شياۋى جى كەسىتى ئەۋەى، ئەبوبەكر وتى بنووسە، ئەۋىش نووسى تا
گەيشتەلاى ناۋەكە ئەبوبەكر لە ھۆش چوۋ، كە بە ھۆش ھاتەۋە وتى: بنووسە
عومەر.

لالەكانى لە عوسمانى كوپرى عوبەيدوللاى كوپرى عەبدوللاى كوپرى عومەرەۋە
ھىناويەتە دەلىت: كاتىك ئەبوبەكر سەرەمەرگى ھات عوسمانى كوپرى عەففانى
(ﷺ) بانگكرد و بەلىنەكى لانووسى، دوايى ئەبوبەكر پىش ئەۋەى ناۋى كەس بلى

بوورایه وه، عوسمانیش نووسی عومهری کوپری خه تتاب، نه بوبه کر به هوش هاته وه و به عوسمانی وت: ناوی کیّت نووسی؟ وتی: که باری تۆم بینی ترسام به جیمان بهیّلیت بۆیه نووسیم عومهری کوپری خه تتاب، نه ویش وتی: په حمه تی خوات لی بیت، نه گهر خوشت بنووسیا به شیاوی بوویت، ئینجا ته لحه ی کوپری عوبه یدوللا هات بۆلای و وتی: من نیردرای کۆمه لیکم بۆلات ده لێن تۆ تووره یی عومهر له ژیا نندا ده زانیت، ئینجا چۆن دوا ی مردنت کاروباری ئیمه ی ده ده یته ده ست؟ خوا پرسیا رت لی ده کات له و باره وه، بزانه تۆ چی ده لییت، نه ویش وتی: دامنی شین، ئایا به خوا ده مترسینی؟ هه رکه س باری ئیوه به خه ون بزانی قوربه سه ره، نه گهر خوا پرسیا ری لی کردم ده لیم: له سه ره بنده کانت چاکترینیان بۆ خویانم دانا وه، به وانی دیکه ش نه مه بلی.

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۹۶ له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لییت: که نه بوبه کر سه ره مه رگی هات عومهری له جینی خو ی دانا، عه لی و ته لحه (ﷺ) چوون بۆلای و وتیان: کیّت دانا وه؟ وتی: عومهر، وتیان: نه ی چی به په ره ردگارت ده لییت؟ وتی: ده مخه نه به رد هم خوا؟ من چاکتر له ئیوه زانیاریم به خوا و عومهریش هیه، ده لیم چاکترین به نده ی خۆتم له سه ریان دانا وه.

ئین نه بی شه یبه له زه یدی کوپری حارسه وه هیئاویه تی نه بوبه کر که سه ره مه رگی هات ناردی به شوین عومهر دا تا له جیا تی خو ی دایبنی، خه لکی وتیان: عومهری توندو توپه مان له سه ره داده نییت، ده ی به لکو که بوو به والیمان توندترو توپه تربیت نه وکات که گه یشتیته وه به په ره ردگارت چی ده لییت؟ نه بوبه کر وتی: نه ری به په ره ردگارم ده مترسینی؟ ده لیم خوا به چاکترین به نده ی خۆتم له سه ریان دانا وه.

۱- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه، به یه قی ج ۸ ص ۱۴۹ دا به هه مان شیوه له عائیشه وه هیئاویه تی، ئین جه ریر ج ۴ ص ۵۴ به و واتایه له نه سما ی کچی عومه یسه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی.

۲- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

(راویژکاری بۆ کاروبار له نیوان چاکخوازانی ئەو کارەدا)

تەبەرانی لە عومەرەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتیڤ ئەبولولئوئە دای لە عومەر دوو خەنجەری لێدا، عومەر وای زانی لەناو خەڵکدا تاوانیکی هەیە و نایزانیت، بۆیە ئیبن عەبباسی بانگکرد، عومەر زۆر ئیبن عەبباسی خوشدەویست و لە خۆی نزیک دەکردەوه و گویى لێدەگرت، وتی: حەزەدەکم بچیت لەسەر ئەم بارەم گویى لە قەسەى خەڵک بگريت بزانیت چۆنە، ئیبن عەبباسیش چوو و بیدایە بە پال هەردەستەیهکی خەڵکدا دەیبینی دەگریان، گەڕایەوه بۆلای عومەر و وتی: ئەمى ئەمیری باوەرداران دەمدا بەلای هەر دەستەیهکدا دەمبینین دەگریان وەک ئەوهی ئەمەڕۆ کۆرە هەرزەکارەکانیان لە دەستبەندن، عومەر (ﷺ) وتی: کى کوشتمى؟ وتی: ئەبولولئوئەى مەجووسى کۆیلەى موغەیرەى کۆپى شوعبە، ئیبن عەبباس وتی: بزه وخەندەى سەر پوختساریم لى بەدیکرد و وتی: سوپاس بۆ ئەو خواپەى کەسیڤ نەبوو بلیت لا اله الا الله، من دوورەپەریزیم لێدەکردن هیچ بیباوەریکی عەجەم بەینن کەچی ئیوه بە گویتەن نەکردم، پاشان وتی: براکانم بۆ بانگ بکەن، وتیان: کامانە؟ وتی: عوسمان و تەلحە و زوبەیر و عەبدولرەحمانى کۆپى عەوف و سەعدى کۆپى ئەبى وەقاص (رضي الله عنهم)، ناردى بە شوینیاندا و دواتر سەرى لەسەر پانم دانا، کە هاتن و تم: واهاتن، وتی: بەلى پوانیمە کاروبارى مۆسلمانان یەکیڤ لەم شەشەتان کە گەورە و سەرى خەڵکن، دەبیڤت یەکیڤ لە ئیوه کاروبارەکە بگرنەدەست تا ئیوه راستین خەڵکیش راست دەبن، ئەگەریش ناکۆکیەک هەبیڤت لە نیو ئیوهدا دەبیڤت، کە بیستم باسى ناکۆکی و دووبەرەکی کرد هەرچەندە وامدەزانی پوودەدات چونکە هەرچی دەوت دەمبینى دەهاتەدی، پاشان خویڤیڤى زۆرى لێچوو، چپەچپ کەوتە نیوانیانەوه تا ئەوهى وامزانی بەیعت بە یەکیڤ لەخویان بەدن، و تم ئەمیری باوەرداران زیندوو هیشتا نەمردوو، ئیتر چۆن دەکریڤت دوو خەلیفە هەبن و یەکدی ببینن، عومەر وتی: هەلمگرن و ئیمەش وامانکرد، وتی: راویژبەسى کەس بکەن و

باصوھەيىبىش نوپۇز بۇ خەلک بىكەت، وتيان ئەي ئەمىرى باۋەرداران پايۇز بەكى
 بىكەين؟ وتى: پايۇز بە كۆچەرەن و پىشتىوانان و يەكى لەۋانەي سەربازانى ئىرە، پاشان
 داۋاي بېرىك شىرىى كىرد و خواردىيەۋە، سىپايى شىرەكە لە شوپىن بىرەنەكانىيەۋە
 دەرھات، ئەۋكەت زانى مەرگە، وتى: ئىستە ئەگەر ھەموو دۇنيا ھى من بىت دەيدەم بە
 سەختى ئەمە و سوپاس بۇ خوا لەمەدا تەنھا خىر بەدەيدەكەم، ئىبن عەبباس وتى:
 ئەگەر بىتۋايە (خوا پاداشتت بداتەۋە) مەگەر پىغەمبەر (ﷺ) نىزاي نەكرد خۋاي
 گەرە ئىسلام و مۇسلمانان شىكۋدار بىكەت كاتىك مۇسلمانان لە مەككە دەرەسان،
 كاتىك مۇسلمان بوويت عىزەت و شىكۋەبوو و بە تۇ ئىسلام و پىغەمبەر (ﷺ) و
 ھاۋەلانى سەرگەۋتن، كۆچت كىرد بۇ مەدىنە و كۆچەكەت فەتھىك بوو، پاشان لە
 ھەموو مەيدانىكى جەنگى بىباۋەراندا لەو پۇرۇ و ئەو پۇرۇدا بەشدار بوويت،
 پىغەمبەر (ﷺ) دۇنياي بەجىھىشت و لىت پازىبوو، دواتر لەسەر بەرنامەي
 پىغەمبەر (ﷺ) و ھزىرى خەلىفەي دواترى پىغەمبەر (ﷺ) بوويت، بە مۇسلمانەكان
 كەۋىتتە لىدانى ھەلگەپراۋەكان تا خەلكى بە ھەزو ناھەزىش بىت ھاتنەۋە ناو
 ئىسلام، خەلىفە مرد و لىت پازى بوو، پاشان بە چاكتىن شىۋە كاروبارى خەلكت
 گرتەۋە دەست، خوا شىۋىنيانى پى ناۋەدان كىردىت و سامانى پى كۆكرىتەۋە و
 دوزمنى پى دورخستىتەۋە، بەھۋى تۆۋە خۋاي گەرە بۇ ھەر مالىك فراۋانى
 ئايىن و پۇزى بەخشى، پاشان دواجار شەھىدى كىردە بەشت دەي پىرۇزت بىت،
 عومەر وتى: بە خوا لەخۇبايى ئەۋەيە ئىۋە لەخۇبايى بىكەن، پاشان وتى: ئەي
 ئەبۇعەبدوللاى خوا لە پۇزى دوايىدا شاھەتەم بۇ دەدەيت؟ وتى: بەلى، وتى:
 خۋايە دەي سوپاس بۇ تۇ، ئەي عەبدوللاى كوپرى عومەر كۆلم بەخەرە سەرزەۋى.
 مەنىش لەسەر پانم خستەم سەر قاچم، وتى: بىخەرە سەرزەۋى، تا ئەۋەي پىش و
 كۆلمى كەۋتنە سەرزەۋى، وتى: ھاۋار بۇ خوت و دايكت ئەي عومەر! ئەگەر خوا
 لىت خۇش نەبىت ئەي عومەر! پاشان گىيانى سپارد پەھمەتى خۋاي لى بىت، كە
 گىيانى سپارد ناردىيان بە شوپىن عەبدوللاى كوپرى عومەردا، ئەۋىش وتى: نايەم

بۆلاتان ئەگەر ئەۋەدى ھەرمانى پېكىرد لە ھاۋىژكردنەكەى كۆچەرەن و پىشتىوانان و سەربازاندا نەيكەن، ھەسەن وتى: باسى كارى سەرەمەرگى عومەر و ترسى لە پەرەردىگارى بۇ كىرد و وتى: بەھجۆرە باۋەرداردەبىت چاكە و ترس كۆبكاتەۋە. بەلام دوۋر و خراپە و سەرەكەشى كۆدەكاتەۋە، سوپىند بەخا لەۋبەندانەى چوون و ئەۋانەش ماون كەسم نەدى چاكەى زىياد بىكات مەگەر ئەۋەدى ترس و بىمى زىيادى دەكرد، ھەرچىەكىش لەۋانەى بىنيومەن كە چوون يان ماون ھەربەندەيەك خراپەى زىياد بىكات سەرەكەشى و لەخۇبايىبوون زىياد دەكات.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۴۴ و ئەۋەغوبەيدە و ئىبن ئەبى شەيب و بوخارى و نەسائى و جگە لەۋانەش لە ەمەرى كوپى مەيمونەۋە ھىناۋيانە - ھەرموى چىرۆكى شەھىدبوونى عومەر (ﷺ) دىنيت تىايدا ھاتوۋە: بە ەبدوللاى كوپى عومەرى وت: بزانە چەند قەرزەم لەسەرە حسابى بكە، ئەۋىش وتى: ھەشتا و شەش ھەزار، وتى: ئەگەر سامانى عومەر بەشىكرد ئەۋا مال و سامانەكەيان بەدەرەۋ، ئەگەر بەشى نەكرد داۋا بكە لە بەنى ەدى كوپى كەعب ئەگەر بەشى كىرد باشە ئەگەر نا داۋا لە قورەيش بكە، لەۋە زىياتر داۋا لەكەس مەكە و قەرزەكەم بەدەرەۋ، بىرۇ بۆلاى عائىشەى دايكى باۋەرداران و سەلامى لى بكە و بلى عومەرى كوپى خەتتاب داۋاى مۆلەت لى دەكات نەلىت ئەمىرى باۋەرداران. چونكە مەن ئەمىرۇ ئەمىرى باۋەرداران نىم - تا لە پال ھاۋەلەكەيدا بە خاك بسپىردىت، دايكمان وتى: بەخا مەن بۇ خۆم دانابو و ئەمىرۇ دان بە ۋىستى خۆمدا دەنم بۇ ئەۋ، كە ھاتەۋە وتى: چى بوو؟ وتى: مۆلەتى پىدايت، عومەر وتى: ھىچ لەۋە لام گرنگىزىنە، پاشان وتى: ئەگەر مەردم لەسەر جىگەكەم بمبەن و دواتر داۋاى مۆلەت بكە و بلى عومەرى كوپى خەتتاب داۋاى مۆلەت دەكات، ئەگەر مۆلەتى دا بمبە ئەگەرنا بمگىرپنەۋە بۇ گۆپستانى مۇسلمانان، كە بىردىان خەلكى ئەۋ پۆژ و ابوون كە چەرمەسەرى و ايان بە خۇيانەۋە نەدىبىت،

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۷۶ دىت: سەنەدەكەى ھەسەنە.

عەبدوللانى كۆپى عومەر سەلامى كىردى وتى: عومەر وتى: عومەرى كۆپى خەتتە
داۋاي مۆلەتتە لى دەكات، ئەۋىش مۆلەتتى پىداۋ لەگەل پىغەمبەرەكەي و ئەبۇبەكرىدا
پىزىدارى پاكىرت، لەسەرەمەرگدا بە عومەرىيان وت: كەس لە داۋاي خۆت دانانىيت؟
وتى: كەس لەو كەسانە بۇ ئەۋ پۈستە بە شىۋىتر نازانم كە پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك مرد
لىيان پازى بوو، كاميان دابىن ئەۋە خەلىفە داۋاي مەن، ئىنجا ناۋى ئەمانەي ھىنا،
عەلى و عوسمان و تەلحە و زوبەير عەبدولپەرھمانى كۆپى عەۋف و سەعد (رضي الله
عنهم) ئەگەر سەعد بوو باشە، ئەگەرنا ھەركاميان بوون بە خەلىفە با پىشت بېستىن بە
سەعد، چونكە پىم وانىە بە دورور بىمىنىتەۋە لە بىتوانايى و ناپاكى لە پروۋاندىن،
عەبدوللانى دانا تا پراۋىژى ھەبى لەگەلىيان بەلام مافى بوون بە خەلىفەي نەبى، كە
كۆبۈنەۋە عەبدولپەرھمانى كۆپى عەۋف وتى: كارەكەتان بدەنە دەست سى كەس،
زوبەير داۋە دەست عەلى، تەلحە داۋە دەست عوسمان، سەعد داۋە دەست
عەبدولپەرھمان، ئەۋ سىيانە كۆبۈنەۋەۋە كارەكە بۇ ئەۋان بوو، عەبدولپەرھمان وتى:
كامتان خۆى لەم كارە بە دورور دەگرى و دەيدات بەمن؟ تا بەلىنى خواتان پى بدەم
دەست بەردارى گەۋرەيى و چاكتىرىنيان بۇ موسلمانان نەبىم، وتيان باش، عەلى بىردە
كەنارو پىي وت: تۆ لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) نىزىكترو لە پىشتى، بەلىنى خوات
لەسەردادەنىم ئەگەر تۆم كىرد بە خەلىفە دادپەرۋەردەبىت، ئەگەر عوسمان بوو
گوپراپەلى و گوپىگىر بىكەيت، وتى: بەلى، عوسمانىشى بىردە ئەۋلا و ھەمان شتى
پى وت، عوسمانىش وتى: بەلى، پاشان بە عوسمانى وت: دەى عوسمان دەستى
بىنە، ئەۋىش دەستى كىردەۋەۋە عەبدولپەرھمان و عەلىش لەگەل خەلكەكەش
بەيەتەيان پىدا.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن سەعد لە عەمرەۋە ھىناۋايانە عومەرى كۆپى خەتتە
(ﷺ) كە سەرمەرگى ھات وتى: عەلى و تەلحە و زوبەيرو عوسمان و
عەبدولپەرھمانى كۆپى عەۋف و سەعد بۇ بانگ بىكەن، كەسىيانى نەۋاندى جگە لە
عەلى و عوسمان، بە عەلى وت: ئەى عەلى ئەۋ دەستە نىزىكى تۆ لە پىغەمبەر (ﷺ) و

بهخششی خوایی زانست و شاره زاییت دهناسن، دهی ئەگەر تۆ بوویتە خەلیفە لەخوا بترسە، بەنی فلان لەسەر گەردنی خەلک رامەگرە، بە عوسمانیشی وت: ئەی عوسمان ئەوانە زاوایی تۆ دەزانن کە زاوای پیغەمبەر (ﷺ) یت و تەمەن و پلە و پایە و پزیزت هەیه، ئەگەر تۆ بوویتە خەلیفە لە خوا بترسە و بەنی فلان لەسەر گەردنی خەلک رامەگرە، ئینجا وتی: صوھەیبم بۆ بانگ بکەن، سێ پۆژ نوێژ بۆ خەلک بکە، با ئەمانەش لە مەلیکدا کوێبنەو، ئەگەر لەسەر کەسیک یەکدەنگ بوون ئەوکات بدەن لە ملی هەر کامیان کە ناکۆک و دووبەرەکە.

ئێین سەعد لە ئەبی جەعفەرەو هیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب بە هاوہ لانی راویژی وت: لەم کارەتاندا راویژیکەن، ئەگەر دوو دوو بوون دووبارە راویژیکەنەو، ئەگەر چوارو دوو بوون ئەوا زۆرینەکە وەر بگرن، ئەسلەمیش لە عومەرەو هیناویەتی دەلیت: ئەگەر پاتان سێ سێ بوو بکەونە سەر دەستەکە ی عەبدولرەحمان و گوێگرو گوێرایەل بن.

ئەنەس (رضی اللہ عنہ) دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب کەمیک پیش مردنی ناردی بە شوین ئەبوتەلحەداو پیی وت: ئەی ئەبوتەلحە لەگەڵ پەنجا کەسی پشتیواناندا لەگەڵ ئەو دەستە ی راویژەدابە، چونکە وابزانم لەیەک مالددا کوێدەبنەو، لەسەر دەرگا کە بوەستن، نەهیلێت کەس بچیتە ژوورەو بۆلایان، نەهیلێت پۆژی سێیەم تیپەرپیٹ تا یەکیکیان بن بە خەلیفە، خوا یە دوای مەرگی من تۆ لەناویاندا یت.^۱

(كى خيلافهت له ئەستۆ دهگريّت)

ئيبين عهساكير له عاصمه وه هيناييه تي دهليّت: ئەبوبهكر (ﷺ) نهخوش بوو كه خهلكى كۆكرده وه و داواى كرد بيبه نه مينبه ره كه، كۆتا وتارى ئەوه بوو، سوپاس و ستايشى پهروه دگارى كرد و دواتر پشت وتى: ئەى خهلكينه ورياي دونيابن و هه لئه خه له تيّن متمانه ي پى بكهن، دواپۆژ پيش دونيا بخهن و پۆژى دواييتان خوش بويت، ههركامتان خوش بويت ئەويتەر پقاوى دهبيت، ئەم كارەى كه له دهستاندايه كۆتاييه كه ي چاك نابيت مهگه ر سهره تاكه ي پى چاك بيت، بۆيه با به توانا ترينتان له ئەستۆى بگريّت، كامتان زياتر به سه رخويدا زالبوو، له كاتى سهختيدا به هيز تر بوو، له كاتى نه رميدا نه رم ترين بيت، پاي خاوه ن پراكانتان پى ده ليم سه رقال نه بيت به وه ي په يوه ندى پيوه نيه، خه فته نه خوات به وه ي داده به زيته سه رى، شه رم نه كات له فيربوون، له كاتى كتوپريدا سه رسام نه ميئي، به سه ر مال و سامانيدا به هيز بيت و به دژايه تي هيچ ناپاكيه كي تي دا نه كات، كه مكارى نه كات و قه ره ول بگريته وه بۆ ئەوه ي ديّت، چهكى با وريايى و بيدارى و گوپرايه لى بيت. (ئوه وش عومهرى كوپى خهتتابه). پاشان دابه زى.

ئيبين سه عد له ئيبين عه ببا سه وه (ﷺ) هيناييه تي دهليّت: خزمه تيكي عومهر م كرد كه هيچ كهس له خزم و كه سانى خو ي خزمه تي وايان نه كرده بو، سۆزيكم بۆ نواند كه هيچ كهس له كه سانى خو ي سوزى وايان بۆ نه نواند بو، پۆژيكم چووم بۆ ماله وه بۆلاى ته نها بوو و ئەويش داينيشاندم و پيزى گرتم و كلپه يه ك دا يگرت و امزاني گياني ده رچوو، وتم: ئەى ئەميرى باوه رداران ئايا له ترس و ئازاره وه يه؟ وتى: له ترس و ئازاره وه يه، وتم: بۆ چى؟ وتى: نزيك به ره وه، نزيك بوومه وه، وتى: كهس بۆ ئەم كارە به دى ناكه م، منيش وتم: ئەى چى ده لييت سه باره ت به فلان و فلان و فلان و فلان، ناوى شه ش كه سى ئەهلى شورام هينا ئەويش بۆ هه موويان

به لئی کرد، پاشان وتی: ئەم کاره تهنه که سیکی به هیزی ناتوند و تیژی دهوی نهرم بی و لاوازه بی، به خشنده و نازیا دهرو و دهستگرهوه بی و پیسکه نه بی. ئەبی عوبید له الغریب و خه تیب له گیره وه ویه کی مالیکه وه هیئا ویا نه ده لیت: من له گهل عومهری کوپی خه تابدا پوژیک له لای دانیشتبوم هه ناسه یه کی هه لکیشا و امزانی نیسکه کانی تیکشکان، وتم: ئەی ئەمیری باوه پداران ئەمه تهنه ناخوشیه وات لیده کات، وتی: وا من نازانم دواي خوّم ئەم کاره بدهمه دهست کی، پاشان لایکرده وه به لامدا و تی: به لکو هاوړیکه ت به وکاره شیا و بزانی، وتم: ئەو که سه له فهزل و پیشینه ی موسلمان بوونیدا شیاوی ئەوه یه، وتی: دهی ئەوه بو ئەو دووانه تانه به لام تو که سیکی جوړه گالته بازیه کت تیدایه، تا ئەوه ی وتی: ئەم کاره که سیکی به هیزی ناتوند و تیژی و نهرمی نالاواز و به خشنده ی نازیا دهرو و دهستگرهوه ی ناپیسکه ی دهویت، ئین عه بباس (ﷺ) دهیوت: ئەم خه سه ل تانه تهنه له عومهردا (ﷺ) کو ده بوونه وه.

ئین عه ساگیر هیئا ویه تی ده لیت: من خزمه تی عومهری کوپی خه تابد ده کرد و بهرزو گه وه پامده گرت، پوژیک چووم بو ماله وه بۆلای و به تهنه لای دانیشتم، هه ناسه یه کی هه لکیشا و امزانی گیانی ده رچوو، پاشان سه ری بو ئاسمان بهرزکرده وه و هه ناسه یه کی قوولی هه لکیشا، وتی: منیش لام سه خت بوو و وتم به خوا پرسیا ری لیده که م، وتم: سویند به خوا ئەی ئەمیری باوه پداران ئەم هه ناسه ت له خه فه ت و په ژاره وه یه، وتی: سویند به خوا له خه م و په ژاره وه یه، به لام چ غه م و په ژاره یه ک، که سیک به دی ناکه م بو ئەم شوینه (خیلافه ت)، پاشان وتی: به لکو بلیت هاوړیکه ت شیاوی ئەو پایه بی (واته عه لی (ﷺ)) ده لیت: وتم: ئەی ئەمیری باوه پداران مه گه ر ئەو له کوچی و له کاتی هاوړه لایه تی و له نزیکایه تیدا هاو ده می نه بوو؟ وتی: وایه، به لام که سیکه جوړه سه ره پو ییه کی تیدایه، تا ئەوه ی وتی: که سیکی نهرمی نالاوازو به هیزی ناتوند و تیژی و به خشنده ی نازیا دهرو و دهستگرهوه ی ناپیسکه ئەم کاره ی پی ده کریت، ده لیت عومهر (ﷺ) وتی: تهنه

(نەرمونیانی و توندوتۆلی خەلیفە)

حاکم و لاله کانی و جگە لەوانەش لە سەعیدی کوپی موسەییبەو هیناویانە دەلیت: کە عومەری کوپی خەتتاب بوو بە خەلیفە لەسەر مینبەرەکی پیغەمبەر (ﷺ) وتاری بۆ خەڵک خویندەووە و سوپاس و ستایشی خۆی گەورە کرد و پاشان وتی:

ئەو خەڵکینە من دەزانم ئێوە توندی و تیزییەکم لێ بە دیدەکەن، من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بووم و خزمەتکاری بووم، خۆی گەورەش لە بارەو پیغەمبەرەو دەفەر مویت (بالمونین رؤف رحیم) منیش لەبەردەستیدا وەک شمشیری هەلکێشراو بووم تا لە کاریکدا تاوی دەدام یان پێگری لێدەکردم منیش دەستم دەگرتهو، ئەگەرنا پیش خەڵک دەکەوتم و لەبەرپایەو نەرمیەکی، بەردەوام لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا بووم تا خۆی گەورە پیغەمبەری مراند و ئەویش لێم پازی بوو، سوپاسی زۆری خواش دەکەم لەسەر ئەو و پێی دلخۆشم، پاشان لەگەڵ ئەبوە کریشدا (ﷺ) کە خەلیفەو دواو پیغەمبەر (ﷺ) بوو و بووم، ئێوەش دەتانناسی بە پێزو نەرمونیان بوو، منیش وەک شمشیری بەردەستی و توندی خۆم تێکەڵ بە نەرمی ئەو کردبوو ئەگەر پێشم بکەوتایە لە بریارێکدا تا دەست بگرمەو ئەگەرنا دەستپێشخەرم دەکرد، بەردەوام لەسەر ئەو بووم تا خۆی گەورە مراندی و ئەویش لێم پازی بوو، سوپاسی زۆری خوا دەکەم لەسەری و پێی دلخۆشم، پاشان ئەمڕۆ کارتان کەوتۆتە دەست من و من دەزانم کەس دەبیست دەلیت: عومەر لەسەرمان توندبوو، لە کاتیکیدا خۆی خەلیفە نەبوو، ئیستا بوو بە خەلیفە چی؟ بزانی ئێوە سەبارەت بە کەسیک پرسیار لە من ناکەن مەگەر ئەوێ خۆتان چاکتر دەناسن و ئەزمونتان لەگەڵم هەیە و ئەوێ من دەیزانی سەبارەت بە سوونەتی پیغەمبەر (ﷺ) ئێوەش دەیزانی، پەشیمان نیم لە شتێک کە حەزم کردیبت لەسەر شتێک پرسیار لە پیغەمبەر (ﷺ) بکەم پرسیارم لێکردوو، دەو بزانی ئەو توورەوێی ئێوە دەتانبینی ئەمڕۆ زیاتری کردوو بەوێ بەرامبەر سەتمکارو دەست درێژ زیاد کردوو، بۆ وەرگرتنەوێ مافی موسلمانێ لاواز لە بەهیزیان، من پاش ئەو توورەوێیەم کۆلم دەخەمە سەر زەوێ بۆ خەڵکی پاک و دەستتان لێ دەگرمەو، ئەگەر لەگەڵ یەکیکتان شتیکم بوو

لام ئاساییه و بیباکم له وهی له گه لی بچم بۆلای ههر که سیك که ئیوه پیتان خوش بوو، تا بزانییت نیوانمان چۆنه، دهی بهنده کانی خوا له خوا بترسن بهرام بهر به خۆتان یارمه تیم بدهن، بهرام بهر به فرمان به چاکه و پێگری له خراپه و ئامۆژگاری کردن له سهه نهو کاره ی ئیوه که خوا داویه تیه دهستم یارمه تیم بدهن. پاشان دابهزی.

ئین سهد ج ۳ ص ۲۰۶ و ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی زهیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: عه لی و عوسمان و زوبه یرو ته لحه و عه بدولپرهمانی کوپی عه وف و سهد (رضی الله عنهم) کوپونه وه، نه وه یان بهرام بهر عومه ر دلیرتر بوو عه بدولپرهمانی کوپی عه وف بوو، وتیان نه ی عه بدولپرهمانی کوپی عه وف به لکو نه میری باوه ردارانت بدواندایه بۆ نه و خه لکه، چونکه که سیك که پێویستی هه یه ده چی بۆلای که چی شان و شکوی ناهیلیت له باره ی پێویستی هه یه وه بیدوینی تا ده گه رپته وه و پێویستی هه ی به جی ناگه یه نیت، نه ویش چوویه ژووره وه بۆلای و دواندی و وتی: نه ی نه میری باوه رداران له گه ل خه لک نه رم به، چونکه که سی واهه یه دیت بۆلات، که چی شان و شکوی ناهیل پێویستی هه ی پێ بلی و هه روا ده گه رپته وه، نه ویش وتی: نه ی عه بدولپرهمان بۆ خوا سویندت ده دم ئایا عه لی و عوسمان و ته لحه و زوبه یرو سهد وتیان نه مه بلیت؟ وتی: نه ری به خوا، وتی: نه ی عه بدولپرهمان سویندت به خوا هینده نه رمیم بۆ خه لک نواندوه تا ترسام خوای گه وره له سهه نهو نه رمیه لپێچینه وه بکات، بۆیه توندیم نواندو لهو بواره شه وه هه مان ترسم لادروست بوو، ده ی چارچه؟ پرو بکه مه کو؟ عه بدولپرهمانیش هه ستا و عه باکه ی به دهستی راده کیشا و ده گریا و ده یوت (به ئاماره ی ده ستیشی) دوا ی تو هاوار بۆیان.

نه بونه عیم له الحیه له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: عومه ر (ﷺ) وتی: سویندت به خوا دلم له بهر خوا هینده نه رم بوو تا نه وه ی له که ره نه رم تر بوو، له بهر خواش هینده دلم په ق بوو تا له بهر ده قتر بوو.

ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک عومه ری کوپی خه ت تاب (ﷺ) بوو به خه لیفه یه کیک پی و ت: هه ندی لهو خه لکه خه ریکه نه م مه سه له له

تۆبەدور بىگرن (خىلافتە) ئومەر وتى بۇ چى؟ وتى: دەلىن تۆتورەيت، ئومەر وتى: سوپاس بۇ خوا دلم پەرە لە پەھمەت بۇيان و دلى ئەوانىش پەرە لە ترس بۇم.^۱ سەيف و ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ھىناۋىانە كە دەلىت: ئومەر نەمردبوو كە قورەيش نارەھەت يان كوردبوو لەسەر ئەۋەي كە ئەۋانى لە مەدىنە ھىشتوۋەتە ھەموو شتى بە رىژەيەكى زۆر خستوۋەتە بەردەستيان، وتى: شتى كە من زۆر بە مەترسى دەزانم بۇ ئومەت بلأۋە كىرەتتە لە شارەكاندا، ئەگەر كەسى بۇ چوون بۇ جىھاد مۇلەتى لا بخواستايە و لەو كۆچەرەنە بۈيە كە لە مەدىنە ھىلرا بۈنە پىي دەۋت لە جەنگەكانت لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) ھىندەت بۇ بوۋە كە بەشت بىكات، ئەمۇ ئەۋەت بۇ باشتە نە تۆ دنيا بىيىنى و نە دنيا تۆ بىيىنىكاتى عوسمان ھەلبىزىردا بلأۋەيان كىرە بە شارەكاندا و خەلكى لە دەۋريان كۆبۈنەۋە، مۇھەممەد و تەلحە دەلىن ئەۋە يەكەم لاۋازى بوو كە روۋىكردە ھەموان.^۲

حاكم ج ۳ ص ۱۲۰ لە قەيسى كۆرى ئەبوو حازمە ھىناۋىيەتى كە دەلىت: زوبەير ھات بۇ لاى ئومەر و داۋاي مۇلەتى لىكرد بۇ جىھاد، ئومەر وتى لە مالى خۇتدا دابنىشە چونكە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) جىھاد كىردۈۋە، ئەۋەشى بۇ زىياد دەكات دوۋبارەي كىردەۋە لە ئومەر و ئەۋىش ھەمان شتى وت، بۇ جارى سىيەم وتى لە مالت دابنىشە چونكە سۆيىد بەخا بروام وايە ئەگەر تۆۋ ھاۋەلان ت بچن بۇ دەۋەۋە بىنە ھۆي خراپە بۇ ھاۋەلانى مۇھەممەد.^۳

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۲۸۲ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە. تەبەرىش ج ۵ ص ۱۳۴ لە رىگەي سەيفەۋە ۋا ھىناۋىيەتى.

۳ - زەھەبى دەلىت سەھىحە.

(راویژ کردن به خاوهن راگان)

(راویژی پیغہ مہر (۱۱۱))

ئەحمەد لە ئەنەسەوہ هیئاویەتی پیغہ مہر (۱۱۱) کاتیك هەوآلی ئەبوسوفیانی بیست راویژی کردو ئەبوبەکری دواند ئەویش خۆی لی لادا، پاشان عومەری دواندو بە هەمان شیوہبوو، ئینجا فرمودەکە دینیت وەک لە باسی (الجهاد) دا هیئامان.

ئەحمەد و موسلیم لە فرمودەکە ی عومەر وە سەبارەت بە چیرۆکی بەدر هیئاویانە کە تیایدا هاتوو: پیغہ مہر (۱۱۱) راویژی کرد بە ئەبوبەکرو عەلی و عومەر، ئەبوبەکرو تی ئە ی پیغہ مہری خوا ئەوانە ناموزاو خیل و بران و من پیم باشە سەرانیان لی بسین، ئەو ی لییان وەر دەگرین بە هیزیمان دەبی دژ بە بیباوەران، بە لکو خوی گەورە پینموونیان بکات و ببە پالپشت و یاریدەدەرمان، پیغہ مہر (۱۱۱) فرمووی (ماتری یا ابن الخطاب؟) واتە (تو چی دەلیت ئە ی ئیبن خەتتاب؟) وتی: دەلیم: سویند بە خوا پراکە ی ئەبوبەکرم نیە و پیم باشە پیم بدەیت فلان کەسی خزمی نزیک ی عومەر بگرم و بدەم لە ملی و عەلیش بدات لە ملی عقیلی زیکی و حەمزەش بدات لە ملی فلانی برای تا خوی گەورە بزانیت هیچ هەواداری و باکیکمان بو بیباوەران لە دلدانیە، ئەوانە گەورە و سەر کردەکانی بیباوەران، پیغہ مہر (۱۱۱) قسەکە ی ئەبوبەکری پی باش بوو و ئەو ی منی وەر نەگرت و سەرانی لی وەرگرتن، بو بەیانی عومەر دەلیت: چووم بۆلای پیغہ مہر (۱۱۱) و ئەبوبەکرو هەردووکیان دەگریان، وتم: ئە ی پیغہ مہری خوا پیم بلی بو چی دەگریت؟ ئەگەر شتیکی بە منیش بگرم، ئەگەرنا بە بگرم بو ئەو گریانی ئیو، فرمووی (للذي علي اصحابك من اخذهم الفداء قد عرض علي عذابكم ادنى من هذه الشجرة) واتە (بو ئەو پیشنیاری سەرانی لیوەرگرتن کە هاو ئەکانت پییان وتم

سزای ئیوهم بۆ خرایه پوو که میك له خوارووی ئهو درهخته) لهو نزیکه دا درهختیک هه بوو، خوای گه ورهش ئهم نایه تهی دابه زاند (ماکان لنبی ان یکون له اسری).^۱

ئه حمده له ئه نه سه وه خه پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر دیله کانی به در پاویژی به خه لک کردو فهرمووی خوای گه وره دهستی ئیوهی به سه ریاندا زالکردوه، عومهری کوپی خه تتاب وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا بده له ملیان. پیغه مبه ر (ﷺ) خوای لی لا دا، پاشان دووباره فهرمووی ئهی خه لکینه خوای گه وره ئیوهی به سه ر ئه واندا زالکردوه و ئه وانه دوینی براتان بوون، عومهر هه مان شتی وته وه و پیغه مبه ر (ﷺ) خوای لی لا دایه وه، بۆ جاری سییه م ئه وهی فهرموو ئه بوبه کر وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا پیمان باشه لیان خویش بیت و سه رانه یان به رامبه ر وه ربگری، پیغه مبه ر (ﷺ) په ژاره ی سه ر پوخساری نه ما و دواتر وایکرد، خوای گه ورهش ئهم نایه تهی دابه زاند (ولولا کتاب من الله لمسکم فیما اخذتم).^۲

ئه حمده له ئیبن مه سه ووده وه هی ناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (سه باره ت به و دیلانه چی ده لیت؟) ئه بوبه کر وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا که سو هوژی خوئن، بیانیه یلره وه و مؤله تیان بده به لکو خوای گه وره لیان خویش بیت، عومهریش وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا ئه وان ده ریانکردت و به درویان زانیت، بیانیه یلره و بده له ملیان، عه بدوللای کوپی په واحةش وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا بزانه چ دولیک دارو چیلکه ی زوره بیانبه ره ئه وی و ناگریان تیبه رده، پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه ژوره وه و وه لئامی هیچ کامیانی نه دایه وه، هه ندی ده یانوت قسه که ی ئه بوبه کر وه رده گری، هه ندیکی تر ده یانوت قسه که ی عومهر وه رده گری، هه ندی ده یانوت قسه که ی عه بدوللای کوپی

۱- ئه بوداودو ترمزی و ئیبن شه یبه و ئه بوعوانه و ئیبن جه ریرو ئیبن مونزیرو ئیبن شه ی حاته م و ئیبن حیبباز و ئه بوشه یخ و ئیبن مه رده ویه و ئه بونه عیم و به یه قی هی ناویانه، هه روه که له کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۵ یشدا هاتوه.

۲- له نصب الراية ج ۳ ص ۴۰۳ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۶ ص ۸۷ ده لیت: ئه حمده له عه لی کوپی عاصمی کوپی صوه یبی ماموستایه وه هی ناویه تی که هه لیه ی زوره، ئه گه ر پاست و دروستی بو ترایه نه ده گه رایه وه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن. ته وای.

پہو اچہ و ہر دہ گریٹ، پیغہ مہر (ﷺ) ہاتہ دہر وہ بۆلایان و فہرمووی (ان اللہ لیلین قلوب رجال فیہ حتی تکنون الین من اللین، وان اللہ لیشد قلوب رجال فیہ حتی تکنون اشد من الحجارۃ، وان مثلك یا ابا بکر کمثل ابراہیم قال (فمن تبعني فانه مني ومن عصاني فانك غفور رحيم) وان مثلك یا ابا بکر کمثل عیسی قال) (ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم) وان مثلك یا عمر کمثل نوح قال (لا تذروا الارض من الکافرین دیارا) وان مثلك یا عمر کمثل موسی قال (ربنا اطمس علی اموالهم واشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم) انتم فلا یبقین احد الا بفداء او ضربۃ عنق) (خوا دلی کہ سائیک نہرم دہکات تا لہ نہرمی نہر متر دہبن، دلی کہ سانیکیش رہق و توند دہکات تا لہ بہر د توندو رہقتر دہبن، نمونہی توئہی ئہ بووبہ کر وک ئیبراہیم وایہ کہ دہیوت (ہر کہس شوینم بکہوئیت لہ منہ، ہر کہ سیش لیم یاخی بوو ئہوا ئہی خواہی تو بہ خشری میہرہ بانی) وہ نمونہت ئہی ئہ بووبہ کر وک عیسا وایہ کہ وتی (ئہ گہر سزایان بدہیت بہندہی خوئن، ئہ گہریش لییان خوش بیت ئہوا تو بہ توانی دانایت) ئہی عومہر نمونہی تویش وک نوح وایہ کہ وتی (لہ سہر زہویدا شوینہ واری بیباوہران مہیلہ) وہ ئہی عومہر نمونہت وک موسایہ کہ دہوت (خواہی دہستمان زال بکہ بہ سہر مالیاندا توندی بکہ بہ ہشی دلیان (توندیان بۆ بنوینہ) تا باوہر نہہینن تا سزای پر نازار ببینن) عہدوللا دہلئیت: وتم: ئہی پیغہ مہری خوا جگہ لہ سوہیلی کوپی بہیزا کہ گویم لی بوو باسی ئیسلامی دہکرد، ئہویش بیڈہنگ بوو، ہیچ کات ہیئندہ نہ ترسام دہموت لہ ناسمانہ وہ بہردی دہکہوئیت بہ سہرمد، تا ئہوہی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (جگہ لہ سوہیلی کوپی بہیزا) خوی گہورہ ئہم ئایہ تہی دابہ زاند (ما کان لنبي ان یکون لہ اسری) تا کوٹایی ئایہ تہ کہ^۱ ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی و حاکم بہ ہمان شیوہ میٹاویانہ، حاکم دہلئیت سہندہی صہیحہ و بوخاری و موسلیم نہیانہیناوہ، ئین مہر دہویہ لہ پنگہی عہدوللا کوپی عومہر و ئہبی سورہیرہ بہ ہمان شیوہ میٹاویانہ، لہ ئہ بوئہ یوبی ئہ نساریہ وہ بہ ہمان شیوہ گیردراوہ تہوہ، لہ البدایۃ والنہایۃ ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا ہاتوہ.

ئین ئیسحاق له زوهریه وه هیناویه تی دهلیت: کاتیک خه لکی باریان سهخت بوو پیغه مبه (ﷺ) ناردی بۆلای عوبهینهی کوپی حوصهین و حارسی کوپی عوفی موری که دوو سه رکردهی غه تغان بوون، سی یه کی به ره می مه دینهی پیدان به رامبه به وهی به خویان و هاو لانیانه وه پاشه کشه بکه، له گه لیاندا ریکه وتنی به ست و نووسییان، به لام شایه تیان نه گرت و بریاری یه کلایان نه دا که پیغه مبه (ﷺ) ویستی نه وه بکات ناردی به شوین هه ردو سه عدد او بوی باسکردن و راویژی پی کردن له و باره وه، نه وانیش وتیان: نهی پیغه مبه ری خوا جه زی خۆته یان فره منی خویه وه هه رده بیئت کاری پی بکه یان له بهر ئیمه دهیکهیت؟ فره مووی (بل شیئ اصنعه لکم والله ما اصنع ذالک الا لانی رایت العرب زمتکم عن قوس واحدة وکالبوکم من کل جانب فاردت ان اکسر عنکم من شوکتهم الی امر ما) واته (به لکو شتی که له بهر ئیوه دهیکه، سویند به خوا ئمه ته نها له بهر نه وه ده کهم چونکه وای ده بینم عه رب به یه کپارچه هاتوون بۆتان و له هه موولایه که وه زۆریان بۆ هیناوان، بویه ویستم تا ئاستی له شان و شکویان بشکیئم بۆتان) سه عدی کوپی موعاز پیی وت: نهی پیغه مبه ری خوا ئیمه و نه وانیش بیباوه ربووی و بتمان ده په رست و خوامان نه ده په رست و نه ده ناسی و نه وانیش چاریان له وه نه بوو هیچ بخۆن مه گه به کپین یان به خشین، ئیستا که خوا ریزداری کردین به ئیسلام و رینموونی کردین و به تۆش سه ره رزی کردین ئیستا سامانی خۆمانیان پی بدهین؟ هیچ پیویستمان نیه، سویند به خوا ته نها شمشیرکامان لی ده بینن تا خوی گه وره نیوانمان ده کات، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (انت و ذاک) واته (دهی باوایی) سه عدی کوپی موعازیش په ره که ی وهرگرت و چی نووسینی تیدا بوو سه ریه وه و وتی: دهی چیتان پی ده کریت له پوومدا با بیکهین^۱.

به زار له نه بی هورهیره وه هیناویه تی دهلیت: حارس هات بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: خورمای مه دینه مان له گه ل بکه به نیو به نیو نه گه رنا سه رباز و سوارت به سه ردا ده بارینم، نه ویش فره مووی (حتی استامر السعود سعد بن عبادة و سعد بن

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۶۰۴ دا واهاتوه.

معان) واته (تا پراویژ به سه عده کان بکه م سه عدی کوپی عوباده و سه عدی کوپی موعان) نه و دوانهش وتیان نه به خوا ئیمه له کاتی نه فامیدا نه وه مان نه کردوه، ئیستا که خوا ئیسلامی پی به خشیوین چون نه وه ده کهین، پیغه مبه ریش (ﷺ) گه پرایه وه بۆلای حارس و هه والی پید، نه ویش وتی: نهی موحه مه د ناپاکیت نواند، ته به رانی له نه بوهورهیره وه هیناویه تی ده لیت: حارسی غه تفانی هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نهی موحه مه د خورمای مه دینه مان له گه ل واکه نیو به نیو، فه رموی (حتی استامر السعود) ناردی به شوین سه عدی کوپی موعازو سه عدی کوپی عوباده و سه عدی ره بیع و سه عدی کوپی خه یسه مه و سه عدی کوپی مه سعود دا و فه رموی (انی قد علمت ان العرب قدرتمکم عن قوس واحدة وان الحارس سالکم تشاطروه تمر المدينة، فان اردتم ان يدفعوه عامکم هذا فی امرکم بعد) واته (من ده زانم عه رب یه کده سته هاتوون بۆتان و حارسیش داوای نیوهی خورمای مه دینه ی لی کردوون، نه گه ر ده تانه وی نه مسال نه وهی بده نی نه وه کاری خو تانه) وتیان: نهی پیغه مبه ری خوا نایا سروشی ئاسمانه تا خو مان بدهینه ده ست فه رمانی خوا یان پا و ویستی خو ته تا به جیی بگه یه نین، نه گه ر ده ته ویت بمینینه وه سویند به خوا یه کسانین له گه لیان. یه ک خورمایان لی نه بر دووین به کرین نه بییت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (هو ذا، تسمعون ما یقولون) واته (نه وه یه ده بیستن چی ده لین)، وتیان موحه مه د ناپاکیت نواند.

١- هه یسه می ج ٦ ص ١٢٢ ده لیت که سه کانی سه نده که به زارو ته به رانی موحه مه دی کوپی عه مریان تیدایه که فه رموی حه سه نه، که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن موسه ده دیش له عومه ره وه به صه حیخی هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) لای نه بو به کر شه و له کاروباری موسلمانان قسه ی ده کردو منیش له گه لی بووم، کنز العمال ج ٤ ص ٤٥ دا و هاتوه.

(راۋىژى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ھاۋەن راكان)

ئىبن سەعد لە قاسمە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق ئەگەر كاريكى ھەبۋايە ۋە بىۋىستايە راۋىژ بە ھاۋەن راۋ شارەزاكان بىكەت ھەندى لە كۆچەرەن ۋە پىشتىۋانانى بانگدەكر، عومەر ۋە ھەلى ۋە ەبدولپەرھەمانى كوپى عەۋف ۋە موعازى كوپى جەبەل ۋە ئوبەى كوپى كەعب ۋە زەيدى كوپى سابىتى بانگ دەكر، ھەمۇ ئەۋانە لە خىلافەتى ئەۋدا فەتۋايان ھەبۇ، بەلكو فەتۋاى خەلك لەۋانە دەدا، ئەبۇبەكر لەسەر ئەۋە چو، دواتر عومەر ھات ۋە ئەۋانەى بانگ دەكر ۋە فەتۋاى ماۋەى خىلافەت لاي عوسمان ئوبەى ۋە زەيد بو.

ئىبن ئەبى شەيبە ۋە بوخارى لە مېژۋە كەيدا ۋە ئىبن عەساكىرو بەيھەقى ۋە يەعقوبى كوپى سوفيان لە عوبەيدەۋە ھىناۋيانە دەلىت: عوبەينەى كوپى حوصەين ۋە قەرەى كوپى حابس ھاتن بۇلاى ئەبۇبەكر، وتيان: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) ئىمە زەۋىيەكى شۆرەكەتەن ھەيە ۋە ئالىى تىدانىيە ۋە سوۋدى نىيە، پىت چۈنە بىدەيتە ئىمە تا بىكىلەن ۋە بىچىنەن، ئەۋىش پى دان ۋە نامەيەكى بۇ نوۋسىن ۋە عومەرى لەسەر بە شايتە گرت لەكاتى خۇيدا لەۋى نەبو، ئەۋانىش چوون تا شايتەتەكى عومەر ۋە بىگرن، كە عومەر بە نامەكەى زانى لە دەستى سەندن ۋە تفى لىدا ۋە سىرپەۋە ۋە ئەۋانىش توۋرەبوون ۋە وتيان كاريكى خراپەت كر، عەمەر وتى: پىغەمبەرى خوا ئەۋ كات دلى رادەگرتن، ئەۋكات ئىسلام لاۋازبو، خۋاى گەۋرەش ئىسلامى بەھىزكر، دەى بىرۋن ئىتر خۇتان ھەۋلىدەن ۋە ئەگەر خۇتان كارنەكەن خوا ئاگەى لىتان نەبىت، ئەۋانىش چوون بۇلاى ئەبۇبەكر ۋە توۋرەى دايگرتبوون، وتيان: سوۋىند بەخۋا نازانىن تۋ خەلىفەيت يان عومەر؟ وتى: ئەۋ ئەگەرىش بىۋىستايە ۋادەبو، عومەرىش بە توۋرەى ھات ۋە لەبەردەم ئەبۇبەكر ۋە سەتتا ۋە تى: سەبارەت بە ۋە پارچە زەۋىيەى بۇت بىرونەتەۋە پىم بلى،

ئەمە زەۋى خۆتە يان ھى ھەمۇر مۇسۇلمانانە؟ وتى: ھى ھەمۇر مۇسۇلمانانە، وتى: ئەى بۇچى بەجيا لە مۇسۇلمانان دات بەم دوانە؟ وتى: پراۋىژم كىر بەۋانەى دەۋىرۇم ئەۋانىش وايان وت، وتى: دەى مەگەر پراۋىژى ئەۋانەى دەۋىر زىاتىرە يان پراۋىژۇ رەزەمەندى ھەمۇر مۇسۇلمانان؟ ئەبۇبەكر وتى: من پىم وتى تۇ بۇ ئەم كارە لە من بەھىزىتى بەلام ھەر پارى نەبۇۋىت.^۱

سەيف و ئىبن عەساكىر لە صەعبى كوپى عەتىھى كوپى بىلال لە باۋكىيەۋە لە سەمى كوپى منجاب ھىناۋىانە دەلىت: ئەقرەۋ زەبرقان چوون بۇلاى ئەبۇبەكرۇ پىيان وت: خەراجى بەحرەينمان پى بدە تا ئىمە زامنت بۇ بكەين كەس لە ھۇزەكەمان ھەلنەگەپىننەۋە، ئەۋىش پارىبوو و نامەى بۇ نووسىن، ئەۋەى لە نىۋانىاندا بوو تەلحەى كوپى عوبەيدۇللۇ بوو، چەند كەسىكىيان بە شايتە نووسى، لەۋانە عومەر، كاتىك نامەكە ھىنرا بۇ عومەرۇ سەيرى كىر شايتە نەداۋ دواتر وتى: بى پىزىيە، نامەكەى دپاندو سىپىۋە تەلحە تۈۋرە بوو و ھات بۇلاى ئەبۇبەكرۇ وتى: ئەرى تۇ ئەمىرى يان عومەر؟ وتى: عومەر بەلام كۆپراپەلى بۇ منە، ئەۋىش بىدەنگ بوو.^۲

تەبەرانى لە عەبدۇللاى كوپى عەمرەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكر نامەى بۇ عەمىرى كوپى عاص نووسى پىغەمبەر (ﷺ) لە شەپدا پراۋىژى دەكرى دەى تۇش وابكە.^۳

^۱ - لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۸۹ دا ھاتۇۋە لە الاصابە ج ۳ ص ۵۵ و ج ۱ ص ۵۹ دەيداتەۋە پال بوخارى لە (التارىخ الصغىر) ىدا يەعقوبى كوپى سوفىانىش بە سەندى صەحىح ھىناۋىيەتى، لە عەلى كوپى مەدىنىشەۋە ھىناۋىيەتى كە فەرمۇدەكە مۇنقەتەيە، چۈنكە عوبەيدە چىرۇكەكى نەبىنىۋە لە عومەرىشەۋە نەگىرپراۋەتەۋە كە لەۋى بىستىت، دەلىت: لە عومەرەۋە بە سەندى باشتەر لەۋە ھاتۇۋە، عەبدۇلرەزاقىش لە تاۋسەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۱ ص ۸۰ ىشدا ھاتۇۋە.

^۲ - لە منتخب كىز العمال ج ۴ ص ۳۹۰ دا ۋاھاتۇۋە.

^۳ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۱۹ دەلىت: تەبەرانى گىرپراۋىيەتىۋە كەسەكانى جى متمانەن، تەۋاۋ، بەزارىش ھىناۋىيەتى، عقىلىش بە سەندى ھەسەن، لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۶۳ ىشدا ھاتۇۋە، پىشتىش باسماكىر كە ئەبۇبەكر لە شەپى پۇمدا پراۋىژى بە خاۋەن پاكەن دەكرى.

(راویژی عومہری کوری خہتتاب بہ خاوهن ږاکان)

ئىبن سەعدو سەئىدى كۆپى مەنسور لە ئەبى جەعفەرەوھ ھىناو يانە عومەرى كۆپى خەتتاب داواى ئوم كەلسومى كچى عەلى كرد، عەلى وتى: من كچەكانم داوھ بە كورانى جەعفەر، عومەر وتى: عەلى ئەو كچەم لى ماربكە بەخوا لەسەر زەويدا كەس نىھ وەك من نيازى چاكى بەرامبەرى ھەبى؟ عەلى وتى: باشە، عومەر ھاتە كۆپى كۆچەرەن لە نىوان گۆرۈ مەنبەردا بوون لەگەل عەلى و عوسمان و زوبەيرو تەلھە و عەبدولرەحمانى كۆپى عەوف دادەنىشتن، كە عومەر لە ئاسۆھ ھات لەو بارەدا راويژى پى كردن، عومەر وتى: ئاھەنگم بۆ بكن، (پىرۆزبائى ھاوسەرگىرى) ئەوانىش و ايان كرد و تيان: لەكى ئەى ئەمىرى باوھرداران؟ وتى: كچەكەى عەلى كۆپى ئەبوتالەيب، پاشان ھەوالى پىدان و وتى: پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (كل سبب و نسب منقطع يوم القيامة الا سببي ونسبي) (ھەموو رەچەلەك و پىشتى لە رۆژى دوايىدا دوا براوھ جگە لە رەچەلەك و پىشتى من) مەنىش ھاودەمى بووم ھەزم دەكرد ئەمەش بىيىت^۱.

ئىبن سەعد لە عەتائى كۆپى يەسارەو ھىناو يەتى عومەرو عوسمان (رضى الله عنهما) ئىبن عەبباسيان (رضي الله عنه) بانگ دەکرد و لەگەڵ بەشداربوانى بەدردا ٲاويژيان ٲىدەکرد و لە سەر دەمى عومەرو عوسماندا ٲەتواى دەدا تا ئەو ٲۆژەى مرد، لە يەعقوبى كۆپى يەزىد شەو ٲەلپىت: عومەرى كۆپى خەتتاب لە كارى كدا كەلای گىرنگ بوايە ٲاويژى دەکرد بە عەبدوللأى كۆپى عەبباس و دەيوت: ژيىر ئاوى

١ - ضعيف.

٢- ئين پاهويه به كورتى هيناويه تى، له كنز العمال ج ٧ ص ٩٧ داو حاكم ج ٣ ص ١٤٢ به كورتى هيناويه تى و ده لئيت: سه نه دى سه حيحه و بوخارى و موسليم نه يانه ئيناو. زه سه بى ده لئيت: ئه فهرموده (سه نه ده كه ي) مونقه تبعه.

(غواص) ۱ ڏاهدي لڏيهه، له سه عدي ڪوڙي ٺهبي وه قاصيصه وه ده لڏيت: ڪه سم نه ديوه هيڻده تيگه يشتني خيراو بيرتيڙو زانا و له سه رخو و نه رمونياني هيڻدهي ٺيبن عه عباس زور بيت، عومري ڪوڙي خه تتابم دهدي بو ڪيشه و باسو خواسه ڪان بانگي ده ڪردو دواتر دهوت ڪيشه يه ڪت بو هاتووه، پاشان قسه ڪهي تيڻه ده په ڀراند چونڪه ٺه و ڪه سه ڪوچري و پشتيوانانهي به شداري به دريوون له دهوري بوون. به يهه قي و ٺيبن سه معاني له ٺيبن شهابه وه هيڻاويانه ده لڏيت: عومري ڪوڙي خه تتاب ٺه ڪهر ڪيشه يه ڪي بهاتايه ته به ردهم ڪه نجاني بانگه ڪردو ڀاويڙي پي ده ڪردن و ٺاستي عه قل و هو شياني ده گرت بهر، به يهه قي له ٺيبن سيريڻه وه هيڻاويه تي ده لڏيت: عومري ڪوڙي خه تتاب ڀاويڙي به خه لڪ ده ڪرد، ته نانهت ڀاويڙي به ٺافره تان ده ڪرد، ٺه ڪهر قسه يه ڪي باشي لي ببيستايه وه ريده گرت.^۲

ٺيبن جهه رير ج ۴ ص ۸۲ له ڀيگهي سهيف له موچه مه دو ته لحه و زياده وه به سه نه دي ٺهوان هيڻاويه تي ده لڏين: عومر چوو تا له سه ر ٺاويڪ دابهزي ڪه پي دهوترا (صرار) له وي سهنگري گرت، خه لڪي نه يانده زاني ٺايا ده چيت يان ده مينيت وه؟ ٺه ڪهر بيانويستايه پرسياي لي بڪه عوسمان يان عه بدولر ه حماني ڪوڙي عه وفيان ده نارد بولي، عوسمان له کاتي خيلافه تي عومر دا پي دهوترا (رديف) له زماني عه ره بيدا واتاي ڪه سي دواي ڪه سيڪ ديٽ، واته ڪه سي دووهم، عه ره ب بو ڪه سي دواي سه ڪرده يان ٺه و نازناوه به ڪاردينن، ٺه ڪهر ٺه و دوانه هيچيان پي نه ڪرايه عه عباسيان ده نارد، عوسمان (ﷺ) به عومري وٽ: چيت پي گه يشتووه چيت ده ويٽ؟ ٺه و يش هاواري ڪرد ڪو بينه وه بو نويڙ، خه لڪي ڪو بوونه وه و ٺه و يش هه والي پيدان، پاشان گوئي گرت بزاني خه لڪه ڪه چي ده لڏين، هه موان وتيان: به ڀيڪه وه و ٺي مهش له گهل خوت ببه، ٺه و يش ڀاڪهي ٺهواني

^۱ ٺه و ڪه سي ده چيٽه ڙير ده ريا تا بو ڪه وهرو مرواري بگه ڀيٽ.

^۲ - له ڪنز العمال ج ۲ ص ۱۶۲ دا واهاتووه.

ۋەرگىرت ۋە ھەزى نەكرد ۋازىيان لى بېئىت تا بە نەرمى لەۋى دەريان بىكات، ۋتى: خۇتان ئامادە بىكەن مەن دەكە ۋەمەرى مەگەر ئەۋەى پايەكى باشتەر لەۋەى ھەبىت، پاشان ناردى بە شوين خاۋەن پاكاندەۋ ديارەكانى ھاۋەلەن ۋ گەرەكانى ەەرەب كۆبۈنەۋە ۋەمەر ۋتى: پاي خۇتانم پى بلىن چونكە مەن بەرى دەكەۋم. ئەۋانىش ھەموو كۆبۈنەۋە ۋە يەكەدەنگ بوون لەسەر ئەۋەى يەكىك لە ھاۋەلەن بىنرەن ۋ ئەۋ بىمىنەتەۋە ۋ سەربازى لەگەل بىنرەت، بەۋە دۈژمەن ھىلاك ۋ مۇسلمانان پارىزاۋ ۋ سەرگەۋتنى خوا بە بەدىھاتنى بەلىنى خوا دىت، ۋمەر خەلگەكەى كۆكردەۋە ۋ ناردى بە شوين ەلىداۋ لەسەر مەدىنە دىنا، ئەۋىش ھات، ناردىشى بە شوين تەلەدا كە لە پىشەۋەى سوپاۋە ناردىۋى، ئەۋىش گەرەپاۋە بۆلەى ۋ لەپاست ۋ چەپى سوپاكەدا زوبەيرو ەبدولرەھمانى كۆرى ەۋف ھەبوون، ۋمەر ھەستاۋ ئەمەى بە خەلگەكە ۋت: خۋاى گەرە خەلگەى لەسەر ئىسلام كۆكردەۋە ۋ دلى يەك خىستۈون ۋ براىەتى خىستۈەتە نىۋانتانەۋە، مۇسلمانان لە نىۋخۇياندا ۋەك جەستەيەك ۋان ۋ ھەموۋى پىكەۋە ئازارى دەبىت، بۇ مۇسلمانانىش ۋاىە ۋ دەبىت ۋابن ۋ كاروبارىشىيان بە پراۋىژى نىۋان خاۋەن پاكانيان بىت چونكە خەلگەى شوينكەۋتەى ئەم خاۋەن كارەن تا كاتى لەسەرى يەكەدەنگ بن ۋ پىنى پازى بن خەلگەى پەيوەست دەبن ۋ شوينكەۋتەى ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەۋەش ئەم كارەى بە دەستە شوينكەۋتەى خاۋەن پاكانيانە چى دەلىن ۋ چى پىلان ۋ نەخشەى جەنگيان پىيە ۋ ئەۋانەش شوينكەۋتەى ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەى خەلگىنە مەن كەسىكم ۋەك ھەركام لە ئىۋە تا ئەۋەى خاۋەن پاكانتان ۋاينكرد نەچمە دەرى پىم باش بوو خۇم بىمىنەۋە ۋ يەكى بىنرەم، بۇ ئەم كارەش كەسانى پىش ۋ پاشم ھىناون).

ەلى (ﷺ) جىگىرى بوو لەسەر مەدىنە ۋ تەلەش لە پىشەۋە، ئىبن جەررەش لە ۋمەرى كۆرى ەبدولعەزىزەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك كۆزىنى ئەۋەۋەبەدى كۆرى مەسعود گەيشتەۋە لای ۋمەر (ﷺ) ۋ كۆبۈنەۋەى خەلگەى فارسى بە سەركردايەتى يەكى لە كەسەكانى بىنەمالەى كىسرا بىست، لەناۋ كۆچەرەن ۋ

پىشتىواناندا بانگەۋازى كىردۇ چوۋ تا گەيىشتە (صارار) ئىنجا بە كورتى
فەرمودەكەي پىشۋو دىئىت.

تەبەرانى موحەمەدى كوپى سەلامى بىكەندىيەۋە دەيىھىئىت: غەمىرى كوپى
مەعدى يەكريب لەكاتى نەقامىدا چەند شەپرو پوداۋىكى ھەبوون، ئىسلامى
ۋەرگىرت ۋ ھاتە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، دواتر غومەرى كوپى خەتتاب ناردى
بۆلای سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص بۆ قادىسيە ۋ لەۋى توانايەكى جوانى نواند،
غومەر نوۋسى بۆ سەعد: ۋا دوو ھەزار كەسم لەگەل غەمىرى كوپى مەعدى
يەكريب ۋ تولەيخەي كوپى خەۋىلىددا نارد بۆ يارمەتت، ئەۋەش تولەيخەي كوپى
خەۋىلىدى ئەسەدىيە، دەي لە شەپدا پادىژيان پى بىكە ۋ بى ئەۋان ھىچ ھەنگارى
مەنى.

(دانانى ئەمىرەكان)

ئەحمەد لە سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كە پىغەمبەر (ﷺ)
ھاتە مەدىنە جۈھەينە ھاتن بۆلای ۋ وتيان: تۆ لە نىۋاندا دابەزىۋىت دەي پىبىدەۋ
بمىنەۋە تا خۇمان ۋ ھۆزمان بىين بۆلات، ئەۋىش ۋاىكىرد ۋ ئەۋانىش مۇسلمان
بوون، پىغەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەجەبدا ناردىنى - سەد كەس نەبوۋىن - فەرمانى
پىكىردىن تا ھەلمەت بىيەنە سەر ناۋچەيەكى بەنى كىنانە لە پال جۈھەينەدا،
ئىمەيش ھەلمەتەمان بىردنەسەر ۋ ئەۋان زۆربوون، بۆيە پەنامان بىردەبەر جۈھەينە ۋ
ئەۋانىش پاش پى لى گرتەنمان وتيان بۆچى لە مانگى ھەرامدا شەپدەكەن؟ ئىمەش

۱ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۱۹ دەلىت: تەبەرانىش بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى ۋ سەنەدەكەي مۇنقەتتە.

لەناۋ خۇماندا وتمان چى بلىين؟ ھەندىكىمان وتيان: دەچىن بۇ لاي پىغەمبەرى
خاۋا پىي دەلىين، ھەندىكى دىكە وتيان: نا بەلكو لىرە دەمىينەۋە، منىش لەگەل
ھەندىكى تردا وتم: نا دەچىن بۇ لاي كارۋانى قورەيش و دەپرىن، ئەۋكات (فەيى) وا
بوو ھەركەس شتىكى بگرتايە بۇ خۇي بوو، چووين بۇ لاي كارۋانەكە و
ھاۋەلەكانىشمان چوون بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋيش بە توورەيى و دەموچا و
سووربوۋنەۋە فەرموۋى (اذھبتم من عندي جميعا و رجعتم متفرين! انما اهلك من
كان قبلكم الفرقة لابعثن عليكم رجلا ليس بخيركم اصبركم على الجوع والعطش)
ۋاتە (لە لاي من كۆدەنگ چوون و بە بەشەشەكى گەپانەۋە! ئەۋانى پىش ئىۋە
دووبەرەكى لەناۋى بردن، كەسىكتان لەسەر دادەنىم لە ھەمووتان باشتىنە و لە
ھەمووتان زياتر لەسەر برسيتى و تىنويىتى خۇي دەگرىت) عەبدوللاي كوپى
جەحشى ئەسەدى نارە سەرمان، يەكەم ئەمىرى ئىسلام ئەۋ بوو.^۱

۱ - ضعيف.

۲ - ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۶۰ دا ھاۋە، بەغەۋىش ھىناۋىيەتى،
لە الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا ھاۋە، بەيھەقى لە الدلائل دا ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۶
ص ۲۴۸ دا ھاۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۶ دەلىت: لە سەنەدەكەيدا مۇجالىدى كوپى سەئىد ھەيە
لە لاي زۆرىنە لاۋازە و نەسائى لە گىپرانەۋەيەكدا مەنەنى پى داۋە كەسەكانى دىكەي
سەنەدەكەي ئەحمەد كەسانى سەھىجن، تەۋاۋ.

(ئەمىرايەتى لەسەر دەكەس)

ئىبن ئەبى شەيبە بە سەنەدى سەھىھ لە شەھابى غەنبەرى باۋكى حەبىبە ۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن يەكەم كەس بوۋم كە ئاگرم نايە دەرگەي تۈستەر، ئەشەرى
خۇي فەيداۋ كەۋت ۋە لە ھۇش چۈۋ، كە فەتھيان كەرد لەسەر دەكەس لە ھۈزەكەم
كەردىمى بە ئەمىر.^۱

(ئەمىرايەتى لە سەفەردا)

بەزارو ئىبن خوزەيمە ۋە دارقوتنى ۋە حاكىم لە غومەر ۋە ھىناۋىيە دەلىت: ئەگەر
لە سەفەرىكدا سىيان بوۋن با يەككىيان بىكەن بە ئەمىر، ئەمە پىغەمبەر (ﷺ) دايىنا.^۲

(كى ئەمىرايەتى لە ئەستۈ دەگرىت)

ترمىزى بە فەرمۇدەي ھەسەن ۋە ئىبن حىببان ھىناۋىيە (دەقەكەش ھى ترمىزى)
لە ئەبى ھورەيرە ۋە (ﷺ) دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەيەكى ژمارە بەرچاۋى ناردو
داۋاي لىكەردن چى قورئانىيان لەبەرە بۇي بخوئىن، ھەركاميان چى لەبەرە بۇي
خوئىند، يەككىيان كە تەمەنى لە ھەمويان كە مەتبۇ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇي (يا
فلان؟) واتە (فلان كەس تۆ چەندەت لەبەرە؟) وتى: ئەۋە ۋە سۈرەتى (البقرة) م لەبەرە،
فەرمۇي (امەك سورة البقرة؟) واتە (سۈرەتى بەقەرەت لەگەلدەيە (لەبەرە؟) وتى:
بەلى، فەرمۇي (اذهب فانت اميرهم) واتە (دەي بېرۇ تۆ ئەمىريانىت) يەككى لە
خانەدانەكان وتى: سوئىند بەخۇا تەنھا لە ترسى ئەۋە سۈرەتى بەقەرەم لەبەرە كەرد
دەترسام نەتوانم بەجىيى بگەيەنم ۋە كارى پى بىكەم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇي (تەلمۇوا

۱ - لە الاصابة ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۴۴ دا ۋاھاتوۋە.

القرءان واقرووه فان مثل القران لمن تعلمه فقرا، كثل جراب محشو مسكا يفوح ريحه في كل مكان، ومن تعلمه فيرقد و هو في جوفه فمثله كمثل جراب اوكى على مسك(فیری قورئان بنو بیخوینن چونکه نمونهی ئه وهی قورئان فی ر ده بیئت و دهیخویننیت وهك قاچاخیكى(كونه و گۆزه) پرکراو له میسك وایه).^۱

ته به رانی له عوسمانه وه هی ناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر(ﷺ) وه فیدکی نارد بو یه مه ن و یه کیکیانی کرد به ئه میریان که له هه موویان بچو کتر بوو، چه ند پوژیک مایه وه، یه کیك له وانه گه یشته وه به پیغه مبه ر(ﷺ) و پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(یا فلان مالک اما انطلقت؟) واته(فلان کهس ئه وه چیه مه گهر تو نه که وتیتته ری؟) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه میره که مان سکا لای ده ست پییه تی، پیغه مبه ریش(ﷺ) چوو بو لای و فووی به سه ردا کرد و فه رموی(بسم الله و بالله اعوذ و قدرته من ما فیها)(به ناوی خوا و په نا ده گرم به خوا و توانای خوا له وهی که تیایدا یه) حه وت جار وتیه وه، پیا وه که چاک بوویه وه، پیریك پیی وت: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه له هه موومان بچو کتره و ئه و ده که یته ئه میرمان؟ پیغه مبه ریش(ﷺ) باسی ئه وهی کرد که ئه و قورئانی له به ره، پیا وه پیره که وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه گهر له ترسی پالدا نه وه و کارپی نه کردنی نه بوا یه فیری ده بووم و له به رم ده کرد، پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(فانما مثل القران كجرب ملاته مسكا موضوعا كذا لك مثل القران اذا قراته وکان في صدرك).^۲(نمونهی قورئان کاتی بیخوینی و له سسنگتدا بیئت وهك کیسه یه که وایه که پرکرایبیت له میسك و بونی بلاوبیئت)

^۱ - له الترغیب و الترہیب ج ۳ ص ۱۲ دا واما تو وه.

^۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۱۶۱ ده لیئت: له سه نه ده که یدا یه حیای کوپی کو هیل هیه که زوړیک به لاوازی ده زانن و ئین حیببان متمانه ی پیده دات و ده لیئت: له فه رمووده کانی کوپه که ی له باوکیه وه چه ند ناباشی و مونکه ریك هه ن، منیش ده لیم: ئه م گیرانه وه له ریی کوپه که یه وه نیه وه، ته واور.

ئەبۇنەئىم لە الحلىة و ئىبن عەساكىر لە ئەبى بەكرى كۆرى موحەمەدى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەنە كە ئەبۇبەكر (ﷺ) پىيى وترا: ئەى خەلىفەى پىغەمبەرى خوا ئايا بەشداربوانى بەدر ناكەيتە بەرپرس؟ وتى: من پلە ۋ پايەى ئەوانم لەبەرچاۋە بەلام حەزناكەم بە دونيا پىس و تىكەلىان بكەم.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۶۰ لە عمرانى كۆرى عەبدوللاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوبەى كۆرى كەعب بە عومەرى كۆرى خەتتابى وت: لەسەر كارو ئەركى دامنانىيت؟ وتى: حەزناكەم ئايىنەكەت پىس بكات، ئىبن سەعد و حاكەم سەئىدى كۆرى مەنصور لە حارسى كۆرى موزىبەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) بۆى نووسىن:

(پاشان: من عەممارى كۆرى ياسرەم ۋەك ئەمىرو عەبدوللاى كۆرى مەسعودەم ۋەك مامۇستەۋ ۋەزىر نارد بۆ لاتان، ئەمانە لە خانەدانانى هاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ بەشداربوانى بەدرن، دەى لىيانەۋە فىرېن و بىيانكەنە پىشەنگ، من عەبدوللام بۆ ئىۋە پىش خۆم خستۋە، عوسمانى كۆرى حونەيفەم ناردۋە بۆ خاكى (سۋاد) پۆزى پۆزانەيان بەرخىكە دەى بەشىكى ناسكى بدە بە عەممارى كۆرى ياسرە بەشى دوۋەمىشى لە نىۋان ئەو سىيانە دا دابەشكەن.^۲

حاكەم لە (الكنى) لە شەئبىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) وتى: كەسىكەم پى بلىن تا لەسەر كارىكى مۇسلمانان كە لام گرنگە داىبنىم وتيان: عەبدولرەحمانى كۆرى عەوف، وتى: لاۋازە، وتيان: فلان كەس، وتى: پىۋىستەم پىيى

^۱ - لە كنز العمال ج ۱ ص ۱۴۶ دا ۋاھاتۋە.

^۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۲۴ دا ۋاھاتۋە، تەبەرائىش ھەروا ھىناۋىيەتى، بەلام ئەمەى باس نەكردۋە: عوسمانى نارد.... تا كۆتايى، ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن جگە لە حارس، بەيھەقى ج ۹ ص ۱۳۶ بە دەقىكى دىكە بە دوورو درىژى ھىناۋىيەتى.

نیہ، وتیان: ئەی کێت دەوێت؟ وتی: کەسیک ئەگەر ئەمیریان بوو وەك یەكێك بێت لەوان و ئەگەریش ئەمیریان نەبێت وەك ئەوە وابێت ئەمیریان بێت، وتیان: دەی تەنھا پەیبیعی کۆپی زیادی حارسى شك دەبەین وابێت، وتی: راست دەكەن.^۱

(کێ لە ئەمیرایەتێ دا پزگاری دەبێت)

تەبەرانی لە ئەبو وائیلەوہ هیناویەتی عومەری کۆپی خەتتاب بێشری کۆپی عاصمی لەسەر صەدەقەى (هەوہزان) دانا، بێشر دواکەوت و عومەر پێی گەیشت، وتی: بۆچی دواکەوتوویت، مەگەر ئێمە گوێگری و گوێرایەلیمان بۆ نیە؟ وتی: بەلام گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (من ولي شيئا من امر المسلمين اتي به يوم القيامة حتى يوقف على جسر جهنم فان كان محسنا نجا و ان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا) واتە (هەرکەس کارێکی موسلمانان بگرتێتە دەست لە پۆژی دوايیدا دەهینرێت تا لەسەر پردیکى دۆزەخ دەوہستینرێت، ئەگەر چاکەکار بووبێت پزگاری دەبێت، ئەگەر خراپەکار بووبێت پردەکە دەیخاتە خواری تا ئەوہی حەفتا پاییز بە ناخی دۆزەخدا پۆدەچێت) عومەر بە دلگرانی و خەفەتباری چووێ دەری و ئەبوزەر پێی گەیشت و پێی وت: ئەوہ چێہ وا دلگران و خەفەتبار دەتبێنم؟ وتی: چۆن وانەبم کە بشیری کۆپی عاصم فەرموودەیکى ئاواى پیغەمبەرى (ﷺ) بۆ گێرامەوہ، ئینجا فەرموودەیکى وت، ئەبوزەر وتی: مەگەر ئەوەت لە پیغەمبەر (ﷺ) نەبیست؟ وتی: نەبەخوا، وتی: دەی من شایەتێ دەدەم لە پیغەمبەر (ﷺ) بیست فەرمووی (من ولي احدا من المسلمين اتي به يوم القامة حتى يوقف على جسر جهنم، فان كان محسنا نجان وان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا و هي سوداء مظلمة) واتە (هەرکەس بەرپرسی کارى یەكێك لە موسلمانان بێت پۆژی دوايى دەهینرێت تا لەسەر

^۱ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتووہ.

پرديكى دۆزهخ دهو ستيئيريت..... دۆزه خيش رهش و تاريخه دهى كام له و دوو
 فهموده نازاي بو دلت زياتره؟ وتى: ههردووكيان بهس كى له وه پزگارى دهبى؟
 ئه و بوزهر وتى: ههركهس لووتى داخاته خوارو كولمى تيكه لاوى زهوى و خول
 بكات (واته سوجهى زور بيت) ئيمه تهنه خيهر ده زانين و كى ده لئيت ئه گهر كه سيكى
 نادا دپهروهى له سهه دابنييت توش له دهست تاوانى پزگارت دهبى.^{۱، ۲}

(نكولى له سهه قبول كردنى نه ميرايه تى)

به زار له ئه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى پيغه مبهه (ﷺ) ميقدادى كوپى
 ئه سه وه دى (ﷺ) له سهه (حوره يد) (شاخ) دانا، كه هاته وه فهموى چوون بوو؟ وتى:
 بينيم به رزده بوونه وه و داده هاتنه وه خوارى تا ئه وهى و امده زانى من ئه وه نيم
 پيغه مبهه (ﷺ) فهموى (هو ذاك) (ئه وه وايه (ئه وه يه)) ميقداد وتى: دهى سويند
 به وهى توى به حهق ناردووه ههركيز له مه وداوا هيچ كاريك ناگرمه ئه ستو، دوايى
 پييان دهوت: پيشكه وه نويزمان بو بكه، كه چى ئه و ئاماده نه بوو بچيت.^{۳، ۴}
 ئه بونه عيميش له الحية ج ۱ ص ۱۷۴ له ئه نه سه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيناويه تى،

۱ - ضعيف.

۲ - له له الترغيب والترهييب ج ۳ ص ۴۴۱ دا واهاتووه، ههيسه مى ج ۵ ص ۲۰۵ ده لئيت: ته به رانى
 گيپراويه تيه وه و له سه نه ده كهيدا سه ويدي كوپى عه بدولعه زين ههيه كه مه تروكه، ته واو،
 عه بدولره زاق و ئه بونه عيم و ئه بوسه عيدي نه قاش و به غه وي و دارقوتنيش له (المنفق) له ريگه ي
 سه ويده وه هيناويانه، ههروهك له الاصابه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - ههيسه مى ج ۵ ص ۲۰۱ ده لئيت: له سه نه ده كه دا سواري كوپى داود ئه بو حه مزه ههيه كه
 ئه حمه د متمان هى پى دهات، ئيين موعينيش جوړه لاوازيه كى تيدايه، كه سه كانى ديكه ي
 سه نه ده كه سه حيحن،

له گیرانه وهیه کدا دهلیت: که بهر زده کرامه وه و داده نرام و امده زانی فه زلم هیه بهرام بهریان، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (هو ذاك فخذ اودع) واته (وايه دهی یان وهری بگره یان وازبینه) وتی: سویند به و که سهی به حهق تووی ناردوه هه تاماوم نابم به نه میری دوو که سیش، له میقدادیش وه به کورتی هیناویه تی. ته بهرانی له میقدادی کوپی نه سو ده وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ناردمی که گه پامه وه پیی فهرمووم چوون خووت ده بینیه وه؟ وتم: هینده جووی بووم و امده زانی توانایه کم هیه نهی به خوا تاماوم نابمه نه میری دوو که سیش^۱.

ته بهرانی له که سیکه وه هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که سیکی کرد به بهرپرسی سربیه که، که چوو و گه پامه وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرمووم (کیف وجدت الامارة؟) واته (نه میرایه تیت چوون ده بینی؟) وتی: وه زوری خه لکه که و ابووم، که ده که و تمه پری نه وانیش وایان ده کرد، که داده به زیم نه وانیش داده به زین، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ان السلطان علی باب عتب الا من عصم الله عزوجل) سولتان و ده سه لات له بهر ده رگای گرفت و ناره حه تیدایه مه گه نه وهی خوا ده ربازی بکات) پیاه که ش وتی: دهی سویند به خوا له مه و دوا بو توو که سی تریش نه میرایه تی و هرنه گرم، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی تا نه وهی دانه کانی پیشه وهی ده رکه و تن^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عومهیری کوپی نیسحاق که نیین حه بیان و جگه له ویش متمانه ی پیی ده دن و نیین مو عین و جگه له ویش به لاوازی ده زانن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ دهلیت: له سه نه ده که یدا عه تائی کوپی سائیب هیه که شت تی که ل ده کات، که سه کانی سه نه ده که جی متمانه، ته واو.

ئىبن موبارەك لە پافىعى تائىھ ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە غەزايە كدا ھاۋدەمى ئەبۇبەكر بووم وىم: ئەى ئەبۇبەكر ۋە سىھەتم بۇ بىكە (ئامۇزگارىم بىكە) وتى: لە كاتى خۇيدا نويزە فەرزەكان بىكە ۋە زەكاتى مالت بدە تا دەرونت پاك بىكە يتەۋە، پۇژوۋى رەمەزان بىكرە ۋە ھەجى مالى خوا بىكە، بزانە كۆچ لە ئىسلامدا باشە، جىھادىش لەناۋ كۆچدا باشە، مەشەبە بە ئەمىر، پاشان وتى: ئەۋ ئەمىرايەتتە ئەمىر ۋە دىبىنىت ساردە خەرىكە بىلاۋىيەتەۋە ۋە زۆر بىت تا ئەۋەى نەشیاۋ ۋەرى دەگرىت، ھەركەس بىت بە ئەمىر لە ھەموۋان زىاتر لىپپىچىنە ۋەكەى دەخانەيەنىت ۋە سزى توندترە، ھەركەس شىش سەتم بىكات لە باۋەرداران ئەۋا بەلىنى خۋاى شكاندوۋە، چونكە باۋەرداران جى پەناۋەندەى خوان، سۈيىد بەخۋا كەستان دەست بداتە بەرخ يان ۋە شترىكى دراۋسىكەى تا ئىسك ۋە لەشى دەئاۋسى دەلىت: بەرخ يان ۋە شترى دراۋسىكەم، ئەۋا خۋاى گەۋرە لە پىشترە تا بۇ دراۋسىكەى توۋرە بىت^۱.

تەبەرانى لە پافىعە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ەمەرى كۈپى عاصى بە سوپاى زاتوسەلاسىلەۋە ناردو لەگەلىدا لەگەل ئەۋ سوپايدە ئەبۇبەكر ۋە ەمەرو ديارانى ھاۋەلانى ناردو چوون تا لە ھەردوۋ شاخى (طىء) دابەزىن، ەمەر (ﷺ) وتى: بزائن كەس ھەيە پىگەكە بزانىت، وتيان مەگەر تەنھا پافىعى كۈپى ەمەر، چونكە ئەۋ (ربىل) بوۋە، منىش پرسىارم لە طارق كرد ربىل چىە؟ وتى: ئەۋ دزەى بە تەنھا ھەلمەت دەباتە سەر كۆمەلىك ۋە دزى دەكات، پافىع وتى: غەزاكەمان بەجىگە ياندو گەشىتمە ئەۋ شوينەى پىشتر لىى دەرچوۋبوۋىن، ئەبۇبەكر تىى پوانىم ۋە چووم بۇ لای وىم: ئەى ھەلال خۇر من لە نىۋ ھاۋەلانتدا بۇ تو پوانىم، دەى شتىكم پى بلى ئەگەر بىپارىزم ۋەك ئىۋەۋ لە ئىۋەم، وتى: پىنج پەنجەكانت دەپارىزىت؟ وتى: بەلى، وتى: شاىە تومان بىنەۋ پىنج نويزىكە ۋە زەكات بدە ئەگەر

۱ - ضعيف.

۲ - كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۲.

مال و سامانت هه‌بوو و حه‌ج بکه‌و پوژووی ره‌مه‌زان بگره، ده‌توانیت؟ وتم: به‌لی، ده‌لیت نه‌مه‌شی وت: نه‌بیته نه‌میری دوو‌که‌س وتم مه‌گر نه‌میرایه‌تی بو جگه‌ له ئیوه‌ی به‌شداربوانی به‌در هه‌یه؟ وتی: خه‌ریکه هینده‌ بئاو‌بیته‌وه تا بگاته‌لای توو جگه‌ له تویش، خوای گه‌وره که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) نارد خه‌لکی چوونه ناو ئیسلام، هه‌یانبوو تاهه، ناو و خوا رینمونی کرد، هه‌بوو له ترسی شمشیر، نه‌وانه له په‌نای خوادان، هه‌رکه‌س نه‌میر بوو و سته‌می له‌نیو خه‌لکدا کرد و زیاده‌ی هه‌ندیکیانی بو نه‌داریان وهرنه‌گرت خوا توله‌ی لیده‌کاته‌وه، له ئیوه ده‌بیته مه‌ریکی دراوسیکه‌ی ده‌بات و له‌تاو تووره‌یی دراوسیکه‌یدا ئیسک و له‌شی ده‌ناوسی، خوا له پشت دراوسیکه‌یه‌وه‌یه‌تی، رافیع وتی: سالیك مامه‌وه، دواتر نه‌بویه‌کر بوو به‌ خه‌لیفه، چووم بو‌لای و وتم: من رافیع که له فلان شوین له‌گه‌لت بووم، وتی: ده‌زانم، وتم: تو به‌ منت ده‌وت نه‌میرایه‌تی وهرنه‌گرم که چی له‌ناو ئوممه‌تی موحه‌مه‌دا گه‌وره‌ترینی نه‌وه‌ت گرتنه‌ستو، وتی: به‌لی هه‌رکه‌س به‌ قورئان له‌گه‌لیان نه‌جوو‌لیته‌وه نه‌فرینی خوای لی بیته.^۱

حاکم و نه‌بونه‌عیم و ئین عه‌ساگیر له سه‌عیدی کوپی عومه‌ری کوپی سه‌عیدی کوپی عاصه‌وه هیناویانه که مامه‌کانی(خالید و ئیبان و عومه‌ری کوپی سه‌عیدی کوپی عاص) کاتیک هه‌والی مه‌رگی پیغه‌مبه‌ریان(ﷺ) بیست له کاره‌کانیان گه‌رانه‌وه، نه‌بویه‌کر وتی: که‌س له کاربه‌ده‌ستانی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) شیاوتر نیه به‌و کارانه، نه‌وانیش وتیان کاربه‌ده‌ستی بو که‌س ناکه‌ین، چوون بو‌شام و هه‌موویان کوژران.^۲

ئین سه‌عد له عه‌بدولره‌حمانی کوپی سه‌عیدی کوپی یه‌ربووعه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عومه‌ری کوپی خه‌تتاب به‌ ئیبانی کوپی سه‌عیدی وت(کاتیک هات بو

^۱ - هه‌یسه‌می ج ۵ ص ۲۰۲ ده‌لیت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی جی متمانه‌ن.

^۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۶.

مه دينه): مافت نيه بييت و به بى مؤله تي پيشه واکه کاره کهت به جى بهيئت، پاشان بهم بارو حاله وه؟ به لام تو دلنيات کردوه، ثيبان وتى: دهى به خوا من له دواى پيغه مبه (ﷺ) کار به دهستيم بو کهس نه کردوه، نه گهريش بمکردايه بو نه بوبه کرم (ﷺ) ده کرد له بهر فزل و گوره يى و پيشينه و ديرينه ي موسلمان بونى، به لام له دواى پيغه مبه (ﷺ) کار به دهستى بو کهس ناکه م، نه بوبه کرم (ﷺ) راويژى به ھاوہ لاني کرد کى بنيريت بو به حرهين، عوسمانى کوپى عه فغان (ﷺ) پيى وت: که سيک بنيره بو نه وي که پيغه مبه (ﷺ) ناردى، نه وان ده ناسى و نه وانيش دهيناسن، ولاتيان ده زانى واته علائى حه زره مى (ﷺ)، به لام عومر پيى باش نه بو و وتى: زور بکه له ثيبانى کوپى سه عدى کوپى عاص چونکه که سيک بوو پيچه وانه يان بووه، نه بوبه کر ناماده نه بوو زورى لى بکات و وتى: وانا که م، زورنا که م له که سيک که ده لیت دواى پيغه مبه (ﷺ) کار به دهستى بو کهس ناکه م، نه بوبه کر برياريدا علائى کوپى حه زره مى بنيريت بو به حرهين.^۱

نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۲۸۰ له نه بوهوره يره وه هيناويه تي که عومر ي کوپى خه تتاب (ﷺ) بانگى کرد تا کارى پى بسپيريت، به لام نه و ناماده نه بوو، عومر وتى: رفته له کارى که کهسى له تو باشت دواى کردوه؟ وتى: کى؟ وتى: يوسفى کوپى يه عقوب (عليه السلام) نه بوهوره يره وتى: يوسف پيغه مبه رى خوا بووه کوپى پيغه مبه رى خوا بووه، به لام من نه بوهوره يره و کوپى نوممه يه م و له سى و دوو ده ترسم، عومر وتى: دهى با هيچ نه بوايه بتوتايه پينج؟ وتى: ده ترسم به بى زانست بلیم و به بى حوکم برياريدم و پشتم بشکى و سامانم بر و او قسه به پشت و شه رفم بوترى.^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتووه.

^۲ - نه بوموساش له (الذيل) هيناويه تي، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۱ دا هاتووه: سه نه ده کهى ته و او لاوازه. به لام عه بدولر ه زاق له عومر له نه بوبه وه هيناويه تي به به ميزى، ته و او، ثيبان سه عد ج ۴ ص ۵۹ له ثيبان سيرين له نه بى هوره يره وه به و اتايه له گه ل زياده يه که له سه رده تاکيه وه هيناويه تي.

ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) له عه بدوللای کورپی موهبه وه هیئاویه تی عوسمان به ئین عومهری وت: برۆ له نیو خه لکدا دادوهری بکه، وتی: ئهی ئهمیری باوه پداران پیم بدهیت نایکه م؟ وتی: نا بریارم له سهر تو داوه، ئه گهر نا خویم دهچم و دادوهریت پی دهکه م، وتی: په له مه که گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو دهیغه رموو (من عاذ بالله فقد عاذ بمعان) واته (ههرکه س په نابهریته بهر خوا ئه واپه نای برده و ته بهر په نادهریک) وتی: به لێن وتی: دهی من په ناده گرم به خوا له وهی دادوهریم، وتی: بوچی وایت له کاتی لکدا باوکت دادوهری ده کرد؟ وتی: من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو دهیغه رموو (من کان قاضیا فقصی بجهل کان من اهل النار، ومن کان قاضیا عالما فقصی بحق - او بعدل - سال القلب کفافا) (ههرکه س دادوهر بیئت و به نه زانی دادوهری بکات له دۆزه خیا نه، ههرکه سیش دادوهر بیئت و به حق یان دادپهروه ری دادوهری بکات ئه واپه شیوه ی کیفاف داوای گه رانه وه بو لای خوا ده کات) دهی نامه ویت دوا ی ئه وه هیچم بو بیئت^۱. ئه حمده ئه مه شی بو هیئاوه: پئی پیدانیه کات و وتی: که س ناچار ناکه م، ته به رانی له ئین عومهر وه هیئاویه تی عوسمان ویستی دادوهری بکات به نام ئه و ئاماده نه بوو و وتی: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو دهیغه رموو (القضاء ثلاثة: واحد ناجح و اثنان في النار، من قضی بالجور او بالهوی هلك، ومن قضی بالحق نجا) واته (دادوهران سی جوړن، یه کیکیان پزگاری ده بی و دوانیان له دۆزه خدان، ههرکه س به ستم یان به ئاره زوو حوکم بدات قوربه سهر ده بین ههرکه سیش به حق حوکم بدات پزگاری ده بی)^۲.

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده لیت: ته به رانی و به زارو ئه حمده ش وه ک به زار به کورتی هیئاویانه و که سه کانی ئه حمده جی متمانه ن،

^۳ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده لیت: ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) هیئاویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی معجم الکبیر جی متمانه ن، ئه بویه علاش به وشیه وه یه

ته بهرانی له المعجم الكبير له ثنين عومره وه هیناویه تی که له پوژی کوپونه وهی عهلی و موعاویه له دهومه تولجه ندهل دایکی باوه پداران (حه فسه) پیی وتم (به ثنين عومه): جوان نیه له پیککه وتنیک دوابکه ویت که خوا ناشتی نیوان ئوممه تی پیغه مبهری (علیه السلام) پیی دهکات، تو خزمی پیغه مبهری (علیه السلام) و کوپی عومهری کوپی خه تتابیت، نهو پوژ موعاویه و شتریکی گهره ی هینابوو، وتی: کی حه زی بهوکاره یه و ناواته خوازیه تی یان ملی بو دریژ دهکات؟ ثنين عومه وتی: پیش نهو پوژ هیچکات دلم بو دنیا لیی نه ده دا بریارم دا بچم و بلیم: که سیک که دای له توو باوکیشت له سهر ئسیلام تا ئیوه ی هینا یه ناو ئسیلام چاوی لییه، دواپی بیرم کرده وه له بههشت و خوشیه کانی، بویه وازم لی هینا و نه چووم، هه یسه می جء ص ۲۰۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، وادیاره مه بهستی پیککه و تنی حه سه نی کوپی عهلی (علیه السلام) بیت و گیره ره وه لیی تی کچوو بیت، ته واو. هه ره ها له نه بی حوصه ی نه وه هیناویه تی موعاویه وتی: کی له ئیمه شیاوتره بهم کاره؟ عه بدوللای کوپی عومه وتی: ویستم بلیم: له تو شیاوتره وه یه له سهر ئسیلام دای له توو باوکت، پاشان بیرى خوشیه کانی بههشتم کرده وه و ترسام نه وه خراپه ی لی بکه ویته وه، زهریه ده لیت: که له سهر موعاویه یه کده نگ بوون هه ستا و وتی: کی له من شیاوتره بهم کاره؟ ثنين عومه وتی: خوُم ناماده کرد تا هه ستم و بلی: نهو که سه ی له سهر ئسیلام دای له توو باوکت شیاوتره به وه، به لام ترسام گومانی ترم پی بیات.

ئه حمده له عه بدوللای کوپی صامته وه (علیه السلام) هیناویه تی ده لیت: زیاد ویستی عیمرانی کوپی حوصه ی بنیریت بو خوراسان، به لام نهو ناماده نه بوو، هاو لانی

هیناویه تی، ته واو. سه عدیش ج ۴ ص ۱۰۸ له عه بدوللای کوپی مه وه به وه و اتایه و به دورو درژی هیناویه تی.

۱ - ثنين سه عد ج ۴ ص ۱۳۴ له ثنين عومه ره به هه مان شیوه هیناویه تی،

پىيان وت خوراسانت بەجىيىشت كە لەسەرى بىت؟ وتى: بەخوا من ھەزناكەم گەرمای بۆ من و سەرماكەى بۆ ئەوان بىت، دەرسم كەچومەناو دوزمەنەۋە نامەى زیادىم بۆ بىت، ئەگەر بچم قوربە سەرىم، ئەگەر بىش بگەریمەۋە بدرىت لە مەم، دەلىت: ھەكەمى كوپى عەمرى غىفارى وىستى بچىتە سەر خوراسان و ملكەچى فەرمانى بوو، عىمران وتى: كەس نىيە ھەكەم بۆ بانگ بكات؟ يەكك چوو و ھەكەم ھات بۆ لای، عىمران پىي وت: ئايا گویت لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (لا طاعة لاحد في معصية الله تبارك وتعالى؟) واتە (لە گوپرايەلى كردنى خوادا گوپرايەلى بۆ كەس نىيە) ^۱ وتى: بەلى، عىمران وتى: سوپاس بۆ خوا، يان وتى (الله اكبر) لە گىرانبەدەيەكەش لە ھەسەنەۋە كە زیاد ھەكەمى غىفارى لەسەر سوپايەك دانا، عىمرانى كوپى حوصەين ھات بۆ لای و لەناو خەلكدا پىي گەيشت و پىي وت: دەرزانىت بۆ چى ھاتووم بۆ لات؟ وتى: بۆچى؟ وتى: بىرى فەرمايىشتى پىغەمبەر (ﷺ) كەوتەۋە كە بەر پىاۋەى وت كە ئەمىرەكەى پىي وت: خۆت بخەرە ناو ئاگر ئەۋىش واىكرد بەلام نەيىيشت، ئەم ھەۋالە وترا بە پىغەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش فەرموۋى (لو وقع فيها ادخلا النار جميعا لا طاعة في معصية الله تبارك وتعالى) واتە (ئەگەر بگەرتايەتە ناۋى ھەردووكيان دەچوونە دوزەخ، لەسەر كەشى خوادا ھىچ گوپرايەلىيەك نىيە). وتى: بەلى، وتى: تەنھا وىستم ئەو فەرموۋدەت پىر بىخەمەۋە. ^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۶۶ دەلىت: ئەحمەد بە چەند دەقلىك ھىناۋىيەتى تەبەرانى بە كورتى ھىناۋىيەتى، كەسەكانى سەنەدەكەى ئەحمەد سەھىحن. تەۋاۋ.

(پىزگرتنى خەلىفەو ئەمىرەكان و گوپرايەلى فەرمانەكانيان)

ئىبن جەريرو ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەوھ (رضي الله عنه) ھىناويانە دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كوپى وەلىدى كوپى موغەيرەى مەخزومى بە سىرەيەكەوھ
 نارد و لەگەيدا لەناو سىرەكەدا عەممارى كوپى ياسر ھەبوو، چوون تا نىزىكى ئەو
 خەلكە بوونەوھ ئەوھى دەيانويست بگەنە لايان، لە درەنگىكى شەودا دابەزىن،
 بىداركەرەوھ ھاتەلاى خەلكەكەو بىدارى كردنەوھ ئەوانىش پايانكرد تا توانىيان
 چوون و يەككىيان كە خۆى و ژن و منالى مۇسلمان بىوون مايەوھ بە مائەوھى و ت
 خۆت كۆبكەرەوھ و تى: بوەستن تا دىمەوھلاتان. پاشان ھات بو لای عەممارى
 كوپى ياسر و تى: ئەى ئەبولىقەزەن مەن بە ژن و منالم مۇسلمان بوو، ئەوھ سوودم
 پى دەگەيەنى ئەگەر لەناو ھۆزەكەدا بىمىنمەوھ كە پايانكردوھ بو ئەو شوپىنەى
 ئىوھ بىستوتانە؟ عەممار پى و تى: دەى لەوئى بە تۆ پارىزراو، كابرەش لەگەل
 ژن و منالدا گەپرايەوھ، بو بەيانى خالىد سەيرى كرد ھەموو چوون، ئەو كابرەو ژن و
 منالەكەى گرت، عەممار پى و تى: دەست لەو كەسە بدەيت ئەو مۇسلمان بوو؟
 و تى: تۆ ھەقت چىە بەسەريەوھ؟ مەن ئەمىرو كەچى تۆ پەناى دەدەيت لە پوودا؟
 و تى: بەلى وايە، كابرە پراى ھىناو، ئەگەربىويستايە وەك ھاوپىكانى دەچوو،
 بەلام مەن و تەم لەبەر مۇسلمان بوونەكەى بىمىنئەوھ، خالىد و عەممار كەوتنە
 دەمەقالى و گەيشتنە قەسەوتن بەيەك، كە ھاتنە مەدىنە ھاتنە خەزەت
 پىغەمبەر (ﷺ)، عەممار باسى بارى كابرەى بو كرد، پىغەمبەر (ﷺ) مۇلەتەكەى
 بەرەوازانى و ئەوپۆژ دوورەپەريزى كرد كەس بەرامبەر ئەمىر پەناى كەس بدات، لای
 پىغەمبەر (ﷺ) كەوتنە دەمەقالى، خالىد و تى: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) ئەم كابرە
 لەبەردەم تۆدا قەسەم پى دەلىت؟ سوپىند بەخوا ئەگەر تۆ نەبوويتايە قەسەى پى
 نەدەوتم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (كف يا خالد عن عمار فانه من يبغيض عمارا
 يبغيضه الله عزوجل، ومن يلعن عمارا يلعنه الله عزوجل) واتە (خالىد دەست ھەلگەرە

لە ەممار، چونكە ھەركەس ەممار بئۆرىنى خوا دەيتۆرىنى، ھەركەس نەفرىن بكات لە ەممار خوا نەفرىنى لى دەكات) پاشان ەممار ھەستا و چوو و خالىدى كۆپى ۋەلىدىش كەوتە شوپىنى تا كراسەكە گرت و بەردەوام ھەولى دەدا پازى بكات ئا ۋە ۋەى خوا لى پازى بوو، لە گىرەنە ۋەىكى تردا تا لى پازى بوو و ئەم ئايەتە دابەزى (و اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولي الامر منكم) سەر كرده كانى سىرەكان (فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله و الرسول) تا خۋاى گەورە و پىغەمبەر (ﷺ) ھۆكىمى تىدا بدەن (ذالك خير و احسن تاويل) واتە چاكتىن سەرەنجامى دەبىت^۱.

ئەحمەد لە ەۋفى كۆپى مالىكى ئەشجە ەى ۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: لە گەل ۋە ۋانەى لە گەل زەيدى كۆپى حارسە لە شەپى مۇتە چوون منىش چووم، يەككى يەمەنى لە گەل بوو كە تەنھا شمشىرەكەى پى بوو يەكك لە مۇسلمانان ئازەلى سەربى، كابراى يەمەنى داۋاى پارچە يەكى پىستەكەى لىكرد، ئەۋىش پىيدا ۋەۋىش ەك قەلغان بەكارى ھىنا، چوۋىن و گەيشتىن بە سوپاى پۇم و تايىدا پياۋىك لەسەر ئەسپ بوو پىژكالى زىرىنىكى زىپرو چەككى زىرىنى پىبوو، پۇمىەكە مۇسلمانانى پاۋە دوودەنا، كابراى يەمەنى لە پشت بەردىكە ۋە قەرەۋلى بۇ گرت و پۇمىەكە داى بە پالىدا ۋەۋىش پىى ئەسپەكەى بىرى و پۇمىەكەش كەوتە خوارە ۋە مۇسلمانەكە چوۋىە سەرى و كۈشتى و ئەسپ و چەكەكەى برد، كە خوا

^۱ - صحيح.

^۲ - لە كنز العمال ج ۱ ص ۲۴۲ دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇ ەلا ۋىبن ەساكىرو نەسائى و تەبەرانى و ھاكم لە فەرمودەكەى خالىدە ۋە ەۋا تايە بە دوورو درىژى ۋىبن شەببە ۋە ەمەدو نەسائى بە كورتى ھىناۋىانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۷۲ دا ھاتوۋە، ھاكم المستدرک ج ۳ ص ۳۹۰ دەلىت: سەنەدەكەى صەحىحە و بوخارى و مۇسلىم نەيانھىناۋە، زەھەبى دەلىت صەحىحە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۴ دەلىت: تەبەرانى بە دوورو درىژى ھىناۋىەتى، كورتە يەكشى ھىناۋە كە لە گەل ۋە ۋەى ئەحمەد يەكە، كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

فہم تی دا بہ موسلمانان خالیدی کوپی ولید کہ سیکی نارد تا دستکوتہ کان کو بکہنہ وہ۔ چووم بو لای و وتم: ئەہی خالید دہزانیٹ پیغہمبەر (ﷺ) دستکوتی بو جہنگاور داناوہ؟ وتی: بہ لئی بہ لام من بہ زوری دہزانم، منیش پیم وت بہ خوا یان بوئی دہگیرمہ وہ یان لای پیغہمبەر (ﷺ) باسی دہکەم، ئەویش ئامادہ نہ بوو بوئی بگیریٹہ وہ، عہوف دہ لئیٹ: چووینہ خزمەت پیغہمبەر (ﷺ) و باسەکەم بو گپراپہ وہ کہ کابرای یہ مەنی چوون بووہ و خالید چی کردوہ، پیغہمبەر (ﷺ) فہرمووی (یا خالد ما حملک علی ما صنعت؟) واتہ (خالید چی وای لی کردیت واکہیت؟) وتی: ئەہی پیغہمبەری خوا بہ زورم زانی بوئی، فہرمووی (خالید چیت لی سہندوہ بوئی بگیریٹہ وہ) عہوف وتی: خالید راوہستہ نہ موت ئوف بو تو؟ پیغہمبەریش (ﷺ) فہرمووی (ئەوہ چیہ؟) منیش بووم باسکرد. پیغہمبەریش (ﷺ) توورپہوو و فہرمووی (یا خالد لا ترد علیہ هل انتم تارکو امرائی؟ لکم صفوة امرهم وعلیہم کدرہ).^۱ ئەہی خالید بوئی مہگیرہ وہ، ئایا ئیوہ واز لہ ئەمیرہ کانم دینن؟ چاکہی کاریان بو ئیوہ و خراپہ کەشی بو خویان).

ئین سەعد ج ۳ ص ۲۰۶ لہ راشدی کوپی سەعدوہ هیئاویہ تی عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) پارہ و سامانیکی بو هیئراو ئەویش لہ نیو خەلکە کەدا دابەشی دہکرد، ئەوانیش قەرہ بالغیان لہ دہوور کرد، سەعدی کوپی ئەبی وەقاص ہات و خەلکە کەہی لادەدا تا گەیشٹہ لای و عومەر بہرزی پاگرت و وتی: تو ہاتیت و لہ سولتانی خوا لہ سەر زہویدا نہ ترسایت، حەزم کرد پیٹ بلیم سولتانی خوا ہەرگیز ناترسیٹ.

بہیہقی ج ۹ ص ۴۱ لہ عہدوللای کوپی یەزیدوہ ہیئاویہ تی دہ لئیٹ: پیغہمبەر (ﷺ) عەمری کوپی عاصی لہ سریہ یە کدا نارد کہ ئەبوہ کرو عومەری تیدابوو، کہ گەیشٹہ

^۱ - موسلیم گپراویہ تیہ وہ و ئەبوداودیش ہەروا، لہ البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۹ یشدا ہاتووہ و بہیہقیٹ ج ۶ ص ۳۱۰ بہەمان شیوہ ہیئاویہ تی.

(Y.A.)

بەزار لە زەيدى كۆپى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى حوزەيفەدا خەلكى لە شتىكى ئەمرىك بىزارىبون، يەككە لە مزگەوتە ۋە ھات، مزگەوتى گەورە كە خەلكى تىداۋو، تا گەيشتەلاى حوزەيفە كە لەناو كۆرپىدا دانىشتىبو، لەسەر سەرى پارووستا ووتى: ئەى ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) ئايا فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە ناكەيت؟ حوزەيفەش سەرى بەرزكردە ۋە زانى چى دەۋىت و حوزەيفە پىنى وت: فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە چاكە و سوونەت نىيە چەك لە پىوى ئەمىرتدا ھەلەكەتتە.

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۲ لە زىيادى كۆپى كسىبى عەدۋىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللەى كۆپى عامر و تارى بۆ خەلەك دەدا و جلىكى جوانى لەبەرىبو و قىزى شانەكردبو، پۆرئىكىان نوپىزى كرد بۆ خەلەك و دواتر چوۋىيە ژور، ئەبۇبەكر لە پال مەنبەرەكەدا دانىشتىبو، مەرداس ئەو بىلال وتى: سەيرى گەورە ۋە ئەمىر ناكەن جلى جوان دەپۇشى ۋە خۆى دەچوۋىنى بە فاسقان؟ ئەبۇبەكر بىستى و بە ئۆسەيلەى كۆپى وت ئەبۇبىلال بۆ بانگ بگە، ئەۋىش بانگى كرد، ئەبۇبەكر وتى: بىستم وات وت بە ئەمىر، مەن گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (من اكرم السلطان الله اكرمه الله، ومن اهان السلطان الله اهان الله) واتە (ھەركەس پىزى سولتانى خوا بگرى خوا پىزى لى دەگرىت، ھەركەسىش سووكايەتى بە سولتانى خوا بكات خوا سووكايەتى پىدەكات).

عوبەيدە ۋە جگە لەرەشە ۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: عىاض كە فەتھى ئەۋى كرا جەلدى دا لە ھاۋەلى دارا، ھىشامىش لىنى توۋرەبو، فەرمودەكە دىنىت، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۹ دەلىت: كەسەكانى جى مەمانەن بەلام مە بىستم بۆ سورەيخ لە عىاض و ھىشامە ۋە نەبىستو ۋە ھەرچەندە تابەى بوو.

۱- ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھەبىبى كۆپى خالىد ھەيە كە ئىبن جىببەن مەمانەى پىدەدات و ئەبۇحاتەم دەلىت: بەھىز نىيە، تەۋا.

۲- ضەيف.

بوخارى و موسلىم لە ەلى كوپى ئەبوتالىبە ھە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) يەككە لە پشتيوانانى لەسەر سىرىيەك دانائو ناردنى و فەرمانى
 پىكىردن گويگرو گويپرايەلى ئەو ئەمىرەيان بن، ئەوانىش لەسەر شتىك تووپرەيان
 كردو ئەويش وتى دارو چىلكەم بۆ كۆبەكەنەو، كۆيانكردهو، وتى: ئاگرم بۆ
 بكةنەو، كرديانەو، وتى: مەگەر پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىنەكردن گويگرو
 گويپرايەلم بن؟ وتيان: با وتى: دەى بچنە ناوى، ئەوانىش سەيرى يەكتريان كردو
 وتيان: ئىمە لە دەست ئاگر پامانكردووە بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) كە تووپرەيەكەى
 ئەما و ئاگرەكە كۆڭايەو دوايى ھاتنەو لای پىغەمبەر (ﷺ) باسى ئەو ەيان بۆ كرد،
 ئەويش فەرمووى (لو دخلوها ما خرجوا منها، انما الطاعة في المعروف) (ئەگەر
 بچوونايەتە ناوى نەدە ھاتنە دەرى، گويپرايەلى تەنھا لە چاكە و دروستىدايە).^۱

ئەبويە علاو ئىبن ەساكىر - كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن - لە ئىبن
 عومەر ھەو (ﷺ) ھىناويانە كە پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل دەستەيەكى ھارەلانىدا بوو،
 پووى تىكردن و فەرمووى (الستم تلعمون انى رسول الله اليكم) واتە (مەگەر ئىو
 نازانن من پىغەمبەر و نىردراوى خوام بۆ لای ئىو؟) وتيان بەلى شايەتى دەدەين تۆ
 پىغەمبەرى خوايت، فەرمووى (مەگەر نازانن ھەركەس گويپرايەلى من بىت ئەو
 گويپرايەلى خوايە، لە گويپرايەلى خواش ئەو يە گويپرايەلى من بن؟) وتيان بەلى
 شايەتى دەدەين ھەركەس گويپرايەلت بىت گويپرايەلى خوايە، لە گويپرايەلى خواى
 گەورەش ئەو يە گويپرايەلى تۆ بىن، فەرمووى (فان من طاعة الله ان تطيعوني ومن
 طاعتي ان تطيعوا امرائكم، وان صلوا قعودا فصلوا قعودا) واتە (دەى لە گويپرايەلى

^۱ - ئەم چىرۆكە لە ھەردو ھەجى بوخارى و موسلىمدا لە ئىبن ەبباس ھەو (ﷺ) ھاتووە و چەسپاوە،
 لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲۶ دا و ھاتووە ئىبن جەريرىش لە ئىبن ەبباس و ئىبن ئەبى شەيبە لە
 ئەبى سەئىد ھەو بەو واتايە ھىناويانە ئەبى سەئىد ناوى پياو ەن سارىەكە دىنىت كە ەبدوللای كوپى
 حوزافەى سەھمى بوو، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۷۰ يشدا و ھاتووە، بوخارىش لە ئىبن ەبباس ھەو ھەمان
 ناوى ھىناو، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۹۶ يشدا و ھاتووە.

خوا نه وه یه گویږایه لى من بن، له گویږایه لى منیش نه وه یه گویږایه لى
سه رکرده کانتان بن نه گهریش به دانیشتنه وه نویږتیا ن کرد ئیو هس به دانیشتنه وه
نویږتیکه) ^۱.

ئین جهریر له نه سمائی کچی یه زیده وه هیناو یه تی نه بوزه ږی غه فارى (ﷺ) خزمه تی
پیغه مبه ږی ده کرد، که له خزمه تی نه وه ده بویه وه ده چوو بو مزگه وت، نه وى مالى بو و
له وى ږاده کشا، شه ویک پیغه مبه ږ (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نه بوزه ږی بینى له مزگه وت
خه وتو وه، پیغه مبه ږ (ﷺ) به قاچى لییدا تا له سه ږى هه ستا، پیغه مبه ږ (ﷺ) پیى
فهرمو (نه وه چیه ده تبینم لیږه خه وتو ویت؟) وتی: نه ی پیغه مبه ږی خوا له کوی بخه وم؟
جگه لیږه هیچ مال و حالیکم نیه، پیغه مبه ږ (ﷺ) لای دانیشت و فهرمو وى (فکیف انت اذا
اخرجوك منه؟) واته (نه ی چی ده کهیت نه گهر لیږه ده ریا نکر دیت؟) وتی: ده ی نه وکات
ده چم بو شام، چونکه شام خاکی کوچ و هه شرو پیغه مبه ږانه و ده بیه یه کیک له خه لکی
نه وى، فهرمو وى (نه ی چی ده کهیت نه گهر له ویش ده ریا نکر دیت؟) وتی: ده ی ده گه ږیمه وه
بو مزگه وت و لیږه ده بیته وه به شوینم، فهرمو وى (نه گهر دو باره لیږه ده ریا نکر دیته وه چی
ده کهیت؟) وتی: شمشیر ه کم هه لده گرم و شه ږده کم □ ده کوږ ږیم، پیغه مبه ږ (ﷺ) دانی لى
چپکرده وه و ده سستی له سه ر دانا و فهرمو وى (ادلك على ما هو خير من ذالك؟) واته (له وه
باشترت پى بلیم؟) وتی: به لى به دایک و باوکمه وه به قوربان ت بم نه ی پیغه مبه ږی خوا،
پیغه مبه ږی خوایش (ﷺ) فهرمو وى (تنقاد لهم حيث قادوك وتنساق لهم حيث ساقوك حتى
تلقاني وانت على ذالك) واته (ملکه چیان بیت به ره و چیان بردیت و به ره و کویت ده به ن
شوینیان که ویت تا ده گه یته وه به من له و باره داییت) ^۲.

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتو وه.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتو وه، نه حمه دیش له نه سمائه وه به وږه هیناو یه تی،
هه یسه مى ج ۵ ص ۲۲۳ ده لیت: له سه نه ده کهیدا شه هری کوږی هه وشه ب هیه که لا وازه
متما نه ی پى درا وه، ته واو.

ھەرۋھا ئىبن جەریرى تەبەرى لە ئەبوزەرەوہ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و لە ھەرموودەكەيدا ھاتوۋە: (فكيف تصنع اذا اخرجت منها؟) واتە (چى دەكەيت ئەگەر لىي دەركرايت؟) وتم: شمشیرەكەم ھەلدەگرم و دەكەومە لىدانى ئەۋەى دەرمەدەكات، پىغەمبەر (ﷺ) بە دەستى دای بەسەر شانمداو ھەرموۋى (غفرا يا اباذر تنقاد معهم حيث قادوك و تنساق معهم حيث ساقوك ولو لعبد اسود) كاتىك لە پەرزە دابەزىم نوێژكراو پىياۋىكى پەش پىشكەوت، كە منى بىنى گەپاىەوہ تا من پىش بخات، وتم: پىشكەوہ بەلو ملكەچى ھەرمانى پىغەمبەرى خوام.

عەبدولرەزاقىش لە تاوسەوہ ھىناۋىيەتى و لە ھەرموودەكەيدا ھاتوۋە كە ئەبوزەر چوو بۆ پەرزە لەۋى غولامىكى عوسمانى بىنى كە پەش بوو، بانگدراو نوێژكرا، وتى: ئەبوزەر پىشكەوہ، وتى: نا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمانى پىكردووم تا گويگرو گويپرايەل بىم تەنانت ئەگەر بۆ بەندەيەكى پەش بىت، ئەۋىش پىشكەوت و ئەبوزەرىش لە دوايەوہ نوێژى كرد، ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن جەریر و بىھەقى و نەعیمى كوپى حماد و جگە لەۋىش لە عومەرەوہ (ﷺ) ھىناۋىانە كە دەلىت: گويگرو گويپرايەل بە ئەگەر سەركردەكەشت كۆيلەيەكى پووتەلى حەبەشى بوو، ئەگەر زىانى پى گەياندىت خۆراگربە ئەگەرىش ھەرمانىكى پى كردىت بەجىي بگەيەنە، ئەگەر لىي گرتىتەوہ خۆراگربە، ئەگەرىش ستمى لىكردىت خۆراگربە، ئەگەر وىستى لە ئايىنت كەمبكاتەوہ بلىي خوينم لە برى ئايىنم و لە كۆمەلى موسلمانان جىامەبەرەوہ، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

يەعقوبى كوپى سوفيان بە سەنەدى صەحىح لە حەسەنەوہ ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) لە تارىكى شەۋدا گەيشت بە عەلقەمەى كوپى عولاسە، عومەر لە خالىدى كوپى ۋەلىد دەچوو، عەلقەمە پى و ت: ئەى خالىد ئەۋ كابرالايىردىت تەنھا پڑى وايكرد، من و ناموزايەكەم ھاتوۋىن بۆ لای داۋاى شتىكى لىبكەين، ئەگەر بۆى كردم ھەرگىز داۋاى

ھىچى لى ناكەم، عومەر پىيى وت دەي بىللى چىت لايە؟ وتى: ئەوانە خەلكانىكن مافىيان لەسەرمانە دەبى مافىيان بدەينەۋە پاداشتمان لاي خوايە، كە بەيانى بوويەۋە عومەر بە خالىدى وت: ئەمشەر عەلقەمە چى پىيى وتىت؟ وتى: بەخوا ھىچى پىيى نەۋتم، دەلىت ئەۋىش سويندى خوارد. لە پىگەي ئەبى نەزەشەۋە بە ھەمان شىۋە ھاتوۋە ئەۋەشى بۇ زىياد دەكەت: عەلقەمە بە خالىدى دەۋت بەسە خالىد، سەيف لە عەمرەۋە لە لايەكى دىكەۋە لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى لە كۆتايىيەۋە بۇ زىياد دەكەت: عومەر وتى: ھەردووكيان راستيان وت، ئىبن عائىزىش ھەروا ھىناۋىيەتى و ئەۋەي بۇ زىياد كىردوۋە، مۇلەتى عەلقەمەي داۋ پىۋىستىيەكەي بەجىگەياند، زوبەيرى كوپرى بەكار لە موحەمەدى كوپرى سەلەمە لە مالىكەۋە بە ھەمان شىۋە زۆر بە كورتى ھىناۋىيەتى و دەلىت: لە ھەرومودەكەدا ھاتوۋە وتى: چىت لايە؟ وتى: تەنھا گويگىرى و گويپرايەلى ئەۋەش زىياد دەكەت عومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر لە پىشتمەۋە ھاۋشىۋەي راي تۆي بىت ئەۋەم پىيى خۇشترە لەۋە و ئەۋە،^۱

مالىك لە ئىبن ئەبى مولەيكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپرى خەتتاب (ﷺ) داي بە پال ئافرەتىكى توۋشبوۋى گوليدا كە تەۋافى كەعبەي دەكرد بە ئافرەتەكەي وت: ئەي بەندەي خوا ئازارى خەلەك مەدە چاكتر وايە لە مائەۋە بوويتايە ئەۋىش دانىشت، دواي ئەۋە كەسەيىك داي بە پاليداۋ وتى: ئەۋ كەسەي پىيى لىدەگرتىت مرد دەي بېۋ، ئافرەتەكەش وتى: ناكىرى كە زىندوۋبوۋ گويپرايەلى بىم كە مرد لىيى ياخى بىم، لە كىنز العمال ج ۵ ص ۱۹۲ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبە لە شىمر لە پىۋايىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن لە سەردەمى عەلىدا (ﷺ) (عەرىف بووم)،^۲ ۴ ھەرمانىكى پىيى كىردىن وتى: ئەۋەي پىم وتن كىردتان؟ وتى: نا، وتى: سويند بەخوا يان دىكەن يان جوۋلەكەۋ مەسىحى سوار پىشتمەلتان دەبن.^۳

^۱ - لە الاصابە ج ۲ ص ۵۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ عەرىف ئەۋ كەسەيە كاروبارى ھۆز يان كۆمەللىكى خەلەك رادەپەرىنى و ئەمىر لەۋەۋە كاروبارو خالى ئەۋانە دەزانىت.

^۳ - لە كىنز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

گۈنجانى سەرگىزگەن

بەيھەقى لە عروھى كۆپى زوبەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) عەمرى كۆپى عاصى نارد بۇ زاتولسەلاسىل لە دەۋرۈبەرەكانى شام لە بللى و عەبدوللّا ھاۋدەمانيان لە قوزغاعەۋە، بەنوبللى خالۋانى عاصى كۆپى وانىل بوون، كە گەيشتە ئەۋى لە زۆرى دوزمى ترسا و ھەۋالى نارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاى ناردنى يارمەتى لىكرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) كۆچەرانى يەكەمى پاسپارد، ئەبۈبەكرى عومەرى لە گەل ديارانى كۆچەراندانارد و ئەبوعوبەيدە كۆپى جەراھى كىردە سەرگىزدەيان، كە گەيشتە لاي عەمر وتى: من ئەمىرى ئىۋەم و من ھەۋالىم نارد بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاى يارمەتيم لىكرد، كۆچەران و تيان بەلكو تۇ ئەمىرى ھاۋەلانى خۇت و ئەبوعوبەيدە ئەمىرى كۆچەراندە، عەمر وتى: ئىۋە بۇ يارمەتى من نىردىراون، كە ئەبوعوبەيدە ئەۋەى بىنى - كەسىكى ئاكار جوان و نەرمونيان بوو - وتى: عەمر تۇ دەزانىت كۆتاشت كە پىغەمبەر (ﷺ) پىنى پاسپارد ئەۋەبوو فەرموۋى ئەگەر گەيشتە لاي ھاۋەلەكەت پىكەۋە بگۈنجىن، ئەگەر تۇ لە من ياخى بيت بەدلىيايەۋە من ملكەچى تۇ دەبىم، ئەبوعوبەيدە ئەمىرىيەتى دايە دەست عەمرى كۆپى عاص^۱.

ھەروھە زوھرىيەۋە ھىناۋىيەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) دوو دەستەى نارد بۇ ھۆزەكانى كەلب و غەسان و ئەۋ بىباۋەراندەى عەرب كە لە پۇژھەلانى شام بوون و لەسەرىك لە دەستەكان ئەبوعوبەيدەى كۆپى جەراھ و لەسەرنەۋى دىكەش عەمرى كۆپى عاصى دانا، لە دەستەى ئەبوعوبەيدەدا عومەرو ئەبۈبەكرى تىدابوو، كە ويستيان دەرېچن پىغەمبەر (ﷺ) ئەبوعوبەيدەۋە عەمرى بانگىرد و فەرموۋى (لا

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۳۶۰ دا ۋاھاتوۋە تىايدا لە جىياتى ناۋچە دەۋرۈبەر پۇژھەلانى شام ھاۋە.

تەغصیا) واتە (سەرکەش و یاخى مەبن) كە لە مەدینە دەرچوون ئەبوعوبەیدە بە تەنیا
 ەمەرى دواندو پى وت: پىغەمبەر (ﷺ) من و تۆى پاسپارد تا یاخى نەیین، یان تۆ
 ملکەچم بە یان من، وتى: نا تۆ ملکەچ و گوپراپەلەم بە، ئەبوعوبەیدە پازى بوو، ەمر
 ئەمیری ەردوو دەستەكە بوو، ەمر (ﷺ) ئەمەى بینى وتى: تۆ گوپراپەلەى (ابن
 النابغة) دەبییت و دەیکەیت بە ئەمیری خۆت و ئەبوبەكرو ئیمەش؟ ئەمە كە پراو
 پریارە، ئەبوعوبەیدە بە ەمرى وت: كوپى دایکم پىغەمبەر (ﷺ) من و ئەوى
 پاسپارد ■ یاخى نەیین، ترسام ئەگەر من گوپراپەلەى نەبم لە فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 لابدەم و خەلکى بکەونە نیوان من و ەمرەو، سویند بەخوا تا دەگەریمەو
 گوپراپەلەى دەبم، كە گەرەنەو ەمرى كوپى خەتتاب چوو بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و
 سكالای ئەو ەى لاگرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووی: لەمەوبەدا تەنها لە ئیوہ –
 واتە كۆچەرەن – ئەمیر دادەنیم.^{۱ ۲}

۱ - ضعیف.

۲ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۳۱۹ دا واھا توو.

(ماڧى ئەمىر لەسەر ھاۋلاتى و ژىردەستان)

ھناد لە سەلەمەى كوپى شەھابى عەبدىيەۋە ھىناۋىيەتى كە عومەرى كوپى خەتتاب ۋتى: ئەى خەلكىنە ئىمە ماڧىكىمان لەسەرتان ھەيە كە نابى بەئاشكرا ئامۇزگارى و دلسۆزيمان بۇ بخەنەپرو و لەسەر چاكە يارمەتيمان بدەن، ھىچ شت لاي خوا خۆشەويستترو سودبەخش ترنيە لە نەرمونيانى پىشەۋا، ھىچىش لاي خوا ناخۆشتر نيە لە نەزانى و تووپرەيى (ئاگرتىبەربوونى) پىشەۋا.^۱

دوبارە ھەناد لە عەبدوللاى كوپى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) ۋتى: ھىچ نەرمونيانىك لاي خوا ھىندەى نەرمونيانى پىشەۋا خۆشەويست نيە، ھىچ نەزانىكەش لاي خوا لە نەزانى و ئاگرتىبەربوونى (تووپرەيى زۆر) پىشەۋا ناخۆش و ناشىرىن نيە، ھەركەس كاريكات بە لىبورىن لە بەرامبەرىدا سەلامەتى و چاكەى دىتەپرى، ھەركەس لە دەروونىدا بەرامبەر بە خەلك بەويژدان بىت لە كاريىدا سەركەۋتنى بۇ دەبىت و زەلىلى بۇ گويپرايەلى زۆر نزيكتەرە لە چاكە و چاكەكارى لە چا و عىزەتخۋازى لە سەركەشىدا.^۲

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە سەلەمەى كوپى كۈھەيلەۋە بەۋ و اتايە ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

(دوورەپەريزى لە قىسەوتىن بە سەرکردەكان)

ئىبن جەرير لە ئەنەسەو ھىناوئىيەتى دەلىت: گەرە ھارەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دوورەپەريزىيان لىدەكردىن و دەيانوت: قىسە بە ئەمىرەكانتقان مەلىن و لەگەلىان ناپاك مەبن و لىيان ياخى مەبن و لە خواىترسن و خوڭاگرىن، چونكە بارەكە (پزگارى) نزيكە.^۱

(زمانپاريزى لاي ئەمىر)

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۵ لە عرەوۋە ھىناوئىيەتى دەلىت: ھاتم بۇ لاي عەبدوللانى كوپرى عومەرى كوپرى خەتتاب و پىم وت: ئەى ئەبوعەبدولرەھمان ئىمە لاي ئەم پىشەوايانەمان دادەنىشىن و ئەوان قىسەدەكەن و ئىمەش دەزانىن ھەق ئەو نىيە بەلام بەلىيان بۇ دەكەين، ئەوان سىتەم دەكەن و ئىمەش پىشتىگىريان دەبين و بە چاكيان دادەنن، ئەمە چۆنە؟ وتى: برازاگيان ئىمە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بووين ئەوۋمان بە دووپووى دادەنا، ئىتر نازانم لاي ئىوۋ چۆنە؟

ھەرۋەھا بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۴ لە عاصى كوپرى موخەمەد لەباوكىەوۋ ھىناوئىيەتى كە كەسىك بە ئىبن عومەرى (ﷺ) وت: ئىمە ئەوۋمان بە دووپووى دادەنا بوخارى لە موخەمەدى كوپرى زەيدەوۋ بە ھەمان شىوۋ ھىناوئىيەتى و ئەمەشى بۇ زىياد دەكات: لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) ئەوۋمان بە دووپووى دادەنا.^۲

ئىبن عەساكىر لە موخاھىدەوۋ ھىناوئىيەتى كەسىك ھات بۇ لاي ئىبن عومەر و وتى: ئىوۋ و ئەبو ئونەيس چۆن؟ وتى: ئەگەر پىيى دەگەيشتن ئەوۋى دەيويسىت

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۳۸۲ دا واھاتوۋە.

وامان دهوت، که له لای دهچووین شتی ترمان دهوت، ئین عومهر وتی دهی ئیمه له سهردهمی پیغه مبهه (ﷺ) دا ئه ومان به دوو پرووی دهزانی^۱.

ئهبونه عیم له الحلیه ج ۴ ص ۳۳۲ له شهعبیه وه هیناویه تی دهلیت: به ئین عومهرمان وت: که دهچینه لای ئه وانه به دلی ئه وان دهلیت، کهچی شتی پیچه وانه ی ئه وه دهلیت، وتی: ئیمه له سهردهمی پیغه مبهه (ﷺ) ئه ومان به دوو پرووی داده نا.

بهیهه قی ج ۸ ص ۱۶۵ له عهلقه مهی کوپی قاصمه وه هیناویه تی دهلیت: کهسیک دهچوو بۆ لای سهرکرده کان و دهیخستنه پیکه نین، باپیرم پیی وت: قوړت به سهر فلان کهس بۆچی دهچیت بۆ لای ئه وانه و دهیانخه یته پیکه نین؟ من له بیلالی کوپی حارسی موزه نی هاوه لی پیغه مبهه ری خوام بیستوه که دهیوت: پیغه مبهه (ﷺ) فه رموی (ان العبد لیتکم بالکلمه من رضوان الله ما یظن ان تبلغ ما بلغت فیرضی الله بها عنه الی یوم یلقاه، و ان العبد لیتکم بالکلمه من سخط الله ما یظن ان تبلغ فیسخط الله بها الی یوم یلقاه) واته (بهنده هیه قسه یه که له رهزامه ندی خوادا دهکات و حسابی بۆ ناکات کهچی تا ئه و پوژهی دهگاته وه به خوی گه وره پازی دهبیته لیی به مویه وه، بهنده ش هیه قسه یه که له توو پرکردنی خوادا دهکات و گوئی پی نادات کهچی تا پوژیک دهگاته وه به خوا خوی گه وره لیی توو پره یه به مویه وه) ههروه ها بهیهه قی ج ۸ ص ۱۶۵ له عهلقه مه وه هیناویه تی بیلالی کوپی حارسی موزه نی (ﷺ) پیی وت: من دهبینم دهچیت بۆ لای ئه و سهرکرده و دهیانندی، دهی بزانه لایان چی دهکیت، من گویم له پیغه مبهه (ﷺ) بوو دهیفه رموو (ان الرجل.....) فه رموده که به وجوړه دینیت.

ئهبونه عیم له الحلیه ج ۸ ص ۱۶۷ له شهعبیه وه هیناویه تی عه بباس به عه بدوللای کوپی وت: من دهبینم ئه و کابرا واته عومهری کوپی خه تتاب - پریزت دهگریت و نزیکی کوړت دهبیته وه و دهتباته کوپی وا که تو وهک ئه وان نیت، دهی سی شتم لی وهریگه و وریایان به، فیړه درو نه بیت، نهینی له پوودا به دیار نه خه یته، له لای ئه و غه یبه تی کهس نه کیت.

^۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۹۲ دا واهاتوه.

قسه‌ی حق لای سهر کرده و بهر په چدانه وهی فهرمانی نه‌گهر پیچه‌وانه‌ی فهرمانی خوابوو

ئین پاهویه له هسه‌نه وه هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب خویندنی
نایه‌تیکی له لایه‌ن ئوبه‌ی کوپی که‌عبه وه بهر په‌رچ دایه وه، ئوبه‌ی وتی من له
پیغه‌مبه‌رم (ص) بیستوه نه‌ی عومهر توش له به‌قیع سهرقالتی چه‌پله لیدان بوویت،
عه‌مه‌ریش وتی: راست ده‌که‌یت، ته‌نھا ویستم تاقیتان بکه‌مه وه تا بزانه که‌ستان هیه
راست بلیت؟ هیچ خیریک له سهر کرده یه‌کدا نیه که که‌سی حق بیژی لا نه‌بییت. له
کنز العمال ج ۷ ص ۲ دا واهاتوه.

عه‌بدی کوپی چه‌میدو ئین جه‌ریرو ئین عه‌ددی له ئه‌بی میجله‌زه وه هیناویانه
ئوبه‌ی کوپی که‌عب نه‌م نایه‌ته‌ی خوینده وه (من الذین استعق علیهم الاولیان)
عومهر (□) وتی: درؤت کرد، وتی تو درؤ ده‌که‌یت، یه‌کیک وتی: به ئه‌میری باوه‌پداران
ده‌لییت درؤزن؟ وتی: من له تو زیاتر مافی ئه‌میری باوه‌پدارانه له‌به‌ر چاوه، به‌لام
به‌رامبه‌ر به‌راستدانی قورئان و کتیبی خوا به‌ درؤزن ناوم برد، بو به
درؤخستنه وه‌ی کتیبی خوا پالپشتی و به‌راستدانانی ئه‌میری باوه‌پداران
ناگرمه‌به‌ر، عومهر وتی راست ده‌کات.^۱

ئین عه‌ساکیر و ئه‌بو زهری هروه‌ی له (الجامع) له نه‌عمانی کوپی به‌شیره وه
هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب له کوپیکدا که‌کوچه‌ران و پشتیوانانی له
ده‌وردا بوو وتی: نه‌گهر له هه‌ندی کاردا ده‌ست بکیشمه وه ئایا ئیوه چی
ده‌که‌ن؟ بیده‌نگ بوون، دوو یان سی جار ئه‌وه‌ی وت، به‌شیری کوپی سه‌عد وتی:
نه‌گهر ئه‌وه بکه‌یت وه‌ک کاری به‌رده ئه‌ستی ریکت ده‌که‌ینه وه، عومهر وتی: ئیوه‌وان
ئیوه‌وان.^۲

۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۸۵ دا واهاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

ئین موبارک له موسای کوری ئه بی عیساوه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوری
 خه تئاب ^{عليه السلام} هاته لای به نی حارسه، موحه مه دی کوری مه سلهمه دی، عومهر
 وتی: موحه مه ده چۆن ده بینیت؟ وتی: سویند به خوا وهك ئه روت ده بینم كه حه ز
 ده كه م و ئه وهی حه ز دهكات چاكه ی تۆ ببینیت، به هیژت ده بینم بۆكۆكر دنه وهی
 سامان كه چی ده ستت تی ئاپرات و به دادپه روه ری دابه شی ده كه یت، ئه گه ریش
 لابه دیت راستت ده كه ینه وه وهك چۆن تیر له ئاگردا رێك ده كریته وه، عومهر وتی ها،
 ئه ویش دوباره ی كرده وه، عومهر وتی: سوپاس بۆ ئه و خوایه ی كه له ناو كۆمه لێكدا
 دایناوم ئه گه ر لابه دم راستم ده كه نه وه، له منتخب كنز العمال ج ٤ ص ٢٨١ دا
 واهاتوه.

ته به رانی و ئه بویه علا له ئه بی فونه یل (١) له موعاریه ی کوری ئه بو
 سوفیا نه وه هیئاویه تی له پۆژی (القمامه) چوویه سه ر مینه رو له وتاره كه یدا وتی:
 سامان سامانی ئیمه و فه یئیش هی ئیمه یه، کیما ن پی باش بیٹ پیی ده دین و
 کیشمان پی باش نه بیٹ نایده ینی، كه س وه لامی نه دایه وه، له هه ینی دووه مدا
 ئه وهی وته وه و كه س وه لامی نه دایه وه، له هه ینی سییه مدا ئه وهی وته وه و یه کیك له
 ئاماده بوانی مزگه وت وتی نه خیر سامان هی ئیمه و فه یئیش هی ئیمه یه، کی
 بیه ویت به دووری بگریٹ لیما ن به شمشیره كانمان ده یخه ینه بهر حوكمی
 خوا، موعاریه دابه زی و ناردیان به شوین كابرادا و هیئا یان بۆ لای، خه لكه كه وتیان:
 خوی مالویران كرد، پاشان خه لكی چوون و سه یریانكرد كابرا له سه ر فه رشیک
 له گه لی دانیشته وه و موعاریه ش به خه لكه كه ی وت: ئه مه خوا به زیندووی راگریٹ
 بووژاندمیه وه، گویم له پیغه مبه ر (بوو ده یفه رموو: (سیكون بعدی امراو یقولون ولا
 یرد علیهم یتقاحمون قی النار كما تتقاحم القرده) واته: دوا ی من دواتر هه ندی
 سه ركرده دین قسه ده كه ن و وه لام نادرینه وه، مه یموون ئاسا كویرانه خو یان
 ده خه نه ناو ئاگره وه. من یه كه م هه ینی ئه وه م وت و كه س وه لامی نه دامه وه، ترسام
 یه کیك بم له وانه ی فه رموده كه باسی دهكات، له هه ینی دووه مدا هه روا بوو، له

ھەينى سىيىھەدا كە وتەم ئەم كابرا ھەستاي ۋەلەمى دامەۋە خوا زىندوۋى راگرىت بوۋژاندىمىھە^۱.

ئىين ئەبى عاصم ۋە غەۋى لە خالىدى كوپرى ھەكىمى كوپرى حىزامە ۋە ھىناۋىانە دەلىت: ئەبو عوبەيدە (لە شام ئەمىر بوۋ، ھەندى لە خەلكەكەى ھىنا ۋە شتىكى لىسەندەن، خالىدېش ھەستا بۆلەى ۋە دواندى، خەلكەكە ۋە تىيان لە ئەمىر توۋرە بوۋىت؟ ۋەتى: مەن نە مويسىت لىنى توۋرە بىم، بەلەم گويم لىبوۋ پىغەمبەر (دەيفەرمۇ: (إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشَدَّهُمْ عَذَاباً لِلنَّاسِ فِي الدُّنْيَا) ۋەتە: (ئەو كەسانەى لە پۇژى دوايىدا سزايان زىاتىرە ئەۋانەن كە لە دىيادا زىاتىرە سزاي خەلك دەدەن) ئەھمەد ۋە بوخارى لە مېژوۋەكەيدا ۋە تەبەرانى ۋە باوردېش ھىناۋىانە، باوردى ئەمەشى بۆ زىياد كىردوۋە: ئەو لەسەر سەرەنە خەلكى سزادەت^۲، تەبەرانى دەلىت: پىنى ۋەترا لە ئەمىر توۋرە بوۋىت؟ ئەۋەشى بۆ زىياد دەكات: بېرۋازيان لىبەيئە. كەسەكانى سەنەدەكە ۋە ھىچن جگە لە خالىدى كوپرى ھەكىم.

حاكم ج ۳ ص ۴۴۲ ھىناۋىەتى دەلىت: زىياد ھەكەمى كوپرى عەمرى غىفارى نارد بۆ سەر خوراسان ۋە لەۋى دەستكە ۋە تىكى زۇريان بەدەستەيئە، زىياد بۆى نووسى: پاشان ئەمىرى باۋەرداران نووسىۋىەتى تا سىپى ۋە زەرد جىبابكرىتە ۋە زىرۋ زىو لەنىۋە موسلماناندا دابەش نەكرىت، ھەكەمىش بۆى نووسى: پاشان توۋ ئەۋەت نووسىۋە باسى نامەى ئەمىرى باۋەرداران دەكەيت، مەن نووسىن ۋە كىتەبى

۱ - صحيح.

۲ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۶ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الكبير و المعجم الوسيط و ئەبو يەعلاش ھىناۋىانە ۋە كەسەكانى سەنەدەكەى ئەبو يەعلا جىمەتەنەن، تەۋاۋ.

۳ - صحيح.

۴ - لە الإصابه ج ۱ ص ۴۰۳ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۴ دەلىت ئەھمەد ۋە تەبەرانى ھىناۋىانە ۋە

خوام له پیش نامہی ئەمیری باوەرداران دیوہ سویند به خوا دەخۆم ئەگەر زەوی و ئاسمانەکان بەسەر کەسیکدا دابارن بەلام ئەو کەسە لە خوا بترسی ئەوا خوا لە نیویاندا دەربازی دەکات، والسلام. حەکەم فەرمانی کرد بە هاوارکەریک و ئەویش هاواری کرد بچن بۆ بەشەکەتان و ئێوہش لەنیویاندا دابەشی بکەن، موعاویەش دوای ئەوہ ناردی بۆ گرتنی و بەندکردنی، ئەو کات لە کۆتەکەیدا مرد و واش خرایە ژێرخاک، پیی وت من سکالۆ و شکاتم دەبی.

ئەین عەبدولبیر لە الاستیعاب ج ۱ ص ۳۱۶ دا هیناویەتی و واباسی کردوہ، بەلام لە فەرموودەکەیدا دەلیت: لە نیوانیاندا دابەشی کردو حەکەم وتی: خوايە ئەگەر لای تۆ خێرم بۆ ھەيە بمبەرەوہ بۆ لای خۆت، ئەوہبوو لە خوراسان لە مەرۆ مرد لە الاستیعاب ج ۱ ص ۳۴۷ دا دەلیت: دروست ئەوہیە کە کاتیک نامەکەي زیادی بۆ ھات کە سەرکۆنەي دەکرد نزای لە خۆي کردو مرد، تەواو.

حاکم ج ۳ ص ۴۷۱ لە ئیبراھیمی کوپی عەتا لە باوکیەوہ هیناویەتی کە زیاد یان ئەین زیاد عیمرانی کوپی حوصەینی بۆ کوکردنەوہ نارد، ئەویش ھات و ھیچ درھەمی نەھیناوە، ئەویش پیی وت: ئەي سامانەکە کوا؟ وتی: تۆ بۆ پارەت ناردم؟ لە سەردەمی پیغەمبەردا (ﷺ) چۆن وەرماندەگرت بەوجۆرە وەرماندەگرت و لەو سەردەمەدا چۆن سەرفمان دەکرد ئیستاش وادەکەین.

(ماڧى خەلك بەسەر ئەمىرەۋە)

بەيھەقى لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە ۋەفدىك دەھات بۇ لاي لە بارەى ئەمىرەكەيانەۋە پىرسىارى لىدەكردن ئايا سەردانى نەخۇش دەكات؟ ئايا ۋەلئامى كۆيلە دەداتەۋە؟ لەگەل ئەۋانەى دىنە بەردەرگاي چى دەكات؟ ئەگەر سىفەتى باشيان بوتايە دەيھىشتەۋە ئەگەرنا لايدەبرد. ^۱ ھەناد لە ئىبراھىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە كاربەدەستىيىكى دادەنا ۋەفد دەھات بۇ لاي - لە ۋەلئاتەۋە - دەيوت: ئەمىرتان چۆنە؟ سەردانى كۆيلە دەكات؟ دەچىت بە دۋاي تەرمدا؟ بەردەرگاي چۆنە؟ ئايا نەرمونىانە؟ ئەگەر بىل نوتايە بەردەرگاي نەرم سەردانى مەملۈكى ھەيە باشە، ئەگەرنا ھەۋالى لا بردنى بۇ دەنارد. ^۲

بەيھەقى لە عاصى كورپى ئەبى نچود لە عومەرى كورپى خەتتابەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك كاربەدەستى خۇى دەنارد مەرجى لەسەريان دادەنا تا سۋارى ئەسپى (بىرزەۋن) نەبن ۋە نانى (نەقى) نەخۇن ۋە جلى زۆر جوان نەپۇشن ۋە دەرگاكانيان لە پۈۋى پىۋىستى خەلكى دا دانەخەن، ئەگەر ئەۋانە بكەن ئەۋا سزا دەدرىن، ئىنجا بەرپى دەكردن، ئەگەر بىۋىستايە بگەرپتەۋە دەيوت: مەن لەسەر خۈيىنى مۇسلمانان ۋە سەر ۋە شەرف ۋە ئابرو ۋە سامانىان ئىۋەم دانائە، ئىۋەيان بۇ دەنىرم تا بەرنويزىيان بۇ بكەن ۋە لەناۋياندا (فەيى) دابەش بكەن ۋە بە دادپەرۋەرى لەنىۋانىيان حۈكم بكەن، ئەگەر كىشەيەكتان لا سەخت بوو بەرزى بكەنەۋە بۇ لام، وريابن، نەدەن لە عەرەب ۋە زەبوۋنى بكەن ۋە كۆى نەكەنەۋە ۋە تىبىكەۋن، پىشتگۈيى نەخەن ۋە بىبەشى بكەن، لەگەل قورئان بن. ^۳

۱ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۋەۋە تەبەرى ج ۵ ص ۳۳ بەۋ ۋاتايە لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۋەۋە.

۳ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا ۋاھاتۋەۋە.

ته به رانی ج ۵ ص ۱۹ له نه بی حوصهینه وه به کورتی به و واتایه هیناویه تی،
ئه وه ش زیاد ده کات: تا و بدنه قورئان و گیرانه وه له موحه مه ده وه (ﷺ) به رز راگرن و
منیش هاو به ش و هار اتانم، گوئی له هه وائی کار به ده ستانی ده گرت و نه گه ر
سکا لایه ک بکرایه له کار به ده سستیکی سکا لاکار و کار به ده سته که ی کو ده کرده وه،
ئه گه ر و ابوایه که ده بوو تۆله ی لیوهر بگریته وه ده یکرد.

ئیین نه بی شه یبه و ئیین عه ساکیر له نه بی خوزه ی مه ی کوپی سابه ته وه
هیناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) که که سیکی ده کرد به به رپرس ده سته یه کی
پشتیوانان و جگه له وانیشی ده کرد به شاهد له سه ری و ده یوت: من له سه ر خوینی
موسلمانان تۆم داناوه، به و واتایه ده یه نیئت.^۱

ئیین سه عد و ئیین عه ساکیر له عه بدولر حمانی کوپی سابه ته وه هیناویانه
ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ناردی بۆ لای سه عیدی کوپی عامری
جومه حی و وتی: ئیمه تۆمان له سه ر ئه وانه داناوه تا به ره و خاکی دوژمنیان
به یه ت و جیهادیان پی بکه یه ت، وتی: ئه ی عومهر تووشم مه که، عومهر وتی: به خوا
وارزان لی ناهینم، خستتانه سه ر گه ردم ئیستا ده ستم لی به رده دن، من ده تنیرم
له گه ل کۆمه لیکدا که تۆ چاکترینیان نیت، ناتنیرم تا تییان بکه ویت و ئابروویان
بشکینی، به لکو تا به رامبه ر به دوژمنیان جیهادیان پی بکه یه ت و سامان و
ده سته که وتیان له نیوانیاندا دابه ش بکه یه ت.^۲

ئیین عه ساکیر و ئه بونه عیم له الحیه له ئه بو موسا وه (ﷺ) هیناویانه ئه میری باوه رداران
عومهری کوپی خه تتاب ناردی تا قورئان و سوونه تی پیغه مبه ره که تان فیربه کم و ریگه تان
پاک راگرم.^۳

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

^۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹.

^۳ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹ دا واهاتوه، ته به رانی ش هه روا هیناویه تی، هه یسه می ج ۵ ص ۲۱۳
ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی که سانی سه حیح، ته و او.

(نکوولی له سهر بهرز راگری نه میرو گوی دانی

به وانه ی پیویتی و کاریان پیی هه یه)

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی صالحی غیفاریه وه هیناویه تی ده لیت: عه مری کوپی عاص نامه ی نووسی بو عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ئیمه له مزگه وتی نویژی هه ینیشدا نه خشه ی مالیکمان بو داناویت، عومهر بو نووسی: چون ده کریست که سیک له حیجاز بیت و له میسر مالی هه بیت؟ فه مالی پیکرد بیکات به بازاریک بو موسلمانان.^۱

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی ته میمی جهیشانیه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب نامه ی نووسی بو عه مری کوپی عاص: (پاشان! پیم گه یشتوو تو مینه بریکت داناوه که له گهردنی خه لکه که بهرزتره، یان به حسابی خوت هه ستیه سه ری و موسلمانان له خوارته وه بن، جا بریارم داوه ■ بیشکی نیت). کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۶.

موسلیم له ئه بی عوسمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) ئه مه ی بو نووسین کاتی که له ئازهر بایجان بووین: ئه ی عوتبه ی کوپی فره قه دا! ئه وه له ره نجی شانی خوت و باوکت و دایکت نیه، ده ی تویشوه که ی خوت به چی پره بو موسلمانانیش وابکه وریابن نه که ونه رابواردن و پوشینی به رگی هاوه لدا نه ران و به رگو پوشاکی ئاوریشم)^۲

ئین عه ساکیر له عروه ی کوپی روهیمه وه هیناویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ته رقه ی له گه ل خه لک ده کرد، خه لکی حیمص دای به لایدا، پیی وتن: ئه میره که تان چونه؟ وتیان چاکترین ئه میره به لام به رزه مالیکی دروست کردوو و له وی ده ژی، ئه ویش نامه یه کی بو نووسی و پوسته چی نارد و فه رمانی پیکرد تا

^۱ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸.

^۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۴۵۸ دا واهاتوو.

بيسوتينيت، كه نامه كهى بۆ هات دارو چيلكهى كۆكرده وه و ده رگا كهى سوتاندو هه والى ئه وه گه يشته وه و ئه ويش وتى: وازى لى بيئن ئه وه نيردراوه، پاشان نامه كهى دايه ده ست، له ده ستى دايه نه تا سوار بوو تا بچيت بۆ لاي عومەر (ﷺ)، كه عومەر (ﷺ) بينى وتى: بمگه يه نه به (الحره) كه تيايدا و شترى به خشين هه بوو، وتى: جله كه ت لابه، به رگيكي له تووكى و شتر بۆ فرى دا، پاشان وتى: كۆلى ئه و و شتره بكه ره وه به و جوړه داده به زى تائه وهى بيزار بوو، پاشان وتى: له كه يه وه ئه مه وايه؟ وتى: كه ميكه ئه ي ئه ميرى باوه پداران، وتى: ده ي بۆيه به رزه خانووت كۆكردۆته وه و به سهر هه ژارن و بيوژن و هه تيواندا سه ركه و توويت. بگه رپيره وه سهر كاره كه ت و دوو ياره ي نه كه يته وه.^۱

ئيبين موباره ك و راهه ويه و موسه دده له عيتابى كوپى ره فاعه وه هيئاويه تى ده لييت: عومهرى كوپى خه تتاب (ﷺ) پيى گه يشت سه عد كۆشكيكى دروست كردوه و ده رگا يه كى له پوو دانا وه و توويه تى: ناو زپان نه ما، عومهر يش موحه مه دى كوپى مه سه له مه ي نارد، عومهر ئه گه ر چه زى بكر دايه كار يك به پيى ويسته كهى بيت ده ينارد به شوين كاره كه دا، وتى: بچۆ بۆ لاي سه عد و ده رگا كهى له سهر بسوتينه، ئه ويش چوو بۆ كوفه، كه هاته لاي ده رگا كهى به رده نا گره كهى ده رهيئا و نا گرى كرده وه و سووتاندى، هه وال درا به سه عد و وه سفى ئه و كه سه ي بۆ كرا، ئه ويش ناسيه وه و چوو بۆ لاي، موحه مه د وتى: سه عد ئه ميرى باوه پدارن بيس توويه تى و تووته: ناو زپان دن نه ما، سه عد سويندى خوارد واى نه و تووه، موحه مه د وتى: ئه وه ي راسپيردرا بووين بيكه ين ده يكه ين و قسه ي تۆش ده گه يه نين، به رده وام داواى ليده كرد شتيكى زياده ي پى بدات، به لام ئه و ئا ماده نه بوو، پاشان سوارى و لاخه كهى بوو تا هاته وه مه دينه كه عومەر (ﷺ) بينى وتى: ئه گه ر گومانى

^۱ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا واهاتوه.

چاكامان پىت نەبۋايە وامان نەدەزانى پاسپاردەكەت گەياندىت، باسى ئەۋەى كرد
 كە خىرا چوۋە، ۋەيش وتى: بەلىۋا يە، پۈزۈشى دەھىنايەۋە سوۋىندى بەخوا
 خوارد كە چى وتوۋە، عومەر وتى: فەرمانى ھىچى بۇ كردىت؟ وتى: ھەزم نەكرد
 چونكە خاكى عىراق خاكىكى بە پىتە ۋە خەلكى مەدىنەش لە برسېتىدا خەرىكە
 دەمرن، ترسام داۋاي ھىچت بۇ بىكەم سارد بۇ تۆۋ گەرمىكە بۇ من بىت، مەگەر
 گوۋىت نەبوۋ لە پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (لا یشيع المؤمن دون جارە) واتە (باۋەردار
 بەبى دراۋسىكەى تىرنابىت)^۱.

تەبەرانى لە ئەبى بەكرو ئەبوھورەيرەۋە (ﷺ) بە كورتى ھىناۋىەتى، بەلام لە
 فەرموۋدەكەيدا ھاتوۋە: عومەر (ﷺ) بىستى پىيان نادات بىبىنن ۋە دەرگيان
 لەسەردادەخات، ئەۋىش عەممارى كۆرى ياسرى نارد ۋە فەرمانى پىكرد ئەگەر چوۋ
 ۋە دەرگاگە داخراۋو ناگرى تىبەردات.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە ۋە لە الاصابە ج ۳ ص ۳۸۴ دا ھەموۋى ھىناۋە، تەنھا
 ئەۋەيە دەلىت: لە عوبادەى كۆرى پەفاعةۋە، ھەروەھا ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶۷ لە عوبابەۋە بە
 دوورو درىژى دەيھىنىت ۋە دواتر دەلىت: ئەحمەد ۋە ئەبۋىە علا ھەندىكى ھىناۋە، كەسەكانى
 سەنەدكەش صەحىحن، بەلام ئەۋە ھەيە عوبابەى كۆرى رفاعە لە عومەرى نەبىستوۋە، تەۋاۋ.

^۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶۸ دەلىت: لە سەنەدكەدا عەتائى كۆرى سائىب ھەيە كە شت تىكەل
 دەكات.

(به دوا د اچوونې بارودوخه ګان)

خه تيب له نه بي صالحی غيفاريه وه هيټاويه تي عومهری کورې خه تتاب (ﷺ) بریاری دا شه وانه بچي بولای پیره ژنيکی کويړ له که ناری مه دینه تا ناوی پی بداو کارونیشی بولکات، که دهات تا بوی بکات ده بینیت که سیګ پیشی که وتووه و کاره که ی کردووه، چهند جاريک هات و فريای نه که وت، جاريکیان عومهر قهره ولی گرت و سهیری کرد نه بوبه کری صديقی خه ليفه يه ديت، عومهر وتی: به خوا مه رتويت^۱.

نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۴۸ له نه وزاعيه وه هيټاويه تي عومهری کورې خه تتاب (ﷺ) له تاریکی شه ودا ده چوو، ته لحه بينی، عومهر چوو بولایک و دواتر چوويه مالیکي تر، که به یانی بوويه وه ته لحه چوو بولای نه و مال، سهیری کرد پیره ژنيکی کويړو په که و ته ی ناو جی تیدا يه، وتی: نه و کابرا بولچی ديت بولان؟ وتی: نه و ده میکه (له وکاته وه) به لینی داوه پیم و ديت بولام و کاره کانم بول ده کات و سه ختیم له سهر ناهیلی، ته لحه وتی: دایکت پوله پوت بولکات ته لحه! ده ته ویت به دوا ی لادان و مه لخلی سکانی عومهر دا بکه ریت!!

^۱ - له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

(ۋەرگرتنى پوخسارى كارەكان)

عەبدولرەزاق لە عەبدوللای كوپرى عوتبەى كوپرى مەسعود ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لە عومەرى كوپرى خەتتاب بوو دەيوت: ھەندى خەلك لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) سىروشان ۋەردەگرت، سىروش پىچراۋ ئىستا ئىمە پوخسارى كارتان ۋەردەگرين، كامتان چاكەمان بۇ نىشان بدات بىروى پى دەكەين و نىزىكى دەكەينەۋە، بۇ نەينىيەكەى ھەقمان پىۋە نىيە (ھىچمان لە دەست نايەت) خوا لەسەر نەينىيەكەى لىپىننەۋەى لەگەل دەكات، ھەركەسىش خراپەمان بۇ نىشان بدات لىى دلىانين و بىروى پى ناكەين با ناخ و نادىاريسى باش بىت.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۶ و بىيەقى لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى كە يەكەم وتارى عومەر (رضي الله عنه) ئەۋە بوو سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كردو دواتر وتى: (پاشان! من كەۋتمە بەر تاقىكردنەۋەى ئىۋە و ئىۋەش كەۋتنەبەر تاقىكردنەۋەى من، دواى ھاۋەلەكەم بووم بە خەلىفەتان، ھەركەس لەلامان بوو بەشدارو تىكەلى دەين، كەى لىمان دورر بوو كەسى خاۋەن ھىزو سىپاردە كارى لەسەر دادەننن، ھەركەس چاكە بكات چاكەى زىاترى لەگەل دەكەين، ھەركەس خراپە بكات سزاي دەدەين، خوا لە ئىمە و ئىۋەش خوش بىت.^۲

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۷ دا ۋاھاتوۋە، بىيەقى ج ۸ ص ۲۰۱ لە عەبدوللاۋە بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى و دەلىت بوخارى لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۷ دا ۋاھاتوۋە.

(روانینه کار)

بهیه قی و ئین عه ساگیر له تاوسه وه هیئاویانه عومەر (ﷺ) وتی: ئەلین چی ئەگەر چاکترین کەستان بۆ دابنیم کە دەیناسم، پاشان فرمانی پی بکەم بە دادپەرۆری، ئایا ئەرکی خۆم بەجیگە یاندوو؟ وتیان: بەلی، وتی: نا تائەوێ سەیری کاری بکەم بزانم بە فرمانە کەم دەکات یان نا؟^۱

(بەدواداچوونی سوپاکان)

ئەبوداود و بهیه قی له عەبدوللای کۆری کە عەبی کۆری مالیکی ئەنساریه وه هیئاویانه کە سوپایه کی پشتیوانان له خاکی فارس له گەڵ ئەمیره کە یاندا بوون و عومەریش (ﷺ) هەموو سالیکی بەدواداچوونی بۆ سوپاکان هەبوو، عومەر ئاگای لەوان نەما، کاتیکی ماوه کە تێپەرێبوو خەلکی ئەو سەرسنۆره کە وتنە پری و باریان سەرخست بوو، ئەوانە هاوێلی پیڤه مەر (ﷺ) بوون و وتیان عومەر تۆ بیناگابوویت له ئیمه و ئەوێ پیڤه مەر (ﷺ) فرمانی پیکرد تا بەدواداچوونی سوپا و غەزا کانت هەبی بەرامبەر به ئیمه نەتکردو دەستت لی بەردا.^۲

(موسلمانان تووشی چی بن ئەمیر چاودیریان بکات)

ئین عه ساگیر له تاریقی کۆری شەهاب له ئەبی موساوه هیئاویه تی ئەمیری باوه پداران نامە ی نووسی بۆ ئەبوعوبه یده ی کۆری جەراح کاتی هەوالی ئەو نەخووشی (طاعون) ی بیست کە تووشی خەلکی شام ببوو، نووسی (من پیویستیم به تۆ دەرکەوت بۆیه هیچ پیویستیه کم به تۆ نیه له وین ئەگەر ئەم نامەم شەو گەیشته

۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا واهاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

حاکم ج ۳ ص ۲۶۳ له ریځه ی سوفیانه وه هیناویه تی و له دهقه کهیدا هاتوه:
 نه بو عوبه یده وتی: په حمه تی خوا له نه میری باوه پرداران دهیه ویټ که سانیك
 بهیلتیه وه که هی مانه وه نین، پاشان نه بو عوبه یده بوی نووسی: من له سوپایه کی
 باوه رداران دامو نامه ویټ خوځم له وان جیا بکه مه وه،^۲ له البدایة والنهاية ج ۷ ص ۷۸

۲- حاکم دہلیت: گیارہ وھکانی فرمودہ کہ ھموویان جی متمانھن، زھہبی دہلیت: لھسر مہرجی بۆخاری و موسلیم صہحیھ، ئیین ئیسحاق لھ ریگہی تاریقہوہ بہ دورو دریژی ھئناوہتی،

يشدا ھاتووہ و لە دەقەكەيدا ھاتووہ: ئەى ئەمىرى باوەرداران من دەزانم تۆ پىويستىت بە منە، بەلام من لەگەڵ سەربازانىكى موسلماناندام و ناتوانم لىيان جىابمەوہ تا خواى گەورە قەزاي خۆى لەسەرمەن و ئەوان دەدات، بۆيە ئەى ئەمىرى باوەرداران دەست لەمن ھەلگەرەو لەناو سەربازاندا بەجىم بەيئە.^١

(سۆزو مەھرى ئەمىر)

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئەبى جەغفەرەو ھىناويەتى ئەبوئوسەيد ھات بۆ لای پىغەمبەر ﷺ و دىلى بەحرەينى ھىنابوو، پىغەمبەر ﷺ سەيرى ئافرەتيكى کرد لەناوياندا دەگريا، فەرمووى (ما شانك؟) واتە (چيئە؟) وتى: كۆپەكەمى فرۆشت، پىغەمبەر ﷺ بە ئەبوئوسەيدى فەرموو (كۆپەكەى ئەم ئافرەتەت فرۆشت؟) وتى: بەلى، فەرمووى (فيمن؟) (بە كى؟) وتى: بە بەنى عەبەس، فەرمووى (اركب انت بنفسك فانت بە) (خۆت سوار بە برۆ بىھيئەرەو).^٢

ئىبن موزىرو ھاكم و بەيھەقى لە بورەيدەو ھىناويەتى دەلييت: لای عومەر دانيشتبووم كە قىژەيەكى بىست، وتى: ئەى يەرفەء بزانە ئەو دەنگە چيە؟ ئەويش سەيرى كرد و ھاتەوہ و وتى: كەنيزەكيكى قورەيشە داىكى دەفرۆشيت. عومەر وتى: كۆچەرەن و پشتيوانانم بۆ كۆيكەرەو، ھىندەى نەبرد ئەوى پەربو لە خەلك، سوپاس و ستايشى پەرەردگارى كرد و دواتر وتى: (پاشان: دەيزانن؟ يەكئ لەوشتانەى پىغەمبەر ﷺ) پىي ھات پچراندن بوو، وتيان: نا وانى، وتى: دەى خۆ لەناوتاندا بئاو، پاشان ئەم ئايەتەى خویندەوہ (فهل عسيتم ان توليتم ان تفسدوا في الارض و تقطعوا ارحامكم) پاشان وتى: پچران لەوہ زياتر چيە كە داىكى كەسيك

١ - تەبەرى ج ٤ ص ٢٠١ بە دوورو دريژى لە تاريقەو ھىناويەتى.

٢ - لە كنز العمال ج ٢ ص ٢٢٩ دا ھاھاتووہ.

لەناۋاتاندا بفرۆشريت و خواش مال و سامانى بە ئىۋە بەخشىيىت؟ وتيان دەى چيت پى باشە بىكە، ئەۋيش نووسى دايكى ئازاد نەفرۆشىت، چونكە پچراندنى خزمایەتى و سۆزە و دروست نىە.^۱

بەيەھەقى ج ۹ ص ۴۱ و ھىناد لە ئەبى عوسمانى ھىندىە ھىناۋىەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب يەكك لە بەنى ئەسەدى لەسەر كاريك دانا، ئەۋيش ھات بەلىنەكەى ۋەرگريت، عومەر كوپىكى ماچى كرد، ئەسەدىكە وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە ماچى دەكەيت؟! سويند بەخوا ھەرگىز كوپم ماچ نەكردۋە، عومەر(ﷺ) وتى: سويند بەخوا لەگەل خەلك سۆزت كەمترە، ئەۋ بەلىنەمان بدەرەۋە ۋە ھەرگىز كارم بۆ مەكە، ئەۋيش بەلىنەكەى گەراندەۋە.^۲

دەينەۋەرى لە موحەمەدى كوپى سەلامەۋە ھىناۋىەتى و لە فەرمودەكەيدا ھاتوۋە: عومەر وتى: ئەگەر سۆز لە دلت نەما تاوانم چىە، خوا لەناۋ بەندەكانيدا تەنھا سۆزى بۆ سۆزدارەكان ھەيە، بۆيە لەسەر كارەكەى لايىردو وتى: تۆ سۆزت بۆ كوپى خۆت نىە ئىستا چۆن سۆزت بۆ خەلك ھەيە؟^۳

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۶ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۰ دا ۋاھاتوۋە.

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع) و هاو ده لکانی)

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع))

بوخاری له عروه وه هیئاویه تی ئافره تیك له سهرده می پیغه مبه ر (ع) و له غه زای فه تحدا دزی کرد، هۆزه که ی ترسان و چوونه لای ئوسامه ی کوپی زهید تا لای پیغه مبه ر (ع) سکا لایان بۆ بکات، عروه ده لیت: کاتیك ئوسامه سه بارهت بهو ئافره ته پیغه مبه ر (ع) دواند، پیغه مبه ر (ع) پهنگی پوخساری گۆرشا و فهرمووی: (اتکلمنی فی حدّ من حدود الله تعالی؟) واته (نایا له سنوریک له سنوره کانی خودا دهمدوینی؟) ئوسامه وتی ئه ی پیغه مبه ری خودا (ع) داوای لیخوشبونم بۆ بکه، بۆ شهو پیغه مبه ر (ع) وتاری خوینده وه بۆ خه لکه که و پاش سوپاس و ستایشی جوانی په روه ردگار فهرمووی (اما بعد! فانما هلك الناس و انهم كانوا اذا سرق فيهم الشريف تركوه واذا سرق فيهم الضعيف اقاموا عليه الحد، والذي نفس محمد بيده لو ان فاطمة بنت محمد سرقت لقطعت يدها) واته (پاشان! خه لکان به وه له ناو چوون نه گهر یه کینکیان خانه دان بوایه و دزی بکر دایه وازیان لی ده هیئا و نه گهریش لاواز و هه ژاریکیان دزی بکر دایه هه د و سنوریان له سه ر جی به جی ده کرد، سویند به وه ی گیانی موحه ممه دی به دهسته نه گهر فاتمه ی کچی محمد دهستی ده بزم)، پاشان فره مانی کرد و دهستی ژنه که یان بری و ژنه که دوای نه وه ته وه ی کرد و شووی کرد، عائیشه (رضی الله عنها) ده لیت: دوای نه وه هات و منیش کار و خواسته که یم ده گه یاند به پیغه مبه ر (ع).^۱

^۱ - بوخاری له شوینیکی تر و موسلیم له فهرمووده که ی عائیشه وه هیئاویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۱۸ دا هاتوو و جوار فهرمووده ناسه کهش له عائیشه وه هیئاویانه و له الغریب و الترهیب ج ۴ ص ۲۶ یشدا هاتوو.

بوخارى لە ئەبى قەتادەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە سالى شەرى حونەين دەرچوۋىن كە گەشتىن بە دوژمن مۇسلمانان سۈرپىك چوون، يەككە لە بىباۋەرەنم دى داي بەسەر مۇسلماننىكدا، منىش لە پىشتەۋە دام لە رەگى مىلى و قەلغانەكەم بېرى و ئەۋىش لاىكرد بە لامدا و باۋەشى پىاكردم و بۇنى مەرگم لى بەدى كرد، پاشان مرد، چووم و گەشىتمە عومەر (ﷺ) و تەم بارى خەلكى چۈنە؟ وتى: فەرمانى خودا، گەرەنەۋە و پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىبوو فەرموۋى (من قتل قتيلاً له عليه بينه فله سلبه) واتە (ھەركەس دوژمننىكى كۈشتىبى و بەلگەى لەسەرى ھەبى ئەۋا شەكەكەى بۇ ئەۋە) منىش ھەستام و تەم كى شايەتەم بۇ دەدات؟ دوايى دانىشتەم و پىغەمبەر (ﷺ) ھەمان شتى فەرموۋ، منىش و تەم: كى شايەتەم بۇ دەدات؟ پاشان دانىشتەم و پىغەمبەر (ﷺ) ھەمان شتى فەرموۋ: و تەم كى شايەتەم بۇ دەدات، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەى فەرموۋىيەۋە. منىش و تەم كى شايەتەم بۇ دەدات، ئىنجا دانىشتەم، پىغەمبەر (ﷺ) ھەمان شتى فەرموۋ، منىش ھەستام، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ما لك يا اباقتاده) واتە (چىتە ئەۋە قەتادە؟) منىش پىم و ت چى بوۋە، يەككە وتى راست دەكەت، شەكەكەى لاي مەنە بىبەۋە لىم، ئەۋە بەكر وتى: نە بەخودا ناكىرى شىرىك لە شىرەكانى خوا و پىغەمبەر (ﷺ) شتەكەى بدات بە تو، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (صدق فاعطه) واتە (راست دەكەت دە بىدەرى) ئەۋىش داي پىم و منىش لەناۋبەنى سەلەمدا دوشە خورمايەكەم پى كېرى و ئەۋە يەكەم سەرمایەى ناۋ ئىسلام بوۋ.^۱

ئىبن عەساكىر لە عەبدوللاى كوپرى ئەبى ھەدرەدى ئەسلەمىيەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە جوولەكەيەك چوار درەھمى لاي بوۋ، ھەلمەتى بىردە سەرى و داۋاي درەھمەكانى

۱ - ضعيف.

۲ - موسليم ج ۲ ص ۸۶ و ئەبو داۋود ج ۲ ص ۱۶ و ترمىزى ج ۱ ص ۲۰۲ و ئىبن ماجە ص ۲۰۹ و بىھەقى ج ۹ ص ۵۰ ھىناۋىيەنە.

كرده ۋە، وتى ئەى موحەممەد من چوار درھەم لای ئەمەيە ونامداتە ۋە، ئەويش فەرموۋى (اعطه حقه) واتە (مافەمەى بدە ۋە) وتى: سويند بە ۋەى تۆى بە حەق نارد ۋە ناتوانم بى دەمە ۋە، فەرموۋى (مافەكەى بدە ۋە) منيش ھەمان واتام وتە ۋە، پىم وتە تۆ دەماننيريت بۆ خەي بەر ھىوام وايە دەستكە ويكمان دەست بكە ۋەيت ئە ۋكات دەگەر پىمە ۋە دەيدەمە ۋە، فەرموۋى (مافەكەى بدە ۋە) پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر سى جار شتىكى بوايە دەستبەردارى نە دەبوو، ئىبن ئەبى حەدرەد چو بۆ بازار و لەسەر سەرى كلاويك بوو و بە قوماشيك دايپوشىبوو، مېزەكەى سەرى لا برد و ئەوى دانا و قوماشەكەى دا مالى و وتى: ئەمەم ئى بگرە، ئەويش بە چوار درھەم كرى، ئافرەتتىكى پىر بە ۋىدا تىپەرى و وتى: چىتە ئەى ھاۋەلى پىغەمبەر؟ ئەويش پىنى وت چى بوو، ئافرەتەكەش وتى ھا ئە ۋە بۆ تۆ، ئەوى لەسەرى بوو (قوماش) فرى دا بۆى.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئەبو سەئىدى نەقاش لە ئوم سەلەمە ۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: دوو لە پشتىوانان ناكوكيان ھەبو ھاتنە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر كىشەى مىرات و بەلگەيان لەسەرى نەبوو، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انكم تختصمن الي وانما اقضي برايي فيما لم ينزل علي فيه، فمن قضيت له فيه بعة يقطع بها شيئاً من حقا أخيه فلا يأخذه فانما اقطع له قطعة من النار يأتي يوم القيامة انتظاماً في عنقنه) واتە (ئى ۋە كىشەتان ھىناۋەتە لای من و منيش پاى خۆم دەلىم و لەسەرى سىروشم بۆ دانە بەزىو، ھەر كامتان بە پىنى بەلگەكەى شتىكم بۆ بېرنە ۋە و لە مافى براكەى تىابوو با نەيبات بۆ خۆى چونكە ئە ۋە بەشە ئاگرىكە بۆى دەبىرە ۋە و لە پۆژى دوايىدا كە دىت ۋەك بازنەى دەورى گەردنى لە مى ئالئىراۋە). ھەردو كابرە گريان و ھەركاميان دەيوت: ئەى پىغەمبەرەى خوا ما فەكەى من بۆ ئە ۋە

۱- لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۸۱ دا ۋا ھاتوۋە و ئەحمەد شى ھىناويەتى و لە الاصابە ج ۲ ص ۲۹۵ يشدا ھاتوۋە.

پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اما اِثًا فعلت ما فعلت ما فارتها و توخیا الحق واستهما و لیعل کل واحد منكما صاحب) واته (دهی نه گهر و اتان کرد برؤن و به دووی حه قدا بگه پرین و هه ریه که و پیشکیک ببهن و هه رکامتان گهر دنی ئه وی ترقان نازاد بکهن)^۱.

ئین ماجه له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ده شته کیه هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و داوای دانه وهی عه رزیکه ده کرد له سه ری بوو، زوری بو هیئا تا ئه وهی وتی: وازت لی ناهینم تا نه مده یته وه، هاو هلاک لی هیستان و وتیان قورپ به سه ر ده زانیت له گه ل کی قسه ده که یته؟ وتی من داوای مافی خوم ده که م، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (هلا مع صاحب الحق کنتم؟) واته (کامتان ده چن له گه ل نه م خاوه ن مافه دا؟) پاشان ناردی بو لای خه وله ی کچی قه یس و پیی فرمود: (نه گهر خورمات لایه به قهرز بمان ده ری تا خورما مان بو دیت و قهرزه که ت ده دینه وه) وتی: به لی به دایک و باو که وه به قوربانته بم ئه ی پیخه مبه ری خودا. به قهرز پیی دا و قهرزه که ی برده وه. ئه ویش وتی خوا وه فادارت بکات وه فات هه بوو، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اولئك خيار الناس انه لا قدست امة لا يأخذ الضعيف فيها حقه غير متعت) واته (ئه وانه چاکترینی خه لکن، پیروزی نی یه له ئومه تی کدا که تیایدا لاواز مافی خو ی وهر نه گریته وه تا ماندوو نه کریته)^۲.

ته به رانیشت له خه وله ی کچی قه یسی ژنی حه مزه ی کوری عه بدولمه ته لیبه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) بارئ خورمای که سیکی به نی ساعیده قهرزار

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۸۲ دا هاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - به زار له فرموده که ی عائیشه وه (رضی الله عنها) به کورتی هیئاویه تی و ته به رانیشت له فرموده که ی ئین مه سه ووده وه به سه نه دی جه یید هیئاویه تی له الترغیب و التهیب ج ۳ ص ۲۷۴ یشدا هاتوه.

بوو، کابرا هات بو داوای قهرزه کهی، پیغه مبه (ﷺ) فرمانی به یه کئی له پشتیوانان کرد، نه ویش خورمایه کی تری پیدا کابراش قه بوولی نه کرد، هاوہ له که وتی نه وه بهرام بهر به پیغه مبه (ﷺ) ده گپړیته وه؟ نه ویش وتی به لئی نیت له پیغه مبه یری خدا کئی شیاوتره به دادپه روه یری. چاوه کانی پیغه مبه (ﷺ) فرمیسکاوی بوون و فرمووی (صدق ومن احق بالعدل منی! لا قدس الله امه لا یاخر جعيفها حقه من شديدها و لا يتعتهم) واته (راست ده کات کئی له من شیاوتره به دادپه روه یری، خوا پیروزی نه هیلئ له نومه تیګدا که لاوازیان به بی ماندوو کردن نه توانئ مافی له بهیزيان وهر بگریته وه) پاشان فرمووی (یا خولة عديہ واقضيه فانه ليس من غريم يخرج من عند غريمه راضياً الا صلت عليه دواب الارض و نون البعار، وليس من عبد يلوى غريمه و هو يجد الا كتب الله عليه في كل يوم و ليلة اثماً) واته (خوله برو بوی بزمیره و بیده روه، چونکه هر که س خاوهن قهرزه کهی به په زامه ندی لای بچیت نه و ئاژه لئ سهرزه وی و گیانداری ناو ده ریا سه له واتی له سهر ددهن، هر به نده یه کیش توانای هبی و لانه کاته وه به لای خاوهن قهرزه کهیدا خوای گه وره هه موو شه و پوژیک تاوانی له سهر دهنو سیټ^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - نه حمده به هه مان شیوه له عائشه وه (رضي الله عنها) به سه نه دی به هیز هیناویه تی. له الترغب و الترهیب ج ۳ ص ۲۷۰ یشدا هاتوه.

(دادپەرۋەرى ئەبو بەكر (ﷺ))

بەيھەقى لە عەبدوللای كۆپى عاصمە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبو بەكر (ﷺ) پۇژىكى ھەينى ھەستا و وتى: بۇ بەيانى سەدەقەى و شتر بىنن تا دابەش بىكرىت و كەس بە بى مؤلەت نەيەت بۇ لامان، ئافرەتلىك بە پىاۋەكەى وت: ئەم ھەوسارە بگرە بەلكو خوداى گەورە و شترىكمان پى بىبەخشى، كابرا ھات و سەيرى كرد ئەبو بەكر و عومەر (ﷺ) چۈنەنە ناو و شترەكانەۋە، ئەۋىش لەگەلىان چۈو، ئەبو بەكر لاىكرەۋە و وتى: بۇچى ھاتىت؟ ھەوسارەكەى لىسەند و لىيدا. كە ئەبو بەكر لە دابەشكردنى و شترەكان بوۋىەۋە كابراى بانگ كرد و ھەوسارەكەى پىدا و وتى: ئادەى تۆلە بىكرەۋە، عومەر و تى: نە بەخودا ئەمە ئاكەيت بە سوننەت لىت ئاداتەۋە، ئەبو بەكر و تى: ئەى لە پۇژى دواىى لەبەز دەم خوادا كى فرىام دەكەۋىت؟ عومەر و تى: پازى بىكە، ئەبو بەكر بە غولامەكەى وت و لاخىك و شمەكى و لاخەكەو كۇپانەكەشى بۇ بەينى لەگەل پىنچ دىناردا بەۋە پازى كرد.

(دادپەرۋەرى عومەرى فاروق (ﷺ))

ئىبن عەساكىر و سەئىدى كۆپى مەنسور و بەيھەقى لە شەعبىەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: كىشەيەك لە نىۋان عومەر و ئوبەى كۆپى كەعبدا ھەبوو، عومەر و تى: با كەسىك بىيئە دادۋەرى نىۋانمان، زەيدى كۆپى سابتمان دانا، ھاتن بۇ لاي، عومەر و تى: ھاتۋى تا دادۋەرى نىۋانمان بىكەيت و لە مائەۋەيدا كىمەۋە بىرئىت، كە چۈنەنە ژورەۋە بۇ لاي زەيد بەرەكەى ژىرى فراۋان كرد و تى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران لىرەدا دانىشە، عومەر پىى وت: ئەۋە يەكەم سىتەمە كە لە ھوكمدانەكەتدا كردت. بەلكو لاي بەرامبەرەكەم دادەنىشم، ھەردووكيان لەبەردەستىدا دانىشتن. ئوبەى سىكالاي كرد و بىزارى خۆى دەربرى، زەيد و تى:

پېئىدە با سۈيىندى ئەمىرى باۋەرداران نەدەم و بۆ جگە لە كەسى تىرىش داوام نەكردوۋە، عومەر سۈيىندى خوارد، پاشان سۈيىندى خوارد زەيد لە دادوۋەرى نازانىت تا ئەۋەى عومەر و تاكىك لە موسولمانان لای يەكسان نەبن، ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەر بەشەدار خورمايەكى ئوبەى كۆپى كەعب و عومەرى كۆپى خەتتاب ناكۆكيەك پۈۋى دا، ئوبەى گىرىا و دواتر وتى: بە دەستەلاتە ۋە دەنازىت ئەى عومەر؟ عومەر وتى: دەى يەكك لە موسولمانان بىكەرە دادوۋەرى نىۋان من و تۆ، ئوبەى وتى زەيد، چوون بۆ لای - ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.

عەبدۈرەزاق لە زەيدى كۆپى ئەسلەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىب لە پال مزگەۋتى مەدىنەدا مالىكى ھەبوۋ پىۋى وت: پىم بفرۆشە، عومەر وىستى بىخاتە سەر مزگەۋتەكە، بەلام عەبباس ئامادە نەبوۋ پىۋى بفرۆشىت، عومەر وتى دەى خەلاتى بىكە پىم، ھەر ئامادە نەبوۋ، عومەر وتى: دەى خۆت بىخەرە سەر مزگەۋت، ھەر ئامادە نەبوۋ، عومەر وتى: ھەردەبىت يەككىيان بىكەيت، ئەۋىش ئامادە نەبوۋ، عومەر وتى دەى كەسىك بىكە بە دادوۋەرى نىۋانمان، ئەۋىش ئوبەى كۆپى كەعبى (ﷺ) دانا، چوون بۆ لای ئوبەى بە عومەرى وت: پىم وانىيە بىكرى دەرى بىكەيت تا پازى نەكەيت. عومەر وتى: ئەم بىرپارەت لە قورئان يان سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ) بەدى كىردوۋە؟ وتى: بەلكو لە سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ)، عومەر وتى: من گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوۋ دەيفەرموۋ (ان سلیمان بن داود - عليهما السلام - لما بنى بيت المقدس جعل كلما بنى حائطاً أصبح منهماً، فأوحى الله إليه ان تبني فى حق رجل حتى ترضيه) واتە (سولەيماننى كۆپى داود - سەلامى خاۋيان لىبى - كاتىك بەيتولمەقدىسى بىياد نا ھەركات دىۋارىكى بىياد دەنا دەرۋوخوا خاۋى گەرە سۈشى بۆ نارد كە تاكەسىك پازى

نه کهیت له سهر ماف و حال و مالی بنیاد مه نئ. عومهریش وازی لیهینا و عه بباسیش دواتر فراوانی کرد بۆ سهر مزگه وته که.

عه بدو پره زاقیش له سه عیدی کوپی موسه ییه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) ویستی مالی عه بباسی کوپی عه بدو لموته لیب (ﷺ) وهریگری و بیداته پال مزگه وت، عه بباس پازی نه بوو، عومهر وتی ههر ده بی وهریگرم، وتی با دادوهریک له نیوانماندا هه بی ئوبه ی کوپی که عه ب، وتی باشه، چوون بۆ لای ئوبه ی و باس و حالیان بۆ گپراهیه وه، ئوبه ی وتی: خوا سروشی دابه زاند بۆ سوله یمانی کوپی داود - علیهما السلام - که به یتولمه قدیس بنیاد بنئ، ئه وی زه وی کابراهه ک بوو، سوله یمان لیی کپی، که پاره که ی پیندا وتی ئه وه ی پیئت دام باشتربوو له وه ی لیئت بردم؟ وتی: ئه ی ئه وه ی له منت وهرگرت؟ وتی: به لئ ئه وه ی له توّم وهرگرت، وتی: ده ی من نایده م، دواتر سوله یمان به پاره یه کی زیاتر له وه لیی کپی، کابرا دوو یان سئ جار ئه و شته ی دووباره کرده وه، سوله یمان - علیه السلام - مه رجی له سهر دانا به و جوړه ی تو ده ته ویئت نایکرم، ئیتیر لیم نه پرسى کامیان باشتره، ئینجا به حوکمی خو ی لیی کپی و ئه ویش دوانزه هه زار قینتاری زیپری دانا، سوله یمان ئه وه ی له سهر زۆر بوو تا پیی بدات، خوی گه وه سروشی بۆ دابه زاند ئه گهر له هی خۆت چی پی ده به خشى ئه وه خۆت باشترده زانیت، ئه گهر له پۆزی ئیمه وه ده یبه خشیت هینده ی بده ری تا پازی ده بیئت، ئه ویش وای کرد، ئوبه ی وتی: من وای ده بینم عه بباس شیاوتره به ماله که ی تا ئه وه ی پازی بکه یت، عه بباس وتی ده ی ماده م له به رژه وه ندی من بریارت دا ئه واکردم به خیر بۆ موسلمانان.^۱

^۱ - له کنزالعمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا هاتوه، ئیین سعد ج ۴ ص ۱۳ و ئیین عه ساکیر له سالم ئه بی نه زه وه به دوورو درێژی هیئاویه تی و سه نه ده که ی سه حیحه، به لام سالم عومهری نه بینیه، به یهقه ی و یه عقوبی کوپی سوفیانیش له ئیین عه بباسه وه به کورتی و به سه نه دی حه سه ن هیئاویانه. له کنزالعمال ج ۷ ص ۶۶ دا هاتوه، حاکم و ئیین عه ساکیر له ریگه ی ئه سه له له

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ئىبن عومەر ھەيئەتتە دەلىت: عەبدۇرەھمانى بىر
لەگەل ئەبۇ سىرەجە عوتبەي كۆپى چارسىدا - لە مىسر - لە سەردەمى
عومەردا (ﷺ) مەيىيان خواردەھ ۋە سەرخۇش بوون، بۇ بەيىانى چوون بۇ لاي عەمرى
كۆپى عاصى ئەمىرى مىسر ۋە تىيان پاكمان بىكەرەھ - چونكە سەرخۇش بووين -
عەبدۇللا دەلىت: بىراكم بۇي گىرامەھ ۋە سەرخۇش بوو، ۋەتم: بىچۆرە ژورەھ
پاكت دەكەمەھ، نەمزانى ئەوان ھاتوون بۇ لاي عومەر، بىراكم پىيى ۋەتم ئەمىر
ئەھدى گەياندەھ بە عومەر، ۋەتم ئەمىر لەگەل سەرى خەلگدا سەرت دەتاشم.
ئەۋكات لەگەل لىدانى ھەددە سەريان دەتاشى، ھەردووكيان چوونە مال، عەبدۇللا
دەلىت بە دەستەكانى خۇم سەرىم تاشى، پاشان عەمر جەلدى لىدان، عومەر ئەھدى
بىست ۋە نامەي نووسى بۇ عەمر عەبدۇرەھمان لە سەرى پىشتى ۋە لايى بۇ بىئىرە،
ئەۋىش ۋە يىكرد. كە ھات بۇ لاي عومەر جەلدى لىدا ۋە سەركۇنەي كرد لەبەر پىلە ۋە
پايەي ئەھ. پاشان ناردىەھ ۋە مانگىكى تەۋاۋ مایەھ ۋە دۋاي ئەھ تۈۋشى دەرد
بوو ۋە مرد، خەلگى ھەموو ۋە تىيان بە ھۇي جەلدەكانى عومەرەھ مردوھ ۋە لەبەر
جەلدەكانى عەمر نەمردوھ.^۱

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ھەسەنەھ ھەيئەتتە دەلىت: عومەرى كۆپى
خەتتاب (ﷺ) ناردى بە شوپىن ئافرەتلىكدا كە مىردەكەي نەمابوو ۋە خەلگى دەچوون
بۇ لاي ئەۋىش ئەھدى پىن خۇش نەبوو، ناردى بە شوپىنىدا ۋە پىيى ۋەترا: ۋەلامى
عومەر بدەرەھ، ئەۋىش ۋەتى ئەي ھاۋار، مەن ۋە عومەر، لە پىگەدا ترسا ۋە ھۇش

لايەكى ترەھ بە دورو درىژى ھەيئەتتە، لە كەز العمال ج ۷ ص ۶۵ دا ھاتوھ ۋە لە فەرمودەكەدا
لە جىياتى ئوبەي كۆپى كەعب (ﷺ) حوزەيفە (ﷺ) ھاتوھ.

۱- لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۲ دا ھاتوھ: سەنەدەكەي صەھىحە، ئىبن سەعد لە ئەسەلم
لە عەمرى كۆپى عاصمەھ بە دورو درىژى ھەيئەتتە، لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۰ دا
ھاتوھ.

بردىيەۋە (ئازارى منال بوۋە) بردىيەنە مال و لەۋى منالەكەي بوۋ. مندالەكە دوو قىزەي كىرد و دواتر مرد، عومەر پراۋىژى كىرد بە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىكىيان وتيان ھىچت لەسەر نى يە تۆ بۆ پىنمۈنى و تەمىكردن وات كىردوۋە، عەلى (ﷺ) بىدەنگ بوۋ، عومەر پراۋىكردە عەلى و وتى تۆ چى دەلىيت؟ وتى ئەگەر ئەوان وا دەلىن ئەوا پاكەيان دروست نى يە، ئەگەر يىش لەبەر ئارەزۋى تۆ دەلىن ئەوا ئامۇزگارى كەرت نىن، من پىم وايە دەبىت لە برىەكەي (دىە) بدەيت، چونكە تۆ ترساندوۋتە و ئەۋىش لە ترسى تۆ مندالەكەي لەبار بردوۋە. ئەۋىش فەرمانى بە عەلى كىرد تا لە برىەكەي دابەش بىكات بەسەر قوپەيشدا، واتە لە برىەكەي لە ھەموو قوپەيش بىسەن، چونكە ئەۋ ھەلەي كىردوۋە.

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۱۱ لە عەتائەۋە عىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب فەرمانى بە كاربەدەستەكانى دىكرد تا لە كاتى ھەجدا بىن بۆ لاي كە كۆبۈنەۋە وتى:

(خەلكىنە! من كاربەدەستانم نەناردوۋە بۆتان تا لىتان بىسەن و مال و سامانتان بىبەن، بەلكو ناردوۋمن تا نىۋانتان پىك بىخەن و لە نىۋانتاندا دەستكەۋتەكان دابەش بىكەن، ھەركەس جگە لەۋەي لەگەلدا كراۋە با ھەستىتە سەرپى) كەس ھەلنەسا جگە لە يەك كەس كە وتى ئەي ئەمىرى باۋەرداران فلان كاربەدەستت سەد قامچى لىدام، وتى لەبەرچى؟ ھەستە تۆلەي خۆتى لى بىكەرەۋە، عەمىرى كۆپى عاص ھەستاۋ وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئەگەر ئەۋە بىكەيت بارت سەخت دەبى و دەبىتە باۋو سۈننەت و لە دۋاي خۇبىشت پەپرە دىكرى، وتى: من گويم لى نى يە گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوۋ خۆي واي دىكرتەبەر، وتى: دەي پىمان بدە تا پازى بىكەين، وتى باشە پازى بىكەن، ئەۋىش دوۋسەد دىنارى پىدا، بۆ ھەر قامچ يەك دوۋ دىنار.

۱ - لە كىز العمال ج ۷ ص ۲۰۰ دا وا ھاتوۋە.

۲ - ئىبن راھەۋىيەش ھىناۋىيەتى. لە منتخب كىز العمال ج ۴ ص ۴۱۹ يىشدا ھاتوۋە.

ئىبن ئەبولحەكەم لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھىناوئەتەى كەسىكى خەلكى مىسرەت بۆ لای عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) وتى: ئەى ئەمىرى باوہرداران ستمەم لىكراوہ و پەنام ھىناوہ تە لات، وتى دەى بىخەمبە پەناكەت دروستە، وتى: لەگەل كۆرەكەى عەمرى كۆرى عاصدا پىشپركىم كرد و بردمەوہ، ئەویش بە قامچى لىى دام و دەيوت مەن كۆرى دوو رىزدارەكەم، عومەرىش نامەى بۆ عەمر نووسى و فەرمانى پىكرد بە خوئى و كۆرەكەىوہ بىت، ئەویش ھات، عومەر وتى: كوا مىسرىيەكە؟ قامچى يەكە بگرە و لىى دە، ئەویش لىيدەدا و عومەرىش دەيوت بدە لە ۰ ابن (اللامين)، ئەنەس دەلەيت سوئند بەخوا كە لىى دەدا ئىمە حەزمان لە لىدانى دەكرد، كە لىبووہوہ حەزمان دەكرد وازى لى بھىنى / پاشان بە مىسرى يەكەى وت: بگەوہرە عەمرىش، وتى: ئەى ئەمىرى باوہرداران تەنھا كۆرەكەى لىيدام و منىش تۆلەى خوئم لىكردەوہ، عومەر بە عەمرى وت: بىدەنگ، چون خەلكيتان كردوہ بە كۆيلە لە كاتىكدا بە ئازادى لە داىك بوون؟ وتى ئەى ئەمىرى باوہرداران نەمزانيوہ و ئەمەش نەھاتوہ بۆ لام.

ئىبن جەرر لە زەيدى كۆرى ئەبى مەنسورەوہ ھىناوئەتەى دەلەيت: عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) بىستى ئىبن جارود يان ئىبن ئەبى لجاروودى كاربەدەستى لە بەحرەين كەسىكى بۆ ھىنراوہ بە ناوى ئەدرىاس بەلگەى لەسەر بووہ بەوہى پەيوەندى ھەبووہ لەگەل دوژمنى موسلماناندا و ويستووئەتەى پەيوەستيان بىت، بۆيە داى لە مى و ئەویش دەيوت: ھاوار بۆ عومەر گيان! ھاوار بۆ عومەر گيان! عومەرىش نووسى بۆ كاربەدەستى ئەوئ كە بىت بۆ لای، ئەویش ھات و عومەر خەنجەرىكى لە دەستدا بوو دانىشت، ھاتە لای عومەر و عومەر بە خەندەرەكەى دەستى رەيشى بەرز دەكردەوہ و دەيوت: بەلئى: ئەدرىاس / بەلئى ئەدرىاس، جارود دەيوت: ئەى ئەمىر باوہرداران ئەو نەئىنى موسلمانانى نووسىبوو بۆ دوژمن و

دەيويىست بگات پېيان، عومەر وتى لەسەر ويىستەكەي كوشتت؟ كاممان وىستى بۇ نىيە، ئەگەر سوننەت نەيۋايە بەمە دەمكوشتت.^۱

بەيھەقى لە زەيدى كۆرى ۋەھبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر ھاتە دەرى و قەنجەكانى لە گویدا وون و دەيوت: بەلى! بەلى! خەلكى وتيان ئەۋە چىيەتى؟ وتى: نامەي ھەندى سەر كەردەي بۇ ھاتوۋە كە پووبارىك ناهىلىت بېرەنەۋە و كەشتىشىان نى يە، ئەمىرەكەيان وتى: بگەرپىن بزانن كەس ھەيە شارەزاي قولايى پووبارەكە بىت؟ پىرىك ھىنرا. وتى: مەن لەسەرما دەترسم، چونكە كاتى سەرما بوو، ئەۋىش زۆرى لى كەرد و بە زۆر ناردى يە ناۋى، بەرگەي سەرماي نەگرت و ھاۋارى دەكرد: ۋەي بۇ عومەر گيان تا ئەۋەي خەنكا، عومەر(ﷺ) نامەي بۇ ئەمىرەكە نووسى و ھىندەي نەبرد تا ھات، چەند پۇژىك گويى پىنەدا و چوو بە دەمىەۋە، ئەگەر بەرامبەر بە كەسىكىيان توندى ھەبۋايە ۋاي دەكرد، پاشان وتى ئەۋە كابرەت كە كوشت چى كەردبوو؟ وتى ئەي ئەمىرى باۋەرداران نىازم كوشتنى نەبوو، ھىچ چارىكەمان نەبوو بۇ پەرىنەۋە، ويىستمان قولايى ئاۋەكە بزانين و ئەۋە شوينە و ئەۋە شوينەمان فەتەك كەرد، عومەر وتى: يەك كەسى موسلمان لام زۆر خۇشەويست ترە لە ھەموو ئەۋەي فەتەك كەردوۋە، ئەگەر لەبەر بوون بە سوننەت نەبۋايە دەمدا لە ملت، دەي بۇ خويىن بايىكەي بەدە بە كەس و كارەكەي، بۇ نەتبىنم.^۲

بەيھەقى لە جەريرەۋە ھىناۋىيەتى كابرايەك لەگەل ئەبوو موسا بوو دەستكە وتىكىيان بە دەست ھىنا، ئەبو موسا پىشكەكەي پىدا و ھەموۋى پى نەدا، كابراش وتى دەيىت ھەمووم بەدەيتى، ئەبو موسا بىست قامچى لىدا و سەرى تاشى، ئەۋىش قۇزەكانى خۇي كۇ كەردەۋە و چوو بۇ لاي عومەر(ﷺ) لە گىرفانىدا

^۱ - لە كەززالعما ج ۷ ص ۲۹۸ دا ۋا ھاتوۋە.

^۲ - لە كەززالعمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا ۋا ھاتوۋە.

برئى له قژه كهى ده هیناو دای له سهر سنگى عومهر، عومهر وتى: چيته؟ ئه ویش باسه كهى بۆ گيڤرايه وه، عومهریش نامهى نووسى بۆ ئه بو موسا (ﷺ):

(سه لامت لى بىت! پاشان! فلانى كوپى فلان هه والى وای پيداوم، سویندت ده دم ئه گهر له ناو خه لكدا وات كردوه له ناو خه لكدا داده نیشیت و تۆله ت لیبكات وه، ئه گهریش ئه و ت له چۆله وانیدا كردوه ئه و له چۆله وانیدا دابنیشه تا تۆله ت لیبكات وه).

كه نامه كهى پيدا دانیشیت بۆ تۆله سه ندنه وه، كابرا وتى: له بهر خوا لى خوش بووم.

ئین عه ساكیر له حه زماویه وه هیناویه تى ده لیت: عومهرى كوپى خه تتاب (ﷺ) نامهى نووسى بۆ فه یروزی ده یله مى (ﷺ):

(پاشان! پیم گه یشتوه سه رقالبوویت به خواردنى ههنگوینى پوخته وه، ئه م نامه گه یشته ده ست پشت به خوا ههسته سه رپى و له پینار خودا بکه وه ره غه زا کردن).

فه یروزیش هات و داواى مۆله تى له عومهر کرد (ﷺ)، ئه ویش مۆله تى دا، گهنجیکى قوپه ییش هاته رپى، فه یروز ده ستى بهرز کرده وه و دای له لووتى قوپه ییشى یه كه، قوپه ییشى یه كه به خوینى لووتیه وه هات بۆ لای عومهر (ﷺ) پى و ت كى وای لى کردیت؟ وتى: فه یروز، وا له بهر ده رگایشه، مۆله تى ده تا فه یروز بیه ژووره وه، ئه ویش هاته ژووره وه، وتى فه یروز ئه مه چى یه؟ وتى: ئه ی ئه میرى باوه داران ئیمه تازه ده سته لاتمان وه رگرتوه تۆ نامه ت بۆ من نووسى نه وهك بۆ ئه و، مۆله تى منت دا بیمه ژووره وه نه وهك ئه و، ئه ویش ویستى پىش من بیه ژووره وه، منیش وام لی کرد، عومهر وتى: تۆله بکه ره وه، فه یروز وتى چارى تر نى یه؟ وتى نا چارى تر نى یه؟ فه یروز له سهر ئه ژنۆ كه وت و گه نجه كه هه ستا تا تۆله ی خو بکاته وه، عومهر پى و ت: گه نجه كه په له مه كه، تا فه رموده یه كى پیغه مبه رت (ﷺ) بۆ بگيرمه وه، جاریکیان گویم له

پیغمبر (ﷺ) بوو دهیغهموو: (قتل اللیلہ الاسود العنسی الکذاب! قتله العبد الصالح فیروز الدیلمی) واتہ (ئەم شەو ئەسوەدی عەنەسی درۆزن کوژرا! بەندەدی پیاو چاک فەیرۆزی دەیلەمی کوشتی) ئیستا دواى فەرموودەى پیغمبر (ﷺ) ھەر تۆلەى لى دەسینیتەو؟ گەنجه که وتى: پاش بیستنى ئەو لى خوش بووم، فەیرۆز بە عومەرى وت: پیت وایە دەرباز کردنى من لەو کارەم و لیخوش بوونی ئەو لە من بە ناحەزى نەبوویت؟ وتى: بەلى، فەیرۆز وتى: دەى تۆ بە شایەت دەگرم شمشیرەکم و ئەسپەکم و سى ھەزار لە ماله کم خەلاتى ئەو بیت، ئەویش وتى: ئەى قورەیشى بە چاوەروانى پاداشتى دواپوژ لى خوش بوویت و سامانیشت وەرگرت.^۱

تەبەرانى لە المعجم الاوسط و ئیبن کەسیر و بیهەقى لە ئیبن عەبباسەو (ﷺ) ھیناویانە دەلیت: کەنیزەکىک مات بۆ لای عومەر و وتى: گەرەکم تۆمەتبارى کردووم و لەسەر شاگر داینام تا شەرمگەم سووتا، عومەر پىی وت: ئەوەى لا بەدیگردیت (بىنى)؟ وتى: نا، وتى: ئایا تۆ ھیچت پى وت، وتى: نا، عومەر وتى: دەى خۆم چارى دەکم، کاتیک عومەر پیاوہکەى بىنى وتى: سزای خوا دەگیریتە بەر؟ وتى: ئەى ئەمىرى باوەرداران لە دەروونی خۆمدا بە تاوانبارم زانى، عومەر وتى دەى وابوو؟ وتى: نا، عومەر وتى: خۆى دانى بە ھیچدا نا، وتى: دەى سویند بەوہى گيانى منى بە دەستە ئەگەر گویم لە پیغمبر (ﷺ) نەبوايە کە دەیغهموو (لايقاد مملوك من مالکھ و لا ولد من والدھ) بە دلنایيەو ئەو کەنیزەکم نەدەدایتەو، پاشان سەد قامچى لیدا، بە کەنیزکەکەشى وت برۆ تۆ ئازادى و دوستى خوا و پیغمبرەکەیتى، شایەتى دەدەم کە پیغمبر (ﷺ) م بیست دەیغهموو (من حرق بالنار او مثل به فهو حرّ و هو مولى الله ورسوله)^۲.

بیهەقى لە مەكعولەو ھیناویەتى عوبادەى كورى صامت (ﷺ) کەسىكى نەبتى بانگ کرد تا لەلای بەیتولمەقدیس و لاخەکەى بۆ رابگریت، بەلام ئەو نامادە

۱ - لە کنزالعمال ج ۷ ص ۸۲ دا وا ھاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - لە کنزالعمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا وا ھاتوو.

نەبوو، ئەۋىش لىيدا پىايا ھەلشاخى، ئەۋىش لە دژى سكالاي بىردە لاي عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ)، عومەر پىيى وت بۆچى وات كرد؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران فەرمانم پىيى كرد ولاخەكەم رابگىرىت كەچى نەيكرد، منىش كەسىنك ئەۋەم پىيى قبول ناكىرى بۆيە لىمدا، وتى: دانىشە بۆ تۆلە سەندنەۋە، زەيد وتى تۆلەى كۆيلەيەكەت لە براكەت دەكەيتەۋە؟ عومەر (ﷺ) دەستبەردار بوو و لە برى قەرەبوو و پارەى دانا.

ئەبوعوبەيدە و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سۈەيدى كوپى غەفلەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: كە عومەر (ﷺ) ھاتە شام كەسىك لە ئەھلى كىتاب ھات بۆ لاي و وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران يەكىك لە باۋەرداران ئاۋاي پىيى كردووم كە دەيىنىت، دەلىت: كوترا بوو و لىيى درابوو، عومەر (ﷺ) زۆر توۋرە بوو، پاشان بە صوھەيىيى وت بىرۆ بزانه كىيى ۋاي ئى كردوۋە بېھىنە بۆ لام، صوھەيىيىش چوۋ سەير دەكات عەۋفى كوپى مالىكى ئەشعەرەۋە (ﷺ) وتى: ئەمىرى باۋەرداران زۆر لە دەستت توۋرەيە، بۆيە موعازى كوپى جەبەل (ﷺ) بېھىنە تا بىدوئىيىت چۈنكە دەترسم خىرا تىت بىكەۋىت، كە عومەر لە نويز بۈۋىەۋە وتى: صوھەيىب كۋا؟ كابرەت ھىنا؟ وتى بەلى، عەۋفىش چۈۋىە لاي موعاز و پىيى وت چى بوۋە و موعازى ھىنا، موعازىش وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە عەۋفى كوپى مالىكە گۈيى لىبگرە و پەلە بىريارى لەسەر مەدە، عومەر پىيى وت: لەگەل ئەم كابرە چىت بوۋە؟ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەم كابرەم بىنى ئافرەتىكى مۇسلمانى لەسەر گۈيدىرىژىك بەرپىدەكرد، نەقىزەى گۈيدىرىژەكەى دا تا ئافرەتەكە بىكەۋىت، ئافرەتەكە نەكەۋت، كەچى ئەم پالى پىۋە نا و خستى، ئافرەتەكە بوۋرايەۋە، ئەۋىش وتى ئافرەتەكەم بۆ بېھىنن تا بزەم وايە كە تۆ دەيلىيىت؟ عومەر چوۋ بۆ لاي ئافرەتەكە، بارىك و مىردى ئافرەتەكە وتىيان بەۋە ئابرومان دەبەيت، ئافرەتەكە وتى بە خوا لەگەلىدا

دەچم، باوك و مىردى ژنەكە وتيان لە جياتى تۆ ئىمە دەچىن و قسەت دەگەيەن، چوونە لاي عومەر و ھەمان شتىيان وت كە عەوف وتى: عومەر فەرمانى كرد جوولەكەكە لە خاچ درا، وتى: لەسەر ئەمە لەگەڵتان پىكەنەكە وتىن، پاشان وتى: خەلىكەنە زىممە و پەنای موحەممەد بپارىژن و ورياي بن، ھەركام لە ناموسلەمانانىش ئەمەيان كرد (لادان) ھىچ پەنایەكى بۆنى يە، سەھىد دەلىت: ھىندەى من دىبىتم ئەو جوولەكەيە يەكەم لە خاچ دراوى ناو ئىسلامە.^۱

ئىبن مندە و ئەبو نەعیم لە عەبدولمەلىكى كۆپى يەعلای لەئىيەو ھىناويانە بەكرى كۆپى شەداخى لەيسى (ﷺ) لە خزمەتكارانى ھەرزەكارى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، كە گەيشتە تەمەنى باغى ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى ئەي پىغەمبەر! خودا من جاران دەھاتم بۆ ناو مالى تۆ و ژنەكانت، بەلام ئىستا بالغ بووم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (اللهم صدق قوله و لقه النظر) جا لە سەردەمى عومەردا (ﷺ) جوولەكەيەك بە كۆژراوى بىنرا. عومەر ئەمەى لەسەر سەخت بوو و چوويە سەر مېنبەر و وتى: ئايا لەو كارەى خوا پىي سپاردووم كەسان زەفەريان پى برىت، خواتان لى بەشايەت دەگرم شتىي لەسەر دەزانن پىم بلن، بەكرى كۆپى شەداخ ھەستا و وتى: من، وتى: اللہ اكبر خويىنى دۆزرايەو، دەي بىلن، وتى بەلن، فلان كەس چوو بۆ غەزا و منى سپارد بۆ ئاگا بوون لە مال و مندالى / منىش چووم و ئەم جوولەكەم لە مالەكەيدا بىنى كە دەيوت:

خولت بعرسه ليل التمام

واشعت غره الاسلام منى

على جرد الاحقه الحزام

ابيت على ترا ثبها و يمسى

فنام ينهجون الى فنام

كان مجامع الزيلات منها

^۱ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۲۹۹ دا ۱۱ ھاۋەلە، تەبەرائى لە عەوفى كۆپى مالىكەرە بە كورتى ھىناويەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەھىحن، تەۋاۋ.

عومەر (ﷺ) بىرۋاي بە قىسەكەي كىرد و خويۇن بايىكەي بە نزاكەي
پىغەمبەر (ﷺ) لەكار خست.^۱

عەبدۇرەزاق و بەيھەقى لە قاسمى كوپى ئەبى بەزەۋە ھىناۋيانە كەسىكى
موسلمان يەككە لە ئەھلى زممەي لە شام كوشت، شتەكە بەرز كرايەۋە بۇ لاي ئەبو
عوبەيدەي كوپى جەراخ (ﷺ)، ئەۋىش لەو بارەيەۋە نامەي نووسى بۇ عومەرى
كوپى خەتتاب (ﷺ)، عومەر نووسى ئەگەر ھەروا بوۋە بېيھنە و بدە لە مىلى،
ئەگەر شەلچون و ناپەزايى بوو بىت چوار ھەزاري خويۇنبايى بىت، لە
كنز العمال ج ۷ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

مالىك لە كەسىكى خەلكى كەنار بووى، وتى بىستوۋمە كەسانىكتان خوازيارى
العلاج تا ئەۋەي كە سەختى شاخ ھات و پى گر بوو كابرا دەلىت: مترس
دەلىت: مەترسە، كە پىي دەگات دەيگوزىت، سوپىند بەۋەي گيانى مى بەدەستە
بىسىتم ھەركەس وا دەگات دەدەم لە مىلى، ئىبن صاعد و لالەكائى لە ئەبى
سەلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە عومەر (ﷺ) وتى: سوپىند بەۋەي گيانى بەدەستە ئەگەر
ھەركامتان بە پەنجە ئامازە بەۋە و ئاسمان بكات بۇ بىباۋەرىك و دواتر لەسەر ئەۋە
بەسەرىدا دابارىت و دواتر بىكوژىت دەيكوژم.^۲

بەيھەقى ج ۹ ص ۹۶ لە ئەنەسى كوپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە
سەردەمى عومەردا گەمارۋى توستورمان دا، ھورمزان ھاتەبەردەم بىريارى
عومەر (ﷺ) ئەم شتە خراپەيە بەردەم عومەر و ھورمزان چوو بۇ لاي، كە گەشىتنە
لاي عومەر پىي وت قىسەكە، وتى: قىسەي كەسى زىنوويان مردوو؟ وتى: گرفت نى
يە قىسەكە، وتى: ئىمە و ئىۋەي كۆمەلى عەرەب خا نىۋانى خستبووين، ئىمە

۱- لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳ دا وا ھاتوۋە و ئىبن ئەي شەيبە لە شەيبەۋە بە ھەمان واتا
ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۱ ص ۵۲ يشدا وا ھاتوۋە.

۲- لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

ئىۋەمان كىرىپتۇ ۋە كۆيۈك ۋە دەمانكۇشتىن ۋە دەستمان بەسەردا دەگرتىن، كاتى خۇا
لەگەل ئىۋە بوو ئىدى ئىمە ھىچمان نەما، عومەر وتى: دەلىت چى؟ ۋەم ئەى ئەمىر
باۋەرداران من دۇرمنىكى زۆر ۋە بەربەستىكى سەختم بە جى ھىشتۇۋە، ئەگەر ئەمە
بىكۇزىت خەلگەكەى ھىۋاى ژىانيان نامىنى ۋە زىاتىر گۇر ۋە تىن پەيدا دەكەن، عومەر
وتى: شەرم دەكەم لە بىكۇزى بەرائى كۇپى مالىك ۋە مىجىزەئەى كۇپى ئەور، كە
ترسام بىكۇزىت ۋەم: ھىچ پىيەكى كۇزىنى نى يە، تۇ پىت ۋەم: گرفت نىيە قسە
بە، عومەر وتى: ۋە بەرتىلت لى ۋەرگرتۇۋە؟ وتى: نەبەخۇا شتى ۋە نىيە، وتى:
دەى يان شاىەتم بۇ دىنىت يان سەرەتا تۇرسۇا دەدەم، دەلىت: چۇۋەمە دەروە ۋە بە
زوبەىرى كۇپى عەۋام گەىشتەم شاىەتى دا. عومەر ۋەزى ھىنا ۋە ھورمزانىش
مۇسلمان بوو ۋە ئەۋىش شتىكى بۇ بىرپىيەۋە.^۱

ئىبن عەساكىر ۋە ۋاقىدى لە عەبدۇللاى كۇپى ھەدرەدى ئەسلەمىيەۋە(ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: لەگەل عومەرى كۇپى خەتتاب چۇۋىن بۇ پارە كۇكردنەۋە پىرىكى ئەھلى
زىمەمان دى كە داۋاى شانى دەكرد، ئەۋىش پىرسىارى لىكرد وتى ئەمە كابرايەكى
ئەھلى زىمەمىيە پىر ۋە لاۋازبۇۋە، عومەر(ﷺ) سەرەنەى سەرشانى لابرە ۋەم: سەرەنەتان
لەسەرداناۋە ۋە كە پىر بوۋە ۋەزتان لىھىناۋە تا ئەۋەى داۋاى پاروۋە ئانىك بىكات؟ بۇيە لە
بەيتولمال دە درەمى بۇ بىرپىيەۋە، ئەۋر ۋەم: ئەۋىش ھەبوو، ئەبى عوبەيد ۋە ئىبن
زەنجەۋىيە ۋە عقىلى لە عومەرەۋە ھىناۋىيەنە كە داۋىيەتى بەلەى پىرىكى ئەھلى زىمەمان كە
لە بەر دەرگەى مزگەۋتەكاندا سۋالى كىردۋە، وتى: ۋىژدانمان لەگەل بەكارھىناىت، تا
گەنج بوۋىت سەرەنەمان لىسەندىت، دواتر كە پىر بوۋىت پىشتەمان بەرداىت، پاشان لە
بەيتولمال ھىندەى بۇ بىرپىيەۋە كە بەشى بىكات.^۲

۱- شافىئىش بەر ۋاتايە ۋە كورتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا ۋە ھاتۇۋە، بەيھەقى ج ۹
ص ۹۶ ھىناۋىيەتى لە پىگەى جوبەىرى كۇپى ھەيىيەۋە كە بە دەقىكى دىرئىر ھاتۇۋە، بەيھەقى ج ۷
ص ۸۷ ىشدا بە دۇرۇ دىرئى ھاتۇۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۰۱-۳۰۲ دا ۋە ھاتۇۋە.

ئەبو عوبەيدە لە زەيدى كۆپى ئەبى مالىكە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: مۇسلمانان سەرقالى كۆكردنە ۋە بوون و عومەرى كۆپى خەتتايىش لە ناوياندا بوو، كابرايەكى ئەھلى زىممە ھات و وتى خەلكى لە تىركەيدايە لەيان كردوون، عومەر چوو تا كەيشت بە يەكئ لە ھاۋەلانى كە كۆلئ تىرى ھەلگرتبوو، وتى تويش؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران تووشى برىستى بوو، عومەر وازى لىھىنا و كەپرايە ۋە بۆ لاي خاۋەن تىركە و فەرمانى كرد ھىندەى تر پارەى بدەئى.^۱

مالىك لە سەئىدى كۆپى مۇسەييە ۋە ھىناۋىيە تى مۇسلمان و جوولەكەيەك ھاتنە لاي عومەر و عومەر خەقەكەى بۆ جوولەكەكە بىنى و بىرارى بۆ دا، ئەويش وتى بە خوا بىرارى راستت دا، عومەرىش بە گۆزانەكە لىيدا و وتى: چوزانىت؟ جوولەكەكە وتى: ئىمە لە تەوراتدا بىستوومانە ھەر دادوهرىك بە ھەق دادوهرى بكات لە راست و چەپيە ۋە فرىشتە ھەن و پىنموونى دەكەن تا كاتىك لەگەل ھەق بىت، كە لە ھەق لايدا بەجىي دىلن و دەچن.^۲

تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە ئىياسى كۆپى سەلەمە لە باۋكىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) چوو بە بازاردا و گالوكىكى پىبوو، پالىكى پىۋە نام و پىۋەى و داي لە كراسەكەم، لەسەر پئ لادە، بۆ سالى دواتر كەيشتە ۋە پىم وتى سەلەمە ھەجەت دەۋى؟ وتم بەلئ، دەستى گرتەم و بردمى بۆ مالى خوى و شەش سەد درەھمى پىدام وتى بۆ ھەجەكەت بەكارى بىنە و بزانە ئەۋە ھى ئەو لىدانەى پاربوو، وتم ئەى ئەمىرى باۋەرداران من بىرم نە مابوو، ئەويش وتى: منىش بىرم نە چوو بوو.

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا ۋا ھاتوۋە.

۲ - لە الترغيب والترهيب ج ۳ ص ۴۵۵ دا ھاتوۋە.

(دادپەرۋەرى عوسمانى خاۋەن دوو رەۋناكى (ﷺ))

سەمان لە (الموافقە) لە ئەبۇلغورائە ۋە ھىناۋىيەت دەلىت: عوسمان (ﷺ) كۆپلەپ، پىيى وت: مەن كۆيىم كىشايىت دەي تۆلەي خۆت بىكەرەۋە، ئەۋىش كۆيى گەرت، پاشان عوسمان وتى دەي رايكىشە بەلكو تۆلەكە لە دىيادا بىت نەۋەك لە دۈپۇزدا بىت.^۱

ئىمامى شافىئى لە موسنەدەكەيدا (ص ۴۷) لە نافعى كۆپى عەبدولخارثە ۋە ھىناۋىيەت دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) ھاتە مەككە ۋە لە پۇزى ھەينى ھاتە دارونەدوۋە ۋە ۋىستى باندەكانى ئەۋى لەگەل مزگەوت لىكيان نىك بىكەتەۋە، عەباكەي ھەلدا بە سەر كەسىكى ۋە ستاۋى ناۋ كەبەدا، كۆتريك كەۋتە سەر سەرى ۋە ئەۋىش فراندى ۋە ماريك ھەلمەت بۇ برد ۋە كۈشتى. كە نوپۇزى ھەينى كەلەگەل مەن ۋە عوسمانى كۆپى عەففان چوۋىن بۇ لاي ۋە وتى: لەسەر ئەۋ كەرەي ئەمپۇم ھوكمە لەسەر بەدەن، ئەمپۇ ئەۋەم كەل (گىرايەۋە) بۇيە پىمۋايە لە شوپىنىكى جى پەناۋە فراندەم بۇ شوپىنى لەناۋ چوۋىنى، مەنىش بە عوسمانى كۆپى عەففانم وت: پىت چۆنە بىزنىكى دۈنەي عىراۋ بىكەين بە ھوكمى سەرشانى ئەمىرى باۋەپداران؟ وتى: پىم باشە، بۇيە فەرمانى ئەۋەي پىكەل (عومەر (ﷺ)).

^۱ - لە الرياض النضرة في مناقب العشرة محب الطبري ج ۲ ص ۱۱۱ دا ۋا ھاتوۋە.

دادپەرۋەرى ئەلى مورتەزا (ﷺ)

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۸ و ئىبن عەساكىر لە كولىيە ھىناۋىيە دەلىت: لە ئەسبەھانە ۋە پارەيك ھىنا بۇ ئەلى (ﷺ) ئەۋىش كەردى بە ھەوت بە شەۋە، تىايدا پارچە نانكى بە دىكرد، كەردى بە ھەوت بە شەۋە و بۇ ھەربە شىكى ئەۋانە بە شىكى دانا، پاشان ھەوت ئەمىرەكەى بانگكرد و قورەى كەرد لە نىۋانىاندا تا بزانىت يەكەم جار بە كاميان بدات.^۱

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۹ لە عىساي كوپى عەبدوللاى ھاشمى لە باۋكى يەۋە لە باپىرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو ئافرەت ھاتن بۇ لاي ئەلى (ﷺ) يەكىكىان عەرەب و ئەۋى ترىشيان مەۋلاى بوو، عەلىش فەرمانى بېرى خواردن و چل درەمى بۇ ھەركاميان كەرد، ئەۋ مەۋلاى كە لەگەلى بوو شتەكەى ھەلگرتوو چوو، بەلام عەرەبى يەكە ۋتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران من عەرەبم و ئەۋ مەۋلا كەچى ۋەك يەكمان پى دەدەيت؟ ئەلى (ﷺ) پى ۋتى: من سەيرى كىتەبى خوام كەردوو و نەمبىنىۋە فەزلى كوپى ئىسماعىل بدات بەسەر كوپى ئىسحاقدا.

ئىبن عەساكىر لە ئەلى كوپى رەببەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: جەئەدى كوپى ھوبەيرە ھات بۇ لاي ئەلى (ﷺ) و ۋتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دوو كەس دىن بۇ لاي تۆ، تۆ لاي يەكىكىان لە خۇى خۇشەۋىستىت، يان لە كەس و كارو مال و سامانى لاي خۇشەۋىستىت، ئەۋى دىكەش ئەگەر پى بىكىت سەرت دەبىت، كەچى تۆ دژ بەم بېرىار بۇ ئەۋ دەدەيت؟ ئەۋىش بە لەپى دەستى داي بەسەر سىگىدا و ۋتى: ئەم شتە ئەگەر بۇ خۇم بوایە دەم كەرد، بەلام ئەمە ھى خوايە.^۲

^۱ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو و ئىبن عەبدوالبر لە الاستعاب ج ۳ ص ۴۹ دا ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو.

ئەبوعوبەيدە لە (الاموال) لە ئوصبەغى كۆپى نوباتەو ھىناوئەتە دەئەت: لەگەل
 ەلى كۆپى ئەبو تالىب (ﷺ) چووم بۆ بازار، سەيرى كرد خەلكى بازار لە سنوورى
 شوئىنى خۆيان لايان داو، وتى: ئەمە چى يە؟ وتيان خەلكى بازار لە سنوورى
 لايان داو، وتى: مەگەر ئەو بۆ ئەوان نىە؟ بازارى مۇسلمانان وەك شوئىنى
 نوئزكەران وایە، ھەركەس پىشتەر چوویە پىش بۆ ئەو تا بەجى دىلى.^۱

(دادپەرورەرى عەبدوللای كۆپى رەواحە (ﷺ))

بەيھەقى لە ئىبن عومەر (ﷺ) ھىناوئەتە و فەرمودەكەى بە دورو درىژى
 لە باسى شەپى خەيبەردا ھىناو و تيايدا ھاتو: عەبدوللای كۆپى رەواحە ھەمو
 سالىك دەھات بۆ لايان، توندوتۆلى و وردەكارىيە لەگەلئاندا بەكار دەھىنا. ئەوانىش
 سكالايان بردە لای پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر زۆر سوور بوونى دەيانوسىت بەرتىل
 بدەنە عەبدوللای، وتى ئەى دوژمنانى خوا! ھەرامم دەردخوارد دەدەن؟ سوئند بەخوا
 لەلایەن خوشەويتىرەن كەسەو ھاتووم بۆ لاتان و بەم بارەتەنەو لە مەيموون و بەراز
 لام بى رقتن، رقم بۆ ئىو و خوشەويستىم بۆ ئەو وام لىناكات لەگەلتان دادپەرورە
 نەبم، وتيان: دەى بەو دادپەرورەى ئاسمانەكان و زەوى پىك وەستاو.^۲

۱- لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۷۶ دا ھاتو، پىشتىش چىرۆكى عەلىمان (ﷺ) لەگەل كابرەى
 جوولەكەدا ھىنا لە باسى ئاكارى جوانى ھارەلەن لە پىنمونی خەلك دا.

۲- لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۱۹۹ دا ھاتو.

بىياخواردمايە و دواتر فرېيان بدامايە تە زېلدانە ۋە، بەلەم بە مەۋقى دروست نەكرامايە.^۱

ھەنادو ئەبونە عىم لە الحليە ج ۱ ص ۵۲ و بەيھەقى لە زوحاكە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەر (ﷺ) وتى: خۆزگە بەرانى كەس و كارم بوومايە، چەند ھەزىيان بىكردايە قەلەۋيان بىكردامايە، دوايى سەريان بېرمايە و ھەندىكىميان بېرژاندايە و ھەندىكى بەلىنان، پاشان بىياخواردمايە و بە پىسى فرېيان بدامايە، بەلەم مەۋقى نەبوومايە.

ئىبن موبارەك و ئىبن سەعدو ئىبە ئەبى شەيبە و موسەددە و ئىبن عەساكىر لە عامرى كۆپى رەببە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتايم بىنى بەردىكى زەۋى ھەلگرت و وتى: خۆزگە ئەو دەنكە بەردە بوومايە! خۆزگە دروست نەكرامايە! خۆزگە ھىچ نەبوومايە، خۆزگە لە دايك نەبوومايە، خۆزگە نام نەبوۋايە و لە بىر بىكرامايە.

ئەبونە عىم لە الحليە ج ۱ ص ۵۲ لە عومەر ۋە ھىناۋايە تى دەلىت: ئەگەر ھاۋار كەرىك لە ئاسمانە ۋە ھاۋار بىكات ئەى خەلكىنە: ئىۋە ھەمووتان دەچنە بەھەشت جگە لە يەك كەس دەترسم ئەو كەسە من بىم، ئەگەر ىش ھاۋار بىكات: ئەى خەلكىنە ئىۋە ھەمووتان دەچنە دۆزەخە ۋە جگە لە يەك كەس ھىوام وايە ئەۋە من بىم.

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋايە تى كە عومەر گەشت بە ئەبوموساى ئەشعەرى و پىيى وت: ئەى ئەبوموسا پىت خۆشە ئەو كارەت لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بوويت بۆى دانائىت و تۆش بە تەۋاۋى لە كارەكەت دەر بىچىت خىرى بە خراپەى و خراپەى بە خىرى بگۆرپتە ۋە؟ چاك و خراپى ھىچت بۆ

۱- ئەجمەد لە الزەھد لە ئەبوبەكرە ۋە (ﷺ) ھىناۋايە تى دەلىت: ھەزم دەكرد تالە موۋىەكى بەندەيەكى باۋەردار بوومايە. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۶۱ دا ۋاھاتوۋە.

نەمىنى؟ ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سۆيىند بەخۇا چووم بۆ بەسرەو خەلكى ئەۋى شىكىان لى بەدى كرا، فىرى قورئان و سوننەتم كىردن و لە پىرى خوادا غەزام پىرى كىردن، ھىۋاى پاداشت و قەزلىم ھەيە، عومەر وتى: بەلام من ھەزەدەكەم خىرو شەپرو خراپى كارەكەم ھەموۋى نەمىنى، نەپاداشت و نەسزاي، تەنھا كارم لەگەل پىغەمبەر دا (ﷺ) بۆ بمىنىتەۋە!

ئەبۇنەعەيم لە الحلىه ج ۱ ص ۵۲ لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك عومەر (ﷺ) پىكرا چووم بۆ لاي و پىم وت: موزدەت لى بىت ئەي ئەمىرى باۋەرداران خۇاى گەۋرە شوينانى پىرى پىككردىت و دوۋروۋى بە تۆ نەھىشت و بە ھۋى تۆۋە پۇزى بلاۋكردەۋە، وتى: ئىبن عەبباس دەست خۇشى لەسەر ئىمارەتم دەكەيت؟ وتم: ئەي لە چى؟ وتى: سۆيىند بەۋەي گىيانمى بەدەستە ھەزم دەكرد چۆن چوومەناۋى بەو جۆرە لى دەرچم، نە پاداشت و نە سزا. ۲ ھەرۋەھا لە ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۶ لە پىگەيەكى ترەۋە فەرمودەكە دىنىت و تىايدا ھاتوۋە: وتم: موزدەي بەھەشت لى بىت ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بوۋىت و ئەۋەش زۆرى خايدىدو بوۋىتە ئەمىرى باۋەردارانىش بەھىزبوۋىت و سپاردەو ئەركت بەجىگەياند، وتى: سەبارەت بە موزدەدانت بۆ بەھەشت سۆيىند بە خۇاى بى ھاۋتا ئەگەر ھەموۋ مولكى دونىام ھەبۋايە دەمبەخشى بەرامبەر سەختى بەر پىم پىش ئەۋەي ھەۋال بزانم، بۆ ئەمىرايەتى مۇسلمانانىش سۆيىند بەخۇا ھەزەدەكەم بە چاك و خراپىيەۋە بۆم نەمىنى، بۆ باسى ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەيان بلىى ئەرى.

ھەرۋەھا ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۷ لە فەرمودەكەي عەبدوللاى كوپى عوبەيدى كوپى عومەيرەۋە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۆ زىادكردوۋە:

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۱ دا ۱ ھاۋاتوۋە.

۲ - تەبەرانى لە فەرمودەكەي ئىبن عومەرۋە بە فەرمودەكەي دوۋرو درىژ ھىناۋىيەتى، ئەبۇيەعلاش لە ئەبى رافىيەۋە ھىناۋىيەتى، لە المجموع ج ۹ ص ۷۶ دا ھاۋاتوۋە، ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۴ لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

عومەر (رضی اللہ عنہ) وتی: دامنیشتین، که دانیشت به ئیین عەبباسی وت: قسە که تم بۆ دووبارە بکەرەوه، که دووبارە کردەوه وتی: که گەشتیەوه به خواى گەرە لای خوا ئەو شایەتیهەم بۆ دەدەیت؟ ئیین عەبباس وتی: بەلێ، عومەر بەوه دلخۆش و سەرسام بوو.

ئەبى نەعیم له الحلیه ج ١ ص ٥٢ له ئیین عومەرەوه هیناویەتی دەلیت: عومەر که له نه خوشتی سەرەمەرگیدا بوو سەری لەسەر پانیم بوو، پیی وتم: سەرم لەسەر زەوی دابنێ، وتم: بۆچی لەسەر زەوی بیّت یان لەسەر پانم؟ وتی: لەسەر زەوی، منیش دامنا لەسەر زەوی، وتی: هاوار بۆ خۆم و دایکم ئەگەر پەرەردگارم پەحمم پی نه کات. میسوەر هیناویەتی دەلیت: که عومەر پیکرا وتی: سویند به خوا ئەگەر پیری هەموو دنیا زێرم هەبیّت دەیبەخشم له جیاتی پزگاربوون له سزای خوا پیش ئەوهی سزای پەرەردگار ببینم.

(نایا ئەمیر له سەرکۆنەى سەرکۆنە کاران دەترسیت)

بەیهەقی له سلێنی کۆپی یەزیدەوه هیناویەتی دەلیت: که سیك به عومەری کۆپی خەتتابی وت: ئەگەر له پێی خوادا له لۆمەى لۆمە کاران بترسم یان پوو له خۆم وەرگیرم؟ وتی: هەر کهس هەر کاریکی موسلمانان بگریته دەست له پێی خوادا هیچ له لۆمەى لۆمە کاران ناترسیت، هەر که سیش تهناهیه با پوو له خۆی وەرگیرى و نامۆگاری کاربه دەسته کهى بکات.^١

^١ - له كنز العمال ج ٣ ص ١٦٤ دا واهاتوه.

(وهسیه تی خهلیفه کان بو خهلیفه وه میره کان)

(وهسیه تی نه بوبه کر (ﷺ) بو عومه ر (ﷺ))

ته به رانی له نه غه ری کوری مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوبه کر ویستی له دوا ی خوی عومه ر دابنی ناردی به شوینیدا و نه ویش هات، نه بوبه کر پیی وت:

من بانگت ده کم بو کاریک که هه رکه س له نه ستوی بگریت له سه ری سه خته، ده ی عومه ر له خوابترسه! گوپراهی لی به و لیی بترسه، چونکه له خواترسی کاریکی پاریزگاریه، پاشان کاره که خراوه ته پرو که س نایه ت به ده میه وه مه گه ر نه وه ی کاری پی بکات، هه رکه س فه رمان به چاکه بکات و خراپه بکات فه رمان به چاکه بکات و خراپه بنوینی هینده نابا که هیوا ی بیچری و کاره که ی پیی پووچه ل بیته وه نه گه ر تو بوویته به رپرسیان نه گه ر توانیت ده ست له خوینیان بگه ره وه و سکت خالی بکه له مال و سامانیان و زمانت له ئابروویان بیاریزه، هیزیش ته نها بو خوایه)^۱.
ئین عه ساگیر له سالمی کوری عه بدوللای کوری عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت: که نه بوبه کر سه ره مه رگی هات وهسیه تی کرد:

(به ناوی خوا ی به خشنده و میه ره بان)

ئه مه به لینی نه بوبه کری صدیق له کوتا سالی ژبانیدا که دنیا به جی دیلی و سه ره تای سه رده می پوژی دوا ییه تی وه ده چیته ناویه وه نه و کاته ی بیباوه ر باوه ردینی و ده رچوو و خراپه کار ده ترسی و به دروزان ده که ویت به راست دانان، من له دوا ی خوم عومه ری کوری خه تتاب به خهلیفه داده نیم، نه گه ر دادپه ره ره بوو

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه سه می ج ۵ ص ۱۹۸ ده لیت: نه غه ر نه بوبه کری (ﷺ) نه بینوه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متعانه ن، ته واو. مونزیری له الترغیب ج ۴ ص ۱۵ ده لیت: گپه ره وه کانی جی متعانه ن به لام جو ره پچرانیکی تیدایه، ته واو.

ئەۋا من ۋا گومانى پى دەبەم، ئەگەر ئىش گۇپراۋ خراب بوو من خىرم ويستوۋە
غەيب ۋ ناديار نازانم (وسيعلم الذين ظلموا اي منقلب ينقلبون).

پاشان ناردى بە شوين عومەردا (ﷺ) ۋ بانگى كردو وتى: ئەي عومەر كەسى
جى پى رقى لىتە ۋ كەسى جى خوشەويست خوشى دەۋىت، ھەيە رقى لە خىرە ۋ
خەزى لە خراپەيە، وتى: ھىچ پىۋىستىم پىي نى، وتى: بەلام ئەۋ پىۋىستى بە
تۋىيە، من پىغەمبەرم (ﷺ) بىنيۋە ۋ ھاۋدەمى بووم، دەمبىنى ئىمە پىش خۋى
دەخست تائەۋەي ئىمە زىادەي ئەۋەي لىمان ۋەردەگرت دەماندايەۋە بە كەس ۋ
مالى، تۋش منت بىنيۋە ۋ ھاۋدەم بوويت ۋ بىنىت چۈن شوين پىي پىش خۋم
گرتەبەر، بەخۋا نەخەتوم تا خەۋم دىبىت ۋ دىمەنىكم نەدىۋە تا خەيال ھەلىگرتىم،
لەسەر رىيەكە كە لىي لامنەداۋە، ئەي عومەر بزانە خۋا لە شەۋدا مافىكى ھەيە بە
پۇژ قىۋلى ناكات، لە پۇژىشدا مافىكى ھەيە بەشەۋ قىۋلى ناكات، تاى تەرازۋى
كەسى قورسە كە تاى تەرازۋى لە پۇژى دوايىدا قورس بىت بە شوينكەۋتنى
خەق، پىۋىستە تەرازۋىيەك قورس بىت تەنھا خەقى تىدائىت، تاى تەرازۋى
كەسى سوۋكە كە بە شوينكەۋتنى پوۋچەلى ۋ ھەلە تاى تەرازۋى لە پۇژى دوايىدا
سوۋك بىت، دەبىت ئەۋەي تاى تەرازۋەكەي سوۋك بىت تەنھا پوۋچەلى ۋ ھەلەي
تىدائىت، يەكەم شت كە بىدارىت پى دەدەم لەسەرى خۋتى، ھۇشياربە ۋ ناگات لە
خەلك بىت، چۈنكە چاۋيان زىتە ۋ ويستيان فركانىيەتى، ئەگەر كەمى ۋ لاۋازىيان
ھەبىت باخىريان بىتەرپى، رىبابە تۋ ۋانەبىت چۈنكە ئەۋان بەردەۋام بۇت دەترسن ۋ
تاكاتىك لە خۋا بترسىت ۋ لەگەل خۋا بىت ئەۋانىش بۇ تۋ ۋان، ئەمە ۋەسىيەتى مەۋ
منىش سەلامت لى دەكەم).

ئىبن موبارەك ۋ ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ھەناد ۋ ئىبن جەرىرو ئەبۇنەئىم لە الحلىيە لە
عەبدولرەھمانى كوپرى سابت ۋ زەيدى كوپرى زەيدى كوپرى حارس ۋ مۇجاھىدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىن: كە ئەبۇبەكر سەرەمەرگى ھات عومەرى بانگىردو پىي وت:

(عومەر لە خوابترسە و بزانه خۆى گەورە بەپۆژ کارىكى دەۋىت كە بەشەو
قبولى ناكات، كارىكى شەوى دەۋى بەپۆژ قبولى ناكات، تا فەرزەكان بەجى
نەگەيەنيت سوننەت قبول ناكات، تاى تەرازوۋى كەسىك قورسە كە بە
شۈينكەوتنى حق لە دونيادا و قورسى چاكەيان لە پۆژى دواييدا تاى تەرازوۋيان
قورس بىت، دەبىت تاى تەرازوۋىەك كە سبەينى قورسى تىدايە قورس بىت، تاى
تەرازوۋى كەسىك سووكە كە بە گرتنەبەرى خراپە لە دونيا و سووكى تەرازوۋيان لە
پۆژى دواييدا تاى تەرازوۋيان سووكە، دەبىت تەرازوۋىەك كە سبەينى پوۋچەلەو
خراپەى تىدايە سووك بىت، خۆى گەورە باسى خەلكى بەهەشت دەكات و بە
چاكتىنى كاريان باسيان دەكات و خراپەكانيان پەردەپۆش دەكات، كە بىرم
دەكرنەۋە دەموت دەترسم پىيان نەگەم و پەيوەستيان نەبم، كە باسى خەلكى
دۆزەخيش دەكات بە خراپتىنى كاريان باسيان دەكات و چاكەكانيان دەداتەۋە بە
پروياندا، كە بىرم دەكرنەۋە دەموت: دەترسم لەگەل ئەوانەبم، ئايەتى پەحمەت و
سۆز ئايەتى سزاي هىناۋە، بەۋە بەندە ھەم دەترسىت و ھەم ھىۋاى دەبى، ھىۋاى
حق زياتر ھىچ لە خوا چاۋەپروان ناكىت و لە سۆزى بىھىۋابوون نىە و بە
دەستەكانى خۆى كەس بەرە و ھىلاكى نابات. ئەگەر ۋەسىيەتەكەم ۋەربگىرىت ھىچ
شتىكى ناامادەنىە ھىندەى مەرگ لات خۆشەويست بىت لە كاتىكدا مەرگ بەرە و
پرووت دىت. ئەگەر ۋەسىيەتەكەم پشتگوى بخەيت ھىچ شتىكى ناامادەنىە
ھىندەى مەرگ رقت لى بىت كەچى دەرەقەتیشى نايەيت و لە دەستى دەر باز نابىت.

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكر بۇ ۋە مەرى كۆپى عاص و كەسانى دىكەش)

ئىبن سەعد لە ۋەبۇللاى كۆپى ئەبۇبەكرى كۆپى موھەممەدى كۆپى ۋە مەرى كۆپى ھەزەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بىر يارىدا سوپاكان كۆپكەتە ۋە بۇ شام، يەككەم كارىبە دەستى كە چو ۋە مەرى كۆپى عاص بو، ئەبۇبەكر فەرمانى پىكرد تا پىنى (ئوبوللە) بگىرتە بەر و بەرە ۋە ھەلەستىن بچى، ئەو سەرپازانەى ۋە مەركە لە مەدىنە دەرچوون سى ھەزار كەس بوون، خەلىكىكى زۆرى كۆچەرەن و پىشتىوانانىان تىدابو، ئەبۇبەكرى صدىق بە پىيادە دەچو لە پال ۋە لاخەكەى ۋە مەرى كۆپى عاصە ۋە دەچو و ۋەسىيەتى بۇ دەكرد و دەيوت:

ئەى ۋە مە لە نەينى و ئاشكرى بارتدا لە خوابترسە و شەرمى لى بگە، چونكە خوا خۇت و كارت دەبىنىت، دەزانىت تۆم پىش خستوۋە بەسەر كەسانىكدا كە لە تۆ پىشەنە ترن و زۆر لە تۆ لە ئىسلامدا گەۋرە ۋە دەۋلە مەندترن (چاۋيان لە بەررە ۋە نەدى دونيا نى) دەى لەۋانە بە كە ئىش بۇ پۇژى دوايى دەكەن و ئەۋەى دەيكەيت لە پىناۋ خوادا بىكە ۋە باوك بە بۇ ئەۋەى لەگەلتدایە ۋە نەينى خەلك ئاشكرا مەكە ۋە تەنھا چاوت لە پوۋى دىارىيان بىت، لەكارتدا گورچ و گول بە و وریابە و كە بەرەنگارى دوژمن بوۋىتە ۋە راستگۇيانە لىبنە ۋە ۋە ترسە ۋە بەرە ۋە پوۋى پىچكە شكىنىيان بەرە ۋە ۋە سزايان بدە، ئەگەر ئامۇژگارى ھاۋەلەنت كرد بە پوختى بىلى و خۇت چاك بگە ژىردەستەكانت بۇت چاك دەبن).^۱

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۹ لە قاسمى كۆپى موھەممەد ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر نامەى نوۋسى بۇ ۋە مەرو ۋە لىدى كۆپى ۋە قەبە كە لەسەر نىۋەى صەدەقەى قوزاعە بو، ئەبۇبەكر كە دەيناردن بۇ صەدەقە كە بەپى دەكردن ۋەسىيەتىكى بۇ ھەركاميان دەكرد و دەيوت:

۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىرىش ج ۱ ص ۱۲۹ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

لە نەينى و ئاشكرادا لە خوا بترسە، چونكە ھەركەس لە خوا بترسىت خوا دەرووى لى دەكاتهو و لە لايەكەو و كە حسابى بۆ ناكات پۆزى دەدات، ھەركەس لە خوا بترسىت تاوانەكانى دەسپىتەو، وە پاداشتى گەورەى دەبى چونكە لە خواترسان باشتىن وەسىيەتى خوايە بۆ بەندەكانى، تۆ لەسەر پىيەكى ناو پىيەكانى خوادايت، نابىت تيايدا زىادەپەر و كەمپەر و بىت و بىئاگانە بىت لەو ھى سەركەوتنى ئايىنەكەت و گرنگى كارتانى تىدايە، دەى لاواز و لادەر مەبە). ئىبن سەعد لە موتەلىبى كۆپى سائىبى كۆپى ئەبى وەداعەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: ئەبوبەكرى صديق نامەى نووسى بۆ ەمرى كۆپى عاص:

من نامەم نووسى بۆ خالىدى كۆپى وەلىد تا بۆ يارمەتى تۆ بىت لات، ئەگەر ھات بۆ لات بە جوانى لەگەلى ھاودەم بەو ساتەساتەى پى مەكە و لەبەرئەو ھى تۆم پىش ئەو و كەسانى دىكەش خستوو بەبى ئەو مەنەوەرە كارەكان و پراويزيان پى بگە و پىچەوانەيان مەكە).

ئىبن سەعد لە ەبدولحەمىدى كۆپى جەغفەر لە باوكىەو ھىناويەتى ئەبوبەكر بە ەمرى كۆپى عاصى وت:

(من تۆم كردە كار بە دەستى ئەو شوينانەى پىيدا تىپەردەبى لە بللى و عوزەر و ھەموو قوزاعە و ئەو ەرەبانەى لەو كەوتون، دەى بەرە و جىھادى پى خويان ببە و ھانىيان بدە بوى، ھەركەسيان شوينت كەوت شەمەك و شتى بدەرى و لە نىوانياندا بگونجىنى و ھەر ھۆزىك لە شوين و لە پىزى خويدا دابنى) (بەپى ئاستيان لەگەلىان بچولتەرەو).

۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتوو.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتوو. ئىبن ەساكىرىش لە ج ۱ ص ۱۲۹ دا ھىناويەتى.

وهسيه تي نه بوبه ڪري صديق (ﷺ) بڻو

شهرحه بيلي ڪوري هه سنه (ﷺ)

ٽئين سهه ج ٤ ص ٧٠ له موحه مهي ڪوري ٽيبراهيمي ڪوري حارسي
تيميه وه هيناويه تي دهليٽ: ڪاتيڪ نه بوبه ڪر خالیدی ڪوري وهليدي لابرڊ
وهسيه تي بڻو شهرحه بيلي ڪوري هه سنه ڪرد بڻو خاليد، شهرحه بيل يه ڪي بڻو له
سه ڪرده ڪان، نه بوبه ڪر وتي:

(چاوت له خالیدی ڪوري وهليد بي و مافي له سه رته بزانه وه ڪڇون تڻو هزت
ده ڪرد نه ڪهر نهو له جيٽ بوايه نهو مافي تڻي له بهرچاو بوايه، تڻو پله و پايه له
ٽيسلامدا ده زانيت و پيغه مبريش (ﷺ) ڪه ڪوچي دوايي ڪرد نهو والي بوو بڻي،
منيش به واليه تي هيڻتمه وه، پاشان به باشم زاني لايبهم، پيڏه چيٽ نهوش بڻو
ٽاييني باشتريٽ، بيړه يي به ٽيماره تي ڪهس نابهم، من له ناو سه ڪرده ڪاني
سه ربا زاندا هه لمبرڙاردوهو نهو يش تڻي هه لمبرڙارد له جياتي تڻو و ٽاموڙاڪهي، نه ڪهر
ڪاريڪت هاته پڻي و پيويستيت به پاي له خواترسي ٽاموڙگاريڪر بوو با يه ڪهم
ڪهس ڪه دهچته لاي نهو عوبه يدهي جهراح و دووهميان موغازي ڪوري جهبهل و
سيه ميشيان خالیدی ڪوري وهليد بيٽ، چونڪه ٽاموڙگاري و خيريان لا بهدي
ده ڪهيت، وريابه راسه پيڻي نه ڪهيت يان هه ندي هه واليان لي نه شاريه وه).

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكرى ۋە سەدىق (ﷺ) بۇ)

يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان

ئىبن سەعد لى ھارسى كۆرى فۇزەيلى ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبۇبەكر (ﷺ) ئاللى دايە دەست يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان پىيى وت:

(ئەي يەزىد تۇگەنجىت، باسى چاكەيەك دەكرىت كە لى تۇدا بىنراۋە، ئەۋەش لەبەر ئەۋەي لى دەرونتدا ھەيە، ويستم تاقىت بىكەمەۋە لى كەسوكارت دەرت بىنم، دەي بزانە تۇ چۆنىت؟ ويلايەتت چۆنە؟ تاقىت دەكەمەۋە ئەگەر چاكەت كىرد بۇت زىياد دەكەم، ئەگەر خراپىت كىرد لات دەبەم، مەن كارەكەي خالىدى كۆرى سەئىد پىيى دەسپىرم)، پاشان ۋەسىيەتى بۇ كىرد □ ئەۋ كارانە لەپىناۋ خوادا بىكات، پاشان وتى (ۋەسىيەتى چاكەكارى بەرامبەر ئەبۇعوبەيدەي كۆرى جەراحت بۇ دەكەم، تۇ پلەۋ پاىيەي ئەۋ لى ئىسلامدا دەزانىت و بىستوتە پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرموئىت (لكل امة امين وامين هذه الامة ابو عبدة بن الجراح) (ھەر ئوممەتى سپاردەكارىكى ھەيە، سپاردەكارى ئەم ئوممەتەش ئەبۇعوبەيدەي كۆرى جەراحتە). دەي پلەۋ پاىيە و پىششىنەي بزانە، سەيرى موعازى كۆرى جەبەل بىكە، ئامادەيىيەكانى ئەۋ لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) دەزانىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىندەي تىروەشاندىنى لە پىش زانايانە) دەي بەبى ئەۋ دوانە ھىچ مەكەۋ ئەۋ دوانە ھەمىشە بەرەۋ چاكەت دەبەن).

يەزىد وتى: ئەي خەلىفەي پىغەمبەرى خوا چۆن ۋەسىيەتت بۇ ئەۋ دوانە كىرد بۇ منىش ۋەسىيەت بىكە لى ئەۋ دوانە، ئەبۇبەكر وتى: بىخەمبە ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لايان، يەزىد وتى: رەھمەتى خوات لى بىت و خوا لەسەر ئىسلام پاداشتت بداتەۋە.

ئەحمەد و حاكم و مەنسورى كوپى شوعبەى بەغدادى لە (الاربەين) دا
 ھىناويانە و دەلىت: دەقەكەى ھەسەن و سەنەدەكەى لە يەزىدى كوپى
 ئەبوسوفيانە و غەرىبە و ئەو دەلىت: ئەبوبەكر كە ناردى بۇ شام وتى: ئەى يەزىد
 تۆ خزمایەتھەكت ھەيە و بەلكو خزمان پيش نہ خەيت بۆ دەسەلات، ئەمە گەرەترين
 شتيكە كە دەترسم تووشى بيت، چونكە پيغمبەر (ﷺ) فەرموويەتى (من ولي من
 امور المسلمين شيئا فأمر عليهم احدا محابة له بغير حق فعليه لعنة الله لا يقبل الله
 منه صرفا ولا عدلا حتى يدخله جهنم، و من اعطى احدا من مال اخيه محابة له
 فعليه لعنة الله - او قال - برئت من ذمة الله، ان الله دعا الناس الى ان يؤمنوا بالله
 فيكونوا حمى الله، فمن انتهاك في حمى الله شيئا بغير حق فعليه لعنة الله - او قال -
 برئت منه ذمة الله عز وجل) واتە (ھەركەس لە كاروبارى موسلمانان شتيك بگريئە
 دەست و لەبەر خۆشەويستى بۆى بە ناحەق كەسيك بكاتە ئەميرى خەلك نەفريني
 خواى لەسەرە و خوا گۆران و لادانى لى وەرناگرى تا دەيخاتە دۆزەخ، ھەركەس لە
 مالى براكەى ببەخشى وەك خۆشەويستى بۆى نەفريني خواى لەسەرە - يان وتى
 - پەناى خواى بۆ نيه، خوا خەلكى بانگ كردوو بۆ ئەوەى بپروا بهيئن بەخا و جى
 گوروتيني پى خواين، ھەركەس گوروتيني پى خوا بەبى حەق بپرى نەفريني
 خواى لەسەرە - يان وتى - پەناى خواى گەرەى بۆ نيه) ئيبن كەسير دەلىت: ئەم
 فەرموودە لە ھىچكام لە شەش كتيبي فەرموودەدا نيه، لەوانەى بەر نەزانى
 مامۇستايەكى كە پىي گەيشتوو وازيان لى ھىنايىت، وتى: ئەوەى دل دەيلى
 ئەوەى ئەم فەرموودە راست بىت، چونكە صديق واىكردوو، دواى ئەو چاكترينى
 موسلمانانى دانا.^{۱، ۲}

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوو و ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۲ دەلىت: ئەحمەد ھىناويەتى و
 تيايدا كەسيك ھاتوو كە ناوى ئەھاتوو.

(وهسيه تى عومهرى كورى خه تتاب (ﷺ))

بو هاوه لآنى دواى خوئى

ئىبن بهبى شهيبه و ئه بو عوبه يده له (الاموال) و ئه بويه علا و نه سائى و ئىبن حبيب و به يه قى له عومهر وه (ﷺ) هيناويانه ده لئيت: (وهسيه تى بو ده كم له گه ل ئه و پشتيوانانه چاك بيت كه پيش ئه وان ئيمانين هه لبارد و با چاكه كاريان قبول بكات و له خراپه كاريان ببورييت، وهسيه تى بو ده كم بو خه لكى ناوچه كان چاك بيت چونكه ئه وانه په نا و سه رخه رى ئيسلام و پيده رو كو كه ره وهى سامان و جى توورپه يى دوژمنن، با ته نها له زياده ي خوئيان به په زامه ندى خوئيان وه ربگيرييت، وهسيه تى بو ده كم بو عه ره به كان تا چاك بى له گه لئيان چونكه ئه وانه بنه په تى عه ره ب و كه ره سته ي خاوى ئيسلامن تا له ورده ئازله لى سامانيان وه ربگيرييت و بدريسته وه به هه ژارانيان، وهسيه تى بو ده كم سه باره ت به په انى خوا و پيغه مبه ره كه ي تا وه فاي بو ئه وانه هه بيت و له پيشيان وه به نكي و ته نها به پيى توانايان ئه ركيان بخاته سه رشان)^١.

ئىبن سه عد ج ٤ ص ١٩٧ و ئىبن عه ساكير له قاسمى كورى موحه ممه ده وه هيناويانه ده لئيت: عومهرى كورى خه تتاب وتى:

بائه وهى دواى من كاروبار ده گريته ده ست بزانييت دوور و نزيك دواتر ليئيان ده وييت كه من به ده ر له خوّم شه پرى خه لكم ده كرد، ئه گه ر بزائم يه كيك له خه لك له من ليى به هيژتره پيشده كه وتم تا بدرى له ملم، ئه وه لام خو شه ويستربو و زياتر له وهى ئه و كار به بگره ده ست.^٢

١ - صحيح.

٢ - له منتخب كنز العمال ج ٤ ص ٣٩ دا واهاتووه.

٣ - له كنز العمال ج ٣ ص ١٤٧ دا واهاتووه.

(وهسیه تی عومهری کوری خه تباب) (بۆ)

نه بو عوبه یده وی کوری جه راج (بۆ)

ئین جهریر ج ٤ ص ٥٤ له صالحی کوری کیسانه وه هیناویه تی ده لیت: یه کهم نامه ی عومهر که نووسی بۆ نه بو عوبه یده کاتیک دایان نه وه بوو نووسی تا له سهر سهربازانی خالد بیکات به بهرپرس نه مه بوو:

(وهسیه تی بۆ ده کهم له و خوا بترسه که ده مینی و جگه له و له ناو ده چیت، نه و خویه ی له گومراییه وه پینموونی کردین و له تاریکیه وه به ره و پووناکی بردین، من تۆم کردوو به بهرپرسی سهربازانی خالیدی کوری وه لید، ده ی نه و کاره ی ئهرکی سهرشانت نه بۆیان راپه رینه، له پینا و ده سته و تدا موسلمانان به ره و له نا و چوون مه به و پیش نه وه ی ویستت بۆیان نه بی مه یان به ره شوینی، بزانه چوونت بۆی چۆنه، سریه یه که مه نیره مه گهر به خه لکیکی زۆره وه، وریابه موسلمانان به ره و هیلاکی نه به ییت، خوی گهره تۆی به من و منی به تۆ تا قی کردوو ته وه، ده ی چاوت له دنیا دابخه و دلت لی هه لکه نه، وریابه وه که نه وانی پیش تۆ به هیلاکا نه چیت تۆ له نا و چوونی نه وانت بیینی).

(وهسیه تی عومهری کوری خه تباب)

بۆ سه عدی کوری نه بی وه قاص (بۆ)

ئین جهریر ج ٤ ص ٨٤ له ریگی سه یف له موحه ممه ده وه ته له شه به سه نه دی هه ردووکیان هیناویه تی که عومهر هه والی نارد بۆ سه عد و نه ویش هات بۆ لای، عومهریش فه رمانی پیکرد تا شه ری عیراق بکات و وهسیه تی بۆ کرد و وتی: (ئه ی سه عدی کوری سه عدی به نی وه هب به وه هه لنه خه له تییت بوتریت خالوی پیغه مبه ری خوا و هاوه لی پیغه مبه ره، چونکه خوی گهره خراپه به خراپه ناسرپته وه به لکو خراپه به چاکه ده سرپته وه، خوی گهره له گه ل که سدا نیوانی

ره چه له کی نیه به لکو ته نها گوپرایه لی خوا هیه، خه لکی گه وره و بچوکیان له به ردهم خوادا یه کسانن، خوا په روه ردگاریانه و نه وانیش به ندهی خوان، به پیی به خشین فه زلیان به سهر یه کدا هیه و به پیی گوپرایه لی ده گن به وهی له لای خوایه، دهی بپروانه بو ئه و باره ی که پیغه مبه ر (ﷺ) له سهری بیینی ئه و کاته ی نیردرا تا ئه و کاته ی به جیی هیشتین، په یوه سستی به چونکه ئه وه فرمانه، ئه مه وه سیه تمه بو ت، ئه گه ر وه لات نا و پشتگویت خست کارت پوو چهل ده بیته وه و له قور به سهران و خه سار و مه ندان ده بیت) کاتیک ویستی بینیری بانگی کرد و وتی:

(من شه ری عیراقم پی سپارد و ویت دهی وه سیه تم بپاریزه، تو هنگا و بو کاریکی سه خت ده نییت که سی به حق لیی دربار ده بیت، دهی خو ت و هارده مان ت به خیر رابیئه و به وه ده ست پی بکه، بزانه هه رنه ریت و کاریک شمه کی ده ویت، شمه کی چاکه ش خو پارگریه، دهی خو پارگریه له سهر ئه وه ی توشت ده بیت یان دیته ریت، با له خواترسانت لا کو بیته وه، بزانه ترسی خوا له دوو شتدایه: له گوپرایه لی په روه ردگار و دوور که و تنه وه له لادان له فرمانی، ئه وه ی گوپرایه لی ته به رقی دنیا و خوشه ویستی پوژی دوا یی گوپرایه له تی، ئه وه ی سهر که ش و یاخیه لیی به خوشه وستی دنیا و رقی پوژی دوا ییه، دلکه کان چهنه راستیه کیان هه ن که خوا ی گه وره دایانده نی هه یانه نه یینی و هه یانه ئاشکرا، بو ئاشکرا که جی سوپاس و جی سهر کو نه یه له سهر حق به یه کسان ی، بو نه یینه که ش به پوو خساری دانایی دلی له سهر زمانیه و به خوشه ویستی خه لک ده بیت، دهی له تی که لی و چوونه نا و خه لک خو مه گره وه چونکه پیغه مبه ران داوا ی خوشه ویستیان کرد و و ن، خوا ی گه وره ئه گه ر به نده یه کی خوش بویت خوشه ویستی ده کات، ئه گه ریش به نده یه کی خوش نه ویت بوغرای ده کات، دهی پله و پایه ت لای خوا به پله و پایه ت لای خه لک به پهنه و هریگره له وه ی له و کاره تدا له گه ل ت ده بی و بریارت له گه ل ده دات).

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاپ (ﷺ))

بۇ ۋەتەنە كۆرى غەزۋان (ﷺ)

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۱۵۰ لە غەبدولمەلىكى كۆرى ئوممەرى ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 ئوممەر كە ۋەتەنە كۆرى غەزۋانى دەنارد بۇ بەسرە پىيى وت:
 (ئەي ۋەتەن! مەن تۆم كىردۈۋە بە كارىدەستى خاكى ھىند كە خانە ۋە مەيدانى
 دۈژمنە، ھىوام ۋايە خۋاى گەرە بۇ چۈرەدەرى يارمەتيدەر ۋەستىگۈت بىت،
 نامەم نوۋسى بۇ غەللى كۆرى خەزەمى ۋە عورجوفەى كۆرى ھەرئەمەت بۇ بىئىرىت
 بۇ يارمەتت، ئەۋ كەسىكە لە جىھادى دۈژمن ۋە فىلى دژى دۈژمندا زۆر بەھىزە،
 ئەگەر ھات بۇ لات پۈۋىژى پىيى بىكە ۋە نىزىكى بىبەرەۋە ۋە بانكى بىكە بۇ لای خوا،
 ھەر كەس ھات بەدەمتەۋە لىيى قىبۇل بىكە، ھەر كەس پازى نەبۈۋ سەرئەنى بچۈكى ۋە
 زەبۈۋنى لىيى بىسىنە، ئەگەر نا بەبى دۈۋدلى شىمشىر بخەرەكار، لەۋ كارەى گىرتۈۋەتە
 دەست لە خۋابىرسە، ۋىبابە دەروۋنت بەرە ۋە خۇبەزلىزىيەكت نەبات كە پۈژى
 دۈاىيت لە دەست بىسىنى، تۆ ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بۈۋىت ۋە پاش زەلىلى بەۋ
 ھۈيەۋە عىزەتمەند بۈۋىت، پاش لاۋازى پىيى بەھىز بۈۋىت تا ئەۋەى بۈۋى بە
 ئەمىرىكى بە دەسلەت ۋە پاشايەكى گۈپرايەلكراۋ، دەلىيت ۋە گۈيت لىدەگىرىت ۋە
 فەرمان دەكەيت ۋە فەرمانت جىيى بەجى دەكرىت، دەى بە پاستى بەخشىشكە كە
 بەسر پىزۈ پلەتدا بەرزت دەكاتەۋە ۋە بەسر كەسانى تردا پىشت دەخات، ئەۋ
 بەخششە پىپارىزە چۈن خۋت لە تاۋان دەپارىزىت، ئەمەيان (پاراستنى بەخشش)
 لای مەن بۇت گىرنگىرە ۋىبابە ھەلت نەخەلەتتىت ۋە دۈابكەۋىت كە بەرە ۋە دۈزەخت
 ببات، پەنات دەدەمە بەرخۋا لەۋ كەۋتنە، خەلكى كاتىك دۈنيايان بۇ بەرزبۈۋىيەۋە
 خىرا بەرەۋلاى خۋاچۈۋن، دۈاىيى دۈنيايان ۋىست، دەى تۆ خۋات بۈيت دۈنيايان
 نەۋىت، لە سەرەنجام ۋە ناۋچۈۋنى ستەمكاران بىرسى).

۱ - غەلى كۆرى مۇجەممەدى مەدائىنىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە البدایە والنہایە ج ۷

(وەسیەتی عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ))

بۆ ئەلانی کۆری حەزرە می

ئێین سەعد ج ٤ ص ٧٨ لە شەعبیەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب نامە نووسی بۆ ئەلانی کۆری حەزرە می که لە بەحرەین بوو، لە نامەکەدا نووسی: بۆ بۆ لای عوتبە ی کۆری غەزوان و من کاری ئەوم پێ سپاردوویت، بزانی بۆ لای یەکیەک لەو کۆچەرە یەکەمانە دەچیت که چاکەیان لای خوا لە پیشە لەبەر ئەو لەم نەبردوووە که پاک نەبیئت و توندو بە توانا نەبیئت، من پێم وابوو تۆ لەم پوانگەووە لەو زیاتر بۆ موسلمانان باشتريت، دەمی مافی لەبەرچاو بگرە، من پیش تۆ کەسیکم دانا بەلام پیش گەیشتنی مرد، ئەگەر خوا ی گەرە بیهویت دوا ی ئەو تۆ دییت، یان بیهویت عوتبە دییت، دروستکراوەکان کاریان بە دەست پەروردگارە، بزانی کاری خوا بەو جوۆری ناردوویەتی پارێزراوە، دەمی بزانی بۆچی دروست کراویت و لێی بنەووە واز لە جگە لەو بەینە، چونکە دنیا کاتی و دواپۆژ ھەمیشەییە، دەمی خراپە ی پۆیشتوویەک لە چاکە ی ماوە سەر قانت نەکات، لە دەست تووڕەیی خوا پابکە بۆ لای خوا چونکە خوا کیی بویئت دەستەلات و زانستی پێ دەدات، داوی یارمەتی لە خوا دەکەین بۆ خۆمان و تۆیش لەسەر گوێزایەلی خۆی و پزگاریبون لە دەست سزای خوا.

(وەسیەتی عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ))

بۆ ئەبوموسای ئەشعەری (ﷺ)

دەینەووەری لە زوبەیری کۆری موھصینەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب نامە نووسی بۆ ئەبوموسای ئەشعەری: (پاشان! خەلکی بێزارییەکیان ھەیە لە سولتانیان، دەمی پەنا ئەگرم بە خوا فریام کەووە و وریابە سنورەکان بەجی بگەینە بە یەک ساتیش بیئت. ئەگەر دوو

شىتت ھاتنەرى: يەكەمىيان بۇ خواۋ دوۋەمىيان بۇ دونىيا، ئەۋا تۆۋ پىشكى خۇتت لەۋەى خواۋا ۋەرىگەر، چونكە دونىيا لەۋاۋەچىۋ پۇژى دۋاىى دەمىنىتەۋە، دەرچۋان سوۋك بىكەۋ دەستە دەستە ۋاك تاكىيان بىكە، سەردانى نەخۇشى مۇسلمانان بىكەۋ بېرۋە بۇنەى بە خاك سىپاردنىيان، دەرگات بىكەرەۋە ۋە خۇت لە كاروبارىاندا بەشداربە، چونكە تۇش كەسىكىت لەۋان، تەنھا ئەۋەىە خواى گەرە بارى سەرشانى تۆى قورس كىردۋە، بىستۋومە بەرگى خۇت ۋە خىزانى ۋە جىل ۋە بەرگ ۋە سۋارت لە ھى مۇسلمانان ناچىت، دەى ئەى بەندەى خوا ۋەرىابە ۋەك ئەۋ ئازەلە نەبىت كە بە شىۋىكى پىر فەرۋ پىتدا بىرۋات ۋە تاكە ھەۋال ۋە زانىيارى خۇ قەلەۋ كىردن بىت، بەلكۈ لەۋاۋچۋونى لە قەلەۋ بۋونىدايە، بزانە ئەگەر كاربە دەست فەۋتا ھاۋلاتىە كانىشى دەفەۋتىن، سەرگەشتىن نەگبەت تىرىن كەسىش ئەۋەىە ھاۋلاتىيە كانى بە ھۋىەۋە ياخى ۋە سەرگەش بن).

ئىبن ئەبى شەيبە لە زۋحاكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب نامەى نوۋسى بۇ ئەۋمۇسەى ئەشعەرى (رضي الله عنه):

(پاشان! ھىز لە كاردە ئەۋەىە كارى ئەۋرۋ نەخەنە بەيانى، چونكە ئەگەر ۋەكىن كارەكان كەلەكە دەبن بەسەرتانداۋ نازانن كامىيان بىكەن، بەۋە گىرۋە دەبن، ئەگەر دوۋ ئىشتان ھاتەرى يەكىكىيان بۇ دونىيا ۋەۋى تىرىش بۇ پۇژى دۋاىى ئىۋە ئەۋەى دوۋەم پىش بىخەن، چونكە دونىيا دەفەۋتىۋ پۇژى دۋاىى دەمىنىتەۋە، ھەمىشە ئاگاتان لە چاۋدىرى خوا بىت ۋە ھۇشار بن ۋە سەرقالى فېربۋونى قورئان بن چونكە قورئان سەرچاۋەى زانستەكان ۋە بەھارى دلانە).

۱- لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۴۹ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ئەۋنەعم لە الحلىة لە سەئىدى كۆپى ئەبى بوردەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۸ ص ۲۰۹ یشدا ھاتوۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۸ ص ۲۰۸ دا ۋاھاتوۋە.

(وهسیه تی عوسمانی کوپی عه ففان) (ﷺ)

فه زائیلی رازی له عه لائی کوپی فه زل له دایکیه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک عوسمان (ﷺ) کوژرا گه پان به نیو خه زینه کهیداو تیایدا بوخچه یه کی قوفل کراویان دۆزیه وه، کردیانه وه تیایدا په په یه کیان دۆزیه وه که تیایدا نووسرابوو: ئه مه وهسیه تی عوسمانه:

به ناوی خوای به خشنده و میهره بان

عوسمانی کوپی عه ففان شایه تی ده دات هیچ په رستراویک نیه جگه له خوای ته نه ای بی هاو هلا و موحه مه دیش به نده و نیردرای خوییه و به هشت حه قه و دۆزه خ حه قه و خوای گه وره له پۆژی بی گوماندا ئه وانه ی ناوگوپ زیندووده کاته وه و به لینی خوا لادانی نی یه، له سه ری ده ژین و له سه ری ده مرین و له سه ری زیندوو ده بینه وه ئه گه ر خوا بیه ویت!.

نیزامولمولکیش هیئاویه تی و ئه وه شی هیئاوه: له پشتیه وه ئه م نووسراوه یان بیینی:

غنی النفس حتی یجلها و ان غضاها حتی یضر بها الفقر

وما عسرة فاصبرها وان لقیتهَا بکائنة الا سیتبعها یسر

ومن لم یقاس الدهر لم یعرف الاسی وفي غیر الايام ما وعد الدهر

ئه بوئه حمه د له شدادی کوپی ئه وه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی: که گه مارۆی سه ر عوسمان له (یوم الدار) دا توندی کرد، سه یری خه لکی کرد و تی: ئه ی به نده کانی خوا! ده لیت: عه لی کوپی ئه بوتالییم بیینی میزه ره که ی پیغه مبه ری (ﷺ) له سه ر نابوو له ماله که ی هاته ده ری و شمشیره که ی هه لکیشابوو و حه سه ن و عه بدوللای کوپی عومه ر به ده سته یه کی کۆچه ران و پشتیوانانه وه له پشتیه وه بوون که وتنه خه لک و بلاوه یان پی کردن، پاشان چوون بۆ لای عوسمان، عه لی پی وت: سه لامت لی بیت

١ - له الرياض النضرة ی موحیی ته به ریدا ج ٢ ص ١٢٢ هاتوه.

ئەي ئەمىرى باۋەرداران پىغەمبەر (ﷺ) نەگەيشت بەم كارە تا دای لە ھاتوو و پشت تىكردوو سويند بەخوئا من ئەمانە وا دەبينم ھەر دەتكوژن، دەي پى بدە با بچەنگين، عوسمان وتى: (سويندى ھەركامتان دەدەم كە مافيكى خواي بينيبىت و دان بەوھدا بنيت مافيكم لەسەريەتى با لە پىناو مەدا پىرى پىالەيەك خوين نەپىژىت يان لە پىناو مەدا خوينى نەپىژىت). عەلى (ﷺ) لىي دووبارە كەردەوھ و ئەويش ھەمان وەلامى داىەوھ، وتى: عەلىم بينى لە دەرگاھ دەچوويە دەرەوھ و دەيوت: خوايە تۆ دەزانيت ئىمە ھەولئى خوئا دا. پاشان چوويە مەزگەوت و ئامادەي نويز بوو، پىيان وت: ئەي ئەبۇلحەسەن بىرۆ بەرنويزى بۆ ئەو خەلكە بكە، وتى: من بەرنويزىتان بۆ ناكەم لە كاتىكدا پىشەوا گەمارۆدراوھ، بەلكو بە تەنھا نويزەكەم دەكەم، بە تەنھا نويزەكەي كەرد و گەپايەوھ بۆ مەلەوھ، كۆپەكەي پىي گەيشت و وتى: بابە گيان سويند بەخوئا مەلەكەيان بەسەردا پووخاند، وتى: انا لله وانا اليه راجعون سويند بەخوئا ئەوانە دەيكوژن، وتيان: ئەي ئەبۇلحەسەن ئەو لە كوئيە؟ وتى: سويند بەخوئا لە بەھەشتى بەريندايە، وتيان: ئەي ئەوان لە كوئي ئەي ئەبۇلحەسەن؟ وتى: سويند بەخوئا لە دۆزەخدا، سى جار ئەمەي وت.

ئەبۇئەحمەد لە ئەبى سەلەمەي كۆپى عەبدولرەحمانەوھ ھىناويەتى دەليت: ئەبۇقەتادەو كەپرايەكي تر چوون بۆ لاى عوسمان (ﷺ) ئەو كاتەي گەمارۆدراو، داواي مۆلەتى حەجيان كەرد، ئەويش مۆلەتى پىدان، پىيان وت: ئەگەر ئەوانە سەركەوتن ئىمە لەگەل كى بين؟ وتى: لەگەل كۆمەل و يەكدانگيدا بن، وتيان: ئەگەر يەكدەنگى لەوانە داو كە سەردەكەون بەسەرتدا لەگەل كىدا بين؟ وتى: لەگەل كۆدەنگيدا بن لەھەركوئى بيت، ئىمەيش چووين و حەسەنى كۆپى عەلىمان (ﷺ) لەبەردەرگادا دى كە دەچوو بۆ لاى عوسمان (ﷺ) لەگەلئى گەپايەوھ تا قسەي بىيستين، حەسەن سەلامى كەرد لە عوسمان و پاشان وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران

پێم بڵێ چیت دەوێت با بۆت بکەم؟ عوسمان وتی: برازا گیان بگەرێرەو و دابنیشە تا فەرمان و ویستی خوا دێت، حەسەن لەگەڵ ئێمە ھاتەدەر و ئێین عومەرمان دی کە ھاتەژوورەو و بۆ لای عوسمان، لەگەڵ ئەویش گەراینەو و تا قسەی ببیستین، سەلامی کرد لە عوسمان و وتی: ئەهێ ئەمیری باوەرداران، ھاو دەمی پێغەمبەر (ﷺ) بووم و گویم گرت و گوێپرایەل بووم پاشان بۆ ئەبوە کریش ھاو دەم بووم و گویم گرت و گوێپرایەلی بووم، بۆ عومەری کوپی خەتتابیش ھاو ئەلی بووم و گویم لیگرت و گوێپرایەلی بووم و مافی باوکایەتی و خیلافەتیشم پێدا، وا ئیستا من لەبەردەستتدام ئەهێ ئەمیری باوەرداران چی دەڵێی با بیکەم؟ عوسمان پێی وت: خوا پاداشتتان بداتەو ئەهێ بنەمالەهێ عومەر دوو جار! پێویستیم بە خوێن پرشتن نیه.^۱

ئەبوعومەر لە ئەبەیی ھورەیرەو (ﷺ) ھیناویەتی دەڵێت: من لەگەڵ عوسمان (ﷺ) لە مالەو گەمارۆدرا بووم، درا لە یەکیک لە ئێمە، و تەم: ئەهێ ئەمیری باوەرداران ئیستا کاتی لێدانە وا یەکیک لە ئێمەیان کوشت، ئەویش وتی: ئەهێ ئەبوە ھورەیرە بریارم داو دەبیێت ئەو شمشیرەت فری بەدەیت، چونکە ئەوان منیان دەوێت، منیش بە خۆم باوەرداران دەپاریزم، ئەبوە ھورەیرە دەڵێت: شمشیرەکەم فریدا و ئیستاش نازانم لە کوێیە؟^۲

۱ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۲۶۹ دا واهاتوو.

۲ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۱۲۹ دا واهاتوو.

(ۋەسىيەتە كانى عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بۆ سەر كىردە كانى)

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە موعاجىرى عامىرىيە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بەلىنىكى بۆ ھەندى لە ھاۋەلانى بەرپىسى شۆينى نووسى و تىايدا ھاتبوو:

(پاشان! ۋەستانى بەردەرگات لەسەر ھاۋلاتىانت درىژمەكەرەۋ، چونكە ئەو كارە بەشىكە لە بەرتەسكى و بەۋە گەرە لايان بچووك و بچووك لايان گەرە و جوان لايان ناشىرىن و ناشىرىن لايان جوان دەكات و ھەق دەكات بە پوچەلى و ناھەقى، ۋالى كەسىكە و نازانىت خەلكى چى لى دەشارنەۋە، قسەكردن ھىماي لەسەر نىيە تا راست و درۆ لەيەك جىياكەيتەۋە، بەۋ پىيە لە ھاتنە ژورە ۋەدا بە نەرمى پەردەدارى بەردەرگا مافەكان بپارىزى، چونكە تۆيەكىكىت لەم دوو جۆرە كەسە: يان كەسىك بە زىادەپەۋى مافى خۆتت لە بىر كىزدوۋە و پەردەدارەكەت پىك پادەگىت بەۋ مافەى دەيدەيتى يان بەۋ ئاكارە جوانەى دەينوئىنى، يان توۋوشى پىگرتن بوويت لەخىر خەلكى دەست دەگىتەۋە لە خۆت و داۋالىكردن ئەگەر بىھىۋابوون، لەگەل ئەۋەى زۆربەى پىۋىستى خەلك لەلات ھىچ ئەركى سەرشانى تىدانى يە، سكالاي ستەمىكە يان داۋاي بە گەپخستنى وىژدانە، دەى ئەمەى ۋەسەم كىرد پىيى سوۋدەندەبە و پشت بە خوا ھەۋلىدە چاۋت لە بەخت و ژىرى و ھۆشيارىت بىت).

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە مەدائىنە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) نووسى بۆ ھەندى لە كار بەدەستە كانى:

(لەسەر خۆۋ و رىبابە! ۋەك ئەۋەى گەيشتبىتەجى و كارەكانت خرابنە بەرچاۋت لەۋ شۆينەى كەسى ھەلخەلەتاۋ و بەخۇداناز ھاۋارى پەشىمانى و كەسى دەرفەت نەماۋ و فەوتىنەر ھاۋارى تەۋبە و ستەمكار ھاۋارى گەرەنەۋە و پەشىمانى دەكات). عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) كىردى بە بەرپىسى (عەكبەرا) و بە من و خەلكى ئەۋى ژىردەستى و ت:

(خەلكى ۋلاتى سۈاد خەلكىكى فېلبازن وريابە ھەلت نەخەلەتېن، ۋەفات ھەبىت بۆلەۋەى لەسەريانە ۋەجىيى بگەيەنە) پاشان وتى: بېرۇ، منىش كە چۈمەۋە بۆلەى پىيى وتم: (ئەۋەم پىيوتيت تا پىيان بلىم ۋەگۈيگىرېن، لە پىناۋ درھەمىكىدا قامچىك لە يەك كەسيان نەدەيت ۋەراينەگىرېت، مەرو گايان لى ۋەرمەگرە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوردنيان لى ۋەربگىرېن، دەزانىت لىبوردن چىيە؟ تۈانا). لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۈۋە. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۰۵ ھىناۋىيەتى، لە فەرموۋەكەيدا ھاتۈۋە: پۆزى ۋە بەرگ ۋە پۇشاكى زىستان ۋە ھاۋىن ۋە لاخى كارىيان مەفرۇشە ۋە كەسىك لە پىناۋ درھەمىكىدا لەسەرىي مەۋەستىنە، وتم: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دەى يانى چۆن لەلات چۈوم ۋە بگەپىمەۋە بۆلات؟ وتى: ئەگەرىش چۆن چۈويت ۋە بگەرىيىتەۋە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوراۋيان لى ۋەربگىرېن ۋاتە زىادەى خۇيان.

(نامۇزگارى تارك ۋە ھاۋەلەتى بۆ پىشەۋاكەى)

ئىبن سەعد ۋە ئىبن عەساكىر لە مەكھۈلەۋە ھىناۋىيانە سەئىدى كۆرى حوزەيمى جۈمەھىيەۋە لە ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىيەتى بە عومەرى كۆرى خەتتابى وت: ئەى عومەر دەمەۋىت ۋەسىيەتت بۆ بگەم، وتى: بەلى دەى ۋەسىيەتم بۆ بگە، وتى:

(ۋەسىيەتت بۆ دەكەم بەرامبەر بە خەلك لە خۋابترسىت ۋە بەرامبەر بە خوا لە خەلك ئەترسىت ۋە قسە ۋە كىرارت پىچەۋانە نەبن، چۈنكە پاستىرېن قسەت ئەۋەيە كە كىرارت بە پاستى دادەنىت، لە يەك مەسەلەدا دوو پىريارى جىا مەدە ئەگەرنا باروكرات تىكەچىت ۋە ھەقت لەلانىمىنى، كارى پىيۈست بە بەلگە بگەبەر خوا يارمەتت دەدات ۋە ھاۋەلەت يانى بەردەستت چاك دەكات، پوو ۋە دادۋەرىت لەو كارەى خواى گەۋرە داۋىيەتتە دەستت بۆ دوورو نىكى موسلمانان پىك بىت، ئەۋەى بۆ

خۆت و ژن و منالت ھەزەت پىيە بۇ خەلکىش ھەزى پى بکە، ئەۋەى بۇ خۆت و مال و منالت پىت ناخۆشە بۇ ئەۋانىش پىت ناخۆش بىت، ھەنگاۋ بەرەو ھەق بىنى و لە پىناۋ خوادا لە لۆمەى لۆمەکاران مەترسى).

عومەر وتى: كى ئەۋەى پى دەكرىت؟ سەعید وتى: كەسى ۋەك تۆ، ھەركەس خۋاى گەرە كاروبارى ئوممەتى مەھمەدى دایە دەست، پاشان كەس لە نىۋان ئەو خوادا نەما.

ئىبن راھەۋىيە و حارس و موسەددە و ئەبۇيەلا - بە صەھىحى - لە عەبدوللاى كوپى بورەيدەۋە ھىناۋيانە عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) خەلكى بۇ ھاتنى ۋەفد كۆكرەۋە، بە ئەزەنى كوپى ئەرەمى وت: بزانە ھاۋەلاننى موحەممەد (ﷺ) كۋان مۇلەتيان پىيەدە پىش ھەمان بىن، پاشان ئەۋانەى دۋاى ئەۋان، ئەۋانىش چوون و لەبەردەمىدا پىزيان بەست، سەيرى كرد پىاۋىكى كەلەگەت لەتە كلاۋىكى لەسەربو، عومەر ئامارەى نىكبوونەۋەى بۇ كرد، ئەۋىش ھات بۇ لاى، عومەر وتى: ئى ئى ئى، پىاۋەكەش سى جار وتى: ئى ئى ئى عومەر وتى: ئۇف! ھەستە ئەۋىش ھەستا، عومەر سەيرىكرد كابرەكى ئەشعەرى سىپى لەش لاۋازە، كورت و قورس و ھىۋاشە، ئامارەى نىكبوونەۋەى بۇ كرد، چوۋ بۇ لاى، عومەر وتى: ئى ئى ئى، ئەشعەرىيەكە وتى: ئى ئى ئى، عومەر وتى: تى ئى ئى، كابرە وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران قسەيەك بکەرەۋە با لەسەرى بتدوینىن (شتى بلى با ئىمە قسەبکەين) عومەر وتى: ئۇف، ھەستە، راي گومان ھەرگىز سوودت پى ناگەيەنىت، سەيرى كرد كابرەكى سىپى لەش لاۋازە، ئامارەى كردو لىنى نىك بوۋىەۋە، عومەر وتى: ئى ئى، ئەۋىش لىنەۋى و سوپاس و ستايشى پەرۋەردگارى كردو لەبەرخوا كەۋتە ئامۇزگارى، دۋاىى وتى: (تۆ كاروبارى ئەم ئوممەتەت گرتوۋەتە دەست دەى لەو كارەى ئوممەت و ھاۋلاتيانى ژىردەستت بە تايبەت لە خۋابترسە، چۈنكە تۆ

لېيچېنە ۋەت لەگەل دەرگىت و لېپرسراۋىت، تۆ جى سپاردەيت، دەيت سپاردەي سەر شانت بدەيتەۋە، ئەۋ كات بەپىي كىرەت پاداشت دەيتەۋە. وتى: لەۋ كاتەۋەي بوم بە خەلىفە جگە لە تۆ كەس بە راست نەيدواندوم، تۆ كىت؟ وتى: مەن پەبىيى كوپى زيادەم، وتى: بىرەي موھاجىرى كوپى زيادەم؟ وتى: بەلى، عومەر سوپايەكى ئامادە كىردەۋ ئەشەرىيەكى لەسەردانا، پاشان وتى: بزانە پەبىيى كوپى زياد ئەگەر لە قەسە كىدا راست بىكات ئەۋا لەسەر ئەۋ كارە يارمەتەي دەيت، بۇيە بەكارى بەيئە، پاشان دە كەس لە ئىۋە نەيت مەگەر ئەۋەي كارەكى لەسەر دەنۋوسى و لەسەر ژيانى كارە كىدا دەنۋوسىت بوم، تا ئەۋەي وابزانىت مەن خىستۈۋەتە كار، پاشان عومەر وتى: پېغەمبەر (ﷺ) پارسىپاردىن و فەرمۈي (ان اخوف ما اخشى عليكم بعدي منافق عليم اللسان) ^۱. ^۲ (ترسناكترين شتى بۇ دۋاى خوم ترسم ھەيە توۋشتان بىت دورۋويەكى زمانزانە).

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۲۳۸ لە موھەممەدى كوپى سوقۇۋە ھىناۋىيەتەي دەيت: چوم بۇ لاي نەئىمى كوپى ھىند، ئەۋىش پەرىيەكى دەرھىنا بوم، تىايدا نووسرابو:

(لە ئەبۇعوبەيدەي كوپى جەراح و موغازى كوپى جەبەلەۋە بۇ عومەرى كوپى خەتتاب، سەلامت لى بىت، پاشان! ئىمە پامان سپاردىت و بارى خوت بەرامبەريان بۇ خوتە، ۋا ھەموو كاروبارىكى (سور و پەش) ئەم ئومەتەت گرتۈۋەتە دەست، لەبەردەستتەدا گەرەۋ بچووك بەرزو پىسوا دۋست و دۋزمن دادەنىشن، ھەركاميان پىشكى دادپەرۋەرى خۇي ھەيە ئەي عومەر بزانە لەۋ بارەدا چۈنىت! چۈنكە ئىمە ھۇشيارىت پى دەدەين لەسەر پۇژىك كە پوخسارەكان تىايدا دەنالىنن و دلەكان تىايدا ۋشك دەبنەۋە بەلگەكان دەپچىرىن و بۇ بەلگەي (پادشايەك) دەستەلاتدارىك

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۶ دا ۋاھاتوۋە.

كە بە تواناي خۇي دەستەوسانى خستون، دروستكراوان ھەموو بەرە و پروي ئەو (خوای گەرە) ملکہ چن و ھیوایان بە پرەحمەتی ئەو و لە سزای ئەو دەرسن، ئیمە وامن دەوت کاروباری ئەم ئوممەتە لە کۆتا سەردەمیدا دەگەریتەو تا ئەوێ دەبنە برای بەرچا و دوژمنی نھینی. پەنادەگرین بە خوا ئەم نووسینەمان لای تۆ بەدەر لە نیازی دلمان دابەزیت، ئیمە تەنھا وەك ئامۆزگاری بۆمان نووسیویت،
(والسلام عليك).

عومەری کوری خەتابیش (ﷺ) بۆی نووسین:

لە عومەری کوری خەتابەو بۆ ئەبوعوبەیدە و موعاز، سەلامتان لی بێت، پاشان نامەكەتان گەیشتە دەستم، بێرتان دیت ئیو پاتان سپاردم و کاروباری من بۆیان، وا ھەموو کاروباری ئوممەت گرتە دەست، گەرە و بچووک خانەدان و پسوا، دۆست و دوژمن لەبەردەستمدان و ھەركامیان پشکی خۇی ھەبە، نووسیتان ئەو كات ئەی عومەر بزانە چی دەكەیت؟ لێرەدا عومەر ھیچی پێ ناكریت بە یارمەتی خوا نەبیت، نووسیتان ھۆشیاری لەسەر گەلانی پیشوومان وەرگم، دەمێكە جیاوازی ھەو و پۆژ بە داھاتنی خەلكی ھەموو دوورێك نزیك دەكەنەو و ھەموو نووییەك تووش دەكەن. بە بەلئینك دین تا خەلكی دەچنە بەھەشت یان دۆزەخ، نووسیتان و ھۆشیاریتان پێ دام: (ئەم ئوممەتە لە كۆتا زەماندا دەگەریتەو تا ئەوێ دەبنە برای بەرچا و دوژمنی پەنھان، ئیو ئەوانە نین و ئەم سەردەمەش ئەو سەردەمە نیە، ئەو سەردەمی دەرکەوتنی ترس و موژدەییە، ھەزێ خەلكی بۆ یەكتر بۆ دنیایانە، نووسیتان پەنام دەدەنەبەر خوا لەوێ نامەكەتان بەدوور لە نیازی دلتان بگرم و بە ئامۆزگاری بۆ متان نووسیو، راست دەكەن، دەی لەمەودوا نامەم لی مەبەن چونكە پێویستیم پێتانە، والسلام عليك).

١ - ئین ئەبە شەیبە و ھینادیش بە ھەمان شیو ھیناویانە، لە كنز العمال ج ٨ ص ٢٠٩ ھاتووە. تەبەرانی ھیناویەتی، لە المجمع (ج ٥ ص ٢١٤) دا ھاتووە و دەلیت: كەسەكانی سەنەدەكە تا ئەو لاپەرەییە جی متمانەن.

(وه سیه تی نه بو عوبه یدى كورى جه راج (ﷺ))

له سه عیدى كورى موسه ییبه وه ده لیت: کاتیک نه بو عوبه یدى (ﷺ) له نوردون پیکرا موسلمانانى نه ویی بانگ کرد و تی: (من وه سیه تیکتان بو نه کم نه گهر قبولی بکهن بهرده وام له خیر و چاکه دا ده بن، نویژ بکهن و پوژووی په مه زان بگرن و سه ده قه بدهن و چه ج و عه مره بکهن و په یوه ست بن و ناموژگاری سهر کرده کانتان بکهن و له گه لیان ناپاک نه بن، دنیا قوربه سهرتان نه کات، چونکه که سیك نه گهر هه زار جار بژی ههر ده بیئت به ره و نه م هر گه ی من بیئت که ده ییبنن، خوی گهره مهرگی له سهر نه وه ی نادم نووسیوه و نه وانه دهرمن، ژیرترینتان نه وه یه زیاتر گوپرایه لی په روه دگاریه تی و زیاتر کار ده کات بو پوژی دوا یی، والسلام علیکم ورحمه الله وبرکاته، موعازی كوری جه بهل بهرنویژی بکه بو خه لکه که). ئینجا مرد، په حمه تی خوی لی بیئت، موعاز (ﷺ) له ناو خه لکه که دا هه ستاو و تی: (خه لکینه له ده ست تاوانه کانتان لای خوا ته وبه بکهن، ههر بهنده یه که به داوا ی ته وبه له گونا هه کانی بگه ریته وه بو لای خوا نه و خوا مافی له سهره که لیی خوش بیئت، ههر که س قهرزیکی له سهره با بیداته وه، چونکه بهنده به قهرزه که ی گیروده و پاره ستینراوه، ههر کامتان برا که ی توران دوه با پروات بو لای و ناشتی له گه ل بکات، نابیئت موسلمان زیاتر له سی پوژ برا که ی بتورینیئت. موسلمانان: که سیکتان له ده ستدا بانگه شه نیه نه گهر بلیم چاکترین دل و دورترین ته لکه و زیاتر خوشه ویستی بو هه موان و ناموژگاریکه رترین بوو، ده ی په حمه تی بو بنیرن و ناماده ی نویژ بن له سهری).

(ژياننامەى خەلىفە ۋە مەرھەکان)

(ژيانى ۋە بوبەكرى صديق (ﷺ))

ئىبن سەئىد ج ۳ ص ۱۲۱ لى ئىبن ئومەر ۋە ئائىشە ۋە موسەيب ۋە جگە لەۋانىشەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە نىۋ خۇياندا قىسەيان كىرد ۋە تىيان: ئوبوبەكرى صديق لە پۇژى مەرگى پىغەمبەردا (ﷺ) لە پۇژى دوو شەممە دوانزەى پەبىيەۋەلى سالى يانزەى كۆچىدا بەيغەتى پىدرا، مالى لەلەى ھەبىيەى كچى جارىجەى كوپى زەيدى كوپى ئەبى زوھەير لە بەنى ھارسى كوپى خەزەج لە (سونج) بوو، لە خورى ۋە موو ھۇدەيەكى دروست كىردبوو، تا ئەۋەى ھاتە مالى مەدىنە ھەر ۋابو، لەۋى پاش شەش مانگى بەيغەت ھەر بەپى بە مەدىنەدا ھاتوۋچۇى دەكرى، كە سوارى ۋە لاخىكى دەبوو ۋە بەرگىكى پۇشپىبوو ۋە بايەكى پەنگ سوورو خۇل تىكەۋى لە سەربوو، دەچوۋى مەدىنە ۋە نوپۇزى بۇ خەلەك دەكرى، كە نوپۇزى عىشاي دەكرى دەگەپايەۋە بۇ لى مال ۋە مالى لە سونج، كە ئامادە دەبوو نوپۇزى بۇ خەلەك دەكرى، ئەگەر ئامادەنەبوايە ئومەرى كوپى خەتتاب بەر نوپۇزىيەكەى دەكرى، لە پۇژى ھەينى لە نىۋەى پۇژىدا لە سونج بوو، سەرۋېشى پەنگ دەكرى ۋە دواتر دەچوۋە بەر ۋە نوپۇزى ھەينى كۆى دەكرىنەۋە، ئەۋ كەسىكى بازىرگان بوو، پۇژانە دەچوۋە بۇ بازىرۋ كىرىن ۋە فرۇشتىنى دەكرى، پانە مەپىكى ھەبوو خۇى دەپھىئان ۋە دەپىردن، يان دواتر لەبرى خۇى بۇى دەلەۋەپىئرا، مەپەكانىيان شىرى ناۋچەكەيان دەدا، كە بەيغەتى خىلافەتى پىدرا كەنيزەكىكى ناۋچەكە ۋەتى: ئىستا پىشكى مالىمان نادەى پىئمان، ئوبوبەكرى بىستى ۋەتى: بەلى بە خوا پىئتان دەدەم ۋە (شەركە) ھىوام ۋەيە ئەم كارەم ھىچ ئاكارى جارانم بگۇپىت ۋە پى لە دەستىدات. شىرى پىئدان، يان ۋە دەلىت بە كەنيزەكەكى ۋەتى: ئەى كەنيزەك ھەزەكەيت شىرى كەرەدار ۋە بى كەرەشت بىدەمى؟ ۋەبزانم ۋەتى: بەلى بىكەن (ھەردوۋكىيان ھاتوۋن) ھەركامىيانى ۋەت كىردى، بەۋ جۇرە شەش مانگ لە

ΥΛΣ

سەر مەرگى پىڭغەمبەر (ﷺ) سەر خۇشيان لى دەكردو ئەۋىش دەگىرىا تا بە ھالە ۋە گەيشتە ۋە مال، عەباكەيپۇشى (لە شىۋەى كاتى تەۋافدا) پاشان چوو و ھەت جار تەۋافى كىردو دوو پىكات نۆيىژى كىرد، پاشان گەپرايە ۋە بۇ مالە ۋە، كە نىۋەر ۋە ھات دەرچوو و دووبارە تەۋافى كەعبەى كىرد، پاشان لە نىزىك دارونە ۋە دانىشت و ۋتى: كەس ھەيە سىكالانى ھىچ سىتەمىكى ھەبىت يان داۋاى مافىك بىكات؟ كەس نە ھات و ھىچى نە بوو، خەلكى لە سەر والىيەكەيان سۇپاسى خاۋيان كىرد، پاشان نۆيىژى عەسرى كىردو دانىشت و خەلكى مالناۋاۋيان لىكرد، پاشان بەرە ۋە مەدىنە گەپرايە ۋە، لە كاتى ھەجدا لە سالى دوانزە ئەبۇبەكر ھەجى بۇ خەل كىردو بە تەنھا ھەجى كىردو لە سەر مەدىنە عوسمانى كۆپى عەففانى دانا، ئىبن كەسىر دەلىت: دەقەكەى ھەسەنە ۋە لە چەند لايەكى دىكە ۋە چەند شاھىدىكى ھەن، دەرۋونىش شىتى ۋا قىبول دەكات و جىنى رەزەمەندىيە.

(چىرۋكى عومەيرى كۆپى سەعدى ئەنسارى (ﷺ))

ئەبۇنەئىم لە الحلىيە ج ۱ ص ۲۴۷ لە عەبدولمەلىكى كۆپى ھارونى كۆپى عەنتەرە لە باۋكىيە ۋە لە باپىرىيە ۋە لە عومەيرى كۆپى سەعدى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب ۋەك كاربە دەستى حىمىص ناردى، ئەۋىش ماۋەيەك ماۋە ۋە ھەۋالى بۇ نەدە ھات، عومەر بە نوۋسەرەكەى ۋت: نامە بنوۋسە بۇ عومەير، سۆيىند بەخۇا ۋادەبىنم ناپاكى لە پوۋدا نواندىن، نامەى نوۋسى (ئەگەر ئەم نامەم گەيشتە دەستت يەكسەر بە خۇت ۋە ۋ سامانەى لە دەستكە ۋتى مۇسلمانان كۆتكۈدە ۋە ۋەرە كاتىك سەيرى ئەم نامەم دەكەيت). عومەير تۈيىشۋەكەى ھەلگرت و شەمەكى خۇى تىدا دانا ۋ قاپەكەى ھەلگرت و خەنجەرەكەى ھەلگرت و لە حىمىصەرە چوو تا چوۋىيە مەدىنە.

كە گەشىت رەنگى تىكچووبوو و دەموچاۋى تۆزۈى بېو و قىزى درىژبېو،
چووبۇ لاي عومەرو وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سەلام و پەھەت و بەرەكەتى
خوات لى بىت، عومەر وتى: چىتە؟ وتى: تۆ چى لەبارەمەۋە دەبىنىت؟ مەگەر تۆ
مەنت بە لەش دروست و خوین پاك نەدەزانى، مەگەر دونيام پىيە تا پايكىشم؟ وتى:
چىت پىيە؟ عومەر و ايزانى پارەى مېناۋە، وتى: تويىشۋەكەمە كە شمشىرەكەمى
تىدايە لەگەل تەشتەكەم كە تىايدا جل و سەرم دەشۆم، قاپەكەم كە تىايدا
دەسنويزدەگرم و ئاۋى پى دەخۆمەۋە، خەنجەرەكەشم كە دەكەوم بەسەرىداۋ ئەگەر
دورژمەن ھاتەرى جىھادى پى دەكەم، سویند بەخوۋا دونيا تەنھا سەختىە بۆ
خۆشىيەكانم! عومەر وتى: كە ھاتىت بەرپىدا دەچوۋىت؟ وتى: بەلى، وتى: كەس
نەبو و لاخىكت پى بدات تا سواری بىت؟ وتى: نەيانكرد و منىش وام نەكرد،
عومەر وتى: بە پاستى لاي موسلمانانىكى خراپەۋە ھاتوۋىت، عومەر پىنى وت،
عومەر لە خوا بترسە، خوا پى پى نەداۋىت غەيبەت بكەيت، دەيانبىنم نويزى
بەيانى دەكەن، عومەر وتى: دەي بۆ كویم ناردوۋىت؟ لە گىرپانەۋە تەبەرانىدا
دەلىت: دەي ئەۋەي ناردومىت پىنى لە كويىە؟ چىت كردوۋە؟ وتى: ئەي ئەمىرى
باۋەرداران پرسىارت چىتە؟ عومەر وتى: سبحان الله، عومەر وتى: ئەگەر لەبەر
ئەۋە نەبوايە لە پوۋتدا راست نەبم پىم نەدەۋىت، ناردەت تا چوۋە ئەۋى، خەلكە
چاكەكەيم كۆكردەۋە و كۆكردەۋە بەرھەمى زەۋىيانم دايە دەستيان تا كۆيان
كردەۋە، ئەۋەكات لە شوپىنى خۆمدا دامنا، ئەگەر تۆ ھىچ پىشكىكت لىنى ھەبوايە
بۆم دەھىنايت، وتى: ئەي ھىچت بۆ نەھىناۋم؟ وتى: نا، وتى: دەي بەلىنەكە نوئى
بكەنەۋە بۆ عومەر، وتى: ئەمە شتىكە بۆ تۆۋ كەسى داۋى تويىش نايكەم، سویند
بەخوۋا ۋەرمەنگرتوۋە ھىچكات، بە مەسىحىكەم وت ئەي خوا زەبۇونت بكات، ئەمە
ئەۋەيە پىشنىارى كردم بۆي ئەي عومەر، خراپەترىن پۆژم ئەۋ پۆژەيە لەگەل تۆ
دروست كرام ئەي عومەر، بۆيە داۋى مۆلەتى لىكرد، ئەۋىش مۆلەتى داۋ
عومەرىش گەپايەۋە بۆ مائەۋە. دەلىت: چەند مىلىك لە نىۋان ئەۋى و مەدىنەدا پى

بۈۈ، عومەر لە كاتى چوۋنى عومەيردا وتى: ۋا دەبىنم ناپاكى لەپۈودا نواندىن،
 بۈيە كەسىكى بەناۋى حارسى ناردو سەد دىنارى پىدا، پىيى وت: بېرۇ بۇ لاي
 عومەير تا لاي دادەبەزىت وانىشان بىدە تۇ مىۋانىت، ئەگەر كاريگەرى شتىكت دى
 ۋەرە، ئەگەر بارىكى سەختت دى ئەم سەد دىنارەى پى بىدە. حارس چوۋ سەيرى
 كرد عومەير دانىشتوۋەو لە پال ھەۋشەكەدا كەراسەكەى پاك دەكردەۋە، كابرا
 سەلامى لىكرد، عومەير پىيى وت: دانىشە پەحمەتى خوات لى بىت، ئەۋىش
 دابەزى و دواتر پرسىياري لىكرد، وتى: لە كۆيۈ ھاتوۋىت؟ وتى: لە مەدىنەۋە،
 وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ت چۆن بىنى؟ وتى: باشە، وتى: ئەى موسلمانان؟
 وتى: باش و پىاۋچاكن. وتى: ئايا سنوۋرەكان بەجى ناگەيەنىت؟ وتى: بەلى، داي
 لە كۆپىكى. خۇى كە خراپەيەكى كردبوو لەتاو ئەۋەدا دواتر كۆرەكەى مرد، عومەير
 وتى: خۋايە يارمەتى عومەير بىدە چونكە وايدەبىنم زۆر تۆى خۇش دەۋىت، سى
 پۇژ لاي مايەۋەو تەنھا كۆلپىرەيەكى گەنى ھەبوو مالاۋەيان داياندىنا بۇ ئەو و
 خۇيان پىچەدەدا تا ماندوۋوبوون، عومەير پىيى وت: تۇ برسيت كردوۋىن، ئەگەر
 دەتۋانىت لەلامان بچىت باشە، ئەۋىش دىنارەكانى دەرھىنا و پىيى داو وتى: ئەمىرى
 باۋەرداران ئەمەى بۇ ناردىت ۋەرىگەر، ئەۋىش ھاۋارى كردو وتى: ھىچ پىۋىستىم
 پىيى نىە، ژنەكەى پىيى وت: دەى ئەگەر پىۋىستىت پىيەتى باشە ئەگەر نا لە
 شوپىنى خۇيدا بىبەخشە. عەمەير وتى: سوپىند بەخۋا ھىچم ناۋىت، ژنەكەى
 خۋارۋى چۆكەكەى دى و ئەۋىش پارەكەى كىردەناۋى، ئافرەتەكە چوۋ لە نىو
 كورانى شەھىدان ۋە ژاراندا دابەشى كرد، نىردراۋەكە ۋاى زانى شتىكى لەۋە پى
 بدات، عومەير پىيى وت: سەلامم بگەيەنە بە ئەمىرى باۋەرداران. حارس گەپايەۋە بۇ
 لاي عومەرو وتى: چۆنت بىنى؟ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران لە بارىكى سەختدا
 بىنىم، وتى: ئەى چى كرد بە دىنارەكان؟ وتى: نازانم. عومەر بۇى نوۋسى ئەم
 نامەم گەشىت پىت دايەنى تا بىيت بۇ لام، ئەۋىش ھات، عومەر پىيى وت: چىت
 كرد بە دىنارەكان؟ وتى ھەرچىم پىكرد پىمكرد تۇ بۇچى پرسىياري لەبارەۋە

دەكەيت؟ وتى: سويىندت دەدەم لەبەر خوا پىم بلى چىت پى کرد؟ وتى: پىشم خستىن بۇ خۇم (بەخشىم) وتى: پەرحمەتى خوات لى بىت، فەرمانى کرد تا كۆشى خواردن و دووكراسى بدەنى، ئەۋىش وتى: بۇ خواردنەكە پىۋىستىم پىنى نىە چونكە لە مالهەۋە دوومشت گەنم بەكارھىناۋە تا ئەۋە دەخۇم خوا پۇزى دەنىرىت، بۇيە خواردنەكەى ۋەرنەگرت، بۇيە دووكراسەكەش دايكى فلان كەس بى بەرگە، ھەردووکیانى بردوۋ گەپرايەۋە بۇ مالهەۋە ھىندەى نەبرد مرد (پەرحمەتى خۋاى لى بىت) عومەرى ئەمەى بىست، دلى سوتتاۋ گریانى بۇى ھات و لەگەل خەلكىدا چوۋ بۇ گۇرستانى (بقیع الغرقد) ^۱ بە ھاۋەلەكانى وت: ھەمووتان ئاۋاتى خۇتان بلىن، يەككىيان وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزمدەکرد پارەم ھەبۋايە و لەپىناۋ خۋادا ئەۋە و ئەۋە ئازاد بكەم، يەككىكى تر وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزمدەکرد پارەم ھەبۋايە لە پىناۋخۋادا بىبەخشم، يەككىكى تر وتى: ئەگەر توانام ھەبۋايە لە زەمزەم ئاۋ ھەلگۇزم بۇ حاجیانى مالى خوا، عومەر وتى: ھەزەدەكەم كەسىكى ۋەك عومەىرى كوپى سەعدم ھەبىت تا لە كاروبارى مۇسلماناندا پىشتى پى بېستەم ^۲.

^۱ گۇرستانىكە بۇ خەلكى مەدىنە چونكە درەختى غەرقدى تىدايە.

^۲ - ضعيف.

^۳ - تەبەرائىش بەۋ جۇرە لە عومەىرى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىەتى، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۸۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدولمەلىكى كوپى ئىراھىمى كوپى عەنتەرە ھەيە كە مەتروكە، ھەيسەمى ھەروا ھىناۋىەتى، ۋا ديارە پاستر ئەۋەيە عەبدولمەلىكى كوپى ھارونى عەنتەرە لە كىتەبەكانى ناۋى كەسانى فەرمودەدا ھاتوۋە، ئىبن عەساكېرىش لە پىگەى موحەممەدى كوپى موزاحىمەۋە بە دوورو درىژى بەۋ ۋاتايە ھىناۋىەتى، كنز العمال ج ۷ ص ۷۹ ھىناۋىەتى.

(چیرۆکی سه عیدی کوری عامری)

کوری حوزه یه می جومه حی (ﷺ)

ئەبونه عیم لە الحلیه ج ۱ ص ۲۴۵ لە خالیدی کوپی مه عدانه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب سه عیدی کوپی عامری جومه حی کرده بهرپرسمان له حیمص، که عومهر هات بۆ حیمص، وتی: ئەی خه لکی حیمص بهر سه که تان چۆن ده بینن؟ ئەوانیش سکالایان لا کرد - به خه لکی حیمص ده و ترا کوه یفه ی بچوک له بهر سکالایان له سه ر کار به ده ستان - وتیان چوار سکالامان له سه ری هیه: خۆر هه ل دیت ئینجا دیت بۆ لامان، وتی: پیتی گه و ره ده بی، وتی: چیت؟ وتیان: شه و وه لامی که س ناداته وه، وتی: گه و ره ییه، وتی: چیت؟ وتیان: له مانگه که دا پۆژیک هیه نایه ت بۆ لامان، وتی: گه و ره ییه، وتی: چیت؟ وتیان: هه ندی پۆژ سه ره مه رگ ده یگریت، وتی: عومهر ئەوی له گه ل خه لکه که دا کو کرده وه و وتی: خواجه ئەمه رۆ پام له سه ری راست بیت، سکالایان له سه ری چیه؟ وتیان: تاخۆر هه ل نه یه ت نایه ت بۆ لامان، وتی: هه زنا که م باسی بکه م، له ما لدا خه زمه تکارم نیه، بۆیه هه ویره که م ده شیلیم، دواتر ده وه ستم تا ده ترشیت، پاشان ده یبرژینم و دواتر نوێژ ده که م و دیم بۆ لایان. وتی: سکالای تر تان چیه؟ وتیان: شه و وه لامی که س ناداته وه، عومهر وتی: چی ده لیت: سه عید وتی: هه زنا که م باسی بکه م، پۆژم بۆ ئەوان دانا وه و شه و بۆ خواجه گه و ره دانا وه. وتی: سکالای تر تان چیه؟ وتیان: له مانگی که دا پۆژیک هیه نایه ت بۆ لامان. عومهر وتی: چی ده لیت؟ وتی: خه زمه تکاریم نیه تا جله کانم بۆ بشوات و جلی دیکه شم نیه بیگویم. وتی: سکالای تر تان چیه؟ وتیان: هه ندی جار ده گاته سه ره مه رگ. وتی: چی ده لیت؟ وتی: سه ره مه رگی هه بیی نیه نسارم له مه که که بینێ که قوره یش گوشته که یان پارچه پاچه کرد و له سه ر په لی خورمایه ک دایاننا، وتیان هه زده که یه ت موحه مه د له شوینتدا بیت؟ وتی: سویند به خوا هه زنا که م له نا و که س و کارمدا بم و موحه مه د دپرکێک

بېجىت بە پىيدا. پاشان ھاۋارى كىرد ئىلى مۇھەممەد، كە بىرى ئىلى پۇرۇ دەكەمەۋە
 بۇچى لىلى بارەدا سەرم نەخست و بېروم بە خۋاى گەۋرە نەبۇۋ وادەزانم خۋاى
 گەۋرە ھەرگىز لىلى تاۋانەم خۇش نايىت، بۇيە توۋشى ئىلىبارە دەبىم، عومەر وتى:
 سوپاس بۇ خوا كە بىھىۋاى نەكردم، ھەزار دىنارى بۇ ناردو وتى: بۇ خۇت بەكارى
 بېيە، ژنەكەى وتى: سوپاس بۇ ئىلى خۋايەى لىلى خزمەتى تۇ دەۋلەمەندى كىردىن،
 پىلى وتى: ھىچ خىرىك لىلى دەبىنىت؟ دەيدەين بە كەسىك كە لىلى ئىمە زىاتىر
 پىۋىستى پىيەتى، وتى: بەلى، بۇيە يەككە لىلى كەسانى خۇى بانگىرد كە جى
 متمانەى بو، بەش بەشى كىردو دواتر وتى: ئىمە بىبە بۇ فلان بىۋەژن و ئىمە بۇ فلان
 ھەتىو و ئىۋە بۇ فلان ھەژارو ئىمە بۇ فلان نەخۇش. زىرىكى لىلىمەۋە، وتى:
 ئىمەش بىبەخىشە، پاشان گەپرايەۋە سەر كارەكەى، ژنەكە وتى: ئىلى خزمەتكارىكىمان
 بۇ ناكىرىت؟ ئىمە پارە سوۋدى نىبە بۇمان، وتى: كەس دىت بۇلات كە لىلى تۇ
 پىۋىستى زىاتىرى ھەيە.

(چىرۆكى ئىلىبۇھورەيرە (ﷺ))

ئىلىبۇنەئىم لىلى الحلىة ج ۱ ص ۳۸۵ لىلى سەلەبەى كۆپى ئىلىبۇمالىكى قورەزىۋە
 ھىناۋىيەتى ئىلىبۇھورەيرە دەچۈۋ بۇ بازارو بەرچىنەخورماى ھەلدەگرت، وتى: پى
 بىكەرەۋە بۇ ئىلىبۇ كۆپى ئىلىبۇ مالىك، منىش پىم وتى: ھىندە بەسە، وتى: پى بۇ
 ئىلىبۇ بىكەرەۋە دەرفەتى بىدە.

پىشت بە خوا بەرگى يەكەم تەۋاۋ بوو و بە دوايدا بەرگى دوۋەم دىت.

پيرست

- پیشه کی وه رکیر ۴
- دهروازه ۹
- نایه ته قورنایه کان له باره ی گویرایه لی ۹
- دهروازه ۱۰
- نایه ته قورنایه کان له باره ی گویرایه لی په روه ردگارو ۱۰
- پیغه مبه ره که ی موجه مه د (ﷺ) ۱۰
- ((فه رمووده سه باره ت به گویرایه لی پیغه مبه ر (ﷺ) و شوینکه وتنی خوی و جینشینه کانی ره زای خویان لی بیت)) ۱۹
- نایه ته قورنایه کان له باره ی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانیه وه (ﷺ) ۲۶
- باسی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لان (ﷺ) ۳۸
- فه رمووده له سه ر سیفه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ۴۰
- ((ئه نه ره کان له سه ر سیفه تی هاوه لانی به ریز (ﷺ))) ۴۵
- (بانگه واز بو خوا) ۵۳
- (هه زو تامه زرویی بو بانگه وازو شهیدا بوون پییه وه) ۵۴
- بانگه وازی تاك و که سان ۷۰
- (پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی نه بو به کر (ﷺ) ده کات) ۷۰
- (بانگکردنی عومهری کوری خه تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام) ۷۲
- (پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی عوسمانی) ۷۳
- (پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی عه لی) ۷۳
- (پیغه مبه ر (ﷺ) عه مری کوری عه به سه (ﷺ)) ۷۵

- ۷۷ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۷۹ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی زه ماد (ﷺ) ده‌کات
- ۸۲ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۸۴ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی پیاویک ده‌کات
- ۸۵ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۸۷ پیغّه مبهەر (ﷺ) عه‌دی کوری حاتهم (ﷺ)
- ۹۰ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۹۱ پیغّه مبهەر (ﷺ) به‌شیری کوری خه‌صاصیه (ﷺ)
- ۹۲ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی که‌سیک ده‌کات
- ۹۵ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نه‌بوو قوحافه (ﷺ) ده‌کات
- ۹۶ پیغّه مبهەر (ﷺ) نه‌و بی‌باوه‌رانه بو ئیسلام
- ۹۸ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نه‌بوسوفیان و هیندی ده‌کات
- ۱۰۰ پیغّه مبهەر (ﷺ) پیشنیاری موسلمان بوون
- پیغّه مبهەر (ﷺ) له وهرزی هه‌چ و له سهردانی هوزه‌کانی عه‌ره‌بدا
- ۱۰۷ بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۲۴ پیغّه مبهەر (ﷺ) له بازاردا بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۲۶ پیغّه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نزیکه‌کانی خوی ده‌کات
- ۱۲۹ پیغّه مبهەر (ﷺ) له سه‌فه‌ردا بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۳۰ پیغّه مبهەر (ﷺ) به‌پێ رێ ده‌بریت له پیتاو بانگه‌وازا
- ۱۳۶ پیغّه مبهەر (ﷺ) که‌س ده‌نی‌ریت بو بانگه‌وازی
- ۱۴۱ پیغّه مبهەر (ﷺ) سریه ده‌نی‌ریت بو بانگه‌وازی ریی خودا
- ۱۴۵ ((بانگه‌واز بو فه‌رزه‌کانی ئیسلام))

(پیغه مبهەر (ﷺ) نامه به هاوه لانیدا ده نیریت بو پاشایانی
ناسوکان و شوینانی دیکو بانگیان دهکات بو لای خوی گه وره و

- هاتنه ناو ئیسلام) ۱۴۹
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو نه جاشی پاشای جه به شه) ۱۵۰
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو قه یسه ری پاشای روم) ۱۵۲
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس) ۱۶۰
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو مقوقسی پاشای نه سکه نده ری) ۱۶۵
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو خه لکی نه جران) ۱۶۷
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو به کری کوری وائل) ۱۷۲
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو به نی جوزامه) ۱۷۲
- (به سه ره اته کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له ناکاره به رزه کانیدا که بوونه
هو ی رینموونی کردنی خه لک) ۱۷۴
- ﴿موسلمان بوونی زهیدی کوری ۱۷۴
- (چیرۆکی ریکه وتنی حوده یبیه) ۱۷۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه مری کوری عاص (ﷺ)) ۱۸۵
- (چیرۆکی موسلمان بوونی خالیدی کوری وه لید (ﷺ)) ۱۸۸
- (چیرۆکی نه تخی مه که خوا شه ره فمه ندتری بکات) ۱۹۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه کره مه ی کوری نه بووجه هل (ﷺ)) ۲۰۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی سه فوانی کوری ئومه ییه (ﷺ)) ۲۰۹
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حوهیتی کوری عه بدولعوززا (ﷺ)) ۲۱۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حارسی کوری هیشام (ﷺ)) ۲۱۴
- (چیرۆکی موسلمان بوونی ۲۱۵

- ۲۱۶ (چیرۆکی موسلمان بوونی سه قیف خه لکی تائف)
- ۲۱۹ (بانگه وازی هاوه لانی بو کهس و تاکه کان)
- ۲۱۹ (بانگه وازی عومه ری کوری خه تاب (ﷺ))
- ۲۲۰ (بانگه وازی موضعه بی کوری عومه یر (ﷺ))
- ۲۲۵ (بانگه وازی توله بیی کوری عومه یر)
- (بانگه وازی عومه یری کوری وه هبی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)
- ۲۲۶ (بانگه وازی نه بوهوره یره (ﷺ))
- ۲۲۹ (بانگه وازی ئوم سوله یم (ﷺ))
- ۲۳۱ (بانگه وازی هاوه لانی له ناو هۆزه کانی عه ره بدا)
- ۲۳۱ (بانگه وازی عه مری کوری موره ی جومه ینی (ﷺ))
- ۲۳۳ (بانگه وازی عوروه ی کوری مه سعود (ﷺ) له ناو سه قیفدا)
- ۲۳۶ (بانگه وازی توفه یلی کوری عه مری دهوسی (ﷺ))
- ۲۳۷ (ناردنی هاوه لانی به تاک و کۆمه ل بو بانگه واز)
- ۲۴۱ (هاوه لانی نامه ده نیژن بو)
- ۲۴۲ (نامه ی بوچه یری کوری زو هه یری کوری)
- ۲۴۴ (نامه ی خالیدی کوری وه لید بو خه لکی فارس)
- ۲۴۶ (بانگه وازی هاوه لانی له شهردا (ﷺ))
- ۲۴۸ (بانگه وازی هاوه لانی بو لای خواو پیغه مبه ره که ی له شه ره کانی سه رده می نه بو به کرداو وه سیه تی نه بو به کر بو سه رکرده کان تا بانگه واز له شهردا بگر نه بهر)
- ۲۵۱

- (بانگەوازی ھاوھەلان بۆ خواو پیغەمبەرەکی لە شەردا لە
سەر دەمی عومەری کوری خەتابدا (ﷺ) و دەسیەتی عومەر بۆ
سەر کردەکان تا لە شەردا بانگەواز بکەن) ٢٥٦
(چیرۆکی ھاوھەلان لەو کارو ئاکارانەی ٢٧٠
(بەشی دووھەم) ٢٧٦
(بەیعتەتدان) ٢٧٦
ھاوھەلان (ﷺ) چۆن و لەسەر چی بەیعتیان دەدا بە پیغەمبەر (ﷺ) و
خەلیفەکانی دواى خۆی ٢٧٦
(بەیعتەتدان لەسەر ئیسلام) ٢٧٧
(بەیعتەتدان لەسەر کارەکانی ئیسلام) ٢٧٩
(بەیعتەتدان لەسەر کۆچکردن) ٢٨٣
(بەیعتەتدان لەسەر سەر خست) ٢٨٥
(بەیعتەتدان لەسەر جیھاد) ٢٩٠
(بەیعتەتدان لەسەر مەرگ) ٢٩١
(بەیعتەتدان لەسەر گۆیگری و گۆیرایەلی) ٢٩١
(بەیعتەتی ئافرەتان) ٢٩٣
(بەیعتەتی ھەرزەکاران) ٢٩٩
(بەیعتەتی ھاوھەلان (ﷺ) لەسەر دەستی ٢٩٩
(بەشی سییەم) ٣٠٣
(خۆگرتن لەسەر سەختیەکان لە پینا و خادا) ٣٠٣
(بەشی سییەم) ٣٠٤

- ۳۰۴..... (خوگرتن له سهر سه ختیه کان له پیناو خوادا)
- پینغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ) چون له سهر سه ختی و نازاره کان و
برسیتی و تینویتی له پیناو دهر خستنی ئایینی بهرزو پته و داو له
پیناو خوی گه وره دا بو بهرز راگرتنی په یامی خوا خویان ده گرت
- ۳۰۴.....
- ۳۰۶..... (خوگرتنی پینغه مبه (ﷺ) له سهر سه ختی و نازار)
- ۳۲۱..... (خوږاگری هاوه لانی (ﷺ) له سهر)
- ۳۲۱..... سه ختی و نازاره کانی ږی بانگه وازی خوا)
- ۳۲۱..... خوږاگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۲۷..... (خوږاگری عومهری کوری خه تباب (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
- ۳۲۸..... (خوگری عوسمانی کوری عه ففان (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۲۸..... (خوگری ته لاهی کوری عوبه یدوللا (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ..
- ۳۳۰..... (خوگری زوبه یری کوری عه وام (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۳۱..... (خوگری بیلالی کوری رباحی بانگدهر (ﷺ)
- ۳۳۳..... (خوگری عه مزاری کوری یاسرو خیزانیان (ﷺ)
- ۳۳۵..... (خوگری خه ببابی کوری نه رت (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۳۷..... (خوگری نه بوزه ری غه فاری (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- (خوگری سه عیدی کوری زه یدو فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومه ر
- ۳۴۰..... بوو له سهر سه ختیه کان)
- ۳۴۳..... (خوگری عوسمانی کوری مه چغون (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
- ۳۴۵..... (خوگری موصعه بی کوری عومه یر له سهر سه ختیه کان)
- ۳۴۶..... (خوگری عه بدوللای کوری حوزافه ی سه همی (ﷺ)

- ۳۴۷..... (خوگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه‌ر (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۴۸..... (خوگری له‌سەر برسیستی له‌ پیناو بانگه‌وازی ریی خوا‌دا)
- ۳۴۸..... (خوگری پیغه مبه‌ر (صلی اللہ علیہ وسلم) له‌سەر برسیستی)
- ۳۵۳..... (برسیستی پیغه مبه‌ر (صلی اللہ علیہ وسلم) و بنه‌ماله‌که‌ی و)
- ۳۵۷..... (برسیستی سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌قاص (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۵۷..... (برسیستی مقدادی کوری نه‌سو‌ده (صلی اللہ علیہ وسلم) و دوو هاو‌ریکه‌ی (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۵۹..... (برسیستی نه‌بو‌هوره‌یره (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۶۲..... (برسیستی نه‌سمای کچی نه‌بو‌به‌کر (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۶۳..... (برسیستی گشتی هاوه‌لانی پیغه مبه‌ر (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۶۹..... (خوگری له‌سەر تینویه‌تی له‌ پیناو بانگه‌وازی ریی خوا‌دا)
- ۳۷۰..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی سه‌رما له‌ پیناو بانگه‌وازی ریی خوا‌دا)
- ۳۷۱..... (خوگری له‌سەر که‌می جل و به‌رگ)
- ۳۷۴..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی ترس له‌ پیناو بانگه‌وازی ریی خوا‌دا)
- ۳۷۷..... (خوگری له‌سەر نه‌خوشیه‌کان له‌ پیناو بانگه‌وازی ریی خوا‌دا)
- ۳۷۹..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۷۹..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۸۰..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (کوچکردنی پیغه مبه‌ر (صلی اللہ علیہ وسلم) و نه‌بو‌به‌کر)
- ۳۹۰..... (کوچکردنی عومهری کوری خه‌تاب و هاوه‌لانی (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۹۲..... (کوچکردنی عوسمانی کوری عه‌فان (صلی اللہ علیہ وسلم))
- ۳۹۳..... (کوچکردنی عه‌لی کوری نه‌بو‌تالیب (صلی اللہ علیہ وسلم))

- کۆچکردنی جه عه‌ره‌ی کوری ئه‌بو و تالیبو هاوه لانا (ﷺ) بۆ
 ۳۹۳..... جه به شه و دواتریش بۆ مه‌دینه)
- کۆچکردنی ئه‌بو سه‌له‌مه و ئوم سه‌له‌مه (ﷺ) بۆ مه‌دینه)..... ۴۰۵
- کۆچکردنی صوه‌یه‌یی کوری سنان (ﷺ)..... ۴۰۶
- کۆچکردنی عه‌بدوللای کوری عومه‌ر (ﷺ)..... ۴۰۹
- عه‌بدوللای کوری جوحش (ﷺ)..... ۴۰۹
- کۆچکردنی چه‌مره‌ی کوری ئه‌بولعه‌یص..... ۴۱۱
- کۆچکردنی واسیلی کوری ئه‌سقه‌ع (ﷺ)..... ۴۱۲
- کۆچکردنی به‌نی ئه‌سه‌م)..... ۴۱۳
- کۆچکردنی جه‌ناده‌ی کوری ئومه‌یه‌یه (ﷺ)..... ۴۱۳
- ئه‌وه‌ی به‌ صه‌فوانی کوری ئومه‌یه‌یه و که‌سانی دی و ترا له‌باره‌ی
 کۆچکردنه‌وه)..... ۴۱۴
- کۆچکردنی ژنان و منداڵان)..... ۴۱۶
- کۆچکردنی خیزانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌بو به‌کر (ﷺ)..... ۴۱۶
- کۆچکردنی دوورپه‌ی کچی ئه‌بوله‌هه‌ب (رضی الله عنها)..... ۴۲۰
- کۆچکردنی عه‌بدوللای کوری عه‌بباس (ﷺ) و منداڵانی دیکه‌ش)
 ۴۲۰
- به‌شی پینجه‌م)..... ۴۲۱
- سه‌رخستن)..... ۴۲۱
- به‌شی پینجه‌م)..... ۴۲۲
- سه‌رخستن)..... ۴۲۲
- سه‌ره‌تای باری پشتیوانان (ﷺ)..... ۴۲۲

- ۴۲۶..... (برایه تی نیوان کۆچه ران و پشتیوانان (ﷺ))
- ۴۲۷..... (پشتیوانان به مال و سامانیان دلی کۆچه ران ده ده نه وه)
- (پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت) چۆن بو به هیزکردنی په تی
- ۴۲۹..... نیسلام په تی نه فامییان پچراند)
- ۴۳۱..... (کوشتنی نه بورانیع سه لامی کوری نه بولحوقه یق)
- ۴۳۵..... (کوشتنی نیبن شه یبهی جووله که)
- (شه پره کانی به نی قهینوو قاع و به نی نه زیرو به نی قوره یزدو له و
- ۴۳۶..... (بواره دا پشکی پشتیوانان چی بوو)
- ۴۳۸..... (فه رمووده سه بارهت به به نو نه ضیر)
- ۴۴۰..... (فه رمووده کهی به نی قوره ی ظه)
- ۴۴۳..... (شانازی پشتیوانان به عیزهت و شکوی نایینه وه)
- (خۆراگری پشتیوانان له سه ر خۆشی و شادیه کاتیه کانی دونیاو
- ۴۴۳..... (رازیبوون به خوای گه ورده و پیغه مبه ره کهی (ﷺ))
- ۴۵۰..... (سیفه تی پشتیوانان (ره زای خوایان لی بیت))
- ۴۵۱..... (ریزگرتن و خزمه ته کانی پشتیوانان (ره زای خوایان لی بیت))
- ۴۵۷..... (نزاو پارانه وه بو پشتیوانان (ﷺ))
- ۴۵۸..... (پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت))
- ۴۶۱..... (به شی شه شه م)
- ۴۶۱..... (جیهاد کردن)
- ۴۶۲..... (به شی شه شه م)
- ۴۶۲..... (جیهاد کردن)

- ھاندان و گەرم و گورى پىدانی پىغە مېەر (ﷺ) لە سەر جىھاد و پارە و سامان بە خشىن) ۴۶۲
- گرنگيدانى پىغە مېەر (ﷺ) بە ناردنى ئوسامە (ﷺ) لە كاتى
نە خوۋشى سەرە مەرگىدا، زۆر گرنگيدانى نە بوبە كرى صدقيش
(ﷺ) بە ۋە لە سەرەتاي خىلانە تەكە يە ۋە) ۴۷۲
- گرنگيدانى نە بوبە كرى صدق (ﷺ) بە جەنگى ھەلگە راۋە كان و
نە وانەى زەكاتيان نە دەدا) ۴۸۱
- گرنگيدانى نە بوبە كرى (ﷺ) بە ناردنى سوپا لە پىناو خوادا كوروتىن
پىدان لە پىناو جىھاد و راۋىژ كردنى بە ھاۋەلەن لە سەر جىھادى
رۆم) ۴۸۵
- عومەرى كورى خەتتاب (ﷺ) مۇسلمانان لە سەر جىھادى رىي خوا
ھاندە دات و لە ۋەى دەھاتە رىي راۋىژى بە ھاۋەلەن دە كرد) ۴۹۱
- ھاندانى عوسمانى كورى عەففان (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ... ۴۹۳
- عەلى كورى نە بوتالىب (خوا روخسارى رىزدار بىكات و لىي رازى
بىت) لە سەر جىھاد مۇسلمانان ھاندە دات) ۴۹۴
- سەعدى كورى ئەبى ۋە قاص (ﷺ) مۇسلمانان ۴۹۶
- جەزو كوروتىنى ھاۋەلەن (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ۴۹۷
- خەم و پەژارەى ھاۋەلەن (ﷺ) لە سەر نە توانىن بۆ چوون بۆ غەزا و
بە خششى رىي خوا) ۵۰۷
- نكولئى لە سەر نە ۋەى دەر چوونى ۵۰۹
- سەركۆنەى ئەو كە سەى لە رىي خوا دۋادە كە ۋىت و كە مەتەر خە مى
تىدا دە نوينىت) ۵۱۱

- هه ره شه له وه که سهی له ناو ژن و ماییدا ده مینیتته وه ۵۱۷
- هه ره شه و ترساندن بوئه وه که سهی ۵۱۹
- خیراچوون بو جیهادی ری خواو ۵۱۹
- نکوولی له سه ره وهی له پیناو خوادا ۵۲۲
- چل شه و سه نگرگیری ته واو نه کات ۵۲۲
- ده رچوون بو سی چل روژی له پیناو خوی گه ورده دا ۵۲۲
- هه زی هاو هلاک له تاودانه ته پوتوز له پیناو خوی گه ورده دا ۵۲۳
- خزمهت له جیهادی ری خوادا ۵۲۵
- روژوو له پیناو خوادا ۵۲۶
- نویر له پیناو خوادا ۵۲۸
- یاد و زیکر له پیناو خوی گه ورده دا ۵۳۲
- گرنگیدان به نزاکان له کاتی جیهادی ری خوادا ۵۳۴
- نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت ۵۳۴
- نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیك ۵۳۴
- نزای کاتی ده ستپیکردنی جیهاد ۵۳۵
- نزای کاتی جیهاد ۵۳۷
- نزای کاتی شه ۵۳۷
- نزای دواي لیبوونه وه ۵۳۸
- گرنگیدان به فیرکاری له کاتی جیهادی ری خوادا ۵۳۹
- به خشین له پیناو جیهادی ری خوادا ۵۴۰
- نیازپاکی له جیهادی ری خوی گه ورده دا ۵۴۲
- گویرایه لی فه رمانی نه میر له جیهادی ری خوادا ۵۴۸

- ۵۴۸..... (دانه پال يەكدى لە كاتى جىھادى پىي خوادا)
- ۵۴۹..... (پاسەوانى لە پىناو خۋاى گەورەدا)
- ۵۵۲..... (خۆگىرى لە سەر نەخۋشى لە جىھادى پىي خوادا)
- ۵۵۳..... (پىكران و برىندارى لە جىھادى پىي خوادا)
- ۵۵۷..... (ھىواو نزاى شەھىدبوون)
- ۵۶۳..... (ھەزى ھاۋەلان (ﷺ) بۆ مەرگ و كۆزرائى پىي خوا)
- ۵۶۴..... (شەرى ئۈجۈد)
- ۵۶۹..... (شەرى (الرجيع))
- ۵۷۵..... (شەرى بىئىر مەعوونە)
- ۵۷۷..... (شەرى مۈنتە)
- ۵۸۱..... (شەرى يەمامە)
- ۵۸۳..... (چىرۆكى ھاۋەلان (ﷺ) لە سەر ھەزى كۆزرائى پىي خوا)
- ۵۸۷..... (دلىرى ھاۋەلان (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلىرى ئەبۇبەكر (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلىرى عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ))
- ۵۸۸..... (دلىرى ئەلى كۆرى ئەبى تالىب (ﷺ))
- ۵۹۲..... (دلىرى ئەلھەى كۆرى عوبەيدۇللا (ﷺ))
- ۵۹۳..... (دلىرى زوبەيرى كۆرى عەوام (ﷺ))
- ۵۹۶..... (دلىرى سەعدى كۆرى ئەبى ۋەقاص (ﷺ))
- ۵۹۷..... (دلىرى ھەمزەى كۆرى عەبدولمۈتەلىب (ﷺ))
- ۶۰۰..... (دلىرى عەبباسى كۆرى عەبدولمۈتەلىب (ﷺ))

- (دليرى موعازى كورى عه مرى كورى جه موح و موعازى كورى)
 ۶۰۰ عه فرا (رهزاي خويان لى بيت))
 ۶۰۲ دليرى نه بودوجانه سه ماكى
 ۶۰۴ دليرى قه تادهى كورى نועمان (ﷺ)
 ۶۰۵ دليرى نه بى هه درهد)
 ۶۰۶ دليرى خاليدى كورى وه ليد (ﷺ)
 ۶۰۷ دليرى به رانى كورى مالك (ﷺ)
 ۶۰۸ دليرى نه بى ميحجه نى سه قه فى (ﷺ)
 ۶۱۰ دليرى عه ممرى كورى ياسر (ﷺ)
 ۶۱۱ دليرى عه مرى كورى مه عديه كريى زوبه يدى (ﷺ)
 ۶۱۲ دليرى عه بدوللاى كورى زوبه ير (ﷺ)
 ۶۱۶ نكوولى له وهى له رى خوا رابكات)
 ۶۱۶ په شيمانى و خه فته باري به ده ست راكردنه وه)
 (ناماده سازى و يارمه تى كه سيك كه ده چيى بؤ جيهادى رى خوا)
 ۶۱۹
 ۶۲۱ (جيهاد به پاداشت)
 ۶۲۲ (نه وهى به سامانى كه سى تر غه زا ده كات)
 ۶۲۲ (له برى خو ناردن)
 ۶۲۲ نكوولى له سهر نه وهى بؤ ده رچوون
 ۶۲۳ (قهرز بؤ جيهاد)
 ۶۲۳ (به ريكردن و مالناوايى له موجهيدى رى خوا)
 ۶۲۵ (پيشوازي جه نگاوه ران)

- ۶۲۶ (دهرچوون له ریتی خوادا له مانگی ره مه زاندا)
- ۶۲۷ (نووسینی ناوی نه وهی بو جیهادی ریتی خوا ده چیت)
- ۶۲۷ (نوئزو خواردن له کاتی هاتنه وهدا)
- ۶۲۸ (دهرچوونی نافرته تان له جیهادی ریتی خوادا)
- ۶۲۸ (رووداوی ئیفک)
- ۶۳۶ (خرمه تی نافرته تان له جیهادی ریتی خوادا)
- ۶۳۸ (شهری نافرته تان له جیهادی ریتی خوادا)
- ۶۴۱ (نکوولی له سر چوونی نافرته تان بو جیهاد)
- ۶۴۲ (دهرچوون و شهری هه رزه کاران له جیهادی ریتی خوادا)
- ۶۴۴ (به شی هه وته م)

(گرنگیدانی هاوه لآن (ﷺ) به یه کدهنگی و یه ک بریاری و

دوورکه و تنه وه له ناکۆکی و دووبه رهکی نیوانیان له بانگه وازی ریتی

خوا و پیغه مبه ره که ی و جیهادی ریتی خوادا) ۶۴۴

(یه کدهنگی هاوه لآن (ﷺ) له سر نه بوبه کری صدیق (ﷺ)) ۶۴۷

(هاوه لآن (ﷺ) نه بوبه کریان (ﷺ) له خیلافه تدا پیشخست و به

خیلافه تی رازی بوون و به ره رچی هه رکه سیان ده دایه وه که

بیویستایه لیان جیابیتته وه) ۶۵۶

(گیرانه وهی خیلافه ت بو خه لک) ۶۶۱

(قبولکردنی خیلافه ت بو به رژه وه ندیه کی ئایینی) ۶۶۳

(خه فه تخواردن به قبولکردنی خیلافه ت) ۶۶۳

(له بری خۆدانان) ۶۶۵

- ٦٦٩ ڊاويٽڪاري بؤ ڪاروبار له نيوان چاڪفوازاني نه و ڪاره دا)
- ٦٧٤ ڪي خيلافهت له نه ستو ده گريت)
- ٦٧٨ نه رمونياني و توندوتولي خليفه)
- ٦٨١ ڊاويٽڪردن به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٨٦ ڊاويٽي نه بوبه ڪر (ﷺ) به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٨٨ ڊاويٽي عومهرى ڪوري خه ڪتاب به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٩١ داناني نه ميره ڪان)
- ٦٩٣ نه ميرايه تي له سهر ده ڪه س)
- ٦٩٣ نه ميرايه تي له سه فهدا)
- ٦٩٣ ڪي نه ميرايه تي له نه ستو ده گريت)
- ٦٩٦ ڪي له نه ميرايه تي دا رڙگاري ده بيت)
- ٦٩٧ نڪولي له سهر قبول ڪردني نه ميرايه تي)
- ٧٠٥ ريزگرتني خليفه و نه ميره ڪان و گوپرايه لي فهرمانه ڪانيان)
- ٧١٤ گونجاني سه رڪرده ڪان)
- ٧١٦ مافي نه مير له سهر هاو لاتي و ژيرده ستان)
- ٧١٧ دووره پهريزي له قسه وتن به سه رڪرده ڪان)
- ٧١٧ زمان پاريزي لاي نه مير)
- قسه ي هق لاي سه رڪرده و به رپه رچدانه وه ي فهرمان ي نه گهر
- ٧١٩ پيچه وانه ي فهرمان ي خوابو)

- ۷۲۳ (مافی خه لک به سهر نه میره وه)
- ۷۲۵ (نکوولی له سهر بهرز راگری نه میرو گوی دانی)
- ۷۲۸ (به دوا داچوونی بارودوخه کان)
- ۷۲۹ (وه رگرتنی روخساری کاره کان)
- ۷۳۰ (روانینه کار)
- ۷۳۰ (به دوا داچوونی سوپا کان)
- ۷۳۰ (موسلمانان تووشی چی بن نه میر چاودیریان بکات)
- ۷۳۲ (سۆزو میهری نه میر)
- ۷۳۴ (دادپه روهری پیغه مبه ر (ع.ع.ع.) و هاوه له کانی)
- ۷۳۹ (دادپه روهری نه بو به کر (ع.ع.ع.))
- ۷۳۹ (دادپه روهری عومهری فاروق (ع.ع.ع.))
- ۷۵۳ (دادپه روهری عوسمانی خاوه ن دوو رووناکی (ع.ع.ع.))
- ۷۵۴ (دادپه روهری علی مورته زا (ع.ع.ع.))
- ۷۵۵ (دادپه روهری عه بدوللای کوری رهواجه (ع.ع.ع.))
- ۷۵۶ (دادپه روهری میقدادی کوری نه سوهد (ع.ع.ع.))
- ۷۵۶ (ترسی خه لیفه کان)
- ۷۵۹ (نایا نه میر له سه رکۆنه ی سه رکۆنه کاران ده ترسیت)
- ۷۶۰ (وه سیه تی خه لیفه کان بو خه لیفه و نه میره کان)
- ۷۶۳ (وه سیه تی نه بوبه کر بو عه مری کوری عاص و که سانی دیکه ش)
- ۷۶۵ (وه سیه تی نه بوبه کری صدیق (ع.ع.ع.) بو)
- ۷۶۶ (وه سیه تی نه بوبه کری صدیق (ع.ع.ع.) بو)

- Λ·Υ